This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3-7

Knihovní řád

pro vypůjčovatele

z knihovny „Řemeslnické Besedy“ v Kolíně.

»Řemeslnická Beseda« půjčuje knihy svým členům i nečlenům pravidelně vždy v neděli od 1 do 3 hod. odpol. a ve čtvrtek od 6 do $7^1/_2$ večer.

V pondělí večer o 7. hod. půjčují se jenom cenná obrázková díla na přiměřenou ceně knihy záruku, která se vrátí při odevzdání knihy.

Do čítárny půjčují se knihy zdarma v neděli od 2 do 8 hod. a ve čtvrtek od 6 do 8 večer. Knihy tyto není však dovoleno bráti s sebou domů.

Knihy půjčují se jen na průkazku, kterou na požádání vydá knihovník jenom té osobě, na jejíž jmeno zní. Ztráta průkazky budiž ihned oznámena knihovníku, neboť za knihy půjčené na průkazku ručí ten, na jehož jmeno zní.

Člen platí za půjčení každého svazku 2 h., nečlen 4. h. do týdne. Za knihy illustrované a díla nádherná platí člen 4 h., nečlen 8 h. do týdne.

Každý si může ponechati knihu nejdéle 14 dní; chce-li ji déle podržeti, musí si vyžádati svolení knihovníka, přinesa s sebou dotýčnou knihu. Kdo by neodvedl knihu v určené lhůtě, bude upomínán a kdyby to nepomohlo, vyzván místním časopisem nebo soudně žalován. **Vypůjčovatelé, kteří nedbale odvádějí knihy, jsou povinni složiti zálohu 2 zl.**

S knihami budiž zacházeno co nejšetrněji; činiti v knihách poznámky, malovati v nich, vyřezávati obrázky atd. není dovoleno. Každý vypůjčovatel ručí za řádné a nepoškozené odvedení knihy a z příčiny té je nutno, aby každý vypůjčenou knihu řádně prohlédl a shledá-li nějaké poškození, aby je bez prodlení knihovníku oznámil. Výmluva, že kniha byla poškozena již při vypůjčení, nebo že ustanovení řádu knihovního vypůjčovateli nebyla známa, nemá místa.

Výši náhrady za knihu ztracenou nebo poškozenou určí vrchní knihovník.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ČESKÝ LID.

SBORNÍK

VĚNOVANÝ STUDIU LIDU ČESKÉHO V ČECHÁCH,
NA MORAVĚ,
VE SLEZSKU A NA SLOVENSKU.

REDAKTOR:

Dr. ČENĚK ZÍBRT,
docent kulturní historie na české universitě.

VII

Knihovna
města Kolína

V PRAZE.
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ.
1898.

3392.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
MAY 31 1977

Slavná **Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění** v Praze přispěla ku vydávání tohoto ročníku podporou 500 zl. (první, třetí a čtvrtá třída). Podle vzájemné úmluvy užilo nakladatelství poloviny této částky na zaopatření illustrací, přesahujících rozpočet Českého Lidu; druhé poloviny užito k remuneraci redakce a ke zvýšení honorářů spisovatelských.

Veškerá práva vyhrazena.

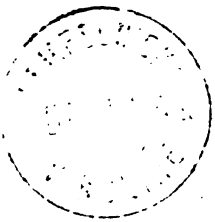

OBSAH.

TEXT.

Strana

Adámek K. V. Tance lidové v okresu hlineckém 321, 385, 466
Bartoš Fr. Robota na bývalém panství malenovském 169, 315
Cvrček Jos. Zápis bratrský k roku 1582 o novém kalendáři. (Kulturně-historické výpisky z archivů domácích i cizích I.) 280
Čížková Blandina. Lidové léčení: III. Jak lid východoslezský „doktoří" 126
Čižmář Jos. Pohádky slovenské 46
Domečka Lud. Knihy lékařské pana Petra Voka z Rožmberka. Starobylý obyčej ve svatebních smlouvách jindřichohradeckých. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. II č. 3. a 4.) 437
Flajšhans V. Píseň z Moravy přinešená o panu starším Kamenickým někdejším. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. I. č. 8.) 294
Francev Vlad. A. Sozonovičův výklad české pověsti o Bruncvíkovi . . 318
— K dějinám národopisu československého 339
Havelková Vlasta. O symbolech v naší ornamentice 146
Hejnický Václav. Ves Vápensko 191
Holuby Joz. Ľ. Slovenské písně: II. Narodnie piesne slovenské . 49, 223, 444
Hostaš Karel. Jak lid náš hádá o zloději a škůdci: II Hledání zloděje náležkami 357
Hošek J. Pověsti a zvyky z okolí bysterského 53
— Povídky z okolí bysterského 446
Janoušek V. Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich. II. 361
— Lonč a loučníky v severovýchodních Čechách 459
Klvaňa Jos. Z dětského světa. Obrázky ze Slovácka 56
— Krojové výklady lidu slováckého 232
Kollmann H. Žena čarodějná r. 1633. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích I. 3.) 281
Köpl Karel. Instrukcí školní v Králové Dvoře z roku 1771. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. I. č. 6.) . . . 286
Košák P. Fr. Česká literatura folkloristická do roku 1890 . . . . 393, 464
Kraus Arnošt. O české písni faustovské 265, 335
Křen J. Úpoly československého lidu 424
Kulda B. M. Moravské národní pohádky a pověsti z okolí sloupského. Ze sbírky J. Soukopa 42

Knihovna
města Kolína

Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích . . 266, 455
Logo Fr. Svatební pověry z jižních Čech 129
— Kroj a výchovné lidové zvyky na Hlinsku 128
Makovský H. České pohádky o Pecuši Krkavě a ošklivém zvířeti (La Belle et la Bête) 245, 128
Malon Alois. Moravští Hrvati. Náboženské obrazy 186, 272, 455, 457, 136
Malon Tom. Dožínky v okolí přeštického 128
Matěk Pavel. Chýry u Ibenice. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. II. č. 1.) 4, 181, 266, 455
Mandík Pavel. — K prostonárodnímu lékařství o hledání zlodějů pretenem. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. II. č. 2) 4, 181, 266, 455
Moravec Bedřich. Uhlíři v českých lesích 4, 181, 266, 455
Nejedlý Zdeněk. Český dům 4, 181, 266, 455
Niederle L. Starý obraz vinné lidy slovácké za století XVI. 4, 181, 266, 455
Nováček V. J. Pověsti místní ze Sušice. (Kulturně historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. I. č. 9) 4, 181, 266, 455
Novák J. V. Slovenské písně: I. Písně sebrané od Bohuny Němcové 4, 181, 266, 455
Novák F. Vai Vápenuko a Hyšičky 4, 181, 266, 455
Obruba F. V podání lidovém z okolí Lysé 4, 181, 266, 455
— Libuše v podání lidovém. Česká literatura lidovědná za rok 1896 . . . . . 4, 181, 266, 455
Pátek Ferdinand. Pověry, z rukopisů staročeských II. 4, 181, 266, 455
Pátera Adolf. Báchorky. Úvaha o českém olejnikářství 4, 181, 266, 455
Pospíšil Jos. Z originálů v kolínském archiveku 4, 181, 266, 455
Podlaha Ant. Z rukopisu Matěje Rohovce z Tumova 4, 181, 266, 455
(Kulturně-historické a lidovědné výpisky z let 1848—1850) 4, 181, 266, 455
Vinařický Frant. Kosmanova lidová hry z archivů domácích 4, 181, 266, 455
Vinařický Jan. Novohrádek na Matěje Rohovce z Tumova 4, 181, 266, 455
Prusek Jan. Nauka Havlíčka ústně o české lidové slovesnosti 4, 181, 266, 455
Quis K. V. Po stopách Jeronýma Rubeše 4, 181, 266, 455
Quis K. V. K portrétu: Rubeš od Slavy na Hanu 4, 181, 266, 455
Quis J. K. K. Pověsti na papírové 4, 181, 266, 455
Sokolík Václav. Pověsti a zvyky z archivů domácích 4, 181, 266, 455
— Lidové výpisky z archivů 4, 181, 266, 455
— Slovanské výpisky v Čechách 4, 181, 266, 455
Tomek V. O. Slovanské 4, 181, 266, 455
Vrátný Jan. Slovanské 4, 181, 266, 455

Strana
Vansová Terezie. Čo si Pil'ania o smrti rozprávaju 39
— Z tej trináctej školy 230
Winter Zikmund. Některé zvyky v XVI. věku 1
Wintera P. Vavř. Věštby selského synka z Broumovska ve stol. XVIII. . 453
Vluka J. Národní tance ve východním Slezsku 33
Vyhlídal P. J. Modlitbičky slezských dětí 55
— Ze života slezských pastevců 461
Zachar Otakar. Hledání utopence voskovou svíčkou r. 1610. (Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. I. č. 2.) . . . 281
Zíbrt Čeněk. Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich 29
— Zobrazování nejsvětější Trojice skupinou tří hlav v chatách lidu českého I. 94
— Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. věku 104, 195
— Z netištěných zápisků Krolmusových 225, 312
— Další studie J. Věšína a náčrtek F. Štraybla. (Národopisné studie našich umělců. VII.) 315
— Nová Jihlavská pramostika pro sevský lid 369
— Básník samouk Vojtěch Kočara, rychtář ve vsi Proseči 404
— K písním o Faustovi 445
Žirovnický Karel. Jak se ňaluje u nás „pomlázka“ 363

Rozmanitosti.

Zpěv poučcky v Domažlicích 66. — Otruba F. Daň z mládenců a panen na uhrazení výdajů vojenských v městě Lysé 66. — Domečka L., Svatojánské ohně 68. — Klvaňa J. Co je to „dvořák“? 68. — Zíbrt Č., Honění krále na Hané r. 1862, 69. — Klapání lnu na Chodsku 71. — Křemen J., Zábavy 73. — Král J. F., Tanec o věnec 74. — Veřovjané (obyvatelé z Veřovic u Frenštátu) 74. — Zíbrt Č., Dary Meluzíně, aby neskučela 75. — Zíbrt Č., Oblévačky čeledi z jara 75. — Muška E., Kůže vodníka 75. — Klvaňa J. Lid z Březové u Uh. Brodu na Moravě 75. — Šimák J. V., Máje nebo bál holek 75. — Pátek F., O uctivosti lidu našeho 77. — Klvaňa J. Valaši z Popova a Valašských Klobúk na Moravě 77. — Zíbrt Č., Věštby z jater štičích 77. — Domečka L., Rodinník 73. — Ženský kroj uherskoostrožský 80. — Hraše J. K., Obchůzka s Perchtou nebo Barborkou v okolí Milevska 81. — Hraše J. K., Hromové klíny nebo kameny 82. — J. T., Zažehnávání vší a blech 83. — Moravští Chorváté z Nové Preravy u Mikulova 83. — Hraše J. K. Sýpky 83. — Chalupa slovenská 85. — Zíbrt Č. Pověsti o Blaníku 158. — Zíbrt Č., Obchůzky s jesličkami 160. — Zíbrt Č., Slaměný věnec nad šenkem vína moravského v Polsku 160. — Drotaři 160. — Kroje ze Záhoří moravského 160. — Krajkářství v Čechách r. 1859, 164. — Kroje lidu československého 165. — Vyobrazení lidových krojů moravských z roku 1786 238. — Zíbrt Č., Stará vyobrazení české pověsti o Přemyslovi a Libuši 240. — Vyobrazení lidových krojů z Boleslavska a Čáslavska r. 1823 243. — Lego F., Kroje blatské 244. — Zíbrt Č., Obrazové písmo — dětská hra 245. — Zíbrt Č., Zmínky o krojích českomoravských v staré tištěné „Koledě Hanácké“ 248. — Koňský trh v Uh. Hradišti 248. — Muzika na Slovácku 248. — Tři králové na Slovácku 248.

Otázky a odpovědi.

Koňské hlavy, koníčky na střechách. — Dr. Kittel, severočeský Faust. — O pálení ohňů na určité dni výroční. — Ornamentika. — České pověsti o Pánu Ježíši. — Život lidu rumunského. — Sjezd Anthropologické společ-

Strana

nosti v Kasselu r. 1895. — Parczewského studie o Kašubech. — K dějinám zlatnictví. — Publikace spolku „Société des Antiquaires de France". — Bihač, Hrvatsko družtvo za istraživanje domaće povjesti. — Poměry selské ve Francii. — Tresty na traviče, škodlivé čaroděje. — Zelený čert v Nudvojovicích u Turnova — Manesovy illustrace historie o Faustovi . 165—168

Časové zprávy.

Osobní. Havelková Vlasta 154. Matějka J. 85. Niederle L. 85. Zíbrt Č. 234.
Úmrtí. Bernard F. R. 155 Burckhardt J. 155. Cienciala Ondřej 325. Clouston W. 85. v. Falke J. 155. Franks Aug. Wollaston 155 Gregor Walter 85. v. Heyden Aug. 155. Joest W. 325. Kuliš P A. 85. Malinowski Lucian 324. Ossowski G. 155. Pulszky Frant 155. v. Riehl Wilh. 326. Sadowski J. N. 155. v. Sallet Alfr. 326. Svátek J. 234. Weiss H. 155.

Přednášky. Koula J. O keramice českomoravské 234
Mourek V. E. O keltském folkloru 234
Zíbrt Č. O zobrazování Trojice skupinou tří hlav 234
Musea. Zpráva musejního spolku „Včela Čáslavská" za rok 1896—97 86
Československý národopis v Daškovském ethnografickém museu v Moskvě . 155
Třetí zpráva Musea turnovského za léta 1893—96 86
Museum království Českého 395
Knihovna Musea království Českého v Praze 400
Časopisy. Centralblatt für Mythologie und allgemeine Religionswissenschaft (red. Th. Achelis) 86
Літературно-науковій Вістник (red Мих. Трушевскій) 235
Przegląd filozoficzny (red. Wł. Wery) 234
Старина и Новизна (red. С. Д. Шереметевъ, Н. П. Барсуковъ, Н. Д. Чечулинъ) 86
Unser Egerland, Blätter für Egerländer Volkskunde 86
Der Urquell, Eine Monatschrift für Volkskunde (red. F. S Krauss) 86
Жите и Слово (red Iv. Franko) 234
Sjezdy. Congress de l'Association bretonne 88
Sjezd německých filologů 157
Sjezd německých přírodozpytců a lékařů v Brunšvíku 88
Společnosti. Výroční schůze družstva The American Folk-Lore Society v Baltimore 236
Archaeologická komise při České akademii pro vědy, slovesnost a umění v Praze (Lidovědný odbor) 86, 154
Národopisná Společnost Československá 86
Společnost pro saskou vlastivědu 86
Studijní cesty. Baron de Baye 156. Mierzyński Ant 155. Šišmanov Iv. 155
Kroje. Typy a kroje z Chodska 395
Lužické kroje a stavby 236
Jubilejní vzpomínka na provolání o národním kroji r 1818 326
Kroje lidové při našich národních slavnostech 236
Písně. Veliká sbírka moravských národních písní 86
Nové vydání ruských a slovanských písní národních 88
Pohádky a zkazky. Vliv asijský na pověsti a pohádky evropské 236
Vydání úplné sbírky ruských národních zkazek 88
Stavby. Lidové stavitelství 88
Výbor pro výzkum selského domu 156
Výbor pro studium typů domových ve Francii 237
Lužické kroje a stavby 236

Strana
Různé. Prof. Dr. Osvald Balzer o kulturním významu slovanských národů . . 235
Ostatky Vuka Stefanoviče Karadžiče 155
Fonograf ve službách lidovědy 88
Článek o moravských Hrvatech od P. Al. Malce 328
J. Seb. Grünera dílo o obyčejích a mravech lidu chebského 157
Kraslice v pohřebišti 157
Národopisná Výstava Československá v Praze r. 1895 328
O národopisném studiu u nás 327
Názorné obrazy k dějinám českým 157
Dějiny selského stavu u nás 156
„Slovač" chybný název 327

VYOBRAZENÍ.

Uhlíři v českých lesích 14
O voroplavbě posázavské: 1. Vor. 2 a) Vor předák s veslem, b) voráček, c) šlahoun, d) ušák. 3. a) Pramen, b) vor pacholčí, c) šrek. 4. Voroplavba na řece Otavě . . . . . 21—25
Iniciálka P z kancionálu Bohdanečského 28
Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich: 1—2 Otisk kříže v třešňovém dřevě, darovaný roku 1822 od magistrátu kutnohorského Museu království českého. 3. Kříž ve dřevě z r. 1567 . . . . . 31—33
Sobotka J, Ponůcky zpěv v Domažlicích 67
Klvaňa J. (fot.), Dvořák záhorský z Biškovic u Bystřice p H. na Moravě . . 69
Stroubal E. (fot), Klapání lnu na Chodsku 72
Klvaňa J. (fot.), Veřovjané (obyvatelé z Veřovic u Frenštátu) 73 — Veřovjanky v „gromražce" a čepci 74 — Lid z Březové u Uh Brodu na Moravě 76 — Valaši z Popova u Valašských Klobuk 78—79. — Ženský kroj uherskoostrožský 80 — Rodina moravských Chorvátů z Nové Preravy u Mikulova 81 — Mladí Chorvaté z Nové Moravy u Mikulova 82. — Kroje ze Záhoří moravského 161. — Typy a staré kroje z moravského Záhoří 162
Koula J., Chalupa slovenská 84
Šimon J. (fot.), Cechovní památky v místním museu v Turnově 87
Nejsvětější Trojice z Pardubicka 95 — Z Nového Strašecí 96 — Z Nového Strašecí (malba na skle) 97 — Z Jevišovic na Moravě 99. — Z kapličky od Uh. Brodu 101
Svatební pečiva z jižních Čech: 1. „Říčice" z Dráchova u Soběslavi. 2. „Baštyka" z osady Jesenické na Sedlčansku 8 „Dítě" ze Sedlčanska. 9. „Panák" ze Sedlčanska . . . . . 129—132
Špýchárek na Malém Rohozci u Turnova: Panímáma Rakoušova před špýchárkem 133. — Pantáta Rakouš na pavlači 134
Manes J., Slovácká rodina 144 — Vyprávěč pohádek slovenských 145. — Oldřich a Božena 303. — Návrhy kroje Sokolského (1862) . . . . . 304—305
O symbolech v naší ornamentice: 1. Vyšívání rukávců z Nové Vsi 2 Vyšívání z Velké u Strážnice, „formička na chám". 3. Vyšívání z okolí Velké u Strážnice, babičkové kvítky. 4. Vyšívání na české holubince z okolí Hlinska. 5. Bronzový plíšek, nalezený v Býčí skále u Adamova . . . . . 147—150
Liška F. (fot), Koledníci s jesličkami 158
Duras F (fot), Drotaři 159
Hanák v knize Hankeho 163
Moravští sedláci v brněnském rukopise z XV. stol. 164
Prousek J, Nudvojovický kostelík 167
Malec A. 186

Strana
Slovácká búda vinná v gruntovní knize Uh. Brodu ze XVI. stol. 206
Prof. Dr Osvald Balzer 235
1. Svobodný chasník hanácký v letním úboru r. 1786. — 2 Svobodné děvče hanácké v letním úboru r. 1786 — 3 Stará žena hanácká na trhu v zimním úboru r. 1786. — 4 Zálesák z okolí Vsetína r. 1786. — 5. Sedlák z Uhersko-Hradištska r 1786 . . . . . 237—239
Vyobrazení pověsti o Přemyslovi a Libuši: 1.—2 Libušino poselstvo u Přemysla Oráče (dvě vyobrazení z nástěnné malby v hradní kapli z 12. stol. ve Znojmě). 3. Poslové pozdravují Přemysla obědvajícího (facsimile dřevorytu ze Sylviovy Kroniky České vyd. 1510). 4. Pověsť o Přemyslovi (facsimile z díla Gude, Staat von Böhmen 1707) . . . . . 240—242
Venkované z čáslavského a boleslavského kraje (z Gerle, Böhmen 1823) 244—245
Kroje Blatské: Ženich, sedlák a družba z Blat . . . . . 246—247
Obrazové písmo — dětská hra. Náčrtky J. Kašpara a Marie Soulkové v Kostelci u Vorlíka 298
1. Šuhaj z Gutfjeldu. 2. Kroj ženský z Gutfjeldu 273, 275
Plán osady Byšičky 279
Věšín J., Ženich od Uh. Brodu 308. — Nevěsta od Uh Brodu 309. — Selka z Veletína u Uh. Brodu 311 — Žena a děvče ze Bzinec 312
Štraybl Fr., Svatá mša v kaštylu Leskovém 313
Neumětely 344
Tauber J. (fot.), Chodský lid z Oujezda 396—397. — Typy chodské 398 — Typ chodský 399
Strouhal J. (fot.), Chodští dřevorubci 400
Petrák Jos., České olejnářství Přístroje zábojny lomnické 421
Půdorys Gutfjelda 457

Zvláštní přílohy.

Manes Josef, Domov, seš. 4. Illustrace k Rukopisu Králodvorskému (Zbyhoň), seš 4. Libánky, seš. 4. Slovenské ženy na horách u Jablunkova, seš 2. Ukázka ornamentiky z illustr. vydání Rukopisu Králodvorského, seš. 4 — Mašek V., Slavnostní průvod Chodů, seš. 5. — Mucha Alfons, Cizí koledníci na moravském Slovácku, seš. 2. — Prousek Jan, Srub Rakoušů na Malém Rohozci u Turnova, s pěkně roubenou lomenicí a omalovanými okraji, seš 2 — Tauber J., Chodské typy a kroje z Bořic, seš. 5. — Žádník K., Koňský trh v Uh. Hradišti, seš. 3. Muzika na Slovácku, seš. 3. Slovačka při ručním mlýnku, seš. 5. Tři králové na Slovácku, seš. 3

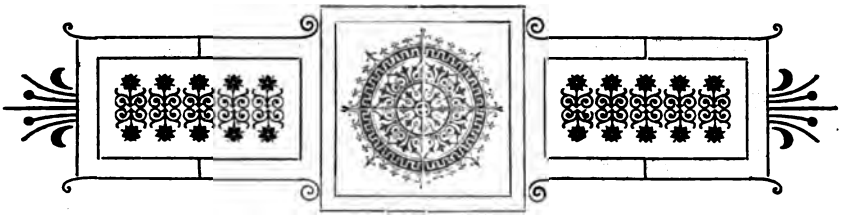

Některé zvyky v XVI. věku.

Kusé zprávy od Dra. **Zikm. Wintera.**

Z některých slov po knihách tu a tam roztroušených pozorujeme v městském honu a shonu ten zdvořilý zvyk, že osoba nižšího důstojenstva nebo řádu nechává osobu vyššího řádu, jde-li s ní po ulici nebo sedí-li s ní ve voze kotčím, po straně pravé. Tedy jako děje se dosavad. Svoje vrstevníky naváděl k té zdvořilosti Trojan Nigellus, povědomý za mnoho let professor Pražské vysoké školy Karlovy, v knize „Život poctivý“ roku 1596 přeložené. Chovali se tedy jinde uctiví lidé stejně tak.

Na ulici dávali si lidé „uctivost“. Z r. 1549 jest zpráva, že si říkali, když mimo sebe chodili „Pomahaj Bůh!“ [1]) Roku 1516 jeden v Praze osopil se na druhého: „Nechceš-li říci: Pomahaj Buoh, také na mne jazyku nevyplazuj!“ [2]) Ještě obyčejněji říkali si: „Dej pán Bůh dobrý den, dobrý večer.“ Také ozývalo se začasté „Zdař Bůh!“ slovo srdečné, jehož dnes užívají nejraději havíři čeští. Ono „ů“ v slově Bůh, když tě zdraví dole pod zemí, znívá trudně, jakoby naříkal. Roku 1573 vznikla o pozdrav pranice zlá. Stojí tu na pražském rynku jacís lidičky; pozdraví je kýs Martinovský slovy: „Službu pánům!“ Někteří v odvet pozdravili: „Odplata pánů zase!“ Ale jeden k pozdravu schválně neodpověděl. Když byl otázán, proč hrubě mlčí, pravil: „Co bych děkoval, dal bych takovy pozdravení, jaké jiní lidé dávají, ‚dej pán B. dobrý den‘, neb ‚Zdař Bůh‘; co jest to ‚služba pánům‘? My nejsme než chudí jonáci, páni jsou na zámcích!“ Pak se proto popadli v pračku. [3])

[1]) Archiv pražský č. 1420. Fol. C. 9.
[2]) Archiv pražský č. 1046. 129.
[3]) Archiv pražský č. 1057. 110.

Knihovna
Města Kolína

Činice uctivost, klobouky a biryty s hlav snímali a „smýkali". Pro nesmeknutí vznikaly na obou stranách takové někdy mrzutosti jako dnes: žalováno, že ten onen „děkuje skrze zuby a klobouku nesnímá".

Tykání městských lidí mezi sebou řídilo se týmiž zvykovými pravidly, jako pozorujeme dosavad na venkově leckde. Kdož cenili sebe na stejném stupni společenském, říkali sobě ty; koho cenili výše, či, jak tenkrát říkáno, „kdo byl lepší", toho oslovovali slovem vy: vyšší pak dolejším vždy tykali. Za dolejšího nebo podlejšího pokládán v témž stavu či stupni společenském ten, kdo nebyl samostatným hospodářem, mistrem. Syn náchlební a dcera, ať staří jakkoli, oslovováni byli i od cizích hospodářů a mistrů „ty", kdežto samostatný hospodář měl vážnost při oslovení. Muž ženě, chtěl-li ji ctíti, také vykal. Se slovem „vy" souvisel mnohočet ve výroku: říkalo se: „Abyste, pane sousede, zdrávi byli." O „tykání" bylo hádek za všecken čas v městech dost. Na příklad Václav Krocín, konšel, jemuž zcela zbytečně připisuje se zásluha o mramorovou kašnu ze Staroměstského rynku barbarsky odstraněnou a zničenou. Ten pán dovolil si kdys roku 1583 paní z Vlkánova tykati. Její muž ihned osopil se na Krocína: „Netykejte ji, děvkou u vás nebyla!" [4]) Nadutost erbovní jeví se v příhodě Jana Janaka z Vičkova roku 1578. Nějací koníři mu tykali. On jim za to nadal a pravil: „Kde jsou se tomu ti troupi učili, aby lepším, nežli jsou sami, tykali?" [5]) V Litomyšli se r. 1589 bránil jeden tykání těmi obhroublými slovy, kteráž slýchati podnes. Byl to soused Václav Odr: volá na něho Kopřiva slovy: „Pojď sem, mám s tebou něco mluviti!" K tomu Odr: „Což mi tykáš, co sem s tebou svině pásl?" [6])

O srdečnosti našich měšťanů psáno začasté. Zvávali se k sobě při kde které příležitosti. „Chodili k sobě na radovánky" nebo na „dobrou vůli". I k šestinedělkám sbíhaly se paní „na radovánky". [7])

Host provoděn ze sednice aspoň do síně, do machauzu. Pustiti hosté bez doprovodu byla nevážnost. S lepším hostem vycházel hospodář až do ulice. Byl naproti tomu zdvořilý zvyk hospodáře vraceti, nepousteti ho daleko; zvyk tedy dosavad užívaný. Hospodář se také omlouval, nechtěl-li jíti s hostem tuze daleko. Roku 1581 praví kněz Jan v síni: „Jižť dále za vámi nepůjdu!" A pan Jakub odvětil: „Zůstante již a buďte pánu Bohu poručeni!" [8])

Se srdečností doby souviselo, že si měšťané a měšťanky k rozličným příležitostem posílávali „pocty": [illegible] i [illegible] všeliké. V dědictví po Barboře z Prachnu v Kutné Hoře jest r. 1512 dvakrát řeč o konvici veliké, „jako v ní [illegible]". [9])

---

[4]) Archiv pražský č. 1060. [illegible]
[5]) Archiv pražský č. 1121. [illegible] F. 22.
[6]) Archiv litomyšlský, kn. [illegible]
[7]) Archiv pražský 1046. 12[illegible]
[8]) Archiv pražský 1121. Fol. [illegible]
[9]) Rezek. Dačický I. 361

Mimojdoucího volávali známí pitelé, sedící před krčmou nebo hospodou, „na poctu". Za poctu bylo děkovati a nejmoudřeji bylo napiti se. Děkovávali tím smyslem, jako dnes se říká: „Děkuji, jako by se stalo!" Říkali: „Děkujemť, milý tovaryši, jako bychom všecko vypili." [10])

Časté škádlení jedněch druhými se přiházelo. Jedno ze škádlení mívalo jméno „vésti na opice". My tomu říkáme dělati si z někoho blázna, vyvésti ho aprilem. V mělnické knize jest r. 1579 zpráva o Maruši, chovanici paní Hronkové, že „sedávajíc před domem na vopice vyvedla hospodáře Víta a zavolala ho, když měl nejpilněji něco v krámě prodávati a když k ní vyšel, ona mluvila: Cos chtěl? Někdy se rozhněval, někdy šel mlče od ní." [11]) Zvláštní as pohled byl na lidi leckde v rynčích i kol města po zemi sedící, kteří s chutí a vášní o peníze hrávali v kostky, v karty. Hráli „kupování" čili „kupeckou" nebo kupecky nejčastěji. Hráli také „víčka" a jiného způsobu hry, o nichž Zíbrt svého času zprávy podal. Rozumí se, že se pro hru velmi zhusta seprali a že s tím rychtářský úřad míval svoje soužení. Ani se nedivíme, že již roku 1503 usnesli se konšelé: „Co se plavců okolo měst pražských dotýče, ti aby kaženi byli, a rychtářové obou měst aby rozháněli všecky hráče a brali je do vazby." [12])

Naši staří tuze často se dušovali a přísahali. Služka Maryana mluvíc r. 1578 o nevelikou věc křičela: „Dosahám pánu Bohu, co vím a žádný mne s toho nesepře!" [13]) „To beru k své víře a duši" je frase obyčejnější, nežli „dosahám". Šlo-li o velikou zlost, nejedni přísahali mstu klekajíce kdekolvěk. Třeba na ulici. Víme o jednom vzteklíkovi, že sňal kříž se zdi, položil ho na zemi a kleknuv přísahal, že svého klevetníka zabije. [14])

Zvláštní — a tušíme že cizí — zvyk to byl, když někdo chtěl s druhým v souboj jíti nebo se s ním práti, že sukní nebo pláštěm sobě ruku obvinul. [15]) Už to obvinutí samo, to osukování platilo za výzev, za pobídnutí k souboji. Jak si ruku osukoval, již dráždil, vybízel a již již byli v sobě.

[10]) Archiv pražský č. 1046. 117.
[11]) Mělnic. kn. č. 28.
[12]) Archiv pražský 2133. 22.
[13]) Kn. arch. pražsk. č. 1121. Fol. 2.
[14]) Tamže. 1066. 113.
[15]) Miscell. zemsk. desk 71. 214.

Český dům.

Ukázkou ze svých studií podává **Zdeněk Nejedlý.**

Úvod.

O českém stavitelství lidovém psali již dosti mnoho, ač některé krajiny, jak z přehledu literatury patrno,*) dosud prozkoumány nejsou buď zcela neb aspoň ne s dostatek. Z východních Čech je materialu nejvíce sebráno, též z Chodska, nejméně pátráno dosud v jižních Čechách. Morava jest v této příčině již dále, a tu též zbývá ještě dosti práce jakož i ve Slezsku. Speciální studium lidového stavitelství v Lužici ukončeno prací Ad. Černého. Ač tedy obraz českého národního stavitelství není úplný, přece působí materiál již sebrány celkový dojem, soustavné studium českého domu dnes není již předčasno. Nejdůležitější věcí pro toto studium je nejprve české názvosloví stavitelské. Pokusil jsem se v tomto článku soustavně probrati názvosloví toto se všemi odchylkami dialektickými, a to se zvláštnostmi slovenskými a lužickými. Neprobírám všech názvu, není to názvoslovný slovníček, nýbrž jen ty, které vrhají nějaké světlo na význam věci nebo které mají něco společného buď s cizími názvy buď se starými tvary českého spisovného jazyka. Promítám je tedy v prostředí historicko-kulturní i filologické. Tím jsem byl nucen opakovati zde některé vývody jiných spisovatelů (v prvním odstavci nejvíce Dra. J. Karłowicze), ne že by to bylo jádro tohoto článku, nýbrž pro úplnost, ucelenost jeho.

*) O lidovém stavitelství českém se zřetelem k dialektickému názvosloví psali hlavně: A. Jirásek ve dvou článcích všeobecných: České chalupy a stará stavení městská, Květy 1887, II., 61, 175 a ve spise Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild 426—437. Seydlové Arnošt a Jindřich, Nákresy typických tvarů hospodářských budov malostatkářstva v Čechách. Ve Vídni 1878. Prof. Koula ve Zprávách architektu a inženýrů v král. českém 1883, 80. Krupka V., Česká ves, Osveta 1884, 444. Nováková T., Pod českou střechou, v Kalendáři paní a dívek čes., 1889, 22. Adámek K. V., Česká chalupa. Čas. Olom. Mus. 1890, 111. Pittnerová V., Naše chaloupky, Zlatá Praha 1892, 102. — O typické chalupě české na jubilejní výstavě viz: Zíbrt-Tyršová, Česká chalupa a umění lidové na jubilejní výstavě, v díle: Sto let práce, též otisk 1894. Wiehl Česká chalupa na zemské jubilejní výstavě. V Praze 1891 (zvl. otisk) a kritický rozbor v referátu J. Pelskera v Athenaeum 1891. — O jednotlivých krajích psali: Adámek K. V., Selský statek v okresu hlinečkém. Český Lid I., 339—351. Nováková T., O statku a okolí Litomyšle, 1896. Weinzettl V., Sídla a stavby na Hořicku, v Národop. sborníku okresu hořického 1895, 274. Freiberk Jan, Popis statku selského, tamtéž 285. O severovýchodních Čechách psal J. Prousek hlavně ve Světozoru od r. 1885, a v Listech z Pojizeří 1885 a 1886; celek shrnul v díle: Dřevěné stavby roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách. V Praze 1895. J. [illegible] v oblasti archaeologickém. Památky arch. XIV [illegible] Stavby [illegible] na Slansku. Okres slanský

Jsou dva hlavní proudy kulturní v českém názvosloví stavitelském: východní čili slovanský a západní či germansko-romanský. Názvů čistě germánských je málo. Je v nich většinou vliv románský. Ten však působí někdy též přímo, ne přes západ, někdy proud ten jde i obráceně, totiž z jihu přes Čechy do Německa. Z východu, z Polska a sem zase z Ruska vniká k nám vliv jednak slovanštiny, jednak jazyků asijských; touž cestou nebo někdy přes Jihoslovany působí řečtina. Nesmíme se však dáti ukvapiti k důsledkům, jakoby snad věc sama vznikala tím proudem a směrem, kterým název její. Uvidíme, že některá slova jsou původu čistě východního, t. j. slovanského, a přece postup byl opáčný, totiž věc se šířila od západu k východu (na př. jizba). To mýlilo i Miklosiče a vedlo ho k některým vývodům etymologickým, dnes již vyvráceným. Některé názvy i věci, jež znamenají, musíme pokládati za domácí, ač se vyskytují i jinde a názvy ty zdají se nám býti překladem vzájemným. Jsou to však názvy věcí, jež vznikaly přirozeným postupem, vývojem, přirozeně, když nutkala stejná potřeba, stejný popud. Zejména

---

na Národop. výstavě českosl. 1895, 32. J. F. Hruška, Statek i chalupa na Chodsku. Český Lid II., 44, 153, 566, 645, III., 10, 393, IV., 206, 315. — O Moravě viz: Houdek V., O způsobu stavby dědin moravských, Čas. Olom. Mus. 1889, 14, a Hanácký grunt, Český Lid II., 140, 382. Vykoukal F. V., V hanácké dědině. Kalendář Ústř. Matice školské 1887, 101. Koula J., Malby domků v jižní Moravě, Český Lid III. a IV. Jurkovič D. S., Valašská chalupa, v Průvodci po Národopisné výstavě na Vsetíně 1892, 81. Červinka K. J., Valašská chalupa i grunt v Hodslavicích, Čas. Olom Mus. 1894, 79. Dobráš, Chalupy moravských Kopaničářů. Čas. Olom. Mus 892. 59. — Statek ve Slezsku popsal V. Hauer. Český Lid 1894. — K srovnání viz spisy a články: Havelka J, Haus und Hof im Braunauer Ländchen in Böhmen, Globus LXVI., 130. Moraczewski, O budowie zagród włościańskich. Lwów 1885. Hlavně: J. Karłowicz, Chata polska. Studyjum lingwistyczno-archeologiczne. Otisk z Pamiętnika Fizyjograficznego. Warszawa 1884. Černý Ad., Wobydlenje Łužiskich Serbow. Z Časopisu Maćici Sebskeje. Budyšin 1889. Тиховъ Н. З., Матеріалы для исторіи развитія славянскаго жилища. Болгарскій домъ и относящіяся къ нему постройки по даннымъ языка и народныхъ пѣснъ. Казань 1891. — O stavbách německých viz bibliografické dílo: Lutsch H., Neuere Veröffentlichungen über das Bauernhaus in Deutschland, Oesterreich-Ungarn und Schweiz. Berlin 1897. (Český Lid VI., 488) a další bibliografické údaje v tomto článku. — Celkové o dialektickém názvosloví lidového stavitelství na Moravě viz výborné poučení u Bartoše, Dialektologie moravská II, 432 a dále. K srovnání se starými názvy českými byly mi základem rozmanité texty české bible, od 14. století, (první recense), až na naši dobu, kde názvy stavitelské zaměňovány terminy vždy v té době obvyklými. Mimo to prošel jsem nejdůležitější slovníky, vokabuláře a nomenklatory z nejrozmanitějších dob, jež příležitostně cituji, a související s tím Komenského Orbis pictus v různých vydáních a čteních. Z filologických spisů a článků prošel jsem hlavně některé dialektologické, jež vždy zvlášť cituji, celek zaokrouhlen užitím slovníků Jungmanna a Kotta. Pro Slovensko byl mi pramenem differenciální „Slovník slovensko český a česko-slovenský". Sestavili Kar. Kálal a Kar. Salva. V Lipt. Ružomberku 1896, kdež je sneseno velké množství odchylek slovenského názvosloví od českého. Na místech vhodných uvádím též doklady ze statí o československých stavbách lidových, jež vznikly popudem Národopisné Výstavy.

[illegible]

[illegible]

I. [illegible]

[illegible] jež bez práce poskytovaly člověku přístřeší. Poněvadž však jeskyně hlavně v horách se vyskytují, člověk pak hledal výživy v nížině, musil brzy nahrazovati přirozené obydlí umělým, a to tak, že jeskyně nápodobovali i tam, kde jich nebylo, totiž kopáním. V tomto stadiu vzniklo mnoho názvů, z českých[1]) patří sem: chata a budova.

Chata. V češtině několik názvů obydlí počíná hláskou *ch*, ta zde ale vždy vznikla z *k* (chata, chatra, chalupa). Slovo chata přišlo k nám z východu. U nás je dosti neobvyklé, v Polsku již dal ko častější. Rusíni říkají též chata,[2]) rusky též chata; nejbližší tvar vyskytá se ve staroperštině kata v témž význam, novopersky kad nebo kadah (dům), a tato slova vznikla ze sanskrtského khan, t. j. kopati (srv. řecké χώννυμι). Tedy slovo chata neznamená nic jiného než polské zemianka,

[1]) Tylor E. B. Anthropology: An introduction to the Study of Man and Civilization. London 1881, kap. 10, též český překlad, v Praze 1897. — Karłowicz J. Chata polska. Warszawa 1884, str. 5 a d.

[2]) Karłowicz J. [illegible] str. 5 a 6 uvádí zajímavé doklady cizojazyčné: polské výrazy kopanka, ziemianka značí chatrný domek, starohornoněmecké tune (nyní Dunger) značilo jámu v zemi neb též komůrku; nejvíce dokladů je v jazycích uralskoaltajských: turecké oj i maďarské odu značí dům a jámu, též mongolské jurta (dům) od jar, jor = kopati, z toho i polské jar. Srv. též bulharský výraz кунинте (chýše).

[3]) Kaindl R. F., Hausund Hof bei den Rusnaken. Mit einer Einleitung über den Namen der Rusnaken. Globus LXXI. 1887, č. 9, str. 133.—142. Slova chata užívá se zde ve smyslu jizby; o tom viz dále.

kopanka, obydlí kopaničářské, nejprimitivnější.[4]) Dialekticky změkčuje se chata na Dřevohosticku v chať[5]) (srv. polsky chać).

Sem můžeme vřaditi i slovo chatrč, jež však v této podobě je velmi nové. Původní tvar je katrče, v této podobě vyskytá se ve 14. století a potom stále se nemění, ani v 18. století[6]), teprve naše století analogicky změnilo *k* v *ch* a *e* se odsulo.[7])

Budova. Výraz budovati = stavěti musíme také pokládati za tvar, jenž k nám se dostal z východu. Nejjednodušší tvar tohoto kmene jest buda (bouda, Baude), slovo to odvozuje Karłowicz od polského bode, jež vzniklo asi z latinského fodio (kopati). Jistější jest vývin slova dno z latinského fundus, a toto zase z fodio. Původní tvar slova toho je bdno, srv. německé Boden. Stejnokmenný tvar s polským bode uvádí Kott (I. 77) bodka ve smyslu jamka. Že budova a buda či bouda jsou stejnokmenná, ukazuje i tvar německý: Baude — Gebäude, kdež nastává podobná změna ve formě i významu slova jako v češtině. Slova od kmene toho jsou hlavně původu polského (budownia, budownik, budulec, budynek, budownictwo), v lašském dialektu vzniklo tímto vlivem slovo buduněk.[8])

Vyšší stupeň lidského obydlí jsou chatrče nad zemí, vzniklé hlavně v teplých krajinách, kde listy spletené neb různým způsobem spojené kladeny na podpory, aby chránily člověka proti slunci a větru. Tím vznikla střecha, stěny vyplněny později. Z tohoto pojmu obydlí vznikla naše chalupa, polsky chałupa, srv. řecké slovo καλύβη od καλύπτω.[9]) Slovo to stalo se specielně českým výrazem: Chalupa znamená i usedlost určité velikosti (obyčejně do 20 korců, na severní Hané čtvrtlán), v „chalupách“ je místo v dědině, kde chalupy stávaly (místo pro statky sluje „ve

---

[4]) Karłowicz, Chata polska 7. Miklosich uvádí ve spojení se slovem chata i germanský kmen kot, kote. Karłowicz to popírá, vadí mu zde *ch* a *a*, ale důležitější je druhý jeho důvod, že v polštině od slova kot je utvořeno kojec (původně kociec), jež značí kurník. Důvod ten můžeme rozšířiti z polštiny na všechny téměř slovanské jazyky, srv. české kotce (anglicky dovecote, sheepcote).

[5]) Bartoš, Dialektologie moravská II., 326.

[6]) Prešpurský slovník (vydal F. Menčík, dříve zv. Klena Rozkochaného) uvádí tvar katrcze. Též Veleslavínův Nomenclator má katrče (str. 413 a 513), v 18. stol. též Kroffius ve svém Indexu z r. 1753 (II., 677) píše katrče.

[7]) Zde povstává již střídání hlásek *k* a *ch*, o tom zajímavé doklady viz V. Kotsmích, O podřeči Doudlebském. Sborník vědecký Musea král. českého 1868.

[8]) Bartoš, Dialektologie moravská II., 432. Kott (I., 106) uvádí více tvarů z kmene toho: budovisko, budoviště, ale to jsou vlastně slova polská, u nás se jich neužívá, obyčejnější jsou tvary: budák (kdo dělá boudy), budar (obyvatel horských bud). Budar na Slovensku znamená též záchod. Komenský (Orbis pictus) uvádí: budovní dříví.

[9]) Karłowicz, Chata polska 7. Srv. slovenské koliba, bydlit v kolibě.

vší"), chaloupka vedle svého zdrobnělého významu značí i výměnek.[10]) V 16. století říká se obyčejně „chalup sedlská" naproti „pastuší katrčí."[11])

Chyše vzniklo z germanského kmene hus (starohornoněmecky a gotsky, z toho Haus.[12]) Brus jazyka českého (1881 str. 124) praví, že správnější tvar jest chýže dle slovenštiny, poštiny a ruštiny, dle něho i Kott (I., 588), ale slovo chyše, původně chyša, je původnější.[13]) Teprve z českého tvaru vznikl asi slovenský chyža, chyžka, chyžice, srv. tvar polský chyża, ruský chižina. Jinou cestou vzniklo bulharské iža,[14]) kde *h* se odsulo místo změny v *ch*.

Kuté známo je hlavně z úsloví „jít na kuté", znamená též boudu, hlavně psí budku, na Moravě i škaredou chalupu. Podobné tvary: kutina na Boleslavsku znamená malé krámky, budky, na Slovensku kutica chatrný dům.[15]) Slovo kuté vzniklo asi z německého hütte, z toho vyvinulo se polské huta (chatrč), česky huť, francouzsky hutte (chatrč). V polštině vyskytá se vedle huta i chuta, a tu pravidelně vzniklo z toho kuta, změkčené valašsky kuťa chatrč.[16]) český tvar musí býti pak kuté. Týž tvar kuća znamená srbsky dům, z toho pochodí valašské kuća, rusky kuča, bělorusky kuča značí kupu, polsky je kucza, kuczka, slovensky koča, v nářečí krakovském kuca, kucyna, srv. české kutina, kutica.[17])

Všechny skoro tyto názvy: bouda, chata, chatrč, chýše, kutě, dnes i chalupa[18]) stávají se při dalším vývoji označením obydlí nižšího druhu, ač druhdy byly pravidlem: tak jest to i s názvy brloh a barák.

Je divno, že barák se u nás tak ujal, ač je zřejmě cizího původu, snad z arabštiny, kde barak znamená stan (německy die Barake.[19]) Na záp. Moravě kleslo slovo to ve významě tak, že znamená jen veverčí hnízdo.[20]) Tak i brloh znamená dnes doupě, peleš, ač dříve

---

[10]) Jirásek, D. oster. ung. Monarchie in Wort und Bild (Království české) 127. Houdek, Hanácký grunt. Český Lid II., 140.

[11]) Veleslavín, Nomenclator 513.

[12]) Miklosich, Etymologisches Worterbuch.

[13]) Prešpurský slovník str. 72: chisse (talamus) chiska (cellula).

[14]) Тиховъ, Болгарскій домъ, Казань 1891 str. 34.

[15]) Kott I., 850.

[16]) Bartoš, Dialektologie moravská II., 334.

[17]) Karłowicz, (Chata polska str. 8) odvozuje huta od hütte, ale dalších tvarů nespojuje s tímto: polské kucza vykládá Dr. Karłowicz: „kucza, kuczka oznaczający chatę z chróstu, używany wyraz dzisiaj o budkach żydowskich w czasie święcenia kuczek." Viz tu Karłowiczův výklad o staroslovanském tvaru kąsta.

[18]) Slovo dům neposkytuje zajímavosti, viz o něm dále, kde se ho užívá ve smyslu síň.

[19]) Kott I., 46.

[20]) Bartoš, Dialektologie II., 292.

znamenalo i chyši.[21]) Původní tvar slova toho je brh, jež znamená sice obyčejně stoh, dříve však často chatrč.[22])

Jde nyní o třídění ve vsi a to nejčastěji následkem patriarchálního zřízení.[23]) Hlavní třídy jsou: sedláci, chalupníci a podruzi. Sedláci drželi usedlost neb statek, tato slova jsou asi nejpůvodnější z těchto kástovních názvů. Název grunt dostal se k nám s německými sedláky v 13. století; znamená buď celý statek i s polnostmi, neb jen dům s hospodářskými staveními, dvorem a zahradou. Častější jest význam první.[24]) Podobně ústava má na Moravě dvojí význam, buď výstavnou budovu neb skupinu budov téhož hospodáře; budova vůbec zvláště chalupa, sluje stavení, na Lašsku buduněk, polsky wystawa.[25]) Jiné názvy třídní vznikly dle velikostí pozemků: lán „zemský" měl 4 čtvrtě,[26]) míval od 40 do 100 korců neb až do 300 provazců, na Moravě 120 měr, menší statky od 20 do 40 korců byly půllány (pol. półlanek), ještě menší čtvrtlány. Čtvrtláníci sluli obyčejně chalupníci, půlláníci zahradníci.[27])

Na Chodsku říká se místo statku dvůr.[28]) Slovo to bylo dříve rozšířenější i v tomto smyslu. V 16. století říká se „dvůr sedlský neb kmetcí."[29]) Místo popluží říkalo se častěji dvůr poplužní ještě v 18. století. Šafář slul dříve dvořák neb nádvorník.[30]) Dvůr ve městě neb u města v 16. století slul forberk (polsky dosud folwark, německy Vorwerk.[31]) Srv. názvy dvorů: veský, panský, šosovní, vladyčí.[32])

Slovo živnost nabylo dnes jiného významu, ač se starý význam také ještě udržuje, dříve slul statek též „život sedlský" neb obchod; srv. ruské žilišče.[33]) Osamotnělý jest význam požár pro stavení a dvůr na V. Kloboucku.[34])

Vedle sedláků a chalupníků činí třetí vrstvu baráčníci neb domkáři (ve Slezsku slují chalupníci), kteří mají barák či domek, t. j. obydlí

---

[21]) V jižních Čechách blloh Kott I, 99

[22]) Kott uvádí varianty: brah, broh, bražek, brožek, bržek. Brh ve smyslu chýše jest v Životě sv. Kateřiny verš 642. Prešpurský slovník str. 70 má brh - casa.

[23]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku. Český Lid II., 44.

[24]) Veleslavín, Nomenclator str. 50 praví: grunt (fundus) = zboží na zemi statek pozemský. Srv. Houdek. Hanácký grunt. Český Lid II., 140.

[25]) Bartoš, Dialektologie moravská II., 432. Karłowicz, Chata polska, 16.

[26]) Rohnii Nomenclator 1764, III., 27. Srv. Jirásek D. öst.-ung. Monarchie 427.

[27]) Jirásek l. c. Ve Slezsku zahradník znamená chalupníka. Hauer, Selský statek ve Slezsku. Český Lid III.

[28]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku. Český Lid II, 44.

[29]) Veleslavín, Nomeclator. str. 50.

[30]) Rohn, Nomenclator 1764. III, 13. Srv. též Komenský, Janua linguarum. cap. XXXII. (Thamovo vydání 1805. str. 85)

[31]) Veleslavín, Nomenclator str. 50.

[32]) Brandl, Glossarium, str. 45. srv. též Kott I., 338.

[33]) Jirásek, D. öst.-ung. Monarchie 427. Rohn, Nomenclator 1764 III., 62.

[34]) Bartoš, Dialektologie II., 432.

[illegible] [35] [illegible] na vsi jsou [illegible] v tomto [illegible] [36] [illegible] slovo je [illegible] komorníci neb [illegible] [illegible] neb malá [illegible] [37] V 17. století [illegible] a značí to [illegible] [38]

Pokračování.

Národopisné studie našich umělců.

Dne Renata Tyršová.

VI. Význam Josefa Manesa pro [illegible] Slovenský.

Mezi národopisnými studiemi našich umělců, jež Český Lid předvedl a [illegible] jeste předvede, pro jim Josefa Manesa patří místo přední. Přikládáme jim opravdový význam pro československý národopis, a kdo zná životní dílo Manesovo, uneje při tom pochopiti a oceniti ryzost národního cítění Manesova, jistě shodne se s námi v úsudku tom. Jiní před námi a my na tomto místě nejednou již tohoto významu krojových a typových studií Josefa Manesa se dotknuli. Přes to však nebude snad od místa, když souhrnem povíme, v čem — vedle umělecké jich hodnoty, o kteréž mezi těmi, kdož pro umění smysl a porozumění mají, dávno sporu není — spatřujeme jejich zajímavost s hlediska československého národopisu.

Spatřujeme ji předně v tom, že studie tyto byvše valnou většinou v letech 1850—1860 nakrtnuty na Manesových cestách po Čechách, Moravě a na Slovensku, zachycují mnohý typ krojový dnes již vymizelý: neboť na počátku let padesátých, po zrušení roboty, venkované naši se začínali v kroji poměšťovati a také na Moravu a na Slovensko počínaly tou dobou vnikati vlivy cizí, které mnohý detail starobylého kroje k zániku přivedly neb aspoň pozměnily. Leckterou zachovanou součástku staršího kroje, jejíž způsob nošení a upotřebení dnes by nám nebyl již zřejmý, ze studií Manesových dovedeme podrobně určiti, právě tak jak tomu je

---

[35]) Jirásek, ibidem.

[36]) Rohn l. c. III., 57: pronájemník.

[37]) Hauer, Statek ve Slezsku. Český Lid III. Brandl, Glossarium na str. 101, k r. 1584 uvádí „komorník" = podruh, tamtéž str. 63 hofer znamená chalupníka. Na Slovensku dosud hofart znamená podruha (Kott I., 451). U Jungmanna hoferský = podružný. Kott I., 451 klade je mezi zastaralé.

[38]) Komenský, Janua linguarum 1805 str. 85, cap. XXXII.: arendář (mancepe), nápravník (feudalis). Srv. Rohn III., 68.

při podobiznách starých mistrů, jež jsou spolehlivými dokumenty pro poznání podrobností krojů historických.

Je to tím spíše možno, že studie Manesovy jsou vždycky přesné a do detailu správné. Josef Manes byl příliš velkým umělcem, než aby nebyl měl úctu před pravdou. Cenil při tom přese všechen idealní vzlet své povahy — důležitost správnosti detailů. Drobná kvítka, ratolístky mechu si znamenal do svých náčrtníků zrovna tak, jako popisoval, třeba slovy, barvy jednotlivých proužků na frýdce vyšitých, nebo hůseneček kolem slováckého kloboučku otočených. Náš umělec byl až pedantem v takových detailech. Maje kdysi komponovati stejnokroj na základě lidových motivů krojových — soudíme dle dopisu Manesova p. prof. Sob. Pinkasovi — byl přiváděn v zoufalství prýmkářem, který mu nedovedl urobiti střapec a šňůry tak, jak si je představoval. Také na svých komposicích nespokojil se pak nikdy s ledabylostí úpravy krojové. Je na nich zřejmo ovoce opravdového studia na místě konaného, zrovna tak, jako na leckterém nejnovějším genrovém motivu „lidovém" je zřejmý výsledek povrchního vyhovování oblíbenému maskování slavnostnímu v tak zvané kroje národní. Tak svědomitý byl Manes, když kolem r. 1850 svůj „Domov" komponoval s onou sličnou postavou Slováka, o sochu pluhu opřeného, k jehož stočené haleně i studii přesky si udělal, takový byl o patnáct let později, když Staroměstský orloj maloval. Dáme-li si záležeti, nalezneme v listech studií Manesových i náčrtek zvláštního řaskování slovenských rukávců dívky z vinobraní, i složení krátké suknice, jak v okolí Pražském ji nosily, při jedné ze sehnutých žneček, stejně jak uvázání šátku na babku i kosiště sekáče ze senoseče v červnu, s polohou ruky na berličce, i primitivní slovenskou halenu dědouše pláně roubujícího.

Namítlo se redakci Českého Lidu, jakoby krojové barvotisky, kolorované fotografie měly větší cenu pro badání národopisné, než studie detailní, otiskované v Českém Lidu, od umělců, z nichž přímo byl jmenován také Josef Manes. Vybírají-li při fotografování lidu oděného v místní kroj svůj typy skuteční znalci a odborníci, jako je na př. při fotografiích prof. J. Kouly a prof. J. Klvaně, jichž hojný a poučný výběr Český Lid již přinesl, je cena takového materialu názorného zajisté značná. Takto pořízených fotografií, jejichž reprodukci Český Lid pravidelně a soustavně přináší, nenahradí barvotisk, při němž jemné a často právě nejdůležitější detaily ztrácejí se v pestré směsici strakatých vrstev barevných. Viděli jsme — zejména na předloňské Výstavě národopisné — celé řady, ba spousty snímků, k nimž fotografických desek zcela bezúčelně bylo zneužito, neboť předváděly bez výběru, co právě fotografovi z povolání se namanulo neb amateurovi namátkou před aparát fotografický se postavilo. A v tom spočívá právě také hlavní cena a význam studií mistra našeho, že vybíral a volil s oním citem uměleckým, opírajícím se o hluboké pochopení naší národní podstaty. Umělecký tento cit mluví z každého díla Manesova k tomu, kdo se nezavírá proti dojmu vyplývajícímu bezprostředně z výtvoru uměleckého. Josef

Manes kreslil a zaznamenával jen zjevy vskutku typické — co do zjevu fysického i co do kroje. A nikdo jako on neuměl vycítiti, co je typické, charakteristické, původní a co jen nahodilé, přechodné, cizím vlivem vnešené. Nespoléhal se jen na svůj pud umělecký, soudil na základě zkušeností a studií; nicméně i tam, kde se jen na intuici spolehl, nepochybil.

Josef Manes při tom vystihl jemným citem též, pokud typů krojových se dotýče, rozdíly místní. Bylo již pověděno, jak vytušil, v čem mu za pravdu dalo odborné badání, dospěvši svojí cestou k obdobným výsledkům, pokud součástek slovenského kroje se dotýče. Manes by dovedl oceniti výsledky, jichž se dodělal prof. Koula svými pronikavými, směrodatnými studiemi o starobylosti některých elementů v slovenském kroji a některých zvláštností v úpravě a střihu šatů, jakož i ve způsobu švů a výšivek v odlehlých krajinách podtatranských. Studie tyto uložil, jak známo, prof. J. Koula v Českém Lidu, počínajíc prvním ročníkem až do ročníku šestého. Je významno pro Manesovo nazírání na vývoj našeho kroje lidového, jakých typů krojových užil při jednotlivých svých komposicích, při tom bedlivě šetře lokálních rozdílů a odstínů

K elementům starobylého slovanského kroje, které poznal na svých potulkách pod Tatrami, sáhl, když komponoval kresby k Rukopisu Kralodvorskému a Zelenohorskému. Zde nalezneme primitivní mužské košile se širokými rukávy, na hrdle sponou sepjaté, široké pasy a ve vrkoče spletené vlasy Dětvanů, opánky, úzké řemínky kolem pasů dívčích volně otočené, zde použil též onoho krátkého oplécka, kteréž v nejprimitivnější údobě si načrtal nahoře u Jablunkova, na postavách ženských, nesoucích břemena horskou stezkou. V kresbách k Rukopisu Kralodvorskému nalezneme oplécko této podoby v Zbyhoni na děvčeti laskajícím se s nalezeným miláčkem.

Také v cyklu „Hudba“ užil Manes skorem veskrze kroje slovenského. Čím idealněji jednotlivé listy jsou pojaty, tím starobylejší prvky krojové na nich nalezneme. Nejvýznamnější je v tom ohledu úchvatná alegorie hudby pohřební, z níž jakoby k nám zaznívalo ono veršované hořekování nad mrtvým, připomínající římské nenie, kteréž Manes jistě měl příležitost na Slovensku vyslechnouti. K hudbě chrámové pojal myšlénku v Trenčíně, kde si načrtal zběžnými rysy seskupení lidu v chrámu při mši. Dostaveníčko je krojem i typy motiv rovněž slovenský. V poslední své větší práci — desce Staroměstského orloje — užil Manes k alegorisování jednotlivých měsíců různých motivů krojových, jakoby byl chtěl, aby všechny větve kmene československého tu byly připomenuty. Užil tu i zbytků jakéhosi kroje zemanského, který, jak se zdá, ještě na Slovensku zastihl.

Své illustrace k národním písním českým oděl Manes zcela správně v roucho výhradně české, které s realističtějším pojetím, místy skvostným humorem přibystřeným, znamenitě se snáší. Je tu přes zběžnost kreseb pérových plno charakteristických příznaků kroje, jak v okolí pražském a dále ku Plzni i hlouběji do krajů českých se nosil na začátku let padesátých. A tyto šněrovačky, krátké široké suknice, koženky a bera-

nice jsou tu spolu s dědoušky, panimámami a holčicemi, v každém pohybu životně pravdivými, několika tahy tak přesně vystiženy, jak to dovede jen umělec, který si paměť po léta plnil rázovitými postavami, jež na svých cestách a potulkách při práci, odpočinku i zábavě pozoroval a stopoval. Listujeme-li v oněch drobných skicových knížečkách, které Manes napořád při sobě nosil, nalezneme tu množství drobných postaviček, jež si jako momentky tužkou zachycoval a mezi tím plno poznámek drobným, stojatým, charakteristickým jeho písmem zběžně načrtnutých, někdy po německu, když bylo na spěch, někdy česky, s pravopisem Pražana v letech dvacátých rozeného. I podrobností zvykoslovných si Manes takto někdy povšiml, tak na př. v kterési pošumavské dědině načrtnul průčelí chalupy, kde pod krovem visí věneček z jeřabin. Poznamenal si při tom: visí jen tam, kde jsou děvčata v domě, a kolik dcer, tolik že bývá věnců.

Josef Manes nemaloval t. zv. genrových obrazů. Nechtěl líčiti život lidu selského, ale hledal výraz pro ztlumočení samotné duše svého lidu. Jedinkráte — v Líbánkách — pod dojmem samorostlé zvláštnosti lidu, v jehož středu v Kroměříži, za zasedání památného sněmu náhle se octnul, komponoval výjev genrovité povahy s postavami v kroj selský oděnými. Však i Líbánky, s tou tlupou hudoucích andělíčků v oblacích, jsou spíše obrazem mladého štěstí prostých lidí než novelisticky přibarvenou scénou. Lidový kroj větve československého národa poprvé tu došel užití v díle uměleckém, a již na tomto prvním pokuse Manesově setkáme se s naprostou věrností, podrobností v úpravě i výzdobě všeho, čím dvojice mladých manželů jest ustrojena. Od té chvíle Josef Manes již nepřestal studovati typus a kroj selského lidu československého, žádné ze zemí koruny české při tom nepomíjeje, tím méně arciť Slovenska, ku kterémuž v duchu napořád se vracel, pro ryzost národní svéráznosti v lidu tamním zachovalé, pro onu zvláštní měkkou lyričnost jeho povahy.

V letech padesátých Josef Manes skorem samojediný v Praze se zajímal o národopisné studium, pokud kroj a projevy výtvarného nadání lidu má za předmět. Z jeho iniciativy také asi počaly r. 1857 v časopise Erinnerungen, jehož nakladatelem byl Bellmann, vycházeti rytiny krojů lidových z Čech, Moravy a zemí sousedních. Jsou to dost hrubé dřevoryty, ale ruka Manesova, která originály kreslila, jim dodává ceny.

Z krojů československých nalezneme v starém tom belletristickém časopise, který byl řízen oním staropražským duchem, jenž německy hovoře, cítil po česku, aspoň pokud lásky k rodné půdě se týče, kroj hanácký, kroj z „charvátských“ dědin jihomoravských, s onou zajímavou úpravou hlavy v šatu na róžky zahalené s kornoutovitým čepcem, který Manesa tak zajímal, že si ho zvláště načrtl na listu jemně akvarelovaném, ve sbírkách Vlasteneckých přátel umění v Rudolfinu. Také ženský kroj z Táborska je sem zařaděn a ze Slovenska prostý kroj ze stolice Trenčínské. Vysvětlující texty k obrázkům připojené nejsou také bez zajímavosti, k některým (máme především na mysli stručnou cestovní reminiscenci ze Slovenska) Manes sám poskytoval data. O tom příště.

(Pokračování.)

Uhlíři v českých lesích.

Studie národopisná.
Napsal **Bedřich Moravec.**

Dnes i v lesnatých krajinách málo kdo zná uhlíře, jen starší lidé pamatují se, jak vypadá hořící hromada uhlířská, a to ještě z těch dob, kdy lesy sahaly až k samým dědinám a člověk mohl pozorovati uhlíře při práci nedaleko za vsí.

Dnes o uhlířích svědčí jen modravý kouř, vznášející se nad lesem, ale daleko, daleko od dědiny, a o dřívější jejich činnosti svědčí zase po polích a lukách okrouhlá místa, vyznamenávající se bujnou vegetací. To jsou staré „uhlířské placy“, kde uhlíři pálívali, dokud v těchhle místech ještě bývaly lesy. Dědouškové to ještě pamatují a povídají, že v dobách, než bylo kamenné uhlí objeveno, bývalo uhlířů v každé krajině mnoho a měli na každém panství i svého mistra. Na panstvích korunních psával se „c. k. mistr uhlířský“. To byla skutečná hodnost. Mistr ručil za zásoby dříví i vyrobeného uhle, určoval, kde a co bude se páliti a kam uhel dodávati, on přejímal zásoby polen od úředníků lesních, on určoval mzdy uhlířům i platy „formanům“, kteří uhel z lesa vozili, a poukazoval to k výplatě v důchodu vrchnostenském.

To všechno již dávno minulo, dnes uhlíři jen po dvou pálí v odlehlých lesních oddílech, trávíce celý svůj život v lesích, lid zná je sice osobně, ale práci jejich zná jen z pověstí. A i tito lidé pomalu zanechávají dnes jen málo výnosného zaměstnání, nebo vymírají, mladší nikdo již uhlířovině se nevěnuje.

S uhlíři mizejí i staré tradice, tajemství i zkušenosti tohoto zvláštního řemesla. Způsob výroby dřevěného uhlí stává se neznámým a jistě jednou nastane doba, kdy uhlíři upadnou v úplné zapomenutí.

Uhlíři tvořili význačný, rázovitý typ lidu našeho, a ta práce jejich uprostřed lesa mlčícího v letní noci, nebo sténajícího v zimě vichrem a sněhovou bouří, byla zvláštní, tajemná, o níž lid vždycky málo věděl a proto na uhlíře do dědiny zavítavší hleděl vždy se zvědavostí. Aby vše to o uhlířích, jakými bývali a nemnozí dosud jsou, neupadlo v zapomenutí, proto v přítomném článku několik vzpomínek uhlířům jsem věnoval.

Pálení uhlí dřevěného děje se podnes starým způsobem, jako dělo se před sty lety. Po práci své jdou uhlíři po dvou, někdy hoch učedník býval třetí, dnes učedníků již není. Šli po práci své z jednoho oddílu lesního do druhého, dle toho, kolik kde bylo zásob dříví k pálení připraveného. Potřeby své vezli sebou na zvláštním trakaři, „uhlířském kolečku". Byly to lopata, hřeblo, hrábě, uhlířská palice, několik seker, pila láternická a dvoje schůdky zhotovené z prkna, na němž z krátkých latek přibity „špriclíky".

Při pálení počíná si uhlíř takto: Nejprve vyhledá si „plac", to jest prostranné místo, chráněné před větrem, „kde povětří netáhne". Starý uhlířský plac je jim nejmilejší. „Plac" oba uhlíři rozměří tyčí na čtvrtiny a začnou pak rovnati „hromadu". Slovo „milíř" je a bylo asi vždy našim uhlířům neznámo, stařečkové uhlíři v naší krajině za svůj život ho neslyšeli, oni měli vždy jen „hromadu". Snad v jiných krajinách více německým živlem prostoupených užívalo se názvu „milíř" z německého „Meiler".

Do rozměřeného placu zarazí se ve středu nedaleko sebe dva kůly kolmo do země, kolem nich teď rovnají uhlíři polena kladouce je v šikmé poloze těsně vedle sebe a ve třech vrstvách nad sebou, spodní vrstvu nejšíře, tak že hromada nabude podoby polokoule. Polena kladou se do „cirkle". Čtyři vrstvy na sebe se nekladou, tak vysokou hromadou by uhlíř již nesvládl, jen něco polen ještě nahoru se naházi. Do prázdného středu hromady sypou se mezi oba kůly tenké štěpiny suché a při rovnání polen nechává si uhlíř úzký průchod až k středu hromady. Tudy ji zapálí. Průchodu docílí tím způsobem, že rovná polena přes tlustý, na zemi položený kůl, který popotahuje, když spodní vrstva se šíří.

Pak se hromada zapálí. K tomu potřebuje uhlíř „fakuli". Upraví si ji takto: Na dlouhou, na tenkém konci přiostřenou tyčku uváže „tříštění" z louče. V zimě přiváže je slamou, v létě třeba jen kořínkem. Zapálenou „fakuli" vstrčí otvorem při zemi k tomu účelu ponechaným až doprostřed hromady, škubne tyčí, otep hořícího „tříštění" zůstane v hromadě a štěpiny tu narovnané vzplanou. Hoří do výše, až plamen šlehá z temene hromady, pak se oheň „obrátí", polena hoří shora dolů. Uhlíř čeká a nesmí se teď od hromady hnouti, a když krajní polena na zevní straně spodní vrstvy jsou teplá, počne se hromada pohazovati. Pohází se nejprve vrstvou suchého mechu. Je-li „plac" nový, kopou uhlíři prsť kolem hromady a tou ji pokryji. Činí to však neradi, že prsti vzduch

[illegible]

[illegible]

[illegible]

„leš“ na druhou. Býval druhdy umělým uhlířem, který měl jen málo „leše“. Teď už se tak přísně na to nehledí.

Uhlíř jde na práci na celý týden, nese si do lesa potravu a na kterém místě pálí, tu zrobí si boudu uhlířskou. Boudy jsou dvoje: letní a zimní. Letní je z kůlů šikmo proti sobě do země zabitých, nahoře křížem svázaných a smrkovou korou pokrytých. Zimní bouda je důkladnější. Je tím způsobem zrobená jako letní, má však „stěny“ z krátkých trámečků, ve střeše dvéře padací s visacím zámečkem a každá skulina je pečlivě mechem ucpána. Uvnitř boudy jsou dvě krátká lůžka z kůlů, pokrytá slamou a houněmi, pod lůžky ukrývají uhlíři potraviny a lepší šat, uprostřed boudy jest ohniště z kamenů, kde za mrazivých nocí uhlíři topí si dřevěným uhlím.

Dokud se pálívalo dlouho na jednom místě, robili si uhlíři boudy důkladné pro dlouhý čas, a každý měl s sebou v lese kočku. Bylo jí tu potřebí, jinak nebyl by se uhlíř shledal v boudě se svými zásobami potravin, stáhly se sem zvláště v zimě myši z celého okolí, plenily v boudě potraviny a okusovaly namazané boty uhlířů, zatím co tito pálili obuti v dřevěnkách nebo trepkách.

Řemeslu učil se obyčejně syn od otce. Málo kdy se stalo, aby uhlíř cizího hocha vzal k sobě. V mnohé rodině byla uhlířovina dědičnou. Zaměstnání uhlířů bylo spojeno s mnohým nebezpečím. Uhlíř celý svůj život strávil o samotě, jen v neděli přicházíval ke své rodině do dědiny, a to jen když práci mohl si tak nařiditi, aby poslední hromada zrovna v sobotu mohla se „vyhrabati“.

Při práci své mohl přijíti k úrazu nebo uhnati si těžkou nemoc, když uhřát od hořící hromady, ulehl na nuzné lože v chatrné boudě za třeskutého mrazu. Často uhlíř nemocného soudruha přivezl na trakaři domů. Toho všeho nebáli se uhlíři tak jako zlých lidí. Chodili tací po lesích, vyčíhali si okamžik, kdy uhlíři šli ku vzdálenější hromadě, a pak boudu vyplenili odnášejíce potravu i odložený šat. Okradený uhlíř musel nechati práce a jít domů mnohdy kolik hodin cesty, aby zaopatřil si nových zásob. Na zloděje podnikli pak uhlíři společnou výpravu a běda mu, postihli-li ho v lese a našli u něho ukradené „živobytí“. Stihl ho krutý trest. Položili mu pravici na pařez a sekerou všecky prsty mu uťali. Dnešní uhlíři znají jen pověsti o trestu tom; staří však podnes vypravují o mnohých případech ukrutné té lesní spravedlnosti.

Obyčejnou potravou uhlířů v lese byly „uhlířské knedlíky“. Byly to knedlíky z mouky, míchané s vařenými brambory. Jídlo vařil si uhlíř v boudě a mastil je sádlem. Podnes hospodyně po venkově znají pokrm ten připravovati, nazývajíce jej „uhlířské knedlíky“.

Pověrčivými ani bázlivými uhlíři nebývali. Bázlivec vůbec nemohl státi se uhlířem. V strašidla nevěřili a pověstem o nich se vysmívali. Vypravoval starý uhlíř: „Jedna hodina noční není, v kterou bych nebyl šel lesem sám od hromady k hromadě nebo z jednoho oddílu lesního do druhého po práci, a jakživ jsem nic nevidel, než nějakou tu bludičku, o které jsem věděl, že je to jen plamínek, letící přes bahno lesní louky.“

[illegible]

[illegible]

[illegible] mezni pod [illegible]

[illegible]

D[illegible]

[illegible]

[illegible]

to počítáno k výčitce a na onom světě k hříchu!" „Amen," dodají všichni přítomní a kněz pokračuje: „Všemocný a vševědoucí Pane a Bože, když ale srdce jeho je zatvrzeno a půda mu je milejší, že přenese drn, trní a kámen na cizí díl, zatrať ho, nedej mu břímě to donésti a drn, trní a kámen nechť ho udusí." „Amen," zazní přitlumeně opět z lidu.

Po té za tajemného ticha vyrve se kus země s drnem, zabodne se do něho prut trní a položí se na to těžký kámen, a ten, který určen jest k chůzi, vezme si vše na svá bedra a kráčí ke druhému konci pozemku tím směrem, kde myslí, že jest správná hranice a rozdělení. Za ním jdou dva neb tři jiní, kteří kroky jeho označují jako mez.

Náš Hercegovec, který nám to vypravoval, byl přítomen r. 1869 nebo 1870 podobnému soudu Božímu, který tenkráte tragicky skončil. Dva rodové nemohli se totiž shodnouti o kus pozemku, a tu určeno bylo, že se tak státi má tímto naznačeným způsobem. Ten, který nesl břímě na ramenou, šel však nepravou cestou, by získal pro sebe kus cizí země. Ač jeho příbuzní naň volali: „Tam ne, tam ne, těžce tíží cizí země," přece kráčel dále. Ale dříve než došel cíle, padnul se svým břemenem k zemi a polomrtvého donesli ho do jeho koliby, kde třetího dne zemřel. Na něm osvědčilo se místní přísloví: „Těžce tíží cizí půda." Je pochopitelno, že zlé svědomí ubírá člověku sílu a odvahu nedobrý skutek provésti.

O voroplavbě posázavské.

Sděluje **Jan Valchář**. (Se 4 vyobrazeními.)

Malebná krajina podél středního toku řeky Sázavy oplývajíc krásami přírodními, hlavně rozsáhlými lesy, poskytuje obyvatelům okolním vedle polního hospodářství hlavně z jara, kdy slunko teplejšími paprsky rozhřívá sníh a tím vodu v řece rozhojňuje, vedlejší pramen příjmů — plavbou vorů.

Voroplavbou touto zabývají se obyvatelé vesnic ležících při řece Sázavě, a to: Vilimovic, Křenovic, Zručí, Kácova, Ledecka, Přívlaky a Kamenného Přívozu. Stanice, kde se vory zhotovují, a jež vždy nacházejí se na břehu řeky, nalézají se v Ledči, Křenovicích, Bučicích, Budách, Kácově, Ratajích a Koceradech.

Prvé, nežli dopravovati se může dříví dlouhé, „k u s y" zvané, z paseky na „plac", t. j. místo, kde se má zpracovati ve vory, nutno je „v o k ř e s a t" = kůry zbaviti, což děje se v pasece, a to je-li míza, loupáním, není-li, ořezáváním kosami. Oloupané kůry užije se ku zhotovení třísla; ořezané, kterou lidé za křesání mimo plat zdarma dostávají, k palivu.

Když jest paseka vokřesána, nastane „f o r o v á n í" t. j. odvážení kusů k vodě. Ačkoli práce tato jest velmi nebezpečná a namáhavá, sjedou se do paseky všichni okolní hospodáři, tak že mnohdy paseku, čítající

několik set kusů během dvou týdnů k vodě dopraví. Při nakládání velkých kusův užívá se hasáku, jímž možno dřevo na vůz pohodlně vyzvednouti čili vyhasakovat. Slabší dříví nakládají sochůrkem zvaným „náválník“. Naložené dříví se pak na voze „uhemuje“ řetězy, které, aby pevně dříví sevřely, utahuje ouvinem čili klemem, t. j. březovou, bukovou nebo habrovou tyčí, podloženou pod řetěz a otáčenou.

Když takto jest naloženo, udělá forman bičem na zemi před potahem kříž, aby šťastně dojel, a vyjíždí se z paseky. Při každé fůře potřeba jest dvou lidí. Jednoho, jenž řídí „potah“, a druhého, který „zavadí vopačinat“, t. j. [illegible] v místech, kde se cesta zahýbá, jímž řídí se směr povozu.

Skládání děje se tímto způsobem. K fůře přistrčí se koza, načež žadek vozu se sochůrkem převrátí. Kusy naložené svezou se se zadku po koze; po té zvolna se dříví na [illegible] a popojede se jím v před. Tím kusy [illegible] opět a svalí se i na ten. straně po koze na hromadu. Jest-li s dostatek dříví svezeno, nastane práce plavení.

Nejprve [illegible]

[illegible]

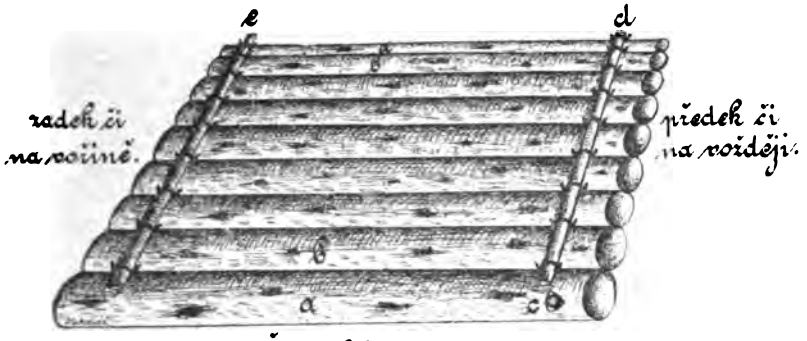

Čís. 1. Vor.

sekery od kraje trojboký důlek, zvaný ž a b k a čili p o u t k o (obraz číslo 1. c). Jsou-li veškeré na vor navalené kusy vyušeny, navlíknou se na březovou nebo bukovou tyč, která nazývá se „v o ž d ě j“ (obr. čís. 1. c), jenž se dříve „p l e c u j e“, t. j. částečně kůra seřízne a kolínka (součky) usekají, aby snáze zaschnul a nezahníval. Silnější konec jeho zove se h l a v a.

Když vor jest navlíknut, tehdy se vožděj u tenšího konce, aby se s něho kus nesmeknul, klínem upevní čili „r o z k l í n u j e“.

Po té se vor „v o p ř e m d í“. To se děje takto. Vyvrtají se nebozezem kolmé otvory na vožději, a to pravidelně jen v krajnici a pulci, načež voplecovaná březová (buková nebo habrová) tyč zvaná „p ř e m-

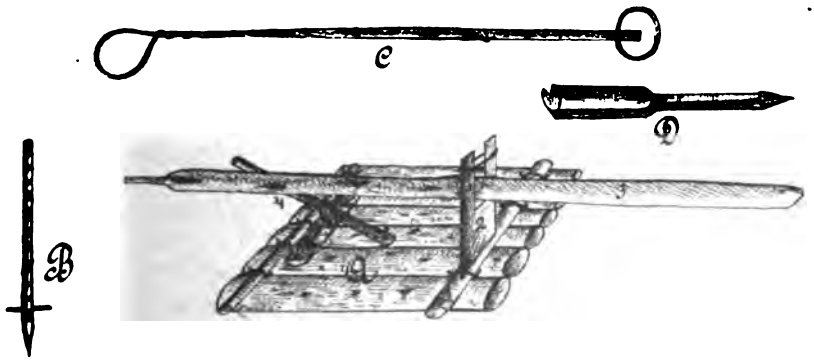

Čís. 2. A) Vor předák s veslem. B) Voráček.
C) Slahoun. D) Ušák.

dění" (obr. čís. 1. d) upevní se nad voždějem příčně přes vor „žlučkami" (malými to napařenými a zkroucenými smrčíky), jež ubíjí se z obou stran přemdění dřevěnými hřeby, zvanými cvoky.

Tím práce na předku voru čili na voždějí jest ukončena. Nyní přistoupí se ke zpracování zadku, kdež musí se připevniti vořina (obr. čís. 1. e), což děje se podobně jako při upevňování přemdění s tím rozdílem, že nutno všechny kusy kolmo provrtati, načež silnější vyplecovaná tvrdá tyč (vořina) připevňuje se žlučkami a ubíje cvoky. (Obr. čís. 1. a). Aby žlučka s voriny se nesmekla, vysekne se na vořině žlábek, „zárubka" zvaný.

Takto zdělané vory házejí se na vodu tím způsobem, že posunují se jednotlivě k řece svahy na lihách, které [illegible] ve vodě namočenými, aby tření se zmírnilo. Jsou-li vory příliš těžké, tak že lidé nemohou jimi hnouti, bere se ku pomoci potah zapražený na straně přední části voru. Snáze hází se na vodu vor syrový nežli suchý, poněvadž lépe se po lihách smýká.

Jakmile vor na vodu [illegible], [illegible] naň plavec, majíc dlouhou tyč v ruce, a vyplaví jej stranou, kdež jej ke břehu ubije na „slabou" (obr. čís. 2. C), t. j. dlouhou tyč smrkovou, která jest u vršku nad ohněm napařena a jako provaz zakroucena. [illegible] pak provrtána a průvrtem tímto houžev protažena a [illegible] zavázána.

Ze [illegible] vorů vytvořuje se pramen (obr. čís. 3. A) čili „pramenisek", t. j. sestaví se [illegible] vory [illegible] za sebe a svazují se mezi sebou houžvemi. Délka pramenů plavených po řece Sázavě stanovena jest na 110 m, [illegible] při [illegible] nepřekročena [illegible]: 18 m + 12 m + 18 m + [illegible] m + 18 m + 18 m. [illegible], že prvý vor — předák — [illegible] střední [illegible] pramena [illegible].

V [illegible] „předák" (obr. č. 2. A), [illegible] sdtěn. [illegible] ševčíky. [illegible] „prarec" [illegible] „stěllice" [illegible] a [illegible] a majíc [illegible].

[illegible] „[illegible]ka", [illegible] ke [illegible] předního [illegible] zadní [illegible] stroby

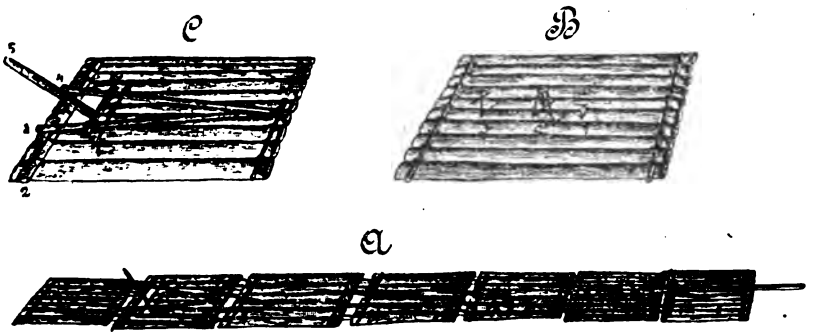

Čís. 3. A) Pramen. B) Vor pacholčí.
C) Šrek.

(též střídy). Veškeré vory, vyjma šrek zdělány jsou, jak naznačeno na obr. čís. 1.

Při zhotovování šreku na př.: osmnáctky, čítající 8 kusů, dají se s každé strany 3 osmnáctky a doprostřed 2 šestnáctky, čímž vznikne otvor na zadku voru čili na vořině. Kratší kusy dávají se „n a r e j l í k“, t. j. spojí se s ostatními kratší vořinkou (obr. čís. 3. C_1). Po té vedle vořiny přiváže se houžvemi válec (obr. čís. 3. C_2), k němuž a k vořině připojeny jsou taktéž houžvemi konce líh (3 a 4), které položeny jsouce po délce voru tvoří ostrý úhel. Podobně připoutány jsou konce jejich ke kusům na předku voru. — Nyní položí se na líhy nad otvorem ve šreku kratší válec (5) a utáhne se k nim klemem a houžvemi — tak pevně, aby se ani dosti málo nepohnul. Do otvoru tímto povstalého pouští plavec šikmo po proudu, chce-li vor nebo pramen zaraziti, kus dřeva 4 až 5 *m* dlouhý, který nazývá se j e h l a (6), jež drhnouc se ode dno řeky vor „u t a j u j e“.

Takto připravený pramen není ještě způsobilým na dalekou cestu; neboť kdyby se plavil vraty přes jez, snadno mohlo by se přihoditi, že by zadní vor vjel předkem na přední. Tomu zabrání se v e j p o n o u (obr. čís. 2. A_4), která bývá 2 až 3 *m* dlouhá a připevněna jest na předáku houžví k válci, který připoután jest k vořině. Vejpona tato musí přečnívati předek voru „pacholčí“.

Podobně upevňují se, avšak toliko k vořině, na ostatních vorech buď líhy nebo vořiny. Tyto poslední jsou pravidelně v počtu 4 až 5 upevněny mezi druhým a třetím vorem a mají je plavci do zásoby, kdyby se jim snad na cestě přihodila nějaká nehoda a oni vor musili spravovati. K témuž účelu berou si též 2 až 3 otýpky houžví.

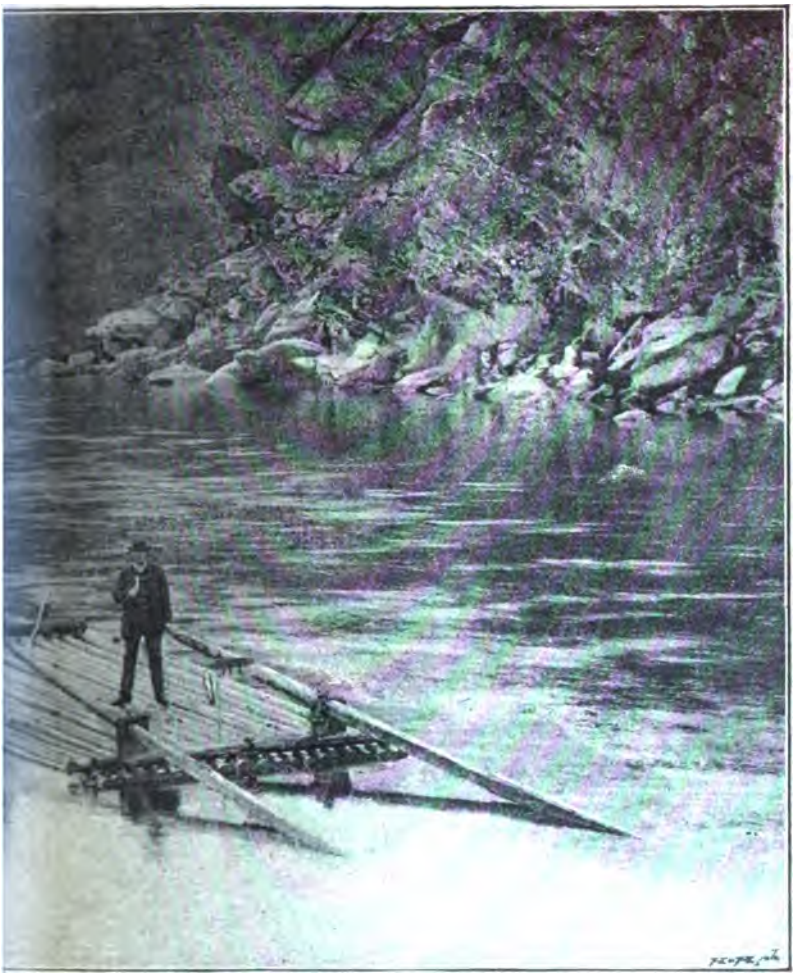

(Fotografie J. Vavrušky v Písku.)

u vesla. Druzí dva „sochorníci“ drží v rukou dlouhé tyče (sochory), jež na konci jsou okovány. Kování toto zovou „okovec“. Sochorníci strkají sochory pramen od břehů, ode skal atd., kdežto vrátný, na němž spočívá největší zodpovědnost, aby vor v pořádku na místo byl dopraven, řídí veslem směr pramenu. Vrátný musí míti na zřeteli, aby předákem do kamene, břehu atd. „nečelil“, t. j. nenarazil.

V místech, kde se řeka zatáčí a voda silněji proudí, musí se pramen „překládat“ = vrátný musí jeti napříč přes řeku, čili jak plavci říkají, „od špicu ke špicu“.

Stane-li se, že se zadek pramenu „odlejvá nebo zalamuje“, čehož příčinu dlužno hledati při velké vodě, nebo je-li šrek na 3. nebo 4. voru od zadu, tu musí sochorníci všechny síly napjati, aby jej narovnali, neboť by se rozlámal.

Nejhůře vede se plavcům ve vratech, obzvláště když „mynář je vysuší“ t. j. při malé vodě mele na všech složeních, tak že vraty jde velmi málo vody. Při obyčejné vodě, kterou zovou „rozmarkou“, na normálním jezu sjedou obyčejně vraty šťastně. Tehdy „zavaří se“ jen předák v peřeji a bez nehody „vyvaří se v mrtvé vodě“ pod jezem. Hůře se jim vede, je-li jez vysoký anebo má-li některou nepravidelnost.

Tehdy se pramen k jezu vyplaví a chytne před ním na voráček, t. j. přiostřený sochůrek, v němž dole napříč zaražen jest dřevěný kolíček tak, že z obou stran vyčnívá (obr. čís. 2. B) ho část.

Chytání pramene děje se tím způsobem, že plavec šlahoun, který silnějším koncem jest připoután k voru, nahodí okem u slabšího konce na tyč voráčku a hledí špičku téhož zaraziti na břehu. Pohybuje-li se pramen ještě, musí plavec též s voráčkem postoupiti v před. Mimo toto zachycuje se pramen ještě jehlou ve šreku. Zachycený pramen se na to kolíky „ubije“. Podobně učiní plavci s pramenem zadnějším a opustivše jej, přijdou předním ku pomoci při sjetí s jezu čili „nadbíhají si“.

Ačkoli život plavecký jest svízelů plný a nebezpečný, nicméně vyznačují se plavci veselou myslí. Na vodě jsou ve svém živlu a jen je z míry přivede, křikne-li na ně zlovolný člověk se stráně: „Vašku, prohybej!“ nebo „Honzo, rudluj!“ Věru, tehdy pro odpověď nejdou daleko; vždyť netřeba jim „prohybání ani rudlování“ připomínati, mají obého do syta, chtějí-li mnohdy v dravém živlu Sázavy uhájiti život.*)

*) Pozn. red. Vyobrazení číslo 4.) poučuje, jaké jsou vory na řece Otavě. Fotograf a malíř J. Vavruška podává nám vyjev z řeky Otavy právě u Zvikova, nedaleko vtoku Otavy do Vltavy. Na tomto voru náhodou je také bouda pro inženýry a jich pomocníky, kteří Otavu splavňují a studia měřická konají. Zajímavý obrázek z půvabného zákoutí perlonosné Otavy.

Ohlas národního rytířského eposu v Čechách.

(Rytíři sv. Václava v Blaníku.)

Podává P. Sýrku [1])

Již z dávných časů je známa u Čechů pověst o Blanických rytířích v hoře Blaníku neb o podobných rytířích také v jiných horách a kopcích českých. [2]) Na svých cestách po Čechách zapsal jsem si podobnou pověst o hoře Oskobrhy čili Voškobrch, německy Wolfsberg, podle zpráv p. starosty v Poděbradech J. Hellicha. Tato hora nalézá se nedaleko od Poděbrad. Lid vypravuje, že v této hoře dřímají rytíři sv. Václava. Až bude nejhůře Čechům, probudí se družina sv. Václava i s tímto světcem, dědicem země české, a budou hájiti české země. Podle pana Hellicha lid vypravuje si dále, že Libuše mívala na této hoře palác, a že z Libice do Oškobrha byl most kožený, po kterém chodívala.

Podle slov Jakuba Minida (viz rukopis z XVIII. století, chovaný v soukromé sbírce p. Hellicha) meškala Libuše na Libici a tu, na hoře Voškobrchu, měla svůj zámek, kde bývala pospolu se svou sestrou Kašou. Minide praví, že uvnitř Voškobrchu jsou vojáci sv. Vojtěcha a sv. Václava.[3]) Dodává však zároveň, že to jen lid bájí, a že tomu není potřeba věřiti.

Bylo by zajímavé sebrati soustavně a úplně ze všech zemí koruny české pověsti o rytířích sv. Václava nebo jiného světce nebo vladaře. Podobné pověsti nacházíme též u jiných národů slovanských i neslovanských, jak podali toho doklady Weryho [4]) a Ad. Černý.[5]) Poláci znají také horu Bladnickou nebo Blanickou. Přecházely podobné látky a pověsti od národa k národu.

Skoro všecky tyto pověsti vypravují buď o osobách historických aneb o zjevech, jež mají více nebo méně skutečný podklad, a nejvíce o takých, o kterých národ zpíval, bájil a posud ještě pěje, bájí. Nebude nemístné zde připomenouti, že ruský lid, který podnes pěje o svých bohatýřích, spojuje záhubu svých bohatýrů s horou, s horou kamennou. Lid ruský má o tom celou bylinu.

---

[1]) Pozn. red. Pan prof. Pol. Ag. Sýrku, docent petrohradské university, pobyl delší dobu v Čechách za příčinou studií v oboru slavistiky. Všímal si také lidového podání českého, mezi jiným též pověsti o Blanických rytířích. V tomto článku vyslovuje názor o původu těchto pověstí. Redakce Českého Lidu zahajuje článkem tímto volný rozhovor o těchto pověstech, i prosí za další příspěvky, pověsti i jejich výklady.

[2]) Viz zajímavý článek W. Weryho, Śpiący rycerze, Wisła (red. Dr. J. Karłowicz), Warszava, III. 1889, str. 853—854.

[3]) Tuším, příbuzná je pověst z Vysokého Mýta o nebeských vojácích. Srovnej 2. svazek Národních pohádek, písní, her a obyčejů, vyd. od spolku „Slavie" v Praze, 1873, str. 11—12.

[4]) l. c., str. 847—857.

[5]) Mythiske bytośce łužiskich Serbow, Budyšin, 1893, I., str. 111—115

Podle analogie k tomu myslím, že tyto české pověsti i [illegible] v hoře jsou již slabou [illegible] ohlasem národního [illegible] eposu u Čechů. Možná, že sv. Václav a možná, že [illegible] bohatýr byl středem [illegible] českého eposu [illegible]. [illegible] sv. Václava a jaké zmínky [illegible] se v staročeských letopisech a památkách.

Píseň v čas vojny turecké.

[illegible] **Antonín Šolta** [illegible]

[illegible] „W čas Wojny turecké". Píseň ta [illegible] Začínala jest [illegible] k Bohu a sv. Václavu [illegible] Píseň ta [illegible] i v kostele [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Svatý Michale archangeli a církve svaté strážce, k Tobě Čechové volají jsouc hrůzou přestrašeni, zažeň draka dychticího, krev křesťanskou žíznícího, mečem kralujícího.

Svatý Václave kníže náš a slavný mučedlníče, pomáhej vojsku našemu a chraň tvé země České, nedávej dědictví tvého, národu katolického, lidu tvého věrného.

V pohanění zavedeni od tyrana zlostného, odvrať krve vylévání, skrze meč ukrutného, upros pokoj církvi naší, ať v skutcích našich svatější zůstane po všecky časy.

Všichni svatí pomáhejte u knížete pokoje, ať dědictví své zachová, zažene války boje, bychom v pokoji na zemi svatý, svatý zpívali: na věky jej chválili.

Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt.** (S 3 vyobrazeními.)

I.

Redaktor pařížské Revue des traditions populaires, P. Sébillot, uveřejnil v tomto sborníku stať o kříži, jenž byl nalezen r. 1567 ve stromě, jakoby byl tam vtlačen, vyřezán, a připojil k tomu podrobný výklad, co se rozprávělo o tomto zvláštním zjevu přírodním.[1])

Byv upozorněn touto statí Sébillotovou, věnoval jsem pozornost několika podobným otiskům kříže ve dřevě, jež jsou vyloženy ve sbírkách Musea království Českého v Praze. Z nich zajímavý je zvláště kříž dvojitý z Kutné Hory, darovaný od magistrátu tamějšího Museu národnímu hned na začátku tohoto století, r. 1822.

Lid vyprávěl si o kříži tomto rozmanité pověsti, o zázraku, o výstraze a znamení, jak obyčejně vysvětluje podobné nepravidelné a vzácné úkazy přírodní. Jinak ujali se této věci učení lidé. Byl svolán brzy po nalezení tohoto kříže r. 1745 sbor znalců přírody na universitě pražské, a učeně se disputovalo o vzniku tohoto kříže. Rozprava tato, vyzbrojená veškerou učeností tehdejší, byla potom vydána tiskem. Pak se zase na podivný kříž zapomnělo, až teprve r. 1823 upozornil na neobvyklý tento úkaz přírodní vlastenecký kněz J. Devoty zvláštní knížečkou, dnes již velmi vzácnou, z níž obě vyobrazení (str. 31, 32) otiskujeme.[2])

---

[1]) Impression miraculeuse du signe de la croix en un arbre au pays de Bretagne au diocese de Rennes, Revue des traditions populaires, Paris, 1897, XII., č. 4—5, str. 280—281. Vyobrazení z knihy: Belleforest, Histoires prodigieuses, 1581, III. f. 321. Vyobrazení toto otiskujeme na str. 33.

[2]) Vyobrazení a popsání v polínku třešňového kmenu l. 1745 v Hore Kuttny 16. února ze zahrady všech svatých od jakéhosi Konrada, rozeného Moskvana, uťatého, domů přineseného a při rozpoltění nad stýblo hloub jako do dřeva blíž jádra samorostle spatřeného kříže, kterýž do schránky

Řídě se příkladem Sebilliotovým, otiskuji, čeho asi potřeba k porozumění o původu tohoto kříže, chovaného v Museu, a zároveň přidávám pověsti o podobných křížích, nalezených v Čechách, i prosím za laskavé zprávy téhož druhu, abych je sestavil v článek a podle přání P. Sébillota zaslal jako doplněk k jeho článku v Revue des traditions populaires.

„Pravě v těch místech Hory Kuttny za Kolínskou branou, kdež léta po narození Páně 1237 mezi mejtinami lesními jistý Antonín, kněz Kláštera Sedleckého, skrze mech skály před sebou tři prutiky stříbrné vyrostlé uzřel, pak Pánu Bohu děkoval, pomodliv se, kápi svou svlékl a ji tu na znamení nechav, do Kláštera se navrátil, a když při založení hor havíři z Němec povolaní první kostel na věčnou památku pod jménem Všech Svatých založili, a když tu léta 1744 v říjnu měsíci Corpo Jihlavského vojska ležení mělo, a tam v nějaké zahradě stromy posekali, že staro- [illegible]

[illegible]

[illegible]

stromařů, že by kříž ten tam vložen býti měl, sice by stopa takové rozštěpeniny na vždycky zůstala, tak jako když se ranhojičskou pomocí hovězí maso v člověčí vkládá, předce některá znamení srostu takového zůstávají.

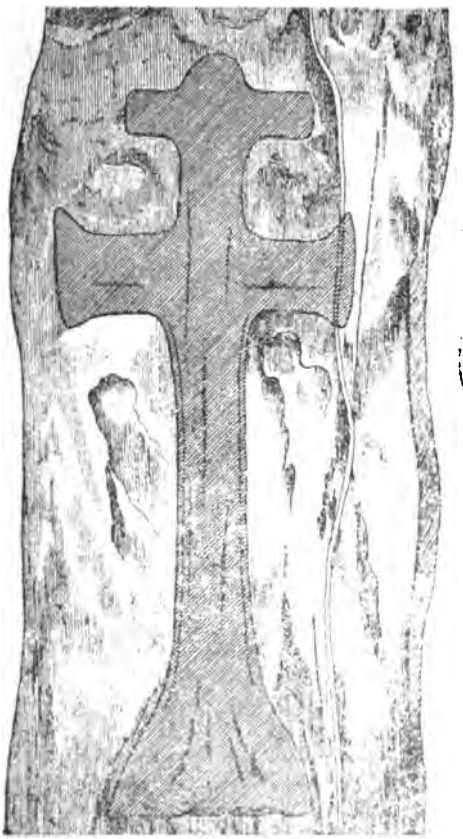

Čís. 1. Otisk kříže v třešňovém dřevě, darovaný r. 1882 od magistrátu kutnohorského Museu království Českého.

3. Zdaž ten v třešni nalezený kříž zevnitř v strom vdlabán aneb zařezán nebyl, aneb zdaž zevnitř toho stromu kříž takové velikosti vložen býti nemohl, kterýž až v samý prostředek stromu zarostl?

Odpověď: Kříž z venku zařezaný nemohl by tak obživou vrůsti, aby přišel až doprostřed třešně, byť by i zařezání v kůru učiněno bylo; jakož kůra nemůže proniknouti až v samý stržeň stromu, tak také zařezaného v kůru kříže řezaná znamení srostáním na žádný způsob zmi-

zeti nemohou, aniž se říci může, že by tento kříž jiného druhu dřeva, v rozštěpeninu zevnitř v strom učiněnou vložen, zachycením obživy doprostřed vniknouti mohl.

4. Na otázku: Zdaž se jaká přirozená příčina znamenati mohla, jak by kříž ten doprostřed třešňového dřeva vložen býti mohl?

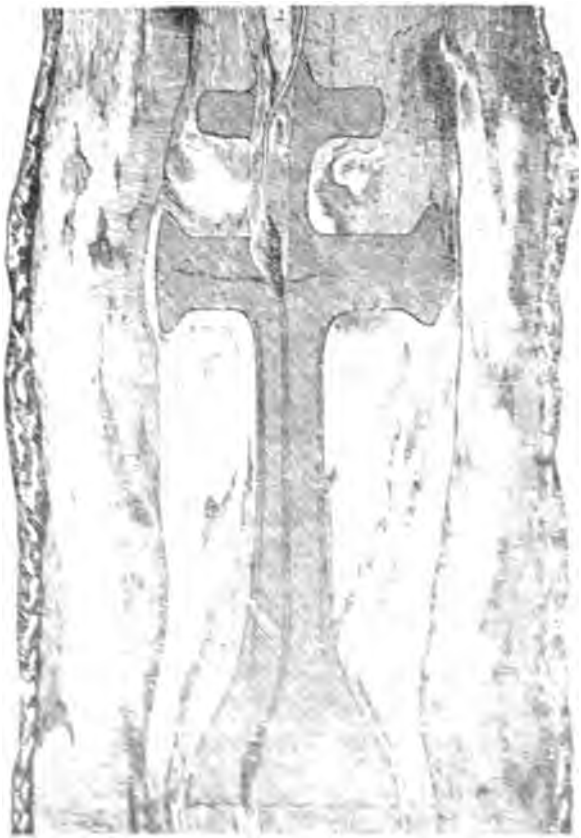

Obr. 2. [illegible]

[illegible]

5. A na otázku, zdaž se takových křížů více nachází?

Odpověď: Podobné kříže častěji nalezeny byly v rozličných městech, jako léta 1611 na Japonském ostrově, když dva fíkové stromy káceli, viděti bylo podivné černé kříže, jako nejpilnějším uměním od přírody vypracované. V Indii se vyskytl kříž v zemi vytvořený, kterýž se prachem zrušiti snažili, však druhý den zase se ukázal. Jiný strašný kříž se ukázal v povětří, a léta 1589 v Japonském městečku Obama nazvaném kdosi když štípal dříví, uprostřed stromu divný kříž přirozeně vytvořený našel. Léta 1559 v Engličanech byl kříž nalezen ve dřevu hromem roztříštěném... Léta 1742, 5. srpna v Motole blíže Prahy náhodou, kde královské uherské vojsko leželo, nějaký voják v rozštípeném špalku dubovém, blíž jádra nápodobně vyobrazený kříž spatřil, kterýž se na památku nalezení zachoval. A takových více úkazů předešlých i nynějších časů se spatřuje, a nalezeno bývá. Libaňský pan děkan N. Jelínek nalezl na svém poli drahý kámen, na kterémž v krásně modrém jako nebe poli jest zašedivělý oblak a na tom oblace zcela pravidelný červený kříž, jakoby ho malíř sám vtipně vypracoval. On dal ten kámen připraviti a do zlatého prstenu zasaditi, za kterýž již mnoho mu dáváno bylo. Jest se radost na to podívati. (Dokončení.)

Čís. 3. Kříž ve dřevě. (P. Sébillot, Revue des trad. pop., 1897, č. 4—5, 280—281.)

Národní tance ve východním Slezsku.

Podává J. Vluka.

Taněc. [1])

Byl prvním tancem na svatbách a počal se teprve tančiti, když přišli od snídání „ženiši“ (ženich a nevěsta) do hospody. Přední družba přiváděl všem tanečnice: družky družbům, starosvatky (svatebnice) starostům a konečně nevěstu ženichovi.

[1]) Sbírka těchto tanců jest zásluhou pana učitele Josefa Pětroše v Orlové ve Slezsku.

Páry, držíce se rukama křižmo, točí se v kole; chytnou se pak jako k tanci a točí se zase v kole. — Páry popocházejí 2 kroky v před a krok v zad; držíce se kolem pasu ponechávají vnější ruce v boku. Toto se střídá a opakuje libovolně. Ke konci se tančí rychlý tanec t. zv. „m a ď a r".

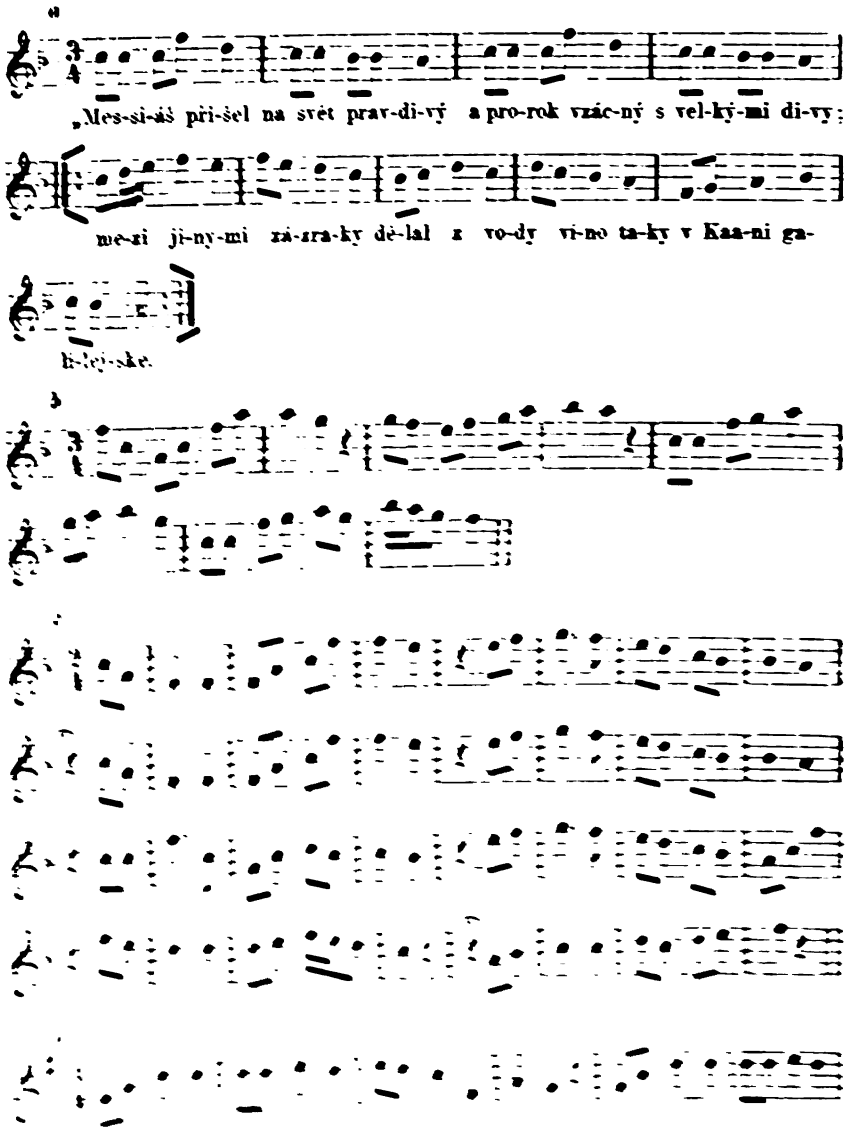

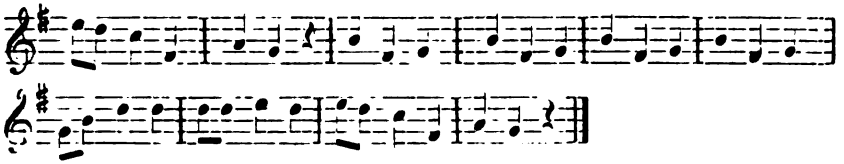

„Tanec“ se může doprovádět hudbou čtverého způsobu, jak částkou notovou naznačeno jest. Na Orlovsku jmenují tentýž tanec *„tělenci“* a hraje se při něm následujícím způsobem dvojím:

Tělenci.

a

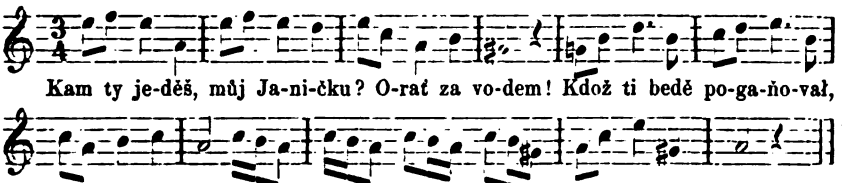

b

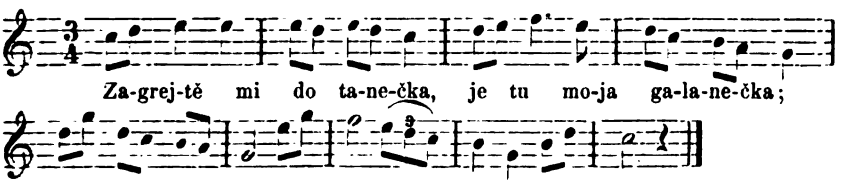

Pohančok.

Tanečníci a tanečnice stojí v řadách proti sobě: prvý pár podá si ruce pravé, otočí se a poskakuje středem na druhý kraj, křižuje se a obejde řady. Nyní se uchopí za ruce a přechází opět poskokem na druhý kraj vykonávaje při tom pohyby s přiměřenými posunky. — Konečně se přiřadí na druhém kraji tanečnice k tanečníkům a tanečník k tanečnicím. Tak tančí každý pár a všichni ukončí „maďarem“.

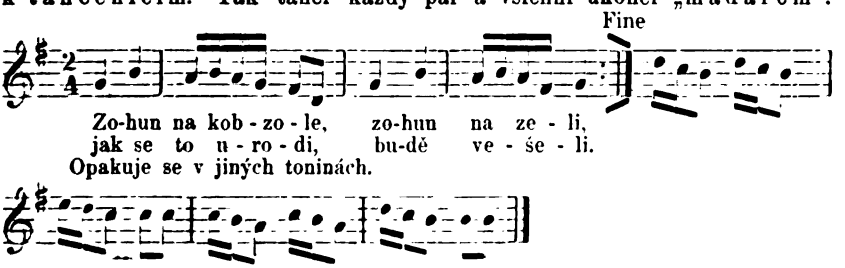

Kocurek.

[illegible] v řadách [illegible] utíká [illegible] Když ji byl [illegible] k tanečníkům — [illegible] tanečníky [illegible]

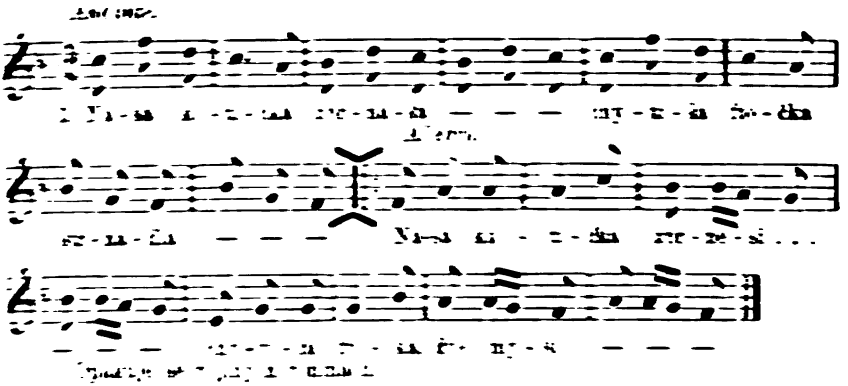

[illegible]

Kozok.

[illegible] tanečníci [illegible] tanečnicím, [illegible] krokem. — Totéž [illegible] tanečníkům [illegible] „mažarem“ jako [illegible]

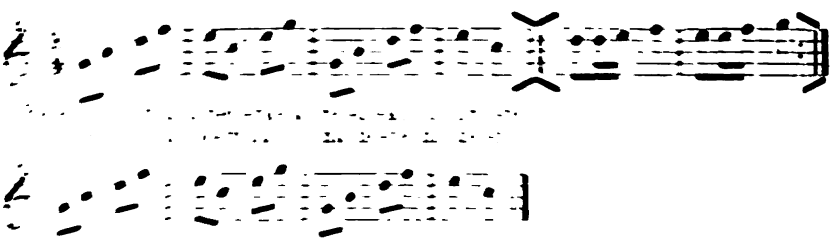

Zahradnik čili kožuch.

Čtyři tanečníci, z nichž má každý po levém a po pravém boku tanečnici (trojka), postaví se křížem proti sobě. Dvě protější trojky přibližují se čtyřmi proměnnými kroky ke středu a když se vracejí, počínají týmže pořadem druhé dvě trojky. — První trojky opakují, jak nahoře zmíněno, druhé zůstanou však na místě. — Nyní se tančí rychleji, a tanečník se otočí s pravou tanečnicí v závěsu v pravo — s levou tanečnicí v závěsu v levo. Otáčky se střídají čtyřikrát.

Andante.

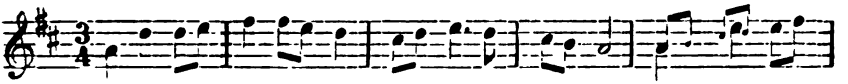

Po-věz mi, ma mi - ła, po-věz, po - věz. po čim je

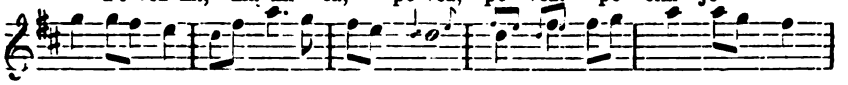

na tr - hu oves, o-ves? Po šest-ná-cti gro-šich

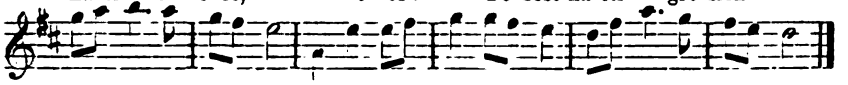

měr - ka, měr - ka, je-ště mi chy-bi - ła vr - cha, vr - cha.

Allegro.

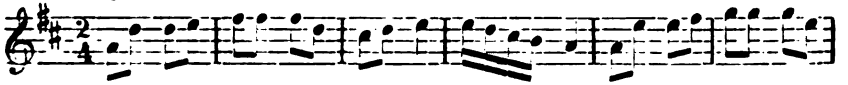

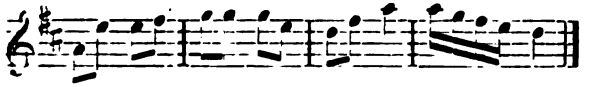

Kača.

Čtyři páry stojí křižmo proti sobě. Dva sobě přibližující se páry protější projdou pod rukama a jdou na protější místa, kde se otočí. Totéž učiní druhé dva páry. Páry se vrátí nyní na místa svá pořadem, jakým byly započaly, a otočí se zase na místě. V závěsu pravém otočí se v pravo — v závěsu levém v levo.

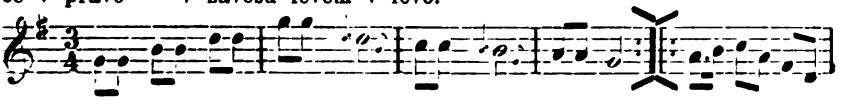

Na-ša Ka-ča pla-če: Co je jí? Co je jí? Co je jí?
U-kra-dli jí suk-ňu zło-dě-ji, zło-dě-ji, zło-dě-ji.

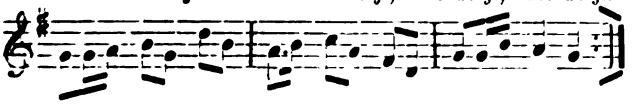

Šatkovy.

Tanečník si vyhlédne dvě tanečnice; každá mu podá do ruky šátek. Prvá tanečnice podejde tanečníku pod levou rukou, při čemž učiní tanečník potřebnou otáčku; levá tanečnice činí totéž, jenom že opakem. Tytéž pohyby vykonávají se v druhém oddílu rychleji.

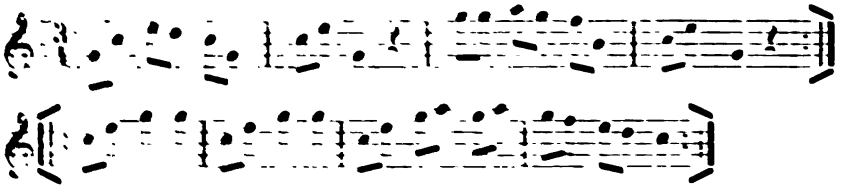

Kolomajka.

Podle sebe stojící tanečník a tanečnice [illegible] ruce, zadupají [illegible] a poskočí [illegible] na levé noze, [illegible] vpřed [illegible] Dupání se opakuje, při čemž [illegible] tanečník na pravý bok tanečnice. — [illegible] vykonávají na místě, po prvém zadupání pravou a po druhém [illegible] Stojíce [illegible] tanečník a tanečnice v [illegible] — aniž by se [illegible] — [illegible]

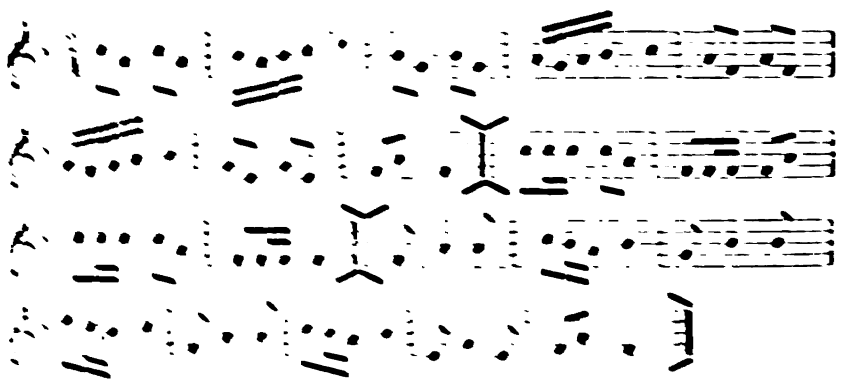

[illegible]

Allegro.

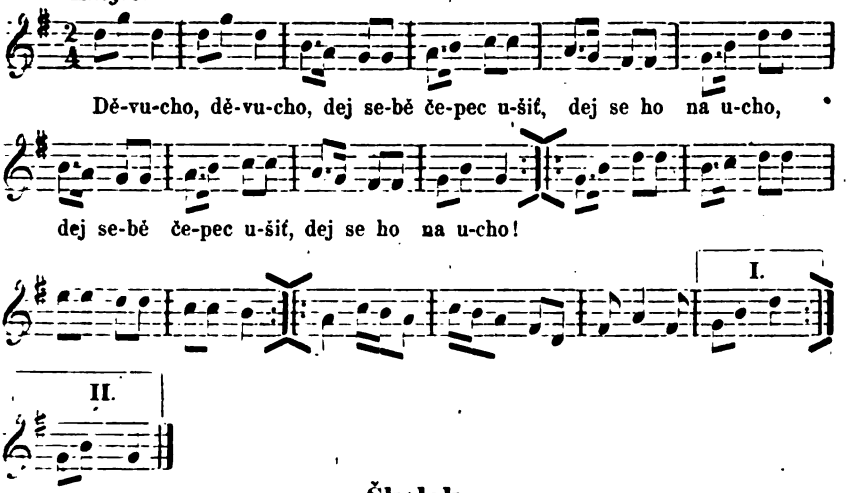

Školak.

Páry se drží jako k tanci kolovému. Učiní dvakrát střídavě čtyři úkroky v levo, čtyři úkroky zpět v pravo, úkrok v levo, úkrok v pravo a polkové dva kroky; opět úkrok v levo, úkrok v pravo a dva polkové kroky. Toto se opakuje z počátku.

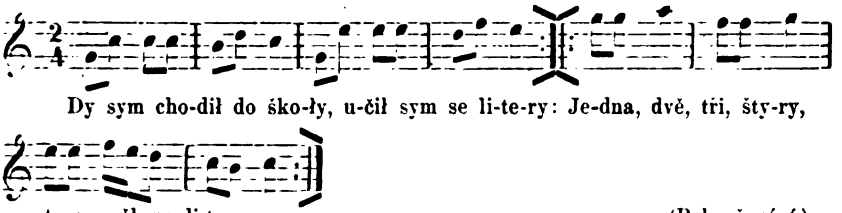

(Pokračování.)

Čo si Pil'ania o smrti rozprávaju.

Slovenské pověsti a přísloví. Z Gemer-Malohontu. Podává **Terezie Vansová.**

1. Smrť a furmani.

Išli traja furmani cestou. Padlo im isť do vrchu a suroviny nabrali si veľa na vozy. Tim dvom prvím bolo ako bolo, lebo mali statky silné, ale ten tretí mal koniky, len také kaliky. Ako tak idu, kde sa vezme, tu sa vezme, stojí jedna žena v bielej plachtičke strán cesty. A len aby ju vzali na voz. Ti prví dvaja odbili ju ako vedeli, ale ten tretí, len

uhnul plecom a riekol: „Pre mňa si aj sadni.“ A ona si sadla na ten tretí voz. I začne žena rozprávať:

„Aby si vedel, koho to vezieš: ja som smrť a idem si pro toho krčmára, ku ktorému beriete sa vy „trie“ na noc. Ale ty sa neboj, ty vidíš všetko, čo sa robiť bude, no tebe nestane sa nič. Aj dobre sa ti bude vodiť, naďalej budeš mať požehnanie na statku a na dětoch, ale tí dvojmi neobídu na suchu. Pamätaj, jednomu zomrie žena, druhému pomrú deti. Tebe ale ukážem ako umieraju ľudia — lebo, hľadže, ako sa rodia, tak mrú . . .“

Pri takej rozprávke vytiahli koníky na vrch a potom to šlo, ako po masle. Bol večer, keď prišli ku krčme. Z krčmy rozliehala sa muzika a spev, len sa tak hora hlásila. Krčmár si dal vyhrávať a „ihral“ a preberal nohama, dobre sa tam nepotrhal. Furmani, ako si opatríli koníky, vošli do izby a posadali si obdeľač ku stolu. S nimi prikradla sa aj tá smrť, ale nevidel ju nikto iný, len ten, čo ju viezol. Len sa tu pritiahne „tetka-smrť“ ku tomu krčmárovi a klep ho mlatkom po hlave. Krčmár vychytil sa, lapil sa rukou po hlave a zkrikal: „Jaj moja hlava“ a bolo po ňom. Tetka smrť vytiahla sa zase z izby a zase ju nik nezbadal, len tot, čo ju viezol.

Iný raz ten istý furman prišiel ku umierajúcemu mládenci. Smrť mu stála pri hlave a tu náš furman vedel, koľko bilo. Ledvác duša vyletela z tela, sadla si na rameno nebohého a začala ho oblibovať, hládkať a bozkávať. Lebo že jej dobre bolo s tým mladým, krásným mužom na svete, potom rozlúčila sa s ním ešte raz, uletela do neba.

Ale umieral zlý, hriešny človek. Tu duša nariekajúc zlorečila, pliaskala a hrešila mrtvého, lebo že ona pre jeho veliké hriechy teras prísť musí do večného zatratenia.

2. *Smrte, nesúce mor medzi ľudí.*

Išli tri smrti cestou. Niesly mor medzi ľudi. Dve mladšie ponáhľaly sa, tretia nevládala za nimi, lebo bola chromá. Pokrivkujúc rúchá sa za nimi, aby ju počkaly. A keď tie nepočuvaly, na jej volanie nedbaly, hrozí sa tá krivá:

„A ja pojdem a ja poviem:
Keby ľudia vedeli, od coho by nemrely
Bederenčok, psí korienčok,
Semennú župku pili.“*

Počul to na blízku ukrytý človek, zaniesol tu zvesť do svojej dediny a ti, čo sa dla rady starej, krivej smrti spravovali, neumreli na mor.

* * *

*) Konopné semä. Keď bol hlad v okolí, nasypali plačúcim detom za hrsť semenca a ony to jedly.

Nemusí byť smrť nepodplatitelnou, lebo prijima dary, tu vajce, tam maku. Malé dievčatko opýtalo sa starý tetky: „Čo, tetka, vy ešte neumriete?“ A tá odvetila: „Ej, dame smrti maku.“ Prijme, vraj smrť aj náhradu za vyzretú už obeť. Tak onemocnela jedna šestonedielka. V noci bdela babka u nej a vypočúvala, čo nemocná rozprávala. Len sa postelkyňa raz posadí na postel' a začne sa oh'rnať a prosiť: „Ach, neberte že ma, neberte, čože si počne ten mój muž so troma sirotami?“ Za chvil'očku babka nepočula ani slova. Nemocná ako by načúvala a potom hovorí ďalej: „Keďže je už tak, že vy musíte doniesť dakoho so sebou, tak iďte do susedov, tam maju chlapca, toho si vezmite.“ Potom l'ahla si nemocná zase a zaspala. Náhodou u susedov ochorel chlapec jedinačik na osýpky a v tú noc aj zomrel. Babka vyrozprávala, čo počula, a z toho ztrhla sa pravota a nenávisť na celý život.

„Smrť je istá, ale hodina neistá.“ Hovorí sa, že každý so sebou na svet donese nie len zárodok smrti, ale aj spósob umretia. Na to vzťahuje sa porekadlo: „Koho maju obesiť, ten sa nezatopí.“ O tom, kto vel'a choreje, zneje porekadlo: „Do blata vel'a dažďa netreba.“ „Slabú lesu l'ahko vetor zvalí.“ O starcoch: „Jedna noha v hrobe, druhá na hrobe.“ „Do hrobu vyzerá.“ „Krpcí zmetal.“ „Do zemi zahryzol.“ „Tam je, kde loj kopú.“ O mladých: „Mladý móže, starý musí.“ „Dneska mi hudci hudú, zajtrá mi spievať budú; dneska som na doline, zajtra som v cintorine.“ Nóti si zádumčivá dievčina tušiaca blízkosť smrti. „Smrť ho preskočila.“ Hovorí sa, keď niekdo nevdojak strhne a strasie sa. „Smrť ho strčila.“ Zase keď slabý človek bez patrnej príčiny spadne. To je vraj znakom, že dlho žiť nebude.

Kdo bojí sa duchov alebo smrti, nech potiahne mrtvého na svoje meno pokrsteného za palec, tak prestane sa báť. Každý mrtvý musí do tedy, kým nepride druhý, za ním v cintoríne stáť na „varte“. Keď kladú vrchnák, víko na rakev, rozdrapia plachtu nad tvárou, takže je tvár odkrytá. Kto ochorie v stredu, alebo v piatok, ten zomrie. Umierajúci maj, vidia čosi. „Mňa volaju, musím ísť,“ povedal jeden manšel a hl'adel do obloka. Kdo po smrti „omládne“, zavolá mladého za sebou. Keď zomrie žena „nečistá“. t. j. v podozrení strygóňstva stojaca, alebo veliký hriešník, je velký vetor. Tak hovoria, keď véchor sa strhne, že kdesi dakto obesil sa.

Matka nesmie prilišne nariekať za umretým dieťatom. Lebo by ono na druhom svete ležalo vo vode a košielka by od sl'z neusychala. Ani nesmie matka do Jána (24. Júna) jiesť jahody a iné ovocia. Lebo v nebi deli panna Mária jahody deťom, jedným dává, druhé ale odbaví so slovami: „Vy nedostanete, lebo vám matere sjedly.“ Smutné detičky neobdarené odchodia pre mlsnosť materinu . . . . Táto povera je tak hlboko zakorenená, že aj inteligentné a vzdelané ženy za celý svet nepoložia jahodu do úsť, kým nezasvitne určený termín. Pri pohrebu dieťata matka nesmie nazreť do jamy, lebo umrelo by jej aj druhé dieťa.

V dome umierajúceho, ba i v súsedstve po čas umierania nepracuju, výjmuc tích najnutnejších prác okolo domu. Ženy odložia praslice, pokryju

šitie, lebo pre umierajúceho musia mať hábky „od smrti“ dávno hotové. Rozšafná gazdina od mlady chystá si háby a plachty od smrti. Nejeden vzácný kus starobylého vyšivania išiel so svojou majitelkou do hrobu. Dedictvo po zomrelom menuje sa aj odmrť.

Pohádky.

I. Moravské národní pohádky a pověsti z okolí sloupského.

Ze sbírky † J. Soukopa.
do tisku upravuje **B. M. Kulda**, kanovník vyšehradský, kněz jubilár.

15. O m[illegible]

Byl král už velmi starý. Prohlížal písma a dočetl se tam, že je kdesi na světě mladost-kniha. Měl tři syny a poslal je do světa, aby tu mladost-knihu hledali. Nejstarší šel na východ, prostřední na západ a nejmladší na poledne. První dva přišli časem na města, peníze utratili a nenašli nic. Tomu nejmladšímu ale prošlo [illegible] pořád horami. Přišel na jednu chaloupku a v ní byla tuze stará babka. Kůži měla též starou, tvrdou jako kůra. Vítala ho jménem a příjmením, kde se tam vzal. On povídal: „Jsem poslán od svého otce krále, hledat mladost-knihu.“ — „O té já nic nevím,“ pravila babka, [illegible]

[illegible]

[illegible]

On šel a našel mladost-knihu na polici. Šel se však podívat dál do světnice a našel tam princeznu krásnou, která spala. On ji budil, ale nedobudil se jí, poněvadž tvrdo spala v tu hodinu. Jindy také pořád hořela, jako celé království. Dřív než odešel, převrátil stolek a napsal pod ním své jméno a příjmení, a proč tam přišel. Pak vzal knihu a šel pryč. Když přicházel ke konci království, už se zas chytalo. Sanoť měla o něj velkou starost, letěla pro něj a spálila si kus křídla. Pak ho vzala na záda a letěla s ním k babičce.

Babka je radostně uvítala a jak se podívala do knihy, byla hned jako děvče šestnáctileté. Chtěla, aby si ji vzal, ale on řekl: „Toho nežádejte; já musím s knihou k svému otci, který také chce mladým být.“ Ona mu tedy nebránila, a poručila sanoti, aby ho zanesla k sestře. Tato když do knihy nahlédla, byla zas děvčetem šestnáctiletým. Chtěla si ho vzíti, on ale se vymlouval, že musí s knihou k otci. Poručila tedy sanoti, aby ho vynesla z hor. Dřív než sanoť se s ním rozešla, vytrhla si z křídla pisk (brk), udělala píšťalku a řekla: „Když s tebou bude zle, pískni a já ti pomůžu.“ Napomínala ho: „Když přijdeš do města, pod šibenicí masa nekupuj.“ Potom se rozešli.

On přišel do hospody ve městě a ptal se: „Co nového?“ — „Budou tu zítra muže dva utrácet,“ řekli mu, „a pak bude též trh na koně.“ Ráno koupil si koně a jel zástupem, který zločince na popravu vedl. Z daleka točil šátkem a prosil o pardon: „Je-li možná, vyplatil bych je.“ Byli to jeho bratří. Oni ho poznali, on je ale nepoznal. Potom je vzal do hospody a častoval je, až se posilnili. Potom jeli domů.

Když přijeli do lesa, radili se zlí bratří, jak by mu knihu vzali a jej ze světa svedli. Když napájel koně, vzal mu jeden knihu a druhý hodil jej do studně. Potom sedli na koně a jeli k otci.

Bratr zatím, když do studně letěl, vzpomněl si na sanoť, zapískl na píšťalku, sanoť přiletěla a vytáhla ho ven. Řekla mu: „Povídala jsem ti, nekupuj masa pod šibenicí.“ Vzala mu píšťalku a uletěla pryč. On se vydal dále na cestu k otci královi. „Pravda pravdou přece vyjde,“ povídal sám sobě.

Ti dva bratří byli dříve doma o tři čtvrti roku. Starý král podíval se do mladost-knihy, a byl z něho hned krásný, mladý pán, a dal jim hned půl království. Ptal se na toho nejmladšího bratra, kde je? Oni řekli: „Raději se neptejte, dělá nám velkou hanbu; peníze utratil a je tulákem.“ Král dal od sebe hlas, kdo by takového člověka dovedl, že ho sám svou rukou potresce.

Nejmladší synek, když přicházel ku království otcovu, nechtěli ho pustit. Povídal jim, že je králův vlastní syn, který našel mladost-knihu. Pustili ho, ale král ho dal do žaláře pod devaterem dveří zavřetých devíti zámky, a poručil ho přibít na stěnu.

Mezi tím našla princezna v hořícím království podpis královského syna na dolní straně stolku. Hned přestalo království hořet, bylo vysvobozeno ze zakletí, pro které hořelo. Vydala se na cestu, aby ho našla. Když přijížděla k paláci královu, dala potáhnout kus cesty čer-

veným damaškem. Král se lekl, že to bude vojna a vzkázal jí, co žádá? Ona vzkázala: „Já nic nechci, než aby mi poslán byl ten, kdo našel mladost-knihu.“ Král poslal nejstaršího na koni; ale přijeda k damašku, vyhýbal se mu. Princezna řekla: „Oh, to není on!“ Ptala se toho syna králova, kde tu knihu našel, zmátl celý svět. Ona vzala pistolku a střelila do něho. Potom přijel druhý syn, a dělo se mu jako prvnímu. Teprv potom šli do žaláře pro třetího nejmladšího syna. Sedl na koně a jel před palác zrovna po damašku. Princezna řekla: „Tento je můj vysvoboditel.“ Ptala se ho, kde našel mladost-knihu. On řekl: „V ohnivém království.“ Ona řekla: „Ty jsi můj a já jsem tvá; pojedeme spolu do svého království.“

16. O Hanzlovi.

Sedlák měl syna sprosťáčka. Kamkoli přišel, všudy se mu posmívali. Syn ten řekl otci, že půjde do světa, kde ho neznají. Šel a přišel do jednoho města ke kupcovi a prosil o službu. Kupec jej přijal a zavedl ho do konírny a řekl: „Nebudeš nic jiného dělat, jenom toho koně zde spravovat. Tu máš hůl: čím více jej budeš bít, tím tě bude mít radši.“ Tomu konovi říkali Hanzl. Kupec odjel do světa pro zboží, a mladeneček spravoval Hanzla. Když ho chtěl bít, řekl Hanzl: „Nebij mne: ja jsem člověk, já se ti za to někdy odsloužím. Dej mi radš obroku, mám hlad. Až pán bude mět přijet, ja ti povím: potom mne teprv můžeš bít, až mne zbarvíš, abys neměl od pána zle.“

Kupec, když přišel, šel se dívat na koně, a vida ho zbarveného, pochválil pacholka.

Sloužil u toho pana tři leta. Když měl odcházet, řekl to Hanzlovi, a ten řekl: „Sedni na mne, pojedem spolu oba pryč.“ Když odjížděli, dal Hanzl pacholkovi hřebelec, že jim bude dobrý. Na cestě řekl Hanzl: „Ohlédni se, kdo za námi jede.“ Valila se za nimi velká voda. Hanzl řekl: „Hoď za sebe ten hřebelec.“ A voda se ztratila.

Přijeli na louku k studance. Kůň řekl: „Ja se tu napiju, a ty si tu umej hlavu.“ Když se umyl, měl zlaté vlasy. Bědoval, jak půjde mezi lidi, že ho budou kudlit. — „Dej si na hlavu sáček,“ řekl kůň, „a stav se, že máš hlavu bolavou. Vejdi do blízkého města, do hospody a pros o službu, potřebuji tam kuchaře.“ — „Vejdi jsem jakživ nic nevařil,“ řekl pacholek, „a ty mne tam posýláš.“ — „Nebojsi se nic,“ řekl kůň, „ja tě naučím. Když budeš mít uvařené jídlo, dýchni do něho.“ Přišel do hospody a dostal službu. Měli tam ještě starého kuchaře. Lehl si na [illegible] aby [illegible]. Ráno přišel starý kuchař, domníval se, že [illegible] [illegible] a za malou chvíli bylo [illegible]. Pojedli [illegible] a byli [illegible]. Hoste co snídali, [illegible] on ale nechtěl [illegible] Nebo [illegible] říkati, on ale [illegible]

Po třech letech vystoupil ze služby a šel zrovna na louku, kde se Hansl pásl. Radil se ho, co má dělat? Kůň řekl: „Teď budeš sloužit u zahradníka, sázet a spravovat květiny.“ Když se vymlouval, že tomu nerozumí, řekl kůň: „Jenom jdi, já tě naučím.“ Přišel teda k zahradníkovi, prosil o službu, a byl přijat. V tom městě byl král, a měl tři princezny. Když se ta jedna vdávala, poslala si k zahradníkovi pro kytičku, ale takovou, jakou ještě jakživa neviděla. Mládenec šel k Hanzlovi se poradit, jakou tu kytku má udělat? Kůň mu dal tři kuličky. „Tu jednu vsaď,“ řekl, „a procházej se po zahradě; než se vrátíš, budeš mít kytku hotovou.“ On to udělal a zanesl krásnou tu kytku zahradníkovi. „Když jsi ji udělal,“ řekl zahradník, „musíš ji zanést sám.“ Zanesl ji tedy princezně a tuze se jí zalíbila, a dala mu hrst dukátů. On je dal zahradníkovi.

Za nějaký čas vdávala se druhá princezna a on jí zas udělal kytičku krásnější než první. Potom měla třetí princezna svátek a přišla k zahradníkovi sama a žádala, aby jí udělal kytku ještě pěknější než ty dvě. Mladý zahradník šel se k Hanzlovi radit. Ten mu řekl: „Utrhni tři zlaté vlasy se své hlavy, dva dej do prostředka té kytky, která z té třetí kuličky vyroste, a třetím vlasem ji omotej.“ On to udělal a zanesl kytku princezně. Ona se jí tak líbila, že ho vzala okolo krku a dala mu tři hrsti dukátů.

Po nějakém čase chtěla se vdávat a řekla královi, že nechce žádného, než toho zahradníka, který jí tu kytku udělal. Král odporoval, že je ze sprostého rodu. Ale když jináč nechtěla, tedy svolil, ale neměl je rád.

Vypukla vojna, a král musel do vojny i se svýma dvěma zetěma. Manžel té nejmladší dcery prosil krále, aby také směl na vojnu. Král řekl: „Sedni si na tu chromou klisnu a jeď.“ On jel napřed. Druzí se mu však posmívali, co on tam spraví? Zajel si napřed k Hanzlovi na louku; ten měl pro něj čistý šat a sám byl bohatě obsedlán. „Rozvaž hlavu,“ řekl, „tu máš plášť, sedni na mne a spěchej; nic se neboj, vybojuješ!“

Jak přijel mezi nepřátely, všecko pod ním léhalo. Po vojně ujel, a žádný nevěděl kam. Zavedl Hanzla na louku, svlékl bohatý šat a sedl na chromou klisnu.

Když přijel domů, všichni se mu smáli. U oběda si vykládali o tom cizím princovi, který tak udatně bojoval, a potom ujel. — Vypukla druhá vojna, a manžel mladé princezny bojoval zas tak udatně na Hanzlovi. Oni ho zas nepoznali. Při třetí vojně byl poraněn do nohy. Starý král vzal svůj vlastní šátek a nohu mu zavázal na bojišti. Zval ho k sobě, — on ale ujel, a žádný nevěděl kam.

Když se vrátil, zas se mu posmívali. Byl smutný a lehl do postele. Princezna pozorovala, že to králův šátek, kterým nohu měl ovázanu. Prozradila to královi, a hned všichni běželi k němu. Byla ve světnici tma, ale hlava jeho zlatá svítila jako slunce. Nyní ho poznali, že to ten cizí princ, co tak udatně bojoval, a odprošovali se ho, že se mu tak

[illegible] Kráľ si ho teprv zamiloval a vystrojil mu stkvostnou svadbu. Nebo [illegible] kráľ, který mu k takové slávě pomohl. Kůň mu řekl: „Když se budeš rád vracet, nezapomeň na mne.“ On ale na něj zapomněl v samém [illegible] radostech. Teprv třetího dne přišel k němu, on [illegible] kůň. Kůň ho prosil: „Zaveď mne na louku, tam se vykrvím.“ Když [illegible] louku přijel, zadal kůň: „Setni mně hlavu, tak mě vysvobodíš.“ — „To mi není možno za tvé dobrodiní,“ řekl mladý král. — „Nemůžeš mi to [illegible], ale já to tobě,“ odpověděl kůň. Mladý král ho tedy sťal a byl z něho krásný princ, který mu děkoval, že ho vysvobodil.

II. Pohádky slovenské.

Dle vypravování Ivy Mihalíkové, bydlící v Nové Lieskovém, zapsal Jos. Čermák.

Nevěrný chlap bude mrtvý.

V jednej dredzine tu na Slovakích bol mutar velice zlý, žadného chudobného nescel oblíct, ta ešte robotník u mrdu zadržal. Keď umrel, išlo mu na jeho pohreb mnoho ľudu, aj cudzí páni prišli, a pohreb bol veľice slavný. Hned po pohrebe zadali dva čierno oblečení páni jednemu sedlákovi, aby ich pet koňmi cesty do jejich domova zavezel. Sedlák, že nemal v ten čas žadnu robotu v boru, vdačne radi, odbotne vytahel voz a zapriahol koňe. Jak si ti páni do voza sedali, vidzel, že majú oba na nohách kopyta. Lekel sa z nich, lebo už veľizel, koho poveze. Keď už pet hodin prešlo, bol za veľkej, zelenej lúce. Sedlák, keď nikoho nevidzel, pytal sa, čarol sel tym jak v ze dzbel ešte pojadú? Oni hovorili: „Sak sme už dma.“ V tom zjavily sa jedny dvere a páni kázali sedlákovi, aby sel do nutra po jednu tam ze mu zapriahla. I šli, až prišli k jednemu dvacetjednym dveram. Keď [illegible] otvorili, stál tam ten išty mutarus aj s patrikami [illegible] do mu do hrobu dali, čarla sa ho ulakuol, lež čerti mu poveli: „Strihni mu ty patrikky dolu.“ Sedlák nescel, lebo sa bal. Lež čerti nakázali mu, že sak z tarisa pekla za svoje ze skutky zasluhuje, aby mu ten patrikky strihel, lebo s tymi ze do pekla stupit nemoje. A keď ešte patrikky strihl, nescel, čerti mu čerti, že ci sam miesto z tarisa v pekle bovel. [illegible] mu jich s ťarkym srdcem strihel a hned otvorily sa [illegible] hroby [illegible] hroby. „Tam za veľiu vrky jeto [illegible] hroby [illegible]“ [illegible] čerti sedlákovi, ďah na [illegible] [illegible] Keď [illegible] vrky, [illegible] sa mu [illegible] čerti sa mu [illegible] z tarisa mu [illegible] patrikky [illegible]

[illegible] se [illegible] v [illegible] [illegible]

Neubližuj nikomu.

Raz, keď žali ľudé zbožie, dze sa zala, ta sa zala veliká žabarapuchňačka (puchračka = ropucha). Už ju mal gazda kosákom (srpem) preťat, lež v téj chvili zadržala mu dzievka polla (podle) něho pracujúcá ruku hovora: „Já ju nedám preťat.“ Gazda sa trocha nahneval a sca (chtěje) tú dzievku pozlobit, hovoril jej: „Veru, máš peknú prátelkyňu.“ „Nech,“ odsekla dzievka, „keď slahne, pôjdem jej za kmotru.“ A sama sa pri tom smála, lebo špásom to len povedala. Medzi tým puchračka sama sa ztracila. — Onedúho, keď tá istá dzievka doma bola, prišla k néj zrazu krásna pani a sluhové za ňú nésli cukrové, utešené dorty. Dzievka velmi sa čudovala myslác si v duchu: „Ký parom tú paňu k nám vedé a či neblúdzi?“ Lež ta pani prívetive k nej prehovorila: „Neľakaj sa, dzevečko, lebo ty si moju céru — tú rapuchňačku na poli — od smrci zachránila Aj si jej slúbila, že jej za kmotru pôjdeš.“ Lež dzievka krúcila záporne hlavú: „Čo bych já žabe nésla na krst? Veď (neboť) som já to len špásom povedala.“ Lebo mala strach, že by sa jéj niečo zlého mohlo prihodzit. No tá pani len ju daljej prosila: „Neboj sa a sľub svoj splň. Nézhyneš, domom sa zas vráciš, já ťa sama vyprovadzím.“ A keď neprestajno tak prosila aj bohatú odmenu sľubovala, dzievka precca svátočné šúchy si oblékla, prežehnala sa a s tú paňú išla. Jako tak išli, prišli k jennomu mostu. Pri tom moste šlahla tá pani prútkem do vody, tá sa zrazu otvorila a ony šly obe po krásnéj dlážce z jennéj svetlice (světnice) do druhéj. Každá vác a vác rozvoňávala než predešlá, jenna bola peknejšá než druhá, až tak prišli do svetlice dvanástéj. Tam bola na krásnéj, utešenej posceli ta istá — rapuchňačka, a keď jich zazrela, s takú radosťú na ne žmurkala a vítala jich: „Krrrk, kŕk, kŕk.“ Dzievka celá nal'akaná len sa trásla. A tá pani zas k néj hovorila: „Prosím ťa, urob ju človekom, lebo je to moja céra do žaby zaklnutá. Ty si dobrá, ty si nevinná, ty ju môžeš vyslobodzit, keď ju dvanást rází pobožkáš.“ Čo mala dzievka robit? Poručila sa na Pána Boha, a s malú chuťú, lež precca žabu božkala. Keď tak dvanást rází urobila, žaba z kože chytro se vyťáhla a vrúcne jako švárna panna dievce ďakovala. Potom ju ešče dvanást dní u seba hoscila a keď ju domom vyprovodzila dvanást stovék jej darovala. Ta dzievka sa potom vydala (provdala) a dosúl (jak neumrela!) žije.

(Vyprávěčka mně pohádku tuto jako s k u t e č n o u, nedávno sběhlou událost vyprávěla a sama ve pravdivost děje toho pevné v ě ř í!)

Slovenské písně

8 :. Zpívala bych seba, [1])
ale nemám noty,
sukňa mi shorela,
pes mi zjedou boty.
Sukňa mi shorela,
keď som ju nemala,
pes mi zjedou boty,
keď som ich zedrala.

[1]) Variant té písně pro muže Sebr. sp. III., 73.

137. Eh veru, Belehrad,
vidím tia děuča rád,
od mala, malučka,
tvoje biele líčka.

II. Národnie piesne slovenské.

Sebral **Joz. Ľ. Holuby.** *)

Už 36. rok žijem tu v Bošáckej doline a s ľútosťou pozorujem, že z roka na rok menej počuť veselý spev ľudu po poli, len pri zvláštnych priležitosťach, jako sú svadby a pálenie júrskych ohňov, večer dňa 23. april'a po západe slnka, ozýva sa dolina hlučným spevom. Ešte pred rokom 1860. po čas kortešaček a pri vol'bách vyslancov snemových, a pred r. 1848. po čas stoličných restauracií, t. j. vol'by stoličnych úradníkov, počna od podžupana až po boženíka lebo kommissára, mával každý kraj, poťažne každá stolica, svoje zvláštne, časové, protikandidáta tupiace a vysmievajúce, svojho kandidáta ale vychvalujúce pesničky, ktoré keby sobrané boly, na kol'ko sa ešte v pamäti ľudu zachovaly, tvorily by, mutatis mutandis, bohatý material pre mnoho ročníkov humoristických časopisov. Kdežto pred r. 1848. na stoličných restauraciách len výlučne zemani podiel' brávali, a tie kortešské piesne sedliaci len jakoby k privátnemu potěšeniu, po poli si vyspevovali: na vyslaneckých vol'bách od r. 1848. aj nezemani svój podiel' majú, a hodne dlho pred vol'bou, a dlho po vol'be, nech si ona vypadla jakokol'vek, volebné piesne aj po poli sa ozývaly, až do najbližšej vol'by, kde predošlé piesne novými bývaly zamenené. V najnovších časoch už aj takéto volebné piesne, slúživšie práve len okamženiu, zanikajú. Do tejto mojej sbierky nevzal som restauračné a volebné piesne, ač i z takých dakol'ko znám. Najväčšiu čiastku tu níže podaných piesní a veršíkov, recitativo odriekaných pri hrách detských, sosbieral som v Bošáckej doline. Ktoré som zachytil v iných krajoch, tie sú menom toho kraju označené, kde som ktorú počul z úst ľudu.

---

*) Pozn. red. Nejhorlivější náš stálý spolupracovník na Slovensku Joz. Ľ. Holuby, přijatý s upřímnými sympathiemi na slovenském večírku Československé Jednoty v Praze a odtud i širším kruhům české veřejnosti známý, nabídl pro Český Lid cennou tuto sbírku písní slovenských, jež po dlouholetém sbírání lidového podání v Bošácké dolině i jinde nastřádal. S radostí jsme uvítali tento vzácný příspěvek a ihned první část otiskujeme, vzdávajíce díky za neochabující přízeň, věnovanou Českému Lidu.

I.

122. Žalo děuče, žalo
a trhalo vičku,
mělo bělé kolena

123. Jde milý z Bystrice
nese mi zlaté čereví
já čerevíčky ráda n
za milého Boha pro

[1]) Muráň. [2]) střevíce.

124. „Čí su hen to krávy
v tom zelenom háji,
v tej zelenej breziné?
„Moje, šuhaj, moje,
čo som nachovala,
kým si bol na vojně."

[1]) Valašské. Korálovice.

125. Horáci, horáci,
sami něboráci, [1])
nasjeli žitečko,
vyzobali ptáci.

[1]) ubožáci.

126. Naša paní Barbora
čaká pána z Tabora,
keď ho ona dočkala,
storazí [1]) ho bozkala. [2])

[1]) stokrát. [2]) líbala.

127. Ach, Bože, aky to žial,
mně milovau, jinšú si vzau.
Mně milovau po dva ročky,
teraz stiská jinšie bočky.

128. Števane, Števane,
v světlém dolomane,
ak sa moja hlava
za tvoju poláme.
Tmavá nocka, tmavá,
zle po ňu choditi,
kdě jáma, kdě vršku,
něvím, kdě stúpiti.

2. Engi lengi vtáča!
Vtáča mi dá slámku,
Slámku dám krave,
Krava mi dá mliečko,
Mliečko dám kočke,
Kočka mi dá myš;
Myš dám kramárovi,
Kramár mi dá peniaze,
Peniaze dám sedliakovi,
Sedliak mi dá zbožie,
Zbožie dám mlynárovi,
Mlynár mi dá múku,
Múku dám pekarovi,
Pekar mi dá chlieb,
Chlieb dám žebrákovi,
Žebrák mi dá halenu:
Halenu dám ju na stenu.

...nt čísla 2. z Pezinku.

...ček po poli,
...ívu v papuli.
...ám becke (kravićke),
...i dá mliečko,
...lám cícke,
...dá myš,
...garbárovi,
...dá rež,
...mlynárovi,

...ky malých pasáček husí.

...meje,
...de;
...sete,
...ete.
...te,
...kom:
...kom

...ha.

...za oblaky
...a.

...popeček,
...oveček,

Mlynár mi dá múku,
Múku dám pekarovi,
Pekar mi dá chlieb,
Chlieb dám pipke (sliepke),
Pipka mi dá vajko:
Vajko ziem,
Nikomu ništ nepoviem.

4. Jde starý okolo fary,
Kolečká mu vrzúkaly.
Poďte, starý, večerať,
Po večeri v karty hrať.
Kerý vyhrá mericu,
Kúpime mu čepicu,
Za čepicu flinticu,
Za flinticu gajdicu.
Výnde starý na dva bučky,
Strelí do kukučky.
Srna sa mu smeje,
V richtárovem sene.
Chytil srnu za uši,
Dovédel ju k Katuši,
Od Katuši k Mariši,
Od Mariši k vozu,
Odere tam kozu.
Daj, ty koza, na pálené,
Už sú gajdy napravené,
Všeličím, všeličím,
Aj tým trusom slepačím

6. Húsenky sedľaté,
Pekne ílovaté,
Vysoko lietate,
Ďaleko vidíte.

7. Heš, húsky, do konopí,
Heš, húsky, do prosa!
Trhala si s hlavy vlasy,
A pichla si do nosa.

Dzeby som hu usušíla?
Na peci v kútku,
Na brezovém prútku."

9. Pri západu slnka.

Zajdi, slnko, za horu,
Za zelenú javoru;
Nemám chleba, len kôru,
Aj to nenie chlebová,
Lež je kôrka dubová.

10. Zajdi, slnko, za horu,
Za červenú javoru,

Knihovna
...ola Kolína

Neváhal som podať aj daktoré varianty už v Kollárových Zpievankách v rokoch 1834. a 1835. uverejnených piesní, keď sú tieto varianty značne odchylné; za to ale s Kollárovými totožné, lebo len od nich nepatrne odchylné, mnou z úst ľudu zaznačené piesne, znovu zbytočne neuvádzam. Rád uznám, žeby prítomná sbieročka, v ktorej nezmenil som ani slova, o mnoho cennejšou bola, keby som mohol podať k piesňam aj nápevy. Že ale sám noty písať neviem, ani tu na blízku nikoho neznám, ktorýby vedel tie nápevy tak správne napísať, žeby z toho aj znalci spevu osoh vziať mohli: nezbývá mi iného, jako podať len holé teksty. Možno, že daktoré z týchto, niže podaných piesní, mimo Kollárových Zpievanek, po iných, tiskom vyšlých sbierkách, už odtisknuté sa nachodia. Nemajúc ale tie sbierky piesní pri rukách, nemohol som ich ani s mojim materialom porovnať; a tak vopred prosím za odpustenie, jestli by daktorá z níž odtisknutých piesní už inde bola uverejnená. Hovorí sa: že nevedomosť hriechu nečiní, ač dobre viem, že chyba lebo hriech, vedome lebo nevedome spáchané, chybou a hriechom ostávajú a zaslúženému trestu neujdú, ktorý potom treba kajúcne prijať a pretrpeť, a na budúcne byť pozornejším. Mnoho času už nemám k studovaniu a porovnávaniu rozličných sborníkov narodnych piesní; preto radšej podávam túto sbieročku verejnosti už teraz tak, jak je, než aby moje značky ostaly medzi inými papierami a potom sa potratily. Čo podávam, z toho nič neni moje; lež som začrel do pamäti ľudu môjho, a z tadiaľ som to vybral od slova do slova.

Jako som už spomenul, počuť už teraz zriedkavejšie spievať, než len v nedávno minulých rokoch; preto sa musíme poponáhľať: aby sme to, čo sa ešte dosiaľ v pamäti ľudu zachovalo, zavčasu zachytili, a tak pred zaniknutím zachránili. Nikdy som nepočul, že by ľud náš tieto svoje samorostlé piesne bol menoval „národnými“ piesňami, ale ich menuje piesňami „svetskými“, „prezbožnými“, ba často aj „darebniciami“, na rozdiel od piesní „pobožných“; a keď sa ubierajú väčšie menšie zástupy veselo spievajúcich robotníkov na pole lebo z poľa, alebo hlučné svadobné sprievody, vedľa dakterého kostola: v blízkosti jeho spev veselý razom umľkne, jakoby uťal; až keď sa hodný kus od kostola vzdialili: pokračujú v speve; lebo sa nazdávajú, žeby spievanim svetských piesní v blízkosti chrámu, tento jaksi znesväcovali.

Sbieročka táto obsahuje malý počet d e t s k ý c h, pri hrách recitativo odriekaných veršíkov a piesní, potom piesne ľ u b o s t n é a s v a d o b n é, ž a r t o v n é a k ú s a v é, v o j e n s k é a konečne r ô z n e h o o b s a h u piesne.

I. Veršíky a piesne detské.

a) *Pri losování.*

1. Dú, dú, pod vodú,
Pod zelenú jahodú;
Jahoda sa búri,
V pekle tráva horí.

Čert stojí pod dubom,
Shovára sa s holubom:
A ty malá holubička,
Vystúp mi ty z kola — ven!

2. Engi lengi vtáča!
Vtáča mi dá slámku,
Slámku dám krave,
Krava mi dá mliečko,
Mliečko dám kočke,
Kočka mi dá myš;
Myš dám kramárovi,
Kramár mi dá peniaze,
Peniaze dám sedliakovi,
Sedliak mi dá zbožie,
Zbožie dám mlynárovi,
Mlynár mi dá múku,
Múku dám pekarovi,
Pekar mi dá chlieb,
Chléb dám žebrákovi,
Žebrák mi dá halenu:
Zavesim ju na stenu.

3. Variant čísla 2. z Pezinku.

Jde vtáček po poli,
Nese trávu v papuli.
Trávu dám becke (kravićke),
Becka mi dá mliečko,
Mliečko dám cícke,
Cícka mi dá myš,
Myš dám garbárovi,
Garbár mi dá rež,
Rež dám mlynárovi,
Mlynár mi dá múku,
Múku dám pekarovi,
Pekar mi dá chlieb,
Chlieb dám pipke (sliepke),
Pipka mi dá vajko:
Vajko ziem,
Nikomu ništ nepoviem.

4. Jde starý okolo fary,
Kolečká mu vrzúkaly.
Poďte, starý, večerať,
Po večeri v karty hrať.
Kerý vyhrá mericu,
Kúpime mu čepicu,
Za čepicu flinticu,
Za flinticu gajdicu.
Výnde starý na dva bučky,
Strelí do kukučky.
Srna sa mu smeje,
V richtárovem sene.
Chytil srnu za uši,
Dovédel ju k Katuši,
Od Katuši k Mariši,
Od Mariši k vozu,
Odere tam kozu.
Daj, ty koza, na pálené,
Už sú gajdy napravené,
Všeličím, všeličím,
Aj tým trusom slepačím

b) *Pesničky malych pasáček husí.*

5. Babulenky moje,
Napásajte vole;
Keď ích napasete,
Domom ponesete.
Domom ponesete,
Pójdete rádečkom:
Aby nás nebily
Babenka popečkom

6. Húsenky sedľaté,
Pekne ílovaté,
Vysoko lietate,
Ďaleko vidíte.

7. Heš, húsky, do konopí,
Heš, húsky, do prosa!
Trhala si s hlavy vlasy,
A pichla si do nosa.

c) *Iného obsahu.*

8. Keď sa slnko za oblaky skrýva.

„Výndzi, súnko, na popeček,
Najdeš ty tam peť oveček,
A šésteho barana
Se zlatýma rohama.
Chto ty rohy najde,
Štyri míľe zajde.
Naša manka našly,
Štyri míľe zašly,
Skoč, babo, do vody,
Natrhaj tam lobody!
Čoby som já skákala,
Sukénku si máchala?
Dzeby som hu usušíla?
Na peci v kútku,
Na brezovém prútku.“

9. Pri západu slnka.

Zajdi, slnko, za horu,
Za zelenú javoru;
Nemám chleba, len kóru,
Aj to nenie chlebová,
Lež je kórka dubová.

10. Zajdi, slnko, za horu,
Za červenú javoru,

Knihovna
Kolína.

A z javory do potoka,
Tam je trávy do pol boka.
Pískalo jalito,
Bubnuvalo koryto;
Prijdi, babo, v novej minci,
Vystúpili z pekla Nemci,
Pobrali si sekerenky
Na ty naše veverenky.

11. Náš pán kapitán
Pase kone
Na výhone,
Zlatým prstom pohybuje.
Halec, palec,
Hajda za pec!

12. Pri krútení vŕbových píšťal na jar.

Piščelenka masná,
Abys bola hlasná!
Abys dobre pískala,
A na chlapcov volala!

13. Pri šlahani veľkonočným vŕbovym korbačom.

Šiby, ryby,
Masné ryby!
Karal kadlec aj kadlečka,
Aby dali dve vaječka:
Jedno biele, druhé čierné,
Aby boly utešené.
Kuš koláča
Do korbača!

14. Vyzvanie mysi do tanca.

Tancujte mysi,
Kde kerá sysi:
Kera je hlucha,
Nech upočuje:
Kera je chroma,
Nech sedí doma! (Skalica.)

15. Tanec tenkých a tlstých.

Tancuval tlstý s tlstú
V komore za kapustú;
Kočka im gajduvala,
Slamenné gajdy mala. *)

16. O cícke.

„Sedzí cícka na kraj peci, jako paní,
A kocúrko u richtára ve vazení.
A ty, cícka, vymeň ty mňa!
A já teba nevymenim, drápal bys ma!
Prečo ty len, moja milá, bosá chodzíš?
Prečo si ty na čižmičky nevyrobíš?
Máš nožičky, aj ručičky:
Môžeš si ty vyrobici na čižmičky!“

17. O richtárovi.

Kerá slivka cez plot visí,
Každý richtár na ňu myslí.
Chycte richtára,
Dajte do chlieva:
Nech sa na ty slivky nepoziera!

18. Všetko na ruby.

Keď som išel cez to hraché kmotroviščo,
Šeky na mňa psaly, gagy husotaly:
A ja plot, cez ten skok!
Všetky skrky sa mi rozkošelovaly!

19. Frčkať.

Ančo, Kačo, Marino,
Daj mi gravcar na víno,
Ešce gravcar na tabak:
Budem s teba tancuvat,
A troky vykaizuvat. (Pezinek.)

---

* Chlapci si robievajú „gajdy“ z internodií stebel rôznych tenkých, tak, keď si urezú kus stebla na oboch koncoch otvorený, a keď ho na jednom konci [illegible] dychanim do stebla [illegible] vazmi pod hrdlom [illegible] stvorené, [illegible] stebla zatvorené, a [illegible] alebo [illegible] rozkoše [illegible]

Pověsti a zvyky z okolí bysterského.

Zapisuje I. Hošek.

I. Vo divoženkách.[1])

To je skutečný[2]) děj,[3]) to nejni žádná báchorka. Na hartmanskejch[4]) polích, f tak zvanejch Oupadech, nad Hamrama, vokopávala hospodyň z Drašarova gruntu zelí. A mněla dítě v houpace[5]) na poli sebou, děfčátko. F poledne přišla divoženka a dítě jí z houpačky vzala a položila jí do houpačky svý dítě a utekla pryč z její[6]) dítětem. To divoženče mladý nechala v houpace. A ta dyš to spozorovala, začala volat na Ježíš Marja a volala vo pomoc svatýho Jozefa. A divoženka s tým dítětem sekla a povidala: „Takovou potvoru posvěcenou já nechcu!" A vzala si svý dítě a utekla pryč.

To nejni žert, to je pravda. To byla prachbába méj ženy. A to sem neščíslněkrát slyšel vypravovat vot svéj tchyně. To děfče, kérý chtěla divoženka unest, byla mýho tchána sestra.

Můj děda mněl v Hamřích mlejn. Melci[7]) jezdili k ňom ze Stašova, Limberka a z Rohoznéj. A musili jezdit vokolo téj sk*a*le, gde přebejvaly divoženky. Ty divoženky každýho melca trápily, aby jim dal mouky. Dyž jim ju nechtěl dobrovolně dat, tak ho začaly lechtat a tancovat s ním a mučily ho tak dlouho, až ho obezdušili[8]) a mouku mu vzali. Dyž ale to trvalo dlouho, žádnéj nechtěl tam do mlejna jit, obával se[9]) každéj tech divoženek. Můj děda nemněl žádný mletí. Tak mu něgdo poradil, aby se s něma umluvil, aby daly lidom pokoj, kteří k ňom pudou do mlejna, a dával jim mouku a chleba sám. Pak se zas lidi začali navádět,[9]) a děda mněl zas mletí.

To vypravoval mlynář *Antonín Moravec* z mlejna f Hamřích.

[1]) Srovnati: Český Lid, ročník V., 1., str. 78. — [2]) Obecný tvar jest: skutečnéj. — [3]) Toto slovo vzal vypravovatel ze spisovného jazyka. — [4]) Název vesnice jest Hartmanice. — [5]) Lokál k nom. houpačka. Skupina *čc* splývá v *c*. — [6]) Přivlast. zájmeno její se neskloňuje, zachovávajíc původní význam genitivný. — [7]) Nom. jest mlec. — [8]) Vypravovatel nepředsouvl souhlásky *v*. — [9]) T. j. k němu choditi.

II. Vopovězení.

Tak dneska já du za holkou. Přídu tam, posedím chvilku, a řeknu: „Japak, tatínku a maminko, já bych se k vám vo neco ucházel." Teď tatínek a maminka mlčej. Voni to cejtéj, co budu chtět. No po chvilce řeknu: „Japak, prosím vás, jesi pak byste mně dali tu vašu Terésku?" — nebo jak jí říkaj. Maminka řekne: „Je ešče mladá, potřebujem ju doma." A já na to řeknu: „Šak byste to bez ní taky spravili,

dybyste chtěli." — „Dyž je ešče přeci mladá!" — „Mně to nic nedělá," zaséj já řeknu. „Inu já nevím, ty taťku," matka řekne. — „Inu já vám nemůžu f tom bránit, záleží to na Terésce, co vona tomu řekne." —

No já se jí ptám: „Japak, Terésko, teda; chtěla bys to?" Vona mlčí heskou chvilečku. Pak de s maminkou a s tatínkem do kuchyně a tam se pod komínem na to sněmujou. No přide tatínek ven do seknice, já dám na gořalku. Za chvilu vejde ceruška, ta Teréska. No dyž vejde, já jí řeknu: „Poď si zavdat!" Dyž jí zavdám: „Japak to teda uděláš? Vemeš si mně?" Vona mlčí, za chvilečku řekne: „Inu já nevím, jak bych to udála. Japak bys to brzo chtěl? My nemáme nic zrychtovanýho, aš to zrychtujem, nejaký halmary a peřiny." Takovou vejmluvu, aby se to hned neslíbilo zrovna.

Já již neříkám nic, již vostanu tak. A dyš po druhý přidu, tak si vemu sebou nákýho člověka, aby se přeptal, jesi přeci na to myslej, aby nechodil ženich nadarmo. A dyž voni na to myslej, tak skrátka řeknou sprostě: „Inu my proti tomu nejsme, může se to stat." Tak teťkéj si udělají slovo, gdy pudou dělat námluvy. Teď ženich musí vopovědít dluhy a otec nevěsty peníze, mocli jí dá. „Si-li nad tým spokojenéj?" — Dyš si ju chcu vzít, řeknu: „Inu sem nad tým spokojenéj: co jí dáte, to jí dáte." A to je ta smlouva. Pak de se na faru, zadá se na vohlášky a je to.

To vypravoval *František Škorpík*, sedlák f Korouvi.

Modlitbičky slezských dětí.

Podává **P. J. Vyhlídal.** *

(Další stať.)

Rodiče před prací učí starší děti těmto nabožným povzdechům.

34. *a)* O můj Bože, já Ti obětuju tu moju těžku pracu, kteru konam po celý den, a spojuju s tím, jak's Ty pracoval, Panna Marija a všichni svatí. Ze Štěpankovic v pr. Sl.

35. *b)* Pane Ježiši Kriste, buď nám na svaté pomoci, a rač nas posilovať v te nasi praci. Z Kravaře v pr. Sl.

36. *c)* Pane Ježiši Kriste, tuto pracu s Tvojim pracum spojuju, dušu a tělo Tobě obětuju. Z Palhance.

37. Po práci se děkuje: Chvala Panu Bohu po dobre robotě, ze nas Pambu posiloval po celý den až na večir, a udržel v zdravotě. Z Osiřisova v pr. Sl.

---

* Srv. Č. Lid. VI. 472.

38. Panenko Marijo, milostiva, smiluj se nade mnum u sveho Syna, opatruj mě ode všeho zleho ve dne i v noci a buď mi na svate pomoci při moji posledni hodince smrti. Z Malé Lhoty.

39. Slunečko zašlo, půjděmý spati, mušímy Matičce dobru noc dati. Dyž buděm spati, rač při nas stati, Matičko s Ježiškem opatrovati:
Z Hlučína v pr. Slezsku.

40. Před sochou neb obrazem P. Marie. *a)* Pochvalen budiž o Marijo, matko Boha Syna, pozdravena budiž o Marija nevěsto Ducha sv., zdrávas Marija. Z Chvalikovic.

41. *b)* O Marija, ja Tebe pozdravuju, jak Tě archanjel Gabriel pozdravil, dyž Ti to nebeske pozdraveni přiněsel. O Marija, račiž též mi dati, aby Tve ditě Ježiš v hodinku smrti milostnym vudcem mi byti račil. O Marija, ja Tebe ještě jednúc pozdravuju na 33 tisíc milionrazů: Zdravas Maria! Z Chvalikovic.

42. Svata Anna sama třeti, opatruj mě, tatička a matičku a nas děti. Svaty Jene Nepomucky, ochraňuj nas od hanby všecky.
Z Krásného Pole.

43. Barborko svata, pro Kristovo jmeno sťata, tato modlitbička ať je od Tebe přijata, neb bez Tebe — těžky přistup do nebe. Nědaj umřiť bez pokani, Těla Krista přijimani, v tu posledni chvilenku, chraň a vypros ščastnu hodinku! Z Vávrovic.

44. Svata pani Barborko, rozena nevěsto Paně, ďuše ma, tělo me, budiž Tobě svěřene, jak v životě tak i smrti pomahej mi od úzkosti, milostiu svojum, před smrtiu mojum, rač mě zaopatřiť Svatosťum velebnum. K Bohu rač za mě prošiti, bych mohl v milošti Boži umřiti. Zleho ducha pryč odhaněj, mi pomahať nepřestavej, ochraňuj od pekelnosti, a přiveď mě do radošti. Dyž se duše s tělem luči, do Tvych ruk ať se poruči. Ze Slavkova.

45. Svata pani Barborko statečna, od Tebe jest prosba věčna. Nědej umřiť bez zpovědi, ani Oběti Oltařni. Přijmi dušičku spolu tělo, aby s Tebum misto mělo u Boha večneho bez trapeni, přijmi dušičku mu ku spaseni. Z Jaktaře.

46. Svata pani Barborko, mila patronko, račiž Ty též při mně stať, dyž ja budu umirať, abych nahle něumřela, abych byla Velebnum Svatosťum zaopatřena, od zlych duchů osvobozena, a k životu večnemu přivezena skrze ščedrosť Pana našeho Ježiše Krista.
Z Kravaře v pr. Sl.

47. Svata pani Barborka rano stavala, do knih hleděla. Co tam viděla? Svatu monstranciji, svičky při ni hořely. Anjele zpivali, dušičku měli. Komu ju dali? Panence Mariji. Panenko Marijo, nědaj ke mně zlemu duchu přistupiti, dyž ja budu umirati, přistup sama se svým Synem, až na věky věkův. Amen. Z Čabysova.

48. O muj svaty Valentinku, račiž mě Ty opatrovať od chromoty, od slepoty, od „těžke němoci“ (padoucí nemoci).
Z Milostovic.

49. Svata Maři Majdalena, velka hřišnica byla, drahyma masťma Ježiše mazala, vlasoma rany vytirala, a na pušči bydlila, tam za svoje hřichy pokani činila. Anjel se ji zjevil a oznamil, že sú jeji hřichy před Krista Pana přivedeny byly. Z Opavy.

50. Před jídlem a po jídle: *a)* Požehnej nam ty dary, které buděmy brati a přijimati, skrze Tvu ščedrosť přijimati. Amen.
Z Utěchovic v pr. Slezsku.

b) Požehnani z Tebe Otče dufamy, Pane, Ty nam daš pokrm v čas, všem ščedru ruku otviraš, naplň každeho životem a požehnanim. Amen.
Z Vehovic v pr. Sl.

c) Děkujemy Tobě, nebesky Otče, za všecky Tve dary a dobrodini, kterymi si nas nehodnych nakrmil, te milosti učastnych učinil; též nikdy nepřestavaš nam sve dobrodini laskavě udělovati. Chvala též buď Tobě, Pane na nebesich, pokoj ludem zde na zemi, milosť našim dobrodincům, a všem v Kristu zemřelym po tom pomijejicím životě dej jim radosť večnu! Z Oldřišova v pr. Sl.

Z dětského světa.

Obrázky ze Slovácka. Zapisuje podle hovoru lidového **Jos. Klvaňa.**

1. Hra děvčat na šáteček. Túto zme si nesměly hráť ve školi (sic!), to enom tak negde na hulici. Chlapci se na nás dívali a smíli se nám. To zme se pochytaly za ruky a zestúply si do kola. Jedna si stúpla do kola, držela čistej šáteček, chodila s ním do kola a říkala:

Mám šáteček mám, komu já ho dám:
žádnému jinému, jen svému milému,
tomu já ho dám, koho rada mam.

A u kerej to doříkala, u tej se zastavila a prostřela před ňú ten šáteček na zem. Ta si naň klekla, políbila se s tú, co byla vedle ní, stala a zase tá do kola ze šátečkem chodila.

2. Na sv. Blažeja indá školaci chodívali a zpívali:

Dneskaj je sv. Blažeja deň, zachovává se obyčej ten
dyž školaci s rožnem chodi, po domech u dobrych lidí,
živností sobě hledaji, podle navyklosti stary.
Panimámo, pro vašu čest, dejte nám slaniny lebo vajíček šest,
esli nam nedate, potlucem všecky hrnce, co v polici máte.

A tož dávali tem školákom dovico.

3. Kojenec: Dyž umřela matka, kerá kojila — tak moje brstevnice, co byly, to može byť dobrých styricet roku — a ostelo po ní dítátko, tož mu dávali mlíko plechovú konvicku a cumel z krupice a mlíka. Šak by takovymu diteti Pambíček taky křivdy neudělal, dyby to vzá

k sobě. Co macocha, dyby to jak dobře obcházela, dyž přece „co néni od srca, néni k srcu“. A říkajú tak ženský, že prej ta mrtvá šestinedělka do šesti neděl každú noc o 12 hodinách chodí díťátko kójit. To kolikrát v tem domě, kde je ten maličkej siroteček, že slyšeli, jak se kolíbka hejbala!

4. A jak se s dětma mazlíte? No tak! „Moja baruška zlatá“, to je nejčastejší, nápotom: „Můj andělíčku, můj vtáčku čananej, můj beránku, ty si moja celá radostinka, z celýho světa tá nejvěčí, můj holúbku sivej.“ A dyž se dítě nastróji: „Ihá, to je čananá dívenka, čananej pašolíček, pašolek, tč, tč, tč, tč! Ten je natlójenej, tá je natrčená!“

5. A jak trestáte děti? Dyž to bylo tak ešce malý, to sem vzala tři prútky z metle a vyčubala sem temu. Dyž se dítě po hubě liská, že je tuze sopliví. Do zádú se taky nemá bit, to se zajiká. Po hlavě może ohluchnút. Chlapi ti odpášú řemeň lebo pás a tema přaskama bijú hlava nehlava a matky zastávajú, protože nerády to vidijú, dyž chlap děti bije. no víte — chlapská ruka. Ženský tak ty věčí děti bijú hadrú lebo vařejú rukú. A to tý děcka hneď sú pod lúžkem. A to nekerý umí prosit: „Pro Boha vás prosím, pro všecky svatý, pro Panenku Mariu, maminečko zlatá, nebite mě, já už to víckrát neudělám! „Enom tomu dobře vydrat, šak by to takoví zlí nebylo.

6. Děti okolo hromádky mravenců: Ó, lídi! Póďte se podívááát, toť idú brablenci ze škole!

7. Dyž děti hřešijú — sakrujú, herdečijú (říkají herdek...) strašívajú ich, že jim dajú do hubičky oheň, lebo rožatú sirku. Aj pámbů že jim nasype do huby žižlavé uhlí.

8. A co děláš, Janku, když uvidíš žabu? Šestiletý Janek: No dybyste, dybyste vy uviděli žabu, zatníte dóbře zuby a zavřite hubu, aby vám nesčítala zuby, lebo by vám vypadaly! Já dycky zatnu zuby aj hubu dóóóbře zavřu a ešce potom chmac kameň a křáp po ní!...

9. Novorozeňátko. Na velkéj pátek, to prej se málo kdy trefí, aby se narodilo maličký. To je velice šťasný. Ale prej néni tu pamétníka, žeby se bylo na velkéj pátek komu dítě narodilo. Takový dítě mívá košelku. Dyž mu ju nechá, má velkú moc. Enom že co, matka tá si teho nepovšimne, ná a babka — tá beztak mu ju nenechá.

Paběrky z rukopisů staročeských.

Podal Adolf Patera.

II.*

Zaklinání mraku. Výtah z rukopisu universitní knihovny pražské, sign. II. F 7. l. 12[illegible]—12[illegible], o němž podal zprávu stručnou Hattala. Zaklínání mraku byl zapsán ke konci století XV.

Zlehnanij Protij krupam a zlemu powietrzy. We gmenu Pana N. G. K. gest stwořil Nebe y zemie wody Jordansky pokřtěn i pokřtěn byl. Ba sir pod [illegible] tento oblak, w kteremz [illegible] kdieto [illegible] diablska swarana [illegible] tento oblak Bozy [illegible] obklycz tie Otec ✝ obklycz tie Syn ✝ obklycz tie [illegible] Swaty ✝ Swaty Matouš, Swaty Marek, Swaty Lukaš, Swaty Jan. We gmenu Otce ✝ y Syna y Ducha Swatyho ✝ wssie gednoho hospodina Amen ✝. we gmenu Swate Trogice, znamenij Swatyho Krzyžie. Pana N. G. K. spasytele naseho zaklen przywal na ty a dey wodam yamu [illegible] dessiewan yak z gest byla tiha w Jordanie, když Pan naš G. Kristus pokřtěn byl od swatyho Jana. pomni na nas mily pane yakoz [illegible] przyslal [illegible] Abrahamy y gako Jakobowij, aby nedopaussttiel hniewu [illegible] na [illegible] winiczo, [illegible] zahrady na sie ✝. Zaklynam Andiele [illegible] kteryz gest swrhl z nebe skrzyce wlebnutij, genz czynite na-[illegible] Bozky [illegible] powietrzij, polyate kraupy ✝. Zaklynam was skrze [illegible] Pana N. G. K. abydte ty krupy od poly senneych a [illegible] ie na puttiny a kraly ie kdieto nesegij anij kdo [illegible] kdo [illegible] aby w den swatij [illegible] rzyczy swau zloft. [illegible] nas nezkynuli. Protiwyz se wam Buoh Otecz nebeský ✝ [illegible] wam Syn ✝ protiwyz se wam Duch Swaty ✝ swaty, swaty, swaty pan Bih [illegible] wssemohaucezy wiczny. Pocrie raczis poziehnatij [illegible] ✝ skrzytost diablska swarana byla. Roztrhni ge Buoh Otec, roztrhni ge Bih Syn, roztrhni ge Bih Duch swaty: zbav tie an-[illegible] kteryzy w tomto oblaku skrze umuczenij pana naššieho [illegible] Krysta a skrze umuczenij Mucziczika geho to gest swatyho [illegible] we gmenu Otce ✝ y Syna ✝ y Ducha Swatyho Amen.

Zlehnanij zle powietrzy y dyly zaklynam skrze Buoha [illegible] y Syna y Ducha Swatyho abydte ty na hory na skale od naššieho [illegible] ty [illegible] ani mlaky [illegible] ani wozymnj ani gerzy, [illegible] kriestanske diež pozywa we gmeno Otece ✝ y Syna ✝ y Ducha Swatyho amen. — Swate Marzina, swate kraupy, stugte bley-[illegible] was [illegible] mocziž Pana naseho G. K. Moczy, swateho [illegible] moczy, swate [illegible] moczy: panny Marye moczy, sw. Jana Ewan.

* Srv. Č. Č. M. VI. 17[illegible].

moczy, wſſiech swatych moczy, wſſy rzyſſe naſſy moczy, y diete obratte ſe kraupy na puſte hory, na leſy, na puſte wody, tam se byte, tam ſe tluczte.

We gmeno † Otcze y Syna † y Ducha Swateho † wſſie gednoho hoſpodina Amen. Pane Gezyſſy Kryſte kderyz na tent swiet przygiti ſ cziſte pokorne Panny Marye naroditi se raczil, rozpawſſy ſe na krzyzi swiet ſy take wykaupyti raczil, raczíž pozie†hnati tiechto oblakuw, kderez przed ſebau wydime, hrozna ſe ukreywa baurze zkaz ge Otecz † a zruſſ ge Syn † roztrhawey a na puſtiny poſſly Duch Swaty † † † † tito cztyrzy krzyžie na cztyrzy strany swieta.

Zaziehnawam, zaklynam kraupy a deſſti baurzywey skrze cherubyn a ſerafyn, ſkrze cztyrzmezytma ſtarczuw kderzyz uſtawycznie przed twarzy buozy ſtogij abyſſte baurzywe kraupy ſſkody neczynily w tomto myſtie, hely † helyos Pokog amen.

Ga N. poziehnawam tato mraczna tyto kraupy po wſſiem swietie, wam mraczna, wam kraupy przykazugij, slowem pana N. G. K. abyſſte na polych N. neprſſiely a nepadaly, was mraczna, was kraupy poſylam a zahanim slowem Pana N. G. K. na leſy, na ſkale, na lauky, na trawy, aby ziadnemu ſſkody neczynily, ani nam taky. Amen.

A potom nato rzykey trzykrat Cztenij Sw. Jana. —

Přísloví česká ze XVII. století. V rukopise papírovém v 8° v universitní knihovně v Praze (XVII. J 13), který obsahuje „Kázání vayborná na všecky svátky z r. 1575“, nalézají se na okraji asi z r. 1643 připsaná přísloví, a to: 1b. Prziatele za nicz nestogi, kdyz ti penize nezwoni. Ale kdyz z kapſy dobeywaſſ, yhnedky przizne nabywaſſ. — 2a. Laſka též daleko neni dokud geſt peniez na gměni. Ale hned yak ti wychazy, y wſſechno tie w poſmiech hazy. — 7b. Nechtieg przed cziaſem ſkakati, dokad ſe ti nechcze hrati. Ale kdyz ti giz zahragj. Tu geſt przipad k tanczy brani. — 358b. Nemaſſ w swietě lepſſyho Przitele, yako twe dobre swědomi. To tie nikdy neoklama, budto w mieſte neb kde kolj.

Návod ku vaření dobrého piva z XV. století. V rukopise papírovém ve folio v kapitolní knihovně v Praze (A XLVII[1]), který obsahuje prvý díl bible latinské, nalézá se na zadní desce rukou XV. stol. následující přípiska:

Chceſli dobre piwo a vonne mieti, když chmel napoly prewařiš wezmes miſſu cernobile ſ ſemenem jalowcie miſſu protluciž napoly ſoly miſku . ſmieſiz to ſpolu a weſpi do chmele a wař ſ chmelem a budet piwo vonne a ne tak brzo zkysele.

Pak letie wezmi benedictu čerweneho a puſt ſnopek maly do sudu jakoz ſud maly nebo weliky tak ſnopek menſi nebo wietčí . a nekoliko prutkuow bzu a oſtruze ſwrchni bielu koru zřežie na kuſſy kratke přiwieže kamen puſtiž do ſudu do puol at potone a budet piwo zachowano a nezoctiet. — Psáno písmem pěkným asi v polovici XV. stol. (7 řádek.)

Slovenské výšivky v Čechách.

Pozn. red. Pod názvem „Pozor na slovácké výšivky“ uveřejnili jsme v Českém Lidu VI str. 580—581. přípis, kde se poukazovalo na základě Vyškovských Novin 1897 č. 11. na prodej výšivek slováckých. Redaktor Českého Lidu neztotožňoval se s tímto článkem, jak svědčí prostá a ryze formalní úvodní slova k onomu přípisu na str. 580 a vůbec neztotožňuje svoje mínění s tvrzením v „Zaslánech“, redakci podaných k uveřejnění. Důvody toho viz v prohlášení redakce Českého Lidu I. 1. č. str. 3.: „Sborník náš neodmítne z řady přispěvatelů nikoho i s míněním protivným, jen když se s vážnou prací a poctivou, slibnou snahou přihlásí. Za mínění svá odpovídá ovšem sám!“ Nuže — o vážnosti, dobré snaze zasilatele onoho osudného přípisu nemohl podepsaný hned pochybovati. Že by však podepsaný redaktor Českého Lidu chtěl „zúmyslně“ brojiti proti prodeji pravých slovenských výšivek od nuzných jejich hotovitelů a snad radil k tomu, aby všichni prodavači Slováci a Slovenky byli v Čechách vyhažováni z domů atd., tomu nikdo neuvěří, kdo zná posavadní obsah Českého Lidu, kde věcem slovenským je zachováno místo čestné a pravidelné jako v žádném jiném českém časopise, a dále tomu neuvěří nikdo, kdo zná třeba povrchně práce podepsaného, jenž i v studiích kulturně-historických i v národopisných soustavně, poctivě a s láskou všímá si Slovenska. Je-li potřeba svědectví o tom, otisknu referáty o Českém Lidu a o vědeckých pracích podepsaného, pokud byly na př. v Slovenských Pohľadech za poslední léta uveřejněny. Aby však ještě jasněji vysvitla zásada redakce Českého Lidu výše otištěná (o zodpovědnosti spisovatelově při věcech sporných za mínění hájené), otiskuji doslovně, co proti onomu článku v Českém Lidu napsal do Slovenských Pohľadů, Turč. Sv. Martin, 1897, č. 9. str. 491—496, Pavel Sochá ň, jemuž zároveň tuto děkujeme upřímně za věcné a patrně pravdivé, nestranné vylíčení sporné otázky, o kterou tu jde. Aby byla zásada výše otištěná důsledně zachována, nemění podepsaný ničeho na článku tomto. Rovněž jest ochoten, rozumí se, ještě další místo dáti též jiným věcným úvahám o tomto předmětě. Dr. *Čeněk Zíbrt.*

Na prvý pohľad možno súdiť, že článok pochodí skorej od obchodného špekulanta, ako od vážneho znalca, ktorý šlendriánsky, bezcitne a surove narába perom. Článok je attentát proti našim bodrým Nitrancom, ktorí, ako kedysi turčianski šefranici, roznášajú krám svoj na chrbáte po krajinách rakúsko-uhorskej monarchie. „Vážený znalec lidových výšivek moravských a slovenských, jenž si nepřeje, aby byl plným jménem uveřejněn“ (nielen plným, ale vôbec ani značkou), napísal tedy článok svoj s tendenciou kšeftového egoismu, alebo je „znalcom“ etnografom z izby od teplej pece nevychádzajúcim, ktorí obyčajne píšu s vysokého „patra“, a to samé duchaplné a odborné „pravdy“.

Znajúc kraj i ľudí bezprostredne, možno mi asnáď hodnovernejšiu zprávu podať, než to urobil „vážený znalec, jenž si nepřeje, aby byl plným jménem uveřejněn“.

Keď slovenské výšivky od viedeňskej výstavy r. 1873 počnúc radradom na rozličných výstavách vzbudzovaly široký obdiv, Židia ihneď vrhli sa na ne, aby urobili z nich článok svojho obchodu. Začali oberať slovenský ľud o starinu (výšivky a majoliku) a navádzať slovenské ženičky vyšívať pre ich obchody. Následkom toho antikvariáty a strižné obchody viedeňské, peštianské, prešporské, ba i berlínské zahemžily sa slovenskými výšivkami, ktoré tam predávali pod menom aké kto chcel. Ja sám chtiac r. 1887 poznať vo Viedni nahromadené naše výšivky a majoliku, prekutával som všetky sklepy toho druhu. Akého mena a pôvodu výšivku len srdce moje si zažiadalo, takú mi s istou znaleckou ľahostajnosťou ihneď ochotne předložili. Prešporské kútne plachty, vyšité „na pomaľovanie“ (plným stehom), chlúbily sa ako „Türkische Vorhänge“; tie samé vyšívané krížkovým a vrkôčkovým stehom platily za „Altdeutsche Bettdecken“; trnavské, zlatom a striebrom vyšívané čepce zvaly sa „Arabische Kopfhauben“; zásterky piešťanské fungírovaly ako „Bulgarische Schürzen“; hornonitrianské „správy“ z pôlok pochádzaly až hen z Persie, a žilinské vložky (ťahaná robota, Doppeldurchbruch) so svojimi vtákami boly „eine mühsame chinesische Arbeit“ atď. Keramika naša nosila niekde meno čínské, niekde italské. Keď som prejavil znalosť veci, vysloviac sa, že sú to všetko výrobky slovenských rúk, s nehanebným úsmevom priznávali sa všetci ku švindlu. Židia z Nitrianskej a Prešporskej stolice sbierali na vozoch staré výšivky z dediny na dedinu po Slovensku a vyvážali von. Ľudu dávali za ne stužky, šnúrky, šatky a pod., ale platili mu aj peniazmi; a to tiahli najradšej v čase, keď ľud bol najviac utisnutý, na jar, alebo pred výročitými sviatkami. Trnavskí a piešťanskí Židia zariadili si doma celé veľké obchody na staré a nové výšivky, i celé kroje pre ľud, tak že bohatšia sedliačka dostala všetko hotové na seba kúpiť u Žida a nemusela sa sama trápiť... Ale aj intelligencia menovite aristokracia, obľúbiac si slovenské výšivky a kroj, stala sa výdatným podporovateľom týchto židovských obchodov. Následkom toho Židia zamestnávajú celé dediny, a ševkyne slovenské majú z toho dobrý zárobok, lebo ač Židia slabo ich honorujú, roboty je vždy dosť. Intelligentný kresťan sa nenašiel, ktorý by si bol zaviedol podobný obchod. Tu prišli sami sedliaci na dobrú myšlienku: miesto aby Židom svoju robotu dodávali, sami zadovážili jej priamy odbyt. Nakúpili si tedy plátna a bavlny, — ovšem u Žida. lebo kresťanského sklepu podobného u nich niet, — ženičky našily a chlapi pustili sa so svojím tovarom do sveta. Tak v Krakovanoch a v Piešťanoch (Piešťany) od 12. rokov týmto spôsobom ľud svoje výšivkárske umenie s dobrým prospechom využíva. Podujímaví Bzinčania zavčasu zbadali výnosnosť tohoto obchodu, a poneváč u nich ženy tak zručne nevyšívajú, pohli rozumom, šli do Piešťan k Židom, ktorí pre kúpeľných hostí vždy mávajú slovenských výšivek dosť na sklade, nakúpili si tam tovaru a hajde — tiež s ním do sveta. Ale chytrí Bzinčania predávajú zároveň aj svoj domáci článok. V celej hornej Nitre rodí sa totiž mnoho sliviek a každý väčší gazda páli z nich doma slivovicu: preto Bzinčania s výšivkami predávajú aj s l i v o v i c u, a mína sa im dobre.

[illegible] ich rozličná [illegible] sa pod svojim [illegible] predá zá- [illegible] vystupujú už [illegible] našich (českých) [illegible]

[illegible] vyšívkarom trpko [illegible]

[illegible] Trnave, Piešťa- [illegible] vyšívky slo- [illegible] takého to- [illegible] sa tak dosiaľ [illegible] Slovákmi, že by [illegible] predávali. [illegible] velice na- [illegible] znať môže [illegible] tak zrejmé [illegible] uvážených [illegible]

[illegible] len ma- [illegible] v priveľ- [illegible] technicky [illegible] a mdlá, [illegible] v praxi sú trvace. [illegible] sami, statne, to- [illegible] od [illegible] [illegible] ktoré [illegible] [illegible] Nemôže [illegible] [illegible] uvážený pán [illegible] maďarskými [illegible] vyšívkami pre- [illegible] v Budapešti a vo Viedni za ma- [illegible]

Nemôže [illegible] vážený pán znalec až [illegible] ktorý svoj [illegible] [illegible] si [illegible] Slovákov, z ktorých ani jeden [illegible] slovenská [illegible] v Nitrianskej [illegible] Nového Mesta na Váhom a volá sa [illegible] maďarská prekrstila [illegible] na [illegible] pomaďarčila, ktorý [illegible] [illegible] menova sa.

Ještě [illegible] vážený pán znalec [illegible] [illegible] na moravskom Slovensku [illegible] vážený [illegible]

myslový podnik podobný dobře zkvétal a se vyplácel ku spokojenosti podnikatele i pracujícího lidu dotyčné obce", prejeme im mnoho zdaru, ba radi podporovali by sme, keby aj tu u nás celý tento obchod vzali bratia Češi do rúk a ho dobre viedli.

Na ten čas však nebojíme sa o našich potulných Slovákov výšivkárov. Svet nie je doskami obitý; a napriek heslu vo Vyškovských Novinách vydanému a v Českom Lide potvrdenému neveríme ani tomu, že by ich v Čechách a na Morave z domov povyhadzovali; konečne ani doma si svoje pracovité ruky od hladu neobhryzú. Náhodou stretol som sa práve so ženičkami z Krakovian, z ktorých jedna mi je dobre známa z pražskej výstavy národopisnej, kde sa produkovala svojou zručnosťou v oravskej chalupe. I rozprával som im, aký attentát spáchaly proti nim noviny a že ich hodiajú z domov vyhadzovať keďže takto švindlujú svet. Boly nanejvýš pohoršené nad toľkým osočením. „Ach, Božíčku, veď my, keď si aj niekde oddychujeme, predsa nezahálame, ale všade — vyšívame."

Uvedúc faktá a vysloviac pohoršenie nad bezprikladnou výstrahou, prejavujem aj svoje najväčšie podivenie, že to vykonal tak vážný odborný list, ako je Český Lid, prvý národopisný časopis český. Je to nedopatrenie? Je to zúmyselné? Čo to za heslá? Vyhadzovať z domov! Nechodí k nám tiež dosť Čechov s rozličným, opravdu cudzím tovarom i netovarom? U nás nikto nepovie, že treba ich vyhadzovať. *Pavel Socháň.*

Poznamenanie redakcie. Ľahkomyseľný nápad Vyškovských Novín iste bol by odznel bez povšimnutia a bez následkov. Ale keď prejal ho, potvrdil a ešte doplnil vážny odborný časopis Český Lid, za potrebné sme uznali vysvetliť vec náležite, k čomu pán Socháň ochotne sa uvolil.

Česká literatura lidovědná za rok 1896.

Napsal **Ferdinand Pátek.**

Předkládám čtenářům Českého Lidu další část svých prací o české literatuře lidovědné: přehled literatury za rok 1896.

Upustil jsem ve stati této od rozdělení, jehož v dřívějších článcích jsem užíval, ano rozdělení to — (jak se ukázalo) — nemělo nijakého praktického účelu.

Poslanec K. Adámek vydal v Matici Lidu „Upomínky na Národopisnou výstavu československou r. 1895", o kteréž knížce referováno v časopise tomto již dříve.*) JUDr. K. V. Adámek otiskl tyto stati: „Záklopy — křestní listy našich staveb lidových" (Č. L. V, 351), „Zkazka

*) Viz Č. L. VI, str. 227.

[illegible] V. [illegible] a v Nár. Li-
[illegible] Pernicek[4], jež ob-
[illegible] o hle-
[illegible] H. Alferi podal
[illegible] českého tkal-
[illegible] na Netolicku[4] po-
[illegible] přátel starož.
[illegible] v němž vy-
[illegible] F. Bartoš uveřejnil
[illegible] na starém gruntě morav-
[illegible] na Narodo-
[illegible] staf „Svátek
[illegible] psal v díle
[illegible] A. Brad.

[illegible] ochra-
[illegible] A. [illegible] napsal při-
[illegible] — P. Do-
[illegible] v Cha-
[illegible] Dušek
[illegible] v ko-
[illegible] v Národ. [illegible]
[illegible]

[illegible] A. Hajny VI. Ha-
[illegible] na
[illegible] v Če-
[illegible] J. Hrian
[illegible] VI.
[illegible] V. Havel-
[illegible] Nár. [illegible]
[illegible] K [illegible]
[illegible] V. [illegible] K [illegible]
[illegible] F. J. Hruška
[illegible]

O „krajinských výstavkách z Čech“ napsal pěkné pojednání Dr. J. Jakubec v Národ. výstavě českoslov., str. 246. V témž díle (str. 101) popisuje D. Jurkovič a J. Válek „valašskou osadu“. O „slovenském gazdovství ze stolice trenčanské“ tamtéž píše D. S. Jurkovič, kdež i „oravskou chalupu“ líčí (str. 120 a 117).

Kr. Chorvát otiskl v Č. Lidu „staré doklady o hře ‚králů‘ na Slovensku“ (V, 279). „Chození s liškou v Kostelci u Vorlíka“ popsal v Č. Lidu (V, 572) J. Kašpar. „O zaměstnání lidu“ psal J. Kafka v díle Národop. výst. českoslov. (str. 207). J. Kessler otiskl v Č. Lidu (V, 281) „tištěnou prosbu za kmotrovství z r. 1798“. Prof. J. Klvaňa uveřejnil několik cenných studií, z nichž zaznamenali jsme: „Kolikerý jest kroj na moravském Slovensku?“ (Č. Lid V, 273), „Moravské výšivky na Národopisné výstavě“ (Č. Lid V, 225), „Jak a co vše zapisovati při studiu lidopisném?“ (Č. Lid VI, 81), „Kroj moravský a slezský“ (Národ. výst. českosl., str. 170) a „Kterak se posmívala jedna obec druhé“ (Časop. musea ol. 1896, str. 24). Pověst „Čertoviny“ uveřejnil B. König v Časopise společnosti přátel starožitností českých v Praze (1896, 95). J. Kopáč psal v Časopise společnosti přátel starožitností českých v Praze (1896, str. 127) stať „Dědičná rychta v Poděšíně“. J. J. Kořán popsal v Českém Lidu (VI, 138) „selskou svatbu v okolí vorlickém“. Prof. J. Koštálem vydány byly práce ve Zlaté Praze 1896: „Kočka v podání prostonárodním“ (str. 94), „Žloutenka v podání prostonárodním“ (str. 138), „Holubář v podání prostonárodním“ (351), „Hrobník v podání prostonárodním“ (370), „Zimnice v podání prostonárodním“ (610). Dále „Oheň v podání prostonárodním“ (Výr. zpráva gymn. v Novém Bydžově 1896) a spis „Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého“ (Velké Meziříčí 1896), o němž referát viz v časopise tomto VI, 102. E. Kovář líčí „svatbu a obyčeje výroční“ dle různých pramenů v díle Národopisná výstava českoslov. (str. 218). Fr. Košák zaznamenal v Č. Lidu (V, 281) lidovou povídku „Proč mladé žitniště červené?“ Prof. J. Koula uveřejnil v Č. Lidu (V, 225) práci „vázání pleny na Plzeňsku“ a (VI, 25) výbornou studii „Několik myšlének, v čem a kde dlužno hledati starožitnost vyšívání československého“. O „prognostice lidové“ psal M. Kozák v Časop. spol. přátel starož. (1896, 37). J. F. Král, „Kukání“ (Č. Lid V, 346). Týž autor podal do Č. Lidu (VI, 68) opis „komedie o sv. panně mučedlnici Barboře“. „Chození s Řehořem“ popisuje v Časop. spol. přátel starož. (1896, 73) Fr. Kučera. „Moravské pohádky a pověsti z okolí sloupského“ začal uveřejňovati v Č. Lidu (V, 284) B. M. Kulda. (Dokončení.)

ROZMANITOSTI.

Slíbili jsme v prohlášení na konci VI. ročníku Českého Lidu, že se stane v úpravě VII. ročníku nevelká změna. Tím bylo míněno jednak oddělení referátů a bibliografie od textu (viz konec tohoto čísla), jednak zavedení nové a pravidelné pak rubriky, kde budeme otiskovati pod společným záhlavím „Rozmanitosti“ drobné zprávy, výpisy a pak kratší stati, jež byly uveřejněny a roztroušeny po časopisech a jiných publikacích, kde snadno mohou po letech ujíti pozornosti pěstitele československé lidovědy. Do tohoto oddílu budeme také zařaďovati fotografické studie národopisné (srv. článek „Fotografie ve službách lidovědy“, Č. L. VI. 116) s nedlouhým textem, jak toho příklad podávají v tomto čísle fotografie prof. J. Kvase a E. Strnadla.

* *Zpěv pomocný v Domažlicích.* V Českém Lidu VI. 457. uveřejnil J. F. Hruška zprávu, jak v Domažlicích podle starého, chvalného obyčeje poníčka zbožně a dojemně provzpívují. Popis Hruškův doplňuje názorně vytištěnou tohoto obyčeje domažlického od Julia Sotty (viz na str. 67.).

* *Daň z mandelmanu a pana na nařízení výdajů vojenských v městě Lysé.* Město Lysá, ležíc na hlavní silnici z Prahy k východu, mělo svízele s průchody vojenskými, ubytováním vojska, jakož i odvedením rekrutů. Vojenští pánové ledacím se nespokojili. Tak dalo r. 1782 město postaviti pro jakéhosi pana obrstvachtmistra zvláštní pec. Vojáků ubytovaného tu bylo stále jedni odešli, druzí přišli. Od 20. března 1783 do konce r. 1785 leželi v Lysé musketyři, na které vydalo se z pokladny městské za tu dobu 302 zl. 11 kr. rynských kromě potravin, které jim dali měšťané. Nabrod za to tehdy město nedostávalo a výtěžek z zábavy se mezi měšťany tak, že platili nejvíce ti, kdož vojska na [illegible] V druhé polovici XVIII. století byly tu stále 2, někdy až 3 [illegible] vojska. Mnohdy stáli tu rekruti, které muselo město odváděti. [illegible] z toho jeste dosti lacino. Z nařízení panů krajských [illegible] na panství dne 17. září 7 krajských vojáků, [illegible] na panství. Těm třem každému na ruku [illegible] na každého propito $\frac{1}{2}$ zl., mundýrůnk po [illegible] 24 kr. Kvartýry od 17. září do 6 října po 6 kr. [illegible] 54. Dalších od 9. října do 2. prosince po [illegible] kr. Čtvrtému ze vsi dán kvartýr 6 dní = 48 kr. [illegible] Poslední dní na večeři jim dáno 44 kr. [illegible] s koněm na 4 dni utratil, když jej [illegible] 3 zl. Uhrnem 100 zl. 42 kr. [illegible] rakouské za Marie [illegible] Jen v účtu obecním

ONŮCKY ZPĚV V DOMAŽLICÍCH.

Sláva Otci Nebeskému
i Jeho Synu milému,
též duchu Svatému:
bije desátá hodina.
Zdrávas Maria.

Opatrujte světlo, oheň,
ať není žádnému škodu,
odpočívejte s Pánem Bohem,
Amen.
Zdrávas Maria.

(Kresba Julia Sobotky.)

uvádí se za r. 1744 škod a útrat na 2842 zl. 39 kr, kromě 202 zl., které musilo město dáti místo rekrut personalních, roku pak následujícího za přípřeže do Slezska 328 zl. 5 kr. Po bitvě u Kolína r. 1757 pobyly tu (po sobě) obě armády, jak pruská s králem Fridrichem II. v čele, který se ubytoval ve škole (od 20. až do 27. června), tak i rakouská s generálem Daunem a princem Lothrinským (od odpolední téhož dne do 4. července. Úroda byla zničena, mnoho dobytka hovězího i koňského násilně odvedeno. Což divu tedy, že v takových případech ohlížel se magistrát po prostředcích mimořádných. A tak zavedena byla u nás r. 1756 daň z mládenců a panen. Usnesla se totiž magistrátem svolaná obec, aby na opatření rekrutů zaplatila na svobodě jsoucí děvčata od 15 let počínajíc, synkové pak městští od 16 let po 11 kr. za osobu. Vybralo se takto 66 zl. 33 kr. a zaopatřili se z toho 3 rekruti. Kromě toho vynesla dávka sousedská, podružská i obyvatelská 120 zl. 13 kr. *F. Otruba.*

* *Svatojanské ohně.* Jak známo, pálívají v některých krajinách českých ohně u večer před svátkem sv. Jana Křtitele, v jiných před sv. Filipem a Jakubem. Na jihu rozšířeno je páleni ohňů svatojanských v kraji budějovickém, kromě Jindřichohradecka a větší části Třeboňska, v této pak krajině, na Táborsku a v středních Čechách pálí se ohně filipo-jakubské. Na Králové-Hradecku shledáváme se s ohni filipo-jakubskými, na Broumovsku však se svatojanskými. Ale zdá se, že za starých časů v krajích, kde pálí se dnes ohně filipo-jakubské, pálívaly se též ohně svatojanské. Určitý doklad pro to máme zatím jen z Jindřichova Hradce, kde r. 1499 za příčinou pocty „u večer při ohni k sv. Janu kněžně J. Mti. za 2 pinté vína a na zajtřije Pánu J. Mti. s dvořany za 5 pinet 24 gr." bylo z městského úřadu vyplaceno. (Registrum perceptorum ac distributorum v městském museu jindřihohradeckém). *L. Domečka.*

* *Co je to „dvořák"?* Zd. Nejedlý zmiňuje se na straně 9. v článku „Český dům" o názvu „dvořák". Není nezajímavé všimnouti si, co slovo to značí. Na str. 69. vyobrazen dvořák záhorský z Biškovic u Bystřice pod Hostýnem. „Typ v kraji záhorském téměř poslední! Má žluté jirchové, po bocích vyšité koženky, modrou vyšívanou vestu (frydku) a modrý, rovněž vyšíváním a knoflíčky zdobený kabatec (marýnku). V týle dosud nosí dlouhý vlas, tak zv. gracku. Širák ozdobený barevnými housenkami někam odložil. Je to dvořák Josef Klvaňa, sedmdesátiletý, z Biškovic. Co je to dvořák? Dvořáci jsou podnes majetníky tak zv. dvorství. Jsou to větší grunty (celolany), které za dob roboty osvobozeny byly na základě různých privilegií od vykonávání veškeré roboty. Jen jako na formální uznávání vrchnosti přikázána jim byla ročně nějaká nepatrná práce, a i za tu byli odměňováni platem, ovšem že též více méně formálním. Tímto zvláštním postavením dvořáci nad ostatní rolnictvo byli vyzdviženi a střežili své dobré staré privileje pergamenové, sahající několik století nazpět, velice vytrvale. Tak na př. Klvaňové, jejichž privileje sahají do dob, kdy na Helfenštejně u Lipníka vládli pá-

Dvořák záhorský z Biškovic u Bystřice p. H. na Moravě.
(Dle fotografie prof. J. Klvaně.)

nové z Pernštejna, t. j. do r. 1475, ještě v tomto století vedli při o dříví stavební, jež bezplatně vrchnost v lesích svých pro dvorství Klvaňových měla poskytovati. A ovšem ji vyhráli na základě výsad svého dvorství, na němž podnes sedí od Pernštejnských." *J. Klvaňa*, Světozor, 1895. str. 96.

* *Honění krále na Hané r. 1862.* „Míním Vám, milí čtenářové, vymalovati krásný obrázek z pestrého života švarných Hanáků.

Jestiť to starodávný obyčej, který však, bohužel, v posledním čase slábnouti začínal, neboť uplynulo skoro dvanáct let od posledního ‚honění krále‘ v Ohrozimi. Krásné obyčeje a zvyky se v mládeži nynějšího času obnovují.

Přišel jsem v sobótu před svatodušními svátky k milým rodičům do rodiště svého. Nalezl jsem bratra při velmi zajímavé práci — teklo mu s čela, jakoby v nejparnější den srpnový před blížící se bouří pšenici vázal. Byla to vskutku velmi neobyčejná, ano důležitá práce. Čistil, černil, dodával lesku uzdám, řemenům, podpínkám; upravoval sedlo, tak že mne vstoupivšího ani nepozoroval. Po stole ležely u velké směsici pentle, kytky, růže, třapce a jiné, na neobyčejné přípravy bratrovy ukazující věci.

Na otázku, k čemu se to chystá, odvětil velmi rozčileně: Budeme honit krále. — Nu, to je hezké — a ne snad v těch hastrmanských šatech, za něž se každý poctivý Hanák styděti má?! — Nu, pravda, že ne, obstarali jsme my si čistě hanácké obleky: Já z Vecova, Janek Křepelův ze Ždětína, Josef Kratochvílův ze Žarovic, a Martin Horův má oblek až z Hluchova. Tak mně jich jmenoval asi padesát.

Na přímluvu bratrovu přijali i mne mezi sebe. Zašel jsem si do Stichovic k mlynářovi pro sedlo, jiné nářadí mně půjčil soused Kolibka, kůň byl páně farářův — a Jiřík Holinkův ze Ptení musil jíti v neděli na ranní, poněvadž hrubové jeho šaty se krášlily pro mne. V pondělí svatodušní již o čtvrté ráno bylo viděti houfec koní u kováře, jiný brodili ještě na pole oblečení chasníci v nedalekém rybníku — srsť, hříva a ocas se měly po pěti. Dlouho již nebylo v Ohrozimi tak čistě a úpravně česaných koní. Dvě neděle se jim přidávalo třikráte za den půl mírky ovsa. Zatím co v chrámu Páně se služby Boží konaly, vplítaly se v dvorcích koňům pentle a růže do hřiv a do ocasů.

Právě šli lidé z kostela, když jsem já z dvoru farního vyjížděl. Nalezl jsem všechny před domem vyvoleného krále shromážděny. Byl jsem, což podotknutí hodné, mezi tím za tajemníka a řečníka od krále zvolen.

Abyste však přece si představiti mohli, jak to vypadalo, chci Vám podati popis mne a krále, čtyřiadvacet hodin se tak jmenujícího. Veličenstvo nového krále Ohrozimského sedělo na bujném bělouši, mělo pěkný, bílý šat až na zem splývající a draze okrášlený. Korunu nebylo ani pro množství kvítí a pentlí rozeznati. Sedlo bylo krásné, ale mnohem krásnější byla pokryvka, na níž připnuto bylo. Uzda byla hedbávná, malými zvonečky opatřena. Veliký třapec houpal se na prsou koňových. Dva mladíci vedli koně králova. Z předu i ze zadu jeli v párech s vytaženými šavlemi srdnatí chasníci hanáčtí. Mně jako předchůdci královu bylo vykázáno místo v čele a za mnou praporečníku, korouhev moravskou nesoucímu.

Budete mne snad upomínati o popis mne samého Vám slíbený. Inu, měl jsem koně vraníka. Krk měl pokrytý krásnými, plnými zvonečky,

Hlavu kryl klobouk dlouhý, na způsob člunu, pentlemi všeho druhu a barvy okrášlený. Na krku šátek hedbávný zeleně vyšívaný, košile s širokými rukávy na prsou černě vyšívaná. Kordulka (tak se nazývá hanácká vesta) z modrého sukna, opatřená mnoha řadami knoflíků a bohatě vyšívaná, kalhoty červené, těsně přiléhající na límci a zvlášť na puntě v pestrých barvách vyšívané a širokým třpytícím se pasem upevněné. Konečně vysoké, lesknoucí se boty, mezi nimiž a popsanými již kalhotami u kolenou sněhobílé punčochy (u Hanáků nazvané podlejčky) vykukovaly. Všecko to bylo jako na mne ulité. Tak také vypadala celá tato armáda. To samé se dělo v mnoha jiných vesnicích. Potkají-li se dvě takové tlupy v poli, tu se hned k bitvě chystají, přemožená strana musí krále svého vydati — a pak později sudem piva nebo na jiný způsob vykoupiti, od čehož bez pochyby tento národní zvyk jméno dostal. K večeru s unavenými koňmi se navrátivše, ukončili jsme slavnost tuto hudbou a tancem."

Takto popisuje honění krále na Hané z vlastní zkušenosti Ondřej Látal v časopise Hvězda, Olomouc, 1862, č. 14, str. 167. Poněvadž je to časopis u nás již dosti vzácný a popis je zajímavý, líčení od svědka súčastněného, neváhali jsme doslovně jej otisknouti a v Č. Lidu takto zachovati doklad, že slavnost honění krále také na Hané hlučně se slavívala. Dr. *Č. Zíbrt.*

* *Klapání lnu na Chodsku.* E. Strouhal v Kyčově zachytil fotografickým strojem výjev ze života chodského lidu, jak ženy právě klapají len. Práci tuto líčí J. F. Hruška, Světozor, 1896, str. 515: „... Na obrázku našem pěkně viděti, jak práce postupuje. „Teta" na kraji právě vzala z koše snůpek tvrdý, chřestící, skoro ještě teplý; donášíť se len z pece stále v malých dávkách, aby byl co nejlépe vysušený, aby se „dobře pouštěl". Kdyby déle ležel na vlhkém vzduchu, znova prý by „přišel k sobě", navlhl by, a pazdeří by na vlákně více lpělo. Teta mačká snůpek, aby jej mohla dobře a pevně v ruce sevříti, a než se obrátíš, již se mědlice zdvihá a rány hlučně padají a suché pazdeří se sype tetě na nohy a na velké kameny, jimiž jsou mědlice obloženy, aby dobře stály. „Selka" (hospodyně) vedle tety jest už s prací dále; ona tvrdý snůpek již nejen v mědlici rozmělnila, už jej i obrátila a od druhého konce nejtvrdší pazdeří vytloukla a nyní len hebký pozorně rukou rozebírá, roztřásá a vytřásá, aby hlavně zevnitř všecko pazdeří, v mědlici již vláknem obklopené, vypadalo. „Divče" za selkou je s prací mezi tetou a selkou. Je viděti, jak tvrdý snůpek již obměkčen, jak volně splývá přes mědlici k zemi, ale druhý konec trčí z ruky ještě tvrdý, nepodajný jako košťál. Ještě dvě tři rány, pak vyklepaný konec vytřásti a podrobiti jhu mědlice i konec druhý. Dvířka na zásep, kde se právě klape, jsou děvčeti zatím nosičem práce hotové." K tomu přidává J. V. Želízko (od Čestic): Když ženy mědlují len, tu okolojdoucím lidem zavazují lnem ruce, by jim dali na kořalku. — Po mědlování k obědu u sedláka jemuž len se mědluje, dostávají „podplamejčky", koláčky to buď kulaté či čtverhranné makem posypané a syrobem mazané. Vyobrazení viz na str. 72.

Klapání lnu na Chodsku. (Fotografie K. Strouhala v Kyčově.)

* *Zábavy.* Kateřina. V čase okolo sv. Kateřiny mívají buď svobodné neb vdané ženské „Kateřinu". Vystrojí totiž večeři (často dosti skvěle), k níž sezvou muže. Po večeři se jde do hostince a tančí se.

Veřovjané (obyvatelé z Veřovic u Frenštátu).
(Fotografie prof. J. Klvaně.)

Rozmarinka. Jest zábava pro svobodné. Koupí se rozmarina a vezme se do hostince, kde se postaví na stůl. Nyní chodívají hoši pro děvčata a dávají jim připíjet. Která holka rozmarinu přeplatí, ta ji dostane. Věneček. Děvčata koupí dva věnce. Jednoho hocha mají za mládence a dívku za družičku. V průvodu těch donesou jeden věnec ke kostelu na kříž, kde vykonají jakousi pobožnost, a druhý dají na hospodu. Do půl

Veřovjanka v „gromražce“ a čepci. (Fotogr. prof. J. Klvaně.)

noci jest volená děvčat, od půl noci hochů. (Viz Č. Lid. IV. 97, 510.)

Jos. Křemen.

* *Tanec o věnec.* Za starých časů tancovávalo se ve Vamberce na ostatky o věnec. Sousedky vamberské upekly veliký věnec, ozdobily jej stužkami a fábory. S večera sešly se v bytě přední pořadatelky (obyčejně tam, kde se věnec pekl) a za zvuků hudby donesly věnec na nosítkách do hostince „panského domu“, kde se zábava tato konala. Tam položen věnec na stůl, ženy utvořily kolem něho kruh a za ruce se držíce tančily. Podařilo-li se některému z mužů kruh ten prolomiti a kousku rozkrájeného věnce se zmocniti, ten musel ženám zaplatiti lahvičku nějaké „sladkosti“ (zvláště „rosoličky“). Že veselých výjevů při zápase tom hojně se naskytovalo, snadno se domyslíme. Zbytek věnce za bujného veselí doprodán a pak rejdilo se do rána. Rozjařené ženy nedaly nikomu, ni mladému, ni starému, nečinně seděti. Ještě před dvacíti lety těšil se „tanec o věnec“ veliké oblibě.

J. F. Král.

* *Veřovjané (obyvatelé z Veřovic u Frenštátu).* Podrobnosti o kroji veřovském v Čas. Ol. musea 1892, str. 29, 30. Naše vyobrazení na str. 73 a 74 provází professor J. Klvaňa (Světozor 1895, str. 252) tímto výkladem: Kroj veřovský patří již skorem lašskému, ač i v mužském i ženském úboru zdejším s drobnostmi valašskými se setkáme. Osada Mořkov nosí jej také, a druhdy nosíval se i v Hodslavicích. Tu ovšem již valně se pozměnil ano i, pokud mužského kroje se týká, naprosto ztratil. Starodávný mužský kroj, jak jej náš obrázek podává, vymírá již i ve Veřovicích. Za to dosti je tu „gromrážek“, starodávných to, obyčejně z červeného sukna zhotovených, pěkně vrapovaných sukní. Sukně ty mají dole hedvábný modrý pruh a spojeny jsou v jedno se živůtkem, z předu šněrovaným a stříbrnými, dokonce i zlatými portami pošitým. Druhdy nebylo nevěsty, jež by nebyla měla gromrážky nové na svatbu. Gromrážka, která tvarem svým na oblek děvčat na Těšínsku připomíná, má jméno své od látky „kromráže“, známé již v 17. ano i v 16. století. Byla

to látka vzácná, kteráž i šlechtičnám dávána byla do výbavy. Srv. V. Prasek, Věstník Matice Opavské, 1892, č. 2.

* *Dary Meluzíně, aby neskučela.* (Záznam r. 1746.) V studii „Pověst o Meluzíně v českém podání lidovém," Listy z českých dějin kulturních, v Praze, 1891, str. 65—74 uvedl jsem příklady, jak se obětuje u nás i v cizině mouka a sůl, aby se uchlácholila a žalostně neskučela. Srv. též Hraše, Dary Meluzíně, aby neskučela, děti ukonejšila, Č. Lid IV., 543. Zprávu o tomto obyčeji zapsal již r. 1746 Kuglar v knize Katechismus str. 139: „O mouce, kterou Meluzíně na kůl snad na kaši stavějí, mlčím." Dr. *Č. Zíbrt.*

* *Oblévačky čeledi z jara.* V České Včele 1835, str. 296 zapsáno přirovnání českého obyčeje k jihoslovanskému obřadu „Dodola". (Viz o něm podrobný výklad Zíbrt, Seznam pověr a přežitků pohanských z VIII. věku, v Praze, 1895: „U nás Čechů nic toho nepochybně se nenachází, a snad přece napomíná na to ten obyčej, že v některých krajích děvečky, vracejíce se domů z jara ponejprv z trávy, od hospodyní též konývkou neb vědrem vody polévány bývají." Dr *Č. Zíbrt.*

* *Kůže vodníka.* (Dle vypravování Fr. Pleskota vejminkáře v Bezděkově u Choltic.) V rybníku na nausi v Bezděkouje u Choltic byl vodník. Lidi ho často viděli, jak sedi na pařísku a divá se na hrající děti. Jednou přišel mezi ně a lákal jednoho k rybníku. Soused z okna to viděl i napadlo mu, aby šel ven. Ščěstí bylo, že pospíšil: vodník již převaděl hocha přes křikop. Soused rychle skočil, chytil vodníka za šos, ale v ruce mu zůstala jeho kuže. Touto kuží hladili srst koňům, proto měli vždy koně pěkny a silny. — *Eug. Muška.*

* *Lid z Březové u Uh. Brodu na Moravě.* Březová či lépe Brezová, jest horská vesnička, která s roztáhlým kopaničářským Lopeníkem tulí se pod úbočí mohutného vrchu Lopeníku, jehož polovice Moravě, druhá však již Uhrám patří. A osadníci obou uvedených dědin, rovněž jako blízkého Strání a zajímavého, rovněž blízkého St. Hrozénkova, také více k uherským Slovákům tíhnou: i řečí, která nemá „ř", ale za to skoro vesměs slovenské tvary, i krojem. A proto, že všecky uvedené dědiny od světa ostatního velice jsou odloučeny, zachovaly si i v zevnějšku svém i v obyvatelstvu mnoho staré až středověké rázovitosti. Ale lid je chudobný, proto při vší starobylosti i jeho byt i jeho kroj jsou rovněž jednoduchy, nebohaty. Obrázek Březovjanů to dokazuje. Na něm vidíme zimní i letní kroj, i děvče v halence, čehož na celé Moravě mimo uvedené dědiny nenajdeme. Halenka je mužská a nosívají ji děvčata a ženy jen v podzimní nepohodu nebo v zimě, když není kožicha. Mužáci mívají v zimě bílé huněné nohavice modře šnůrované, velké palcové rukavice a pod širákem pletenou čepici přes uši. Ráz ornamentu vyšívaného i technika jeho provedení je všude již táž, jak u uherských sousedních Slováků. Viz str. 76.
J. Klvaňa, Světozor, 1895, str. 180.

* *Máje aneb bál holek.* Z Března. V květnu děvčata se všechna umluví a sama chystají na bál, sama si zařizují hudbu a pozvání, dvě děvčata jsou odpovědná, která kasu drží a musí vše zapraviti. Nyní však

Lid z Březové u Uh. Brodu na Moravě. (Fotografie prof. J. Klvaňa.)

mládenci pozvaní, majíce své nejmilejší, postaví máje v noci před okno nebo dvéře. Děvčata zvědavá chodí ještě v noci, aby viděla, která má lepší máji. Pak (chytí-li je mládenci) je obecný smích. Po té druhý den

odpoledne s hudbou jdou mládenci po vsi (pro děvčata). Jeden má džbán piva a tácek se sklenicí a dává panímámám připíjeti. Při tom říkají: „Ctěný pantáto a panímámo. Odpusťte, že jsem se osmělil a s těmato párma mládenci do vašeho příbytku vstoupil. My slavíme dnes den sv. apoštolů Filipa a Jakuba, kteří jsou zavřeni v žaláři, vypustili holubičku, ta nám přinesla větvičku, my zase máječku do vašeho příbytečku a žádáme uctivě o vaši družičku. A vy, panno, řekněte nám ano, snad se na nás mrzeti nebudete, že také jednou v roce přišla na vás kontribuce. Pantáta s panímámou se umluvili, byste s námi šla a se bavila.“ Když se to skončí, jdou k hospodě. Tam stojí veliká, čištěná (oloupaná) máje a na ní nahoře dárky. Mládež tam šplhá, pak se jde do hospody a tam se tančí až do rána bílého. Podle vypravování S. Macichové

Dr. *J. V. Šimák.*

* *O uctivosti našeho lidu.* Vraceje se kdysi z Levého Hradce, došel jsem k přívozu klecanskému, a dav se převézti přes řeku, šel jsem na Přemyšlení (u Klecan). V cihelně tamní sešel jsem se s cihlářem. Pozdravil mne, slovo dalo slovo, a již byl hovor. Stěžoval si mi, že jeden „pán“ mu na pozdrav jeho neodpovídá. „Nevím, prosím,“ pravil, „co jsem mu udělal, no ale když nechce, já ho už nepozdravím. Já si ten pozdrav pomyslím, ale neřeknu ho.“ *Ferd. Pátek.*

* *Valaši z Popova u Valašských Klobúk na Moravě.* Obrázky (str. 78, 79) ukazují lid z Popova při Val. Klobúcích, kde valašský kroj kolem Štítné, Bilnice a Brumova se ještě úplně skorem zachoval, jakkoliv v krajích severnějších Valašska již se rychle vytrácí. Kroj zdejší ostatně se poněkud od severovalašského odlišuje. Má sice mnoho věcí zevně s ním společných, hlavně u ženských, ale brucleky (vesty) červené jsou tu jinak vyzdobeny než na severu a vedle bílých nohavic huněných i bledě modré se vyskytují dosti zhusta. Haleny, kabátového střihu, jsou tu dlouhé, bílé. Druhdy nosily se i černé mentýky na svatby a byly opásány červeným sňůrovým „sakem“. Kožichy mužské i ženské jsou krátké. Širák druhdy býval široký jako na uherské straně a slul „plstka“, nyní se nosí klobouky vyšší. Ženy nosí rukávce s rukávy nepříliš dutými, vyšité po valašsku. Také nenosí fěrtochů ani šorců, leč leknice, při nichž sukně spojena jest se živůtkem v jedno. Dříve nosily se však leknice bílé, zastupujíce slovenský fěrtoch a k nim patřila kordulka a sváteční rukávce. Nyní již po většině jen barevné leknice se nosí s barevnými živůtky. Šátek dosti malý váže se po valašském způsobu vždy pod bradu. Na nohou mají ženské jen „jančary“ (botky šněrovací), druhdy nosily se střevíce s „lipačema“, jazykovitými to sukénky, jako jinde na Valašsku. Na zimu vesměs bílé huněné papuče (kopýtca) jak muži tak ženy oblékají.

J. Klvaňa Světozor, 1896, 264.

* *Věštby z jater štičích.* Píše Barner ve Fišerových Knihách hospodářských, vyd. 1706, II. 304: „Rybáři mají podivné zkušení a kteréž zřídka oklamává z štičího jatříčka, z něhož hádají, jaká bude zima. Jestli, praví oni, jatříčko štiky proti měchýřku žluče, t. j. pozadu jest široké a přední díl špičatý, to pokládá, že zima dlouho trvati bude.“ *Zbt.*

* *Rodiník.* V Jiříkově Údolí (okres Trho-Svinenský) slyšel jsem vyprávěti o obyčeji, který zachovával se a snad dosud se zachovává hlavně

Valaši z Popova a Valašských Klobuk. (Fotografie prof. J. Klvaně.)

v některých vesnicích okresu Trho-Svinenského. Narodí-li se některé dívce nemanželské dítě, pošlou její rodiče otci dítěte rodiník, t. j. kulatou buchtu, nebo chudší bochník chleba. Nazve-li buchtu nebo bochník chleba a pojí-li kousek, přiznává se k otcovství a projevuje ochotu, že

Valaši z Popova a Valašských Klobuk. (Fotografie prof. J. Klvaně.)

bude se o dítě své starati. Vyžene-li však toho, kdo chléb nebo buchtu přinesl, odepírá otcovství, a celá záležitost končí se obyčejně před soudem.

L. Domečka.

[illegible]

* [illegible] na straně 80. [illegible] dále nosí ho [illegible] a Milohošť,

vesměs to osady, které kdysi náležívaly k jedné farnosti a tudíž i stejného kroje užívaly. Srv. J. Klvaňa, Kolikerý jest kroj na Mor. Slovácku, Český Lid V. 276.

Rodina moravských Chorvátů z Nové Preravy u Mikulova.
(Fotografie prof. J. Klvaně.)

* *Obchůzka s Perechtou aneb Barborkou v okolí Milevska.* V okolí Milevska chodívaly ve dřívějších letech večer před sv. Barborou s „Perechtou“ nebo „Barborkou“. Žena, bíle oblečená, běhá s měchačkou v ruce z jednoho stavení do druhého a vyplácí a pošťuchuje mužské měchačkou tou jako zběsilá, ani slova při tom nemluvíc. Na Táborsku chodívá vždy o Třech králích s nebozezem

Mladí Chorváte z Nové Prerany u Mikulova.
(Fotografie prof. J. Kivaně.)

a hrozí každému, kdo jí nedá, čeho žádá, provrtáním. Na Milevsku chodí na místo s nebožetem s míchačkou. *J. K. Hraše.*

* *[illegible]* Jest známo, že staré, z hadovce vyrobené mlaty, které poruznu ve hrobech pohanských se nalézají, u na-

šeho lidu slují „klíny hromové“ nebo „kameny hromové“. Pokaždé, když hrom udeří, sjede prý s bleskem tento klín a žaryje se do země. Kdo jej najde, velké má štěstí, neboť takový hromový klín má velikou moc. Jím zažehnává se požár, v obci vzniklý, nesmí však vzíti se do ruky holé, nýbrž do lněného plátna. Když se jím oheň zažehná, hned prý přestane se šířiti. Někde zažehnávají se jím též „úbytě“ a dětem „božec“ čili psotník a jinde škrabou z něho prášek a tím práškem zasypávají šestinedělky, které prý brzy se pozdraví. Obyčejně mívají tyto kameny nebo klíny stařenky, které jich za žádnou cenu nedají. *J. K. Hraše.*

* *Zažehnávání vší a blech.* (Z Protivínska.) „Když sem šel přes to Komárovo Potočí, byli tam tři škaredí vlci. Jednomu říkali Šimku Klimku. A co ty, Šimku Klimku, tu děláš, že ty našeho (naši) — nenecháš? Sududubí, sududubí, sududubí, ať našeho (naši) — vši ani blechy nehubí!“ — Stařec, kterého jsem viděl a slyšel tak zažehnávati, nevěděl, kde jest Komárovo Potočí, ani co znamenají slova „Sududubí“, než jen prý, že se tak povídá. Zažehnávání to zapsal jsem si r. 1885. *J. T.*

* *Moravští Chorváté z Nové Preravy u Mikulova.* O Chorvátech na Moravě viz literaturu v Č. Lidu VI. č. 6. Tuto stať čerpáme z článku prof. J. Klvaně, Světozor 1895 str. 72. Jsou usedlí ve třech dědinách uprostřed německé krajiny u Mikulova, ve Frleštdorfě (Tröllersdorf), Gutjeldě (Guttenfeld) a Nové Preravě (Neu Prerau). Kroj Chorvatů moravských jest příbuzný kroji na moravském Podluží (na Břeclavsku), ba vlastně jeho starším a zachovalejším bratrem. Červené „láče“ (nohavice u mužských, a námořnické, pěkně vyšité „kuolariny“, t. j. obojky žen, jsou tu zcela tytéž jako na Břeclavsku. Rovněž i „opletě“ (rukávce) a „facna“ (šátky) a celý ostatní úbor děvčat jsou podobny podlužáckým. Mužové ženatí mají jenom malé odchylky, a to „láče“ modré, modře šnůrované, „mentye“ (kabáty na způsob slovenských mentýků nebo valašských župic), rovněž modré a kožichy bílé, dlouhé. „Bělače“ (haleny) skorem již neuvidíš. Také starodávné „škopie“ (čepce) žen již jen po truhlách babiček se povalují.

* *Sýpky.* „Bude sýpka — sýpka! Kde? Dnes u kováře, za týden u slouhy, za dvě neděle u voláka.“ Tak těší se soused se sousedem na Bechyňsku na obecní hostiny, které každého roku povinni jsou vystrojiti sousedům t. j. sedlákům ve vsi obecní zřízenci: kovář, pastucha čili „slouha“ a volák. Vedle pastuchy, jenž pase celé dědině dobytek vepřový, brav i někdy skot, bývá v některé obci ustanoven ještě druhý pastýř, a to pro dobytek jalový. Odtud jméno jeho, že původně volal na vsi, aby hospodyně vyháněly dobytek — jalový: telata, jalůvky a býčky. Později jal se volák na místě volání práskati dlouhou žilou, dvakráte, třikráte — i vícekráte, než zaprásknul, kolem sebe jí zatočiv. „Volák práská — vyhánějte —“ volali ve statku a kdo byl po ruce, běžel do chléva, aby vyhnal drobný dobytek. Těmto třem sluhům obecním: kováři, slouhovi a volákovi, dávali, čili „sypali“ sedláci —

láníci, půlláníci — na podzim obilí, jehož druh i množství řídilo se velkosti statku. Někde s y p a l i pšenici a žito, ponejvíce však jenom žito, a to

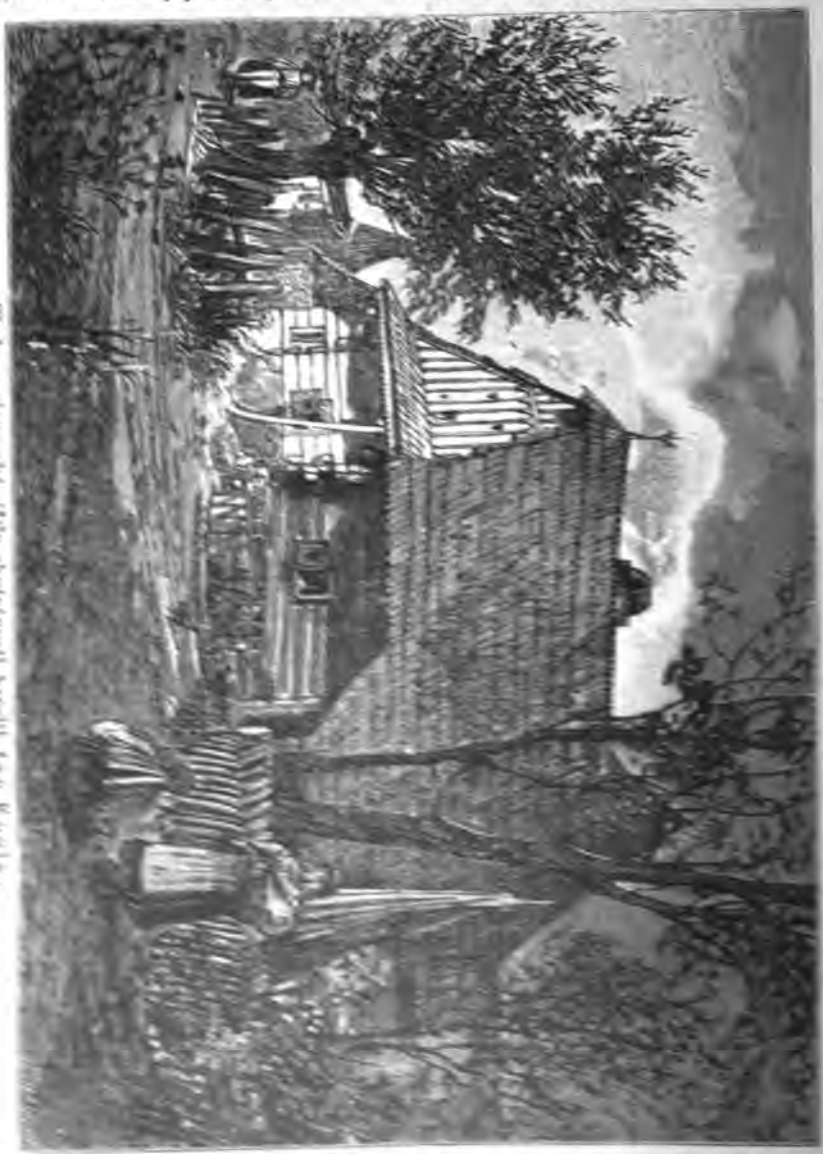

Chalupa slovenská. (Dle skutečnosti kreslil Jan Kouba.)

láník míru, někde půl míry, nebo jinde láník půl míry, a půlláník měřici. Někde sypali do „strychu" půl strychu, věrtel atd. A na toto

sypání vystrojili pak tito obecní zřízenci svým „sousedům“ hostinu, která od obilí, jim darovaného, „sýpkou“ byla nazvána. Tyto sýpky dával obyčejně dle hodnosti nejdříve kovář, po něm slouha a naposled volák, a bývali k nim mimo sousedy přizváni všichni jiní vynikající občané v dědině: farář, učitel, správce, mlynář, lesník atd. „Sýpka“ konala se jenom u těchto hostitelův a vždy večer předkládána tuto jídla: polévka hovězí, maso hovězí, jaternice, pečeně vepřová, někdy též husy, kachny, kaše krupičná a dostatek piva. Při sýpce hrával dudák a hosté vesele popíjeli a zpívali. Ký div, že sýpka trvala někdy — do rána. Ženy a děti přístupu k ní nemívaly a jen ze zvědavosti nahlížely oknem. Někdy pootevřel některý soused okno a vystrčil jím kousek masa, o nějž nastala pak obyčejně hádka a tahanice. Takovým zvědavcům říkalo se, že jdou „na čuměnou“, že jsou „na čuměné“. Jelikož obecní slouhové a voláci ustanovováni bývali jen v takových obcích, které měly mnoho nezorané, čili „ladem“ ležící půdy, jimž se „pastviny“ říkalo, a jelikož tyto pastviny v některých obcích v poslední době v role byly obráceny, přestalo již valně všeobecné pasení a tudíž i najímání „slouhův“ a „volákův“ a vzaly za své i oblíbené a někdy po celých Čechách zavedené sýpky. Jen tu a tam udržely se ještě nepatrné jejich zbytky a to ponejvíce u kovářů.*) *J. K. Hraše.*

* *Chalupa slovenská.* (Viz vyobr. na str. 81.) Vážený náš spolupracovník prof. J. Koula, zajel si tentokráte do okolí Čače, městečka v severní části Trenčanské Stolice. Podává zdařilou kresbou představu jasnou o malebných chatách tamějších. Srv. Světozor, 1883, 416.

ČASOVÉ ZPRÁVY.

* *Docentem anthropologie a demografie* na české fakultě filosofické byl jmenován MUDr. J. Matějka, spolupracovník časopisu našeho.

* *P. A. Kuliš*, zasloužilý pěstitel ukrajinské lidovědy, zemřel. Životopis jeho podává Volkov, Revue des traditions populaires, Paris, 1897, č. 4—5, str. 281—282. V témž čísle str. 282 oznamuje redaktor P. Sébillot úmrtí skotského folkloristy *Waltra Gregora.* Vydal nejlepší dílo o lidovědě skotské: Folk-lore of Nord East of Scotland, studii The Horse im scottich Folk-lore a j. v. — P. Sébillot oznamuje tamtéž úmrtí *W. Cloustona*, horlivého člena londýnské The Folk-lore Society.

*) V Kostelci u Vorlíka v Táborsku vystrojuje hody tyto o sv. Ondřeji pastýř obecní. V pastoušce sejdou se sousedé a jsou pohostěni chlebem, naloženým sýrem, masem a pivem. Rozproudí se pak čilá zábava, zpívány jsou písně, tropí si rozjaření sedláci rozličné žerty a hody končívají obyčejně hrou karetní, jež trvá dlouho do noci. *Zbt.*

* *Archaeologická kommisse při České akademii pro vědy, slovesnost a umění v Praze* udělila podle návrhu Lidovědného odboru téže kommisse studijní podporu prof. J. F. Hruškovi na pokračování studií o Chodech 200 zl. a Dru. V. Tillovi 100 zl. na srovnávací studie o literatuře lidové.

* *Velikou sbírku Moravských národních písní* předložil k vydání České Akademii (III. třídě) šk. rada Frant. Bartoš. Bude to asi osmdesát tiskových archů. Usneseno bylo ve III. třídě požádati IV. třídu o účastenství. (Věstník České Akademie 1897, VI., č. 5., str. 324.) Neopomeneme přinésti zevrubnější zprávu o přípravách k vydání nové této Bartošovy sbírky moravských písní.

* *Nové časopisy.* Старина и Новизна, Историческій сборникъ, издаваемый при обществѣ ревнителей русскаго историческаго просвѣщенія въ память Императора Александра III., Книга I. С. Петербургъ. 1897 (v redakci mimo jiné zasedají: hrabě S. D. Šeremetěv, N. P. Barsukov, N. D. Čečulin). Nový tento výborný časopis historický pěstuje též historii kulturní a historii literární. — Název časopisu, oznámeného v Č. Lidu VI., str. [illegible], zní: Centralblatt für Mythologie und allgemeine Religionswissenschaft, red. dr. Th. Achelis, nákladem Em. Felbera. Weimar. — Fr. S. Krauss vydává v nové úpravě pokračování časopisu Am Urquell pod názvem Der Urquell. Eine Monatschrift für Volkskunde. E. J. Brill, Leiden, 1897. — Družstvo pro lidovědu chebskou (srv. Český Lid VI, 494) vydává svůj orgán pod názvem „Unser Egerland. Blätter für Egerländer Volkskunde".

* *Musea.* Třetí zpráva Musea turnovského za léta 1895—1896. v Turnově 1897. Obsah: Šimák J. V., Privilegia města Turnova; tyž, Staré pověsti turnovské; kreslil K. Zapl; Zpráva odboru národopisného. Zpráva musejní svědčí, jak pilně postupují sbírky musejní, a mezi ukázkami přinášíme některé předměty, hlavně cechovní, vyobrazené na str. 87. — XIII. Zpráva musejního spolku „Věčela Čáslavská" za rok 1896—97. v Čáslavi 1897. Obsah: Kom (Čermák), Bratrská mistrovská v Čáslavi; tyž, Osídlení krajiny čáslavské; tyž, Vykopávky na kostelišti v [illegible]; V. Fadr, Zápis exulanta V. Kratina čáslavského r. [illegible]

* [illegible] Narodopisná Společnost Československá vydala s Národopisným Museem [illegible] viz Český Lid V. [illegible] Národopisný Sborník československý, redigovaný [illegible] František Pastrnek [illegible] spolupracovník doc. [illegible] Kovář v Praze 18[illegible] [illegible] Kovář E., Národopis [illegible] Národopisné Společnosti československé. [illegible] V. Fadrný: Po[illegible] [illegible] Nie[illegible] Národopisného Musea: [illegible] Kovář E., [illegible] Biblio[illegible] pro saskou

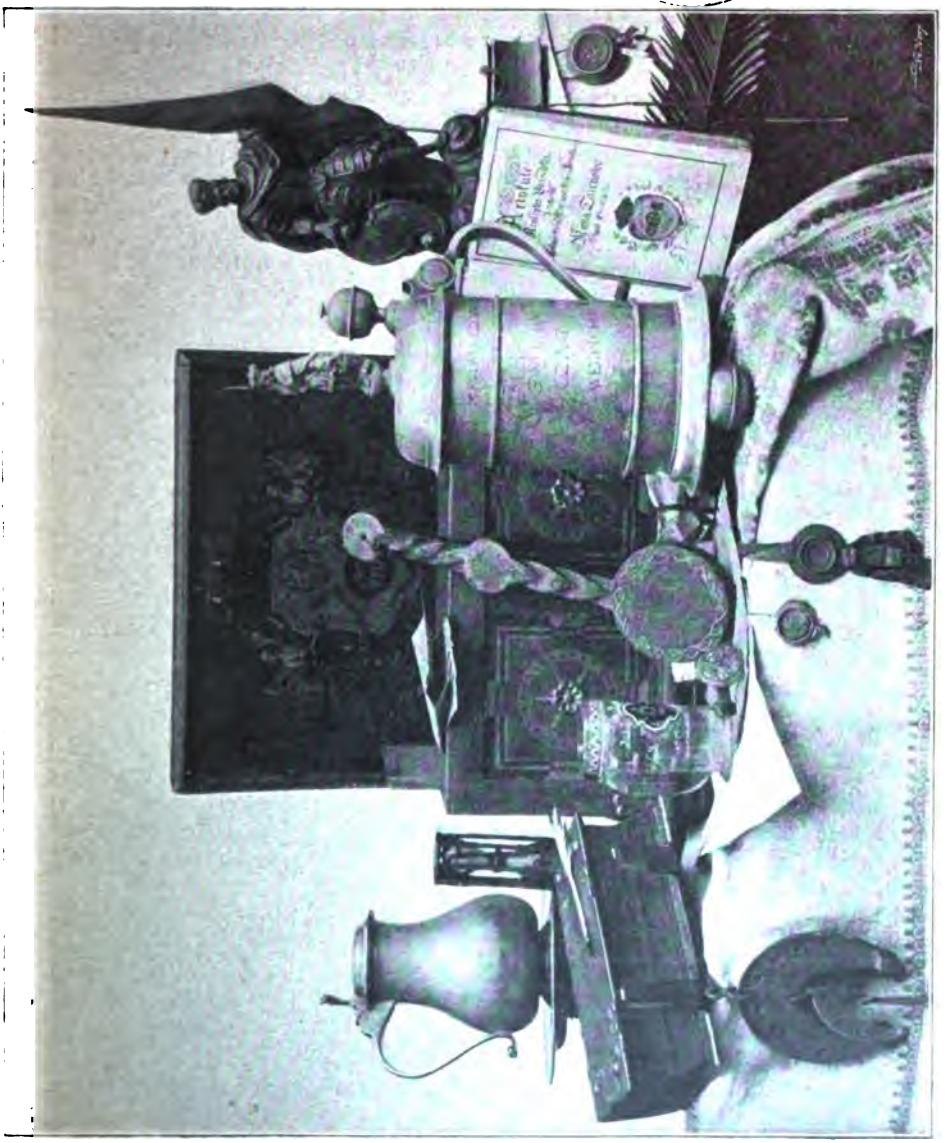

Cechovní památky v místním museu v Turnově. (Fotografie J. Šimona v Turnově.)

vlastivědu byla založena v Drážďanech. Předsedou je svob. p. Friesen. Sbírky společnosti obsahují pěkný výběr modelů staveb lidových, krojů a jiných předmětů národopisných.

* [illegible] Na [illegible] Pro [illegible] Pro [illegible] Dr. Rich. [illegible] Globus, [illegible] Zapisovatelem je Pr. Grabowsky — Congrès de l'Association [illegible] Na [illegible] venovana [illegible] po[illegible] legendam a [illegible] de [illegible] Paris, 1897, V, str. [illegible]

* [illegible] chystá [illegible] Москва, 1896, [illegible] a d) [illegible] rublů. [illegible] Předplatné [illegible]

* [illegible] chystá hor[illegible] zvolila [illegible] sekretář [illegible] mal ruské, [illegible]

* [illegible] selského [illegible] v Německu [illegible] ve [illegible] zastu[illegible] také če[illegible] Srv. Mittheil. [illegible]

* [illegible] Na [illegible] Société des [illegible] pro [illegible] laboratoř [illegible] prostých vy[illegible] docela [illegible] možná je [illegible] populaires. Paris, [illegible]

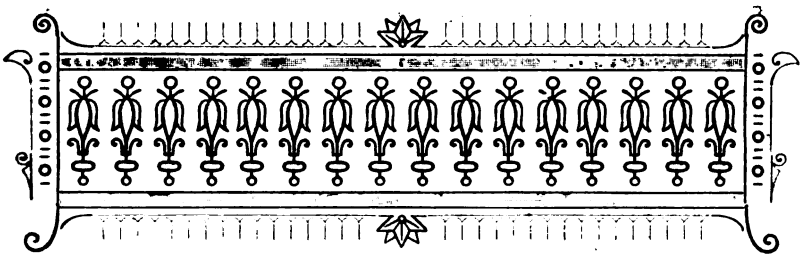

Lemúzi a Charvati.

Napsal Dr. J. V. Šimák.

Název stati obsahuje více, nežli stať sama podá. Zabývaje se historickou topografií Horního Pojizeří, hledal jsem pevný bod počáteční. Znamenal jsem, že nebude ubývati nesnází, pokud nesestrojím si jakýs takýs obraz naší krajiny za doby staroslovanské, obraz třeba hypothetický, aby nebyl v odporu s poznatky dějinnými, archeologickými a geografickými. Prováděl jsem tedy touž úlohu specielní v užším okresu, kterou povšechně pro vši zemi podnikl naposled p. Jul. Lippert ve své Socialgeschichte Böhmens I. 1896. Odhadoval jsem výzkumy a these svých předchůdců, hledal dokladů nových a stavěl hypothesy své. Bohužel výsledky byly celkem nepatrny a málo jisty. Přes to vše domnívám se, že nebude neužitečno, uveřejním-li některé úryvky jako pouhý material, aby jinému bylo práce ušetřeno.

Pramenem nejdůležitějším vědění našeho o starých kmenech českých je pozůstatek t. zv. zakládací listiny biskupství pražského z r. 973, o níž mnoho bylo psáno. Výsledky shrnul prof. Dr. Kalousek v pojednání o rozsahu říše české za Boleslava II. [1]) a u výkladu svém ke Třem historickým mapám k dějinám českým. V Praze. Nákl. Řivnáče. 1885. 8⁰. K výkladům těmto, jakožto poslednímu souboru všech dosavadních vědomostí, odvolávám se všude, pomíjeje pojednání dřívějších z příčiny stručnosti. Hranice diecése pražské vypisují se v listině takto: K západu krajina Tuhošť, pak Sedličané, Lučané, Děčané, Litoměřici, Lemúzi až k pomez-

[1]) Kalousek, O rozsahu říše České za Bol. II. v Rezkově Sborníku histor. I. 1883. str. 101. Viz i Výklad k historické mapě Čech. Vyd. II. Sepsal Josef Kalousek. Praha, 1894.

nímu lesu, k severu Pšované, dvojí Charvati, Slezané, Třebované, Boborané, Dědošané.[2])

Otázka jest, kam který kmen položiti a vymeziti jeho hranice. K tomu pomůckou bývá domněnka, nedokazatelná, však pravděpodobná, že potomní zřízení církevní shodovalo se s dávnějším politickým, že archidiakonaty alespoň poněkud kryjí se s územím kmenovým. Někde vskutku je shoda, někde však obtíže.

Na severních hranicích dva kmeny jsou dosud záhadou, totiž: Lemúzi a Charvati.

1. *Lemúzi.*

Kromě listiny z r. 973 jméno Lemúzů nikde se nevyskytuje, leda v názvu vsí Limous u Č. Brodu a Límuz neznámé polohy na Řepicku v Prachensku, jakž uvádí Palacký v Popise král. Českého. Že by Mužský vrch u Hradiště Mn. slul snad původně Limuzským, je nefilologický nálezek některého lokalního dějepisce.

Starší historikové nemají za jiné, nežli že sluší klásti Lemúze do poříčí řeky Běly, tedy před Děčany a Ljutoměřice, na odpor listině. Aby skok ten vysvětlili, přijímají zmatek v textu a pomáhají si hypothesou, že všichni ti tři kmenové sousední tvořili druhdy plémě jednotné, zvané Lemúzy.[3])

Pšovanům čili Srbům vykazují se sídla v krajině mělnické na východ až za Boleslav Ml., na sever až k vrcholu Ještěda.[4]) Charvatům končiny odtud na východ.

Mínění o přebývání Lemúzů na řece Bělé sotva asi lze míti za dostatečně opřené, třeba-li na podporu jeho vkládati odvážně chybu do pramene a pouhou domněnku. Zejména, možno-li vyhledati řešení jiné, méně násilné. O to pokusil se prof. Aug. Sedláček.[5]) Praví, že Záhoštsko, poříčí horní Nisy za Ještědem, pozdější Žitavsko, od pradávna náleželo k Čechám, a tu prý, podle přirozeného sledu, bydlili Lemúzi. Proti tomu namítá se *a)* že „media silva“ značí nejen les, i hory, tedy též rozvodí. Byl-li kmen Lemúzů na Nise za Ještědem, pak rozvodím mohou býti jen hory Jizerské — a není místa tu na hranicích pro Pšovany. *b)* že v krajině záhoštské neznáme starých sídel. Mínění ta stůjtež na své váze. Ale snad možným je výklad ještě jiný, jenž nepříčí se těmto námitkám:

---

[2]) „Termini autem ejus occidentem versus hii sunt: Tugozc, quae tendit ad medium fluminis Chub, Zedlicane, Lucsane, Daciane, Lutomirici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Bohemia limitatur. Deinde ab aquilonalem hii sunt termini, Psouane, Crouati et altera Chrouati, Zlazane, Trebovane, Boborane, Dedosesi, usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurunt termini“ zní slova listiny, stručně a skoupě oznamující nám jména a sled plemen českých na západním a severním pomezí. Erben, Regesta I. 73.

[3]) Kalousek, l. c. Lippert, Socialgeschichte Bohmens 1896, str. 55.

[4]) Naposled Píč, Mužský a jeho okolí v ohledu archeologickém. Památky arch. XIV. 357 a dále.

[5]) O ustálení hranic mezi Čechami a Lužici. Č. Č. Musea. 1892, str. 238.

Není třeba klásti Lemúze *za hory* Lužické a Ještědské, poněvadž lze umístiti je *před horami*, v samých Čechách, v dekanatu jablonském. Mínění to vyslovil Šafařík a po něm H. Jireček,[6]) ale neprovedli; pokoušíme se o úkol ten dalšími vývody.

1. Umístění Lemúzů do poříčí Běly je nesnadno. Odporuje přirozenému sledu v listině (aby bylo odůvodněno, potřeba násilného výkladu), odporuje však i přímo listině samé, jakž ukazuje pohled na mapu.

Usadíme-li Lemúze k Běle (do pozdějšího archidiakonatu bílinského), nezbývá Děčanům nežli země na východ ústí labského (v archidiakonatě litoměřickém). Ale pak území Děčanů odlučuje Ljutoměřice docela od pomezí, což spatřujeme i na mapě říše České za Boleslava II., ač listina praví zřejmý opak, že Ljutoměřici jsou kmenem pohraničním.

Posuneme-li však Děčany dále na západ do domnělého úkrají lemúzského v archidiakonatu bílinském [7]) a vykážeme-li Ljutoměřicům archidiakonat litoměřický, kryje se rozdělení to s mezemi církevními, není nemožno a nepříčí se pramenu, nýbrž úplně s ním shoduje. Jedinou nesnáz činí, že okolí pozdějšího hradu Děčína náleželo ve XIV. stol. k archidiakonatu litoměřickému, ale nepatrná ta část snad nepadá tuze na váhu.

2. Přijímáme-li text listiny prostě, bez umělého výkladu, pouhá kontinuita vede k tomu, že sluší Lemúze položiti za Ljutoměřice. Tu však k severu není jiné krajiny osídlené starými slovanskými osadami, leč úkrají jablonské.

Až dosavad většinou mají za to, že končina ta až do 13. věku byla pokryta hvozdem pomezním. Popatříme-li na mapu, sestrojenou dle těchto mínění (u Lipperta), prvním pohledem zarazí neobyčejná šířka pomezního hvozdu v této končině severní; táhneť se od hranic až k Ml. Boleslavi na $^1/_4$ šířky celé země České, a to právě na rozhraní s kmeny jinými slovanskými. Nikde les hraniční nemá té rozlehlosti, ani proti německým zemím. Však i kdybychom nehleděli k nápadné této okolnosti a připustili, že na Jizeře a Ploučnici byl opravdu prales nesmírný — odkud vzaty jsou k tvrzení tomu původy? Lze-li dokázati bez dokladu, že Jablonné (již poč. 13. stol. znamenitá osada), Brniště, Svébořice, Mimoň, Stráž (Wartenberg), Zákupy, Dubnice, Vratislavice, Suchá, ve XIV. stol. místa farní Luhov, Postřelná, Tlustec, Hlemýždí, Velnice, Častolovice, Nedvězí (zašla), Kamenice, Veselí, Útěchovice, Kněževes, Ralsko, Vranov, Zbiny, Medný, nehledíc k jiným, jichž původ slovanský lze míti v pochybnosti — před XIII. stol. neexistovaly? [8])

---

[6]) Šafařík, Slov. starožitnosti V. 465. — H. Jireček, Slov. právo 1863. I. 53. H. Jireček, Studie ke kronice Kosmově. Č. Č. Musea. 1892, str. 253.

[7]) Jireček l. c., na základě Kosmy dí, že nad Bělou bylo plémě též zvané Bělina. Potom by však též populus Bělina byl na hranicích diecese pražské. O tom však listina zakládací ničeho neví. Za 150 let snad názvy mohly všelijak se proměniti, proto Kosmas proti listině má váhu skrovnější.

[8]) Lehner, Seznam archidiakonatů a plebanií 14. stol. v Čechách. Method 1880. XVI. str. 108. Nečítám Osečnou, poněvadž příliš upomíná jménem na roubání lesa, třeba staré a tudíž asi založena je na mýtě. Zajímavy jsou vsi Suchá, Vratislavice, Dubnice, any mají každá ještě jméno druhé německé,

Jména pouhá ovšem též nedokazují původu starého, ale půdorysy aspoň poloviny těch osad svědčí, že nevznikly podle práva emfyteutického, a že jsou tudíž starší r. 1200.

3. Námitka, že podle listiny nutno jest hledati Lemúze na západě a nikoli na severu hranic českých, měla by váhu, kdyby jednalo se o pomezí Čech v rozsahu nynějším. Dnes Jablonsko vskutku je na severu, ne na západě. Máme však na zřeteli říši Boleslavů X. stol., která táhla se ještě dále na sever za Krkonoši, a tomuto obvodu Jablonsko činí právě severní cíp z á p a d n í h o p o m e z í.

4. Námitka, že nesmíme uvozovati Lemúzů do Jablonska, ježto prostírala se tam končina pšovská, a jsou-li v Jablonsku osady staré, třeba jich přičítati Pšovanům, je jen zdánlivě platna. Zakládá se na pouhé hypothese málo prospívající, lze-li ji nahraditi jinou lepší.

Vztahovali tak zv. župu boleslavskou, později řečenou i kameneckou, kteráž obecně pojena jest k Pšovsku, příliš daleko k severu, až ke hranici, aniž k tomu dokladu jiného, nežli že též archidiakonat boleslavský k týmž místům dospíval.

Kdyby pozdější archidiakonat boleslavský kryl se s východním územím vévodství pšovského, pak by Pšované bydlili v dekanatech hradištském a turnovském. To nepřípustno je z důvodů ethnografických, pochybno z příčin archeologických, nikdo z historiků mínění takého nevyslovil.

Odlučujeme-li však tyto dva dekanaty od arciděkanství boleslavského pro kmen jiný, smíme odštěpiti i dekanat jablonský pro kmen Lemúzů.

Můžeme dovoditi, že Jablonsko nesouviselo s Pšovskem v dobách starých, ano že bylo naprosto odloučeno velikou mezí, kterouž položila sama příroda. Mez ta existuje namnoze až d o s a v a d.

Na rozvodí mezi říčkou Mohelkou, pobočkou jizerskou a prameny ploučnickými vybíhá od Ještěda k jz. hřbet horský, nesoucí na temeni t. zv. „Čertovu zeď", čedičovou to vyvřelinu prostřed pískovcových skalin. Zvedá se do výše 400—500 m. a zahalen je dosud hustě černým lesem. Hřbet ten, málo přístupný, dojista slul někdy B r d a m i, kteréžto zapomenuté jméno zachovala jen víska Zábrdí na sev. svahu a potok Zábrdka. „Čertova zeď" je název nejspíše původu německého.

Kriesdorf (nesprávně česky Křižany), Seifersdorf (Sifridiuilla), odtud nesprávný název Zibridice, a Heinersdorf (Henriciuilla). Domnívám se, že splynula tu vsude ves česká, patrně starší, s novou vsí německých kolonistů, a všechno rozdělem přizpůsobeno právu purkrechtnímu. I značí nám ty tři vsi asi mez hvozdu pohraničního. Na mytech uprostřed hvozdu na severu odtud vznikly asi ve 15. stol. hrad Lemberk, Markvartice (Marquardiuilla), vsi Ringelshain (Reinoldiuilla), Jitrava čili Pankrac (Dietheriuilla) tary XIV. stol.; snad i Johnsdorf a Kunewalde, připomínané r. 1318. Sedláček, Hrady X. 279. Vsude v těchto místech byl tedy před tím prales. Na západní hranici Jablonska farní ves XIV. stol. Kunratice (Conradiuilla, kunrers i rt) založena jest při na probylu mezi kopci Grünbergem a Limberkem, k nim 2 až 3 km vyčlenky souvislého lesa od hranic z končiny rumburské.

Tam, kde končí Brdy, počínají nepřetržité lesy, dosud velmi řídce osídlené. Táhnou se v šířce několika hodin míle daleko k západu. Lesy ty poč. 13. stol. náležely ještě komoře královské, byly tudíž pradávné. V končině té jsou města Kuří Vody, Bělá, Dokzy a vsi Krupá, Jezvé, Židlo, Rokytná, Strassdorf, Vrchbělá, Podbezdězí a hrad Bezděz. Strassdorf jest ves patrně nová. Kuří Vody založeny jsou jako město Freistadt po r. 1249 Hynkem z Dubé, jenž založil i ves Krupou a Chlum. Dokzy vysazeny jsou na mýtě v lese královském r. 1264 od Němců Hertwiga a Konrada. Bělá, pův. N. Bezděz, přenesena na místo nynější až r. 1338, byvši založena asi r. 1293 na místě nynějšího Podbezdězí pod Bezdězem.[1]) Vsi Jezvé, Rokytná, Židlo půdorysem ukazují na základ nový podle práva purkrechtního, založeny byvše na zboží kláštera hradištského.[2]) Hrad Bezděz pak vystaven byl asi koncem 12. stol. a spravován kastellany knížecími. Vrchbělá slula původně prý Dlouhou Doubravou, což zase svědčí o místě v lese.[3])

Tedy o všech osadách dnešních lze ukázati více méně jistě, že neexistovaly u věku X., ale na místech jich šířil se starý hvozd. V západním pak jeho kuse až k nynějšímu Jestřebí prostupuje podnes skalí pískovcové, t. zv. Kummergebirge, mezi Dokezskými rybníky a Ploučnicí, rozervané, těžko přechodné.

I lze podstatně za to míti, že v dobách staroslovanských hvozd byl tu všude divokým pralesem, snad mnohem rozsáhlejším ještě nežli nyní. Je těžko připustiti, aby obapol hradby tak širé sídlil kmen jediný. A tak přirozeným chodem dospíváme k výsledku, že prales ten tvořil pomezní hvozd mezi Pšovany, Charvaty a Lemúzy. Vskutku prostředkem lesů bělských a dokezských právě na rozvodí běží i pohraniční čára starých dekanatů kameneckého, hradištského a jablonského.

Umístěním Lemúzů do Jablonska nevylučují se Pšované od pomezí, neboť přiléhají mezi Bělou, Kuřími Vodami a Hradištěm ke hvozdu, běžícímu až k Ještědu, hranici zemské. (Pokračování.)

---

[1]) Sedláček, Hrady X. 9, 10, 22, 26. H. Jireček. Vzdělání a osazení pomez. hvozdu. Poj. Král. spol. náuk ř. VI. d. 12. Pr. 1884. str. 22. Že ves Chlum byla v rukou Hynka z Dubé ve 13. stol., je ve sporu s udáním ve Hradech X. 210 podle listiny Erb. Reg. I. 622, kdež prý Bolemila, choť Bavorova, darovala r. 1225 řádu sv. Jana v Dubě — Světlé — vsi Loukovec nad Jizerou, Březinu, Chlum, Koryta, Lštění a Lazec. Opravdu je udání to mylným. Sice první čtyři vsi leží u Jizery blízko sebe, ale Lštění a Lazce není v širé krajině, Březina pak náležela vždy cisterciákům hradištským. Již pouhé jméno dárkyně, comitissa uxor Bavari, vede do jižních Čech, do krajiny rodu Bavoroviců. Tu shledáme všecky ty vsi, až na jedinou, na panství krumlovském: Chlum u Kremže (Pal. Popis č. 261), Březí (Freyles 284) snad je Březina, Koryto (buď 105 nebo 117), Lazec (206, nebo Lažiště 127), Lštín (46). V listině pak není Lúkov, ale Lúka, té vsi však na Krumlovsku jsme nenalezli, leda Lúčej u Chlumu (262).

[2]) Emler, Zlomek urbáře kláštera hradištského. Poj. král. sp. náuk. 1884.

[3]) Kalousek, Listiny a zápisy bělské. Tamže, 1889, str. VII.

Zobrazování nejsvětější Trojice skupinou tří hlav v chatách lidu českého.

(S 5 vyobrazeními.)

I.

Píše Dr. **Čeněk Zíbrt.**

O tomto způsobu zobrazování nejsvětější Trojice uveřejnil jsem studii [1]) „Zobrazování Trojice skupinou tří hlav za středověku i v lidovém umění nynějším", otisk z Věstníku Král. spol. nauk v Praze 1894 (č. VII.). Dr. J. Kalousek doplnil tuto stať zprávou o obrazu Trojice tohoto způsobu na výstavce v Rychnově, Český Lid IV. 50.

Panu prof. J. Soukopovi podařil se šťastný a skutečně překvapující objev, že v krajích československých posud jsou chovány obrazy podobné, o jejichž vzácnosti Sokolowski (pozn. 1.) tak přesvědčivě se rozepisuje. Doplňuje stať moji příklady domácími. Je to nadmíru zajímavý důkaz, jak dlouho se udržuje záliba v tomto zobrazování nejsvětější Trojice přese všecky zákazy také mezi lidem československým.

II.

Napsal **Jan Soukup.**

Hned jak jsem četl pojednání Dra. Zíbrta, rozpomenul jsem se na některé doklady, které jsem později s některými dodatky buď v originalech nebo snímcích fotografických předložil při přednášce své ve „Společnosti přátel starožitností českých v Praze". Zajímavé jest, že již J. E. Vocel uvádí, že „v některých drobnomalbách nalézají se tři mužské postavy jedním pláštěm přioděné, kterýmžto způsobem nejsv. Trojice symbolisována se spatřuje . . . Zřídka jen na starobylých obrazech nejsv. Trojice o třech tvářích vyobrazena se nalézá; vyobrazení takové zapověděl jakožto kacířské papež Urban VIII. r. 1628." [2])

---

[1]) Základ srovnávání podala práce Mar. Sokolowského, Przedstawienia Trojcy o trzech twarzach na jednéj głowie v cerkiewkach wiejskich na Rusi. Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki w Polsce, I. tom, Kraków, 1879, str. 43—50. Srv. tehož: Trinité a trois visages, Revue Slave, Publication périodique en langue française, Varsovie, 1878, I. svazek.

[2]) Časopis musea král. Česk. 1852, str. 64: Vyvinování křesťanského umění a nejstarší památky jeho, zvláště v Čechách.

Čís. 1. Nejsvětější Trojice z Pardubicka.

Stopu takového zobrazování skupinou tří hlav spatřuje Erben ve staročeském přísloví u Štítného z konce 14. století. Muž nehodný sužuje svou choť, „bude dávati úkory ženě, by nelepa byla neb mrzuta až i to řiekají: ‚Zdá mi sě, by tři hlavy na sobě měla,‘ a z toho bývá, že die žena: ‚Ostuzena sem; dřéve byl na mě muž velmi laskav, již ho mrzím; netbá na mě, snad jinú miluje.‘“[3]) Zmínka tato o třech hlavách jistě jest v přímé a patrné souvislosti s tímto starožitným zobrazováním,

[3]) Erben K. J.: O dvojici a o trojici v bájesloví slovanském. Časopis musea král. Česk. 1857, str. 275. — T. ze Štítného: Knihy naučení křesťanského Vydal A. J. Vrťátko 1873, str. 41.

Čís. 2. Nejsvětější Trojice z Nového Strašecí.

které se stoupající vzdělaností počalo býti odporno různým jednotlivcům, tak že podoba ta sklesla na přezdívku. Že tu rozhodoval krasocit, netřeba podotýkati, neboť známe různá, nezávadná vyobrazení nejsv. Trojice z dob dávno před zákazy papežskými, z nichž prvý vydán byl teprve r. 1628, tak že starý, odsuzovaný způsob hojně se rozšířil i tiskem.

Také náš všestranně vzdělaný Neruda věnoval témuž svou pozornost: „Svatá Trojice položila výtvarným umělcům nesmírné obtíže. Někdy vyobrazen Bůh Otec v podobě lidské, Syn jako beránek, Duch Svatý jako holubice. Jindy jsou všechny tři osoby obrazeny postavami lidskými,

Čís. 3. Nejsvětější Trojice z Nového Strašecí (malba na skle).

v stejném stáří, ano i zahaleny jedním pláštěm. Ano tak daleko šli umělci, že namalovali jednu hlavu s třemi obličeji, s trojími ústy atd., což papež Urban zapověděl později jakožto přímo kacířské.“[4])

[4]) Neruda J.: Drobné klepy, III. Praha 1893: Ježíš — Ježíšek, 1879, str. 205.

K dosavadním dokladům podařilo se nám sehnati i jiné, svědčící, jak rozšířen a zakořeněn byl způsob zobrazovati nejsv. Trojici skupinou tří hlav.

I. Ve třetí komnatě uměleckého kabinetu na zámku drážďanském uvádí se v I. polovici minulého století pokál takto popisovaný: „Na jednom z pokálů posléze uvedených z rohoviny nebo spíše ze sloni jsou rozmanité basreliefy a islandská (?) slova: Heilach rar brennikar pikkar (pohár nebo pokál svaté Trojice). Bůh jest na něm zobrazen obličejem trojitým.“[5])

II. Při opravě velmi zajímavé façady Františkánského kostela ve Vídni bylo možno blíže si prohlédnouti a úplně zjistiti onu záhadnou, všelijak popisovanou figuru, která zakončuje vrchol štítu, který jest na každé straně dvěma a nahoře jednou postavou ozdoben. Nejhořeji postava korunovaného starce se třemi obličeji tak vytvořenými (jeden v před a druhé dva proti každé straně), že bylo třeba naznačiti jen 4 oči. Drží pásku. Tvoří trojúhelník vrcholem dolů obrácený s kulatými destičkami terčovitými, z nichž v jedné z hořejších P (Pater = Otec), v druhé F (Filius = Syn) a dolejší SS (Spiritus sanctus) jest napsáno. Na každé pásce spojující destičky tyto čteme: non est (= není). Uprostřed trojúhelníku samého jest čtvrtá takováto destička s: D (Deus = Bůh), k níž sbíhají se 3 pásky ze tří úhlů, každý se slovem: est (= jest). Že i toto vzácné vyobrazení představuje nejsv. Trojici, netřeba pochybovati. Postava tato opatřena jest letopočtem: 1604. Jak asi rozšířen byl tento způsob, když mohl ještě v té době nalézti místo v hlavním městě zemském![6]) Jako ještě dnes spatřujeme obrazy a sochy nejsv. Trojice též na staveních obytných, tak tomu bylo zajisté i za starodávna, s tím arci rozdílem, že obrazy ty byly v oné formě, nyní zavržené.

Příklad toho jest podnes v Brixenu v již. Tyrolsku, kde zatupený roh jednoho domu nárožního v I. poschodí nese na úzkém výběžku sochu 3 m. vysokou, vyřezanou z dubového kmene vzezření Krištofa, za jakého také byla pokládána na prvý pohled. Ale popis její jinak poučuje. Statná postava mužská, zcela nahá, s hojným vlasem, opásaná kol kyčlí jen podpáskou z listí, má 3 krky se 3 zcela oddělenými a různými hlavami, které na různo hledí; opírá se pravicí na dlouhé hrabiště, přitlačené přímo k tělu. Levé rámě schází zúplna, patrně zubem času byvši oderváno, jako vůbec celá socha jest značně sešlá stářím a nepohodami, přece však ještě dnes svědčí o veliké dovednosti technické a jistém vkusu uměleckém. Tak na př. prostřední přímo do předu hledící hlava jest zcela typu hlavy Kristovy, ještě nyní jest velmi dobře zachovaná a má vous i vlas velmi pečlivě vyřezaný. Hlava nad levým ramenem jest typu rozhodně semitského, kdežto pravá hlava jest téže tvářnosti, jak známe z četných nálezů podoby starých bojovníků římských. Pisatel

[5]) Keysslers Johann George: Fortsetzung neuester Reisen durch Teutschland, Böhmen, Ungarn, die Schweitz, Italien und Lothringen etc. Hannover 1741, str. 1061.

[6]) Mittheilungen der k. k. Central-Commission etc. Wien. 1887, str. CLXXIX

Čís. 4. Nejsvětější Trojice z Jevišovic na Moravě.

zprávy o této tříhlavé soše klade si četné otázky v příčině významu a účelu jejím, pátral též u všech úřadů v městě, u lidí tam bydlících

i u sousedů, ale nemohl nic zjistiti. Jediné, co si mohl poznamenati o této soše, jest žert, kterým malé děti bývají postrašovány, že totiž tříhlavý muž na veliký pátek v poledne plije zlato, když zvony se rozezvučí, což se arci právě v ten den neděje. Dotyčným rodičům působí pak potěšení podívaná na děti klamu zcela oddané a marně čekající, až na veliký pátek uslyší znění zvonů. Zajímavo jest, že W. Schwartz poznamenal v zasedání o této soše, že upomíná na slovanské božstvo, a Virchov připomenul významné jméno alpského vrcholku Triglava, nikdo však nepřipadl na to, co jediné může v tomto případě představovati, — totiž nejsv. Trojici.[7]) Tím doložen jest způsob tohoto zobrazování na kostelích i soukromých staveních obytných.

Při tomto zobrazování (mimochodem připomínám, že na jméno nejsv. Trojice jest zasvěceno 127 kostelů v Čechách) dodatkem a jaksi na srovnanou připojuji, že poutní kostel na Křemešníku, rozšířený r. 1752, má hlavní oltář třístranný, zasvěcený nejsv. Trojici, na kterém současně mohou býti čteny 3 mše sv. od tří duchovních.[8])

III. Doklad z miniatur přibyl jediný. Pergamenový rukopis práce francouzské z 15. století „Officium lat.“, chovaný v knihovně knížete z Lobkoviců v Roudnici pod signaturou VI. F. f. 48 má na listě 99 také nejsv. Trojici, jejíž jediné tělo nese 3 hlavy; dole jest poprsí zakončeno půlměsícem. Bůh Otec zobrazen jest podobou starce a Duch Sv. mladíkem plnovlasým.[9])

IV. Ve skupině této chceme podati reprodukci a popisy obrazů nejsv. Trojice, malovaných po starém způsobu. Hlavně tímto má býti doplněna záslužná práce Dra. Č. Zíbrta, který z lidového umění neměl snímků.

1. obr. představující nejsv. Trojici v modrém šatě malován jest na plátně. Výška činí 46·5 cm., šířka pak 38 cm. Tři hlavy vyrostlé na jediném krku vroubí vlas, splývající na ramena, ale příliš nejapně podaný, tak že se podobá spíše hadu. Vlas i vous je světlehnědý jako dole oblak, z něhož poprsí vystupuje. Obličej má 4 oči, 3 nosy a 3 ústa. Pravá brada má nejvíce vousů. Pozadí tvoří obloha bleděmodrá, na niž z tmavožlutého trojhranu za hlavou vystřelují žluté paprsky na vše strany. Obraz tento jest jistě na 150 let starý. Vystaven byl na Národopisné výstavě ve skupině Pardubicka v krajinském oddělení Českého východu, kamž byl zaslán odborem národopisným. Jest soukromým majetkem, neprodejným.[10]) (Viz na str. 95.)

2. obr. vyniká slušnou malbou. Malován jest na tužším papíře barvou olejovou. Výška činí 50·8 cm., šířka 39·5 cm. Bleděmodrá obloha

---

[7]) Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgesch. r. 1891. str. 32—33. Hr. Vater: Dreikopfige Figur in Brixen.

[8]) Reinsberg-Duringsfeld: Fest-Kalender aus Böhmen. str. 281.

[9]) Památky archaeologické IX. 143. Číslo rukopisů popisovaných 10. A. Baum: Popsání památek krasopisných a malířských v knihovnách českých uložených.

[10]) Dovolení k reprodukci zřednal mi p. F. Velinský, jednatel musea v Pardubicích, začež mu tímto děkuji.

Čís. 5. Nejsvětější Trojice z kapličky od Uh. Brodu.

vroubena jest nahoře šedými, dole bělavými obláčky, z nichž vystupuje poprsí zahalené v roucho hnědé, spodní pak tmavomodré o jediné hlavě se třemi obličeji sloučenými, tak že jako u předešlého obrazu bylo třeba jen 4 očí, 3 nosů a 3 úst. Bílý vlas kryje i skráně, v předu pak zabíhá malým zakadeřeným jazýčkem k vráskovitému čelu. Do trojhranu žlutého a bíle vroubeného za hlavou vybíhají 3 skupiny bílých paprsků od líčních kostí a temene hlavy právě do úhlů. Bílý vous volně splývající zatočen jest dole bravurně, tak že oba prameny vousů setkavše se pod bradou,

Knihovna
ústavu Kolín

rozcházejí se konci svými v pravo, v levo. Vous i šat důmyslně kryjí silný krk, tak nevkusný na př. na obr. 1., ale nutný pro hlavu se třemi obličeji. Pozoruhodno jest, že naše 2. vyobrazení nosy i rty svými ukazuje rozhodně umělcovu snahu: podati typ semitský. Stáří lze odhadnouti na 80—100 let. Obraz tento, jakož i následující spatřil jsem nejprve na krajinské výstavce v Nov. Strašecí, kdež jsem je také zamluvil pro NVČ., kde právě popsaný vystaven byl v „galerii lidových obrazů" nad přástkami v oddělení zvykoslovném. (Viz na str. 96.)

3. obr. předvádí nejsv. Trojici malovanou na skle, tak jako dosud četné jiné obrazy vídáme v chatách českých. Bohužel, jest rozbit na 3 kusy, a barva tu i tam odpadla. Vysoký jest 25 cm., široký 18 cm. Hlavu kryje bohatý, kadeřící se vlas bleděkaštanový, místy prošedivělý, ležící až na ramenou. Vous téměř šedivý divně se odráží třemi plnovousými bradami od snědé pleti obličeje i krku, hluboko obnaženého. Krční svaly a důlky, též 3 skvrny, mající naznačiti lesk čela, jsou příliš primitivně podány a ukazují na úzkostlivé napodobení určité předlohy, jak brzo ukážeme. Modravě zelený šat vystupuje ze šedobílých obláčků, na nichž jsou 4 hlavinky andílků s křidélky jako malovávají dušičky. Hlavu oblévá světle zelený jas, rozbíhající se dále v paprsky do modrého pozadí. Také tento obraz zaslal k vystavení národopisný odbor NVČ. v Nov. Strašecí, ale nadarmo, zůstalť ve skladišti. (Viz na str. 97.)

4. obr. ukazuje nejsv. Trojici zcela podobnou obrázku 3. Jest to rytinka 8·8 cm. vysoká a 5 cm. široká s nápisem latinským: SSS. Trinitas Miserere Nobis (= Nejsvětější Trojice, smiluj se nad námi.) Celá hlava, účes a rozvlnění splývajícího vlasu, lesk čela vyznačený 3 bělavými místy kulatými, vous rozdělený v tré dle tří brad, svalstvo i důlky krku hluboce obnaženého, též náprsní záhyb šatu, obláček pod poprsím se 4 andílky stejně postavenými a stejně hledícími, i ta zář, rozzařující se za hlavou, — vše ukazuje zcela určitě, že obr. 3. na skle malovaný pořízen byl dle rytinky obr. 4. Na NVČ. byl obr. 4. vystaven v krajinském oddělení mladoboleslavském. Jest majetkem musea městského tamže a byl mi zapůjčen laskavostí p. prof. Frt. Bareše, kterému tuto děkuji. Obrázek tento shoduje se na vlas s obr. č. 3., a proto jeho reprodukci nepřinášíme. Má úpravu obrázků prodávaných v místech poutních ve věku XVII. a XVIII.

Další dva obrazy pocházejí z Moravy. Obr. 5. malován jest na plátně; výška jest 58 cm., šířka 37 cm. Na hnědožluté půdě zříme nejsv. Trojici v temně modrém šatě s ozdobným pásem jdoucím přes obě ramena a skříženým na prsou nad rukama, vodorovně založenýma. Šedý vlas uprostřed rozdělený splývá až na ramena. Šedý vous tří brad jest rozdělen ve dva prameny, zatáčejícími se nejdoleji konci svými proti sobě. Za hlavou jest bleděžlutý trojhran. Stáří jeho lze odhadnouti přes 100 let. Pochází z Jevišovic na Moravě.

Poslední obr. 6. jest také malován na plátně a jest největší. Výška jeho jest 85 cm., šířka 72 cm., počítáno i s úzkým černým rámcem. Na špinavě modrém, bledém pozadí namalována jest po kolena mužská po-

stava o silném krku a jediné hlavě se třemi obličeji. Spodní roucho jest bílé, vrchní červené a zpod okrajů vyhlédá rub tmavošedý. Šat u hrdla dosti vystřižený spjat jest na prsou sponou kosočtverečnou, doleji pak rozevírají jej ruce Trojice, držící páskový trojúhelník s kruhovými destičkami, opatřenými nápisy českými: nahoře v pravo „Bůh Ottec", — v levo „Bůh Sin," — dole „Bůh Duch Svatý" a uprostřed „Geden Bůh". Jest to tedy podobná páska, jako jsme poznali na pokálu drážďanském a na františkánském kostele ve Vídni s tím jediným rozdílem, že na páskách není psáno, a že střední destička spojena jest s vlastním trojúhelníkem jen jednou páskou kolmo postavenou. Hlavu zdobí koruna bohatě zdobená, mezi páskami kovovými vyplněná látkou červenou. Za hlavou jest veliký oblak bleděžlutý, ozářený bledšími paprsky. Po obou stranách hlavy jsou na temně hnědých oblacích vždy dva andílkové. Vlas i vous jest úplně tmavě kaštanový.

Malba, ač můžeme-li vůbec v případě tomto užiti toho slova, jest tak prostinká a neumělá, že obraz tento jest nejslabším výtvorem z dokladů námi uvedených, ale má zajímavou minulost. Byl mi zapůjčen laskavostí vdp. Jana Jelínka, faráře v Bojkovicích blíž Uher. Brodu na Moravě.[11]) Býval zavěšen v kapličce jedné z přifařených osad, odkud později odstraněn a chován v soukromém domě. Majetník nechce jej prodati ani vyměniti. Ač byl vystaven na Národopisné výstavce v Uher. Brodě, četně navštívené od znalců, přece zůstal nepovšimnut!

Dodatečně upozorňuji ještě na to, že všecky obrázky až na čís. 5. mají šat na prsou hluboce vystřižený, v chobotnatý záhyb v před vybíhající.

Také na výstavce v Rychnově nad Kněžnou vystaven byl obraz nejsv. Trojice se třemi obličeji, což připomínám na doplněnou.[12])

Uvážíme-li, že ještě papež Benedikt XIV. vydal proti těmto obrazům zákaz dne 1. října r. 1745, pak musíme domnívati se, že ještě v 18. století byla jich hojnost, a kyne tudíž naděje, že časem objeveno bude více dokladů, žádoucích zvláště pro naše musea.

---

[11]) Vzdávaje tímto upřímný dík, nemohu zamlčeti, že též od něho byl jsem upozorněn na spis Keysslerův (pozn. 4), který mi ochotně i s obrazem zapůjčil. — Fotografické snímky všech šesti obrazů pořídil mi se zvláštní ochotou milý přítel můj p. Erhard Sichrava, začež mu srdečně děkuji.

[12]) Český Lid IV. 50.

Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. věku.

Doplněk Grohmannovy sbírky pověr z Čech a z Moravy.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt.** [1])

Ve druhé polovici věku XVIII. a na začátku nynějšího století děly se pokusy ozářiti temno pověrečných bludů, v nichž lid tenkráte z míry tápal, paprsky vědy a náboženství. Zejména poznatků, jichž dospělo badání přírodozpytné, bylo užíváno k zaplašení pověrečných představ přirozeným, srozumitelným výkladem. Tam, kde přírodozpytné výtěžky spočívaly na základě podstatném, nezvratném, podařilo se leckde vymýtiti staré předsudky a pověry. Kde však učenci tehdejší sami nedohledali se pravého jádra pravdy při badání o zjevech přírodních, tam přidružovala se ku posavadní lidové pověře pověra nová, horší, pověra učená, která pak tiskem byla šířena mezi čtenářstvem a více uškodila než prospěla [2]).

Celkem seznáváme čtyři způsoby, jimiž brojili odpůrci pověry proti starým předsudkům a obyčejům pověrečným. Předně doporučovali pravou důkladnou znalost náboženství křesťanského. Kdo pevně věří v Boha, neoddá se blouznivým domněnkám, že snad živý tvor nebo neživý předmět může mu přinésti dobro nebo zlo nebo snad buditi strach před domnělým zkázonosným účinem. Je vůbec holá nemožnost, aby ten, kdo má víru, jest v nitru svém přesvědčen o pravdách víry křesťanské, uvěřil v moc pověrečných bludů.

Za druhé dlužno znáti důkladně a správně přírodu, t. j. vesmír se všemi tvory, se všemi zjevy, znáti jejich vlastnosti, jejich síly a vzájemné styky, vzájemné působení. Nejde tu o všestrannou učenost přírodovědeckou. I prostý člověk, rolník, může se obeznámiti s nejdůležitějšími poznatky zákonů přírodních, pokud jich potřebuje k výkladu přírodních zjevů, jež denně vídá ve svém hospodářství a jež člověk pověrečný klamně, nepřirozeně objasňuje.

Vědomosti tyto prý rozeženou u bojácných strachy před věcmi zcela přirozenými, které nejsou nijak strašlivé a škodlivé. Vědomosti přírodovědecké poučí o slávě a velebnosti všemohoucího Stvořitele. Většina pověr jen vyvěrá z neznalosti přírody a vzájemné souvislosti jednotlivých zjevů přírodních. Znalost přírody rozšíří všude světlo a zaplaší mlhy pověrečnosti s předmětů, objasněných přirozeným výkladem od přírodozpytce.

---

[1]) Ukázky z této práce přednesl podepsaný ve schůzi Král. české společnosti náuk v Praze, 1897, v červenci.

[2]) Viz Das Buch vom Aberglauben, Leipzig, vyd. často (mám vydání z r. 1791); Darstellungen aus dem Gebiete des Aberglaubens, Grätz, vyd. často (mám vydání z r. 1801).

Za třetí dlužno při přirozeném výkladu pověr přesvědčiti se hned a na místě co nejzevrubněji o pravé příčině zjevu zdánlivě podivného, nadpřirozeného, obestřeného rouškou představ pověrečných. Kdo sám neví si rady, ať se pozeptá učenějších a zkušenějších. Přesvědčí se pak, že se nic na světě neděje báječným způsobem, všecko přirozeně podle přírodních zákonů.

Za čtvrté potřeba prý chladným rozumem zkoušeti jádro pověrečných rozprávek. Tak rozliší se skrovninké zrno pravdy od spousty plev pověrečných názorů. Tak vysvitne často nastrojený klam ziskuchtivosti a šibalství lidského.

Rozšířena byla zejména kniha Heidenreichova [3]), která po stránce vylíčené objasňovala psychologicky vznik pověry a odstrašovala přirozeným tímto objasněním před pověrčivostí.

Na Moravě brojil také v této asi době proti pověře Karel z Eckartshausenu, dokazoval přirozený vznik jednotlivých zjevů, jež potom z neznalosti pravé příčiny dávají vznik vybájeným dohadům pověrečným. Spisovatel tento vydal několik spisů podobných. [4])

Podobné pokusy děly se také u nás. Byly vydány, jak hned poznáme, tři samostatné spisy proti pověrečnosti, na Moravě, na Slovensku a v Čechách. Spisů těchto jsem si povšimnul, když jsem rozebíral prameny známé a svého druhu posud u nás jediné sbírky pověr českých od Grohmanna [5]), kterážto sbírka pro novější spolupracovníky stále je hlavním zdrojem, ať již citovaným nebo také bez citace vykořisťovaným. Znaje literaturu německou proti pověře s pokusy o přirozený výklad zjevů pověrečných na sklonku věku XVIII. a na začátku věku XIX., s pokusy podporovanými od tehdejšího rozkvětu věd přírodních, hledal jsem, zdali

[3]) Psychologische Entwickelung des Aberglaubens und der damit verknüpften Schwärmerei, Leipzig, 1798. O postupu poučuje obsah: I. Ueber die Natur des Aberglaubens und seine verschiedenen Arten. Theoretischer Aberglaube, logischer Aberglaube, praktischer Aberglaube. II. Ueber die Ursachen und Triebfedern des Aberglaubens. Ueber die aus dem Aberglauben entstehende Schwärmerei. III. Bemerkungen über die vorzüglichsten Arten des theoretischen und praktischen Aberglaubens. I. Ueber die vorzüglichsten Arten. des theoretischen Aberglaubens. *A.* Aberglaube durch Täuschung der Sinne und Phantasie. 1. Aberglaube durch Täuschungen der äusseren Sinne. A. Aberglaube, veranlasst durch den Gesichtsinn. B. Aberglaube, veranlasst durch den Gehörsinn. C. Aberglaube durch den Sinn des Gefühls. D. Aberglaube, veranlasst durch den Geruchsinn. II. Aberglauben durch Täuschungen der Phantasie. *B.* Aberglaube durch Verirrungen des Verstandes. *C.* Aberglaube durch Verirrungen der Urtheilskraft. *D.* Aberglaube durch Verirrungen der theoretischen Vernunft (metaphysischer Aberglaube) 2. Vom praktischen Aberglauben. Anhang: Von Zusätzen, Anmerkungen und Uebersetzungen der angeführten wichtigeren Stellen in fremden Sprachen.

[4]) Aufschlüsse zur Magie aus geprüften Erfahrungen, München, 1788; Mystische Nächte oder Schlüssel zu den Geheimnissen des Wunderbaren. Ein Nachtrag zu den Aufschlüssen über Magie, Brünn, 1792 (v bibliothece Františkova Muzea v Brně).

[5]) Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren, I. Prag — Leipzig, 1864.

se Grohmann podobných prací českých (jež nepřímo byly by vždy zároveň sbírkami pověr vykládaných) dopátral a pokud jich použil. Bohužel jsem se přesvědčil, že nečerpal Grohmann z tohoto vydatného pramene, o kterém patrně nevěděl.

Zjistiv udaji bibliografickými, že v literatuře české tři podobné spisy byly vydány, po delším hledání jsem jich získal k svému studiu. Nejdříve jsem se přesvědčil, že jsou to volné překlady a napodobeniny příbuzných spisů německých. Zároveň však brzy vysvitlo, že přes tento cizí původ nepozbývají důležitosti pro studium československých pověr. Spisovatelé a překladatelé čeští byli nuceni voliti si příklady z pověry, zakořeněné mezi lidem československým, se všemi podrobnostmi, s původním, domácím názvoslovím, i když se přidržovali pořadu a soustavy v cizích knihách, jež jim byly podkladem.

Další rozvahou o významu těchto českých spisů došel jsem přesvědčení, že vlastně tyto tři sbírky, od nikoho posud nepoužité, tvoří vůbec základ sbírky československých pověr ze století XVIII. a ze začátku věku XIX., kterážto sbírka ve spoustě plev přirozených výkladů možných i nemožných ponejprvé v naší literatuře byla tu soustavně pořízena, a dotýkala se všech stránek pověry československé. Co Grohmann uspořádal z Houškovy sbírky, z Krolmusa a jiných, co původního potom bylo sebráno z lidového podání, co nyní sbíráme na poli pověry československé, to vše možno svésti a posunouti i zařaditi za Grohmannovu sbírku i sbírky předchozí do století XVIII., do výboru z oněch tří spisů československých proti pověře.

Naznačené tuto důvody nutkaly [6]), aby výbor z těchto tří spisů, nyní velice vzácných, byl učiněn přístupným, asi podle Grimmova vzoru, jenž také ke své Mythologii připojil otisky všech důležitějších starších sbírek pověr. Vypouštím z textu oněch tří spisů, co nesouvisí s předmětem, o který tu jde. Jinak vypisuji doslova. Bude pak tento výbor jakýmsi doplňkem mých Staročeských obyčejů, pověr a slavností, vydaných v Praze r. 1889, jakožto druhá sbírka staročeských pověr a obyčejů, s jejímiž jednotlivostmi dlužno nyní sbírku Grohmannovu i všecky pozdější a nynější srovnávati, zkoušeti původ a stáří zjevů pověrečných, posud kolujících v lidovém podání československém.

I.

„Odkryté tajnosti čarodejnických kunštů k vejstraze a vyučování obecního lidu o pověrách a škodlivých bludech, Sepsané v německé řeči od Pána z Eckartshausen, Do moravského jazyka přeložil upřímný milovník své vlasti, v Holomouci, vytištěné u Jozefy Hirn-

---

[6]) Srv. K(rejčí?), Jak sbírati pověry lidové, Český Lid V. 92—93.

lovy, skrz Jozefa Losertha, faktora, 1792, Prodává se za 6 kr.“ Str. (8), 79 [7]).

Plným jménem podepsal se překladatel v předmluvě k „svým milým vlastencům moravským stavu sedlskýho“ — totiž „Jozef Vratislaw panoš z Monse“, tedy spisovatel známý svými historickými spisy. [1]) Monse pochvaluje v této předmluvě, že mu srdce plesá, jak lid v neděli a ve svátek místo hospody a jiné škodlivé zahálky pilně čítává. Stěžovali prý si mnozí, že tolik vtipu a umění nemají, aby se uvarovali pověr bludných. Monse ujal se těchto stesků, a zatím, „dokud prý některý buďto z našich krajanů, anebo pánů Čechů v Praze něco lepšího nevydá,“ přeložil z německé knížky „pána z Eckarthausen“ některé kusy, aby lid poznal šibalství a ošemetnost, jaké dějí se od podvodníků na vrub pověrčivosti lidu nezkušeného. Podobných „kunštů“ je prý také na naší milé Moravě tolik, že by jich jeden ani na fasuňky nenabral.

Stanovisko, s něhož se Monse dívá na výklad pověr, shrnuje asi takto: „Pověra jest chybné a bludné mínění, které v tom záleží, když sprostný člověk nějakej skutek, aneb oučinek takovej příčině připisuje, která tenž oučinek podle svého přirození nikoliv spůsobiti nemohla. Kdo to chce poznati, ten musí vědět, jakej spolek se mezi příčinou a jejím oučinkem vynachází, zdaliž ta příčina podle svého přirození takovou moc a sílu má, aby ten oučinek způsobila . . . Znáti společnost, kterou přirozené příčiny a oučinkové mezi sebou mají, jest arci těžké a hluboké umění, kterému my fyzika říkáme, ale však proto předce žádný čarodejnictví, aneb zázrak není, protože v přirozených mocech, které rozličné tvory v sobě mají, a učení lidé skoumají, záleží. Co buďto přirození, nebo Pán Bůh skrze zjevené nařízení, aneb církev svatá k jistýmu cíli a vyznamenávání neustanovila, to nemůže žádnýho jinšího oučinku míti, než k čemu to buď od přirození nebo od Boha, aneb od církve ustanoveno jest.“

Monse podává příklad se svěcenou vodou. Užívá se jí při obřadech sv. křtu. Kdo chce svěcenou vodou napájeti dobytek, aby jej uzdravil, aby stloustl, nebo koně umývá, aby jich nikdo neuřkl, užívá svěcené vody pověrečně k účelům od církve neustanoveným. Podobně tapá po pověrkách, kdo vytrhne bolavý zub a vstrčí do skuliny dřevěného kříže, aby ho pak zuby nebolely.

Proto Monse doporučuje všeobecně, jakmile se objeví nějaká pověra, aby se věc směle a řádně ohledala, že potom každý pozná, že to byla věc přirozená, přirozeně přistrojená a vysvětlitelná.

---

[7]) Za laskavé zapůjčení této vzácné již knížky vzdávám díky sl. správě studijní bibliotheky v Olomouci a p. prof. Vinc. Praskovi.

[1]) Viz zajímavou studii o tomto spisovateli od V. Praska, Časopis vlasten. muzejního spolku olomuckého, 1897, č. 53, str. 3—33, tamtéž v pozn. 52 výčet životopisů Monseových. Jak působila knížka Monseova mezi lidem, svědčí list Pilařův dne 10. srpna 1792 z Kyjova: „Knížka Tvoje v řeči moravské vydaná „Odkryté tajnosti“ tak velice se líbí v okolí kyjovském, zvláště panu děkanu milotickému, velikému milovníku knih, že několik výtisků té knížky žádá...“

Překlad Monseův není otrocky věrný. Snažil se učiniti sloh srozumitelným lidu prostému. Proto nevyhýbá se také četným moravismům, kde pojmenuje jednotlivé zjevy pověrečné názvem lidovým. Přiznává se Monse na konci předmluvy: „Vynasnažil jsem se tak psáti, jak u nás obyčej jest mluviti, a jak my spolem mluvíváme a sobě rozumíme; neboť jestli vy mně rozumíte, pro který jedině sem tuto práci podstoupil, tak sme obá náš cíl dosáhli a cizí se nemá co do toho míchat... Tak včil vkročte do knížky..."

Pomíjím tu zevrubného líčení několika příkladů, kde Monse ukazuje přirozenou příčinu, nastrojenou chytře nebo podvodně: *Jak bota komínem vyletěla; Správa o jistým divotvorným muži, který měl tajný kunšt kradené věci nazpátek přinésti; Člověk bez hlavy; Očarovaný pták; Jak očarovaný stromy tancovaly; Očarovaný obraz.*

V článku *Zaklínač ďáblů* posmívá se Monse muži, který důvěřoval ďábelskému zaklínání, „mnoho peněz na to vynaložil, aby sobě jenom ten pimperlimpimp objednati mohl." Rozhovořili se o zaklínání ďábla Aratrona, který prý peníze přinésti musí. Pověrečný muž chlubí se zaklínáním, které draze koupil.

„Já na to pohleděv, nemohl sem se od srdečného smíchu zdržet. Milý pane, pravím dále, umíte-li pak to zaklínání čísti?"

On: Ovšem že umím; poslechnou jenom: *TorkIe . SalIost , PriOn . WIEllkoR . trecIE Cusas NaukI . OraSkEL . KorTEsRJ . SoltiEl . TurAK . Madr USI . OdruSaS . JDli . tITII.*

Já: Co to tehdy má vyznamenávat? On: Toto zaklínání se musí třikrát opakovat, pak se zjeví duch Aratron v způsobu osla. Já: O zajisté, v způsobu osla; být pán jenom tak dobrej, a vyložit ty slova podlé naučení Trithemiusova, a jistě se ukáže, že takto zní: *Ty si pověrečný osel, který se tak musí ošiditi.* On: Co? U šlaka! Já pověrečný osel, který se tak musí ošiditi? Já: Já jim to nepovídám, ale jejich zaklínání to povídá. Jenom seberou ty větší litery, a spojejí je dohromady, tak jistě vypadne: Ty si...

Včil vidějí, že, když ten duch přijde, podle pravého vysvětlení te věci, on tu v způsobu osla stojí. Prosím jich, nenechají se tak za nos táhat. Já sem mnoho takových zaklínání vyspytoval a vyložil, a větším dílem v nich tajnosti starých spisovatelů našel, které oni takovejma slovama zastírali a přikrývali.

Nejznámější sou zaklínání ducha Aratrona o obdržení peněz. Dostal jsem jeden rukopis, v kterém stálo: Aratron nejmocnější duch, který peníze přináší, jestli rozumíš tajemství těchto slov: LiAzBi . OzRiA, tak ti přinese peníze. Vyložení toho slova a zaklínání se takto vyrozumívá: Duch Aratron v latinskej řeči vyznamenává aratrum, v našem jazyku: pluh, a slova LiAzBi . OzRiA, labora, to jest: pracuj. Tak se to celý tajemství takto vykládá: Pracuj s pluhem, nabudeš peněz."

Další stati: *Strašidlo; Správa o kopání pokladu; Kunšt někoho zamrznouti aneb fest*[8]) *udělati; Modlitby k sv. Koruně; Strašlivý příklad k vejstraze.*[9])

O uřknutí a kouzlení rozhovořil se Monse ve zvláštní stati. Ukazuje šalbu a bezpodstatnost jeho. Uřknutí a kouzlení pochází z pohanstva." Starý baby a tak nazvaný čarodejnice, které někdy známost jedovatých bylin měli, vykopávali je v jistejch časech a hodinách, užívajíce při tom jakejchsi kouzedlnickejch slov. Škodili s tím mnohejm lidem a sílu, která v tej jedovatině vězela, připisovali tomu svýmu žehnání a kouzlení. Známo jest obzvláštně, že ty baby čarodejné více s jedem a otravninou zacházely a s líbezným hladěním, chlácholením a nadchnutím malým dětem nemoci způsobovaly; příčina ale toho byly všeliaké z jedovatých koření vařené masti, s kterejma malé dítky mazaly. A co ještě škodlivějšího bylo, bylo to domnění, že jedno uřknutí s jiným naproti uřknutím se hojiti mělo; místo toho, že měli příčinu nemoci rozumně vyhledávat, braly svý outočiště k divnejm slovům a žehnáním, psaly takové nerozumitedlné slova a žehnání na cedulky, které nemocným, jenž lékařské pomoci potřebovali, k pohlknutí dávaly; i taky tenž způsob hojení od pohanů pochází; neboť povědomo jest, že uhlí z oltářního ohniště boha Apollona třely a jej ženám ku porodu pracujícím dávaly; nosívaly při sobě taky agnustka zemí z chrámu bohyně Cybele naplněné. Prodávaly se též cedulky boha Pierouna a pásy bohyně Venuše. Když svatý Pavel do města Efezus přišel, obžalovali ho kramáři a handlíři, který v chrámě bohyně Diany její obrazy a agnustka pro nemocný prodávali, že on lidu ten předsudek o takových tintěrách odjímá, a to zboží jim zboží jim zbytečné dělá.

O ošemetných tulácích a driáčnících. Mezi podvodníky chytřejšího braku patří toulaví olejkáři a driáčníci, kteří s svejma všeobecnýma lékama kouzedlnické, to jest zázračné hojení a uzdravení provozujou. Oni ukazujou sprostnýmu lidu svůj balšám a letkvář, které ty nejnebezpečnější rány hojejí, a dělají průbu na kuřatech, když jim šídlo do hlavy vpíchnou, a balšámu do tej rány nakapají, po tomž kuře v tu chvíli zase bez ouhony běhá, a lid se tomu diví. Však ale toto celý

[8]) Viz Zíbrt, Myslivecké obyčeje a pověry dle šesti rukopisů staročeských (Věstník Král. české spol. náuk č. 11). V Praze 1897, úvod. Srv. Český Lid VII. č. 1. (Literatura)

[9]) Zajímavý výklad na str. 59—60: „Ty lékaři, kteří se sem a tam po kraji toulají, olejkáři, dryáčníci a všelijaký kejklíři zbláznili ten lid a roztrousili pověry a nesmyslnost. Mně jak živo nenapadlo, abych o jistotě těch nemoudrých historijích pochybovati měla, poněvadž je moje matka vypravovala, tetka, kmocháčková a sousedka potvrzovaly je s přísahou; já sobě myslila: Dyť pak nebudou všickni lhat, tak to předce musí být pravda, co se čte a povídá, když to tak mnoho lidí — velikejch a rozumnejch lidí — též praví a věří... Oni se budou divit a mně sotva budou věřit, že sem já lidi znala, kteří ty pohádky o Fortunatovi, o císaři Octavianovi, o pěknej Meluzíně, o Bruncvíkovi, o Krizeldě, o Majoleně — pevně věřili a toho člověka, který by se opovážil o tom pochybovati, jako nějakého nejohavnějšího škůdce pronásledovali."

kouzedlnický tajemství záleží jedině na kostní podstatě toho kuřete, která v hlavě tak způsobená jest, že se do prostředka šídlo bez ublížení mozku strčiti může. Ten též způsob mají jejich jedovaté líky: předně se napijou oleje, aneb jedí čerstvý putr, pak na to k sobě vezmou nějakou částku jedu beze škody. Ta tučnost oleje neb másla odjímá jedu svou sílu, a oni ten oučinek připisujou svým lékam. Sprostný a nerozumný lid, když takový léky kupuje, bejvá skrze to podveden k zkáze svýho zdraví a kolikráte i svého života."

II.

V bibliothece Šafaříkově v Museu království Českého v Praze chována je další kniha zajímavá pro otázku, kterou se tato stať obírá: *„Rozmlouvání učitele s několika sedláky o škodlivosti pověry při obecném lidu velmi panující. Sepsané od Pavla Michalko, při církvi Evang. Pilišské dítek učitele, s předmluvou pak a některými užitečnými přídavky Michala Institoris (Mossotzy) vydané, V Prešporku, Nákladem a literámi Šimona Petra Weber, 1802"*, 8⁰. str. XXVIII, 306.

V předmluvě spisovatel poučuje „sedláky, upřímné spolu-lidi", že často sami neznají, jak ve velikém bludu váznou a jaké neštěstí blud na ně uvaluje. Doufá, že čtouce tuto knížečku, naleznou v ní mnohého neštěstí jisté příčiny. Když zavrhnou pověry, budou žíti život pokojnější, šťastnější, klidnější. Naleznou v knize také učené výklady, kteréž se jim budou zdáti nepravdivé a nepochopitelné. Spisovatel radí, aby se nehanbili to oznámiti panu faráři nebo jinému učenému člověku, čemu nemohli porozuměti. Od nich že se jim dostane užitečného naučení a vysvětlení.

„Mnohá nalezneš místa, na kterých velmi sprostě některý sedlák mluví. Ale to se proto tak napsalo, aby tím lépe od sedláků rozuměno bylo." [1])

Neměním pořad a místy doslovně vypisuji, aby nebyl setřen pel, jakým je celá kniha obestřena a provanuta.

I. O mátohách, obludách nočních, strašidlách a o zemřelých lidech po světě se toulajících.

Často prý se stává, že mačky (kočky), když v noci myši lopí, hřmot činívají, a když to někdo slyší, který věří, že obludy a mátohy v noci chodívají, ten se hnedky leká a věří, že je to mátoha. Někteří lidé tak jsou pověrčivostí oslepení, že, kdyby v takový čas i tu jistou mačku viděli, předce by nevěřili, že ona v pravdě mačka jest, ale by ji za mátohu uznávali, která se na mačku obrátila.

---

[1]) Str. XXIII.: „Psal sem pak pro Slováků slovenským více jako českým způsobem mluvení; a to sice nejvíce proto, že, podle mého domnění, Čech lépe slovenčinu rozumí, jako sprostý Slovák češinu."

Podobně prý se lekají lidé pověrčiví, když spatří stín komínu, sloupu nebo černého člověka v noci při světle měsíčním. Nechť každý k strašidle podobného druhu jde a přesvědčí se, co to vlastně jest. Často se též stává, že lidé dobrovolně jedni druhé v způsobu mátohy strašívají. Zlodějové často, aby mohli bezpečně krásti, činívají ze sebe mátohy a strašidla. Spisovatel vypravuje tu žertovný příklad, jak zloděj bral slaninu a uzené maso z komína. Náhle vpadl komínem do kuchyně a způsobil pádem veliký hřmot. Rychle vyvázl z nebezpečí. Učernil si tvář a ruce sazemi, přehodil slaninu přes plece a čekal. Hospodář probuzený lomozem otevřel kuchyni a spatřil v přítmí černou obludu. Ptá se: „Kdo jsi?“ — „Já jsem čert (odvětil zloděj). Donesl jsem ti slaninu, chceš-li ji?“ — Hospodář strachem odpověděl: „Ach — nechcem, raději jinému nes.“ Zloděj podle příkazu hospodářova slaninu pak odnesl.

Někdy prý zase jedni druhých nastrašiti chtějí, aby sobě z toho smích učiniti mohli; zejména činívají to lidé lehkomyslní, kteří sami nevěří v strašidla. Často na smrt se bázlivci ulekají.

Příčinu lekavosti lidu prostého vykládá spisovatel tím, že již v dětinství často o mátohách, obludách nočních a podobných babských pletkách slýchávali. Rodičové i jiní lidé před dětmi a dětem podobné vymyšlené básně vyprávěli, jakoby sami je viděli a o skutečnosti povídaček podobných byli přesvědčeni.[2])

Pověry také možná tím vysvětliti, že si člověk vykládá to, co se mu zdá ve snu, za skutečnost. Učitel poučoval při této příležitosti lid o původu náměsíčnictví. Ve snách chodící měsíčník (měsáčný člověk) není nějaký zázračník, a jen tam může vylézti, kde se může rukama chytiti, aneb nohama bezpečně vstoupiti a kamž i jiný bdící, kdyby se nebál, snadno by se vychápal. Pověrečný výklad, že snad měsíc k sobě přitahuje člověka, takže i po rovné zdi vzhůru může stoupati, nepodobá se pravdě. Divné věci prý o měsíci lidská pověra vypravuje. Jeden říká, že vzhůru táhne, druhý zase, že tlačí dolů. Obojí výklad je bezpodstatný. Že slunce svými teplými paprsky vzhůru táhne, je prý všem známo. Ale i slunce netáhne vzhůru lidí, než vodu, rosu a jinou vláhu, která potom opět skrze dešť, sníh a mlhu dolů padá. Měsíc pak je tak studený, že i když jeho paprsky skrze pálčivé sklo do jednoho bodu sebrány bývají, nijakého znamení teplosti nevydává. Ba v zimě, čím jasnější je měsíc, tím studenější bývá povětří.

Také objevují se strašidla (t. j. přestrojenci), aby poděsili osoby, jimž se někdo chce pomstiti. Jindy popuzuje závist a nenávist někoho, aby tajně sužoval šťastnějšího, bohatějšího, aby ho přivedl postrachem

---

[2]) V poznámce přidává Mich. Institoris: „Ba mnozí rodičové tak jsou nesmyslní, že nejen všelico o takovýchto nočních strašidlách svým dítkám vypravují, ale i sami jich straší, aneb jiným strašiti dopouštějí. Sem přináleží jmenovitě tak řečený noční Mikuláš, který tou noc před Mikulášem, v šeredném pohledu a oblečení, sem i tam po domích dítky strašívá, aby dobré byli, spolu pak jim i rozličné dětinské podarování přináší. A to křesťanská vrchnost může trpěti?“

do neštěstí. Děje se to také někdy na vrub pošetilosti lidské, že chce strašiti leckdo z chytrosti. Kdo na př. chce lacino dům koupiti. Mátoží, straší v něm některý čas, chytře, aby se neprozradil. Rozkřikne se o stavení, že tam straší. Lidé lehkověrní, pověrčiví brzy těmto smyšlénkám uvěří, nikdo nechce v domě bydleti a tak snadno a lacino původce strašidel dům koupí. „Znám příklady, ale je zamlčím," dodává pod čarou Michal Institoris.

Proti pověře o nebožtících, kteří se po smrti toulají po zemi a lidem se ukazují, namítá spisovatel, že mrtvola, uložená v hrobě, nemůže povstati a choditi. Duše pak rovněž nemůže v podobě viditelné po světě blouditi. Po smrti přichází buď do nebe nebo do pekla.

Rozprávky, že lidé těžce nemocní viděli u sebe, u postele zemřelé příbuzné, že jim ruce podávali, objasňuje spisovatel horečkovitým blouzněním. Někdy člověku i zlé svědomí maluje před oči strašlivé obrazy a přístrachy. Slyší-li se po smrti člověka v domě hřmot, křik, nejlépe hned vyhledati a vyzkusiti přirozenou příčinu tohoto třesku a hřmotu.

Ve schůzi sedláků jeden vypravuje, že po smrti se zjevují zejména ženy, které při maličkých dítkách umírají, a že potom plakávají okolo svých dítek. Spisovatel vyvrací tuto pověru, dokazuje její nemožnost jakož i bezdůvodnost představy, že člověk bezbožný v zemi nemá pokoje a chodí po smrti po světě, nebo že se zjevují nebožtíci, kterých nedobře do hrobu položili (pochovali je buď na bok nebo obličejem dolů).

Rozpředl se rozhovor o bludičkách, světýlkách. Sedlák: Já sem sám viděl v našem starém cynteri (hřbitově) před několik letmi, něco bílého sem a tam se pohybujícího. Ale kdo zná, co to mohlo být? Učitel: To bez pohyby byly takové blyštící se smradlavé páry, které z hrobu z hnilých těl vystoupily. Nebo to pravda jest, že na těch místech, kde mrtvá těla pochovaná jsou, a potom na místech močárných a na tučných rolích často můžeme takovéto bílé páry, jako když pálené na míse, anebo na lžici zapáleno bývá, v noci spatřovat. Půverčivý lid, když takové spatřuje, domnívá se a věří, že jest to v skutku obluda aneb některý zemřelý člověk. Takové v noci viditelné páry, když člověk k nim jde, utíkají, a když sám utíká od nich, tehdy oni za ním se táhnou. A toto mnohých velice nastrašilo. Vozáři aneb formané často svými bičmi takovéto páry místo oblud od sebe odehnali. Sedlák: Ale jakože pára za člověkem běžet, anebo od něho utíkat může; však ona není živá? Učitel: Když člověk jde a obzvláště spěšně, tehdy povětří před sebou žene a za sebou táhne, a takové páry jdou, kam jich to povětří nese. Odkuď to neomylně následuje, že když jsou takové páry před člověkem, který k nim jde, tehdy spolu s povětřím před ním ustupovat musejí. Když jsou ale za člověkem, a člověk od nich utíká, tehdy spolu s povětřím za ním táhnou a běží. Někdy takovéto v noci blystící se páry podskakují, jakoby tancovaly; sem a tam běhají, když jich vítr nahání. Pěkná věc jest na to hledět — ale ne půverčivému. I jiné věci se nalezají, které se v noci svítívají, jako některé ryby ve vodě a někteří

živočichové na zemi, na př. svatojanská muška neb světlonoš. I shnilé dřevo se v noci blyští.

Proč lidé s bázní hovoří o starých, pustých staveních, hrobkách, sklepech a pod., proč vypravují, že tam zlí duchové člověka umořují, zaškrcují, vysvětluje spisovatel častými zjevy, když tam lidé z neprovětraného, zkaženého vzduchu onemocňují i náhle se zadušují. Lid přirozeně si to neumí vyložiti a tak svádí příčinu těchto zjevů na působení oblud, strašidel, duchů.

II. O strygách, čarodějnicích (kouzedlnicích) a černokněžnicích.

Spisovatel vyvrací báchorky, že domnělé čarodějnice nemohou s ďáblem-duchem míti úmluv a spolků. Proč právě staré ženy (nikoli mladice) jsou vyhlašovány za čarodějnice, snaží se spisovatel takto objasniti: Mladé ženské osoby obyčejně jsou lehkomyslné, nezkušené, bujné a nerady se zaneprazdňují s nesnadnými věcmi. Nemnoho se jim důvěřuje. Ale věkem sešlá osoba, která již jest usedlá, mnoho na světě zkusila, o rozličných i neobyčejných věcech umí rozprávěti, sedí se smrštěnou tváří zamyšlená, anebo i svýma rukama hned to, hned jiné, čemu jiní nerozumějí, prpre; ráda doktoruje, při tom pak jest chlubivá, skoupá, závistivá, omrzelá, pověrčivá. Tu pak snadno lidé prostí takovouto stařenu podezřívají, že je to čarodějnice a věštice.

Že by čarodějnice domnělá mohla svým pohledem na někoho nemoc uvaliti, je bludná představa. Podobného účinu zrak lidský, oko, nemá. Nemoc dětí (říkají, že jim „přichází z očí“, když člověk zvláště cizí na ně pohlédne, pochválí je a pod.) vyloží se strachem a bázní dětskou před osobou neznámou. Smělému dítěti nikdy z očí nepřichází. Často svádí chůva úraz dítěte, zaviněnou chorobu na uhranutí, aby ušla výčitkám. Rovněž u dospělých často vysvětluje se utajená příčina choroby, často v zárodcích dávno v těle chované, lékařsky vysvětlitelná, bájkami o uhranutí. [1]) Prostý lid, když nemůže poznati pravdivou, přirozenou příčinu jakéhokoli zjevu, usnadňuje si výklad vírou v nadpřirozenou moc čarodějnou.

V dalším pásmu řečí brojí spisovatel proti smyšlénkám, jakoby snad čarodějnice a černokněžníci mohli způsobiti dlouhotrvanlivé sucho, nebo déšť anebo roznítiti bouřky a krupobití. Člověk nemůže libovolně rozkazovati povětří a oblakům. Kdo zná přírodu, jak vzniká déšť, kroupy a bouře, přesvědčí se o jalovosti těchto pověr. Proto spisovatel objasňuje čtenářstvu zevrubně přirozený vznik uvedených zjevů podle zkušeností „fizykusů, kteří na všecko, co se na nebi, v povětří a jinde z přirození děje, pilný pozor dávají, a co z takového ustavičného pozorování poznávají, v tom i jiných lidí vyučují.“ Varuje při tom, aby nikdo nevěřil, co lidé vymyslili, že černokněžník v oblacích na drakovi aneb šarkanovi

[1]) Lékařským výkladem objasňuje tu učitel sedlákům kozní chorobu, když se pupence nametají po těle, čemuž lid říká: Stryga ho podstřelila.

litává a tam oblakům rozkazuje. „Však by jeho tam i s jeho šarkanem hromy naučili mores.“

Pokud se týče tak zvané „hromové střely“, domnívá se lid, že je to nějaký tvrdý kámen, vystřelený z oblaků. Spisovatel dokazuje, že tato „střela“ nic jiného není, než „zapálené, touze letící povětří, které kam trefí, tam co popadá, zapaluje, lomí, kazí.“ Báchorky jsou o studené a ohnivé střele hromové.

Zvonění proti mračnům není prospěšné. Zvukem tím se oblaka nerozeženou, naopak ještě pohybem vzduchu může k sobě hromovou střelu přitáhnouti. Ještě větší a nerozumnější pověra je říkati, že by tento a onen zvon jen proto, že je posvěcený, svým hlasem nejen oblaky rozháněl, nýbrž i zlé duchy a mátohy zapuzoval, čárům a kouzelnictví moc odjímal, hady a jiný jedovatý a škodlivý „tvoř“ umrtvoval.

Někde lidé v čas bouře ožehy na dvůr vyhazují anebo rakytové proutky, které v květnou neděli v kostele posvěcené byly, na oheň kladou a s tím chtějí bouře odháněti. To je daremné, ba škodlivé usilování. Ožehy nemohou bouři a hromobití zastaviti, a pálení posvěcených rakytových proutků může velké nebezpečenství způsobiti, neboť dým přitahuje k sobě hromy. Nejlépe jest v čas hromobití nedělati oheň vůbec.

Rovněž daremné jsou povídačky, že se strhne vichřice, když se někdo oběsí. Možná věc, že se někdy veliký vítr strhnul v ten čas, když se právě někdo oběsil. Lid neznaje přirozenou příčinu větru, svedl to a svádí na oběšence. Vítr vzniká, ať se kdo věší nebo nevěší, když jsou dány podmínky přirozené. Kdo to věří, že proto vítr duje, když se někdo oběsil, může stejným právem věřiti, že někdy proto slunce svítí, když ten anebo jiný tancuje.

Lid pokládá za čarodějníky a černokněžníky neznámé cizince, zejména mnichy z řádu Milosrdných a študenty, kteří se žebrotou potulují po dědinách a často se vydávají šibalsky za mocné kouzelníky, aby z bázně před čarodějnou mocí lid jim hodně kabelu napěchoval. Při této příležitosti zapsal Michalko velmi zajímavou zprávu o *pověrečném obřadu za trvanlivého sucha*, jenž se poněkud shoduje[2]) s podobnými obřady slovanskými i cizími (Dodola, Peperuga). Rozhovořil se o tom sedlák: „Ale, pane rektor, cože se má o tom koupání žen myslet, skrze které v čas dlouhotrvanlivého sucha lidé vyzvědět chtějí, která by stryga byla, a která by to dlouhotrvanlivé sucho byla spůsobila? Učitel: Jakovéže je to koupání? Sedlák: V ten rok, když sem já rychtářem v naší dědině byl, za dlouhý čas žaden dest nepršel. Lidé, podle svého obyčeje, pravili, že jsou tomu strygy příčina. Protož mnozí mne prosit počali, abych všecky ženy z dědiny dal spolu shromáždit, a aby sme jich do hluboké vody smáčeli, že se ta, která je stryga, celá do vody nezamoří, ale že po vrchu bude plavat. Ještě mi při tom i to pravili, že již rychtáři po sousedních dědinách též všecky ženy dali okoupat. Já sem tomu hned

[2]) Zíbrt: Seznam pověr a zvyklostí [illegible] z VIII. věku. V Praze, 1896, str. [illegible]. Srv. Český Lid VII. str. [illegible]

nechtěl povolit, ale když na mne mnozí touže dotírali, šel sem ku nebožkýmu pánu farárovi, a od něho sem poradu, z ohledu na touto věc, prosil. On se z toho jen smál a pověděl mi, abych se s takovými babskými pletkami naskrze neobíral, že u moudřejších lidí v posměch upadnem. Na moje štěstí potom v krátký čas pršelo, a přestali mne blázniví lidé nepokojit. Učitel: Takové smíšné a bláznivé věci sprostí lidé častokrát před sebe berou. Tou ženu, která se tak do vody nezamoří, jako jiné, měli by sme hned za strygu a za nějakou bezbožnici uznati? Ó sprostnost! Ó nekřesťanská k lidem náklonnost! Člověk velmi tučný, anebo který velké plíce má, nikdy se tak do vody zamořiti nemůže, jako jiní lidé. A tak těchto lidí hned bysme měli za nespravedlivých lidí aneb za strygy uznávat?" [3])

Proti pověře, že stryga, čarodějnice, ve spaní lidi „dlávívá", namítá spisovatel, že to působí krev, jež se zastavuje ve spaní, kdy se člověk nepohybuje, na prsech a působí zde tlak, nebo také se to stává, když člověk s přeplněným žaludkem usnul. Lidé opět neznají přirozených příčin tohoto tlaku, této těžkosti na prsech ve spaní a svádějí to na vrub čarodějnické moci. Kdo věří, že stryga takto moří lidi, mívá sny o tom, když ho tlak skličuje, že ho čarodějnice „dláví" a když se potom probudí, nedá si za jinou, než že onen sen byl skutečností, že ho skutečně stryga dávila. Tak vznikla tato pověra [4]) a přidružené další bláznovské povídačky, „že kdyby někdo nad takovým, kterého dláví, v ten čas zámek zamknul, že by to, co ho dlávilo, tam zůstalo chytěno."

Dokazuje dále učitel shromážděným sedlákům holou nemožnost pověry, že snad čarodějky mohou kravám ubírati mléka svým pohledem a pod. Kráva ztrácí mléko z přirozených příčin, když pozře jisté bylinky, když ženy krav neošetřují, nebo když zlé ženy ze závisti, ze msty nebo ze šibalství tajnými, ale přece jen přirozenými prostředky na zdraví škodu kravám činívají. Často bývají to služebné dívky, které samy potajmu

---

[3]) V poznámce přidává Michal Institoris (str. 122): Jeden již dávno v Pánu zesnulý výborný církevní učitel sám mi vypravoval, že sobě jednouc jeho posluchači byli vzali do hlavy, své ženy koupati, aby tak vyzvěděli, nejsou-li některé mezi nimi strygy a čarodějnice. Při tom pak tak byli vážliví, že se osmělili i na tohoto svého duchovního otce nezbedně dotírati, aby spolu i on svou manželku dal zkoupati. Když ale on v tom jim zmužile odpíral, nedali se jináče upokojiti, než tak, že ji musil od toho koupání padesáti zlatýma odkoupiti. Když ale potom u svého zemského pána o to se požaloval, musili těch padesát zlatých zpátkem navrátiti.

[4]) V poznámce str. 126: „Mně sice, poněvadž sem o strygách hned od mého dětinství málo držel, na kolik se můžem rozpamatovati, nikdy nesnívalo, že by mne v takovémto tlačení krve byla stryga dávila. Poněvadž ale častokrát sem slýchal, že když taková hrubá, rápavá, jedovatá žába, kterou naši Slováci, ač nedobře, korytnačkou nazývají, někomu spícímu na tvář vyleze, že mu tak mocně ústa i nos stiskne, že kdyby mu někdo nepřispěl za včasu na pomoc, musil by se zadusiti, tehdy, hle, takováto žába mne obyčejně ve snách dlávívala. Toto noční dlávení naši Slováci, někteří skřítkem, jiní můrou, jiní opět znakem, a kdo ví, jakovým jiným jménem nazývají."

krávu podojí a mléko odcizují, i potom se vymlouvají, že čarodějnice mléko odbírá, aby takto zakryly svou lesť a zlodějství.

Spisovatel jde ještě dále ve výkladu o přirozeném potracení mléka. Lidé neznají, proč nemají krávy mléka, a příčinu si vysvětlují vybájeným čarodějnickým účinem, jako prý onen hospodář, který to rovněž sváděl na čarodějnici. „Po některém čase jeho manželka z chléva přiběhla do izby a povídala mu, že jeden veliký had od kraví utekl a do jisté díry rychle se skryl. Ten hospodář potom že za čas tajně pozor dal na svou krávu a na toho hada a že s podivením viděl, jako ten had krávu tou sál aneb cical; že mu dolů lehla a že se mu jako teleti sáti dala. Potom že toho hada zabil, a jeho kráva dosti mléka měla. Sedlák: Ach — kdožeby to pomyslel, že by had mohl tak krávu vysávat? Učitel: To není věc nemožná.“ [5])

Proč někdy bývá mléko špatné, nečisté, že se roztahuje jako teplá smola, nebo jindy krvavé, vykládá spisovatel přirozeně nakažením krve v krávě, účinem některých zelin. Bláznivá věc je, vařiti takovéto mléko špatné a za varu míchati vařečkou s tím domněním, že se čarodějnice musí trápit a mořit, dokud se mléko vaří, a že musí do domu přiběhnout. Mléko všecko již vyvře, a předce žádná čarodějnice se neobjeví, leda osoba, která náhodou do stavení zavítá.

To jsou též blázni a nekřesťané — zakončuje učitel výklad — kteří na maštalních dveřích C. M. B. anebo tři kříže († † †) proto píšou, aby jim strygy nemohly mléko odebrat aneb pokazit. Nadto ještě větší blázni jsou, kteří krávě v ten čas, když má na pole prvníkrát vyhnaná být, na rohy mužskou spodní šatu zavěšejí, anebo s takovou ji po všech místech utírají, aby stryga nad ní žádnou moc nemohla mít.

Za pouhé pletky babské vyhlašuje dále učitel ošklivý, nelaskavý obyčej, že lid prostý po západu slunce nechce nikomu cizímu dát mléka, protože prý snadněji může takovým kravám učarováno býti, od kterých toto mléko je nadojeno. Při tom mnozí i ve dne, bojíce se neštěstí, nechtějí jiným mléka prodat, kromě když ho nejprve osolili. Sedláci přisvědčují učitelovi, že často nakrmili pocestné a chudobné mlékem, nedbajíce pověry zmíněné, a proto předce měli vždy hojnost mléka dobrého, lepšího než ti, kdož místo pečlivého hospodaření obírali se babskými daremnostmi.

Umývání a vypařování mlečných nádob některými zelinami může býti věc dobrá, užitečná, když se to koná z čistoty, nikoli z pověrečnosti. Tu se spisovatel rozhovořil o některých pověrách při mléčném hospodářství: Někteří blázni tři vršky ze šípu s nožem a s vidličkami na cedidlo kladou a tak mléko cedívají — ale neznám, z jaké příčiny. Ovčáry sice při horách kladou chvojky aneb prutky z jedlového stromu na cedidlo, ale oni to proto činívají, aby se vlna, která se mezi mlékem

[5]) V poznámce přidány: „Někdy se stává, že se krava sama může vysát. Často se též stává, zvláště kde jsou v maštali podmostiny, že se pod nimi rády drží velké žáby, a ty kravy vysávají.“

nalézá, na cedidlo nenalepila, jináčeby mléko tak rychle přes cedidlo neprošlo. Taktéž pověrčivost a bláznivost jest, když někdo pod dbenku dvě slamky, hřeben, nůž atd. klade, aby se smotana rychleji smoutila. To všecko nic nepomáhá. Nebo když smotana anebo velmi studená, anebo výše míry teplá jest, můžeme, co chceme, pod dbenku aneb okolo dbenky naklást, předce se ona hnedky nedá smoutit. Musí se tehdy smotana v zimě při teplé peci maličko zahřít; v létě pak s dbenkou v studené vodě ochladit, jestli s moutěním mnoho času strávit nechceme.

Jde nyní o noční jízdy a schůzky čarodějnic. Lidé prý vypravují, že čarodějnice „na metlách, ožehoch, vidlách atd. v povětří jezdívají, a že se tak někdy spolu k hodování a k tancování scházívají, že se mohou na koně, mačku aneb jiné zvíře obrátit, že se mohou neviditedlnými učinit, že v nepřítomnosti mohou někomu škodit.“ Učitel zmiňuje se tu o německých pověstech, jak prý se čarodějky slétají na Blokovou horu. Vše to je lež a klam. O čem některá stará baba ve dne přemýšlí, o tom se jí v noci snívá, totiž že v oblacích na metle lítá, nebo že se proměňuje v koně, kozu, kočku. Naposledy snu věří, že se to vskutku tak stalo, jako ten, kdo ve své nemoci blouzní. Smyšlená lež je také, že nikdo nemůže viděti člověka, který při sobě nosí jistou bylinku, jak učitel sedlákům drasticky dokazuje.

Rovněž smyšlená je pohádka o čarodějnici, že prý měla takovou uzdu, kterou, když někomu na hlavu založila, hned že se v koně proměnila, že potom na něm sem a tam běhala a jezdila. Jednou prý, když nějakého člověka takto uzdou v koně proměnila, shodil uzdu (potřásl hlavou) a hned zase obrátil se v člověka, honem uzdu vhodil čarodějnici na hlavu a rázem ji též proměnil v koně. Hned šel ke kováři a dal koně okovati, pak jej pustil. Čarodějka shodila uzdu s hlavy, proměnila se v ženu, ale podkov nemohla s rukou a nohou strhnouti. Věc bláznivá, směšná! Koho Bůh člověkem stvořil, nemůže se v jiného tvora proměniti žádnou mocí lidskou ani ďábelskou. To by bylo proti přirození, proti zkušení, proti zdravému rozumu.

III. O věštcích, zázracích nebeských, kometách, zatměních slunce a měsíce; o snách a jiných věcech, z kterých sprostý lid tajné a budoucí věci předzvěstovati obyčej má.

Spisovatel dokazuje, jaká je to bláznivost utíkati se na radu k věštcům, lidem „nanichodným“, kteří hádají z karet a z dlaně o délce života, počtu dětí, o zloději a pod., když napřed se na všecky podrobnosti vyptali buď chytře veřejně nebo potajmu, nebo když se zlodějem jsou spolčeni.

Půlnoční záře nemůže předzvěstovati vojnu, krveprolití, mor aneb jinou pohromu, poněvadž vzniká přirozeně, jak učitel pupulárně sedlákům vykládá. To by v severních krajinách, kde je půlnoční záře zjevem docela pravidelným, zuřily stále vojny, mory atd. Podobně tomu s kometami, jež nemohou také oznamovati příští vojny, zemětřesení, smrt potentátů,

poněvadž mají svoje dráhy na nebi výměřeny, a hvězdáři navlas vypočtou, kdy zcela určitě opět se která kometa objeví. Netřeba se jich proto báti a raději dlužno odtud chváliti divnou moc a prozřetelnost Boží.

Pěkný příklad, jak se učeně vykládal vznik pověry o zmokovi, jenž nosí peníze, čteme v dalším. Sedlák: A cože je to, pane rektor, když hvězdy padají? Lidé povídají, že v ten čas, když hvězda upaduje, někdo zemírá. Cože to tehdy někdy po nebi, jako hvězda lítá a potom na zem padá? Učitel: To jest nic jiného jen oheň, který v povětří odtud povstává, když se tam některé tučné páry zapalují — a potom, když hoří, tehdy jich vítr sem a tam rozhání. Někdy v povětří zhasnou, když všecko zapálné tam shořelo; někdy ale, když má co hořet, až na zem hořící padají, a na zemi za čas hoří. Na takových místech, na které takové hořící páry padly, obyčejně nalezená bývá taková matéria jako huspenina, a lidé praví, ač není pravda, že se to hvězda očistila.

Někdy takové hořící páry ve větší hromadě v povětří lítávají, a sprostí lidé, kteří toho příčiny neznají, povídají, že jsou to drakové anebo zmokové (škratkové), o kterých to domnění panuje, že některým lidem peníze aneb co jiné přinášejí... Co se toho dotýče, že někteří lidé viděli, když takový drak aneb zmok do komína vletěl, to může vymyšlená věc býti. A kdyby i pravda byla, že nětco ohnivého vletělo do jeho komína, tehdy to nic jiné nebylo, jen též takové zapálné hořící másné páry, které i okrom toho dým obyčejně k sobě přitahuje.

Tyto věci blázniví a závistliví lidé vymyslili, kterých to mrzelo, že bližní jejich štěstliví jsou. Neznali jiné proti takovému člověku povídat, jen to, že mu čert v způsobu nějakového černého aneb ohnivého ptáka peníze donáší. A co potom takováto sprostnost lidská o těch zmoků navymýšlela, že se jich více nemohou sprostit atd., všecko jest lež a nepravda.

Také zatmění měsíce, slunce dá se vyložiti přirozeně (připojeny jsou nákresy), a nemůže tedy zatmění zvěstovati něco zlého.

Domnění mylné, že snové mohou i nynějšího času (jako v bibli) něco předzvěstovat, rozšiřují a potvrzují nejvíce tak řečené Snáře, které se zhusta u sprostých lidí nalézají, a které někteří blázni pro svůj zisk vymyslili a sepsali. Někdy se přihodí, co Snář ze snu prorokuje — to však je čirá náhoda, jak opačně potvrzuje zkušenost, že se proroctví bláznivého Snáře pravidelně nevyplní, poněvadž vznik snů dá se vyložiti prostě, přirozeně, jak učitel sedláky obšírně poučuje.

Jako Snáře, tak právě i tak řečené Sybylie, z kterých mnozí blázni usilují se budoucí štěstí své předzvěděti, nic jiného nejsou, jen vymyšlené babské a pověrčivé pletky, které mnoho zlého při mnohých sprostých lidech způsobily.

Podobně bezpodstatné jsou všecky jiné domnělé předzvěsti. Sedlák: A snad straka svým rapotáním, aneb pukání stola a dveří též nepředzvěstuje to, že nějaký cizí host aneb nějaká novina přijíti má? Učitel: Jakožeby tyto věci jedna z druhé vyplývati mohly? Straka tam rapoce, kde se jí páčí (líbí). A když straky vůkol svého hnízda a jinde v lese

nejvíce rapotávají, tehdy odtud hned následovati má, že tam nejvíce hostové aneb noviny přicházívají? — Co se pak pukání stola, dveří aneb jiných dřevěných věcí dotýče, to se přirozeným způsobem stává a žáden příchod hostě aneb noviny nepředzvěstuje. Nebo dřevo puchne, když jest povětří vlhké, a sesýchá, aneb spolustahuje, tože povětří suché. Když tehdy na tento způsob dřevěné věci anebo napuchají, anebo se spolu stahují, tehdy obyčejně pukávají — a s tím nic nepředzvěstují.

Když v uších někomu zvoní aneb zní, odtud též něco budoucího prorokují bláznivi lidé. Podobně když slepice tak zpívá, jako kohout, mluveno bývá, že takový zpěv škodu aneb neštěstí hospodinovi (hospodáři) předzvěstuje. Ale vy tomu nevěřte. Taková slepice obyčejně zpívává, která je nad mír tučná, a která při tom pro nějakou příčinu vejca nemůže nést... To jest pravda, že mnozí živočichové v takový čas, když proměny v povětří nastávají, něco neobyčejného dávají na sobě spatřovati. Ale toho příčina ne jinde, jen v jejich nature aneb přirození hledána býti má.

Cože sova aneb kuvík vřeštěním svým podle domnění sprostých lidí obyčejně předzvěstovává? To, že někdo v krátký čas zemře, v tom domě, na kterém aneb okolo kterého kuvík kuvíká. — Jakožeby takový pták, který sám své vlastní smrti čas a hodinu nezná, mohl znát, v který čas tento aneb jiný člověk zemříti má? A jakožeby on to chtěl předzvěstovat? Sova aneb kuvík v noci, tak jako vrabec, aneb jiný pták ve dne, kam chce, vysedne, a podle přirození svého vřeští aneb kuvíká. Odtud pak žádného člověka smrt nenásleduje... Zná to Bůh, že by odtud mnoho zlého na lidské pokolení vyplývalo, kdyby lidé čas a hodinu dokonání svého znali. Protož skryl On to před očima našima pro naše vlastní štěstí, a neoznamuje žádnému skrze sovy aneb co jiné, kdy, kde a jak kdo má umříti.

Tehdy ani svrček svým hlasem to neoznamuje, že v tom domě, kde se zjevuje, někdo v krátký čas zemře? — Jestli sova aneb kuvík nemůže nám to oznámiti, tím méně svrček. To všecko jest babské, bloudné a bláznivé domnění... A jak mnoho tisíc lidu zemírá, okolo kterých před jejich smrtí žáden svrček a žádná sova aneb kuvík nebývají slyšáni. Naproti tomu někde velmi mnoho svrčků a zase někde velmi mnoho kuvíků se nachází, a předce lidé proto neumírají, že okolo nich vřeštívají.

IV. O svoditelích aneb šidířích, kteří sprostý lid rozličným způsobem, obzvláště pokladů vyhledáváním a kopáním klamou a do neštěstí přivozují.

Spisovatel uvádí příklady, jak někteří šibalové umluvivše se svými důvěrníky, klamou v sázce i jinak lehkověrný lid, tropí podivné věci se živým stříbrem (rtutí) nebo se sklennými bublinkami a pod. Kdo zná tyto věci, snadno si vysvětlí jejich účiny. Lidu nezkušenému zdá se to býti kouzlem nadpřirozeným.

V týž rozum dlužno smýšleti o kejklířích a komediantech, kteří zcela přirozeným způsobem, ale obratně, hbitě a chytře vykonávají všecky zdánlivě podivné svoje kousky a kumšty. Kdyby nám to ukazovali pomalu, postupně, jak si vedou, nezdálo by se nám to nic divného.

Nicotné jsou pověry, smyšlené snad ze šibalství, snad také na výstrahu, při krádeži. Vypravují sedláci učitelovi podrobnosti o tom: Já sem slyšel, aby ten, který chce zvědět, kdo mu něco ukradl, vzal málo země z toho místa, z kterého ta věc ukraděná byla, a tu zem aby pod mlýnský kámen vysypal, že se zloděj tak dlouho musí kroutit a trápit, pokud se nevyjeví, a pokud ukradenou věc nenavrátí. Potom někteří povídají, aby nějaková perla do ohně hoděná byla, když něco skapalo, že zloděj musí oslepnout. Jiný sedlák: Ještě i to mluveno bývá, že kdyby ten, komu nětco ukradeno jest, proso na lemeši v peci před ohněm pálil, že by se zloděj po celém těle vypukati musil.

Proti tomu dokazuje a vysvětluje učitel, že se může pod kámen mlýnský vsypati co chce, a zloděje přece nenalezneme. Trápí ho snad svědomí, nikoli pověrčivé výkony s mlýnským kamenem, s perlou a pod. Všecko to jest bláznivé a neprospěšné.

Podobné babské pletky objevují se u včelařův a holubářů. Říká se: Kdo chce, aby mu roj z včelince neuletěl, aby celý včelinec okolo takovou nitkou obtáhnul, kterou žena před křtem svého dítěte napřadla. Učitel se tomu posmívá. „Jakožeby taková nit mohla roj ve včelinci zadržet, kdyby on tam neměl kde sednut, a kdyby ven vyletět chtěl. S tím nikdo včelám nepočaří, aby neuletěly.“

Podobně i ti bláznivou věc vykonávají (pokračuje učitel), kteří proto, aby jejich holuby pryč neodletěli, od žebráka palici berou, tu na dva kusy prolamují, a na kříž do holubince kladou. Hloupost a sprostnost lidská velmi mnoho bláznivých věcí navymýšlela. Podobná daremná pletka je, že prý člověk všecky mlynářovy holuby může ku svým přivábiti, když od mlýna zastavnici ukradne a do svého holubince položí. Největší šejdíři a svoditelové jsou ti, kteří se chlubívají, že znají poklady v zemi vyhledávat. Malují nezkušenému lidu skvělou budoucnost, jak prý za málo peněz jejich radou a pomocí dokopají se pokladů. Učitel dokazuje sedlákům, že by tito šejdíři (obyčejně jsou to otrhanci, potulovači, daremníci nuzní) nejdříve sami sobě pomocí proutků a kouzelných obřadů pomohli.

Na otázku, pravda-li je to, „že poklady vyhářají anebo že se přesušejí,“ odpovídá spisovatel slovy učitelovými, že o tom často prostí lidé vypravují. „Že by z některého pokladu, který v zemi zakopán jest, přirozený oheň vycházel, to se pochopiti nemůže. Někdy ze země vycházejí takové páry a smrady, které se v noci tak blyštějí jako oheň. Ale toto stává se obyčejně na močárných místech anebo kde v zemi smradlavé a hnilé věci se nalézají (srv. kap. I.). Že by pak takovéto v noci viditelné páry aneb jako lidé povídají, oheň, z pokladů vycházely — to neznám.“

Podvodní hledači pokladů vybájili další povídačky, jimiž klamou lidi, že prý zlí duchové, čerti, hlídají v podobě černých psíků pokladů, že se poklady pod zemí z jednoho místa na druhé mohou přestěhovati.

(Pokračování.)

Lidové léčení.

I. Z lidového lékařství ve východních Čechách.

Podává **Antonín Tomíček.**

I. Kdo léčí.

Umění vyhojiti z nemoci, „pomoct“ někomu, je „dar vod Pána Boha“, musí býti člověku již vrozeno, a ten, kdo „to“ má ze sebe, je nejpřirozenější lékař, přirozenější než ten, kdo má jen „školy na to“. To je názor lidový.

1. Nehledě tedy ani k peněžité stránce, nemá lid k lékařům důvěry potud, pokud se nedokáže, že takový mimo školy má to i od Boha. Takových lékařů není mnoho, za to však k takovému chodí a jezdí se z daleka. Takový lékař byl v Lukách u Jihlavi, ba od Humpolce až do Opočna se jezdilo.

2. Mimo takové lékaře požívá důvěry lidu pastor. O bývalých pastořích i pastorkách v Humpolci divy se vypravují; že to není nahodilé, nasvědčuje starší národní píseň: „Kdybych já byl věděl, někdo mě pověděl, že ty ležíš v těžké nemoci: byl bych ve dne v noci hledal ti pomoci, lékaře, pastory, by tě kurýrovali.“

3. I pohodák, pohodný, rasík či ras rozumí nemoci. Chce-li, uřkne i jinou nemoc přivolá — musí tedy umět také od nemoci pomoci.

4. Také kat je půl doktora, rozumí člověku. Do Jihlavi ku katovi se dříve leckdo odvažoval, neboť pomoc byla jista a hlavně pro lidské sádlo.

5. „Apatyka“ je sama sebou víc než doktor: mají toho tam, vědí, co nač je a chtějí-li, tak pomohou. Věří se tedy více lékárnám než lékařům. Každá lékárna nemá ovšem té důvěry; jen ta, která je „celá“, ne půlka, kde lze dostat všecko, tedy hlavně neofficielní léky, a pak hlavně: lidské sádlo, z „vopičáka i z vopice“, medvědí, psí, račí, vocelovej vocet, všecky možné masti a byliny — zkrátka všecko. Jestli se tedy pan apatykář pěkně vyptá, co a jak a pak po dlouhých okolkách „tajemně“ na příklad to račí sádlo prodá a ono náhodou pomůže — může míti hojný odbyt. Kdyby kupce odbyl, šel by jinam, a když by ho všude odbyli s prázdnou, jsou tu:

6. Dědkové a báby, kteří pomáhají.

Takoví „ze sebe“ doktoři jsou dvojí: ti, kteří léčí na základě něčeho a druzí, kteří léčí pouze pověrou. Základem prvých je z pravidla rodinná pověst a obyčejně i zděděný starý „verbář“. Není na světě bylina, aby na něco nebyla. K čemu ta která bylina je, takový člověk ví. Jak léčí? Já jako malý chlapec onemocněl jsem na oči. Zavolali tedy naši starého „Prachandíka“, měl „verbář“, rodina pak proslula v léčení. Přišel,

oko prohlédl, čistou vodou vymyl; pak utloukl jemně cukr a oko ním vyfukoval. Po té rozkousal řebíček a na oko dýchal. Když pak se oko jasnilo a lepšilo, přinesl křepelčí sádlo a mazal ním okolo oko, na spánkách či židovinách a víčka, aby se sílilo. Oko se opravdu „vyhnojilo“ a on léčení prohlásil za ukončené. — Druhý druh jsou lidé léčící jen pověrou, z pravidla ženské.

7. Mimo tyto je skoro v každé vesnici člověk, obyčejně ženská, který je tak trochu učenníkem předešlých „doktorů“.

II. Co a jak se léčí.

1. Nejobyčejnější onemocnění je **uřknutí**. Je „vohlídnutej“, říká se. Jak se uřkne neboli „vohlídne“? Tím, že se někdo **znenadání**, buď zúmyslně, buď bez úmyslu, „divně“ na druhého podívá. Uřknutému zakalí se oči, rozbolí ho hlava, žaludek, — všecko bolí, je mu špatně. Každý člověk neuřkne vždy, ale jsou lidé, jichž pohled je jedovatý. Ten, kdo má srostlé obočí a škaredý „kukúč“, uřkne vždy, jakmile se podívá. Přišlo-li někomu tedy „tak ňák divně“, musí si naplít třikrát na kotníky u pravé ruky a směrem od levé strany ku pravé obě oči vytřít, a to po třikráte opakovat. (Č. Heřmanice.)

Uřknutému dítěti matka každé oko jazykem přejede a třikrát odplivne. To pomáhá ode všech neurčitých nemocí — není-li děcko nemocne, nemá také „slané“ oči. (Slavnič.)

Uřknutý dobytek přejede se třikrát obrácenou čepicí, teplou, kterou si musí dotyčný mužský od předu do zadu sejmout. Ženská přejede dobytče svým spodním šatem proti srsti. (Slavnič.)

Ochranný prostředek proti uřknutí je nedivit se příliš ničemu, neboť tím přílišným divením se obyčejně bez zlého úmyslu uřkne. Proto také zejména dětem nesmí se podívovat a kdo vejde do chléva, musí na prahu odplivnouti třikráte a říci: „Panbůh požehnej, aby vám to neuřk!“ Jakmile by toho opomenul, má zlý umysl. — Uřkne se též každý „Boží dar“, ať již hotový nebo těsto. Též len se uřkne. (Slavnič.)

2. Jiná nemoc je „**polamaní**“. „Jsem nákej celej polámanej,“ vyjadřují se lidé. V tom případě třeba „napravit“. Napraví se člověk sám, když si sedne, opře levý loket o pravé koleno a otáčí se zvolna na pravo, až v něm „praští“ a obrácení. „To to lupe,“ libuje si. Nebo dá se napravit. Nejlepší je dát se „natřásti“. „Tak mě natřes, jsem polámanej,“ vybídne se. Takový „mandl“ sepne pevně ruce za hlavu, druhý mu sáhne jedou pravou svou a přes svá prsa si ho přehne, [illegible] V takovém to „lupe“. Jestli ani „todle [illegible] Pak [illegible] se do pasu a ulehne [illegible] Pak podle pravidel svého [illegible] (Slavnič.)

3. Hůře je, když tlačí „můra“ někoho. Tu už nemůže dejchat, slábne, umírá. — Můra tlačí ve spaní — pije krev. Přijde do „seknice“ každou „skoulou“, ba provleče se i klíčovou dírkou. Můra je živoucí člověk, mužský a obyčejně ženská. Na kohosi chodila můra. Postížený v dřímotě cítil, jak ho dusí, ale vzbudit se nemůže. Jednou se však přece vzbudil, vyskočil, aby zavřel dvéře, jestli snad zůstaly pootevřené, ale při měsíčku zahlédl jen v klíčové dírce konec stébla, jak zmizelo. Podruhé, když ho tlačila, zase se vzbudil, „chrast“ na prsa, stéblo zachytil a rozdrtil — ráno pak zvonili „hodinku“ sousedce, která celá potrhaná ležela zkrvácena v posteli. Byla můrou. A jiné pomoci není od ní, leč zamezit jí přístup nebo se jí zmocnit. (Slavnič.)

4. Těžká je nemoc, když vrazí se do těla nátka. „Skládá se“ do nohy, do ruky, kamkoliv. Také „nádní kost“ se „dělá“. Nátka se zažehnává, a to takto: Nemocný zabalí se do pytle od žitné mouky, a zažehnávající říká: „Nátko, nátko zlá, vyjdi z tohoto těla, z této hlavy, z těchto rukou . . .“ vyjmenujou se všecky části těla a z celého se vyžene. (Slavnič.) — Nádní kost (námní, návní, nátchní) se zažehnává: Trpící odebeře se všedního dne do kostela, klekne do prázdné stolice, neboť nikdo nesmí zažehnávání jeho pozorovati. Při pozdvihování vyhledá si příslušnou modlitbu, tu přiloží na návní kost, a když se ostatní lidé bijou v prsa, on říká: námní kosti, přestaň růsti; nerost, nerost znamení jako neroste kamení od Syna Božího narození. (Č. Heřmanice.)

5. Když má někdo „psinu“ (= zimnici), nejlépe jít si koupit a vypit „míchaného truňku“, ale tak, že vezme peníze a lahvičku, položí obé na pult a nesmí nic mluvit Nejlépe, když někdo jde s ním a řekne to za něj. (Č. Heřmanice.)

6. Když se dělá „břed“, má se klíčem zavřít. Klíč položí se tak, aby vršek „bředu“ byl v dírce, pak do půl se otočí klíčem a klíč se zdvihne. Na to zase křížem na dřívější polohu se tak položí a zase do půl otočí, a to se třikrát opakuje. (Č. Heřmanice.)

7. Mrzutá kožní nemoc jsou bradavice (= bradavky). — Bradavky stírají se syrovým masem, to pak pod okap se zakope. Když maso shnije — bradavky zmizejí. (Č. Heřmanice.) — Podváže se jedna po druhé žíní, a kolik bradavek, tolik uzlíčků se na žíni nadělá. Pak se přinese ze sklepa jablko, rozkrojí se, žíně s uzlíčkama vstrčí se do něho, a jablko dá se do sklepa na místo, kde leželo. (Tisová.) — Spočítají se bradavice, pak se to číslo od zadu ku předu říká a na režné niti tolik uzlíčků při tom se udělá. Nit ta dá se na místo, kam nikdy slunce nemůže svítit (pod kámen), a až nit shnije, bradavice samy se ztratí. (Větrní Jeníkov.) — Nebo má se to takto udělat: Postižený má jít na proud k vodě, když někomu vyzvánějí (t. j. hrany) a on neví komu. Proudící vodou se bradavky tak dlouho smejvají, pokud zvoní, a při tom stále se říká: „Zvonějí hrany — nevím komu, bradavice, jděte dolů.“ (Č. Heřmanice.)

8. Ječné zrno na oku nejlépe je propíchnout ječmenem. (Č. Heřmanice.) — Nebo: Kdo k takovému přijde, má do očí mu třikráte říci:

„Dělá se ti ječný zrno“, a ten popře: „Ne ječný zrno“. Když třikrát to po sobě tak popře — ječné zrno se ztratí. (Slavnič.)

9. Lišej když někdo poprvé uhlídá, má znenadání na něj naplit. (Slavnič i Č. Heřmanice.)

10. Když bolí v krku, napálí se vařečka a kouř se musí polykat. (Č. Heřmanice.)

11. Ujmy nejprve třeba zjistit. Nemocný položí se na vystlanou postel na břicho s roztaženýma rukama a nohama zcela jsa odstrojen. Vezme se nit na Velký pátek „utkaná“ a tělo se měří třikrát křížem od špičky prstů levé ruky ku špičce prstů pravé nohy a od pravé ruky k levé noze. Je-li míra stejná, ujmy nemocný nemá. — Nebo se vezmou tři lžice (žlíce) nevrátivé vody na misku a potírají jí ruce po žilách křížem a třikráte; po té se vody změří znova a je-li jí více, má nemocný ujmy. Ty se musí pak zažehnat. (Slavnič.)

II. Z lidového léčení na Mor. Valašsku.

Podává **Mat. Václavek.**

Nevyčerpatelné jsou prostředky, jimiž lid náš chrání buď tělo své od nemoci, nebo nemoc samu překonati a zažehnati usiluje. K tomu slouží mu věci, jež buď v domácnosti své přechovává, buď ve přírodě, nevyvažitelném zdroji tom, nalézá. Přítomná stať platiž jaksi za doplněk oněch statí ve spise mém „Moravské Valašsko“, jež jednají o nemocech a lékách (str. 124—133) a o léčivých a čarodějných zelinách (XIV., 153—160). Látka pochází z Návojné u Brumova, z Veselé u Valaš. Meziříčí, z Mikulůvky a Lazů u Vsetína, jejížto původ budeme u každé počátečním písmenem označovati.*) Co do látky z Návojné, podotýkám, že všecky skoro nemoci způsobem tuto vylíčeným léčí podle ústního podání „starých ludí“ Marie Šenkéříková z Návojny.

Bradavice, bradavky, kuří řiť. Bradavice dostane, kdo se do nich u jiného zahledí nebo je jinému spočítá. Nemocný se jich zbaví, když sám řezníkovi ukradne kousek masa a zakope je pod okap stavení, v němž bydlí. Jak maso v zemi hnije, tak mizí nemocnému bradavky. Také si od nich člověk pomůže, když si je do krve popíchá a krvavé pryšcem zaleje. Do 14 dní se mu ztratí. (V.)

Bolení. Bolení břicha: pražit oves na červeno a v hadrách přikládat; také patáčí se utluče, paří a přikládá. Bolení krku: Pit kafrovú vodu a syrovým sviňským sádlem obvázat. Též husím sádlem mazat. Bolení zubů: Saimenegaist (roztok salmiaku) voňat. Balsamový olej je od zubů bolení i od všeckého dobrý. Do nemože jest, tak ať ho po kapkách pije. Nebo: Na Boží Tělo, kady panáček chodí při oltářích,

*) Látku se mnou sdělili pp. Rudolf Drápal, učitel v Návojné, Karel Neuwirt, učitel ve Veselé, a Alois Kryštůfek, naďučitel v Mikulůvce.

vem od každého po otépečce (postłaňé traviny s kvítím) a tým zuby nakuřuj. (N.) Bolení zubů přestane, vykouří-li nemocný ušušený stvol dýně. (V.) Od bolení v prsou: Žłtek z vajca, kúsek putru a kúsek cukrkandlu utřít a sněst. Též pijú brabantový olej. (N.) Bolění u malých dětí konejší bílá cibula na másle upražená a tým mastěná. Nebo patáčí a mateří dúšku ve vodě ohřát (ne vařit) a v tom díťa kúpat. (N.) Od bolení je také balšánek, potom balmička (Andromeda?): ta roste na skalách „rusavských" na Slovensku; je dobrá lichvě (dobytku) i ludu od boléňa. Též marhulka pomože od boléňa; ta kvete bílým kvítkem a nevymrzne. Natlúct a nakrúcat ščavy. (N.)

Čemer. Dyž všecky údy bolíja, třít ruce vlažným octem a nejakým mastným. (N.) Čemer zmizí, když sa žiły potírajú míšaninú soli, česneku a octa; dyž néni octa, užije sa zelnice. (V.)

Hlísty. Prostředky proti nim: 1. Za krejcar koupí se bavlny, poleje líhem, aby zvadla, pak se posype myrhou a opět důkladně líhem zaleje. Takto připravená bavlna přiloží se dětem na pupek. 2. Semínka pelyňku namočí se v líhu, pak se kandysovým cukrem osladí a dají užívati buď na noc, nebo lépe ráno na lačný žaludek. 3. Žemličku tvrdou namočiť v kořalce. Tam ji tak dlouho nechať, až všechnu do sebe vpije, pak se sní. 4. Silný, ustatý luh uvařiť, seménka cicvárová dať povařiť a oslazené piť. (V.) Od hlíst pomáhá hlístník. (N.)

Hostec (a ohnipara): Děvčeti nebo ženě se dá „svítek". Kúsek bromičky ustřihnút a zaplést do vlasů, aby tvořil malý cop. (N.)

Kašel. Pendreku do mléka zavařit a pit. Nebo cukrkandl nad světidlem (dračkou) upúščat do vody nebo do mléka. To pit. (N.) Působí-li kašel zákožní hlísty, tu má dítě i pálení a zakalené oči. Hlísty takové objeví se jen na krku, skráních, slechách a do polovice páteřové kosti. Na schodě měsíčka se místa tato potírají v týdni, a to buď v úterý, ve středu a pátek, nebo ve středu, v pátek sobotu následujícím: tři strúčky česneku rozsekaného smísí se s octem, do toho přidá se žitné (pšeničné) mouky a tím se potírá. Kdyby dítě příliš plakalo, činí tak dva, aby se práce urychlila. Hlísty objeví se brzy na kůži pod prsty. (V.)

Krč (křeče). Namočit do horké vody hadry, dobře je vykrúcat, a na místa, kde je krč, stále přikládat. (N.)

Moč. Aby se dostavil, přiloží se horká opařená nať peržele nebo celeru na život. (V.)

Nachlazení nohou a štípání v nich. Uvařit stěřiny (odrobiny, smeti) ze sena a mateří dúšku a nad odvarem, plachtú pokrytém, nohy dobře pařit, ne kúpat. (N.)

Nátka. Sádlo sviňské uvazovat a flusovým kúřem kúřit (dostane ho v každém kvelbě!). Lněný semenec na mléce vařit a přikládat lístky z luzovníka (vypadá jak veliké kopřivy, ale listy má zelenší, též kvete). Také pomáhá od nátky smrďutá zelina a chebzí. (N.)

III. *Jak lid východoslezský „doktoří“.*

Líčí **Blandina Čížková.**

I.

Dobromyslnost lidu východoslezského zrcadlí se hlavně v bohatosti vědění, v ochotném poradění a poskytování léčivých prostředků, v něž důvěra bývá veliká. V každé, i v té nejmenší chaloupce horské najde se malá lékárnička. A jak jinak? Kolik hodin cesty daleko široko mnohde lékaře není, a kdyby i byl, tu neschůdné cesty mnohdy, nejčastěji však chudoba nedovolí povolati k nemocnému doktora, jehož vstup do domu pro nezámožného venkovana vždy veliké vydání znamená.

„Když tedy častěji ani není možno lékaře povolati, jak pak si tam vysoko v horách pomáháte, když se nemoc dostaví?“ Tážu se přítele horala.

„Naše prostředky jsou velmi jednoduché. Naše zdravá ‚nótura‘ nás přes mnohé snadno přenese, mazlení a naříkání není u nás v módě. Přijde-li v skutku zle, vždy se pro úlevu něco shledá. ‚Doktořiť‘ známe všichni, ba je bída někdy, když se těch rádců mnoho sejde, člověk pak neví, co jest z toho všeho dobrého to nejlepší, aby to zkusil.“

A bodrý můj přítel z Mohelnice pod Lysou horou rozvinul mi jasný obrázek, jak se v Bezkydech „doktoří“. Tuto jej čtenářům podávám, přidržujíc se (pokud to není srozumitelnosti na závadu) místních výrazův.

Když nás hlava bolí, zejména, když „zahoreme“ (to se stane obyčejně v zimě, když tuze časně rouru u kamen ucpeme, mámeť u nás skoro bez výminky jednoduchá okna a byť v lesích, musíme notně drahým palivem šetřiti), klademe na hlavu kyselé zelí v plátěném hadru, a bolest brzy přejde. — Kdo často na závrat, neb dokonce na „fantasiu“ trpí, tomu pomůže máčeti hlavu odvarem z dubového listí. K tomu účelu musí se voda z devíti zřídel nabrati, naleje se na dubové listy, načež se musí nepřetržitě po 24 hodiny ve varu udržeti. — Proti očním nemocem doporučuje se silně z dýmky kouřiti. — Boláky a strupy na hlavě a obličeji natírají se pěnou s kravského mléka neb posypou popelem z dýmky. — Bolavé „kútky“ léčí kuřák „sokem z trestky“ (tabákovou močkou z troubele dýmky). Aby se bolavé koutky nedostaly, panuje mezi zdejším lidem zvyk, lžíci před jídlem otříti, a to tím způsobem, že se lžíce pod paží otočí. I hrnek, z něhož již někdo pil, se takto otírá. Také zvyk nechati vždy trochu nápoje ve sklenici a toto po dopití třebas v jizbě po podlaze vychrstnouti, vzal v tom, tuším, svůj vznik. — Nótka (nádcha) léčí se „nótkovú zelinú“, která v žitě roste. Nemocný podkadí (podkouří) se také čertincem (čertkalem). Nótka dostaví se obyčejně po špatném vyspání. — Kdo z domácích nejdříve uzří nový měsíc (při čemž nutno se pokřižovati), ten nedostane bolení zubů. Proti těmto bolestem upotřebuje se kafru neb zázvoru.

Kdo hodně kouří, toho zuby nebolí neb aspoň boleti přestanou. Z toho důvodu bafčí mnohá horalka jak starý cikán; při bolestech zubů si to navykla a pak zvyk nerada odkládá. Je-li zub kotlavý, pak jsou kleště nejlepším prostředkem. Zubních lékařů bylo do nedávna po venkově všude dost. Za vytrhnutí jednoho zubu platilo se obyčejně 5 kr. Jelikož však odměna byla malá a mrzutosti, když praktičtí lékaři o podobném případu zvěděli, veliké, tedy zubní lékaři po dědinách vymizeli. Pokud to jde, pomůže si každý „drotvú“ (dratví) sám. — Bolest v uších a nedoslýchavost hojí dobře „hromotřesk“ (lomikámen), jenž všude v horách na hromadách kamení roste. Jeho dužnaté lupínky se mezi dvěma kameny rozmačkají, přes plátěnou hadérku prolisují a tekutina takto nabytá nakape se do ucha. Proto vídáme na střechách našich chalup hromotřesk, aby byl pokud možno hned při ruce. — Jahodník před sv. Janem Křtitelem i s kořínky nasbíraný a usušený připravuje se jako thé a hojí prsní neduhy. Také kuchyňská cibule na másle smažená a neraf. cukrem slazená prokazuje v tomto směru znamenitých služeb; nejčastěji však užívá se „halbiše“ (ibiš), který se v mléku uvaří. Také medu připisuje se velká hojící síla. — Do mléka nastrouhaná křída zažene žáhu. — Proti bolení břicha užívá se česneku rozmačkaného v kapustnici (voda z kyselého zelí). — Otřásá-li zimnice, uvaří se v syrovátce kořen „lubštku“ (libečku), jenž „palachu“ (rákosí) podoben roste a z daleka odporně páchne. Tento lék prý každou kostí pohne, rozehřeje a důkladně vyléčí. — Dostaví-li se nechuť k jídlu neb novomodní nemoc influenca, připraví se thé z „rodní koňčiny“ (hořkého jetele). Kdo jest „jemnějšího citu“, ten si thé ocukří, jinak se pije hořké. — Proti zácpě užívá se kmínu, který se semele a do jakéhokoliv nápoje přimíchá. Také čimerka nebo „barborový koření“ (reveň) učinkuje výtečně. Pro tento lék chodívali si dříve lidé k báčům (pastýřům ovcí na salaších), kteří přidávali čimerku do žinčice, což prý i té nejtvrdší „nótuře žaludek provrtalo“. — Plody podražce nasbírány přede dnem sv. Jana Křtitele nakládají se do vína a užívají proti křečem a mdlobě srdečné. Protože plody „utekou do země, aniž by člověk věděl jak“, musí se před označeným dnem sbírati. — Dření v nohou neb jiných údech (hostec, o tom níže více), léčí se mastí z „blamorek“ (?). Jsou to kořínky hrbolatého tvaru, líbeznou vůni vydávající. Blamorky se nasbíraji, očistí, usuší a semelou; když jest potřeba, usmaží se na čerstvém másle a touto mastí tře se chorý úd, ale vždy jedním směrem, po žilách dolů. — Lék, česnek s kapustnicí, o němž již výše zmínka učiněna byla, podává se také tenkráte, když se zbouří hlísty (škrkavky), což se po dráždivých, zejména velmi sladkých pokrmech stává. Člověka, který má zbouřené hlísty, lze z daleka poznati: oči mu neobyčejně blyští. — Dítky mající hlísty pod kůží (housenky) posadí se do vany s teplou vodou a potírají se zmíněnou zelnou vodou mezi lopatkami, až ostré hlavičky hlístů zpod kůže vyniknou. Tyto jsou černé a mají vzhled drobných blech. — Hlízovatým dítkám připraví se koupel, k níž se připraví odvar z mladých vršků jedlí a borovic a něco mravenčích

vajíček. Nezemře-li dítko po koupeli do 24 hodin, pak se, byť by i sebe hlízovatější bylo, „vylíže“. — O chřadnoucím děcku panuje obyčejně domněnka, že má lunzoch nebo suchoty (souchotě). Tyto se obyčejně zaříkávají. V Sedlištích u Frýdku zemřela před několika roky „baba“, k níž lidé s dítkami z daleka na poradu přicházeli. Tato dítko koupala a souchotě před jakýmsi obrazem zažehnávala: aby neduh tento (souchotě) k dítku práva neměl, aby dítko na živu zůstalo — jestli si smrt jinou příčinu nevyhledá (!). — Padoucnici jest těžko léčiti; za tou příčinou nutno každému případu — pokud možno — předejíti. Děti dostanou padoucnici nejspíše z leku. Proto, když se dítko ulekne na př. psa, vystřihnou se tomuto chlupy mezi očima, hodí se na řeřavé dřevěné uhlí a dítko se okadí. Když nic jiného, posílají matky děti aspoň na stranu, aby leknutí zlý následek nemělo. — Na omrzliny přikládá se kyselé zelí, které, když se na údu prohřálo, se vždy v ledové vodě proplachuje a znova přikládá. — Na opařeniny přikládá se strouhanina ze zemáků. — Na spáleniny přiloží se plátěný hadr, na nějž se nakape jelení lůj. — Při otravě nutno zvěděti, co otrávený požil. Tatáž krmě na „oškvarek“ spálená a s vodou vypitá pomůže chorému opět ke zdraví. — Při uštknutí zmijí se rána vyssaje, pevně obváže a pije se tolik kořalky, mnoho-li jen píti možno. — Na rány ostrým nástrojem, nožem, srpem, kosou způsobené nejlépe přiložiti nezaprášenou pavučinu, aby se proud krve zastavil. Dobrý obvazek a dobrá „nótura“ vykoná ostatní. — Rány udeřením, pomačkáním a jinak způsobené hojí se arnikou, také Božím dřívkem (brotanem), jež se na másle usmaží. Vymývá-li se rána louhem z popela z „jasínového“ (jasanového) dřeva, rychle se hojí. — Kuří (slepičí) sádlo požívá velmi dobré pověsti jako znamenitý prostředek při vředech a podebraninách. Toto sádlo činí kůži měkkou a mírní bolesti. Když se vřed „odebere“, přikládá se „živica“ (pryskyřice z jedle), kteráž boláky čistí a čerstva hojí. — Před nákazou vůbec a před zlou nemocí (tyfem) zvlášť chrání se náš horal tím, že vykuřuje příbytek jalovcem, jehož v horách všude hojnost. Jahůdky jalovce nakládají se do kořalky, také se v době nákazy česnek s vodou zapíjí. Obého užívá se na lačný žaludek.

Tolik můj ochotný známý z Bezkyd. Další udaje podařilo se mi po různu sebrati.

Koltuň neb mamuník, také skřítek (hostec). Koltuň*) jest dvojího druhu: suchý neb mokrý. Jsou-li toliko bolesti v údech, v kostech (lámání a dření), jest koltuň suchý. Otevře-li se na pobolujícím údu rána a „hnojí-li“ se, jest koltuň mokrý. Osobě, které koltuň „škodí“, svinou se obyčejně vlasy, načež bolest uleví. Ba, jest nejlépe, aby se nemoc neprodlužovala, vlasy ani nečesati a svinutí umělým způsobem přivoditi. To se učiní, když se vlasy na zadní části hlavy smolou namažou. Ustřihne-li se chumel vlasů předčasně, se zlou se člověk

*) Viz Zíbrt, Knihovna Českého Lidu č. 1., Skřítek v podání lidu českého, v Praze 1891, str. 22.

potáže. Každou změnu počasí „čuje“ pak v kolenou neb ve „hřbetě“, ba i smrt si tak může přivoditi. Proto jest radno vyčkati, až koltuň dozrá. Ustřihnouti se musí toliko v den, kdy jest teplo a jasno, tak že mráčku na obloze není. (Od toho přísloví: „Dnes jest pěkně, že by mohl koltuně stříhati“.) Ustřižené vlasy svážou se do pytlíku, k nim přiloží se buď kousek chleba s máslem neb nějaký peníz, obyčejně měděný, a pověsí se nejraději poblíž poutního kostela neb kaple v lese na smrčku. Při tom se má modliti Otčenáš a Zdrávas. Na Frýdecku věšeli koltuně zejména u kaple v „Hájku“ u Frýdku; v Bruzovicích také u kaple v Lipině. V Těšíně a okolí zastrčí i na „hůře“ (půdě) za trám. Že osvěta i v mnohém slezském zákoutí silně pokračuje, vidno z toho, že kde dříve by se byl koltuňa žádný ani nedotekl, jest tento nyní vítaným nálezem. Měďáky se vytlukou a propijou. Koltuňa může si člověk přivoditi, když, zachce-li se mu něčeho, odepře si toho z nutnosti neb dobrovolně. Jistá stará výměnkářka ze Žukova mi vypravovala, že poměrně ještě mladá a statná dostala koltuňa, an se jí hovězí polévky zachtělo, ale neměla právě na hovězinu. Od těch dob mívá dření v kostech. Aby bolesti zmírnila, nosí na ruce silný měděný prsten. To činí dobře. Jiná babka ze Šibice mi sdělila, že, byla právě v „polohu“, a tu prý zachtělo se jí kořalky. Jelikož této nedošla, dostala velký bol do nohy; ten sice již pozbyla, ale od těch časů silně „chromí“ (napadá na nohu). V horách věří lid, že koltuňa, který jest velmi poskudný (mlsný), uspokojí nejlépe, když jej pravým jménem *ne*pojmenujeme. Zachce-li se komu něčeho, tu jest nejlépe „dohunit sviňské kolino“ (opatřiti si sviňskou nožku), a odvaru z ní častěji se napiti. Bolem stížené údy doporoučí se obaliti ovčí vlnou, ale tato musí býti z černé jehňačky. Bol vnikne do vlny, která se pevně svine; je-li potřeba, musí se prostředek opakovati. To činí velmi dobře, zejména při bolestech v kříži, když se dostaví „fousek“ (ústřel). Také se přikládají prohřaté pytlíky s ovsem, neb se maže kříž petrolejem. I vniterně užívá se různých prostředků, hlavně zelin a kořínků v kořalce nakládaných.

Svatební pečiva z jižních Čech.

Popisuje a kreslí **Fr. Lego.**

A. Svatební pečivo blatské.

Svatebním pečivem na Blatech jsou tak zvané „říčice“. Jsou to měchury podobně připravované a téhož asi tvaru jako naše městské bábovky, jen že jsou rozměrů mnohem větších. Říčice, jejíž vyobrazení (č. 1.) podáváme, pochází z Dráchova u Soběslavi a měří v průměru 50 cm.; jest tedy asi tak veliká jako největší selský pecen chleba.

Čís. 1 „Říčice" z Dráchova u Soběslavi.

Strojením říčic zabývají se v blatských vesnicích zvláštní výtvarné umělkyně, neboť nežádá se toliko, aby toto svatební pečivo bylo chutné, nýbrž i zevnějšek jeho musí se hostům svatebním líbiti. Mouka béře se k tomu nejjemnější a ovšem nešetří se při tom i mléka, másla, vajec

Čís. 2. „Baštyka" z osady Jesenické na Sedlčansku.

a hrozinek. Těsto dává se do zvláštních k tomu výhradně určených plechových forem s vlnitými stěnami.

Nyní nastává našim vesnickým modelářkám úkol, aby povrch říčic vkusně okrášlily, což nazývají „malováním“. Okrasy tyto dělají z tuhého těsta na stole, odtud pak je na povrch říčice přenášejí a přilepují. Nejobyčejnější tyto okrasné tvary jsou: srdíčka, ptáci a věnečky. Když „malování“ říčic skončeno, potře se povrch jejich ještě žloutkem,

Čís. 3. „Dítě“ ze Sedlčanska.

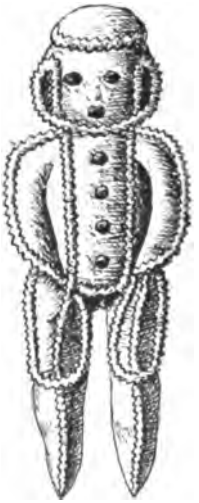

Čís. 4. „Panák“ ze Sedlčanska.

aby lesku nabyl, a tím celá strůjc jest odbyta. Pekou pak se v obyčejné peci chlebové. Upečené říčice se pak ještě na povrchu cukrovým práškem posypou.

Svatebního pečiva toho dává se o svatbách za výslužku panímámám, které súčastnily se zavíjení nevěsty. Starobylý obřad ten, jemuž jsme byli jako hosté v Mnichu u Kardašovy Řečice přítomni, konal se v domě ženichově, kam přespolní nevěsta se provdala. O půlnoci odvedly ženy plačící nevěstu z hospody do příbytku ženichova, cestou prozpěvujíce veselé písně. Mužové a mladá chasa veselila se s ženichem dále v hospodě. Po skončeném obřadu zavíjení nevěsty, jejž v článku „Lidový kroj na Blatech“ v sborníku tomto popisujeme, zasedly ženy s nevěstou k hostině za dlouhé stoly, na nichž rozloženy byly pěkně malované říčice a slušný

soudeček s rosolkou. Starosvatka rozkrájela centrálními řezy říčice na tolik dílů, kolik bylo svatebčanek, a jimi je podělila. Něco málo z toho ženy pojedly, ostatek odnesly si výslužkou domů. Po této hostině odvedena zavitá nevěsta s hudbou do hospody k ostatním svatebčanům, a zde odbylo se pak „kupování“ nevěsty.

B. Svatební pečivo z osady Jesenické na Sedlčansku.

K svatebnímu pečivu této krajiny náleželo: 1. baštyka s koláči, 2. dítě a 3. panák.

1. Baštyka (obraz 2.) jest ozdobná značně vypouklá puklice 30 cm. průměru měřící, která sloužila k pokrytí koláčů, jež družba ke konci svatební hostiny na míse na stůl přinesl. Baštyka byla zhotovena z těsta velmi tuhého a na zvláštní kulaté formě upečena; kulatý pak povrch její byl růžičkami a listům podobnými jinými okrasami velmi pěkně ozdoben. Do středů růžic těch upevnil družba voskové svíčičky, jež byly rozžaty, když pečivo toto na výsluhu do hodovní síně přinášel. Při tom ovšem se řečnilo a zpívalo.

2. Dítě (obr. 3.), do něhož vetknut byl po straně rozmarinový proutek, přinášel družba na talíři mezi hostinou, aby vybíral „na kolébku“. To se zvalo „vybírkou“. Nejprve předložen talíř s děckem ženichovi, aby první přispěl dárkem na kolébku; když pak všichni hosté taktéž učinili, podal řečník dítě s vybírkou nejstarší družičce, vedle nevěsty v čestném koutě světnice za stolem sedící, ta pak vsypala sebrané peníze nevěstě do zástěry. Že i při „vybírce na kolébku“ mnoho se řečnilo a hojně jadrných vtipů, jichž terčem byla panna nevěsta, se pronášelo, netřeba podotýkati.

3. Panáků (obr. 4.), podoby často velmi pitvorné, napečeno k svatebnímu veselí vždy tolik, aby všechny ženy jimi mohly býti poděleny, když ženich odvážel si nevěstu do svého domova. Ženy, sedíce na vozích, panáky těmi za jízdy vzhůru potřásaly, vesele při tom prozpěvujíce a výskajíce. To se zvalo „vyrážkou“ (vyražením) svatební.

Pečiva tato, jehož vyobrazení tuto přinášíme, zhotovila a vymalovala Veronika Špalová v Nedrahovicích u Jesenice.

Špýchárek na Malém Rohozci u Turnova.

(Se 3 vyobrazeními.) Podává **Jan Prousek.**

Špýchárek na Malém Rohozci u Turnova jest ozdobněji rouben, než samé Rakoušovo obydlí, ba vyniká nad jiné v celém okolí bohatě složenou lomenicí, škoda, že ukrytou a zarostlou ovocným stromovím,

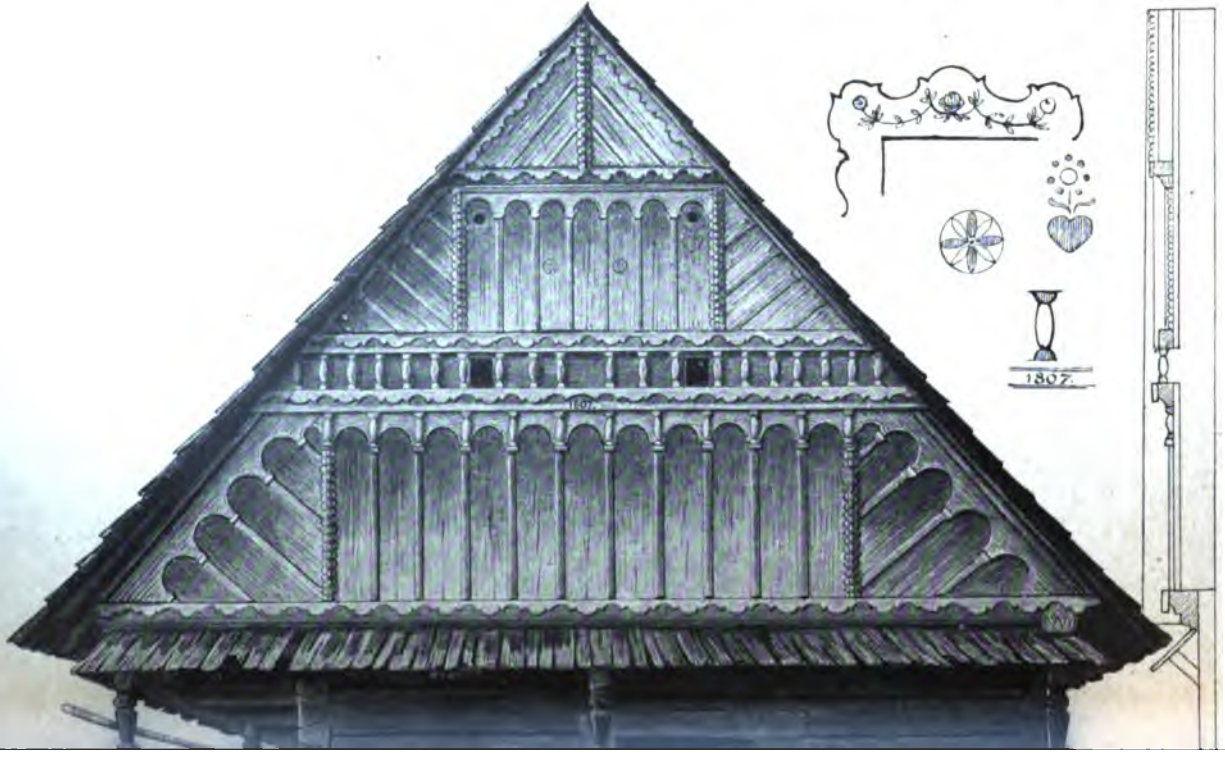
1807

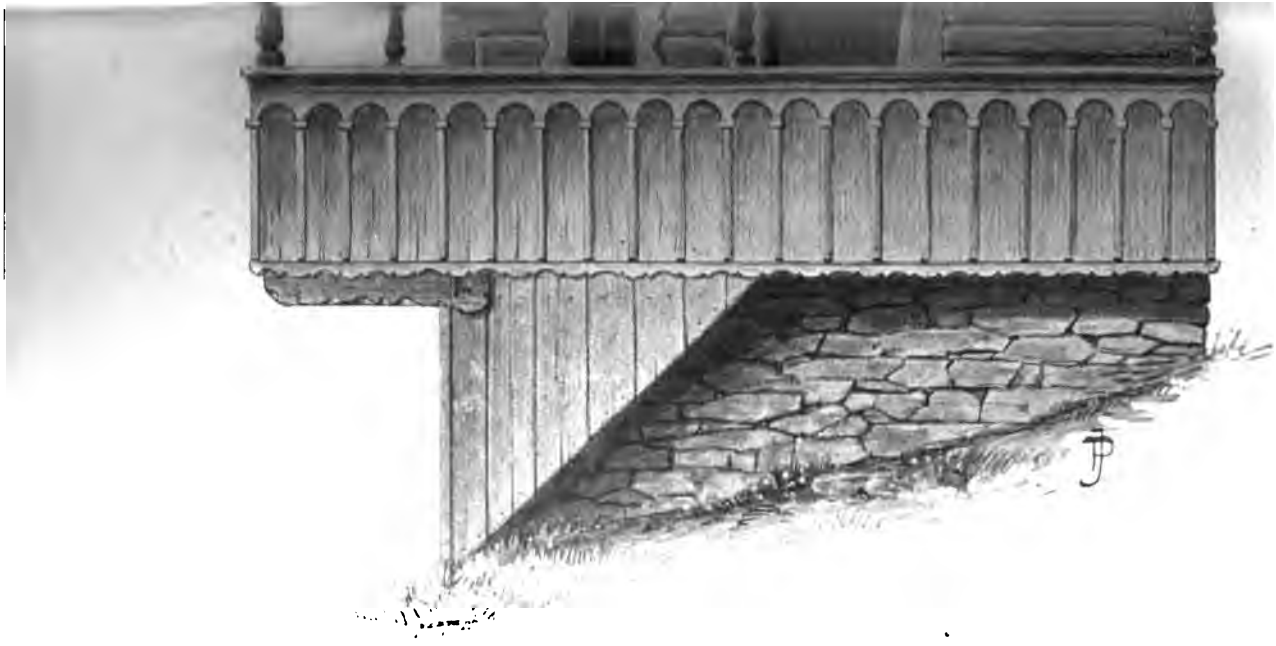

Srub Rakoušů na Malém Rohozci u Turnova

s pěkně roubenou lomenicí a omalovanými okraji.

Kresba JANA PROUSKA. (Ke str. 132.)

Čís. 1. Panímáma Rakoušova před špýchárkem.

vedle úvozové cesty vedoucí z vesnice směrem k Vazoveckému údolí k Mokřínu. (Viz zvláštní přílohu.)

Stěží bylo zachytiti fotografický detail štítu, perspektivicky se svahu se zkracujícího; než obrázek zřetelně a věrně okazuje podrobnosti staré tesařské práce, zejména řadu kuželovitých sloupečků, ladně složených s vykrajovanými prkénky a lištami, červeně natřenými okraji a římsou označenou nápisem „Léta Páně 1807". Stavení toto zobrazeno a zařaděno ve sbírce dřevěných budov ze severovýchodních Čech, vydaných tiskem r. 1895, kresbou J. P. Nicméně má poskytovati nynější fotografická reprodukce doklad staré vkusné řemeslné práce, pokud možná věrné dle skutečnosti, a zachytiti pro budoucno vzhled celku, než s něho ponenáhlu zmizí pel původnosti a malebnosti. Jako budova tak i její majetnici a obyvatelé staří manželé Rakoušovi, zasluhují býti uvedeni za vzor typicky českých, pracovitých, jednoduchých a při tom šťastných lidí, kteří povahami v ohledu národopisném liší se výhodně od novodobé stří-

Čís. 2. Pantáta Rakouš na pavlači.

zlivé většiny lidu a zasluhují rodinným životem a svorným působením, by zaznamenáno bylo na důkaz, že dosud nevymizel v Čechách ideálně patriarchální názor přes valný příboj novot příliš praktické doby.

Rakoušovic žijí starosvětsky a šťastně, prostě a čistě, pracně hospodaří, ale ani kuřeti by marně neublížili; jich dobromyslné tváře viděti na obrázcích: Starý hospodář vzhlíží právě s pavláčky sroubku; za svého mládí byl daleko ve světě, na vojně r. 1848 bojoval v Uhrách, pobyl v Polsku, ba i na tureckých hranicích; vychoval dvé synů, z nichž jeden opět „slouží císaři pánu". Panímámu čipernou uzříte při práci, stojí nedaleko starobylé studnice s rumpálem, jindy bývá čilá na poli, nosívá též mléko

do města a ráda vypravuje o své dceři a vnoučeti s upřímnou naivností, že poslouchali byste rádi. Vzácné povahy takové, jako ony staré typické chalupy vyznačují v pravdě svéráznost a typičnost našich vesnic a krajů.

Pověry o hadech.

I.

Hadí námluvy. Hadí král. Hadí procesí. O prašivci.

Podává **Ant. Šolta.**

Ve východních Čechách vypravuje si lid o hadech, že v létě za parných dnů v měsíci červenci slézají se a provozují kolem kmene nějakého stromu různé reje. Otáčejí se kolem pně a trvají tu, mrštně přední částí těla a hlavou pohybujíce, celé hodiny, buď slézají se v chomáče a dřepí tak v nečinnosti po dlouhou dobu. Strom vyhledají si na výsluní na pasece o samotě stojící, a tu prý jest nebezpečno člověku na takové „hadí námluvy“ přijíti. Spatří-li blížícího se člověka, zapískne prý nejstarší had, načež se ostatní hadi na příchozího navěsí a — uštípají ho.

Kolikráte jest nebezpečno potkati „hadí procesí“, t. j. množství plazících se hadů k „námluvám“. Též vypravují po východních Čechách, že mají hadi krále, který nosí zlatou korunku na hlavě. Korunku tu může získati od toho hada čistá panna. Potká-li čistá panna hada s korunkou, má mu prostříti na zem bílý šátek z čistého plátna, a had tu svou korunku na ten šátek složí a panně nic neudělá. Hadu však nesmí též býti ublíženo, sice bylo by zle. On by ten had písk', hadi by se hned slezli a pannu by uštípali.

V okolí Týnce nad Labem vypravují staří lidé o prašivci. Je-li had už hodně starý, přestane růsti do délky a roste do šířky, až je tak tlustý jako mužská ruka. Počne též měniti barvu a z šedivého hada stane se „jiskrnáč“. Takový starý tlustý had má barvy velmi skvělé, je modrý, žlutý, do zlatova a zelený.

Když se takový had vyhřívá na slunci, „tak hraje třema barvama, až oči z toho přecházejí“.

Takovému starému hadu počnou však za hlavou narůstati křídla. Ale ta rostou dlouho. Na starém hadu, z něhož se dělá prašivec, je nejdříve vidět, jak mu lezou křídla, vypadá to, jako kdyby mu vylézaly dvě kůstky. Po čase mu narostou křídla tak veliká jako „plejtva“ (ploutve) „s takovou blanou, jako má netopejr“, a ta blána je modrá. To však ještě had nemůže lítati. Když mu narostla křídla velká, tedy se svítí celý jako paví ocas.

Potom takový prašivec lítá, ale jenom v noci. A když letí, tak se svítí jako živý oheň, a jiskry je za ním znát jako ze žhavého koštěte

o čarodějnicích (30. dubna). Kolikrát je po něm vidět v povětří ohnivý pruh, když už odlít'.

Takový starý, lítající had slove prašivec a má skrýš v kamení, v lesích na místech, kam žádný člověk nikdy ani nezabloudí. Teď snad už taky prašivci nejsou, protože lidi všude vejdou a hady zabíjejí na potkání.

V Týnci nad Labem byl živ nádenník Rambousek, který (před více než 24 roky) se dušovával, že prašivce viděl kolikráte letět, když v noci hlídával nebo sekával obilí na polích u Zádušního lesa nebo u lesa Sváravi. [1])

Dožinky z okolí přeštického.

Podává **Tom. Mašek.**

O dožinkách mluví se a konají se k nim přípravy již kolik neděl napřed. Dospělá děvčata, jež po celé žně chodila „na panské“, zjednají si hudbu a v průvodu jejím, svátečně oblečena, jdou obyčejně nejprve k zámku. Volí se k tomu doba odpolední. U zámku se zpěv děvčat a hudba střídají. Hudebníci hrají, co jim bylo zazpíváno, a děvčata se při tom točí. Rozumí se, že o hojné a bujné posluchačstvo není zle. Po několika kouscích nesou děvčata na bílém talíři dva opentlené věnce, jeden hraběti, druhý hraběnce. Odevzdávajíce věnce, odříkávají: „Osvícenosti! Neseme vám věnec; posílá vám jej sv. Vavřinec, abyste věděl, že je žní konec.“ Po té podělí ostatní členy hraběcí rodiny kyticemi, jež svity jsou z několika klasů pšeničných, ječných a ovesných, a okrášleny astrou nebo pivoňkou; červenou, modrou nebo bílou tkanicí je vše zavázáno; také všechno služebnictvo obdrží po kytičce. Pak táhnou veselým průvodem s hudbou k bytu vrchního ředitele, hospodářského správce, lesmistra, faráře, řídícího učitele a potom i ostatních hraběcích úředníků v místě. Při každém zastavení děvčata předzpěvují, hudba hraje, odevzdává se věnec a kytice, jen s tím rozdílem, že se oslovení a písně dle stavu a hodnosti mění, a že věnec dostanou jen páni, jejich manželky poděleny bývají kyticí.

Tak na př. před zámkem rozestavíce se v půlkruh, zpívají děvčata mezi jinými známými národními písněmi i tuto:

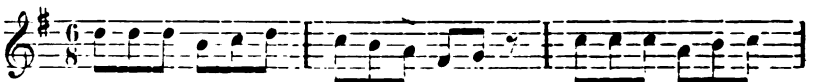

1. Mi-lo-sti-vý pa-ne, ru-ce lí - bá-me! Jest-li pak se za-se

---

[1]) Les Svárava rozkládá se východně od Týnce n. Labem. Vedle lesa na písčité poloze bývaly nalézány popelnice typu polabského (lužického). Též bronzové náramky, lžovickým z hromadného nálezu na vlas podobné, byly zde nalezeny.

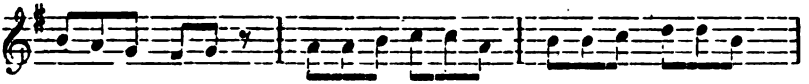

v ro-ce shle-dá-me? Jest-li se ne-shle-dá - me, my pla-kat bu-de-

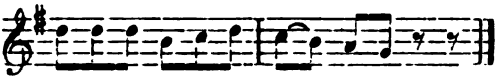

me, kde pak mi-lost-pá-na na-jde-me.

Milostivý pane, ruce líbáme
a jejich milosti dobrou noc dáme;
dobrou noc dáme a pevně doufáme,
že od nynějška v rok se shledáme.

Hospodářskému radovi před příbytkem opět zpívají takto:

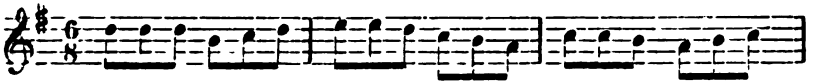

Ra-do-vic do-me-ček pěk-ně o - bí-le-ný, se-dí tam mi-lost-pán

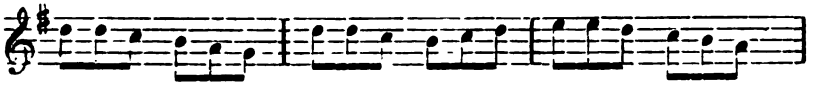

pěk-ně ob - le-če-ný; ve-dle ně - ho se-dí je-ho mi-lost-pa - ní,

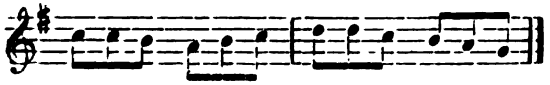

da-la mu hu-bi-čku — on se za-smál na ni.

Anebo:

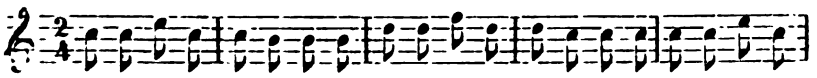

Pan ra-da má pěk-né ko-ně, stří-brem, zla-tem o-ko-va-né; mi-lost-pán má

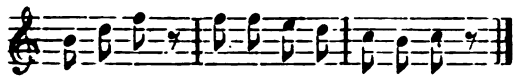

ko-ní-čky — no-sí vzhů-ru hla-vi-čky.

Nasečeme ovsa pro ně,
aby byli pěkní hodně;
nasečeme otavy,
aby pěkně řehtali.

Lesmistru zpívají:

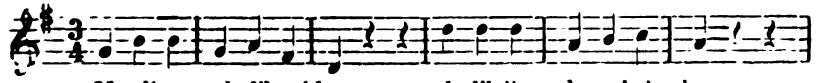

My-sli-vec stře-lil soj-ku; stře-lil ji do o-boj - ku

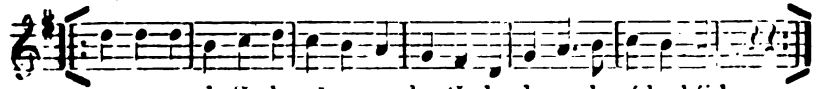

o-na mu le-tě - la, až mu u - le - tě - la do ze-le-né-ho háj-ku.

Usedla na jedličku,
volala: „Myslivečku.
Myslivečku, ha, ha,
já jsem už vyhrála,
já sedím na stromečku.“

Anebo:

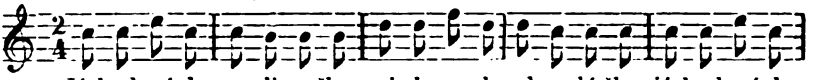

Já bych rá-da my-sli-ve-čka mi - lo-va - la od sr-dé-čka, já bych rá-da

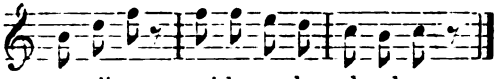

my-sliv-ce mi-lo-va - la od srd-ce.

Já bych ráda, jen se třesu,
sotva já to snesu;
to však pravím ze srdce,
že bych ráda myslivce.

Při zastavení u hospodářského správce pějí:

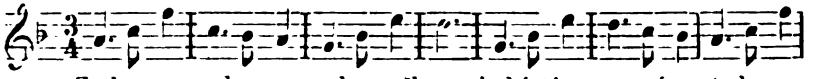

Za do-mem, za do-mem, za do-me-čkem, cin-ká tám pan sprá-vec to-la-re-

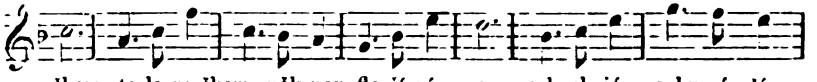

čkem, to-la-re-čkem, pěk-nou fla ší ví - na, a-bych já s ku-rá - ží

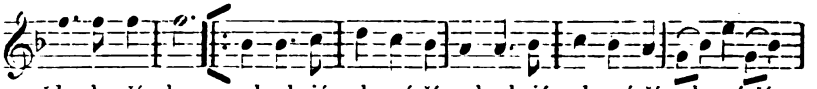

vždy-cky ží - la, a-bych já s ku-rá-ží, a-bych já s ku-rá-ží, s ku-rá-ží

Imo IIdo

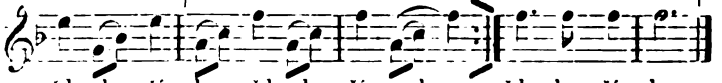

vždy-cky ží - la, vždy-cky ží - la vždy-cky ží - la.

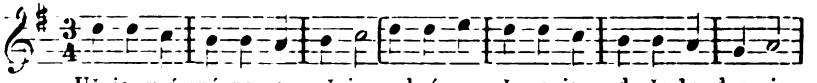

Už je, vzá-ený pa-ne, už je vy-hrá-no; vče-ra jsme do-ža-ly, dnes je

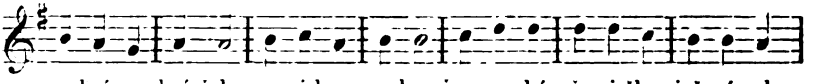

se-brá-no, hrá-šek a vi-ka, na-ho - ře su-chá pše-ni-čka, ječ-mí-nek

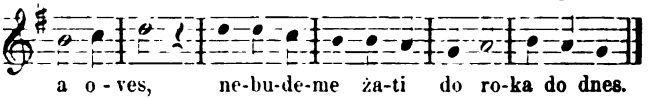

a o - ves, ne-bu-de-me ža-ti do ro-ka do dnes.

Má-li některý z těch, jimž se cti této dostane, by jim bylo zazpíváno, dceru, přidávají ještě tuto:

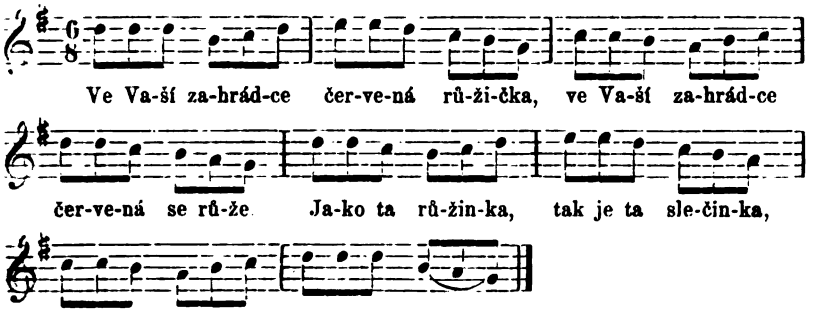

U nižších úředníků, obzvláště svobodných, pějí kromě některé písně se známým národním nápěvem — ale „improvisovanými“ verši, též jiné, jako:

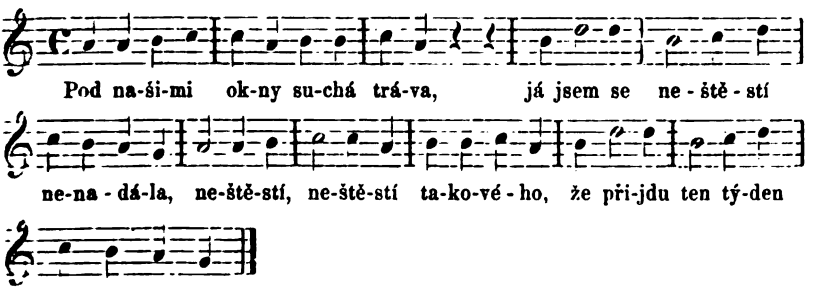

Pod našimi okny dřevěný most;
sedávalo na něm mládenců dost.
Sedávalo na něm — už nebude,
kdo pak mé srdéčko těšit bude.

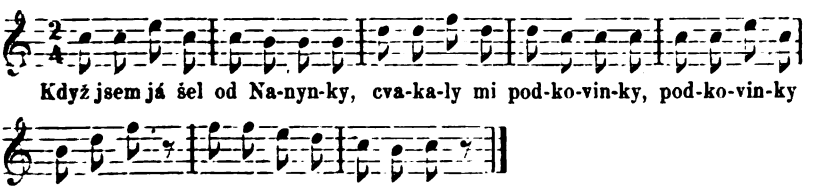

Neplačte, vy modré oči,
můj kůň se před vámi točí;
a já se točím na něm,
buďte tu s Pánem Bohem!

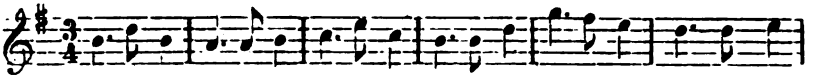

Na na-šem tráv-ní-čku či-stil si ša-vli-čku, na na-šem tráv-ní-čku

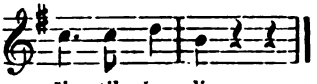

či - stil ša - vli.

Všecko se blýskalo,
přece se stýskalo,
přece se stýskalo
vojáčkem být.

Po zpěvu vchází jedna z dívek do světnice, podá pánu věnec a říká při tom: „Vzácný pane“ nebo „milostpane“ a pod., „neseme vám věnec, posílá vám jej sv. Vavřinec, abyste věděl, že je žní konec.“ Paní podá kytici totéž říkajíc. Jiným členům rodiny také podá kytice, každému zvláště předříkávajíc: „Jako ten věnec je zelený, tak oni jsou, pane maistr (učiteli, student), mládenec poctivý“, nebo dámě „jako ta kytka je zelená, tak oni jsou, slečinko, panna poctivá“. U nižších úředníků (hospodářských a lesních) podávají se vůbec jen kytice.

Rozumí se, že nikdo nesmí opomenouti slušným dárkem peněžitým odměniti se za práci, kterou žnečky měly s kyticí nebo s věncem. Z „vytěžku“ tohoto musí pak samy zaplatiti hudebníkům. Dostanou-li nějaký nápoj, obyčejně pivo, zapějí ještě jako nádavkem:

My jsme holky z Lukavice,
pijem rády kořalice,
my jsme holky z Protivína,
pijem rády flaši vína.

Když vše skončeno, odebere se veselý průvod do hostince, kde se u veselém reji prodlí do rána.

Národopisné studie našich umělců.

Píše **Renáta Tyršová.**

VI. Význam Josefa Manesa pro národopis československý.

(Pokračování.)

Krojové rytinky v časopisu Erinnerungen jsou vesměs bez šifry; museli bychom se jen dohadovat dle rázu jejich, že originaly z ruky Manesovy pocházejí, kdyby nebylo četných studií jeho, s nimiž se na rytinách oněch shledáváme. Jednou jest arci v textu přímo učiněna zmínka o umělci; to v textu z péra Ohéralova (r. 1857, I. polol., str. 82), k němuž je připojena rytinka starého Hanáka v kožiše. „Pražský umělec

Kathoo
Ex-Libris

Slovenské ženy na
Studie J

ách u Jablunkova.
ANESA.

Josef Manes" — praví tu autor, který zajímavé pojednání o lidu hanáckém podává — „konal na Hané mnohé studie a vystihl národní povahu hanáckého lidu s neobyčejnou bystrostí, uměje vypozorované s dokonalou věrností podati."

Pokud oné souvislé serie krojových rytinek z r. 1858 se dotýče,[1]) nemají o sobě toho významu, tím méně arciť té ceny umělecké, jako studie, na jichž základě jsou kresleny. Z těchto je zřejmo, že kroj hanácký, „charvátský", trenčanský, slezský od Jablunkova a snad též jeden z plzeňských, jsou prací Manesovou. Zdá se, že i k některým z provázejících textů material podal. Text ten je rovněž anonymní a nalezneme v něm nejedno odborně věcné udání. Tak zajímá nás při popisu ženského kroje hanáckého rozlišování starobylých součástek kroje od novějších, mezi kteréž široké okruží je počítáno, zmínka o bíle vyšívaných černých střevících, jakož i o tom, že vrapovaná sukně nebývala sešita, ale několikráte kolem těla ovinuta. Také z textu k obrázku kroje z Jablunky je zřejmo, že ho psal dobrý pozorovatel. Rozlišujeť v něm živel slovácký od vlivů cizích, které se mu zdají maďarskými, a zmiňuje se o takových podrobnostech v ústroji a účesu, kteréž pozornosti tehdejších cestovatelů pravidlem ucházely. Umělec-turista — zdali Manes? — osobně vystupuje ve vypravování k rytince kroje trenčanského připojeném. Líčí primitivní chatrč s ohništěm, v kteréž byl hostem, popisuje rodinu hostitelovu, krmi, kterouž byl uctěn, při čemž se zmiňuje o obyčeji, že děti do třinácti nebo čtrnácti let v létě nahé pobíhají, aniž by se kdo nad tím pozastavil. Čteme-li tu podrobný popis různých odlik krojových Slováky níže v kraji a hlouběji v horách nošeného, při čemž barvy šatu i střihu a výzdoby si je všímáno, uznamenáme oproti povšechným a povrchním udáním, jimiž v letech padesátých kroj lidový pravidlem u nás se odbýval, že cenná pozorování znalce tu za podklad slouží.

Krojové studie Manesovy záležejí většinou z listů akvarelovaných, někdy detailovaně provedených, někdy jen tužkou zběžně načrtnutých a v té oné partii lehce barvou oživených. Těch, na kterých je více než jediná postava, je poskrovnu, a tu je to obyčejně týž model z různých pohledů zobrazený; často naznačeny, jak jsme již pověděli, po straně podrobnosti ústroje a jeho výzdoby, kde vyobrazení se umělci nezdálo jasným, připojeny výklady slovem, jmenovité označení modelu je často udáno, není-li příjmení modelu uvedeno, tož aspoň jméno vesnice neb aspoň komitátu neschází. Také pro toto určité označení jsou Manesovy studie cennými dokumenty. Bylo by zajisté možno pátráním na místě konaném zjistiti, dle jmen Manesových modelů, leckterý zajímavý detail. Prof. Klvaňa před několika lety pátral na Moravě po osobách v studiích Manesových zobrazených a podařilo se mu několik z nich vyhledati.

---

[1]) Mimochodem podotýkáme, že též kroj Mazurů a polských Židů na základě kreseb Manesových je ryt.

Z těchto studií zakoupilo osm velkých listů, obzvláště pečlivě provedených, na vyzvání výtvarného odboru Umělecké Besedy městské museum Pražské, přes 40 listů nalézá se ve sbírkách Spolku vlasteneckých přátel umění, kterýž od sestry Manesovy je získal. Několik z nich je v rukou soukromých. Vedle větších akvarelovaných studií zanechal Manes četně drobných kreseb v skizzových knižečkách, z nichž mnohé lístky rovněž v mapách obrazárny v Rudolfinu jsou uloženy.

Všechny tyto památky bádavé pozornosti a pozorovatelské bystrosti umělcovy jsou jakoby ukazovateli cest, jimiž se bral na své pouti za poznáním podstaty československého typu a svérázných prvků kroje. Pouť tato vedla jej jednu chvíli na nejzazší západ český. Tam mezi Plzní a Domažlicemi, kde živel český s německým se stýká, potkal onu statnou selku v kroji chodskému blízkém, kterou si pečlivě ve dvou pohledech zobrazil. Nešel však dále mezi Chody, vrátil se k Plzni, kde zdravé zjevy dívčin do široka nastrojených, s bělavými sukněmi a černou stužkou na vlasech, jeho pozornost zaujaly. O tom, že též jinde po Čechách opakově cestoval, že znal celé střední Čechy, že byl na severu u Náchoda, v Hradci Králové, v Sobotce a celé řadě jiných měst, víme ze zpráv ústních i z nejedné kresby památné budovy, kterou si tam načrtl, ale nic neupoutalo tam jeho interess na zjevu lidu. Zašel si ještě do Táborska, kde zastihl sem tam neporušený téměř starý kroj a neopomenul ho zachytiti. Ale i odtamtud šel neuspokojen, nepotkával to, co hledal a co před duševním zrakem jeho v neurčitých obrysech bylo tanulo tak dlouho, dokud v Kroměříži se nebyl octnul v světě novém a mu naskrze sympatickém. Opakově obracel své kroky k východu do Moravy a na Slovensko. Jednou zastavil se za pomezím Čech, aby kolem Jihlavy typy lidu německého k vůli srovnání studoval. Od hranic Moravy, kde na cestě z Jihlavy v Opatově se zdržel, jak studie děvčete v červeném šátku — Marie Hnydožovy — o tom vysvědčuje, můžeme Manesovu pouť stopovati takřka od kraje ke kraji, ač asi nejeden dokument z cest v studiích složený již je ztracen. K delšímu pobytu upoutala jej Haná. Kreslil tu různé varianty kroje hanáckého i typy, které se mu zamlouvaly; na potulkách kolem zámku Čechy (jihozápadně od Olomouce) potkal též svůj sličný model k Libánkám. Odsud vybral se k jihu mezi lid slovácký. Zdá se, že na nějaký čas ho upoutaly Bílovice, vesnice na západ od Hodonína ležící. Zde zadíval se prý do smavých zraků sličné černobrvky Verunky Čudovy tak hluboko, že s dědinkou její těžce se loučil. Tato Verunka je pravý typ slovácký a kroj její s kordulkou známého tvaru, s delší sukní i nevyšívanou zástěrou representuje charakteristický variant jihomoravského kroje. Také příbuznou její Babuši nakreslil si tu Manes, v bílém tmavou srstí vyloženém kožiše, jehož střih i výzdobu podrobně si znázornil, a typ mužský, Jana Postavu, junáka v modrých nohavicích s vyhrnutým kloboučkem kytkou zdobeném. Rodem z některé ze sousedních dědin jest asi Jan Suchánek, jehož červené cifrované kalhoty a bílá halena kroj níže k Břeclavi nošený připomínají. Tam v okolí Lanžhota zainteressovala Manesa živě zejména úprava hlavy

žen, podobně též homolkovitý mužský klobouček. Celkový obraz pestrého kroje břeclavského podobiznou Terezky Kobsikové si zachytil, kornoutovitý, damaškem potažený, smyčkami stužek zdobený čepec z profilu, z předu i od zadu si vyobrazil. V jednom z náčrtníků našli jsme též ornament z olíčené stěny domku, s charakteristickým hřebíčkovým květem. V samotné Břeclavě pečlivě si načrtl domek Jakuba Helešitého. Že též v Uherském Hradišti se zastavil, víme z kreseb zachovaných.

Z veselého kraje slováckého, kde živý temperament lidu v smavé pestrotě kroje se obráží, dal se Manes dále k východu, kdež měl vlastně teprve nalézti to, k čemu cestu hledal — nejprostší prvky ryzího, žádným cizím vlivem neporušeného starobylého kroje českého. Dojmy slovenskými byl Manes hluboce jat, vtiskly se hluboce v jeho duši a nevymizely z ní od té chvíle, kdy od úbočí Tater se navrátil.

Víme, že delší dobu v okolí Trenčína pobyl. Zde pozoroval hlučný obraz na tržišti městečka, zde v chrámě zaujal ho tklivý obraz k službám Božím shromážděného zástupu, a pečlivě naznačil si kresbou úbor, v němž ženy a dívky do kostela chodí, ony zvláštní velké bílé loktuše, jak také na krojovém obrázku v Erinnerungen jsou reprodukovány. Odtud nastoupil Manes cestu výše do hor. Potkával muže a ženy v šatech z hrubých domácích látek bílých a zahnědlých, které jeho oko poutaly prostotou chudého kroje, v jehož prostotě právě ležel element uměleckého účinu a o nichž intuicí vycítil, že nejstarobylejší fáse původního kroje české větve slovanské rodiny v nich je z části aspoň ještě zachována. Že zašel hluboko do Tater, směrem přes Sv. Martina do stolice Liptavské, o tom svědčí studie horalů z toho kraje, zajímavé rázovité hlavy a postavy v huněných šatech s mohutnými opasky. K severu dal se pak umělec průsmykem Jablunkovským do Slezska. Zde, vysoko na horské stezce, potkal tlupu statných žen, nesoucích na zádech břemena v loktuších zavázaná, jejichž primitivní ústroj, snad od staletí v této podobě dochovaný, živě ho zaujal. Památnou tu studii, kteráž zachycovala jeden z poznatků, na jichž základě Manes svoji představu o starém kroji všečeském si utvořil, naleznou čtenáři Českého Lidu na příloze.[2])

Zastávku umělcovu v městečku Jablunkově, tehda zpola slovenském, dokumentují studie, na jichž základě krojový obrázek je kreslen; dále v okolí Těšína zabavil Manesovu pozornost kroj ženský od Jablunkovského poněkud odlišný. Tmavá suknice modře lemovaná, měkká šněrovačka, v sváteční dny stříbrnými řetízky spjatá, prostý účes se spuštěným vrkočem stužkami svázaným, jsou podstatnými jeho odznaky. Je tak ustrojena Maryna Faruszanka, Helena Hailka i Terezka Dobsová, všechny tři z okolí Těšína, a také Marina Zvíbova z Mistrovic, sličný model olejové studie Manesovy, nyní v majetku rytíře Doubka se nalézající.

---

[2]) Manes ustrojil v slovácké oplécko a suknici vedle postav z doby pohanské i Boženu u potoka, knížetem Oldřichem překvapenou, a matku Zizkovu, předpokládaje jednotu základního kroje vesnického po všech krajích lidem českým obývaných i přes středověk.

[illegible] Mánesových, nesmíme [illegible] studiemi [illegible] posanujících mnohou [illegible] zajímavého. Snad [illegible] jednotu než vnitřní po-

[illegible]
[illegible]

[illegible] a [illegible] ústrojí, [illegible] v poměrech od [illegible] potřeb. I míst- [illegible] se [illegible] Mánes [illegible] některé krajiny. [illegible] že je [illegible] zjeva [illegible] v drsném [illegible] v dějev, na

němž od řemínků obuvi po spinadla i ozdobu širokého opasku není kouska výrobku trhového.

Není zde místa šíře se rozhovořiti o typových studiích Manesových. Přece, zdá se nám, neleží tak zcela mimo program Českého Lidu, když k tomu poukážeme, jakou měrou náš umělec vniknul ve vnitřní podstatu

Čís. 2. Vypravěč pohádek slovenských.
Kresba Jos. Manesa (z obálky Slovenských pohádek od Bož. Němcové).

povahy národní, právě v tom co v ní je, bychom tak řekli, všečeského. Co tím výrazem, snad nezcela případným, míníme, pozná či snad spíše vycítí, kdo Manesovy idealní postavy srovná s postavami Mikuláše Aleše, který je narodně českým v lokálnějším smyslu slova.

Že Manes nepřestával na zachycení zevního zjevu a k samé duši naší bytnosti národní proniknouti dovedl, dokázal v kolikerých ze svých

kreseb a komposicí cyklických. Jak bezděky zvšeobecňoval, i když výjev ze skutečnosti líčil, již jsme pověděli, když o Libánkách jsme se zmínili. Jakoby pendantem k tomu obrazu jasného vzrušení mladých srdcí je klidný obrázek slovácké rodiny před chatou v nedělní chvíli odpočívající. Stejně jako Líbánky není to obrázek genrový, ale reálně živá allegorie života rodinného. Reprodukce naše je sejmuta s rytiny, kterouž Manes pro titulní list Obecných Listů komponoval. Týž motiv s nepatrnými variacemi provedl akvarelem, kterýžto obrázek, obdivuhodně delikátně provedený, štědrostí rytíře Lanny kdesi v Německu pro obrazárnu Rudolfinskou byl získán. Dokládáme reprodukcí touto též, co již předešle o tom jsme pověděli, že širší koncepce předmětu nevylučovala u Manesa podrobnou přesnost a pravdivost detailu. Čtenáři naši všimnou si součástek kroje, malování kolem oken chalupy i charakteristického prkenplotu slováckého. (Viz obr. č. 1. str. 144.)

Manes miloval a dobře znal českou píseň národní — víme skorem o třiceti illustracích k lidovým písním našim. Jako dovedl v nich vystihnouti jejich základní ráz, tak také porozuměl české hudbě a české pohádce. Vycítil, co poesie a hlubokého smyslu se tají v mnohých z těch starých českých pohádek; litujeme, že nebylo mu přáno, některou z nich provodit illustracemi, jako učinil na objednávku německou k lidovému podání o Faustovi. Vyslechl na svých potulkách Slovenskem asi nejednu pohádku z úst starých vypravěčů, kruhem dychtivě naslouchající mládeže obklopených. Takový výjev odpozorovaný skutečnosti s celou náladou z něho vyzařující, zobrazil také jednou, po svém způsobu ho přetlumočiv. Je to obálková illustrace k pohádkám Boženy Němcové, kterou jsme se tím méně rozpakovali v Českém Lidu reprodukovati, že tato drobná komposice Manesova je takřka neznáma. (Viz str. 145.) (Pokračování.)

O symbolech v naší ornamentice.*)

Píše **Vlasta Havelková.**

Naši buditelé, jsouce vedeni Dobrovským, jali se v první polovici tohoto století po všech stránkách kultury odhalovati minulost Slovanstva, aby s ní spojena a na ni navázána býti mohla všeliká budoucí vzdělanost k novému životu kříseného národa českého.

Kdežto Šafařík a Kollár téměř po všech oborech našich starožitností zkoumavým okem poohlíželi se, snášeli Čelakovský, Sušil a jiní zlatá zrnka pořekadel, přísloví, zpěvů, zvyků, her atd. Prozíravému Sušilovi neušla důležitost také staročeských tanců.

*) Pozn. redakce: Zahajujíce rozpravu o tomto předmětě, připomínáme výslovně a znova vždy sledovanou zásadu redakce, dopřáti ochotně a nestranně místa každému mínění o naší ornamentice.

Kdežto Jungmann poukazoval k pokladům našim jazykovým, a Palacký mistrným štětcem vyličoval děje vlastí našich, začali Erben, Kulda, Božena Němcová a jiní sbírati povídky a pohádky.

Kdežto nadšení buditelé tito po přežitcích svérázné vzdělanosti a osvěty našich předků neunavně pídili, aby je před zapomenutím zachovali, „vydal“ se Hanuš, jak sám vyznává, „do kraje zanedbaného od učenců našich a docela neznámého, zarostlého prý neproniknutelným pralesem a neschůdným učiněného množstvím močálů, aby tam pod staletým mechem z hlubokých bařin vydobýval skvosty slovanského bájesloví.“ Dotyčné studie uložil Hanuš v díle „Die Wissenschaft des slavischen Mythus“.

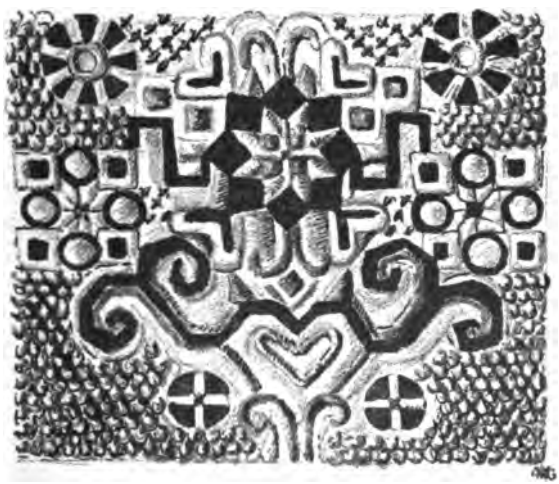

Čís. 1. Vyšívání z rukávců z Nové Vsi.

Ze studií těch vyrozuměti možno, že veškerý život našich předkův slovanských byl skrz na skrz náboženský — kulturní. Bylo to náboženství výhradně přírodní a provozování jeho či kultus nemohl tudíž býti leč — přírodní.

V knize „O národních písních a pověstech plemen slovanských“, vydané roku 1853 od Lud. Štúra, četla jsem mezi jiným: „Neníť osnova písní, zvláště však pověstí ode dneška nebo včíra, třebas podoba a jednotlivá představení mnohonásobně byly přeměňovány; sáhajíť ony původem a hlavním názorem svým do věků nejstarších, a tento nejstarší názor národa našeho v svět, jak o tom sta důkazů v písních, zvláště však v pověstech máme, není žádný jiný než pouhé ctění přírody.“

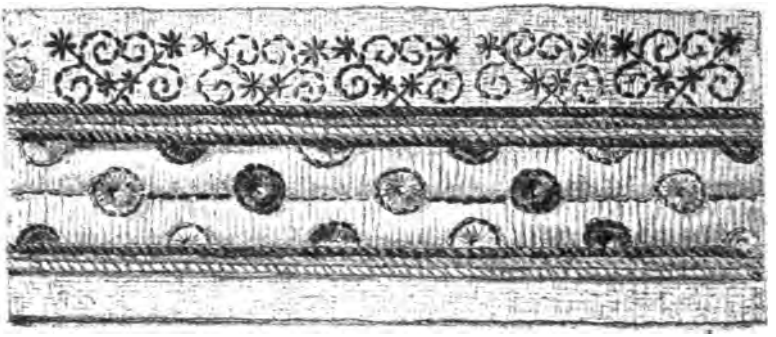

Čís. 2. Vyšívání z Velké u Strážnice, „formička na chám".

Toto ctění přírody našich předků stopovati možno také v naší lidové ornamentice, kteráž jest sestrou písně národní a jest zjevným znakem kulturní způsobilosti našich předků.

Staří národové pohanští uctívali zvláště slunce jako božskou bytost, která vše oživuje a blaho rozsívá. Též u národa slovanského kvetl kultus sluneční ve velké míře, jak toho mnohé staré doklady a dosavadní úcta slovanského lidu dosvědčuje. Slované představovali si slunce mezi jiným též jako ohnivý kruh, jako běžící kolo nebo jako točící se ohnivý kotouč, jako mlýnský kámen atd. Na Rusi zachovalo se pořekadlo: „Žili v lese, modlili se kolesu (k slunci)." V národní písni ruské se praví: „Kolesem, kolesem slunečko jde v horu." Známá jest hádanka: „Za horami, za lesem zlatý kroužek vstává." O koledě a na sv. Jana pouštějí na Rusi a v Korutanech hořící kola shůry dolů a ve Vilenském kraji přivazují ke kolu ještě loutku, která se na něm vrtí. V Sibiři vsazují na kolo mladíka oblečeného v ženský šat. [1]) Kola tato jsou symbolem slunce.

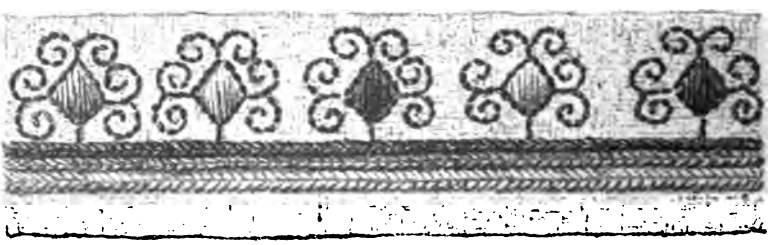

Čís. 3. Vyšívání z okolí Velké u Strážnice, babičkové kvítky.

[1]) Dr. Hanuš Máchal, Nákres slovanského bájesloví. F. Šimáček, v Praze 1891.

Možná, že totéž při svatbách hanáckých značilo „páté kolo u vozu“ s točícím se párkem na něm vycpaným. Na Brněnsku točí se na kole při svatbách hoch.

Slovinci v písních jarních žádají: „Bože, dej teplo, Bože, otoč své kolo na naše stodoly i na naše pole.“ Táž představa vyslovena jest v písních českých a moravských: „Hřej, slunečko, hřej, hory, doly krej; na tej naší střeše kolo udělej.“ Na Moravě zpívají pasáci: „Slunečko,

Čís. 4. Vyšívání na české holubince z okolí Hlinska.

slunečko, ukaž nám kolečko na tu drobnú chasu, co na poli pasu.“ Tyto kruhy slunečné: kolotající slunce (Rollendesonne), běžící slunce (Schlangensonne), nebo jednoduchý kruh s křížem nebo tečkou atd. nalézají se jako mystická znaménka společně s jinými ještě značkami na předhistorických památkách [1]) a vyskytují se též v naší ornamentice lidové, zvláště ve vy-

[1]) V kolových stavbách švýcarských nalezly se nádoby okrášlené všelikými vzorky, mezi nimiž vynikala symbolická znaménka, jmenovitě kruhy sluneční,

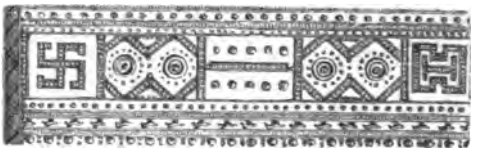

Čís. 5. Bronzový plíšek, nalezený v Býčí skále u Adamova.

šívání. Během časů a změnou kulturních poměrů pozbyla mystická tato znaménka ovšem svého významu; avšak bezděky se udržela v ornamentice naší až do dneška tradičně. Tak na př. objevuje se: běžící slunce jako hlavní motiv na některých úvodnicích hanáckých z Nákla a ze Senice. Též na kraslicích valašských i jinoslovanských pozorovati možno množství podobných znamének symbolických a mystických. Pozoruhodné jsou vzory ve vyšívání z okolí Ub. Brodu, z Nové Vsi, z Veselí a jinde, kteréž skládají se takřka výhradně z mystických znamének (viz obr. čís. 1.) Některé vzory z vyšívání z okolí Velké u Strážnice netoliko motivem, nýbrž i názvem na pradávný kultus našeho lidu poukazují (obr. čís. 2.), babičkové kvítky (viz obr. čís. 3.) a podobné.

Na české holubince z okolí Hlinska v Národopisném museu v Praze uložené (viz obr. čís. 4.) vyšita jest ozdoba na způsob sekáčového kříže (svaz a souvaz), kterýžto motiv u nás velmi vzácným jest; naproti tomu však na východě, u Jihoslovanů a Rusů hojně ve vyšívání národním se vyskytuje sekáčový kříž (Hackenkreuz), znamená u Slovanů blesk a oštěp Perunův, boha slunce, a nalézá se společně s mnohým symbolickým znaménkem na předhistorických předmětech typu hallstattského.

Na př. Dr. J. Wankel v „Býčí skále“ v hrobě jakéhosi pohlavára nalezl mezi jiným bronzový plíšek (viz obr. čís. 5.), zdobený též sekáčovým křížem.

Zaznamenávám, že geometrické různé prvky, totiž: řady teček, neb vln, neb trojúhelníků a rozličné seřadění čar i jednoduché ony značky symbolické vyskytují se netoliko u nás, nýbrž u jiných národů také; pročež je výhradným majetkem slovanským neprohlašuji, nýbrž výslovně všelidským nazývám. Avšak seřadění ornamentů a prvků oněch v umělecký vzor, jejž ve vyšívání i jiných ozdobách lidu našeho shledáváme, vedeno jsouc zvláštním samostatným duchem, který se v rozměrech, v rozdělování, v uspořádání, v technice a barvách jeví, který veškeré naše vzory slovanské charakterisuje a je docela svéráznými a ryze národními činí, po mém přesvědčení z kulturního majetku slovanského vyloučiti je nelze.

---

z čehož Dr. M. Much (ve své přednášce o ženě v pravěku ve Vídni dne 6. prosince r. 1882) a jiní učenci vyvozují, že národ, jenž tamější kraje asi před 3000 lety obýval, slunci se klaněl.

„Slovan s přírodou úzce sloučen jest, on si ji v mysli své oživuje, ona pak s ním navzájem cítí, raduje se, a trpíc hyne s ním v neštěstí. Také říše rostlin nalezla ve Slovanu pilného a důmyslného pozorovatele. V písních svých opěvuje Slovan květiny a mnohé z nich o tichém žití rostlin vypravují. Květy od pradávna byly u našeho lidu znamením zbožné radosti a lásky, pocty a vděčnosti. Naši předkové okrašlovali při slavnostech sebe i svá obydlí a chrámy věnci. Při svatbách ozdobují se nevěsty věnci a květinami a na rakve mládenců a panen kladou se věnce.“ „Slovem,“ dí Kollár: „Co jsou hvězdy na nebi, to jsou květy na zemi, ony jsou hlasatelé Boží bytosti a lásky a proto slouží nám k oslavě Boží Zvyk květinami se zdobiti není u žádných národů tak rozšířen jako u Slovanů, a též v náboženských shromážděních byly květiny a věnci důležity. Jako u Indů přináležely květinové a růžové oběti k nejutěšenějším, tak také bylo i u Slovanů“. (Viz Kollár, Slav. Boh., p. 167.)

Slované obětovali též posvátným řekám a potokům kvítí. V svatvečer Sobotky a Rusalky metaly dívky do nich věnce, aby o své budoucnosti hádaly, podle toho, jak po vodě plovaly nebo-li utonuly. Šafařík (Čas. Č. Musea 1833, str. 266.—269.) vypravuje, že ruské dívky v podvečer Sobotky či Kupalnice, když se blíží půlnoc, oheň rozněcují, aby viděly na věnec, který ze sedmi kvítků jedna z nich upletla a který pak do vody vhodí. — Dívky v charvatském Přímoří a ve Vojen. Hranici kladou Vilám v oběť na kameny u jeskyň rozličné polní kvítí, hedvábné pásky a podobné, hovoříce tiše: „Vezmi, Vilo, co je ti milo!“ [1]) Zvláště polní zvonečky obětovaly se oblačným mocnostem. Domnívám se, že tyto obyčeje jsou přežitky staroslovanského mythu.

Jak úzce mythus slovanský s květenou spojen byl, uvádí Kollár (Nedělní kázně a řeči II. na str. 337.) řadou jmen a názvů květin a rostlin, které naši předkové od náboženství přijímali a na květy přenášeli.

Jistě z pohanských časů máme šlepěje a důkazy toho (dí Kollar), že naši předkové květům jména svých bohů a bohyň přikládali, na př.: Morana, bohyně i květ, Děvana, bohyně i květ, Tamar a Damara, Kupalo a Kupalnica, Svatovít a Svantovítův kohout, Pohanina, Pohanka atd. Křesťanské pak náboženství nalézáme se všemi jeho články, osobami a přináležitostmi taktéž vyobrazené v říši květeny našeho národa.

Všudy i ve květech a rostlinách chtěli naši předkové Boha viděti a slyšeti odtud jména květův: Božour, Božedřevina, Božítráva, Božímilost, Boženskobyl, Božskovoň; Koření Svatého Ducha. Jiné rostliny a květiny nazvali podle Krista i Svatým Křížem, Kopím a Kopíčkem, Umučením a Mučenkou; jiné podle nebe, hvězd, modlení, toužení a srdce, jako: Nebeský dar, Nebesenka, Duchovnice, Hvězdička, Slunečník, Měsíček, Modlanec, Tužebník, Srdečník, Bodlák požehnaný a tak dále.

[1]) Dr. H. Máchal, Bájesloví.

Knihovna
Města Kolína

Z toho ze všeho možno souditi, že netoliko ona geometrická znaménka mythologická, jež ve vzorcích našich se vyskytují, měla u Slovanů význam symbolický, nýbrž že celá řada ostatních motivů květinových a podob zvířecích, z nichž se vzory naše skládají — jako u jiných národů, jmenovitě východních — měly taktéž význam náboženský a nebyly tudíž jen nahodile do vyšívání přijímány. Jako granátové jablíčko na východě mělo u starých národů hluboký význam symbolický, tak naproti tomu mělo u nás týž význam naše jablíčko stromové, jehož podoba ornamentovaná jest nejoblíbenějším motivem ve vyšívání slovanském vůbec.

(Pokračování.)

Kroj a vyšívání lidové na Blatech.

Podává **František Lego.**[1])

3. *Kroj mužský.*

Blatský kroj mužský nesnadno jest nám popisovati, ježto se nám z něho, jak později se zmíníme, jen z místa jediného něco málo zachovalo. Poměrně nejvíce zachovalo se ještě koženek, ač i těch jest již po skrovnu mezi lidem.

Nejstarší známý nám kroj mužský pochází z počátku tohoto století. Vznikl nepochybně již v době baroku a užívalo se ho až do let padesátých. Pak začal velmi rychle mizeti. Ženské byly v ohledu tom konservativnějšími než muži.

Nejvýraznější částí kroje toho byly dlouhé šosaté soukenné kabáty, jimž říkalo se „župany“. Sukno to vyrábělo se v okolních městech z české vlny, kteráž na tak zvaném koníku ručními kramplemi se rozčesávala, na kolovratech ručně upředla a na dvě podnožky utkala.

Barvy byly olivově zelené. Límce županů byly stojaté, asi 9 cm. vysoké; rukávy byly velmi úzké, na konci třemi knoflíčky sepnuté. Límce a dolejší část rukávů byly vyšíváním zdobené. Vyšívání to nebylo tak bohaté jako na př. na Domažlicku nebo Litomyšlsku; prováděli je pak vesničtí krejčí. Život županu byl velmi krátký, zvýší pouze asi 32 cm., šosy byly však velmi dlouhé; dosahovalyť více než do půl lýtek. V zádech byly šosy na třech místech v záhyby sebrány. Tato tři místa byla místo knoflíků ozdobena třemi kulatými malými třapečky ze zeleného nebo různobarevného hedbáví; z těch pak vyrůstaly po zádech tak zvané „jedličky“, rovněž hedbávím zeleným vyšité, kteréž měly podobu metliček nebo klásků. Župany zapínaly se velikými mosaznými sponkami a babkami, jichž byla po okraji celá řada přišita, a to buď v řadě nepřetržité, nebo ve čtyřech skupinách po čtyřech kusech v mezerách asi 5 cm. Zapnut

[1]) Č. 1. a 2. viz v Čes. Lidu VI. 149—152.

býval župan obyčejně jen u krku. Kapsu měl pouze jednu, a to vespod na levé straně prsou. Podšívka byla pouze na kraji ze světle zelené „punčovaniny“ [2]) čili šerky, ostatek pak byl z hrubého režného domácího plátna. Poprvé spatřili jsme takový župan před šesti lety na národopisné výstavce v Soběslavi; nepodařilo se nám však ho získati, ježto byla cena jeho přemrštěná. Dva župany blatské, chované v městském museu jindřichohradeckém, pocházejí ze Slověnic u Lomnice. Nosil je až do smrti své r. 1894 stařec as osmdesátiletý. To byl, pokud nám známo, poslední sedlák na Blatech, jenž kroje toho starého ještě užíval.

Asi v letech padesátých ustoupil tento druh kabátů kroji jinému, jenž co do formy valně se již nelišil od kroje městského. Zhotoven byl z jemného sukna tmavomodrého; límec měl ohrnutý, ležatý, rukávy úzké, život delší a šosy kratší, řasnaté. Knoflíky na něm byly perleťové, kapsy v šosech.

Vesty byly rovněž soukenné, velmi krátké a kolem kapes poněkud vyšívané, knoflíčky na nich zrcádkové, barvy červené, jež byly tehdy na Blatech velmi oblíbené. Knoflíčky byly na vestě ve dvou řadách pouze pro ozdobu přišité, vesta pak zapínala se v prostřed opět pomocí sponek (háčků) a babek jako u županu.

Spodky byly kožené, z jirchy kozlí, tak zvané „kozlovice“, žlutou hlinkou natřené, „nažlucené“. Nohavice dosahovaly pouze pod kolena, kdež byly pěti až šesti knoflíčky mosaznými nebo skleněnými sepnuty a dlouhými řemínky, na konci rozšířenými, na mašli uvázány. Poklopec, jenž nikdy nescházel, připevněn byl nahoře k obrubě třemi mosaznými většími knoflíky. I koženky byly vyšívané, a to buď jednoduše hedbávím bílým (v konturách ornamentu) anebo bohatěji též hedbávím pestrým (bílým, červeným, zeleným a žlutým), ty pak ovšem se nežlutily. Vyšívání táhlo se od kapes dolů podél švu nohavic až k prvnímu knoflíčku. Rovněž byl i poklopec vyšíváním ozdoben, a to v prostřed a po okraji levém a pravém, kdež dole zakončeno bylo pěkným kvítkem.

Punčochy nosili muži modré, jinoši bílé. Obuví byly střevíce, v době starší přeskami, později pak koženými třapečky zdobené, kteréž k střevícům se řemínky připevňovaly. Později nosili mužští i boty vysoké, což i nyní se děje.

Košile, „tenčice“ zvané, byly z pěkného tenkého plátna zhotovené; rukávy měly široké, nadmuté, límce pak ohrnuté. Na krku pod límcem uvázán byl pěkný šátek hedbávný. Košile tyto, nyní rovněž již velmi vzácné, měly límce, náramky a spodní část rukávců hedbávím a perličkami vyšívané. Také jednu náprsku mužskou, výhradně perličkami zdobenou, shledali jsme v Pelejicích. Získalo ji Náprstkovo museum.

V nepohodě a v zimě nosili muži, zvláště na Třeboňsku, velké řasnaté černé pláště s dlouhými límci. Kromě toho užíváno všude na

[2]) Punčovanina jest látka velmi pevná, jejíž osnova jest lněná, outek pak vlněný. Výrobou šerk zabývají se dosud tkalci, jimž říká lid „šerkáři“.

Blatech i kožichů, a to krátkých i dlouhých, kteréž byly na zádech květy, z barevné kůže vystříhaných a pak přišitých, ozdobené. Nejdéle udržely se v okolí Soběslavi. Nám nepodařilo se ani jediného již získati.

Pěkným doplňkem mužského kroje blatského byly tchořovice a vydrovky. Tchořovice čili beranice byly čapky asi 30 cm. vysoké, po levé straně třemi hedbávnými širokými mašlemi zdobené, které za větru se třepetaly. Nejvíce zhotovovali je kožešníci ze zvláštního druhu kožešiny psí a černého berana, ovšem pak i také z kožešin vzácnějších. Dýnko měly prohloubené, vnitřek pak byl podšit bílým beránkem. Tchořovice slušela blatským sedlákům znamenitě. Nosili ji v zimě i v létě. Vydrovka, jinak též „aksamitka" zvaná, byla jako téměř po celých Čechách i na Blatech velmi oblíbena a rozšířena. Byly to čapky nízké, vydří kožešinou obroubené. Polovina té obruby byla o něco vyšší, což velice pěkně se vyjímalo. Dýnko vydrovek bylo pošito zeleným aksamítem s malým třapečkem, rovněž zeleným, ve středu. Vnitřek byl opět bílým beránkem podšit. — Na Třeboňsku nosili muži kromě toho i veliké černé širáky z plsti hrubé, které prý si o poutích v Mariacelli kupovali. Nyní nosí chasníci na Blatech černé nízké klobouky s užší střechou, za něž o svatbách zastrkují dlouhé pruty rozmariny, kteréž bohatě ozdobují pozlátkem a dlouhými pestrobarevnými pentličkami.

Celkem lze říci, že mužský kroj lidový na Blatech byl dosti rázovitý i malebný, a litovati jest nám opět, že tak málo se nám z něho zachovalo.

ČASOVÉ ZPRÁVY.

* *Lidovědný odbor Archaeol. Kommisse České Akademie* chystá ku vydání publikace, obdobné Soupisu památek. Zatím vyjednal Lidovědný odbor s p. prof. J. F. Hruškou, aby se ujal vedení prací o Chodsku, a s panem řed. Fr. Legem, aby řídil práci o Blatsku. Lidovědný odbor doufá, že těmito publikacemi bude zahájena nezbytná, soustavná práce, jejíž positivní výsledky u Soupisu památek již nyní tak vhodně se osvědčují.

* *Osobní.* Dr. L. Niederle vzdal se (srv. Č. Lid V. 513) ředitelství Národopisného Musea Československého. Asistentem Musea je MUC. F. Jíra a vedle něho zvolena byla k odborným pracím v Museu Vlasta Havelková, z jejíhož péra právě toto číslo Českého Lidu přináší studii o ornamentice.

* *Zemřeli:* Prof. H. Weiss v Berlíně, spisovatel známých dějin kroje. — Aug. v. Heyden, rovněž spisovatel díla o krojích a malíř. — Aug. Wollaston Franks, ředitel archaeologického oddělení v British Museum v Londýně. — Dr. Jak. v. Falke, ředitel umělecko-průmyslového musea ve Vídni. — Dr. G. Ossowski zemřel v Tomsku v Sibiři, kdež se chystal konati studia archaeologická při stavbě železné dráhy sibiřské. — Frant. Pulszky, ředitel Národního Musea v Pešti, archaeolog. — J. Burckhardt, spisovatel mimo jiné známého výborného díla „Die Cultur der Rennaissance in Italien" zemřel v Basileji. — J. N. Sadowski, archaeolog, spisovatel díla „Drogi handlowe Greków i Rzymian przez porzecza Odry, Wisły, Dniepru i Niemna" (1876), „Wykaz zabytków przedhistorycznych na ziemiach polskich" (1877), „Miecz koronacyjny, Szczerbcem zwany" (1892), zemřel. — Oznamuji také úmrtí nadějného pracovníka Dra. F. R. Bernarda, jehož doktorskou práci o hustotě obyvatelstva ve Slezsku přinesl Český Lid VI.

* *Ostatky Vuka Stefanoviče Karadžiče* byly převezeny z Vídně do Bělehradu. Zásluhy jeho ocenil ve Vídni docent Dr. M. Murko. Redaktorovi Česk. Lidu dostalo se slavnostního oznámení a pozvání od Král. Srbské Akademie k této slavnosti. Odpověděl poděkovacím přípisem srbským, kdež zároveň vzdal úctu ctihodnému zakladateli novosrbské literatury a výbornému znalci národního básnictví jihoslovanského.

* *Československý národopis v Daškovském ethnografickém museu v Moskvě.* Zevrubný popis podává prof. V. F. Miller, Систематическое описаніе коллекціи Дашковскаго Этнографическаго Музея, Выпускъ IV. Москва, 1895, str. 1—18, s literaturou odbornou českou, kdež také z Českého Lidu všecky důležitější články jsou vyjmenovány. Museum chová tyto předměty: Č. 210. Moravanka-Valaška z Rožnovska. Č. 211. Valach z téže krajiny. Obojí dar J. F. Holovackého. Č. 212. Sedlák z Chrastovic v Domažlicku. Č. 213. Selka z téže krajiny. Č. 214. Děvče z Plzeňska. Č. 215. Starosta vesnický z Plzeňska. Dary K. J. Erbena. Č. 216. Slovák ze Sv. Martina. Dar Sam. Šimka. Č. 217. Hanák z vesnice Travniku na Kroměřížsku. Č. 218. Slovák z okolí Podivína v Moravě Č. 219. „Slovák ze západních Uher." Dary M. F. Rajevského. Č. 220. Dětvan. Oděv bratří Makovických. Č. 221. Dětvanka. Č. 222. Slovák z okolí Kriváně. Dary M. F. Rajevského. Č. 223. Žena z téže krajiny. Dar J. M. Jakovleva. Selská jizba z Nového Města v Královéhradeckém kraji. Mezi ostatními předměty je dar V. Náprstka (dětské hračky).

* *Dr. Iv. Šišmanov* studoval v Kazani starožitnosti tamější a národopis za příčinou svých srovnavacích studií o Starobulharech.

* *Prof. Ant. Mierzyński,* autor studií o litevské mythologii (viz Literatura č. 172.) a studie „Nuncius cum baclo" (srovn. Literatura č. 184.), studoval v bibliothece Musea království Českého v Praze staročeské tisky, hledaje v nich zmínky o Litvě a hlavně o bájesloví litevském. Podařilo se mu naleznouti několik příspěvků, které v pokračování svých

tudií o litevské mythologii co nejdříve uveřejní, otiskne a upozorní, odkud spisovatelé a překladatelé staročeští svoje zprávy o Litvě a bájeslovných názorech tamějších čerpali.

* *Baron de Baye* cestuje po Sibiři za příčinou studií archaeologických a ethnografických.

* *Výbor pro výzkum selského domu* (Comité zur Erforschung des Bauernhauses) při anthropologické společnosti ve Vídni rozšířil svou činnost ve smyslu vzkvétajícího studia agrárněhistorického (Comité für Haus- und Flurforschung). V něm zasedají pod předsednictvím Dra. K. Th. v. Inama-Sternegga insp. Komínek, Dr. Peez, prof. Dr. Meringer a Dr. J. Peisker ze Št. Hradce.

* *Dějiny selského stavu v Polsku.* Akademie Krakovská vypisuje konkurs ze základu generala Oktavia Augustynowicze: „Dzieje zniesienia zależności poddańczej i uwłoszczenia włościan w krajach, które niegdyś w skład byłej Rzeczypospolitej polskiej wchodziły, poprzedzone historycznym poglądem na wytworzenie się klasy włościańskiej w dawnej Polsce, jej rozwój i stopniowy upadek, z uwzględnieniem wszelkich objawów tak w literaturze naszej jak i w samem społeczeństwie. Temat powyższy rozdziela się na następujących pięć części: 1. Dzieje ludności włościańskiej w dawnej Polsce Piastowskiej, mianowicie w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu, Kujawach i na Śląsku. 2. Dzieje ludności włościańskej na Rusi i Litwie. 3. Dzieje zniesienia zależności poddańczej w krajach byłej Rzeczypospolitej, przyłączonych do Cesarstwa rosyjskiego, z uwzględnieniem także Inflant i Kurlandyi. 4. Dzieje zniesienia tejże zależności w krajach przyłączonych do Królestwa polskiego, mianowicie w Prusiech królewskich i W. Ks. Poznańskiem. Wreszcie 5. Dzieje zniesienia tejże zależności w krajach przyłączonych do Cesarstwa austryackiego. W części czwartej i piątej należy uwzględnić także Śląsk jako integralną część Polski Piastowskiej. W części pierwszej i drugiej, obejmującej historyą ludności wieśniaczej w dawnej Polsce, winny być dokładnie wyjaśnione fakta, z których wywiązała się zależność poddańcza, oras stosunek wieśniaka do gruntu, przezeń posiadanego, jaki istniał pierwiastkowo. Literaturę, odnoszącą się do kwestyi rozwiązania i uregulowania stosunków włościańskich należy uwzględnić w trzech ostatnich częściach. Temat powyższy może być opracowany bądź w całości, bądź też każda część osobno. Jednolite opracowania, bądź celego tematu, bądź też pierwszych dwóch lub trzech ostatnich części razem, przedewszystkiem zaś pierwszych dwóch razem, będą mieć pierwszeństwo do nagrody przed równie dobremi opracowaniami osobnemi pojedynczych części. Za najlepsze opracowania uznane będą tylko takie, które nie tylko celować będą między innemi pracami nadesłanemi, ale nadto będą odpowiedały dzisiejszym wymaganiom nauki. Nagrody ustanowia się jak następuje: *a)* za część 1. i 2gą po złr. 1300, może być rozdzielona na dwie, po 850 i 450 złr *b)* za część 3-cią złr. 2000, może być rozdzielona na dwie, po 1200 i 800 złr. *c)* za część 4-tą złr. 1600, może być roz-

dzielona na dwie, po 1000 i 600 złr. *d)* za część 5-tą złr. 1800, może być rozdzielona na dwie, po 1100 i 700 złr. Nagrodzone opracowania winny być ogłoszone drukiem. Na ten cel przeznacza się fundusz 2500 złr. w. a.; gdyby ten fundusz nie wystarczył na pokrycie kosztów druku, autorowie winni pokryć nadwyżkę ze swego, w stosunku do objętości swoich prac." (Rocznik Ak. Um., Kraków, 1897, str. 96—98).

* *Kraslice v pohřebišti.* Dvě kraslice byly nalezeny v Herrnsheimu u Wormsu v kamenné rakvi, kde byla pohřbena dívka, při starožitnickém pátrání, podle zprávy Dr. Köhla. Rakev prý podle mincí nalezených byla asi z doby 320 r. po Kr. a pohřbená patrně prý zemřela v době velikonoční. Nálezu tomuto, ač-li zpráva o něm je hodnověrná, přičítají němečtí mythologové veliký význam pro studium velikonočních obyčejů starogermanských. Referuje Dr. J. D. E. Schmeltz, Internationales Archiv für Ethnographie, Leiden, 1897, X. č. 8, str. 213.

* *J. Seb. Grünera dílo o obyčejích a mravech lidu chebského.* Z Goethových zpráv je známo, že magistrátní rada chebský Grüner (1780—1864) studoval pilně obyčeje v Chebsku. Roku 1822 ukazoval Goethovi rukopis svůj, provázený vkusnými kresbami. Ukázky uveřejnil Grüner r. 1844 a 1846 v pražském časopise Panorama des Universums. Podle Al. Johna zachovaly se dva rukopisy: jeden v knížecí Metternichově bibliothece v Kušvardě u Mar. Lázní; druhý ve Weimaru. Chebský spolek pro lidovědu hodlá tyto rukopisy vydati tiskem. K. Weinhold, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, Berlin, 1897, 3, str. 329. Srv. Unser Egerland. Blätter für Egerländer Volkskunde, 1897. No. 2.

* *Sjezd německých filologů,* v Českém Lidu již oznámený, konal se právě od 29. září do 2. října t. r. Z přednášek chystaných všímáme si zejména těchto: Conze, Gymnasium und Archaeologie; Fuchs, Bericht über die Fortschritte auf dem Gebiete der Geschichte der Heilkunde in den letzten Jahren; Schulten, Die archaeologische Erforschung des römischen Afrika; Bormann, Ueber die antiquarischen Forschungen an der Donau; Bremer, Ueber die Aufgaben der deutschen Mundartenforschung; Meier, Volkslied und Kunstlied; Schrader, Familie, Sippe und Stamm, Beiträge zu einem Sachwörterbuch der indogermanischen Alterthumskunde.

* *Názorné obrazy k dějinám českým,* znamenitě provedené barvotiskem, chystá říd. učitel J. Doležal. Pokud jsme měli příležitost prohlížeti tyto malby, pečlivě, s přesností historickou (až na některá nedopatření) zhotovené od akad. malíře F. Hetteše, rádi uznáváme, že budou vhodnou pomůckou hlavně u mládeže pro porozumění politickým a kulturním dějinám českým. Po stránce kulturně historické podrobně oceníme tuto publikaci, až bude učiněna přístupnou české veřejnosti.

Koledníci s jesličkami. Fotografie T. Lišky ve Zvoleňovsi.

ROZMANITOSTI.

* *Pověsti o Blaníku* (srv. P. Sýrku, Český Lid VII., č. 1., str. 27.). Bohemica neb Zbírky našeho národa se dotýkajících všelikých příběhů (z pozůstalosti Čenského), III., v Praze, 1840, str. 212—213: „...starodávné povídačky lidu obecné... starožitná povídačka o Blaníku, známým vrchu v Kouřimským kraji, o kterémžto kopci neb vrchu chce se až do dneška od sprostého lidu, ještě leckdes ujišťovat, že v tomž kopci Blaníku svatováclavské rejtharstvo na koních dřímá, a když čas přijde, že množství cizích národův jednýmkráte do české zemi nepřátelsky vtrhnou, chtíce celý národ náš vyplemeniti, ty jízdný lidé neb rejthaři z téhož vrchu Blaník na pomoc svých vlastencův vyrazejí, ty nepřátelé bez milosti na kusy rozsekají a do jednoho usmrtějí, tak že v tom hned

Drotaři. (Fotografická studie F. Durasa ve Slaném.)

vedle Blaníku se nalézajícím rybníku všechna voda s krví nepřátelův zmíchaná ne malounko zčervená. Napotom teprve že nastanou zase předešlí starodávní, blahoslavené časy v Čechách.“ (Jeník z Bratřic.) *Zíbrt.*

* *Obchůzky s jesličkami.* Dva obrázky poučují názorně o tom, jak vypadají jesličky, s nimiž u nás před vánočními hody a o vánocích chodívají. Tom. Liška ve Zvoleňovsi zachytil (viz str. 158.) fotografickým strojem tři dráteníky, kteří se všemi odznaky svého cechu dům od domu chodívají a nábožné koledy slovenské prozpěvují. Na zvláštní příloze seznamuje proslulý umělec český, žijící nyní v Paříži, Alfons Mucha s obchůzkou Slováků z Uher, kteří zašli si přes hranice zakoledovat na Moravské Slovácko a zároveň si přivydělat koledováním na živobytí v krušných zimních časech. *Z.*

* *Slaměný věnec nad šenkem vína moravského v Polsku.* „Wina węgierskiego z morawskiem pospołu nie spuszczać do piwnicy, aby ich nie mieszano; kto handluje jednem, niech się nie chwyta drugiego. Na wino morawskie wieniec słomiany osobny, według starodawnego zwyczaju, na lindeburskie czyli sautojerskie przez wieniec zielony słomiany krzyż.“ Nad šenkem piva býval totiž vích, věchet, nad šenkem vínem věnec zavěšen jakožto odznak výčepnictví. (Golębiowski, Domy i dwory, Lwów, 1884, str. 111.) *Zbt.*

* *Drotaři.* F. Duras ve Slaném šťastně zachytil již několik velice zdařilých studií fotografických. Na našem vyobrazení (viz str. 159) znázorněna práce mladých drotarů pěkného typu slovenského, jak zasedli k nevýnosné práci. Úbor jejich zároveň dobře poučuje, jak hoši odkládají zedraný oděv domácí a nahrazují nedostatky takto vznikající pestrou směsí šatstva nejrozmanitějšího, kus po kuse vyžebraného.

* *Kroje ze Záhoří moravského.* Při referátu o Národopisné Výstavě slíbili jsme, že ob čas bude Český Lid podávati doplňky, podrobné, věcné opravy jednotlivých oddělení a pod. Na str. 161. vyobrazeny jsou kroje ze Záhoří moravského od Dřevohostic. Moravské Záhoří? Jak připomíná prof. J. Klvaňa (Světozor 1896, str. 239), dostalo se Moravské Záhoří z většiny na Národopisné Výstavě někam na Slezsko. „Sám Bůh ví proč! Nejspíš tím, že bylo tu na Moravě několik Záhoří, a ti, kteří věci ze Záhoří podhostýnského odesílali, nebyli po ruce, aby věci své tam umístili, kam vlastně patřily, totiž k hanáckému oddílu. Patříť podhostýnské Záhoří mezi Lipníkem, Hranicemi a Dřevohosticemi k nejsevernějšímu výběžku hanáckému. Hanáci přecházejí tu některými maličkostmi v kroji mužském již do valašského rázu. Že však přece Záhoráci (tak hlavně vůči Lipníku a Přerovu slovou), jsou Hanáci, poznáme nejen podle nářečí, které téměř úplně shoduje se s nářečím kroměřížským, ale i podle kroje, jak jej náš obrázek předvádí. Ženské jsou úplně po hanácku oblečeny, byť i ne tou bohatostí pravé, pomoravské Hané; nevěsta uprostřed má i úvodnici (plachtu nevěstinskou) rázu hanáckého, žlutě vyšitou, i pantlík na hlavě, třebas i tento více věnci se podobal, než té koruně zrcadélkové, které se na Tovačovsku a Kroměřížsku pohtlík říkávalo. Mužští ovšem jinak jsou (v letním úboru) spraveni než Hanáci praví. Mají žluté kožence, modré vesty a kabátce. Ale když v zimě oblékl se některý z mých strýců do dubě-

Knihovna
města Kolína

Cizí koledníci na Moravském Slovácku.

Ryto dle obrazu ALFONSA MUCHY.

Kroje ze Záhoří moravského. (Fotografie prof. J. Klvaně.)

náka a posadil „schořovicu“ na hlavu. — nebyli byste ho ze zadu od Hanáka pravého rozeznali. Pod kožichem ovšem vykukovaly krpce hu-

Typy a staré kroje z moravského Záhoří.
(Fotografie prof. J. Klvaně.)

něné rázu valašského a bílé huněné nohavice, taktéž již valašské" — Obrázek na str. 162. byl zachycen od prof. J. Klvani na výstavce v Dřevohosticích r. 1893. Muž jeden v bílé haleně a schořovici, se „sotorem" na

Hanák v knize Hankeho.
(Bibliothek der mährschen Staatskunde, 1773, str. 148.)

levé ruce, a jiný ve žlutých koženkách, ocáskovém kožiše a vysoké beranici a konečně žena v „marýnce". Nejzajímavější jest kožich „ocáskový", v minulém století po celé Moravě nošený. Neměl „zapínání", oblékal se přes hlavu, na prsou míval často červené srdíčko; lemován byl liščinou a v předu i v zadu míval liščí ocas. Na sprostější chodění lemován byl jen bílou beránčinou a v předu i v zadu visel obyčejný ocásek — kůže beránčí; byltě kožich sešit ze dvou ovčích koží. Když někdo majetníku oblečeného kožichu uřízl zadní ocásek, byl pokutován třemi zlatými. Ale když se mu podařilo mimo vědomí majetníka oblečeného kožichu uříznouti ocásek přední, byl prost pokuty a nešťastnému majetníku kožichu byla taková příhoda na posměch a hanbu. Ve Vítonicích, odkudž i osoby na našem obrázku pocházejí, nosil jakýsi stařec kožich ocáskový ještě koncem let šedesátých. Mnohem dříve zanikly kožichy ty na Kyjovsku. Na Hané známe je jen z obrazů (z knihy Hankeho z Hankenšteina, viz vyobrazení na str. této a na katastrální mapě panství Náměstského u Olomouce) a rovněž i na severovýchodní Moravě nošeny kožichy takové ve století minulém (obraz votivní ve farním kostele příborském). Kožich na našem

[illegible]

[illegible]

[illegible] Ast před [illegible] krajek

k částečnému aspoň blahobytu ženského pohlaví ve Vamberce a od té doby jest to snad jediné místo východních Čech, v němž obzvláště většina ženského obyvatelstva zhotovováním bavlněných a hedvábných pavučin neocenitelných zásluh o krásnou pleť vůbec si zdobývá. Sotva že děvče rukama hýbat umí, dělá mu maminka podušku čili polštářík, koupí vláčku a paličky, naučí v nich prstíčky podle řádu pravidel se přehrabovat, a když minou dva tři dni, umí dceruška již na nejmíň krajky hráškové. Od těchto nejjednodušších to jde ustavičně výš a výše, čím dále tím více se dcerky v umění tom zdokonalují, tak že, když v jiných městech chudobnější ženské mnohdykráte i nouzi tříti musí, sebe nepatrnější Vamberačka za dlouhých večerů při skleněných bambulích aspoň na nejpotřebnější si vydělá. Krajkářkám zboží za posledních let proti někdejšku v ceně velmi spadlo, takže krajky, jichž jeden loket před 50 lety stál 1 zl. ve stříbře, nyní za několik grošů dostati lze a tolik, co by sobě jich kdo přál. Tato láce ručních krajek vyvinula se konkurencí krajek strojových, které sice jsou obhlednější a jemnější, ne však tak trvanlivé jako rukama dělané.

* *Kroje lidu československého* popsány jsou dosti správně a zevrubně v knize Чехія и Моравія, Изданіе Славянскаго Благотворительнаго комитета, С. Петербургъ, 1871. *Z.*

OTÁZKY A ODPOVĚDI.

Také v tomto ročníku (srv. Č. Lid VI, 501) bude pravidelná rubrika pod tímto záhlavím. Máme po ruce spoustu dopisů, kde se projevuje souhlas a uznání, že redakce Českého Lidu udržuje takto čilé styky se všemi vážnými pracovníky v oborech, jimž je Český Lid věnován. Důvěra, s jakou každý, kdo se obírá některou otázkou, obrací se k redakci Českého Lidu, nás těší a svědčí o tom hojnost dotazů, jak Český Lid takořka ve všech vrstvách čtenářstva budí skutečný a přirozeně vyvolaný zájem pro studium lidu českého, jak se stává Český Lid příruční nezbytnou knihou každého, kdo studuje lid český v minulosti i v přítomnosti. Bylo by neskromností, šíře o tomto utěšeném zjevu se rozepisovati. Oznamuji znovu, že na tomto místě zodpovím ze svého nastřádaného materialu, pokud mohu, všeliké vážné dotazy (rozumí se) těm, kdož jsou ve styku s Českým Lidem. Oznamuji dále zároveň, že jsem ochoten z odborné bibliotheky svojí, která dnes obsahuje všecky časopisy odborné za posledních 6—10 roků (kulturně-historické a lidovědné), jakož i většinu knih, které v přehledu literatury uvádím, zapůjčiti, bude-li někdo z kruhů čtenářstva Českého Lidu čeho potřebovati pro vědecké práce. Kde sám knihy nemám, poradím, kde se obstará.

* *Koňské hlavy, „koníčky“ na střechách.* Prosím za laskavé zprávy, kde, v kterých osadách (v kterém čísle?) na hřebenu střechy, na lomenicích jsou „koníčky“, vyřezané ze dřeva, jaké podoby (prosím za náčrtky, vhodné pro reprodukci), jak lid nazývá tyto ozdoby? *Zbt.*

* *Doktor Kittel — severočeský Faust.* (Prof. W. v. Č.) Podal jsem literaturu příslušnou v Č. Lidu V, 480. „To Ti (Tomu) ani Kittel nepomůže,“ říká se o beznadějnosti v nemoci, v nesnázi. Doktor Kittel byl lékařem (chirurgem) na panství jilemnickém. Ustanoven byl od hraběte Arnošta Quidona z Harrachu dne 18. února 1758. Žil v dědině Šumberku na Turnovsku. Proslul svou lidumilností. Lid obestřel jeho postavu vybájenou domnělou mocí čarovnou. Císař Josef II. zaznamenal o něm r. 1779 ke dni 15. září: „Od Šumberka přehlédne se celá krajina na vše strany; také zde jest proslulý doktor, který jest velmi stár, ale výtečně prý nemoci léčí a hojí.“ Pověsti o Kittlovi viz v Besídce pro zábavu a poučení, v Praze, 1870, č. 19 a 20. Srv. tamtéž 1880, č. 53, 84.

* *O páleni ohňů na určité dni výroční* (—č.—) píše zajímavě Alfred Harou, La Tradition, Revue internationale du folklore et des sciences qui s'y rattachent, ed. H. Carnoy, Paris, 1896, X. str. 42 a d.

* *Ornamentika.* (Akad. malíř J.) Nejlépe L. Frobenius, Das Hakenkreuz in Afrika (s výkresy), Internationales Archiv für Ethnographie (red. Dr. J. D. Schmeltz), 1896, IX. 5. str. 205 a d. Srv. Luschan, Verhandlungen der Berliner Anthropologischen Gesellschaft, 1896, str. 137 a d.

**České pověsti o Pánu Ježíši.* (Dr. P.) Nevím o jiné sbírce v Besídce pro zábavu a poučení (ačkoli všecky ročníky bohaté pokladnice této mám probrány), leda v ročníku 1876, č. 129, kde jsou tři pohádky: 1. Sova, 2. Klasy, 3. Pán Ježíš a ďábel. Srv. Český Lid VI, 504.

* *Život lidu rumunského.* („Vsetín“.) Udaje ony Vám nijak nepostačí. Raději račte si opatřiti, když rozumíte řeči, knihy: 1. Dr. N. Manolescu, Igiena têranuliû, Bucuresci, 1895, 8°, I, 363 str., 171 vyobraz. 2. Dr. Gheorghe Crâinicianu, Igiena têranuliû român locuinta, incaltaminea si imbracamintea, Bucuresci, 1895, 348, 6 ill. K tomuto spisu doplňky z ruské literatury podal A. Jacimirskij, Этнографическое Обозрѣніе, Москва, ред. Н. А. Янчукъ, 1896, No. 4, str. 180—181.

* *Sjezd anthropologické společnosti v Kasselu r. 1895.* (MUC. K—r ze S.) Název publikace: Festschrift der deutschen Anthropologischen Gesellschaft zur XXVI. allgemeinen Versammlung zu Cassel, gewidmet von der Residenzstadt Cassel, Cassel, 1895. Jediný lidovědný článek.: W. Chr. Lange, Land und Leute auf der Schwalm (str. 39—88). Článek J. Böhlaua, Zur Ornamentik der Villanova-Periode (str. 89—110) týká se vlivu řeckého při ornamentice v Italii (četná vyobrazení). Snad mínil referent tento článek?

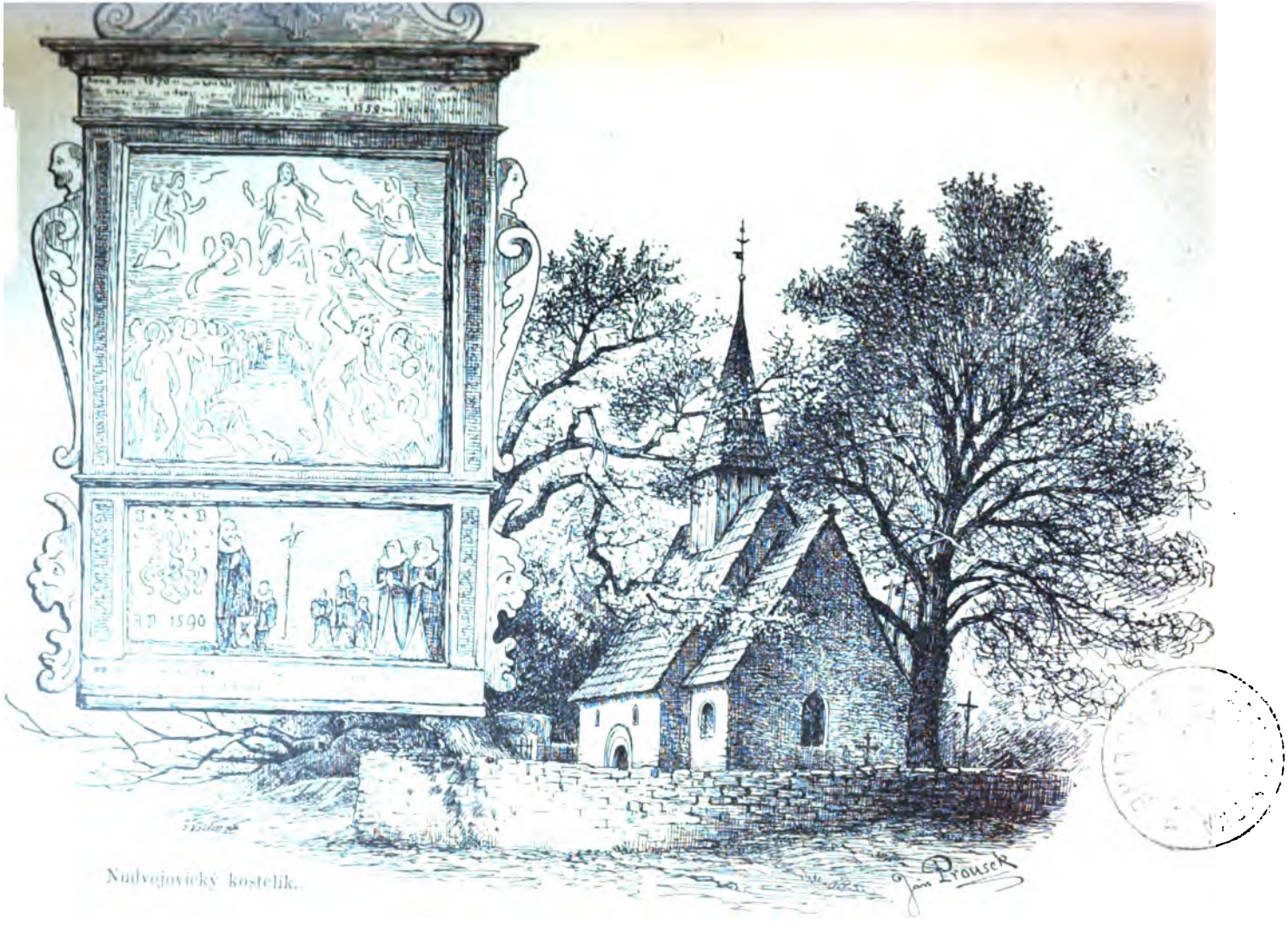

Nudvojovický kostelík.

* *Parczewského studie o Kašubech.* („Slavista".) Publikace, které hledáte, jest otisk z XXII. tomu Poznańského Roczniku Tow. Przyj. Nauk: Szczątki Kaszubskie w prowincyi pomorskiej, Szkic historyczno-etnograficzny, Poznań, 1896.

* *K dějinám zlatnictví.* (L. P.) Nejlépe nahlédnouti do Theod. Schreibra, Die Alexandrinische Toreutik. Untersuchungen über die Griechische Goldschmiedekunst im Ptolemaeerreiche I. Leipzig, 1894, str. 302.: Behänge; str. 307.: Ringe (s příslušnými illustracemi).

* *Publikace spolku „Société des Antiquaires de France".* (Supl. J. S.) Po ročnících hledati bylo by zbytečno, když můžete nahlédnouti do podrobného rejstříku ke všem publikacím: Table alphabétique des publications de l'Académie celtique et de la Société des Antiquaires de France (1807 à 1889) redigée sous la direction de Robert de Lasteyrie par Maurice Prou, Paris, 1894. (O cikánech na str. 81.)

* *Bihač, Hrvatsko družtvo za istraživanje domaće povjesti* vydává jen výroční zprávy v Zadru (1896, II. ročník). O jiných publikacích tohoto spolku nevím. P. Zaneta, Narodna pjesma o Mirih, otištěna v II. izvj., str. 47—48. Jiných písní tam není. Nebude to nějaká mýlka v citaci?

* *Poměry selské ve Francii.* (JUC. K. Racek.) Kniha má název: Histoire des paysans depuis la fin du moyen âge jusqu' à nos jours 1200—1850, Précédée d'une introduction, an 50 avant J. C.—1200 après J. C. Par Eugène Bonnemère, I. II., Paris, 1856.

* *Tresty na traviče, škodlivé čaroděje.* (Týž.) Nejsa právník, nemohu dáti rady o tomto předmětu se stanoviska právně-historického. Snad by nejlépe poučila kniha B. B. Есиповъ, Отравленіе. Историко-догматическое изслѣдованіе, Варшава, 1896. Na str. 116—123., Чешское право (sneseny doklady z dějin práva českého).

* *Zelený čert v Nudvojovicích u Turnova.* (J. Kul., uč.) Čert onen, o němž pověsti kolují, vyobrazen je na obraze rodiny Jiřího ze Stiřína, hejtmana na Rohozci, z r. 1570 v kostelíku románsko-gothickém v Nudvojovicích. Na str. 167. viz vyobrazení kostelíka i obrazu od akad. malíře J. Prouska.

* *Manesovy illustrace historie o Faustovi.* (Akad. malíř F. V.) Kresby Manesovy ze života doktora Fausta jsou uveřejněny v knize Die Deutschen Volksbücher für Jung und Alt wieder erzählt von Gustav Schwab, Vierte Auflage, mit 180 Illustrationen mit Zeichnungen von ... in Holzschnitt ausgeführt durch Hugo Bürkner, Stuttgart, 1859, str. 385—654.

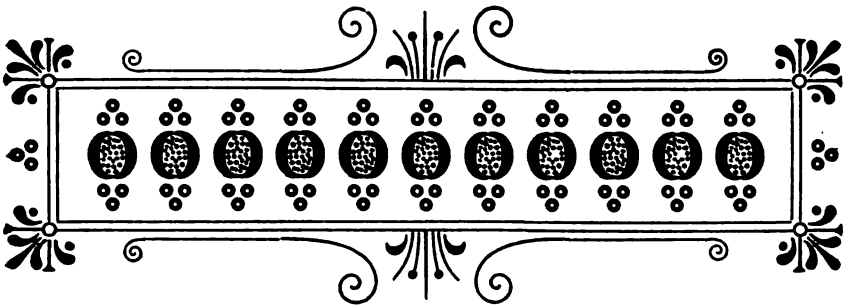

Robota na bývalém panství malenovském.

Podává **Frant. Bartoš.**

Do roku 1848 nynější velkostatky byly tak řečenými panstvími, jejichž majetníci měli veliká výsadní práva nad veškerým obyvatelstvem.

Politickou správu celého panství vedl vrchní, kterýž měl k ruce kancelářského a několik písařů. Vrchním správcem hospodářským na panství byl purkrabí; jemu podřízeni byli obročný, správce panských sýpek, pojezdný, kontrolor nad hospodáři (šafáři) panských dvorů, poklasný, dozorce při mlatě, a drábi, dozorci při pracích robotních. Důchodní spravoval kasu panskou a vybíral císařské daně. Nad lesy ustanoven byl polesný, jemuž podřízeni byli myslivci (revírníci), mládenci (příručí) a hájní. Právní pře poddaných mezi sebou i mezi poddanými a vrchností porovnával ustanovený na panství úředník státní, zvaný justiciár.

Vyšší úředníci vrchnostenští: vrchní, purkrabí, důchodní, polesný a myslivci sluli vladaři.

Usedlé na panství obyvatelstvo bylo lidem poddaným, kterýž své vrchnosti povinen byl vyměřenou prací nucenou, robotou, a mnohými jinými povinnostmi a dávkami. Že taková nucená práce, kterou člověk poddaný povinen byl konati své vrchnosti beze mzdy na úkor své vlastní živnosti, byla břemenem velmi těžkým, o tom umějí mnoho vypravovati vymírající už znenáhla pamětníci těch dob, a zachovaly nám toho památku i mnohé písně. V jedné písni valašské zvláště drasticky slohem lapidárním vylíčen jest strastný život ubohých poddaných:

Žádný člověk neví,
co mosí sedlák vystát:
ve dně mosí na robotu
a v noci sečku chystat;

v nedělu jde do kostela,
kněz mu tam peklem hrozí;
odpoledňa do hromady, —
a fojt ho v kladě vězí.

Na svých výzkumných potoulkách sbíral jsem všude od starších pamětníků také zprávy z dob bývalého poddanství. Hojně takových zpráv, z nejedné příčiny zajímavých, podal mi nedávno zemřelý F. Zelenka, rolník z Louk na bývalém panství malenovském. Vypravoval mi o tom nejen ústně, nýbrž doplnil všelicos i zevrubným vypsáním svých vlastních zkušeností. Vypravování jeho není bez humoru; poznáváme z něho, jakých fortelů robotězi uměli užívati, aby na robotě sebe a zubožený dobytek svůj co nejméně namáhali dle starého přísloví, že za málo peněz málo muziky.

Osadníci loučtí dělili se na 1. sedláky (pololáníky), kteří měli polností na 64 měřic výsevku, 2. čtvrtníky po 32 měřicích, 3. podsedníky po 12 měřicích a 4. domkáře, kteří neměli než domek (chaloupku) se zahrádkou. Všichni byli povinni robotou jednak jetou, jednak pěší.

Robotu osadníkům nařizoval a na robotu vedle drábů dozor měl fojt, jímž ustanoven býval nejzámožnější a nejspolehlivější sedlák v osadě. Fojt chodíval každou neděli k panu vrchnímu „na správu“, kdež podával zprávu o tom, co a jak se minulý týden vykonalo, a dostával nařízení, co konati bude příští týden. Fojt sám robotou nebyl povinen a byl také osvobozen všech dávek; na zimu dostával dva sáhy tvrdého dříví, které se mu z roboty dovezlo. Dle zprávy Zelenkovy slušelo se na fojta, „aby měl trochu lepší oděv, vlasy učesané, boty načerněné, třeba z rendlíku. V řeči projevoval jakousi vzdělanost, vplítaje do ní, ‚poněvadž‘, ‚jářku‘, ‚stranivá téj věci‘ a pod. Hlavní pak věcí bylo, aby uměl panu vrchnímu moresně líbat ruku přijda na správu. Huba musila býti náležitě oholena, ruku pana vrchního bylo mu vzíti potichu, trochu ji nadzvihnouti, ohnouti se až k ní, roztáhnouti hubu, co by zasáhla dlaň i kus rukáva u kabátu, a nemlaskati. Který fojt to pěkně uměl, byl miláčkem pana vrchního, s nímž déle pořečnoval. Na poli pan fojt bavíval se také papírem, dělaje, jakoby naň cosi poznamenával, třebas neuměl čísti ani psáti.“

Robota byla jetá a pěší (pěchárka).

Robotou jetou konaly se rozmanité práce při polním hospodářství na panství a formanky doma i přes pole, druhdy dosti daleké.

Jeté roboty konati povinni byli pololáníci a čtvrtníci; onino po dvou dnech, tito po dni téhodne celý rok. Jezditi se mělo s třemi koňmi, ale jezdívalo se obyčejně jen párem, „leda když do toho uhodilo,“ musili býti tři koně. I jezdívali pak „spřahou“, půjčívajíce si navzájem koně.

Večer před robotou fojt obcházel celou dědinu a ťukaje na okno, kde měli robotu jetou, oznamoval: „Kdo je doma, co má jetú: zítra na robotu na Nivu orat a pětku (patery brány) si vzít a třema konima, dozajista!“

Z roboty jeté konaly se hlavně tyto práce polní:

1. **Oračky a vláčky.** Z dědiny vyjelo se o 8 hodinách a jelo se pomalu, kam bylo poručeno: na Nivu, na Díly atd. Když dojeli na pole, pacholek shodil brány s vláků a schystal pomaličku pluh. Potom zavolal na pohůnka, který seděl na podsedním koni skrčený a nevyspalý: „No, jeď, Janku, s Pánembohem!“ Janek probrav se trochu z dřímot povelel koňům: „No vjo!“ Ale sotva ujel pět šest kroků, pacholek spozoroval, že je radlica pohnuta, an klínek obeschl. Na jeho povel pohůnek zastavil, pacholek převrátil pluh hore nohama, vzal obušek, zarazil klínek, obrátil zase pluh i táhli brázdu dál. Uorali několik brázd, zase krojidlo oslábio, zakrajujíc příliš hluboko do záhonu. Zase kázal pacholek pohůnkovi zastaviti, vzal obušek a vyrazil všecky klínky ze zřídele u krojidla, poplil je a zarazil obuškem šťastně dva; třetí, nejsilnější a nejdůležitější, rozletěl se pod mohutnou ranou obuška na tři kusy. Nezbývalo než odběhnouti někam ke stromu, utíti haluz a vysekati nový klínek. Byl-li strom hodně daleko, tím lépe. Dráb na to sice škaredě hleděl, ale co naplat: měl-li pluh orati, musil býti „zrychtovaný“. Takovou správku na svém pluhu provozoval každý oráč, ten v tu, oneh v onu chvíli.

Když se vláčilo, zase taková. Každému chyběl některý kolík v branách, a který je měl všecky, vyrazil pokradmu některý, aby měl co spravovati a čím se zabaviti. Zanechav bran na úvratích, odběhl někam nařezat kolíků; ale jen sobě a kolik právě potřeboval; vypadl-li později který, šel řezat zase. Taková přestávka byla na každých úvratích, pokaždé některému něco se popsulo, ostatní pak čekali, až to spraví, aby mohli jeti jednou řadou.

Jak zazvonilo poledne, kde koho poledne zastihlo, tam vypřáhali a ujížděli poledňovat domů nebo do nejbližší vesnice. Na poledňování byly určeny dvě hodiny. Koňům se nasypalo dvě opálečky sečky, potom dostali po kousku sena a napojili se. Poledňovalo-li se v sousední dědině, pacholek přinesl si z domu „osúch“ (přesnou placku ječmennou), dal kousek pohůnkovi, ostatek snědl sám, a bylo po obědě.

Jde dráb hore dědinou rozkazuje: „Chlapci, hýbejte, už jsou dvě hodiny!“ Robotíři toho nedbali, žádný se nehýbal s místa. Po druhé volá dráb: „Budete se hýbat či ne? Mám vám pomoct tú hůlkú?“ Tak už se pomalu brchali. K obědu se ujíždělo, ale od oběda dobytek měl drobný krok, a nikdo zbytečně nepobízel, jak šli, tak šli. O třech hodinách se šťastně dorazilo na pole. V pátek v tuto dobu bývala ještě zvláštní úleva. Jakmile o třech hodinách zazvonilo, poklekali všichni na kolena a modlili se velmi pobožně, t. j. pomalu a pohodlně, že za ten čas mohlo i třikráte odzvoniti; mnohý i podřimoval, ale dráb této pobožnosti nepřekážel.

Když povstávali od modlitby, cpali do dýmek a křesali dlouho, neboť hubka nechytala. Některým zase přes poledne oschly všecky klínky; nastala správa pluhu nebo bran jako před polednem. Jiný našel si nějakou správu na koních: rozvázal suk u pobočka a zase svazoval; za chvilku suk pustil, svazoval znova. Tak to šlo dále: chvilku se praco-

valo, chvilku co to spravovalo, postávati se nesmělo. Drábi s fojtem povolávali: „Jezděte, chlapci! Slunko už je nad západem, bude brzo večer!“

Jakmile slunko zapadlo, dráb všecky pozapisoval a pustil domů. Kteří měli dále domů, poprosili drába, by je dříve pustil, že bude tma, než dojedou domů. Dráb se obrátil zády, což znamenalo: Jeď si! Výslovně toho neřekl, protože, kdyby se přihodil nějaký písař od kanceláře, dráb by byl dostal.

Večer zase robotíři, jakoby je vyměnil; čerstvost a rychlost náramná se jich zmocnila: žádný nic nezatloukal, nic nezavazoval, všecko drželo, jak se patří. Pluh byl hned na vlákách a brány na něm, a než by dvacet napočítal, kus panský byl jakoby ho vymetl.

2. Hnůj se vozil na úkol; počet fůr ukládal se dle toho, jak blízko nebo daleko bylo panské pole. Kdo se ponáhlil a měl svůj úkol odvezen, nemusil čekati, až zazvoní poledne, mohl poledňovati hned; tak i odpoledne odveza své fůry mohl jeti domů. Kdo úkolu neodvozil, měl „rešt“. Úkoly byly dobře vypočítány, i bylo se robotíři ponáhliti, aby nezamrkl.

3. Obilí s panských kusů do stodol sváželo se také na úkol. Každý hospodář musil míti vůz „kopňák“ s dlouhými a vysokými žebřinami. Na fůru musilo se vložiti kopu hrubých snopů; byla-li cesta špatná, bylo třeba zapřáhnouti 3—4 koně.

4. Seno, otava a suchá jetelina svážely se taktéž na úkol. Tu rádi jeli třemi, a kdo měl, i čtyřmi, protože se mu koně do syta nažraly. Později svážely se s polí zemáky, též na úkol; na fůru vyměřeno bylo 20 měřic.

5. Zimního času vozilo se dříví do pivovaru, palírny a deputátníkům na úkol. Bylo-li blízko, musilo se jeti třikráte, „z dálša“ dvakráte, zdaleka jednou. Pokaždé bylo naložiti tři čtvrti sáhu. Když uvízal, řeklo se, že měl zapřáhnouti tři. Proto robotíři užívali svých „fortelů“, aby ani párem neuvízli. Na místě naložili tři čtvrti sáhu, ale cestou házeli polena do výtluků; než dojeli pivovaru nebo palírny, bylo dříví na voze sotva polovic. Po tom se nikdo neptal, chybí-li co, protože se neskládalo do sáhu, a odhodky na cestě z kalužin „svět“ brzo uklidil. „Když měl hájný rozum“, i čtvrt sáhu mohlo zůstati na místě; jeho starostí bylo ukliditi ji v čas. „A tak každý měl uznání a nechal na místě ležeti skoro celou čtvrt.“ Když se vrátili, všecko bylo pěkně uklizeno. I ponechávali robotíři hájnému z vděčnosti ještě více, když byl tak úslužný, zvlášť k večeru, kdy měl větší a jistější chvilku. „Tak se prokazovalo dobrodiní oběma stranám.“ Když se vozily klády, jedna z lesa k píle malenovské odvezená počítala se za den roboty.

6. V zimě vozívalo se také kamení z lesa ke „strži“ (jezu). Napřed bylo úkolem denní roboty odvézti půl sáhu kamení a pěkně složiti. Ale robotíři naučili se skládati pěkně fortelně: prázdné uprostřed sáhu. Přišel kdysi pan vrchní s myslivcem k těm sáhům; jejich psi vběhli do jednoho a pohodlně se tam proháněli. Od té doby bylo uloženo dovézti čtyři veliké fůry kamene a poshazovati neskládajíc.

7. Z jara bývala u strže každý den robota jetá i pěší. Z jeté vozily se fašiny a štěrk (tohoto 12 fůr dopoledne a tolikéž odpoledne); pěší usazovali ve vodě fašiny a zaváželi štěrkem na kolečkách. Fašin bývalo ohromná hromada; z té brávali si, zvláště v noci, na ploty i na topení „od formanky".

Kromě těchto robot při domě vykonávaných bylo robotířům ob čas podnikati vzdálené a obtížné formanky.

8. Jezdili s obilím na trhy do Olomouce a do Lipníka, obyčejně přede žněmi na dlouhém dni. Napřed dalo se věděti fojtem sedlákům, kteří měli silnější vozy a lepší koně, kdy a kam se pojede, aby se v čas připravili. Den před odjezdem obešel fojt zase všecky. Odváželo se najednou třebas 500 měřic rži nebo žita. Každému bylo naložiti 20 měřic do svých měchů. Bylo co měchů shledávati, vypůjčovati a látati. Nachystali si píce koňům a sobě chleba nebo křeháčů (placek) a všichni najednou k sýpce vyjeli. Jak bylo naloženo obilí na voze, byl z něho každý práv; ztratilo-li by se co, musil nahraditi. S formany jeli: písař ze zámku, vrátný, dva drábi a fojt. Živili se suchým chlebem nebo křeháčem; měl-li kdo krejcar, koupili si trochu „té šedé". Písař zaplatil jenom mýta a na noclehu z koní a z vozu. (Dokončení.)

Rýbrcoul.

Drobné črty. Podává Dr. V. Tille.

O Rýbrcoulovi napsáno bylo již tolik článků, brožur a sbírek, že se téměř ostýchám vraceti se k látce tak se všech stran již ohmatané a promrskané. [1]) Vedl mne však k tomu dvojí důvod.

Jednak látka sama je se stanoviska literárně-historického velm zajímavá. Náleží k těm nemnohým látkám lidového podání, při nichž historickými doklady možno ukázati kontinuitu tradice po několik století. Obsahově křižují se ve víře v Rýbrcoula povídky dějové s lokálními vzpomínkami a s vírou ve zvláštní bytost — tedy konglomerat duševních plodů, jež v literárním prostředí jsou pravidlem různorodé.

Mimo tento zájem, v podání samém tkvící, vábí mne však ještě zájem jiný, methodický. Málokterá látka sloužila tak trpělivě za předmět divokému řádění method mythologických, jež vyvozovaly z ní výsledky logicky přímo nesmyslné. [2]) A právě podání Rýbrcoula bohatým obsahem

---

[1]) V Českém Lidu psáno o Rýbrcoulovi: III. 32, 49—50; V. 439—452, 479—480 (veškerá literatura), 516—519; VI. 116, 568.

[2]) Ad methoda mythologická. Již několikrát měl jsem příležitost seznati, že pojmy mythu, mythologie a methody mythologické nejsou někdy i odborníkům tak jasny, aby vůbec bylo možno s nimi o nich disputovati. Ne sice pro ně, ale pro ujasnění svého stanoviska chci říci o nich několik slov. Mythem

svého materiálu co nejlépe se hodí k tomu, pomocí indukce a praktického psychologického studia ukázati, jak methodicky dá se rozložiti látka na své prvky původní, ukázati aepoň částečně jich vznik, vzrůst, křížení a úpadek.

V těchto dvou drobných skizzách nejde o to, abychom probrali všechen obrovský materiál víry v Rýbrcoula se týkající. Práce taková vymykala by se již rozsahem svým rámci Českého Lidu. Jde nám však právě spíše o to demonstrovati onu methodickou stránku a ukázati, k jakým výsledkům možno pomocí její dojíti.

I.

První skizza věnována je ohledání materiálu, jenž o víře v Rýbrcoula se nám uchoval. Nejde tu opět o probrání veškeré té spousty sbírek ať již z paedagogických ohledů chatrně slátaných, ať na obveselení čtenářstva i nakladatele obchodně na trh házených — vybíráme dvě sbírky, které však obsahem svým vyhovují plně, chceme-li v hlavních

rozumím bezděčné duševnění jevů vnějších pomocí představ, citů, dojmů a sklonností duše lidské, promítané na venek jako samostatně existující plod duševní pomocí slova, litery nebo výtvoru rukou lidských. Po stránce historické máme veliké množství takovýchto plodů z různých věkův a různých národů. Po stránce statické známe v každé duši, bez ohledu na čas, a v každém konglomeratu duší sdružených v národě, vrstvě společenské nebo v epoše, schopnosti a sklonnosti vytváreti mythy nové, třeba látkově nevypracované a ve světě vnějším nefixované. Tyto plody, schopnosti a sklonnosti tvoří předmět studia mythologického. Mythologie je věda, studující určitými methodami a za určitými cíly mythické plody lidského ducha a vlohy jeho plody tyto vytváreti. Během tohoto století vyrostla v Německu mythologie, studující jednak mythy klassické, jednak mythy domácí, germánské, pomíjejíc téměř vesměs stránku psychickou. Cílem jejím bylo vyložiti jednotným principem, z jednoho pramene staré, historicky dochované mythické projevy germánského ducha. Princip k tomu volila různý a štěpila se tím na různé směry. Cíle svého hleděla dosahovati jistou methodou — methodou, danou prozkoumávanou látkou, tendencí studia, a osobní praxí z věd ostatních toho kterého autora. Methoda ta, ač vyskytala se v bezpočetných druzích a docházela k přímo kontradiktorickým výsledkům v případech praktických, měla dvě kardinální vady společné: počínala a priori přijatým předpokladem, jenž se stal pak přímo Prokrustovým ložem pro veškerý materiál, jenž se jí dostal pod nůž, a podruhé pohrdala nejjednoduššími pravidly logiky jak při vybírání a řadění látky tak při vysuzování důsledků. Pro mythologa existoval, kamkoli sáhl, jen mythus a jen takový mythus, jak on jej potřeboval, a všecek materiál, který mu padl do rukou, m u s i l demonstrovati právě tento mythus. Methodu s těmito chybami, aplikovanou na studium plodů literárních, zovu mythologickou. Rozumím tím jisté chyby methodické, jež mohou se vyskytovati i tam, kde není předmětem studia mythus. Naopak možno však jinou, správnější methodou vskutku nalézti mythus v plodech duševních, aniž by tím ještě bylo třeba upadati do chyb methody mythologické. U nás zdědili jsme zpočátku tuto mythologickou methodu a žalostně jí mrzačili naše lidové podání, nyní však dědíme zas jiné modní heslo, jež popravuje — často však právě zas takovou mythologickou methodou — kde koho, kdo odváží se najíti podání mythické.

rysech seznati obsah, sestrojení a prameny podání o Rýbrcoulovi. Jsou to sbírky zapsané Praetoriem v druhé polovici sedmnáctého věku. Praetorius publikoval značné množství rozmanitých spisů, jež většinou věnovány jsou přírodopisu Slezska — ne však přírodopisu v našem slova smyslu. Je to přírodopis toho fantastického světa, jenž vyrostl z duší lidských, přírodopis těch podivných tvorů, živočichů, jevů, jimiž hemží se pro jistou vrstvu společenskou její okolí právě tak jako rostlinami, jevy, živočichy a tvory skutečnými. Praetorius hledí tyto plody duše lidské, promítané do vnějšího světa, studovati vědecky, spoustami latinských a řeckých frásí, přívalem citátů z rozmanitých autorův a filologisováním, rád by knížkám svým dodal učeného vzhledu, ale přes jeho ironické poznámky, přes pohrdání, jímž se vyvyšuje nad prosté mozky méně vzdělaných lidí, patrno, že celkem věří ve vnější existenci těch tvorův, o nichž píše. Péče, kterou věnoval Rýbrcoulovi, ukazuje, že víra v bytost byla ve Slezsku a na české i německé straně Krkonoš hojně rozšířena. Sbírky Praetoriovy, jednající výhradně o Rýbrcoulovi, jsou dvě:

Satyrus Etymologicus, Oder der Reformirende und Informirende Rüben-Zahl: Welcher in hundert nachdencklichen und neu-erfundenen eines und seines Namens Derivationibus, sampt einer wackern Compagnie der possirlichsten, und wahrhafftigsten Historien, von gedachtem Schlesischen Gespenste, nebenst andern beygebrachten köstlichen raritäten und argutien, kuetzlich, kuertzlich und nuetzlich vorstellet, sampt dem sonderbahrem Anhange, der kleine Block-Berg genannt. M. Johannes Praetorius M, L C. Zetlingà-Palav-Marcoita. Im Jahr ICh mVsz so eIn gVter Mann seyn aLs DV seyn mVst. m. 8°. (Zkratka: S.)

Daemonologia Robinzalii silesii. Das ist, Ein ausfuehrlicher Bericht von den wunderbarlichen, sehr alten, und weitbeschrienen Gespenste Dem Ruebezahl; Welches sich, auff den Gebürgen in Schlesien und Boehmen, den wanders Leuten zum oefftern, in possierlicher und mannigfaltiger Gestalt, und mit seltzame Verrichtungen, erzeiget: Nebenst vielen andern nachdencklichen Erzehlungen von Betrocknissen, und den fuernehmsten Schlesischen Raritaeten: wie auch sonsten mehren kurtzweiligen Schosen: gaentzlich aus vielen Scribenten erstlich zusammengezogen durch M. Johannem Praetorium, Zetlingensem. Poetam Coronatum Caes. In Verlegung Johan Barthol. Oehlers, Buchhaendl. in Leipzig. Gedruckt zu Arnstadt bey Caspar Freyschmieden, Ao 1662—1667. m. 12°. 3 díly. (Zkratky: D. I., D. II., D. III.)

V S. převládá učený aparát, jehož hlavní těžiště spočívá v krkolomných etymologiích jména Rýbrcoulova. V D. zas materiál převládá. Učené vývody a komparace látek ze spisů jiných jsou pro nás zhola bezcenné. Do jaké míry lze užívati materiálu Praetoriem nasbíraného, o tom on sám podává trochu podivnou a málo slibnou informaci v S. (444).[1]) Zajímavo, že zakončení (srv. pozn.) se právě v S. nevyskytá a jen v D. dosti sporadicky vystupuje. Naopak u mnohých neoznačených versí Praetorius udává sám pramen dosti zevrubně, buď ře-

[1]) „. . . viel hab ich aus kurtzweil zur selbigen Zeit selber fingirt und erdichtet, welches ich alhier freywillig bekenne, und der Nachwelt noch dieses dazu entdecke, dass, wo man bey einer Historien Aussgangs diese Clausulam nicht findet: (Aber gnug davon) dass er solche fur tabulirt halten könne, sintemahl ich nur solche allein hab erzehlet bekommen, wo Gedachter Schluss darbey steht.“

meslníky nebo studenty, nebo vážené muže, kteří mu psali, a určuje často též zevrubně rok děje. Pochybuji, že těmto údajům lze více věřiti než tomu, co o pravosti svých povídek v S. povídá. Povídky, koncem dotčeným označené, neliší se nijak ustrojením, stylem nebo dějem od ostatních, a jsem přesvědčen, že pramen u všech je asi stejný: Praetorius slyšel asi od mnohých lidí rozmanité zprávy o Rýbrcoulovi, které dosti nekriticky sepsal a vydal jak stádo běží (svědčí tomu, jak v překladu bude patrno, časté několikeré verse téže látky u Praetoria se opakující). Sem tam něco rozvedl (srv. zprávy o hostincích v horách), sem tam snad i přidal, celkem však podání bylo mu pro většinu jeho povídek podkladem. Jsou některé, které zřejmě označují obsahem svým jeho jako autora, ty však jsou tak patrny, že je snadno lze odlišiti a hned vyřaditi. Uvádím jen příkladem: S. (428.) Rýbrcoul navštěvuje v Anglii Quakery; S. (443.) Rýbrcoul jde do Francie vést politické pikle proti Španělsku; D. II. (33.) Rýbrcoul bude prý obtěžovat Jesuity, kteří chtějí v lese postavit kostelík; D. II. (73—76.) Rýbrcoul hádá z planetáře, a proroctví jeho vyplňují se slovními hříčkami atd.

Tyto povídky projevují hned několikeré tendence, které často prosvitají i na jiných místech knihy a zbytečně zabarvují povídkový děj. Praetorius rád si zapolitisuje a přecpává neomalenou a rozvláčnou ironií některé povídky do omrzení. Jeho nenávist katolíků, z které vznikl paškvil na Jesuity, proniká vypravováním za každé příležitosti. Konečně marnivost, s jakou rozvíjí svoji učenost a svůj vtip, často dosti stěžují práci srovnávací. Není lehko zbaviti látky těchto příměskův a vyhledati v nich správný podklad dějový. Přes to však jsem přesvědčen, že je možno užiti ke studiu všech těch versí, které nepovstaly zřejmě jen z některých svrchu uvedených tendencí: jednak proto, že můžeme pravděpodobně u valné většiny jich předpokládati původ jich z podání, podruhé, že i ty, jež by mohly býti pochybny, vrostly do pozdějšího podání značnou měrou a tvoří s ním jednolitý celek. Z toho důvodu předkládáme všechny látky ostatní v stručných obsazích, v nichž jen na to, co specificky látku charakterisuje, je položen důraz, a příměsky, vzniklé z dotčených tendencí, určitě rozpoznatelné, jsou odstraněny. Podávajíce jen katalog látek ze dvou sbírek, nemůžeme při tom přihlížeti k historickému vývoji jednotlivých látek nebo skupin, leda stručnými poznámkami, a omezujeme se na vytčení jich vzájemné příbuznosti.

1. *Jevy a nehody v horách*[4]) *a okolí vykládány vlivem Rýbrcoula.*

a) Náhlé bouřky.[5]) Všeobecně vypravují D. II. (172—173), že Rýbrcoul sedá na kameni, provází pak chodce, vyptává se na Rýbr-

[4]) Horami se všudy rozumějí Krkonoše.

[5]) Viz též mimo různé do jiných povídek vnesené zprávy, poznámku v předmluvě k S.

coula a posměváčka stihá bouřkou. D. II. (119—120) dodává, že v prostřed léta to bývá sníh a déšť, při tom jeví se Rýbrcoul někdy v oblacích za hromobití jako strakatá kráva.

Případy zvláštní: hodovníci v horách bývají stiháni náhlou bouřkou: D. III. (140—143). Hrabě dobře opatřen kožichem, jde s duchovními katolickými na Sněžku, strhne se liják, kněží promoknou. D. III. (15—17). Hrabě Schafgotsch pořádal na Sněžce známým hostinu, žertem vyslovil obavu před Rýbrcoulem, z jedné mísy vystoupil dým, změnil se v oblak, zalil je lijákem. S. (425—426). Sluhové z Vratislavi jedou horami, jedí, vidí v dálce na stromě Rýbrcoula, jeden mu lahví připíjí, on přiletí, láhev mu vytrhne, roztříští a bouřkou je ohrožuje.

Posměvač, jenž k horám se obrací, bývá stihán bouřkou: D. III. (262—264) stalo se to čeledínovi, S. (393) kupcům, kteří studenty vezli do Lipska. Zkomolená verse předešlá v S. (394—395). Z dvou chodců jeden chce viděti Rýbrcoula, uzří ho na stromě, jak se k němu obrací zády a způsobí pak bouřku.

S. (442—443). V Lipsku na trhu se r. 1666 vyprávělo, že v horách seběhla lavina, pohřbila stavení s osmi lidmi a pak sama vyběhla nahoru.

b) Nehody v horách. S. (420—421). Koně nechtějí vozkovi, jenž veze Rýbrcoula, s místa, vozka sežene Rýbrcoula s vozu, bije koně, oni se rozskočí; vozka jde pro pomoc, najdou pak koně na svém místě, ale zboží všechno s vozu dole. S. (413—414). Koupajícím se pacholkům ukradne Rýbrcoul šaty. D. III. (133—134). Třem zbloudilcům ukazuje cestu, ale oni po celodenní cestě vracejí se tam, odkud původně vyšli. S. (380—381). Myslivec hraběte Schafgotsche vzal si do myslivny chrta, potkal hned první den člověka, který se na chrta upřeně díval, druhý den byly kusy psa rozvěšeny na křoví. D. I. (226—267). Kráva jednoho hostinského zabloudila na Sněžku, Rýbrcoul ji shodil s vrchu až se rozbila na tisíc kusů. D. II. (77—78). Hrnčířka jede na trh, slyší čápa klapat zobákem, říká dle starého pořekadla: udělám tohoto roku hromadu hrnců. Zatím Rýbrcoul jí všechny hrnce s výsměchem rozbije, ona však po chvíli najde na cestě pytlík peněz.

c) Drobnosti z hor. D. II. (170—172). Na rybníce v horách prý často plave všelijaké ovoce a p., patrně určené k lákání lidí. (Vliv tradice o vodníkovi.) D. II. (29—30). Pět tkalců vidí v horách u rybníka mnicha a 4 jeptišky lovit na udice ryby jako telata veliké; neposlechnou však volání a jdou beze slova dále. D. III. (147—148). Sedlářský tovaryš vidí z černého rybníka vyskakovati kapry a štiky, kteří jakoby měly zlaté šupiny a stříbrné ploutve.

d) Nehody v domácnosti. Rýbrcoul kazí při hostinách jídla: D. II. (51—52.) V Reichenbachu jak kuchař vyjde z kuchyně, vběhnou tam myši a všechno jídlo zkazí. D. II. (108—110). Jednomu pánovi, jenž má pro hosty připravené cukrovinky, Rýbrcoul podstrčí za ně kamení. D. II. (130—131). Sedlákovi, jenž nakoupí na svatbu vzácné koření, změní se toto na jídlech v kozí bobky a kočičí trus. D. II.

(56—57). Šlechtici změní se svíčky, určené k hostině, ve střeva plná hnoje. (Výjimkou zde motivace, protože prý zabavil chuďasovi krám.) Výklad o vzniku těchto povídek připojovati, tuším, netřeba. Mají za podklad beze vší pochyby skutečná fakta, jež vlivem obecné tradice vysvětlována působením Rýbrcoula. Podoba Rýbrcoulova v nich nikde není líčena (málokdy, vůbec jen mimochodem, připojena zpráva o jeho osobním zakročení).

2. *Činy lidí vykládány působením Rýbrcoula.*

D. II. (174—175). Sedlák, jménem Krebs, který si nechává říkat doktor a léčí lidi, je prý ve spojení s Rýbrcoulem. Má kořínky proti všem nemocem, chodí si prostě, chudé léčí zadarmo, ale někdy ani k šlechtici nejde, kdyby mu hory doly sliboval.[5]) D. II. (118). Jeden kořenář často prý mluvívá s Rýbrcoulem, ale smí zůstati nejdéle jen do 11 hodin v horách. D. III. (32—33). Rýbrcoul poradí sedlákovi, jemuž kdosi krade dříví, aby do dřeva zadělal prachu, že pak zloději pec rozboří a tím jej najde. D. III. (213—214). Jiného naváděl Rýbrcoul, aby pomocí rtuti dělal stříbro. D. III. (181—182). Židům zas zaplatil za zboží takovými tolary, že se jim nezdařilo pak ořezat jich po kraji. D. II. (82—85). Nějaký člověk chtěl druhému napsat psaní, ale ať psal jak chtěl, vždy z toho vyšly místo nezdvořilostí komplimenty.

Ani tyto drobnosti netřeba vykládati, v nich rovněž nevystupuje Rýbrcoul skutečně. Zprávy o zjevování se Rýbrcoula tvoří svou zvláštní skupinu.

3. *Rýbrcoul se zjevuje.*

a) V podobách lidských b. D. II. (119—120). Rýbrcoul se objevuje někdy jako myslivec v zeleném šatě, jindy jako pytlák s puškou, D. II. (12—14). Šest osob vidělo v horách na rybníce jezdit Rýbrcoula na saních, ač nebylo ledu. D. III. (159—160). Koňský obchodník viděl v horách padat člověka do propasti. Nejprve vypadal jako člověk, hloub však jako kolo. D. III. (189—194). Člověk jdoucí horami slyšel za sebou hudbu, viděl hudebníka, pak zástup (Praetorius stupňuje satyry, bachanty atd.). D. II. (30—31). Rýbrcoul přidruží se cestou k mlynáři v podobě mlynáře, ale náhle mu rostou nos a rohy a uskočí pak do lesa. D. II. (126). Několik krejčí vidělo v horách člověka, jedoucího na vlku s kopím v ruce a kohoutím peřím na klobouce. D. I. (281—284).

---

[5]) I v úvodu k S. připomíná Praetorius, že ve Fettersdorfu byl krejčí Krebs, který hojil prý rány a znal cestu k zlatonosnému vrchu. Jeho syn Kryštof Krebs byl ještě živ r. 1615. Mimo to ještě jinou zajímavou zprávu v S. (391). 4 Valloncí přišli ke Krebsovi a žádali, aby je dovedl do hor, že chtějí hledati drahokamy a kořínky, pravé „Springwurzel". Krebs je varuje, ale marně. Dojdou do hor, jeden počne kopati, náhle se však svalí a zčerná. Ostatní se pak vrátí.

Muž jde s poslem horami, uzří sedláka ležícího na břiše pít ze studánky, vyzve ho, aby šel s ním, cestou se ohlédne, už ho však nespatří. Až doma řekne mu posel, že to byl Rýbrcoul. D. II. (93). Cestující viděli v horách v dáli kopat horníka, ale ať jeli sebe rychleji, byl vždy stejně od nich vzdálen, až se jim na konec ztratil. D. II. (11—12). Páže hraběte Schafgotsche vidí lamače, jak vylomil překrásný kus břidlice ze skály, oznámí to pánu, ten mu káže, aby naň zavolal, zač by tu břidlici prodal. Lamač dlouho nechává na sebe volat, ale pak vzkáže pánovi surovost. Schafgotsch soudí z toho, že to byl Rýbrcoul. S. (381—382). Muž, jenž svážel s hor trávu, často potkal myslivce na koni, jenž se náhle objevil ve skalách, ptal se ho, co veze, a pak se zase ztratil. D. II. (134—138). Ženy ve Slezsku často straší děti nočním myslivcem, poněvadž bývá v noci v horách hluk jako od lovu. (Snad i vliv pověr „die wilde Jagd".) D. I. (281). Rýbrcoul chodí v horách v podobě mnicha. D. II. (250—251). Mnich ten druží se k zbloudilcům, provází je, slibuje, že zná cestu, zavádí je a pak vyskočí na nějaký blízký strom a dá se do divokého smíchu až to celým lesem ozývá.[6]) D. II., (123 až D. II. (123—124). Několik duchovních chce spatřiti Rýbrcoula, jdou do hor, potkají nádherný průvod, jakoby princ jel, klanějí se hluboce, když však průvod přejde, slyší smích a poznají, že to byl Rýbrcoul. D. III. (144—147). Sedlářský tovaryš viděl v horách jednokolový kočár, tažený šesti třínohými koňmi, obklopený ve vzduchu podivnými zvířaty, a kolo nechávalo za sebou zlatou kolej; tovaryš do ní sáhl, měl na ruce bláto. Otřel ji do šátku, doma v něm našel 6 dukátů. (Konec přejat z povídek o zlatě. Počátek zjevně násilně upravený, vymyšlený buď autorem, nebo jeho pramenem.[7])

b) V podobě zvířat. D. II. (116—117). Rýbrcoul někdy prý pobíhá po horách jako třínohý zajíc. D. II. (81—82). Na honě zastřelí vlka, když ho vezou, zdá se jim býti půl člověka, půl kozla (asi Praetoriův oblíbený výklad satyr), než dojedou, obluda pryč. D. III. (231 až 240). Posel, kterého v horách stihne noc, přespí, dusí a straší ho kočka, ráno najde škatuli dukátů (vliv povídek o zlatě). D. II. (1—2). Dva pocestní vzpomněli si na Rýbrcoula, a hned se objevil veliký řeznický pes, jenž pobíhal pak kolem nich, až je hrůza obcházela. D. II. (80—81). V horském rybníku chytí obrovskou štiku, pošlou ji jednomu šlechtici ve džberu, když džber otevrou, vyhlédne Rýbrcoul, pozdraví, zmizí a s ním i štika. (Pozdrav a celé zjevení Rýbrcoulovo zdá se tu připojeným vtipem.) D. III. (214—215). Rýbrcoul prý v podobě žáby tak vyrostl, že všechny ostatní žáby zaplašil.

[6]) Tatáž zpráva v předmluvě k S.

[7]) Sem možno přiřaditi též podivnou zprávu D. II. (117), že prý Rýbrcoul, dle pověsti, jest synem ševce z Lehnice (Liegnitz). Matkou v kolébce již byl zaklet a od té doby se zjevuje jako příšera. Patrně jedna z pozdních nemotorných povídek, jimiž se i v naší době ještě plní německé i české povídky, vydávané v laciných knížkách pro lid.

c) Ve věcech neživých. D. II. (197—198). Sedlák nese na trh vejce, sedá na kámen u cesty, kámen zmizí, sedlák upadne a vejce se rozbíjí. Za to pak najde měšec peněz. D. I. (232—237). Sklenář jde horami, sedne na pařez, pařez se odkutálí, sklo se rozbije. Rýbrcoul jako pocestný se přizná, že on byl tím pařezem, změní se v osla, kterého prodá sklenář s výdělkem mlynáři. Osel ve stáji žádá pak lidským hlasem pečeni, na konec zmizí. Mlynář okrádal lidi o mouku. (Konečná moralisace a vtip s pečení svědčí o umělém vypracování. Látka kombinovaná. O oslu viz též D. III. [50—54], v oddíle 7 *b.*) D. II. (55—56). Mlatci nemohou mlátiti cepy, hádají se a perou, kdo jim to udělal, cepy jim nadávají a bijí do nich. (Sedlák se posmíval před tím Rýbrcoulovi.) D. III. (162—164). Čeledín najde v horách pás, obepne si ho, pás ho škrtí, ať ho zahazuje, jak chce, vždy se vrací. (Před tím jiného o pás obelstil.) D. II. (79—80). Ve válce třicetileté komisař vojenský vynutí na lidech mnoho peněz, cestou v měšci mu cosi stále kutí a chrastí, až hrůzou jat ho zahodí a Rýbrcoul ho donese lidem zpět. D. II. (183—188). Posel dráždil v hostinci Rýbrcoula, za to když vezme pak kopí a jde dále, stále mu sklouzá, tak že padá, je mu těžké, že je sotva nese. Na konec je zahodí, brzy však zase najde. S. (415). Povozník si koulí od koláře domů kolo, opře je o strom, usne. Dále však kolo se nedá vést, běhá jako posedlé, zaběhne až do bažiny, povozník přes ně do bažiny upadne, kolo zmizí. D. III. (151—153). V Čechách uspořádali střílení k dřevěnému ptáku, déšť slavnost přeruší, Rýbrcoul změní se v toho ptáka, nachytá do sebe všechny šípy a pak uletí.

Vznik lidských podob Rýbrcoula je samozřejmý. Fakta a trochu fantasie, lesním tichem, nočními stíny a ozvěnou vyplašené, stačí vyvolati kdykoliv některou z uvedených představ. Není ani tu třeba tudíž nějakého výkladu z přejaté tradice. Jednokolový kočár atd. je výrobek příliš umělý, než aby bylo potřebí výkladu. Podoby zvířecí samy od sebe ukazují svůj přirozený původ. V povídkách o Rýbrcoulovi, jak jeví se ve věcech neživých, jest znáti — v prvých — vliv umělých moralisujících povídek, v nichž pod vlivem morálky vznikají povídky přímo násilně vyrobené (o sklenáři). Za to povídky o kopí a o kole, tak zřejmě ukazují, jak hrdinové jejich byli zpiti, že jiného výkladu netřeba. Povídkou poslední zachována asi nějaká, tehdy již nejasná tradice historická o nějaké místní události. Praetorius sám připomíná, že je vypravována starcem. Skupina následující je dějem již značně stupňována.

(Pokračování.)

Český dům.

Ukázkou ze svých studií podává **Zdeněk Nejedlý.**

(Pokračování.)

II. Stavivo a způsob stavby.

Stavby prvotní mimo nejprimitivnější útvary byly dřevěné. Vedla k tomu hojnost materialu a poměrně snadné jeho zpracování, zvyk pak a některé zvláštní výhody udržely stavby takové až podnes. Material tento — dřevo — měl přirozeně jméno svého pramene. Slovo dřevo v staročeštině znamená strom,[1]) podobně jako v jiných slovanských nářečích znamená dosud (drwo, děrevo). Strom skácený rozštípnut na dvě polovice, jež pak svou rovnou plochou tvořily stěny domu. Jména mají tyto částky různá: na vznik jich ukazuje název hanácký trhanice,[2]) podobně polské półdrzewo, náleží sem však i čistě české poleno, jež značí půl stromu,[3]) ale svou zdrobnělou formou nabylo smyslu jiného než ona dvě slova. Na Valašsku neříká se poleno, nýbrž drveno,[4]) slovo vlastně stejně utvořené. Ještě příbuznější českému názvu poleno jsou polské półczyzny,[5]) jichž se užívá k stavbě podobně jako trhanic.

Původní tvar drvo vyskytá se v některých významech zvláště moravských: mýtit stromy sluje též drvit,[6]) místo, kde se mýtí, jest drvisko,[7]) na drviště[6]) se dříví skládá, drvárňa[7]) sluje dřevník. Kollektivný pojem dříví vyskytá se dosud na Moravě ve formě drva,[8]) ač již v 14. století vyskytá se u nás tvar dříví.[9]) Ve východní Moravě změkčená forma dřeva značí břevno.[10])

Tento hrubý material brzo ovšem se zušlechťoval otesáváním, a tím povstaly tesanice,[11]) slovo dříve značně rozšířené, jež znamenalo u nás vždy jen tesané dříví, naproti polskému cios užívanému o otesaném materialu vůbec, dříví i kamení; podobně tesaři otesávají jen dříví,

---

[1]) Kott I. 316.

[2]) Houdek V., Hanácký grunt, Český Lid II. 144.

[3]) Srv. Gebauer, Hláskosloví 146.

[4]) Bartoš, Dialektologie II. 309.

[5]) Karłowicz, Chata polska 16; srv. též Wisła IV. 1890. 884.

[6]) Kott I. 316.

[7]) Bartoš, Dialektologie II. 309.

[8]) Bartoš, l. c.

[9]) Dřievie, v první recensi bible (kn. Esdrášova 3, 7) viz ČČM. 1864. 169.

[10]) Bartoš II. 309. Valaši říkají polenum obyčejně bukovým bučáky (Bartoš II. 297); pařez sluje hanácky odenek (Bartoš II. 352), kdežto na Vysokomýtsku znamená duši ve stromu (Kott II. 277).

[11]) Veleslavín, Nomenclator 534. Rohnii Nomenclator 1764, IV. 341.

slovesa však užívá se u obojího materialu, dnes u kamene ještě častěji než u dříví.[12])

Často musilo se dřevo štípat čili klát. Toto slovo bylo patrně druhdy všeobecné. Nasvědčují tomu moravské dialekty i jiné slovanské jazyky, hlavně ruské kolotь, z čehož na Podhalu říká se kłot, kłotek,[13]) na východní Moravě kłát, na Valašsku kłáť znamená dosud štípat na stojačce.[14])

Kmeny stromů takto otesané sluly potom různě, obyčejně trám, slovo totožné s německým tram dříve dram a stejnokmenné s latinským trabs,[15]) ke kterýmžto slovům náleží kmenem asi i slovo strom, takže význam slova tohoto vyvíjel se asi podobně, jako v jiných slovanských jazycích slova dřevo. Břevno je tvar též starý, jak ukazuje jméno Břevnov a vyskytá se po všechny časy až na naši dobu,[16]) a to mimo pravopisné změny nezměněně, na rozdíl od polského bierwiono, jež vyvinovalo se dále přes bierzwiono v bierzmo.

Nejrozšířenější slovo tohoto významu jest kláda. Miklosich odvozuje je od německého kaldinga. Znamená prvotně asi strom vydlabaný, dosud znamená slovo to někde úl včelní,[17]) neb aspoň kmen osekaný. Že koloda a kláda jsou totožné formou i významem, je, rozumí se, jisto. Zajímavo je zde bulharské slovo kladenec[18]) ve smyslu ruského kolodec, jež svým tvarem se blíží tak českému kláda. Znamená slovo to tedy vůbec asi otesaný strom, otesaný trám. Lužičtina a z části i polština ztratily domácí tyto názvy. V Lužici užívá se výhradně slova bola z německého Bohle,[19]) podobně jako v Polsku balk, balka, belka vytlačily většinou názvy domácí.

Zajímavo jest slovo prkno. Dnes je u nás tak rozšířeno, že zřídka se vyskytne jiné toho smyslu. Avšak po celé Moravě mimo Dačicko vládne slovo deska.[20]) Geografický poměr názvů těch není starý, ještě v předešlém století nebyl takto ustálen.[21]) Rozdíl mezi názvy těmi jest již v 14. století a snad dříve. Prkno slove latinsky asser, deska tabula, proto zčeštěného slova tabule užívá se v témž smyslu

[12]) Již v bibli Kutnohorské (3 Král. 5, 17) kameny „otesali cztwerohranatie“.

[13]) Kłot = kloc (špalek) „budulca nie obrobiony“, Matłakowski Wł., Budownictwo ludowe na Podhalu, Kraków 1892, str. 87.

[14]) Bartoš, Dialektologie II. 327.

[15]) Kroffius, Index II. 1753, 805: trám = Dram, Träumen; ČČM. 1864, 175; Veleslavín, Nomenclator 536, 537.

[16]) Bible všechny důsledně na známém místě uvádějí toto slovo.

[17]) Kott I. 687.

[18]) Тиховъ. Болгарскій домъ. Казань 1891, 36.

[19]) Černý, Wobydlenje Łužiskich Serbow. 1889, 3.

[20]) Bartoš, Dialektologie II. 374. Srv. tamtéž str. 344 úsloví z Prostějovska: „na deskách“ znamená v krámě na trhu.

[21]) Kroffius, Index 1753, II. 809 a 810 užívá obou slov vedle sebe, a to tak důsledně, že i v zdrobnělinách klade obě: prkynko, deštička, tabulka.

jako deska, až časem nabývá svého zvláštního významu.[22]) Latinské termíny mají zde velikou důležitost, slovo tabula je klassičtější, vyskytá se i v bibli téměř výlučně, proto v českých překladech bible vládne slovo deska, prkno vyskytá se řidčeji.[23]) Nebylo to však mechanické překládání, jež slovo to u nás tak rozšířilo, dokazuje to i dosavadní živost jeho i to, že užívalo se jeho i tam, kde nemůže býti řeči o překladu. Desky zemské jsou instituce čistě česká, název jich první byl jistě český, jenž pak teprve přeložen zase pravidelně tabulae terrarum. Miklosich odvozuje slovo deska od řeckého δίσκος, latinsky discus, disk, starohornoněmecky tisk, z čehož německé tisch.[24])

Zbývají ještě dva názvy materialu dřevěného, jež oba jsou cizí: dýl a lať. Dýl povstalo z německého Diehle, neznamená to však jako v němčině prkno, nýbrž kládu, polské však dyl též prkno.[25]) U nás jedině se užívá slova toho ve frasi „stavět z dýlí", kde se vytýkají klády otesané proti neotesaným „brlinám".[26]) Lať z něm. latte vyskytá se v 14. století,[27]) rozšířeno jest slovo to hlavně na Chodsku, kde tvoří první stupeň tak zvané škály staviva chodského.[28])

Material kamenný je v Čechách, zvláště v horách, vzácnější a neposkytuje mnoho zajímavosti, jedině snad lašská forma kamýk, kamýček[29]) ve významu kaménku, jež nás upamatuje na místní jméno české a na podobný význam ruský kamušek.

Jako se dříví hoblovalo již v 15. věku a jistě i dříve, tak kamení se hladilo a tesalo.[30])

Obydlí se u nás stavěla z kamene, při dřevěných říkalo se často vyzdvižení[31]) stavení. V biblích však vyskytá se za všech dob nej-

---

[22]) V Slovníku Prešpurském (vyd. Menčík) 71 stojí jedině tabula = dska, prkno tu chybí. Za to u Veleslavína, Silva quadrilinguis 1191 je jen slovo prkno a tabule, deska chybí (je tu za to německá fošna).

[23]) V bibli předhusovské (1. recense) je důsledně dska, dcka, deska, ČČM. 1864, 175.

[24]) Srv. o tom, jakož i o bulharském дъска a ruském доска v Тиховъ. Болгарскій домъ. Казань 1891, str. 33.

[25]) Karłowicz, Chata polska 16.

[26]) Bartoš, Dialektologie II. 432.

[27]) Prešpurský slovník 71. Veleslavín, Nomenclator 519.

[28]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, viz Český Lid II.: lať, dlažba, leměz, krokev, půval, stěna, půzednice, trám. Jsou to slova, jež jinde mají jiný význam než pouhý material.

[29]) Bartoš, Dialektologie II. 326., kde uvádí i názvy při lámání kamene: sloj jsou léta v kameni, pohanka měkké drobné „kamenčí", klín střední vrstva dobrého kamene, hrušky větší kamení měkké, břilky tenké desky kamenné (srv. břidlice), hrč suk ve skále (jinak i suky a hrbolce dřeva), stěna, odláme-li se drobný kámen, těřa z g drobné ostré kamení při tlučení na skálu rozrážené.

[30]) Bible Kutnohorská má (3 král. 7, 12) „hoblované" cedroví, a jinde (3 král. 5, 17): „aby otesali čtverohranatě a vyhladili". V první recensi bible (3 král 6, 7) podobně praví se: „hlazené kamenie", srv. ČČM. 1864, 175.

[31]) Slovo to převládá v nápisech na záklopách. Srv. Adámek K. V., Záklopy křestními listy našich staveb lidových, Čes. Lid III. 533. Šolta A., Lomenice chalup na Chrudimsku, v Chrudimi 1894. Rosulek F., Záklopa na české

častěji vzdělat, a to jak oltáře tak i stavení. Slovo to je zajímavo, vzpomeneme-li si na podobný známý tvar polský německého původu „gmachy", zvláště však co zaznamenává J. R. Bünker o krajině Heanzerei v západních Uhrách osídlené Němci pomíšenými.[32])

Z toho vidět, že dříve jistě slovo dělat nebo jeho složeniny mělo význam větší, rozsáhlejší, jak dosud u řečí romanských (faire, farre).

Stavělo se ovšem dle plánu, ale slova toho se neužívalo. Zajímavo, že místo tohoto slova, jež dnes jest téměř jediné ve svém smyslu, vyskytá se slovo české, a to v 16. století vyměření[33]) stavení a v 18. století v době největšího úpadku češtiny výrys,[34]) ač „vyměření" trvá v biblích dále až do našich časů.

Pozemek, na němž se mělo stavět, musil se upravit. Ve 14. století říkalo se takové půdě dědina,[35]) v 16. století dno, jehož významu jsem se již dotekl. Znamená půdu vůbec, kdežto pozemek rovný sluje půda,[36]) pro nás tedy v užším smyslu. Do této upravené „půdy" kladly se základy; slovo to je poměrně dosti nové, teprve v 16. století se objevuje,[37]) v bibli z r. 1813 našel jsem i variant založení[38]) domu ve smyslu základů. Stejně často jako základ vyskytá se i německé grunt, ale též v této podobě až později. Ve 14. století říká se krumfest nebo krumfešt,[39]) zkomolené z Grundfeste. Nejčistší český název je kámen úhelný.[40])

Lešení je něco, co je z lesa, časem teprve nabylo to nynějšího smyslu. Podobné kmenem, ale jiné významem, je slovo lasa z Krakovska.[41])

Postup prací při stavbách dřevěných je složitý, zvláště svým názvoslovím, proto uvádím dříve jednodušší stavby z hlíny a kamene. Stavby

---

chalupě, Věstník Národopisné výstavy českoslovan. I. 140. Též Matlakowski Wł., Budownictwo ludowe na Podhalu, Kraków 1892, str. 47. Kolberg, Pokucie I. 57. Golębiowski, Domy i Dwory, Warszawa 1830, str. 9. a Wisła IX. 1895, 129.

[32]) Bünker J. R., Das Bauernhaus in der Heanzerei, Mitth. Anthr. Gesell. Wien, XXV. (N. F. XV.) 1895, 93: In Heiligenkreuz hörte ich für gebaut den Ausdruck g'macht, eigenthümlicherweise denselben Ausdruck auch im südlichsten Theile der Rheinprovinz.

[33]) Veleslavín, Nomenclator 514.

[34]) V bibli Svatováclavské z r. 1715 (2 Paralip. 3, 3): weyrys.

[35]) V bibli první recense (4 Mojž. 13, 20) překládá se slovem tím latinské humus, ČČM. 1864, 156.

[36]) Veleslavín, Nomenclator 514 staví proti sobě dno (solum) a půdu (tabulatum); vyskytuje se tu a i jinde slovo celina, jež však jest jen dost nepodařeným překladem slova solum. O „dnu" viz též Kott I. 251, a Karłowicz, Chata polska 7.

[37]) Veleslavín, Nomenclator 514.

[38]) Biblia sacra, to jest biblí svatá. V Berlíně 1813, s textem bratrským, v 3 král. 5, 17.

[39]) Prešpurský slovník 70.

[40]) Rusové mají čisté основаніе, bulharské темель je již zase řecké θεμέλιον, Тихонъ. Болгарскій домъ 47.

[41]) Wasilewski Zygmunt, Przyczynek do etnografji Krakowiaków, srv. Wisła 1892, 187. (I. Budynki, Odzież, Pożywanie.)

ty se vyskytají větší měrou na Moravě než u nás, a to v kraji. Stavělo se podobně jako u staveb dřevěných nad podezdívkou, a to tak, že nejprve zarazily se kůly do země, o ně opřela se prkna a nyní sypala se mezi prkna hlína, jež se utloukala v zeď. Prkna se posouvala tak až zdi nabyly náležitých rozměrů. Takové stavby nasypané sluly na západní Moravě sypanice, na Slovensku lépe tlučénky.[42]) Podobného něco dálo se na Chodsku, kde byly též zdi „na hlínu", ale jen u srubu, stavení hlavní bylo vždy dřevěné.[43])

Hanáci začali brzo dělat války, totiž uválené kusy hlíny, jež se kladly na sebe na kamennou podezdívku.[44]) Tak vyvinula se cihla. Slovo to je patrně z lat. tegula. Karłowicz[45]) myslí, že z tegula povstalo něm. Ziegel a z toho polské cegła, proti tomu jsou však české tvary tihla, těhla,[46]) jež jsou původnímu tegula daleko bližší než Ziegel, a myslím spíše, že vývin slova toho byl: tegula, těhla, tihla, cihla (cegła), Ziegel, čímž ovšem nechci říci, že by české slovo vzniklo přímo z latiny, jen tolik myslím, že slovo to šlo od jihu k severu přes slovanské země teprve do Němec.

Nyní teprve začalo se stavět ode zdi;[47]) proti tlučénkám stavěly se nyní zděnice na Valašsku a murovanice či kamennice na Lašsku,[48]) ale to vše jen z cihel nepálených, jež mají různá jména. Nejobyčejnější je vepřovice, jsou to cihly z hlíny a slámy na větru sušené, jichž se užívalo všude v Čechách i na Moravě s různými jmény; na Zlínsku slují koty.[49]) Moravské názvy vyčítá Bartoš:[50]) kot, kotovica (dol.), sploščka na Brněnsku, pucina na Zábřežsku, bandúr u Jicka, trupla v západní Moravě. Pálené cihly byly ovšem též užívány, ale dost dlouho zůstaly obmezeny na města nebo bohatší stavby.[51]) Na venku kvete vedle cihlářství i dále vepřovičářství.[52])

---

[42]) Bartoš, Dialektologie II. 433.
[43]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Český Lid II. 646. Polaczek Stanisław, Wieś Rudawa, Bibliotheka „Wisły" IX., Warszawa 1892, str. 37. praví: „zamożniejsi stawiają domy z martwicy lub murowane." Podobně bylo i na Moravě; za to v Čechách stavěno tak jen pro bezpečnost na hranicích, v zemi i nejbohatší statky byly ze dřeva.
[44]) Bartoš, Dialektologie II. 433. Houdek V., Hanácký grunt, Český Lid II. 144.
[45]) Chata polska 6.
[46]) Kott I.
[47]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku. Český Lid II. 646.
[48]) Bartoš, Dialektologie II. 433. Kott I. a IV.
[49]) Kott IV.
[50]) Dialektologie II. 433.
[51]) Veleslavín, Nomenclator 519 uvádí: cihla krycí (tegula) a cihla háková (imbrex).
[52]) Kott IV.

Moravští Hrváti.

Národopisné obrazy. Kreslí **Alois Malec**, farář v Gutfjeldě.*)

I. Proč za tři sta let se neponěmčili?

Kdo se probírá v albu obyvatelů moravských a v něm připadne na Hrváty, [1]) bezděky ptá se: kde se tu na Moravě vzali a kde žijí? Brandlova „Kniha pro každého Moravana" praví (str. 56), že Krištof z Teufenbachu, moravský pán, okolo r. 1580 [2]) tři vsi na jižní Moravě: Novou Preravu, Frjelištorf (Fröllersdorf) a Gutfijeld (Guttenfeld), právě pusté, osadil Hrváty. Žijí po obou březích Dyje, tam, kde posledním obloukem zabíhá na Moravu. Spatřujeme tedy Hrváty v Moravě jako oasu v poušti německé, a nemůžeme nepozastaviti se nad nápadným zjevem, že za tři sta let se neponěmčili, ač jsou se všech stran Němci sevřeni.

V čem záleží záhada neobyčejného zjevu toho, jenž u Hrvátů moravských nejvíce bije do očí? Ode dávna usiluje se z mnohých stran poněmčiti je rozmanitými prostředky: nátlakem, školou, penězi, posměchem z jejich kroje a řeči, a přese všechno to míjí se s cílem: Hrváti do dneška zachovali si svůj kroj, svou řeč, a pravím ne bez důvodů vážných, že i v daleké budoucnosti zůstanou tvrdým skaliskem, o něž tříštiti se budou vlny germanisačního příboje, jehož tak snadno nerozdrobí ani duch moderní vzdělanosti, vše svérázné a individuální s národů setírající. Záhadu tu pokusím se rozřešiti.

Neptám se prozatím, proč se neponěmčili, ptám se raději: čím by se byli poněmčili? Odpověď na snadě jest: kdyby byli odložili svůj kroj

*) Vyobrazení moravských Hrvátů viz v Českém Lidu VII. str. 81, 82, 83. Literaturu o Hrvátech na Moravě viz v Českém Lidu VI. 577. — Tuto monografii pro Český Lid napsal dp. Al. Malec, farář v Gutfjeldě, jenž vydal pro svoje osadníky r. 1895 „Molitve i pjesme". Hrvaty moravské jakožto jejich duchovní pastýř výborně ovšem zná a píše stať tuto na základě spolehlivých zpráv a vlastních zkušeností, jichž nabyl po dobu svého pobytu mezi lidem hrvatským. Spisovatel narodil se r. 1855 v Hrbově u Vel. Meziříčí. Gymnasium studoval v Brně. Po vysvěcení r. 1881 působil mezi moravskými Horáky, Slováky i Němci, od r. 1892 je farářem v Gutfjeldě.

[1]) Píši „Hrváti", — sami si říkají: „mi sme Hrvati".

[2]) Roku 1884 Hrváti slavili památku svého třistaletého příchodu na Moravu. jak německým nápisem hlásá jehlancový obelisk, postavený u Frjelištorfu,

a s krojem svou řeč. Vysvětlíme-li tedy cestou přirozenou, proč neodložili kroje a řeči, vysvětlíme tím také tajemství, proč se neponěmčili.

Neodložili svého kroje proto, že přirozená povaha lidu hrvátského pohoz ten naprosto vylučuje. Jestiť Hrvát ven a ven konservativec. Houževnatě drží se starého, nepřeje novotám. Co se mu osvědčilo dobrým, vhodným a prospěšným, toho drží se zuby nehty. K novému jest vždy nedůvěřivým; přichvaluje si staré, na novém vidí samé chyby a nedostatky. Nic mu však není vhodnějším a prospěšnějším, nic také nesrostlo s bytostí jeho tak těsně, jako jeho kroj a řeč, — proto jich do dneška se nespustil.

Při nich drží ho také jeho zaměstnání. Živí se zemědělstvím a chovem dobytka. Jest upoután na svůj grunt: „hižu, lapte, vinograde, blago",[3]) při nich ztráví celý svůj život. „Hiža s lapti"[4]) a „crikva"[5]) ukájejí všechny jeho potřeby. Aby se uživil, nemusí do světa, nepodléhá jeho vlivům, nemusí se mu přizpůsobovati ani šatem, ani řečí — zůstává tedy při svých. Kde dobývání chleba vezdejšího pudí Hrváta do světa, tam namnoze chytá se kroje světového a němčiny. Musí-li na př. „Hrvatica"[6]) do služby mezi Němce, dělá tam příležitost zloděje na jejím kroji. Dá si časem ušiti něco „po njemčku",[7]) jak říká, třeba „jubku", podruhé zase sukni, koupí si na jarmarku tmavý „facuov",[8]) pak zase něco jiného, na př. střevíce, má již tři, čtyři kusy oděvu „německé", chodí v nich, byť i jen ve všední den, ale navyká jim — odrůstá zatím svým dosavadním šatům hrvátským. Dostane od paní darem nějaký kus oděvu na svátek, to ji vábí, aby si přikoupila k němu druhý, třetí a — Němka z ní hotova. Arci jsou to případy ojedinělé, ale naskytají se přece!

Hrvát ani nemůže se zříci svého kroje, nedá mu to krása oděvu toho. Co krásné, líbí se, a co se líbí, nezahazuje se, ale drží. A kroj jeho krásný jest. Dojmy živých jeho barev jímají již malé dítko, a největší radostí blýskají mu oči, když poprvé vidí sebe sama v „čedlenih hlačih,"[9]) v růžovém, kolkolem zelenými, hustě nabíranými a těsně k sobě přiléhajícími pentlemi na tři, čtyři prsty široko vroubeném, modrými a žlutými pentlemi vkusně kolem krku, na prsou i zádech pokládaném „lajblu", podobném naší vestě, v bílé, „čedleno"[10]) vyšité košili s malým, pestře opleteným kloboučkem na hlavě a čižmami na nohou, ozdobenými hedvábným, „čedlenim" třapcem. Té krásy ani svléci nechce, a „maji"[11]) začasté nastává těžký úkol vymluviti mu, by si tu krásu nechal jen na svátek. Jak těší se na něj, až zase bude moci v ní „pojit v crikvu".[12]) V kráse té přichází k poznání svého „já", oděv ten zveličuje mu úsobu, srůstá s vnitrem jeho, jaký div, že přilne k němu celou duší, a co tak od malička si zalíbil, toho nemůže již postrádati. „Nemore već biti Ive bez toga, brez čega ni' htiv biti Ivac.[13])

---

[3]) Dům, pole, vinohrady, dobytek. [4]) Dům a pole. [5]) Kostel. [6]) Hrvátka. [7]) Po německu. [8]) Šátek na hlavu. [9]) V červených kalhotech. [10]) Červeno. [11]) Maja = matka. [12]) Jíti do kostela.

[13]) Nemůže více býti Jan bez toho, bez čeho nechtěl býti Jenček.

Jako krása, tak působí na Hrváta také praktičnost jeho kroje. Jest nepopíratelně výhodnější, než kroj světový. V létě nosí do práce plátěné, široké gatě a košili se širokými rukávy. Ženské mají krátké sukně, košili s krátkými, baňatými rukávy a na hlavu si podvazují pod bradu šátek. Jen když chladno, vezme se také kacabajka. Jak lehký, vzdušný, pohodlný to oděv při práci! Nad to jest jednodušší, vytrvalejší a poměrně lacinější, než „německý“,[14]) z pravidla z bavlněného cajku, složitěji šitý od krejčího a proto dražší. Věru žádný Hrvát nemůže Němci šat jeho záviděti. I boty, jež také ženské nosí, jsou mu výhodnější než střevíce; jsou teplejší v zimě, příjemnější ve světnicích jejich, v nichž není podlahy, ale jen „brna“,[15]) a v létě v počasí deštivém lépe vzdorují blátu na cestě i na polích než střevíce. A jak výtečně mu slouží „kožuh“, dlouhý až na paty, v krajině, kde není lesa a je málo dříví! Proto v zimě Hrváta bez kožichu ani nespatřiti. Kroj sváteční dražší jest z pravidla než „německý“, ale za to také vytrvalejší látkou i barvou. Co jednou Hrvát si pořídí na svátek, pořizuje si takměř pro celý svůj život, a ještě dodírá začasté po něm syn i vnuk, — u Němců ty cajky všelijaké jsou jak papírové a drží barvu, dokud nezmoknou. Bílý „rekl“ [16]) mužských i ženských, „mentije“ [17]) ženatých, „hlače čedlene“ [18]) u svobodných, modré u ženatých, vše jest ze sukna dobrého, jadrného; košile svobodných se širokými, vyšívanými rukávy jsou z dobrého plátna, rovněž i sukně ženských, modré a „čedlene“, z dobré látky vlněné. Jasné, veselé barvy slovanské trikolory: bílý „rekl“, modrý „mentije“, „čedlene hlače“ na jejich kroji vyžadují pozoru, by se nepošpinily, proto každý jest opatrný na svůj oděv, a při opatrnosti té šat déle vytrvá a jest tím při vší své drahotě Hrvátu lacinějším než světový Němci. Měrou nemalou přispívá zachovati tento kroj pýcha na šat ten. Jest přece jen drahý: látkou i vyšíváním — a proto rád si každý na něm zakládá. I nejchudší Hrvát snaží se pořiditi si jej, a když „poprvič“ jej oblékne, ví a cítí, že má něco na sobě, kdežto šat „německý“ nic plechého! Děvčeti by ani nesvědčil, a hochu teprve ne! A jak jest hrda, „zaručna“ [19]) na svůj šat, když ve vší kráse svého kroje jde na „pir“![20]) O ní každý ví, že má kromě toho doma tři atlasové sukně, dvě tibetové, dvoje zimní šaty kromě drahého vyšívání na „opljeću“ [21]) a „kolarineh“ [22]) — a to něco znamená!

Dražší kusy oděvu toho dědí se v rodině. Bohatě vyšívané „kolariny“, férto chy, „opljeće“ a poslámky, mašle i povijány, těžké atlasové sukně, „mentije“ atd., to neroztrhá se tak honem, přechází od „maje“

---

[14]) Německým krojem zovou Hrváti kroj světový u Němců. [15]) Hlína. [16]) Kabátec nenepodobný špenzru. [17]) Krásný modrý kabát s dlouhými šosy a úzkými rukávy, vzadu ve kříži šňůrami a třapci ozdobený. [18]) Kalhoty červené, sváteční. [19]) Nevěsta. [20]) Svatba. [21]) Opljeće = ženská košile.

[22]) Kolarin = náramek z bílého jemného plátna, stkvostně červeným, žlutým a jiným hedvábím nebo bavlnou vyšitý, splývá s ramen na záda, těsně přiléhá ke krku a pod bradou spíná se špendlíkem s vyšívanou mašlí.

na „ktir“ a jest pak dvojnásob dražší: svojí uměleckou cenou, i jako památka po rodičích. Kdo by neznamenal, že tím kroj se zachovává?

Nad to protiva mezi krojem hrvátským a „německým“ odpuzuje Hrváta od šatu světového. Tam barvy živé, jasné, veselé — zde mdlé, tmavé, smutné! Tak příkré protivy odrážejí se a spíše přiostřují — než smiřují. Snad by styk s některým kmenem slovanským, na jehož oděvu převládají jasné barvy, spíše byl Hrváty připravil o jejich kroj národní — Němci k zachování jeho jen přispěli.

Kroj Hrvátův domácí jest výroby. Nejkrásnější části jeho pořizují se v rodině. Rukou dovednou „maja“ kreslí umělecky květiny a lepé tvary na bílé, modré nebo i černé plátno, a „ktir“ neméně dovedně vyšívá jistým stehem, co „maja“ od ruky nakreslila. Tak opatřují se stkvostné „kolariny“ a fértochy, „opljeće“ a košile, u rukou a na prsou bohatě vyšívané. Plátěné gatě mužských na všední dni, sukně ženských, košile, vše šije se doma, a co doma se pořídí, pořídí se snáze a laciněji, než když od práce se musí platiti, a „maja“ i „ktir“ radostí září, když pochlubiti se mohou, že to udělaly samy. Tak Hrvatice nenepřestávají uměním svým krášliti sebe i jiné. Co člověk sám si dělá, má pro něho tím větší cenu, toho si váží, toho neodhazuje. „Postolari“,[23]) kteří dělají „čižme a postole“,[24]) „krajači“,[25]) kteří zhotovují „hlače, rekle, mentije“, jsou rovněž domácí řemeslníci, učí svoju „dicu“[26]) řemeslu, tedy nikdy nevymírají, a tak kroj udržují a s ostatními činiteli zachovají bohdá i v daleké ještě budoucnosti. Spořádaný život rodinný umožňuje i chudšímu pořiditi všem členům rodiny nákladný poměrně kroj ten; — kde se usadila bída, tam rád vniká laciný šat světový. Zámožnost, šetrnost, pracovitost udržuje kroj ten, i zde „ctnost zvyšuje národ, ale hřích bídným jej činí!“

Konečně jest to, nechci říci národní hrdost, ale národní sebevědomí, jež jest na stráži proti kroji cizímu. Ustavičný styk s Němci probudil v Hrvátech vědomí národní individuality, a sebevědomí to vzpírá se veškerým vlivům rušivě v ně zasahujícím. Tak nejedna „maja“ za živý svět by nedopustila, aby dcera oblékla a nosila se „po njemčku“, a mnohá hrozí dceři, jdoucí do služby, že by ji ani viděti nechtěla, kdyby v cizině se poněmčila. S krojem zachoval si Hrvát také svou řeč. Jí nepotratí tak honem ani v budoucnosti. Neboť jest mu, jako řeč mateřská, přirozenou, nejpohodlnější ve projevu myšlének, citův a tužeb. Hrvátčina jde mu sama, čeština a němčina stojí ho námahu, ty, mluvě jimi, musí teprve budovati. Od mala řečí tou „govori“, než dojde do školy, zná jen hrvátsky, vychodiv školu střásá s prachem školským i němčinu (kterou mluví leda jen s Němcem), která doma, v rodině, mu naprosto zůstává cizí — slovem: hrvátčina přešla mu v krev, přirozeno, že se mu řine z úst, dokud mu krev v žilách proudí, a umlká na rtech, až krev v těle stydne. Tak tomu ode dávna,

[23]) Obuvníci. [24]) Boty. [25]) Krejčí. [26]) Děti.

tak bude dále, „dokada maja govori k dici nek hrvatski“.[27]) Neboť „maja“, toť ten živý, nevysychající pramen řeči, a rodina, nesbornou tvrzí její. Není to vědomá láska k mateřštině, čím řeč po třistaletém pobytu mezi Němci se zachovala a bohdá do daleké budoucnosti zachová, ale spíše nevědomý, přirozený pud, živený zvykem, pohodlností a lehkostí mluviti jí. Hrvát náš mluví hrvátčinou, že jí mluví od mala, jí navykl, v ní vyrostl, a že ona mu tedy jest řečí přirozenou, nejpohodlnější a nejsrozumitelnější.

Hrvát ve svém prostém, venkovském, zemědělském životě nemá a necítí potřeby mluviti řečí jinou, a nemá příčiny, by jako veteš starou odhazoval, co ssál s mlékem mateřským. Život mu nelepší ani čeština, ani němčina. Němčina, ví, že mu nedá ani míry žita více na chléb, ani nesleví daní o krejcar, „lapte“, „vinograde“ neptají se ho, umí-li německy, „k Buogu v crikvi i doma moli po hrvatsku“,[28]) slovem, nejpřednější potřeby života: chléb a spása nenutkají jej ani dost málo, by odložil řeč svou, tudíž také nečiní, čeho potřeby necítí. Co němčiny potřebuje k obcování s Němci, tolik se jí v životě stykem

---

[27]) Dokud matka mluví k dětem jen hrvátsky.

[28]) K Bohu v kostele i doma modlí se hrvátsky.

[29]) Zaviňují je mezi jiným také sňatky. Stane se, že hochu hrvátskému zalíbí se Němkyně. Nevěsta Němka, zvláště má-li peníze, poručí si, — ženich, ač třeba nerad, musí obětovati svoju „lipu nošnju“ a se obléci na zdavky za Němce — a jaké slovo má pak mladá žena Němka v domě, s dostatek známo. Takové případy staly se na př. v Gutfjeldě již v letech padesátých i dříve. Tak r. 1856 vzal si Hrvát Josef Sić poněmčilou Terezii Příhodovu. Jejich dcera Marie Sitschova vzala si r. 1882 Lovra Andrešića, jenž jí k vůli musel obléci šat „německý“. Téhož roku vzal si Hrvát Miho Čehovski Němku Annu Šťávovu, poněmčilou. Nosí se i s dítky německy. Řidší jsou takové případy ve Frjeličtorfě, nejřidší v Nové Preravě. Třeba že naskytají se případy takových manželstev, přece pravidlem zůstává, že Hrvátka jde za Hrváta, a Hrvát že si bere „Hrvaticu“. Patrně jest na omylu Dr. Jan Herben, píše-li v Časopise Matice Moravské 1882, roč. XIV., sešit 1., na str. 13: „Ve svazky pokrevní osadníci naši nevstupují, leč mezi sebou. Není slýcháno, aby jinoch chorvátský zradil tyto zásady a pojal za manželku děvče z rodiny německé, třebas by snad i chorvátsky umělo; tím méně, aby děvče chorvátské šlo za německého muže.“ Matriky všech tří osad jsou nejpádnějším důkazem, že to, co napsal, se skutečností se nesrovnává. A napsal-li dále na téže straně: „Není to hyperbola, pravím-li, že snad u nás matkovražda je častější, nežli u nich taková zpronevěřilost,“ tedy pravím, že u znalce místních poměrů vyluzují slova ta nedůvěru, že v Hrvátech neviděl lidí, již chybiti mohou, a slova jeho hodnou že jsou hyperbolou. Také on položil si otázku, „v čem záleží tajemství jejich zachovaného národního života?“ (str. 13) a dává na ni odpověď, že „svou krev chorvátskou zachovávají čistu.“ Jak ze svrchu pověděného patrno, jest ve slovích jeho kus pravdy, ale ne pravda celá. Naprosto ojedinělé jsou případy, kde zlomyslné hanění a tupení jejich kroje má u neprozíravých v zápětí odložení kroje. Tak na př. v Gutfjeldě syn Hrváta Drobiliće nosí se ode tří let „německy“, a když tázal jsem se otce: „Zač (proč) se vaš sin nosi po njemčku?“, odvětil mi: „Kad (když) se mu šulmajstr smiju“ (chodil totiž ještě do školy).

s nimi přiučil, ale doma a mezi svými mluví výhradně hrvátsky, nemaje a necítě potřeby mluviti jinak.

Tak strom lidu hrvátského před třemi sty lety na Moravu vštípený bují svěží, mladistvou zelení; všeliké rány s mnohých stran odskakují od zdravých, pevných jeho kořenů v rodině, z níž trojvětvový strom ten ssaje všechnu životodárnou mízu. Že i na nejzdravějším stromě list nebo výhonek některý předčasně žloutne, usychá a časem odpadá, nad tím nepozastavujeme se; spíše bychom se divili, kdyby tak se nedělo. Aby nikdy žádný Hrvát se neponěmčil, to takměř ani nemožno tam, kde tolik se všech stran tlaku a nástrah na poněmčení. Případy takové jsou,[29]) ale nemají velikého významu, dokud jádro lidu na gruntech osedlého zůstává zdrávo, neporušeno.

Ves Vápensko.

O původu jeho uvažuje **Václav Hejnický.**

Před delší již dobou uveřejnila Politika řadu článků, majících za účel vzbuditi zájem pro národopisné museum; v řadě modelů v držení musea tohoto se nacházejících uveden byl jako vynikající typus staré vsi kruhové model vesničky Vápenska u Kostomlat v okresu nymburském. Táž zpráva vyskytuje se v krátkosti v katalogu Národopisného musea československého,[1]) a dostala se posléze obšírně rozvedená a různými úvahami o zařízení starobylých vsí opatřená i do monumentálního díla o národopisné výstavě, výkonným výborem jejím vydaného, kdež se s ní setkáváme v kapitole „Modely staveb a obydlí lidu československého“, jejímž autorem jest architekt Boža Dvořák.[2])

Toto opětované poukazování na starobylý původ Vápenska, kteréž tu přímo prohlašováno za vzorně starobylou ves, přimělo mne k tomu, že podrobněji jal jsem se pátrati po vzniku osady této. Výsledky, k nimž

---

[1]) V Průvodci po Národopisném museu československém, sepsaném od Dr. L. Niederle, praví se na str. 13: „Model vsi Vápenska u Nymburka, zhotovený p Jos. Čvančarou, učitelem v Kostomlatech. Podává pěkný obraz vsi starobylého plánu, soustředěného kol nevelké okrouhlé návsi, jaký nejvíce vyznačuje princip rodový. O tomto typu vsí viz článek V. Houdka v Časop. musea olom. 1849 (sic) str. 14.“

[2]) Národopisná výstava československá, str. 145: „Z modelů v národopisném paláci vystavených zasluhuje první pozornosti pěkný model starodávné vsi Vápenska (viz přílohu „Půdorysy modelů“), jejž zhotovil učitel J. Čvančara v Kostomlatech. Představuje nám vzor, v němž spatřujeme, jak původně zakládaly se vsi, a to nejen v Čechách, nýbrž i v celém království... V modelu půdorysu vidíme rozdílným čárkováním vyznačené obydlí starší, jaksi původní, a nově přibylé pozdější.“ Slíbený plán obsahuje tabulka 11.

jsem dospěl, a jež ovšem liší se od názorů shora uvedených, dovoluji si tuto na veřejnost předložiti.

Nedá se ovšem upříti, že četné, bez odporu starobylé vsi rázem kruhovým se vyznačují; bylo by však při nejmenším ukvapeno tvrditi, že každá do kruhu stavená ves musila by býti starobylou. Právě u Vápenska nachází se celá řada okolností, jež jsou z tištěných pomůcek známy a k opatrnosti pobízejí. Jestiť to nepatrná vesnička (má dle sčítání z r. 1891 ve 21 číslech 131 obyv.) a jest jakožto pouhá osada připojena k politické i katastrální obci hronětické; byl by to, tuším, zjev nevídaný, aby starobylé, od pravěku dobře zachovalé místo bylo pouhou dependencí obce jiné; předpoklad, že průběhem času mohl tu nastati úpadek, nedá se tu držeti, vždyť okrouhlá náves přece se zachovala neporušena i s věncem budov ji obklopujících. Nápadný je dále přesně kruhovitý tvar návsi, který, tuším, příliš dává na jevo ruku učeného geometra; tak pravidelně lid nestaví, a přesnost taková by sotva přetrvala tisíciletí. K tomu přistupují též nepatrné rozměry celé vsi, které vysvitnou při srovnání s jinými vesnicemi kruhovými po Čechách, na př. u Českého Brodu, Plzně a j. Další závažnou pochybnost vzbuzují samy stavby Vápenska: jednak svým novým a jednostejným rázem, jmenovitě však tím, že tu naprosto pohřešujeme velkých statků; jak z modelu viděti, jsou tu samí chalupníci a domkáři. O tomto nedostatku větších usedlostí poučuje nás též pohled na mapu gen. štábu (Z. 5, C. XII. Nový Kolín); zřejmě tu viděti, že Vápensko jest jako poloostrov vraženo do území bývalého panství benáteckého, takže kolem něho celkem jen nemnoho polností místo má; na jih pak směrem k Hroněticům každému, kdo s mapami obeznámen jest, ukazují dlouhé rovné aleje na šíré lány panské půdy. S tím shodují se i udaje katastrální: celková výměra celé obce hronětické i s Vápenskem činí 752 ha, z toho však náleží ke dvoru šibickému 437 ha, a nad to část pozemků ke dvoru ve Zboží. Mnoho-li tu tedy zbývá na malostatkářské pozemky hronětické vůbec a na Vápensko zvláště? Dostatek to, tuším, indicií k opatrnosti vybízejících.

K r. 1599 uvádí se při prodeji panství benáteckého ves pustá Holicko neb Vápence (Sedláčkovy Hrady X. str. 243). To je však také jediná zmínka o vsi jména tohoto; již při dělení panství benáteckého r. 1679 žádné Vápence se nejmenují (ib. str. 244 sq.). Až zase Mappa geographica regni Bohemiae, vydaná Josefem Chr. Müllerem r. 1720, ves jména tohoto opět jakožto „Wapenitz sive Ray“ uvádí. Podobně Schaller (Bunzl. Kr. str. 32) jmenuje „Wapensko, auch Wapenicze und Ray genannt“, avšak na panství lyském. Rovněž i Sommer (Bunzl. Kr. str. 63) zná ves Wapensko a podotýká výslovně, že jest dominikální.

Klíč k této zdánlivé záhadě nalezl jsem v zemském archivu mezi elaboraty kommisse katastrální z r. 1713, ve fascikulu týkajícím se panství lyského. Bekantniss-Tabella deren auf der Herrschaft Lysa befindlichen Dorfschaften 1713 obsahuje ve 160 foliích statistické přehledy, týkající se všech vsí panství tohoto; k Hroněticům a tím i k Vápensku

se vztahují fol. 70—79. Folium 75 jest tak zvaná pagina prima, obsahující pozemky rustikální, a z něho vysvítá, že při první visitaci r. 1654 byli ve Hroněticích čtyři sedláci a čtyří chalupníci, pak dva pusté grunty: zemanovský a wokatowský; o Vápensku žádné zmínky se tu neděje. Naproti tomu dle zprávy, kterou podala o stavu panství vrchnost r. 1713, bylo tu již 15 usedlých, a rubrika jest již nadepsána: „Hronětice a Vápensko". V listu pak po tak zvané okulární visitaci (r. 1722 konané) přilepeném jest ke gruntu vokatovskému,[3]) jenž měl výměry 40 korců, poznamenáno: „Von diesem Grund rühren her die Felder des Dorfes Wapensko sub Nro 9, 10, 11, 12, 13, 14 u. 15, so unter selbe zertheilet worden." To jest tedy těch 7 čísel, která přibyla proti r. 1654.

Jak z ostatních rubrik vysvítá, podělena byla nová tato čísla tím způsobem, že k číslům 9—14 bylo dáno dle udání vrchnosti po 5 korcích polí, a to sice dostal každý po $1\frac{1}{2}$ věrteli na trati „u vsi", po 4 korcích $2\frac{1}{2}$ věrt. na trati „mezi příkopy", pak po kuse louky „na ostrově", který dával jeden dvouspřežný vůz sena (žádnou otavu). Jak z fol. 76 vysvítá, dostala též čísla 9—14 po $\frac{3}{4}$ věrtelích zahrady. Tato čísla náležela tak zvaným zahradníkům (Gärtner), naproti tomu číslo 15 byl pouhý domkář (Häusler), jemuž patřil jen kus pole „u marastu" ve výměře 1 korce 1 věrt., ani louky, ani zahrady neměl. Kommisse okulární r. 1722 shledala, jako i jinde pravidelně, výměru poněkud větší, totiž při číslech 9—14 všech polí dohromady po $7\frac{1}{2}$ korci až i po $8\frac{1}{2}$ korci, a při čísle 15 1 korec $2\frac{3}{4}$ věrtele; zajímavější však jest, že dle jejího elaborátu měla čísla 9—14 též podíly na trati „u boroví", a to v různé výměře, od 1 kor. 2 věrt. až do 2 kor. 2 věrt. (kteréž v hořejších sumách $7\frac{1}{2}$ až $8\frac{1}{2}$ korce jsou také zahrnuty). Tyto podíly u boroví tedy buď vrchnost v přiznání zamlčela nebo je k číslům dotyčným až někdy v letech 1713—1722 přidělila; na druhou eventualitu by jmenovitě poukazovala nestejná výměra dílců k jednotlivým číslům přidělených.

Z toho vyplývá, že nynější Vápensko bylo někdy v letech 1654 až 1713 rozdělením vokatovského pustého gruntu založeno. Přímý důkaz toho nalézáme v aktu č. 18, odpovědi to krajské kommisse z r. 1735 na otázky kommissí subdelegovanou jí položené. Pod č. 5 táže se tu totiž kommisse subdelegovaná: „Bei dem Dorf Hronětitz ist von Nr. 9 bis incl. 15 an Feldbau, mit der Anmerkung, dass diese Felder von dem Dorfe Wapensko herrühren, unter 43 Str. 3 Vt. eingetragen worden. Nachdem nun in der Rolla kein Dorf Wapensko genannt befindlich, also entsteht die Frage, welche die Herren Kommissarien zu beantworten haben, ob die Realitäten nicht etwa dominikal seien? oder was es darmit vor eine Beschaffenheit habe?" K otázce této odpovídá kommisse

[3]) V přiložené rolle berničné z r. 1654 (ještě české) psán jest ten grunt Wokatowsky, v přiznavací tabuli z r. 1713 již německé píše se Wockatowskische, ve vrchnostenské zprávě z r. 1717 Wockatzowskische, ve zprávě visitační kommisse krajské z r. 1735 Wotakowskischen. Jak se vlastně jmenoval, není z toho na jevě.

krajská následovně: „Die von denen possessoribus des Dorfes Hronětitz von Nr. 9 bis 15 (aus welchen das Dörfl Wapensko post Visitationem generalem 1654 errichtet worden) besitzende Realitäten sind keineswegs dominical, sondern es thun dieselben von dem wüsten Wotakowskischen steuerbaren Grund laut Rolla per 40 Strich herrühren, gleichwie diesfällige Auskunft auch in unserer Bestandspagina angemerkt zu sehen ist.“ Z těchto slov zřejmě tedy vysvítá, že Vápensko povstalo až po roku 1654.

Shrneme-li vše, co výše uvedeno, dojdeme k následujícím výsledkům: Dlužno rozeznávati dvě vsi podobného jména, starou a novou; stará ves Vápence stála na panství benáteckém, nová víska Vápensko byla založena na lyském. Stará ves Vápence nebo Holicko byla již r. 1599 pusta; klademe ji na sever od nynějšího Vápenska do katastru obce Zbožíčka panství benáteckého, kde dosud veliká trať polností nese jméno „na Vápensku“, kteréž se čte na nové mapě generálního štábu. Z této vsi snad pocházel Václav z Vápenic, jenž uveden jest v registrech soudu komorního k r. 1500, jsa pohnán Linhartem Krumpéřem z Malé Strany o navrácení dvou v uschování mu daných loží (Archiv Český X. 553); jelikož se pře odbývala před soudem komorním, musel to patrně býti šlechtic a zeman.

Nynější ves Vápensko, jinak též Vápenice nebo Ráj, povstala někdy v letech 1654—1713 tím, že pustý grunt vokatovský u Hronětic mezi sedm poddaných rozdělen. Stalo se to nejspíše asi za vlády známého lidumila hraběte Frant. Ant. Šporcka, jenž ujal se panství Lysé r. 1679 († r. 1738), a jenž umělostí různých byl milovníkem, zámek lyský vystavěl a na panství zdejším též ves Doubravu jinak Francisci v podobě dlouhé přímé ulice a i vísku Šnepov (Schnepfendörfl) r. 1709 založil. V lidu patrně ještě trvala upomínka na staré Vápenice; pozemky, které náležely k zaniklé vsi řečené Vápence nebo Vápenice, sluly Vápensko, jakož podobně pozemky u dávného hradu řečeného Havraní (u Nymburka) sluly Havransko, a nyní tam stojí dvůr panský Havransko. Tím vysvětluje se jméno Vápensko. Název Ráj pochází snad ze vtipu lidu, podobně jako názvy Amerika, Sebranice, Nouzov, Šupelín a p., emfyteutickým vsem přikládané. Pro vrchnost pozemky zdejší, dílem kopčité, dílem bahnité, od dvora šibického značně vzdálené a nad to většinou cizími lesními pozemky obklopené, nepatrnou měly asi cenu, a proto ráda je postoupila poddaným, jmenovitě když tím nabyla nových sil robotních a brala k tomu od nich ještě značné platy a činže.

Stavěno bylo dle určitého plánu: vyměřena okrouhlá náves s dvěma příjezdy a kolem ní symmetricky rozestaveno sedm chalup; to shoduje se s modelem i s polohopisným plánem, dle nichž průčelím do návsi směřuje sedm domků, a na periferii původní vsi je rozestaveno sedm stodol. Stavení, jež na plánu jest na levé straně příjezdu, tuším, od jihu do vsi vedoucího (bohužel opomenuto tu jak udání stran světových, tak i čísel popisných), pokládám však teprve za pozdější, ač plán ozna-

čuje je jako část původní vsi; ustupuje do pozadí a zdá se býti pouhým barákem s nepatrnou zahrádkou; snad je v pozdější době vestavěno do původní široké cesty, jak se to dosti často po vsech dálo. K tomuto jádru přibývaly průběhem času chalupy ostatní, avšak již bez určitého plánu; většina jich stojí na severní straně centra, některé též na jižní. Postupný tento vzrůst viděti i z dat statistických; tak Schaller tu uvádí r. 1788 čísel 16, Sommer r. 1834 již 19 a dle sčítání z r. 1890 je jich 21. Nové Vápensko zůstalo však pouhou k politické a katastrální obci hronětické připojenou osadou.

Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. věku.

Doplněk Grohmannovy sbírky pověr z Čech a z Moravy.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt.** [1])

(Pokračování.)

V. O některých pověrčivých domněních okolo dělání pole a okolo hospodářství.

Nejdříve vysmívá se učitel pověrečnému názoru, jakoby v pondělek oračku začínati nebylo dobře. Pokud se týče orání, není rozdílu mezi pondělkem a jiným dnem. Světíme toliko neděli, v ostatní dny, když nepřekáží déšť a jiné proměny, může se jakákoliv práce zahájiti.

Další výklady týkají se pověr o měsíci. V poznámce podotýká Michal Institoris: „Obzvláště plň měsíce, toto jest nejvážnější a nejmilejší modla pověrčivých hospodářů, které se více nežli Bohu klanějí, a hotovi jsou radněj tři svaté neděle, jako jeden plň měsíce zanedbati.“

Lidé věří a povídají, že není dobře, když měsíc schází, aneb „odbudá“, rozsívati a sázeti semena, z kterého roste užitek nad zemí (na př. žito, ječmen a jiné obilí, kapusta, mák atd.). Jiné věci, které přinášejí užitek v zemi (jako řepa, petržel, brambory), nemají prý býti sázeny a rozsívány v ten čas, když měsíc roste. Učitel dokazuje, že je zcela lhostejné, v kterou čtvrt měsíce jakékoli semeno se sází nebo seje. Vykládá přirozený původ čtvrtí měsíčních. Není tedy potřeba při pracích hospodářských pozorovati dny (pondělky a pátky) ani měsíční čtvrti.

Pověry tyto udržují a rozšiřují mezi lidem skladatelé kalendářů. Lid si vykládá dále z kalendářů pověrečně beze všeho rozumného důvodu také dvanáct znamení nebeských a řídí svoje práce podle nich, vysvětluje jejich jména symbolická podle svého rozumu, podle svých představ, na př. o rybách, o raku a pod.[1])

---

[1]) V poznámce projevuje Mich. Institoris přání: Naše kalendáře sice již, buď Bohu chvála, od rozličných před tím obyčejných a pověrčivých kusů jsou

Při této příležitosti rozpovídali se sedláci o rozmanitých pověrách při hospodářství. Nejdříve o vánočních obyčejích. Sedlák: Mnozí lidé zase, aby dobrou úrodu měli, berou v štědrý večer do nádoby zrno, tu nádobu kladou za stůl a z každého jídla za jednu nebo dvě lžíce mezi to zrno dávají. Ta nádoba s tím zrnem musí potom přes celé vánoční svátky za stolem být. Potom toto, jakoby posvěcené zrno smíšávané bývá s tím, které rozsívat mají. A odtuďto dobré úrody sobě slibují. Jiný sedlák: Ba někteří pod ubrus zrno sypávají, takové přes svátky tam držívají, a též to s ním činívají, co ste vy pověděli, aby dobré požehnání na poli měli. Učitel vykládá vznik těchto pověrečných obyčejů odtud, že Spasitel, jehož památka narození o vánocích se oslavuje, lidem požehnání z nebe donesl. Lidé se domnívají, že Kristus v ten den svým příchodem na svět všecky věci posvětil. Proto lid koná všelijaké pověrky v ten den a v tu noc, když se světí památka Kristova narození. Zatím je to všecko jedno, chováme-li zrno, příští semeno, na stole, v komoře, v jámě, na sýpce. Proto žádná hojnější úroda nebude.

Ještě i to domnění mnozí za pravdivé uznávají, že při rozsívání nekaždá ruka šťastná jest, anebo že se po některém rozsévačovi nemůže dobrá úroda očekávati. To podle učitelova výkladu může býti pravda, když někdo rozsévá hustě, nebo řídce nebo nerovně, nebo když role není dobře zorána, pohnojena nebo semeno je nedobré.

Někteří lidé vrabce odpuzují pověrčivým způsobem od svých rolí. Berou zem z hrobu některého mrtvého člověka, dávají mezi zrno a tuto smíšeninu pak rozsívají. Učitel se posmívá, jak by mohla tato nevinná zem vrabečky zaplašiti. Vždyť vrabci i jiní ptáci na hřbitovy a na hroby zaletují, na věžích kostelních nad hřbitovem hnízda si robí. To je blud a pověrčivost.

Podobně bludná věc je, když lidé na Veliký pátek před východem slunce na zahradách a lukách mlátívají cepy ta místa, která jsou rozryta od krtků. Když je na krtky rok příhodný, může sedlák mlátiti cepem na Veliký pátek do sytosti, nic nevyhladí. Když je mnoho dešťů, vláhy, vyhynou krtkové sami beze všeho mlácení.

Taktéž prý někteří blázni na Veliký pátek před východem slunce led anebo sníh do jizby donášejí, a po všech koutech jej rozhazují, aby s tím blechy ze svého domu vypudili. Kdože by se takovýmto nerozumným „čarám“ nesmál? Rovněž jako, když lidé v slavný den vánoční z chrámu domů přicházejí, lněným a konopným semenem potřásají, z místa na místo překládají, aby prý měli dlouhý a hustý len nebo konopí. Čím přispívá toto potřásání semene k dobrému vzrůstu a hustotě,

---

očištěné. Nebo již nebývá více do nich kladěno ku př.: která planeta v tomto aneb druhém roku panuje, a co s sebou přináší, vojnu-li aneb mor aneb neúrodu. Rovným způsobem, v který den jest dobré aneb zlé, žílu pouštěti, purgaciu (na počištění) bráti, vlasy stříhati, dítky od prsů odstavovati, dříví sekati atd. Než ještě jest jedno, co bych upřímně vinšoval, aby již jednouc z našich křesťanských kalendářů bylo vymustrováno, totiž bláznivé a pověrčivé předpovídání: jaký v tento aneb onen den čas bude.

uvážíme-li věc se stanoviska rozumu zdravého, vybaveného z babských pověrčivých titěrek? Pilná, soustavná práce a Boží požehnání přinesou úrodu bohatou, nikoli daremné pletky.

Sedlák v dalším žaluje na svou ženu: Včera, když husy nasazovala, žádné sousedě ohně dáti nechtěla, obávajíc se, že nebudou husence z vejců štěstlivě vycházet. — Učitel soudí, že přenášení ohně v dědinách z domu do domu je vůbec nebezpečné. Pověra prý vznikla nejspíše tím, že opatrná žena, když v čas větru sousedka si přišla k ní pro oheň, vymlouvala se, že její husy a slepice sedí na vejcích, a že v takový čas není dobře oheň rozdávat. To se potom rozneslo a pověrčiví lidé tomu věřili, i tak prý vznikl počátek této pověry.

Když se kmitla v proudu řeči zmínka o ohni, dokazoval učitel jalovost představ, jakoby chléb zapomenutý nebo přeškorubek („to jest měkké a nedozralé vejce bez svrchní, hrubé skořepiny, které jiní slgátým vejcem nazývají"), na kterém červenou křídou kříž napsán jest, mohl udusiti požár, když se chlebem nebo vejcem hodí přes oheň. Podobně nerozumné je mluvení, že prý oheň nejde dále od hořícího domu, když někdo nahý kolem oběhne. Jiní zase na brány a dvéře domu mají obyčej všelico „machlovati", v bláznivém domnění, že se domu takto poznačeného oheň nechytí. Rychlé hašení prospěje více, jak ukazuje zkušenost, než všecky pověry podobné dohromady.

Proti pověře, že oheň obyčejně jde za „podpaličem" (kudy utíká, v tom směru oheň se šíří), tvrdí učitel, že tu rozhoduje směr větru a nic jiného. Také při zapálení bleskem rozhoduje vichřice, spojená pravidelně s bouří, a často překáží všelikému hašení. Lid si to vykládá, že se takovýto oheň bleskový nedá uhasiti, jen prý mlékem, ale to jsou všecko pověrčivé tlachy. Kde by se tolik mléka nabralo na udušení ohně, ať již vzniklého jakkoli, když se může oheň vodou zcela dobře hasiti?

Jde nyní o výklad, proč někteří lidé, když mají cestu před sebou, nechtívají se vybírati z domu mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou. Říkává se, že takováto cesta není šťastná. Hodina jako hodina! Poněkud je nešťastný člověk, který jde na cestu mezi jedenáctou a dvanáctou. Z domova odchází hladov od oběda jižjiž připraveného, a než dojde, kam spěchá, tam zatím již oběd snědí. Tak se musí postiti a je nešťastný — vysmívá se v poznámce Mich. Institoris.

Mluvívají lidé o neštěstí, že kdo cestu začíná, aby se raději domů vrátil, když přes cestu přeběhne stará baba, nebo člověk s prázdnou nádobou nebo zajíc. To prý bude nešťastný na své cestě. To je taková pravda, jako v koši voda. „Znal sem jednoho (přidáno v poznámce), který veliký byl polovky (lovu) milovník, ale zřídka kdy co ulovil. Jeho pak obyčejná výmluva bývala, že proto jest nešťastný, poněvadž jej hned tato, hned druhá stará baba, aneb jako on říkal: stará stryda s prázdnou nádobou předešla. Než rozumněji byl by učinil, kdyby byl při tom pomyslil, že když tyto baby, ačkolvěk jsou již staré, předce však nezahálejí, ale hned z rána jdou na vodu k své a svých domácích potřebě, skrze to jej upomínají, aby i on, když jest ještě mladý a čerstvý,

daremně s svou flintou čas nemrhal, ale na to místo raději své hospodářství piloval."

Prostí lidé také ten obyčej mají, když ženou dobytek („statek") na jarmark, z chléva zpod prahu berou hrstku země a za dobytkem vyhodí, aby měli tolik kupců, kolik je prášků v té hrstce země. Učitel se tomu směje. Kupec každý kupuje, co se mu líbí. Když se mu zvíře nelíbí, může prodavač vyházeti z maštale všecku zem až na skálu a nic to neprospěje.

Někteří lidé, když dohánějí domů z jarmarku koupený dobytek, vedou jej zadkem, pozpátku do maštale. Potom s vejcem a s poduškou utírají, aby byl dobytek tučný a hladký. To je práce daremná a ničemná. Kdo dobře chová dobytek, daří se mu, a kdo si nehledí dobytka, může stírat třeba každý den tisíci peřinami, dobytek zhubne.

Mnozí lidé na den sv. Lucie česnek s chlebem dobytku dávají, aby mu čáry neškodily. Mnozí zase žjer („množství červíků, které spolu v tovaryšství z jednoho místa na druhé lézti a tak sobě potravu hledati obyčej mají") do svých maštal zakopávají, aby dobytek tak spolu se držel, jako ten žjer, a „žeby z něho nic neskapalo". Lépe by prospělo dobře opatrovati dobytek než tropiti podobné pověrčivé kousky.

Někteří lidé telátka pověrečně v jisté dni od cecků odlučovati obyčej mají. Učitel schvaluje, že tak moudře činí, nebo když tele může se vychovati a uživiti již bez mléka, může se v kterýkoli den odloučiti.

Mnozí zase při dobytku na barvu pozor nedávají. Nebo jeden této barvy dobytek kupuje, jiný zase jiné, s tím domněním, že v jejich dvoře jen takové a ne jiné barvy dobytek šťastný zůstává a se rozmnožuje. Učitel namítá, že dobré zvíře je dobré, jakékoli již je barvy. „Nanichodnost" zvířete nezáleží v barvě jeho. To všecko jsou básně a pletky nesmyslných a pověrčivých lidí.

Na Štědrý den zamykávají nad ovcemi zámek, aby se žádná neztratila neb aby žádnou vlk nesežral. Učitel vtipkuje: Kdyby někdo s tím zámkem ústa vlkovi zamknul, mohl by bezpečný být, že ten vlk žádnou z jeho ovec nesežere. Anebo, kdyby někdo svůj ovčinec s tím zámkem zamknul, když jsou ovce v něm, tehdy by se mohl nebát, že se některá z nich ztratí. Ale když kdo jen samý zámek mezi ovcemi aneb nad ovcemi zamyká, ten daremnou a nanichodnou věc koná.

Nemůže-li to prospěšná věc býti, když lidé v Štědrý den stromy povřísly okrucují, aby úrodné byly? ptá se v dalším hovoru sedlák. Učitel chválí tento obyčej. Toto ovazování stromů může chrániti před mrazem, před ohryzením od zajíců a zvěře, ale mělo by se to konati dříve, než o vánocích. Kdo ovazuje na vánoce a myslí, že snad právě vánoční doba tu má nějaký zvláštní účinek a nikoli přirozená ochrana stromů, ovázaných slamou, koná daremnosti, pověry.

VI. O pověrčivosti, kterou při narození, do manželství vstupování a umírání člověka špatnost lidská zachovává, jako též i o jiných daremných pletkách.

Nejdříve vysvětluje učitel sedlákům, co znamenají planety a aspekty v kalendářích podle hvězdářských výzkumů, a dokazuje, jaký je to nesmysl, uváděti v domnělý styk tyto planety a aspekty s budoucími osudy dítěte narozeného pod tou neb onou planetou.

Může-li to pravda být, že z takového dítěte, které již jeden anebo dva zuby má při narození, věštec bývá, a že vidí i ty věci, které jsou pod zemí? — Rozum člověku nezáleží v zubech. Zrak lidský nemůže proniknouti tmavou, hustou zem aneb skalní hmotu, třeba se člověk se zubem narodil.

Povídá se mezi lidem také o dětech „podvrhnutých", že prý zlý duch dítky odnáší a na místo nich jiné donáší, které svým ustavičným pláčem, hněvivostí, nepokojem a „jinou nerádou" mnoho trápení rodičům činívají. To je vymyšlenost. Dítě nemocné často změní posavadní chování, pláče, běduje. Lidé nemohouce vyzvěděti pravou příčinu nemoci, věří, že mu „stryga počařila", nebo že jest podvrhnuté.

I to bývá mluveno, že nekřtěnátka při svém hrobě každý sedmý rok plakávají. — Bezdušná mrtvola děťátka, třeba nekřtěného, plakati nemůže. Kdyby tu křest rozhodoval, pak by na židovských hřbitovech byl slyšán ustavičný pláč, když všichni židé pochovávají se nepokřtění.

Panna, která chce zvěděti, za koho se vydá, postí se v suché dny a doufá, že se jí ve snu budoucí manžel zjeví. Učitel tvrdí, že není souvislosti mezi postem a zjevením budoucího manžela ve snách. Ostatně zamilované osoby, kdyby se i nikdy nepostily, předce o takových věcech často sny mívají.

Mnohé panny, aby v manželství žádných dítek neměly, zamknutý zámek před svatbou do studně házejí. Kde se v manželství nezpůsobilost nalézá, není tam dítek, ačkoli žádný zámek před svatbou nevěsta do studně nehodila.

Někteří zase pevně věří, když nevěsta před svatbou pozpátku na schody nebo řebřík stoupá, že za tolik roků nebude míti dítky, na kolik stupňů vstoupí. Nevěsta při oddavkách přisedne v kostele tolik prstů, kolik chce míti dítek v manželství, anebo když přichází od oddavek, dělá něco s tolika prsty, kolik dítek chce míti. Učitel ukazuje drasticky, v čem záleží požehnání rodinné, v podobných titěrkách nikoli.

Některé nevěsty, když stojí před oltářem při oddavkách, přistupují svým ženichům nohy, aby potom měly v manželství přednost. Bezprospěšný skutek. Někomu nevěsta může pětsetkrát nohu při oddavkách přestoupit, a předce nedopustí, aby mu panovala, a naopak některému „mumákovi" nevěsta na nohu při oddavkách nešlápne, a přece v domě vládne sukně.

Když o svatbě prší, bude prý manželství plačtivé; pohoda předzvěstuje šťastné a radostné manželství. Svornost a láska činí manželství šťastným. Dešťová voda nebo paprsky sluneční nic nerozhodují. Podobně cukr, med a jiné sladkosti nic nepomáhají novomanželům pověrčivým k budoucímu snad radostnému a sladkému manželství, ani zašívání kořínků a zelinek do záhlavků nebo peřin. Muže také neumoří, když nevěsta v den oddavek postavuje čepce na hlavu a věří, kolik si jich dá na hlavu, tolik že bude míti manželů.

Povídají, kdo tichou smrtí umírá, že bude blahoslavený, a kdo v trápení dokonává, že přichází do pekla. Pravý křesťan neuvěří v takové bezbožné věci babské.

Podle domnění některých lidí nemá se také žádná bylinka aneb sláma do truhly k zemřelému položiti a do země zahrabati. Nebo že proto pole a osení mrazem aneb krupobitím bývá zkaženo. Učitel nevěří: Taková bylinka aneb slámka nemá žádného společenství s mrazem anebo s krupobitím. Ještě mnozí za to mají, že z jednoho chotáře (stavení) do druhého není dobře mrtvé tělo přinášeti, jináče že takové pole, přes které nešené aneb vezené bývá, neštěstí neujde. Učitel také tuto pověru odsuzuje: Mrtvá těla daleko vozit proto není dobře, že přítomným smrad z nich vycházející snadno uškodit může. Ale to nevěřte, že by odtuď na poli nětco zlého následovat mohlo.

Povídají, jest-li matka nětco ukradne, tehdy že dítě zloděj býti má. Jediný zlodějský skutek, který matka vykonala, nemůže způsobiti, aby dítě bylo pak ve svém životě zlodějem.

Některé ženy nesmějí mokré ruky o své šaty utírat, poněvadž za to mají, že dítě bude míti hlavu krastavou. Učitel dává pokyny ze zdravovědy, jak se dítě čistotou a nenošením teplých čepic nebo čepců uchrání před chrástavostí.

Bláznivě smýšlejí ženy, které vonné kvítí při sobě nositi nechtějí, aby pak dítěti z úst nepáchlo. Vonné kvítí, jež matka nosila, nemůže míti účinu na ústa dětská.

Mnohé ženy nesmějí po západě slunce vodu píti; nebo tomu věří, že taková voda v nich zůstati musí. Voda po západě slunce vypitá právě tak pořádně z člověka vychází, jako ta, kterou ve dne pije. To je věc nesmyslná.

Povídá se též, že dítě nemá ssáti, až pokud se nepokřtí. Učitel se vysmívá, že podle toho by židovské dítky nikdy ssáti nemusily.

Někteří zavíjejí k dítěti do plenek něco soli a chleba, aby mu čarodějnictví neuškodilo. Jiní od prsů neodlučují dítě v čas oračky, ale raději v žitvě nebo v zimě. Někteří zase zavíjejí novorozeňátko do kožicha, aby kadeřavé nebo kučeravé vlasy mělo. Dávají vyžebraný chléb jísti takovým, kteří se tvrdo učí mluviti. Matky odhryzují dítěti nehty, aby nebylo zloděj. První zub, který dítěti vypadnul, některé matky pohlcují, aby dítěti pěkné zuby narostly, a aby ho nikdy nebolely. Mnozí kladou do první koupele k dítěti penízky, aby nikdy v životě nemělo nedostatek v penězích. Kladou péro, aby se dobře učilo. Kladou vejce,

aby mělo líbezný hlas. Do kolébky kladou klíče, aby dobře spávalo a neplakávalo. Biblí aneb jinou svatou knihu anebo otcovu košili, aby k dítěti čarodějnice nepřišla, aneb aby jich něco neukradlo. Učitel odbývá všecky tyto pověry, že to jsou věci bláznivé.

Povídají, když ženě, jdoucí na úvod, přichází v ústrety člověk mužského pohlaví, že bude míti příště chlapečka. Potká-li ji žena, bude míti dcerušku. Učitel se posmívá, že je to pletka, že jsou toho jiné přirozené příčiny.

Mnozí lidé až do sedmého roku neodstřihují dítěti vlasy, z obavy, že by mu tím rozum ukrátili. Lidský rozum nepřebývá ve vlasech.

Sedmý syn některých rodičů podle domnění prostého lidu bývá šťastný při sázení stromů a při hojení nemocí. — Bývá ovšem (poznamenal učitel), má-li k tomu potřebnou známost a způsobnost, ale ne proto, že je sedmý syn rodičů svých.

Někteří lidé narozené dítě proto na levý bok neukládají ležet, aby, když doroste, nebylo „krcho“, aby neužívalo levé ruky místo pravé. Mnozí lidé se domnívají, že dítě nebude jídat taková jídla, z kterých o křtinách někdo z jeho kmotrův a kmotřiček nic nejedl. Protož nechť všichni z každého jídla, jež se o křtinách klade na stůl, kolik tolik okusí. Někteří rodičové první teplé jídlo, kterým dítě krmí, dýcháním nepřechlazují, aby dítě bez opaření svých úst na potomní čas i nejhoroucnější jídlo mohlo užívati. Všechno to vyhlašuje učitel za daremné pletky.

Někde ženy, které provázejí nevěstu k oddavkám, za ten čas, pokud nevěsta při oltáři stojí, sedají na její místo, aby nezachladlo, jináče že by i láska v manželství tak zastydnouti musila. Učitel podotýká, že láska nebo neláska manželská mají jinde svůj základ.

Povídá se též, že novomanželé mají spolu na jedenkrát a jedním krokem při oddavkách přistupovati k oltáři, jináče že ten musí zemříti za krátký čas, kdo prve k oltáři přistupuje. Také radívají ženichovi, aby vpustil do čižem několik penízků, že bude pak v manželství vždycky peněžný. Podle domnění obecného lidu novomanželé mají spolu jísti z jednoho talíře, aby se vespolek milovali, a mají, když měsíc plný jest, se oddávati, aby byli šťastní. To vše vyhlašuje učitel za babské básně a pletky, kterých si rozumný člověk nevšímá.

Obyčejně kladou lidé do rakve k mrtvému, co jemu bylo nejmilejší v životě, na př. jeho dýmku, jestli rád kouřil, aby po smrti nepřicházel. Učitel se tomu směje. Na podobné věci oblíbené musila by býti veliká truhla. K mrtvole opilcově musil by býti položen aspoň jeden soudek vína nebo jiného nápoje.

Mluvívá lid, že nemá člověk v hrobě pokoje, který všecko nesplnil, co ve svém životě zaslíbil. — Mrtvola nic necítí a nic neví ani o pokoji ani o nepokoji.

Někteří lidé aby se zbavili blech a štěnic (ploštic), dávají některé do truhly k mrtvole, aby s ní byly pochovány. Učitel přiznává, že se

K. Kolínek
Mělník Kolín

lidé takto zbaví neřesti, blech a ploštic, ale jen těch, jež dali do truhly k mrtvole; ostatní zbyly doma a množí se, když se bedlivě nečistí, dále.

Často i to se povídá, že ten, kdo mnoho stavení dělá, v krátký čas musí zemříti. Ovšem, souhlasí učitel, kdež skrze stavbu starost svou z míry rozmnožuje a tak života si ukracuje.

Je-li znamení smrti nemocného, když při něm svíce temně hoří? Kde je ve světnici dusno a pára, tam svíce vždycky hoří temně a není to znamením smrti.

Mnozí lidé, když člověk nemocný dokonává, otvírají dvéře aneb okna, aby duše pryč odjíti mohla. Rozumně tak lidé činí, vypouštějíce z jizby vzduch škodlivý, vpouštějíce vzduch čerstvý, zdravý.

Vypravuje sedlák o pověře v šestinedělí: Mně před několika letmi, když moje první manželka v šestích nedělích zemřela, některé ženičky to radily, aby ta postel, na které nemocná ležela, každý den od ženy vdovy popravována byla; jináče, že zemřelá nebude míti v hrobě odpočinutí. Učitel to vysvětluje: Pěkný ženský fortel! Skrze to se vám některá zalíbiti chtěla, abyste ji za manželku pojali.

Lidé takový hřeben, kterým byly česány vlasy mrtvého, zavrhují, aby se snad někdo živý s ním nečesal, poněvadž prý by mu vlasy vypršely nebo by dostal mnoho vší. Podobná pletka nerozumná je, když povídají, že tomu člověku po smrti zůstávají ústa otevřená, kdo někdy něco jedl na cestě do kostela. Učitel poznamenává, že by každému ústa po smrti zůstala otevřená, kdyby lidé z obyčeje nebo též z nějaké bláznivé příčiny jich nestiskali dohromady.

Povídá se také, že nejlepší prostředek k zapuzení bradavic je potříti bradavice rukou mrtvého. I zubů bolení zahánějí někteří lidé s hřebíkem, kterým truhla umrlčí byla sbita. Hřebíkem tímto prý dlužno zuby párati, chceme-li, aby nás nebolely. Berou také kus dřeva z rakve ze země vykopané a kladou jej mezi kapustu (zelí), aby housenky nežraly. Zase pověrčivé, daremné i škodlivé věci.

Na konec vylíčil učitel shromážděným sedlákům vzor pověrčivé ženy, na kterou se pamatoval z dob studentských. Tato stará žena o ničem jiném neuměla hovořiti, jen o pověrčivých, daremných básních. Při každé práci zachovávala něco bláznivého.

Když něco na trh nesla prodávat, musila čižmu na pravou nohu dříve a potom na levou obut, aby dobře a draho prodala. Když mačku (kočku) k svému domu přiucit chtela, nesla ji několikrát okolo ohniště ve své kuchyni a zadek její o to místo otřela, kde oheň hořívá, potomně jí dala takový kousek chleba sežrat, který prve pod pazuchou (paždí) zahřila.

Slepku nikdy v jiný čas na vejce nenasazovala, jen v den nedělní, když lidé z kostela vycházeli. A obyčejně vejca z čapky na hnízdo sypala: hnízdo pak udělala z takové slámy, na které její manžel spával, aby mnoho kohoutů měla. A v Štědrý den obyčejně své slepice prosem krmila, aby mnoho nesly.

Jednouc nalezla člověčí zub, ten vzala a do svého roucha zašila k tomu cíli, aby bolení zubů nikdy neměla. A když jejím dítkám první zuby vypadovaly, ona takové pohltla, též proto, aby dítky nemívaly bolení zubů.

Když se někdy na klinec poranila, tehdy ten klinec do slaniny aneb sádla vstrčila, že by poraněné tělo nezapuchlo. (Sedlák: To byla v pravdě bláznivá žena. Však takovým způsobem klinec chtěla hojit, a ne svou ránu?)

Když náthu ztratit chtěla, hledala příležitost, aby byla mohla svůj nos do cizího ručníka vysakat, a tak tomu, komu ručník přináležel, náthu odevzdat. Když svině prvníkrát na pole vyháněla (a to v středu činila), musila řemen z nohavic pod práh chléva položit, aby ho překročily, a aby proto do domu z pole natrefily. Když se z domu někam vybírala, musila pravou nohou nejprv práh překročit, aby šťastná byla; a jestli v takový čas nětco zapomenula, nesměla se navrátit, ale musil to jiný za ní z domu vynést, jináče by ji neštěstí bylo potkalo.

Krávu svou bila žebráckou palicí, aby nekopala a aby mléko pustila. Když se někomu kýchlo při jejím mluvení, obyčejně říkávala: Ať je pravda. A komu se někdy rannějšího času kýchlo, tomu předzvěstovala, že dostane dar aneb zkusí nětco nového. Tomu ale neštěstí předpovídala, komu se při obuvání čižem kýchlo.

Když ocet zadělávala, ač neměla příčinu, předce se hněvat musila, aby ocet ostrý byl. A octovný džbán nikdy na stůl nekladla, ani darmo octa nikomu nedala. Nebo se obávala, že se proto ocet zahubit musí.

Lenové aneb konopné semeno držela v dlouhém vreci, zvláště když se rozsívat mělo, aby dlouhý len a dlouhé konopé narostly. Jako též pro touto příčinu na den Očišťování Marie tancovávala.

Při tomto všem mnohé věci, obzvláště pak příjemnou aneb nepříjemnou chvíli často bláznivým lidem předzvěstovávala. Tak na př. pravívala: Jaký čas na Medarda, takový bude v žatvě: a jestli na den Medarda aneb Jana Krstitele prší, tehdy že za tím ustavičné 40 dní musí pršet, a že bude mnoho ořechů. Dále, jestli ta noc, v kterou památku Narození Krista Pána sobě připomínáme, jasná jest, pravila, že bude drahota. Potom, jestli na Urbana prší, že bude hojnost vína; jestli na den Zvěstování Marie pěkný čas, že bude dobrý rok.

Když porozuměla, že v některém domě mnoho ploštic aneb blech se nalézá, hned radila to, aby tři ploštice anebo tři blechy spolu s jedným penízkem, do škatulky zapravené, aneb do plátenca uvázané, a tak na křížné cesty zanešené byly, že takovým způsobem všecky ty blechy a ploštice k tomu se přestěhovat budou, kdo tou škatulku anebo to plátence zdvihne.

Takovému, který měl zimnicu, radila to, aby se v Zelený čtvrtek postil, že jistotně přestane. Tomu, který se na novou hospodu přestěhovat chtěl, radila, aby to činil ne v středu, aneb v pátek, ale v jiný den, a to v takový, když měsíc roste, jináče, že jeho hospodářství odrostat bude. Potomně, aby do nové hospody nejprve psa, anebo mačku

svou vhodil. Nebo podle jejího domnění, kdyby sám člověk nejprv doň vkročil, musil by v krátký čas umříti. Naposledy aby do takové hospody nejprv metla, sol a chléb byli přineseni.

Služebným děvkám, jestli u pánů svých přivyknut chtějí, radila to, aby hned, když do domu, v kterém sloužit chtějí, přijdou, do peci popatřily, a aby v první neděli do kostela nešly. Potom aby ve středu a v pátek do služby nepřicházely, jináče že by se jim nešťastně vodilo.

Vandrovníkům z domu vycházejícím radila, aby se zpátkem na svou vlast neohlídali. Nebo kdyby to učiniti, nemohli by v cizině přivyknout.

Furmanům radila, aby v biči vpletený hadový jazyk měli, jestli chtějí, aby jejich koně mnoho síly měli. Potom, aby své koně s takovou handrou utírali, kterou z oběšeného člověka šat dostali, jestli chtějí, aby byly pěkné a tučné.

Pannám radila, aby ve Veliký pátek za sebou izbu zametali; anebo na den Ondřeje olovo topili, že jim budoucí jejich manžel ukázán bude.

Krčmářkám aneb šenkýřkám radila, aby, když sud načínají, nejprvnější holbu některé panně aneb mladé ženě z něho odměřovaly, že se jim pivo aneb víno rychle mine.

Když se jednouc na jistého člověka byla velmi nahněvala, nejprv vyhledala klinec z truhly mrtvého, a ten do šlépěje toho svého nepřítele zabila, s tou nadějí, že musí okulhavět, ale na štěstí, nic zlého se mu nestalo. Když se jí v tomto nepoštěstilo, vyhledala .... tohože svého nepřítele, a takové v ohni pálila s tím domněním, že se skrze to popálit musí. — — — — Ale ona při tom nedošla cíle. Ale poslouchejte dále, co dělala. Vzala málo země z takového místa, na které ten její nepřítel stúpil, zakroutila a zavázala takovou do jistého plátenka, a s tím do komína oběsila, aby se udila, za to maje, že ten její nepřítel pomalu vyschne a v krátký čas v mnohém trápení zemříti musí . . . Potomně zakopala pod práh tohože nepřítele svého nejprve žábu, potom ještěrku, aby, když takové překročí, do těžké nemoci upadl. Ale i s tím nic nevykonala. Naposledy, když okolo statku tohože svého nepřítele nětco maklovala, a tento ji v maštali své jako zloděje v noci polapil, a rychtářovi do ruk dal, dostala 25 korbáčů.

Často též pravila, že když ženy šaty chtějí prát, mají všickni v domě veselí být, aby se šaty dobře vypraly, a aby pěkný čas byl. Potom, kdo hore hrbetem z postele povstává, že se bude přes den hněvat. Kdo chce, aby mu z očí nepřišlo, že má chléb a sůl při sobě nosit. Kdo na opak košelu oblečenou má, že tomu z očí nezaškodí. Kdo chce smělé dítky mít, že jim má hned po pokrstění meč do ruky dát. Kdo palec oběšeného člověka při sobě nosí, že ten může bezpečně kradnut. Nebo že ho žáden nevidí, kdo čtyrlistnou ďatelinu při sobě nosí, že bývá štěstlivý.

Dále pravila, že takové dítě nebývá pěkné postavy, kterému se před šestima rokmi věku jeho, košela aneb jiná šata, když měla šitá být, odměřila; že dítky nemají pod stůl lézti, jináče že nebudou dobře

růsti; že ten, kdo ráno na den Narození Krista Pána surové vejce vypije, velmi silný bude; že se v tou noc, v kterou památku Narození Krista Pána světíme, mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou všecky vody na víno zamění; že prázdnou kolísku není dobře kolísat. (Sedlák: Pravda, nebo je věc daremná!). Že v noci do zrcadla není dobře hledět. (Sedlák: Nebo nevidí člověk nic.) Ale ona pravila, že se ďábel v něm snadno spatřit dá. Potom, že po smetišti není dobře chodit. (Sedlák: A snad že by se smeti nazpět do izby nevnesly? A mnozí, kteří přes smetiště šli, byli štěstlivi, když prsten aneb co jiného v něm nalezli).

Ještě, že pokuď těsto v korytě kyne, nemá se izba vymetat, aby se skrze to chlebu dobrota nevymetla. (Sedlák: Ba a snad aby lenivé ženy měli s čím svou lenivost ukryt, když jiní lidé do jejich nevymetené izby přicházejí.)

Dále, odtuď zavírala, že dobrý čas bude, když se všechen chléb, který na stůl položen byl, při jídle minul. Obrus na stůl nikdy opakem hore obráceným nezastírala. Nebo věřila, že by se proto někdo nemohl nasytit. Jako též takový obrus nikdy přes noc na stole nenechala, ani ližiců v hrnci. Nebo za to měla, že proto někdo dobře spát nebude.

Svícu po uhašení dolů vrchem do svícníka proto nekladla, aby procítit mohla, kdyby snad zloděj do jejího domu přišel. Sedlák namítá, že proto neklade tak svíci, že se v čas potřeby nedá rychle zapáliti.

(Pokračování.)

Starý obraz vinné búdy slovácké ze století XVI.

Podává Dr. **L. Niederle.**

Do gruntovní knihy města Uherského Brodu č. 4., obemykající léta 1582—1600, zanášel městský písař různé zápisy týkající se polních tratí a vinohradů v okolí. Laskavě mě upozornil p. uč. Kučera

Kniha dělí se na devět oddílů věnovaných různým tratím. V každém se začínají zápisy rokem 1582 a každý oddíl otevírá bohatě kreslený list titulní nesoucí jméno trati: 1. Kojiny, 2. Čertoryje, 3. Stará hora, 4. Chrástka, 5. Přední hora, 6. Nová hora, 7. Prostřední hory, 8. Lebky, 9. Zajačí. Tyto listy titulní kresleny jsou sice zběžně, ale rukou ne neumělou. Kresba provedena byla pérem a černým inkoustem, na některých listech však na př. rámování položeno barvou. V rámcích rázu renaissančního, někdy dosti vkusných, vidíme nejčastěji zvířenu a květenu z okolí brodského: různé ptáky sedící na stromích nebo v poli, v obilí, ptáky zobající hrozny ve vinohradech; jiné zase dravce zajíce uchvacující mezi stromovím ovocným a lesním. Několikráte zobrazeny jsou i scény lovecké nebo hospodářské (na př. vinobraní), zajímavé i kresbou i reminiscencemi krojovými.

Nejzajímavější jest však titulní list prvý, zahajující rubriku trati „Kojiny“ zvané, jenž vedle scény lovecké předvádí i vnitřek staré búdy vinné (viz vedlejší faksimile).

Slovácká búda vinná ze stol. XVI.
Kresba v gruntovní knize Uherského Brodu.

Uherskobrodsko, ač není již pravým vinorodým krajem, má dosud dosti a mělo dříve mnohem více než nyní selských vinohradů Zejména rozsáhlý kopec „Myšince“ zvaný, rozkládající se mezi Vlčnovem a Uherským Brodem, obrouben jest dosud ještě ve svých úbočích dlouhými řadami vinohradů obcí Vlčnova, Veletin a Havřic. Zde také směrem

k Vlčnovu dosud se rozkládá trať zvaná „Kojiny". Není pochyby, že za vzor obrázku městského písaře zdobícího rubriku Kojin sloužila šíje skutečné búdy vinné. Vidíme na něm jasně zaklenutý vchod, u něhož jeden muž mačká víno v putně, zatím co druhý lisuje jej, otáčeje pomocí tyče v šroub zapuštěné silný dřevěný kolmo stojící a nahoře neupevněný šroub. Tímto otáčením šroubu snižuje se povlovně na šroubu položený těžký trámec a tlačí deskou na víno nalézající se pod ním v truhlíku, kterýž spočívá na podstavci složeném ze silných trámů. Vytlačený mok vinný odtéká dole trubicí.

Jest to velmi jasný obrázek vinného lisu starodávné konstrukce. Dnes (pokud vím) moravské lisy selské sestaveny jsou z větší části na základě jiného principu. Dnes se pomocí tyče otáčí matka kolem šroubu pevného a tlačí kusem trámce na prkénka, pod nimiž v truhlíku jsou hrozny.

Lemúzi a Charvati.

Napsal Dr. J. V. Šimák.

(Pokračování.)

II. Charvati.

„Crouati et altera Chrouati" zakládací listiny Palacký [1]) měl za tak zvané župy předních a zadních Charvatů a srovnával je s pozdějším dekanatem hradištským a turnovským. Sled kmenů v listině ovšem poukazuje asi na krajiny tyto.

S listinou shoduje se byť i vzdáleně též i starší svědectví krále Alfreda anglosaského (r. 871—901), jenž v popise národů uvádí i kmen „Horithi" východně od Glomačů.[2])

H. Jireček klade Charvaty do všeho horního Polabí, kdež prý Slavník Zlický vládl zadními Charvaty, i do Pojizeří, kde kníže Boleslav I. měl úděl svůj.[3]) K tomu neudává důvodů.

Rovněž Píč posunuje Charvaty dále na východ do Hradecka, a pak i za Krkonoše do Slezska: mínění své odůvodňuje jednotností kultury ve hrobech na Labi, Jizeře i ve Slezsku. Ze Slez přišli prý Charvati průsmyky do Čech. Na podporu these té vykládá (v souhlase s Aug. Sedláčkem) slova: altera Chrouati = Charvati s druhé strany hor, t. j. za Krkonoši.[4]) Sedláček důvodů nepokládá. Též L. Šnajdr dovozuje, že

---

[1]) Srv. č. 2., str. 90.
[2]) Šafařík, Slov. starož. II. 710.
[3]) Jireček, Slov. právo I. 54.
[4]) Píč: Archeolog. výzkum ve středních Čechách. Praha 1893. str. XCVII. — Pam. archeolog. XVII. 1897. str. 537. — Sedláček. l. c.

Slované pojizerští nestěhovali se do nynějších sídel svých proti vodě do hor, nýbrž právě z pohoří po vodě do kraje.[5])

Proti tomu Lippert připouští Charvatům jen neširoké území nynějšího okresu mnichovohradištského a turnovského, vylučuje nad to veliké kusy uprostřed, pozdější zboží klášterní, kam klade les.[6])

1. Lippert, tuším, lesa přimnožil. Ale o tom třeba výkladu podrobnějšího, jenž nemůže tu místa míti, i stůj zde jen několik poznámek. Důvody Lippertovy patrně zakládají se na okolnosti, že tam, kam klade les, ve 13. a 14. věku bylo zboží církevní. Opravdu největší díl nynějšího okresu mnichovohradištského, část turnovského a libereckého náležel mnichům cisterciensského kláštera v Mnich. Hradišti, snad okres dubský Johannitům v Dubě, ves Drahotice a díl vsi v Soběslavicích Johannitům v Ml. Boleslavi Také dva újezdy, Sezemicko, obsahující táhlé úkrají, jež jako klín vbíhalo do území hradištského, se vsemi Sezemici, Sovenici, Radvanici, Kobyly, potom Vladislavsko, polohy neznámé, patřily někdy klášteru kladrubskému, ale již roku 1237 byly vyměněny Havlu z Lemberka.[7])

Ale jen tyto dva újezdy byly z daru knížecího. O darech knížecích klášterům soudí se, že byly to buď kusy vsí nebo nevzdělané lány lesa, nebo — ač výjimkou — konfiskované zboží. Je dosti málo pravdě podobno, aby újezd sezemický býval ve 12. století pouhým lesem, vždyť

---

[5]) L. Šnajdr, Palaeethnolog. aforismy hledící především k obyvatelstvu země české. Č. Lid IV. 179. S jinými jeho vývody ovšem těžko se snášeti. Sestupnému proudu kolonisace svědčí názvy pomístné na samém pomezí. Připomínají se v horách jizerských na samém pomezí r. 1578 vody: Děsná, Ješkrabec, Kamenice, vrchy: Kamenný, Vratský, Mědinský, Světlý, Kořenov, Kladský, Srní, Jeřabický, Kolářský, Záruby, Černý (= Schwarzenberg), Jezera (= asi Sieghübel), Bražecký (= Wittigberg), Jeřábový, Kroupenský, Buková Hora (= asi Buchberg), Vražda, Hvězda (= Štěpánská výšina), Humenec. Časop. Spol. přát. starož. III. 1895, str. 9. a Sborník české spol. zeměvědné IV. 1897. str. 18. — Jiný potok v horách tu je Loučný a Blatný. Osady: Polubny, Příchovice, Rejdice, Haratice, Bohdalovice, Držkov a j. Zajímavo, že ve jménu Příchovic, pošlém z osobního „Přech", hrdelní živel *ch* zůstal nerozlišen, kdežto v jižní části území charvatského, u Turnova, ve jméně Příšovic přešel v sykavku.

[6]) Lippert, l. c.

[7]) Emler, Urbář hradištský, l. c. — Hrady X. Č. Dub. — Čelakovský, O domácích a cizích registrech. Poj. uč. spol. VII. 3. — Erben, Regesta I. 89, 176, 432, 455. — Kde byl újezd Vladislavský, Vladislavice, zůstává záhadou. Buď osada zanikla beze stopy nebo sluje dnes jinak. Kdybychom směli připustiti, že jméno během sto let změnilo se u Vratislavice, snáze místo nalezneme. Pod Ještědem jsou dvoje Vratislavice, nynější Maffersdorf u Liberce a Seifersdorf u Jablonného. Kdežto Maffersdorf dle nejstarší zprávy v knih. konfirm. I. 141, 166 náležel k Fridlandsku, později v 16. stol. ke zboží fridštejnskému, Seifersdorf byl vždy državou lemberskou, i nebylo by pochyby, že v těchto Vratislavicích, položených na samém kraji lesa ještědského, máme spatřovati neznámý újezd, jejž Hašek z Lemberka získal. — Listinu v Reg. I. 979, datovanou vydavatelem k r. 1239, sluší položiti před r. 1237. V listině totiž stvrzuje se kladrubskému klášteru ves Sezemice, kterouž klášter vyměnil již r. 1237.

nehledě k tomu, že jména vsí náležejí k nejstarším, i půdorys jejich ukazuje na ráz starých vsí slovanských, archeologické nálezy v Sovenicích ukazují na osídlení prastaré. Spíše zdá se, že jsou to kusy zabraného zboží někdy vévodů charvatských. Ale i kdyby v končinách těch býval les, nelze prokázati totéž o zboží ostatním.[8])

Všechny ty vsi byly darovány od rodu Markvarticů, kteří založili kláštery v Hradišti, Dubé i Ml. Boleslavi ve 12. a 13. století. O soukromých darech nemáme jistoty, které byly povahy. Než i kdybychom i tu v pravdě věřili, že bylo před 13. stol. lesem, co ve 14. stol. zbožím klášterním, pak les by pokrýval i největší díl země, kterou mapa Lippertova ponechává volnou. Zatím jsou tu osady nepopíratelně staré, čehož svědectvím předhistorická opevnění na Hradišti, Mužském, Hradci, archeologické nálezy na Svijanech, v Loukově, v Kurovodicích, Penčíně, Čtveřině, Přepeřích, Nudvojovicích a j.

Mimo to vedle latifundií církevních a panských lze konstatovati ve 14. a 15. stol. více než 40 samostatných statečků vládyckých (Všelibice, Přibislavice, Palohlavy, Chocnějovice, Letařovice, Vlastibořice, Nudvojovice, Litkovice, Hoštkovice atd.[9]), položených dílem na kraji, dílem ostrovovitě uprostřed komplexů duchovních a velkostatků. Snad nemýlíme se, máme-li tyto drobné statečky za zbytky rodových držav staroslovanských. Jména pak, ukazující významem svým na les, nacházíme jen na obvodu církevních zboží, uvnitř jich je velmi poskrovnu a řídce.

Také okresy železnobrodský, lomnický, semilský, vysocký a jilemnický z mapy Lippertovy úplně mizí. A přece pouhá topografická nomenklatura svědčí, že nelze všech osad zhola vymýtiti. Bylo území charvatské větší než Lippert připouští.

2. Mám za to, že nelze klásti Charvaty ještě v 10. stol. za Krkonoše do Slezska, nýbrž že severní hranici činily jim Krkonoše, jakž dosud se psalo.

Ovšem archeologie zná stejný typ hrobů před Krkonoši i za horami, ale identitu dobře vysvětlíme, víme-li, že Charvati dříve obývali ve Slezsku a odtud přešli do Čech. Zajisté nedokazuje výzkum archeologický, že slezské i české hroby pocházejí z 10. stol., o dřívější dobu se nám nejedná. Proto výklad „altera“ = s druhé strany Krkonoš je asi málo odůvodněn.

Právě tak, jako je přirozená hráz mezi Jablonskem a Pšovskem, trčí Krkonoše mezi Pojizeřím a Slezskem v ohromnou zeď, zarostlou lesem s obou stran daleko. Ve Slezích, za lesy podhorskými, na kolik hodin cesty širými nemáme osad. Ze Slez do Čech není přechodu, leda průsmykem novosvětským a trutnovským. I je pravdě nepodobno, by s obou boků vysočiny tak širé, obrovské, pusté obýval kmen jediný; i když po-

[8]) Srv. J. Peisker, Die Knechtschaft in Böhmen, str. 14 a d. — Píč, Arch. výzkum.

[9]) Shledáno z Pozůstatků desk. knih erekčních a konfirmačních.

míjíme, že právě v těch končinách vyvěrají prameny Bobry, na níž přebývali Boborané, takže pro Charvaty místa nezbývá.

Výklad „altera = s druhé strany hor" ostojí, i když nepomýšlíme na Krkonoše. Postupujeť hloub v zemi jiný horský hřeben, dosti vysoký od severozápadu k jihovýchodu, na nějž výklad lépe se hodí. Je to pokračování Ještěda, hřbety: Hluboká, Javorník, Kopanina, Kozákov, Kamenice, právě na rozvodí mezi Nisou, Jizerou a jejími přítoky i Cidlinou.

Hory ty rozčleňují území, přičítané Charvatům ve dvě territoria, téměř úplně, a přece s obou stran obývá lid jednotný, jediný ethnografický celek, totožný dialektem, krojem, stavbami i jinými jevy svérázného života.

3. Z důvodu snad, že „media silva" značí rozvodí, bylo přijímáno za jisté, že krajina pod horami jizerskými, na pramenech Nisy zhořelecké a Mohelky byla do 13. stol. porostlá lesem, a úkrají to, pozdější farnosti jablonecká a rychnovská, odtrhováno jest od Čech k zemi Milčanů. V listině však pomezí charvatské nevymezuje se rozvodím. Hranice země české vedla snad severněji; podobá se, že pomezní hvozd sahal pruhem s vrcholu Ještěda napříč nisskému údolí na výběžky hor jizerských. Svědčí tomu průkazy přímé i nepřímé.

Za Ještědem na Nise děkan žitavský spravoval ve 14. stol. jen tyto fary: Grot (Hrádek, Grottau), Weztwalde, Weiskirchen, Wettawia (Wittig), Bertramiuilla(Bertsdorf), Ulriciuilla (Ullersdorf), Craczovia (Chrastava), Reichenberg (Liberec), Rochlitz (Roketnice), Rokytník (prý Reinowitz). Mimo to ve 13. stol. vystavěny byly tu hrady Friedland a Ulsitz, později zvaný Grabštejnem.

Hrádek leží již v Žitavsku za horami, Chrastava je nejspíše název novodobý, neboť osada ta vždy byla německou. I značí nám všecka místa ostatní mýta 13.—14. stol. v lesích, kácená pro kolonisty německé.

Rokytnice jakož i sousední Proseč (Proschwitz) před Libercem jsou asi poslední časem osady slovanské v samém hvozdu, všechna další končina k jihu osazena je kolonisací slovanskou. Ukazují tak jména: Vratislavice (Maffersdorf), Doubí (Eichicht), Vesec (Dörfel), Hluboká (Lubokai), Javorník (Jaberlich), Dlouhý most, Radlo (Radel), Vrkoslavice (Seidenschwanz), Radoňovice, Pelikovice, Brkanov (zašlá), Jablonec, Džbánov (zašlá), Jistebsko (Jistey), Lískov, Kokonín, Loučná (Lautschney), na Mšeně (Grünwald), Planá hora (zašlá[10]), Penčov, Bratříkov, Dalešice a j. Rovněž i jméno hory Hradešina u Jablonce.

Kdyby končina těchto vsí náležela někdy k Milčanům nebo k Záhvozdí, byla by přivtelena k dekanatu žitavskému. Zatím však spravoval faru jabloneckou a sousední rychnovskou ve 14. stol. děkan turnovský.

[10]) Urbář maloskalský z r. 1608 v arch. rohozeckém. Jméno Penčov, podobně jako Penčín u Turnova, je zvláště starobylé, majíci ve kmeni nosovku, která z řeči vytratila se již v době staré.

I lze souditi, že příslušnost ta byla ode dávna, a že tudíž podhoří Jizerských hor a východních svahů Ještědských třeba přisvojiti končině charvatské. Ovšem nelze dnes ještě rozhodnouti, zdali osady ty jsou starodávny, či spíše děkují-li vznik péči mnichů hradištských, jimž krajina na pramenech Mohelky náležela.

Na jih Jablonecka spatřujeme neširoký pruh vesnic pozdních vesměs na vyšších vazech horských na Ještědě a Kopanině. Patrně mýceny tu byly lesy při temenech horských pro nové osadníky německé, když Častolov ze Žitavy od r. 1238 a potom páni z Bibrštejna stali se pány krajiny pohraniční a uvozovali do hvozdů cizí kolonisty.[11]) Jsou to osady: Šimonovice (Schimsdorf), Heřmanice (Jerschmanitz), Rychnov (Reichenau), Šubrtovice (Schumburg), Alešovice, Maršovice (Marschendorf), Huntířov (původně asi Güntersdorf).

Pamět, že lesy pod Kopaninou držela někdy komora královská, zachovala se ještě v XVI. stol. názvem „na království“ v registrech fridštejnských.[12])

Pozdní ta kolonisace mínění v předu vytčenému nikterak nepřekáží.

4. Západní hranici charvatskou určují Brdy a lesy bělské podél Zábrdky a Jizery. Tu stálo několikero hradišť, o nichž ještě zmínka bude. Podobá se, že hvozd sahal jen něco málo dále k východu než nyní, čemuž by nasvědčovaly vsi Proseč, Prosíčka, Vicmanov, Kozmice. Jináče jsou tu vsi staré v samém lese, jako Palohlavy (chybně Polohlavy, Halbehaupt) a všecky další na Malé Mohelce.

Jižní rozhraní Charvatů Dr. Píč hledá v údolí mezi Mužským a návrším boleslavského Chlumu, čarou od Bakova přes Bousov k Libáni. Je rybničnaté (druhdy ještě více), někdy snad málo zalidněné, běží tudy hranice dekanatů boleslavského a hradištského, po obou stranách prohbí je množství hradišť a předhistorických opevnění. Konečně ethnografická meze Horního a Dolního Pojizeří právě tu přestává.[13])

Máme za to, že mínění Píčovo je dostatečně prokázáno, i přidáváme jen některé další doklady.

Paměť o dávném hvozdu donesla se nám v názvu lesa Starý Hvozd na Hradišťsku a v zaniklém jméně dvora Hvozdecka, nyní Boršic, jak přezván byl v 14. stol.[14]) po zašlé vsi Boršicích, jež stála opodál pod Mužským. Na roubání lesů upomínají názvy vsí Kladrub, Obrub, Obrubec, Oseka, dvojí Proseče, Žďáru, Žďárku v údolí: oba hřbety Mužského i Chlumu jsou dosud lesy porostly. Jméno říčky Klenice pochází od prameniště jejího, lesa klenového.[15])

Krajina, zejména pod Chlumem, dosud je bažinatá. Významným je jméno Kněžmostu, Kněžnina mostu, kteráž osada vznikla patrně v době knížecí při stezce zemské, kdež položeny byly moštěniny přes močály.

---

[11]) Sedláček, Hrady X. 185. 18[illegible]. — Hallwich, Reichenberg I.
[12]) DZ. 52. F 21.
[13]) Píč, Mužský a jeho okolí, l. c., Památky XIV. [illegible]
[14]) Registra svijanská z r. 1[illegible]4 v arch. sychrovském.
[15]) D. Z. 12 H. 30. Šafařík, Starožitnosti I. 545.

[illegible]

[illegible] Hostinnéhradci [illegible] r. 1139 od [illegible] Dvorem kuížecím [illegible] byla všecka [illegible] Dvůr prostírají se [illegible] od Hostinného až po [illegible] [illegible] objímaly asi východní území [illegible] je od Hradecka.

O [illegible] pohraniční čáře nechceme rozsuzovati [illegible] bychom hranice [illegible] mezi Hostinným a Libání na rozvodí Bystřice a Javorky. Máme na zřeteli, že až sem vybíhá mohutné pásmo hor, kých Chlumů, průměrně 400 m vysokých dvěma hřbety, z nichž severní konci Zvičinou (600 m), západní Chlumem (453 m). Prohbí mezi nimi je jen o sto metrů nižší. Asi tam, kde svah obou valů lomí se náhle do údolí Javorky, vede meze starého dekanátu jičínského a hradeckého.

Na hřbetu zvičínském pnou se tři vrcholy, **Vyšehrad**, Hradisko, Valy, rovněž Chlum konci několika **hradišti** blíže vsi Cho-

(*) [illegible] Hrady V. 250.

dovic. Opodál pod Chlumem je ves Náchodsko, u Ostroměře veliké hradiště. Severně Zvičiny u Vidochova je hradisko s kamennými valy, dále hradisko u Studence, jižně u Želejova hradiště, u Arnoštova hůra s opevněním.[17]) Souvislost nějaká je zde na jevě, pohříchu nemůžeme ji prokázati, neznajíce krajiny leč z mapy.

Jest několik dokladů, že okolí Chlumů bylo druhdy zbožím církevním a tedy snad ještě dříve zeměpanským. Miletín byl ještě r. 1125 hradem knížecím.[18]) Sobčice byly podacím arcijáhenství hradeckého, též vez Újezd Podhorní.[19])

Celé jižní úpatí Chlumů dlouhým úzkým pruhem ve 12. století náleželo klášteru Strahovskému z daru biskupa Jana r. 1143.[20])

Není tudíž snad domněnka příliš smělá, pokládáme-li Zvičinu a Chlumy za mezníky na jihovýchodní straně vévodství charvatského,[21])

---

[17]) Č. Lid I. 192. L. Novotný, Hradiště chodovické u Hořic. Tamže I. 567. L. Novotný, Hradiště ostroměřské (a konecchlumské). Sedláček, Úplný místop. slovník, str. 280.

[18]) Sedláček, Hrady V. 124.

[19]) Tamže, str. 119.

[20]) Erben, Regesta 106. — Tomek, Dějepis m. Prahy I. 1892 (II. vyd.), str. 94, Jmenují se vsi: Lusane s lesem Messny a stráží nějakou, Velusi, Cirnoticih, Rassine, Trebnussi vsi, Goricih, Gradisce, Hudonicih, Lubonici, Janissoniczich, Konicih a j. — Lužany jsou dvojí v téže krajině, na západ i na východ Chlumů. H. Jireček (ČČM. 1856, str. 115 a Vzdělání a osazení pomezního hvozdu, str. 24). — Orth. (Pam. arch. IX. 816). — Sedláček (Hrady V. 205) přičítají klášteru Lužany západní blíž Úlibic, Tomek východní nad Trotinou a hledá Stráž zmíněnou někde proti Dvoru Králové. Mínění první lze podepříti okolností, že na blízku je ves Újezd Svatojanský, ač ob ves Choteč, pod samým Chlumem, takže pozemky Újezdské souvisely by téměř s donací ostatní, Stráž pak dobře hodila by se na některé hradiště na Chlumu samém. Lužany nad Trotinou nesouvisí sice s druhými osadami a také neznáme, kde by Stráž byla; ale vzdálenost nerozhoduje, bylyť dány i jiné vsi, nerozptýlené, újezdem pak mohu rozuměti pouze pozemky, ne ves. I snad pořad v listině je důvodem nějakým, vyčítají se vsi od Labe směrem k západu, Lužany první, pak Velusi, Černútky a ostatní, až nejzápadnější Chodovice naposled. Mimo to u Lužan nad Trotinou prostírají se na sever rozlehlé Lesy záduší, které by dobře shodovaly se s dotčeným lesem Mešním. Zdá se tudíž více odůvodněným, co přijímá Tomek. Co se týče vsi Velusi, jíž Tomek vykládá na Veliš, upozorňuji, že připomíná se v Pozůst. desk I. 57 Hinek de Welwsie, někde v Bydžovsku, k r. 1316, jako škůdce Voka z Rotštejna. Velves jest patrně rozdílna od Veliše, neboť Veliš r. 1316 držel Půta z Fridlandu (Hrady V. 253). Snad tedy spíše hodí se čtení Velusi na Velvsi, ač osadu tu nutno míti za zaniklou, ježto jsme ji marně hledali v Popisu Palackého i jinde. Janissoniczich a Konicih Tomek hledá v Jenišovicích a Konicích u Turnova. Snad omylem, neboť Jenišovice vždy náležely cisterciénskému klášteru v Hradišti, jak svědčí knihy konfirmační, a Konice jsou pouhá samota u Valdštejna, jež nepřipomíná se ještě ani v popisech panství z počátku 16. století. Ostatní však všechny osady Černútky, Rašín, Trebnouševes (chybně nyní Tremešoves), Hořice, Hradiště na sv. Gotthardě, nebo Hradištko u Holovous, Chodovice, Libonice jsou pod Chlumem, tvoříce souvislý újezd.

[21]) Dr. Píč v Pam. XVII. str. 357 na základě prozkoumaných hrobů klade Charvaty ještě dále do Hradecka. Je možno, že hroby v Hradecku náležejí Charvatům, ale snad i jinému kmeni slovanskému. Plemena slovanská

jdeme jen po stopách genia Palackého. Ovšem na dotvrzenou třeba podrobného studia místního, zejména v končině na jih Jičína, kde všechny jistější známky mizí a bezpečnost z ruky se vymyká.[22]) (Pokračování.)

Karla Havlíčka studie o formě české lidové písně.

Podává Dr. **Ladislav Quis.**

Česká lidová píseň jest tak bohata tvary a tak v nich rozmanita, jako ta příroda, z níž se zrodila. Ovšem, že se tvary tyto v ní — právě jako v přírodě hlati nerostů — vyskytují nevybroušené, často jen zhruba naznačené, někdy posunuté nebo jinými tvary prostoupené či obklíčené. Povrchní pozorovatel, laik, vidí tu jen nepravidelnost, nelad — a přece pociťuje zálibu; ale znalec poznává a sleduje určité zákony, jež tu působí a čím dále bádá tím větší jeho obdiv.

Naše lidová píseň nalezla sice hojné sběratele, mezi nimi tři naše čelné básníky: Kollára, Čelakovského, Erbena — ona nalezla též hojné a pilné vykladače svých poetických krás, svého slova, svého obsahu, svého stáří a původu, ale studium jejích tvarů, její zevnější formy zůstalo až do poslední doby, až do nejnovějších, dosud jen z části uveřejněných výborných prací Dra. O. Hostinského takořka ladem.

A přece jest forma lidové písně základem formy poesie umělé; neboť má-li tato býti svérázuou — a to přece nejpřednější podmínka světové ceny každé, a tedy i české poesie — musí bráti ze

---

v Čechách sotva se lišila svými řády pohřebními, aby každé mělo svůj význačný ráz. Shodují-li se kultury ve hrobech pojizerských a hradeckých, je shoda dojista důvodem příbuznosti, přece však ne ještě identity kmenové. Ovšem věc je možna, byť i nikoli nutna; naše rozhraní je též jen hypothetickým, takže zůstává otázka přece jen otevřenou.

[22]) U Lipperta, l. c., u Jirečka ve Slov. právě II. 8, pak v Pam. arch. II. 270 pokládá se na sever Jičína zupa železnická ke hradišti u dnešního města Železnice. Na to jediný doklad je v Reg. I. 272, kde asi r. 1181 Čéč ze Železnice postupuje klášteru plasskému vsi Vlčkov, Býkov a Újezd, který dostal od knížete Fridricha za spásu duše, a za peníze, obdržené od mnichův. Za ty peníze opatřil si dvorec Zedlesco (= Sedlecko). Je přirozeno, že Železnice tato stotožněna byla s dnešní, poněvadž jiné osady tohoto jména dnes v Čechách není. Býkov, dnes dvůr, leží u Obory blíž Plzně, poloha Vlčkova jest neznáma, lze však domnívati se, že nebyla příliš odlehlá zboží klášternímu. Uvažme pak polohu Železnice v severních Čechách a polohu Plas na západě — jaká tu vzdálenost. Kde bylo Sedlecko? — patrně blíže Železnice. Ale u Jičína vsi té nikde není. Hrad železnický slul r. 1343 Isenbergem (Hrady V. 199), tedy snad dnešní Eisenberg, slul dříve Železnicí. Hrad Eisenberk leží v Žatecku u Mostu, v krajině pomezního hvozdu, jež dobře se tedy hodila knížeti za výsluhu. Blíže Eisenberka spatřujeme obě vesnice, Sedlec i Újezd. Spíše tedy možno vykládati místa v listině naší do končiny mostské.

svého, nesmí napodobiti cizí. Nevyčerpatelný poklad tvarů rythmických a slokových, který spočívá v naší písni lidové, zůstal, bohužel, téměř nepovšimnut; naše poesie šla tu kolem a neviděla, hledala jinde, co měla doma; tu vypůjčovala se u národů klassických, tu zas u romanských, ba i u germanských. A když přece někdo psal v „duchu národním", jak se tehda říkalo, tu — jak ovšem bez hlubšího poznání ani jinak nebylo možno — bylo to zase jen holé napodobení, žádné pronikavé osvojení. Co do formy napodobovány tu otrocky nepravidelnosti verše a rýmu, hledán ráz v tom, co jest jen planou struskou. Jen ti z básníků našich, kteří právě byli nejhorlivějšími sběrateli lidových písní, Čelakovský a Erben, vnikli, každý ovšem po svém způsobu, v tyto taje — arci že teprve po dlouhém studiu — a výsledky byly: „Ohlasy písní českých" a „Kytice", tyto dva drahokamy naší poesie.

Jako třetí následoval je Havlíček. To co z jeho „Tyrolských elegií", z jeho „Křtu sv. Vladimíra", zvláště však z jeho „Krále Lávry", ba řekněme již ze všech jeho básní, písní, ano i z epigramů — vyjímaje tu prvotiny ze studentských let — tak mile vane, tak zvoní, tak nám lahodí; co nám věci ty činí tak blízkými, tak našimi; všecka tato naše, česká forma jejich jest výsledek pilných a vážných studií, jež Havlíček po léta věnoval české písni lidové.

To, právě tak jako básnický význam Havlíčkův, zůstalo u nás dlouho nepochopeno. Tak mohl napsati Alfred Waldau — sám přece lidovou písni se obírající — ve svém jinak záslužném a na svou dobu pěkném článku o Havlíčkovi (viz „Obrazy Života" 1861), že týž nedbal příliš formy a že básně a epigramy psal z jedné vody na čisto. A výčitka tato byla učiněna Havlíčkovi právě v době, kdy v naší poesii forma byla úplně zanedbána; tvrzení to pak zůstalo po dlouhá léta axiomem.

Teprve V. Zelený ve svém krátkém, ale výtečném úvodu k „Sebraným spisům Karla Havlíčka", vydaným nákladem „Svatoboru" r. 1870, na str. VII. postihuje a vyslovuje správně, co jest forma Havlíčkova a jak jí nabyl. Zápisky, které si Havlíček o studiu tomto učinil a o nichž se Zelený zmiňuje, zůstaly však i po této zmínce nepovšimnuty, neprozkoumány.

Probíraje se rukopisy Havlíčkovými v Museu království Českého, nalezl jsem mezi nimi modrošedou obálkou opatřený dosti objemný sešit. Prohlédnuv jej, shledal jsem, že obsahuje velice pilnou, velice důkladnou, především však nadmíru zajímavou práci, a to práci v naší literatuře až do nejnovější doby tohoto druhu jedinou.

Ačkoliv pak Havlíček nedospěl k tomu, by dílo toto úplně propracoval a připravil pro tisk, neváhám přece po bedlivém prohlédnutí a po zralé úvaze předložiti je veřejnosti beze změny v té formě, jak je spisovatel zůstavil. Tak přibude opět nový a ne právě nepatrný rys v slavném, dosud nedokončeném obrazu velkého tohoto Čecha. Uveřejňuji studii tuto v tomto listě, doufaje, že si jí povšimnou i ti, kdo neobírají se národopisem, jimž by však především slušela nejdokonalejší znalost

písně lidové; obracím se tu zejména k našim mladým a nejmladším poetům. Původní, samorostlá forma! Věc stojí zajisté za úvahu.

* * *

Havlíček položil práci své za základ Erbenovu sbírku „Písně národní v Čechách", a to první vydání její (r. 1842—1845). On rozbírá tu rozměry veršů i stavbu slok; verše rozlišuje nejprve dle počtu slabik, pak teprve dle rozměru; sloky dělí dle počtu veršů: v dvouveršové, čtverořádkové, pětiřádkové, šestiřádkové, sedmiřádkové, osmiřádkové a více než osmiřádkové a pak opět v mezích tohoto rozdělení v podřadí dle uspořádání veršů, hledě při tom též k sestavení rýmu. Konečně rozeznává písně: smutné, veselé (žertovné, satirické) a lhostejné. — Patrno, že vyloučen z celé práce všecken učený apparat. Počet slabik ve verši naznačen vždy příslušným číslem arabským, počet veršů ve sloce pak číslicí římskou. Všude přidává Havlíček úsečné, karakteristické poznámky, někdy i drastické; často připojuje schema rozměrů, někde i sloky.

Nejprve podává Havlíček přehled všech slok pravidelných i nepravidelných, jak je v Erbenově sbírce nalezl, a vyznačuje u každého druhu vždy na konci řádky kolik takových strof zde shledal; mimo to vytýká tu zároveň též rozměry veršů. Jest to jaksi obsah celého díla; následkem toho bylo by zbytečno podrobný obsah ten zde v úvodu opakovati.

V druhém oddělení probírá spisovatel dle téhož rozdělení a v tomtéž pořádku jednotlivé druhy slok podrobněji, uváděje vždy u každé sloky doklady z Erbena: tohoto cituje dle řadových čísel prvního vydání jeho sbírky a přidává k nim v závorkách čísla nápěvů. Nad to připisuje při každém druhu slok zvláště vyznačné neb odchylné a udává rozměr verše i druh a uspořádání rýmu.

Ke konci připojuje autor „Neobyčejné formy českých národních písní", pak „Povšimnutí v rythmice" a konečně „Přehled dějepravných písní z Erbenovy sbírky", jakož i (neukončené) schema „Epické písně české dle rozměru".

K tomu přidán ještě stručný (avšak rovněž neukončený) přehled rozměrů epických moravských písní, obsažených ve sbírce Sušilově a rozměrů rythmických „Ohlasů českých národních písní" Fr. L. Čelakovského.

Zajímavá tato práce, zajisté první*) a do nedávna též jediný tak úplný a systematický pokus toho druhu v naší literatuře, jest výsledek pilných a dlouhých studií písně lidové z čistě formální stránky. Studiemi těmi počal se Havlíček obírati již před svým odjezdem na Rus; přerušiv je pak po dobu svého působení žurnalistického a politického, vrátil se k nim zase ve vyhnanství brixenském, kde se jimi zabýval ještě téměř po celé dva roky.

---

*) Také zde, jako v tolika jiných věcech v naší literatuře, na niž jsem jinde — zejména ve svém úvodu k „Básnickým spisům Havlíčkovým" — upozornil, náleží Havlíčkovi počin a prvenství.

I dnes, kdy prosodie naše po plném vítězství přízvuku s vývojem naší poesie konečně se ustálila a kolísání její mezi tímto a časomírou šťastně odstraněno, jest úkol, který si Havlíček vytknul, byť i mnohem snadnější, přece ještě velmi obtížný a především velice pracný. Tím většího uznání zasluhuje tedy práce tato započatá i provedená v době, kdy v prosodii naší vládly rozvrat a nejistota, kdy se tato prosodie vlastně teprve tvořila. Z toho stanoviska dlužno tedy posuzovati přítomné dílo, a nesmíme se proto nad tím pozastavovati, slyší-li Havlíček na př. leckde jamby místo daktylů, ba i místo trocheů; vždyť někde k omylu takému sváděl ještě i nápěv. Ale v celku třeba uznati, že jeví Havlíček pro tyto, tolika nepravidelnostmi zastřené rozměry velmi jemný cit a na svou dobu někdy až podivuhodné porozumění.

Zásluha a cena díla toho tkví právě především a hlavně v tom, že jest první svého druhu, ale tím nechci mu ubírati ani v nejmenším jeho skutečné absolutní ceny, kterou do něho vložil bystrý duch Havlíčkův a jeho veliká píle. Jsem proto pevně přesvědčen, že nebude to zajisté jen zájem historický, jen zájem osobní, který vzbudí uveřejnění této studie.

Avšak účelem tohoto úvodu není kritický rozbor Havlíčkovy práce: chtěl jsem jím jen upozorniti na její význam a vytknouti její uspořádání. Dodávám tedy ještě pouze to, že jsem, vzhledem k tomu, že, jak už shora řečeno, Havlíček věc pro tisk neupravil, nyní byl nucen učiniti aspoň to nejnutnější: uvedl jsem tedy místy rozházený a neurovnané text v náležitý pořádek; vynechal jsem skizzy, náčrtky a nedokončený věci, beztoho pak v pozdějším zpracování se opakující, přidal jsem konečně aspoň při citátech písní interpunkci, která v rukopise vesměs schází.

Jinak podávám vše beze změny, a to i co do pravopisu, jak následuje:

Úplný přehled rytmický

Českých národních písní Erbenovy sbírky,

vydané 1842—1845.

Začat v Burgstale 1852, srpen; dokončen v Brixenu 1854, červen.

H. B.

II. 4 strany IV. 12. V. 5. VI. 3. VII. 1½ VIII. 8. VIII + 1 str.

II. *Dvouveršové.* 89.

II. 6. 6. . . . . 9.
II. 7. 7. . . . . 6.
a) troch. = 4.
b) jamb. = 2.
II. 8. 8. . . . . 35.
a) troch. . . . = 21 (8)
b) jamb. dakt. . = 13 (5)
c) — ∪ ∪ | — ∪ ∪ — ∪ = 1.

II. 9. 9. . . . . *12.*
a) dakt. 6. 3. 6. 3. = 8.
b) troch. 6. 3. 6. 3. = 2.
c) jamb. 5. 4. 5. 4. = 2.
II. 10. 10. . . . . 19. (1.)
a) dakt. . . . = 7.
b) dakt. troch. . = 4.
c) troch. . . . = 7.
d) 4. 6. . . . = 1.
II. 11. 11. . . . . 5.
II. nepravidelné . . . . . 3.

IV. *Čtverořádkové.*

A. stejnoveršové. 0. 0. 0. 0.

A. 1. IV. 5. 5. 5. 5. . . . 7.
A. 2. IV. 6. 6. 6. 6. . . . 60. (5.)
A. 3. IV. 7. 7. 7. 7. . . . 3.
A. 4. IV. 8. 8. 8. 8. . . . 13.

a) troch. . . . . 9.
b) jamb. . . . . 3.
c) . . . . . 1.

IV. B. Dvě stejné za sebou.

1. IV. 8. 8. 7. 7. . . . . 8. (2.)
2. 8. 8. 6. 6. . . . . 3. (1.)
3. 8. 8. 5. 5. . . . . 2.
4. Rozmanité 5. (1.)
5. Verše nepravidel. ale 2 rýmy = 2.

IV. C. Střídavé.

1. IV. 8. 7. 8. 7. . . . . 22. (1.)
2. 8. 6. 8. 6. . . . . 14.
3. 7. 6. 7. 6. . . . . 16.
4. 6. 5. 6. 5. . . . . 11.
a) troch. . . . . 6.
b) dakt. . . . . 5.
5. 9. 7. 9. 7. . . . . 4.
6. 8. 5. 8. 5. . . . . 5.
7. Rozmanité . . . . 4.

IV. D. 0. 0. + 0

1. IV. 6. 6. 8. 6. . . . . 12.
2. 5. 5. 6. 5. . . . . 6.
a) dakt. . . . . 3.
b) troch. . . . . 3.
3. Rozmanité . . . . 2.
4. Nepravidelné . . . 3.

IV. E. 0. +. ⊙. +

1. 9. 5. 10. 5. . . . . 4.
2. 8. 7. 10. 7. . . . . 1.

IV. f 0. +. +. 0. . . 3.

IV. g nepravid. . . . 3.

V. Pětiřádkové strofy.

A. stejnoveršové.

1. 6. 6. 6. 6. 6. . . . . 16. (1.)
2. 7. 7. 7. 7. 7. . . . . 3.
3. 8. 8. 8. 8. 8. . . . . 1.

B. 0. 0. + +. 0.

1. 7. 7. 6. 6. 7. . . . . 7. (1.)
2. 7. 8. . . . . 3.
3. 5. 6. . . . . 4. (1.)
4. 5. 8. . . . . 3.
5. 4. 5. . . . . 4.
6. 4. 6. . . . . 2.
7. 6. 8. . . . . 2.
8. Rozmanité . . . . . 3.

C. 0. +. 0. 0. |

1. 6. 5. 6. 6. 5. . . . . 2.
2. Rozmanité . . . . . 2.

D. ⊙. 0. +. +. 0 . . 4.

E. Nepravid . . . . 3.

VI. Šestiřádkové strofy.

A. 0. 0. +. 0. 0. 0.

1. 5. 6. . . . . 4.
2. 6. 7 . . . . . 2.
3. Rozm. 4. 7. — 5. 3. — 6. 9. . 3.

B. 7. 7. 6. 6. 7. 7. . . 4.
C. Refrainy a opak.. . 5.
D. Rozm. pravid. . . 5.
E. Nepravid. . . . . 5.

VII. *Sedmiřádkové.*

A. pravidelné.

1. 6. 5. 6. 5. 8. 8. 5. . . . . 5.
2. 6. 5 6. 5. 6. 6. 5. . . . . 2.
8. 5. 8. 5. 8. 8. 5.

B nepravidelné . . . 3.

VIII. *Osmiřádkové.*

A. charakt. VI. 0. 0. 0. 0. 0. 0.

1. 0. 0. 0. + 0. 0. 0. + dvě stejné polovice jenom dvojí verše.

a) 6. 6. 6. 4. 6. 6. 6. 4. . 20.
b) rozm. . . . . 2.

2. 0. +. ⊙. ⊙. +. +. ⊙ ⊙ . . 7.
3 4. = 7. 8 refr. .

3. neprav. verše . . . . . 7.

B. 0. +. 0. +. ⊙. ⊙ 0. +
přechod od A. k C

1. 0. +. 0 +. ⊙ ⊙ 0. + . . . 4.
2. 0. +. 0. +. ⊙. ⊙. 0. + . . . 6.

C. Dvě IV. strofy.

1. 1 2. 3. 4. 5. 6. 7 8. jen dvojí verše

a) 6 5. 6. 5. 5. 5. 6. 5. . . 15.
b) 6. 4 6. 4. 4. 4. 6. 4 . . 7.
c) rozličné.

2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. rozl. neprav. 4.
3. dvě prav. IV. strofy . . . . . 4.
4. jedna pravid., druhá ne . . . . 3.
D. rozličné . . . . 3.

II. Dvouřádkové strofy.

II. 6. 6. II. 6. 6. Všech 9 (4 epic.). II. 6. 6. = 9.

Truchlivé 1. (1.). 135. 171. (obě 88). 157 (103) epické 240.

11. Mají často mužský rým a pak vypadají co jamby někde tři verše:

Osiřelo dítě
o půldruhém létě.

Tvá matka tvrdě spí,
žádný ji nezbudí.

Veselé: 218. 287. 288. (170.) 231. (145). Vždy ženské rýmy:

Jel sedlák orati,
zapomněl oprati.

II. 7. 7. II. 7. 7. Všech 6. (3 epic.) II. 7. 7. = 6.

ep.

a) 1. troch. 4. — 349. 280. 120 (78) 216 (137)

Veselé.

Po potoce chodila,
drobné ryby lovila.

Černé oči, jděte spat,
však musíte ráno vstát.

Šly panenky silnicí,
potkali je myslivci — dva.

b) 2. jamb. 9. (11.) ep. ženské rýmy:

Pásla panenka páva
mezi horami sama.

Já nejsem chůzi zvyklá,
špalíček se mi viklá.

3. 162. ep. může taky IV. 7. 7. 7. 7. jamb. troch.

Přijeli tam pánové,
tři krásní rytířové.

a) *II. 8. 8. Troch. 21 (8 ep.)* II. 8. 8. (= 21.)

Nápěvy: 2 šest ep. 53 sedm. 189 tři. Caesura vždy 4 + 4: však i nepravidelně. *Epické*: 164. 151. 160. 2. 7. 346. 369. 358. *Žertov.*. 379. 300. 102. 375. 381. 380. *Lhostej.*: 362. 363. 468. 326. 286. 364. 72. 358. (2.) má taky jeden verš 7.

Pane Bože všemohoucí,
umřel sedlák v Holomouci.

Já ty volky nepoženu atd.

Daktil.: 36. 38. 39. 350. (28.) 153. (102.) II. 8. 8. (6 = 13.)
jsou — ∪ ∪ | — ∪ | — ∪ ∪ |

Hořela lípa, hořela,
pod ní panenka ležela.

Červená, modrá fiala —
kdes ji, má milá, trhala?

Utíkej, Káčo, utíkej,
z daleka chlapcům vyhýbej.

II. 8. 8. Jamb. dakt. 14. (8. ep.) rovnají se IV. 5. 3. 5. 3.

Nápěv 28 čtyrykr. Charakter že nemají caesuru po 4. (Výjimky: málo.) *Epické*. 159. 156. 155. 3. 161. 347. 158. 6. a jsou vždy skoro jamby 161. (101), jest nepravidelná 15 str. 8. 8. 7 štr. = 9. 8 a 4 štr. = 99.

Ach, zdál jest se mně v noci sen,
že můj milý dnes přijel sem.

Vím já lučinu širokou,
na ní travičku vysokou.

242. (53.) má — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ II. 8. 8. c.

Nechce mne panenka žádná,
že je má kapsička prázdná.

II. 9. 9. Všech. 12. II. 9. 9. = 12.

Tuto jsou taky přimíchané IV. 9. 9. 9. 9.

a) II. 9. 9. Dakt. všech 8 lhost. 489. 307. 256. (131.) 176. 175. (117.) 207. 208. (132.) 460. (243.)

Hezká jsi, Andulko, bejvala, dokud jsi mládenců neznala.
Až pudů z hospody, dám si hrát, uvážu koníčka vedle vrat.

Jenom 460 má 5. 3. 6. 3.

b) II. 9. 9. troch. 2. 330. 331. (192.) dudácké: 331. taky IV. 6. 3. 6. 3. často dakt. veselé: troch.

Jak pak by to pravda nebylo,
modrooké děvče pravilo.

c) c. II. 9. 9. jamby 2. 146. (97.) 426. (222.) lhostej. mohlo IV. 5. 4. 5. 4. by se též říci — ∪ ∪ | neb ∪ | — ∪.

Napí se, synu marnotratný. Oral jsem, oral, ale málo;
kolečko se mně polámalo.

Ach, synku, synku! doma-li si?

II. 10. 10. všech 19 (1 ep.) II. 10. 10. = 19.

a) daktil zcela — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — 96. 97. 67. 352. 306. 386. 201.

Kdyby si Liduška dala jen říct...
Jen se mně, má milá, dobře chovej etc.

Někde však je taky ženský rým — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ | — ∪

b) *dakt. troch.* — ∪ ∪ | - ∪ ∪ | — ∪ | — ∪ všech. 4. 236. 343. 407. 422.

Když jsem jel do Prahy pro hrách, pro hrách,
upad mi na cestě valach, valach.

Což pak mně, má ženo, neznáš... etc.

Ten zdejší pan farář pěkně káže etc.

c) *Troch.* Všech 7. 150. 195. 194. 366. 191. 351. 505. troch.

Záhon petržele, — záhon máku, IV. 6. 4. 6. 4.
nechoďte k nám, hoši, — do baráku.

d) 4. Epick. 4. 6. caes. 348. (100.)

Když matička sama doma byla.

II. 11. 11. = 5 troch. IV. 8. 3. 8. 3.

Sem náležejí taky 11. 11. 11. 11. IV. vel. VIII. 8. 3. 8. 3. II. 11. 11. = 5. 8. 3. 8. 3.

Stojí hruška v širém poli — vysoká,
pod ní pěkná bílá růže — vykvetá.

51. (38.) 459. (51. (*v.* 38.) 253. (158.) 119. (77.) 495.

Žádná není tak maličká jako já,
přece se mně suchá lípka zelená.

II. Nepravidelné . . . . 3.

8. 9. Ep. 8. Pásla husy pode dvorem. 8. 6. *v.* 9. 6. Svatební 479. (254) 8 jamb., 6 trochej. 8. 10. 441.

Mámť já vlásky kadeřavé,
růžovou pentličkou proplítané.

IV. Čtyřřádkové strofy. IV. A. 1. = 7.

A. 0. 0. 0. 0. Stejnoslabičná.

A. 1. 1. IV. 5. 5. 5. 5. Všech je 7. Často však taky bývá 5. 5. 5. 5. Metrum vel. těžko rozeznati, je-li daktil nebo troch. Jistě troch. jsou 48. (35. 47.) Jistě daktily: 233. (147.) 356. 201. Veselé: 420. (bez) 233. (147.) *Smutné*: 356. (201.) Lhostejné: 438. (227). 85. (43). 58 (43.) 48. (35. 47.)

Troch. Louka široká — tráva zelená;
pásla má milá — pásla jelena...
. . . . . .
Žalost odchovat — radost pochovat,
potom do smrti — toho litovat.

Dakt. Na bílé hoře — sedláček ore,
má hezkou dcéru — dej mi ji, Bože!
Pět jsem jich sebral a pryč jsem jechal,
čtyry jsem ještě na plotě nechal.
Kdybych já věděl, že letos umřu...

A. 2. 2.) IV. 6. 6. 6. 6 (Vynecháno.) Všech 60. IV. A. 2. = 60.
A. 3. 3) IV. 7. 7. 7. 7. Troch. 3. IV. A. 3. = 3.
103. (66.) 200. (126.) 211. (134.) Dvě veselé, 200 smutných.

Když jsem husy pásala,
zimou jsem se třásala;
nynčko husy nepasu,
tak se zimou netřasu.

Málo pšenic, málo žit,
nesmíme se oženit;
ječmeny jsou zeleny,
musíme být bez ženy.

A. 4 4. IV. 8. 8. 8 8. IV. A. 4. = 13.

A. 4. a. *a*) Troch. ženské rýmy. Všech 9. 227. 453. (240). 400. 199. (125). 393. (212) 325. (189). 117. 118. (76.) 378. (205) 353. Smutné 353 117. Veselé 378. 325. 400. 453.

Blaze tomu, kdo nic nemá,
nestará se, kam co schová;

směle lehne, směle vstane,
žádnej mu nic neukradne.

Horo, horo, vysoká jsi etc. Když jsem já k vám chodív., pejsek etc.

Já chození nezanechám,
dokud dvírka nerozsekám;

dvírka novy jasanovy,
že je konec milování.

A. 4. 6 *b*) *jambické* mužs. rým. Všech 66. (48.) 228. (102) 392. 3. = 5. 3. 5. 3.

Měj mně, Jeníčku, měj mně rád,
koupíme sobě vinohrad;

ty budeš orat a já žít,
budem se spolu dobře mít.

5. 3. 5. 3.

A 4. *c*) Já mám v Praze koupenej dům,
jen že nevím, kterej je můj,
císař pán má od nich klíče,
já mám peněz na tisíce.

Jsou taky IV. 9. 9. 9. 9. a IV. 10. 10. 10 10.; ty však jsem nechal pod II. 9. 9. a II. 10. 10.

B. *B.* Dvě stejné po sobě 0. 0. +. +

B. 1. *1.* IV. 8 8. 7. 7. Všech 8. (2 ep.) troch. 4. 11. 127. (5. 6.) 432. 425. (224) 168. (111) 492. (262) 78.
Čtyry veselé a čtyry smutné.

Teče voda od javora.
Při té naší kopanince
leží voják v rozmarince,

leží voják zabitý,
rozmarinkou zavitý.

B. 2 2). IV. 8. 8. 6. 6. Všech 3 (1 ep.) Nejsou pravidelné: IV. B 2. = 3.
151. Ovčák (epic.); střídá toto metrum s. 8. 6. 8. 6. a zdá se porouchaná. Má čisté troch.:

Pase ovčák, pase ovce pase na kopečku
v pěkném zeleném klobouce; v březovém háječku.

383. (206.) má často 8. 8. 6. 7. a metrum daktilické, *dakt*
nepravidelné: Když jsem šel cestičkou ouzkou,
potkal jsem panenku hezkou.
Skrovnou, nevysokou,
švarnou, černookou.

478. (253.) Dvanácte panen usnulo *jamb.*
pro lásku svého milého,
jen jedna nespala,
milého čekala.

B 3. IV. B. 3. = 2

IV. 8. 8 5. 5. Dvě 275, 65 Druhá má 55 stálý refr.
Troch. Veselé Proto jsem si kámen koupil,
abych hodně lidi loupil;
Lup, mlynáři, lup,
nadělej si krup.

IV. 7. 7. 5. 5. Epické 174. (116) Roztlučený žbán B. 4. Rozm. = 5.
troch. Děvče šátek nechtělo, Třebas vy ste pán,
vždy jen žbánu želelo: zaplaťte mi žbán.

IV. 9. 9. 7. 7. — 223. (141)
Vosy, vosy, vosy, sršáni ze skály, ze skaličky,
vyletěly na mně ze skály; když jsem šel od holčičky.

IV. 6. 6. 7. 7. — 341.
Troch. Až já půjdu z krčmy, Až já půjdu opilej,
ženo moje, mlč mi. ty mne, ženo, podpírej!

IV. 7. 7. 6. 6. troch. 15. (16.) Smutná.
U té naší studnice — roste bílá bukvice,
ta bukvice bílá — byla moje milá.

IV. 6. 6. 8. 8. Smutná 196.
neb. dakt / troch. troch.: Spadla mi šavlička
z vraného koníčka
Pojď mně ji, má milá, podat,
a já budu mašírovat.

B. 5. Nepravidelné obě 8 8. 6. 7. IV. 8 8. 6. 7. troch. IV B. 5. = 2
214. (135) vesel. 395 (213.)
Zezhuličko, kde jsi byla, kukuku, kukuku,
žes tak dlouho nekukala: seděla jsem na buku.

Veselá. 395. (213.)
Má panenko, co děláte, bolí vás, bolí vás?
zavázanou hlavu máte? Já jsem lékař, zhojím vás! (Pokračování.)

Národnie piesne slovenské.

Sebral **Jos. L'. Holuby.**

II. Piesne lubostné a svadobné.

20. Opatrná frajerka.

(Variant Kollár, I. str. 87, č. 10.)

Zasadil som čerešienku v humne,
Dá to pánbo', že sa ona ujme.
Keď začala čerešienka rodiť,
Začal som ja k mojej milej chodiť.
Vstala hore, sadla na lavičku,
Pýtal som si za širák ružičku.
„Inakšich som frajerov mávala,
Žiadnemu som pierka nedávala;
Ani tebe, môj šuhajko, nedám,
Lebo ťa ja ani dobre neznám.
Keď ťa budem, môj šuhajko, znáti:
Budem ti ja perečká dávati,
Každý týdeň, každú nedelečku,
Abys vedel, že máš frajerečku."

21. Žiadostivá vidieť frajera.

V dolném konci bývam,
V horném frajera mám,
Do prestred dediny
Na vodu chodievam.
Neidem na vodu,
Žebych vodu pila:
Leč idem za milým,
Abych ho videla.

22. Vydajuchtivé dievča.

Hrušky zelené,
Dievča červené,
Rado by sa vydávalo,
Keby malo za koho,
Bár do nedele.

23. Starodávna láska.

(Var. Koll., I. str. 119, č. 20. jedna sloka.)

„Má frajerko starodávná.
Pre teba mňa nechce žádná,
Pre teba ma nemilujú,
Na teba mi ukazujú."
„„Môj frajeru starodávný,
Skoroli ťa čert zadáví?""
„Nezadáví, nemá moci:
Já sa modlím ve dne, v noci."
(Skalica.)

24. Oklamaná láska.

„Červená, bielá fijalka,
Oklamala ma frajjérka;
Oklamala ma, a já ju;
Nech si ju doma chovajú;
Nech si ju za sklo osadzá;
Nech na ňu chlapci nehľadzá.
Červené, bielé oreší,
Chto mé srdénko poteší?
Potešil by ho, nemá chto:
Zarmúcil mi ho ledachto."

25. Neshovorná.

Vyletel slavíček nad Javorníček.
Prišél mi pod okno švárny Janíček.
Ej prišél, prišél, ale neskoro,
Chcel sa shovárať, mne sa nechcelo.
Čo sa ty, Anička, čo na mňa hneváš,
Ani mi, duša má, dobrú noc nedáš?
Ani dobrú noc, ani slovíčka,
Čo sa ty hneváš, má frajerečka?
Keď som šél cez hory, cez vrchy, kopce,
Má milá, premilá plakala horce.
Chytili ma v noci u milej spolnoci,
Utečem, uskočím, jak budem moci.

26. Dievča nie po vôli šuhajovi.

(Bošáckym nárečím.)

Ej, sviecieval mesáček nannašú zahradkú,
Tešíli sa chlapci — hojája! — z nášho marijánku,
Duša má!
Ej, netešte sa, chlapci, z nášho marijánku:
Mám já u susedov — hojája! — modrú fijalenku,
Duša má!
Ej, čo ma po fijalce, keď mi ništ nevoní!
Čo ma po dziévence — hojája! — keď mi nenie k vôli,
Duša má!
Ej, k vôli mi je otci, k vôli aj materi,
Ale keď mi nenie — hojája! — k mému srdénkovi,
Duša má!

27. Výpoveď milemú.

(Bošáckym nárečím.)

Pred našími okny pekná zahradečka,
A v tej zahradence sladká jablonečka,
A na tej jablonce červené jabúčko,
Sce ho milá ztrásciť; odpanne lahúčko.
Keď ho odronila, odpallo do járka:
Nechodz k nám, šuhajko, už som já oddánka.
Červené jabúčko po zemi sa gúla:
Moje potešenie po svete sa túlá.
Červené jabúčko! negúlaj sa tolko!
Moje potešenie, netúlaj sa tolko!

28. Falešná.

Na tom moste tráva roste, já jej kosiť nebudem;
Milovala som jenného, už ho vácej nebudem!
Milovala som ho verne, v svém srdénku nosila,
Dokiaľ som já nevedela, čo je láska fortýlná.
Keď som išla okolo vás, ty si stála u dverí;
Tebe ľuďé hovorili: Hento ide tvôj milý!
Tys spustila hlavu dolu, a išla si do dvôru:
Nehovorte mi vác o ňom, však já jeho nebudu.
Ty falešná falešnica! ty falešné srdce máš!
Včera si sa shovárala, a dnes ma už nepoznáš.

29. Lepšie dievča, než baba.

Moje milé, premilené čerešne!
Všetky sa mi rozsypaly po ceste.
Chtože mi ty čerešienky posbierá?
Keď já nemam v tej Bošáci frajera.
Nepójdem já k starej babe v sobotu:
Stará baba má len vždycky robotu;
Lež já pójdem k dievčátkovi švárnému,
Čo mi bude za ženičku, za ženu.

30. Divné milovanie.

V čírém poli na rovni,
Zatočil sa svárny šuhaj na vraném koni,
Zatočil sa sem i tam:
Jako sa já, moja milá, od vás vymotám?
Vymotaj sa, jako chceš!
O, však ty mňa, môj suhajko, milovať nechces!
Skočil s koňa, miloval,
Až sa v Sedmohradskej zemi dubec ohýbal:
Chytil ju on cez poly,
Zanésel ju na ďaleké, široké hory,
Položil ju pod dubom;
Tú sa ty živ, moja milá, z duba žaluďom!
A já pójdem do Prahy;
Kúpím si tam, moja milá, za grajcar strovy,
A za druhý perníku,
A za tretí, duša moja, dlhého veku.

31. Dotieravý šuhaj.

(Bošáckym nárečím.)

Dziéčence, dziéčence!
Dze na trávu pójdete?
Aj já pójdem též s vami, též s vami,
Nakosím vám zelenej otavy.
A já vám jej nakosím, nakosím,
Aj na kopu nanosím, nanosím.

32. Vzácny šuhaj.

Ide šuhaj poľom,
Nichto nevie o ňom;
Moje čierné oči
Pozierajú po ňom!

33. Variant Kollár, I., str. 70, č. 11.

Okolo seče
Vodenka teče
Studená, ľadová;
Má milá pekná,
S vysoka tenká,
Jako já, jako já.

34. Kedy je šuhaj istý?

Darebná, šuhajko, darebná tvá láska:
Nebudem ti veriť, až výjde ohláška!
Až výjde ohláška na bošáckej fáre,
Až pán farár spolu obe ruce sváže.
Obe ruce sváže, dva prsty položí:
Potomc' budem veriť, žes šuhaj už istý!

35. Reverenda.

Budeš milá, budeš plakať,
Až ti budú na čižmičky slzy padať!
Jakožby som neplakala,
Keď ma ten môj najmilejší zanecháva?
Zanecháva, lebo mosí,
Keď už len tú reverendu čiernú nosí.
Reverenda preneščastná!
Keď mi ona s mojim milým mlúviť nedá;
Ani mluviť, ani chodiť:
Ach, Bože môj, prebože môj, čo mám robiť?

36. Vzájomné milovanie.

Variant Kollár, I., str. 21. p. (Viz níže č. 49.)

V šírem poli hruška, od vrchu zelená,
Pod ňou sedí Janko, s Kačenkou v karty hrá.
Tak sa oni hrali, až sa rozihrali,
Od veľkej ľúbosti do spania sa dali.
Vstaň, Kačenko, hore, už si sa vyspala!
Idz ty kravy dojiť, čo ti manka dala.
Všetko mám schystané, ten hrotek na pôde:
Bože môj, otče môj! chtože mi preň pôjde?
Pošlem si já, pošlem, svojeho milého:
Ten mi snese hrotek s pôdy vysokého.
Z hlbokej doliny sniažek poletuje:
Čo mi ten môj milý toľko odkazuje?
Odkazuje s dola; milá duša moja,
Či ti pasíruje tá mnešická strova?
Však mi pasíruje smutne, nevesele,
Za tebou, duša má, moje potešenie.
Kdybych ťa nevidel, moja milá, týdeň:
Veruby som myslel, že o rozum príjdem.*)

37. Chodničky k milej.

Variant Kollár, I., str. 218, č. 5. má 4 sloky, tu ten dve.

Pod Javorníčky
Štyri chonníčky
K méj milej;
Či o pol noci,
Či po pol noci,
Trafím k nej!
Pod Javorníčky
Štyri chodníčky,
Cestička;
Už som ťa zabol,
Aj zapomenul,
Anička!

38. Prekazená láska.

Bola mi vóličkа, íci za Janíčka:
Ale mi nedala tá moja mamička.
Tá moja mamička neverí ma hľadať,
Za švárnymi chlapci nedá mi zavierať.
Za švárnym mi nedá, za škaredým káže:
Bože môj, otče môj! s kýmže mi svet sváže?
Sváže mi ho, sváže, s nejakú ohavú,
Čo já s nim nebudem ani len hodzinu.
Hodzina mi je deň, a deň mi je týdeň,
Týdeň mi je rokom, s nemilým človekom.
Račej budem s milým tvrdú skalu lámať,
Jako s tým nemilým pod lipkú sedávať!
Fijalenka modrá, na čo ťa je koreň?
Keď ťa ten nenosí, chto je teba hoden.
Rozmarín zelený, na čo ťa je hrada?
Keď ťa ten nenosí, koho já mám rada.
Sekerenka, pantok, nesce rúbať duby:
Ťažko je miluvať, chto koho neľúbí!
Já som taká bola, čo som neľúbila:
Pán Bôh dal, pán Boh vzal: ostala som sama.
Ostala som sama, jako hruška v poli,
Keď hrušky obere: sama smutná stojí.

39. Uplakaná frajerečka.

„Dobrý večer, moja frajerečka!
Čože plačú tvé čierné očičká?
Čože plačú tvé čierné očičká,
Zalievajú tvé červené líčka?“
„„Jako že bych, milý, neplakala?
Keď mi včera tvá mať odkázala:
Že ma ona za nevestu nesce,
Ani že ty ku nám chodziť nesmieš.
Ale bych ti, milý, vinšuvala:
Aby tvá mať za mnú banuvala!““

Pozn. Tu sú patrne dve piesne v jednu spojené; ale v Bošáckej doline, len s nepatrnými varianty, táto osnova celá sa spieva.

Z netištěných zápisků Krolmusových.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt**.

Další sešit má nadpis: „Denník r. 1860. Vácsl. Krolmusa“. Podrobně zapisuje Krolmus zprávy o své činnosti při vyhledávání mohyl, pohřebišť.

Hrom zabil ženu tkalčku pověrčlivou při bouřce dne 21. máje 1860, kočičky pálila, aby hromu ruce zavázala, a hle, on ji zabil a pět dětí okolo ní při živobytí zachoval ve vsi Eibenberku u Kraslic . . .

Na Mariance (cestě). Slove cesta z Pecinova k podhornímu mlýnu na potoku Zaleje z Mackové hory tekoucího do nového rybníka a z nového rybníka do podhorního mlýna, odtud přes mlýn Grunerovic, přes dvě pily atd. Vlévá se do Berounky u Zbečna. Zde na Mariance křížová cesta, zde před lety pálívaly se o 1. máji čarodějnice. Zde nad mlejnem horním byly tři pamětní doby staré. Zde prý leží franc. (r. 1741) poklad, kassa, dukáty se tudy nalézají.

Slavnosť u sv. Markéty a na Hvězdě jakž povstala. Pověsť klášterní, kterou opat Bonaventura Pitter udává, takto: U vítězství Otakara II. Přemysla, krále českého, dne 12. juli 1260 u Kressenbrunu nad Belou IV., králem uherským, všecka kořist táboru uherského padla do rukou Čechům. Mezi těmito klenoty drahými prý se nalézaly také reliquie (pozůstatky) svatých osob: Prst sv. Jana Evangelisty a hnát bederní sv. Markyty. Ono rameno vydobyl slovutný Boreš z Riesenburku Oseckého (t. j. Boreš z Oseku) a daroval toho rameno klášteru Cisterciatskému na Oseku, který jeho děd Slavko k nohoum svého původního hradu založeného položil. Dále dí: Ono rameno sv. Markyty král prý do Prahy přinesl a o veliké suchotě v suchém roce nastoupného léta pražský biskup v prosebních (křížových) dnech ustanovil slavný průvod prosební, o kterém ono rameno sv. Markyty se neslo, v průvodu obnášelo. Tehdáž prý se v klášteře břevnovském ono rameno nalézati mělo, jenž prý na prosbu sv. Markyty oblaka se zakaboněla a hojný déšť ourody vydala, takže se ourodě napomohlo, drahotu a hlad v Čechách zamezil, a tudy na památku tato reliquie sv. Markyty se k úctě v klášteře vystavila a na památku toho 13. července se každého roku slavila. Dle breviaru římského den sv. Markyty na 20. juli připadá, ale Markytská slavnost na den 13. juli, na den přenesení ramena sv. Markyty do kláštera Břevnova se slaví. V předešlém století prý ještě v suchých letech se ony průvody zde vykonávaly a ono rameno se k úctě vystavovalo. K této církevní památné slavnosti každého roku zástupy lidu přicházely a odpoledne v Březnovském lese vedle kláštera mezi Oborou Hvězdní a klášterem poutníci hodovali, což prý až po dnešní den trvá, a když se břízový háj vyklestil, lid prý dál až nyní do Obory Hvězdy postoupil.

Černý, ohnivý pes na Hradčanech. Od staré radnice proti Toskanskému domu, od kopečku kláštera Barnabitek až k Loretě okolo sv. Barbory sošky za pracovnou se okazuje, s lidmi chodí v 11 a 12 hodin v noci doprovází lidi až k Loretě u Kapucínů. Sdělil Josef Kratochvíle, měšťan pražský. Proti Loretě ten řezník zůstával, doprovázel ho černý pes.

V Chotusicích u kapličky sv. Václava. Zde se černý pes ohnivý okazuje. U té kapličky strašívá. Je tam ve 12 hodin s půlnoci kočáry slyšeti, jak semo tamo jezdí. Světýlka tam vidívají

v noci phospor hořeti v noci plamínky. Kopalo se tam. Škváry tam vykopali lidé, vypálená místa. Sdělil p. Holub Ant., žák gymn. z Chotusic.

Polohy okolo Chotusic: Na Červeném kopci (hlína). Na Křenovce (luka). Na Skalce (granit). Na Kamajkách. Šleifírna.

Oko Páně semo tamo na domích v Boleslavsku a jinde. Na Housce hradě na velké síni malované oko Páně a na stěně gotickými slovy: Aj já jsem s Vámi až do konce světa. Jdouce do veškerého světa atd. a aj já jsem s Vámi až do konce světa. Roku 1820 očitý svědek, též zedníci a tesaři, když se opravoval hrad Houska za † Vincence hraběte z Kouniců. V. Krolmus, kaplan Mšenský.

Roku 1836 v Nezamyslicích (na Písecku) v senoseči červenci tři kostelníci zvonili proti mračnům. Hrom dva zabil a třetího omráčil, se schodů šnekovitých až dolů skulil.

V Žižnicích (?) r. 1854—55 hrálo 13 mužů v kuželky, posmívajíce se sv. Petru, že tam nahoře také v kuželky hrá. Uhodil hrom do hromady 13 mladých mužů, 3 do smrti zabil a 10 omráčil. Doktor každého do jámy zakopal a neustále se musela voda na ně lejt, až k sobě přišli, tak zimou se třásli. Viz píseň.

Honění Jidáše v svatý týhoden velikonoční. Jinoškové 10—12letí v kostele při obřadu okolo oltáře stojejí a jak kněz obřady započne, vyběhne chlapec od oltáře z kostela, běží do vsi nebo města a uhání. Druzí děti za ním se hrnou a ženou s řehtačkami a klapačkami za ním, v Radnicích na Plzeňsku, v Mejtě Vysokém, na Chrudimsku a j. v. po Čechách zpívajíce: Jidáše honíme, klekání zvoníme, při tom se modlíme atd.

Hory na Kninsku na východu: Vysoká hora slapská, Besedná, mezi Sejckou Lhotou a Čímou. Hora testřevník (od testřevů) slapská. Skleněný vrch. skleněná hora nad Sejckou Lhotou, obci Sejcké Lhoté patří. Manda slapská hora, naproti té hoře hora Vosujná. Veselý vrch nad Mokrškem, Rozhráň hora, Vypálený vrch v pustých lesích. Vostrý vrch nad Čelinou. Homole hora. Jsou křížovnické hory. Šupáčkův vrch neb v Strancích lesem porostlých a naproti Vrch u tří křížů. Lid se tu za déšť modlí. Hora slapská Želná u studánky živých pramenů, potůček. Naproti Želné jsou Hřebinky. Vsi okolo Prostřední Lhota, Lípy, Chotilsko a Zaborní Lhota (za borem). Štětinec hora nad Zaborní Lhotou a vrch Bor lesem porostlý. Naproti Boru jsou Komůrky, samý vrcholky neb hřebínky, mezi Zaborní Lhotou a Libšicemi Vršky Baby, na Babách, ukrutné skály se zovou, blíž Prostřední Lhoty. Hůrky samý podlouhé vrcholky, jako Komůrky. Tyto hory jsou v lesním oddělení v Borotickém, totiž: Hořice hora, Rohatec, Přeslanka, Buková, Vondrová, Skály (skály), u kterých je Ježov hora. Mezi Vondrovým vrchem a skalami jest hora Kateřinka. Zde jsou sklepy, v nich hodiny a nábytek a Pánův vrch, mezi těmi dvěma horami ves Kozí Hora. Mezi Ježovem a Skalami jest hora Racochatice. Jsou to vysoká pole na površí blíž Starého Knina. Vedle Skal v rovině Husité pomlátili císařské vojiny. V poli stojí kříž na tom

bojišti v polích. Havran vrch u Slap slove, čertu zašvěcený. Drak černý večer ohnivý od Holčovky lítá.

Měla babka čtyry jabka a dědeček jen dvě. Dej, babičko, dej jablíčko. Budeme mít stejně.

Proti mravencům ryba se vloží do kopky mravenčí. Oni se vystěhujou. Proti vrabcům, škůdcům vína, raky zavěsit na nitě před víno neb střešně, nejdou naň.

* * *

Denník starožitností a jiných památností léta Páně 1861. Václava Krolmusa, faráře na odpočinutí v Praze.

Vrátkov u Českého Brodu. Roku 1844 několik měšťanů přede žněmi z Brodu Českého na pivo šli do Vratkova. Tu pověst mají, že Vratkováci zabili dráteníka a rozsekati ho měli do jitrnic, který prý se tam ztratil před dávnými lety. Tu se strhla r. 1844 krutá pranice mezi sedláky a měšťáky, když se napili. Brodáci Vratkovákům vytejkali: „Vy jste zde před lety dráteníka zabili a do jitrnic rozsekali a snědli.“ Tím jsouce Vrátkováci rozdurděni Brodákům vypráskali. Někteří z nich běželi do Brodu pro pomoc, na poplach zvonili v Brodě. Tu se sběhlo mnoho Brodáků namluvených, že ve Vratkově sedláci se rvou s Brodáky a chtí je zabíti jako toho dráteníka, pročež Brodáci policajty a vojsko sebou vzavše, běželi do Vrátkova. Jak je Vrátkováci spatřili, hejna a davy Brodáků, zástupů lidů, šturmovali také ve Vrátkově. Nyní počala ještě větší rvačka krvavá, kteráž dlouho trvala, po celý den a noc. Brodáci zvítězili. Rychtáře Kopeckýho sebou do Brodu sepjatého přivedli do žaláře, že to na počátku tuto hádku nepřetrhl, nébrž ještě více popouzel.

Na l. 196 podepsali se Krolmusovi na památku do Denníku O. svob. pán z Reinsberg-Düringsfeldu se svou chotí: O. Frh. v. Reinsberg-Düringsfeld. Ida Baronin Reinsberg-Düringsfeld. K tomu dodává Krolmus: Dne 22. dubna 1861 navštívil mne p. Oto baron z Reinsbergsko-Düringsfeldu, spisovatel a pátratel starožitností slovanských, zpěvů, obyčejů a slavností. Přeložil obyčeje moje. Jeho paní baronka Ida z Reinsberg-Düringsfeldu. Zde jsou svrchu vlastnoručně podepsani o návštěvě. Viz Lumír 1860, str. 422. Pozn. red. Srv. Český L. VI. str. 530, 531 (poznámky).

Slapy, bývalý statek královský na Berounsku, ves v údolí, nad kterým jest hora, slove Goredin, lesními kmeny pokrytá a obrostlá. Dle pověsti měli v něm velikánští lidé, obrové, přebývati za starodávna. Jedné doby obřice (žena obrova) spatřila vorati s pluhem zapřaženými voly. Ptala se: Kdo tamtě voře. Odvece obr: To jest cvrček. Divila se tomu, šla a vzala prý toho pidimužíka s voly a pluhem do zástěry své a odnesla ho. Takž jest také vyobrazena ona obřice v kostele u sv. Petra a Pavla na vrchu zbudovaném, kdež ji voli ze zástěry vykoukají . . . Žebro onoho obra na tři prsty silné a široké v kostele sv. Petra

a Pavla se nalézá; již jest porouchané a od poutníků okrájené . . V Arnavi (Arnau, t. j. Hostinném) v Královéhradecku se také dva kosti obrů, bývalých obyvatelů nalézají. Též v Budyni pod radnicí obrovo koleni jabko se ukazuje lidu.

Pálení čarodějnic. Před 1. májem večer pálejí se pometla či košťata ometená na horách neb polích, na křižovatkách. Jest starý obyčej v Čechách i na Hoře Kutné, ale jistý p. c. k. aktuár J. soudní dva zámečnické tovaryše lapil, neposluš. nechal je pokárati vězením. Po vyšetření výstupku pobouření chasy mladé, kteráž se strhla na Kutné Hoře, že z Čáslavi krajský s vojskem a z Labské Tejnice setnina husarů musela na pomoc Kutnohorským vojínům a sousedům na pomoc přijíti, aby to upokojiti mohli, a dle novin Bohemie dne 3. června 1861 str. 1229 podřezal si břitvou hrdlo. Pan Hlavatý pokojil lid velmi opatrně s představenstvem veškerým, takže žádná vražda se nestala.

Obyčeje, hry, slavnosti 1861 na Litni, v Skuhrově. Hodině, Háti, Draholčici, Nesvačilech, v Bělči, Všeradicích atd. ve veškerém oudolí pod Brdy (horami) na Berounsku. Proto je zde podotýkám, nebo jsem je podal r. 1815, že se srovnávají s ostatními po veškerých Čechách s malými varianty.

Před hrou počítají se děti: Sekeřičko, sekej kola, pojedeme do Tábora, z Tábora do Benátek, koupíme tam pár telátek, jedno lisý, druhé kusý, třetí sotva ocas nosí. Dáme je do kuchyně, mezi dobré hospodyně. Hospodář, medvědář, a ty kluku, jdi od nás. — Jiná formula počítání: Ein, zwei, traje, pojď do ráje, co tam budu dělati? Zlato, stříbro lámati. Komu ho budu dávati? Šafářovic tetce (var. dcerce), na ty zlaté věnce. Věnec leží pod májí, namazaný olejem. Šturmujou, bubnujou, holej kosti ven. — Jinak: Stojí hruška v širém poli, kdo je taškář, ten se bojí. Já jsem taškář, nebojím se. Mám šavličku, postavím se. Trubte, hrajte na housličky (var. tydly, fidly) ven. — Jinak: Jeden, dva, tři, my jsme bratří, který je to mezi námi, co nadrobil do té slámy. Ten, ten, ten, vyhoďme ho oknem ven. — Jinak: Ein, zwei, traje, fiky, panna, ráje. Co's, Karlíčku, co's dělal, že's košilku umazal? Honili mne dva kluci červenýma praporci a ten jeden bubeník, hodil kočku přes rybník. Na housličky štidliličky, na bubínek tum (var. bum). — Jinak: Stála jahla u potoka, říkali jí klíč, než se matka otočila, jahla byla pryč.

Hry zde panují rozličné mezi dětmi školními v Podbrdském údolí 1861: Na barvy. Hrajou hoši a holky. Jedna holka neb hoch chodí a rozdává potajmu barvy . . .

Hra na žida (pohana). Žid nám umřel pod lavicí, nedáme mu hrana zvonit, dokud se nebude za námi honit okolo školy pro drobet soli (kousek, trochu), okolo ulice pro drobet krupice, okolo rynku pro kus perníku. Žide, vstávej nahoru, máš tu mísu tvarohu." — Hrob žida na Březinské cestě k Hrubé Běli nad studánkou v lese Židovská hromada slove. Jdoucí pocestní hodí naň kámen, klacek neb ratolest.

Pochoz po mládce na velkonoce. Hody, hody, do provody, dejte červené vejce. Nedáte-li červený, dejte pěkný bílý, slepička

vám snese jiný. Krákoře, na dvoře, na zeleném proutku. Ten proutek se otočí, korbel piva (var. vína) natočí. Jen Vy páni, píte, jen se neopíte. Skoč, panno, do vody pro červené jahody. Proč pak bych tam skákala, svou sukničku máchala, kde pak bych ji usušila? U pana Víta. Vít není doma, jel do Berouna, pro dva skopce, pro třetího berana. Sněd ho do rána i s chlupama. Pán mele mouku v bílém klobouku. Paní zase krupici v chocholaté čepici. Co namele, to prodá. Co ukradne, to schová.

Píseň: Tamhle jeden pivovárek, zůstává v něm Václav Sládek atd. Váša se lidu ptá: Ukažte mi cestičku, kudy vedly mou Dorničku. Cestička je ušlapaná, rozmarinkou vypladána. Přikrejte mně krev červenou, ať nad ní vrány nekváčou. Jedna vrána zakvákala, Vášu sládka rozplakala. Všecky vrány zakvákaly, tři mládence rozplakaly.

(Dokončení.)

Z tej trináctej školy.

Klenovská povieďka. Napísala **Terezie Vansová.**

Kto nezná, čo bola tá trinácta škola, tomu sdelím, že to bola taká škola: keď vychodil ju mužský, stal sa Černakňažníkom, keď vychodila ju ženská, stala sa vedomkyňou, vešticou, alebo, jedným slovom: strygou.

Černokňažníci vedeli a vedia (lebo ich ešte, vraj, jesto po svete) aj búrku, príval a hrmavícu privolať a zažehnať. To že vyčítaju z kníh, ktoré nosia pri sebe po horách a tam z nich čítaju. Chodia aj čo vandrovníci po medzi ľudí a kde nezpáčí sa ím, že nedostanú almužnu, pomstía sa a pošlú hromobitie, príval a povodeň. Oni vozia alebo nosia sa na šiarkanovi, alebo ozrutnom hadovi. Takého hada, vraj, vídali ludia i na Píle po niže dediny v močaríne pod Repištím zvanej. No, na Píle vedia mu spôsob, neškodným spraviť jeho zúrenie: keď vidia, že ide búrka, že oblaky sháňaju sa po nebi, daju rýchlo zvoniť na všetkých zvonech, medzi inými zvonmi vyniká malý, 79 funtový zvon, „štenok“ (šteňa), pre jeho ostrý, prenikavý hlas takto zvaný. Hlas tohoto „štenoka“ Černokňažníci vystáť nemožu (bezpochyby sú muzikalní), a preto tíahnu ďalej na svojich hadích tátošoch, ta, do tisovských hor, kde svobodne šarapatia dľa ľubovole. Na Klenovci vídať, vraj, takích Černokňažníkov hneď na „Meríndovej“, hneď na Pradidovom (snaď Pradedovo?) alebo na Oltárnom.

A strygy? (kameň im v ušoch, aby nepočuly), to sú stvory, ako dobre viete, veľmi nebezpečné. Jesto pravda, aj také, ktoré svojou vedomosťou ľudom a statku pomahaju, ale druhé len škodia, kde možu a sú obyčajne s tým zlým vo veľmi úzkom spojení.

Takú, hľa, čo tú trináctu školu vychodila, vzal si jeden mladý pán za manželku. Aj ona bola pekná a mladá, — lebo nie všetký strygy sú

staré a škaredé — a bola k tomu aj z dobrej familie. Radi mali sa títo dvaja mladí ľudia za dakoľko, ale čože, keď mu ona nikdy pri stole jesť nechcela. Ani obed, ani večera, ani žiadné jedlo nechutilo jej doma. Jedla len tak ako „na prezrek". A nie len to, ale mladá pani chodila každú noc z domu a nik nevedel, kam podela sa. Nepáčilo sa to mladému pánovi a on umienil si dostrípať ženu, kam pojde zase budúcej noci. Ako tedy zase odišla, pobral sa on tíško za ňou a šiel, — až prišli na cintorín. Tam na ňu čakala druhá stryga, tá „hyéna nezbedná" a keď pani sú tam bola, začaly obe vyhrabávať mrtvé telá — a — nástojte: ony ich žraly!

„Tak ty tedy zato doma jiesť nechceš," pomyslel si muž v tichosti, ale nepovedal nič, lebo sa bál, ale odišiel smutný domov a akoby nič, ľahol si spať. Po chvíli príde domov žena, nahne sa nad muža, že či spí — a on staväl sa tak, akoby spal — a keď videla, že spí, ľahla si aj ona a spala, chrápala, až do bieleho dňa.

Ráno vstali, ako obyčajne, ona frištik ani neokúsila, ale on na teraz nepovedal ani slova. Len keď na obed zase jiesť nechcela, povie na veľa muž:

„Tak, tebe doma nechutí pri mužovom stole s ním, ako svedčí sa na poriadnu ženu, ale na cintoríne mrtvé telá žrať, to vidí sa ti lepšie!"

Keď to pani počula, rozhnevala sa náramne i vzala pohár, z ktorého pila, napľula doň a ešte dač i povedala a vyliala naň s týmito slovami: „Buď psom." V tom okamžení stal sa mladý pán pekným psíkom a vybehnul dvermi von.

Na ulici sedela chudobná žena a predávala všeličo, tak ako aj dnes predávaju ženy (dnes ich volaju „kofami") na námestí. Sedela tam, a že bola sprostá, neučená, oklamal ju, kto chcel. Nuž trápila sa, ako mohla a ako tak sedí, pribehne k nej pekný psík a túlí sa ku nej. Ona pohládkala ho rukou a rečie: „Či že si, aký si mi pekný!" Psík pozrel na ňu svojími mudrími očkami a ona dojatá tým pohľadom, umienila si podržať psíka u seba, do tedy, kým nebude sa hlasiť majiteľ. A to tým viac, lebo psík, za každým, keď prišiel dakto kupovať, pozrel na peniaze a keď videl planý peniaz, labkou odstrčil ho na bok, i pozrel na ženičku i zavrtel hlavou, aby ho nevzala. Predavačka vytečená nad týmto zriedkavým psíkom, nepustila ho nikdy od seba, chovala ho dobre a bolo dobre i jemu i jej.

Len raz, po nečase, pošle jedna pani svoju slúžobnú kúpiť niečo od tejto ženy. Ženička vyslúžila ochotne posla a bere peniaze i ukáže psíkovi. Psík priskočí, pozre na peniaze, vidí falošný i odhodie ho labkou preč. Predavačka peniaz neprijala, kým slúžka nedoniesla druhý. Doma rozprávala to slúžka panej. Táto v udivení nad týmto zjavom, poslala ku tej istej ženičke, aby jej vydala toho psíka. Ale chudobná ženička odkázala, že si ona psíka veru nevydá.

Na veľa, na veľa, išla tá pani ku tej predávačke sama. A to tá pani bola tú trináctu školu vyučená, — ale nerobila zle ľudom ani

zvieraťom, radšej spomáhala, kde mohla. Hneď ona vedela, že je to pes nie ako pes.

I prišla ku tej chudobnej žene a zočiac psíka opýta sa ho: „Však ty bol si človekom?“ Psík pokýval hlávkou, že áno. „A či by si rád bol tým, čím si bol predtýmto?“ opytuje sa pani. Psík zase pokýva hlavou, že áno. „No, dobre.“ Povie pani, vezme pohár s vodou a to isté, čo tá narobila, i táto vykonala a riekla: „Buď človekom.“ V tom okamžení stal sa psík tým pekným mladým pánom, akým býval dosiaľ. „A teraz povedz mi, kto ťa psom urobil?“ „Žena,“ odvetil mladý pán. „A čiby si rád vyvršiť (pomstiť) sa na nej za to?“ „Rád,“ povedal mladý pán. „No, keď je tak, tu máš tento pohár s vodou a urobíš ju tým, čím ju chceš mať. Čím chceš, aby bola?“ „Nech bude peknou, bujnou paripou, aby mohol som nosiť sa na nej.“ „Tak tu máš tento kantárik a tú vodu a iď domov. Tvoja žena má „triečky“ (trú konope). Ona stojí pri nich, obrátená chrbtom do vrát. Ty prijdi po tichu k nej, vylej vodu na ňu a povedz: buď paripou a pritom, aby ti neušla, hoď ten kantár na ňu. Potom už možeš robiť s ňou, čo chceš.“

Mladý pán poďakoval sa pekne, vzal tie veci a išiel rovno domov. Všetko tak bolo, ako mu pani predpovedala — a on všetko tak aj urobil. Keď ju už mal chytenú na kantáre, zaviedol ju do maštale a predložil jej slamy. „Na,“ povedá, „žer slamu.“

Časom osedlal si ju a nosil sa na nej. Keď ho shodiť chcela, šíbal ju a pichal ostrohami do bokov, len jej tak krú tiekla, ale on nemal smilovanie.

Tak že nosil sa na nej, chodil po krajine, až prišiel raz pred kráľovský zámok. Kráľ vyzeral von oblokom, i zazrel jazdca i s koňom. Hneď si toho pána predvolal pred seba a spýtal sa, prečo mrzká on tú krásnu paripu tak nemilosrdne?

Pán vyrozprával kráľovi všetko od počiatku, a kráľ shrozený nad tým, že sa takýmu zlu učia v tej trináctej škole, vydal taký rozkaz, aby hneď a hneď zrušili tú trináctu školu.

Od tedy trináctа škola nejestvuje viac, ale strýg, vraj, ešte jesto na svete dosť.

Krojové výklady lidu slováckého.

Zapisuje podle hovoru lidového **Jos. Klvaňa.**

1. My zme nebývaly tak nastrójený za stárky (první děvčata o posvícení) ani za nevěsty, jak včil, ále kde; prv to tak nebylo! Já sem měla zástěru černú a modrý harasky u ní, sukňu bavlnku (silná látka bílá s černými proužky), pantle žádný! Dyž to bylo v lítě, šla

děvčica vyslečená (v rukávcích a kordule), kordula bílá batlasová s malýma kvítečkama s jednú pantlú červenú — všecko po sprostě enom bylo! U ní knoflíky olověný, kolečko v sobě měly bílý porculánový s červeným kvítkem. Rukávce se širokýma rukávama! Žlutej misikornovej obršlák (obojek) — to byly krajky od Gránů kúpený a v šefráně nabarvený. Aji kvítí zme trhávaly v úlehlách takový žlutý a tož to zme uvarily a ty krajky v tem obarvily. Ty rantály (ozdoba hlavy) bývaly inačí, nebyly ty pantle pokládaný dokolečka. Na tem rantáli otočený pramínky vlasů zme ze špendlíků vypíchaly — žlutý, světlý a dovíjaký. Dovíjaký tulipány a to bylo všecko vidět! A ty uvazůvky na krátko po lokti se přivázaly do tyla. Šnuptych v ruce a čižmy! Sukně ne bílý, od spodu bár jakú — namočila ju v knedlovej vodě, dala na otýpku hodně na slúnečko, aby trčela, ná potom ju oblíkla tak napiglovanú.

2. Dyž ide děvčica v Kobylú do pola, lebo na tovarych (výdělek), tož obyčejně v kanafasce. Ženy nosíjú věc tiščenky, lebo Vrbeckej kanafas. Pěkně k takovej bílej kanafasce světlú zástěrku, rúžovú marýnku (živůtek), patysovej kukuč (šátek na hlavu) a je děvčica, až radosť se na ňu podívať. Z daleka poznať na tovarychu Kobylanky, tak se pěkně bělajú. Inde ani tak neumíjú pěkně oprať na sebe!

3. Dyž tak idú stařenka k tej kozičce: chlíveček je nízunkej, drcnú hneď hlavú o podlahu. Tož by bylo pěknýho šátka škoda. To už oni si takovej tento kukuč zadrdolíjú a možú vlézt do koplína k slípečkám a kde chcú. Ale nech se tí páni v Praze z tého šátečka nesmějů! (Stařenka posílala takový uvázaný — zadrdolený — šátek na Národopisnou výstavu do Prahy.) Co možú stařenka dělať za skoky? Nemožú se parádiť jak nejaká mladica! Majú z jedneho pola, co odstúpili tej starší céři, 15 rýnských a od mladší céry 26 rýnských a tú kozičku. Ešče že tá ich živí. U dobrých lidí se zehřejú a tož tak se míňajú.

4. To už není ani tín tech rukávec, co zme my starý nosívaly. Pěkně náramky černým lebo žlutým hedbávem zme mívaly vyštepovaný a veliký rukávy. Potom nesly menší rukávy a včil už enom rukávečky jako u košel.

5. Jak se chlapík oženil, hneď zdělal pantlu z klobúka a odmotal několik šmuků (housenek). Kerej nedržel na parádu, nechal si tři, paradýsta nechal si třeba šest! Tři šmuky nosil ale do 50 roků, potom dva, a tak tí staří, tuze chudobní lidí bár enom jeden bavlněnej šmuk za dva krejcary.

6. To sú taky ten Bukovskej — vykládá stařenka o fotografii předložené — nemlich v tech šatech jak na tem prvním poltografí. Majú kožený gatě žlutý a čižmy a mužáckej klobúk, ale s dvúma lebo třema šmukama. Svobodnej by měl tech šmukú až na samulililinkú střechu a ešce pantlu, štrose a kosířky (péra). A ke koženicám modrý pančochy. Ale taky už to zapovrhujú — najvěc cajkoví gatě lebo štofový e súkenný. Koženice měl pěkně na tři roky aj dýl a týtok — štvery gatě do roka

aby měl, nechca chodíť jak ten vandrovní. Mařenka Bukovských — šak neměli psať „Mařenka“, takovým hrubým říkajú Maryša, lebo Maře, Mařka e Marjána; co se s takovýma ešce mazlit — má šátek „na brklice“, ale včil nejvíc nesú hatlasový lebo turecký pod bradu. Sukňu vatmólku, ale taky ju mohla meť kratší a trochu šerší by měla byť. A ty knížky do kostela nosijú věčí, ne tak maličký.

ČASOVÉ ZPRÁVY.

* *Osobní.* Redaktor Českého Lidu, Dr. Čeněk Zíbrt, byl jmenován ve valném shromáždění České Akademie pro vědy, slovesnost a umění po návrhu I. třídy dopisujícím členem České Akademie.

* † *Jos. Svátek*, redaktor úředního listu Pražský Denník, spisovatel četných historických románů. Vedle toho pilně pracoval v oboru kulturních dějin českých, jak svědčí mimo články roztroušené po časopisech: Culturhistorische Bilder aus Böhmen, Wien, 1879; Kulturní obrazy z dějin českých, v Praze, I. II. 1891.

* *Přednášky.* Prof. Dr. V. E. Mourek o keltském folkloru přednášel dne 17. listopadu 1897 ve Spolku pro podporu nemajetných studujících filosofie na české universitě. Na začátku vyložil původ názvu folk-lore. Pak se rozhovořil poutavým způsobem o obyčejích a pověrách prostého lidu v Anglii, ve Skotsku a Irsku. Zejména oddíl, věnovaný výročním zvykům, pověrám a věštbám, pobavil a poučil posluchačstvo, jemuž se tu naskytla příležitost srovnávati obdobné české obyčeje a pověry se zvyky keltskými. — Na schůzi Archaeologického sboru Musea království Českého dne 11. prosince 1897 přednášel prof. J. Koula o keramice českomoravské, provázeje výklad ukázkami z bohaté a soustavně uspořádané i doplňované sbírky v Museu království Českého. Pak přednášel Dr. Č. Zíbrt o zobrazování Trojice skupinou tří hlav a předložil obraz, zakoupený pro Selskou síň česko-moravsko-slezsko-slovenskou v Museu království Českého, jehož reprodukci přinesl Český Lid v poučné stati J. Soukupa, VII. č. 2., str. 99, č. 4.

* *Časopisy.* Przegląd filozoficzny nazývá se nový odborný časopis, jenž bude vydáván redakcí Dra. Wład. Weryha ve Varšavě. Spisovatel obíral se před časem také lidovědou. Nepochybujeme, že v novém sborníku věnuje vhodné místo také článkům z téhož oboru, pokud zasahují v rámec studií filosofických. — Časopis Lvovský Жите и Слово, red. Dr. Ivan Franko, nebude od r. 1898 vydáván, ani časopis Зоря, vydávaný posud ve Lvově redakcí Al. Borkovského. Za

to bude vydávati družstvo Ševčenkovo ve Lvově časopis nový: Літературно-науковий Вістник, odpovědný redaktor: Mich. Hruševskij, měsíčně, předplatné ročně 8 zl., půlročně 5 zl., čtvrtletně 2 zl. 50 kr. Nový časopis bude pěstovati také historii kulturní a lidovědu.

Prof. Dr. Osvald Balzer.

* *Prof. Dr. Osvald Balzer o kulturním významu slovanských národů* napsal krátkou, ale říznou a přesvědčivou odpověď proti známému historikovi německému Theod. Mommsenovi pod názvem „List otwarty do Dr. Teodora Mommsena", Lwów, 1897. Balzerova odveta vzbudila v našich kruzích vědeckých a v celé naší veřejnosti veliké

nadšení pro polského učence, jehož podobiznu na str. 235 podáváme. V odpovědi svojí dotýká se také vhodně českých dějin kulturních. Redaktor Českého Lidu seznámil se s prof. Drem. Balzerem r. 1890 na druhém sjezdu historiků polských. Do Světozora 1898, str. 46 podal Balzerův životopis. Dostalo se mu pak této odpovědi od prof. Dra. O. Balzera: „Wiele Szanowny Panie kolego! Serdecznie dziękuję za łaskawe a życzliwe dla mnie słova. Jestem szczęśliw, że mogłem choć w tak skromny sposób zaznaczyć moje, i jak mam prawo przypuszczać, także moich ziomków szczere sympatye dla naszego bratniego narodu Czechów. Wyrazy uznania, jakie ze wszystkich stron z Czech otrzymuję, są dla mnie miłą nad wyraz nagrodą, a w ich szeregu słowa Pańskie nabierają szczególnego znaczenia, jako pochodzące od tego z uczonych czeskich, którego miałem szczęście poznać, i którego wspomnienie zawsze w miłej bardzo pamięci zachowuję .... Jeszcze raz: serdeczne dzięki. Proszę o mnie nie zapominać. Łączę wyrazy wysokiego szacunku i poważania powolny sługa O. Balzer.“ — U nás napsal odpověď prof. Th. Mommsenovi Dr. J. Pekař pod názvem „Čechové jako apoštolé barbarství“, v Praze, 1897.

* *Výroční schůze družstva The American Folk-Lore Society v Baltimore* dne 28. a 29. prosince 1897 byla zajímavá přednáškami Dra. Alex. S. Chessina o ruském folkloru a prof. L. Wienera o folkloru ruských židů v Americe. Z ostatních přednášek všeobecné pozornosti zasluhují: F. D. Bergenova, Zkušenosti sběratele folkloristy; Dr. Ch. C. Bombaugh, Bibliografie folkloristická; Dr. G. M. Gould o fetiších; Dr. Christ. Johnstonn, Starobabylonské pověsti.

* *Vliv asijský na pověsti a pohádky evropské.* G. N. Potanin, známý znalec Centralní Asie, obíral se srovnavacím studiem evropských a asijských národních zkazek, chtěje poznati kulturně-historické styky mezi východem a západem. Výsledky svého bádání právě spisuje ve zvláštní studii, kde objasní vliv asijských tradic na lidové podání evropské. (Podle zprávy v dopisu Vl. A. Franceva).

* *Lužické kroje a stavby* jsou popsány a vyobrazeny v díle „Sächsische Volkstrachten und Bauernhäuser“, vydává Schmidt, akadem. malíř Seyffert a Dr. Sponsel nákladem W. Hoffmanna v Drážďanech (Blasewitzer Strasse 25). Dílo obsahuje na 40 světlotiskových tabulích 106 fotografií. Cena 15 marků. Dílo je skvostně vypraveno a text založen na výsledcích důkladného studia. O lužických krojích a stavbách píše Dr. A. Muka, jehož jméno je nejlepší zárukou spolehlivosti a úplnosti krásné této publikace.

* *Kroje lidové při našich národních slavnostech* bývají tak zpotvořeny, že snaha po napodobení krojů národních obrací se pravidelně třeba při dobré vůli pořadatelstva v karrikaturu a budí směšnost. Chystali jsme se o této choulostivé stránce napsati několik slov a připojiti doklady hlavně z národních slavností v Praze pořádaných. Předešel nás V. Neumann. Píše v časopise Český Baráčník, v Praze I. č. 4, 1897 takto: „ . . . kroje lidové, nemají-li býti pouhou strakatinou, pouhou karrikaturou všeho lidového, musí býti buď věrny aneb aspoň pravdě-

Čís. 1. Svobodný chasník hanácký v letním úboru r. 1786. („Ein lediger hanakscher Knecht im Sommer-Anzug".)

Čís. 2. Svobodné děvče hanácké v letním úboru r. 1786. („Ein lediges hanaksches Mägdchen in Sommer-Kleidern".)

podobny. Co mám si mysliti o plátěných, jako kanárek žlutých spodcích nemožného střihu a tvaru, co o těch kazajkách, šitých beze vší místopisné pravdivosti a o holeních z černého voskového plátna? A přijde-li k tomuto nemožnému kroji ještě i nemožná beranice, není to směšné? Beranice z Blatska, kazajka z Plzeňska, spodky z Domažlic — není to strakatina?!" — — K tomu bylo by potřeba další kapitolky, kdyby nám ovšem v Českém Lidu na podobné věci místa zbývalo: O strakatině a karrikatuře lidových krojů na našich divadlech! Čti laskavě výčitku Neumannovu zase od začátku!

* *Výbor pro studium typů domových ve Francii*, zřízený od ministerstva vyučování, vydal r. 1894 v Paříži zprávu o činnosti svojí, s úvodem od A. de Foville. Materialu tuto sebraného použil Bancalari (Mittheil. Anthropol. Ges. Wien, 1897, 193) k přehledu o typech venkovských obydlí ve Francii. Srov. Dr. Rich. Andree, Globus, 1897, LXXII, č. 20, str. 323.

Čís. 3. Stará žena hanácká na trhu v zimním úboru r. 1786. („Ein altes hanaksches Weib auf dem Wochenmarkt in Winterkleidern".)

Čís. 4. „Zálesák" z okolí Vsetína r. 1786. („Ein Salesak bei Wsetin und Brunow".)

ROZMANITOSTI.

* *Vyobrazení lidových krojů moravských z r. 1786* přibral do své knihy Bibliothek der Mährschen Staatskunde, Wien, 1786 J. Hanke z Hankensteinu. Ukázku těchto vyobrazení podal jsem v čís. 2. na str. 163. Nenadál jsem se, jaký zájem vzbudí tato rytinka v domácích i zvláště v cizích kruzích odborných. Rytinky tyto jsou ovšem každému, kdo zná směrodatné studie prof. J. Klvani o krojích moravských, známy. Dovolává se jich přední tento znalec nynějších i bývalých lidových krojů moravských přečasto a věnoval jim také pozornost ve zvláštní stati v Časop. vlast. spol. muz. Olom. Vyplňuji pouze přání projevené v ně-

Čís. 5. Slovák z Uhersko-Hradišťska r. 1786. („Ein Slowak bei Ungr. Hradisch".)

kolika dopisech, otiskuji tuto v Českém Lidu z dosti vzácné již knížky Hankeho mimo rytinku v č. 2. na str. 163 již otištěnou všecky ostatní rytiny, pokud se týkají lidového kroje moravského. Rozumí se, že se nepouštím do nějakého rozboru, věda, že prof. Klvaňa chystá úplné dílo o krojích lidu moravského, kdež jistě rytinky tyto od povolaného znalce budou po zásluze oceněny. Přestávám na výpisu z líčení, kterým sám Hanke podle pozorování před r. 1786 popisuje kroje tehdejšího lidu na Moravě. Hanke rozeznává na Moravě: *A)* Hanaken (*a)* Hanaken, Hanacze, *b)* Blatniaken, Blatniacze, *c)* Sabetschaken, Zabeczacze). *B)* Slovaken (*a)* Walachen, *b)* Zalesaken, *c)* Slovaken). *C)* Die böhmischen Mährer. *D)* Die teutschen Mährer. *E)* Die französischen Mährer.*)

*) Popis krojů: Hanaken. „Die Tracht der Männer ist im Sommer ein runder Hut mit gefärbten seidenen Bändern, ein grünes Leibchen mit rother Seide ausgenäht, ein lederner Riemen mit einem Duzend gelben Schnallen um den Leib, weite lederne gelbe Hosen und gewixte Stiefeln. (Viz vyobr. č. 1. na str. 237.) Im Winter statt des Huts eine rauhe Mütze und statt des Leibchens

Čís. 1. Libušino poselstvo u Přemysla Oráče.
Nástěnná malba v románské hradní kapli z XII. stol. ve Znojmě.

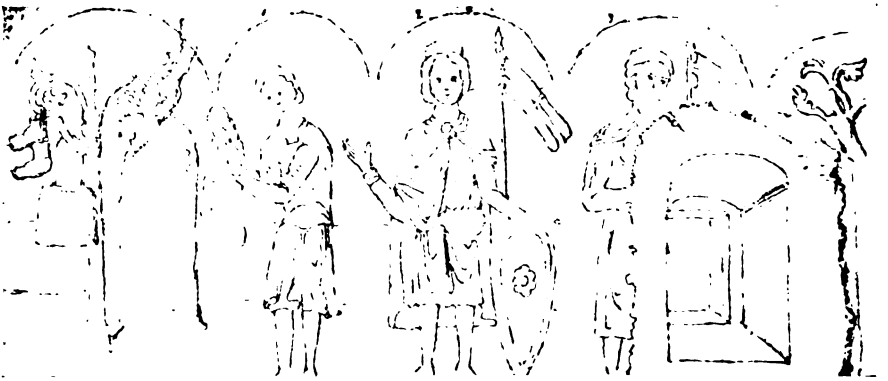

Čís. 2. Libušino poselstvo u Přemysla Oráče.
Nástěnná malba v románské hradní kapli z XII. stol. ve Znojmě.

* *Stará vyobrazení české pověsti o Přemyslovi a Libuši.* O pověsti srv. Tille, Český Lid I. 118 a d.; Iv. Franko, Č. Lid IV. 22—26; Zamastil, Č. Lid IV. 448. Literaturu českou i cizí podal Č. Zíbrt, Libušini poslové u Přemysla, Světozor, 1898, str. 34 v poznámce 1 a 2. Nejstarší vyobrazení této pověsti z XII. století v hradní kapli ve Znojmě

• ein Pelz. (Viz vyobr. č. 2. na str. 163.) Die Mägdchen tragen auf dem Kopfe eine weisse leinene, auf den Schultern herabhangende Stirnbinde mit Spitzen besetzt, und mit schwarzer Seide ausgenäht, um den Hals am Hemde ein Kros von Spitzen, ein Leibchen von gefärbter Seide mit lionischen Bändern galonirt, einen kurzen, leinenen schneeweissen Rock, der nur bis auf die halben Waden herabgeht, weisse Strümpfe, schwarz korduane Schuhe mit rothen Stockeln, und im Haarzopf ein lang herabhangendes schönes ge-

Čís. 3. Poslové pozdravují Přemysla obědvajícího.
Facsimile dřevorytu z Kroniky České Aeneaše Sylvia, vydané v Praze 1510.

viz na str. 240. Přemysl přijímá nabídnutí jízdního poselstva Libušina. Na větvích vedlejšího stromu zavěsil opánky z lýka a kabeli. V českém vydání Kroniky České Aeneáše Sylvia v Praze r. 1510 na dřevorytu vyobrazen týž výjev hrubými, spletitými rysy neuměle (viz vyobr. na

---

färbtes Seidenband. (Viz vyobraz. č. 2. a 3. str. 237—238.) Die Zabetschaken . . . unterscheiden sich etwas in der Kleidertracht. Ihre Beinkleider sind nicht so weit und nicht so sehr gelb. Die Walachen . . . (vyobr. č. 4. na str. 238.) Ihre Tracht ist ein Hut mit einer hohen, kupfelförmigen Kappe ohne Stolpe, kurzes, herabhangendes Haar, ein kurzer ungarischer, mit vielen Duzenden kleinen zinnernen Knöpfen besetzter Rock, lange ungarische Hosen und Bundschuhe. Die Lieblingsfarbe ihrer Kleider ist grün oder grau. Die Slovaken (vyobr. č. 5. na str. 239.) . . . Die slovakischen Mägdchen . . . Ihre Tracht ist schneeweiss und sauber. An den Fussen tragen sie Winter und Sommer Stiefeln, die in den Rohren gefaltet und an Zehen und Absätzen mit weissem Garn gestickt sind. Um den Leib tragen sie so wie die Männer rothe Tuchende herabhangend. Im Winter tragen sie mit den Mannern gleiche weisse Schafpelze. Die bohmischen Mährer . . . Dieser Zweig von mahrischen Einwohnern wohnt um Brünn, im Znaymer und Iglauer Kreise, gegen die Granzen von Bohmen . . . Ihre Tracht ist böhmisch: blaue Strumpfe, schwarze, teutsche Hosen, ein rothes Leibchen, ein brauner oder blauer teutscher Rock, und ein gestolpter Hut. Die Weiber gehen in wollenen Zeugen, in seidenen Brustschnuren mit breiten lionischen Tressen besetzt, ein rothes Band in Form eines Kranzes oben am Wirbel des Koptes mit einer langen, weissen, oder gelben Haarnadel befestigt.“ Dr. *Č. Zíbrt.*

Čís. 4. Pověst o Přemyslovi.
Facsimile titulní rytiny k dílu Heinr. Ludw. Gude, Staat von Böhmen, 1707.

str. 241). Třetí vyobrazení, jak poslové Libušini se zdvořilými úklonami zvou obědvajícího Přemysla na prestol knížecí, vybíráme z titulního listu knihy: (Henr. Ludw. Gude), Staat von Böhmen, Halle, 1707; srv. pověst tamtéž na str. 14—15 (vyobr. č. 4.). Dr. *Č. Zíbrt.*

* *Vyobrazení lidových krojů z Boleslavska a Čáslavska r. 1823* zachoval Gerle ve své knize, jejíž plný název níže uvádím. Podařilo se mi sestaviti celou sbírku kreseb a rytin lidových krojů československých, z nichž některé jsou snad odborníkům známy, o jiných, zastrčených v nejrozmanitějších knihách a vložených jako akvarelky v úřední popisy krajů českých, posud na veřejnosti zmínka se nestala. Těmto rytinám a kresbám věnuji v ročníku VII. zvláštní pozornost a, pokud toho zasluhují, všecky budu reprodukovati v Čes. Lidu. Texty ponechám v doslovném znění originalu, ať českého nebo cizojazyčného, abych překladem nebo libovolným opisem neubíral původnímu líčení ceny, jakou pak vůbec celá tato sbírka doslovných citátů v Čes. Lidu bude míti pro každého, komu original knihy nebo rukopisu je nesnadno přístupný nebo vůbec nedostupný. Vyobrazení str. 244, 245 jsou mužské i ženské kroje lidové z Boleslavska a Čáslavska. Zvláště jich Gerle nepopisuje. Za to líčí celkově kroje lidové v Čechách na začátku tohoto století.*)

---

*) W. A. Gerle, Böhmen, I. (Miniaturgemälde aus der Länder- und Völkerkunde, von den Sitten, Gebräuchen, der Lebensart und den Kostümen der verschiedenen Völkerschaften aller Welttheile, XXXII. Bändchen, N. Folge VI. B.), Pesth, 1823, str. 107—110: „Was die Art sich zu kleiden betrift, so finden sich — obschon die Eigenthümlichkeiten der Tracht sich hier, wie überall, so sehr modificiren, bis sie sich nach und nach in's Allgemeine verlieren und auflösen, besonders aber die Städter, statt der Weise ihrer Voraltern, sich immer mehr nach den Vorschriften des stets mit neuen Gestalten wechselnden Proteus Mode richten — dennoch in einigen Gegenden des Königreichs noch gewisse Eigenheiten in der Kleidung vor, die aber freilich von Generation zu Generation sich vermindern. Der eigentliche slavische Böhme - wenigstens die Alten, dann die jungen Bursche werden von Jahr zu Jahr städtischer und haben die von den dortigen Elegants kaum abgelegten Beinkleider schon angenommen, ja sie tragen in der Nähe der Hauptstadt schon mit jenen zugleich die (einheimischen) Nanquin-Pantalons und glänzenden Stiefeln, wozu sich mitunter die Spencers von schwarzem Wollsammt und modernen runden Hüte recht gut ausnehmen — trägt einen rund geschnittenen Rock mit einer Reihe Knöpfe, einem niedrigen Kragen und vielen Falten an den Taschen, meist von dunkler Farbe (blau, grün, braun u. s. w.), die Beinkleider kurz und mässig weit, die Weste mit Taschen, und ebenfalls mit einer Reihe metallner Knöpfe; meist buntwollene, sehr selten weisse, öfter graue Strümpfe und rund geschnittene Haare. Der Hut (wo man nicht noch die hohe cylinderförmige slavische Peltzmütze mit bunten Schleifen trägt) ist rund und mit einem ziemlich breiten Dach. Die Mägdchen und Weiber flechten die Haare in Zöpfe, welche mit silbernen oder messingnen Nadeln auf dem Haupte befestigt werden, oder sie tragen eng anliegende Häubchen, für die Festtage reich gestickt und von Gold- oder kostbaren Seidenstoff, für Werktage von weissem oder buntem Baumwollenzeug, mit schmalen Spitzen besetzt; und rückwärts sind diese Hauben mit ungeheuren Bandschleifen geziert. Um den Hals tragen sie falsche Korallen und Granaten, Glasperlen oder Bänder, woran geöhrte Gold- oder Silbermünzen befestigt sind, auch manchmal Goldschnüre mit goldenen Kreutzchen. Den Leib umschliesst, gleich einem Panzer, eine hoche, steife Schnürbrust (Mieder), manchmal mit goldenen oder silbernen Borten oder Seidenbändern benäht, und von der Hufte wallt eine Menge vielfaltiger Röcke herab, deren Zahl bei den älteren Bauerinnen sich oft bis auf zehn erstreckt, welche im Gehen ein förmliches Rad

Venkované z Čáslavského kraje. (Gerle, Böhmen, Pesth, 1823.)

* *Kroje blatské.* Dodatkem k článku „O blatském kroji mužském“ v č. 1. t. r. uveřejněném podáváme tuto příslušná vyobrazení blatského

schlagen. Die Strümpfe sind meistens bunt, mit Zwickeln von anderer Farbe, und am Fusse sitzt entweder ein Schuh mit Schnalle, oder klappt auch nur der Pantoffel mit zierlich buntem Absatz daran. Zum vollen Anzug gehört noch eine seidene Schürtze und über das Mieder ein Corset mit rundem Hängekragen (oft mit Pelzwerk verbrämt) und zahlreich gefalteten Schosschen oberhalb der Hüfte, und wird über Land gegangen, so bedecken sie die Köpfe mit grossen Tüchern, meist von gedruckten Cattun. Das Corset und runde Häubchen war sonst auch die gewöhnliche Tracht der Bürgerfrauen und ihrer Töchter in den Städten und selbst in der Hauptstadt, wo man jetzt nur selten noch eine Spur dieser Kleidungsart findet, etwa die Mägde ausgenommen, welche vom Land in Stadtdienste genommen werden. Die Kleidung der Bewohner von Tauss ist zum Theil schwarz und bildet recht wohl. Die Bauern im Egerschen Bezirk, welche ebenfalls schwarze und dunkle Gewänder lieben, tragen sehr grosse runde Hüte, die breiten Krampen etwas herabhangend, weite, kurze Hosen, die ziemlich hoch an die Brust reichen, und breite Hosenträger. Gegen das Riesengebirge findet man noch häufig kleine dreieckige Hüte, blaue Röcke mit grossen Taschen und lange Westen, und an den Hauben der Frauen breite Blenden von ordinären Spitzen.“ Dr. *Čeněk Zíbrt.*

Venkované z Boleslavského kraje. (Gerle, Böhmen, Pesth, 1823.)

ženicha, sedláka a družby či tlampače (str. 246—247) v starém rázovitém kroji této krajiny. Obrázky tyto jsou tím cennější, ježto podávají nám i výrazné typy blatského lidu selského. Ženich vyobrazen jest bez svrchního oděvu, jak mladá chasa k muzikám chodívala. Rádi věříme, že pěkně se to těm švarným synkům blatským ve vzdušné tenčici tančívalo. Náš ženich pochází z rodu Bíňovců z Libořez na Třeboňsku, jehož všickni členové neobyčejně velkou postavou a výraznou, ušlechtilou a dobráckou tváří vynikají. Nejvíce však zajímá nás obrázek třetí, velmi zdařilá to podobizna proslulého blatského družby Jakuba Peroutky z Plavska u Stráže. Byla to osobnost vážná, úctyhodná a co do výkonu řečnického nebylo mu na Blatech daleko široko rovno. Bez něho také žádná pořádná svatba na Strážsku ani se nekonala. Když on k snoubencům mluvil a rodičům ženichovým a nevěstinným své originalní výproše přednášel, nezůstalo nikdy oko, ať již vesničanů nebo hostů z města, suché. Dovedl jako kněz k srdci upřímně a dojemně promluviti. Dovedl však také celou svatební společnost pěkně a vtipně pobaviti. Žel, že chladná zem již od dvou let jej kryje. Trvám, že byl to nejdokonalejší družba na Blatech. (Fotografie B. Lišky.) *Fr. Lego.*

* *Obrazové písmo — dětská hra.* Redaktor „Wisły“ Dr. J. Karłowicz zavedl ve vzorném časopise tomto zvláštní rubriku, kde snáší

Ženich z Blat.

Sedlák z Blat.

z tradice polského lidu material na objasněnou obrazového písma. Pročítaje tyto příspěvky ve „Wisłe“, vzpomenul jsem si na výpisek ze Sasinkovy knihy „Dejiny drievnych národov na území terajšieho Uherska“, v Skalici, 1867, str. 239—240: „ . . . na Slovensku dosial' ešte dietky hrávajú sa ‚na učiteľa‘, so spevom vyslovujúc také slová, ktoré sa zdajú názorňovať azbuku glagolskú, len že primerané podoby sotva všade jednako postavujú: ‚To je krátké, to je dlhé; to je tenké, to je

tlsté (az, z takých čiarok složené); to polica zubatá (buky); to je koza rohatá (vědy); to stolice sedatá (glagol); to sú oči (dobro); to sú zuby (est); to sú kliešte (živete); to je zámok (dzělo); to stolice rezatá (zemlja)'" atd. O vývody Sasínkovy (azbuka hlaholská) tu ovšem nikterak nejde. To je věcí pro nás vedlejší. Zajímavá však je zpráva jeho, že si dítky na Slovensku takto hrávají na učitele, a že užívajíce říkadla onoho, ukazují na kresbu, kde jmenované předměty jsou znázorněny. O prázdninách potom seděl jsem v Kostelci u Vorlíka s několika sousedy v hostinci V. Soulka. Hovořilo se ledaco, a tu si vzpomněl strýc J. Kašpar, že nás naučí nejstaršímu písmu, kterým Čechové prý psali, než znali nynější „literky". Vzal křídu a namaloval řadu čar a obrazců. Zpívavě pak vykládal, co to značí: „Tu je krátký, tu je dlouhý, tu je hodný kolo vozný, vidle hnojný, hřablo, terč, posada slepičí, tu je basa, tu jsou housle, krátký, dlouhý a stolice řezací." Jakoby to vyčetl z popisu Sasínkova. Zaznamenal jsem si to do zápisníku s odkazem na Sasínka. Tu se přihlásila ještě tetička Marie Soulková a vzpomínala, že také ve škole pro zábavu malovaly a říkaly: „Tu je krátký, tu je dlouhý, tu stolice řezací, tu je basa, tu jsou housle, tu posada slepičí, tu je křivý, tu je rovný, tu je hodný kolo vozný, hřablo, terč . . ." Srv. Fr. Bartoš, Naše děti, v Brně, 1888, str. 168: „Oblíbeno jest též rytmické říkání podle obrázků křídou na stole nakreslených, jako: Basa,

Družba z Blat.

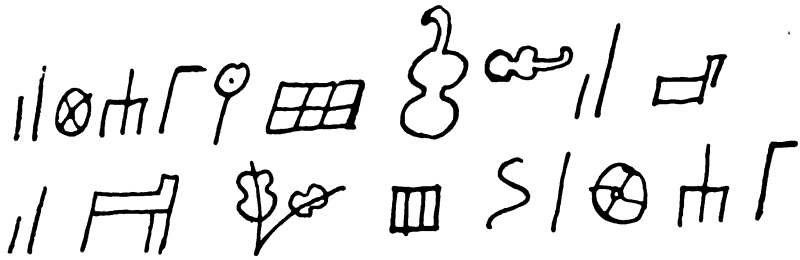

Obrazové písmo — dětská hra.
Náčrtky J. Kašpara a Marie Soulkové v Kostelci u Vorlíka.

husle, krátké, dlúhé, to sú hodné vidly hnojné, to stolica řezací, to posada slepičí, to je hák, to je pták, to ševcovský poťahák (potěh) — hák, pták, poťahák atd. nazpátek.“ Znají snad laskaví čtenáři podobná říkadla a kresby? Prosím za odpovědi. Dr. *Č. Zíbrt.*

* *Zmínky o krojích českomoravských v staré tištěně „Koledě Hanácké“.* Mimo jiné: „Čech ten hledě hospodářstve, nose hezké katě, šest a tridcet kop má falto v zeleném kabátě... Ale me sme, me Hannace, máme teple kožke... Dostaneš o nás kožešek s dvěme ocáskame...“ Srv. Č. Lid VII. 163. *Zbt.*

* *Koňský trh v Uh. Hradišti.* (Národopisné studie našich umělců VII.) Podáváme ve zvláštní příloze pohled na koňský trh v Uh. Hradišti, vyobrazení K. Žádníka z r. 1881. Umělec zvolil si tu vhodnou látku, trh, k němuž se schází lid moravský z blízka z daleka. Zahlédneš tu podle krojů kupce a prodavače ze všech končin Slovácka. Neméně zajímavé jsou kroje ženské. Doufáme, že toho zasluhuje umělec, aby jeho kresba z r. 1881, nyní již polozapomenutá, byla přibrána do řady „Národopisných studií našich umělců“. *Z.*

* *Muzika na Slovácku.* (Národopisné studie našich umělců VII.) Zvláštní příloha seznamuje s další národopisnou studií téhož umělce Karla Žádníka z r. 1879. Tentokráte předvádí bujný rej taneční ze Slovácka. Přes to, že podrobnosti krojové nejsou úplně správné, podává vyobrazení dobrou představu o hlučné vřavě slováckých muzik.

* *Tři králové na Slovácku.* Podle náčrtku z r. 1881 K. Žádníka, jehož dvě národopisné studie ze Slovácka též v tomto čísle přinášíme, nakreslil výjev před domkem slováckým v době Tří králů E. Zillich. Prozpěvují tři králové svoji koledu za živé účasti starých, mladých i dětí. Umělec snažil se zachytiti kresbou zvláštnosti krojové, charakteristickou výzdobu žudru i celou náladu, jaká provází koledníky tříkrálové na jejich obchůzce.

OBCHŮZKA TŘÍ .K

Studie K

NA SLOVÁCKU.

DNÍKA.

knihovna
města Kolína

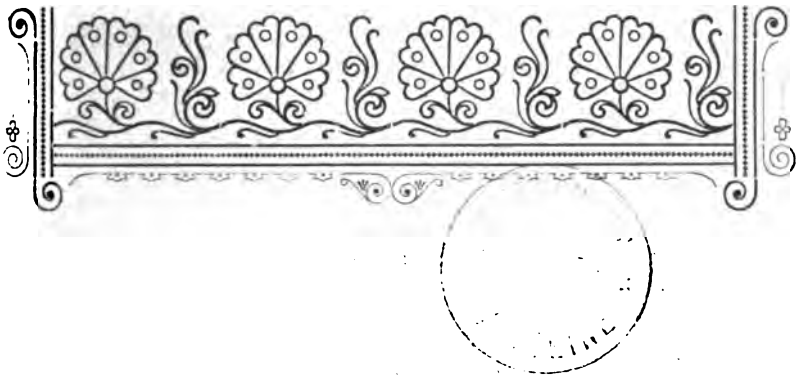

České pohádky o panně Krásné a ošklivém zvířeti.

(La Belle et la Bête.)

Napsal Dr. H. Máchal.

Dokud u nás zakotveno bylo učení Grimmovo o starobylosti a dávnověkosti národních pohádek, nebylo téměř dbáno literatury knižné, i když tytéž látky jako pohádky obsahovala. Nyní když si razí také u nás cestu čím dále tím důrazněji mínění zcela opačné, že totiž valná část pohádek národních zakládá se na látkách, jež vnikly v lid prostřednictvím literatury knižné, verse knižné nabyly důležitého významu a třeba k nim bedlivěji přihlížeti. U některých pohádek našich možno s diplomatickou přesností dokázati knižný jejich původ, u některých lze to pouze předpokládati. Až lidová literatura naše, která byla dosud větším dílem zlehčována, důkladněji bude prozkoumána, souvislost mezi literaturou knižnou a tradicí lidovou objeví se mnohem zřetelněji, než jak dosud se myslilo. Zatím třeba shledávati jednotlivé případy souvislosti této, aby na základě hojného materialu k positivním se dospělo výsledkům. V následujících řádcích pokusím se ukázati na pramen, z něhož pohádky naše o panně Krásné a ošklivém zvířeti povstaly.

I.

Ve sbírce „Národní pohádky od J. K. z Radostova“ (v Praze, r. 1883 str. 386—396) obsažena je pohádka tohoto obsahu: V jednom velikém městě žil bohatý kupec Radoslav, který měl tři překrásné dcery. Dlouhý čas žil v nezkaleném štěstí, ale znenáhla počalo jej neštěstí stíhat. Rána stíhala ránu, až konečně ze všeho bohatství zbyl mu jen malý dvorec za městem. Když i žena mu zemřela, byla jeho jedinou

útěchou nejmladší dcera, jež se Kráska jmenovala. Za to byly druhé dvě dcery se svým nynějším stavem nad míru nespokojeny a ztrpčovaly otci každou prázdnou chvíli, jež mu po práci zbyla, neboť nemohly zvyknouti skromnému životu nynějšímu. Kráska je často kárala, ale ony se jí jenom posmívaly, spílajíce jí sprostých děvek, poněvadž pomáhala otci velmi horlivě v polní práci. Najednou kupec dostal zprávu, že všechny lodi jeho neutonuly, nýbrž že byla jedna zachráněna. I vydal se rychle na cestu k moři, aby se o své jmění přihlásil. Starší dvě dcery si toho naporoučely, co jim všechno přinésti má, Kráska po dlouhém domlouvání projevila toliko přání, aby jí otec přinesl nějakou růži, „rostou prý tam tuze krásné". Kupec dostal se šťastně až k moři, ale tam se dověděl, že ona zachráněná loď patří jinému kupci. Smuten obrátil se k domovu a zabloudil. Konečně se dostal do překrásné zahrady, uprostřed níž nádherný zámek stál, jehož stěny se v slunci jasně třpytily. Vešel do vnitř, ale tam panovalo hluboké ticho. Ve večeřadle spatřil na stole pro jednu osobu prostřeno a znenáhla pustil se do jídla, mysle si, že mu domácí pán odpustí, když mu řekne, že měl veliký hlad. Potom prohlížel si ostatní pokoje a vešel do ložnice, kde spatřil odestlanou postel. Svlékl se a položiv se do měkkých podušek brzy tvrdě usnul. Ráno nasnídav se vešel do zahrady, kdež spatřil překrásné růže. Vzpomněv si na Krásku, utrhl tu nejkrásnější. V tu chvíli strhlo se hromobití i blýskání, a ohromný, strašlivý drak vyřítil se z růží, který mu vyčítal nevděk, ježto za pohoštění kazí ještě jediné potěšení jeho. Když kupec se omlouval, že chtěl růži tu utrhnouti pro svou dceru Krásku, drak žádal, aby mu slíbil, že ji sem pošle, jinak mu vyhrožoval roztrháním. Kupec v smrtelných úzkostech přisvědčil. Na koni, kterého mu drak nabídl, dostal se rychle domů. Starší sestry se horšily, když viděly, že otec s prázdnem se vrátil, ale Kráska uslyševši, co otce stihlo, byla ochotna za otce se obětovati. Vsedla na kůň, který ji donesl do překrásné zahrady mezi samé růže. Tam zjevil se jí strašlivý drak a oznámil jí, že v zámku najde všecko, co ji těší. Našla skvostný oběd a nasytivši se chtěla od stolu vstát, ale v tom drak přivalil se do večeřadla a lehl si jí k nohám. Když mu slíbila, že by tady chtěla vždycky být, odešel z večeřadla. Znenáhla Kráska přivykla strašné podobě draka a poslouchala ráda jeho jemný, tklivý hlas. Ale když po častých návštěvách otázal se jí, zdali chce býti jeho manželkou, tu vyděšeně vzdychla a zakryla si tvář; drak po té zmizel a teprve později až k smrti zarmoucen lehl si jí mlčky k nohám. Krásce bylo draka líto, ale rozmýšlela se pojmouti ho za manžela. Tak minul rok, a když drak čím dále tím úsilněji prosil, aby ho za manžela pojala, řekla mu konečně, že by si ho ráda vzala, jenom kdyby se mohla s otcem svým poradit. Drak propustil ji na tři dni domů, napomínaje ji, aby se déle doma nezdržovala. Sestry záviděly jí drahocenných šatů, které měla na sobě, ale otec velice se radoval. Čtvrtého dne vrátila se zase k drakovi. Ale nemohla ho dlouho najíti; nalezla ho konečně v zahradě mezi růžemi, kdež nepohnutě se zavřenýma očima ležel. Jala se ho budit, ale brzo sklesla plačíc vedle něho, neboť seznala, že je mrtev. „O mé dobré

zvířátko!" zalkala z nejhlubší útroby, „kdybys bylo živo, hned bych tě pojala za manžela!" Sotva ta slova z úst vypustila, praskla ohyzdná dračí kůže, a z ní vyskočil princ, jenž objav horoucně udivenou Krásku vřelé políbení na rty její vtisknul. V tu chvíli se strhl v zámku radostný pokřik, a temné lesy, jež zahradu obkličovaly, proměnily se v nádherné město. Tak vysvobodila Kráska prince ze zakletí a slavila s ním hlučnou svatbu. Po svatbě šťastní novomanželé odjeli pro Radoslava a jeho dvě dcery, které nyní ještě rády Krásku jako královnu svou poslouchaly. V krátkém čase navrátili se do zámku, a všichni žili dlouhá léta v nezkaleném štěstí až do smrti.

Verse tato jest nejúplnější; z ostatních pohádek našich uvedu jen důležitější varianty. V pohádce z Poděbrad (Nár. pohádky a pověsti vyd. Slavia II. 2. č. 3. 13—20) vypravuje se o nesmírně bohatém kupci, který měl tři sličné dcery, z nichž první dvě byly zlé a velmi pyšné, nechtěly pracovati, jen se strojiti a s krásnými mládenci hovořiti. Nejmladší byla však dobrá a ke každému laskavá, sestrám svým trpělivě sloužila a domácnost obsluhovala. Jednoho dne kupec se vydal na dalekè cesty; nejstarší dcera žádala otce o krásné šaty, mladší o drahý klobouk, nejmladší pravila: „Otče, já se spokojím s růží!" Za rok obchodník se vrátil, všecek šedivý, chatrně oděný a velice zarmoucený. Starším sestrám nepřivezl ničeho, nejmladší podal růži a vypravoval, jak na cestě o vše přišel, loupežníky byv přepaden, a jak zvěděl, že koráb, na němž veškeren majetek jeho se nalézal, za noční bouře ve vlnách mořských byl utonul. Starší sestry zoufale naříkaly, jen nejmladší nezmalomyslněla slibujíc, že bude za ně pracovati dnem i nocí. Po té jí otec svěřil, jak na zpáteční cestě přišel k nádhernému zámku, u něhož se rozprostírala veliká zahrada, a jak v ní spatřil velký růžový keř a podle přání jejího jednu růži utrhl. Jakmile se to stalo, vyřítilo se ze zámku ohromné a ohyzdné zvíře, které mu poručilo, aby dceru, pro niž růži utrhl, za tři měsíce k němu přivedl a samotnu ji tam nechal. Otec chtěl potom sám do zámku se vrátit a vydat se v moc onoho zvířete. Ale dcera nepřivolila, nýbrž oznámivši vše matce a sestrám, s otcem do zámku se odebrala. U prahu přišlo jim vstříc hned ono zvíře, nad jehož ohyzdností panna zbledla, a dodávalo jí mysli, aby byla jen poslušna a trpěliva, že se jí pak dobře povede. Otci rozkázalo, aby nyní dceru opustil. Panna prohlížela si nevídanou nádheru zámku a žasla nad bohatstvím šatů a šperků, nad krásným náčiním a výtečnými malbami obrazů. Každého dne o jedenácté před polednem zvíře k ní přišlo a položilo hlavu v její klín. Z počátku se ho bála, ale pomalu mu zvykla, toliko touha po otci a společnosti lidské ji trápila, tak že chřadla, přece však celý rok to vydržela. Tu zvíře jí oznámilo, že se může domů navrátit, ježto ustanovená lhůta vypršela, než dívka chtěla je vzíti s sebou, čemuž ono odporovalo a žádalo, aby mu mečem uťala hlavu. Panna nechtěla nikterak svolit, neboť si zvíře to, ač bylo velmi ohyzdné, vskutku byla oblíbila. Když však počalo sténati a naříkati, uťala mu hlavu, a z těla zvířete vyskočil čarokrásný jinoch. Všecko v zámku i okolí oživlo. Zasnoubili se

Knihovna
města Kolína

a jeli k rodičům; sestry jí záviděly, ona však je bohatě obdarovala a za urozené mládence provdala.

Stručnější jest pohádka moravská (Kulda I. 33. 148—151). Kupec měl tři dcery; dvě starší se jen strojily, nejmladší hleděla si své práce v domácnosti. Když kupec šel na trh, ptal se jí, co jí má přinésti. Prosila o tři bílé růže. Otec, jak přišel na trh, těm dvěma dcerkám koupil zas drahé šaty, pro tu třetí neviděl nikde těch bílých růží. Potom šel vedle jednoho zámku, a to byl zaklnutý zámek, a tam viděl v zahradě bílé růže. Ale byl tam u té růže veliký škaredý pes, a ten nic neříkal, až on ty milé růže utrhl. Jak jich utrhl, pověděl ten pes: „Komu ty růže trháš?“ Otec pravil, že dcerce svojí. Pes řekl: „Za ty růže musíš tu dcerku sem dovésť, sic by bylo s tebou i s dcerkou zle!“ Zůstal přes noc v zámku, kdež vše bylo proň připraveno, a ráno dostal od toho psa mnoho peněz. Když přišel domů, vypravoval, co se mu přihodilo. Chtěl sám do zámku se vrátit, ale nejmladší dcera toho nepřipustila. Starší sestry se jí smály a přály jí to; stavěly se, jakoby plakaly, ale byly by si musely oči namazať cibulí. Otec vzal dcerku a šli tam do toho zámku. Když tam přišli, byla pro dvě osoby večeře nachystána i lůžka ustlána. Otec tam s ní byl dva dni a třetí den šel pryč. Stříbra a zlata dostal od psíka zase moc. Dcerka tam zůstala sama, jídlo a pití měla vždycky přihotovené, a v celém zámku nebylo žádného jen ona a ten psík. Chodil dvakrát za den ji těšit. Když tam trvala celý rok, prosila psíka, aby ji propustil k otci, neboť se jí po něm velice stýskalo. Dal jí na 14 dní dovolení býti u otce; jak těch 14 dní přijde a ona se nevrátí, že bude zle s ní i s tím psíkem. Když vše doma vyprávěla, ty sestry nedobré jí chtěly udělať zle, chtěly ji zadržeť, aby se jí zle vedlo; zdržely ji den, ale již více nemohly; již ji to tam táhlo — jenom již jíť. Když domů přišla, to zvíře leželo u jejího lůžka a bylo neživé. Ona žalostně naříkala a plakala: „Bože můj, co jsem to udělala, že jsem se tam ten den zameškala!“ Pořád stála a plakala a to zvíře pořád hladila Když je potom tak na té zemi zdvíhala, kůže s něho pěkně se svlekla, a z toho psíka zůstal pěkný princ. Povstal na nohy a povídal: „Má nejmilejší, tys mi pomohla a včil budeš má. Já jsem byl zaklnutý i to město. Včil jsme všickni osvobozeni a ty budeš královnou až do smrti.“ V pohádce moravské u Mikšíčka (Nár. báchorky moravské a slezské str. 214—220) nalézáme na konci zajímavou podrobnost, které v jiných pohádkách není. Z počátku vypravuje se o bohatém kupci, který měl tři dcery. Jel na trh, starší dcery chtěly krásné šaty, perly a klenoty drahé, nejmladší červenou růži. V opuštěném zámku našel v zahradě růže, jednu utrhl, v tom škaredý, huňatý medvěd přiběhl a přinutil ho, aby v zámku zůstal. Po několika dnech medvěd ho chtěl propustiti, když přijde do zámku dcera, pro kterou růži utrhl. Otec svolil a pro dívku poslal. Otec odešel. Za čtrnáct dní dívka chtěla jet domů za otcem a sestrami; slíbila, že zase přijede. Doma se jí sestry vysmívaly, proto brzy odjela. Medvěd radostně ji vítal. Svěřil jí, že jen polibkem panny dosud nelíbané může býti ze zakletí vysvobozen. Ona ho

políbila, a proměnil se v krásného mládence. Princ poslal pro otce a sestry její, a laskavě je uvítal. Ale sestry záviděly Johance takového štěstí, proto dopuštěním Božím zkamenělý se na tom místě. Princ vzal sobě Johanku za manželku, která mu potom mnoho krásných princů porodila. Otec její nechal kupectví a přistěhoval se k nim. Kdykoliv pak budoucně ze zámku vyjížděli, vždycky politovali závistivých sester, které stály jedna v pravo, druhá v levo před vraty paláce zkamenělé, a proto nevloudila se nikdy zášť a závist do srdcí jejich.

Také na Slovensku pohádka tato je známa (Dobšinský, Prostonárodní slovenské pověsti seš. 5. str. 12—18). Postup děje je následující. Bohatý kupec vydal se na cestu do dalekých krajin — až za moře; dvě starší dcery chtěly, aby jim přinesl drahé šaty a zlaté prsteny, nejmladší, která byla vždy tichá a krotká jako ovečka, žádala tři růže z jedné stopky vykvétající. Kupec v dálce dobře pochodil a s koráby naplněnými zbožím a drahým tovarem plul k rodným břehům. Když už byl nedaleko břehu, strhla se veliká bouřka, která koráby i s tovarem rozmetala a kupce na břeh vyhodila. Po dlouhém bloudění přišel do pustého zámku, kde bylo všechno zkamenělé. Najedl se, napil a odpočinul si. Ráno v zahradě utrhl trojrůži. V tom zahřmělo a před ním stála „potvora ozrutná — medvedisko s rozďaveným pyskom.“ Přislíbil mu dovésti dceru, pro kterou ty růže utrhl. Za týden zavedl ji do zakletého zámku. Dva dni tam s ní pobyl, potom odešel. Dcera našla u růží obyzdného medvěda, kdež se s ním každý den scházela; tak mu přivykla, že bez něho nemohla být. Najednou medvěd se ztratil. Hledala ho tři dni, až ho opět u těch růží našla. Ležel roztažený, ani sebou nehnul, ani nedýchal. Dívka začala naříkat, obložila ho růžemi jako ku pohřbu a chtěla odejít. Než odešla, políbila ho. V tom strašně zahřmělo, země se zatřásla, a když dívka se vzpamatovala, spatřila před sebou krásného mládence, který jí děkoval za vysvobození. Jeli k otci, který děkoval Bohu, že se to tak skončilo, jen hrdé sestry pukaly zlostí a závistí, že tak krásného muže dostala. Slovenská pohádka Němcové (Slovenské pohádky a pověsti II. 205—210) jest v některých částech změněna. Začátek jako obyčejně; otec, tři dcery, nejmladší nejhezčí. Otec jde na trh, nejmladší žádá „růžový puk“ (poupě). Najde je v malém údolí v pustém lese. Jak je utrhl, země se otřásla a z pozadí keře vyhrnula se ozrutná zvířecí obava. Zvíře chce to, co mu, až se domů vrátí, nejdříve v ústretí přijde. Přišla naproti nejmladší dcerka. Třetí den šla s otcem do lesa: otec u lesíčka se vrátil, dcerka šla cestou, kterou jí otec ukázal, až přišla do údolíčka, kde růžový keř stál. Tam zvolala: „Tu som.“ V tom zahučel les, země se zatřásla, otevřela se, a děvče skoro strmhlav dolů pod zem se valilo. Když se zpamatovala, viděla se před černým mramorovým hradem v pěkné zahradě a po pravém boku viděla státi zvířecí obavu. Zachvěla se, ale zvíře příjemným hlasem k ní promluvilo, slibujíc, bude-li trpělivá, že bude šťastná. V zámku našla vše, čeho potřebovala. O půlnoci strhla se v celém zámku náramná harma (hřmot), do jizby,

kde děvče spalo, vběhlo hejno rozličné havědi; štípali ji a trhali, píchali, až bylo děvče už všechno ztýráno; ale mlčelo. To se po třikráte opakovalo, jen že trápení dívky bylo každou noc horší a bolestnější. Po každé zámek o něco zbělel. Třetí noc, když jí maso s těla trhat počali, nemohla již bolesti snésti — i vzkřikla: „Jaj!“ V tom zámek se zatřásl, havěď zmizela, a u děvčete stál překrásný mládenec, ruce jí líbaje. Vysvobodila ho svou trpělivostí; vzal si ji za ženu, Potom jeli navštívit otce a sestry. Otec měl velikou radost.

II.

K pohádkám těmto, jež, jak jsme viděli, jsou rozšířeny v Čechách, na Moravě i na Slovensku, můžeme uvésti versi knižnou, která jako knížka lidová často byla tištěna a v lidu rozšířena.

Jungmann (Hist. lit. čes. str. 270 od. V. č. 253) uvádí mezi zábavnými spisy tisk: „Pravdivá báseň o tak nazvané Krásné a jednom ošklivém zvířeti, vyt. roku tohoto v 8. 3 archy“. Soud, který o ní Jungmann pronáší, je zdrcující: „Řeč i věc pod kritikou.“ Jungmann cituje také její počátek: „Téhož času, když bohyně Arle své panování nad jinými obdržela“ atd. Dle Douchy (Knihopis. slovník čes. sloven. str. 61) vyšla znovu v Jindř. Hradci u A. J. Landfrassa (bez roku) v 8. str. 43. s nadpisem: „Báseň o tak nazvané Krásné a jednom ošklivém zvířeti.“ Jest ještě novější tisk: „Báseň o tak nazvané Krásné a jednom ošklivém zvířeti.“ V Táboře a Jindř. Hradci u Al. Landfrassa a syna 1860. 8. str. 28. Počátek zní, jak u Jungmanna udáno: „Téhož času, když bohyně Arlo své panování nad jinými obdržela, mnoho se přihodilo, co zaznamenání hodné jest“ atd. Třetí vydání vyšlo u A. J. Landfrassa b. r. (1865). Není pochyby, že vydání u Landfrassa zakládají se na tisku u Jungmanna uvedeném. Vedle této verse, kterou můžeme nazvati českou, vyskytuje se ještě moravská, která je na počátku a na konci změněna a také ve vypravování poněkud zkrácena. Nejstarší známý tisk její vyšel v Olomouci bez roku s nadpisem: „Tři nowé Básně, prwnj o Krasneg, druhé dwé gsau prwnj podobné a negen ctnostem wyučugjcý, ale Člowěká gak starého, tak mladeho libezné zabawugjcý. Wytištěné w Holomaucy.“

Z celé úpravy je patrno, že pochází ze st. XVIII. Otisk po jazykové a orthografické stránce opravený vydán byl i se stejným titulním obrázkem r. 1888 v Skalici písmem dědičů Jozefa Škarnicla: Tři mrawné bájky, prwní o šlechetné Panně Krásné, která skrz swůj ctnostný žiwot s jedným zaklenym knížetem welkého štěstí došla; druhé dwě prwní podobné, ctnostem wyučující a mysl obweselující.“ 8. str. 48.

Myslím, že táž verse nalézá se v tisku, který Houcha uvádí: „Básně dvě mravné: první o šlechetné panně Krásné,

kterak skrze své ctnosti s jedním zakleným knížetem velikého štěstí došla; druhá jest první podobná, ctnostem vyučující a mysl obveselující.“ V Sarvaši, tiskem Leop. Rethyho; v 8. str. 32.

Obsah tištěné povídky dle verse moravské zní. Byl jeden velmi bohatý kupec, který měl šest dětí, tři syny a tři dcery. Dcery jeho byly velice pěkné; obzvláště jedenkaždý se divil nad krásou té nejmladší: pročež jí jméno Krásná dali, a to její sestry mrzelo. Nejmladší převyšovala také sestry v ctnostech. Ty dvě starší byly velice pyšné, obcovaly jen s osobami od stavu a ztrávily svůj čas větším dílem při činohrách, tancích a procházkách, horšíce se nad svou sestrou mladší, že vždy doma pracuje, neb užitečné knihy čte. Ježto bohatství kupcovo bylo široko a daleko rozhlášeno, měly dosti nápadníků. Stalo se, že nenadále ten kupec o své bohatství přišel, a nic mu nezůstalo, jen jeden malý statek, který daleko od města vzdálen byl. Kupec se tam odstěhoval a usiloval s svými syny pole orati a síti. Starší dcery div tesknosti nezemřely a nic jiného nedělaly, než dlouho spaly, se procházely a své pěkné šaty a předešlý panský život oplakávaly. Ale Krásná vždy přede dnem vstávala, světnici uklízela a oběd chystala. Když pak na tom statku celý rok ztrávili, dostal kupec listy, že jedna loď, kterou on na moři za ztracenou držel, šťastně s velkým zbožím přišla. Kupec chystal se tedy na cestu, a starší dcery ho prosily, aby jim tam zase modní šaty, čapky a všeliké šperky nakoupil. Krásná nežádala nic, ale když otec se jí tázal, odvětila: „Jestli milý otec pro mne tu lásku má a chce na mne pamatovati, tedy prosím, aby mi jednu růži přinesl, neb zde žádné nerostou.“ Kupec přišel sice šťastně na místo, ale jeho věřitelé učinili již „právní zákaz“ na to zboží, a on přinucen byl tak chudobný jako dříve domů se navrátit. Na zpáteční cestě v hlubokém lese zbloudil a domníval se, že zimou a hladem zahyne. Najednou spatřil jednu vysekanou alej a na konci jejím veliký zámek, který byl celý osvětlený. Vešel do vnitř, ale žádného živého ducha nenatrefil. V jednom velikém pokoji bylo zatopeno a stůl s jídly pro jednu osobu přikrytý. Najedl se a napil, potom prošel všecky nádherné pokoje a spatřil postel ustlanou. Lehl si tedy a ráno, když se probudil, vešel do zahrady. Vida tam růže, vzpomněl si na dceru Krásnou a jednu ratolestku utrhl, na níž více růží kvetlo. V tom okamžení slyšel veliký hřmot a uzřel jedno nevídané hovado k sobě pospíchati. To vyčítalo mu nevděk, když za pohostění ještě mu růže trhá, které jsou jeho jediné potěšení. Když kupec se omlouval, že utrhl je pro svou dceru, chtělo mu život darovati, jestli jednu ze svých dcer sem přivede, která za něj život svůj odváží. Musil přísahati, jestli by žádná místo něho smrt nepodstoupila, že se sám zase navrátí. Potom mu zvíře dalo truhlu, kterou kupec naplnil drahými šaty, zlatem a stříbrem. Když se domů vrátil a vše vypravoval, starší sestry zlořečily Krásné, že je příčinou neštěstí otcova. Krásná byla ochotna za otce se obětovati; otec nechtěl to připustiti, ale když stála na svém, povolil. Obě starší sestry třely sobě oči cibulí,

aby při odchodu Krásné plakati mohly. Bratří ji srdečně litovali, ale ona neplakala, aby otce a jiných nermoutila. Když Krásná s otcem přijela do toho zámku, našli tabuli pro dvě osoby přichystanou. Po jídle slyšeli veliký hřmot, obluda přišla a Krásná se na všech údech třásla. Ale když se jí ta obluda tázala, zdaž dobrovolně přišla, přisvědčila. Zvíře ji za to pochválilo a poručivši otci, aby zítra odešel, zmizelo. Otec a dcera se položili a oba mile usnuli. Krásná viděla ve spaní jednu paní, která vyslovila jí svou spokojenost. Ráno otec odjel, a Krásná prohlížela si zámek divíc se nádheře, kterou tu spatřila. Našla tam také mnohé knihy a hudební nástroje, na kterých hráti uměla. Na jedné knize bylo napsáno: „Krásná nechť si přeje, nechť rozkazuje; ona jest paní a královna toho všeho". Ona nic jiného si nepřála, krom otce svého zase viděti a co dělá, spatřiti. V tom podívala se do velikého zrcadla a spatřila, jak otec se domů navrací, a sestry mu vstříc běží. Každý den večer ta obluda ji navštěvovala a dle svého spůsobu ji zabavovala, tak že Krásná vždy větší a větší ctnosti při ní nacházela. Krásná mu také vyznala: „Nachází se na světě mnoho tisíc lidí, kteříž horší obludy jsou, nežli vy; a já ujišťuji, že vás ve vaší ošklivosti raději mám, nežli takové, jenž ve své lidské tvářnosti podvodné, falešné a nevděčné srdce mají." Zvíře jí odvětilo: „Kdybych nějakou chytrost měl, tedy bych vám za tu uznalost velikou poklonu učinil; ale já jsem hloupý, a všecko, cokoliv vám za to učiniti mohu, jest, že jsem vám ve všem zavázán." Takového druhu byly jich rozprávky. Krásná obludě tak přivykla, že se jí nic nebála, a s radostí sedmou večerní hodinu očekávala, aby ji zase spatřila. Jediné ji mrzelo, že to zvíře, než odešlo, vždycky se jí ptalo, zdali by je chtěla za manžela míti, a že truchlivě zmizelo, když odpověděla, že ne. Zvíře chtělo tedy, aby aspoň přislíbila, že je nikdy neopustí. Krásná odvětila: „To bych vám přislíbiti mohla, ale mám velkou žádost, otce svého viděti a mám za to, že žalostí zemru, jestli mou žádost odepřete." Zvíře ji tedy dovolilo na týden k otci, ale měla se v čas zase navrátit. Otec měl velikou radost, ale sestry, které se zatím nešťastně vdaly, div se zlostí nerozpukly, když Krásnou královsky oblečenou uzřely. Ze závisti se usnesly, že ji tu déle zabaví než osm dní, aby to zvíře se rozhněvalo a roztrhalo ji. Ale desátou noc měla Krásná ošklivý sen a probudivši se stáhla prsten, který od zvířete měla a hned ocitla se zase v zámku. Celý den zvíře hledala a teprve večer našla je v zahradě bez znamení živobytí roztažené ležeti a myslila, že je mrtvé. Padla na jeho tělo a znamenajíc, že ještě jeho srdce tluče, běžela pro vodu a křísila je. Zvíře otevřelo oči, a Krásná soucitem jsouc jatá prosila je, aby neumíralo, že si je chce vzíti z lásky za manžela, ježto by bez něho nemohla býti živa. Sotva ta slova dořekla, palác celý se ozářil a přelíbezná hudba zazněla. Obluda před očima jejíma zmizela, a ona nic jiného neviděla, kromě jednoho krásného prince, kterýž jí převelmi děkoval, že jeho očarování konec učinila. Vrátili se spolu do paláce, kdež byla v sále shromážděna celá její rodina. Přivedla ji sem jedna **veliká bohyně**, která Krásnou pro její ctnost velebila.

Za to obě starší sestry proměnila za jejich bezbožnost v dvé podstaty kamenné, které u dveří toho sálu státi měly. Zároveň ponechala jim přirozenou jich citelnost, aby byly svědkyně všech rozkoší a štěstí nejmladší sestry.

Verse česká odchyluje na počátku úvodem o panování bohyně Arlo, čehož ve versi moravské není. V české není zase zmínka o synech kupcových. Za to obšírněji se líčí povaha všech dcer, vypravuje se o jejich nápadnících, o mladém synu kupcově, který se ucházel o dceru nejmladší, byl však jí zamítnut. Vůbec jest vypravování v české versi rozvleklejší; tak na př. vypravuje se, jak Krásná otci svému v hospodářství vypomáhala, ráno časně vstávala, krávy dojila, chlévy čistila a p. Za to na konci o bohyni (v tisku Olomouckém sluje krásná Dáma) není zmínky; sestry Krásné nebyly proměněny v kamenné sochy, nýbrž u Krásné svorně žily.

Z vypravovaného obsahu, v nějž nemohly býti pojaty všecky podrobnosti, jest nad vši pochybnost patrno, že tištěná povídka obsahuje všecky význačné črty, které v pohádkách odděleně brzy tu, brzy onde se vyskytují. Odchylky jako na př. rozluštění v čes. pohádce z Poděbrad vysvětlují se vlivem pohádek jiných, které tuto látku jinak vypravují. Mnohdy slova, obraty a líčení téměř do slova ve versích tištěných a pohádkách se shodují a to tak, že pohádky české více přiléhají k versi české a moravské k versi moravské. Že by skladatel povídky tištěné byl sebral jednotlivé zvláštnosti pohádek v Čechách, na Moravě a na Slovensku kolujících a z nich povídku svou setkal, předpokládati nelze, neboť v st. XVIII., kdy povídka tato poprvé v literatuře české se objevila, nebyl smysl pro národní pohádky ještě probuzen; proto zbývá toliko možnost, že národní pohádky povstaly z povídky tištěné, která jako lidová knížka v lid vnikla a jím byla osvojena, načež děj její se vypravoval ústně a doznal rozmanitých změn, které nejsou však tak pronikavé, aby původní jejich tištěná předloha nemohla býti rozpoznána. (Dokončení.)

Rýbrcoul.

Drobné črty. Podává Dr. V. Tille.

(Pokračování.)

4. *R. trestá.*

a) Posměvače.*) D. III. (4—7). Zavede listonoše, jenž byl neuctivý k němu, s pravé cesty až do zřícenin. D. III. (7—9). Zakroutí krk studentovi, který neposlechl dobré rady, a při opětovném setkání, sbíraje

*) Srv. oddíl I. *a* O bouřkách a dešti v horách.

rostliny, vyslovil jméno R.[9]) D. II. (104—105). R. přidruží se cestou k sprosťákovi, jemuž na konec roztrhá spodky a zle mu nabije. D. III. (109—110). Podobně vypráská ševci (vlivem povídek o zlatě, dokončení: dá ševci prut, kterým jej bil a z toho pak zlatý drát). D. II. (212—215). R. nasadí posměváčkovi oslí uši, kterých on sám však nevidí. D. II. (211 až 212). Pasákovi, jenž v něj nevěří, způsobí, že se domnívá míti rohy. II. (204—209). Hlupáka vytahá za nos, až myslí, že má nos až na zem. D. II. (193—197). Děvčeti, jež o něm zpívá, sáhne na bradu a udělá jí tam vous, jejž všichni vidí, jen ona nic.

b) Zlé lidi. Lakomec: D. III. (220—221). Pekařovi, jenž schovává pšenici až na špatné časy, mění ji v plevel. D. II. (45—47). Seje obilí neprávem chuďasovi vzaté a vzroste z něho plevel. D. III. (184—189). Židovi obilí na sýpce, když čeká na zdražení, mění v červy a pak přestraší jej v podobě obra. D. III (253—254). Nepoctivému obchodníkovi pošle zdánlivě housenky do zahrady a tak jej postraší. D. II. (70—71). Od lichváře kupuje jako městský radní obilí, dá na část peněz úpis, když čas vyprší, stojí v úpise, že lichvář má platit. (Verse zatemnělá.) D. II. (126—129). Pekař dělá lehký chléb, R. pozve jej do hor a zle mu tam vyčiní a zbije ho. D. II. (16—19). Nepoctivým řezníkům prodá berany, psem jim je rozežene a pak jim ještě vyčiní. D. II (20—26). V podobě šlechtice si dá ke krejčímu sukno na šaty, jež však krejčí ukradne a schová. Najde pak místo něho rohožku. V horách zjeví se mu R. na koze a místo peněz mu ještě vyčiní Krejčí pak, jak slyší kozu mečet, myslí, že jde na něj R. (Verse patrně zpracovaná uměle.) D. II. (128—129). Marnivci, jenž není nikdy s holičem spokojen, přendá jako holič vous z brady na tvář a knír až k nosu po stranách. D. II. (36 až 38). K domácímu, jenž vede všelijaký život, přijde jako kominík, vyleze na komín, křičí dolů nadávky a pěkné kousky domácího, pak zmizí a odnese s sebou kus komínu.

c) Záletníky. D. III. (17—20). Děvče s milencem v lese vymrská R. větvemi v podobě stromu a způsobí oběma nemoc. D. I. (280—281). K nevěrné ženě přijde v podobě jejího milovníka, pak změniv se v straku, prozradí se a odletí. D. II. (76—77). Se záletníkem dá si v podobě děvčete dostaveníčko, ten však najde místo dívky shnilou koňskou mrchu a ježky. D. III. (113—117). V podobě dámy ptá se záletníka na jeho dobrodružství a když on zapírá, vytne mu políček, až mu tvář zčerná. D. II. (4—8). Šlechtic, jede horami, spatří elegantní dámu, provázenou čeledínem. Sleduje je, až octne se blízko propasti, dáma s mužem zmizí a on s bídou že trefí zpět.

V této čtvrté skupině objevují se látky kombinované. Z jevů přírodních, jimiž náhle trestáni jsou lidé v horách, kteří podráždili horského ducha, vyvinula se představa o něm, že trestá posměvače nejen přírodními jevy, a tyto tresty rozšířeny nejen na ty, kdo jej urážejí, ale i na osoby

[9]) D. II. (138—139) výslovně se podotýká, že R. nemůže slyšeti své jméno a trestá toho, kdo je vysloví.

jiné, které se prohřešují proti společenskému řádu. Zde vystupují tudíž již látky, které nevznikly bezprostředně z pouhých dat skutečnosti, změněných vlivem mystické duševní sklonnosti lidové, nýbrž které vytvořeny byly uměle v tradici, po případě výmyslem autorovým.

* * *

Čtyři vzpomenuté skupiny tvoří jednu velkou oblast povídek o R. K nim druží se druhá oblast povídek, založená na jiné tradici z krkonošského pohoří — o zlatě, jehož ložiska se nalézají v krkonošských horách.[10]) Praetorius uvádí několik zpráv velice podrobných, o nalezištích zlata v Krkonoších. Na př. hned v předmluvě S., datované roku 1668 v srpnu.[11])

Hans Man vypravuje, že byl kupcem, ztratil jmění, odešel od rodiny. Starý Italian, s nímž dříve obchodoval, dal mu spis jakýsi, aby pomocí jeho nabyl zas jmění. V spise tom vylíčuje se do detailu cesta k pokladu v Krkonoších. Jsou jmenovány stromy, skaliska, označená jistými znameními, chodec je varován před různými pokušeními, až konečně dojde cíle.[12])

Z ohromného bohatství může si vzíti, kolik potřebuje. Hans Man podotýká, že tam byl dvakrát, ale jmění špatně užil, za to Božím řízením po třetí poklad nenašel. Nejlepší čas k hledání tohoto pokladu je týden umučení Páně, čtrnáct dní o Veliké noci, kdy není mnoho sněhu. Pak na den Zdvižení sv. Kříže, v křížových dnech, o svatodušních svátcích, na den sv. Jana Křtitele, Markéty, Bartoloměje a o všech kvatembrech po tři dny.

Zpráva tato, již detaily svými a určitostí, s jakou je podává, zajímavá, je důležita i tím, že pochází dle dosvědčení Praetoriova od Italiana. K Italianům, k Rudolfovské a pozdější době tíhnou většinou zprávy tyto o nalezištích zlata v Krkonoších a ukazují dosti jasně na pramen, z něhož pověsti o zlatu v horách tamních vznikaly. Praetoriovy zprávy

[10]) Pro ukrácení mluvím všudy o „zlatě" — zlatem rozumím zde rozmanité drahocenné dary R., ať již jsou z jakéhokoliv kovu, neb jakéhokoliv druhu. Doufám, že mi bude toto summární řízení prominuto.

[11]) „Von einem Schatz, so nit weit vom Hirschbergischen warmen Brunn, auff dem Gebirge liegt, und durch dem Rüben-Zahl verwahret gehalten wird, wie man darzu gelangen und gross Reichthumb daher bekommen kan. Volgende Description hat mir mein guter Freund Anno 1580 den 6. Decemb. mitgelheilet. Ich Hans Man von Regenspurg ein Kauffmann daselbst . . . etc."

[12]) „. . . so wirst du eine Klufft, gerichts gegen dem Abend liegend im Berge gebogen finden, darinnen du sehen wirst eine schöne Thür, zugericht von schönem Marmelstein, der gantz braun leuchtet, mit einer rothen blechenen Thür, beyneben ein gezierdt Fenster auch mit einem rothen bleichenen Laden. Gehe darzu, da wirst du sehen ein gölden Crucifix über der Thür, knie nieder, bete 5 Pater noster, 5 Ave Maria und ein Credo . . . (rechts) unten an der Thür gerichts herab hebe das Moosz auff, so findest du ein Loch, darinnen ein Schlissel, der schliest die Thür auf, mache den Laden auff, so wirstu Wunder Gottes sehen . . ."

dotvrzují to i na prvých místech. V D. II. (103—164) praví Praetorius, že Italiani často v Krkonoších hledali poklady, zlato a drahokamy, když však od Němců bývali přepadáni a ubíjeni, nechávali si prý růsti vousy. Že Němci následovali příkladu Italianů a horlivě chápali se příležitosti, aby lacině zbohatli hledáním zlata v krkonošských horách, o tom svědčí privilej hraběte Schafgotsche, kterou uvádí Praetorius v D. II. (164 až 166.[13])

V povídkách Italové bývají někdy přímo připomínáni, jak svědčí níže uvedená verse S. (396). Praetorius uvádí i na jiných místech velice podrobně naleziště zlata v Krkonoších. (D. III. str. 45—48 a 83—108).

S tímto hledáním zlata uveden je R. v souvislost hned v první dotčené zprávě Hanse Mana, kde o něm vypravuje.[14])

Zpráva tato je tím zajímava, že udává asi prvky představ o R. jak existovaly před Praetoriem - - přijímáme-li tuto jím otištěnou zprávu za hodnověrnou.

Podání o nalezištích zlata v Krkonoších zplodilo tedy asi druhou oblast povídek o R., členící se opět na několik skupin, v jichž versích někdy neobyčejní, pro domorodce, zjevy cizinců Italů v horách hrají asi značnou úlohu.

5. *Povídky o zlatě, v nichž nevystupuje R.*

a) Praehistorické a historické nálezy. Jak snadno vznikaly zprávy o pokladech v horách krkonošských nejen z pokusů o nalezení zlata a z hledání českých drahokamů v horách a v potocích, o tom uvidíš dvě povídky Praetoriovy: D III. (216—218). Sedlák nesl přes hory kovadlinu, upustil ji na zem, zem pukla a on uzřel obrovskou kostru a vedle ní hrnec peněz. Vezme hrnec a kovadlinu tam nechá. D. III.

[13]) „Wir Hans Ulrich Schaffgotsch von Kinast und Greiffenberg, Freiherr zu Trachenberg, fügen hiermit männiglichen denen diss Schreiben möchte zuhanden kommen, zuvernehmen, was massen vir Herrn Hans Zimmermann, Bürgern und vornehmen Chymisten Medico in Leipzig uff sein . . . ersuchen, ein Privilegium gegeben . . . in unsern Herrschaften und Landen, bevor aber auf dem Riesenberge und der Isterwiese allerhand köstliche Sachen, als Edelgestein und Perlen auff seine Unkosten zu suchen, . . . Es haben wir aus auch vorbehalten, dass gedachter Herr Zimmermann aus . . . den Zehenden alles, was er überkommen mochte, zu entrichten schuldig seyn soll . . . welches also geschehen in Leipzig den 26. Decembris Anno 1613.“ Srv. o Italianech též zprávu v Krebsovi.

[14]) „Der leidige Satan aber der Rübe-Zahl, thut manchen erschröcken, denn er läst sich erstlich sehen in Gestalt eine grossen grauen Münches, mit einer Lauten, schlagende, Dass die Erde erbebet, reichende über alle Bäume, darnach nirfft er die Lauten nieder, wie grosser Donnerschlag, jetzt kombt er in eines grossen Bären Gestalt davon in andere grausame Monstra verwandelet, dergleichen nie gesehen seyn, bald läst er ein grosz Feuer von ihme scheiden, denn ein gross Feuer flott, gegen ihm welzen, und desz Schreckens ist viel Letzlich, wenn man zu der Burgk gehet, wirfft es Hagel, als messinge Büchsenkugel, es ist nur Blendwerck, kehre dich nichts daran.“

(178—181). Pocestný najde v horách hrnec peněz zlatých [15]) a vezme jej s sebou. Cestou jej prohlíží a zdá se mu, že je to uhlí (byly asi promíšeny prstí a zašlé). Cestou hrnec potěžkává, zdá se mu zas, že je to křemen. Pro velkou tíži roztrousí část cestou, ale ty, jež donesl domů, jsou marianské groše z r. 1500.

b) Nerosty — zlato. S. (396). Farář, jdoucí horami ke křtu, vidí Italiana, jak z potoku vybírá kaménky a klade je vedle sebe na hromádku. Jak vidí faráře, prchne. Farář vezme si několik kaménků, ukazuje je zlatníkovi, jsou to vzácné drahokamy. Hledá pak onen potok, ale nemůže ho nalézti. [16]) D. III. (75—78). Tovaryš vidí v noci v horách jakoby hromadu svatojanských mušek, ráno najde, že je to zlatý písek. D. II. (120). Jinému tovaryši zdá se v noci o horách, že vidí v jeskyni ohnivé dračí oči, za dne najde čisté zlato ve skále na tom místě a vyloupne si je. S, (419—420). Sedlák, jenž šel do hor na dříví, usne, vidí pak svítivou skálu, urazí z ní pár kousků, dá je dětem k hraní, zlatník jede kolem a koupí od něho ty kousky za 6 tolarů. D. III. (153—154). Stará žena na Moravě [17]) vyprávěla kováři, že nasbírala v krkonošských horách pěkné křeménky, které však nekřesaly jiskry, nýbrž zlaté drobty. D. III. (81—82). Jeden člověk najde v horách trhlinu v zemi, v níž se cosi svítí. Hmátne tam, chytí ropuchu. Ruku má celou černou, když ji však očistí, je z bláta zlato. D. III. (27—28). Jiný člověk vzal si ze Sněžky na památku kus země, když se však vrátil domů, bylo to čisté zlato. D. III. (227—228). Jinému, který vyšel na Sněžku hledat R. přibytek, napadalo do střevíců tolik písku, a když se večer zouval, našel ve střevících zlato. D. III. (222—223). Se Sněžky se zřítila s pronikavým zvukem lavina a když roztála, našli sedláci plné klobouky dukátů (sic) a dali je dětem k hraní. D. II. (88—90). Tři chasníci nacházejí cestou v horách po zemi peníze, ale jak se pro některý shýbnou, jsou to střepy a kaménky. Jeden je schovává, a z těch je pak zlato. D. III. (63—64). Kdosi si z černého rybníka načerpal vody a když ji donesl domů, našel v ní zlatá zrnka.

---

[15]) Patrno, jak snadno se v podání zaměňuje zlato — peníze — dukáty — zlatý prach — poklad — skvost v záměnu lidí, tak snadno nepozorovaně v tradici vznikající, mění pak verse zcela přirozené v zdánlivě nevysvětlitelná podání.

[16]) Připojuji zde kombinaci trochu odvážnou, ne však nezajímavou aspoň pro vznikání jednotlivých zpráv. Z předešlého víme, že Italiani hledali v horách krkonošských zlato a asi též české polodrahokamy. Z onoho návodu Hanse Mana vysvítá, že obávali se při hledání R., který objevoval se v podobě medvěda, mnicha atd. Že neobyčejné oděvy Italianů a jich nápadné zjevy v pustém lese často vyvolaly u prostých chodců představu o R., dá se předpokládati zcela pravděpodobně. Výklad naší verse byl by pak dosti veselý. Farář vida Italiana domníval se, že vidí R., Italian vida postavu v kněžském oděvu (farář šel ke křtu), domníval se rovněž, že jde naň R. a tak bál se jeden druhého. Praetorius připojuje, že farář na tom místě již onoho potoku nenašel. Připojený výklad toho na pohled nadpřirozeného jevu podává se sám sebou.

[17]) Jabloně v horách viz též oddíl 6. d. o R. jenž prodává jablka v horách.

c) Rostliny — zlato. Povídky tohoto oddílu odchylují se již mnohem značnější mérou od pravděpodobnosti než předešlé a shodují se touto svou nepravděpodobností s oddílem následujícím. D. III. (64—66). Hladný tovaryš najde v horách hrachové pole u potoka, natrhá lusky a vezme si vody, ze zbytků v hostinci zlato. D. III. (108—109). Chudá žena natrhá v lese jahod, jež se jí doma mění v dukáty. D. III. (251 až 252) a D. III. (252—253). Jiným dvěma ženám mění se ve zlato v horách natrhané šípky (v druhém variantu jen zrnka šípková). D. III. (228 až 230). Sedlák natrhá si v horách planých jablek a když je doma zkouší, mají zlatá jádra. D. II. (53—55). Ševci v horách najdou jabloň, natrhají jablek do ranců, když chtí jíst, najdou ropuchy a kamení. Vysypou to, až na jednoho, jenž pak najde hrudy zlata. (Stupňování verse předešlé.[18]) D. III. (22—23). Děvče uvije pro milence věnec; když dojde domů, je z květin hnůj; ale prut, na který vila, je stříbrný. D. II. (65—66). Chasník uřízne v lese hůl, oloupá ji do poly, je pak zlatá.

d) Zvířata — zlato. D. III. (69—71). Střelec vidí kukačky se prát, jednu sestřelí, když ji nese domů, je z ní kámen, rozbije ho o skálu a v něm zlata za 10 tolarů. D. III. (73—74). Několik studentů vidí letět čápa, jenž upustí 2 brky, jeden student je zdvihne, doma jsou zlaté. D. III. (218—220). Zbloudilý muž vyleze v horách k stračímu hnízdu, sebéře 20 vajec pro děti, uzří pak člověka, jde za ním, najde cestu. Doma vejce zlatá. D. II. (128). Truhlářští pomocníci slyší v lese ránu, blízko nich padne srnec, vezmou jej do hostince a najdou při rušení ve vnitřnostech tři zlaté kule. D. III. (149—151). Lidé viděli v horách stádo jelenů, jimž se na slunci svítily parohy jako zlaté. Jeden člověk jednoho zastřelil, ale když k němu došel, byl jelen pryč, na jeho místě však pytlík dukátů s rázem jelena. D. III. (161—162). Jeden člověk viděl v horách ohromnou svini se zlatými bradavkami, na kterých ssálo množství podsvinčat. D. II. (119). Z horského rybníka vylovili kapra se zlatým kruhem na krku, zmizel jim však, a byl nalezen brzy na to 14 mil daleko v Odře u Vratislavi. D. III. (148—149). Sedlák chytí v potoce v horách ohromného raka, jenž pak doma má klepeta a kaménky ze zlata. D. III. (225—226). Dle pověry je krtčí pravá přední tlapka, za živa krtkovi ukousnutá, velmi silné kouzlo. Jeden sedlák si nožku tu zjedná, a když ji pak ukazuje, je ze zlata D. III. (255—256). Košíkář najde v horách na lejně množství chrobáků, donese to domů a najde pak jen uhlí a dukáty.

Z obou oddílů *c) d)* patrno, jak fantasie těch, kteří tradici dál podávají, stupňuje nálezy zlata v horách do čistých nemožností, aplikujíc je buď aspoň na zdánlivá fakta (brouci zlatohlávci) nebo nesoudně na děje zcela různorodé. K nim druží se i některé povídky různé.

e) Varia. D. III. (33—36). Čtyři sluhové jdou v horách za šlechticem, jehož kůň ztratí podkovu. Jeden si ji schová, je potom zlatá. D. II. (133—134). Chodci v horách marně hasí hořící keř, když dojdou do hostince, je na jich šatech místo popela usazeno zlato. D. III. (157—158). Sedlák štípe v horách dříví a za každou ranou najde dukát.

Tyto povídky o zlatě, pokladech a drahokamech v krkonošských horách dávají pak ve spojení s vírou v R. látky nové, kombinované, ještě víc traditionelní fantasií rozvité, jež nejsnáze dělí se dle způsobu, jakým R. poklady lidem udílí.

6. *Povídky o zlatě, v nichž vystupuje R.*

a) R. dává zlato darem. D. III. (43—45). Vozka potká v horách R., jenž se s ním rozdělí o pomeranč, dá mu kůru z něho, z které později zlato. D. III. (71—72). Sedlák potká sedláka, dostane od něho piva a chleba, na cestu ještě kůrku, z té pak zlato. D III. (110 až 111). Žena stížená zimnicí dostane od muže v horách zrní, kterým se uzdraví a zbytek zrní změní se v zlato. D. III (171—172). Chudá žena pod Sněžkou prosí sedláka o jídlo, dostane mléka, ze zbytku udělá sýra, který se mění v zlato. D. II. (61—62). Žebrák prosí R. o chléb, dostane tři kořínky, nají se jich, ze zbytků zlato. D. II. (90—91). Vozka vidí v horách člověka na řípě, prosí o pár řep, dostane, jednu schová a najde místo ní kusy horniny plné zlata. S. (401—411). Chudá žena hledá kořínky v horách, potká sedláka, který ji dovede k díře plné dukátů. S. (389—390). Chudá žena hledá kořínky, zbloudí, potká myslivce, který jí dá listí z jednoho stromu do koše, místo kořínků. Žena listí vysype, ale když dojde domů, najde ještě několik dukátů. Vysypané listí již nenajde. D. III. (257—262). Podobně radí sedlák zbloudilé kořenářce, sám jí listí nasype, ona je vysype, ale najde doma jen několik dukátů.[18]) D. II. (95—97). Hoši jdou hrát do hor v kuličky. Potkají soudruhy, mnoho kuliček na nich vyhrají, pak zase prohrávají až na svůj původní díl, když se vrátí domů, jsou z kuliček zlaté knoflíky. D. III. (164—170). Studenti v horách hrají míč, najdou soudruhy, od nichž dostanou míč ze zlata, o který se pohádají. Zjeví se muž, jenž míč rozdělí na 4 díly a na každém dílu je napsáno jméno dotyčného studenta. D. II. (93—95). Hoši hrají v horách v míč, najdou soudruhy, vyhrají 2 zlaté míče. S. (435). Pocestnému v horách zláme se hůl při skoku přes vodu. R. jej potká a dá mu jinou, která však je cestou stále těžší a těžší, až ji pocestný zahodí a brzy pak znovu najde svou (!) Lituje, že darovanou, jež asi byla ze zlata, si nepodržel. (Verse skomolená). D. II. (190—193). Několik studentů v horách nemůže přes vodu, vandrovní dá jim hůl, která je lehce přes vodu přepravuje. Jednou ji zapomenou a musí se pro ni vrátit, po druhé najdou místo ní hůl ze zlata, kterou si mezi sebe rozdělí. D. II. (47—51). Dva zbloudilci potkají v horách vznešeného pána v kočáře, prosí, pán uřízne jim dvě hole, jeden svoji hůl rozmrzen odhodí, druhý najde na noclehu, že je ze zlata. S. (386—387). R. přijede ještě se

[18]) Tyto dva varianty o listí změněném v dukáty mohou míti velmi snadno skutečný fakt za podklad, co známý dobrodinec ženám s listím v kutku dal do košíka několik peněz.

dvěma na chudou vesnickou svatbu k tanci do hospody, tančí s nevěstou, dá jí dvě rudé stužky na ruce, ženichovi peníz jak tolar veliký, platí útratu, na druhý den odjede, farář pozná pak, že peníz je portugalský zlaťák, stužky náramky (patrně korále.[19]) D. III. (307—309). Pijan žádá prvního, koho potká, za kmotra. Potká R., dostane podvazek a zástěrku(?) Doma v tom najde dukáty. D. III. (37). 3 žebráci potkají pána v kočáře, prosí, dostanou almužnu každý v papíru. Jeden ji otevře hned, má fenik, druhý později, má dva groše, třetí až na noclehu, má dva dukáty. S. (394), R. přijede jako cizinec s třiceti koni a třemi trubači k šlechtici, žádá nocleh, veze svou kuchyni s sebou, posílá šlechtici večer i ráno jídla, jednu mísu plnou dukátů. D. III. (205—207). Hráč dámy dostane od R. hrací prkénko, prohraje celé jmění, rozbije prkénko, z kamenů tolary a dukáty, z prkénka v peci hruda stříbra. D. III. (198—200). Karbaník dostane od R. karty, ale nesmí je zahodit, až se opotřebují, nýbrž zapalovat si jimi dýmku. Vyhraje jimi mnoho peněz a při spalování kape z nich zlato. D. III. (29—32). Chudý student jde do města, potká vznešeného pána, dostane od něho balíček. U města najde v něm psaní na sebe a dýku ze zlata. D. II. (200—202). Chudý student potká v horách R. jako kupce se sluhou, stěžuje si, že si nemůže koupit jistou knihu, dostane ji hned, z ní pak škatule plná dukátů. D. III. (182—184). Tovaryš dostane od R. střevíce, jež však nesmí zahodit, až se prodrou. Po několika letech je rozřeže a najde v nich tolik dukátů, kolik let je nosil. D. II. (199—200). R. dá poslovi psaní, aby je roznesl jako pozvání k několika lidem, aby k němu přišli za kmotry. Poslovi dá 7 grošů, z nichž pak dukáty, z psaní stane se sýra, na němž místo pečeti dukát. D. II. 198 až 199. Chudému sedlákovi zastřelí R. v horách divokého kance, uvaří mu ho a dá mu k němu zlatý nůž. D. II. (132—133). Tesař ztratí v horách klobouk, dostane od kupeckého sluhy, jenž má dva, jiný, který se pak změní v koňskou hlavu.[20]) Zahodí ji, ale z ní padají dukáty. D. II. 181—183). Děvečka vyprosí si v horách od drvoštěpa třísky, cestou jich mnoho zahodí, že jsou těžké, doma má v zástěře zlato. D. II. (100—101). Posel uzří v horách ležet černého muže s velkým nosem, spícího, a kol něho mnoho zlata. Když dojde nocleha, najde na střevících přilípnuté dva dukáty. D. III. (200—204). Muž má zlou ženu, prosí R. o »Weiberwurzel«, dostane kořínek, karabáči podobný, jímž pak ženu krotí. Ale z karabáče padají dukáty, jejž žena tajně schovává a stále neposlouchá. Až po její smrti najde muž její poklad. (Pokračování.)

[19]) Výklad přirozený, že neznámý cizinec obdaroval svatbu, k níž se nahodil, je patrný. Podobně i pro několik následujících.

[20]) R. nasazuje zvířecí hlavu srv. též oddíl 8. R. hostí v horách D. III. (170—171).

O české písni faustovské.

Uvažuje Dr. Arnošt Kraus.

V V. ročníku tohoto časopisu uveřejnil Dr. J. Jakubec na str. 426 až 429 „Hystoryckou píseň o dalece rozhlášeným, též dobře známým Janu Doktoru Faustu", která jest tak zajímavá a důležitá, že zasluhuje zvláštní úvahy. Význam její vystihl sice vydavatel pěknými a ráznými větami, ale neznaje doby vzniku jejího a pokládaje ji dle všeho za dílo ne příliš staré, nebyl dosti spravedliv k poetické a myšlénkové ceně její, které jí zabezpečují vynikající místo v starší naší literatuře prostonárodní, tak kuse jen známé.

Stáří písně nelze ovšem určiti dle vročení „Vytištěna roku tohoto", ale jiné důvody vedou nás k cíli. Předně, hledíme-li k písni samé a srovnáme její vzezření s četnými jinými, překvapí nás neobyčejně malý formát (10 × 7·5 cm.), její pravopis čistě bratrský, že nejen při verších, nýbrž ani při strofách nejsou odstavce, starobylá forma čárek, vše to ukazuje k vysokému stáří, třeba že žádný z těchto důvodů o sobě nerozhoduje.

K tomu druží se nápěv; píseň zpívá se jako „Ukrutná smrt, přehrozná smrt", t. j. jako píseň duchovní, již známe jen z takových citátů, která však přes svou oblíbenost se vytratila a cituje se nejnověji v Koniášově „Cytaře" z r. 1721.

Rovněž starobylá jest dřevorytina, zdobící titul písně; představujeť válečnou loď, jak se malují v 17. a na počátku 18. století, na palubě vidíme vůdce ve velké paruce (allonžové), a stožáry zdobí český lev, rakouský orel a uherský kříž. Tento obraz ovšem není ryt pro naši píseň, s níž nemá žádné souvislosti, spíše patřil k nějakému spisu, nebo písni o snahách Karla VI. zříditi válečné loďstvo zemí dědičných, ale přece sesiluje domnění, že tisk naší písně pochází ještě z minulého století.*)

Důležitější pro určení stáří písně než tyto důvody zevní jest úvaha jiná: existuje německá píseň o Faustovi, o níž ještě bude níže promluveno, tato píseň je zachována čtyřmi tisky, rovněž nedatovanými. Ale všeobecný úsudek je, že nejstarší z nich pochází z konce 17. nebo začátku 18. století, jak soudí K. Engel („Zusammenstellung der Faustschriften" str. 123), kdežto A. Tille ve zvláštním spise „Die deutschen Volkslieder vom Dr. Faust" na str. 26 snaží se omeziti stáří jeho přesněji lety 1715—1735. Tille prozkoumal hlavně, jak se střídají v tiscích ze začátku 18. století rovná příčná čárka a vlastní komma, a třeba že se nemohu zbaviti pochybnosti, hodí-li se toto kriterion na malé a nej-

*) Zajímavý tento tisk jest nyní v Národopisném Museu Československém

menší tiskárny literatury lidové (v češtině nelze s ním operovati), přece není pochyby o tom, že německá píseň byla tištěna již v prvních desetiletích 18. stol. Jelikož pak německá píseň jest z české přeložena,*) patrně i česká píseň musí pocházeti ze začátku 18., ne-li dokonce ze sklonku 17. století, a tisk Dra. Jakubce jest otiskem ze starší předlohy.

Zjistivše toto stáří písně otážeme se po jejích pramenech, jejím významu a účinku.

I.

Na rozhraní 17. a 18. století bylo možná čerpati znalost báje faustovské předně z románů. Nejstarší z nich vyšel r. 1587 z tiskárny Spiesovy ve Frankfurtě a byl pak tištěn velmi často do konce století, kdež byl zatlačen pokračováním: knihou o Wagnerovi. Dle něho (nedá se pro okamžik blíže určiti, z kterého vydání) zpracoval r. 1611 známý Carchesius českou knihu, která sice vyšla ve dvou vydáních (nejspíše hned r. 1612), ale ač mírnila všemožně narážky konfessionelní, přece neušla klatbě, zaviněné protipapežským stanoviskem originálu svého. Objemnější zpracování bylo Widmannovo z r. 1599 a pozdější jeho zpracování Pfitzerem z r. 1674, kteréž mnohem později v našem století vynecháním objemných poznámek bylo Kurzem zkráceno a v této podobě na český jazyk převedeno V. R. Krameriusem a čte se podnes v Čechách. Jako básník nemohl znáti toto zkrácení, sotva asi také znal zkrácení starší od t. ř. Christlich Meinende (knihu jarmareční), jejíž nejstarší tisk známe teprve z r. 1725.

Vedle toho mohl básník znáti Fausta také s jeviště. Tvrdí se, že hned v 16. století existovala lidová hra německá o Faustovi. To jest ovšem sporné. Bezpečně již r. 1588 geniální anglický dramatik Marlowe zpracoval Spiesův román po anglicku, a není pochyby, že dílo jeho od známých anglických herců bylo záhy přeneseno na pevninu. Oznamuje-li na př. r. 1651 saský principál J. Schilling českému guberniu, že chce v Praze hráti mezi jinými tragediemi (vesměs anglickými, pokud je známo) také o Faustovi, jest patrně míněna Marloweova tragedie. Jaké bylo německé drama 17. století, ovšem nevíme, známe je jenom z několika údajů a z textů loutkových her, pocházejících většinou z našeho století, které ovšem částečně připomínají nápadně Fausta Marloweova. Kdy byl Faust poprvé hrán česky, nevíme.

Mimo román a hru mohly působiti na skladatele — nehledíme-li k první vědecké práci Neumannově (Disquisitio z r. 1683) — různé zkazky lidové. Snad již tenkráte vypravoval si český lid o Faustovi; mohl též znáti, co se vypravovalo o jiných, více méně slavných kouzelnících, na př. o Zítovi, o němž kdysi psal Dubravius (několik jeho kousků vypravuje se hned v nejstarším románě o Faustovi). A konečně byl tu

*) Důkaz toho tvrzení provedl jsem ve svém článku »Faustiana aus Böhmen«, Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte XII. 61—92.

pramen další, tím důležitější, čím více skladatel byl básníkem — jeho fantasie.

Báseň naše obsahuje mimo úvod (str. 1, 1—4) a napomenutí (str. 21 a 23):

1. Faustův život a spolek s ďáblem (str. 1, 2 a 22).
2. Kterak Faust si dal od ďáblů sloužit (str. 3—9).
3. Faustova cesta do Jeruzaléma (10—16).
4. Následek její, kterak Faust si dal vymalovati krucifix (17—20).

1. O předcházející historii Faustově nedozvídáme se ničeho jiného, než že studoval s pilností, to jest všeobecný rys pověsti. Román uznává jeho nadání a pilné studium, kterým se stal s nemalou pochvalou mistrem theologie a pak doktorem lékařství; u Marlowea a v řadě her počíná monologem, kterým uvažuje o všech fakultách, které již všechny prostudoval. Že svými studiemi nedospěl té vznešenosti, ke které byl oprávněn, nýbrž prováděl jen velikou pýchu, nestojí v té formě nikde, jest však nevysloveně všude obsaženo, zde stojí báseň na půdě všeobecné tradice.

Síly této tradice, pokud se týče spolku s ďáblem, byl si skladatel tak vědom, že ani neuznal za nutno zmíniti se o ní. Zdá se tedy, že i on předpokládá obecný spolek s ďáblem, dle něhož Faust po 24 letech má propadnouti jeho moci. Ďáblové musí Fausta poslouchati, poněvadž slíbili (strof 8); ďáblové zase ho napomínají, aby nelitoval, neboť musí splniti, co slíbil jim (str. 12), t. j. patrně býti Bohu nepřítelem, za svou věrnou službu chtí míti plat (str. 15). Konečně Faust musí s tělem a duší do pekla a ďáblové se vymstí na něm, všechno, čím je sužoval, odplácejí mu.

Podobného rysu neznám odjinud, všude jinde mluví se všeobecně o utrpení zatracených, nikde není uvedeno v takové spojení s činy, které Faust páše v době spolku svého; je to myšlénka velice pěkná, která také povyšuje vypravování o šprýmech Faustových na důležitou část básně, ne pouhou řadu anekdot; svědčí to o skladatelském nadání básníkově.

Že Faust cituje duchů 40.000, rovněž nemá dokladů odjinud. V románě musí se spokojiti s jediným duchem, kterého mu právě peklo pošle, v dramatech volá jich více, jednoho po druhém; kniha o Wagnerovi ovšem vypravuje, jak tento, ještě za živobytí svého pána, citoval duchy tak neobratně, že místo jednoho jich přišlo 6000, a dobrý Wagner nedovede se jich zbaviti, ale to sem nepatří, číslo zdá se býti vlastním nápadem básníkovým.

Tak jest též s okolností, že Faustovi slouží duchové dva. Všude, i v dramatech, má služebníka jen jednoho, ale vždy slyšíme, že ducha Auerhana před smrtí zaopatřil, jaksi zanechal Wagnerovi. Z toho mohla vzniknouti myšlénka, že mu tento duch také sloužil, také v některých loutkových hrách slouží Auerhan Kašpárkovi (m. Wagnerovi), v jiných se Faustovi jen k službě nabízí, ten ho však odmítá. Jméno Auerhan dokazuje, že básník nečerpal z Carchesia, neboť tam se nazývá Tetřev.

Zajímavé je také jméno druhého ďábla: Mestofeles; ukazujeť zjevně k tvaru Mephistopheles, a ten opět by mohl znáti jenom z dramatu, neboť v románech zní Mefostofiles, v Christlich Meinende Mefistofiles, za to v řadě loutkových her a to i v starších, které nejeví asi vliv Goethova Fausta (jako Ulmská) stojí Mefistofeles. Zvláštní jest, že právě prameny, souvislé s naší písní, mají tvary na -us (Mevestophilus v písni německé, Mefistofilus v rakouské, Mefistofalus v tyrolské hře). Nebyl podobný tvar původně i v české písni? Ale kterak by byl mohl na jeho místo nastoupiti tvar nynější? Česká loutková hra má tvar zvláštní Mefistofil (z Mefistofles, které se v některých dramatech německých vyskýtá?) nebo špatným čtením švabachového f Mesistofil (také Mesistáfl vysloveno).

Rozhodně pak z dramatu pochází, že oni dva čerti líbili se Faustovi pro rychlost svou; máme sice již v románě výjev, jak Faust volá tři duchy, aby mu upravili hostinu, a podrží si z nich toho, který je rychlý jako myšlénka lidská (druzí jsou jako střela a jako vítr), ale mnohem důležitější je tento motiv v dramatu, neboť zde Faust podle rychlosti si vybere sloužícího ducha, ovšem vždy toho, který je tak rychlý jako myšlénka. Spokojí-li se tedy píseň s rychlostí letící střely, jsme na pochybnosti, je-li to následek střízlivosti básníka, nebo je-li to pouhé prostonárodní přirovnání, které jen náhodou se s dramatem shoduje.

2. Služba čertův u Fausta je vymezena slovy třetí strofy; musili Fausta nosit a jemu přinášeti, cesty a požitky jsou cílem spolku jeho; úplně zapomenuto jest, že vlastně Faust se spojil s ďáblem, aby všechny příčiny na nebi a zemi vyzkoumal, což i spisovatele nejstaršího románu nadchlo k slovům biblickým, že vzal na se křídla orličí, a co činí vůbec Fausta nositelem badatelského titanismu. Zcela podobně chová se ostatně k Faustu i Christlich Meinende, u něhož o touze po vědění nečteme rovněž ničeho. Požitky a cesty jsou ovšem obsahem všech tradic, a je samozřejmo, že ke každé jeho žádosti daly by se nalézti parallely v literatuře, ale není toho potřebí. Tato myšlénka byla blízka prostému rozumu, a snad na některém českém velmoži měl básník vzor pro požívače, který konal cesty, lovil, pojídal vzácná jídla, pil víno ze Španěl a Rakous, nosil šaty se zlatem, stříbrem a perlami, a dal se hudbou a kratochvilnými komediemi baviti. O zvláštním umění v lovení ryb nevědí prameny, ale ptáky chytá v románě na tyč oknem vystrčenou.

Zvláštní rys jest však, že Faust užívá své moci, aby ďábly týral, že jim ukládá věci zbytečné, jen k jich sužování vymyšlené. Jest to jakýsi zbytek povýšenosti Faustovy, kus jeho titanismu, že jej vidíme aspoň v tomto smyslu vykonávati vládu nad zlými mocmi, vládu až ukrutnou, která dohání peklo k zoufalství. Již Sommer*) ve své úvaze z r. 1845 poznal, že v tom je rys prostonárodní a že se tu shoduje píseň jenom s nizozemskou pověstí faustovskou.

V té čteme, že Faust, chtěl-li si vyjeti se svými neunavnými koniky, dal si od svého Josta udělati most přes řeku a dláždění ve městě Bommel,

*) Faustsage v Encyklopaedii Ersch-Gruberově.

které však Jost hned za vozem musil zase vytrhávat, aby vše bylo v dřívějším stavu; poněkud nejasně vyjadřuje to naše píseň slovy, že kázal dláždění dělati napřed i vzadu. Jost vydržel tuto službu, ač se dal najati na 7 let, jen čtyři roky, pak prosil za propuštění, třeba by byl sloužil zadarmo, ale Faust nechtěl; podobně i v písni ho duchové prosí, aby je propustil (str. 8), byli by ho raději opustili (str. 16).

Jest vyloučeno, že by tato shoda mohla býti nahodilá, že by se týž motiv, protože vypadá prostonárodně, mohl vyvinouti v Čechách a v Nizozemí; zde asi rozhodně sledoval básník tradici nějakou. A rovněž nevyrostlo patrně na české půdě, že Faust v Řezně na Dunaji hrál kuželky. Který pak Čech ví o pověstném víru řezenském, na němž Faust měl svůj kuželník a (musíme si domysliti) nohu si neomočil!

Nositelem této tradice nemohl býti román, neboť v něm oněch rysů není, zbývá tedy opět drama; uvážíme-li, že vedle anglických vystupovali i nizozemští herci, pochopíme, kterak nizozemské rysy mohly přejíti do hry i v Praze dávané.

Co je nejkrutější, jest nápad Faustův, stříleti do ďábla. K tomu není nikde analogie a jest to snad výmysl básníkův. Měl i k tomu vzor v chování nějakého vrstevníka k sedlákům?

Shledali-li jsme již v této části rysy samostatné, nemáme dokonce žádného pramene známého k části třetí a čtvrté.

3. Ačkoli Faustovi dle str. 2. sloužili ďábli jen dva, přece jich povolá k obtížné cestě do Jeruzaléma hned dva tisíce, už v tom vidíme, jak básník se emancipuje od pramene svého. Posílá Fausta do svatého města, které, rozumí se, čertům je velice odporné. Co chce básník slovy „rozličnou řeč také uměl“, nevím. Považuje to za nutnou přípravu k cestování? Vězí v tom asi myšlénka, že Faust každou řeč uměl bez učení, a ta se vyskýtá v různých hrách, mohla však vzniknouti i samostatně na různých místech.

Faust se ptá ďábla, byl-li tam, když Pán Ježíš umřel. Ďábel jako by byl očitým svědkem, a tu, když ukazuje Golgotu, ptá se ho Faust, jak Pán Ježíš vyhlížel. V rozpacích ďábel praví, že žádný malíř by to nemohl namalovat, že Faustovo srdce by se rozpuklo, kdyby to uviděl. Faustovi nejde o nějaký popis. Chce, aby mu ďábel Pána Ježíše ukázal.

Tomu mohl se přiučiti stejně z románů a z dramat básník. Dle Spiese ukázal Faust císaři Karlu V. živého Alexandra Velkého a jeho manželku, vykládaje věc takto: „Prastaří duchové, kteří Alexandra viděli, mohou na se vzíti takový tvar a proměniti se v ně.“ Studentům ve Wittenberce ukázal Helenu řeckou, že byli nadšeni její krásou. Dle pozdějšího vydání vykládal v Erfurtě Homéra a ukázal posluchačům všechny slavné hrdiny Iliady, z nichž Polyfém jim nahnal dosti strachu. Neméně v dramatech je všeobecné, že Faust takořka kinematograficky představuje osoby dávno zemřelé. U Marlowea jsou zjevy tytéž jako u Spiese; dle nejstarší zprávy o německé hře i zde vystupoval Alexander a Helena při dvoře, podobně i v českém dramatě (Eleonora!). Později zatlačeny tyto zjevy biblickými nebo fantastickými (David a Goliáš u Kopeckého).

Z obou pramenů tedy mohl čerpati zvláštní smysl, jaký Faust přikládá otázce, jak někdo vyhlížel.

Aby snad ďábel na se vzal podobu božskou, to je požadavek přespřílišný. Směle můžeme jej počítati k domnělým mukám, kterými Faust týral ďábla. Věc ovšem dopadne jinak. Ďáblové proti neslýchanému požadavku se oprou. Faust se s nimi hádá, až pozbude rozumu, a tu zjeví se mu na nebi sám Bůh! To jest rys, jemuž není v celé literatuře faustovské rovno: Bůh sám podává hříšnému Faustu ruku; zázrak učiní k vůli němu. Patrně by tak nečinil, kdyby Faust byl již svou smlouvou tak nadobro ztracen, jak ďábel tvrdil. Možnost, že by Faustovi mohlo býti odpuštěno, kdyby srdečně a vroucně litoval, obsahují německé verse, ale protestantsky ráz jejich nepřipustil, aby vyšší moc se mísila do pře člověka s ďálbem. Zde tušíme zase něco z mírnější povahy starých legend o Theofilovi.

Faust cítí nad obrazem lítost,*) a ďáblové se strašnými hrozbami a výčitkami přeruší cestu a odnesou ho zpět. Chovají se tak, jako ďábel v románech, kdež jest služebníkem velmi nepříjemným a často strašnými hrozbami odvrátí Fausta od dobrého předsevzetí — tato shoda, která v básni jeví se nedůsledností, může však býti nahodilá.

Že ďáblové odnášejí Fausta zpět „do Majlandu“, děje se patrně proto, že dle mínění básníkova bylo tam jeho obydlí, ale kterak se tam dostal? Dle románů žil hlavně ve Wittenberku, podobně dle většího počtu dramat, pokud ho nezaměnily s tiskařem a nedaly mu Mohuč za vlast. Jen v české loutkové hře je Faust z Majlandu. Je to nedorozumění, které se mohlo udati již v některém dramatu? Sotva asi stojí Majland místo Mainz, — jak mínil Engel, ani místo Anhalt, jak jsem se domníval sám. Bude vůbec nesnadno o tom pravého důvodu se domakati. Budiž jen poukázáno k tomu, že ke konci 17. století hráli v Praze italští herci (r. 1686 Nannini atd. atd.), nevíme ovšem, zdali přijali zde již tehdy do svého repertoiru oblíbeného Fausta. Stalo-li se tak, mohli snadno ho lokalisovati ve své vlasti, ač bychom očekávali, že si vybrali město více učeností slynoucí než Milán. To vše jsou pouhé dohady, může to právě tak býti nápad českého básníka. Milán byl v Čechách od dávných dob až do dnů veteránů Radeckého jedním z nejpopulárnějších měst. Rozhodně nenapadlo ještě básníkovi z Fausta udělati krajana za kterého ho pokládali ke konci století, jak ujišťuje Hněvkovský v předmluvě ke svému „Doktoru Faustu“.

Navrátivše se do domu Faustova, slouží prý mu duchové, ač neradi, dále; jak dlouho, nevíme, tak že nemůžeme posouditi, děje-li se malování kříže ještě v týž den nebo později, ze slov „hned zase“ souditi se může, že se to stalo týž den, že tedy celý děj odehrál se v tajůplnou dobu velkého pátku.

---

*) Začátek strofy jest otištěn chybně, místo Faustus ve svém srdci vzdychal čti: Žalostně v svém srdci vzdychal.

4. Faust zkouší nově nabytou moc nad duchy. Svou vůli chce prosaditi, snad také obnoviti bolestně sladký cit při spatření nebeského obrazu. Ďáblové obraz, který mu nechtěli vykouzliti na okamžik, mají mu zhotoviti z pevné a trvalé látky, mají mu kříž namalovati. Látky k tomu potřebné shánějí se se zvláštní pečlivostí, barvy a plátno přinesou se z dalekých zemí, plátna jemného jsou tři lokte, obraz bude tedy dosti veliký, a to přinesou z Portugalu. Nevíme, myslil-li tím tu zemi nebo město (Oporto, dříve Porto Cale) jako v německém překladě.

Ďábel má namalovati Krista na kříži, ale než se dá do práce, ptá se, zdali Faust stojí dojista ve svém slibu. Nevěří snad v sílu smlouvy a v platnost její? Nebo je tím naznačeno, že žádná smlouva nemůže Fausta vázati k zatracení, lituje-li srdečně? Jasně toho nepoznáváme, ale cítíme, že slova, kterými Faust ďábla uspokojí, jsou rozhodná pro celý jeho osud: po Bohu netouží. I žalost, kterou nad obrazem cítí, zatajuje. Je vůbec ochoten dostáti slovu, jako v rozmluvě s doktorem Klinge v Erfurtu (též u Carchesia): Oběti sem, oběti tam, praví tam asi, nebylo by poctivé ani chvalné, nedostáti slibu; konečně ďábel mi poctivě dodržel, co mi přislíbil, protož i já chci mu poctivě dodržeti, co jsem jemu slíbil

Nevíme ovšem, jak dalece vytrval v tomto vzdoru. Poznává meze ďábelského umění, ďábel nemohl napsati nápis Krista Pána — ale bylo již pozdě, báseň vypravuje pak pouze o osudu Faustově v pekle. Křížem zažehnává se ďábel. Básník nás překvapuje dvojnásob. Čert se dá do malování, namaluje opravdu kříž dle skutečnosti, ale pak se potajmu svěřuje Faustu, že obraz není celý: Pilátův nápis se jménem Kristovým napsati nedovedl. Je to rys rozhodně katolický. Souvisí snad s pobožnostmi v minulém století. Vůbec píseň naše representuje stadium pověsti, ve kterém katolický názor v ní převládá. Faustovská pověst vyrostla ze starých legend o spolku s ďáblem (Cyprianus, Theofilus), které vesměs končily šťastně: Panna Maria zachránila hříšníka. Církev měla moc roztrhnouti smlouvu. Tragika vnesena do pověsti teprv názorem, že do sporu ďábla s člověkem se Bůh nevměšuje, vyčkává, aby spravedlivě soudil. V naší písni milost Boží, neměníc ještě tragický konec, zasahá do pásma dějového. I vůči velikému hříšníku Bůh má slitování, ovšem že marně. Malomoc ďábla ukazuje se vůči jménu Ježíšovu; k němu se měl Faust utéci. Je to mnohem výraznější, než když u Marlowea a v mnohých dramatech proti ďáblu se ozve strážný anděl a napomíná ku pokání, aby odolal pokušení.

Ke skutečnému spasení Faustovu při líčení osudů je pouze krok. Tak mohl však postupovati jen ten, kdo si byl vědom, že Faust hřeší z titanismu badatelského a komu tento titanism nezdál se již hříšným. Byl to teprve Lessing ve ztraceném Faustu svém. A básník, který v životním díle svém provedl spasení Fausta, užil k němu motivu, již v naší písni naznačeném:

A pakli láska nejvyšší
mu účast svoji skytá,

sbor blažených si přispíší
a srdečně ho vítá.

Pro básníka našeho ovšem Faust je odstrašujícím příkladem, a proto o podobném obsahu není potuchy. O titanismu badatelském vůbec neměl vědomí a neměl by porozumění. Ale v mezích svého názoru a vzdělání básník látku vyčerpal do hloubky. Jeho zpracování patří hlavně užíváním symbolu na místě důvodů rozumových k nejpoetičtějším a nejúchvatnějším, kterých se vůbec v starší době pověsti dostalo.

Zásluha básníkova jest tím větší, že hlavní děj zdá se býti jeho vlastním vynálezem.

Sám znal asi pověst z dramatu prostonárodního, ale vybral z něho mimo rámec pro vynález svůj jenom řadu vedlejších rysů, které vpracoval v jednotnou osnovu vlastního díla svého. Hlavního obsahu dramat v jeho díle nelze poznati, ani vlivu hlavních scen, není ani zmínky o tom, že Faust provozuje své umění na dvorech králů a vévodů, což dramata téměř vyplňuje, tak že ani nelze nade všechnu pochybnost zjistiti, znal-li je skutečně. Mnohem zřetelněji jeho vlastní dílo působilo na další tradici faustovskou. (Dokončení.)

Moravští Hrváti.

Národopisné obrazy. Kreslí **Alois Malec**, farář v Gutfjeldě.

(Pokračování).

II. Národní sebevědomí.

Hrvátům našim nelze upříti národního sebevědomí. V Gutfjeldě pokládají sebe samy, a to vším právem, za vlastní a původní osadníky; Němce, tam osedlé, mají za přistěhovalce. Dobře umějí každému z nich vypočísti, od kolika let teprve v Gutfjeldě žije a »odakle je došav njegov djed.« [30]) »Mi sme Hrvati,« sebevědomě připomínají při rozmanitých příležitostech. Odpadnouti od Hrvátův a jíti s Němci pokládá se Hrvátu vždy za cosi nectného. Tak tomu aspoň v Gutfjeldě napořád. Slyšel jsem sám Hrváta, starce to osmdesátiletého, jehož praotce překřtili na papíře z čistě hrvátského Malinar a na německého Müllnera, [31]) jemuž však pod tímto falešným jménem německým a halenou bije právě tak dobré srdce hrvátské, jako bilo Malinaru, slyšel jsem ho »srditi se« (hněvati se): »To je karaktér?«, když soused jeho, rovněž Hrvát, přidal se o volbách obecních ke straně cizí. Kdo to učiní — a nediv se tomu nikdo, ani Hrvát není andělem, — dav se sladkými slovy navésti, hněv druhých vždy na sebe uvalí.

---

[30]) Odkud přišel jeho děd.

[31]) Také nejstarší matriky znají jen Malinare, Godiniće, Vuke, Kozle.

Šuhaj z Gutfjeldu.

Třeba však dobře rozeznávati národní sebevědomí od národní hrdosti; této při čestných výjimkách lid hrvátský nemá, jako namnoze jí nemá místy lid venkovský. Nedotýká se životních zájmů jeho, proto mu k srdci nepřirostla. Že jsou Hrváti rádi, když umějí také trochu německy, nemůže býti s podivem. Činí ostrov v moři německém, pro obcování s Němci: ve městě, na trhu atd. bez němčiny naprosto nemohou se obejíti.

V každé obci stojí dosti příkře proti sobě dvě strany: hrvátská a německá. Ale nemysli nikdo, že při straně německé jsou jen výhradně Němci, a při hrvátské jen Hrváti. Se stranou hrvátskou jdou také někteří Němci, s německou zase někteří Hrváti. Strany ty nejsou prostým výrazem národního sebevědomí, ale vyrůstají také z kořenů jiných. Rozhoduje tu jednak trocha ctižádosti, jak kdo vidí, že by spíše při té straně mohl výborem býti, než při druhé, jednak dávná nevraživost na vůdce protivné strany, nebo nepohodnutí se s nimi, jednak jak již při volbách leckde bývá: sliby i jiné věci, často nepatrné. Při tom nenapadej nikomu, že Hrvát, přidav se ke straně německé, svléká svůj kroj a zříká se řeči své. Nikoliv! Nosí se i po tom, jak se nosil dříve, doma nezná němčiny, jako jí neznal před tím, za »kume«,[32]) — což velmi důležito, — bere si Hrváty, jako bral spíše, slovem, pohnutky, proč šel o volbě na stranu německou, netrhají mu jiných svazků, zvláště ne duchovních, s Hrváty — takořka chtěj nechtěj zůstává Hrvátem: krojem i řečí. Ovšem o hrdosti národní nemůže u něho řeči býti, a, pokud případy takové o volbách se opakují ve všech třech osadách, Hrvátům, jako celku, hrdosti národní přičítati nemůžeme, za to jednotlivcům, ač ne četným, rádi a po právu ji dáváme.

Zápas o vítězství při volbách bývá tuhý; aspoň v Gutfjeldě vždy tomu tak. Volby konají se za všeobecného napjetí. O výsledku rozhodují v Gutfjeldě Němci, voliči, ze sousedních osad německých, přidají-li se na stranu hrvátskou nebo německou. V Preravě a ve Frjeličtorfě závisí od agitace. Když také, jak se někdy stává, podlehne strana hrvátská, boj ten neocenitelně sílí a tuží i tříbí sebevědomí národní.

III. *Krajina.*

Celé okolí německé má se k Hrvátům macešsky, za to Boží příroda jest jim štědrou, dobrou matkou. Nelásku lidskou nahrazuje jim krajina stonásobně žírností své půdy. Jest to písčitá hlinka, černá, jak uhel. Všechny druhy obilí daří se v ní, až milo; jen ovsu nesvědčí. Pšenice a žito závodí v ní o jadrnost s »jarcom (jarac, ječmen) a turkinju«, »cukrovica« (cukrovka), vyniká tu cukrovatostí, z pícních plodin vojtěška (medicago sativa) dává za léto čtveru seč, ranné druhy brambor zrají počátkem července, na vyšších plochách sázejí bílý »fržonj« (fazole) a sejí »leću« (čočka bílá), nejnižší vlhké a »salitrové« půdy osévají pozdě v červnu prosem. Na »laptih« (lapat, pole) pěstuje se také mnoho zeleniny: »pier-

[32]) Kum — kuma = kmotr — kmotřenka.

Kroj ženský v Gutfjeldu.

šin« (petržel), »mrkva«, »cibula«, »česan« (česnek), »oharke« (okurky), »buoče« (dýně) a melony. Na loukách, u Frjeličtorfa a Nové Preravy zvláště rozsáhlých a vystupováním Dyje na nemalou začasté škodu zaplavovaných, bují vysoká tráva, na mezích všude lahodí oku pestrá směs bylin, na mnoze léčivých, nad nimiž tu a tam vysoko vypíná se libovonný ibiš, — ve svodnicích a močálech haraší palach i do polí drze se deroucí, svahy a »brižici« (kopečky), jsou porostly ušlechtilou révou. Ve vinohradech »crjiešně«, »marule«, »brjieskve« (broskve) a »orahi« (ořechy), záhy zrajíce, skýtají chutné a hledané »sadije« (ovoce). Vinohrady po návrších rozložené, vrby na loukách, a stromy agátové, zvláště v Gutfjeldě hojné, jsou oku náhradou za lesy, jichž Hrváti nemají. Listnatý les nedaleko Frjeličtorfa a nepatrný borový lesíček u Gutfjelda patří velkostatku »drinovskomu« (drnoholeckému). — Víno silné a chuti vzácné rodí se »va Frjeličtofi«, rovněž Gutfjeldští mají výborná vína, poněkud slabší roste v Nové Preravě. Z druhů jeho pěstuje se muškát a burgunda černá i bílá, ze vzácnějších: »rulendr« a ryzlink. Váží 5—7°. Tak silné víno vaří teplé podnebí zdejší. Jest tu z pravidla o 1—2° tepla více než v Brně. Roku 1892 dne 18. srpna dostoupil o 2. hod. odpolední teploměr na slunci 46°, ve stínu o 5. hodině odp. 35° tepla. Z jara třešně, broskve a marhulky záhy se probouzejí — mrazy pozdější nezřídka silně poškozují je i révu časně oživlou. »Žetva« (žně) počíná po prvním červenci. Hrváti říkají: »Po Petru Pavlu pjeti dan moreš žit sāky dan.« [33]) Podnebí celkem jest zdravé; jen když Dyje z břehů se vylije, výpary rozlité vody znečišťují na čas vzduch v Preravě a Frjeličtorfě.

Teplé podnebí přivozuje kotlinovitá nížina krajiny, zavřená k severu návršími, k jihu pak více méně otevřená. Do kotliny té zabíhá z Rakous návrší směrem severozápadním a dělí Preravu od Gutfjeldu hrdě vzhlížejíc na Dyji, plazící se na západu rozsáhlými lučinami mezi Preravou a Frjeličtorfem a přijímající na půdě drnoholecké na levém břehu za humny frjeličtorfskými nedbale se vlekoucí Jevišovku, na pravém svodnici, nesoucí vody s polí Gutfjeldských a Novosídelských. K vodstvu zdejšímu přičísti ještě jest rybník na severu Nové Preravy a dvě menší nádržky na vodu pro »blāgo« (dobytek) v Gutfjeldě. V nížinách jižní Moravy jest na četných místech nedostatek pitné vody; citelný jest také v osadách hrvátských; ve všech třech mají jen po jedné studni za »selom«, osadou v poli, kam celá osada s »kruglami« [34]) pro vodu chodí. Pro »blāgo« studní dosti v osadách i polích.

Krajinu našich Hrvátů protíná severní dráha tratí Břeclava-Zellendorf, a Nové Sídlo-Hrušovany, dotýkajíc se těsně Gutfjeldu, Preravu v dálce 20 minut pomíjejíc a Frjeličtorfu se blížíc na 10 minut. Na Preravany čeká v nádraží novosídelském, pro Gutfjeldské a Frjeličtorfské stavuje se v místě. Všechny tři osady pojí s okolím silnice. Poštu pro Preravu obsta-

[33]) Po Petru Pavlu pátý den můžeš žíti každý den.

[34]) Krugla = plucar, slovácky: čepák; baňka.

rává venkovský listonoš z Novosídel, Frjeličtorfští posílají si denně posla na poštu v »Drinovac« (Drnoholec) a Gutfjeldští do Bratelsbrunnu.

Názvy tratí[35]) ve Frjeličtorfě: »dužički« (dlouhý), »širuoki«, »sprosišća«, »rjebar« (kamo griješ? no v rjebar), »štričić, »ribnjaki«, »davnje prosa«, »stare gore«, »cilíne«, »štiepníce«, »štemb rigeri«, »sjevske«, »gvanti«, »vrātke«, »pri studenćići«, »puov gvontići«, »dražice«, »gorāni«, »brno kuopa«, »djeli«, »činčke«, »štriki«, »bližnji štrik«, »davni štrik«, »zevni štřik«, »vojanski«, »širuoki skladi,« »dužički pricigljenki.«

V Gutfjeldě: »rešétke«, »kríbnaki«, »uzki«, »štriki«, »brigi«, »stari«, »sirocki«, »gutfjeleri«, »danieli«, »mladi«, »puov treći«, »sridne pola«, »djelići«, »lopari«, »desjetni«, »rozenberigi«, »dolanja a goranja rozotice«, »cāzlinski«, »kratki«, »dužički«, »klini«, »gvontići«, »špici«, »sjelišće«, »puov drugi«, »šintārna«, »vrklači«, »bržići«, »neurisi«, »luke«, »ribnjaki«, »laptići«, »rakuski«, »v dragi«.

V Nové Preravě: »štriki«, »mali laptići«, »stari djeli«, »novi djeli«, »stari«, »hašpli«, »štričići«, »rjeki«, »kleki«, »širuoki«, »ripišća«, »ciline«, »stara Prerava«, »kračiče«, »novi lapti«, »sridni štriki«, »konopišća«, »tri čtvrći«, »brigi«, »lučice«, »za jezerom«.

Plošná výměra země, kterou Hrváti obývají, činí 2614·91 ha. Z toho připadá na Frjeličtorf 1295·35 ha., na Gutfjeld 697·92 ha., na Novou Preravu 622·54 ha.

Vsi Vápensko a Byšičky.

Ke článku z čís. 3. Českého Lidu dodává **F. Otruba.**

Vývody p. V. Hejnického o Vápensku každého překvapily a bylo jimi na jisto postaveno, že ves Vápensko jest přes kruhový tvar svůj a přese všecky učené dohady původu nedávného. K dokonalejšímu potvrzení pravdy té mohu dodati, že se osada Vápensko nevyskytá ještě ani v urbáři panství Lyského z r. 1696, teprv urbář z r. 1729 ji uvádí, a to se 6 usedlými, kteří platili po 15 kr. (= $^1/_4$ zl. r.) úroku dědičného při terminu svatojirském a svatohavelském. Byli to: Hans Rillich, Jan Krojidlo, Jiřík Janl, Václav Peška, Jiřík Tesař a Václav Krojidlo. To jsou asi čísla 9—14, jak je uvádí zpráva o panství Lyském z r. 1713, kdežto čísla 1—8 patřila do Hronětic. Tam bylo dle jmenovaného urbáře 8 usedlých, z nichž platili 3 po 1 zl. 10 kr. a 1 po 52$^1/_2$ kr. úroku dědičného pololetně (statky), 4 po 17½ kr. (chalupy), pak panská krčma platící 12 zl. ročně.*)

---

[35]) Trať - umjelak. pl. umjelki

*) V přiznavací roili z r 1683 dle výpisu z r 1688 udávají se při Hroněticích 3 puste grunty: zemanovský o 100, beztovský o 60 a vokatovský o 40 korcích výsevku

Že vsi tvaru kruhového skutečně se tehdy také stavěly, dosvědčuje to, že nedlouho po osazení Vápenska založil hrabě Frant. Ant. Špork jinou vesnici na gruntech vrchnostenských, která se Vápensku tvarem úplně podobala a také pokládána byla dlouho za starobylou, za pravzor původních osad slovanských. Je to ves Byšičky, při Labi ležící, asi 3 km. vzdálí od Lysé, s níž tvoří nyní jednu obec katastrální.

Také v Byšičkách překvapuje přesně kruhový tvar návsi, v jejímž středu nachází se nyní kaplička. Kolem návsi vystavěno bylo a dosud jest 8 domků průčelím ke středu obrácených; příchody do vesnice byly na straně východní a západní, a to tak úzké a nenápadné, že jich neznámý, který se náhodou na návsi ocitl, jen stěží mezi staveními postřehl, zvláště byly-li zahrazeny posunutelnou lisou. Tvar ten zachoval se do dneška; nově přibývající stavení stavěla se ve dvou rovnoběžných řadách podél cesty od východu do vesnice vedoucí, tak že má osada nyní dokonalý tvar chlebové lopaty, jak ukazuje přiložený nákres. Stavení původní přesně oddělena jsou od pozdějších; též ulice mezi těmito jest širší než příchod na náves mezi oněmi.

Již v dobách pradávných bývala tu při Labi osada v těch místech, kde lid říká dosud zadní Hrada neboli Víska. Tam nalezl archaeolog V. Požarecký na popelovitých místech mnoho střepů z nádob na kruhu točených s vlnitým a vodorovným ornamentem (část nalézá se v městském museu lyském, částečně daroval je svým přátelům), pak bronzy z doby Merovingu. Při osadě byl přes Labe most, jehož kamenná prsa dosud se zachovala; vedlať tudy stezka zemská z Prahy do Kladska a Polska. Jest o tom ze XIV. stol. zachována zpráva, jak přidal držitel zboží Lyského k rychtě zdejší lán dědin při mostě byšickém. (A. Sedláček: Hrady a zámky X. 348.)

Po válkách husitských tu již mostu nebylo; z osady připomíná se v urbáři z r. 1553 pode dvorem byšickým pouze jeden osedlý Jan Tesař, jehož usedlost r. 1584 vrchnost ukoupila, tak že osada úplně zanikla. Ve válce třicetileté zpustl i dvůr a pole jeho zarostla křovím. V urbáři z r. 1696 praví se o tom do slova: »Druhdy stával tu most přes Labe a pustá nyní vesnice Byšice se dvorem.« Teprv r. 1717*) založil tu hrabě novou osadu Byšičky s 8 domky; každý domkář dostal mimo zahrádku a kus louky 1 korec 3 věrtele pozemku, začež se uvolil, že bude konati 2 dni, v čas žní pak 3 dni roboty ruční v témdni.

*) »Transaktions-Instrument zwischen der gnädigen Obrigkeit und den Bischitscheker Inwohnern« ze dne 10. srpna 1749. V listině té, jež chová se v městském museu lyském, praví se na počátku doslovně: Nachdeme Anno 1717 bei glücklicher Regierung wayland Sr. Excellenc des hoch- und wohlgeborenen Herrn Herrn Frantz Anton des heyl. röm. Reichsgraffen von Sporck, Erbherrn der Herrschaft Lyssa als dermaliger gnädige Grund-Obrigkeit das hinter dem Neugebaü situirtes sogenantes Dörfel Bischitscheck auf obrigkeith. Grund und Boden von 8 Haüssln erbauet und einem jeden dortigen Inwohner zu dessen Haüssl ein Gartten, dann 1 Str. 3 Viertel Feld nebst einem Stükel Wiesen unter 1 Füderle Heu abgemessen . . .

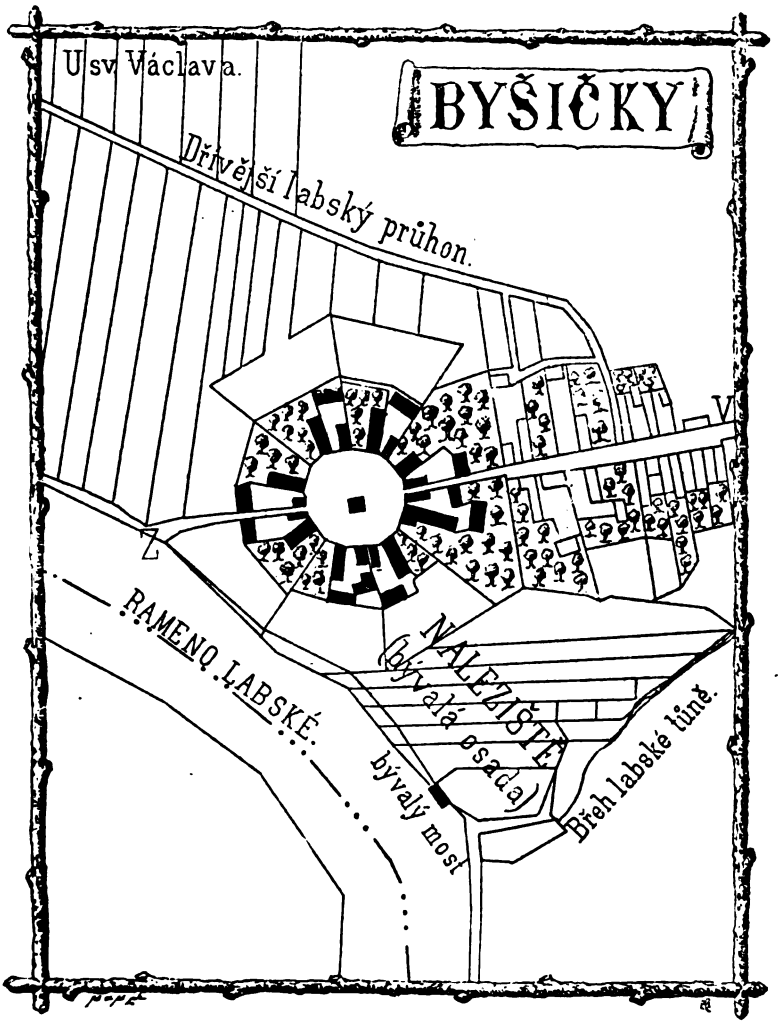

Později zavázali se robotovati o 1 den více, a tu jim bylo pozemků přidáno.

Z uvedeného viděti jest nejlépe, jak veliké opatrnosti třeba při určování stáří osad, a že k tomu nestačí jejich tvar. Z původních, skutečně prastarých osad, jež byly do kruhu stavěny, nachází se v krajině naší městys St. Přerov, který jest od Byšiček jen as 3 km. vzdálen a leží na levém břehu labském.

Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích.

Řada první.*)

I. Zápis bratrský k roku 1582 o novém kalendáři.

Z archivu českobratrského Herrnhutského podává Dr. **Josef Cvrček.**

Zápis ten týká se zavedení opraveného kalendáře Řehořem XIII. do našich zemí. V poznámkách a připiscích dalších třináctého svazku archivu bratrského děje se zmínka o minucích různých toho roku vydaných a o privilegiu mistra Codicilla, „aby žádný jiný mimo něho nevydával minucí“ (XIII. 378.) Jak známo, zpozdívalo se lidstvo počítajíc dle kalendáře Caesarova vždy ve 128 letech o jeden den; chyba tato činila v roce 1582 již deset dnů. Nařídil proto papež Řehoř XIII. toho roku, aby ze dne 4. října následujícího dne počítalo se hned 15. října, čímž oněch deset dnů bylo vypuštěno. O události této zmiňují se Bratří v XIII. 254 těmito slovy: „Kalendář opravený vytištěn toho léta 1582 a přijat po Polště, po Bavořích. Arcibiskup Pražský (Martin Medek, rodilý z Mohelnice na Moravě, jakož i předchůdce jeho Jan Brus, první arcibiskup pražský po válkách husitských) také jej uvésti chtěl do Čech, a někteří kněží počali se ho ujímati; ale nic není v Čechách, ovšem v Moravě, zpraveno. Bouřka by spíše byla než co, když jedni místo středy měli neděli.“

Nařizuje dále arcibiskup Pražský „opatům, proboštům, děkanům, převorům, kvardianům, kněžím, mistrům a rektorům škol,“ aby „při sněmích a jiných vhodných příležitostech oznámili, na dveřích kostelních a jiných

*) Pozn. redakce. Každý, kdo se obírá studiem archivním, ví ze zkušenosti, jak často dlouho a dlouho hledá v plevách záznamů, listin, protokolu žádoucího zrnka pro svoje práce. Redaktoru Českého Lidu tím vítanější tedy je řada příspěvku, které pod jednotný název shrnuje a příště týž název v této nové rubrice podrží, příspěvků z péra těch, kdož jsouce úředně zaměstnáni v archivech, mají nad jiné vhodnější příležitost ze spousty rozmanitých pramenů vybírati zajímavé drobty i delší udaje, důležité pro studium kulturní historie české a pro studium lidovědy československé. Otištění těchto výpisku nikdy nepozbude ceny. Kdo ví, komu a kdy pak zase podruhé namanou se do rukou tyto zprávy v chaosu archivním kdo by si jich zase povšimnul a veřejnosti přístupnými je učinil. V první řadě zastoupeni jsou archivář místodržitelský v Praze Karel Köpl, archivář Musea království českého V. Schulz, adjunkti zemského archivu v Praze Dr. V. J. Nováček a H. Kollmann, adjunkt král. hl. m. Prahy JUDr. a PhDr. Jos. Teige. Mimo to z archivu Herrnhutského podává příspěvek Dr. Jos. Cvrček, z kníž. arcibisk. archivu Pražského ThDr. Ant. Podlaha, z veřejné císařské bibliotheky v Petrohradě Dr. V. Flajšhans a z bibliotheky Musea král. Českého Ot. Zachar.

místech obvyklých připevnili"; sami dle úřadu svého starati se měli všemožně o to, aby nařízená změna byla všude zachovávána. Listinu příslušnou podepsal Martin Medek v klášteře tepelském dne 22. října 1582. Vyšla i tiskem u Jiříka Nigrina. Novota zavedená neujala se však tak rychle a tak všeobecně, jak bylo nařizováno. Bratří z r. 1584, tedy dvě léta po nařízení, tento záznam zachovali (XIII. 378.): „Ještě toho roku (1584.) trvala nesnáz mezi lidmi o nový kalendář, zvlášť při času velikonočním, kdež proměnu patrnou bylo viděti od starého: jedni prvé drželi Velikú noc než druzí. Z toho i řeči lecjakés šly, jakoby kněží a nejvíce Bratří lid proti tomu kalendáři postavovali... A v Čechách sou poně páni někteří peněžité pokuty dáti musili, že nového kalendáře ne hned přijíti chtěli.

Item v Praze pak ten tejden po sv. Mikuláši (1584) minucí nové na budoucí rok vydané od Jana Straněnského, mistra Zelotína a jiných již vytištěné, všecky knihařom pobrány sou, a impressorové, kteří je tiskli, do vězení pobráni za tou příčinou, že by bez vědomí pana arcibiskupa tištěny býti měly bez jeho a jezuitův přehlédnutí, a že někteří svátkové do nich vloženi sou, kteříž vymazáni býti mají, jako: Proměnění Pána Krista, Rozeslání Apoštolů a Mistra Jana Husi. Slyšeti také, že Codicillus zjednal sobě privilegium od císaře, aby žádný jiný mimo něho nevydával minucí, a že on k tomu přivolil, aby ti svátkové vypuštěni byli; což potom, když vydá své minucí, ukáže se, tak-li jest."

II. Hledání utopence voskovou svíčkou r. 1610.

Z alchymického rukopisu v bibliothece Musea král. Českého podává **Otakar Zachar.**

Při studiu staročeských alchymických pamětí a receptů nalezl jsem v rukopise musejním (IV. C. 1.) mimo jiné tuto zajímavou zprávu, kterou zapsal neznámý pisatel: „Léta 1610, když jsem byl u nebožtíka kněze Blažeje Borovského z Borova, toho času faráře městě Dašic, utopilo se děvčátko Balcarovi, bednáři, nemohli jeho žádným spůsobem naleznouti. Vedle rady téhož faráře a některých dobrých lidí vzali došek nový a strčili do něho svíčku voskovou a pustili jej po řece a ten došek víceji nežli troje hony až před chalupu Jakuba Popela ploval a na tom místě, kde to děvčátko leželo, ten došek s tou svíčkou se zatočil a svíčka zhasla. A bylo to na Boží vstoupení vod večera, někteří sousedé lapali ryby, to děvčátko vlákáno, z toho místa, kde ten došek se zatočil, vytáhli."

III. Žena čarodějná r. 1633.

Z městského manualu Litoměřického vypisuje **H. Kollmann.**

V podezření čarodějství upadla podle záznamu městského manualu Litoměřického z r. 1632—4 (l. 79—80) Lidmila Kraková ze vsi Břežan

u města Budyně, urozené paní Marii Maxmilianové Šemberkové poddaná. Byla podrobena dne 17. srpna 1633 výslechu. „Na dotázky od práva rychtářského učiněné oznámila, že do vězení šatlavního v sobotu nejprv jminulou (13. dne srpna) pro Dorotu cihlářku z domu Kašpara Ludvíka se dostavila; kterážto cihlářka žádala ji Lidmilu, dostane-li se jí mustr-šreibr,*) čili nedostane; a Lidmila ji těšila, že ho dostane."

„Item Váchovou, když při svý chvíli byla, nemocna těžce jsoucí, však ne k smrti, že červeným a jiným kořením z nemoci její pomohla, uzdravila, a táž jí půl druhýho tolaru za to dala. A že by ráda více mluvila, kdyby jí nětco nevolalo."

„Koření, které od ní na právo vzato jest, item kamínek a grošík, koření jmenuje se vrabčí, dobré mužům i ženám na kámen. Kamínek že jest z vody nalezený a ve snách jí zjevený; tentýž že jest dobrý mužům i ženám; a když na děti malé pláč posílají, vezmouc týž kámen, vloží jej do nového hrnce a vlije naň asi tři lžíce vody, a, když čáry jsou, tedy tý vody přibývá někdy vo sedum lžic a někdy více. A ten kámen není prohlídací, jako hadačky užívají, s nimiž ona tovaryšství má, ale jest prostý. Item grošíček pak že též našla, a ten že jest dobrý, aby ním vojáky šidila, nebo, když dobrý není, že jí ho zase hodí."

„Item nebožku Dorotu z Slupic že znala, a ta její tovaryška byla. Item žádala Dorny děvečky u vězení zůstavající, aby jí nitku z rukavic dala, tou že se chtěla v svém uleknutí podkouřiti a odtud by zase zdráva byla. V čemž ve všem činila-li jest zlé, aby trestána, sťata nebo zahrabána byla, však že chce pokání činiti."

Přiznání toto bylo „čteno a váženo" radou městskou ve schůzi 22. dne srpna 1633: sneseno, že „pro vyhledání při ní další nepravosti jako osoby těžce podezřelé má do palečnic dána, však předně vrchnosti její má psáno býti." Vrchnost nepochybně souhlasila, a na ubohou Lidmilu puštěno bylo právo útrpné. Byvši mučena (28. dne srpna 1633), odpovídala takto (týž manuál fol. 83.): „Želízko od nože k svý duši přijímajíc, praví, že nic neplatí."

„Vranských hadaček neznala a s nimi žádného obecenství neměla; a jiného nic neumí, jen toliko ženám v jich potřebách pomahati, jako nebožce Kapříkový pomohla. Item v Budyni hrnčířce, která se nemohla ani hnouti, a to pobříslem, kterým se toliko třela, potom je do vody hodila, a tak jí pomoženo bylo. Item v Klenči Částkovi pomohla; stonal 6 let, a sama také stonala; měl uděláno litím v maštali; tím kamínkem a vodou jim pomohla a tu vodu na mlejn mezi kola vylila, až lopatky skákaly. Item mlynáři jednomu, který se skrze svou manželku smyslem pominul, dobrým prostředkem pomohla, jen mu hlavu zmyla. Item pan Pavel z Černuci taky byl s svou manželkou zle, a oni pro ni nejednou ani čtyrykrát poslali; jen mu dala maličkej kousek koření a pomohla mu, že spolu dobře byli. A témuž koření říkají prosel. Item kosatec mladší při sobě nositi jest dobrý pro štěstí, a že škůdcové

*) Písař při popisu (mustruňku) vojska.

a zločinci na člověka nedojdou. Item Vydrovi rybáři musilo uděláno býti; kdyby nebylo uděláno, byl by živ zůstal; snad mu toho bílýho těla nepřáli. A to, co umí, to teprva má asi od pěti let; když jednou hrubě stonala, to jí jako ve snách zjeveno bylo."

Také toto doznání vzavše v potaz, konšelé Litoměřičtí patrně neuznali Lidmily čarodějkou; zachovali ji při životě a propustili z šatlavy.

IV. Čarodějná doktorka z r. 1641.

Z rukopisu v archivu král. hl. města Prahy podává Dr. **Jos. Teige.**

Jmenovaného roku rozkázali místodržící království Českého do všech krajů, aby všechny a všelijaké osoby, které buď s kouzly, s čáry a hádáním by zacházely, bedlivě hledány byly, vyptávány a arestem stiženy, konečně aby o nich vždy podrobná zpráva podána byla. Novoměští v horlivosti úřední již záhy mohli se pochlubiti, že zatkli tři osoby ženského pohlaví, které se hojením zabývaly, a které ihned podrobně vyslýchali. Výpovědi jejich jsou velice zajímavé a proto buďtež zde dle rukopisu archivu městského č. 415 str. 116—119 plně podány:

Examen Lidmily Douškové u vězení šatlavním v Novém Městě Pražském, že by s hádáním a s čáry zacházeti měla, zůstávající.

Anno 1641, 17. Aprilis z vězení šatlavního Ludmila Douškova před pány kommisaře povolána jsouce a dotázku na sebe doslýchajíc, od koho se jest kumštům slívání vosku a některých nemocí a neduhův hojení naučila, odpověděla, že od nebožky Anny, manželky Matěje Horáka, kravaře v Kateřinkách zůstávajícího, se naučila a aby to na Boží Křtění, co se tkne slívání vosku činila, oznámila a to způsobem tímto, na pánvice vosk rozhřetý do vody aby vylila a slova říkala tato: Pán Bůh jest počal, já Lidmila po jeho svaté milosti, přijmi dar Boží (jmenujíc pravým jménem člověka, za jehožto příčinou takový vosk se slívá) hořící, jako jsi přijal na křtu svatém, dejž nám Pán Bůh pravdu Božího zvěstování, k prvnějšímu Božímu zdraví navrácení. Toho mi rač dopomahati Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý na věky požehnaný, Matička Boží, všichni svatí amen.

Po vykonání takového slívání vyjmouce týž vosk z vody, udělá z něho svíčku a na Boží Křtění jí svítí a zanechá tak dlouho, dokavad se nepomodlí. Když modlitbu vykoná, svíčku zahasí a když někoho zuby bolejí, jemu tou svíčkou zuby podkuřuje a tak nemoc zahání.

Byliny znáti a jich proti nemocem užívati naučila se od paní Marušky Litoměřické, již se světa sešlé, jako také od též Marušky na souchotiny dětem malým se naučila způsobem tímto:

Jestli jest nemocné pacholátko, vezme slezinu z volka, jestli děvčátko, vezme slezinu z krávy; jestli pak již panenka větší, tehdy vezme slezinu z jalovice a takovou slezinu v prostředku rozkrojíc, nemocné dítě skrze ní provleče a slova říká taková: „Pán Bůh jest počátek, já Lidmila po

jeho svaté milosti, já Lidmila nečiním to svou mocností a svou chlípností, s pánem Ježíšem Kristem tobě pomahám a Matičkou Boží blahoslavenou pannou Marii a se všemi Božími vyvolenými a svatými, to až na věky věkův amen." Po protažení a vyříkání nadepsaných slov do komínu slezinu pověsí a devět dní pořád kouříc drtinama, vždy viseti zanechá. Po devíti dnech z komína vyjmouc, jestli slezina uschla, znamení dobré jest, že dítě uzdraveno bude, pakli ne, nýbrž toliko žitká (= vlhká) pozůstala, tehdy, že umře, znamenati se může.

Lidem letitým na souchotiny pomoci může takto: Vezme rozličné koření, asi třicatero, a tři putny vody, dvě z řeky a jednu od svatéko Václava, to koření vaříc, lázeň udělá a nemocného umyje. Po umytí vodu na trávník nebo do proudu anebo někde na stranu vleje, koření pak pod krov položí a aby uschlo. Když uschne, spálí a tak nemocnému pomoženo bývá.

Dále o slívání vosku pravila, že před několika časy nějaká žena ztrativši syna svého a kde by byl, nevědouc, vosk sobě slila a k ní jej přinesla, žádajíc, aby na něj pohlídla. Na který když pohlídla, poznala, že syn její se utopil, nebo na témž vosku svět, voda a pacholátko vedle hrobu ležící se spatřovalo. Táž žena majíc manžela na vojně a nevědouc, zdali živ neb mrtev jest, nápodobně vosk slila a k ní přinesla, jejž spatříc porozuměla, že zahynul, nebo na tom vosku člověk vedle hrobu ležící se ukázal. Nějaká paní leytnandtka nápodobně vosk slívaný přinesla a zdali manžel její na vojně živ jest nebo ne, se dotazovala. Na něj pohlédnouc, že na koni sedí a zdráv jest, poznala.

Proti z i m n i c i pletává na Velký pátek z boury (= polohedbaví) a lejčí a slova říká tato: Pán Bůh počal, já Lidmila po jeho svaté milosti božské. Zimnice, psotnice, netrápiž toho Božího stvoření více. Zaklínám tebe skrze Pána Našeho Ježíše Krista. Nečiním toho já Lidmila svou mocností a svou chlípností, s pánem Ježíšem Kristem tobě pomahám, všemu zlému vynímám. Toho mi dopomahej Pán Bůh na věky požehnaný, Matka Boží, všickni svatí amen. Když se upletlo, tehdy majícímu psotnici, na pravou ruku se uváže a devět dnů se nosí. Po devíti dnech do vody se hodí a po proudě pustí. Zámek se přidává k takovému uzlu, aby se více zimnice nenavracovala. K tomu zámku přikládá se orlíček a smiříček, kořen hadový a kůže hadí.

Oznámila také, že před lety 13. jsouc nemocí těžkou, totiž 14. pryskyší a 5 hlízami navštívena a v mdlobách ležela a v těch mdlobách pacholátko malé v komži, bílou bradu mající se jest ukázalo, a že vladařství v lidu míti bude a lidem nemoci jejich hojiti, oznámilo. Víceji poznala, že když nepřítel Panýr (Baner, generál švédský) před městy Pražskými ležel a stříleti počal, lidé pak velmi se starali a báli, ona vzala vosk a na vodě slila, na kterém cesta k spatření, po které vojsko kráčelo, se ukázala. To poznajíc lidi těšila, a že se do Prahy nedostane, oznámila.

Nějaký měštěnín z města Kostelce, jménem Václav Hradecký, děvečku k ní poslal a oznámiti poručil, kterak manželka jeho z prostředka

živých jest vykročila a dříve vykročení (před smrtí) sto tolarův říšských někde v zahradě schovala, kterých on najíti nemůže. Na vzkázání to poručila sobě prsti ze země té zahrady přinésti. Dříve však, než přinesena byla, byla obžalovaná zatčena. A tak k svému vyřízení ta věc přijíti nemohla. Též také když někdy jeden druhému něco ukradne, a ten ji žádá, aby pověděla, kdo vzal, tehdy (vosk slívá). Dále mládenec pannu milující a naproti tomu panna mládence milujícího, když chtějí věděti, že se upřímně milují a svojí budou, tehdy vezmouc vosk, jej slívá a pokudž mají svojí býti, tehdy vedle sebe stojící se spatřují. A když svojí nemají býti, tehdy od sebe odvráceni se postaví. S tím zase do vězení odeslána.

O obžalované není mnoho známo. Dlouho však seděla ve vyšetřovací vazbě. Neboť dne 30. srpna 1641 poslán rozsudek před vyhlášením na kancelář českou (místodržitelskou) na zvláštní rozkaz hejtmana Novoměstského Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat. A ve vězení šatlavním dolejším zůstala i následujícího roku. Na jaře nařídil soud apellační, „abychom dříve, než by co nám odesláno bylo, skrze hospodáře vězení dolejšího ji palečnicemi stížiti dali.“ A ještě 31. bř. 1642 vyžadují si Novoměstští instrukci, co se s Boučkovou státi má. Konečně dne 6. května t. r. rozhodl nejvyšší soud, „že ona Lidmila Boučkova pro takové přečinění své jiným ku strachu, sobě pak k budoucí výstraze, s těmi při ní nalezenými a na právo složenými věcmi (majíc je sobě na krku zavěšené), na planýři tři hodiny státi, potom pak s dostatečným napomenutím, aby se toho nikdy více nedopouštěla, vězení toho, v němž zůstává, osvobozena býti má.“ (Rukopis archivu městského č. 1003 str. 220.) A předce seděla skoro po celý rok v šatlavé.

V. Z originalů v kníž. arcibiskupském archivu Pražském.

Podává ThDr. **Ant. Podlaha.**

1. Vojenské dovolení k ženitbě z r. 1668. Já nížepodepsaný známo činím tímto listem, že jsem Jiříkovi Hlaváčkovi s Kateřinou Růžičkovou a Bártovi Hnátkovi s Dorotou Pletákovou dovolil se ženiti; pak kamkoli a před kteréhokoliv duchovního by přišli, aby zdržováni nebyli, služebně žádám, že je v tom stavu manželským potvrditi ráčejí, poněvadž na každou hodinu marši (sic) očekáváme; zase se toho každého času volné odsluhovati zakazuji. Actum Pragae 19. Junii letha 1668. Jeho Milost krále Španhelskýho pod slavným Brochiniovským regimenthem nad jednou Compagnií lidu pěšího nařízený hejtman Pavel Hendrich Kralík z Broczinberku m. p.

2. Žebráci Pražští žádají r. 1691 za dovolení, aby směli konati processí. Nejdůstojnějším, velebným a vysoceučeným Pánům Pánům Assessorům velebné arcibiskupské Consistoře v hlavním Království Českého městě Pražském k dodání Vašim Milostem od nás

ponížených chudých žebrákův. Vaši Milost poníženě prosíme, že tu milosť učiniti a své milostivé povolení uděliti ráčíte, aby pro větší zvelebení jména Božího ten pátek před svátkem Panenky Marie Nejsvětější k mukám Božím z chrámu Páně Teynskýho z Starýho Města Pražského, sejdouce se všichni žebráci Pražští, ven za Novou bránu k mukám Božím svatou processí vykonávati mohli, v čemž se poníženě poroučeje zůstáváme za Vaši Milosti modlitební slouhové Václav Petr Pavel Štěpán Drexler, správce žebrácký v K. H. Městě. Pan Purgmistr Starého Města Pražského se přimluviti ráčí sám za to.

VI. Instrukcí školní v Králové Dvoře z r. 1771.

Z archivu místodržitelského vypisuje **Karel Köpl.**

V archivu místodržitelském v Praze chován je zajímavý rukopis, z něhož poznáváme kulturní poměry české ve stol. XVIII. vůbec a stav školských poměrů tehdejších zvláště. Rukopis má název: Instrukcí aneb pořádek školní při Král. věnným městě Dvoru Její Milosti Králové nad Labem, kterak tak a dle které se ti na ten čas přijatí kantor a varhaník nevyhnutedlně regulirovati a říditi mají, totižto:

Předně jest především jinším věc slušná a zapotřebí, aby oni k škole představení v svatém samospasitedlném Římském katholickém náboženství a víře dobře fundírováni, počestného chování a s hodnověrnými vysvědčeními dobře zaopatření lidé byli. Mají se počestně, střídmě a pokojně chovati a školním žákům tak exemplariter dobrým příkladem předcházeti, neméně mládeř v čtění a psaní, v počtech, zpěvu, a co jiného k liternímu umění patřiti bude aneb může, nejenom pilně vyučovati, ale i tu a tak sobě svěřenou mající mládeř dobře táhnouti a k počestnosti, bohabojnosti a jiným dobrým skutkům, tak dobře ve škole jako i mimo školy všemožně přidržovati, aby se tak na tom jak mládeř jiná tak i starší lidé příklad vzíti mohli.

2do budou oni skrz celý rok bez rozdílu k držení školní následující hodiny pořádně observírovati, totiž ráno od 7mi až do 11ti, odpoledne od 1ný až do 4 hodin praecise žákové v potřebném vyučovati, ve škole držeti: vždycky ale ráno o 7mi a po polední o jedné hodině obyčejné znamení s školním zvonečkem na svolání mládeře dáváno býti má.

T e r t i o mají mládeři, jak to od jako (sic) i starodávna bylo, když sice žádný svátek nepřipadá, skrz dva půl dne regrací, totiž ve středu a v sobotu, připuštěné býti. A tak když

Q u a r t o žákové všickni ve škole pospolu jsou, tehdy oni škole představení mládeř tam přidržejí a z rána dobrou čtvrt hodinu s nimi se modliti, raní požehnání, dvanácte článkův apoštolských, modlitbu Páně, pozdravení anjelské, Desatero Boží přikázání, modlitbu k Duchu Svatému a poroučení k svatému anjelu strážci a jiné pěkné modlitby

vykonávati budou. A když po škole aneb po učení bude, zase s chvalozpěvy a s modlitbami škola se dokoná, aby tak děti v pobožnosti ustavičně cvičeny byly a v bázni Boží rosti mohly.

5to. Deně, když mše svatá se sloužiti bude, oni školní učitelové s dětmi, s zpěvy a s modlitbami takovou pobožně slyšeti jako i ty děti, kteréž k tomu schopny jsou, k ministrování zříditi a jiné nezřízené do sakristije běhati nepřipouštěti, ale jim na obyčejným místě pobožně klečeti ostře poručiti, ano i ty, kteří léta mají, quartaliter k svaté zpovědi a kommunicírování přidržovati mají.

6. Jak ale instruírování aneb vyučování s žákami ve škole se před se vzíti a zříditi má, to discrecioni kantora, jak by on to za nejlépe a dětem za nejprospěšnější vynašel, tímto se zanechává s tím doložením, že, kdyby proti vší naději školní cvičení dobře nezřídil, jemu tak cenzura, dle které on se říditi má, se předepsati a modus neb spůsob instruírování dán býti má.

7. Jeden každý žák má své vykázané místo míti. Ty větší mají při tabuli seděti a mají také v článcích víry nejméně jednou v týhodni instruírováni a k učení ministrance přidrženi býti; vícej pořádku, zvyku a počestnosti, jak mládeř ze školy pokojně, uctivě a počestně jíti, též mimo školy žádné potulování, nebezpečné koupání, ryb aneb raků chytání, buď v Labi neb v jiných vodách, jako i škodné hrachu, třešní a jiného ovoce odcizování se dopouštěti a slovem jak by mládeř pokojně a bohabojně, rodičům ku potěšení a někdy veřejnosti k dobrému prospěchu a užitku býti mohla. A co zde jmenovitě vysazeno nejni, to bude jeden každý věrně bedlivý a sám dobře příkladný školní učitel jak nejlépe zříditi věděti.

8. Zavazují se oni školní učitelové, při kostele každou neděli a svátek, anebo kdyby to od jeho milosti pana děkana i jindy zřízeno bylo, vždycky sloužiti a musicírovati, a pročež se o to starati mají, jak by musiku ke cti a chvále Boží k věčímu zrůstu nežli k nedostatku přivédsti mohli.

9. Kdyby rodičové děti, obzláštně ty, který školní fundaci užívají, před časem ze školy vzíti chtěli a pravené děti něco vícej se učiti schopny byly, oni tu škole představení učitelové mají to ihned na jeho milost pana děkana a vzátetný magistrát zanésti, aby taková mládeř tak škodně od školy odtažena nebyla, k čemuž pak mohovitější rodiče s podstatnými důvody persvadírováni, chudší ale, kterých i děti fundaci užívají, dle povahy přidržováni býti mohou.

10. Mají oni školní učitelové jak při kostele, tak při tej jim svěřené mládeři jich pilnost všemožně tak vynaložiti a ji žádným spůsobem spořiti, aby oni vše před Bohem a světem vždycky sobě to zodpovídati troufali, neb co jim zde od rodičův a dětí dostatečně placeno není, oni to tím štědřej vyhraženo od Boha k očekávání míti budou.

11. Kantor v musice dobře fundírovaný muž býti má, a přináleží jemu na kůru rozumně a ve vší rozšafnosti vše říditi, a takový s všelikterejmi dobrými a pěknými musigaliemi zaopatřiti, odkud by on sobě

chválu zejskati mohl. Při čemž jemu též přísluší, všechny, kteří musiku neumí a v ní cvičení nejsou, na chůr se tlačící řemeslníky a tam místo zamněšknávající darební chasu z chůru vypověděti a tak tím darebně jich tlachání přetrhnouti, a klíč sám vědsti a vše příslušně dobrým rozumem, rozšafností a vážností ordinírovati. Kdyby ale organista se jemu kvatlně opřel, toho on ihned jak duchovní, tak světské vrchnosti k příslušející nápravě neprodleně zanese.

12. Kdyby ale se přihodilo, že jeden z nich školních učitelův by nemocný byl, aneb na 1, 2 aneb 3 dni přes pole jeti musel, tehdy on vždy jednoho dobře qvalificírovaného muže substituirovati má, aby tím mládeř nebyla zameškána a drahý čas marně zmařený. A pročež jim se přísně poroučí, aby žádný školní čas marně netratili a o to méněj bez příslušejícího povolení a licenci jeho milosti pana děkana a královského pana purgkmistra přes pole kam jezdili.

13. Též také jim školním učitelům na nejvejš se zamezuje, aby se žádný z nich neosmělil, nějakého žáka od školy odtrhnouti a k svej práci buď polní aneb domovní, jako dříví nošení a jinej, jich potřebovati, nýbř mají oni je samo jedině tu ve škole, kam patří, in literis et modibus pilně cvičiti, co se jim tuto ten příklad přísně opakuje.

14. Zkušenost dosvědčuje toho a někdy se to přihodilo, kterak tak jeden neb druhý darebný, rozpustilý, lehkomyslný žák neb v zlolajičnosti, proklínání a v zlořečení, nebo z kostela vybíhání anebo v jiném nepříslušném přečinění postihnutý a ten od nich školních učitelův k hodnému potrestání tažený byl, dílem pak nerozvážliví rodiče buď je, školní učitelové, důtklivě dotírali, na ně se sápali a kolikráte i do školy přišli, chtíce svých dětí zle z přičinění defendírovati a hájiti: Kdyby se budoucně ten a takový příběh více potrefil, oni školní učitelové zavázáni (budou), ty a takový dobrému cviku a držení protivný rodiče ihned jeho milosti panu děkanu a na vzáctný magistrát k příslušející remeduře denuncírovati a zanésti.

15. Patří a přísluší kantorovi, všechny kostelu patřící musigální instrumenta v dokonalém a užitečném stavu držeti a od těch nikam nějaké pučovati anebo ad profanos usus potřebovati, nebo on sice za všechny se státi mohoucí škodu státi a takovou nahraditi musí. Podobně se to i rozumí v těch kostelu přináležejících musigalibus, na které písební inventář se vyhotoviti má.

16. Má též organista v musice dobře zkušený muž býti, aby on kantorovi každého času dobře na ruku jíti a jemu secundírovati mohl. Kteří se oba dva tímto přísně napomínají, aby zdejší chudé sousedstvo in funeribus přílišně nepřetahovali a tudy nám příčinu nepodali, nás nějakými proti nim žalobami zanášeti, sice bychme vždy trvající taxu jim vyměřiti a týž překročení pod těžkým trestem jim zameziti přinuceni byli.

17. Neméně jim školním učitelům svatý a zamilovaný pokoj jako i dobré spolu srozumění držeti se jim přikazatedlně poroučí. A jako sice mají 4ho přikázání Božího děti rodiče, praeceptoři, školní učitelové, du-

chovní a světskou vrchnost ctíti a milovati povinny jsou (sic), tak také oni školní učitelové s zavázáním jich svědomí a těžkého odpovídání mají svým na ně složeným povinnostem všemožně a ouplně a dostatečně zadosti učiniti, ani to od zdejší obce jim dávající solarium, tím méněji to od mnohých chudých rodičův těžce vyzejskaný sobotales na sebe nezasloužile táhnouti, nýbrž tu důvěrně svěřenou mládež v službě a bázni Boží, v dobrých mravech, skutcích a ctnostech, v čtení, psaní, v počtech, musice a jiných chvalitebných učeních bez nejmenší váhavosti aneb lenosti informírovati, dobré schvalovati a zlé trestati, ani žádným spůsobem mládež zameškávati, tím méněji pohoršovati, aby sobě pravdivé evangelické heslo na krk neuvázali. A posledně

18. budou oni školní učitelové jak předně jeho milost pana děkana a jiné dvojí cti hodné duchovenstvo, tak také celý vzáctný magistrát a jednoho každého z raddy individualiter vždycky přináležitě venerírovati a povinný respekt prokazovati. Jako i to, co v tejto instrukcí vejslovně jmenováno a potaženo nejní, to jeden moudrý a rozšafný školní učitel vyplniti jak nejlépe věděti, neméně dle všech observancí a dobře uvedeného zvyku aneb procházejícím přikázáním duchovní a světské vrchnosti důvěrně, pilně a poslušně se říditi bude.

Vyrržení platu a deputátu, neméně akcidencií všelikých sloužících školních, kantora a varhaníka i kostelních musikantův.

Plat kantora: Z důchodu městského stans roční 21 fl. 40 kr., za ryby a žemle 40 kr., žita 4 str., pšenice 1 str., ječmena 1 str., hrachu 2 v., dříví sáhového s přivezením 6 sáhů, borovici na obecním 1 kus per 1 fl. Od hospitálu: Platu ročního 15 fl., od kostela děkanského svatého Jana Křtitele z Jesskovské fundace za instrukcí 6 sirotků s jednou polovicí 3 fl. 30 kr., z Zdiarzkovský jednou polovicí 1 fl. 10 kr., kus trávy per 36 kr., od kůru literáckého kus trávy 1 fl. 30 kr.

Školní accidenti: Od žáka týhodně bráti se má: od A. B. C. 1 kr., od čtení a psaní 2 kr., od počtův a instru(irování?) učení musiky 3 kr., z kteréhožto jak kantor tak varhaník stejným dílem se děliti mají. Od funusů, totiž malých, který beze mše svatý jsou, polovičně varhaník bráti má. Od funusů ale, který při mši svaté buď velký neb malý jsou, tehdy kantor dvouma díly a varhaník třetím dílem spokojen býti má. Koledy jednou celou kantor a dvě společně s varhaníkem vynášejí každému 8 fl. Vesnickou koledu samotnej kantor jednou jakož i obchod zeleného čtvrtka. Při tom se jemu psaní kmotrovských psaní, též lístky před květnou nedělí připouštějí.

Plat varhaníka: Z důchodu městského 9 fl 18 kr., za ryby a žemle 42 kr., žita 2 str. 3 v., ječmena 2 v., hrachu 1 v., dříví 6 sáhů s přivezením. Od svatého Jana: Ročního platu 6 fl. 46 kr., žita 2 str., z Ješkouvské fundace 3 fl. 30 kr., z Zdiarskovské 1 fl. 10 kr., kus trávy za 36 kr., od khuru literáckého kus trávy 1 fl. 30 kr. Od

hospitalu: Na penězích 5 fl. 50 kr., žita 2 str., ječmena 1 v., soli 1 čt. Od svrchu pod rubrykou kantora postaveného sobotales stejným dílem, a funerati od malých dětí bez mše polovičně s kantorem, od velkých, totiž který při mši svaté se pochovávají, třetí díl. Item jednu koledu kantor celou a dvě společně varhaník bráti má. Accidenci, co kantor a varhaník s společně (s) musikanti užíti mají: Od svatého Jana 3 fl., od hospitálu 3 fl., od kůru literáckého 10 fl.

Přítomná instrukcio neb pořádek školský se ve všech v sobě obsahujících paragraphis k tomu cíli a konci s vůlí a vědomím velebného pana děkana, též vzáctného magistratu tímto maturíruje, by vše dle týž jak kantor tak varhaník se budoucně říditi a spravovati hleděl.

Ex consilio senatus Aulo Regiensis, die 5ta Martii 1771. Augustin Fidler, pro tunc consul, Johann Perger, Primator, Kašpar Bortz, Jan Weiner, Wenzel Sspaczek, Matěj Luniak, Jan Michal Kamnitz, Franciscus Pettera, syndicus loci. Anton Ssubrt, Johann Rynus (?), Jgnatius Böm, Alexius Byrwass.*)

VII. Deisté na panství Litomyšlském.

Podle pramenů v archivu Musea království Českého napsal **Václav Schulz.**

Vydáním toleranečního patentu císaře Josefa II. vzbuzeny byly k novému životu zbytky starých sekt, které hlavně v Čechách východních stále ještě potají živořily. Úředně nazýváni byli povšechně Deisty, od lidu obecného Neznabohy. Sami říkali si vyznavači víry Boží, víry beránkovy neb apoštolské, Abrahamité a Israelité. Hojně bylo vyznavačů nového náboženství i na panství Litomyšlském. Zajímavé toho doklady uchovaly se v panské registratuře, kterou archiv Musea království českého zakoupil a tak před hrozící zkázou zachránil.

Na počátku r. 1782 nařízeno přísně po všech obcích celého rozsáhlého panství tohoto, aby každý hospodář s rodinou svou složil vyznání víry své na kanceláři vrchnostenské, což v měsíci únoru toho roku také se stalo. Vyznání víry musili ovšem složiti i přívrženci nového náboženství a učinili to celkem souhlasně, téměř slovy stejnými, lišíce se jen v tom, že jedni odvolávali se na staré české bratry, druzí nikoliv.

Vyznání prvnějších podáváme zde dva příklady ve věrném přepise, pouze nového užívajíce pravopisu. Znělo takto: „Ves Sedliště. N. 31. Jakub Mikulecský i Kateřina manželka, Jan syn dítě, Jiří vejmeník, Anna manželka přiznáváme se dobrovolně na cancaláři vrchnostenským

*) Dass obstehende Abschrift mit dem wahren Original in allen einstimmig seye, wird hiemit unter dem wohl wie steets Stadt Insigel bestätiget.

Actum Koniginhoff ob der Elben den 6. Augusti 1773. Johann Weiner, Commissarius mp., Augustin Fiedler, Commissarius mp., Franciscus Pettera, Syndicus mp.

k víře té, která z Kristového kšaftu nařízena při poslední večeři totiž apoštolská sluje a kterou staří čeští bratři vyznávali pod lámání chleba a pití z kalicha Páně, aby nebylo k tomu nic přidáno ani nic ujímáno, ale tak, jak v zákoně Páně stojí. Datum v Sedlištích dne 7. Februari 1782. ††† Jakub Mikulecký. — „Aujezdec. Numero 26. Jan Andrle, manželka Kateřina, dítě Jan, Anna, přiznáváme se dobrovolně na kanceláři vrchnostenském k víře té, která Boží s Kristova kšaftu nařízení (při) poslední večeři totiž apoštolská sluje a kterou staří čeští bratři vyznávali pod lámáním chleba a pití z kalicha Páně, aby nebylo k tomu nic přidáno anni nic ujato, ale tak (jak) v zákoně Páně stojí. Dáno v Aujezdci dne 11. února 1782. Jan Andrle."

Tímto způsobem vyznávaly vsi: Borová (přiznávací listy 3), Člupek (3), Heřmanice (33), Horky (16), Netřeby (6), Sedliště Kamenné (6), Újezdec (7) a Vratišovice (3).

Vyznání druhé skupiny podáváme tři příklady, které jen nepatrně od sebe se odchylují: „Lubná. Že jsem já níže podepsaný i s manželkou mou k náboženství tak nazvanému apoštolskému, které hned v ráji štípené a skrze Krista Pána na svět přinešené, též skrz jeho kšaft zavřené a skrze svatý apoštole po celém světě kázané bylo, však toliko pod přijímání lámání chleba a kalichu Páně, jak za časů svatých apoštolů konáno a drženo bylo, bez ujmutí a přídavku všeho jiného (se) přivtělil a při ouřadu vrchnostenském se ohlašuji Dáno v Lubným dne 5. Februa. roku 1782. ††† Václav Andrle." — „Ves Poříč. No. 2. Václav Flýdr vyznává víru tu, která hned v ráji byla vštípená a skrze Krista Pána n.. svět přinešena a skrze jeho kšaft zavřena a skrze svatý apoštole po všem světě kázána a to při lámání chleba a kalicha Páně pití, jak za času svatých apoštolů bylo, bez ujmutí a bez přídavku všeho. Dáno dne 7. Februari. Václav Flýdrch." — „Morašice. No. 7. Já Jakub Soukup i s manželkou mou i s dítkami přiznávám se na slavném kanceláři k víře té, která hned v ráji štípena a skrze Pána Ježíše Krista na svět přinešena a jeho nejsvětějším kšaftem stvrzena a skrze svatý apoštole kázána při svátosti večeře Páně pod lámáním chleba a kalicha přijímáním, jak zcela povinna za času svatých apoštolů stála a beze všeho přídavku a beze vší újmy. Dáno v Morašicích dne 11. února 1782. Jakub Soukup." Jiný soused morašický Václav Hala zakončuje poněkud jinak a sice: „při svátosti večeře Páně, posvátného chleba a kalichu Páně přijímání, jak zcela a za času svatých apoštolů prvních stála, bez ujmutí i bez všeho přídavku, to jest beránkova."

To podaly vsi: Benátky (4), Bohuňovice (5), Bučina (49), Cerekvice (3), Hrušová (9), Javorníky (47), sv. Kateřina (2), Lažany (8), Lubná (15), Morašice (43), Pěšice (2), Poříčí (14), Předměstí horní (2), Říkovice (3), Seč vidlatá (8), Sedliště malé (1), Střítěž (8), Tisová (8), Újezd dolní (20), Újezd horní (11), Václavky (2) a Vysoká (5).

Po složeném vyznání nastaly starosti o opatření modliteben a hřbitovů, k čemuž ovšem svolení ředitele panství bylo nevyhnutedlně potřebné. Žádosti za obé podáváme zde pro příklad dvě a sice: „Dolního

Oujezda poníženou žádost urozenýmu panu direktorovi. Urozený Vašnost Pane Direktor. Z velkou ponížeností urozeného Pána žádáme, aby jejich milosti jakožto ředitel a pán našeho Litomyského panství stranu našeho modlitebního domu abysme přáný měli 16 numero Karel Kabrel, neb jest nám ten dům nejšikovnější, zdálí od kostela za dobrý troje hony. U přítomnosti všech nás Jan Andrle, soused dolní Oujezda. Praes. v Litomyšli d. 17. April 1782." — „Lažany. Poznamenání se dává milostivý vrchnosti stranu těch nekatolíků, že ti nekatolíci z těch 6 numer v naši obci Lažanský se spolu v hromadě s Morašickejma umluvili, že chtějí býti pochováni v Morašicích, což jim taky Morašický nekatolíci douvolujou, pročež nevím, zdaliž jim to taky dovolí urozený pan director, aby se tam pochovávati směli. Nebo ani takový místo se v Lažanech nevynachází, kde by se pochovávati mohli.

Totiž stranu toho domu k jejich modlení, že oni si vybrali k modlení dům u Matěje Bartáka totiž v numeru 19. Dáno dne 20. Aprilis. Matěj Tobek, rychtář Lažanský."

Brzy však vláda zaleknuvši se podivných bludů a neřestí, v jakých libovali si novověrci v náboženském ohledu naprosto zanedbaní, počala proti nim přísně vystupovati. Na Litomyšli ustanoveni za komisary v této věci Jan Svoboda, vrchní na panství, a P. Josef Vorel, farář v Karli. K výslechu, o němž protokoly též se zachovaly, pohnány byly mimo svrchu uvedené ještě vsi Nedošín, Řídky a Svinná, ves Hluboké na panství Košumberském a Domoradice. Výslechy počaly v létě r. 1782 a skončily dne 14. května 1783.

Shromážděným Deistům byl nejprvé přečten i jasně vyložen toleranční patent a důrazně jim pověděno, že mimo augsburské, helvetské a řecké vyznání žádná jiná povolena nejsou a nebudou. Na to bylo jim nařízeno, aby rozstoupili se ve skupiny dle tří dovolených náboženství. Neuposlechnuvše zůstali pohromadě a prohlásili, že k žádnému z těch náboženství nepřináležejí a že věří jen v Boha jako podaní Pardubičtí. Nyní líčili jim komisaři živými barvami, jaký trudný očekává je osud, když z vlasti a usedlostí svých do ciziny budou vyveženi a všem trampotám a psotám vydáni. Ale vše marno! „Raději zemřeme, než od své víry upustíme." Tak prohlásili jednosvorně. Když hrozby tresty časnými nic nepomohly, povolán byl na pomoc P. Tomáš Anzim, farář z Dolního Újezda a výtečný znatel všeho učení sektářského, aby jim bludy jejich vysvětlil, vyvrátil a je tak k lepšímu poznání přivedl. Ale ani ten nesvedl s nimi ničeho. I přikročeno k výslechu s jednotlivci. Zde jeden pro příklad: 1. Jak se jmenujete a odkud ste? Vojtěch Jiskra z Poříč. 2. Jakého ste byl dříve náboženství? Nejdříve katolického, pak helvetského. 3. Jaké náboženství nyní sobě volíte? Víru Boží neb deistskou. 4. V čem pozůstává vaše náboženství? V jednom boství; Syna nevěřím ani Ducha svatého. 5. Kdo vás k takovému náboženství navedl? Žádnej; mám to z písma starého zákona. 6. Poněvacd vy ze starého zákona máte, jestli novému věříte? Novému nevěřím nic. 7. Poněvacd tehdy novému zákonu nevěříte, tak ste Israelita? Israelitem nechci bejt, poněvač ob-

řezani býti musej. 8. Chcete-li se k vašemu předešlému náboženství navráditi? Nechci.

Na otázku 2. odpověděla Anna Dlaskova z Domoradic: „V katolickým, potom sem stoupila do helvetského, pak při commisse sem zas byla katolička a potom zas sem stoupila do helvetské"; na konec zvolila si „víru Boží". Jan Drahoš z Morašic k č. 4. vyznává: „V jednom Bohu od věků až na věky, ne v třech osobách, ale ve třech spůsobách, to jest Boha, Slovo, Ducha" a manželka jeho Kateřina: „V jednom Bohu, ne v třech osobách, alle v trojím spůsobem, to jest Bůh Otec, Slovo a Duch"; Jakub Zachař z Dolního Újezda: „V jednom Bohu, v jedny osobě a v zachování deset přikázání Boží" a František Hrubeš z Domoradic: „V jednom Bohu, v jedné osobě a v lásce Boží a bližního." K č. 7. odpovídá Anna Ottova z Újezdce: „Israelitka nejsem, poněvač Messiáše nevěřím" a Václav Brichta z Vidlaté Seče: „Israelita nejsem pro to, že nevěřím Messiáše ani obřísku", ale Václav Briedl z Bučiny vyznává: „Sem Israelita bez obřísek, Messiaše nevěřím." Když Marjana Jílková z Morašic k č. 5. odpověděla: „Žádnej; mám to z písma Božího ze starýho a novýho zákona," namítl jí komisař: „Poněvač povídáte že to z novýho i starýho zákona máte, tak ste katolička"; ona však jej odbyla slovy: „Katoličkou ani helvetkou nebudu, ale pamět nemám, abych na to otpovídala." K č. 6. při výslechu Václava Ludvíčka z Bohuňovic připojena jest poznámka: „Poněvač tak zprostej a neumělej jest, že ani na tu otásku odpovědět nemohl, ačkoliv se s ním dlouho pracovalo k vyjádření tej otásky, tak nebyl připuštěnej, dokut lebší vycvičený nebude."

Když tímto způsobem všickni Deisté na panství vyznání víry své před komisary složili, byla jim popřána lhůta 8 dnů na rozmyšlenou. Potom byli opět ve skupinách a sice v měsíci dubnu a květnu 1783 předvoláváni na kancelář vrchnostenskou, aby vyznali, jak konečně se rozhodli. I o tom sepsány protokoly. Dána byla jedna jen otázka. Ta zněla: „Zdaliž ještě posud Deistem býti, to jest víru Boží vyznávati a v tom bludu dáleji zůstati aneb ke katolickému náboženství aneb k jednomu z onich trpěných náboženství se návrátiti chcete, když jste již z oného nejvyššího nařízení pod datum ve Vídni 9. února téhož roku, které se vám dvakráte od slova k slovu dobře a pochopitedlně přečetlo, vyrozuměli, kterak nejvyší pán země to tak nazvané náboženství víry Boží dokonce nejenom trpěti nechce, nobrž taky takové docela vykořeněné míti nařizuje?"

A odpověď? Všickni zůstali věrni víře své Boží. Několik jen toho dokladů. Z Poříčí: Václav Jiskra: „Děj se vůle Boží, já jinač neudělám, než že při víře Boží zůstávám"; Ludmila Neprašová: „Já zůstávám při víře Boží a toho trestu sobě nic nedělám, poněvadž Bůh všudy jest"; Jakub Andrle: „Inu já zůstávám při víře Boží a jináče neudělám, a toho trestu se neobávám, ale obávat se musím toho, který může zatratit i spasit" a manželka jeho Dorota: „Já jináč neudělám, než že Deistskou zůstanu, necht se se mnou stane, co chce"; Václav Hala: „Já jináče

neudělám, než při víře Boží podle desatera Božího zůstávám; co Bůch na mně složí, neb jsem pod pádem Božím, to snášet budu"; Václav Soukup: „Jak jsem vyznal, tak taky zůstávám při víře Boží a trestu se neobávám a vůli Boží se odevzdávám" a manželka jeho Kateřina: „Míním až do smrti ve víře Boží zůstati, ostatně necht se s náma tak stane, jak Bůch chce míti". Z Bučiny: Anna Briedlova: „Já přece ve víře Boží zůstávám a stranu trestu všecko na vůli Boží zkládám"; Juliána Kazdová: „Já při víře Boží zůstávám a stranu trestu všecko na císaře pána skládám"; Jakub Valenta: „Já, jak jsem vyznal, při víře Boží zůstávám a stranu trestu, co je dělat, musím trpět"; Jan Andrle: „Inu já, který jsem se přiznal, to jest k víře Boží, v ty zůstávám a stranu trestu vůli Boží a jasnosti císařské se odevzdávám"; Jan Nováček: „Já zůstávám ve víře Boží a stranu trestu dám na vůli Boží a císařskou". Z Dolního Újezda: Jakub Zachař: „Já přece zůstávám ve víře Boží a stranu trestu, co Bůch na mně složí, milerád znášet budu". Z Domoradic: Dorota Hrubešová: „Já předce Deistskou zůstávám a stranu trestu císaři pánu se neprotivím"; Jan Žídek: „Já zůstávám v Boží víře a stranu trestu se ničemu neprotivím, neb co Pán Bůh a Císař Pán uloží, snášet musíme" a Anna Dlaskova: „V tom stojím, co jsem vyznala, to jest ve víře Boží a stranu trestu na vůli Boží skládám".

Když takto všecky mírné pokusy uvésti Deisty na pravou cestu tvrdošíjností a neústupností jejich byly zmařeny, nastoupeno proti nim tresty na mnoze velmi krutými. Avšak i tyto minuly se účinkem. Uváděni tedy v směšnost prostředky různými. Časem znenáhla splynuli sice s členy vyznání dovolených, ale i dnešního dne ještě setkáme se v krajinách oněch místy s náhledy náboženskými od panujících velice se odchylujícími.

VIII. „Píseň z Moravy přinešená o panu starším Kamenickým někdejším."

Z rukopisu veřejné carské knihovny v Petrohradě podává Dr. **V. Flajšhans**.

Ve veřejné carské knihovně v Petrohradě (императорская публичная библіотека) je v rukopise českém XVII. stol. (sign. Богемскія, o II. No. 1) ke konci (listy 144—153) zapsána lidová píseň z doby kolem r. 1700. Zmínku o ní učinil Perwolf v Listech filologických a paedagogických 1879.

Rukopis je papírový, velice sešlý, v rozbitých a potrhaných deskách. Obsahuje městská práva. Na konec pak jakýsi jeho majetník poznamenal si rukou hrubou a neumělou následující píseň. Na mnoha místech je písmo rozmazáno a nečitelné. Obsahuje 490 vv. v 5řádkových strofách; jazyk velice neumělý. Pravopis jsem obnovil, rovněž přidal interpunkci a čísla stran rukopisu i strof; jinak otiskuji věrně, označuje pouze

otazníkem místa mně nejasná, hvězdičkou místa nečitelná.*) Jazyk ponechávám beze změny; možná, že některé zvláštnosti (*pri-*, *dceri* atd.) jsou jen pravopisné; těžko to však rozhodnouti. Některá participia a některá přirovnání působí nyní na nás dojmem komickým, ač zajisté píseň tato je spíše bolestným nářkem. Prvních sedm strof psáno per extensum na obou stranách proto, že nad nimi napsána rovněž per extensum melodie; ostatně pak vždy již jen po 4 strofách ve 4 řádcích na stránku. Na str. 147b počal chybně opakovati strofu 31., škrtl ji tedy.

Spívá se tak, jakž notováno, anebo: „Páni, račte poslyšeti", neb pod kterou notu se trefí.

1. Páni milí, pozorujte, [144b—145a]
co vám spívám, uvažujte,
o Janovi Metanovským,
pánu městským kamenickým,
chlapu panským.
2. Byl člověk velmi vznešený,
všady vůkol rozhlášený
skrze nesmírné bohatství
a náramné své lakomství
i šejdírství.
3. Ač se rodil ve vsi pouhé,
však v chvíli nevelmi dlouhé,
když se řemeslu vynaučil
a některý slad usušil,
vejš vystoupil.
4. Hned v Kamenici měšťanem
a jinde pravým dvořanem
počal poznenáhlu sloutí
a tak vždy vzhůru se pnoutí,
bohatnoutí.
5. Něco mu žena prvnější
pomohla v době tehdejší,
když peníze po mateři
dostaly se jedné dceri
bez příměří.
6. Nejprv kupčil v svinském bravu,
chtěje míti lepší stravu,
a jakž v tom štěstí zkusil,
hned se o více pokusil —
pan Jan Musil.
7. V tom vyvolen za staršího
v městě, za správci předního,
velmi příhodného času,
aby měl víceji hlasu
v tom svém kvasu [145b]
8. Když jiní kupci pomřeli,
zboží, peněz odemřeli,
pán také život dokonal,
sirotkům před časem skonal,
běch dokonal —
9. Tento, maje ve všem vůli,
všeckno činí po svej vůlí,
sirotčími se zakládá
z obecního, nač chce, náklada —
dobrá radda!
10. Již ve všem všudy šrantočí, (sic!)
břicho své dobře obročí,
měšce, truhly naplňuje
i ženu dobře zdravuje,
ozdobuje.
11. Vlnu, sukno, sejry, máslo,
kde by se jen co namátlo,
bez meškání všechno koupí
a jsoulit v tom kteří hloupí,
je obloupí.
12. Sedláky časem zakládá,
než lstivě s nimi nakládá,
půjčí obilí i peněz,
nic bez svého užitku, věz,
bezpečně věř!
13. Dá jim sůl vystavovatí,
za ni do roka čekati,
sám na sebe to přejímá,
obecních zisku ujímá,
v tom predek má. [146a]
14. Když pak co u koho shlídne
(neb sám rád všudy nahlídne)
krávu, vola, hříbě, tele,
doma tomu místo stele,
až to zmele.
15. Od sedláčka nebohého,
pro nouzi přemoženého
vše odpolu darmo brátí
smí, k tomu jej i ulátí,
ukrikatí.
16. Řemeslníci pak potřební
(* * se najdou nejedni)
na to s pláčem naříkají,
že co kde koupit nemají,
ač běhají.

*) Někde snad mohl by se text opraviti; na př. strofa 55. m. v zodu má snad býti v žoldu, atd.; ale netroufal jsem si a podávám čtení rukopisné.

17. Pan starší všeckno zamluvil,
aby o to žádný nemluvil,
řka: „Na různo neprodávej,
než mně pospolu dávej,
tak se chovej!“

18. Dal se byl v handl se pány,
chtě mít bratrství z zemany;
však se mu to nezdařilo,
takť jej štěstí opustilo,
obrazilo.

19. Jeden zatrás měšcem jeho,
až tři sta vyrazil z něho,
druhý mu šaty privrhl,
bratrství jeho zavrhl,
opovrhl. [146b]

20. Lépe mu fortuna slouží,
(však se někdy i prodlouží)
když s řemeslníky handluje,
formanům mlíční (?) láduje,
odvozuje.

21. Tyť vezma k jeho libostí
všeckno všudy draho dostí
a co na čepě u něho,
v rychlosti odbude všeho —
toť šenk jeho.

22. Dokud kde kterej peníz má,
dodtud se zhojna nalévá;
k tomu se karty ukáží,
kdo na tu kratochvíl váží;
hleď, svých stráží.

23. Hospodář umí skládatí,
chytře listy spořádatí;
nevošidlíť sám koho —
navede na něj nekoho:
máť svých mnoho.

24. Máť jednoho soukeníka
za nejvyššího pochlebníka,
neb mu z dluhu musí lhátí,
u ňho za holomka býti,
se líbiti.

25. Když mu se v čem nezachová,
tuť mu on tluči přidává,
řka: „Zaplať mi hned, cos dlužen,
chci tě býti hnedky prázen,
hned táhni ven!“ [147a]

26. Tu on k němu hnedky zase
přilže se zas v malém čase,
byť mu měl tři míle jíti,
dlužníky upomínati,
se (?) smiriti.

27. Slavík jesti jméno jeho;
není hoden znění toho:
slavík ptáček přes noc spívá,
on pak vždycky mu pochloubá,
v tom bydlo má.

28. Nejvíce pak soukeníci
majíť vnadu v Kamenici.
Z daleka se do ní táhnou,
mníc, že tu vlny dosáhnou
koupí snadnou.

29. Anoť se jim v opak zdaří;
darmo několik dní zmaří,
dělají jiným drahotu,
byť měli spělí (?) psotu
i nahotu.

30. Tak domácí s přespolními
zároveň jedny s druhými
řemeslo s ziskem dělají:
když polovici shledají,
dosti mají.

31. Vostatek jinde shledejte,
z dluhu, co máte, dodejte,
domy, šaty i nábytek,
obili, slámu, dobytek —
toť ten zmatek. [147b]

32. Kdoť přijde k němu na koupí,
tohoť on z peněz obloupí,
za pití dobrý díl dátí
musí, netco i prohrátí,
rozmrhatí.

33. Jest ta svoboda u něho:
neostejchá se žádného,
než činití, co se tomu
nejlíp líbí, v jeho domu —
on chce tomu.

34. Sám v tom vzláštní rozkoš plodí
a mnohé k tomu přivodí,
aby pořád špřímovali,
bláznovství provozovali,
jej rozsmáli.

35. Nechybí přespolních lidí,
že smutnou hodinku vidí:
tuť svých holomků zavolá,
k tomu je pospěšně svolá —
„Hej!“ „Vzhola!“ (sic!)

36. Začne s nimi kumštovatí,
povyky (?) je špincovatí
a kdo co k smíchu propoví,
tomuť on nejlépe hoví,
jej napojí. [148a]

37. Potom je různo rozešle,
dlužníky k sobě obešle —
buď v neděli nebo v svátek,
jest mu rovně jako v pátek,
vše pro statek.

38. Tuť s nimi na počet vstoupí,
řka k ním: „Dynovití troupi,
pročež dluhu neplatíte?
Že ste vzali darmo, mníte?!
Nepomníte?!

39. Co jste dlužni, bez prodlení
dejte; neb sic do vezení
u Przkem (?) jíti musíte,

nač vám přijde, to vy zvíte,
okusíte!“
49. Tuť se před ním každý trese
co vosykový list v lese;
co má, to dá; víc slibuje,
ženy, dětí nelituje,
než svoluje.
41. Byť měl nazejtří žebratí,
musí po koutech shledatí,
co kde doma ještě leží,
s tím k panu staršímu běží,
rychle, stěží.
42. On na nic není ošklivý,
ale k braní velmi chtivý,
pilen hospodářství svého,
kdekoliv můž dojít čeho —
dodej všeho. [148b]
43. Napořád všeckno uchvátí;
i cizi obilí mlátí,
rolí, luk, trávy užívá,
s mnohejmi na spolek sívá,
tak zisk mívá.
44. Pole svá dobře spravuje,
od chudých hnoje skupuje,
škodí jim při jich živností,
ješto protrou psoty dosti,
bez lítosti.
45. Přidělává i kopanín,
byť nebyl žádný měštěnín;
vseje mnoho na půl lánu,
málo platí z toho pánu
za ochranu.
46. Časem i hnoje prodává,
sedláček slámy přiveza,
chceli míti půjčku u něho,
nemluví o mandel mnoho:
ještě málo!
47. Lázeň obecní opustil,
dobrého mistra z ní pustil,
by sám z rolí vzal užitek
a vykrmil svůj dobytek —
i to zmatek.
48. Trubače nechtěl trpěti,
že mu nemohl rozumětí,
aby u něho pacholčil,
s holomky jeho se spolčil,
k sknutí (?) skočil. [149a]
49. Vstrčil na věž ponocného
k svému nosu příjemného:
ten ve dne na jeho díle,
v noci nemá k stráži chvíle,
než spí mile.
50. Třikrát se za noc ozejvá;
při tom ten obyčej mívá,
že troubu zvolna vystrčí,
zticha jako pes zavrčí,
sám se skrčí.
51. Jen přimasa ušetřuje;
obec v ničemž nešanuje,
* * všeckno město hořalo,
vojsko za branou leželo,
k skáze chtělo.
52. Mní, že jest hned na tom dosti
jednomu býti k libostí,
jiné všecky potupiti
a obec z peněz loupiti,
jí škoditi.
53. Brány jsou řádně spravené,
dobrou stráží osazené:
u jedný se most nezdvíhá,
druhá se málo zavírá,
v skot otvírá. (sic!)
54. Pod vrata můž kdo chce vlízti,
sem i tam nočně podlízti,
byť co nejhoršího svedl,
mord, žhárství, krádež provedl,
čest zavedl. [149b]
55. Branný ve dne v noci dvoří,
ve všem se divně potvoří,
v jídle, pití, také v zodu (?),
v šatech, zbrani chce provodu:
to z návodu.
56. Doma sám nikdá nebejvá,
pryč odchody časté mívá;
žena s dětmi kamna hreje,
housličkám jejich se směje,
tomu chtěje,
57. Aby se z mládí cvičili,
co otec zdvořilí byli,
těžké práci nezvyká je,
kázeň školní zamítaje

* * *

58. Někdy pak všickni k staršímu
jdou na službu, pánu svému,
máti s otcem pivo leje,
mláto dává i pomyje:
tak neshnije.
59. Volů, krav u žlabu mnoho;
dlouholiž nestráví toho?
Když devět škopků natlačí,
zrovna to mláto vystačí.
Prisyp rači!
60. Jiný dobytek synové
vyženou na pastvy nové;
jak jen pan starší svý sklidí,
jiných obilí nevidí,
se nestydí!
61. Ve vší obci neřád činil,
řka: „Nechť by mně z toho vinil!
Proč každý sobě nepase
a nesveze v jasném čase,
co já zase?“ [150a]
62. Z toho krik i pláč povstával,
chudým se nejvíc dostával;

mnozí za zelena sekli
a s mokrým sotva utekli,
domů vlekli.

63. Do kostela nerad chodil
i ženě své v tom lahodil,
neb je mrzí slovo Boží,
na mysli jim časné zboží,
v něm vždy leží.

64. Byť pak někdy kdo z nich přišel,
řeči pravdivé uslyšel,
neberou sobě k zlepšení,
než i jiným k pohoršení,
zatvrzení.

65. Tím zjevně znáti dávají,
že k Bohu lásky nemají,
slovo jeho zlehčujíce,
služby svaté ošklivíce,
ztracujíce.

66. Na kněží oba nevraží,
za nic jich sobě neváží,
praví, že hoden trestání,
kdyby dal jim, co to žvaní,
jich k dotčení. (?)

67. Zádušní věci opouštěl,
všemu hynouti dopouštěl,
stará škola, špitál, město
nebylo na péči, věz to,
měj za jisto! [150b]

68. Na čem ho kde stíhá škoda,
buď i nešťastná příhoda,
nic s tím činit míti nechce,
všechno kromě svého měšce
vážil lehce.

69. Jiných pak neřádů množství
krylo se v jeho vladarství,
což spoluradní věděli,
na to skrz prsty hleděli,
již zvěděli.

70. Dlouhoť mu stála fortuna;
nebylo dědičného pána,
byl jsem (sic!) panem primatorem
a ve vsi pravým slivoněm,
trubirohem.

71. Ďábel mu dal na to radu,
by činil vší obci krivdu,
až Pán Bůh nemohl se dívat,
ale ráčil politovat,
jeho trestat.

72. Hned se štěstí obrátilo,
to šibalství vyjevilo,
kteréž proved v knihách městských,
vosm listů vyrezal z nich,
jiné všil do nich. [151a]

73. Dávno jest se to tutlalo,
jako dejm s komína vždy šlo,
obec nesměla slovo říct,
jako pán vše mocně činíc —
neříkej nic!

74. Ještě budu vypravovat,
divné noviny vám spívat,
to věci velmi pravdivé,
jeho holomkům nemilé —
věřte cele!

75. Kterýchž posavad má mnoho,
nechtíce pustit od toho,
pravíc, že nic vinen není.
Pochlebníci zlý znamení
sou, veriž mi!

76. Ďábel pochlebník největší,
má tovaryšóv svých množství,
kteréž k možným nastrojuje;
oni činí dobře i zle:
zlá naděje!

77. Někteří pak to vynesli
na světlo, falše, podvody,
nyní pravíc, že se jemu
činí krivda jeho dvoru
z jeho sporu.

78. Počty s purgmistrem činíval
v svém domě, jak chtěl počítal,
nepovolal jest ouřadu
na rathouz, než v jeho domu
povolil všemu. [151b]

79. Koupil jest sobě zahradu
u zdi městský; hned v tom pádu
poručil zápis udělat,
potom jej zase vyrezat.
Věř, že jest tak!

80. A to skrze příčiny ty,
že jest mluvil s poručníky,
že má v tom své dovolení,
aby uvedl ji k zapsání
věc zahradní

81. To žádná pravda nebyla,
by vrchnost k tomu volila;
on jest vlezl do jiného
zápisu, vše podvodného
takového.

82. Na nákou louku chuvcovskou,
a to dosti velmi velkou,
kteráž leží nad potočkem,
a to nic pod žádným platem,
to s fortelem.

83. V třetí zápis jest též vlezl
a všecknu obec podvedl
stranu domu, na kterýmž jest:
totéž i pravdivá věc jest,
chytře ji veď.

84. Nastrojiv sobě některé,
k svému nosu sobě jemné,
ty k němu přišli na hody,
tak je napojil po vůli;
měl svou vůli. [152a]

85. Majíc platit velkou sumu
k vobci, též i svému pánu,
nižádnýmu nic neplatil;
dlouhej čas o to pokoj byl —
až se zjevil.

86. Obec o tom nevědouci,
tři neb čtyři pochlebníci
povolili jemu k tomu,
věříce jeho podvodu
bez průvodu.

87. Zápis vložil v knihy městský,
že jest mluvil s poručníky,
předně že spokojil vrchnost,
obce také; dobrá jest ctnost
zlá podvodnost.

88. Pečet městskou v domě míval;
s ní, co chtěl, kdy chtěl, činíval;
pres pole ji brával s sebou,
pravíc, že to dobrou měrou,
pod tou vírou.

89. Brzy zbohat v témž primaství;
rozum toho tento jestí:
z sirotčího si nechával,
z obecního si přiháněl,
tak nevězel (?).

90. Knihy městský i sirotčí
v domě míval na polici;
když jich potřeba v rathauze,
dones je z domu hned skůře,
již při míře. [152b]

91. Jeho neřády rozličné
jsou za koltrou podtajemné,
jež Pán Bůh dobře zná i ví,
lidského srdce myšlení.
Čiň pokání!

92. Dostal se pes ze vsi k městu,
vycházel všem jinejm v cestu;
tak byl udatný v fortelích,
mnoho jest pokousal jiných,
také cizích.

93. Však znamenité odpory
činil jesti vždy v ty doby,
proti vrchnosti povstával,
za hrbet sobě to pokládal
pan Jan Nedbal.

94. Ale svědky jest premožen
(o tom ví také nejeden),
byl nekolik neděl v věži;
odtud jest vyjednán stěží:
toho věř mi!

95. Pán Bůh se protiví pyšnejm,
svou milost dává pokornejm:
nedbal na to trestání níc,
a vždy se protivil víc
v ten tisíc (?)!

96. Po nemoci a po poutí
řídko kdo chce dobrým sloutí,
bejvá blud horší prvního,
to poslední prvnějšího;
považ toho! [153a]

97. Tento maje prve milost,
prokázanou k sobě lítost,
smlouvu tu, kterouž učinil,
však sobě jí nic nevážil,
opovážil.

98. Prišel jest v horší trestání,
v tmavé, žalářné vezení,
však na to nechtěl nic dbáti,
chtěl hlavou zeď proraziti,
seď na řití.

(Pod tím pozdější rukou cizí přípisek s datem 1752.)

IX. Pověsti místní ze Sušice.

Podává z rukopisů musea Sušického Dr. **V. J. Nováček.**

V městském museu sušickém nacházejí se dva malé rukopisy o několika listech téměř doslova stejného znění, psané od dvou písařů v minulém století a obsahující vedle některých stručných zpráv o původu města Sušice několik pověstí místních, či, jak je pisatelé nazývají, „pamětihodných příběhů". Pisatelem jednoho toho rukopisu je **Mikuláš Šrámek**, jinak nám neznámý, který pověsti ty vybral ze starších pamětí **Jana Řešátka**, váženého měšťana sušického, které, jak se podobá, také se nezachovaly, a spisek svůj opatřil latinským nápisem. Část rukopisu toho obsahující pověsti místní podáváme laskavým čtenářům v doslovném znění.

Učinil také spisovatel starožitných pamětí Jan Řešátko zmínku, že když ještě krichov u Matky Boží ohrazen nebyl a lidé mimo špitálu přes krichovo na hořejší předměstí chodili, kostnice na tom místě se vynacházela, kdežto se staré zdi spatřují, a nad tou kostnicí žádné přístřeší nebylo. Jistý, příjmením Kandr řezník v noci domů jdouce velmi pozdě džbán piva s sebou nesouc, přicházeje ke kostnici se zastavil, řkouce tato slova: „Ale, ale nu, milý kostiny, vy tu ležíte na větru, slunci a dešti všecky suché a vypráhlé; já vím, že z vás některý taky močhuba byl a rád pivo píval; nyní připíjím vám.“ Vezmouc hlavy do nich pivo nalejval a když tak všechno vycmíral, pravil: „Já sem pivo darmo vycmíral, ženě nic nepřinesu, bude se na mne hněvat.“ Praštil tím džbánkem jdouc odtud pryč mezi ty kosti. Ráno, když lidé zase do města šli, ve vozové cestě nalezli ležícího, který celý v tváři i po celém těle zčernalý nalezen byl, kterýžto ten svůj lehkomyslný oučinek lidem vypravoval, že po tom jeho skutku ty umerlčí kosti s velikým třeskotem za ním se vyvalily a že jej tak hrozně na smrt udávily, tak že na tom místě duši svou vypustil. Z té příčiny tehdy krchov se zdmi ohradil a kostnice se, jak nyní k spatření jest, vystavěla; ty staré kosti se do ní nábožně přenesly.

Druhý pamětihodný příběh. Jistá šlechetná paní ovdovělá Ručníkářová slyšíce tu noc na den památky dušiček kohouty kokrhat, probudíc se světlou noc býti viděla a tak se domnívala, že již ke dni svítání se schyluje; děvečkám velmi hněvivě domlouvala, že již pobožnost za dušičky zmeškala, proč jí nezbudily, spěšně se oblékla na pobožnost chtíc jíti, mantlík po staročesku na se připjala, s pospícháním ke kostelu Matky Boží přišla, dvéře jen přivřené sobě otevřela, vejdouce do kostela, ve všech stolicích plno osob v pohřebních šatech hřbety k oltáři a tvářemi ke dveřím obrácené sedící spatřila a se velmi ulekla. Z těch pak osob, při které nejblížeji stála, k ní promluvila: „Přítelkyně, co tu chceš, an tvůj čas o půlnoci není zde býti a ty nás v naší pobožnosti rušíš, kterou my za vás živé konáme. Jdi rychle pryč, odhoď mantlík od sebe a neohlídni se, sic bysme tě roztrhaly.“ Na to hned ta paní to učinila, ale víc ze strachu do kostela nešla. Když ale ráno po pobožnosti obyčejné processí po krchově se konalo, všichni lidé s velikým podivením na všech hrobích viděli černý flíček z toho mantlíku ležeti; pak, proč se to stalo, zvěděli.

Třetí příběh. Spatřuje se jeden kunstovně tesaný hrobový kámen s vyobrazením Vzkříšení Páně na krchově Matky Boží, který verificiruje, že na tom místě jedna šlechetná panna jménem Kateřina jednoho vzácného pána a měšťana sušického příjmením Madle velmi ozdobně jakožto nevěsta pohřbena byla. Zdejší synkové, totižto Král, Hakl a Pretlík, to přísahou v místě radním stvrdili a vyznali, že jsou sami očitě a skutečně viděli tu noc na dušičky v času kázání, kdy na hroby svých rodičů svíčky dávali, z téhož hrobu té panny obě nohy v červených hamburských punčochách a bílých střevících ven ztažené míti, což ale žádný jiný z lidí neviděl.

Item čtvrtý. V kostele Matky Boží spatřuje se veliký kámen bílý, netesaný, kde pokladnice stávala, pod nímž jeden předměstský soused odpočívá, na kterém téhož souseda pan Voprcha smrtedlně zbil, protože jest jemu pšeničné klasy řezal pod vrchem spravedlnosti.

Item. Spatřuje se jeden kámen na cestě vozové proti chalupě Prokopovic s † znamením, na kterém sedícího tkalce pravený pan Voprcha z ručnice od chalupy nyní Jana Rytera prv Rozkošných při samý brance německý brány zastřelil.

Item. Tím způsobem jest vidět, že kámen křížem znamenaný jest proti domu Labinovskému přes cestu ve zdi domu prv kamenického, pak krejčovského, na kterémž místě jeden Sousedský jménem druhého nevinně zabil. On na jiného čekal a se omýlil, ale omyl jej nevymluvil.

Jistý punčochář a soused vzal z kostnice hnát pravé ruky a nesl jej domů. Potkajíc jej druhej jeho blízký soused, ptal se, co to pod šosem nese, že vidí nějakou kost umrčí býti. I přiznal se, že má kravici s[alva] v[enia] všivou a že jest jemu jeden člověk poradil, aby takovou kostí po tři dni od zadu k krku třel, že jí ten neřád pomine. Napomínal jej druhý, aby takových pověr neužíval a ten hnát na své místo nesl, což on neučinil. Načež, když to jemu vyčítáno bylo, i složil přísahu, že to není pravda a tak z rathauzu když domů šel, koupil sobě housku, kterou začnouc jíst se na ní udávil a v svým stavení tak strašil, že jeho žena tu chalupu opustiti musela a sousedi chvílí mnoho slyšeli, pročež tu chalupu rozbořili a spálili. Spatřuje se místo vedle obydlí Václava Olivy ku strouze hledíce.

Item. Jistý řečený p. Řešátko byl milovník cti a slávy Boží a skládal celoroční písně na evangelium. A když jednoho času skládal píseň na evangelium „Vymítal pán Ježíš ďábelství a ono bylo němé“, z nenadání postavil se mu černý kocour na stůl a začal se ohyzdně nadírati a mňoukati. Pan Řešátko vzal kalamář a hodil silně po něm. Ale kocour voknem vyskočil, a kalamářem do zdi trefil a zeď poinkoustil, kterýžto inkoust ani se zdi se seškrábati ani zabíliti nedal, až jistý duchovní, jmenovitě Václav Stator, první kazatel kapucínský, tu zeď posvětil a zabílit nechal, od kteréhožto času ten inkoust již nepronikl.

Leta Páně 1672 jistý rodem rytíř z Rumersbachu tuze podnapilý sedl na koně a po place zámku Volšovského hněvivě se projížděl a vytáhnuv pistoli do kaple sv. Anny prostřelil. Na to hned zabod koně, do města Sušice jel, chtíc dvě slečny Hrozlainky z Hortenlauru navštíviti, které v tom domě bydlely, který nyní Šifnerovský sluje. Na to, když tam odtud jel, nenadále pod ním kůň padl a on hlavu srazil. Na tom místě v prostřed rynku jest kámen veliký položený, a kdokoliv to místo přešel, ten den nějaké neštěstí měl, jakož dosavade, kteří toho známost mají, ten kámen nepřecházejí. Ten obraz sv. Anny v chrámu sv. Václava se spatřuje na oltáři proti zakrystii. Ten ale rytíř, poněvadž žádného náboženství při něm nalezeno nebylo, pochován byl k cestě mimo krchova.

Knihovna
města Kolína

Návrhy kroje Sokolského (1862). Dle původních náčrtků Jos. Manesa pro Památník Sokola Pražského kreslil G. Roubalík.

pak ještě jednoho detailu jako výsledku slovenských studií Manesových se dotknuli, upozorňujeme na »pančochy« prostě ornamentované, nošené v kraji mezi Hrozenkovem a Trenčínem, které obul Manes oné allegorické postavě s lidským tělem a hlavou ptačí v illustraci k Žežulici.

* * *

Zbývá nám přesvědčiti se o tom, jak Manesovy národopisné studie se obrážely v oněch jeho pracích, kteréž dle obecného pojmu patří v obor t. zv. uměleckého průmyslu. Josef Manes i v tom daleko předčil svoji dobu, že anticipoval učení o jednotě všech oborů umění, jak si dnes všude platnosti dobývá. Význam, jehož dnes, dík impulsům z anglické Arts and Crafts society, z Pařížské Union centrale des Arts décoratifs, z belgické Libre esthetique umění dekorativní i ve svých zdánlivě podřízených od-

Návrhy kroje Sokolského (1862). Dle původních náčrtků Jos. Manesa pro Památník Sokola Pražského kreslil G. Roubalík

větvích si dobývá, vytušil před čtyřicíti a padesáti lety ojedinělý a nepochopený umělec český.

Manes byl po dlouhou řadu let u nás takořka jediným malířem, který dovedl řešiti úkol, zasahující v obor průmyslového umění. K němu se šlo, když se jednalo o návrhy k adressám, o skizzy pro nábytek, o prapory a korouhve, vazby diplomů, kresby k dýmkám, k pistolím a konečně i o kroje spolkové.

Hledání »národního kroje« přinesl s sebou již ruch roku osmačtyřicátého jako bezděčný důsledek každého hnutí revolučního. Za velké revoluce francouzské sám mistr David pomáhal tvořit kroj, který by převratu odpovídal. Bylo přirozeno, že též u nás se hledal v šatě výraz pro změněné smýšlení a v první řadě arciť pro vědomí národní kouzlem probuzené. Umělci vycítili arciť záhy směšnost maškarád na ulicích konaných a byli by se rádi pokusili na místo dobrodružných čepic a nepodobných kabátců, všelijak ošňůrovaných a premovaných, stvořiti něco vkusného, co

by spočívalo na základech vskutku národního kroje. Manes byl mezi prvními, kteří tím směrem pracovati chtěli. Rozhněval si tehda nadobro sličného Mikovce, který rád hodně nápadně se vystrojoval, když ho v malebném úboru, v němž v Kroměříži si vykračoval, nemilosrdně zkarikoval. V umělecké sekci Slovanské Lípy, jejímž předsedou Manes byl, otázka národního kroje pilně se přetřásala. Nežli však se dospělo k vyjasnění pojmů, nastala reakce let padesátých. Výbojné čepice a slovanské kabátce zavřeny do skříní spolu s puškami a šavlemi a se vším tím mladým nadšením roku osmačtyřicátého.

Nicméně udála se přece pro Manesa příležitost pokusiti se o komposici jakési uniformy na základě motivů lidových krojů československých. Objednal ji prostřednictvím prof. Soběslava Pinkase, tehda v Karlových Varech meškajícího, jakýsi národním probuzením českým nadšený, podivínský host ze Skotska. Bylo to — nemýlím-li se — v létě r. 1849 a z dvou zachovaných dopisů Manesových*) vyčítáme, jak opravdově náš umělec podobné úkoly podřízené hodnoty řešil. Stěžujeť si v dopise ze dne 13. srpna: »Komponovati triumf Alexandra Velikého, neb bitvu Amazonskou je Bůhví snazší práce, než za daných okolností vyformovat slovanskou pohanskou čepici, kožešník tak těžce chápe jemnost a měkkost tvaru.« Ještě větší nesnáze byly s kabátcem. Manes byl by si rád opatřil originál slovenský, aby krejčímu svoji kresbu učinil srozumitelnější. Pátral tedy po některém z potulných prodavačů dýmek, tehda v Praze objevujících se někdy na ulicích. Když byl proběhal kde jaký »herberk«, konečně hledaný model nalezl. »Dobrý Motl,« píše Manes v dalším listě příteli Pinkasovi, »se nemálo zalekl, když jsem mu takové nezvyklé individuum přivedl. Však jeho šatu mohlo jen v některých částech býti užito, tak na př. šůsků a roztomile vyzdobených kapsiček. Hoření část kabátce nezdála se mi mít ráz dost mužný, a užil jsem tedy k naznačení střihu i ozdoby svých studií, taktéž pro ozdobu na prsou.« Dále naříká na nešikovnost prymkářovu, který jeho přec tak jasné výkresy pochopiti nedovedl. »Je hrozně nesnadno dosíci u pražských řemeslníků práci, kteráž od obvyklé formy se odchyluje, hned si o člověku pomyslí, že je blázen.« Objednatel přál si mít oděv lehký, a tak lituje Manes, že nesměl užiti »látky silné, kteráž vlastně jedině pro slovácké kabátce se hodí.«

Léta šedesátá se svým mladým ruchem spolkovým, s průvody, slavnostmi a tábory oživila zase tužbu po kroji národním. Manes, sklíčen nejednou bolestí a starostí intimní, opakově hluboce raněn zneuznáním jeho snah uměleckých, stál tu již jaksi v ústraní veřejnosti. Nicméně rád vyhověl prosbě přátelské, aby o komposici sokolského stejnokroje se pokusil. Úkol, ke kterému starosta Fügner jej vyzval, ho lákal. Byla doba živých sympatií všeslovanských, mladý spolek nesl jméno zvuku jihoslovanského, bezděčně sáhl tedy Manes k studiím, které z Polska si přinesl, a přibral i motivy jihoslovanské do svých návrhů, vyciťuje svým jemným taktem, že kroj uhersko-slovenský, jemu jinak tak sympatický, má — ne-

*) Dopisy tyto nalézají se v majetku p. prof. Soběslava Pinkasa.

hledíc k vesnické primitivnosti součástí — ráz příliš měkký pro junáckou družinu Sokolů. Tak povstaly náčrtky, které v Českém Lidu reprodukovati za vhodné máme, jelikož jsou charakteristické pro Manesovo pojímání slovanskosti kroje. Poznáme na nich oblek Tatranských Goralů s režnou košilí v bocích přepásanou, pěkné modré kabátce polské (studie k nim nalézá se v Rudolfině), jihoslovanskou pokryvku hlavy, slovenskou kabanici i halenu, slovácký malý klobouček s ozdobou, jen přiléhavých nohavic není užito, protože Sokolům pro cvičebné účely se nezdály být vhodnými. Žádný z těchto návrhů Manesových arciť nepřešel v užívání, jen jednotlivé součástky krojové se ujaly, a zejména klobouk s povyhrnutou odstávající střechou dle jeho výkresu dlouho nošen nejen Sokoly a označován obecně jako »slovanský« klobouček.*) Viz vyobr. str. 304—5.

Manes věnoval, jak jsme již dříve pravili, též pozornost různým nástrojům a zbraním; nalezneme náčrtky k nim se vztahující též v jeho pozůstalosti, a motivů výzdobných i samotných tvarů jejich při svých různých komposicích použil. Poznáváme mezi nimi jednak práce lidového původu — jako sekerkové hole, nože se střenkami hřebíčky ozdobně vybíjenými — nebo předměty v archaelogických sbírkách musejních studované nebo konečně ze starých rukopisných maleb kopirované. Zbraní a šperků z doby předhistorické, které v Zemském museu studoval, užil při svých illustracích písní R. K. Že při užití těchto vzorů nedbal rozlišování period a že nejeden z těch mečů, šperků náhrdelních a p. z hrobů slovanských předků našich vynesen nebyl, nebude zazlívati, kdo znal stav předhistorických sbírek musejních v letech dřívějších a nejasné představy odborníků tehdejších.

Úkoly dekorativní, v užším slova smyslu, měl Manes co řešit jednak při zakázkách praporů spolkových, jichž zejména v letech šedesátých několik se mu dostalo, jednak při výzdobě diplomů a adres a konečně při pracích illustračních. Od prvních let padesátých má déle deseti let ornament Manesův týž jednotný ráz, zcela individuální, kterýž jsme, spolu s písmem, jakéž volil, co »manesovský« označovati zvykli. Později studoval Manes mnoho rukopisné malby našich kancionalů z doby pozdně gotické a použil motivů z nich čerpaných při takových úkolech, kde jeho nejvlastnější ornament se mu patrně zdál příliš stylisovaným.

My dnes, když o ornamentice rázu původního mluvíme, vždy především na výšivky si vzpomeneme, pak na malby na nábytku a nádobách, na rýsování a malování kraslic a konečně na líčení domků z jižní Moravy. Je nápadno, však nijak ne nepochopitelno, že Manes, který měl zrak otevřený pro tolik detailů lidového zjevu a bytu, těchto projevů umění lidového tak málo si povšiml. Manes šel, jak jsme již pověděli, za nejstaršími stopami československé kultury. Vycítil zajisté svým pudem uměleckým veden, podobně jako při kroji, co z výšivek, jež na Slovensku

*) Viz pěknou stať Ferd. Tallowitze, Dějiny kroje Sokolského v Památníku Sokola Pražského. Redakce Č. Lidu zároveň děkuje za laskavé půjčení štočků.

Ženich od Uh. Brodu. Kresba J. Věšína.

shledl, je nejstarobylejšího. Avšak právě tyto práce co do tradice nejstarší, jsou v liniích ornamentu odvislé od vláken tkaniv,*) jichž akcentováním,

*) Viz též článek prof. J. Kouly, Český Lid, VI. č. 2. a 3.

Nevěsta od Uh. Brodu. Kresba J. Věšína.

rythmickým přešíváním nebo vytahováním vzor přirozeně a nezbytně vzniká. Tyto čím starší, tím ryzeji textilní motivy ornamentální nelze snadno přenésti v umění kreslířské. Veškerá pozdější výšivková ornamentika dle kresby provedená, s charakterem pozdně renaisančním a baro-

kovým, Manesovu ideálu se zamlouvati nemohla a nebyla by se shodla s heroickým rázem jeho postav. Hledal a nalezl inspirace jinde, a i tento pramen je charakteristický pro jeho touhu po originalitě národní, kterou pojímal se stanoviska širšího, hluboce, třeba neuvědoměle jsa proniknut vědomím slovanské pospolitosti. Bylo bezděčným výsledkem těchto snah, že se jal studovati nejstarší památky rukopisných maleb, kteréž v knihovnách a museích pražských nalezl, spatřuje v ornamentu byzantinském (i románský ornament zván tehdy byzantinským) stopy slovanského východu jako protivu k pozdějším vlivům západnickým.

Nespadá v meze této naší úvahy se šířiti o způsobu, jakým Manes impulsy byzantinské ornamentiky pojal a zpracoval. Přimykal se ke svým vzorům vědomě a z přesvědčení. Když komponoval náčrtky ku praporu pro zpěvácký spolek v Blansku, prostřednictvím zasloužilého archaeologa Dra. J. Wankla objednaný, píše pí. Wanklové: »Na všech skicách držel jsem ornament přesně v charakteru 10.—12. století.« Hledí si při tom symboliky staroslovanské, jak nevyjasněné tehdejší pojmy o pohanských předcích našich to dovolovaly; praví, jinou skizzu posuzuje: »Nahoře jsou dva posvátní krahujci, skica tato líbí se mi právě pro tyto od našich otců tak ctěné ptáky.«

Nicméně nezůstala lidová ornamentika přece bez vlivu na dekorativní komposice Manesovy. Nalezneme její stopy hlavně v oněch mistrovských obrubách, kterými oba sešity illustrací k Rukopisu Kralodvorskému vyzdobil. Vřadili jsme z nich jeden list do Českého Lidu, abychom dovodili, jak Manes originálním přepracováním daných impulsů dovedl sjednotit živly tak na pohled různorodé, jako je ornamentika byzantinská a cifrování ze šatu slovenského,*) jinde zas hřebíčkový kvítek z jihomoravské obrovnávky směle vzrůstající do přísných závitů, 11. století připomínajících.**) Na jiných stránkách nalezli bychom vlnovky z lemování kabátců a vzhůru se pnoucí šňůrování, kteréž Manesovi patrně pro příbuzné motivy, vyskytující se v byzantinských rukopisných malbách, zvláště se líbilo.

Tak Manes i v tomto směru svého tvoření veden podivuhodným pudem svého genia, dovedl vynésti z pokladu lidové ornamentiky, co se mu zdálo být výsledkem tradic poměrně nejstarších. Dobře postihl, že tradice tyto nesahají do šerého dávnověku a že mezi primitivní ornamentikou, jakou nalezl na popelnicích z hrobů pravěku vynesených, a prací jehly slovenské současné vyšívačky leží propast několika staletí, kterou i fantasie umělcova překlenouti marně by se pokoušela.

Uzavíráme prozatím své úvahy o národopisných studiích Josefa Manesa. Bude tomu brzy půl století, co v Kroměříži mu tanula myšlénka o dosažení cíle národní původnosti. Pohnutá doba památného roku osm-

*) Viz na zvláštní příloze.

**) Motiv spojení hřebíčkového květu s byzantinisujícími zákrutky nalezneme též na výzdobě praporu, který Manes pro Pražský Sokol na hedvábí maloval, jakož i na titulním listě časopisu „Obecné Listy“ a jiných ornamentálných pracích Manesových.

J. Věšín: Selka z Veletína u Uh. Brodu.

J. Věšín: Žena a děvče ze Bzinec (Nitranská stolice).

ačtyřicátého připravila půdu k jejímu vzklíčení. Dojmy na Moravě zažité byly semenem do půdy té vloženým. »Manes odložil, rozdal, ba i spálil všechny své starší skicy i začaté obrazy, a se vší svojí rozhodností jal se prováděti myšlénku na Moravě pojatou, studovati typus slovanský,« praví

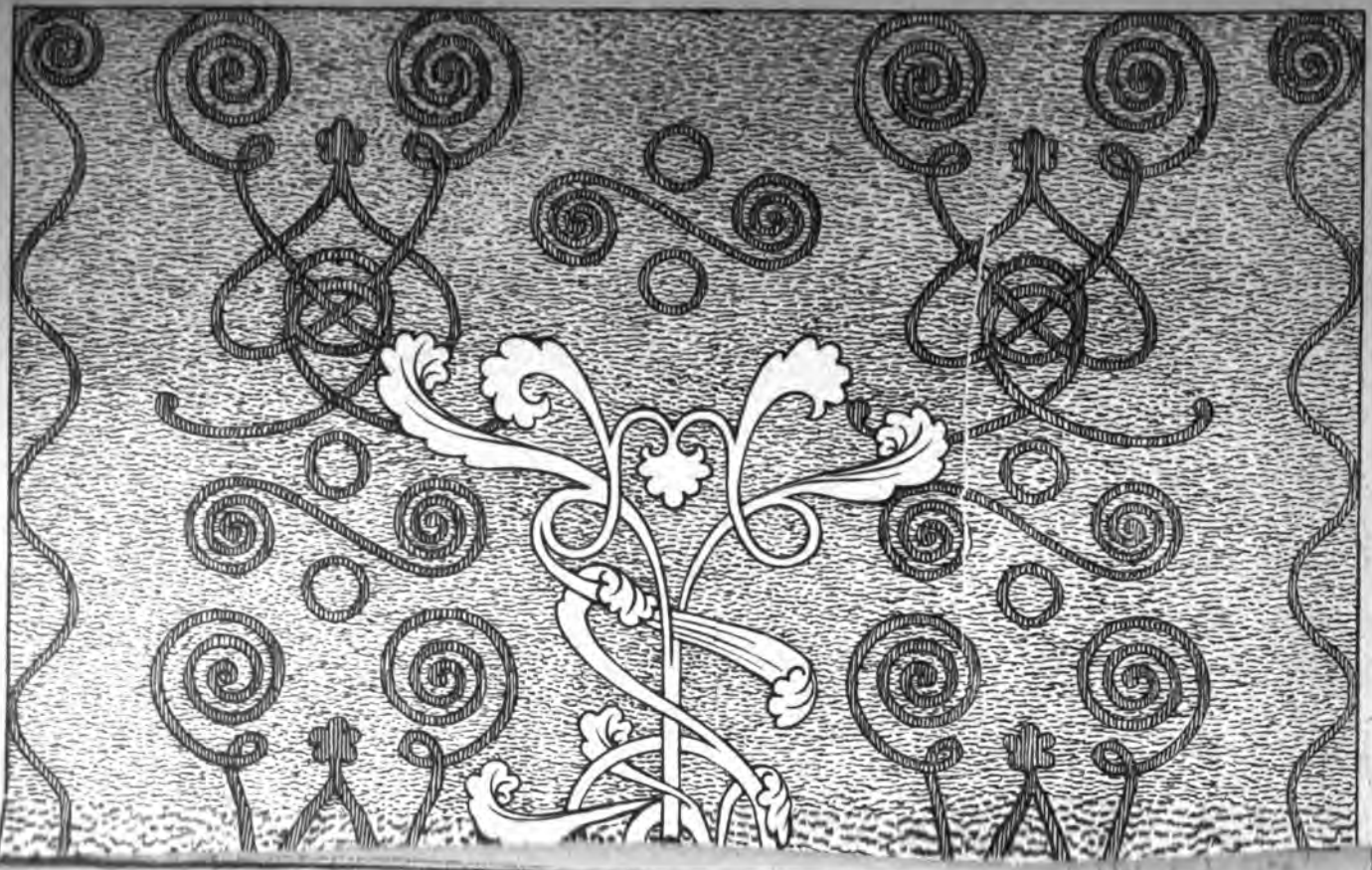

rodopis československý, č. Lid VII. č. 4.)

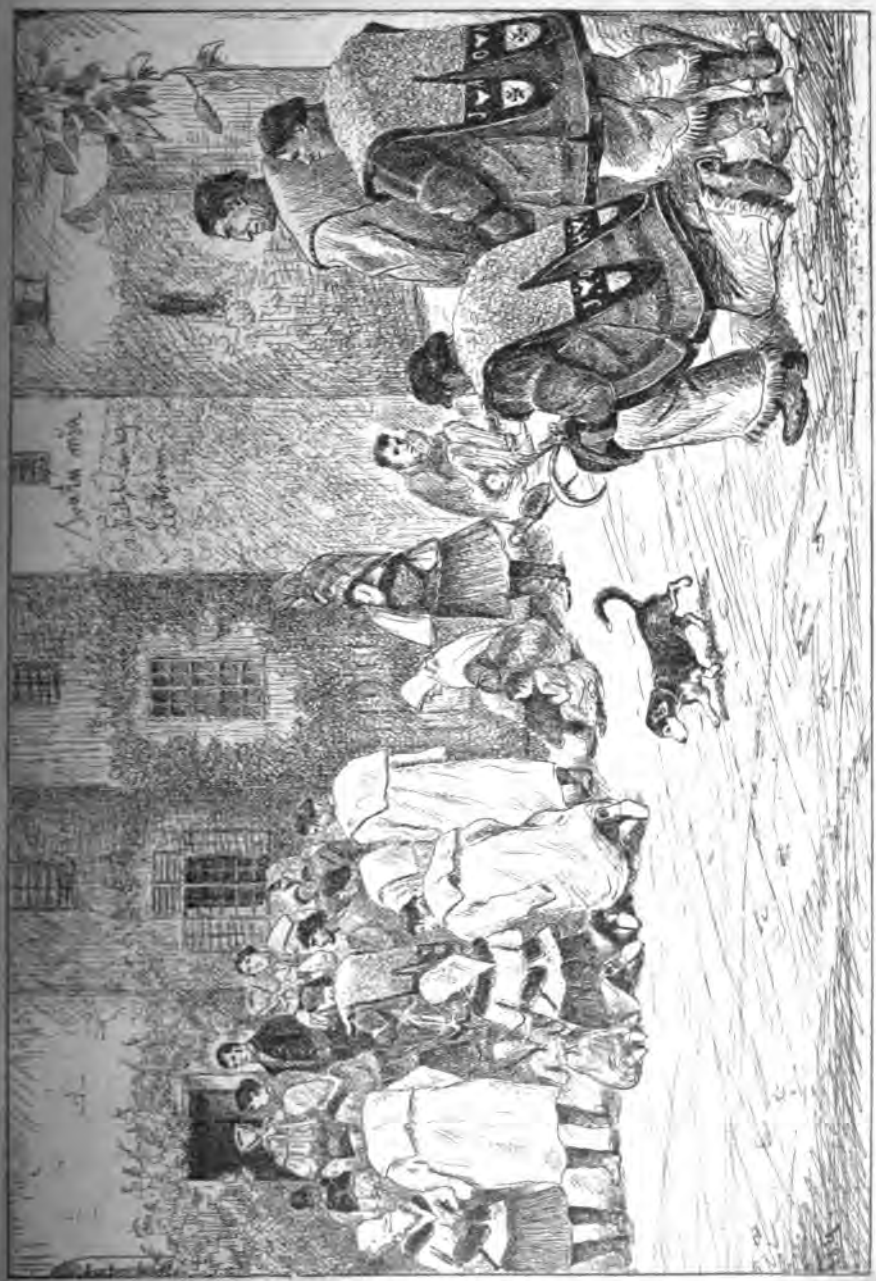

Fr. Štraybl: „Svatá mša v kaštylu Leskovém“.

starý druh Manesův Herold o dojmech kroměřížského pobytu Manesova ve svém životopisném náčrtku, ve Vlčkově Osvětě před lety uveřejněném. Obdivuhodno je při tom, že náš mistr s celým zanícením své horoucí duše umělecké se přiklonil k detailnímu studiu skutečnosti v době nezkrácené u nás ještě vlády romantismu, který pro prosté zjevy života lidového neměl smyslu ani porozumění. Bylť Manes z těch vzácných duší uměleckých, které svoji dobu o několik desetiletí předstihují, jakoby v intuitivním vnuknutí o rozvoji budoucím.

Řekli bychom, že byl Josef Manes u nás zjevem zcela ojedinělým, kdyby nebylo vzácné ženy, která před ním a zároveň s ním, týmže pudem genia vedena, nebyla šla touže cestou za cílem tvorby literární. V době, kdy různí profesoři na základech více nežli vratkých si troufali stavěti smělé, dnes již rozmetané budovy fantastických obrysů o bájesloví našich předků, ona pod Tatrami i na nejzápadnějším pomezí českém mezi Chody sbírala material národopisný, bystře postřehujíc rysy významné, všímajíc si s láskou pravého epika detailův a pronikajíc tímto studiem, týkajícím se zevního zjevu, kroje, obyčejů, zvyků, tanců i poetické tvorby lidové, všech projevů samostatnosti citu, bytu i starodávných tradicí, mezi lidem selským tehda ještě o tolik živějších a zachovalejších, k samému jádru povahy lidové. Tyto »šťáravé studie folkloristické« tvořily solidní základ, na němž ona rukou drobnomistra, jenž je sobě jist celkového dojmu, pevně a bezpečně vybudovala svoji tvorbu literární. A Božena Němcová to činila v učeném a silně kosmopolitickém prostředí, kteréž pro lidovost nijakého smyslu nemělo, ba od cesty, která jediná vedla k tvorbě originalně národní, ji dokonce odvrátiti chtělo výčitkami nelichotivými. »Kdy se konečně vzdáte té své manie popisovati, jaké mají tam mašle a tu lemy a sukně,« mluvil prý B. Němcové do duše učený Čejka, »kterak v tom kraji na svatbách se napijí a jak při tom si zatancují a zazpívají? Nejvyšší čas, abyste se dala do pořádné práce a sběratelský úkol svůj postoupila lidem, kteří jiného a lepšího nedokáží.« A učený badatel na poli slovanského bájesloví Dr. J. Hanuš domlouvá Němcové, aby nepokračovala v »únavné, titěrné, rozptylující práci sběratelské.« Němcová tvořila zvolna a solidně a tak na štěstí nežli procítila a zpracovala své dojmy a nastřádaný material, rady a posměšky přátel ji nedovedly k tvorbě bezbarvě romantické. Obraz autorky Babičky ostal nezkalen ve svých obrysech zdravě reálného, svrchované svědomitého a upřímného umění, jež vystihovalo duši českého lidu a proto k duši národa mluvou napořád stejně účinnou promlouvalo a promlouvá, a proto trvalé ceny nepozbylo. Dlužno jen litovati, že předčasná smrt překazila zpracování všeho dalšího, tak solidně nastřádaného materiálu.

Není zajisté zapotřebí obhajovati činnosti J. Manesa na poli studia českého lidu proti zlehčování jeho významu, vycházejícího ze stanovisek nadobro překonaných. Jsme si plně vedomi ceny studií národopisných též pro krásnou literaturu naši, jakož i pro umění české, kteréž bez nich by se nebyly vybavily z bezbarvého kosmopolitismu. Navzájem zase česká lidověda vzhlíží s vděkem k oněm uměleckým duším, které před půl stoletím

byly zákopníky jejího dnešního snažení, a plně uznává význam jejich studií, třeba mety, k nimž jimi čelily, byly jiné, nežli cíle nynějšího bádání národopisného.

VII. Další studie J. Věšína a náčrtek F. Štraybla.

K uvedeným již národopisným studiím Jar. Věšína přidáváme v tomto čísle další ukázky studií mistrových, a to kroje slovácké z okolí Uherského Brodu (ženicha a nevěstu, viz str. 308 a 309) a pak vyobrazení selky Fr. Šišákové z Veletína u Uh. Brodu (na str. 311). Obšírných výkladů k těmto obrázkům není potřeba, poněvadž prof. J. Klvaňa ve svých studiích o úboru nevěstinském i v ostatních článcích o kroji na moravském Slovácku v Č. Lidu již s dostatek slovem objasnil, co mistr Věšín na těchto vyobrazeních věrně znázornil. Neméně zajímavé je Věšínovo vyobrazení slovenské ženy a děvčete z Bzinec v Nitranské stolici, jejichž vyobrazení viz na str. 312.

Originální je náčrtek na str. 313, na němž vyobrazil r. 1884 na své studijní cestě Fr. Štraybl skupinu lidí před kostelem v Leskovém (Lieskové, maď. Liészko). Bylo by zajímavo zjistiti, pokud rázovité krojové detaily, zejména tří typických mužů na pravo, shodují se se skutečností. Srv. též u prof. J. Kouly, Č. Lid I. str. 476—477. *Red.*

Robota na bývalém panství malenovském.

Podává **Frant. Bartoš.**

(Dokončení.)

9. Obilí prodalo se obyčejně některému obchodníku nebo pekaři všecko. »Někteří pacholci byli vtipného rozumu: když z měchů vysýpali obilí, přidrželi ho trochu v rožkách a na oko pořádně měch vytřepali. Na noclehu v hospodě střepali ty trošky, a bylo toho někdy i dvě měřice. Hospodský jim to odkoupil, a měli na občerstvenou.«

10. Na vápno jezdili do Sobíšek za Přerovem. Z každé obce vypravilo se po dvou s košinami na voze žebřinovém. Ve dvoře malenovském naložila se na každý vůz veliká bečka; u pálenky nasypalo se do ní 20 měřic vápna a zabednilo. Provázeli je: vrátný, dráb a fojt. Každý forman vzal si s sebou žoch a koupil si do něho za několik krejcarů vápna »pro jméno.« Jak se naložilo, nocovalo se na místě. »Když odjeli trochu s očí, za každou dědinou, co by svět neviděl, každý byl bednářem: šparačil a opravoval cosi na bečce, a než dojeli do Malenovic, žoch byl plný.« Když písař vápno odbíral, uviděv žoch, ptal se vrátného po německu: »Vozisto?« Vrátný zase po německu odpověděl: »Kaufte Paur!«

11. Když se někdy přihodilo, že nebylo dosti vlastní slámy na panství, jezdilo se na ni na Doláky, obyčejně v čas adventní. Páni nakoupili slámy po dědinách od Hradiště po Ostroh a sedláci ji odváželi z roboty. Poručilo se, kolik vozů z každé dědiny má vyjeti, a v Pohořelicích se sjížděli v určitou hodinu. Aby se objelo dvoje mýto a peníze zůstaly šafáři v kapse, nejeli z Pohořelic po silnici k Napajedlům, nýbrž polní cestou na Topolné. Za Hradištěm se rozjeli. Šafář jel s několika vozy do té dědiny, dráb s jinými do jiných. Naloživše na vůz kopňák kopu dlouhé slámy režné nebo 1 ½ kopy slámy měkké, nocovali na místě. Ráno se posjížděli a vraceli se společně domů. Když měli vyjížděti na silnici k Napajedlům, šafář kázal zhurta odbočiti polní cestou k Mařaticům, aby se objelo mýto po špatné cestě a peníze aby jemu zůstaly v kapse. Ozval-li se kdo proti tomu, »hneď šafářovi hůl v rukou tak mykotala a fukotala.«

12. Po jarním setí jezdili na Horňáky (na Valasko) na desky, po 15—20 vozech z každé dědiny pod dozorem vrátného, drába a fojta. V okolí Vsetína vozy rozjely se po dolinách a ráztokách, kde byla jaká pila; kolikráte bylo jim čekati, až jim pilař desek nařezal, když právě neměl zásoby.

13. Nejvzdálenější a nejobtížnější formanka robotní byla jízda pro gyps (sádru) do Pruska. Jezdilo se každou zimu okolo sv. tří králů, když nebylo jiné práce. Z každé dědiny vypravilo se po několika vozech. Na fůru mělo se naložiti 20 centů; ale toho žádný nedokázal; nakládali po 10 centech, tedy bylo vypraviti za fůru uloženou dva vozy.

Již 14 dní před svátky vánočními fojt oznamoval: »Po svátkách vánočních mosí se jet do Prajska na gyps; připravujte se pomálu, šak se dá později vědět, kerý deň se vyjede!«

Bylo potřebí pohazovati po mírce ovsa vyhublým koňům, jehož jindy neokusili.

Když přišel fojt po svátcích v neděli od správy, oznamoval: »Po neděli ve středu se pojede na ten gyps; ešče dnes dostanete istotu, pošlú schválního posla.« I přišel skutečně vrátný do dědiny, oznámil rozkaz fojtovi a šel dále do druhé dědiny. Fojt svolal k sobě všecky sousedy, kteří měli jetou robotu, a oznámil, jaká povinnost jim nastává. »Tož kdo pojedete?« Stalo se utišení veliké; žádný ani muk. Fojt zase mluví zevrubně »kole toho«, ale nikdo se nepředbíhá. »No, súsedé, začněme o tom, kdo pojede, nic na tom nenasedíme, hodina za hodinú utíká, bude brzo deset, a ešče nic není ujednaného.« Tu ozval se někdo: »Je to enom jet! Podívejte se, jak sú okna zalíčené! Zima je hrozná, mrzne pořáď co deň víc, a není co oblécť!« Ostatní řečníkovi přisvědčovali a rozhovořili se o zimě, že není pamětníka takové zimy. Zpomínali na všecky nebožtíky, kteří kdy v zimě zmrzli atd.

Zase napomínal fojt: »Málo platno, už se nejak pospříhejte, dva štvrtníci spolu, co máte lepší koně a voze. Kerý máte lepší předek a kerý lepší zadek, spojte to, a bude celý vůz dobrý, a s konima také tak!« Zase se ozve kdosi, že nemá nic po celém voze, že se mu to v cestě všecko

rozsype, a dobytek že mu tam také nedojede. Za chvilku začne zase fojt: »No, súsedé, podívejte se na hodiny, bude hneď dvanást a pondělí, a ešče nejsme dohodnutí, jak to bude. Ty fůry vás neminú: dyž nepojedete, mosím to oznámit panu vrchnímu; on to spraví, najme si tam voze, a vy mosíte zaplatit a k tomu robota ostane za interes.« Po té řeči už se ozývaly hlasy: »Málo platno, mosíme přece nekerý jet, kdož to za nás odbude?« Foft na to: »Dyť snáď se přece tech 6 vozů vypraví a dokáže se, dyť by se nám druzí vysmíli, že to nemožem zastat, že se bojíme zimy!« »No, fojte, spleteme to jaksi«, uvoloval se za všecky některý soused, »tech 6 vozů se snáď přece jaksi vypraví!« A hned sám se uzvolil, že pojede. Byl to sedlák. K němu přidával se druhý a třetí sedlák. »No, tak máme tři voze,« pravil fojt, »ešče tři!« Přihlásil se čtvrtník s vozem. »Tak ešče dva voze!« oznamoval fojt. I ozvali se dva čtvrtníci, že pojedou spřahy a pak ještě dva, že pojedou také spřahy. Tak bylo konečně 6 vozů, kolik se jich mělo vypraviti z dědiny.

Nastala výprava na tuto dalekou cestu. Kteří měli jetou robotu, naskládali dle starého zvyku těm šesti, co se vypravili, po 3 zl. šajnů na nejpotřebnější útratu; vrchnost nedala nic. Prohlíželi vozy a opravovali, co kde chybělo, kroutili březice na houžvy, zaplétali děravé košiny, sešívali chomouty; sobě chystali a spravovali oděv. Potom si chystali potřebné na 6 dní jezivo: Do měcha se naložilo: pecen chleba a ještě hodný skrojek, pagáčky nebo buchty, a kdo již zabíjel, kousek slanin a klobásy. Mimo to vzal si každý po trošce mouky, soli a kmínu na polévku, kterou si večer v hospodě vařili. Na dýmku, tabák a křesivo se taktéž nezapomnělo.

Od vrchnosti dostali totiko po mírce ovsa na jednoho koně na noc, tedy dohromady 12 mírek ($6^3/_4$ měřice) na pár koní na šest noclehů. Seno, sečku a ostatek ovsa, co by stačilo, musil si každý sám vzíti z domu.

Koně se dali překouti, vůz se namazal a ve středu ráno po snídaní sjížděli se k tečovskému dvoru, odkudž pospolu vyjeli. Všech vozů bývalo 25—30. Jel s nimi obročný a šafář.

Kde bylo lze, mýto se po špatných cestách objelo na prospěch šafářovi. Třetím noclehem byli v Opavě. Za hranice jelo se ještě dvě míle, a tu dostali robotíři po zlatém šajnu od míle vyplaceno.

V Dršlavě brali gyps ve skále. Cent ho bylo po 10 kr. stř. V sobotu se nocovalo na místě; v neděli se vyjelo o $4^1/_2$ hodině, ve středu v noci dojeli do Malenovic. Za to všecko počítalo se 7 dní roboty. »Při tom pořádně přezíbli, šaty sedřeli, koně a vozy zhamplasili, obroku mnoho vykrmili atd.«

Času zimního, když nebylo pro jetou robotu práce, dělalo se dříví: půl sáhu naštípati a složiti bylo za den jeté roboty. »Z toho dříví, co se komu hodilo k potřebě, jak šel domů, mohl si vzít veřejno; žádný neříkal nic.« Ve žně zase, když bylo pilno, chodili místo jeté s ostatními robotíři žat. Dva dni této pěší roboty počítaly se za den jeté.

Kromě roboty jeté sedláci a čtvrtníci měli také robotu pěší (pěchárku), onino po 14, tito po 7 dnech ročně. Robotu tuto vykonati bylo v čas letní od sv. Jiří do sv. Václava, a vrchnost mzdou za ni dávala půl

bochníku chleba na den; proto se jí říkalo chlebovica. Když se blížilo sv. Jiří, fojt měl poručeno vzíti si z roboty vůz a přijeti do Malenovic k panskému pekaři, kde se mu vydal robotní chléb. »Byl všelijaký, bochníky byly malé, jako kdyby z rendlíka odrazil dno, a také byl tak černý, samý zákalec, upečený ze všelijakých smetků, co se nahledalo za rok v moučných truhlách; ale chutnal i ten.«

Jenom pěší robotu měli 1. podsedníci, každý týden $1^1/_2$ dne po celý rok. V zimě z roboty dělali drva a opravovali mlýnský jez, z jara pak, v létě a na podzim konali všecky pěší práce na poli a na lukách. ve stodolách při svážení obilí atd. Do pole chodili o 8 hodinách ráno. 2. Chalupník každý měl 13 dní pěší roboty, kterouž mu vybýti bylo od sv. Jiří do sv. Václava. 3. Výminečně měli pěší robotu také dva čtvrtníci po 3 dnech téhodně. Zprvu prý měli také jetou jako ostatní čtvrtníci. Kdysi prý jarní voda pobrala mosty a lávky a vymlela břehy. Pan vrchní přišel na komis. Byl by se rád dostal na druhý břeh, ale nemohl. I zavolal na tyto dva čtvrtníky, kteří byli na druhém břehu na svém poli, a ti ho šťastně přes řeku přepravili. Jeden si ho naložil na záda, a druhý přidržoval. To přenášení se opakovalo třikráte. Za to naklonil se k nim pan vrchní svou milostí řka: »Když jste mi tak pěkně posloužili a nebáli se té ‚pěchárky‘, odeberu vám za to jetou a dám vám 3 dni pěší na památku, že jste pana vrchního třikrát přes řeku přenesli.«

Sozonovičův výklad české pověsti o Bruncvíkovi.

Podává **Vlad. A. Francev.**

V druhé části obšírné monografie svoji,*) o níž redaktor Č. Lidu referuje v oddílu literárním v tomto čísle, prof. J. Sozonovič obírá se studiem poetického motivu o nenadálém návratu muže po delším pobytu mimo krb rodinný právě v době, kdy žena jeho chystá se na oddavky s jiným. Prof. Sozonovič překvapuje tu ohromným množstvím materialu srovnavacího, shledaného od autora, i budí zájem novým stanoviskem v otázce o vzniku této skupiny látek.

Základ studia těchto pověstí položil Jak. Grimm ve své knize „Deutsche Mythologie“, všimnuv si ovšem méně závažného a podstatného momentu v dějstvu, t. j. zázračného návratu mužova do rodiny pomocí anděla a pod. Pak sebral K. Gödeke poprvé značné množství německých zkazek z tohoto cyklu i pokusil se stanoviti mezi nimi literárně-historicky svaz a vztahy. Mythologické stanovisko Grimmovo na základě materialu, sebraného od Gödeke, podrželi potom J. Wolf a W. Müller. Müller

*) Къ вопросу о западномъ вліяніи на славянскую и русскую поэзію, Варшава 1898.

přidává zvláštní význam onomu momentu v pověsti, kdy rek vrací se do rodiny nepoznán, i objasňuje to bájeslovným výkladem Grimmovy theorie.

Také ruští učenci věnovali pozornost tomuto poetickému motivu. Již O. F. Miller v knize „Илья Муромецъ и богатырство Кіевское“ (1869) podává hojný srovnavací material a zamítá domnělý asijský původ, jak dokazoval V. Stasov. Snaží se dovoditi, že navracující se Dobryňa úplně shoduje se s navracujícím se Odysseem, a že ruské zkazky, jakož i řecké, slovanské, germanské, románské a keltské jeví původ evropský a nikoliv asijský. Jinak O. F. Miller přidržuje se stanoviska uvedených již německých vykladatelů. Po něm dlouho otázka nebyla na Rusi přetřásána, toliko Daškevič v studii „Былины объ Алешѣ Поповичѣ“, (Кіевъ 1883) upozornil na souhlasný material v literaturách západních. Po této stránce byly podány další podrobnosti od Chalanského v knize „Великорусскія былины кіевскаго цикла.“

Zatím nahromadil se v dalších studiích západoevropských nový a nový material srovnavací. Sebral jej systematicky zejména J. Child ve výborné knize „The english and scottish popular ballads“. Tu vystupuje prof. Vsev. Miller s pokusem, objasniti genesi materialu sebraného u poměru k ruským bylinám v práci „Экскурсы въ область русскаго народнаго эпоса“ (Москва 1892). Došel přesvědčení, že prvotní zárodek byliny vniknul v ruský epos nikoli ze západu, nýbrž z východu. Autor uvedené nejnovější studie prof. Sozonovič na 9. sjezdu archeologickém Vilně roku 1893 nesouhlasil s vývody Chalanského ani s míněním Vsev. Millera o východním originalu bylin. Pokusil se dokázati, že v osnově všech zkazek vine se klassický sujet, prošedší západo-evropskou literaturu, jenž se obráží v národní poesii skoro všech národův evropských a vlivem evropské tradice jeví vlivy v ruském eposu bylinném. Po Sozonovičovi věnoval pozornost historii téhož motivu Sumcov v stati „Мужъ на свадьбѣ своей жены“ (Этнограф. Обозрѣніе 1894) a dotýká se ho též Chalanskij v další své práci „Южно славянскія сказанія о кралевичѣ Маркѣ“ (1895). Toť asi v krátce historie, jak posavad postupovali badatelé, řešíce otázku o původu a vývoji této skupiny látek.

Sozonovič seznamuje s výsledky svých předchůdců. Snáší pak velice bohatý a jinde posud v takové úplnosti nesebraný material pro řešení otázky, jakou cestou západní original proniknul s jedné strany v poesii jihoslovanskou, s druhé strany v ruský epos bohatýrský. Objasňuje vzájemný poměr nesčíslných západoevropských versí. Zvláštní oddíl věnuje variantům západoslovanským a zejména českým pověstem o Bruncvíkovi, jimž přičítá zvláštní význam, poněvadž se tu směšují prvky z literární historie západoevropské i slovansko-ruské. Ukazuje na fakt, že západoevropský vliv literární časně se jeví v poesii západních Slovanů. Z Dalimilovy kroniky patrno, že vyšší třídy společenské české ve stol. XIII. a XIV. znaly tradici o Karlu Velikém, o Rolandovi a pod.

Probírá jednotlivé úsudky o staročeské pověsti o Bruncvíkovi. Pypin se domnívá, že český original této pověsti není samostatným národním plodem české literatury, že se druží svým obsahem ke germanským

a romanským básním a kronikám rytířským. Sleduje pak názor Malochův o pověsti Bruncvíkově, jakožto resultátu rozmanitých živlů z českých národních zkazek i z cizích. Oceňuje potom dohad Fejfalíkův, jenž ze souvislosti kroniky o Štilfrýdovi, otci Bruncvíkovu, a kroniky o Bruncvíkovi (jsou spojovány v rukopisech i v tiscích) vyvozuje, že obě kroniky jsou dílem téhož spisovatele. Fejfalík hledal v německé literatuře original staročeských těchto kronik a soudil, že to byla báseň německá, nedochovaná, příbuzná se známou básní německou o Reinfridovi z Brunšviku. Tento předpokládaný pramen mohl vyprávěti o činech Štilfrýda Brunšvického, z čehož český upravovatel sestrojil si reky dva, Štilfrýda a Bruncvíka, roztřídiv dějstvo domnělého pramene na dvě kroniky. Sozonovič uznává důvtipnost tohoto dohadu Fejfalíkova, ale nápadná je nesouvislost děje v obou kronikách, při čemž český spisovatel nebo přepisovač sám sestrojuje jakýsi cykl pověstí, zmiňuje se o příbuznosti obou bohatýrů. Není divu, že Murko skoro by pokládal obě kroniky za plody dvou rozličných autorů.

Domnělá souvislost první poloviny německé básně o Reinfridovi z Brunšviku s českou pověstí o Štilfrýdovi, jak dohaduje Fejfalík, není dosti dokázána. V jejich obsahu není nic společného. V první části oné básně německé zpracováno je známé thema středověké, jak rek zápasí o nevěstu. V Štilfrýdovi dostává se odměny rekovi za vítězství nad dvanácti protivníky. O nabytí nevěsty, jak líčí první část německé básně, není v kronice o Štilfrýdovi řeči. Český Štilfrýd nemá nic společného s německou básní.

Pokud se týče druhé části Reinfrida, o jejím obsahu přesně nevíme, ale podle všeho se zdá, že skutečně připomínala v hlavních rysech českou pověst o Bruncvíkovi. Avšak i tato část podle úsudku prof. Sozonoviče nebyla pramenem při sestavení kroniky o Bruncvíkovi. Báseň ona německá nebyla tak rozšířena, vždyť se zachovala toliko v jediném, a to ještě neúplném rukopise. Za to mohl míti český upravovatel tutéž zkazku v zakončené formě, úplnou, v prose i v básni o lvu (srv. pověst o Bruncvíkovi) na štítě rytířském nebo na náměstí v podobě sochy, postavené v Brunšviku. K takovýmto zpracováním téhož thematu patří skladba minnesingra Wissenhere z XIV. stol., jež nazývá bohatýra „den edlen hern von Bruonczwigk“, a patří belgická prostonárodní kniha, která ho nazývá „hertog van Bronswyk“ (viz str. 411—416). Podobná redakce dostala se do rukou českého upravovatele, z ní mohl čerpati název „Bruncvík“, i těžiti z pověsti, družící se k jeho jménu, při sestavení kroniky, při níž šlo o objasnění původu znaku království českého. Cizí redakci český upravovatel přizpůsobil v národní pověst českou, při čemž v osnovu základní připlétal dodatky a méně významné episody z pověstí a knih jiných.

———

Tance lidové v okresu hlineckém.

Podává Dr. K. V. Adámek.

(Pokračování.)

Salát.

Z Blatna a z Čertoviny.

Zvolna. Rychle.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Po-čkej, po-vím na tě, žes byl na sa - lá - tě, na sa-lá-tě

8. 9. 10. 11. Zvolna. 12.

na ze - le-ným, po-čkej, já to na tě po - vím. Hol-ka, neš- po -ví-
chlap-če, já to

13. 14. 15. 16

dej, byl to ně-kdo ji - nej.
tam

Tanec kolový.

(1.) otoč na levé noze a přísun pravou nohou. (2.—3.) valčík. (4.) otoč na levé noze a přísun pravou nohou. (5.—6.) valčík. (7.—10.) tanec do kola, pravou i levou nohou střídavě se potřásá. (11.) otoč na levé noze a přísun pravou nohou. (12.—13.) valčík. (14.) otoč na levé noze a přísun pravou nohou. (15.—16.) valčík.

Sedláček.

Vesele. Z Hamrů.

1. 2. 3. 4.

I. E - sli mně, se - dlá-čku, cé - ru, cé - ru, cé - ru ne - dáš,

5. 6. 7. 8

já jí u - dě - lám, já jí u - dě - lám, že ji, že ji, ze ji ne-vdáš.

II. Až příde masopust, ty mě, sedláčku,
že ji, že ji, že ji nevodbydeš, prosit, prosit, prosit budes.
ty mě, sedláčku,

Tanec kolový.

Tanečníci drží se s tanečnicemi jako obyčejně k tanci kolovému a tančí (1.—2.) valčík do kola, (3.—4.) obkročák (dvojným obratem v dřívější postavení), (5.—6.) valčík, (7.—8.) = (3.—4.) Tanec znova.

V Chlumu je znám směsek, při němž se zpívá písnička, jež textem se shoduje s písní právě uvedenou.

Sedlák.

Mírně. Z Jeníkova.

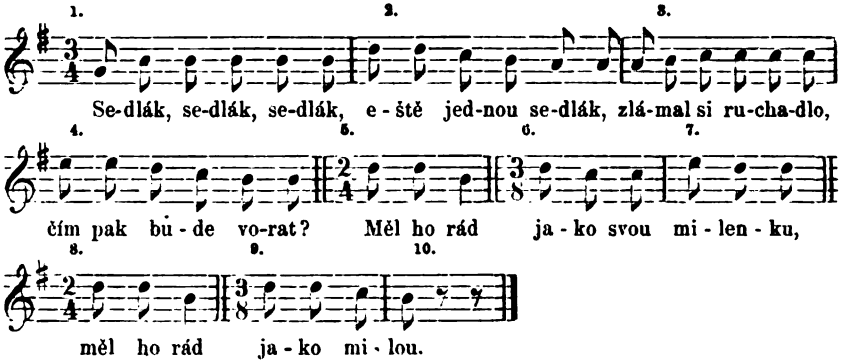

Tanec kolový.

(1.) Na každé noze dvakrát potřes a obkročákem se otočit v pravo, počínaje levou nohou (tedy levá, pravá, levá), (2.) valčík (pravou nohou se začne), (3.) jako (1.), jenže potřásá se: pravá, levá, pravá, (4.) valčík (levou nohou se začne), (5.) otoč na levé noze a přísun pravou nohou, (6.—7.) valčík (levou nohou se začne), (8.) jako (5.), (9.—10.) valčík.

Ve Vojtěchově zpívají:

Krejčí, krejčí, krejčí,
eště jednou krejčí,
zlomil si jehličku,
kterou měl nejrači (nejrejši),
měl ji rád jako svou milenku,
měl ji rád jako svou milou.

Na Čertovině zpívají:

I. Dyž tys mě nechtěla,
mělas mně povědít,
já sem moh za tebou
sedum let nechodit.
II. Sedum let nechodit,
peněz neutrácet,
vranýho koníčka
moh sem netrmácet.
III. Dyž tys mě nechtěla,
rychtářova céro,
mělas mně nedávat
za klobouček péro.

Slepička.

Rychle. Z Holetína.

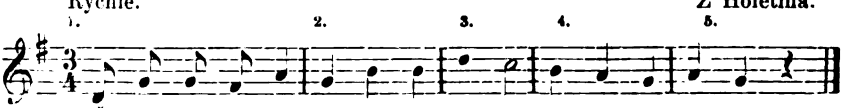

Tanec kolový.

Tanečník vyzve tanečnici k tanci, pak ohne paže vzad k tělu a tolikéž prsty obou rukou vzhůru směřující hákovitě ohne. Tanečnice postaví se za svého tanečníka, předpaží dovnitř, prsty hákovitě ohne a zapnouc je proti tanečníkovým, tančí s ním (1.) tři kroky běhu v před (levé začínají). (2.) Tanečník běží drobnějšími kroky v před a tanečnice pustíc tanečníka, běží po pravé straně, řídíc

se přesně hudbou, před tanečníka, pak paže i ruce k závěsu vzad přichystá, běží drobnými kroky v před, mezitím „kohout“ svou „slepičku“ po levé straně přeběhnuv před ní běží. (3.—4.) jako (1.-2.), (5.—6.) jako (1.—2.). To se opakuje až do únavy.

Směsek.

Živě. „Já mám děuče . . .“ Z Blatna.

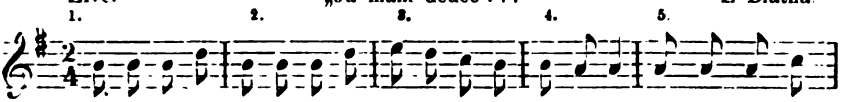

Já mám děu-če, vo-no mě chce, vo-no mo-drý vo-či má, vo-no za mnou

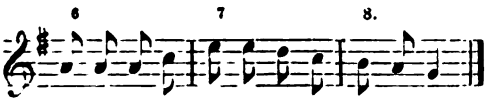

do ma-šta-le (konec schází).

Tanec kolový:

Dvojice postaví se jako obyčejně k tanci a tančí v 1. a 2. taktě polku, v 3. a 4 taktě otoč obkročákem, v 5. a 6. polku, v 7. a 8. obkročákem otoč a zase pak se tanec opakuje.

Směsek.

Živě. „Já mám pole, to je pole . . .“ Z Jeníkova.

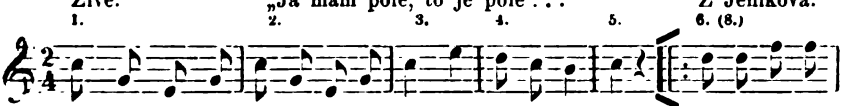

I. Já mám po-le, to je po-le na pěk-nej ro-vi-ně; kdo to po-le

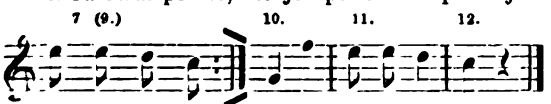

vo-rat bu-de, mu-sí vo pa-tr-ně.

II. Já mám pole,
to je pole,
na pěkným kopečku,
kdo to pole
vorat bude,
musí polehoučku,

Z Vítanova ještě:

III. Já zavoral,
já zavláčel,
má panenka pláče,
dyžs zavoral
a zavláčel,
hledej si sekáče.

VI. Koupím já ti
povřísílko
na pět loket dlouhý,
abys do něj
svázat mohla
překrásný vobilí.

Tanec kolový:

(1.) Čtyřikrát potřes na špičce levé nohy. (2.) čtyřikrát potřes na špičce pravé nohy. (3.—5.) tři otáčivé kroky v pravo (obkročák). (6.—7.) jako (1.—2.). (8.—9.) jako (1.—2.). (10.—12.) tři otáčivé potřásavé kroky v pravo.

(Pokračování.)

Verwandtes aus Guayana, Leiden, 1893; Die einheinige Ruhestellung der Naturvölker, Globus, sv. 71, 107 a j. v. Nekrolog se zaslouženou chválou napsal Rich. Andree, Globus, sv. 73, č. 3, str. 46.—48. — Dr. Wilh. v. Riehl, professor všeobecných kulturních dějin na universitě v Mnichově, spisovatel několika studií. Jeho vzornou ochotu jakožto ředitele Národního Musea mnichovského, rovněž i hlubokou učenost a laskavost jakožto učitele měl příležitost redaktor Č. Lidu poznati za pobytu svého na tamější universitě. — Dr. Alfred v. Sallet, numismatik, v Berlíně. —

* *Jubilejní vzpomínka na provolání o národním kroji r. 1848.* Dne 28. srpna 1848 bylo vydáno v Praze a po venkově rozesláno zvláštní provolání o národním kroji. Podobné ojedinělé listy, vyhlášky, oznámení, která u vrstevníků sem tam se pohazují jako bezcenný papír, po letech nabývají ceny kulturně-historické i jsou pak dosti vzácnými. Týkají se slova tato zejména publikací tohoto druhu z r. 1848. Nebude snad od místa, otisknouti tu a paměti budoucí zachovati doslovně: „Provolání na venkov k uspořádání národního oděvu slovanského. Již před několika lety ozývaly se o zřízení nějakého kroje slovanského aspoň hlasy, ve skutek ale nic nepřicházelo, ježto v těsných formách absolutismu člověk se jen těsně hýbati mohl. V dobách pobřeznových začala věc ta živěji ve skutek přicházeti, avšak zase způsobem tuze rozmanitým, neuměleckým a nepraktickým. Slovanská Lípa sestavila ze svých oudů výbor, který uspořádání národního kroje slovanského na péči má. Při vší rozmanitosti a umělecké vkusnosti historické a národní věrnosti má se jednoduchosti, nějaké jednoty, při tom ovšem také pohodlnosti a slušnosti jakožto druhé a třetí vlastnosti dosáhnouti. Oudové výboru, jako pp. Rittersberg, Slav. Tomíček, Ferd. Kopp, Kokořínský, Zap, Herberger, Stefan, Hanka, Erben atd. budou dopisovati do jiných slovanských zemí, do Jihoslovan (Srbska, Horvatska, Dalmatska), do Polska a Ruska, aby se ethnograficko-literární příspěvky a výkresy národních a historických krojů Slovanské Lípě odesílaly. Avšak mnoho a rozmanitých výkresů takových (mnohé jsou illuminovány), nalézá se v Praze již nyní, a to v Museum: Jihoslovanské kroje vydané v Zágrebu, dosud 14 svazečků illuminovaných, Les Peuples de la Russie, moravských krojů asi 30 obrazů, vydané roku 1836, maloruské kroje, vydané od historické společnosti Moskevské, srbsko-lužické kroje, vydané od Smolera; potom v královské bibliotéce, u hrab. Ervina Nostice, u barona Neuberka, na Strahově, v bibliotéce kníž. Lobkovice, u křižovníků, u magistrátu v archivu a v bibliotéce konsistorské, pak illuminované výkresy v rozličných almanaších a jiných knížkách. Ve schůzce výboru pro národní kroje slovanské dne 25. srpna převzali pp. malířové Jos. Manes, Výšek, Kroupa, Storch, Hellich, Zelený, Čermák, Javůrek ochotně práci tu na sebe, že, pokud přiměřeno a potřebno bude, výkresy oněch obrazů vyhotoví a Slovanské Lípě předloží. Kromě toho však navrhnul p. Hanka, aby se sebraly portreta z velikých a rozličných kancionálů, a v tu práci uvolilo se též několik umělců, ovšem jenom, co se Prahy týká, ježto kancionální takováto portréta i v jiných

městech po Čechách, na Moravě, ve Slezsku a ve Vídni se nachází, zvláště v Litoměřicích, v Teplicích, v Brně, v Duchcově (Dux), v Třebici, v Opavě (Troppau), v Žluticích, v Evančicích (Eibenschitz), v Těšíně, v Chrudimi, v Holomouci, v Mladé Boleslavi, v Kralicích, v Jihlavě, v Hradci Králové, v Rakovníce, v Přerově (Prerau), v Kutné Hoře atd. U prohlídání kancionálů musí se také na biblické předměty a obrazy svatých ohled brát, a šatstvo představených osob pilně prohledávat, neb měli to umělci středověku často ve způsobu, biblické neb svaté osoby do kroje ošatit, jaký právě v tom věku se nosil a panoval. Z té samé příčiny je také zapotřebí, aby se ke kopiím z kancionálu malé vysvětlení přidalo o malíři, a ve kterém roce kniha vyhotovena byla; také dodatek o formátu papíru neb pergamentě, o vazbě, ingoustu a barvách bývá potřebný a ponaučný; pak teprva bude možná sestaviti dobrou a úplnou historii slovanského umění vůbec a českého malířství zvláště, a nabudeme tím důkazů, že Slovanstvo nejenom v poesii a hudbě, nýbrž také v malířství mnohý krásný a vzácný plod chová; pro historické drama a historický román jsou tyto studie nevyhnutelnou potřebou, kéž by se tedy naši dramatičtí básníci, jako Klicpera, Wenzig, Tyl, Svoboda a j. toho ujali! Do nahoře udaných míst nesahá ruka umělců Pražských. Činí se tedy tímto uctivá prosba od Slovanské Lípy ke všem umělcům a u věci té zběhlým mužům po Čechách, na Moravě, Slezsku a ve Vídni, aby výkresy a popisy takové zhotoviti a Slovanské Lípě do Prahy (Betlemský plácek č. 258) zaslati sobě neobtěžovali. Dělá se totéž hlavně i z toho ohledu, jak jsme již podotkli, že, byť se všeho k žádanému cíli a konci upotřebiti nemohlo, přece by sbírka národních krojů (zde arci nejvíce minulých věků) rozmnožena a v Českém Národním Museum složeno býti mohla. Na všecky vlastimily klade se v ohledu tom plná naděje. V Praze dne 28. srpna r. 1848. Od výboru Slovanské Lípy pro uspořádání národního kroje slovanského".

* *O národopisném studiu u nás* napsal Ad. Černý v Národních Listech 1898, č. 14, str. 9 pozoruhodný stesk. Bohužel dlužno souhlasiti se slovy Adolfa Černého. Je potřeba toto přiznání pro budoucí paměť v odborném listě zachovati, aby nezapadlo v záplavě rozmanité látky v denním listu. Píše doslovně: „Bůh ví čím to je — pořídili jsme si Výstavu Národopisnou, která vzbudila respekt v celém Slovanstvě, slibovali jsme si, že bude znamenati epochální obrat v studiích našeho národopisu, ale zklamali jsme se trochu ve svých očekáváních . . ."

**„Slovač" chybný název.* V poslední době, nevím, čí vinou, přišlo do mody, že se říká „ubohá Slovač", „na Slovači", vycházka na moravskou Slovač atd. O masopustě letošním často jsme čítali v oznámení o zábavách maškarních tento název „Slovač". V soukromí upozornil redaktor Č. Lidu, že je to chybný název, třeba nyní všeobecně rozšířený. Nevymyká se z rámce Českého Lidu, když tuto pro příští uvarování podobných novotvarů bude poznamenáno, co soudí o tomto názvu škol. rada Frant. Bartoš, jistě nejpovolanější rozhodčí v této sporné otázce. Na dotaz redaktora Českého Lidu odpovídá: „Slovač je kollektivum, jak dobře

podotýkáte, a nic jiného! Ubohá Slovač = ubozí Slováci, jako žebrač (žebráci), chrobač (chrobáci). Říkati ‚na moravské Slovači' atd. je čirý, ovšem od nějakého času moderní nesmysl! Slovák adj. slovenský. Slovenska, Slovensko — tak mluví Slováci nejen uherští, nýbrž i moravští, tedy správně: na moravském nebo uherském Slovensku, U nás říkají také ‚na Slovákóch' = na Slovácích." Snad postačí toto upozornění, dobře míněné, aby se chyba příště neopakovala.

* *Článek o Moravských Hrvatech od P. Al. Malce* (Č. Lid VII. 186—191) vzbudil čilý zájem u nás a zvláště v jihoslovanských kruzích. Bude přeložen do chorvatštiny. Povolení k tomu vyžádal si známý historik Janko Barle. Píše dp. Al. Malcovi mimo jiné: „Upravo danas pročitao sam Vaše vrlo zanimive crtice v Českem Lidu ‚Moravští Hrváti'. Stvar me je vrlo zanimala, pošto nisam prije ništa o tom znao, pa sam Vam zato vrlo zahvalan, što ste se dali na opisivanje Vaših župljana . . . Oprostite mi, što sam tako slobodan, da Vam pišem, te da Vas zapitam, budete-li još mnogo tih crtica napisali. Da bi naime upozorio hrvatsko obćinstvo na Vaš spis . . . Drugo molio bi Vas liepo, da bi mi poslali Vašu knjižnicu ‚Molitve i pjesme', jer me ona veoma zanima . . ." — Po slovensku vydá v ukázkách práci tuto z Č. Lidu oblíbená spisovatelka slovenská a naše spolupracovnice Ter. Vansová. Píše redakci Č. Lidu kromě jiného: „Jestli nemáte nič proti tomu, vyberiem si niečo z článku ‚Moravští Hrváti' pana Aloise Maleca (Č. Lid VII., č. 3) pre moju Dennicu. Menovite, že i tu matka je strážným anjelom reči, ako značia pamatné slová: . . Dokada maja govori k dici nek hrvatski."

* *Národopisná Výstava Československá v Praze 1895.* V příloze díla uvedeného „Doklady a poznámky k dějinám NVČ." na str. XLVI. otištěna je tato poznámka: „Redakce poukazuje výslovně k tomu, že k různým článkům národopisným, kde literatura není udána, sloužily základem hojné články národopisného obsahu uveřejněné hlavně v bohatém a záslužně působícím sborníku Český Lid (red. Dr. Č. Zíbrt) a v důležitém Časopise vlasteneckého musea olomouckého (red. V. Houdek a J. Palliardi.) Není zajisté třeba dokládati, že redakce tohoto díla, uznávajíc ráda a plnou měrou zásluhy všech jednotlivců a literárních podniků, které až dosud ve prospěch národopisu českého pracovaly, byla vzdálena a prosta všeho, cokoliv by se mohlo vykládati jí na neprospěch z té okolnosti, že nebyly vždy citovány při jednotlivých článcích všechny prameny". Tímto přiznáním a vysvětlením vyrovnána je záležitost, o které bylo psáno v Českém Lidu V. 486—496, 590—600, což tuto podle povinnosti svojí zaznamenáváme.

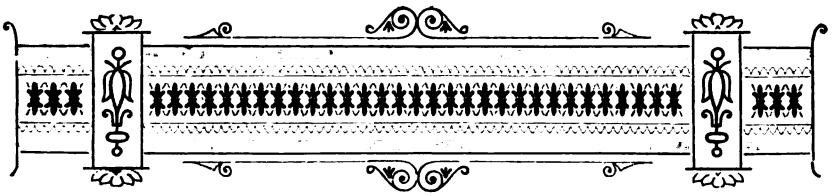

České pohádky o panně Krásné a ošklivém zvířeti.

(La Belle et la Bête.)

Napsal Dr. H. Máchal.

(Dokončení.)

III.

Vznik národních pohádek z lidové knížky tištěné jest tedy nade vši pochybnost dokázán. Zbývá ještě objasniti a určiti, jak povstala lidová knížka o Krásné. Také na tuto otázku můžeme zcela určitě a bezpečně odpověděti. Ve Francii totiž ke konci XVII. a na počátku XVIII. stol. vešlo v oblibu vzdělávati v povídkách starší látky pohádkové a vkládati v jich rámec dobrá naučení a mravné tendence. Látka o zakletém princi ve zvíře, která je právě předmětem naší lidové knížky, byla zvláště často vzdělána; na ní zakládá se pohádka hraběnky d'Aulnoy „Le prince Marcassin", upravená dle Straparolových „Tredeci piacevolli notti" (II. 1). Ještě oblíbenější byla povídka Mme. de Villeneuve „La Belle et la Bête", uveřejněná r. 1740 v románu „Les Contes marins ou la Jeune Américaine". Povídku tuto vzdělala později v zkrácené úpravě Mme. Leprince de Beaumont a vydala s týmž nadpisem „La Belle et la Bête". *) A na této předloze zakládá se naše tištěná knížka o Krásné. Jmenovitě jest to moravská verse knižná, která téměř do slova přiléhá k francouzskému originálu, jak z několika dokladů snadno se přesvědčíme.

*) Le Magasin des enfants. Par M. Leprince de Beaumont. Nouvelle édition, revue et corrigée par M. Louise Sw.-Belloc. Paris (Garnier frères) I. 56—80.

Začátek moravské verse dle vydání u Škarnicla zní:

„Byl jeden welmi bohatý kupec, ten měl šest dětí, tři syny a tři dcery. A poněwadž rozumný a statečný byl, tedy žádné peníze, kterékoli na wychowání a cwičení dítek swých wydal, nelitowal. Dcery jeho byly welice pěkné; obzwláštně ale jedenkaždý se diwil nad krásou té nejmladší; pročež jí jméno Krásná dali, a to její sestry mrzelo.“

Tomu odpovídá vypravování Mme. Leprince de Beaumont:

„Il y avait une fois un marchand qui était extrêmement riche: il avait six enfants, trois garçons et trois filles, et en homme d'esprit, il n'épargna rien pour l'éducation de ses enfants, et leur donna toutes sortes de maitres. Ses filles étaient très belles; mais la cadette surtout se faisait admirer; on ne l'appelait, quand elle était petite, que la belle enfant; en sorte que le nom lui en resta, ce qui donna beaucoup de jalousie à ses soeurs.“

Když kupec utrhl větvičku, na níž několik růží kvetlo, a nevídané zvíře se zjevilo, prosil kupec:

„Milostivý Pane! odpusťte mi proviněni mé, já jsem nemyslel, že Vás tak welice rozhněvám, když pár růží pro swou dceru utrhnu, o kteréž mne welice prosila.“ Odpovědělo zvíře: „Já nejsem milostiwý pán, nýbrž jedna potwora. Já nemiluji komplementy, nýbrž aby každý mluwil, jak myslí atd.“

V předloze francouzské čteme:

„Monseigneur, pardonnez-moi, je ne croyais pas vous offenser en cueillant une rose pour une de mes filles qui m'en avait demandé. — Je ne m'appelle point Monseigneur, répondit le monstre, mais la Bête. Je n'aime point les compliments, moi, je veux qu'on dise ce qu'on pense etc.“

Když Krásná se z domova loučila, „ty obě bezbožné dcery třely sobě oči cibulí, aby při odcházení Krásné plakati mohly.“

„Ces deux méchantes filles se frottèrent les yeux avec un oignon pour pleurer lorsque la Belle patit avec son père.“

Na konci ta paní, kteráž weliká Bohyně byla, promluvila takto:

„Nyní, má Krásná, berte odplatu swého moudrého wolení. Wy jste sobě ctnost před krásou a ostrowtipností wywolila: proto jste hodna, abyste jak ctnost, tak krásu, bohatstwí i ostrowtipnost w jisté osobě zakusila. Nyní Wás za mocnou královnu wyhlašuji a doufám, že ten trůn, který Wám wáš milostiwý pán postoupil, waše dobré ctnosti nezmění. — Potom obrátiwši se k jejím sestrám prawila: Wy dwě ženy ale, které tak bezbožného srdce jste, obrátíte se w dwě podstaty kamenné, waší přirozenou citedlnost zadržíc, a zde u dwéří tohoto sálu státi budete. Já Wám za Waši swéwolnost žádné jiné pokuty neukládám, kromě abyste wšech rozkoší a štěstí nejmladší sestry swé ustawičně swědkyně byly.“

Tatáž mravná tendence ve francouzském originálu zní:

„La Belle, lui dit cette dame, qui était une grande fée, venez recevoir la récompense de votre bon choix: vous avez préféré la vertu à la beauté et à l'esprit, vous méritez de trouver toutes ces qualités réunies en une même personne. Vous allez devenir une grande reine: j'espère que le trône ne détruira pas vos vertus. — Pour vous, mes demoiselles, dit la fée aux deux soeurs de la Belle, je connais votre coeur et toute la malice qu'il renferme. Devenez deux statues, mais conservez toute votre raison sous la pierre qui vous enveloppera. Vous demeurerez à la porte du palais de votre soeur, et je ne vous impose point d'autre peine que d'être témoins de son bonheur.“

O původu české lidové knížky z francouzské povídky Leprince de Beaumont nelze tedy pochybovati. Zároveň je patrno, že moravská verse

mnohem věrněji zachovává původní znění originálu než verse česká, která je volněji vzdělána. Zdali lidová knížka naše povstala bezprostředně z francouzského originálu nebo dle nějakého překladu německého, nemohu s určitostí říci, ale podobá se pravdě, že prostředkoval tu jako v jiných případech překlad německý. Bylyť francouzské Contes de fées horlivě v druhé polovici XVIII. stol. do němčiny překládány.*) Budiž tomu tak neb onak, tolik jest jisto, že česká lidová knížka povstala z pohádky Leprince de Beaumont a že výše uvedené pohádky naše vyplynuly zase z lidové knížky, která vnikla v lid, a jejíž obsah byl dále tradicí reprodukován.

IV.

Co takto dokázáno bylo o původu určité skupiny našich pohádek, není zjevem ojedinělým, nýbrž platí to také o příbuzných pohádkách cizích. Nebylo to dosud konstatováno, ač učenci v oboru studia pohádkového proslulí, jako Grimm, Cosquin, Weinhold a j. touto skupinou pohádek se zabývali. Příčinou toho je nekritická methoda, jíž se dosud při studiu pohádek užívalo. Methoda tato musí se radikálně změniti; nesmí se přestávati jako dosud na mechanickém shledávání variantů ze všech možných končin světa, nýbrž vlastním východiskem celého studia pohádkového musí se státi rozmanité verse knihové, z nichž národní pohádky mohly vyplynouti. Jen takovým způsobem bude možno k positivním výsledkům dospěti; jinak bude se dále blouditi, jako se bloudilo od dob Grimmových až na naše.

Z pohádky Leprince de Beaumont „La Belle et la Bête“ odvoditi třeba celou řadu pohádek německých, které byly dosud mylně zahrnovány do skupiny pohádek, jež obsahují sice jeden stejný element báchorkový — zakletý princ ve zvíře, — ale jsou původu docela jiného. Zřejmě to dosvědčuje pohádka z Hessenska, o níž Grimm (Kinder u. Hausmärchen III. 164 Reclam) poznamenává: „Eine andere Erzählung aus der Schwalmgegend hat viel eigentümliches, wie überhaupt dieses Märchen in den mannigfachsten Abweichungen erzählt wird.“ Pro nás toto „zvláštní“ vrcholí v tom, že velmi těsně přiléhá k literární předloze, z níž povstala. Kupec jde na trh, starší dcera chce krásné šaty, prostřední střevíce, nejmladší růži. Na zpáteční cestě kupec dostane se do

*) Srov. R. Fürst, Die Vorläufer der Modernen Novelle im achtzehnten Jahrhundert. Ein Beitrag zur vergleichenden Litteraturgeschichte. Halle a. S. 1897, str 74—75. Připomínám tuto, že v Praze r. 1794 vyšla také kniha „Die Schöne und der Drache. Nach dem Französischen“; zdá se, že je to vzdělání povídky „La Belle et la Bête“ Madame de Villeneuve. Zdali pohádka „Krasotinka a potvora“, vydaná ve sbírce „Báchorky a pověsti. Dle francouzského od L. R.“ V Praze 1867—70, sv. 5. 3—36, jest jen volným vzděláním pohádky Leprince de Beaumont, s níž až na malé odchylky se shoduje, či povstala-li dle jiného francouzského přepracování, nemohl jsem určiti.

[illegible] V zahradě najde keř růží, [illegible] jest nucen nejmladší dceru sli- [illegible] Zvíře [illegible] Dívka mu znenáhla přivykne [illegible] jak se doma otci a sestrám [illegible] kdež spatří otce svého nemocného [illegible] na 8 dní. Doma se zdrží, [illegible] vsecko kolem zámku pod [illegible] až vejde do zahrady a spatří je [illegible] Běží pro vodu, polévá je, načež [illegible] v krásného prince. Vsecko v zámku ožije, a oba [illegible]

Téhož druhu je pohádka švábská (E. Meier, Deutsche Volksmärchen aus Schwaben Nr. 57): otec má přinesti nejmladší dceři z trhu tři růže na jedné štopce. Když růže najde a utrhne, zjeví se černý netvor, jemuž otec, chce se z moci jeho dostati, slíbí svou dceru. Zvíře dovolí jí po nějakém čase navštívit otce, ale s výjimkou, aby se druhý den vrátila. Poslechne, ale když se vrátí, nalezne zvíře sténající a umírající. V tom však, jak se k němu přiblíží, vyloupne se z huňatého zvířete krásný princ. — V pohádce dolnosaské (Schambach und Müller, Niedersächsische Sagen und Märchen p. 263) zadrží otce, jenž z obchodní cesty měl dceři své přinesti růži, medvěd. Dívka mu brzy zvykne. Jednoho dne najde ho jako mrtvého. Dá se do pláče, slzy naň padnou, načež promění se v krásného prince. — Valně změněné jsou již pohádky tyrolské (Chr. Schneller, Märchen und Sagen aus Walschtirol. Innsbruck 1852. Nr. 30), ale také o nich možno tvrditi, že povstaly dle vers knižných „La Belle et la Bête".

Původní verse knižná jasně se zračí také v pohádce Basků (Webster. Basque Legends. London 1877 p. 167*); zvíře, do jehož moci se princezna přejíc si růži dostala, jest tu had. Po nějakém čase dívka s dovolením hadovým navštíví otce, ale opozdí se o jeden den. Když najde hada zcela skřehlého, ohřeje ho a na otázku, chce-li si ho vzíti za muže, odpoví: ano. Teprve na cestě do kostela had promění se v krásného prince. K tomu připojen prvek z jiné skupiny pohádek o spálení kůže hadí.

K pohádce Leprince de Beaumont přiléhá zase velmi těsně pohádka mazurská (Töppen, Aberglauben aus Masuren etc. Danzig 1867, 142—5). Kupec měl tři dcery, z nichž nejmladší zvláště miloval. Když se chystal na obchodní cestu za moře, ptal se při odchodu dcer, co si přejí. Nejstarší si přála sluneční šaty, prostřední zlatou čapku a nejmladší růži. Když se potom kupec obstarav své věci domů vracel, bouře mořská koráb stroskotala, a kupec sotva se zachránil na pevninu. Potom přišel k malému domku, u něhož spatřil keř s čarokrásnými růžemi. Když chtěl jednu růži utrhnout, vyběhlo z domu ošklivé zvíře,

*) Srv. Weinhold, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde III. 1893, str. 199.

od polou vlk, od polou medvěd, které ho pohostilo, růži mu dalo, ale musil mu slíbiti nejmladší dceru. Po lodi proň připravené šťastně se domů vrátil; tatáž loď dovezla dceru jeho do příbytku zvířete. Když dívka v zahradě poprvé zvíře spatřila, leknutím omdlela, tak že zvíře ji musilo křísiti. Ježto měla vše, čeho si jen přála, a zvíře ji dovedlo bavit, přivykla mu konečně a byla spokojena. Po čase se jí přece zastesklo po domově; zvíře v zrcadle ukázalo jí, co otec a sestry doma dělají. Za několik dní vyžádala si dovolenou domů, měla se však v určité lhůtě vrátiti. Otec a sestry měli velikou radost a nechtěli ji ani pustit. Poněkud se přece opozdila a našla zvíře ve mdlobě na zemi ležeti. Bylo jí ho líto, klekla k němu a políbila je, — ihned huňatá kůže s něho spadla, a před ní stál krásný princ. Chaloupka proměnila se v překrásný zámek uprostřed nádherného parku, a v zámku všecko ožilo. Princ objal dívku a děkoval jí za vysvobození ze zakletí, z něhož ho mohl vyprostiti toliko polibek nevinné dívky, která se nedala odstrašiti jeho škaredostí.

Ze Štyrska jest tato verse (Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven I. Nr. 66). Otec, hrabě, měl z vojny přinésti nejmladší dceři kytici květin. Dlouho nemohl jich najíti, až přišel k zámku, kde čarokrásné květiny rostly. Utrhl jednu růži, načež se ozval hrozný hlas, který žádal za to dceru, pro kterou růži trhal. Otec ji převedl do zámku. Ve křoví našli ježka; byl to zakletý hrabě, který ve dne měnil se v ježka, v noci měl svou přirozenou podobu. Dívka si ho zamilovala a v podobě ježka ho políbila. Od té doby zůstal i ve dne hrabětem, a oba slavili hlučnou svatbu.

Pohádka ještě více živly z jiných versí změněná vypravuje se v Lotrinsku (E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine. Paris 1887. II. č. 63). Nejmladší dcera přeje si mluvící růži. Otec najde keř takových růží před jedním hradem a jednu utrhne. Přikvapí bílý vlk (le loup blanc) a propustí otce jen s výjimkou, že mu slíbí tu osobu, která mu nejdříve přijde vstříc. Byla to nejmladší dcera. Otec ji odvede k vlku, který v noci se mění v krásného prince. Dívka měla tuto změnu každému zatajiti, ale když to neprozřetelně nejstarší sestře vyzradí, vlk přiběhne a klesne mrtev u nohou dívčiných. — Znamenáme, že tato pohádka, ač v jádře svém povstala z „La Belle et la Bête“, přiklonila se k jiné skupině pohádek, která má původ v řecké pověsti o Psyche a Amorovi. To platí také o celé řadě jiných pohádek německých a italských, které Weinhold (Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde III. 189 a d.) uvádí. Spojení toto mohla prostředkovati knižná verse „La Belle et la Bête“ Madame de Villeneuve, v níž se vypravuje, že dívka v noci ve snách viděla vedle sebe krásného jinocha, do něhož se zamilovala (viz pohádku ze Štyrska). Motiv tento byl u některých skladatelů povídek na toto thema složených přímo parodován, jako u Pierre Beauchampsa, dle něhož Krásná ve dne zdržuje se u netvora, v noci pak žije se svým milencem.

Příklad náš je také poučný pro dosavadní seskupování látek báchorkových a skládání tak řečených komentárů k jednotlivým pohádkám. Až na malé výjimky jest takové hromadění variantů dosud větším dílem primitivné a mechanické. Jakmile se najde nějaký báchorkový prvek, který je v rozmanitých pohádkách vzdělán, uvádějí se bez kritiky všechny tyto pohádky jako varianty. Takovým způsobem pořízeny jsou komentáry Grimmovy, Köhlerovy, Wollnerovy, Cosquinovy a j. Ač komentáry takové jsou záslužné jako bibliografická pomůcka, pro vlastní výklad pohádek nepostačují, a to proto, že jeden a týž báchorkový prvek mohl býti několikráte a za poměrů docela jiných vzdělán. Aby se to vyšetřilo, bude především potřebí vyhledati jednotlivé verse knihové, v něž takový prvek byl pojat, pak stanoviti poměr národních pohádek k těmto versím knižným, a teprve potom bude možný rozbor pohádek samých. Tak na př. náš prvek — princ zakletý ve zvíře — vyskytuje se ve zvláštním vzdělání v Pančatantře, u Straparoly, Basila, d'Aulnoy, Villeneuve, Leprince de Beaumont, Beauchampsa, Langbeina, Musäa a j., a jednotlivé tyto knižné verse vešly v ústní tradici jako pohádky, jichž výklad bez zřetele k příslušným versím knihovým není možný. Jak toto ignorování versí knižných vede k nesprávnostem, toho důkazem zřejmým jest výklad znamenitého jinak učence německého Weinholda, který v Zeitschr. f. Volkskunde III. 189 a d. k pohádce harcské „Der Wolf mit dem Wockenbriefe", obsahující prvek — princ zakletý ve zvíře — uvádí jako parallelu také pohádku z Waldecka (Curtze, Volksüberlieferungen aus dem Fürstentum Waldeck Nr. 20 „Reinhold das Wunderkind"), která má původ docela jiný. Již ze stručného obsahu jejího, jak jej Weinhold podává, jest nad vši pochybnost zřejmo, že je to ústní reprodukce umělé pohádky Musäa „Die Bücher der Chronika der drei Schwestern". Kdyby byl Weinhold znal literární originály jednotlivých národních pohádek, o nichž promlouvá, byl by jeho výklad mnohem přesnější.

Ukázal jsem toliko při jediné skupině pohádek, jakou svrchovanou cenu pro poznání jejich mají knihové verse. Co platí o naší skupině, mohu dokázati o celé řadě skupin jiných, jichž literární předlohy jsou nepochybné. Končím tedy prohlášením, že toliko studium lidových pohádek na základě versí knihových povede k cíli.

O české písni faustovské.*)

Uvažuje Dr. **Arnošt Kraus.**

(Dokončení.)

II.

Že píseň o Faustu až na naše dni v Čechách se zpívala, vidno ze začátku Jakubcova článku; ještě větší byl však význam písně pro Německo, pro vlast pověsti. Překlad písně byl pořízen, jak již řečeno, hned na začátku 18. století pod titulem sáhodlouhým: Eine neue und ausführliche Beschreibung des weit- und wolbekannten, auch weltberühmten Johann Doctor Faust atd. atd.... wie solches ferner im Pragerischen Comödi-Lied zu vernehmen sein wird. Aus der wälischen Sprach in die teutsche übersetzet, auch ganz neu atd.

Je sporno, zdali slova o pražské písni táhnou se k písni naší, nebo k lyrické písni, arii z dramatu o Faustovi, která je k ní přitištěna. Velice nápadný je tento název rozhodně ve spojení s písní přeloženou z češtiny.

Kdyby se týkal písně epické, znamenal by píseň z pražské komedie, očekávali bychom však spíše píseň z pražského trhu nebo z pouti. Nerozumíme prostě názvu tomu, ale že přece může patřiti písni první, o tom svědčí právě okolnost, že je přeložena z češtiny. Proč pak by se arie „Fauste, jene Himmelsgaben“ nazývala právě pražskou? Vždyť v Praze hráli jen kočující herci, a to z ciziny.

Že se nepřiznal překladatel, který podle známek dialektických mohl býti pražský Němec, úplně k pramenu, že mluvil o vlaské řeči místo české, není jeho nejhorším proviněním. Překlad jest bídný, zpravidla začátek strofy shoduje se doslovně, ale pak vyčerpá překladatel obsah české strofy obyčejně třemi až čtyřmi verši a ostatek vyplní jalovými větami

*) Mínění mnou vyslovené o vztazích české a nízozemské pověsti faustovské potvrzuje pramen, který jsem dříve přehlédl; jest to nízozemská hra: De Hellevaart van dr. Joan Faustus, tištěná r. 1731, kterou rozebral Creizenach v „Euphorion“ III 710. Nemůže býti náhodou, že pověsti ty obě vypravují o týrání ďábla a že za druhé česká hra loutková má s nízozemskou společná jména Pik a Fabricius, která se nikdy jinde nevyskytují. Také v přesvědčení o katolickém rázu české písně utvrdilo mne čtení Milchsakkova úvodu k otisku Spiesova románu dle rkp. wolfenbüttelského, dle něhož román jest celý polemikou proti katolickému pojmu lítosti (srv. hlavně str. CCCLXXII). Faust stále v sobě vzbuzuje lítost, ale je to lítost Kainova, zoufalá, „er sah gen Himmel, aber er konnte nichts ersehen“ pravý opak Luthera, jenž se táže: „Soll ich hinauf gen himmel gaffen und warten so lang, bis ich erfahre, dass meine reue genugsam sei?“ Faust v české písni uvidí znamení, sotva že pohlédl k nebi a litoval; je to jakoby odpověď k onomu místu, ač český básník ho bezpečně neznal.

Příklad náš je také poučný pro dosavadní seskupování látek báchorkových a skládání tak řečených komentárů k jednotlivým pohádkám. Až na malé výjimky jest takové hromadění variantů dosud větším dílem primitivné a mechanické. Jakmile se najde nějaký báchorkový prvek, který je v rozmanitých pohádkách vzdělán, uvádějí se bez kritiky všechny tyto pohádky jako varianty. Takovým způsobem pořízeny jsou komentáry Grimmovy, Köhlerovy, Wollnerovy, Cosquinovy a j. Ač komentáry takové jsou záslužné jako bibliografická pomůcka, pro vlastní výklad pohádek nepostačují, a to proto, že jeden a týž báchorkový prvek mohl býti několikráte a za poměrů docela jiných vzdělán. Aby se to vyšetřilo, bude především potřebí vyhledati jednotlivé verse knihové, v něž takový prvek byl pojat, pak stanoviti poměr národních pohádek k těmto versím knižným, a teprve potom bude možný rozbor pohádek samých. Tak na př. náš prvek — princ zakletý ve zvíře — vyskytuje se ve zvláštním vzdělání v Pančatantře, u Straparoly, Basila, d'Aulnoy, Villeneuve, Leprince de Beaumont, Beauchampsa, Langbeina, Musäa a j., a jednotlivé tyto knižné verse vešly v ústní tradici jako pohádky, jichž výklad bez zřetele k příslušným versím knihovým není možný. Jak toto ignorování versí knižných vede k nesprávnostem, toho důkazem zřejmým jest výklad znamenitého jinak učence německého Weinholda, který v Zeitschr. f. Volkskunde III. 189 a d. k pohádce harcské „Der Wolf mit dem Wockenbriefe", obsahující prvek — princ zakletý ve zvíře — uvádí jako parallelu také pohádku z Waldecka (Curtze, Volksüberlieferungen aus dem Fürstentum Waldeck Nr. 20 „Reinhold das Wunderkind"), která má původ docela jiný. Již ze stručného obsahu jejího, jak jej Weinhold podává, jest nad vši pochybnost zřejmo, že je to ústní reprodukce umělé pohádky Musäa „Die Bücher der Chronika der drei Schwestern". Kdyby byl Weinhold znal literární originály jednotlivých národních pohádek, o nichž promlouvá, byl by jeho výklad mnohem přesnější.

Ukázal jsem toliko při jediné skupině pohádek, jakou svrchovanou cenu pro poznání jejich mají knihové verse. Co platí o naší skupině, mohu dokázati o celé řadě skupin jiných, jichž literární předlohy jsou nepochybné. Končím tedy prohlášením, že toliko studium lidových pohádek na základě versí knihových povede k cíli.

O české písni faustovské.*)

Uvažuje Dr. **Arnošt Kraus.**

(Dokončení.)

II.

Že píseň o Faustu až na naše dni v Čechách se zpívala, vidno ze začátku Jakubcova článku; ještě větší byl však význam písně pro Německo, pro vlast pověsti. Překlad písně byl pořízen, jak již řečeno, hned na začátku 18. století pod titulem sáhodlouhým: Eine neue und ausführliche Beschreibung des weit- und wolbekannten, auch weltberühmten Johann Doctor Faust atd. atd.... wie solches ferner im Pragerischen Comödi-Lied zu vernehmen sein wird. Aus der wälischen Sprach in die teutsche übersetzet, auch ganz neu atd.

Je sporno, zdali slova o pražské písni táhnou se k písni naší, nebo k lyrické písni, arii z dramatu o Faustovi, která je k ní přitištěna. Velice nápadný je tento název rozhodně ve spojení s písní přeloženou z češtiny.

Kdyby se týkal písně epické, znamenal by píseň z pražské komedie, očekávali bychom však spíše píseň z pražského trhu nebo z pouti. Nerozumíme prostě názvu tomu, ale že přece může patřiti písni první, o tom svědčí právě okolnost, že je přeložena z češtiny. Proč pak by se arie „Fauste, jene Himmelsgaben“ nazývala právě pražskou? Vždyť v Praze hráli jen kočující herci, a to z ciziny.

Že se nepřiznal překladatel, který podle známek dialektických mohl býti pražský Němec, úplně k pramenu, že mluvil o vlaské řeči místo české, není jeho nejhorším proviněním. Překlad jest bídný, zpravidla začátek strofy shoduje se doslovně, ale pak vyčerpá překladatel obsah české strofy obyčejně třemi až čtyřmi verši a ostatek vyplní jalovými větami

*) Mínění mnou vyslovené o vztazích české a nizozemské pověsti faustovské potvrzuje pramen, který jsem dříve přehlédl; jest to nizozemská hra: De Hellevaart van dr. Joan Faustus, tištěná r. 1731, kterou rozebral Creizenach v „Euphorion“ III 710. Nemůže býti náhodou, že pověsti ty obě vypravují o týrání ďábla a že za druhé česká hra loutková má s nizozemskou společná jména Pik a Fabricius, která se nikdy jinde nevyskytují. Také v přesvědčení o katolickém rázu české písně utvrdilo mne čtení Milchsakkova úvodu k otisku Spiesova románu dle rkp. wolfenbüttelského, dle něhož román jest celý polemikou proti katolickému pojmu lítosti (srv. hlavně str. CCCLXXII). Faust stále v sobě vzbuzuje lítost, ale je to lítost Kainova, zoufalá, „er sah gen Himmel, aber er konnte nichts ersehen“ pravý opak Luthera, jenž se táže: „Soll ich hinauf gen himmel gaffen und warten so lang, bis ich erfahre, dass meine reue genugsam sei?“ Faust v české písni uvidí znamení, sotva že pohlédl k nebi a litoval; je to jakoby odpověď k onomu místu, ač český básník ho bezpečně neznal.

a opakováním, ztíživ si práci ještě tím, že rýmuje i liché verše, ač nestačil ani na rýmování sudých. Ukázka jediné strofy svědčiž o jeho umění:

Kratochvilné komedie
museli mu dělati,
tu nejkrásnější muziku
ve dne i v noci hráti:
tak že nikdy žádné ucho
nemohlo to slyšeti,
jaký jemu zlí duchové
špás museli dělati.

Lustige Comedisachen
Mussten die Geister bei der Nacht,
Ja, die schönste Musik machen,
Dass kein Ohr nie g'höret hat.
In dem Luft die Vögel fangen
Das war auch sein grösste Freud';
Er liess keinen Geist von dannen,
Bis das Werk sich endt' allzeit.

Zmínka o ptácích je vzata z předešlé strofy. Aby vtlačil myšlénku do svých veršů, říká na př. prostě Gott místo Ježíš; konečně stávají se rýmy stále divočejšími, až v poslední strofě opouští úplně original a vypravuje, blýskaje se dle svého zvyku znalostí jednotlivých rysů pověsti, jak ďábel přišel pro Fausta s úpisem a jak tento sedí v pekle s Luxemburgem, maršálkem Ludvíka XIV., což čerpal z brošurky o hovoru obou „v říši mrtvých".

I v této pokažené podobě píseň se líbila, jak svědčí okolnost, že ještě ke konci století byla tištěna v Rakousích a byla prý do nedávných let v Štyrsku zpívána. Kdežto však v této úplné podobě omezila se na lihovýchod německý, vnikla mnohem dále v textu, který z letáku kolínského otiskli Arnim a Brentano r. 1806 ve své slavné sbírce Des Knaben Wunderhorn. Znění písně je tu tak zkomolené, že nepochopujeme, jak se mohla v této podobě zpívati, neřku-li tisknouti. Ukážu zbědovanost tohoto textu krátkým místem:

Mephistophles geschwind, wie der Wind,
Musste gleich so eilend fort,
Und ihm bringen drei Ellen Leinwand
Von einem gewissen Ort.
Kaum da solches ausgeredt,
Waren si schon wirklich da,
Welche so eilend brachte
Der geschwinde Mephistophela.

Gleich soll abgemalet sein
Die grosse Stadt Portugall.
Dieses geschah auch geschwind wie der Wind,
Dass er malte überall,
So gleichfärbig
Wie die schönste Stadt Portugall.

A přece i v této nejzkomolenější podobě naší písně poznal Goethe, že jsou v ní „hluboké a důkladné motivy", dodávaje ovšem, že by mohly býti lépe podány. Je zajímavo, že takto máme starou, prostonárodní píseň, pochválenou od Goetha.

Píseň tato, která vznikla pokusem, napsati první z paměti, liší se od ní úplně svým koncem. Ďábel chce vrátiti smlouvu, nemoha napsati nápis. Slyšíme slova: „Fauste, obrať se!" a dozvídáme se, že zpíval anděl od Boha poslaný, ale ďábel namaloval obraz Venuše a tím omámil Fausta, jehož zlí duchové odvlékli do pekla. Vše to je stísněno do 12 veršů, je to konec přenáhlený, ale dramatický a vhodnější, než má první německá píseň — odkud se tento konec vzal? Z lidového dramatu.

III.

U Marlowea Faust chce s ďáblem disputovati, ale na otázku, kdo stvořil svět, Mefostofiles prchá nemoha odpovědět, zjeví se anděl a zlý duch, Faust lituje, tu přichází Lucifer, odstraší ho hrozbami a baví ho předvedením sedmi smrtelných hříchů.

Tento rys — založený již na románě — jest mnohem určitější a důležitější v hrách loutkových, v nichž jest téměř ve všech; ovšem hrozby Luciferovy ustoupily lsti pekelné. Faust se ptá po nebi a jeho blaženosti (v jedné hře dokonce po pekle), a v řadě her ptá se, což dává nejlepší smysl, může-li ještě býti spasen.

Mefistofeles slíbil, že mu na každou otázku dá pravdivou odpověď; aby nemusil mluviti pravdu a neukázal tím Faustovi cestu k spasení, uprchne raději. Ale Faust rozumí i této odpovědi a modlí se s opravdovou vroucností; jest to kulminace hry, sesílená obyčejně ariemi strážného anděla; tu ďábel nejsilnějším, co peklo má, odvrací Fausta od modlitby: krásnou Helenou. Hned na to z pravidla propadne peklu.

Ve skupině her však na místo otázky po milosti Boží neb aspoň vedle ní vyskýtá se symbolické znázornění milosti té: obraz Spasitelův. Jsou to předně dvě hry tyrolské, z nichž jedna bezpečně je ještě z minulého století, pak loutková hra dolnorakouská, jedna ze Slezska, jedna hraná v letech čtyřicátých v Berlíně a konečně loutková hra česká.

Nejméně porušen jest motiv v obou českých Faustech,*) kdež scena má tento průběh:

Faust neznámého loutkáře (Vinického?)

Faust. Mefistofl, viděl jsi, když jsme nad Jeruzalemem letěli, ten krucifix, co se nad námi ve větru vznášel?

Mefistofl. Konc dobře.

Faust. Tedy rozumíš, já bych rád měl takový krucifix vymalovaný, hleď mi ho zaopatřit.

Mefistofl. Brrria, Fauste, nežádej to na mně, bych já tobě krucifix maloval, na to bych já musel přes 4000 ďáblů sehnat.

Faust. Co já chci, musíš ty mi po vůli učinit.

Mefistofl (odletí a křičí za oponou). Alla Strik, Pik, Anberon a všickni spolu, hleďte mi nápomocni být, neb jest Faust velice rozhněvaný, mám mu krucifix zhotovit (přinese krucifix).

Faust M. Kopeckého.

Faust. Počkej, počkej, ty pekelná obludo! To jsem si od tebe zasloužil? Víš, jak jsme nad mořem letěli, a já jsem tě žádal: „Mesistofl! buď tak dobrý a snes se se mnou na tu svatou silnici Jeruzalemskou, abych mohl svatý kříž políbit!“ — víš, jakou jsi mi dal odpověď? — Než bych ti to udělal, pravils, raději bych tě na tisíc kusů roztrhal a do tohoto moře shodil. (Zlostně) Za to mně nyní půjdeš do Portukálu a u nejhlavnějšího kupce tam koupíš barvy, penzlíky a firnajz; z Regnšpurku mi přineseš plátno a pak mně musíš ten krucifix tak, jak jsem ho viděl, vymalovat, poněvadž ho zde chci na památku zanechat

Mesistofl. Fauste, co to žádáš? Já nesmím rukou krucifix malovat; vem

*) Viz o tom můj spis „Das böhmische Puppenspiel vom Doktor Faust“ str. 74 a nn. a uvedený již článek str. 91.

Brrr, Fauste, shlédni, je-li ten krucifix dobře zhotoven?

Faust (prohlíží kříž). Ty pekelný duchu, ovšem je ten krucifix dobře zhotoven, ale kde má ten nápis, který mu Pilát dal?

Mefistofl. Brrr, Fauste, nežádej to na mně, neb dobře víš, že to Pilátovo psaní nás pekelné duchy daleko odhání.

Faust. Ty pekelný duchu, může-li ten krucifix bez toho být? Tedy ho zhotoviti hleď.

Mefistofl. Brrr, Fauste, nežádej to na mně, neb já ti chci raději cedulku na zpět dáti.

Faust. Tedy když to nemůžeš malovat, tedy mi to povídej, a já si to budu sám dotahovat.

Mefistofl. Brrr, Fauste, kdybych to mohl povídat, tak bych to také uměl malovat.

Faust. Tedy když to nemůžeš povídat ani malovat, tak já si to sám chci dotahovat, ty však stůj při mně a dobře poslouchej, neb opravdu Bůh na člověku nemožné věci nežádá, tak tedy i já, ty pekelný duchu, na tobě je žádat nebudu (postaví se k obrazu a počne nápis jmenovat). Ježíš (Mefistofl uteče), Mefistofl, kde jsi?

Mefistofl (přiletí). Brrr, Fauste, nejmenuj přede mnou ta svatá jména, neboť dobře víš, že nás pekelné duchy na 300 mil odhání.

Faust. Ty musíš zde stát. (Říká:) Ježíš Nazaretský král židovský (Mefistofl uteče, Faust klekne a modlí se, anjel se vznáší). si kontrakt nazpátek a všechny závazky ti milerád odpustím!

Faust. Pakuj se, nebo tě zastřelím.

(Mesistofl zmizí. — Faust usedne a za malou chvíli, když duch se vrátí, vstane.)

Mesistofl (nese černé plátno). Zde máš, Fauste, plátno!

Faust. Nešpásuj se mnou a maluj krucifix, nebo — (sahá po bambitce).

Mesistofl. Fauste, posečkej! Jsem hotov raději malovat než nechat po sobě střílet. (Vymaluje rychle obraz.) Tu jest, co jsi žádal!

Faust. Dobře, jest to ten krucifix, který jsem v Jeruzalemě viděl, ale posud není dohotovený.

Mesistofl. Co mu chybí? Žádný člověk ho nemůže pohanět

Faust. Kde pak zůstal hořejší nápis?

Mesistofl. Neříkej to jméno přede mnou, neboť mne na tři sta kroků od tebe zahání. Dříve než ho z úst vypustíš, musím tě na tisíc kusů roztrhat.

Faust. Nebudu ti ho jmenovat. Vezmu olůvko z kapsy, vyrejsuji ti ho a ty musíš domalovat.

Mesistofl. Kdybych ho mohl malovat, mohl bych ho také rejsovat; já však nemohu ho ani malovat, ani rejsovat a musím toho zanechat.

Faust. Krucifix bez nápisu zůstat nemůže, proto ho sám vymaluju.

Mesistofl Ani mne u sebe vidět nemáš. (Odletí.) —

Není pomyšlení, aby z této sceny byl motiv o malování kříže přešel do písně, jako tvrdil Tille ve své knize o písních faustovských. Správný poměr ukázal Szamatólski,*) že totiž píseň působila na řadu her — pochopíme nyní, proč tyto hry jsou vesměs z východu Německa — a tyto hry opět působily na píseň druhou, která z nich vzala svůj konec.

Nestalo se to však v české hře, že otázka Faustova byla nahrazena motivem jiným, poetičtějším, též nepůsobila česká píseň přímo na drama, oboje se stalo na půdě německé. Ač se u nás stále cituje „Faust dle Kopeckého“, přece je jisto, že Kopecký pouze hrál starší komedii a ta byla přeložena z němčiny, a to z hry tak staré, že jisté motivy z Marlowea, které nejsou už v žádném dramatě německém, můžeme v českém rozpoznati. Že se přechod motivu křížového do dramatu stal z písně německé a ne z české, můžeme přímo poznati na Faustu Kopeckého,

*) Anzeiger für deutsches Alterthum XVIII, 114 a d.

kdež čteme slova o svaté silnici jeruzalemské — o té však není nic v písni české, za to stojí v německém překladě:

Na veliký pátek Faustus	Am heiligen Charfreitag übermassen
do Jeruzalema přišel,	Kame Faustus angelangt
ďábel mu místo ukázal,	Zu Jerusalem, der heiligen Strassen.
kde jest Syn Boží trpěl . . .	Wo Christus am Kreuzesstamm . . .

V dolnorakouské loutkové hře zpívá anděl píseň, která je variací několika veršů první písně německé: právě tato hra, ač jest velice zkomolena, jest českému dramatu bližší všech ostatních, ona je také nejbližší hře, ve které motiv byl z písně přejat.

To byla táž hra, která působila zpět na píseň a vyvolala onu podobu její, jež byla od r. 1806 všeobecně známá a dávala vědě tolik hádanek, které rozřešilo teprv nalezení větší německé a hlavně české písně, otištěné v Českém Lidu.

K dějinám národopisu československého.

Podává **Vlad. A. Francev.**

I. List J. Kollára Fr. L. Čelakovskému o sbírkách slovenských přísloví.

Ochotou p. univ. prof. Dra. Ladislava Čelakovského a laskavým prostřednictvím p. archiváře prof. Dra. Jar. Čelakovského mohl podepsaný prostudovati zajímavou korrespondenci F. L. Čelakovského, chovanou v privátní bibliothece p. prof. Lad. Čelakovského, začež tuto vzdává díky. Mimo jiné výtěžky pro slovanskou literární historii nalezl tu neobyčejně důležitý dopis, v němž J. Kollár charakterisuje Trukovu sbírku slovenských přísloví a podává zprávu o některých sbírkách jiných. Myslím, že není vhodnějšího místa, kde by měl býti obsah listu Kollárova zachován pro historika literárního, jako právě v oblíbeném a rozšířeném ústředním orgánu lidovědy československé, v Českém Lidu.

Krátký přehled slovenského příslovnictví podal A. P. Záturecký v úvodu pěkné publikace „Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví“, vydané od České Akademie.*) Znám byl rukopisný sborník slovenských přísloví Jiřího Rybaje, jenž patřil kdysi Jiřímu Palkovičovi a chován je nyní v pešťském Národním Museu. Z listu Kollárova F. L. Čelakovskému dozvídáme se o třech sbírkách podobných: o obšírné sbírce Sam. Sartoryho, o sborníku Šalamouna Petényi a Št. Hamuljaka Dále

*) Viz Zíbrt, Literatura kulturně-historická a ethnografická 1897—1898, Český Lid VII., č. 151. Srv. Francev, referát o téže knize Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, С. Петербургъ, 1898, č. 315, str. 108—112 (též zvl. otisk).

poznáváme, že Trnka při své sbírce „Pořekadla (Příslovia) Slovakóv moravsko-uherských“, v Brně 1831 čerpal ze sbírky Peténiovy, podle Kollára, „bohužel neposvátnou rukou“. Trnka pramene toho neuvádí, ačkoli píše v předmluvě: „Použil jsem netoliko tisknutých spisóv Slováckých, ale i rukopisných pomócek.“ Opravy Kollárovy v Trnkově sbírce přísloví svědčí o hluboké znalosti slovenštiny a o pravém pochopení smyslu přísloví slovenských. Zní kritika Kollárova ostře, ale patrně je to posudek spravedlivý. Otiskuji list Kollárův v doslovném znění:

w Pešti 2 Pros. 1833.

Přjteli Čelakowskému.

Přemilý Přjteli!

Slyšel sem od kohosi, že pracugete na Sbjrce a saustawě wšech slowanských Přjslowj: to owšem chwalitebné předsewzetj. U mne se, wjce náhodau než úmyslem, též nashromaždilo něco slowenských přjslowj a pořekadel. Gmenowitě gistý zdegšj učený muž, pan Samuel Sartory, doručil mi onehdy celau haldu, djlem prostonárodnjch, djlem přeložených a ukowaných přjslowj, prose mne, abych gá to wydal. Gá wšak tolik giných záměrů a počatých pracj už mám, žeby mi dwa žiwoty nestačili, nadto i uřednj mé práce z roka na rok rostau: hotow sem tedy Wám tuto sbjrku poslati, gestliby ste gi žádali a přigali a mne dřjwe na krátce o swém plánu poučili, abych poněkud p. Sartoryho z tohoto ohledu uspokogiti mohel.

I pan Šalamaun Petényi (Petian), nynj w Pešti co ornitolog privatizugjcj, má pěknau Sbjrku oprawdiwě národnjch přjslowj, ze které p. Trnka (bohužel neposwatnau rukau) čerpal. Můžete gemu psáti, aby Wám na čisto přepsal s kratičkým přiloženjm prawého smyslu každého přjslowj, na čemž naywjce záležj, a který sběračowi naylépe powědom býti musj a má. Trnkowých slowenských pořekadel gen welmi saudně a opaterně (snad s porozuměnjm Šafařjkowým) užite. Mnohá přjslowj tam zginácena, giných smysel chybně, anoberž smjšně a urážliwě wyložen, k. p. Kde ge naywiac opichačow, nayméněg ge pšena (Slowákům to značj: kde ge mnoho dělnjků při gedné práci, nayméně se udělá a nayméně užitků býwá, nebo geden druhému stogj na překážce, ne gak Trnka wykládá: kdo se nad mjru chlubj, málo w něm dobrého). Slowák ako řepa (Trnka wykládá: čjrý člowěk! Nikoli, ale Slowák oprawdiwý, kowaný, řeč slowenskau dobře mluwjcj a swého národu se přjderžegjcj.) Tělom blýská (neznamená wyzáblý, wyhladlý — ale děrawé, oterhané raucho magjcj, polonahý, tak že djrami oděwu tělo se ukazuge). Slowo zrok (str. 45., ne srok, znamená Slowákům zámysel, Vorwand, praetextus, od rjci, rjkati, odkud i porok, prorok, nárokom, wýrok, ne gak risum teneatis pan Trnka tam wykládá*):

*) Není nezajímavé tu připomenouti, že Šafařík ve svém výtisku Trnkových přísloví (viz v bibliothece Šafaříkově v Museu král. Českého v Praze) si opravil toto místo: „Pessime. Est enim: Vorwand, a řku: „K materi srok, a k cere skok“ = Der Mutter schenk' ich, die Tochter denk' ich.“

O chudého každen sa otre atd. Slowem Petényi a ginj nemálo se horšegj na tomto zkumolowánj našich přjslowj.

Že redakcii českých Nowin na se berete, z gedne strany se tešym, z druhé téněř obáwám. Dobrých Nowin arci potřebni sme, ale proč se w češtině aspon tolik o politických důležitostech psati nemůže, kolik w maďarčině a w němčině w gedné a též řjši? Druhe bogm se aby nowinárským praxismem swobodné wywjgenj a neodwislá učinlíwost básnického ducha Wašeho poněkud obmezena nebyla. Přeswědčen sem wšak, že Wy kamkoli přigdete, pole a půdu sobě podmanjte, ne tyto Wás, aby ste libowolné kwěty ducha swého na nich saditi mohli. Hásowské Nowiny tak u nás úwěr ztratily, že drahně času třeba bude ku smjřenj se opět s tjmto gménem.

Měgtež se blaze

Wáš

přjtel J. Kollár.

P. P. Mám i od p. Štěpana Hamuljaka Sbjrku Přjslowj as 10 archů. Ale wšecko to potřebuge kritiky.

II. List Fr. Sušila F. L. Čelakovskému o slovanských národních písních.

Druhý dopis v korrespondenci F. L. Čelakovského, jehož otištění čtenářstvu Českého Lidu bude jistě vhod, týká se vydání národních písní slovanských. Projevuje svoje stanovisko o tomto podniku proslulý sběratel národních písní moravských, Frant. Sušil. Teda list opět důležitý a již tím pozoruhodný, že obsah jeho, když byl chován v majetku privátním, nebyl posud veřejnosti české znám. Fr. Sušil píše takto:

W Olbramicjch 18 listopada 1828.

Wysoce učený, weleważený Pane!

List Wáš od 21 Řjgna tepruw 12. b. m. w. p. Pešinau mě došel, a nemalau radosť mi způsobil, an gsem už dáwno taužil po přjležitosti, seznámiti se s Wámi ústně nebo pjsemně. Negenom milosť materčiny, zwláště stegné w neymnožšjch wěcech mjněnj Wás tak mi zbljžily, žebych Wás raděgi welectěným přjtelem tuto nežli ginák nazjwal. Proto wšeliké žádosti Wašj milerád powolen gsem i tomu, gehož se na mně doptáwáte, opisu pjsnj morawských z mé sbjrky.

Co do úmyslu Wašeho, nowé a lépe sestawené wydánj wšeslowanských pjsnj do swěta wyprawiti, račte dowoliti, bych myšlenj tuto wygewil swého. Zdá se mi zagisté, žeby gste se tjm wšem Slowanům, ano wšem milownjkům prostonárodnj můsy zawděčili. Ale budaucjm rokem ledwa může uspůsobeno býti. Morawské národnj pjsně posawád

se sbjragj, a práwě ty neykrásněgšj, Walaské, sebrány negsau. Slowenských pjsnj sebránj ledwa také úplné bude, an teprw dwa djlky wyšli; o polských rowně platj. Ginák owšem zdánj moge nezralé býti může, a zmjněné wydánj, i přjštjm-li rokem wygde, w plné mjře požehnánj mého dosáhne, an do té, gižto gste sobě nabyli, Waši ohlednosti nadjti se, že by gste bez přjčiny pospjchati neráčili.

Osměluga se tuto také wyprositi sobě na Wašj ochotě, aby gste mi dálšjho dopisowánj odepřjti neráčili. Gsem zagisté tady zdálen liternjho spolku, a málo o stawu ginoslowanské literatury nowěgšj slyšjwám, ba ani o tom, oč w Čechii usiluge se, k. p. o slownjku p. Jungmanna, aesthetice p. Palackého, sgednocenj Slowáků s českau literaturou atd. Toho do Wašj blahorodnosti se důwěřuge ostáwám

s plnau úctiwostj

Fr. Sušil.

Z netištěných zápisků Krolmusových.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt.**

(Dokončení.)

Kámen žulový na hrobě Šemíka, postavený v Neumětelích. Čtyři palce silný, výšky $1^1/_2$ lokte a šíře $1^1/_4$ lokte má tento hrobový postavený kámen. Ryté písmo švabachem v žulovém kameni vyzlacené litery má: „Již za dávných časů se v Neumětelích věřívalo a věří, že jistý věrný kůň Šemík rytíře Horymíra zde zahrabán a pochován leží.“ Pomník Šemíka Horymírova postaven na starém hrobovém kameni. V Neumětelích, vsi na panství vosovském v oudolí podbrdském, nyní v kraji pražském (bývalém berounském) pod kostelem u hřbitova křesťanského podle cesty 40 kroků od kostela vzdálené zahradě žida Goldbergra (?) čtyřhranný kamenný pomník s nápisem: „Již za dávných časů“ atd., chybně: „Zde leží věrný kůň Šemík Horimirův zahrabán a pochovan.“ Týž kamenný pomník se od Excel. p. Jos. hraběte z Mitrovic a na Čimelicích, Vosově atd. postavil. (Vyobr. str. 344.)

Pověst o tom hrobu Šemíkovu v údolí podbrdském v Hostomicích, Hořovicích, Litni, v Skuhrově atd. v okolí: Okolo r. 1780 jistý sedlák Barth. Pokorný z Neumětel vedl na jaře svou hřebčici (kobylu) okolo toho pomníku Šemíkova k hřebci; najednou zavzní mu hlas z toho hrobu: „Popas hřebici na mém hrobě, a budeš míti plémě po mně!“ Uposlechna Pokorný popás svou kobylu na hrobě Šemíkově a potom jel k hřebci. Když se mu kobyla do roka ohřebila, porodila hříbátko zdravé, velečiprné, i brával ho sedlák sem a tam i na louku v senoseči a ono vele sobě okolo vozu sena si poskakovalo a najednou rozehnané přeskočí fůru sena. Pokorný se lekna užasl nad tímto skokem, domnívaje se, že

to sám čert, neboť byl pověrčivý! Popad podávky a prohnal hříbátku podávkami život, aby mu neškodil a odpovídání ňáké neměl. Nyní jeho syn na tom statku též Barth. Pokorný slove, jako otec a děd. Jeho sestra Trnkova, provdaná v Skuhrově, mně to sdělila, která přítomna byla.

Roku 1813—1815, když tu Rusi v Čechách a v Neumětelích leželi, chtíce otevříti týž pomník, lid tomu nechtěl. Rusi stáli na svém a Neumětelští šturmovali, sběhli se, Rusi mušeli upustit.

Na horách brdských polohy lesní. Na Nevěstě, na hřebeně brdských hor. Silnice z Chlumce až do Mníšku. Uprostřed stála stoletá jedle nejvyšší, 60 loket výše, obrázky nalepené na ní nábožné. Zde i poloha Dáňova řečená u Rymanských palouků. Rymanské palouky jest les jedlový. Za Mníškem také Rymaň cesta v dolíku. Na Přibylce, položení v lese, po dolině se jde na hory brdské. Zde se nad Přibylkou ruda železná dobývala u Rudařů, jinak v Roudným. Zde jsou šachty bývalé rudy železné. Rochoty, samotina lesní, na horách brdských, nad Svinaři a Halouny ve vrchu. V této hoře samé skoro kameny, které, když se dolů po stráni s vrchu skal koulejí, rachotějí. Odtud Rachoty či Rochoty. Halouny, veska v stráni na rovince. Za ní hned lesní (cestou) do vrchu ke Skalce, sv. Maří Majdaleně se jde.

Zjevení manželky svému muži Jahlikovi z Drahoňčic, jemuž r. 1858 zemřela. Ona prý každou noc k němu celá bílá přichází, pravil mně, jeho duch ji vidí, jak se probudí, hned se mu zmizí. On dí, že se ona musela v něčem Bohu prohřešit, tudy že je zakletá a zavinšovaná. Musí prý tu pokutu leta určitá vytrpěti. On se jí ptal, co žádá, a hle, ona nic neříká, a jak se probudí, se mu zmizí. On pravil, když mu zemřela, lítostí šel prý do lesa a volal ji, a tu se prý prohlásil takto: „Půjdu mezi lesy, volat budu, kde jsi, moje z nejmilejší, ozvi se mi.“

Počátek jeskyně v Živohoušti. Vypravoval r. 1851 jistý Petrák, 120 let stár, vejminkář z Křeničný. Měl popis o této jeskyni podotknuté takto: Za dávných časů bydlel jistý pán N. šlechtický nad Vltavou v hradu N., jemuž kněží husičtí okolo r. 1424 odňali manželku pro stálost u víře katolické, vzavše ji a zabednili ji do sudu s dvěma dvíčaty, Fabiankem a Šebestiankem, a hodili ji do řeky Vltavy s těmi dvíčaty. Sud se velikánský s nimi nepotopil, plynul až k Živohoušti k jeskyni, z něhož se tato žena s dvíčaty na břeh dostala do této jeskyně, v ní se ukryla před nepřáteli svými, tajně v ní živa jsouc s dítkami. Po dlouhém čase její manžel myslel, že jest utopena a odplavána. Byl v onom okolí na honu. Pršelo, i schoval se do té jeskyně, prose tuto ženu o nocleh, on ale nevěda, že by to jeho žena byla. Ona však jej poznala, ale neprohlásila se. V noci upadla s pohovky kamenné ruka, řkouc: „Jdi, Fabianku, otci ruku zdvihni —“ a podruhé zase noha se mu smekla, řkouc opět: „Šebestianku, jdi a ty zas otci zdvihni nohu na pohovku.“ Což Šebestianek učinil. Když se prospal, vstal, děkoval, posnídal, (v) rozpravě přišli k poznání po letech, že jeho dítky i manželka jest. Onen šlechtic že opět svou manželku osudem Božím napad s dít-

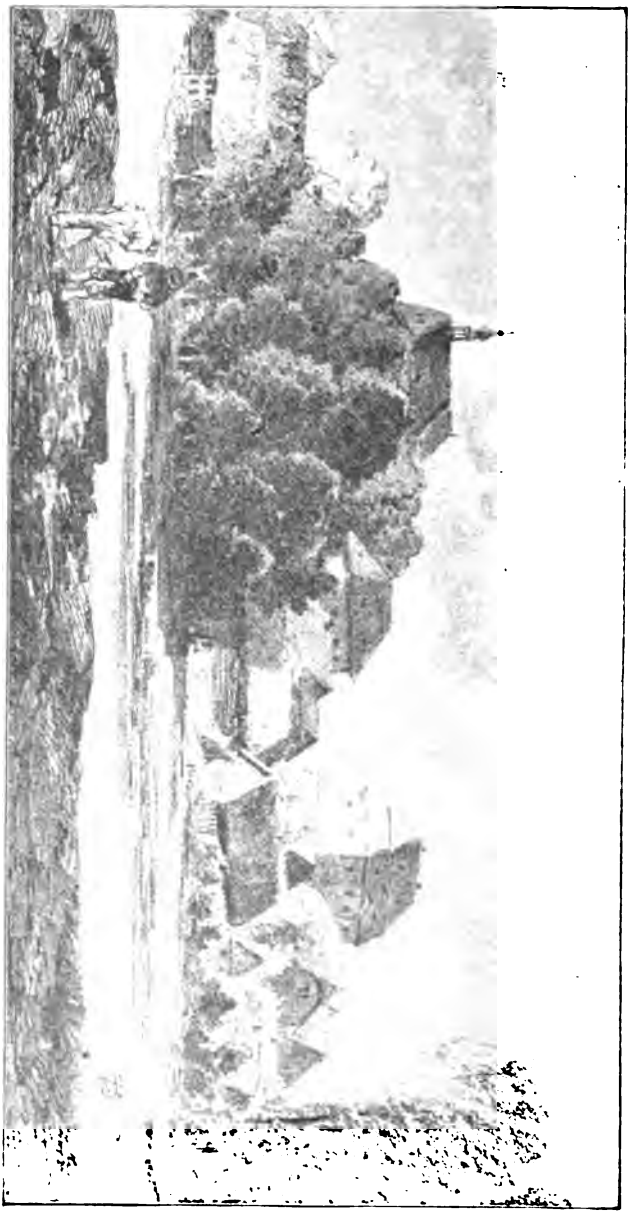

Neumětely.

kami, na poděkování prý zde chrám Páně ke cti sv. Fabiana a Šebestiana založil a hojně nadal.

V Křečovicích nad Zemanovým Vrchem se pálívaly čarodějnice ještě r. 1835. Svědek očitý Jan Zikán, mládenec školní z Křečovic.

Kytin nad Mníškem v oudolí nedaleko Chouzova. Chrám Páně ke cti Panny Marie, na den Narození Panny Marie a na Hromnice největší slavnosti. V Korytanech byl hrad v lese, nyní z hradu rozvaliny, zdi hradní. Pověst zůstávala: Šlechtična majíc dítko od přírody slepé a její sestra bydlela v hradě pod Bílým Kamenem, nazvaným hradem, $^1/_2$ hodiny vzdálen od Rochot a od Kytina. Počátek toho chrámu Panny Marie. Za dávných dnů jela Korytanská šlechtična se svým děckem od své sestry z hradu bývalého, nyní zříceného, z Bílého Kamene domů přes nazvané místo Kytin, který leží v dolině mezi lukami, kde živý pramen vyřinuje posud. Děcko slepé její chtělo píti. Služka vzala nádobu a nabrala z toho živého pramenu vody studničné, kde řízením a vnuknutím Božím děcko, když se napilo, sobě oči, ruce, nohy a tělo omylo, najedenkráte prohlídlo, sesilněné tělo dostavši. Květiny na louce spatřilo, řkouc: „Matko, tamto hleble kytinky jsou.“ Odvece máť: „Ty je vidíš?“ „Ovšem.“ „Tedy jdi a přines mně je.“ Pachole z vozu vystoupilo a květiny z louky přineslo Matka radostí na poděkování ke cti a chvále Panny Marie církvičku nad tím pramenem zde založila a nadala. Onen chrám Páně má 400 kroků polí, luk a lesů zádušních, jen několikráte do roka jest mše svatá, ale vždy na slavnost Marie Panny.

Na cestě, když se jde z Husince do Prachatic v údolí u potoka jsou veliké kry kamenné (balvany), jeden kámen plochý a na něm dvě šlepěje vyšlapané v kameni, lid praví, žeť tudy kráčíval Hus a od Husa prý vyšlapané mají býti . . . Podobné lidské šlepěje nalezneš nad Koněprusy, na Kotiši, na skále, na Hrádku Sudoměřském, na Klepcích a jinde více po Čechách.

Koleda na sv. Štěpána o vánoci chodí děti po domích. „Koleda, koleda, Štěpánku . . . snědli. Panímámo, dejte mi jinou a zapleskejte hlinou.“ Rozdávají se koledníkům koláče, ořechy, jablka atd.

Když jdou krávy z pastvě, děti zpívají: Hou, hou, hou krávy jdou. Nesou mlíka půl žejdlíka pod vodou. A ta naše jalová u Božího kostela. Kostel se boří a stodola hoří. Vlk sedí pod dubem, hraje karty s holubem. Holubička pláče, chce koláče. Nechce s mákem, chce s tabákem.

Když jdou jahodáři z jahod domů, sami jahodníci si zpívají takto: „Hou, hou, hou! Jahodníci jdou, jahody nenesou; jahody jim pobrali, do džbánů jim naprskali, to domů nesou.“

Při otloukání píšťal v máji. „Otloukej se, kozí pysku, dám ti hrachu plnou misku. Nebudeš-li se otloukati, budu na tě žalovati. Komu? Císaři pánu, že jsi roztlouk dvě stě žbánů. Pán jede s vršku, roztrh si držku. Paní mu ji sešívala, svině se mu posmívala. Huš, huš, huš, vrazím do tě nůž, vrazím do tě zaviráček, budeš pískat jako ptáček.

(Vrazím do tě kudličku, vyrazím z tebe dušičku.) Tamhle je kláda, na tě kládě vrána, Až ta vrána slítne, má píšťalka se slíkne." Na to ji vytahuje chlapec a potom na ni píská.

Smrtelnou neděli v postě chodí děti se smrtí po barácích, zpívajíce: „Smrt plove po vodě, nový leto k nám přijde..."

Hra na šátek (německy: Tücheltanz). Postaví se chlapci a holky (suda) do kola; do středu vstoupí holka neb chlapec s bílým šátkem. Kolo se točí, a holka šátkem chodí dokola a zpívá si dle nápěvu „Když jsem sila mák". „Mám šáteček mám, komu já ho dám? Nedám já ho žádnému, jenom mému milému. Koho ráda mám, tomu já ho dám." Koho miluje, předeň šátek holka prostře, klekne naň, její milý též a dají sobě políbení, a nyní mužský vstoupí se šátkem zase do kola. Nyní on to samé zpívá, s tím jen rozdílem: „Nedám já ho Kačence, jenom mojí milence, kterou já rád mám, této já ho dám."

Hra na Elišku. Děvčata se chytí za ruce dokola, jedna uprostřed se točí a okolo ní všecka tancujou a zpívají takto: „Nebyla Eliška pyšna, přece k nám na jarmak přišla. Eliško, Eliško! Poskoč si pod svou nožičku, vyber si k sobě družičku, vyber si k sobě z růže květ, který by se ti dobře ved." Na to si vybere jedno děvče a v kole s ním tancuje dokola a děvčata také dokola se točí a zpívají: „Válely se koule, koule, za kamny je sroule, sroule, ostaň ty ‚družičko' v kole." Na to pustí svou družičku a vyjde z kola ven, a družička zase začne jak na počátku zpívat: „Nebyla Eliška..."

Hra na masná housátka. Postaví se děti, holky do jedné řady na dlouho. Dvě holky nebo dva chlapci stojí proti sobě, majíce se za ruce chycené, představují vrata a křičí na hejno husí (t. j. děvčat) takto, a řada housátek (holek) jim těm dvěma, co představují bránu, odpovídají. Jinde na Boleslavsku, Rakovnicku tuto hru zovou „Hra na zlatá housátka", nebo „na husičky zlaté". Hoši křičí: „Masný housátka, poleťte." Holky odpovídají: „Nesmíme." Hoši: „Pro koho." Holky: „Pro pána." Hoši: „Pán není doma, jel do Berouna pro drahé koření na zuby bolení." Na to letí. Na to letí řada husí a tu poslední chytí holku. Hoši se ptají: „Koho miluješ?" Odpověď: „Pána Boha." „Koho víc?" „Všecky domácí." „Kterého chlapce?" „Starého vrabce." Ona uteče a druzí ji honí a chytí a do žaláře ji vedou a hlídají a nepustí ji ven, pokud neprosí a nepřipoví, co má dělati a to musí vykonati.

Hra na honěnou, když se děti honí a jedno je chytá. Když je chytí, musí opět to dítě ostatní děti honit. Které dítě jest slabé, vběhne do rady, tu mu honič nesmí nic učinit, když řekne: „Já jsem v radě," nebo řekne: „Já pikám."

Hra na Paní Růžovou. Sednou děti do řadu dlouhého, jedno druhému do klína. Ptač jde k prvnímu dítěti a ptá se ho, kde je Paní Růžová? Odpoví dítě: „Vedle." Ona jde k druhému, ptá se zase tak třetího, čtvrtého, pátého, šestého, až poslední řekne: „Já jsem to" (Paní Růžová). Ona vstane, vezme jedno dítě za ruku ze řadu a říká: „Točím, točím andělíčka okolo Božího kostelíčka, andělíčku, klekni." Neb variant:

„Tancuj, duše, na poli, ať tě noha nebolí, dítě (andělíčku), klekni.“ „Koho jsi potkal?“ „Sv. Petra.“ „Co řekl? Co ti dal?“ „Jehličku.“ „Posloucháš tatínka?“ „Ano“ (nesmí se smát). „Posloucháš matinku?“ „Ano.“ „Tedy patříš do nebe,“ a vede ho tam anděl. Když ale řekne, že neposlouchá ani otce ani matku, při tom směje se a vycení zuby, přijde do pekla, vezme si ho čert do pekla.

Hádanky. Sedí panna v rozpotoce, porodila dva psy v roce. To nebyli psi ani vlci, vrčeli na sebe ve dne i v noci. (To jsou mlejny.) — Čtyry chodoury (4 nohy), dva dodoury (2 cecky), dva klepáče (2 uši), dva roháče, na konci bartoš (ocas). (Koza.) — Stojí v prostřed světě sloup, má 52 větví, na každé větvi je hnízdátko, v tom hnízdě 6 vajíček, to vajíčko má své jméno. (Rok.) — Čtyry dupy tance, dva roha tance, pátý vometáč. (Kráva.) — Stojí hůlka, na té hůlce kulka a v té kulce na tisíce. (Makovice.) — Stojí charvátek, má červený kabátek a na hlavě strup, plné břicho krup. (Šípek.) — Do chlíva to jde březí a z chlíva jalové. (Škopek naplněný vodou, nápojem.)

Rýbrcoul.

Drobné črty. Podává Dr. V. Tille.

(Pokračování.)

b) R. dává zlato za odměnu. D. III. (67—69). Kupec v horách potká člověka, jenž krvácí z nosu. Dá mu šátek a najde v něm pak zlato. D. II. (98—100). Několik tovaryšů vidí spadnout člověka do propasti, vytáhnou jej, dostanou po krabici písku, někteří je zahodí, dva je donesou domů, jsou v nich zlatá zrnka. D. II. (106—108). Ranhojič najde cestou nemocného, uleví mu léky, dostane vidličku a nůž ze zlata a drahokamů. D. II. (113—114). Od myslivce v horách vypůjčí si neznámý prach a broky, brzy mu je vrátí, jsou ze zlata. D. III. (55—61). Listonoš vidí v horách sedláka orat koněm, volem, oslem a kozlem, pomáhá mu vybírat kamení a dostane pak toho kamení trochu sebou. Vyhází většinu, poněvadž je mu těžké, ale doma najde přece pár zlaťáků. D. II. (91 až 92). (Zkomolená verse předešlá). Lidé viděli v horách orat sedláka, hluboko v horách, házel po nich kamením, jež jim lítalo až do vozu, našli pak ve voze zlatou rudu. D III. (172—178). Lakomec jde do hor k R. sloužit s nadějí na odměnu. Přijde do dvora, kde vozí hnůj a dostane ho pak trochu za odměnu. Cestou pořád nahlédá do krosny, až sklouzne a celý se jím zamaže. Doma najde v košili, o kterou si ruku utřel pět dukátů. D. III. (223—224). Čeledín jde podobně žádat R. o práci, láme kámen, dostane ho trochu za odměnu, cestou část odhází, doma z kamení zlato. S. (392). Čtyři šumaři potkají v horách kavalíra s dvěma koni, jenž si

dá od nich hrát a nasype jim pak koninců. Jen jeden vezme konince domů a pozná doma, že jsou zlaté. D. III. (40—43). Pán s velkým vousem dá se holit u holiče, nabízí mu odměnou to, co si odstříhá, holič najde ve vousu napřed vši, pak dukáty. D. III. (60—62). V lázni dá si vznešený pán pustit žilou, slibuje, že později zaplatí; když nejde, dá lazebník krev jeho vlít do ohně, aby co živ byl nemocen, ale v krvi najde zlato. D. III. (62—63). Vznešený pán v lázni sice zaplatí, ale mimo to ještě najdou po něm v lázni zlato.

c) R. dává zlaté kuželky. Praetorius připomíná (S. p. 438), že historie o kuželkách je všeobecně rozšířena. Pro zvláštní její ráz řadíme ji zvláště. D. III. (143—144). Studenti kouleli s R., dostali od něho kuželku na památku a ta pak byla ze zlata. S. (395). Tři studenti přijdou v horách do hostince, prosí hostinského, aby jim ukázal cestu, pozve je zahrat si v kuželky, oni nemají peněz, obveselují společnost rozmanitými kousky, dostanou po kuželce na cestu, dva ji odhodí, třetí donese — je těžká, černá — zlato. D. II. (124—126). Tři studenti v horách potkají myslivce, jenž je nutí hrát v kuželky, platí za ně, dá jim po kuželce atd., jako prvé. S. (438—442). Řeznický tovaryš z Čech nesl mistrovi 40 tolarů, najde v horách mladíky, hrající ledabyle o velké peníze, hraje též, vyhraje, pak vše prohraje. Dostane na cestu tři kuželky, dvě pro tíži zahodí, doma se vymluví, že byl obrán, po čase vyhledá kuželku, pozná, že je ze zlata, pak se přizná, za kuželku 200 tolarů. D. I. (243—246). Tovaryš najde v horách tovaryše, hrajíci kuželky, hraje s nimi, vyhraje, dostane kuželku na památku. Ví, že to byl R., těší se již na zlato, z kuželky však kravinec. V něm najde zlatá zrnka. (Verse na konci zkomolená vlivem jiných). Var. na str. 245. Tovaryš prohrává.

d) R. prodává zlato. D. II. (14—16). Dva soustružníci vidí v horách sedláka střásat jablka, koupí si jich, když je chtí cestou jísti, jsou to křemeny. Když se vrátí, najdou jen pustinu. Křemeny vysypali, ale našli v nich kus zlata.[21]) D. II. (178—181). Tovaryši v horách koupí si v kterémsi domě jídlo, na cestu ještě hrách, když ho pak chtí jíst, je to lejno, ale když dojdou noclehu, je to zlato. D. II. (177—178). Šlechtic koupí v horách od žence trávu pro koně, ale když dojede domů, je to hornina zlatem prorostlá. D. II. (202—204). Chudí studenti koupí v horách od sedláka brky, doma z nich zlato. D. II. (97—98). Šlechtice obtěžuje v horách žebrák, nabízí na prodej bílé posejpátko, jež šlechtic koupí za tolar. Doma z něho zlato. D. III. (212—213). R. prodá hochovi foukačku; kuličky, které z ní hoch vyfukuje, jsou zlaté. (R. učinil to prý proto, aby mu odvykl střílení ptáků. Patrně bezcenné.)

e) R. platí zlatem. D. III. (127—132). R. koupí od tří soukenníků v horách sukno a platí dukáty. Když se cestou na ně dívají, jsou to jen drobné mince. Vrátí se, vidí vznešeného pána v kočáře, taženém třemi páry, ukazují ty peníze, jsou to zase dukáty. R. vymění jim

[21]) Srv. též oddíl 5. *c*) o jabloních v horách, z nichž cestující sami si trhají ovoce.

je za tolary, ale cestou mají z nich střepiny. Když se vrátí podruhé, R. je odežene, a když dojdou domů, mají zas tolary. D. II. (66—69). V jedné horské vesničce prodávají lidé tamější zboží své jen na výměnu. Punčochář a kloboučník vymění tam zboží své za ovčí sýr, cestou však najde místo sýra škatulky plné kaménků. Vysype je, děcka si s nimi hrají, dceruška škatulku přinese domů, otec ji chce zahodit, matka ji otevře, najde v ní zlato. D. II. (64—65). Dobytkář prodá v horách R. dobytek, dostane říšské totary, cestou najde místo nich řepová kolečka, když však vysype ranec, najde zlatá zrnka. D. I. (238—243). Sedlák s fůrou obilí potká v horách R. jako hospodáře, ví, že jest to on, prodá mu obilí, složí mu je ve sklepě, dostane plné pytle zpět, nemá však jich otevřít až doma, raději cestou několik odhodit. Pytle jsou příliš těžky, odhazuje jeden po druhém, až zbude poslední, i z toho vysype jakési uhlí, doma najde v něm přec zlatá zrnka. D. II. (110—112). Nějaký muž v horách prodá R. chmel, věda, že jest to on. Dostane zaň uzdu s kovovým kantárkem, cestou stále se dívá, je-li zlatý, konečně mrzut hodí ho za vůz, doma vidí uzdu zachycenou za vůz — je stříbrná.

Na těchto zvlášť posledních, silně rozvitých a kombinovaných povídkách je znáti, že vytvořeny jsou uměle na základě jednodušších prvků (viz jen povídky, v nichž prodavači vědí již, že prodávají R. atd.). Avšak vývoj lidové tradice nezastavil se ani na tom stupni. Fantasie nejen že stupňovala odměnu R. tím, že dává napřed proměňovati se věcem od R. daným neb prodaným ve věci bezcenné a pak teprv v zlato, — z tohoto stupňování vyrostl zvratně nový druh povídek, v nichž rozvinut jen prostřední moment — R. dává nebo prodává lidem věci, jež mění se na předměty bezcennné. Že na tento motiv navěsilo se pak množství motivací a tendencí vedlejších, mravokárných a p., jest snadno pochopitelno.[22])

7. *R. klame dary neb prodejem.*

a) Věcí neživých. D. II. (86—88). Zaklínač duchů koupí od R. domněle magickou knihu, jež mění se v hromádku listí. D. II. (209—210). R. prodá v podobě žida obchodníku s obrazy obraz, vlastně však jen rohožku, ošklivě pomazanou. D. II. (41—42). R. prodává krčmáři úly, v kterých jsou však jen neřád a mouchy. D. II. (52—53). R. prodává jedné paní jako cizí obchodník peřiny, jež nejsou než pytle, plné kravinců. D. II. (59—60). R. prodává na trhu boty, jež mění se v hromadu kravinců. D. II. 60—61. Paruky z žíní a volských ocasů. D. II. (71—73). Růžence z bezcenných tretek (ostentativně protikatolické). D. II.

[22]) V těchto povídkách, vyniklých kontrastem vůči předešlým, jsou verse bez osobního zúčastnění R. velice řídké. U Praetoria jen dvé: D. II. (127) kupečtí mládenci zastřelí tetřeva, jenž se pak v hostinci mění v zástup netopýrů. D. III. (111—113). Sedlák vybéře v horách ze skalní rozsedliny včelám med, když ho však chce prodat jednomu vznešenému pánovi, najde místo medu v krosně neřád.

(105—106). Kartáče z ježků, hoblovaček atd. D. II. (131). R. prodává jako lékař pilulky, jež u chudiny se mění v zlato, u boháčů v kamínky. D. II. (218—232). Líčidlo marnivé dámě, po němž zčerná.

b) Zvířat.[23]) D. I. (278—280). R. prodá v horách obchodníku s koni koně, ale varuje jej, aby koně nevedl vodou. Obchodník neposlechne, a sedí náhle ve vodě na otepi slámy. Vrátí se, najde R. spícího, chytne jej za nohu, ale noha mu zůstane v ruce. Lekne se a uteče. Srv. též k vytržené noze z oddílu 10. povídku D. II. (42—45). D. I. (284—285). R. prodá na trhu sedlákovi prasata, ale varuje jej, aby jich nebrodil. Sedlák neposlechne, a prasata se mění ve vodě ve věchty slámy. D. III. (50—54). R. provází cestujícího na oslu a prosí jej, aby osla odevzdal v městě jednomu známému. Osel pak počne na cestujícího mluvit, vypráví mu, že je mu žena nevěrná, utíká s ním, až konečně ve vodě se mění na kus pěkného plátna. Srv. též povídku připojenou o oslu, jenž mluví a pak mizí ve versi D. I. (232). R. zjevuje se ve věcech neživých S. (426—427). [Zkomolená verse.] Ve švédské válce jede rytmistr jeden schválně do hor, aby se setkal s R. Potká kavalíra na koni, vymění si s ním koně a oděv, po chvíli však sedí na klacku a má na sobě jen listí. S. (397—398). [Verse zkomolená.] Zákeřníci přepadnou R., an jede v kočáře, vyhodí jej, jedou sami, kočár však změní se v otepi slámy a hnůj.[24])

c) Varia. V tomto oddíle shrnujeme různé, většinou zkomolené a zatemnělé verse, vzniklé jednak kombinací, jednak úpadkem versí dříve uvedených.

D. III. (210—212). Pijan koupí od hrnčíře kasičku, do které denně dává drobné peníze. Po 30 letech v ní najdou samé zlato. D. III. (194—197). Žid prodává klenotníkovi drahokamy, za nedlouho šlechtic u něho kupuje, platí jeho penězi, jimiž platil židovi, po čase pozná, že je to špatná mince. D. II. (130). Kupec koupí v horách máslo, najde místo něho jen kravince a p., ale v nich hojně peněz. D. III. (240—250). Kupec prodává v horách R. sukno, dostává dukáty, jež však, když dojde domů, změní se v myši. D. II. (62—64). Neomalený kořínkář žádá R. o kořínky proti dně. Dostane je, když přijde k prvnímu podagristovi, vylézají z krosny hadi, podagrista vyskočí z postele a je uzdraven.

* * *

Do třetí oblasti povídek o R. řadím především ty, které vypracovanějším obsahem dějovým od ostatních se liší, a částečně též látkovými prvky na přejetí z povídek jiných ukazují. Mimo to několik povídek různých.

[23]) Do tohoto oddělení náleží též ještě verse D. II. (31—33). Ptáčník prodává pánům v horách ptáky v klecích, kteří cestou mění se v koninu a klece v chrasti. Látkově však s povídkami ostatními nesouvisí.

[24]) Srv. též č. 8. R. hostí v horách.

8. *R. hostí v horách.*

D. II. (101—103). Vznešená společnost v horách najde palác, kuchaři a kuchařky nosí jídla a pití, skvostné zákusky ještě na cestu. Večer jídlo, které vzali s sebou, je ze zlata. S. (390—391). Muži z Čech jdou dle starého zvyku s hvězdou, Josefem, Marií a Ježíškem přes hory (sv. 3 králové), přijdou večer do hostince, dávají představení, dostanou peníze od hostí, ráno hrajou hostinskému, dá jim peníze, jež se pak všem mění v zlato, jen tomu ne, který mluvil. R. D. III. (170—171). Několik studentů přijde v horách bez peněz do hostince, dobře jedí a pijí, ale hostinec pak zmizí a oni octnou se v bažině. S. (382—383). Katoličtí duchovní se studenty přijdou v horách do hostince, kde hraje hudba, hostinský je pohostí, s placením odkazuje až na druhý den, a slibuje průvodce. Druhý den leží pod šibenicí, hostinec pryč. D. I. 285—295). V opuštěném hostinci v horách usadí se R., hostí družinu vznešených hostí. Z okna jakoby ze špižírny vytahuje množství jídel, když udeří holí na zeď, vystoupí mladík v německém oděvu s nádhernými poháry, do nichž z prázdného sudu točí španělské víno. Udeří do druhé stěny, vyjde dívka se skvostným nádobím, do něhož podobně stáčí rýnské. Nad stolem na niti visí dřevěná roura, z níž každému, kdo se jí dotkne, nateče do libosti vody. Pak znovu cizozemská jídla, duchové v podobě hudců, cizí ovoce a květiny. (Popis velmi podrobný a obšírný.) Jeden host nedopil a stále chce víc, R. nasadí mu volskou hlavu. Ostatní se smějí, on bučí. Přijde jeho paní, doráží na R., ten však nasadí jí hlavu kravskou. Se smíchem jdou všichni spat, ráno se probudí však v pustině — hostinec pryč.[25]) S. (383—384). Asi 60 jezdců přijde do hostince v horách, důstojníci jsou pohostěni, dostanou vůdce. Jeden voják se vrátí, přiváže u hostince koně, žádá ještě jídlo a pití, hostinský jej s klackem v ruce žene kus cesty. On se pak vrátí, najde koně v lese, hostinec pryč, až za 8 dní najde svoji družinu. S. (384—385). Vojvoda posílá polského žida do Prahy koupit 6 černých klisen. Žid koupí uherské koně a pak jednoho bělouše tureckého za 400 tolarů. V horách má hostinský krásného vraníka hřebce, jejž žid vymění za bělouše, přidav 300 tolarů. Dovede koně vojvodovi, vraník se za 3 dny ztratí, místo něho ve stáji jen ocas a v něm 200 dukátů. Vojvoda dá židovi 100 tolarů, aby se šel hostinského zeptat, žid však již hostince nenajde. S. (385—386). Žid z Prahy jde s koni přes hory, kde v hostinci najde červeného šemíka, jako má sám. Žid přidá naň na výměnu 100 tolarů a hádá se o otěžné. Hostinský vrátí tedy peníze, hostí jej, ale koně tajně vymění. Když jede žid přes vodu, změní se vyměněný kůň v otep slámy. Žid se vrátí, ale

[25]) R. nasazuje zvířecí hlavu. Srv. též 6 *a*). R. dává zlato darem, versi D. II (132—133). Pro srovnání též oddíl 9, verse D III. (2)—22), kde vojáci náhle sedí na koňských a volských hlavách, pak oddíl 4., odstavec 2., jak R. trestá posměvače.

Knihovna

hostinský praví, že poslal svého koně do Jaroměře na trh, chce zaň 300 tolarů. Když žid se hádá, hostinský odejde, a žid stojí náhle v pustině — hostinec pryč. Srv. též 7 b) R. klame dary neb prodejem zvířat. (Pokračování.)

Po stopách pramenů Erbenovy „Svatební košile“.

Podává K. V. Rais.

Z České Třebové poslal podepsanému spisovatel p. J. Tykač zajímavou a důležitou zprávu o variantu pověsti, známé z Erbenovy Svatební košile. O poměru lidového podání a básnické skladby Erbenovy bylo již u nás napsáno několik studií. Tuto podáváme příspěvek další, neobyčejně pozoruhodný. Pan Tykač píše: Četl jsem před dávnou dobou, že prý Erbenovi byla vzorem Bürgerova Lenora, ostatní, čím se liší, že vzal z pověstí českých, ale z kterých, to nebylo dostatečně doloženo. Nevím, zdali od té doby co bližšího bylo objeveno. Od včerejšího večera mysl moje trvá v příjemném naladění, neboť jsem slyšel pověst, která jest vlastně hotovou Svatební košilí, tak že Erben nepotřeboval než vzíti ji a odíti rouchem básnickým, a skvost byl hotov. Osnova v hlavních rysech aspoň tu byla. Škoda, přeškoda, že ji nemám celou, nýbrž jen trosky; ale i ty mluví dosti. Poslyšte. ... (Začátek schází úplně.) (Milý s milou měli jakýsi slib. On odešel do světa. Najednou v noci pro ni přišel.) Vypadal tak, že ho měla za živého. Vyzval ji, aby sebrala své věci a šla s ním, že si pro ni přišel. Svázala šaty do uzlu a šla... Po cestě on mluví: „Měsíček svítí, živej s umrlým běží, má milá, bojíš-li se?“ „Co bych se bála, vždyť jdu se svým milým Honzíčkem?“ ... Přišli ke hřbitovu... ocitli se u otevřeného hrobu. On ji vyzývá, aby tam skočila... Ona tam jen uzel hodila a utíká nazpět ze hřbitova pryč. Na blízku stála chaloupka, do té vběhla a schovala se na pec za kamny. Na „lajci“ v sednici ležel umrlec. Onen přišel k oknu a volá: „Umrlý, podej mi tu živou s pece!“ Umrlý pustil ruku s „lajce“. Volá podruhé: „Umrlý, podej mi tu živou s pece!“ Umrlý pustil nohu s lavice. A po třetí volá: „Umrlý, já ti povídám, podej mi tu živou s pece!“ A umrlý posadil se na lavici. V tom kohout zakokrhal, umrlý na lavici zase se položil a onen musil utíkati pryč. Tak byla zachráněna.

Takto doslovně vypravovala mi pověst zde 60letá žena K. Vaňásková, rodilá z Herbotic za Lanškrounem, vesnice to na samé hranici moravské, vesnice české. V letech 40tých slyšela ji několikráte s jinými pověstmi a pohádkami vypravovati od své matky Marie Hejlové z Herbotic, a to dříve, než Erbenova Svatební košile byla složena. Obě ženy nenaučily se čísti. Matka čísti neuměla a s nikým se nestýkala, kdo by byl mohl znáti Erbenovu báseň. Jest úplně vyloučena možnost, že by pověst znaly z Erbena. Jenom že K. Vaňásková z obšírněji vypravované pověsti

většinu zapomněla. Dle úryvků rozmluv uvedených byla pověst asi podrobně rozvedena. K. Vaňásková pochybuje, že by se v nynější době našel někdo v Herboticích, kdo by pověst znal anebo lépe znal. Ostatně úryvky, jak za to mám, stačí úplně, aby v pověsti, kterou Erben nepochybně celou znal, poznán byl variant pověsti o Svatební košili.

Příspěvky bájeslovné.

(*Skřítek, Domovní had, Veles, Zmek, Perchta.*)

Sebral **Jan Soukup.**

Skřítek. Nahlédneme-li do stati Zíbrtovy „šotek (skřítek, diblík, hospodářík)“ [1]) a srovnáme-li ji se studií témuž věnovanou,[2]) pozorujeme veliký rozdíl v bohatosti materialu sneseného z památek staré literatury české. Nutno jest registrovati pilně každý nejnepatrnější doklad. Záleží nejen na významu, ale i na počtu jich. Skoro každý ukazuje nám něco jiného při téže bytosti báječné, a ne-li, aspoň rozhojňuje řadu dokladův, jež svědčí buď o živé ještě nebo kvapem mizící paměti té neb oné bytosti báječné, a víme-li odkud byl autor, tím i domov (naleziště) její poznáváme. Nedávno nalezl jsem nový doklad o skřítkovi u Husa, kde dokazuje ve 4. kapitole o svatokupectví a pokračuje otázkou řečnickou: „Ale snad se vypaří skrietek a die, že nižádný nemá súditi skutkóv papežových, ani jemu říci, proč tak činíš? Tomu škřietku má řečeno býti, aby umlk od rúhání a nepřidával člověku hřiešnému, co na samého Boha sluší.“ Boha nemůže nikdo trestati. „Ale aby člověk zlých skutkóv zjevných u mysli své neměl za zlé, buďte papežovy neb jiného člověka, kterak škřietek muož toho hodně zabrániti? . . .“ [3]) „Diblíci, hospodáříkové“ byli známi také Danielovi Adamu z Veleslavína, neboť překládá tak slovo „penates, lares (Hausgötter)“ v kap. I. Nomenclator quadrilinguis z r. 1598.

Domovní had. J. A. Komenský v kapitole o zvěři XVII.[4]) čítá (pod 213) mezi „plazící se, a kůži (zvlečky) zkládající“ i „domovní had — dvouhlavý had (had o dvouch hlavách), mnohohlavý ještěr.“ To není pouhé uvedení, aby mohla býti přeložena slova: „Boa, Amphisbaena, Hydra“, to již jest víra ve skutečné žití zmíněných tvorův (arci jen vybájených), jak dokazuje vážné zařadění jich do třídy hadův. Věřil tedy i náš Komenský v bazilišky, draky, hady mnohohlavé a hada domovního, známého z jiných dokladů pode jménem hospodáříčka.

---

[1]) Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje atd. Praha, 1889, str. 194—205.
[2]) Zíbrt, Skřítek v lidovém podání staročeském. Praha, 1891, v Knihovně Čes. Lidu. Další zprávy přinesl Český Lid I. 186 a III. 432 - 435.
[3]) K. J Erben, Mistra Jana Husi Sebrané spisy české. Praha, 1865, I. 409.
[4]) Janua linguarum. Praha, 1805. Vydání K. Ign. Tháma, str. 47. (Latinské a české vydání z let 1631 a 1633.)

Veles. Stará svědectví o Velesovi[5]) náležejí k nejvzácnějším, ač kromě jména neprozrazují ničeho o tomto božstvu pohanském, jež vlivem křesťanství nabylo významu běsa, čerta. K dosavad známým zmínkám o Velesovi druží se ona, již čteme ve zprávě a dobrém zdání o kalendářích a pranostikách, vydaných v jazyku českém na r. 1598.; podal ji Tadeáš Hájek z Hájku.[6]) Týž stěžuje si do kalendářních „žvanic a tlachů daremných" dokládá, že „až ku podivu, kde těch marností ti lidé nasbírají, aneb ký Veles jim jich našepce." Drobet sice jen, stejného znění a významu jako u Tkadlečka, ale významný proto, že dotvrzuje výsledek zkoumání Zíbrtova: Veles v památkách staročeských = čertu. Ještě dnes slýcháváme, přinese-li kdo neuvěřitelnou zprávu nebo klep: Který čert ti to napískal? Slovo čert je tam jen novým překladem starožitného Velesa.

Zmek. K dosavad známým zmínkám o zmeku[7]) dlužno přiřaditi ještě jinou dosud nepovšimnutou a proto též neuvedenou ve statích o zmeku; jest ve výkladu desatera Božího přikázání, kde Hus, vytýkaje znemravnělost svého věku, praví: „Črt črtu oka nevykline, a zmek oba do pekla vezme!" I tu znamená zmek zloducha pekelného.[8])

Perchta. Nejstarší dosud známá, ale nepovšimnutá zmínka o báječné bytosti této jest v postille Jana Miliče z Kroměříže z r. 1367 a to v kázání o sv. Šimonovi a Judovi. Věřili ve 14. století v Čechách, že jest a zjevuje se Perchta, což však Milič vykládá za přízrak.[9]) Kázání to jest ke dni sv. Šimona a Judy, kterýžto svátek připadá na den 28. října. Co se týče jiných zmínek o Perchtě, poznamenáváme, že zvláště zajímava jest ona ze začátku 15. věku, kterou podal Dr. Č. Zíbrt v Čes. Lidu IV. 523. Literatura o Perchtě shrnuta jest od téhož v Čes. Lidu VI. 575.[10])

---

[5]) Slovanský sborník 1886, Č. Zíbrt, Něco o bohu Velesu, str. 318—319. Týž, Staročeské výroční obyčeje, str. 245. Otázku „O Velesovi" probral Z. V. Tobolka, Český Lid III. 529—533. Tamže též V. 589.

[6]) Časopis Musea král. Čes. 1891, str. 238. Tadyáš Hájek z Hájku od Frant. Dvorského.

[7]) Č. Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje atd., strana 209. Zmek-zemka: Krok III. 244.

[8]) K. J. Erben, Mistra Jana Husi Sebrané spisy české. I. 246.

[9]) Věstník král. čes. společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. Ročník 1890. Menčík F., „Milič a dva jeho spisy z r. 1367." Strana 316. „Quidquid etiam homines credunt de Perchta, eos, ne credant, instruatis! Diabolus enim talium mentes captas ita detinet et transformat, ut credant, quod sint vel appareant eis aliqua corporaliter facta, quae solum sunt imaginaria . . ."

[10]) Dle J. V. Houšky jest v okolí Vamberka rozšířena pověra: Kdo se o štědrý den neposti, vykuchá ho v noci Peruta. O té pak dodává, že nebylo lze dověděti se, kdo by ta Peruta byla. Po našem mínění není to nic jiného než Perchta. Čas. Musea král. Čes. 1856, str. 68. K tomu dodáváme na srovnanou, že časopis „Illustrirte Chronik der Zeit" r. 1896, str. 296 přinesl vyobrazení s popisem na str. 302: „Die Perchtababa in Kärnten". Mittheilungen der k. k. Central-Commission, Wien 1888, str. 237 pojednávají o domnělé podobizně Perchty.

Libuše v podání lidovém z okolí Lysé.

Píše F. Otruba.

Na pravém břehu labském stával as uprostřed mezi městy Lysou a Nymburkem hrad Mydlovar, oblit jsa rameny řeky Labe. Když připojil král Ferdinand I. r. 1548 panství Kostomlatské k Lyskému, zanechán byl Mydlovar spoustě a dnes byste stěží nalezli málo vyvýšené hradiště jeho uprostřed hustého lesa.

O hradě tom vypravuje si lid, že jej založila kněžna Libuše,*) která tu ráda přebývala. Při hradě měla prý báječnou zahradu a lid pokládá posud (jak každý snadno se může přesvědčiti, kdo naši krajinu navštíví) zvláštní květenu tamější krajiny, která se od ostatní květeny valně liší, za zbytky této zahrady Libušiny. Rostoť tam v úpadu mnoho léčivých bylin. Ještě v první polovici tohoto století přicházela tam záhy na jaře děvčata z okolních vesnic, ozdobovala se sněženkami, jichž tam hojně roste, a oddávala se veselí na louce Šafránce. Jméno Libušina zahrádka zachovalo se dosud; říkají tak místu nedaleko hradiště, kde rostly do nedávna staré mohutné duby. Pod těmi duby prý Libuše sedávala a soudila. Největší z nich skácen byl r. 1874; byl vykotlaný a v jeho nitře mohlo se skrýti 12 lidí. Několik let před tím spadla jedna z nejsilnějších jeho větvi a nadělali prý z ní 10 sáhů dříví.

Nedaleko odtud při Hronětickém potoku stojí mlýn s několika domky, nesoucí jméno Rozkoš; tam prý bývala Libušina lázeň a koupati se v ní bylo její největší rozkoší. Také vrch Lysá jen od ní byl prý tak přezván, že jej vídala z rána nejdříve sa lysati. Na něm stávalo její obětiště; pověst o tom zaznamenána jest v latinských letopisech kláštera Augustinianského v Lysé z minulého století. Stávala totiž již ve 13. stol. při hradě Lysé kaple, kterou obnovili později kanovníci Augustinianští z Karlova, když obdrželi bohatou plebanii lyskou od císaře Karla IV. Před stavbou nového klášterního kostela r. 1739 zbořila se jmenovaná kaple a tu poznamenal o ní mnich kronikář zmíněnou pověst.**)

*) Srv. pověsti o Libuši v Č. Lidu VII. 27.

**) „De hac capella rumor quorumdam, quasi fanum olim fuisset Libussae, ab eadem errectum, absque fundamento, imo fabulosus esse apparet.“

Jak lid náš hádá o zloději a škůdci.

I. Hádání pomocí Nebeklíče.

Podává Fr. Šilhavý.

Před lety slýchal jsem v Opatově na Třebíčsku vypravovati o tom, kterak pomocí modlitební knihy „Velkého Nebeklíče“ hádávali, kdo se dopustil krádeže nebo podobného špatného činu. Poznal jsem nyní, že tento způsob hádání znám byl ve veliké většině obcí západní Moravy, a zvláště staří lidé dovedou o něm vypravovati, a není pochyby, že rozšířen byl způsob ten také jinde.

Komusi se ztratilo plátno, jež u potoka bělili; nechytli nikoho, přece však měli někoho v podezření. Aby nabyli jistoty, hádali pomocí evangelia. Hádání to dělo se s malými odchylkami všude skoro stejným způsobem. V Dlouhé Brtnici na Jihlavsku zavázali klíč do modlitební knížky „Velký Nebeklíč“, a to tam, kde je tištěno evangelium sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo.“ Klíč musí býti s dírkou, jak bývaly u starých zámků, a musí býti tak zavázán, aby rukojetí vyčníval z knihy. Dvě osoby drží každá s jedné strany prstem klíč pod očkem, tak že klíč spočívá na prstech; pohne-li a otočí-li se klíč, musí spadnouti. Třetí osoba si sedne a čte z druhého Nebeklíče počátek evangelia sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh bylo slovo.“ Než však počne čísti, musí říci, na koho chce evangelium čísti a musí tu osobu jmenovati. Jestliže uhodl, klíč se při čtení evangelia sám otočí a padne i s knížkou držícím osobám s prstů.

V Urbanově na Telecku držel jeden člověk klíč, arciť tak, aby se volně mohl pohnouti a otočiti, a druhý četl z Nebeklíče evangelium: „Na počátku bylo Slovo“ Když evangelium přečetl, tázal se: „Ukradl to N.?“ aneb „Udělal to N.?“ jmenuje při tom osobu, na níž bylo podezření; po té chvíli mlčky čekal. Jestliže se klíč neotočil, hádal na druhého a na třetího, až padl na pravého, a klíč se pohnul. Aby nabyli větší jistoty, četli na téhož podezřelého člověka evangelium podruhé, a když se klíč opět otočil, měli jistý a neomylný důkaz o jeho vině. — Vypukl-li kde požár a domnívali-li se, že bylo založeno, hádali z evangelia, kdo by byl paličem. — Pastýřovi ztratil se pes; četli evangelium, aby uhodli, kdo ho ukradl, a klíč se otočil. Pastýř došel si na zloděje, jenž zapíral sice, ale když pastýř odešel, pustil psa, jenž byl kdesi ukryt, a pes se vrátil domů.

Proč musilo býti čteno právě ono evangelium sv. Jana, nemohl jsem se dověděti. Avšak mluví se v něm o „svědectví“ a o „vydávání svědectví o světle“, a to nejspíše jest příčinou toho, proč ono evangelium jest ku čtení při tomto hádání určeno.

Ještě jistějším byl způsob hádání pomocí čarodějné knihy, ale to dovedl jen ten, kdo se znal v umění čarodějném. Babička skoro sedmdesátiletá v Opatově vypravovala, že viděla jako malá holka stařenu, jak hádala z čarodějné knihy, kdo poranil její slepičku, jež přišla z cizího dvorů domů a kulhala. Stařena stála nad poraněnou slepičkou a četla cosi z podlouhlé černé knihy; když dočetla, tázala se slepice, kdo jí to udělal. Jmenovala blízké sousedy z okolí, ale slepička odpovídala záporně, vrtíc hlavou; až přišla na pravého, slepička přisvědčila kývnutím hlavy. O stařeně té bylo známo, že umí čarovati, a proto se vyptávala slepičky, kdo ji udeřil, aby svého škůdce mohla za to potrestati. A takových lidí, kteří byli znalými umění čarodějného, všichni se báli a za nic si je nikdo na sebe nechtěl pohněvati.

II. Hledání zloděje nálečkami.

Ctěný pane redaktore! Včera přišla mně žena jakás ze Švihova do kanceláře a stěžovala si, že jí sousedkou na cti bylo utrháno. Sousedce ztratily se nějaké peníze a hledala proto zloděje nálečkami. Nálečky svědčily proti ní, a proto sousedka veřejně za zlodějku ji označila. — Je Vám pověra ta a název znám? Ten, kdo zloděje nálečkami hledá, drží prý řešeto dvěma prsty třeba půl hodiny ve výšce, myslí si při tom na osobu, kterou má v podezření, a počne-li se řešeto třásti a směřuje-li klíč na řešetě k obydlí oné osoby, je jistě zlodějkou. Bližší manipulaci při tom nemohl jsem zvěděti.

V Klatovech. Dr. *Karel Hostaš.*

Dodatek red. Je to známé hádání řešetem (coscinomantia). Srv. Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, v Praze, 1894, 84—86. V článku „Pokusy o přirozený výklad pověr“ vrátíme se ještě k tomuto způsobu hádání.

Pověry o hadech ve východních Čechách.

II.

Hadí jed. Had v chlévě. Hadí sádlo a kůže. Had a mléko. Had hospodáříček. Dodatek: O rasovských.

Podává **Ant. Šolta.**

Lid pokládá každého hada za jedovatého, ale ne po celý rok. Vylézají-li hadi na povrch zemský, vyvábeni teplem slunečním již před svatým Jiřím z podzemních úkrytů, není se jich co báti. Do sv. Jiří není žádný zeměplaz jedovatý, ani štír (černý mlok), jehož se lid velmi

bojí. Za to však jest až do sv. Jiří jedovatá voda ve studánkách. „Do sv. Jiří nemá se žádný ze studánky ať lesní nebo polní napít, protože je v nich voda jedovatá a člověk by dostal po ní zimnici. Po sv. Jiří se už voda pít smí, protože z ní sluníčko jed vytáhlo.“ — Černý had (vodní užovka), ač též za jedovatého pokládaný, čistí prý vodu.

Had uškodí člověku dle názoru lidu „štípnutím žihadlem“ (dvojklaným jazýčkem), ne kousnutím. — Od hadího štípnutí je pomoc; sní-li [1]) však někdo hada — musí umříti! V známé prostonárodní písni „O sestře travičce“ zpívá se, jak otrávila falešná sestra vlastního bratra hadem v mléce uvařeným dle rady zrádného milence svého, jenž ji naváděl: „. . . chytni hada jedovatého, uvař mu ho v teplém mlíce, řekni, že je to rybice . . .“

Hadí sádlo však jedovaté není a užívalo se ho nejen k čarám, nýbrž i jako léku. Dodávalo tomu, kdo se jím pomazal, velké síly a švižnosti; chasník který namazal si ruce hadím sádlem, byl velmi mrštný a byl s to rozdávati ve rvačce rány tak rychle, že žádný nestačil je odrážeti.

Hadího sádla užívalo se též ku mazání kravího vemene, cucal-li z něho had mléko. Mnohé stařeny posud vypravují: „Některá kráva, třebas byla po teleti, nedala ani kapku mlíka — a to bylo tím, že ji cucal had. Takovej had se někdy nasadil do chlíva, zatáh' se někam do díry, vylézal v noci ven a cucal pak krávy.“ Málokdo prý to však viděl. Kdyby to byl však přece někdo spatřil, neměl hada odháněti; had by byl krávu štíp' a ona by byla pošla. Musel hada nechat, až se nacucal a on pak zase zalezl.

Když se nasadil do chléva had — kolikráte prý ho přivezli s travou ze zahrady — pomohlo se od něho tím, že se kravám namazala vemena hadím sádlem, utřeným s něco svěcené o sv. Třech králích soli, [2]) anebo se had vypudil tím, že se do každého kouta v chlévě dalo asi na lopatu vepřového hnoje smíšeného se sekanými štětinami.

Prášek ze spálené hadí kůže pokládán býval za lék proti hadímu uštknutí; nasypání toho prášku na místo, kam had štípl, pomohlo. Též dobytku hovězímu byl prášek takový dáván „do lízání“, t. j. buď do kamenné čili černé soli, buď do kvasu, připraveného z vikve, utřené v kamenné pánvi. Hospodyně věřily, že dobytek má pak — po tom prášku — pěknou lesklou srsť a zůstává čistý; příživný hmyz že se ta-

[1]) Ve sbírce pověr J. V. Houškově v Časopise Českého Musea z r. 1855, str. 331 (většinou sebraných ze západních Čech) jest uvedeno, že kdo ji maso hadí, rozumí řeči zvířecí. (Podobně v pohádce o ptáčku, jehož srdéčko snědl sluha.) Tamtéž viz pověry myslivecké o hadí hlavě a o sedmeru moci hadí kůže. Srv. doklady Zíbrt, Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách, v Písku, 1889; týž, Myslivecké obyčeje a pověry dle šesti rukopisů staročeských, v Praze, 1897.

[2]) Na sv. Tři krále (6. ledna) dávají světiti české hospodyně vodu, jíž pak vykropují celý statek (děje se to až podnes), sůl, křídu, síru a bobkové koření.

kového dobytka nedrží. Léčivé byliny a koření, přes než přelezl had, nemají žádné síly v sobě a báby kořenářky je netrhají. Majíť hady v ošklivosti a zabíjejí každého, jenž se jim namane, jelikož se často objevením se ohavných zeměplazů při hledání koření v lesním houští polekají.

Mimo ušknutím čili štípnutím bývá had i jinak ještě člověku nebezpečný. Není dobře v lese si lehnouti a usnouti. Staloť prý se, že do spícího člověka vlezl had otevřenými jeho ústy!

Od toho hada si pak lze pomoci tím, že člověk, jenž v sobě hada má, položí se na zem, k ústům dá si mísu teplého mléka a vdechuje páru z něho vycházející. Had potom vylezl z člověka. V některých statcích míváváli také hada hospodáříčka. Byl prý to malý, krátký hádek a „žádnýmu nic zlého neuďál a málo kdy ho bylo vidět. Jen v létě, ve žních, když všecko ze statku bylo na poli a svážely se mandele, rád se vyhříval na záhrobci u dveří, ale to ho každý musel nechat pěkně na pokoji, protože hlídal stavení.“

Dodatek o řemínkářích. S hadím sádlem a s hadími kůžemi chodívali po vesnicích ještě před 30 lety řemínkáři nebo rasíci, kteří uměli pomáhati dobytku, zejména kouím. Lid je nazýval rasovskými. Říkalo se: „Přišel k nám rasovskej“.

Takový řemínkář čili rasovský byl zanedbaného zevnějšku, byl osmahlý, zarostlý, čímž od oholených dříve rolníků se nápadně lišil a poněkud cikánu se podobal. Za kloboukem míval pírko ze sojčích křídel anebo z divokých kachen, na krku červený špinavý šátek a přes ramena měl pověšenou koženou kabelku, na níž připevněny byly hadí a úhoří kůže, různé řemínky a biče. Každý takový rasovský míval v levém uchu buď stříbrný kroužek anebo cvoček (čočku) a u pasu v nožně dva nože. V kabelce míval v četných lahvičkách a škatulkách sádlo hadí, jelení lůj, hřivní sádlo koňské (pro vzrůst vlasů dobré) a různé prášky. Též hořec (encián), sirný květ ano i utrejch pro koně hospodářům prodával a na myši jedy strojil. V krajinách kolem řek nosival též „kebuli“ ku chytání ryb. Kůže úhoří kupovali rádi mlatci na svůrky k cepům. Přišel-li rasík do statku a nestonal-li dobytek, viděl to hospodář nerad; do stáje rasíka nikdy nepustil. Dal mu raději nějaký groš a byl rád, když rasík odešel. Těchto rasíků bývaly úhlavními nepřítelkyněmi báby kořenářky a zažehnávačky.

Nájemná smlouva s ovčákem r. 1610.

Z Musea litomyšlského podává **Ant. Tomíček.**

Darem p. JUC. Rudolfa Svobody přibyla do Musea litomyšlského nová půlarchová kniha, obsahující 192 foliových papírových listů, vázaná v červené kůži měkké. Napřed a vzadu je několik listů vyřezáno.

Psáno bylo původně v menších sešitcích a teprve později vše dohromady bylo svázáno a zdá se, že nebylo svázáno všecko; něco chybí. Na deskách je nápis „Urbář“ a ve vnitř na foliu 76 „Správa panství polenského.“ Stránkování není však úplné a od 105 vůbec není již paginováno. Kniha je skutečně urbářem panství polenského z roku 1636; mimo to obsahuje opisy různých dopisů soukromých, dílem Jana, dílem Rudolfa Žejdlice ze Schenfeldu z let 1606 až 1611, dále různé opisy úředních listin právních a jiných a na foliu 73 i list Karla z Žerotína de dato 22. ledna 1600 stavům markrabství moravského, aby se ho ujali proti klevetám Zikmunda z Dittrichsteina, a formuláře listů zachovacích, — vše mezi urbářem roztroušené, folio 13b je cedule řezaná s ovčákem, kterou tuto klademe:

„Leta Páně 1610 v den sv. Václava zjednán jest Brychta vovčák z Vyšetic od Neustupova od urozeného pána pana Jana Zejdlice z Šenfeldu a na Polné k vovčině polenský i ronovský, tak aby J. M. pána ovce sobě svěřeně se vší pilností a bedlivostí v pasení hlídal a opatroval a věrnou čeládku aby míval a tak, jakž na věrného a užitečného služebníka náleží, se choval, a při tom také, aby se z úmysla škoda neopatřením jeho nestala, s pilností k tomu dohlídal, a stávání na poli aby pilen byl. Lisy a jiné potřeby, co k tomu náleží, časně spravoval. Čeládku svou i sebe stravou, penězi svými, aby sám opatroval a ve všem všudy, jakž na dobrého vovčáka náleží, věrně a spravedlivě se chovati hleděl. Má se mu dáti služby do roka předně sedmého dílu kmene, totiž vovec, vlny i koží. Žita 26 strychů, pšenice 1½ strychu, ječmene 2 strychy, hrachu 1 strych. Krávy 2, kůň a ovsa 4 strychy. Mléko sobotní, pacholkům nedělní. Též 20 ovec má sobě chovati pro pacholky v ovčíně ronovským. A kdyžby koliv která ovce, nebo jehně, umřela: má to hned šafáři oznámiti a ukázati a kůži též tomu šafáři odvésti. Psi dva nebo tři ovčácký míti má a po tem i jinde to tak opatrovati, aby se nimi J. M. lidem žádná škoda nestala. — Což pak koliv k sobě ovec přijme, z těch ze všech, nahoře psaný Brychta ovčák, pořádný počet každého polouletí povinnen učiniti bude. A pro lepší toho jistotu zdělaný jsou tyto cedule řezané v jednostejná slova psané: jedna zůstává za p. Klimentem, úředníkem, a druhá dána Brychtovi ovčáku. Datum ut supra. —“

Tím byl nový ovčák přijat a starému dán následující „Podsport“: „Já Kliment Sazavský purkrabě a správce panství polenského známo činím tímto listem, kdež čten, nebo čtoucí slyšán bude, že jest přede mne předstoupil Jan Zemník z Šreyndorfu, sloužíce při dvoře Hamruronovským za vovčáka osm let pořád zběhlých, žádajíce vysvědčení svého v témž čase chování. — Nemohu žádosti jeho odepříti, nýbrž že jest se po ta leta vždycky dobře a věrně, pokudž na gruntech J. M. pána mého zůstával, náležitě choval a nic toho před sebe neberouc, co by jemu k potupě jeho sloužiti mohlo. Za nějž se tedy přimlouvajíc pro jeho věrné chování, kdežby se koliv zahodil, a nebo osaditi mínil, že jej laskavě fedrovati a přijíti ráčíte a příjmete. Pro důvěrnost sekryt svůj jsem k tomuto listu přitiskl, jehož datum na Polné 4. oktobris An. 1610.“

Z dalšího seznáváme, že na panství bylo roku 1636 ovčínů pět, mezi nimi polenský s 569, ronovský s 512 ovcemi, ve všech 2.437 ovcí a že čítal se užitek z nich, hlavně za vlnu a za prodaný skop ročně na 1.250 zlatých.

Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich.*)

(Dokončení.)

II.

Podává **V. Janoušek.**

V obci Běcharech u Kopidlna asi před 10 lety objevil se zarostlý šikmý kříž v silném špalku dubovém touto náhodou: Na samém kraji lesa stál silný dub. Když té doby na něj došlo, byl poražen, a jelikož byl u spodu zkažený, nehodil se na pilu v celosti; pročež musel býti jeden špalek od spodního konce uříznut a zdělán na dříví k palivu. Když se v té churavé části rozpoltil, tu se objevila příčina churavosti. Někdy před věky stál onen dub na samém kraji lesa a na znamení hranic asi 1 m. od země byl vylízen a v té lízině vysekán šikmý kříž, jehož ramena jsou 0·37 m. dlouhá a asi na 0·03 m. vyhloubena. Nad ním jest nožem vyřezán monogram jména Ježíšova. Během času celá ta lízina i s křížem se blanou oblila a zarostla. Blána zdřevnatěla a tak o tom nikdo více nevěděl. Na tom narostlo asi 0·20 m. nového dřeva. Při rozpoltění se objevil tedy v jedné polovině kříž vyhloubený a v druhé kříž i monogram narostlý (vydutý) jako otisk prvnějšího. Podle toho monogramu patřil nejspíše les ten některému řádu duchovnímu.

Představenstvo obce Běchar odevzdalo onen špalek do sbírky krajinského musea v Jičíně zároveň s přípisem, ale přípis při stěhování musea do nových místnosti někde se ztratil.

Chléb v plenkách nemluvňat při křtu.

Poznamenal **Jan Soukup.**

Poličský děkan kn. Adam Kouřimský nalezl jednou při křtu v plenách zaobalený krajíček chleba z celého pecnu skrojený, káral z toho kmotry, kteří jej odprosili, a potom teprv dítko pokřtil. Když však opětně při křtu v plenkách dítěte krajíček chleba nalezl, ponechal jej na ukázku a na svědectví a purkmistrovi i raddě v příčině té l. 1587

*) Srv. Č. Lid VII. č. 1., str. 29—33.

v pondělí po květné neděli žalobu podal, „protože veliká věc jest, když se kdo při věcech nejsvětějších modlářsky, pověrečně a k tomu kouzedlně chová.“ [1]) Zároveň oznámil pak radě městské, „že v plenách a poduškách již více křtem sv. křtíti nemůže“ — patrně chtěje odejmouti příležitost a možnost k opakování tohoto pověrečného obyčeje. O témž činí zmínku nedlouho potom Jan Štelcar Želetavský, farář v Bystřici Velké pod Libání, v „Knize o stvoření světa atd.“ z r. 1591: „Aby dítě, nesouce ke křtu, dávali mu krajíček chlíba, aby se s ním křtilo, že jest dobré pro psotník.“ [2]) Tu mluví zřejmě pověra ve století 16. ještě dosti rozšířená a zakořeněná.

Nyní můžeme ji uváděti mezi nejvzácnějšími, neboť vymizela z lidu, jak nejlépe dosvědčuje spisek J. Košťálův, kde v poznámce na str. 31 uveden jest doklad ze Štelcara bez jakéhokoliv jiného z některé sbírky československé. [3]) Nejbližší analogie dopátrali jsme se ve zvykosloví slezském. Ve Slezsku „nyní kupují kmotrové jako ‚uzelek‘ (‚vazane‘) papírové skřínky, uvnitř nichž uložen obrázek... též přikládají se peníze a kousky chleba. Když babka za oltářem uzelek pod hlavičku nebo za povian strká, dí: ‚Přijimaj dar maly, svojo drž a na čijo (něčí) nečihni.‘ Darované peníze a chléb vyznamenávají, aby dítě mělo dost chleba a peněz a netřelo nouze.“ [4])

Na Slovensku „jak se dítě narodí, vykoupá jej bába, zavine a položí pod stůl, na němž leží načatý chléb, aby dítě dlouhá léta chléb se stolu toho jedlo. Do první koupele hodí se kousek chleba a soli, aby je nikdo neuhranul.“ Je tedy chléb v pověře hned při narození dítěte. [5]) Na horách žďárských „narozené děcko zavinují pokud možno do červené peřinky, aby bylo veselé, a hledí do prvního zapovití mu dáti do peřinky kousek chleba a peníz, aby se mu obého vždy dostávalo.“ [6])

Přičiněním kněží, bojujících proti pověrám, vymizel pověrečný obyčej tento: dávati chléb do plének nemluvňat ke křtu nesených, aby byla ochráněna od nemocí a nedostatku. Ale všude neustoupila pověra ta docela; při křtu aspoň místy zastavila se na bezpečnějším místě (za hlavičkou, pod povianem), jinde pak skryla se před pronásledovateli v nerušené domácnosti, kde ožije při narození dítěte, nebo při prvé koupeli jeho, jak poznamenali: Němcová, Pittnerová a Vyhlídal.

[1]) Časopis musea král. Čes. 1882, K. Adámek: Z dějin obecního hospodářství města Poličky, str. 88.

[2]) Časopis musea král. čes. 1864, J. J. Hanuš: Kněz Jan Štelcar Želetavský z Želetavy co literat český, str. 276. Srv Č. Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, 1889, 212; týž, feuilleton Nár. Listy, 1890, č. 126; týž, Prostonárodní obyčeje staročeské o křtinách, Světozor, 1888, 832.

[3]) Národní květy, svazek 6.: J. Košťál, Dětský věk, Praha, 1891.

[4]) Český Lid VI. 39. P. Jan Vyhlídal: Ze života slezských dětí.

[5]) Časopis musea král. Čes. 1859. B. Němcová: Obrazy ze života slovenského, str. 504.

[6]) V. Pittnerová: Rokem a životem. Črty ze Žďárských hor. Praha, 1895, str. 22.

K pověsti: Kubata dal hlavu za Blata.*)

Dodává J. K. Réné.

Prodlévaje nějaký čas v blatské krajině, zvěděl jsem zajímavé varianty o rychtáři Kubatovi: Majetková listina Blat byla uschována ve Zbudově a byla prý psána zlatými písmenami. Sousedé, chtíce si koupiti obecního býka, neměli pohotově dosti peněz a proto dali onu listinu v zástavu řezníku, jenž jim býka prodával. Řezník jakmile si listinu přečetl, poznal, jak velké jest důležitosti, a milerád listinu si do zástavy za býka vzal a sám pak s listinou šel k pánům, jimž ji za velké peníze prodal. Od té chvíle počínali si páni s Blaty jako se svým majetkem, což se však bývalým majetníkům nijak nechtělo líbiti a proto vedli s pány soud. Když však nemohli nic dokázati, nemajíce potřebné listiny, tu rychtář tehdejší Kubata myslil, když své nároky na Blata přísahou potvrdí, že jsou správné, bude všemu konec a Blata že připadnou jim, jakožto pravým majetníkům. Leč soudcové prohlásili ho za křivopřísežníka a odsoudili ho k stětí. Před svou smrtí prý rychtář pravil: „Já Jakub Kubata dal jsem hlavu za Blata. Kam až po mém stětí hlava doskáče, až potud jsou Blata naše.“ Lid začal se bouřit, a tu páni davše rozkaz katu, aby Kubatu sťal, rychle odjeli. A skutečně prý po oddělení Kubatovy hlavy od trupu hlava doskákala až na hranice Blat. Na tom místě, kde byl Kubata sťat, stojí až doposud větší pomníkovitý kámen, a na místě, kde hlava se zastavila, menší.

Nedaleko toho místa stojí kříž, pod nímž a kolem něhož jest 7 studánek s vodou zapáchající (dle vypravování) po vejcích na tvrdo uvařených. Voda v nich prý má léčivou moc proti žloutenici a zimnici. Ve vodě jest prý třeba se řádně vykoupati a trochu se též ji napiti. Za to prý házejí nemocní do studnice drobné peníze, které vodou tou tak se očistí, že jsou jako nové. Studnice ty se však občas musí čistit. Za to ten, jenž studnice ty čistí, může si peníze v studnici obsažené za práci ponechati. Kdo jede drahou od Čičenic k Budějovicům, může oba ty pomníkovité kameny viděti.

Jak se maluje u nás „pomlázka“.

Podává Karel Žirovnický.

V okolí městečka Žirovnice, ve vesnicích Vlčetíně, Kamenném Malíkově, Zdešově a Štítném ještě jest zvyk, že dávají děvčata hochům malovaná nebo barvená vajíčka velikonoční či pomlázku. Jinde se říká veliko-

*) Viz Český Lid V. 32, 279.

nočním vejcím „kraslice“, ale slovo to tam neuslyší, nýbrž říká se „pomlázka“.

Zvyk, dávati malovaná vajíčka, pomalu ustupuje, neboť nyní dávají se nejvíce vajíčka pouze barevná z důvodu, že k malování vajec jest třeba trpělivosti, času a zručné ruky, a ty vlastnosti nemá každý.

Pomlázky jest tam čtverý druh: 1. Pomlázka rýsovaná, 2. malovaná, 3. okrašlovaná a 4. barevná.

Pomlázka rýsovaná jest nejpěknější. K rýsování nehodí se každé vejce, a proto se vybéřou vejce nejčistší, nejhladší a největší. Veliká váha klade se na obarvení pomlázky, a proto kupují nejraději barvu u kupce, ačkoliv dovede hospodyně sama barvu připraviti. K tomu cíli sbírá celý rok slupky cibule a schovává je do hrnečku. Před velikonocemi dá močiti slupky do vody, a jsou-li již dosti vymočené, dá tam vejce a vše vaří. Není-li barva dosti silná, tedy přidá slupek, nebo nechá vejce v barvě ještě několik hodin a tím dostane krásnou, stálou, hnědou barvu. Přidá-li oleje do barvy, tedy pouští-li tam vejce, chytne se naň olej, a barva všude nechytí, a vejce jest obarveno mramorově. Na pěkně a čistě obarvených vejcích se rýsuje. Rýsování děje se ostrým a velmi tvrdým nožem, nejčastěji kapesním, který má ulomenou špičku a tím se seškrabuje barva.

Rýsování vajec jest vlastně stínování. Osvětlená místa se oškrábou, až zůstanou bílá, a kde jest stín, tam se barva málo seškrabe. Po skončení rýsování jest obrázek podobný trochu dřevorytině. Seškrabování barvy děje se velice zdlouhavě, a proto jest třeba k rýsování vajec trpělivosti a času. Trpělivosti jest třeba proto, že se často stává, že se vejce prolomí pod nožem, když již jest skoro hotovo.

Na pomlázku rýsují se skoro jenom ornamenty rostlinné, jenom k vyplnění mezer mezi ornamenty rostlinnými rýsuje se srdce, kříž, kolečka a písmena.

Ornamenty užívané jsou rostlinné a již stylisované, zvláště: květ a list jitrocele, fuchsie, konvalinky, šípku a j., nebo list kopytníku, řebříčku, břečtanu a j.

Jiný druh pomlázky jsou vajíčka malovaná voskem, a ty jsou dvojího druhu: 1. Na bílých vejcích barevná malba voskem. 2. Na barevné půdě bílé ornamenty (zhotovené voskem).

Vejce voskem malují se následovně: Pěkná vejce uvaří se v mléce, potom dá se roztáti vosk, nejčastěji žlutý, zelený, modrý a červený, málokdy černý. Tavení děje se na lžicích, zvané „škrabačky“, které se dají nad hrnek, v němž hoří olejový kahánek.

Nástroje k malování jsou jenom dva: Špendlík zapíchnutý v držátku dřevěném a z peří udělaná lopatička v podobě trojúhelníku rovnoramenného.

Vejce uvařená a dobře usušená dají se na mírně teplé místo, aby byla teplá, neboť jinak by vosk špatně chytal, a když chytne, tedy se snadno setře. Špendlíková hlavička se namáčí do vosku, na který se musí dáti velmi dobrý pozor, aby se nepřepálil, což se děje velmi často, a touto hlavičkou dělají se čárky asi 12 mm. dlouhé. Vosk rychle stydne, a proto

čárka jest na počátku nejsilnější a čím dále tím slabší, až mizí, tudíž vypadá, jakoby byla dělána pérem, když rozdělujeme věty. Kolik jest čárek na vejci, tolikrát se musí špendlík namočiti do vosku; jistě brzo bolí ruka toho, kdo maluje.

Na těchto vejcích jsou ornamenty složené ze samých čárek, nelze tudíž vše namalovati, co vidíme, a proto musí pracovnice sama ornamenty vymýšleti. Nejvíce se malují hvězdičky podobné loukotím u kola a věnečky podobné chvoji. Lopatičkou z peří se dělají pásky a hvězdičky, a jest méně užívaná nežli špendlík. Pracuje se s ní tak, že namočená se položí na vejce a tam vznikne trojúhelníček z vosku.

Má-li býti ornament bílý na barevném vejci, tedy malování se provede předešlým způsobem, ale obyčejným voskem a na syrovém vejci. Omalované vejce se dá uvařiti do vody. Vosk pustí, ale na ta místa barva nechytí a zůstanou tam bílá místa.

Třetí druh pomlázky jsou vejce okrašlovaná a zdobená barevnými látkami, papírky a drátky. Taková vejce mohou býti jenom pouze bílá, barevná nebo mramorová.

Do špiček vejce zarazí se po špendlíku, a celé vejce rozdělí se na několik sudých dílů čarami vedenými na vejci, od špendlíku ke špendlíku, tedy jako poledníky na zeměkouli. Jeden díl se přikryje barevnou látkou, a okraje se polepí prýmky ze zlatého papíru, a druhý díl se nechá prázdný. Na prázdné díly se přilepí obrázky, a od špendlíku ke špendlíku se vedou spiralovité drátky. Drátky jsou položeny hustě vedle sebe a přikryjí celou prázdnou část.

Poslední druh pomlázky jsou vajíčka malovaná, která dají nejméně práce, a proto jest to nejobvyklejší pomlázka; ale chtějí-li míti děvčata ve Vlčetíně lepší pomlázku, tedy ji donesou orýsovat k Jankovům, jak se tam říká po domě, a správně k Sedlákovům, kde jim „mladá“ zdarma a ochotně pomlázku orýsuje.

Rýsovatelka vajec jmenuje se Kateřina Sedláková; jest jí nyní 36 let a jest ženou Sylvestra Sedláka, rolníka tamtéž. Chtějí-li míti pomlázku malovanou voskem, tedy jim ji omaluje Anna Václavíčková, žena Petra Václavíčka, rolníka také z Vlčetína. Nyní jest jí asi 50 let.

Děvčata vědí, proč si mají opatřiti pěknou pomlázku. Čím lepší a čím víc bude míti pomlázky, tím větší dostane „marcipán“.

V pondělí velikonoční půjdou do koslela na „velkou“ do Žirovnice, a tam jest pouť; tedy než půjdou do kostela, dá pomlázku a po „velké“ dostane pouť. Někdy to bývá veliké perníkové srdce, nebo perníkové modlicí knížky. Kdyby snad byla pomlázka veliká a pouť malá, tedy ji otancují při nejbližší „muzice“. Děvčata obdrženými „marcipány“ se jedna druhé chlubí. Některé děvče potřebuje plnou ošatku vajec, ale potom má také nejvíc pouti!

Český dům.

Ukázkou ze svých studií podává **Zdeněk Nejedlý.**

(Pokračování.)

Podkladem dřevěného stavení byla vždy podezdívka, jež chránila obydlí před vlhkostí. Podezdívku najdeme od Domažlic až k Valašsku a i v cizině většinou u roubených stavení.[53]) Na Moravě vyskytají se místo ní též 4 podúhelníky,[54]) rovněž jako v Polsku vedle podezdívky (z kamene nebo „martwicy") staví se srub na čtyři vysoké kameny, a to tak, že až srub je pod střechou, kladou se základy.[55])

Na podezdívku staví se vlastní srub, ze dřeva „sroubený". Jméno je velmi staré,[56]) brzo však počalo znamenati sýpku, jak dosud na Opavsku[57]) i na Litomyšlsku,[58]) na Moravě kleslo i na význam parkánu (plotu[59]). Na Valašsku srúbek[60]) znamená malý sklep, obyčejně na mléko. Nejznámější je slovo to na Chodsku,[61]) kde je hlavní částí „dvoru", vedle sence, srub. Bývá v něm sklep i špýchar, je to stavení vysoké, vždy s poschodím, a, co je dost podivné, zpravidla kamenné. Původní význam slova se zapomenul a staví se dnes „sruby" z kamene jako jiná stavení. Slovo srub jest všeobecné, jen na záp. Moravě vyskytá se róbenica[62]) k označení dřevěného stavení.

Způsob stavby srubu je různý. Nejjednodušejí stavělo se do „báku".[63]) Obyčejně roubilo se na rybinu,[64]) při čemž zapustí se dřevo do dřeva; na Chodsku zasazovali možny[65]) do dřevěných „stěn", to jsou dřevěné hřeby na obou stranách ostré, jedním koncem zasadily se do spodní stěny

---

[53]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar., 427. Jurkovič, Valašská chalupa, Vsetín 1892, tl. Adámek K. V., Na Hlinecku. Čes. Lid I., 340. Srv. Bancalari G., Forschungen und Studien über das Haus, I. Mitth. Anthr. Gesell. Wien XXVI. (NF. XVI.) 1896, 97. Bünker J. R., Das Bauernhaus in der Heanzerei, ibid. XXV., 1895, 95.

[54]) Bartoš, Dialektologie II., 432. [55]) Polaczek St, Wieś Rudawa, Biblioteka „Wisły", Tom IX., Warzawa 1892, 37.

[56]) Menčík F., Prešpurský slovník (Klena Rozkochaného) 71 Hanka, Vetustissima vocabularia latine-bohemica 1833, 94.

[57]) Bartoš, Dialektologie II., 389. Hauer V., Statek ve Slezsku. Čes. Lid. III., 1894.

[58]) Šolta Ant., Lomenice chalup na Chrudimsku, v Chrudimi 1894. Srv. Jirásek, Öst.-Ung. Monar. 428.

[59]) Bartoš, Dialektologie II., 439.

[60]) Bartoš II., 389. [61]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku. Čes. Lid II., 153.

[62]) Bartoš II., 432. [63]) Prousek J., Dřevěné stavby roubené a lidový nábytek v severovýchodních Čechách, v Praze 1895.

[64]) Hruška ibid. [65]) Hruška J F., ibid., Kott II.

a svrchní se přirazila. Roubit v úhly je hlavně zvyk polský,[66]) ač i u nás se vyskytá,[67]) na Valašsku říkají mu modlování.[68])

Nejprve položil se rám,[69]) sroubené trámy spodní, jež mají různá jména. Obyčejně spodní trám sluje podval,[70]) v 16. století podvala;[71]) analogií asi utvořilo se pro vrchní trám slovo poval.[72]) Polsky spodní čtyři trámy slují též podwaliny,[73]) vedle toho je i powala.[74]) Jinde sluje spodní trám rešt,[75]) na Frenštátsku průtěs[76]) (polsky przycies.[77])

Na Valašsku dosud se stavení roubí, a proto i terminologie je tu nejbohatší.[78]) Nejnižší trámy podélné, jež leží na podezdívce, slují podešvy, čelní ledačím anebo slepé prahy. První název je jistě původu východoslovanského, ukazuje na to ruské подва (půda), jež vzniklo foneticky z подшва. Nad těmito trámy je vázání srubu, jež končí podokenným prahem, do něho se zadlabají sloupce pro vázání okenní, nad to přijde trám, jenž uzavírá výšku oken a dveří a sluje zavírka. Nad zavírku naváží se čtyři podtrámnice, na něž se položí trámy stropní. Horní trám srubu na Frenštatsku sluje platva.[79])

Často některé trámy, zvláště spodní, ve vlhké krajině shnijí, a tu se stavení podvlíká,[80]) totiž staré trámy nahradí se novými. Na Moravě se říká tomu podvažovat[81]) chalupu. V chladnějších krajinách se stavení obkládá[82]) stlaním a pazdeří.

---

[66]) Wasilewski Zyg., Wzór dymnej chaty, Wisła IV. 1890, 884 („pierwotny zwyczajny węgieł polski"); týž, Chata w Jędrzejowskiem, ibid. 886. Kowerka Z., Chałupy w wsi Wola Gałęzowska, Wisła 1892, 426.

[67]) Adámek, Selský statek v okrese hlineckém, Čes. Lid I, 340. — Etymologii slova úhel vykládá učeně Liebelt, Abstammung der Slaven. Supplement 14, odvozuje „úhel" z ὄγκος, γκ mění se v *ch*, to v *h*, a *l* se tam dostalo z vulgarního ὄγκολος (angulus)! Synonymum „kout" vzniklo prý z γῶνος, z toho γῶνοτ, ν se eliduje a kout je hotov!

[68]) Jurkovič, Valašská chalupa 81.

[69]) Freiberk, Popis statku selského (na Hořicku), Národ. Sborník okr. Hořického 1895, 285.

[70]) Freiberk, ibid. Adámek, O Hlinecku, Čes. Lid. I., 340. Kott II. Srv. úsloví: „Shořelo stavení až do podvalu."

[71]) Veleslavín, Nomenclator 70. podvala (basis)

[72]) Freiberk, O Hořicku. Adámek, O Hlinecku ibid.

[73]) Kowerka Z., Chałupy w wsi Woła Gałęzowska, Wisła 1892, 426

[74]) Karłowicz J., Chata polska 16. [75]) Veleslavín, Nomenclator 536, 537. Kott II [76]) Bartoš, Dialektologie II., 432

[77]) Kowerka Z., Chałupy w wsi Woła Gałękowska, Wisła 1892, 426.

[78]) Jurkovič D. S., Valašská chalupa, Průvodce po Národ. výstavě na Vsetíně 1892, 81.

[79]) Bartoš II. 432. Srv. Karłowicz J., Chata polska 16.

[80]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar, 427. Adámek, Selský statek v okr. hlineckém Čes. Lid I., 340

[81]) Bartoš II., 432. Též Salva a Kálal. Slovník slovensko-český. V Lipt. Ružomberku 1896, 128.

[82]) Adámek, Čes. Lid I., 340.

Otvory mezi trámy vyloží se buď tyčkami nebo vycpou se mechem. Otvor ten jmenuje se obyčejně lišta,[83]) jinde — a to původněji — znamená slovo to prkénko, jímž se otvor mezi trámy pobije;[84]) na Chodsku znamená lišta (lišt) i vrstvu hlíny, jíž se otvor zamaže.[85])

Dřevo, jímž se prkna spojují, sluje mečík, jež vyskytá se v 14. století[86]) i dále až do dneška.[87]) Na Valašsku prkénka ta slují skulináře a jsou do dvou nad sebou ležících trámů uměle zadlabána.[88])

Nejčastěji skuliny mezi trámy vycpou se mechem čili vymší se (srv. tu ruské názvosloví[89]). Způsob ten jest velmi rozšířen u nás i jinde a i význam ten vyskytá se všude.[90]) Na mech přijde pak mazanice,[91]) čímž sroubená stěna pozbývá všech skulin.

Když byla docílena teplota stavení, počali lidé mysliti na úhlednost. Zajímavo je, že se starali více o úpravu vnitřku než zevnějšku; stěny i strop brzo byly obmítnuty a obíleny.[92]) Zvenčí na stěnu dala se značná vrstva mazanice, proto dříve narážely se do trámů klínečky, jež mazanici držely. Vrstva ta sluje na Hané námaž,[93]) na Chodsku vobrh.[94]) Zdi „na hlínu" jsou vně vždy „vobrhnuty". Do chodského vobrhu dávají i „strosky" z výhně kovářské. Takto omazaný srub sluje lepenec,[95]) polsky lepianka, polepa.[96])

Na námaž či vobrh přijde obmítka,[97]) jež je buď na ostro (s hrubým pískem „náhlazene") nebo na hladko. Obmetat[98]) stěnu

---

[83]) Jirásek, Öst.-Ungar. Monarchie, 427. Adámek, Selský statek v okresu hlineckém, Čes. Lid I, 340 Freiberk, Popis statku selského (na Hořicku), Národ. sbor. okr Hořického 1895, 285.

[84]) Prousek, Dřevěné stavby roubené, 1895; tento význam je jistě prvotní, dle vzniku slova: lišta — listen — Leiste, často vyskytá se v Králické bibli, 1593.

[85]) Hruška J. F., Čes. Lid II. [86]) Menčík, Prešpurský slovník 71.

[87]) Komenský, Janua linguarum (Thamovo vydání), str. 122. Kott, I., 991.

[88]) Jurkovič, Valašská chalupa. 81. [89]) Jungmann, Slovník; Kott I., 1082.

[90]) Bartoš, Dialektologie II., 432. Jurkovič, Valašská chalupa, 81 („vymšija sa"). — Kaindl Raim., Haus und Hof bei den Rusnaken. Globus LXXI., 1897, 138 Wasilewski Zygm., Chata w Jędrzejowskiem, Wisła IV., 1890, 884 („ściana ogacona mchem").

[91]) Adámek K. V., Selský statek v okresu hlineckém. Čes. Lid I., 340. Srv. Bünker J. R, Das Bauernhaus in der Heanzerei, Mitth. Anthr. Gesell. Wien XXV., (NF. XV) 1895, 96. Kott I., 41, uvádí slovensky babranice (mazanice), jinde jsem je nenašel, ani v Salvově slovníku.

[92]) Lepenice jest lepená stěna nebo strop, též plot (Kott I., 897). Kowerka Z., Chalupy w wsi Woła Gałęzowska, Wisła 1892, 427 („ściany i pulap polepione gliną i obielone"). Srv. Biblí Ceská v Praze 1801, 3. Mojžíš 14, 42. Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II. (strop potažen „lepenkou").

[93]) Houdek V., Hanácký grunt, Čes. Lid I.

[94]) Hruška, Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II.

[95]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar., 427. Kott I., 897, cituje Veleslavína lepenice.

[96]) Karłowicz J., Chata polska 15, 16.

[97]) Houdek V. Hanácký grunt. Čes. Lid II. Bartoš, Dialektologie II., 432.

[98]) Biblí svatá, v Berlíně 1813. Ezech 13, 14.

značí brzo bílit ji vápnem, či jak se dříve říkalo, dynchovat. Slovo toto, původu německého (tünche[99]), trvalo u nás od 15. do 18. století,[100]) dnes již vymizelo. Dnes se stěna bílí, na Moravě (mimo Dačicko) se líčí.[101]) Na Slovensku, kde se zeď omaluje různými tvary (ciframi), říká se cifrovat stěnu.[102]) Podivně bílili zeď na Chodsku, kde ji mazali i „černidlem z capuchu".[103])

Tak konečně stojí domek v kožichu, je-li obitý, omítnutý a obílený, že vypadá jako zděný.[104])

Jihlavská Nová pramostika pro sevský lid.

Podává Dr. Čeněk Zíbrt.

Odchyluji se tentokráte od pravidla, posud v Českém Lidu obvyklého, a místo pouhého upozornění na vzácný exemplář tisku staročeského uveřejňuji úplně text jeho. Míním tu Pranostiku, tištěnou v Jihlavě ve století XVIII. Chována je v bibliothece Musea království Českého v Praze v oddělení starých tisků pod sign. 28 F 9. Již V. Hanka poznamenal na lístku, že je to tisk vzácný, málo povědomý znalcům literatury české. Pro Český Lid je tato památka literatury, určené pro lid sevský (selský) zejména proto důležitá, že je psána s některými zvláštnostmi dialektickými (srv. sevský, sevák, sevka, prácej, zrouna atd.). Kromě toho obsahuje tato pranostika zmínky o pověrách a obyčejích lidových, poskytuje výhled na hospodaření a život lidu venkovského. Slovníkář dočte se několika zajímavých významů, odjinud buď vůbec neznámých nebo málo známých. Jsou tu připojeny také rozličné praktické pokyny a rady, vyzkoušené patrně od venkovanů. Z těchto důvodů neváhám doslovně Jihlavskou Pranostiku, upravenou pro český lid, otisknouti a tak její obsah z exempláře vzácného obecně přístupným učiniti.

„Nová pramostyka pro savský lid, od jednoho dobře skušeného polního hospodáře z pozorností jistých a pravdivých. V češtinu uvedene od Františka Tobiáše Zámiše, faráře v Libici. V Jihlavě u Fabiana Augsta Beynhaura Knihotisk."

O blaženosti sevské spisovatele skušeného hospodáře polního řeč. Mylí bratře! Blahoslavený jest každý v svém

---

[99]) Kaindl Raim., Haus und Hof bei den Rusnaken, Globus LXXI., 1897, 138.
[100]) Kutnohorská bible 3. Mojž. 14. 42. Veleslavín, Nomenclator 553: obmítka, dynchování, bílení (tunche). Kroffius, Index locuples 1753. II., 807: dyncha = obmětka. [101]) Bartoš, Dialektologie II., 294.
[102]) Bartoš, Dialektologie II., 299. Zvláštní cifrování zaznamenal Wasilewski Zyg., Wzór dymnej chaty. Wisła IV., 1890, 884, že se dělají „znaki z wapna zewnętrz, gdzie była dziewka do wydania".
[103]) Hruška, l. c. [104]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar., 427.

Otvory mezi trámy vyloží se buď tyčkami nebo vycpou se mechem. Otvor ten jmenuje se obyčejně lišta,[83]) jinde — a to původněji — znamená slovo to prkénko, jímž se otvor mezi trámy pobije;[84]) na Chodsku znamená lišta (lišt) i vrstvu hlíny, jíž se otvor zamaže.[85])

Dřevo, jímž se prkna spojují, sluje mečík, jež vyskytá se v 14. století[86]) i dále až do dneška.[87]) Na Valašsku prkénka ta slují skulináře a jsou do dvou nad sebou ležících trámů uměle zadlabána.[88])

Nejčastěji skuliny mezi trámy vycpou se mechem čili vymší se (srv. tu ruské názvosloví[89]). Způsob ten jest velmi rozšířen u nás i jinde a i význam ten vyskytá se všude.[90]) Na mech přijde pak mazanice,[91]) čímž sroubená stěna pozbývá všech skulin.

Když byla docílena teplota stavení, počali lidé mysliti na úhlednost. Zajímavo je, že se starali více o úpravu vnitřku než zevnějšku; stěny i strop brzo byly obmítnuty a obíleny.[92]) Zvenčí na stěnu dala se značná vrstva mazanice, proto dříve narážely se do trámů klínečky, jež mazanici držely. Vrstva ta sluje na Hané námaž,[93]) na Chodsku vobrh.[94]) Zdi „na hlínu“ jsou vně vždy „vobrhnuty“. Do chodského vobrhu dávají i „strosky“ z výhně kovářské. Takto omazaný srub sluje lepenec,[95]) polsky lepianka, polepa.[96])

Na námaž či vobrh přijde obmítka,[97]) jež je buď na ostro (s hrubým pískem „náhlazene“) nebo na hladko. Obmetat[98]) stěnu

---

[83]) Jirásek, Öst.-Ungar. Monarchie, 427. Adámek, Selský statek v okresu hlineckém, Čes. Lid I, 340 Freiberk, Popis statku selského (na Hořicku), Národ. sbor. okr Hořického 1895, 285.

[84]) Prousek, Dřevěné stavby roubené, 1895; tento význam je jistě prvotní, dle vzniku slova: lišta — listen — Leiste, často vyskytá se v Králické bibli, 1593.

[85]) Hruška J. F., Čes. Lid II. [86]) Menčík, Prešpurský slovník 71.

[87]) Komenský, Janua linguarum (Thamovo vydání), str. 122. Kott, I., 991.

[88]) Jurkovič, Valašská chalupa. 81. [89]) Jungmann, Slovník; Kott I., 1082.

[90]) Bartoš, Dialektologie II., 432. Jurkovič, Valašská chalupa, 81 („vymšíja sa“). — Kaindl Raim., Haus und Hof bei den Rusnaken. Globus LXXI., 1897, 138 Wasilewski Zygm., Chata w Jędrzejowskiem, Wisła IV., 1890, 884 („ściana ogacona mchem“).

[91]) Adámek K. V., Selský statek v okresu hlineckém. Čes. Lid I., 340. Srv. Bünker J. R, Das Bauernhaus in der Heanzerei, Mitth. Anthr. Gesell. Wien XXV., (NF. XV) 1895, 96. Kott I., 41, uvádí slovensky babranice (mazanice), jinde jsem je nenašel, ani v Salvově slovníku.

[92]) Lepenice jest lepená stěna nebo strop, též plot (Kott I., 897). Kowerka Z., Chalupy w wsi Woła Gałęzowska, Wisła 1892, 427 („ściany i pulap polepione glina i obielone“). Srv. Bibli Česká v Praze 1801, 3. Mojžíš 14, 42. Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II. (strop potažen „lepenkou“).

[93]) Houdek V., Hanácký grunt, Čes. Lid I.

[94]) Hruška, Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II.

[95]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar., 427. Kott I., 897, cituje Veleslavína lepenice.

[96]) Karłowicz J., Chata polska 15, 16.

[97]) Houdek V. Hanácký grunt. Čes. Lid II. Bartoš, Dialektologie II., 432.

[98]) Bibli svatá, v Berlíně 1813. Ezech 13, 14.

značí brzo bílit ji vápnem, či jak se dříve říkalo, dynchovat. Slovo toto, původu německého (tünche[99]), trvalo u nás od 15. do 18. století,[100]) dnes již vymizelo. Dnes se stěna bílí, na Moravě (mimo Dačicko) se líčí.[101]) Na Slovensku, kde se zeď omaluje různými tvary (ciframi), říká se cifrovat stěnu.[102]) Podivně bílili zeď na Chodsku, kde ji mazali i „černidlem z capuchu".[103])

Tak konečně stojí domek v kožichu, je-li obitý, omítnutý a obílený, že vypadá jako zděný.[104])

Jihlavská Nová pramostika pro sevský lid.

Podává Dr. Čeněk Zíbrt.

Odchyluji se tentokráte od pravidla, posud v Českém Lidu obvyklého, a místo pouhého upozornění na vzácný exemplář tisku staročeského uveřejňuji úplně text jeho. Míním tu Pranostiku, tištěnou v Jihlavě ve století XVIII. Chována je v bibliothece Musea království Českého v Praze v oddělení starých tisků pod sign. 28 F 9. Již V. Hanka poznamenal na lístku, že je to tisk vzácný, málo povědomý znalcům literatury české. Pro Český Lid je tato památka literatury, určené pro lid sevský (selský) zejména proto důležitá, že je psána s některými zvláštnostmi dialektickými (srv. sevský, sevák, sevka, prácej, zrouna atd.). Kromě toho obsahuje tato pranostika zmínky o pověrách a obyčejích lidových, poskytuje výhled na hospodaření a život lidu venkovského. Slovníkář dočte se několika zajímavých významů, odjinud buď vůbec neznámých nebo málo známých. Jsou tu připojeny také rozličné praktické pokyny a rady, vyzkoušené patrně od venkovanů. Z těchto důvodů neváhám doslovně Jihlavskou Pranostiku, upravenou pro český lid, otisknouti a tak její obsah z exempláře vzácného obecně přístupným učiniti.

„Nová pramostyka pro savský lid, od jednoho dobře skušeného polního hospodáře z pozorností jistých a pravdivých. V češtinu uvedené od Františka Tobiáše Zámiše, faráře v Libici. V Jihlavě u Fabiana Augsta Beynhaura Knihotisk."

O blaženosti sevské spisovatele skušeného hospodáře polního řeč. Mylí bratře! Blahoslavený jest každý v svém

---

[99]) Kaindl Raim., Haus und Hof bei den Rusnaken, Globus LXXI., 1897, 138.
[100]) Kutnohorská bible 3. Mojž. 14. 42. Veleslavín, Nomenclator 533: obmítka, dynchování, bílení (tünche). Kroffius, Index locuples 1753, II., 807: dyncha = obmětka. [101]) Bartoš, Dialektologie II., 294.
[102]) Bartoš, Dialektologie II., 299. Zvláštní cifrování zaznamenal Wasilewski Zyg., Wzór dymnej chaty, Wisła IV., 1890, 884, že se dělají „znaki z wapna zewnętrz, gdzie była dziewka do wydania".
[103]) Hruška, l. c. [104]) Jirásek, Öst.-Ung. Monar., 427.

stavu spokojený seváček, neboť neví o městských závistech, křikách, pronásledování a soudu, on v tiché vesnici s svou manželkou, dítkami a čeledí pracuje, nebeských ptáčků při práci i jídle muziku v příjemném chládku pod stromem na louce poslouchá, dobře se vyspí, vesele vstane, Bohu se modlí a pracuje, sprosté, však silné stravy se nají, která mu s větrem polním dává červené tváře, ztuhlé maso, stálé kosti, tak že se ani zimy ani horka nebojíc o lékárnách drahých nic neví, neboť nemoce s prací polní vypotí, aniž se ho tak hned nakažlivé povětří chytí, protože vidíváme mezi sevským sprostým lidem mnohého starečka, který nikdá nestonal, ani se mu zuby nehejbaly, ani oči (jako Mojžíšovi) nezakalovaly, poněvadž střídmě, sprostě, bohabojně, bez vejstupku živ byl, v loučném svém kvítkovém ráji z rána časně seváček rozmilé vůně požívá, kam se obrací, vše se na něj směje, práci mu s hojným užitkem zaplatiti připovídá, telátka, jehňátka, říbátka, kuřátka jako k svému pánu běžejí, ruce mu lízají, že je živí, za to mu připovídají samy sebe dáti, buď na maso, neb k práci polní, neb na prodaj, seváček má stálou proměnu v práci, brzy voře, vláčí, seje, s vozem jezdí, kosou neb sekerou se ohání, tak že ho nemůže ta proměna v práci omrzeti, ve světnici nejrí pořád zavřený, jako řemeslník, z práce své hned tráví kouřata, husy, jehňata, pšenici, chléb, chrách atd., k němu řemeslník městský musí o všechno přijít, on však skoro všecko si sám může udělat, a nepotřebuje v své práci jen božskou pomoc, zachování, pohodlné od dobrotivého nebeského hospodáře časy, jistotu v svém obydlí od milostivého zeměpána, a zastání, za něj se modli, své davky bez reptání s chutí dávej, ano syna svého sám k vojně pro zastání vlasti a svého zeměpána přivádí, budiž tehdy, upřímný sprosťáčku, v svém sedlském ráji spokojen i modli se a pracuj, ostatně v Boha nejmocnějšího hospodáře, milostivého našeho rakouského a říšského císaře a krále doufej, já pak, by se ti vše dobře, užitečně a šťastně vedlo, ti ze srdce upřímného vinšuju, tvuj věrný spisovatel pramostiky.

§. 1. Jak a kde? statek stavěti se má? Chceš-li si statek stavět, neb koupiti, předně vrchnost a souseda dobrého máš hledati: zem, lesy, vody, luka mnohé zjednat nezapomínej. Příjezd, zahrady, stavení dobré míti nezmítej. Pastvy, porostliny, řeky své ať máš, sic v létě, v zimě, v zámku, v obci pokuty dost dáš. Dvůr velký, dobytek zdravý, nářadí vždy v záloze, sekery, pily, vrtáky, dláta, šídla, špice na mnoze. Kostel, ne hospodu blísko míti chtěj. Císaři, knězi, pánu, cos povinen, dej. Boha se boj, miluj, jemu modli a pracuj, v sevské práci veselý, ne mrzutý stuj, s božského žehnání, z času, z polí, povětří, z práce užitek přichází, v umění, modlení, povětří, země, sekání, vorání ať ti neschází. V tom já ti z lásky bratrské mou skušenost povím, jestli ji držeti, děti své učiti budeš, jistě zvím. Pročež nelituj pakatel za knížku dáti, však se ti v hojnosti z užitku vrátí.

§. 2. Jak se mají větry pozorovati? Na větry ranní, polední, západní a noční pozor dej, kdy, jak, kam, který čas foukaj', znamenej; neb ranní jest mírný, teplý, zdravý a příjemný, jak časně vstávač pilný sevák ví, západní mokrý, v jaře plodný a v létě milý,

chladný však deštivý, též v podzim stálý, půlnoční ostrý, suchý a tuze studený, kdo nemá kožichu v zimě, co umí, zví. Polední teplý, mokrý, nezdravý, v hnízu plodný, však ve všem tom nejní stálý žádný. Ty větry pozoruj v Jozefu, Janě, Matouši a Tomáši, když se blíží podzim, zima, jaro i léto mdlejší.

§. 3. Jak se budoucí pěkné časy poznají? Když měsíc čistě svítí, když slunce po mrásku se řpytí, když bez mraku jasně zachází, když červánky po slunci vychází, když sovy, vrány, ptáci vesele spívají, pěkný, teplý, jasný den předpovídají. Na měsíc, zdaž s kolem červený, znamenej, že vítr, déšť brzy jest, pozor dej. Je-li zčernalý, ohniv a rohatý, že brzy bouře, déšť přijde, sevák zví. Vychází-li slunce prudké, černé po oblaku, je-li nestálý vítr, duha, křik nočních ptáků, koupaj'-li kačeny, husy, slípky, ptáci se, pabouci lítaj'-li, mouchy štípaj' dost v lese, psy hrabou, vyjou, lidé kýchají, včely slitujíc květiny zdála vonějí, déšť neb bouřku záhy oznamují.

§. 4. Co předpovídá dlouhou zimu? Když množství jest žaludů, kozy, ovce v podzim moc skáčí bez dudů, když po zimně kobylka, kach, hus jest červená, nejni-li bílá k prsum, zas zimu znamená.

§. 5. Kdy a kde se studně kopati má? Když chceš statek, dum, dvůr stavěti, zdálen jezer, bahen, louží hleď jej míti, od moře, rybníků, pevného místa, blíž hor, lesů, kde zřejn jistá cesta, na zdravém povětří, v měsíci, slunci, při studni, řece, blíž svému strejci. Nemáš-li vody dost, studně si kopej, kde a dřív jsou, pravidlo poznej. V suchý čas z rána k půl noci na zem spolehni, kde pára vychází, tam kopat počni. Zem ta buď z skal, z písk, z oblasku, z hlíny, kde celdon, puškvorc, rákos, mech roste, jílmy, v měsíci červenci, srpnu ji kopej, když zem vypráhlá, tu pilně hledej, po troubách hoň jen v všem nedostatku, sic outrat každý rok máš dost, seváčku. Nebuď ti zadosti jen vodu míti, především ať zdravá, hleď vyšetřiti. Bez barvy, chuti a čistá má vždycky býti, studená, hrách, čočku dobře vařiti. Po zváru brchká, bez písku, smradu když bývá, lidu hlas, prsa, barvu ať zdravou dává. Nejní-li taková, dej ji k pití zvařit, dobytku z potoka, ne ze studně nechávej nosit, v mědi, olovu, cejnu stát v noci nedej, v hrnci, džbánu, v sklenici nebo ji vylej, sic vole, nemoc očí, břicha, prsů ti zotane, nepomůže leč Bůh, život ti přestane.

§. 6. Která zem jest vejnosná? Každou zem od oka k užitku nekupujte, ale skušených v tý obce, co nese, s'ptejte; neb zdá se býti vejnosná mnohá, dobrá, zatím jest studená, z křip, hlíny, skalná, dá se s prací pilnou napraviti, když cítíš, kopeš, seješ s chutí. Za dobré měj ta pravá znamení: když černá, silná, zvučně zní, je zasládní; slaná zlá, bílá, řídká, ostrá, odporné chuti, jenž hloží, mech, bodlák, vrbu nese bez setí.

§. 7. O hospodářství dobrém. Dvoru tvého nedělej tuze velké stavení, sic tés, kámen, peněz dost měj na spravování. V drahý čas nekupuj, sic zle uděláš, víc polí než s dětma bez cizích zděláš. Nemoh' bys dohlídnout čeledi v práci, z nichž, víš sám, mnohé velké ležáci. Prodat víc než koupit musíš, sic se vobilí, dobytka nezmužíš. Pole, luka, lesy,

pastvy každý den zhlížej, kde ovce, kůň, vůl pase, dohlížej. Stavení, les, pole bez dychu spravuj, chlipného žraní, hry, klení se zdaluj, za moc zrn, drn, dobytka, Boha žádej, s hojností šetrně tiše nakládej.

§. 8. O povinnosti hospodáře. Dobrou známost mezí, polí, luk, času, seváku, nespolehni se na radu, umění pacholků. Uč raději sám pracím čeládku, děti, rci: Takhle voř, čiň s čeládkou, zeti, vesel, směšně, poruč, též napřed pracuj. Zdaž čeleď, dělník dělá, dobře pozoruj. Křik, soudy v obci, domě neprnej, začaté, radou, právně, mírně rovnej. Poscení trhy, kruny vše nenavštivuj, nové cesty v poli dělat nedovoluj. Drahé šaty žena, děti sám nenos, pro zimu stále, až k stáru šetř vejnos. Nářadí vše polní ať sám děláš, sic řemeslům užitek z polí rozdáš. Potřeb dost ať máš, též večír dobytek počítej, vše uvři, první vstaň, poslední lehej. Dobytek s prací a bitím netýrej příliš, v nemoci mu pomoct, lík dát ať umíš. S čeládkou jídlo, silné, zdravé požívej, mzdu čeledi, dík Bohu dáti .....

§. 9. Budoucí časy poznat jak máš? a) Z měsíce. Když měsíc nový tmav jest rohatý, déšť než z bledé páry okolo kulatý, když v nov horní víc tmav roh než dolní jest, na schod měsíce dešť bude, není lest. Když dolní tmav, horní roh světlý, první čtvrt, dešť že dá měsíc, věř, velí; jestli však černý měsíc jest v prostředku, věz, brachu, že bude dešť při ouplňku. b) Ze slunce. Slunce když vyjde červeně, pak černě, okolo sebe má-li oblaky temné, jestli černé, tmavé, sivé okolky, jak měsíc má okolo sebe taky, v západu kdy obláček při levé straně, jde do mraku bílého podobný vlně, že brský dešť bude, pravějí staří, a buď tak v máji, ať setí se zdaří. c) Z ostatních planet. Planety maj-li kola u sebe, když hvězdy temně svítí z nebe, když se netřesou, zdaj' se být věčí, v kolách zavřené, bude dešť prudší. Jestli v jasném, světlém se blíská nebi, v půl dne řmí, dešť, vítr jest chladný, páry tmavé z les, hor když vstávají: hojný, stálý dešť v zem dávají. Též dešť dá tmav, čern, tlust oblak nízký, když billin vod plavé v dešti hrsky. Slípka s kuřaty v záhy se skovává, ráno z hnízda k žrádlu nutit se nechává, v kočce, psu kručí, staré bólejí jizvy, že bude dešť, sevák z toho ať zví.

§. 10. Po čem poznáš, bude-li padat sních? Jestli v zimě tmavé oblaky zblednou, půlnoční větrové jestli se zvednou, slun a měsíce hled červené kola, když mrazy přestanou veliké znova, též v mrazech vítr když najednou změkne, letní znám dešťů, v sních se ti zběhne.

§. 11. Co předpovídá vítr? Slunce v červený oblak když zachází, druhý den věz, že vítr přichází, před zvjitím červeně když svítívá, též věčí, než obyčej, když bývá, červený oblak po slunci se roztahuje, hvězda sem tam mnohá prolituje, řmí ráno, neb v zimě neobyčejně, v bouřce řmí moc, blejská nestejně, vrabci tuze křičí, psi se válejí, vše ty známky vítr povídají.

§. 12. Co přechází bouřku? Když ráno, večer, velké parna jsou, jejž časy roku jinda nenesou, povětří bouřlivé, těské, tlusté, nízské, teplo hned sálá na každém místě, víchr se točí, muchy štípají, že bude včil bouřka, dobře vědí.

§. 13. Co pěkné časy znamená? Když slunce jasně vy- a zachází, měsíc světlý, čistý, plný přichází, bez řmění svět bleskem se ochlazuje, večer, ráno rosa se ukazuje, sova v noci hu, hů veselé vejská, komár, dívka, kalous, pěnka nestejská, pěkné, stálé v létě časy oznamují, na něž panna, jinoch, sevák se radují.

§. 14. Co zimu oznámí tuhou a brskou? Lašťovky, husy, kachny, divoký ptáci teplé země hledají, hnizd opouští práci, když ve vsi ptáci potravu hledají, smočené šaty hned, vody zmrzají, měsíc, hvězdy světlej se třepají, kačeny prsa rožné dostávají, povedly se bukvy, žalud, kaliny, zima dlouhá, tuhá bývá za humny.

§. 15. Obrácení sv. Pavla na víru, pozorování staré a zkušené jaké jest: Obrácení Pavla na víru znamenej, bude-li ten den jasný, čistý, pozor dej. Přinese rok obilí všeho hojnost. Je-li mha, lid, dobytek mře dost. Sněží neb prší-li toho dne hodně, drahota obilí můž' býti, věř mně. Jestli však větry tuze foukají, k vojně lidi, vůz, koně chystají.

§. 16. Pozornost vánočních dní nejní pravdivé. Mnozí také šetří dvanácte dní vánocí, že prý maj' mít časy roku v své moci. Já sem z toho šetře neskusil pravdy nic, nechci s tím mámit lid, psáti víc. Zdaž raní neb pozdní rok pozoruj ráno, když před říjnem prší, vypravuj. Konec října, prší-li mnoho, prostřední rok znamenej z toho. V čas listopadu pršky když zkusíš, že pozdní rok bude, jistotně zvíš. Protož má seváček bohatý síti, neb zrn v tý zimě můž' zajíti.

§. 17. Ourodný rok co předpovídá? Když v kuličkách dubu muška bývá, podzim pěkný, jaro mírný teplo mívá, když potoky málo ryb živěji, pole se v dešti teplem část těšeji, když bohatě květne višně, třešně, na ořech, ne listí má liska hodně, bílá cibule stálý květ když má, těš se, pole užitek hojný ti dá.

§. 18. Neúrodu znamenají, a tco? Když v kuličkách dubu pabouk bývá, v podzim, též v jaru moc pršívá, když hnízu moc zem i povětří dá, ořech list, na ovoce květ nemá, když ptáci les s hnízdy opouštějí, u vesnic, měst houfně se usazují, když zatmění slunce v květu obilí, sova les nechá, boby se zrodily, tu se strachuj, milý hospodáři, že se ti osení bídně zdaří.

§. 18. Drahotu neb láci v každém měsíci jak můžeš poznati? Zdaž drahé a který měsíc bude obilí, zvol dvanáct zrn od Krista den obřezání, ohniště zahřaté dobře umeť, dítě tvé neb ze vsi malé přiveď, by zrnko první hodilo, měsíc naň dalo ledna, druhé února, pak břez- čtvrté dubna, všech dvanáct zrn neb měsíců znamenej, které vyskočí, kam, jak tuze, pozor dej, jestli skok malý neb věčí udělá, láci malou, menší měsíc ten ti dá, skočí li míň, neb více které k ohni, míň, víc ten měsíc bude draho do žní. Když se měsíce zrno nepohne, v tý cené obilí ten měsíc zůstane. Tak pro každý měsíc s zrnem zacházej, který měsíc jak draho, vyzvídej.

§. 20. Nemoce, z kterých věcí předzvíš. Když v jaře, v létě dští bez větru v horku, v mlhavém času dlouho neprší venku,

když komety, tmění slunce, často vidíš, stromy jak ohnivé z statku spatříš, chleb v větru přes noc zplesniví, schnije, ptáci hnízda, vejce, mladé opouštěje, ovce mřou, louž plná žabek bývá, zeď much, (pa)bouků, neřesti, hníz na se mívá, v cestě když červ, had, krt, štír, žab dost lesti vídáš, padat z povětří mrtvé ptáky nacházíváš, když staří i mladí se oscípaji, po dešti moc žabek v louži vidíš, šedý hřbet, modrý břich na nich uzdříš, když růže, tulip v podzimku květe, nemoce zlé, mor tehdy predvězte.

§. 21. V které čtvrti měsíce co dělat má pozornost. Nebí v schod měsíce drůbeř, ni dobytek, taky maso, tvrdší vařit, trávíš užitek, koně, krávy kup zrozené v nov měsíce, na schodu chloupé, malé, slabé sou sice, v schodku ryby, raky, měsíce nechytej, že sou chudé, prázdné, zlé chuti, pozor dej, k stavení drva kácej v měsíci schodku, jsou stálé v stavení nad i v země spodku, sejr, špek, máslo dělej k zimě v ouplňku, tele, kuzlé, jehně, svině klešť též k odstavku. Stromy okop, čisti, ovotce zbírej, v schodu měsíce, co chceš schovat, dělej, v starém měsíci sej, mel, plej, čisť, seč, obilí, chléb peč, hrách, čočk, len v novu sej též i fizolí. Zeliny sej v nov, sklízej v zrůstu měsíce, luka seč v nov, pole mrv v ouplňku více, vody žeň lukám v schodku, a sice v noci, tenkrát zrůst dá věčí z své moci.

§. 22. Co každého měsíce má sevák dělati. a) V lednu. Dříví k palivu svážet na saních musíš, k stavení naň dlouhé lehčej naložíš. Nářadí z dřev dělej sám, opravuj, seváku, dáš-li vše dělat, nazvou ti ‚hlupáku'. Železné věci teď ať správně hotové máš, do času setí lěhce je skováš Krm dobytek, češ, k přeslici sedni, spívej, modli, stratěj se ti dni. b) Únor. Na hromady v saních teď hnuj vyvážej, pak jaře v strkáčích v poli rozvážej, housenk, pabučny zbírej, strom ořezávej, holubům, slípce dost žrát, ponesou, dávej. Jestli máš jasný celý den hromice, můž' být po nich sněhu na horách více. Pakli oda z odsudku kolajem teče, konop, lnu, doufej ourodu, strejče. Když sluní v masopustní veselé dni, má být jasné vzkříšení velkonoční. Říkaj' taky, že raní setí panuje, když v outer masopustní slunce nás hřeje. Strom roub, drv k stavení odpůldne kácej, vesel se, jsi-li se vší hotov prácej. Když prej mrzne na sv. Matěje, čtyrycet mrazů že přijde, v sevácích sluje. Jestli že není mrazu žádného, že jich po něm bude převelmi mnoho. Když jest mráz velký na hromice, nepřikrývá nedvěd svou boudu více, pakli jest bez mrazu míně snad teplo, zim velkých zas se boj stvoření všechno. Když se straka toulá po vesnici, déšť, sních, předpovídá seváku strejci. c) Březen. V tom měsíci sej v čas hrách, viku, len, jeřici, čočku, bok, pak i ječmen. Přesazuj ořech, kaštan, mandle, pak roubi vše stromy medle. Sej špargl, šalvej, růže, řepu, zelí, lilium, okurky, meloun, karfioly. Pozoruj jsou-li v březnu mlhy nebo rosy, těší často dešť v máji role, lesy. Kolik ros čítej toho měsíce, tolik mrazů bude ještě, neb více. Marie noc jasná, hvězdná když bývá, ourodu všeho zemi předpovídá. d) Duben. Jestli předešlý měsíc zameškal roubiti, nyní ještě pamatuj časně to učiniti. Oulý vyčisť, kobyly řebcům uváděj, setí skonči, ouhor hnoj, voř, vše na pastvu vyháněj. Tele, hříbě, jehně a vše klešti teď, není much moc, stříhej ovce také hned. Říkaj', když

v velký pátek pršívá, že žíznivý, suchý rok bývá. Jisté není, může být však málo píce, že jest sucho, také nenosívaj' slepice. Na velkou noc, když jest počas pěkný, bývá másla, sejra množství hojný. Na Boží vstoupení prší-li hodně, obroku, žit, pros, sen, zelí bude moc hrozně. V Izidor seváka slunce když svítí, obilí dost, děti maj' mříti. e) Máj. Radost, když často prší, dělá obilí, nedští-li, zalej sázení, strom zelený. Ovce střiž, obilí plej, máslo shromážděj, jsi-li nezdrav, lázně ber, dobytku sůl dávej. Na Urbana s setím ovsa nečekej, žito též před Havlem v podzimku zasej. V Hod Ducha svatého jestli deštivo, hojnost doufej všeho dobrého. Zdaž se zdaří květ dubu máje měsíce, patř, by chroust nežral květiny více. Bude omastku, sýr, i ovotce dost, děkuj Bohu vždy za tu hojnost. f) Červen. V červen zadění čisť, hnuj voz, seno dělej, úhor voř, vláčej, luka moč, obylí vej. Byliny pro líky rozdílné zbírej, jsou zdralé, zdravé, potřebné, za to měj. Suž je, co můž bejt, ne v slunci, v chladu, budou ti silnější pro všechnu vadu. Na Jana Křtitele jestli moc prší, tři neb více dní dešť práci zdrží. Zelí, řepu, sad, chmel, branbor kopej, housenkám v zahradě vzniku nedej, jahody, borůvky, rybízy sbírej. Dobrému všech pánů za ně díky vzdej. Na Petra Pavla jestli moc prší, doufej, seváčku, hrách, obilí lepší. g) Červenec. Je-li mízka, děkuj pilně v červenci, Marketa zavádí do pole ženci. Zralé seč, uschlé voz obilí domu, ať se nepaří, roste, tuchne k tomu. Kmeny též listí pro krávy, kozy suž, skovej, až bude v zimě o píci hůř. Byliny k líkám hledej, suž, též i koření, líkař ti poví k zdraví potřebný. Prší-li v Navštívení Marie dosti, dělaj' dlouhý deště sevákovi zlosti. Blýská-li neb prší na Markety den, ořechy pro červy vyhazuj pryč ven. Okolo Mařeny, Jakuba, Abdona, Hynka pracuj o žněch i v noci popíjej stenka. Neprodli sekat, sušit, vozit, zbírat nic, třebas neměl místa v stodole, máš střech jinde víc. h) Srpnu práce a pozornost. Že v srpnu ještě svázat máš obilí, víš, bys naplnil, stáje, kůlny, stodoly. Konop, len, rybíz, ovotce zralé trhej, potřebuješ-li studně, teď v zemi kopej. Shromáž k zimě potravu, omastek pilně, bys měl co jíst s dobytkem, čeledí hojně. Vavřince a Bartoně je-li pěkný čas, jest podzim suchý, teplý, dlouhý zas. K setí voř, k jaru strniště záhy obrať, sic setí dojde práce, až dostaneš závrať. V tom měsíci chytej ryby rozličné, dokud v vodě chodit jest ti za možné. i) Září. Navorané pole s pšenicí, s žitem stále sej, by zrno čisté bylo třebas třikrát, vej. Otavu seč, suš, střechy všude spravuj, jizby, chlívy, stropy, kamna omazuj. Také teď listí, mech, chvoji přivážej, ovčín, louže, jámy dvoru zavážej. Ovotce zralé v čas slunce trhej, nepotlučené suché na zimu schovej. Na Jméno Marie šetř kuličky dubové, co v nich jest, víš mé učení nové. Ovcím líz, pak je per, suš, v teplý den stříhej, sejr čiň, tlač, berany pusť, braky prodávej. k) Říjen. V říjnu je Havla, nesej moc více, sic si z užitku nekoupíš střevíce, strom okop, hnoj přesazuj v rovným dně, ovotce trhej, lest na strom nedejž mě. Včelám přihlídni, víno, máš-li, zbírej, z hrušek, jablek, švestek nápoj teď dělej. Počíná strom, bylina umírati, přirozenost, starý člověk krásu tratí. Ptáci se můžou chytat, zajíc honiti. Kdo má kdy v čem, smí za tím choditi. Žaludy, bukve, trnky, šípky zbírej, kaliny, jalovec, jeřáby vy-

mrznout dej. Zelí, brambory, odnačku kopej řepu, kapusty, kerlubny, mrkev skovej v sklepu. Zárodu housenek z stromu strhuj, před konopě, len, kroužej zelí, vechluj. List když stromu zmrzne a přec nepadá, souděj, že rok dlouhou zimu dává. Kup kožich, čepici, boty a dříví, tak tělo zdravé o zimě nezví. l) Listopad. Když's naschromáždil všeho již dosti, mlať, mel, jez, modl, před v skrounosti. Ubylko na koně, krávy, voly, chlapci dej, ať vše před dnem zčeše, časně vstávej. Žena, děti, děvky pásky ať předou, co den do stodoly ať se ti sejdou. Svině žaludma krm, šlejškama husy, budou hodně tlusté, žena to skusí. Volej dej dělati, dři večer dříčky, k svícení do hlíva užívej svíčky. Kůrka z buku učatá na Karla když suchá, malou, když mokrá, velkou zimu zná. V Ondřeje sklenici plň vody, zdaleka hřej; přibývá-li, vlchkej, když stejná, suchý rok znej. m) Prosinec. Když zmrzlo, jestli roztaje v prosinci, bude nestálá zima v každém měsíci. Protož když pouští, v poli choď, vypouštěj vody s louky, a nevyleží brázdy, záhony. Stromy, luka hnoj, orby osekej, koše, sítě plejt, otýpky dělej. Když tuze mrzne, nechceš-li mlátit, soustruj, sekej, před, nemusíš platit. Vážky, váhy, škopky, hrábě, brány, lopaty, chomout, putny, plouch, seker, motyk násady, máš umět dělat potřebu všechnu. Věř, já bez práce se ti nesehnu. Světlé vánoce, tmavé stodoly. Raduj se, budeš mít hojnost na poli. Když máš dost sněhu před i o vánoci, snad budeš ovce pást o velkonoci. Ovcím, volům, kravám dobře služ, bys nemusel hledat travnikáře nůž. Děkuj za žně, zdraví, sílu, pokoj Bohu, ráno, večer, modli, spívej, patř na oblohu. Mnohý kroniky šetřit dne, noce, vánoce velí, jakby na tom záleželo štěstí osení celý. Já pak dost sevákem dávno sluju, každých vánoc dni, noce pozoruju. Nenacházím pravdy ve všech nic, nechci vás, jak oni, podváděti víc.

§. 23. O povinnostech sevky hospodyně. Sevák polní, sevka domní práci rozuměj. Koňům pokoj, čest muži spravu ovšem dej. Dobytek velký, malý, perný, štětný hlídej, doj, tluč, syř, vař, před, jizbu zahřívej. Se lnem, plátnem, šitím zacházet uměj; zelí, ovotce, byliny, koření skládej. Kuchyňské byliny sej, přesaď a zalej. Je-li moc, dětí, k sázení čeleď zaolej. Jak moc z štuky plátna tkadlec ti má dát, věz, sic budeš všidu z vejdělku plakat. Dobytek neprodej, nekupuj sama, s mužem, strejcem, známým, s chybama. Kanafas, hrnce, šátek, střevíce kupuj, přece však od muže daleko nestuj. Šetrná, pilná, mravná, pokojná buď. S klením, vádou, hubou dum si nezastuď. Mírná, přísná, v čas ustup, čistotná bývej, klepů, pomluv, novin, od bab nevyzvídej. Pro vší potřebu jisté místo měj; bez světla, třeba v noci, všechno vyhledej. Děti ulož, první vstaň, poslední lehni, poslední v práci, do ní buď první. Děvky šetř, napomínej, příklad dobrý dej, ať zlého neřekne o tobě žádnej. Pověz, co škodného na statku, muži, víš-li škůdníka, by vzal za kůži, sousede, raď, puč, učiň, co můžeš, těš se, když z nouze jiné spomůžeš. Nesváděj čeleď, netup, nebí, nenadávej, čest, chválu, odplatu za radu dávej. Dcery toulat v noci nenechávej. S kým, jak, kde, co dělaj, pilně koukej, synům prvním v práci za příklad, otče, dej, za nima jdi, čeleď, pak nádeník línej. Klít, hanebně mluvit, zaříkat nedovoluj, všemu zlému doma i ve vsi na odpor stůj. Skovej

třísky na podpal všecky s zimě; máš místo na půdě i v koutě v chlívě. Před i po zimě celý dvůr zameť, z nátoně na popel spal všechnu smeť. Více drůbeř, prase, tele zbytečné prodej, co dětem, sobě koupíš, muži počt vydej. Hojit, líčit drůbeř, lid, dobytek uměj, byliny pro potřebu vždy skované měj. Čeládce, dětem svornost, lásku poruč, zlost, hany, příkladem předruč. Chléb dělat, vaření, omastek šetřit musíš, sic někdy drahotu i nouzi skusíš. Ostatně dobytka, peněz ti přeju hojnost, po smrti s dětma, mužem, čeledí, věčnou radost.

§. 24. Domácí prostředky k zachování a k obdržení zdraví, potřebné velmi k vědění. Uhřátý neb ustydlý nelez do horka, umoklý se převleč, odvírej často okinka. Mírný v jídle, pití, v práci, v chlípnosti buď; co ti baba, ras, uher radí, že lež jest, suď. Žíly odvírat při vší nemoci nedej. Že zlý to obyčej, líkaře se zeptej. Obměkčit břicho, vrhnout někdy jest dobře. Kdy, jak, co, máš užívat, líkař ti řekne. V nemoci nejíst, nepít, je ti lík pravej, v zimnici z hůru i dolu užívej. Hlad, žízeň trp, budeš brzy zdravý, bys nemusel záhy kousat do trávy. Spálené oudy natři solí, nad ohněm drž; bolest dělá, přec radu mou nezavrž. Krku bolest, bez, šalvěj, med v mlíce vařený kurkluj, hřej, likař, že hojí, ti poví. Když někdy tuze spád (!) v cestě míníš, nečiň to, zmrzneš, jak's umřel, nezvíš. Namrzlé oudy v ledové odě koupej, sic bolest, smrt, nemoc, brant jistě doufej. Kdybys kost z ryby neb jiného co pozdřel, nebezpečná věc jest, hříchů svých žel. Chléb polo žvejkaný polikej z síli, postrkuj, vydobyď, máš život milý. Kdybys jed vypil, neb co jedovatého sněd, pí mléko, olej, zvracej, líkaře vol hned. Od páry, z dejmu uhlí, smyslu zbavený, ven vynes, tři nohy, ruce, slabiny. Když máš kašel, zacpání, rýmu, pař nohy, ruce, poť, vlez pod peřinu. Vřed, nemůžeš-li záhy, by nerost, předjít, nech ho uzrát, hojit. Zaušnic, strupy, vředy, laxací předjdi, jsou-li již na těle (nežehnej), k lékaři dojdi. Děti malé, má-li žluté oči, tělo, rebarbory soft dej, by laxírovalo. Psotník laxací často přejdi, když ho má dítě časně, k lékaři vejdi. Mateřské znamení, pihy, zahnat nedávej. — — — — Vdáš se, jen buď bohatá, ctnostná, pozor dej. Oči, uši, nosu bolení nos mile, laxíruj, vymejvej mlékem vše stále. Očkovat neštovice u prsou hned dej, že je nedostaneš víc, lékaři souděj'. Když se dětem zoubky řezat počínají, dej jim pít z lípy prejštící vody, dásně medem, z fialy kořenem tři, citronovým zoftem, by lezly, šetři. Hlava když bolí od krvé nohy kopej (?), chléb smočen v octě, ředkev, česněk přikládej. Jestli od žraní, pití, slabosti oudů jest, zvracet, nejíst, tělo sílit, líkařet. Svrab s počátku sírnou mastí zaháněj, zanedbáš-li, čisť krev, líkaře zavolej. Pro žízeň v nemoci pí s octem, s citronem vodu, z višeň, švestek syrovátku s odměrkem. Krvácení nosu mírné jest zdraví, slábneš-li v něm, lokty, stehna zatáhni. Nohy pař, kloc v kořalce, octě smoč, do nosu strč, hlavu chlaď, octem, chlebem, mluvením nehrč. Když omdlí, vonět ocet, třít, podvazky stáhnout, v líc stříkat, pouštět, vod s octem dát spolknout. Jestli z slabosti, krve ujití člověk omdlívá, rozvaz noh, ruk tři, voň silně se dává. Od pití, zlosti, žalosti, strachu když omdlíš, zanech to, voň ocet, tři žíly, se zhojíš. Uskřípnutí s octem potře-

obkládej; je-li škodné, velké, líkaře si zavolej. Nomatismum drhni z sucha, s teplým oblož, když zhojíš, pak sněhem, ledem místo nalož. Růži, nátku, nestřídmý žráč dostává, the pít, pražmo, kafer klástat dává. Souplavku masem, hruškama nezarážej, kysel pí, ocet kuř, odvírat jizbu dávej. Pro žáhu prach z křídy, z vejcete skořípky ve vodě uží, tlustý nejez, jistý máš prostředky. Žihadlo po včele vytáhni, místo chlaď, z chléb, med, mleka flastr čiň a klaď. Vymknutý oud do místa dej, dobře stáhni, nehejbej, v teple drž, octem oblož, silni. Tuze když z člověka moč odchází, visikator, nátěstek na pater přichází. Řezavku, lené semeno v mlíce vař, přilož, salpeter v krupný polívce si pít ulož. Moč když od tebe docela jíti nechce, salitr, petržel pí, lné semeno vař v mlíce. Bradavice vlčím mlíkem, octem drhni, solí, kůžej z špeku, vstané vytrhni. Prst, nechť by se nepodbíral, vodě dost pař, chlísty živé klaď, bez, chléb v mlíce vař. Vyžraný zub, sic jiné skazí, vyjmi, krevnatým žílu pusť, noh koupej v studni. Je-li bolest hlavy od flusu studeného, vizikanc za uši, do tejla laxíruj mnoho. Kafe nepí, nemoc horkou nedostaneš. Polívku jez, věk prodloužíš, zdravý budeš. Kafounice, skveklé líce, třesutý ruce má, dřív než umře, souží muže, mění vše zmrhá.

§. 25. Návěští některé užitečné sevákovi a sevace k vědění. Ořechy vlaské čerstvé v kupně zachováš, když v suchém sklepu v čerstvý písek dáš. Když ocet ukysat kolik dní nechce, dej v něj ječný chléb, skejsne. Bolesti hlavy z růží a z chebdí vodě šat smočen pomáhá, krotí bídě. Zmražené oudy vodě z odnačky umej, vychladnout dobře, solit ji nedej. Nalej si do vína bezové vody, tak budeš dost brzy hodně zroušený. Stříbrné barvy ingoust uděláš, blým zvař, drobet ledku když dáš. Pi vodu s octem, z bukvic a s medem, sílí, opilí vystřízliví ten den. V osličím mlíce namoč kloc a v košili zaší, sejdou se doň blechy, bí je tam i vši. Dej si volšové listí do střevíců, neunavíš se v běhu, nespotíš v líeu. Do postele koliander a z volše listí dej, blechy se ti v celém domě s tímto umrtvěj'. Stinky volej a z plenky soft moří; kde sou, ty místa jim tím potři. Slyz roztluč, potři s ním obličej, ruce, jdi mezi včely, neštípou prudce. Zaječí kosti zastrč do prostřed zelí, housenky nežerou, eškulap velí. Červy se ti v zelí neslíhnou žádný, strč doň větku bezu, česej s ní záhy. V sejr se ti červi nedaj', když jej položíš na zvonečky červné a list z břízy, zvíš. Koupeným slípkám umej nohy vodou, dej jim ji vypít, tak neutekou. Maso v létě dlouho zachováš, nasol, z koliandru prášek když ještě přidáš. Maso bys moh brzo na měko uvařit, kdybys kur z chleba, věť z fíku doň střít. Polož vejce na vápno neuhašené, vlej na něj vodu, sou hned zvařené. Zádení volšovým listím posypej, myši utečou, pilný pozor dej. Aby drubeř tipec nedostávala, dej česněk do žrádla, když je hned malá. Umejvej s kravským močem kuřata, nedostanou čmely ani morčata. Morčatum nemocným pepř do huby dej, také jim hlavu s kořalkou umej. Housata scípati nebudou jistě, v červen olejem hlav jim maž čistě.

§. 26. Ještě některá času předpovědění. Když se

straka potlouká po vesnici, déšť neb sních povídá sedláku strejci. Jasná noc, málo hvězd, díšť, sních jistej, šetř hvězd, světlo, na vše pozor dej.

§. 27. Jak se má s pšeňcí pokračovat, by sneťová nebyla? Dej pšeňci na sejpce na ruku stenko, doň strč větky z smrku, z jedle, sevko. Nehejbej s tím v letě, až když síti chceš, umoříš snět, červy, brant pšenice, věř. Kdo nemá větvičky z smrk, z jedle k dostání, papír terpetýnem pomaž, votři v hromadu pšeňční.

Přídavek §. 1. Černé pilousy ze sejpky vyhnat jak můžeš? Jitrolím libru v vařící vodě rozpusť, podlahu, sejpky, okolek i střechu napusť. Za pár dní žrouty škodné pozbydeš, obilí zachováš, bohatý budeš. — §. 2. Jak se má chovati, když osení zmrzne sevákovi? Jestli zmrzli stébla dřív, než klasy mají, zseč, zvoř, ječmen seváci sejí. Když vymetalé v květnu obilí zmrzne, zseč, zvoř, můž tu být žné bohaté, ječné. Padne-li sníh na vymetalé obilí, neshazuj ho, nech, až se sám rozdělí. — §. 3. Jak se v potlučení chovat má sevák? Potluče-li dříve, než klásky vyrazily, zvoř, sej ječmen, hrách, vik nebo jiné zelí. Jestli, když květlo, a zárodu zrn mělo, zseč, suš, by ku dobrému volům bylo. Ztluče-li z počátku června měsíce, sej hned len, ječmen, zhnoj trošku sice. Pakli v půl neb v konce měsíce června, zseč, zvoř, sej vodnačku zhojna. Jestli by škoda zavorat bylo, něco sklidit potlučené předpovídalo, nech to, sej však hned v úhor hnojný ječmen, hrách neb obilí jiný. Ztlučené dozrát nech, pak to zvoř, k zimnímu setí stroj to na přikoř. Ječmen, oves, hrách, čočk, vik, v květnu stlučené, sej vodnačku, neb nech, jestli se to zdvihne. Když zrna, klásky zralé, jak by sel, ztluče, změlka zvoř, do zimy bude píce, seváče. Vidíš-li, že by to mohlo přes zimu obstát, přihnoj, přisej, čiň vše, co můžeš zastát. Jestli to před zimou tuze vyroste, přižni, dobytku k posile roste. Stluče-li dozralé obilí jarní, jen u Boha lidu jest nahražení. Když vítr, kosa tuze vytluče obilí, zvoř, nech růst, pas na tom kobyly. Kdyby to líb bylo přes zimu nechat, přisej, dej, jak z setím pokračovat.

§. 4. Jak se len má s užitkem močit? Řebu zdřevnatou v bydla strouhané, od země na loket zdvihni je nejmíně, na ty řeby bydel snopky lnu zavěš, prase, slípku z lnu spíše zaženeš. Pakli neprší často a hojně, poleješ snopky sám dostatečně. Nech je, až se umočí, viset, bílý, pevný len bude, neshnijeť.

§. 5. Jak krtice se mají hubit? Krtice po dešti nejvíce podrejvá, hledej její díru, do níž se skrejvá. Pusť do tý díry pár kapek oleje, lej vody dost, až se tam zaleje. Masu smrad odejmeš. Když maso zmyté vaříš, pak's ho vyprala, hoď v hrnec žavé uhle, pokud's ho vařila.

§. 6. Mušky nebo zemské blechy zaženeš. Popelem, vápnem, luhem, byliny skrop, z zelí lák smyš s vodou, len, zelí, zakrop. Nemůžeš-li celé pole s tím pokropiti, aspoň ze zahrady škůdníky můž zahnati.

§. 7. Spěšně jak se prase vykrmí? Ráno dej brambor, s poledne štvrtně hrachu, odpoledne pít, večír zas brambor trochu. Takhle vykrmíš v šesti nedělích prase, než ho sníš, vykrmíš jiné zase.

§. 8. Jak živé husy krmějí spěšně a dobře? Strecí ji do pytle, v koš, by se nemohla hnouti, dej třikrát denē ječný šrot, písek, vodu slanou k pití.

§. 9. Semeno prubírovat, zdaž bude scházet? Spočti zrnka, dej v klůcek do vody vlažné, nech noc a den močit, zvíš, které zbobne. Pak s tím klůckem polož do dobré země, nech s hrncem stát v teple mírně. Po čtyr, pět dnech, jak moc sešlo, zvíš. Jestli vše dobře, neb špatně, se dovíš.

§. 10 Máslo jak se má zachovat na dlouhá léta? Chceš-li máslo na léta zachovat, by zelené, smrduté nebylo, skovat, vem dva díly hrubé, mořské soli, jeden z salítru, též z cukru díly, utluč na prášek, zmíchané drobně z toho vem dva loty na libru stejně. Smiš s máslem, jak jindy děláš, když moc soli do másla dáváš. Z prvu salítr sukr v něm zcítíš, však v dvacíti dnech nic o tom nezvíš.

§. 11. Jak se vejce můžou zachovti přes zimu čerstvé? Když vejce v srpnu, v září jsou snešený, vlož je do otrub, soli neb hromady žitný, do ovsa, jahel, by luft na ně nepřišel, ani by teplo, vlhko, mráz je nepřešel.

§. 12. O kupování koně od koňaře. Koňař věčím dílem s podvodem koně prodává, jestli ho z vsi koupil, na chyby se ptává. Když ho zas chce prodat, chyby vše zapírá, zaklíná, dušuje. přísahou chyby upírá. Oči nafukuje, zuby vypoluje, řbílkem, bičem pilně futruje. Když jej fláká doma pod břichem, křičí, jak v trhu promluví, kůň z bázně řičí. Bujnost, mladost, čerstvost, sílu chválí, nevěř mu, seváčku, sic tě ošulí. Je-li chromý, nohu rozřeže, podkovu strhne, na cestu, dláždění, slží chybu vrhne. Schváceného před trhem, silně projíždí, že zrouna, zdravě tlapá, svědčejí židi. Když odtahuje ocas od slabosti, karabáč, hůl mu posilňuje kosti. Má-li oteklé, tlusté, chromé nohy, jak špalky, blátem zamaže, stlačuje, seká nálevky. I také ohřivku na den líkama zaráží, dychavku, říběcí do těla též s nima vráží. Podvod handlířů vypravit nemůžu; ptej, šetř, k koupi vem chytrých mužů, by tě o peníz s mrchou nepřipravili, rasa s tvou šitbou nesbohatili.

§. 13. Znamení dobrého mléka která jsou? Když bílé, libé, šmačné, bez vší chuti jest, ne hořké, slané, trpké, může ho pojest. Jestli modré, žluté, neb barvy černé, na nic jest, vlej ho svini hubené. Když takové mléko kráva ti dává, prodej k poscení židovi, však není zdravá.

§. 14. Aby chléb nezplesnivěl, prostředek? Když na chléb vodu do díže chceš vylejti, padesát, šedesát kapek levandulové vodičky hleď v ní dáti, chléb od plesnivosti zachováš, ještě mu líbou vůni dodáš.

§. 15. Kožich jak před molma zachováš? Dřív než kožich na léto schováš, prach z něj dobře ať vyklepáš, pak ho do plátna zabal, kafrem posypej, třebas smolničky borové taky dej. Budeš něký čas kafr v něm cítit, — co z toho, když jen moli nesměli škodit.

§. 16. Čmelíky jak se z kurníka vyženou? Vykuř kurník sírou pro čmely, otvírej často, chladný drž, ne vřelý.

§. 17. O včelách. Včela jest užitečná a dobrá moucha, štípe, brání med, když ji v něj píchá; ale na podzim neber jim medu nic, rač jim dej, nemaj'-li s potřebu, víc. Na jaře, když přežili, co zanechají, ber, když se již na květu uživějí. Chraň je před myší, žluvou, bravencem, lašťovkou, zlodějkama, datelcem. V jaře laxace nemoc dostávají, nedáš-li lík, sejdou neb umírají; neb maj' oul vnitř smradem zstříkaný, z čehož vše v oule bývaj' nakažený. Prostředek neb lík povím laciný, zachováš-li včely, poděkuješ mi: Vem vína žejdlík, medu čtvrt libry, tak cukru čtvrt vař z lechka na rejndli. Pěny zbírej, tuhý co syrop dělej, v jaře na noc do oule trošku dávej. Zaženeš laxací, že jí nedostanou, maj'-li, zhojej se obživujou.

§. 18. Závěrek. Nuž tehdy milý sevský vlastenče, v Kristu bratře, též český strejče, modli se a pracuj v tvém povolání, pamatuj, buď vděčný za mé sepsání. Vojnou neb chudobou nebudiž trápen, bohatství, pokoj, nebe vinšuju. Amen.

Moravští Hrváti.

Národopisné obrazy. Kreslí **Alois Malec**, farář v Gutfjeldě.

(Pokračování.)

IV. Sela.) (Osady.)*

Všechny tři osady jako tři rodné sestry jsou tvarem sobě podobny. Činí jedinou dlouhou a širokou ulici. Jmenují se hrvátsky: Frjelištorf, Gutfjeld a (Nova) Prerava; německy: Fröllersdorf, Gutenfeld a (Neu) Prerau. Lid zná pouze tyto názvy. Českých jmen: Frelichov, Dobré Pole a Nový Přerov neužívá se. Úřední (orientační) tabulka u silnice v Gutfjeldě hlásá, že místní obec jmenuje se pořádnou němčinou: »Guttenfeld« a česky správně: »Gutenfeld«, — v Preravě, že sluje německy »Neu Prerau«, česky »Nové Přerov«, ve Frjelištorfě německy Fröllersdorf, česky »Frelichov«. I jiné nápisy na křížích, kaplích a tabulkách řemeslníků jsou německé, okolní Němci jinak jich psáti neumějí: jediné tři nápisy činí výjimku, dva v Gutfjeldě: nápis na hlavním kříži hřbitovním, jenž psán švabachem česky, a zní: »Vím, že Vykupitel můj živ jest, a že v poslední den z země vstanu . . . a v těle svém uzřím Boha svého.« Job. XIX, 25, 26. »Neopustím vás sirotků, přijdu zase k vám. Vy mne zase uzříte, nebo já živ jsem i vy živi budete.« Jan XIV, 18—19. »Víra křesťanů jest z mrtvých vstání Kristovo.« Sv. Augustin: a nápis na kamenném kříži u kostela: »Věnovaný od Jana Gusmiča souseda z Gutfjelda a jeho manželky Marie. Leta 1835«, a jeden hrvátský v Preravě. Že i nápis za-tázky na draze

---

*) Selo = osada.

tučnými literami oznamuje cestujícím, že stanuli v »Haltestelle Guttenfeld«, není divu. Jací jsou to Němci, co jim tu němčina se věší na hiže, vrývá v kameny a posílá na papíře, poznal jsem hned z prvních slov, která jsem při prvém příchodu do těchto osad, do nejněmečtější z nich Gutfjelda, zaslechl, když jedno z dítek, hrajících si na návsi, spatřivši mne volalo na ostatní: »To su naš gospodin.« (To jsou náš panáček.)

Součástí osad jsou »pivnice«, v Preravě a Frjeličtorfě roztroušené »med vinogradi« (mezi vinohrady), a od osad samých dosti daleko vzdálené, v Gutfjeldě pak na dvě skupiny rozdělené: na severozápadě sela a na jihu jeho; tyto činí svými »preshusy« z daleka dojem, jakoby to byla osada sama.

Četnými kříži, sochami svatých, kaplemi s obrázky u cest a osad Hrváti vyznávají svou víru katolickou. Osady činí na příchozího milý dojem svou čistotou, výstavností a pestrým malováním »hiž«. (Hiža = dům.) Krasochuť Hrvátova libuje si všude jen ve světlých barvách. Shlédněme každou osadu zvlášť.

V »Haltestelle Fröllersdorf« sestoupíme s vlaku pomalu se vlekoucího z Hrušovan na státní dráze do Novosídel. Kam pohlédneš kolem sebe — jedna louka — v čas jarního rozplouti nebo silných dešťů jedno jezero z rozvodněné Dyje tu tekoucí; jen vrby z něho čnějí. Na sever ve vzdálenosti malé čtvrt hodiny kyne ti z chumáče stromů »hiž a škadnjuov« (škađanj = stodola), nevysoká věž, ukazujíc největší osadu hrvátskou na Moravě: Frjeličtorf. Jde se do ní po pastviskách. V pravo směrem tvé cesty teče Dyje, v levo asi v polovici cesty zříš nízký, jehlancový obelisk, dřevěným zábradlím ohrazený. Zabočíš k němu a čteš německý nápis: »Zum Andenken an das 300jährige Jubiläum, welches an diesem Orte seit der Ansiedlung der 3 kroatischen Gemeinden Mährens am 21. September 1884 unter dem Bürgermeister Johann Slunský gefeiert wurde.« Zabolí tě, že významná tato památka není zachována mateřskou řečí zdejších osadníků. Jdeš dále a po chatrném dřevěném můstku přes Jevišovku jsi již za humny u stodol frjeličtorfských. Slují »škadnji«. Vysoké, slamou kryté »krovi« (střechy) padají skoro až na zem; nesou je nízké, dřevěné »stupi« (sloupy): spodek stodol všecek jest obit deskami. Velikými vraty, v pručelí předním a zadním umístěnými, vjíždí se na mlat: po obou stranách jeho skládá se »pšenica, žito, jarac, ovās, proso v parmě« (párník). Nad mlatem »obišuju takaj turkinju« (věší také turkyň). Zděné stodoly kryty jsou »škridlicami«.

Stodolu dělí od domu »vrt« (zahrada). V zahradách málo ovocného stromoví, »već garcipanuov« (více agátů, garcipan = agát). Sem tam v nich »jabuke«, »gruške« a jiné ovocné stromy.

»Griješ oš mali kusić po cestički polag vrtuov a potoka, pak zopet kusić med vrti po cesti gori« *), a staneš skoro v prostřed Frjeličtorfa ve hlavní ulici. Na první pohled zalíbí se ti svou vzornou čistotou. Půda

*) Jdeš ještě malý kousek po cestě vedle zahrad a potoka, pak opět kousek mezi zahradami po cestě vzhůru.

v ní rovna jako na stole. Konců ulice neviděti: jest prohnuta, sledujíc směr za humny tekoucí a k jihu se prohýbající Jevišovky, jejíž přímá čára od počátku sela k místu, kde je opouští, má směr severovýchodní. Dům vedle domu, jakoby je všechny jedna kryla střecha. Většinou jsou sněhobílé s podrovnávkou při zemi červenou nebo modrou; v ně mísí se »hiže« červeně, modře, neb oběma barvami těmi zároveň, od ruky i šablonami malované kolem hlavních dveří, oken anebo vrat, že zdá se, jdeme-li ulicí, jako bychom šli mezi záhony bílých květin, jejichž okraj vrouben řadou pestrobarevných květů, vkusně promíchaných. Malováním mezi okny vesele hledí na ulici. Většinou je kryje břidlice, sem tam i došky, jež ve krajích schodovitě zastřiženy pěkně domkům sluší. Do východního konce ulice zírá velebně s vyvýšeného místa socha sv. Jana, a vedle ní zvedají se nevysoké schody ke kostelu starému, masivně stavěnému, ale malému pro osadu tak hrubou. Nemůže se do něho vejíti ani polovice osadníků. V místech těchto rozbíhá se hlavní ulice do několika menších, z nichž v jedné stojí pěkná budova trojtřídní školy. Fara jest přes cestu naproti kostelu, rožní dům v řadě hlavní ulice, v níž nikde nespatříš před domem zahrádky. Za humny této hlavní ulice na straně severozápadní táhnou se dvě řady domů k jihu klínovitě se sbíhající.

Osada má 220 čísel s 1200 obyvately. Z těch jest 210 krbů hrvátských, 10 německých i s obchodníkem židem tu usedlým. Do školy chodí 200 dítek až na 20 veměs hrvátských, jimž radost naslouchati, když v první třídě panu katechetovi odpovídají a biblické dějiny zaníceně vypravují hrvátčinou, jakou »maja s nimi doma govori« (matka s nimi doma mluví). Jest tu, jak jsem z návěšní tabule na domě »Feuerwehrsvereinlocal« četl, hasičský spolek, ale jeho místnosti mne nijak nevábily, bych do nich nahlédl a něco o spolku tom zvěděl, přestávám tedy na pouhé zmínce o něm. Za to i bez tabule německé zkvétá tu jiný spolek na vystavění nového chrámu Páně, jenž slušným se již vykazuje majetkem a jemuž každý se mnou dojista z plna srdce přeje, by záhy dosáhl žádoucího cíle, aby milé a vlídné »selo« Frjelištorfských brzo ozdobila i »lipa, dost prostrana crikva« (pěkný, dost prostranný kostel).

Průkaz vyslance lidu moravského, sběratele pohádek M. Mikšíčka, k Sjezdu Slovanskému v Praze r. 1848.

K 50. výročí téhož sjezdu podává **Václav Schulz.**

V listě svém z Vídně dne 9. května 1848 upozorňuje Pavel Josef Šafařík Karla Vladislava Zapa, že nutno bude, aby účastníci sjezdu, aspoň méně známí nějak prokázali, že skutečně od lidu českého vysláni

jsou. Praví do slova takto: »Potřebí snad ustanoviti nějakou normu, aby se poslové, nejsou-li jinak jistí a známí, vykázali, že mají missí a mandát. Bojím se, že se vloudí lidé zlí a zrádní, jediné s tím oumyslem, aby všecko (lstivě a chytře) zkazili.« Podle rady této zachoval se Výbor Sjezdu a žádal hlavně od venkovských vyslanců průkazy. Těchto několik mezi jinými spisy Sjezdu Slovanského se týkajícími nalézá se nyní v archivu Musea království Českého. Zajímavější jeden z Moravy týká se Matěje Mikšíčka, známého sběratele pohádek moravských, a zní následovně:

Vysoce Vážení Páni a Páni!

Poněvadž my naznáváme, že Vaše pozvání k sněmu Vašemu ani nám ani císaři pánu škodlivé býti nemůže a do Frankobrodu nás nic neváže, totiž ani správy zemské ani jazyk náš, tehdy spoléháme se, ba celou důvěru Vám, Páni a Páni, na pozvání podepsané skládáme, ano Vás serdečně prosíme, aby náš od nás volený a uznaný vyslanec totiž, Matěj Mikšíček od Vás poctivě vyslyšán byl, na kterého my celou důvěru skládáme, od něj Vaše dobré vyjednávání vždy horlivě očekávat budeme.

K tejto poradě a vyjednávání usjednotilo se nás vícej panství do jednoho spolku, totiž panství Dačické, panství Budížkovské, panství Budkovské a Krásonické a Budecké. A zde také naše obec s podpisama dosvědčují, že my ne Němcův totiž frankobrodských, nýbrž Vaše upřímní bratří a věrný sestry zůstáváme a Vás upřímně žádáme, abyste i Vy vždy o naše dobro se starali a Moravu Vám vždy věrnou neopouštěli. Ostatně celou důvěru na našeho od nás vyvoleného vyslance skládáme, za něj Boha prosit chceme, aby jej v dobrém osvícoval a Vás Páni a Páni Bratři naši Pražané srdečně líbáme a všechny Slovanský Bratři, které k Vám a s Váma se spojit chtějí, laskavě pozdravujem. Opatruj Vás tehdy Bůh laskavý, krajane náš od nás volený. Vám se tehdy svěřujem právě jako bratrovi a od Vás vše dobré očekávat budem, pozdravujte nám všickni na pozvání podepsané Páni a Páni.

Dačický: Vencl Kubeš, Novák Jiří; Budížkovský: Pavel Koller, Franc Dolák; Budecký: Václav Samek, Jan Votipka; Krásonický: Antonín Kolba, Franc Drmota a Budkovský: Roulený Matias, Neshiba Danhel, pět panství celé obce.

Prosíme Vás, pane Matěji Mikšíček! buďte tak dobrý, jak Váš rozum uznává, jestli jest zapotřebí do sněmu Prahy o nás se zastávat, vemte to sobě v starost a jeďte za nás tam a zastaňte nás, co bude možná; jestli pojedete, tak nám odepište z Prahy, jak se Vám tam daří, zvláště ale o peníze, jestli potřebovat budete, my Vám je tam po poště na recepis odešlem. Pěkný pozdravení na Vás a na Augustina Coufala a jeho manželku a přátele milí. Psáno dne $^{22}/_{5}$ 1848.

Tance lidové v okresu hlineckém.

Podává Dr. K. V. Adámek.

(Pokračování.)

Směsek.

„Já mám vyšitou . . .“

Z Jeníkova a z Hamrů.

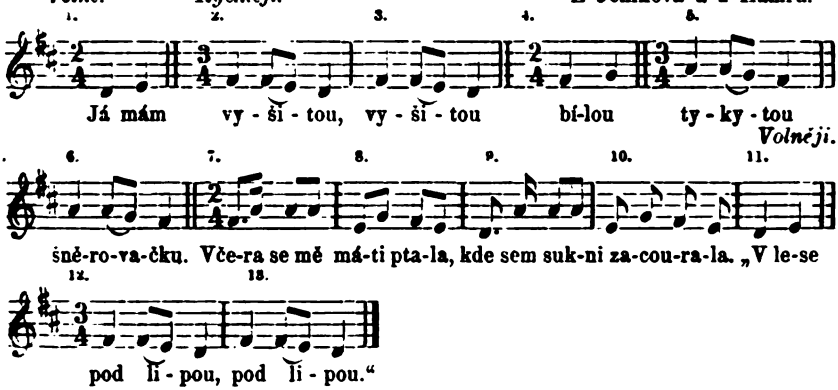

Tanec kolový: (1.) Tančí se dvěma kroky obkročákovými. (2.—3.) valčík. (4.) obkročákové kroky. (5.—6.) valčík. (7.—10.) potřes střídavý na pravé a levé noze. (11.) obkročák. (12.—13.) valčík. Tanec znova.

Směsek.

„Já tak nebudu . . .“

Z Jeníkova, z Čertoviny.

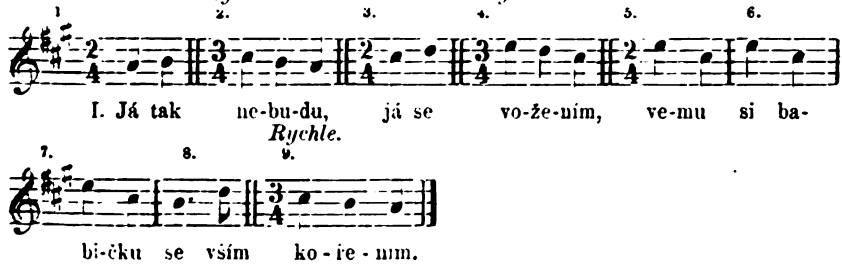

II. Se vším kořením
i taky s putnou,
aby mně vařila
polívku chutnou.

III. Polívku chutnou,
kaši krupičnou,
po vrchu perníkem
posejpanou.

Tanec kolový: Tančívali jej tanečníci (jako sólo) bez tanečnic: (1.) obkročák (1 krok: levá, pravá). (2.) valčík (levou nohou začíná). (3.) = (1.) obkročák (pravou nohou začíná). (4.) valčík (pravou nohou začíná). (5.—7.) potřásá střídavě levou, pravou a levou nohou vždy dvakrát při otáčení. (8.) na patě pravé nohy se otočí celým obratem, levou nohu přisune. (9.) valčík (pravou nohou se začíná).

Směsek.

Rychle a živě. „Jeník Jindrů koupil šimlu . . .“ Z Chlumu.

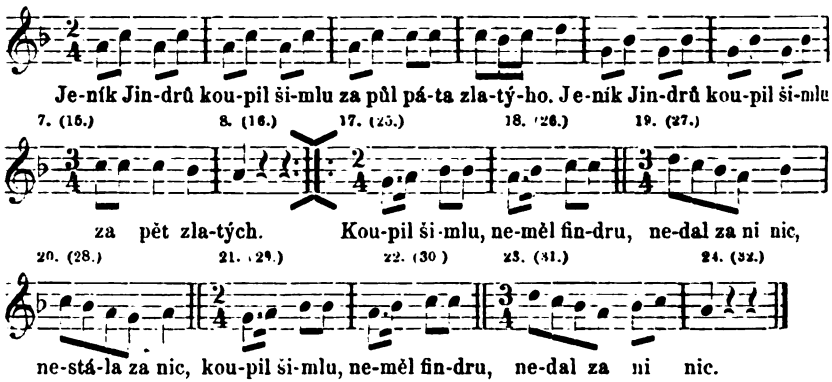

Tanec kolový: Dvojice drží se jako obyčejně a tančí do kola v 1.—6. taktu vrták, 7.—8. valčík, 9.—14. vrták, 15.—16. valčík, 17.—18 vrták, 19.—20. valčík, 21.—22. vrták, 23.—24. valčík, 25.—32 jako 17—24. Tanec se opakuje.

Směsek.

„Kam pak's dal, můj milej, šáteček . . .“

Mírně. Z Vojtěchova a ze Stanu.

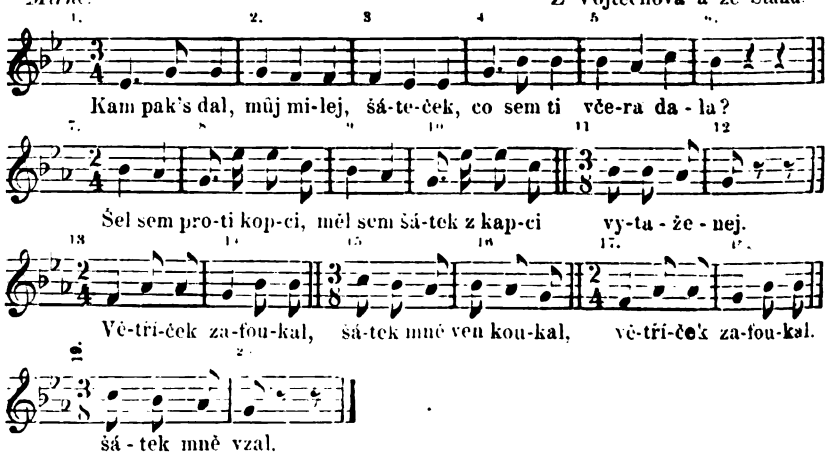

Tanec kolový: Tanečník drží tanečnici jako obyčejně do kola připravenu. (1.—6.) tančí obyčejný valčík, počínaje pravou nohou. (7.) obkročák (pravá, levá). (8.) tanečník vykročí pravou nohou a dopadnuv, dvakrát potřese v podkolení, maje levou nohu mírně unoženu nebo skrčenu. (9.) obkročák (levá, pravá). (10.) levou nohou vykročí a dvakrát potřese, maje pravou nohu unoženu nebo skrčenu. (11.—12.) valčík. (13.) = (8.) (14.) = (10.) (15.—16.) = (11.—12.) (17.) = (8.) (18.) = (10.) (19.—20.) = (11.—12.) Tanec znova.

Směsek.

Živě. „Kdybys byla nechodila . . ." Ze Svratky.

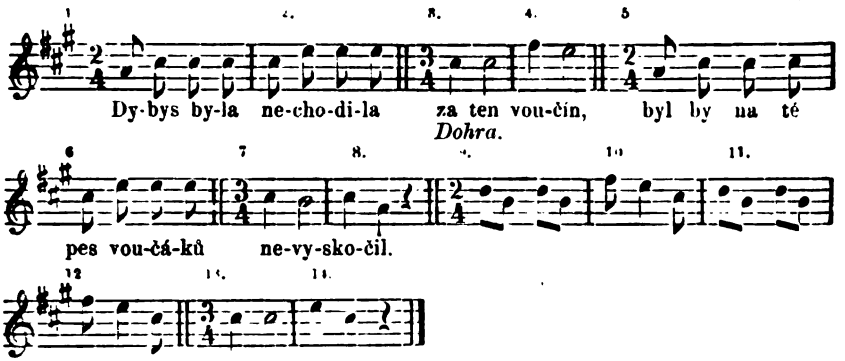

Tanec kolový. Tanečník drží tanečnici pravou rukou kolem pasu a levou rukou, v níž drží pravici své tanečnice, napne. Pak spolu tancují (1.—2.) českou šoupavou polku do kola, při tom se kloní dvojice v témž směru jednou v pravo, podruhé na levo (3.—4.) houpavý valčík do kola. (5.—6.) = (1.—2.) (7. až 8.) = (3.—4.) (9.—12.) = (1.—2.) (13.—14.) = (3.—4.)

(Pokračování.)

Karla Havlíčka studie o formě české lidové písně.

Podává Dr. **Ladislav Quis.**

(Pokračování.)

C. Střídavé. IV. 4řádkové 2

1. IV. 8. 7. 8. 7. troch. 21 (1 ep.) 12 vesel., 3 smut., 6 lhost. IV. C. 1. = 21.

Nápěvy: 115. 150. 119 po dvou 193 taky.

Zcela pravidel. jsou: 296. (178.) 318. (186.) 357. (202.) 403. (115.) 338. (150.) 237. (150.) 173 epic. (115.) 238. (151.) 304.

Hejha husy ze pšenice,
hejha husy ze žita,

Lepší je ta malá holka
nežli je ta veliká.

183. (120) 136. (89) 435 (196) 239.—271. (165) jsou též docela pravidelné, jen že mají často rým v 8 ku.

Staré babě — dejte hrábě, Mladé holce dejte muže,
Aby nimi hrabala, aby ho milovala —

409 (219) 404 pravidelné, ale zvláště tvořeny 8 a 7. jest ten samý verš (to leckde jinde).

Na tom našem nátoníčku, otočil se můj Jeníček,
na tom našem nátoni otočil se na koni.

274. 95. jsou přechody k 7. 7. 8. 7., to jest některé strofy mají toto metrum. Obě veselé. 271 (165) opakuje čtvrtý verš

101. satyr. má v jedné strofě 8. 6. 8. 7. 337. (196). je. 7. 6. + juch a tedy 8. 7. ale lehko k doplnění. jako V. 8. 7. 8.

Jambické ale jsou: 182, 184 (119.*) 7. 8.

Na jednom poli pšenička, Pověz mně, pověz, má milá!
na jednom poli žito: kterého je ti líto?

2. IV. 8. 6. 8. 6. Všech 14 (12 vesel., 1 smut., 1 lhost.) IV. C. 2. = 14.

Obyčejně všechny trochu však taky leckde 8ák a caesurou jambdakt a 6ky daktily.

Teče voda proti vodě, má panenka modrooká
vítr do ní fouká; z okenéčka kouká.

Nápěv 204. třikrát. 60 dvakr. 166. (100) 243 (153) 370 (204) 371 (204) 81.

Velmi často je ale taky 4. 4. 6., totiž rým v osmáku, vždy ale skoro jen v jednom. Ty jsou 474 (250) *100* (65), 372. (204) 107. 98.

Moje milá sukni nemá, Tak dlouho se milovali,
ale bude míti až se rozhněvali,
zeleničkou, červeničkou, ale zase v krátkém čase
jakou bude chtíti. zase se shledali.

322. (188) je 8. 6. 8. 6 jen jedna strof.

247. 90. (60.) jsou vlastně 8. 3. 8. 3., jen že 3 se opakuje; v 90 ale ne ve všech strofách; ostatně jsou ale daktilické 6ky:

Šel zahradník do zahrady vykopal tam marianku
s motykou, s motykou, velikou, velikou.

99. má jednu strofu 8. 6. 8. 6. a druhou 8. 7. 8. 7.

Lepší je ta Rakušanka.

3. IV. 7. 6. 7. 6. Všech 16. (2 smut., 8 vesel., 6 lhost.) IV. C. 3. = 16.

Nápěv 61 (písař) šestkrát. Obyčejně troch. jen dvě strofy mají 7. 6. 7. 6.

Smutné: 17. (18) 29. (61). Lhostejné jsou: 28. 82 83. 91. (61) 483. 485. Veselé a satyr.: 84. 92. 309. 382 (61) 314. (87). 43. (32) 389. 210. 277.

Chodíval k nám, chodíval klobouček premovaný
z kanceláře písař, jako ňákej císař.

Skřivánek je malý pták etc.
Koulelo se, koulelo.

382. (61) má 7. 6. 8. 6 29. (61), jednu strofu má 6. 6. 6. 6. 483. je. 7. 6. 7. 6. 7. 7. 6. 6.

* Pozn. vyd. Tu H—a opět zavedl nápěv. Čís. 180 počíná: Pásla má milá koneky, — pásla má milá koně.

4. IV. 6. 5. 6. 5. = 11. IV. C. 4. = 11.

a) trochajcké 6.

263. 265, 79. vesel., satyr.
250. (157) 373 (157) 414. (157.) lhost.

Na soused. panství — chleba nemají,
kdo tam půjde sloužit — ten se nenají.

250. (157) má 6. 5. 6. 5.

Co se tam svítí, — já tam poběhnu,
bude-li to kvítí já ho utrhnu.

b) daktilové 5.

475 (250) 123. (80) lhostejné.
13. (14). *265* obě satyr. vesel.

Dej, bože, Barboře
Martina s kosou,
Aby jí nasekal
travičky s rosou.

265. je taky VI. 3. 3. 5. 3. 3. 5.

Kopali — vorali — já ještě ležel,
zpívali — vejskali, já taky běžel,

5. IV. 9. 7. 9. 7. Všech 4. Daktilické. 186. 105. (68). 185. IV. C. 5. = 4.

(121) 498

Vzal jsem si babičku stařičkou,
myslil jsem že něco má;
ona má v komoře kohouta,
ten jí tam kokrhává.

Nestůjte, mládenci, pod oknem etc.

185. (121) má často jen 8. 7. 8. 7, ale ne troch. je taky smut.; ostat. lhost., satyr.

6. IV. 8. 5. 8. 5. Všech 5. Troch. IV. *C.* 6. = 5.

106. 111. (69) 121. 122. (79) 473. (69. 79.)
veselé smutné všechny.

Před sousedy na potoce
Husy se perou:
Jdi, Jeníčku, vem flintičku,
zabí některou.

Jeden si ji zamiloval,
druhej mu ji vzal;
a třetího srdce bolí,
že ji nedostal.

IV. 8. 5. 8. 5.

121 a 473 mají taky IV. 8. 5. 10. 5., ale jen tam, kde je:

má zlatá panenko, potěšení moje . . .

Sviť, měsíčku, polehoučku
na ten panský háj:
nemysli si, má zlatá panenko,
abych si tě vzal:

7. *IV. střídav. rozm.* IV. C. 7. = 4.

IV. 9. 8. 9. 8 — 410. troch., povstala jen opakov. stejného verše 9 = 8. vide II. 8. 8.

IV. 9. 6. 9. 6. — 332. (193.) 9 dakt. 6 jamb. neprav.

Proč bysme veselí nebyli,
když už smrt utekla?
peklo je vodnicí zaseto;
nebojme se pekla!

IV. 10. 7. 10. 7. vždy 7 se opakuje: Ach, Bože, troch.; 10 = 4. 6. Erb. 408.

Když jsem já šel okolo domečku,
Kde má milá přebývá: Ach Bože, kde etc.

IV. 6. 7. 6. 7. 59 (44. 45.) 6. dakt. 7 troch.

Kdybych já věděla, já bych je zahnala
že jsou mého milého, do jetele bílého.

D. 0. 0. +. 0

1. IV. 6. 6. 8. 6. Všech 12. IV. D. 1. = 12.

Osmáky jsou vždy trochai: 6ky obyč. taky, ale někde zjevné dakt.:

Na tom panském mostě žádnej ji tam nezalívá,
rozmarinka roste, ona neporoste.

Ta strahovská brána etc. — Já husárek malý etc.

Ach Bože rozb., kde se můj etc.

Smutné: 197. 198. 169. (všechny 112.) 149 (99). 116 lhostej.: 128. *413*. (84) 213. (50). *vesel.* 130. 131. (85.) 384. (207) B. 446. (112.) je svat. lhost.

Velmi často je ale jenom 6. 6. 8. 6., zcela pravidel. jsou jen: 384. 213. 128. 131. 130. Všech. troch.

Jedna strofa 384 je V: 6. 6. 4. 4. 6.

Když se ho dočkala, — hubičku mu dala:
Hleďte, hoši, na mou kuši, — já jsem se už vdala.

Někde je zas: 6. 6. 8. 6. některá:

Ten svět se obrací, Však on se ti zas navrátí,
milej se nevrací! až se svět obrátí.

Jedna strofa ze 6. 6. 8. 6. — 197 (112).

2. IV. 5. 5. 6. 5. Všech 6. IV. D. 2. = 6.

a) zcela daktil. 3 = 434 (225). 397 (216) 217.

Má milá máti hubičku nebo dvě,
mámli mu dáti že mi je vrátí.

b) trochaic. 62. 63. 64. (47.) Mají obyčejně jen 5. 5. 6. 5.

Ach, holka, holka, — černé oči máš,
a já se tě bojím, — že mne oklamáš.

62. 64. mají obě posled. strofu V. 5. 5. 6. 6. 5.

NB. metrum těchto pod b) čert aby vypátral!

3. IV. rozmanité. IV. D. 3. = 2.

IV. 7. 7. 8. 9. 112 (72.) Troch.

Na tej louce zelený pase je tam mysliveček
pasou se tam jeleni, v kamizolce zelený.

IV. 7. 7. 10. 7. troch. 10 = 4. 6. Erb. 140. (92).

V Praze na mne čekají, a ty moje kudrnaté vlásky
bílý kabát mně dají, ostříhati nechají.

4. IV. 0. 0. +. 0. nepravid. IV. D. 4. = 3.

IV. 7. 7. 6. 7. troch. 46 (33.)

Ty žebrácké zahrady procházelo se tam
pěkně se zelenají, moje potěšení.

IV. 6. 6 7. 6. — 44 (15. 33.)

Husáci, husáci, — kde jste husy pásli?
Já ztratila věneček, — kterej jste ho našli?

IV. 8. 8. 10. 8. — 464. (245) 8 jamb. 10 = 4. 6.

Už vás opustím, milá [illegible] děkuji vám za vaše chování
[illegible] a rozmluvu milou, až do toho pondělí.

IV. E. 0. 4. 5 4.

1. IV. 9. 5. 10. 5. Všech 4. IV. E. 1. = 4

455. 456. 457. 458. 2.1 všechny Svatém.

Trochai: 10 = 4. 6. Leckde ale místo 10 = 8., vůbec je toto metrum snad jen náhoda, protože první verš všech strof = na mile si a 10. zas = na mile srdečko nebo je 8 veh 4. 4

Podrž ty mi má nejmilejší
K mé vraného.
Až mu nažnu mé milé srdečko
Ovsa zraleho.

Dokončení.

Česká literatura lidovědná za rok 1896.

Napsal **Ferdinand Pátek**.

Dokončení.

O kroji a vysívání lidovém na Blatech" pěkný článek napsal do Č. Lidu (VI. 149) Fr. Lego. Ad. Liebscher o salaši b. pálení slivovice a j. psal ve Květech (II. 1896, 360) pod názvem „Na horách valašských". Pěkný příspěvek ku dialektologii podal J. Malovaný studií „Nářečí z Cisařova a okolí na Moravě". (Č. Lid II. 71). J. Mančal uveřejnil článek „Zalesáci" (Čas. spol. př. staroz. č. 1896, 16), dále „Lidové podání z okresu humpoleckého" (Zpráva mus. spol. pro okres humpol. 1896). Ve článku tomto uveřejněny jsou pověry bájeslovné. O „divokých ženách" psal autor tento do Č. Lidu (V. 235). M. Matějková píše v Národop. výst. českoslov. (str. 242) o tom, co lid čte a vypravuje". O „psaných a ozdobených pamatkách lidových na Národopisné výstavě československé" psala spisovatelka tato do Č. Lidu (V, 320). O „krajinských vystavkách z Moravy, Slezska a Uherského Slovenska" přinesla pojednání z pera J. Moravského Národop. výst. českoslov. (str. 271). P. Fr. Myslivec pojednal ve Vestníku Mat. Opavské (1896, 18) o „národním kroji slezském na Klimkovsku". Zajímavý „výslech domnělého čaroděje" (str. 17.7) uveřejnil J. Nedoma v Č. Lidu (VI, 165). Dr. L. Niederle napsal do Národop. výst. českoslov. tyto stati: „Chanpa k pražská" (str. 118), „Statek opavský a těšínský" (str. 114), „Česká kovárna" (str. 114), „Chalupa tvrdošínská" (str. 104), „Slovenská vinná brána" (str. 100). Dr. J. V. Novaček podal do Č. Lidu (VI. 42) „Pověst Kořenského kraje za Brna" a „Pobratimství zlodějů r. 1605" (str. 41). T. Nováková soustavu práci o „českém kroji" otiskla v Nár. [illegible] výst. českoslov. str. 171. Srv. Č. Lid VI. 486—496, 500—[illegible]. V Českém Lidu V. [illegible] uveřejnil

„o lomenicích statků, chalup a baráků na Litomyšlsku, o nápisech a ozdobách na nich". Příspěvek „ku dějinám ohňů svatojanských v Čechách" podal Dr. V. Novotný (Č. Lid V, 287). F. Pátek otiskl v Č. Lidu (V, 578 a VI, 188) články: „Dodatky ke článku česká literatura folkloristická do roku 1890" a „Česká literatura folkloristická za rok 1894 a 1895". O „nářečí kmene československého" psal do Národních Listů (1896, č. 72) J. Paulík. Pěkný material obsažen v práci E. Pecka „Lid na Vyzovsku", uveřejněné v Čas. mus. olom. (1896, 26 a sl.). „Paběrky z rukopisů staročeských", uveřejněné A. Paterou v Č. Lidu (VI, 170), obsahují pověru o lapení zlodějů. Vl. Pittnerová otiskla následující práce: „Posvícení" (Pražské Noviny, 1896, č. 239); „Vyšívání mužův na Polensku" (Sběratel, 1896, str. 43); „Mrkvová pouť v Polné" (Pražské Noviny, 1896, č. 210). Slavnost tato koná se vždy v den Jména Panny Marie. O „českém dítěti" psala do Národ. výst. českoslov. (str. 216). Do Ženských Listů (1896, str. 60) podala článek „Naše zahrádky". Prof. J. Plánský pojednal „o podruzích a životnících na osadě brložské" v Č. Lidu (V, 327). „Český mlýn" popsal v díle Národ. výst. českoslov. Dr. K. Plischke. O „službě čeládky v Kozlovicích u Frenštátu" psal v Č. Lidu (V, 260) V. Plotěný. V. Prasek popisuje v Č. Lidu (V, 585) „Lucijské slavnosti". Fr. Rosůlek otiskl v Č. Lidu (V, 586) seznam „jmen ovoce na Přeloučsku". Pověry a zvyky vánoční z Olomúcka a Přerovska přináší stať Kl. Růžičkové „Vánoce na Hané" (Čas. mus. olom., 1896, 83). Z pozůstalosti J. Smoly uveřejnil Č. Lid (V, 263) práci „Žákovské slavnosti na svatého Řehoře". M. A. Smolková uveřejnila stať „o krajkách" v Národ. výst. českoslov. (str. 310). „Kroje lidu slovenského v Uhrách" popisuje P. B. Socháň v Národop. výst. českoslov. (str. 193). E. Sochor pojednal o „dřevěném kostelíku" v Národop. výst. českoslov. (str. 142). J. Soukup spolu s Drem. Č. Zíbrtem otiskli v Č. Lidu (V, 330) práci „Příspěvky k staročeským sbírkám pohádek" (hádanek). Týž spisovatel uveřejnil stať „Lidové šperky" v Čas. spol. přát. starož. českých. Pojednává o třaslicích (jehlice do vlasů), vranovských jehlicích a čičmanských sponkách. M. Srubjan (t. j. Prügl) popisuje „slováckou assentu" (Nár. Listy, 1896, č. 65) a „slováckou svatbu" (Nár. Listy, 1896, č. 210). Článek o „kosmaticích" napsal do Č. Lidu (V, 585) A. Šolta. V. Schwarz popsal v Národop. výst. českoslov. (str. 306) „Výšivky a součástky krojové". Dr. V. Tille otiskl tyto práce: „Lékařství pro zachování lidského zdraví, kteráž jsou vybraná z rozličných kněh lékařských" (Č. Lid V, str. 349), „Ze srovnávací literatury lidové" (Č. Lid VI, str. 1). Pojednává tu o látce Macháčkovy veselohry „Ženichové" a o látce Zeyerovy slovenské legendy „Samko Pták". Ve Švandě Dudákovi (II, 1896, 245) „Dvě valašské pohádky". „O vynášení smrti v Praze, v Podskalí r. 1615" psal A. Truhlář v Č. Lidu (V, 584). „Sbírku hádanek (hádek) valašských" uveřejnil v Č. Lidu (VI, 88) M. Václavek. O Kamarytově „sbírce českých národních písní duchovních" psal v Č. Lidu (VI, 17) P. Váša.

Slavnostní průvod Chodů.

Původní kresba VÍTĚZSLAVA MAŠKA.

Slovačka při ručním mlýnku.

Dle skutečnosti kreslil KAREL ŽÁDNÍK.

J. M. Vorel (pseud.) napsal v Pražských Novinách (1896, 233) stať „o české poesii kramářské". Uveřejněny tu dvě nové písně. Výklad o kramářské poesii vůbec přijat z Bartošova díla „Lid a národ". P. J. Vyhlídal otiskl v Č. Lidu (VI, 37) článek „Ze života slezských dětí". Prof. Dr. Z. Winter v díle svém „Život církevní v Čechách" (v Praze, 1896) některé cenné drobty folkloristické zaznamenává, jak vidno z referátu o díle tomto v Č. Lidu (VI, 101). Hanácké hody líčí v článku „Hode" (Nár. Listy, 1896, č. 254) J. Zajíček-Horský. F. V. Zelinka uveřejnil v Pražských Nov. (1896, č. 273) „Některé pověsti z Brd". V Č. Lidu (VI, 89) otiskl P. J. F. Zítek „Zkazky o vodníkovi z jižních Čech". Dr. Č. Zíbrt uveřejnil tyto práce: „Pověsti o Přemyslovi ve Slezsku" (Č. Lid V, 137), „Zvířátka a Petrovšti" (tamtéž, 156), „Žákovské slavnosti na sv. Řehoře" (tamtéž, 12), „Žákovské slavnosti na sv. Blažeje" (tamtéž, 86), „Bibliografický přehled českých národních písní" (nákl. Č. Akademie v Praze), „Další zprávy o Rybecoulovi" (Č. Lid V, 516), „Z netištěných zápisků Krolmusových" (Č. Lid V, 519), „Timkova slovenská svatba" (Č. Lid V, 243), „Rychtářské právo palice, kluka" (otisk z Věstníku Král. české společnosti nauk v Praze), a společně s Drem. J. V. Šimákem: „Příspěvky k dějinám českých blouznivců náboženských" (Č. Lid VI, 35). J. V. Želízko v Čas. spol. přát. starož. českých (1896, 76) líčí slavnost „Řehoře".

Od neznámých autorů vyšly: v díle Národop. výst. českoslov. „Jihočeský statek" (str. 126), „Chalupa jaroměřská" (str. 129), „Statek z východních Čech" (str. 130), „Statek chodský" (str. 134), „Statek pojizerský (str. 180). V Č. Lidu (1896, 559) „Shazování kozla na sv. Jakuba".

Česká literatura folkloristická do roku 1890.

Doplňky.*) Sebral P. **Fr. Košák.**

Bájesloví: Hanuš Máchal: Z démologie maličkých. Škola a život, 1884, str. 185. — Ferd. Pátek: O několika představách z mythologie slovanské. Jitřenka, 1882, str. 182.

Pohádky: V. Beneš-Třebízský: O Stěpatovic Vitouškovi. Anděl Strážný, 1882, str. 197. — Jan Čapek: Šípkový keř a trní. Tamtéž, 1886, str. 227. — A. Dlouhý: Podivný služebník. Zlaté klasy, 1855, str. 388. — Jos. Flekáček: Skřivánek. Štěpnice 1883, str. 23 a 43. — Jan Heusler: O perníkové chaloupce. Anděl Strážný, 1886, str. 57. — Všemohoucí a vševědoucí doktor. Tamtéž, 1888, str. 205. — J. K. Hraše: Svatoň. Štěpnice, 1884, str. 66. — E. J. Hrubý: „Hůlko, skákej!" Anděl Strážný, 1890, str. 38. — Sirotek. Tamtéž, 1890, str. 105. —

*) Viz Čes. Lid I, V.

Konec lichvářův. Tamtéž, 1890, str. 4 — 4. Kterak Jaroslav zbohatl. Tamtéž, 1890, str. 160. — J. J. Karásek: Potrestaný lakomec. Tamtéž, 1889, str. 187. — Boh. Klimšová: Dvě víly. Štěpnice, 1883, str. 9. — Třešinka. Tamtéž, 1883, str. 50. — O dvanácti kukačkách. Tamtéž, 1885, str. 9. — Koníčky. Tamtéž, 1885, str. 76. — Tři růže. Tamtéž, 1886, str. 2. — Tři perly. Tamtéž, 1887, str. 22 a 35. — J. B. Kolář: Pán Bůh na mě nezapomněl. Anděl Strážný, 1888, str. 2. — Pán Bůh jich neopustil. Tamtéž, 1890, str. 25. — J. Kopřiva: Odměna a trest. Tamtéž, 1886, str. 121. — V. Kosmák: První sníh. Tamtéž, 1882, str. 25. — Jos. Libenický: Vodník. Zlaté klasy, 1857, str. 202. — Fr. Moc: O třech ztracených diamantech. Štěpnice, 1884, str. 82. — Jan Nálevka: Nespokojená studánka. Tamtéž, 1885, str. 75. — Bož. Němcová: Lesní ženka. Zlaté klasy, 1857, str. 137 a 145. — Dr. J. V. Novák: Ze staročeských rozprávek. Štěpnice, 1887, str. 30, 63, 71, 106. — Lud. Tesařová: Pohádka o slepičce a myšce. Škola mateřská, příloha Časopisu učitelek, 1889, str. 27. — Původ báchorky o „Popelce". Rodinná kronika, 1885, str. 29. — Bělenka a Růženka. Anděl Strážný, 1883, str. 3. — Spasitel a bohatý muž. Tamtéž, 1890, str. 129. — Spasitel a chudá vdova. Tamtéž, 1890, str. 217.

Pověsti: J. Banzet-Vyšehradský: Žižkův sen. Svatobor, 1887, str. 42. — A. D(ostál): Švédové v Solnici, Blahověst, 1882, str. 12, 21 a 37. — J. Ehrenberger: Zjevení u kamenného kříže na Tisové, Praha, 1874. — K. J. Erben: Poklad. Anděl Strážný, 1882, str. 74. — Záhořovo lože. Tamtéž, 1885, str. 138 a 164. — Jan Fišer: Chrpa a vlčí mák. Tamtéž, 1884, str. 133. — Jak přišel tichý ke statku. Zlaté klasy, 1856, str. 71. — Leop. Hausmann: Tanečnice. Rodinná kronika, 1886, str. 706. — Jan Havelka: O původu hradu boskovského. Anděl Strážný, 1883, str. 247. — F. K. Heřmanický: Zázračná zachránění. Tamtéž, 1883, str. 138. — Fr. Houdek: Větrů lkání. Tamtéž, 1883, str. 249. — F. J. Horáček: Vinný keř. Tamtéž, 1888, str. 234. — J. K. Hraše: Na hradě Ostrém. Štěpnice, 1884, str. 98. — Proč má bříza sehnuté větve? Anděl Strážný, 1889, str. 65. — J. V. Hrubý: Klekánice. Vesna, 1888, str. 303. — Fr. Chrysogonus: Pověst o vlaštovkách. Anděl Strážný, 1883, str. 76. — J. S.: Osyka. Zlaté klasy, 1856, str. 160. — J. K.: Klasy. Tamtéž, 1856, str. 201. — Fr. Kodym: Tis Methodův. Blahověst, 1886, str. 285. — Fr. Kovář: Tamborka. Jitřenka, 1888, str. 393, 420 a 445. — Fr. Kretz: Koňský kámen. Rodinná kronika, 1884, str. 23. — Ad. Kuchlovský: Krahujčík sv. Cyrilla. Anděl Strážný, 1885, str. 73. — J. Libenický: Růže. Zlaté klasy, 1856, str. 50. — Dobrá dcera. Tamtéž, 1856, str. 19 a 27. — Vojt. Lešetický: Velký pátek. Tamtéž, 1856, str. 89. — J. S. Mašek: O štěstíku. Rodinná kronika, 1883, str. 519. — V Řezníček: Hostinka. Štěpnice, 1883, str. 66. — Větrník. Tamtéž, 1885, str. 66. — V. Sokolová: Růžový palouček. Štěpnice, 1880, str. 34. — Jan Soukup: Macocha. Obzor, 1886, str. 166. — Kv. Šlapánský: Krakonoš a chudý sedlák. Anděl Strážný, 1883, str. 182. — A. Štrauch: Soud mrtvých. Zlaté klasy, 1856, str. 17. — K. Vinař: O vodním králi.

Anděl Strážný, 1889, str. 157. — Vltavín Dolínský: Zpropadenka. Štěpnice, 1882, str. 124. — Turnaj na Velehradě. Rodinná kronika, 1886, str. 146. — Bruncvíkův meč. Tamtéž, 1886, str. 382. — Pověst o Horymíru. Anděl Strážný, 1882, str. 94. — Hrad Křivoklát zachráněn. Blahověst, 1887, str. 512. — První Nanebevstoupení Páně. Rodinná kronika, 1883, str. 410. — Jak stehlíček ke svému šatstvu přišel. Štěpnice, 1869, str. 45. (Dokončení.)

ČASOVÉ ZPRÁVY.

* *Typy a kroje z Chodska.* Zařaďujeme tentokráte mezi oddělení Časových novinek v Č. Lidu zmínku o velikém úspěchu opery Kovařovicovy „Psohlavci“ s textem, sestaveným od Karla Šípka na podkladě proslulého díla Al. Jiráska „Psohlavci“. Zvláštního významu, rozumí se, vedle všeho jiného dodala pečlivá výprava celého kusu, pořízená věrně podle historické pravdy zásluhou šk. rady pana Al. Jiráska a prof. J. Fr. Hrušky, jehož hluboká znalost chodské minulosti i přítomnosti byla vydatnou oporou pečlivé režii. Při této příležitosti pokračujeme v uveřejňování typů a krojů chodských, jež jsme v V. ročníku zahájili. Zvláštní příloha přináší obraz V. Maška, znázorňující slavnostní průvod chodský, jiná zvláštní příloha představuje ženské typy a kroje z Bořic, jakož i vyobrazení na str. 395, 366—397, 398 a 399. Popis krojový podal J. F. Hruška v Českém Lidu V. 238—239, ve Světozoru 1895, str. 305, a pokud se týče chodských dřevorubců, vylíčil jejich život ve článku Chodský dřevorubec a jeho práce v Česk. Lidu VI. 446—455.

Typ chodský.
Fotografie J. Taubera.

* *Museum království českého.* Zpráva jednatelská za rok 1897,

Chodský lid z Oujez

uchystaná pro valné shromáždění dne 21. února 1898, lišila se od zpráv posavadních. Jednatel dvorní rada prof. Dr. Bohl. Sl. Jiruš, roztřídil referáty činnosti v tyto oddíly: I. Správa Musea. II. Změny ve stavu Společnosti. III. Sbírky. IV. Vědecké působení. V. Finanční hospodářství. Dary. Důležitá je IV. část, kde jednatelská zpráva podává důkaz, že sbírky musejní nejsou tudíž, že se nechovají jako nějaký mrtvý kapitál, nýbrž že jich vědecký svět v rozsáhlé míře upotřebuje, a že vydatně slouží pěstování vědy vůbec a poznávání poměrů přírodních i historických království českého zvláště. To dokazuje též, že značné hmotné

...afie J. Taubera.

oběti, které vlast naše Museu přinášela a přináší, nezůstaly bez výsledku, a že jest Museum jeden z vynikajících faktorů v našem kulturním životě, že se jeho význam daleko povznáší nad význam pouhého lokalního musea, nýbrž má důležitost pro vědu vůbec a že toto své postavení i při zvýšených požadavcích, které novověká věda podobným ústavům ukládá, umělo si zachovati. — Pokud se týče etnografických sbírek československých v Museu království českého, dozvídáme se na str. 24.—25.: Kustos prof. J. Koula meškal za příčinou pořízení a sestavení interieuru hrozenkovského na Moravě, kde si za intervence

Typy chodské. Fotografie J. Taubera.

p. prof. Jos. Klvaně, jehož příkladné ochotě Museum již tolik děkuje, zamluvil kroje; sám pak vnitřní zařízení chaty jmenované na místě úplně si vykreslil, změřil i barvami zachytil, jak věc potřebuje k výstavnímu účelu. Příslušné práce k postavení interieuru byly již zahájeny, a do konce května bude tento úplně proveden. Jinou velikou exkursi podnikl prof. J. Koula do českých vesnic v Gemerské stolici, jejichž obyvatelé patří k potomkům českých Husitů. Přinesl odtamtud značný národopisný material, jenž musejní sbírky vhodně doplní. V České selské síni v Museu království českého vše již jest úplně obsazeno. V druhém sále národopisném připraveno je vše k zařízení uvedené slovácké síně z Hrozenkova na Moravě, kdež bude pět figurin. Bude upravena dále síň valašská

Chodští dřevorubci. Fotografie J. Strouhala.

a ve veliké zasklené skříni prostřed sálu budou umístěny figuriny z Uherského Slovenska. V poslední době pozornost budí v Museu v síni moravské primitivní mlýnek na obilí. Přenesen byl z Moravy original, umístěn vhodně a zároveň dobře znázorněn postup práce. Přes to návštěvníci rozmanitě si vykládají jeho upotřebení, že prý je to mlýnek na vikev atd. Zvláštní příloha (studie ak. malíře K. Žádníka) seznamuje s kresbou téhož mlýnku, jehož original v Museu je právě vyložen.

* *Knihovna Musea království českého v Praze* jest v zemích koruny české největším střediskem především českých a pak českého národa a českých zemí týkajících se knih a literárních památek. Aby Museum království českého v Praze mohlo na této výši setrvati a dále české knihy shromážditi a opatrovati, jest nezbytně potřebno, aby celá československá veřejnost knihovnu jeho v tom přátelsky a horlivě podporovala, a to tím spíše, poněvadž se musejní sbírky doplňují ponejvíce vlasteneckými dary. Proto doporučujeme všem českým P. T. pp. spisovatelům, redaktorům, nakladatelům knih, majitelům knihtiskáren, milovníkům a majitelům knih a českým vlastencům vůbec, a to v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku, ve Vídni, v Rusku, v Německu a v Americe, aby po výtisku veškerých svých českých publikací a pak vůbec knih, jež se českých vlastí a českého národa týkají, hleděli Museu království českého darovati nebo přátelsky opatřiti. Spolu pak se přimlouváme za dobrotivé věnování všech zajímavých a pamětních tisků a obrazů, jež se vůbec českého života a hlavně národopisu československého týkají, a dále prosíme za podobizny (fotografie) všech v českém životě jakýmkoliveк způsobem veřejně působících osobností, po nichž také veškeré zbylé rukopisné památky (korrespondence, rukopisy a p.) s největší pečlivostí pro příští časy opatrujeme. Všechny starší knihy, noviny, kalendáře, příležitostní tisky, krojové a typové kresby, rytiny atd. jako dary s největším povděkem budou vítány, neboť nic není tak nepatrné, aby k rozmnožení a zdokonalení knihovních sbírek vlasteneckého ústavu našeho nemohlo platně posloužiti a přispěti. Proto snažně žádáme každého i všechny, kdo by musejní knihovnu některým způsobem obohatiti mohli, aby tak v zájmu pro celou československou veřejnost důležitého soustředění její literatury a její památek učiniti neváhali. Veškeré musejní knihovně darované spisy, knihy, časopisy a rukopisy jsou veřejně kvitovány. — V bibliothece musejní zařízeno je samostatné oddělení archaeologické, kulturně-historické a ethnografické, kteréž soustavně je doplňováno. Přimlouváme se, aby spisovatelé odborní laskavě vedle jiného vždycky pamatovali na toto oddělení a zasílali svoje práce a vůbec knihy, otisky i jednotlivé články (feuilletony) obsahu kulturně-historického a národopisného. Redaktor Českého Lidu, jakožto správce jmenovaného oddělení v bibliothece Musea království českého, každý dar s povděkem přijme pro toto oddělení, zkatalogisuje a učiní přístupným čtenářstvu v bibliothece musejní nyní tak četně navštěvované.

O malbě a nápisech záklop na českých lidových stavbách.

Studie **V. Smutného.**

Budovatelé starobylého stavení selského vedle pevnosti a praktičnosti dbali i ozdobnosti svého díla. Každá část stavby nám o tom podává důkazy, jak ostatně již několik pěkných studií, uveřejněných v Čes. Lidu, o tom poučilo. Byly však zvláště některé kusy jakoby určeny k tomu, aby budovatelé jimi svoji krasochuť a dovednost projevovati mohli.

Byla to především lomenice. Stavení z větší části u nás kolmo na směr cesty byla stavěna a tak lomenice příchozím nápadně na oči se stavěla. K tomu její povýšené stanovisko, rozlehlá plocha a případný tvar. Což tedy div, že všechen vtip na to vynakládán, aby byla pěkně vyzdobena a dobrý dojem činila na příchozího.

Nejobyčejnějším prostředkem výzdoby bylo vkusné rozdělení celé plochy na menší úměrné části, vedení řims a příček pěkně profilovaných a vyřezávaných, vykládání menších ploch prkny různého směru (tak zv. „šreky"). Takováto výzdoba docelována někdy nátěrem barevným i malbou.

Lomenice se svou bohatší nebo chudší výzdobou vystavena byla zhoubnému vlivu živlů, i bylo nutno dle možnosti před nimi jí chrániti. Za tou příčinou střecha stavení přes kraj lomenice prodlužována. Dálo se to nejčastěji prknem nebo krytbou šindelovou, jež pospodu zakryta byla prknem, jemuž se říkalo okřídlí. Okřídlí bývalo někdy malbou zdobíváno (na příklad lomenice z Křičova u Bydžova). Vrchol okřídlí byl šikmo seříznut až k samé lomenici a tu položena nová ploška střechy, šindelem ve dvou nebo třech řadách čili šárech krytá, čímž při vrcholu lomenice povstal jehlanovitý přístřešek dolů otevřený, jenž ihned ob-

Knihovna města Kolína

délným prkénkem (deskou prkennou) uzavřen. Toť vznik kukly (kuply), jak se ve středních Čechách tomu přístřešku říká. Spodní deska kukly jmenuje se záklopa.

Záklopy užíváno jako desky pamětní. K tomu hodila se výborně, neboť písmo a všecek nápis pamětní dobře jsouce od deště chráněny, na dlouhé doby zachovaly se čitelnými.

Časem záklopa zvětšena, tvar její obdélný obloukovitým skrojením do předu pozměněn, čímž záklopa před okřídlí vystoupila a tím i tvar celého přístřešku se změnil. Prostá, pouze nápisem opatřená záklopa vedle ozdobné lomenice — toť byl nesouhlas, jejž bylo nutno odstraniti v zájmu jednoty a dovršenosti tohoto lidového díla uměleckého. Mistr tesař, budovatel a spolu ozdobník stavení, sáhl po štětci a sám práci svoji docelil.

Pozorujme v okolí bydžovském kterak si vedl, ozdobuje záklopu. Nejprve natřel desku bílou barvou. Potom vyslyšev přání domácího pána napsal nápis prostě přes všecku desku nebo do rámečku z čar jinobarevných nakresleného (nápis ze Smidar — rámec červený, nápis černý). Zbývající prázdnou plochu vyplnil malbou; nejčastější motiv bývá tu větévka s jablíčky (nápis z Chotělic) nebo květ pomněnkový (nápis z Vinar), někdy věnec rozmarinkový (nápis z Chotělic).

Jiní mistři postupovali jinou cestou, vyznačivše nejprve střed záklopy; k tomu hodil se výborně obraz kříže, často věncem obtočený, IHS nebo větvička s květem tulipánovým. Nápis umístěn souměrně po obou stranách malbou vytknutého středu, často i do rámečku (tři nápisy z Hlušiček).

Zajímavá a poučná je malba záklopy z Janovic. Namalována je černou barvou na prkně nenatřeném. Rámec kombinován je z obdélníku a tří polokruhů, lemován jest řadou obloučků a teček. Postranní polokruhy vyplněny jsou tulipánem a jablíčkem v obvyklém podání. S hořejška vynikají vzhůru dvě ratolesti a dvě šestipaprskové hvězdy. Ostatní prostor vyplněn je vlnovkami a tečkováním.

V Křičově viděl jsem záklopu podobného provedení s motivem ptáčkovým. Někdy spatřujeme obrázek i nápis namalovaný na papíře na záklopě nalepeném. Takových málo je zachováno. Nápisy psány jsou vesměs barvou černou. Motivy rostlinné malovány zelenou a červenou barvou, ne vždy logicky barev užíváno: shledáváme listy červené a jablíčka černá.

1. Obsah nápisu je skoro napořád nábožný pozdrav a prosba požehnání Božího známým čtyřverším podané. Pak se uvádí jméno hospodářovo, někdy i jeho manželky. I ta bývají zrýmována. 2. Velmi často, a to zvláště při lomenicích ozdobných a záklopách bohatě malovaných, nacházíme vedle jména hospodářova i jméno mistra (tesařského). Vzácný je příklad odchylný od obvyklé šablony.

Malá a prostá ta deska pamětní nemluví k nám pouze slovy modlitby a suchými daty. Ona nám otvírá pohled v mysl, povahu a poměry našich předků. Ti byli sobě vědomi, že trvalé paměti hoden jest,

kdo něco památného vykoná. Založení a stavba budovy, jež staletí má přetrvati, jež se má státi kolébkou celého rodu, bylo zajisté takovou událostí slavnou i památnou. Praví sice hospodář „vystavěl jsem nevím komu“, ale to chce a touží stavěti dětem a vnukům svým a jen opatrnost a oddanost do vůle Boží velí mu jinak mluviti. Nechce, aby čin jeho zůstal zapomenut, ale vzpomínán od potomkův, i káže psáti desku pamětní. Všecku práci svoji počíná slovy „Pán Bůh buď můj pomocníček“, jak jinak než i v nápise nejprve jej pozdraviti. Případná jest prosba jeho. Pak přijde vlastní účel — jméno budovatelovo, jež pro léta je zachováno. Ale vzpomínka na sebe, pohled na vlastní jméno nebyly by mu milé, kdyby se k němu nepojilo jméno družky jeho, která má stejný podíl v jeho pracích, slastech i strastech. Ona jest i spolumajetnicí domu. Právní cit by se tomu vzpíral, aby tento poměr nebyl vyznačen. Nutno v nápis pojmouti jméno Anny, manželky jeho. Tak něžnosti manželské i právu učiněno dosti. Že hospodář cení ozdobnosti jako trvanlivosti, uznává spravedlivé umění mistrovo i dopřává mu na desce místa vedle sebe. Tak i paměť dobrého mistra bude zachována i dostane se mu nových zakázek. Pamětní deska bez letopočtu nebyla by úplnou. Jen opomenutím byl tu i tam vypuštěn a snad na jiném místě vyznačen.

Zde ukázkou slova připojených nápisů. Z Chotělic: Léta Páně 1835 dne 19. sprna tato lomenice vyzdvižena je s pomocí Boží s nákladem Václava Jelínka. Mistr Franc Vacek. — Z Janovic: Pochválen buď Ježíš Kristus. Pán Bůh žehnej toho domu, vystavěl jsem nevím komu. V nákladu Jana Rohoznického. L. P. 1775. — Z Hlušiček: Požehnej Bůh toho domu, vystavěl jsem nevím komu, kdo ho bude užívati, rač mu, Bože, požehnati. Z nákladu Ant. Šlihara a Anny manželky. Jiný: Z nákladu Jana a Anny Drešerovských manželů l. P. 1838, psaný zní stejně. — Z Vinar: Požehnání domu toho atd. Léta Páně 1849 dne 5. července tento příbytek vyzdvižen je s pomocí Boží z nákladu Václava Matysa a Anny manželky jeho od tesaře France Horáka. — Od šablony se liší nápis ze Smidar: Dej Bůh štěstí tomu domu atd. Z nákladu Stanislava Mrákoty, též více dobrodinců štědroty. — Pravým rebusem v originalu je nápis z Vinar: Žehnej Pán Bůh tomu domu, vystavěl jsem nevím komu. Bůh je domu toho Pánem, já na čas jenom šafářem. To stavěno je s nákladem France Sehnala. Mistr byl Jan Pavlásek z Mal. Kozojídek. L. P. 1810. — Mistr Pavlásek byl lepší malíř než písař. Okřídlí lomenice jím zhotovené (viz lomenici z Křičova), jakož i římsa jest vkusně malována — pravá to vzácnost v našem kraji. Články římsy jsou střídavě žluté a červené; okřídlí má kraje žluté, rámec a vlnitý ornament červený, půdu bílou. V ornamentu k vlnovce řadí se střídavě trojlístek a kvítek zvonkovitý. Celek v originalu neobyčejně pěkný.

Se stavbami dřevěnými vzal za své i zvyk pořizovati pamětní desky, jež ve formě svrchu vypsané hlásaly zjevně a slavně výborné vlastnosti našich předkův. Čas změnil poměry, těmi i stavby se změnily a za nynějších poměrů pamětní desky na domech soukromých nebyly by již na místě.

Básník samouk Vojtěch Koťara, rychtář ve vsi Proseči.

Podává Dr. Čeněk Zíbrt.

Nevymyká se z programu Českého Lidu uveřejňovati rozpravy o činnosti zejména starších lidových básníků samouků a jejich skladby, zvláště pokud se týkají líčení života venkovského lidu našeho, ať již s dávkou satyričnosti a s přídechem rozezleného mravokárce. V řadě těchto skladatelů vedle známého rychtáře Vaváka z Milčic zaujímá místo neposlední jiný rychtář, na panství habrském, ve vsi Proseči, jménem Vojtěch Koťara (Kotěra). Skladby jeho jsou posud málo známy. Nejdříve registruji, kdo si jich posud u nás všímal.

Ve své studii o českých básnících lidových věnoval J. Valdemar Jaroš (Alfred Waldau*) pozornost Vojt. Koťarovi těmito slovy: Co třetího básníka samouka uvádím Vojtěchu Kotěru, o němž Jungmann (Historie literat. české VI.) následovně mluví: »Narozen 1. dubna 1742 v Proseči na panství habrském; sedlák, samouk, přirozený básník a jinak vzdělaný člověk; penízem a titulem vrchního rychtáře poctěn: v 89. roce věku svého sepsal život svůj. V roce 1827 poslal do Museum 6 písní vlastnoručně psaných mimo dvě tištěné.« Písně jeho lze rozděliti v náboženské, vlastenecké, satyrické. Většinou jsou písně náboženské, jež se sice šlechetnou myslí vyznačují, mnoho ale zbytečnou rozvláčností tratí. Chyby tyto byly zároveň chybami jeho věku, vyznačujícího se hlavně atmosférou nepoetickou a myslemi i poměry zcela střízlivými. Příliš časté citování biblických míst taktéž vadí . . . Mnohem výše stojí téhož vlastenecké zpěvy, z nichž »Dík Josefovi II.« s pravým nadšením a vroucí vděčností psán, zvláštním světlem tehdejší poměry nevolnické líčí. Nejvýš pak stavím Kotěrovy satyrické a poučné zpěvy, jež jako písně Volného beze všeho idealisování opravdově kárají, ostře vtipkují a vesničanům chyby a marnosti jejich bezohledně vyličují.

* * *

Zdá se, že patrně A. Waldau i životopisec Koťarův v Naučném Slovníku neznali starší práci o Koťarovi, uveřejněnou v starých Květech z roku 1834 pod názvem »Vojtěch Koťara.«**) Je to ukázka vlastního životopisu Koťarova, sepsaného roku 1831 na žádost známých, pod názvem »Sprosté, avšak pravdivé povídačky, jež sepsal o životu svém Vojtěch Koťara v 89. roce věku svého.« Kde je nyní

*) Samoukové české poezije, Obrazy života, v Praze, 1859, str. 96—97. Srv. téhož Böhmische Naturdichter, Literatur-historische Skizze, Prag, 1860, str. 41—43.

**) Květy České, v Praze a Hradci Králové, 1834, str. 183, 233, 275.

rukopis ten uložen, nevím. Pokud jsem mohl zjistiti, v bibliothece musejní, kde jsou chovány skoro všecky skladby Koťarovy, není. Tím spíše zasluhují aspoň některá významnější místa z Koťarova životopisu zvláštního povšimnutí:

»Já Vojtěch Koťara, živobytný ve vsi Proseči, na panství habrském, stavu svého sedlák, narozen jsem roku 1742 dne 1. dubna. Můj otec též Vojtěch a matka Anna Hrušková, v té samé vesnici rodilí, držitelové selského statku, do něhož se otec přiženil, byli jsou lidé sprostí, písemného umění málo povědomí. Otec jsa rychtářem, sotva co psaného poznat mohl... Hned jak mně bylo pět let, již mne otcova matka naučila číst na knihách. Na druhý rok začal jsem se učit psát v blízké vesnici u tkalce, pro vzdálenost byl jsem vším u přátel zaopatřený. Ten člověk, co uměl, učil dobře, pochopitelně a trpělivě; když ale také žák tolik uměl, co učitel, byl jsem uveden do Habru do školy... Těch časů byl vzácný k nalezení vesnický občan, ba i v mnohých místech měšťan, který by v čas potřeby byl mohl své jméno k podpisu naškrabat. Roku 1749 již jsem byl ze školy doma... Otec ale předce, abych nezapomněl, co jsem se tak brzy naučil, kdo jakou cedulku od ouřadu měl, za předpisy mi snášel. Času k učení se mi přálo; mohl jsem škrábat, co jsem chtěl. Nejvzácnější mně byly z tisknutých obrázků písmenky se učit dělat, neb jsem po frakturce nejvíc toužil; nebylo však lze vždycky čeho dosáhnout. Nejprv jsem začal frakturkou psát jednomu nábožnému zpěváku pohřební shledávané písně. Když jsem se již ale trochu utvrdil, psal jsem pro sebe modlicí knížku; že pak byla ouhlednější u konce nežli z počátku, psal jsem i druhou, a tu poněkud k modlení potřeboval... Já musel místo školy — být pohunkem, pást voly. Citelné mi bývalo patření na učence s knihami se obírat a do nich nahlížet, že jsem také já nemohl vědět, co je v nich, a musel již Umky oželet!« Vyhořel pak vrchnostenský dvur roku 1755 v Proseči a byl rozdělen na čtvrti, pronajat. Zbytky a odhazky z půdy bývalého dvora věnoval správce vrchnostenský otci Koťarovu, aby ji při svém gruntu do zrůstu syna Vojtěcha zdělával. Osmnáctiletý Vojtěch musil se oženiti, aby s nevěstou aspoň nějaké peníze přibyly do hospodářství. »Manželka byla pracovitá, dobrá hospodyně, rozuměla, jak má dobytku vyhovět, k zrůstu a užitku přivádět; domácí příze a prádla velká jsouc milovnice, z toho se šatila, co si sama napředla; nehleděla na šperky a opatrností svou při obsluhování dobytka mimo nadání na mé výdavky k pomoci přispěla«. Koťara při vší lopotě a klopotě rád zasedal k písmu, psal modlitby i pro vrchnost, pro hraběte, jenž vida jeho schopnosti, ulevil mu v robotě. »Na žádost mnohých pánů duchovních psal jsem i latinské tabulky na oltáře, které se až dosaváde na mnoho místech nalézají.«

»Roku 1782 v čas rozhlášené milostivé tollerance, když jsem byl v jednom městečku na výročním trhu, zaslechnul jsem hudné písně veřejně zpívat, a sice pichlavé na vzdory katolíkům. Jedna z nich měla nápis: »Píseň o pravdě Kristově« a počátek »Proč mne sužuješ a tak těžce trápíš« atd. s pěknou melodií. Citelné bylo mně takové urážlivé

prozpěvování, byl jsem velice žádostiv, abych tu melodii mohl dobře pochopit a pamatovat; přecházel jsem z místa na místo, kde zpívali, až jsem se jí naučil. Potom jsem se snažil také píseň o pravdě Kristově na tutéž melodii, ale ze samých slov Písma svatého složit. Neohlížel jsem se arci na pravidla v skládání, protože jsem jich neznal a se jim byl neučil, jen toliko na samou pravdu, abych jí neublížil, a sprosté, přirozené myšlenky do veršů položil. K vyhledávání jich nejvíce mně dal příčinu jeden soused, který ke mně začasté přicházíval a o rozličných věcech, i také o náboženství rád se mnou rozmlouval. Když ale také někteří z jeho přátel k bludným se byli přivtělili, též i jeho bludem nakvasili... Takovým duchem byl i můj soused nafoukaný. Již o ničem víc tak nerozprávěl, jako o náboženství a víře. Námitky, které mezi bludnými nazbíral, za pravé měl a mně je přednášel. K přesvědčení se knihy ani číst, ani poslouchat chuti neměl, neb již také na spisovatele a vykladatele zahořklým se okazoval, toliko jen ze samé biblí propovídkami a slovy chtěl býti přesvědčen. K vyhledání těch dobře napomáhal katechismus arcibiskupský s citacemi roku 1766 vydaný, potom kázání bývalých p. vel. missionářů, které jsem na rozličných místech při kajících pobožnostech s duchovním potěšením slýchával, a z jejich horlivého učení o víře a náboženství mnoho propovídek z písma svatého v paměti zachoval. To postačilo, že s pomocí Nejvyššího všecky jeho námitky jsem zvyvracel a jej přesvědčil, zatím i ona píseň, která větším dílem z těch samých propovídek složena byla, k potvrzení a r. 1784 v Kutné Hoře na můj náklad ponejprv k vytlačení přišla, která se mému sousedu tak zalíbila, nejvíc proto, že byla ze samých slov Písma svatého. Pročež několik jich ode mne požádal a roznesl mezi své od bludařů zaváděné přátele, kteří z daru veliké milosti Boží všichni blud svůj i poznali... Píseň tak velikému rozmnožení přišla a daleko se dostala. Jistý horlivý duchovní dal ji na svůj náklad poznovu v Kutné Hoře tisknout, můj stav, místo i panství přiložit. Na to se tiskla v Králové Hradci a Litomyšli. Do Moravy, do Telče a do Želetavy přes 1000 jich ode mne požádali mimo ještě jiné, co jsem později složil, a které se až do Uher a do Sedmihradské země dostaly.«

»Roku 1785 bylo císarským patentem zavedeno po celé české zemi všeobecné měření všeho svršku země od samých obyvatelů, k té práci dle patentu poučených. (Viz dále Koťarovu píseň na počest Josefa II., str. 407.) K tomu učení a práci byl jsem i já od ouřadu povolán a měl jsem hned k měření odhodlanou obec. Byla komis při zkoušce se mnou spokojena. Pak jsme byli 3 vybraní, učiti se také na stolečku měřit. I tu se mně zkouška povedla, že jsem byl navyklý s pérem tenké čárky dělat a s cirklem pozorně míru brát, a protož jsem ihned začal lesy měřit a jeden velký rybník. Po skončení a v pořádek uvedení celého okršlku a zemního změření roku 1785 obdařen byl jsem od p. krajského památním stříbrným penízem. Od toho pak času až po běžící 1830 rok ani jeden nechybil, abych jak na stolečku, tak bez něho něco byl neměřil. Vždy jsem i položení na papíru barvami vypodobnil, též všechny díly, jak

který dlouhý a široký jest, ciframi vysadil, a jeden takový plán k vrchnostenskému ouřadu a druhý do obce odevzdal.«

R. 1788 byl V. Koťara jmenován rychtářem po svém otci. Páni byli s jeho činností a rozšafností spokojeni. »Potom roku 1806 v času žní, když mne zase M. hrabě nalezl u lidí, pravil konečně, abych zejtřejšího dne k němu do zámku časně ráno přišel, oblekl se ve sváteční šaty, že si mne pro mou schopnost nechá malovat... Když jsem druhý den k M. hraběti přišel, hned mi okázal k malíři do pokoje vejít, který již plátno na rámě natažené měl, a ke mně pravil, abych, kam mne kdy nachýlí, nepohnutedlně seděti zůstal, že si Milost hrabě mnoho na tom dává záležet, aby mne dobře vyobrazil. A věru, kdo potom obraz viděl a mne dobře znal, každý se divil umění malířovu. Na obraze za znamení přimaloval do jedné ruky cirkl, do druhé papír.«

Patrno i z dalšího líčení, že byl Koťara u pánů všudy oblíben. Zevrubně se rozhovořil o své návštěvě u krajského Norberta Fridricha ze Schmelzernu a o poctách, které se mu při tom děly.

»Když roku 1808 dne 31. března od sl. ouřadu všem poddaným veřejně v známost uvedeno bylo, že jejich milostivá dědičná vrchnost prodajem panství je opouští..., já jsem na místě všech J. M. hraběti podal písemné v rýmech ode mne složené, sprostě sice, však z dobrého srdce upřímné poděkování a s nimi rozloučení... Potom zase téhož roku, nabídnutím nejvyššího p. ouředníka složil jsem opět do rýmů Zpěv k přivítání nové vrchnosti. Byl na půl archu psán a kolem okrášlen, na vršku pak znak pérem rejsovaný... Po chvilce doložil (inspektor panství), že mne ustanovuje (vrchnost) za vrchního rychtáře a na znamení mně odevzdal rákosovou hůl s postříbřeným kováním... Roku 1809 složil jsem vinš k jeho svátku (krajského N. F. Schmelzern). Podle jména i vznešenosti, kolik má totiž písmen Norbert Fridrich Schmelzern, tolik bylo řádků po sobě do rýmu složených, potom na půl archu do prostředka mezi rozličné okrasy frakturou vepsán a na vrchu štít jeho vyrejsován...« V dalším líčí Koťara svoje rodinné a rychtářské paměti.

* * *

Uvedený úsudek A. Waldaua (str. 404.) o básnické činnosti Koťarově je celkem správný. Rozumí se však, že nám tu nejde o cenu jeho skladeb po stránce poetické. Zajímá nás obsah, třeba nevyhověl požadavkům Waldauovým. Dozvídáme se ze skladeb Koťarových podrobností ze života souvěkého lidu českého, podrobností o smýšlení lidu poddaného o Josefovi II., o krojích a obyčejích tehdejších.

V. Koťarovi šlo o zachování skladeb budoucí paměti. Poslalť je v opisech, v úpravě krasopisné, do Musea království Českého, aby tu byly v bibliothece na časy příští chovány. Podle Jungmanna, Hist. lit. VI. 367 byly to básně: *a*) Dík Josefovi II. 1787. *b*) Na Kantany (kaplana) píseň pohřební. *c*) Bolestná citedlnost a loučení poddaných od vrchnosti. Na Horách Kutn. 1808. *d*) Radostná

čitedlnost neb přivítání od poddaných své vrchnosti, tamtéž, 1808. *e*) Zrcadlo utrhačů 1812. *f*) O žaláři, jenž se nazývá očistcem, tamtéž, 1815. A. Waldau uvádí název č. *f*) takto: »Pravdivé důvody z Písma sv. o onom žaláři, jenž se nazývá očistcem.« Jmenuje pak tři další skladby Koťarovy: »Píseň o pravdě Kristově a jeho jediné, svaté, všeobecné a pravé apoštolské církvi. — Důležité pozorování pravdy ze zákona Páně a pravé církve a víry utvrzení. — Vzhled na kroj, dílem i na mravy, zvlášť při mnohé chase.«

V. Hanka sám zařadil zásilku Koťarovu do bibliothečních knih a pečlivě k nim lístky napsal s poznámkou o skladateli. Při nynějším novém katalogisování bibliotheky musejní za bibliothekáře p. Ad. Patery byly skoro již všecky Koťarovy skladby vysvobozeny ze zapomenutí v neladné směsi drobných tisků a rukopisů.

* * *

Nejdříve si všimneme Koťarova rýmování o Josefovi II. Bylo vydáno tiskem roku 1787. Skladatel velebí zásluhy Josefa II. o lid poddaný, o zlepšení jeho blahobytu, o vzdělání venkovského lidu. Vzácný tisk dobře poučuje o tradicích lidu českého ve příčině zásluh Josefa II. o venkovský lid.

Dík laskavému Otci Vlasti Jozefovi II., též jeho moudrosti chvála. Od povinné vděčnosti jednoho právě sprostého, nehodného poddaného Vojtěcha Koťary v píseň uvedená roku 1787. S povolením cís. král. censury. V Hoře Kuttný, vytištěno u Františka Vincencia Korce. Spívá se jako: Kam pak bloudíš, můj krajane, ach kde pak jest etc.

1. Plesejte, milí vlastenci, a slyšte pravdu mnohou, již s vděčností předložit chci, bych chválil mocnost moudrou, z které všem radost pochází, starý zármutek zachází, od ní velmi mnoho vzešlo, co dobrého v zemi se vynachází.

2. Když monarcha Jozef Druhý, náš dědičný země pán, ten Otec právě laskavý na trůnu se zastkvěl nám: on pronikl svou jasností, láskou a spravedlností světa všecky země, vzláštně mé poddané, všechno činíc v moudrosti.

3. Jak orel k jasnosti slunce, k spravedlnosti dychtěl, posilňoval svého srdce, mnoho napraviti chtěl, ouřady všechny procházel, svého orla do nich sázel, přímé cesty jeho snížily mnohého, kde potřeby nacházel.

4. Jeho spravedlivá jasnost nedala se zakrýti, ráčila blesku svou ostrost do každé tmy vraziti, činila mnohé proměny, bez ohledu na odměny, lidé v obtížnosti, potěšitedlnosti, byli jsou naplněný.

5. Spravedlnost ohled jindá, tajný někde mívala, víc osoba, nežli pravda, ušetřená bývala: tu již šlo na světlo mnoho, co se krylo ve tmách dlouho, pravda zakopaná bývala dobývaná skrz Jozefa Druhého.

6. On se laskavě naklonil k svému sprostému lidu, že každého srdce ranil láskou prvního vzhledu, lid s velikou důvěrností chvátal k němu s svou žádostí, on všechny vyslyšel, jim k pomoci přišel mocnou oučinlivostí.

7. Byly komise vyslané k lidu lásky plnější, viděl lid své představené tvářnosti příjemnější; přišlo k napravení mnoho, po čem mnohý vzdychal dlouho, rozličná břemena, složená z ramena, skrz Jozefa Druhého.

8. Bylo slibu umenšení pravého člověčenství, přestalo peněz tržení, za osoby k manželství; odpadly mnohé přímněnky, plat za vejhost, od cedulky, může být poddaný, kam chce propuštěný, bez ouplatné vejmínky.

9. Jindá mnohý si oblíbil, osobu za manželku, však že jinám poddaný byl, nabyl v lásce zármutku; když neměl čím zaplatiti, musel nevěstu nechati, pak bez chuti jinou vzal sobě poddanou a měl s ní kříž do smrti.

10. Mnohý v obchodu chudobný jinde své štěstí viděl, musel však, kde byl poddaný, zůstat, když peněz neměl; ó, jak se nyní raduje, když kde chce se obživuje, v každém okamžení v srdečném vzdychání on mocnáři děkuje.

11. Ten laskavý mocnář země ráčil víc před se vzíti, když on v rozvržení berně chtěl jest srovnalost míti; neb znal skrz svou opatrnost v zemi tmavou spravedlnost, v gruntech zatajení, sem tam přivlastnění, mnohého utlačenost.

12. Co on ráčil učiniti, ó, přepodivná moudrost, v okamžení zem změřiti, jaká to prozřetedlnost, hned bylo v českém království domácích měřičův množství, z vyšších, ze sprosťáků, nejvíc ze sedláků, učíc se inžinýrství.

13. Na jich práci dohlíželi krajský komissarové, laskavě vyučovali lid při práci takové, dobrý zřetel na ně měli, v měření je prubovali, na lesy, rybníky, spůsob inžinýrský k měření ukázali.

14. Hned s nima k lesu chvátali, ej! jak příkladná vzhlednost při jednom, kteří učili, hle ten skrz trpělivost les, rybníky vyměřovat, i sedláky vyučil znát, neb jak geometr je skrze diopter naučil plány dělat.

15. Sotva minulo půl roku, bylo po české zemi polí, lesů, luk, rybníků, dokonalé změření, moudrost, vtip otce našeho osvítil také sprostého, co bylo nemožné, učiněno možné, skrz Jozefa Druhého.

16. Mnohý sprosťák sotva dvacet jindá uměl spočítat, tu již sáhů velký počet uměl multiplikovat. Opět zas dividiroval, z velké sumy jitra dělal, nač před tím nepřišel a nikdy neslyšel, v tom umělost svou vzdělal.

17. Ó, kdož by se neprobudil k tak dobrému učení, jehožto celý obsah byl, země moudré změření, pána země ostrovtipnost, Bohu milá spravedlnost, dobré vyjádření dalo chuť k učení, rozumu osvícenost.

18. Komis opatrná byla při kontrolirování, by srovnalost vyvedst mohla, vejnos gruntův přiznání, její stálá trpělivost dokázala velkou moudrost mocnáře našeho, Otce laskavého, jenž hledá spravedlnost.

19. Než, ó, s jakou bedlivostí ten laskavý Otec náš ráčí lid probuzovati k lepším mravům tento čas, ukazujou všechny školy, jeho ostrý zřetel stálý, na pilnost k cvičení, též prospěch v učení, předně na dítky malý.

20. Oni vedeni bývají k rozumu odevření, neb i smysl poznávají, v knihách číst k srozumění. Nemají k přepisování jakés holubů škrabání, učejí se grunt znát, a všichni stejně psát, z čárek, punktů písmeny.

21. Cvičejí se v náboženství spasitedlnou pravdu znát, Boha hned ve svém dětinství a blížního milovat, povinnostem stavu svého podle zákona Božího hned od maličkosti učí se s pilností skrz Jozefa Druhého.

22. Jindá v nějakém umění mnohý dost času zmařil, však neznal, když zrost v učení, proč jej Bůh na svět stvořil. Jestliže přece číst uměl, tak, co četl, nerozuměl, strval v tom zatmění, na lepší cvičení nikdy sobě nevzpoměl.

23. Jak takovým přišlo chutné, co mravného činiti, když z mládí, co jim potřebné, nic neměli v paměti. Byly obce i krajiny, neuměním naplněný, to srdce našeho, Otce laskavého, pohnulo k napravení.

24. Samá Kristova vinice, v tomto světě vštěpená, zbavená jsouc mnohé práce, byla velmi zemdlená. Josef vyhledal dělníky, když z klášterů řeholníky na vinici poslal, ku práci odeslal, právě mocnář veliký.

25. On jako moudrý milovník pravého náboženství, jsa spolu dobrý katolík, zamezoval pokrytství. V přemilostné tollerancí čistil Kristovou vinici; byli jsou skušeni, ve svém utvrzení, pravdiví katolíci.

26. Vzbudil laskavé snášení i jiných náboženství, však směřoval k vyvržení pokoutného pokrytství. Změnil jest k víře nucení, chce mít lide přesvědčený, on nechá každého vlastní vůli jeho, živu být dle svědomí.

27. A tak v katolické víře lide jsou horlivější, mají duchovní pastýře v ouřadu svém pilnější; k zrostu ovoce dobrého přibylo jim far, škol mnoho, a do nich dělníci, dobře pracující, skrz Jozefa Druhého.

28. Právě národ do národa bude jeho chváliti, od východu až k západu moudrost vypravovati, neb přišla knížata, moci, od poledne i půlnoci, k němu a jej ctila, v smlouvu s ním vcházela, na jeho rezidencí.

29. Jeho moudrost osvícená tak jej naplňovala, že církve hlava důstojná k němu připutovala, jeho vtipu, výbornosti a bohabojné moudrosti jest se podivila a jemu žehnala v jeho prozřetelnosti.

30. Budiž vždycky požehnaný, ó, laskavý Otče náš, jenž skrze tak moudré činy trůn sobě v nebi děláš, posvěcuješ se na zemi, v tvém bohabojném řízení, ó kýž jest zouplna vůle tvá naplněná, jak chceš mít ve svých zemi.

31. Ty se o každého staráš, aby měl chléb vezdejší, mnohou zbytečnost odnímáš, jenž škodí tělu, duši, vzbuzuješ lásku k blížnímu, v chudobě postavenýmu, skrze oučinlivost, mnohých přičinlivost, k lidu opuštěnýmu.

32. Odpust mého spisu viny, kdo jsem, velmi se lekám, že já tak sprosťák nehodný, tvé jasnosti se tejkám, bych neupad v pokušení velebnosti k uražení, však zbaví od zlého, láska srdce tvého, jenž k vděčnosti dohání.

33. Nejsem stavu učeného, jsem sedlák v těžké práci, nemám v sobě nic jiného, než vděčnost pravou v srdci, co můj stav nedovoluje, k tomu ono donucuje, tak díkův činění tvůj věrný poddaný v té písni obětuje.

34. Přijmi lásku srdce mého, neb ty k lásce vzbuzuješ, též sprostnost jazyka mého, neb i sprostnost miluješ. Místo umění krásného jest volání srdce mého, by Bůh v požehnání hájil panování Jozefa Velikého.

Méně důležité je rýmování, v němž vzpomíná V. Koťara šlechetnosti kaplana habrského Aug. Cantany, jenž byl pro svou horlivost a ctnosti milován od osadníků, při návštěvě nemocného se nakazil a v mladém věku zemřel.

Hrobní nápis. Složil Vojtěch Kotiara. Roka 1810. Spívat se můž, jako: Barboro, panenko svatá.

1. Při habrským chrámu Páně, blíž dveří kaple na straně taM spI sLVžebnIk CVrkeVVnI, sVVatého staVVV DVChoVVnI.

2. Kněz důstojný vší cti hodný, právě horlivý nábožný, jménem Augustin Cantany, v citedlném srdci zapsaný.

3. Bývalý kaplan habrský, podle ducha anjel zemský, života ušlechtilého, krásou cností oděného . . .

25. Ještě po nynější dobu kráčejíc okolu hrobu u něho se zastavují, k oslavení věnce vijí.

26. Že jest dobrý boj bojoval, korunu pracně dobýval, by odpočinul po boji před trůnem Božím v pokoji. Amen.

S náboženského stanoviska pozoruhodná je skladba další, kde Koťara hájí katolické víry proti nedůvěřivým a lhostejným vrstevníkům. Vyzývá všecky, aby se navrátili a shromáždili v pravém a jediném ovčinci Kristově (srv. životopis nahoře).

Důležité pozorování pravdy ze zákona Páně o pravé církvi a víry utvrzení všem pravého náboženství milovníkům buď k čtení neb spívání obětované, z přemyšlování jednoho sice sprostého vesnického osadníka, Vojtěcha Koťary sedláka a spolu rychtáře ve vsi Proseči na panství habrském, z přirozených toliko citů, v nejponíženější mysli složené roku 1812 a s povolením cís. král. censury vytištěné v Jihlavy u Fabiana Beinhaura impressora. Psal v běžícím roku svého 85. bez brílí 1827. Můž' se spívat, jako: Přijdiž, přijdiž o můj Jezu.

1. Pozastavte se, vlastenci, a krajané milí, křesťané a katolíci, v pravé víře zrodilí, považte věrní oudové pravdu v církvi Kristové, o jejím založení a víře utvrzení.

2. Zvlášť, kteří se v náboženství nerozumně mejlíte, v mnohých změnách, protivenství slabým duchem smejšlíte, že jak matka církev římská, tak i víra katolická skrz nevěrnost svých synů přijde již snad v mizinu:

3. Tomu kdybyste věřili tak bludnému mámení, velice byste chybili proti víře k spasení, neb základ ten v Bohu stojí, podvrácení se nebojí, jest upevněn na skále proti každé násile.

39. Posledně, vlastenci milí, žádám všechny společně, kteří jste se uchýlili z cesty této bezpečné, církev pravou opustili, by jste se zas navrátili a v tom jistém ovčinci zůstali katolíci.

40. O milosrdný Ježíši, obměkči jejich srdce, ať zas Tvůj hlas v církvi slyší všechny bloudící ovce, jenž sobě své vyvolené můžeš vzbuditi z kamene, k pravdě z bludu je vyveď, všechny k spasení přiveď. — —

Předmětem další básně Koťarovy je thema nikdy, pokud lidé lidmi budou, nestárnoucí, t. j. Zrcadlo utrhačů. Podle Koťarovy skladby vždy dosti lidí se o překot hlásí do nepočestného cechu utrhačského a klevetnického. Koťara bystře vystihuje nekalé řemeslo nestoudných utrhačů, jak na poctivé cizí práci jen chyby vynalézají, dobrých vlastností pomíjejí, sami buď lenošíce nebo pro svou nevědomost a neschopnost nemohouce ku předu ve svých nesplněných nadějích. Koťara líčí věrně, jak si mnohý nejsa k tomu povolán, osobuje právo svrchované kritiky o cizí činnosti, ač se ho po jeho úsudku nikdo neptá a nikomu na něm nezáleží, a jak jen v nepřítomnosti osoby, které závidí úspěchu a uznání, sklizeného za svědomité přičinění, tupí v směšné nadutosti a v neukojeném rozčilení výsledky toho přičinění, posmívá se jízlivě cizímu uznání. Takový by rád, ač marně se namáhá, snížil význam cizí práce babskými klevetami, dětinskými výsměšky a hlavně velkopanským odsuzováním činnosti cizí, třeba by toho všeho spravedlivě nemohl dokázati, ba ani do očí tomu, jehož se týče, neosmělil by se opakovati, protože by byl usvědčen za lháře a osobního protivníka, který by především svoje křehkosti a nedokonalosti měl napravovati. Koťara bičuje drasticky a nemilosrdně mstivé a pochlebné patolízaly, kteří na patřičné místo donášejí a roznášejí hanu a posměšky o nepohodlném ubožáku, kterému (rozumí se) přes všecky pomluvy, roztrušování posměšků a postranní léčky i malomocné nástrahy v očích lidí ovšem soudných i v jeho postavení neuškodí. Názorný je obrázek, kde skladatel za hlavní jeviště ohyzdného utrhačského a klevetnického umění vyhlašuje schůzky pomlouvačů mezi sebou srozuměných a v závisti i potměšilosti sobě rovných, zejména schůzky hospodské. Zrcadlo Koťarovo jistě důkladně podráždilo každého takového, kdo s překvapením uvidí v něm ostudnou, bohužel věrnou svoji podobu. Koťara osvědčuje se tu důvtipným znalcem povahy lidské, jak jistě každý přisvědčí, kdo přečte následující skladbu, kterou pro poznání soudnosti prostého venkovana v celosti tu otiskuji v prvotním znění, odchylném od pozdějšího tištěného vydání.

Zrcadlo utrhačů, dílem i rouhačů, všem šlechetnost milujícím buď k čtení neb k spívání obětované. Složené od Vojtěcha Kotiary (v poznámce: Roku 1826 od téhož skladatele v mnoha verších zjinačené. Prvně v tomto rukopisu). S povolením cís. král. censury. Na Horách

Kuttných, vytištěno u Jozefa Ant. Vondráčka 1812. Spívá se jako: Fikator, čerstvě.*)

1. Lidská v světě vznešenost, jenž miluješ šlechetnost, se pozastav, sobě představ onu ohavnost, která všem citedlná jest, mnohým také škodná snest, utrhání, zlechčování, dobré jméno, čest.

---

*) V literatuře staročeské obdobná je s rýmováním V. Koťary o utrhačích kniha Šimona Lomnického z Budče, vydaná právě před třemi sty lety. Nevím, zdali Koťara znal písně Lomnického o utrhačích. Jisto je, že některé myšlénky a jejich postup se shodují Tuto shodu možná raději vysvětlovati povahou věci, nežli domněnkou, že by Koťara z Lomnického čerpal. Název knihy Lomnického zní: Utrhačů jazyk aneb Knížka krátká a prosté sepsání o škodlivém a tajném jedni druhých utrhání a jazykem neskroceným pomlouvání. Čehož lidé v těchto nešťastných a všemi nepravostmi naplněných časích za hřích nemají, a jak jest ta věc duši velmi škodlivá, toho neznají. V kteréž se mimo jiné důvody, kterak Pán Bůh hřích utrhání těžkými pokutami vždycky trestal, historiemi divnými a příklady dávními a pravdivými toho všeho tuto potvrzuje. Lidu obecnímu prostému a zvlášť každému utrhači jedovatému k věrné vejstraze upřímně sepsaná a nyní potřebně a v nově vůbec vydaná od Šimona Lomnického z Buče, Létha tohoto MDXCVIII. Vytištěna v Starém Městě Pražském u Jiříka Nigrina. Po dedikaci rýmování K čtenáři proti utrhačům:. V lidech jest zastaralá zlost, jdi kde chceš, všudy toho dost. Tu téměř svět utrhačů, těch falešných posměvačů. Jenž rádi jiné drbají a tajně je pomlouvají, buď oustně nebo písemně, nekřesťansky, nepříjemně. Hyzdí dobrou pověst jiných, nacházejí vadu při nich. A nejspíše těchto časů děje to vždy při kvasu, že jedni druhé cepují a, kde mohou, zošklivují. Pilní cizích nedostatků, vyčítají otce, matku; někdy bratra, sestru, děda, až mnohému hoře, běda. Podobně se to přihází, že jedni druhé vždy kazí, při dvořích u velkých pánů, kde je mnoho hrubých Janů. Tuť na sebe vždycky sočí, jakž jen kdo odejde z očí. Štěstí sobě závidějí, dvorský polívky nepřejí. Každý rád chce slovo míti a přední u pána býti, aby dostal chvály, zisku, z chudejch, poddanejch, nátisku. Utrhati se nestydí tajně, když k tomu čas vidí, by bylo proti svědomí, toliko když je v soukromí, aby jiní nezvěděli, odplatit se nehleděli. Utrhači dále potom, nechť skrovně dotknu i o tom, tak jsou lidé velmi zlostní a grobiani nectnostní, že tajit nic neumějí, žádnému neodpouštějí, jak dobrému, tak i zlému, najdou vždy vadu každému. Všudyť oni všecko zvědí, jako na přívozu sedí. Každého bez louhu zmyjí, zdrhnou mu hlavu i šíji, převrhou přes hůl jako psa, a ježto mnohý lepší jsa, budou ho potupovati a zlostně mu utrhati, lidem v řeč, v posměch dávati a jeho čest prodávati. Nechybí se ni papeže, toho nejvyššího kněze, časem císaře i krále drbnou, nemluvíc mu k chvále. Někdy knížeti i pánu budou také dávat hanu. Nad to pak o nižším stavu smějí dávati zlou zprávu, a to vše jazykem lstivým, navyklí jsouc řečem lživým. Budou mluvit nestydatě, utrhati jedovatě. Mnohý nemůž'li jináče, s čímž by mohl mlčeti radče, vyloží se vůbec taky, jako by chtěl učit žáky, s nějakým potupným spisem, dovozuje planým písmem, že zná povahy zaječí, cizí nedostatky větčí, a sám maje mnohem větčí, ježto to naň všichni svědčí, pod tím hle jiné štrafuje a sebe pak zvelebuje. Jsa mořská, nízká vopice, štve, honí zajíce, a mnozí ho dobře znajíc, vědí, že (je) hrubý zajíc, ano všech zajíců otec, nakažení zdravých ovec, a sprosta, jenž slove osel, pověz mu, kdo's jeho posel, při tom jakož bejt nemůže z mouřenína bílá kůže, tak nemůž' nežli černiti, jiných ctnou pověst tupiti. Ten, kdokoli sám černý jest, rád by jinému odňal čest, mezi lidmi dobré jméno aby bylo vyprázdněno. To vše utrhači činí, o nichž se teď tuto míní, v této knížce prosté píše, ukazuje krotce, tiše, jak jsou oni velmi škodní, jakého trestání hodní, k čemu se přirovnávají a jakej hřích z toho

2. Spěv tento dle pravidla jest na spůsob zrcadla, pozná každý, kdo chce, z pravdy, koho uhodla; neb dle toho spůsobu svou i jiných osobu spatřit může, z jaké kůže, mají podobu.

3. By ale vzhled takový nezdál se být jalový, jest s úkazy, na důkazy jisté pravdivý. Kdo jich s chutí užívá, když ho jazyk svrbívá, shledá pomoc, která nemoc tuto hojívá.

4. Neb pravdy ty každému jsou jako lík k dobrému, i nechutné, předce platné užít mnohému. Moudrý hořko osladí, když o jazyk zavadí, a zajisté v horkém místě si jej ochladí.

5. Bude hledět pozor dát, aby mohl nejprv znát, zdaliž navyk bujný jazyk na udidlo brát; neb jazyk nekrocený zůstává roznícený s pekla ohněm, jenž vězí v něm, od narození.

---

mají i jaké pokuty vzali, kteří jiným utrhali. A protož, čtenáři milý, byl-lis aneb ještě jsi-li též takovým hříchem vinen, že's mluvíval zle o jiném, hleď záhy toho přestati, daj se kárati, trestati, od utrhání odvésti, nechceš-li pokuty nésti. Pakli že ho nenávidíš, za utrhání se stydíš, šťastnější jsa nad jiné snad, buď tomu vděčen také rád, neb jest ten blahoslavený, každý člověk zvelebený, kdo jest neklesl jazykem svým a blížních svých netupil ním. Mně pak prosím, přejž mi toho, co jsem teď sepsal nemnoho, proti tomu utrhání, prostějším k uvarování. Nechtějž zlostně pomlouvati, prosté práci utrhati, neb ačkoli jest nehodná, však tobě nic není škodná, ani žádnému jinému, leč utrhači zlostnému, kteréhož setře moc Boží, díl mu s pokrytci položí Ty pak se měj dobře vždycky, žádámť já Šimon Lomnický při závěrce knížky této šťastné, dobré, nové léto. — Píseň o utrhačích. Zpívá se jako: Pozdvihniž, o můj člověče, k nebi etc. 1. Kdo jsi koli, jenž utrháš, jazyk o jiné utíráš, činíš liž dobře, suď to sám, neceníš-li, já tobě dobrou radu dám. 2. Chceš-li o jiném mluviti, však sám musíš dobrým býti, víš-li co dobrého, zlého, nechaj medle, nedrbaj nikdá jiného. 3. Cizí hříchy máš před sebou, a svých nevidíš za sebou, obrať hlavu, pohleď na se, uzříš, jak jsi ukálený. 4. Když se tak umíš plíhati, proč chceš jiného kasati, ošetř najprvé sám svou sukni, zatna zuby, na jiného nekukni. 5. Slýchal-lis o ženě hříšné, na kterouž židovstvo pyšné, chtělo kamením metati, však sou ji tak musili nechati. 6. Neb sami takoví byli, pro stud utéci musili, po tom slovu pověděném: Kdo z vás bez hříchu, hoď na ni kamenem. 7. Tak chceš jiného souditi a o něm vůbec troubiti, i nedělej se trubačem, však's sám býval poctivosti utrhačem. 8. Tak s každým co na vartu hráš, každého přes hůl přemítáš a sám sebe nechceš znáti, však's ještě nepřeskočil, nechtěj vejskati. 9. Upadlo mi cos do oka, budu slepým až do roka, nevyňmeš-li mi té mrvy, vyňal by, ale máš sám v svém břevno prvý. 10. Hleď najprv doma spraviti, v střeše díru zahraditi, ať na tebe nepoteče, teprv vždycky buď tobě o jiné péče. 11. Dobrý se toho varuje, nerád o jiném lsti kuje, ale v kom jesti ta žíla, nikoli ten nenechá čertova díla. 12. Hádaj, tovaryši milý, jsi-li bílý čili černý, by byl bílý, však by bílil, ale že jsi černý, koho jsi nezčernil. 13. Kdo sám někdy v peci býval, a v ní své šibalstvo skrýval, vždycky tam jiného hledá a žádnému člověku pokoje nedá. 14. Hodna jsou taková ústa, aby zhola byla pustá, lépe jazyku neměti, než tak svého bližního mrzce haněti. 15. By pak někdy pravdu pravil, proč by se v tom vůbec chlubil, stojíš-li, aby neupad, pod tím nebem žádný tebou nikdá nevlád. 16. By miloval Boha tvého, nepomlouval by bližního, láska mnoho hříchův kryje, ale kdož není v lásce, všecko odkryje. 17. Pan Buoh všeckno má v své moci, uměti též bude moci, každému rohy sraziti a utrhače až do pekla vraziti. Amen.

6. O jak tato pekelná horkost jest všem citedlná, zvlášť nuznému, potřebnému rána smrtedlná; neboť obchod i zdraví zlý jazyk žere, stráví, i života tato stráta mnohého zbaví.

7. A což více jiného má těšiti každého, jako pověst, když dobrá jest, při jménu jeho; poctivé dobré jméno jest to nejdražší věno, stříbro, zlato, nemá nad to víc být váženo.

8. Protož o něj pečovat má si každý libovat, podle stavu, z dobrých mravů hledět zachovat, chránit se dát příčiny nepozorné na činy, jichž by se bál, by o nich dál nevěděl jiný.

9. Však ale i ten člověk neujde v běžící věk s životem svým jazykům zlým, buď kdo kolivěk. Dobrého tak, jak zlého, zohyzdějí každého, nenechají na pokoji ani mrtvého.

10. Šklubají všechny stavy, tak jako ptáci dravý, starých, mladých, život jejich, cnost, činy, mravy, všude vráží s čihadla jako hadí žihadla, každý padá, než se nadá, v jejich osidla.

11. Nelzeť kde, v které straně žalobám ujít snadně, kam zaměří, hned udeří, z ukryté zbraně, z nabitého jakyka na všechny i z daleka jed svůj dračí s hořkou žlučí k pádu nastříká.

12. O jak mnoho každý den ran těchto se žene ven, avšak předce žádný nechce býti škůdce ten. Každý se zdá neviný, vinu skládá na jiný, snad že tu zlost již pro zvyklost má za noviny.

13. Když předce dle zkušení nejvíce jest k slyšení, vůbec tajně i veřejně jiných špinění, zdaliž je to nevinnost, neb závadná nemravnost pozná lechce, pokudž kdo chce míti pozornost.

14. Na cti tehdy škoditi jest hanět a tupiti, z vymyšlených, zlých, falešných věcí viniti, s těch i do očí stíhat, verše zlobivé spívat, zvlášť při právě, lži, nepravě ke škodě svírat.

15. Činy dobré lechčiti, z malých chyb moc činiti, v pravdě taky hřích nějaký tajný odkryti, neb kde ta věc stajená nemusí být zjevená, tam nesluší bejt do uší jiným troušená.

16. Také na cti škození může se stát z mlčení, když o mnohém jest poctivém chvála k slyšení. Kdo při té chvalořeči smejšlí rač s utrhači, k srozumění dá znamení vtipné bez řeči:

17. Že ho z slyšené chvály mezi očima pálí, nechá svými, mrzutými posunky znáti, hlavou, rukou kynutím, neb očima mrknutím, neveselým, zakrnělým i pohlídnutím.

18. Čeho původ u mnohých bývá pejcha učených, když nad jinší se vynáší ve svých uměních; aneb z mysle lechkosti pochlebníků, klevetníků, kde jsou k libosti.

19. Jakož také z nechuti, hněvu, žluče s pohnutí, když utrhač nemůž' jináč si polechčiti, hledí ze msty druhého i dobré činy jeho zle vykládat, jej pokládat všade za zlého.

20. Dále též vinným bývá, kdo závist v očích mívá, an s bolestí se na štěstí druhého dívá, hledává důvodů k stíhání jej s podvodů, sebe lepším, poctivějším chválí v obchodu.

21. Původem však nejvíce jsou povyky, různice, v nadýmání, cti hledání skrze pranice. Tuť jazyky bez studu, rozpustile o rodu čtou životy i stoletý, také pradědů.

22. Co jen který ví zlého, buď v pravdě, neb lživého, jest slejchání, vytejkání k hanbě druhého, zvlášť při hlučném stavuňku pro vtipnější myšlinku, při ožralství, karbanictví, v schůzkách při truňku.

23. Zde je teprv k vidění ohavnosti spuštění, jak cti lidské, tak i božské z vrub obracení, když se rovní shledají, jak řeží a střihají, běda tomu, kde jednomu k službám bývají.

24. Musí trpět ze všech stran, kolik tu slov, tolik ran, první mistr klade mustr na něj ze všech han, až je vidět z bílého mouřenína černého, neb strakatě, strupovatě zmalovaného.

25. Hned se též vidět dají, jenž z huby mlejny mají a do uší co do nuší mletí sbírají. Roznášejí po venku zase jiným do mlejnku, na sbíranou, spřemílanou, chutnou novinku.

26. Pak dále z jedné huby, je na sta mlečů všudy, každý s chutí na své mletí přidá víc vody, s přídavky zas přemele, poděluje přátele, konce nejní k zastavení ani v kostele.

27. Zdajíť se při své při brejle mít pro vzhled větčí, však nepravě a šilhavě mají zas oči; jsouť jen oka bystrého k nahlížení jiného, na sebe pak skřivějí zrak a jsou slepého.

28. Kdyby rovně hleděli, zrak šilhavý neměli, zajisté by za své vruby víc se styděli, s kterými se vinnějí, dost ohyzdní činějí, když tak mrzce proti lásce jiným škodějí.

29. Kdež povinnost každého jest člověka moudrého, by se o čest, jak možné jest, zastal druhého, u nich ale na tu ctnost zašla chuť i citedlnost skrz nenávist, pejchu, závist, hněv a mstitedlnost.

30. Kdo má lásku k bližnímu, přeje dobré každému, ten odvrátí i obrátí zlou věc k dobrému, jestliže co na něho ví neb slyší chybného, v sobě stráví neb to zdraví neškodí jeho.

31. Jinou ale jsou chutí utrhači nadutí, ti co zvědí, nic nesnědí skrz rozpuknutí. Jestliže co zažijou a poněkud zdržujou, v krátkém čase spátky zase všechno zvrhujou.

32. Jak velice chybují, co sobě tak libují, neb ohavně vůli Páně se sprotivují, majíc napřed sebe znát, na své činy pozor dát, v lidské mdlobě nejprv z oka sobě mrvu brát.

33. Jestli té pravdě věří, jak oni jiným měří, že jim zase v jistém čase Bůh tak odměří. Když tupí, haní koho, proč se nehrozí toho, že jsou vinní, ohně hodní již pekelného.

34. Neb jest vinna veliká dráče na cti, jazyka, a nejhorší, nejškodnější jest pro zlostníka, že nemůž' čest loupená tak jako věc kradená bez náhrady, cti i škody být odpuštěna.

35. Podobně poslouchači jakožto pomahači jsou tím vinni co utrhači, neb kde nejní slyšení, zalíbení, svědčení, tu utrhač, donucen rač bývá k mlčení.

36. Každý chutný poslouchač jest do řeči ponukač a slyšení, v roznášení spolu utrhač. Jeden tehdy jak druhý, množí si své zásluhy, jak utrhač, tak poslouchač v pekle na dluhy.

37. Neb co jeden nosívá, v druhém zrostu nabývá a dozralost, rospustilost všechnu plodívá, jak jest dále k vidění, o rouhavém umění a o jiných původech zlých se k dovtípení.

38. To, co více horšího, bývá mrzutějšího, víc k slyšení, k pohoršení škodlivějšího, jest všeliké skoumání a věcí těch hloubání, které věřit a neměřit, jsou k zanechání.

39. Mnohý jak se narodil, z nedbalosti zhovadil, na mravy, cnost, pro lepší zrost mozek zastudil. Potřebného cvičení hrozil se co mučení a chce mudrák býti písmák jiných k učení.

40. Druhý chce mluvit z bible, zdá se mít celou v hrdle, zatím mozek jako mezek má v hloupém sídle. Dělá jiným výklady, chce mít moudré nápady, písmo cuchá, co tu tlachá, jest to bez pravdy.

41. A předce mnozí jeho jazyka pravě zlého poslouchají, pomahají, i také z svého, rouhavě hanět, zapřít, co Bůh sám ráčil zjevit, svoje lhaní za poznání pravdy si chválit.

42. Pokudž kdo s lepší řečí mezi takové vkročí, neslyší víc jiného nic, když je přesvědčí, než rouhavé hanění každé pravdy k věření a z učených, bohomluvných posměch činění.

43. Že k poznání nebývá z řeči mnohý, co bývá, když i bytnost, nesmrtedlnost duchu odpírá, ani pohan rozený nejní tak zdivočený, by v tom pádu chtěl hovadu být podobený.

44. Běda však někdy tomu, jestliže ještě komu pohoršení, k zavedení dá nevinému, lepší by měl člověk ten kámen k hrdle zavěšen, byl v rychlosti, do propasti mořské uvržen.

45. O zajisté běda všem, kteří v lahodění svém sešívají, podkládají polštářičky v zlém z nepravého učení, které vede k zrušení mravu, kázně, Boží bázně, víry k zapření.

46. Tiť někdy vidět budou, kam přišly s hlavou tvrdou, když zraku víc, ač pozdě sic, na to nabudou, co jim vězelo v čele, častokrát u korbele, když poslouchat, pravdu hlásat, měli v kostele.

47. Jak sou mnoho propili, když se kázně spustili, sebe hrdě proti pravdě ve zlém utvrdili, že skrze svou zarytost, nevěru, rozpustilost jsou stratili, nenabyli víc Boží milost.

48. Dost se patrně vidí, kterak Bůh nenávidí tu nevěrnost, převrácenost odpornou lidí, kteří pravdy nabyli a ji zase zavrhli, že k hroznému trestu zlému jsou se uvrhli.

49. Až posavad mnohý trest, uložený vinným snest, jest zapsaný, nesmazaný, všem k vejstraze jest, že rouhači shledaný jsou před Bohem ohavný, majíc býti až do smrti kamenovaný.

50. Jazyk na cti broušený, nechce-li být zlepšený, pro ohavnost, ošemetnost jest zlořečený. Bůh prý jazyků lstivých ze stánků země živých přesahuje a skazí je s kořenem jejich.

51. Protož kdo chce být šťastný, dny viděti radostný, nechť pracuje, usiluje o jazyk cnostný, zavře ústa nepravá, utrhačná, rouhavá, v pochybení napravení neobmeškává.

52. Spatřuje-li jakou lest, rouhat se neb loupit čest, nechť vyvrací, pravdou kácí, co nepravé jest; nemůže-li zastati, že dráč nechce přestati, ať v slyšení omrzení nechá poznati.

53. Mluví, co jest moudrého, k vzdělání dobrého jest života, v běhu světa spravedlivého, chrání se každé zlosti, protiví se jí cností, tak vykročí, když Bůh ráčí, k šťastné věčnosti.

Zrcadlo tím vinno není, když jej mouřeníni černí k nahlížení představují, že se bílí nespatřují, darmo by se tehdy durdil, kdo by ho proto zahodil. — —

Pro českou lidovědu důležitá je píseň další. Napovídá již název, že obsahuje zprávy ze začátku toho století o mravech i nemravech venkovských v krajině, kde Koťara žil. Vedle výčitek jsou tu zajímavé drobty pro poznání kroje tehdejšího, jak se měnil podle mody městské a panské. Místy zašel skladatel v horlivosti a nadávkách příliš daleko, na př. v mravokárné úvaze o marnivých a lehkomyslných dívčinách.

Vzhled na kroj, dílem i na mravy, zvlášť při mnohé chase okolo roku 1822. V roku 1826 jest od skladatele zjinačený a o 2 verše delší. Zde prvně. Psáno dne 22. prosince 1826. Jako: Fikator.

1. Co pak v světě jiného můž býti tak škodného, co každému rozumnému víc nemoudrého? Jako ona všetečnost, potvoření, zbytečnost v lidském stroji, šatstvu, kroji, pejcha, nádhernost?

2. Máť zajisté lidský stav těch nemoudrých mnoho hlav, kteří v modě, k hanbě, škodě zavrhují mrav, co na jiných uvidí, neslušného vyslídí, hned to na se, i víc zase věšet nestydí.

3. Netejkáť se slušnosti, vzáctných stavů hodnosti, kde šacení jest znamení jejich přednosti, než toliko těch sice, kteří, než jsou, za více se strojejí, přetvářejí, jako opice.

4. Mnohý sedlák s modama podobuje měšťana a řemeslník co dustojník rovná s pánama, židé proti slušnosti, co knížata, vrchnosti se obláčí, býti ráčí plní hrdosti.

5. Tak že stavu poznání potřeba je doptání, kdo s pánů jest, jaká mu čest patří v potkání, zdaliž Francouz nebo Rus, Čech rozený nebo Prus neb z národu, jenž má modu s každé země kus.

6. Z chasy místem z vesnice hejduků jest nejvíce, šaty nosí, krátký kusy po nohavice. U nohavic, lajblíků až na kopy knoflíku, vesty městský, botky panský vidět u kluku.

7. Jakož také vysoký pantalony, široký, kastorový, na oslový hlavě klobouky. Na nich pásy s hvězdama, zlaté třapce s prýmama, neb čepici, jak konvici z vrchu s vydrama.

8. Sprostý chasník služebný míval spodky plátěný, jen ve svátek ze skupátek nosil kožený. Teď na šaty musí mít manžestr i aksamít, by v parádě mohl jít.

9. Též kabáty, haleny mrzejí bejt nošený, že široký kaputroky jsou víc vznešený. Za haleny s plandama líbí se plášť s krádlama, že i taky v něm hlupáky dělá pánama.

10. Obuj slušná sprostému, užitečně každému této doby vyšla z mody také moudrému. Chasníci jí nezvykli, jejich páni odvykli a při práci i pasáci panské navykli.

11. Málo vidět Čecháků, nejvíc Saksů, Slezáků s čepičkami, s opaskami jako honáků. Majíť mnozí nábytek kolikerý nazbytek, dýmku v hubě a pak k hanbě tělný dobytek.

12. Místo jaké starosti o mravy neb o cnosti jsou jim milé rospustilé zhovadilosti, pohoršlivé mluvení, nestydaté tropení mají v schůzce při zahálce za vyražení.

13. Zvlášť k ženění při radě u muziky v parádě, kde milenky jsou běhalky s nimi na škodě. Tuť chce každý právo mít, namlouvat si, ožrat, bít, pak k milence, své panence musí také jít.

14. Protož nejvíc ženský stav podle jejich vtipných hlav časně z mládí se parádí skrze sladký vdav, aby k lásce vábily, ženichům se líbily, stav panenský za manželský brzy změnily.

15. Tak že mnohým za šperky moc nestačí pro dcerky, velké daně jsou to na ně časté jarmarky. Tenkrát jistě na šaty moc musí být u táty, aby skvostné byly k zlostné pejše proklatý.

16. Neb tu není příkladu, kdo by šetřil nákladu. Nechť je nuzník, nebo dlužník, hledá parádu. Na mravy anebo cnost není ohled jen na zrost, aby dcerka, když je velká, měla šperků dost.

17. Zvlášť má-li bejt nevěsta, nesmí chodit ze sprosta, třebas mnohý, psali dluhy židi, až na sta. Ta myšlinka na muže všechnu těžkost přemuže. Ona předce, co míti chce, vylže, vymuže.

18. By nemohlo nic chybit, co na bláznu vidí mít, musí sama, také máma s ní, do krámu jít, hledat ruské kúžičky, třapce, pentle, mašličky, zlaté prýmy a z ciziny krajky, perličky.

19. Jinda sukně vlněné a kabátky soukené byly jistě i nevěstě vzáctné, příjemné. Teď se za ně stydějí, po nádherných slídějí, na chudobu, stav i škodu nic nehledějí.

20. Na hedvábnou forotu má kupec dost odbytu, mnohá matka i žebračka hledá drahotu. Má-li dceru při sobě, nedá jí znát v chudobě, musí šaty nad bohatý nosit na sobě.

21. Mnohá zase chasnice jak vykročí z vesnice, hned hrdější jest pyšnější v lepším krmnice. Zavinuta v hedvábí milovníky si vábí, jen o tanci a o samej nejvíc rosprávi.

22. Šaty na se zjinačí, do drahých se oblačí, pod pentlema a mašlema hrdě vykráčí. Musejí až přes sukni viset mnoholoketní, by v tom šperku měli v merku bohatou všickni.

23. Na ramenách vejložek viděti jest u služek vyšívaný, draze tkaný jako šlechtiček, pak korale perlový neb s granáty tuplový zvonec (toral) viset a jim slušet co klát (závěsek na hrdle kousavého psa) pudlovi.

24. Hlavy vůbec s šatama s čepci aneb s plachtama krejou panny, jako vdaný stejně s matkama. Vínky se jim nelíbí, že když dcera pochybí, má-li čepec, spíš než kopec se tak nestydí

25. Šněrovačky, lajblíky počestnější veliký jsou zrušily, že jim kryly ňadra po krky. Teď nosejí lajblíčky. —

26. S obují však chybily, snad sedmkrát opily, že nejvíce jsou střevíce si zošklivily. Zalíbily šuplata, toť je moda proklatá, co tu zkusí, když z nich musí bosa do bláta.

27. Padne-li dešť nebo sníh, nepostačí zouvat jich, ševce kleje, že to zle je moc mazadla v nich. Jeden z louže vytáhne, druhý se jí vypadne, lemovačky od omáčky shnijí hedvábné.

30. Dále s pravdou nechci jít, spěv by nemoh konce mít, neb kdo zhruba pravdu hudá, šmitcem bývá bit. Každá lidská zavadnost, zvláště pejcha, nádhernost pláště mívá, se odívá v samou nevinnost.

31. Na to lživé, jalové obyčejné přísloví: ‚Jaký jde kroj, tak prý se stroj‘, pravda odpoví: Kroj nejde sám od sebe, aniž také od nebe, na mravy dbej, kroj dělat dej slušný pro tebe.

32. Nemůžeť to, co jest zlost, býti spolu také cnost, bejt nádherným i pokorným jest ošemetnost. Hrdost v šatstvu zjevuje, co srdce víc miluje, že do kroje a do stroje pejcha vstupuje.

33. A kdož pravdy té neví, neb chce-li se, se nedoví?, že se pyšným, jakžto hříšným sám Buh protiví. Jeho mocná velebnost okázala spravedlnost nad pyšnými, hned prvními, s trestem na věčnost.

34. Máť k vejstraze onen trest, kdo se nechá k pejše svest, neb v kom pejcha se rozdejchá, pádu blízko jest. Bůh všecko snižuje, pokorného zvyšuje a k šťastnosti víc milosti mu uděluje. W. K.«

Zábojny.

Úvaha o českém olejnářství. (S vyobrazením.) Napsal **Jos. Petrák.**

Ve statku u Lásků jinak se neřeklo než „v záboji“, starému Láskovi „zábojník“ a hospodyni „zábojnice“. Před dávnými lety (starý Láska slýchal tak od svého otce, sám se na to nepamatuje) byla u nich ve statku záboj, tloukli totiž lněné semeno a lisovali z něho olej. A podnes říká se tam „v záboji“. Říká se tak v mnohých obcích našeho Podkrkonoší a Pojizeří, ač pamětníků rukodělné výroby lněného oleje již není, neboť jich valem ubývá.

Pěstování lnu, v krajinách zdejších dosud hojné, před časy však mnohem hojnější, poskytovalo mnoho semene, jež zužitkovalo se na olej. K setí rádi hospodáři kupovali semeno cizí. Dobře vyčištěné a plevele zbavené semeno usušilo se v „zadní“ (chlebové) peci, míchajíc se při tom „řeblem“, aby se nezapařilo, „až bylo suchý jako kafe“ — pravil

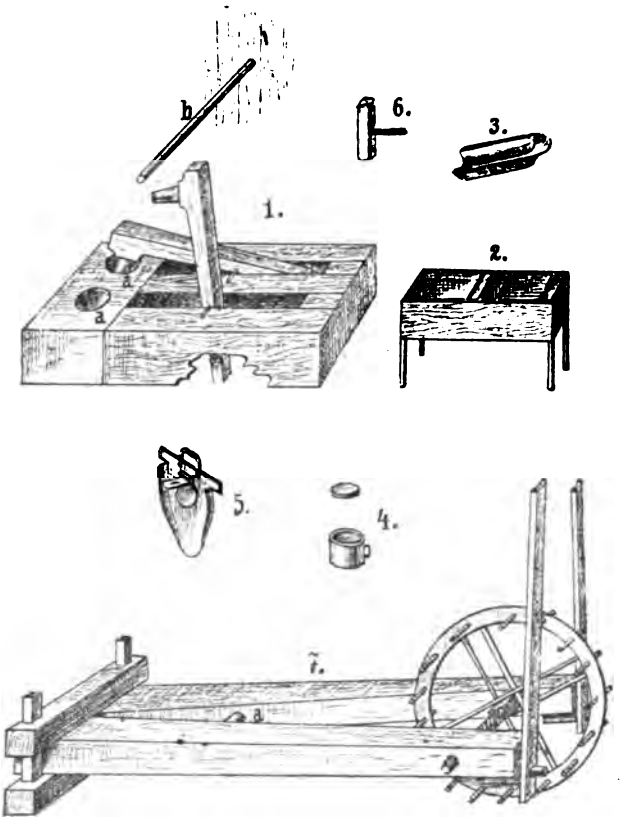

České olejnárství. Přístroje zábojny lomnické. Kreslil Jos. Petrák.

můj vykladač. Bylo-li ho méně, sušilo se na kamnech na „rohovníku“ a na „krumpešti“. Pak se „vopíchalo“ ve stoupách na moučku. Mohutné dvouramenné páky 1·60 m délky (obr. 1.) pohybovaly se na vodorovném čepu, jsouce vedle sebe umístěny jako pedály u varhan. Bývalo jich dvě, tři, čtyři i více. Na delším konci vybíhal pravým úhlem silný tlouk, asi 0·3 m. zdélí,*) dole kovaný a hroty opatřený. Týž zapadal do prohlubné v dubovém špalku na způsob mísy vydlabané a na dně kovaným železem vyložené (obr. 1a.) Stoupy uváděly se v pohyb šlapáním. Držíc se oběma rukama vahorovného bidla (obr. 1b.), umístěného asi ve výši prsou, stlačila pracující osoba kratší konec páky k zemi, zachytila delší konec, aby ji

*) Všechny uváděné rozměry vzaty jsou ze zábojny lomnické. Dle ní kresleny též obrázky.

do prsou neudeřil, uvolnila nohu, a delší konec rázem dopadl a tloukem semeno v prohlubni drtil a mačkal. Aby stoupa netloukla na prázdno, druhá osoba, uživši chvíle zdviže, semeno občas holí zamíchala.

Šlapání, ač hodně bylo namáhavé, působilo mladým lidem kratochvíli. Ve stupníku bylo živo a veselo, zvláště tenkráte, když 3—4 šlapáči zdvihali 3—4 stoupy, které pak střídavě jako cepy dopadaly. Obratnější šlapali střídonožně, ale vždy jen na jedné stoupě. Opíchané semeno přesívalo se na hustém sítě; co nepropadlo do necek (obr. 2.), musilo zpět pod stoupu. Dobře rozmělnělou moučku skropili v jiných neckách — pekařským podobných — horkou vodou, promísili lopatou, rukama důkladně propracovali, „až mouka všechnu vodu ztrávila" a proseli na „ouhrabečným sejtě". Takto propracovanou hmotu pražili pak na plotně, pod níž udržovali mírné, jednostejné teplo; při tom míchali ji stále hřebílkem, až nabyla zvláštní barvy a vůně. Aby moučka na zem nepadala, byla plotna opatřena mazaninou asi na 1 dm. vysoko, která jako věnec kolkol ji objímala, nechávajíc jen na přední straně potřebný volný prostor. Tím se upražená moučka smetla do dřevěných lopatkovitých neciček (obr. 3), jež pracující podal osobě druhé, sám pak v pražení pokračoval. Obsah ještě teplý vsypal se do rázu (obr. 4.). Jmenovali tak železný hrnec 22 cm. v průměru, 18 cm. výšky, o stěnách 1 cm. silných, ale beze dna. Postavil se na silnou železnou lopatu (obr. 5.), na níž objal 2 cm. tlusté dno, připjal se petlicí, aby pevně seděl, a naplněn byv moučkou, přiklopil se železným 2 cm. silným dýnkem, jež mezi stěny zapadalo.

Takto vyzbrojená lopata zavěsila se do lisu (obr. 7.), tak že „ráz" nalézal se v poloze vodorovné, s dnem i dýnkem po stranách. Všechno to dělo se rychle, za tepla. Když se lis sevřel, tlačil „pupek" (obr. 7a.) na dýnko a to zase na moučku, až z této olej vytryskoval, který shromažďoval se dole ve svini, dřevěném to korejtku, zinkovým plechem vybitém, jež na čtyřech nevysokých nožkách stálo. Průvrtem na dně „svině" protékal olej do pekáčů, kastrolů, hrnců a p. Z těch sléval se do kadeček, soudků, baněk a džbánů. Když se po chvíli lis otevřel, vytáhl zábojník lopatu i s „rázem", vyrazil paličkou (obr. 6.) dýnko i výtlaček (pokrutinu), naplnil „ráz" nanovo, a výroba se opakovala.

Lis sám záležel ze dvou mohutných dubových klád „v kostky tesaných a tak silných jako půl stolu" (délka 6·60 m.). Konec jeden, kde klády se sbíhaly, sevřen byl pevně v kleštích, druhý nesen byl posunutelnými, ve stropě zavěšenými trámci. Při tomto konci nalézalo se mezi kládami kolo — průměru 2·70 m. — jehož hřídel prodloužen byl v šroub se závity pravými a levými, jehož otáčením klády se svíraly, při zpětném otáčení rozvíraly. Na obvodu bylo kolo opatřeno „šprinclemi".

Na Lomnicku, pokud možno bylo zjistiti, byly zábojny v Kotelsku, Košťálově, Tuhani, Libštátě, Jívanech a Lomnici.

V Kotelsku byla ve statku u Lásků. Starý Láska, nyní (r. 1895) dvaadevadesátiletý, jen jako ve snách pamatuje se na výrobu. Slýchal, že již jeho děd a praděd semeno lisovali a zdá se mu, že přestalo se

pracovati „v těch vojnách s Bonapartem“. Pořád ještě říká se tam „v záboji“. — V Košťálově stávala zábojna na místě hostince p. Čurdy. Patřila Bedrníčkovi. Na práci a stroje nikdo již se nepamatuje; ani starý Bedrníček, otec nynějšího kostelníka Bedrníčka, nikdy o tom nemluvil. Bedrníčkovým říká se „u zábojníků“. — V Tuhani říká se „v záboji“ ve statku u Svárovských čís. 55, kdež asi před 70 lety s prací se přestalo. Pamětníků toho již není. — V Libštátě na Malé straně u Jana Pánka čís. 72 říká se „v zábojně“. Lisování zaniklo tu prý asi před 45 lety. — V Jívanech, kdež měl zábojnu baráčník Horák, jenž lnu ani nepěstoval, přestalo se lisovati asi před 40 lety. — V Lomnici pracovalo se nejdéle. „V záboji“ říká se ve statku u Konopáčů (Dolní Lomnice čís. 25). Stoupy i lis — vše dobře zachovalé — dosud stojí. Posledně pracovalo se tu r. 1889.

Do všech těchto zábojen přicházeli lidé se semenem jako s obilím do mlýnů a lisovali olej nejen pro svou potřebu, ale i pro olejnáře, kteří na trakařích jej rozváželi nebo na krůsnách roznášeli až „do Němec“, prodávajíce žejdlík za 10 kr., jindy i za 20 kr. šajnů. Za opíchání a lisování vybírali zábojníci poplatek, a to buď od korce nebo (jako v Jívanech) tolikráte po 4 kr. š. (v Lomnici po 3 kr. š.), kolik nalisovalo se pokrutin. Pro vlastní potřebu lisovali hospodáři nejraději v pašijovém týdnu, majíce za to, že „pašijový volej“ je zdravější a užitečnější než jiný. Čerstvým olejem, jenž dobrou svoji chuť podržel měsíc i déle, hospodyně rády mastily; pekly na něm buchty i lívance. Chléb v oleji namáčený musil se hodně posoliti. Starší olej dával se do kolomazi a do fermeže nebo sloužil ke svícení. Pokrutinami krmil se dobytek. (Vepři velice po nich ztučněli, ale maso bylo odporné chuti.)

Čerstvému oleji přikládali velikou moc léčivou. Tak vypravoval „zábojník“ Láska v Kotelsku: „Otec můj přečkal ten velkej hlad (r. 1771—72). Kdo tenkrát jed lebedu, umřel, kdo mastil volejem, třeba starým, vobstál. Jó! u nás bylo za hladu jediný stavení, kde lidi zůstali. Tehdá bejvalo mezi lidma všelijakejch nemocí, víc než teď. Hm, jó! teď žijou lidi jako páni.“ — V lidovém léčení užívalo se čerstvého, zvláště teplého oleje při „sušce“. Také kašička z lněného semene přikládala se v hadříku na prsa, jindy zase na ránu, která se sbírala. Padne-li vám něco do oka, honem vstrčte pod víčko zrnéčko lněné: ono to tam vyhledá a odstraní.

V zábojnách výše jmenovaných pracovalo se ručně, jen v sousední Železnici (okresu jičínského) stávaly tři „verky“, jež hnali vodou. Olejnářství provozovalo se tu ve velkém. S prací začalo se hned po posvícení a dělalo se až do jara. Za „vopíchání“ platilo se od korce 30 kr. š., od vylisování z korce dvě pokrutiny. „Těch, co to uměli dělat,“ vypravoval můj vykladač, „bylo tu aspoň 20. Měli dobře: chleba a placek přinesli domů, že tím vyživili celou familii. To se ví, že museli mít silnou ‚zdravu‘: k obědu polívku bramborovou, nebo zadrobenou, nebo kyselou a 4 placky — ty byly z pšeničný mouky; chleba si krájel každý, kdy chtěl; ráno trochu kořalky. Volejnářů, co volej prodávali, bylo tu aspoň 30. Vydělali na soudečku až i 3 zl. š. Tenkrát tu bylo dobře.

Ale když nám Pražáci semeno přeplatili, a když i vod Komotavy přišli handlíři a semeno skoupili, museli jsme přestat. Pak to nic neneslo."

Pravda jest ovšem jinde: užitím strojů klesala výroba ruční, poměrně velice namáhavá, a od let šedesátých (zavedením petroleje, svítiplynu a elektřiny) trpí průmysl olejnický vůbec.

Úpoly československého lidu.

Ze svých studií o tělocvičných hrách lidu československého podává **J. Křen.***)

V tělocvičné soustavě sokolské nazýváme úpoly ona cvičení tělesná, jimiž snažíme se udolati odpor protivníka a zvítěziti nad ním. Proto mezi úpoly náleží přetahování, přetlačování, zápas, rohování a šerm. Práce tato byla by příliš obsáhlou, kdybychom jedním dechem chtěli se rozepsati o všech těchto cvičeních úpolnických a stopovati je v lidu našem, a proto dnes chceme zde pouze zmíniti se o zápase a rohování, pokud zachovaly se v tělesných cvičeních lidu československého.

Zápas náleží mezi nejstarší a nejrozšířenější cvičení tělesná lidstva vůbec. U všech národů světa je zamilovaným a oblíbeným cvičením tělesným. Pouze u kulturních národů Evropy hyne a není dospělými jich členy pěstován a pouze jako hříčka dětí se udržuje. I u nás zápas vyhynul více méně nejen v městech, ale i na venkově. Hlavní příčinu toho hledati dlužno v tom, že se na mnohých místech zvrhl v sprosté pračky a rvačky, tak že i političtí úřadové proti němu vystoupili (na moravském Slovensku). A přec neprávem hyne zápas a nenalézá obliby u vzdělané společnosti, neboť soustavně upravený, dle pravidel prováděný zápas bude povždy náležeti mezi nejvydatnější cvičení tělesná. Zápas je jediným cvičením tělesným, při němž velké skupiny svalstva přicházejí k činnosti vydatné.

O stáří zápasu svědčí nám již, že na památkách starých Egypťanů nalézáme skupiny zápasníků, které nám, možno-li tak říci, představují jakýsi systematický postup zápasu egyptského. Ba my zde vidíme již některé chvaty a odchvaty novodobých moderních soustav tělocvičných, ano na jedné malbě staroegyptské setkáváme se i se šermem holí. První kniha Mojžíšova v hlavě 32, verš 24 až 32 vypráví nám o zápase Jakoba s mužem na řece Jabok, při návratu jeho od Lábana do Egypta. A muž ten »vida, že ho nepřemůže, obrazil mu v příhbí vrchní stehno jeho; i vyvinulo se příhbí stehna Jakobova, když zápasil s ním«. Řekové

*) Pozn. red. Zavděčíme se snad laskavému čtenářstvu touto první ukázkou ze studií tajemníka České Obce Sokolské o lidových hrách tělocvičných. Posavadní jeho práce a bohatý material, shromážděný ze všech krajů československých, opravňují k nadějím, že podá o tomto předmětě celkovou rozpravu velice zajímavou.

upravili zápas ve zvláštní soustavu, a byl v Řecku velmi horlivě pěstován, neboť byl pokládán za nejlepší cvičení těla v obratnosti a křeposti, které harmonicky vyvinují tělo a otužují ducha zápasníkova v sebevědomém, zmužilém a neohroženém vystupování. V Římě zvrhl se zápas ušlechtilý brzo v krvavé rvačky atletů.

Pomineme všech dalších dokladů a příkladů z dějin tělocviku za středověku a všímáme si zápasů u našich předků. Zápas byl též u starých Čechů pěstován, ač zachovaly se nám o tom zprávy celkem nepatrné. Veleslavín ve svém slovníku »Nomenclator« napsal pod písmenou P. »zápasyti, w zápas giti, když dwá w půly se ugmauce geden druhým o zem udeřiti, aneb geden druhého na zem porazyti usyluge.« V sloupci 618 pak podává nám ještě bližší vysvětlivky a zmiňuje se o staročeském rohování: »Zápas, zápasení, zápasník, Mast zápasníkuow Ceroma, strigmentum, Schmierd, abschabete von salbe. Pěstník, zsucha bitec, Pugil, Fäustler, Z sucha bití, Pugilatus, das Fäustlein.«

Dle zpráv těchto mohli bychom si ovšem představiti dobře starý český zápas, v němž již pan Žehrovský v Oldenu i v Los Molinds del Bey, na cestě pana Lva z Rožmitálu, v letech 1465—1469 po západní Evropě, vynikl. Ovšem Šašek z Mezihoře nepopsal nám blíže způsob zápasu pana Žehrovského, ale z toho, co napsal Veleslavín, soudím zcela důvodně, že měl při psaní této poznámky ve svém Nomenclatoru na mysli onen český zápas, který nám posud na moravském Slovácku byl uchován. Je to onen svérázný náš zápas, jejž nazýváme: »za pasy«, či »na řemeně« (rozuměj zápas za řemeny). Již samo slovo »zápas« charakterisuje nám tento zajímavý český druh zápasu, neboť pouhý již název ten značí, že výkon jím označený koná se za pás. Jako snad posud všude praví vesničané nosí vůbec kalhoty spjaté řemeny, tak i Slováci chodí s »nohavicami« sepjatými pěknými ozdobnými a lesklými řemeny. Jdou-li šohaji »na řemeně«, či »za pasy«, neb »o kosírek« tedy stanou ve střehu v levo, uchopí se vzájemně za řemeny tak, že pravou rukou drží řemen protivníkův v předu v poloze dlaní neb hřbetní a levou rukou po straně v levém boku v poloze hřbetní neb dlaní. Takto se k zápasu postavíce, snaží se pak druh druha tlakem levé ruky dolů a zvedáním pravé ruky nahoru a zároveň přitahováním levé ruky k sobě a odtlačováním pravé ruky od sebe z rovnováhy vyšinouti a položením mu nohou na záda na zemi jej položiti. Je-li však protivník mrštný, tedy mrsknutím staví se na nohy a mocným trhnutím pravé ruky prohne tak svého odpůrce, že rychlým nárazem naň porazí ho k zemi. V některých krajích Slováčka je však každý úskok, podrážení nohou, chytání za hlavu a pod. zapovězeno.

Slovo »zápas«, kusá a přec zřetelná zmínka Veleslavínova, jakož i to, že nikde jinde posud nenalezli jsme používání podobného zápasu, vede nás k přesvědčení, že v slováckých »pasech« zachovala se nám stará česká svérázná cvičení úpolnická.

Podle základního postavení k lidovému zápasu, zejména dle poloh paží rozeznáváme čtyři způsoby zápasu: 1. Pravou paží položenou na

rameni soupeře, levou otočenou kol jeho pasu (Něm. Brod, Lužice u Hodonína), »do křížku«, dle Dobšinského: »za pase«. 2. Obě paže obemknuté kol soupeřova těla (Liptovský sv. Mikuláš). 3. Obě paže položené na ramenech soupeře (Telč na Moravě), »do křížku« (Kostice na Moravě), »za kabelky«. 4. Oběma pažema držeti soupeře v pasu, levou pobok, pravou v předu (mor. Slovácko), »za pase« (Lužice u Hodonína), »na řemeně«.

Házení do křížku již namnoze pominulo úplně, nebo jinde toliko udrželo se u povyrostlejší mládeže. Pohnutky k zápasu bývaly a jsou rozličné. Dle vypravování starších v Lužici u Hodonína bylo pasování takovéto: Šohaj přišed do hospody k muzice a chtěje se silou a obratností svou proslaviti, vyzval přítomnou chasu, aby některý, kdo ze šohajců je odvážný, šel se s ním »pasovať«. Vystoupil-li některý, tu složili oba své »kosírky« (volavčí péra, která jsou symbolickými značkami mužnosti), aneb peníze za ně v obnose 3—6 zl. na stůl před »pudmistra«, nebo rychtáře a výbor, a začali se »pasovať«. Šohaj k zápasu vyzývající musel zápas započíti, musel »soliť«, totiž uchvátiti soupeře a snažiti se poraziti jej. Kdo padl na zemi a byl odpůrcem na zemi přidržen, prohrál, a vítěz vzal si oba kosírky nebo peníze.

Byli-li však oba stejně buď silní neb obratní, a žádnému nepodařilo se soka položiti na zemi, tu podali si prostě ruce a potřásli si jimi, uznali se mlčky za »chlapy sobě rovné«, a každý vzal si svůj kosírek nebo své peníze.

Šembera ve svém pojednání »O Slovanech v Dolních Rakousích« v Č. Č. M. r. 1845 vypráví, že »Slováci si zde na pěkném vzrůstu a síle nemálo zakládají. Aby tělo otužili, přivykají od mladosti zimě, horku a obtížným pracím, a odrostlí podnikají mezi sebou tuhé zápasy. Bývá to na př. zápas o kosírek. V neděli nosí klobouk, který si zdobí pérem pavím, zastrčeným za červenou stužkou do oblouku, od pravice k levici se vznášejícím. Péro to, »kosírek« nazvané, smí nositi jen kdo vítězstvím v zápase dal důkaz své srdnatosti a síly a prokázal tím, že rovná se druhým. Je-li mu 18—20 let a cítí se dosti silným, že by v zápase s kamarády obstál, koupí si paví péro a zatkna si jej za klobouk jde mezi ostatní a zde jej závodníci vyzvou k zápasu, vyvedou na prostranné místo a u přítomnosti množství diváků jeden po druhém jde v zápas, který kterého porazí. Prohrál-li nováček, vysmějou se mu a musí kosírek sejmout, zvítězí-li, tleskají mu a chasa jej přijme ve spolek.«

Dle zprávy, kterou jsem dostal z Rohatce u Hodonína, bývá příčinou »pasu« i pěkný »kosárek«, nebo »řezál« (pštrosí péro). Setkají-li se totiž dva šohaji, z nichž má jeden velmi pěkný »kosárek« a druhý po něm zatouží, tu vyzve majitele pěkného »kosárku« »na pase«. Také každá urážka »stárka« má v zápětí »pase« v přítomnosti veškeré chasy. »Pasování« nastává též, vytrhne-li šohaj šohaji »kosírek« z klobouku. »Daj sem kosírek!« volá oloupený, »nědám!« odpovídá druhý. »Poď za

pase o kosírek!« vyzve napadený svého soupeře a již oba shazují si kordule, vyhrnou rukávce a »jdou se pasovať«.

Zápas sám provádí se, jak již poznamenáno výše, z různých základních postavení. V Lužicích u Hodonína jdou »do křížku« a na uherském Slovensku dle Dobšinského »za pase« tak, že postaví se do střehu v levo, pravou paži položí na rameno soupeře a ruku v poloze hřbetní na záda směrem dolů, levou paži dá pod soupeřovu pravou paži a ruku v poloze hřbetní položí na záda směrem dolů. Střeh i chmat podobný možno pozorovati již na starých vyobrazeních. Poučují nás o tom egyptské památky (viz Scheinerovy Dějiny cvičení tělesných 12) a vidíme jej i ve Wallersteinském rukopise německém na obraze 37. Z tohoto základního postavení útočí soupeři na sebe. Silnější učiní výpad v před a snaží se chmatem krčním poraziti přes svou nohu protivníka, tiskna jej levou rukou k sobě nahoru a pravou rukou stlačuje ho v levo dolů; obratnější soupeř snaží se však trhnutím uchvácené ruky soupeřovy strhnouti ho na sebe a rychlým nadhozením sraziti pod sebe. Kdo přidrží povaleného na zemi, aneb pustí-li se povalený protivníka, je zápas rozhodnut.

Tohoto druhého chmatu, který nazýváme v sokolské tělocvičné soustavě »břišní přítrhon«, užívají i Rusové při svých zápasech »s parženim na zem«.*) Podle Pokrovského**) začíná prý »borba«***) obyčejně »lehkým drážděním druha druhem a zatím každý z nich vyhledává nejvíce pohodlnou minutu, aby silně svého protivníka křepkým uchvácením za ruku vyzdvihl s místa a přitrhnutím k sobě zády pak náhle ho na zemi položil.«

V okolí Něm. Brodu »poráží se« chasa »do křížku« jako v Lužicích, avšak ze střehu v pravo, načež se soupeři těsně k sobě přimknou, až prsama i tvářema se vzájemně dotýkají. Je to vlastně chvat křížní, v němž snaží se druh druha stlačiti na zemi, aneb jím o zem uhoditi. Před zápasem smluví se zápasníci, smějí-li si nohy podrážeti neb ne; obyčejně však je to zakázáno. Poraženým je zápasník jen tehdy, leží-li na obou lopatkách; leží-li pouze na boku, je zápas nerozhodnut a znovu se podniká. — Podobně zápasí — jak mi sdělila pí. Vlasta Pittnerová — na Žďársku, avšak k přemožení soupeře stačí prý, když je poražen na koleno.

Téměř snad všude u lidu našeho, ano i v Rusku je zápas rozhodnut jedině tehdy, leží-li jeden ze zápasníků na zádech (obou lopatkách), kdežto u jiných národů stačí (i u Slovinců je to), když je pouze na zem poražen. Při »borbě s poverženim na zemi« musí vítěz držeti poraženého tak dlouho na zemi, pokud tento sám nepřizná své poražení. »Dle toho vítězící stará se o udržení svého protivníka na zemi na zádech kleknuv si na kolena tak, aby mezi jeho nohama nacházel se trup poraženého a aby jeho ruce silně tiskl k zemi, jinak on by mohl převrátiti se na život (břicho) a opříti

*) „Борьба съ пораженіемъ на землю“.

**) „Дѣтскія игры преимущественно русскія“. Москва 1887. 137—138.

***) Борба = zápas, борець = borec, zápasník.

se rukama o zemi tak, že by opřev se též kolenem o zemi svrhl vítězícího na zemi a tak jej porazil. Také u Gruzinců »nutno povaliti protivníka zády k zemi, jestli nepovalen protivník na záda, borba sčítána za neukončenou a nerozhodnutou.«

V Liptovském sv. Mikuláši »obyčajne popad pazuchy (podpaží) chytia sa dvaja (dva) mocní šuhajci.« Základním postavením je tedy zde již chvat křížní. Poraženým je ten, kdo na zemi přidržen. Chvat tento nalézáme již na obraze v kameni vyrytém berlínských musejních sbírek, který představuje známý zápas Heraklea, jakož i na bronzové sošce týž zápas představující. Ano i ve vzpomenutém již rukopise Wallersteinském na 52. obraze.

V Kosticích u Lanžhota jdou šohajci též »za kabelky« položíce si paže na ramena, jednou rukou se přitahujíce, druhou odtlačujíce, čímž snaží se jeden druhého »vytočit« z rovnováhy a tak na zemi porazit. Při tom kladou si křížem nohy a podrážejí se. Mezi pravidly gruziňské »borby« nalézáme věrné provádění tohoto zápasu. Lehkým úderem podobně snaží se zápasník odpůrci nohy podrazit a vytočením podraziti na zemi.

Zápasy našeho lidu byly dle toho, co zde krátce shrnuji, dosti charakteristické a měly mnoho svérázných, českých prvků a součástek v sobě. Bohužel, čím dále, tím více upadají v zapomenutí, hynou nezdravým surovým rvaním, jež mívají často zápasy za následek.

Ještě v nedávných dobách kvetly v mnohých krajích Moravy, i uherského Slovenska, ano i Čech v míře velmi utěšené a byly prováděny okázale obyčejně před rychtářem obce, radními a sousedy. »Stárek«, jehož si chasa volívá, býval rozhodčím, a jména vítězů rozhlašována po celém kraji k jich nemalé cti a vážnosti. V Rohatci na příklad posud ve vděčné paměti chovají, že Martin Havlíček netoliko ku své cti, ale i ku cti své obce čestně zvítězil před 45 lety v Hodoníně v zápase, který měl s jedním stárkem z Bojanovic. Před 25 lety František Havlíček, rolník z Rohatce, patrně syn předešlého, zápasil se sousedem rolníkem Janem Hasíkem před představenstvem obce za zvuků hudby a čestně vyhrál vědro piva.

Rohování se v našem lidu úplně nezachovalo, nýbrž pouze jeden díl jeho — aspoň dle Veleslavínovy poznámky v Nomenclatoru sl. 618 můžeme se právem domnívati, že bylo v starších dobách v Čechách pěstováno. Ba z jeho slov můžeme se i správně domnívati, že staří Čechové při zápase potírali své tělo mastí, poněvadž mluví o »masti zápasníkuow«. Ovšem nepotírali si celé tělo, jako staří Řekové, ale za to bychom zcela věrohodně mohli přijati za pravdu, že si horní končetiny — ne však ruce — mastí třeli, aby kůže byla kluzkou. Naproti tomu rohování lišilo se od zápasu starých Čechů tím, že při něm masti užíváno nebylo. Zde se bili odpůrci »za sucha« a odtud Veleslavínův název »z sucha bitec«. V názvu tom skryta je tedy jedna vlastnost staročeského rohování, která nám zajímavě vyznačuje i rozdíl mezi zápasem a rohováním. Na Mladoboleslavsku a i na Žďársku — pokud totiž bezpečně to vím — zachovalo se v mládeži

i u dospívajících jinochů rohování ve formě rubání do vrchních svalů horní končetiny. Dva jinoši vykasají si rukávy až na rameno, stoupnou si naproti sobě ve výpad pravonož tak, že jich pravé nohy stojí asi na jediné přímce, kterou by bylo skoro možno vésti po levé straně jich chodidel, a jejichž konců dotýkají se paty levých nohou. Nyní jeden »sekne« zaťatou pěstí své pravé ruky svého odpůrce do svalů kosti ramenní skrčené jeho horní končetiny a rychle skrčí svou paži, načež jej nyní odpůrce obdaří pádnou ranou své pěsti pravé ruky. Tak bijí se oba, pokud následkem úderů těch nestane se svalstvo tak ochablým, že jeden z nich stane se k dalšímu boji neschopným. Na Žďársku říkají, že se tlučou »do brňavky«. Cvičení toto jest pro svalstvo velice výdatné a pomáhá nemálo ku znamenitému sesílení paží.

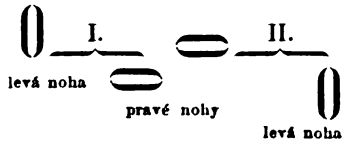

Je to dosti politování hodné, že v době, kdy všichni národové kulturní znají zevrubně všechnu tělesnou výchovu svou, kdy lidová cvičení tělesná tvoří v mnohých literaturách objemná oddělení, my téměř pranic se nestaráme o to, abychom sebrali tělesná cvičení svého lidu v dobré odborné práce a sbírky, abychom vědecky zkoumali, co v lidu našem je čistě našeho, svérázného a upraveného a co vlivy ciziny k nám se dostalo. Cvičení tělesná jsou tak zajímavým a důležitým činitelem pro studium kulturních dějin národa, že žádný dobrý kulturní historik nemůže prosté přes ně přejíti, neboť právě v nich zračí se praktická důmyslnost a vynalézavost lidu, který již ode dávna přizpůsoboval tělesnou výchovu mládeže své i svou skutečným praktickým denním potřebám.†)

Václava Františka Kozmanecia lidové hry z let 1644—1646.

Z rukopisu kláštera strahovského podává ThDr. **A. Podlaha.***)

V rukopisném sborníku literárních prací Václava Františka Kozmanecia**) zachovaly se také prostonárodní jeho hry divadelní. Stručný obsah jejich uveřejnil Erwin Weyrauch v „Sitzungs-

†) S poděkováním uvádím, že kromě knižních pomůcek byly mně pramenem soukromé dopisy pana Urana Podtatranského, spisovatele ze Sv. Mikuláše, pana Mil. Bělavského, učitele z Modře na Slovensku, pana učitele Jos. Kopeckého z Luzic u Hodonína, p. Fr. Ploskala, úředníka z Hodonína, a mnoho jiných.

* Za laskavé zapůjčení rukopisu povinné díky vzdáváme velep. bibliotekáři P. Iv. Wagnerovi.

**) Životopisné zprávy o něm viz v Jireckově Rukověti I., 401—402.

berichte der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag" 1860, str. 63—65, případnou pak charakteristiku i ocenění jich podal F. Menčík ve svých „Příspěvcích k dějinám českého divadla" 1895, str. 81—82, 89. Hry však samy dosud tiskem uveřejněny nebyly. Jelikož však pro kulturní dějiny naše nejsou bez významu, podáváme z nich zde, co vůbec bylo lze uveřejniti. Některé z her těch oplývají totiž hrubostmi a sprostotami, jichž reprodukovati nelze. Nejsou to ovšem nikterak raffinované oplzlosti, s nimiž setkáváme se nezřídka v kusech moderních, nýbrž s morálního stanoviska poměrně nevinné věci, pro něž zvyklí jsme užívati eufemismů, a jež zde bez obalu se vyslovují. Taková místa jsme tedy vypustili, naznačivše dotyčné místo tečkami.

Surová doba třicetileté války jeví se vůbec v těchto Kozmaneciových hrách. Čtouce tyto výtvory musíme nezřídka žasnouti nad vkusem obecenstva, jemuž se něco takového vůbec mohlo líbiti! Než, jsou-li světské hry Kozmaneciovy do jisté míry pouze — abychom tak řekli — pathologickými dokumenty úpadku kulturního, jejž národ náš v tehdejší době sdílel se všemi národy středoevropskými, poskytují nám duchovní jeho hry přece jakous takous náhradu ušlechtilejším obsahem i lahodnější formou.

Celkem zachovalo se devět her Kozmaneciových, z nichž dvě jsou obsahu náboženského, ostatní pak obsahu světského. Otiskujeme je úplně věrně (až na zmíněnou již kastigaci), obnovivše toliko jejich pravopis.*) Ve stručném úvodu, jejž položili jsme v čelo každé hry, podáváme vždy několik nejnutnějších poznámek.

A. Hry světské.

I. O selském synku chtějícím žákem býti.

V rkp. strah. na str. 375—397. Tendenci této hry naznačuje prologus: v nectnostech sedláků, jež se zde líčí, má i městské obecenstvo na hru se divající spatřovati odstrašující případ podobných chyb svých; snaha pak selského synka, jenž chce žákem býti, zahanbiti má studenty, kteří majíce ke vzdělání svému příležitost, jinými věcmi čas zabíjejí. Nápis: Intermedium kratochvilné o sedlském hňupu chtějícím žákem býti.

Osob rozmlouvajících jest šest: 1. Kuba, otec. 2. Vávra, jeho syn. 3. Krčmář. 4. Regina, dcera jeho. 5. Bára, krčmářka. 6. Mikeš, syn krčmářův.

Prologus. Všeckno se všudy zle páše, smýšlím, že ta kukla naše, v kterou jsme teď oblečeni, my sedláci a chrapouni, také též i na

*) Veškery zvláštnosti řeči bedlivě jsme zachovali; tak zejména veškery dialektologické odchylky, jako na př. hučit místo učit, radče m. raději, hyn m. tam a mn. j.

mnohého trefí se synka městského. Dobří se teď neštráfují, ani kterak potupují, neb kdo jest ctnostným a mravným, jest Bohu i lidem známým, jeho ctnost se všude chválí, doma, v lese i na poli: než tuto se dotýče těch hejskův a bláznův nám rovnejch, kteří moha se učiti, nechtějí než troupi býti. Ve dne, v noci pijí, žerou a jako blázni se perou. Mnohý, by nechal korbele, býval by častěji v škole. Mnohý, pospíchaje k freji, aha — vyhne se kolleji! Zas kartův, kostek by nechal, častěji by v kostele býval. Nedivit se nám sedlákům, od přirození sprosťákům, že někdy matku i otce nectíme tak, jak Bůh míti chce, an toho téměř víc v městě nachází se pravím jistě, nebo mnohý otci svému smí v oči tykati, jemu bláznů, oslů nadávati, ba pravdu mluvíc — i práti! Mnohý mu šelmuje, laje, s pěstí se naň potřásaje — tak pěkně ctí otce svého, že smí i strčiti jeho! Protož toto štráfování takovému k napravení sloužiti bude, tak soudím, a sám, jestliže v čem bloudím, s ochotností napravím se. Ty, kdož's ctnostný, nám zasměj se, a odpusť naší hlouposti, přestávaje na své ctnosti.

Kuba otec. Milý synu, jak jest to pak, že ten svět jde tak naopak, všickni lidé, mladí, staří jsme podobni nosem, tváří i očima také k sobě, majíc každý uši obě? Však víc jeden nežli druhej, jest nad něj hrubě bohatej: někdo ve dne v noci dělá, až mu hned teče pot z těla, a do ustání pracuje, chleba sobě dobývaje, avšak s nic nemůže býti, musí jako kluk choditi. I, synu, blázne, poslouchej, ne jako vosel se viklej, neb neníčko mluvím moudře a bez poblouzení dobře!

Vávra syn. I, i, Kubo, Kubo, táto, jest mi náramně divné to, že by ty měl moudrým býti a něco dobře mluviti, však to u tebe nebývá, mluvíváš co ňáká slíva.

Kuba otec. Blázne, synu, nediv se nic, však já budu moudřejší víc, budu-li tak dělat často a navštěvovati město.

Vávra syn. Nu, chmeli, kolikrát's v městě byl a vožral's se tam čistě, avšak o žádné moudrosti nerozprávěl, než o bláznovství. Což pak nyní o ní mluvíš, že se s ní tak velmi chlubíš? Proč pak, táto, neoznámíš, a jí mně též nevyučíš?

Kuba otec. I, . . . syne, Vávro, synu, včera jsem sobě ved psinu: v městě notně, švarné jsem pil, až jsem se hned notně opil. Pak jsem přišel mezi žáky do školy, notné jebáky, voni tam pěkně zpívali, ba divně fasolovali. Mne také učili tomu, měl jsem se dost bystře k tomu. Já již skuro všecko uměl — než že jsem zase zapomněl.

Vávra syn. Což jsi se naučil mnoho, když zapomněl všeho toho — mluvíš, jakoby . . . . hrál! Táto, radče bych tak nechal, když pořád s koncem nemluvíš; co pak tím tlacháním míníš?

Kuba otec. Vávro, nemíním jiného, než že chci dovésti toho, abysi také byl žákem, ne tím smrdutým hnojákem, neb o nás sedlácích v městě mluví všickni dost nečisté, že hnojem . . . nikdy pižmem nevoníme.

Vávra syn. Ale ne v hrdlo lži, táto, hoden's kyjem bití za to — vždyť, když chcem do města jíti, máme obyčej se zmýti: tvář, hlavu,

také i ruce — ač jednou dostiť jest v roce. Potom plíšek, nohavice, vezmouc i vokruží sice, nosíme se také v městě .... notně čistě.

Kuba otec .... praví: A jako kůň nosem supáš, ústy pak jako vůl dýcháš! Musíš, chceš-li žákem býti, jinačejší mravy míti, neb by toho netrpěli — spíš by tě ven vystrčili.

Vávra syn. Ó, bodej tě — ať nedím nic — uvázali; však to sic z plic! A neměj, pantáto, za zlý, neb nemá bejti zlý za zlý: jak's mne vycvičil, tak mě máš! Komuž vinu než sobě dáš?

Kuba otec. Je sic pravda, dobře pravíš, ale radče, kýž mi povíš, budeš-li chtít bejt tím žákem, jak jsem pravil, ne sedlákem? Nyní oba mytí nechme, však přece trochu pěkni jsme.

Vávra syn. Až se, tatíku, poradím, potom po radě učiním, co mi se bude líbiti, a snad budu ním chtít bejti.

Kuba otec. Raď se brzy, já tu státi nemám kdy, s tebou tlampati. A kde se pak radit půjdeš? Pročež přede mnou neprožveš?

Vávra syn. Kdež, než do krčmy k Vávrovi, k tvému a mému kmotrovi? On mi dá o tom dobrou radu, co bych měl činiti, vnadu: jest rozumný, jsa krčmářem, k tomu fojtem neb rychtářem.

Kuba otec. To, to, to, v krčmě je rada?! Což's se zbláznil? — Však tam zrada spíše bývá — mnozí vědí! Ty třebas k šibenici jdi! Ale hle, že tam má děvku, kmotříčka krčmáře dcerku.

Vávra syn. Táto, táto! abych slyšel! co bych tě tu vypomlázel, dalť bych radit k šibenici! — ty táhni k pluhu, k radlici!

Kuba otec (odchází). Bude z provaza, tuším, žák, jako z krkavce bílý pták!

Vávra (přichází ke krčmáři). Dej vám Pán Bůh Vávro, kmotře, dobrej den po ranním jitře!

Krčmář. Ale, ale, zdráv byl kmotře, můj milý upřímný bratře! Toť jsou u nás divní hosti, škoda, že není psích kostí, ctíť tě, jonáka ctného, ke mně vždycky upřímného.

Vávra. I, jsem já snad upřímnější, k tvé dceři, mé nejmilejší. Nyní jdu k tobě na radu, abys mi poradil pravdu, mám-li v městě žákem býti, tak, jakž to tatík chce míti?

Krčmář. Bude-li slavík z krkavce, také z vlka tichá ovce, ze psa zajíc, z mrchy vůně, zbráníš-li kuřata kuně, půjde-li zpátkem Vltava, tancovat na ledě kráva, bude-li žid pravý křesťan, milosrdný lakomý pán, bude-li liška s kohoutem ve vsi se pásti za plotem, panna pak na jednom dosti bude-li mít v upřímnosti — také ty žákem můžeš být, když se ty věci budou dít.

Vávra. Ó, ó, málo o mně držíš! Když ním budu, potom uzříš!

Krčmář. Ba, kdybys ním mohl býti, nemohlo by ti škoditi, nebo, ač štěnic dost mají, vši a blechy je hryzají, však potomně toho zbudou, když v ouřad, v němž já jsem, přijdou. I ty, kdybys se chtěl učit, žákovství a školství cvičit — kdo ví, snad by byl školníkem, aneb tím předním mendlíkem.... Leč já slyším, že chceš ženu?

Vávra. Ovšem chci tvou dceru Rejnu, až se vyučím mendlíčství, žeť míním vstoupit v přátelství. Však jest mi dávno slíbila. Och, kdyby tu nyní byla, dal bych jí kopu hubiček, ač ještě nejsem mendíček! (Vchází Rejna.) Ach, ona tu, má Rejničko, och, och, mé milé srdíčko!

Rejna, dcera krčmářova. Bodej zdráv byl, můj Vavroušku, přeroztomilý miloušku! Žes k nám také jednou přišel .... Což's pak tak mysli veselé? .... Já tě na dvoře slyšela rozprávět, hned jsem běžela, ty li jsi čili kdo jinej, jenž jsi mi každý čas milej. Povéz mi, jak se daří, znám to, žes vesel po tváři.

Vávra. A což nemám vesel býti: budu se žákovství učiti. Komuž bude než mně chvála? — a tobě také nemalá.

Rejna (pleská rukami skákajíc). Ochy, budu míti žáka, ne toho troupa sedláka. Ochy, já poběhnu k mámé, oznámím jí to samé, že se Vávra bude učit žákovství, mendličství cvičit! (Matka Bára vchází — Vávra jde na stranu k otci.) Mámo, mámo, trochu počkej, ba, co ti povím, poslouchej!

Bára, krčmářka. Kat-liž té dře, že tak křičíš, což se zbláznila, či miníš? Což pak mi povíš? povídej — neb jdi do chléva, hnůj kydej.

Rejna. Ba, již nebudu hnůj klidit, když budu muže žáka mít.

Bára. Ale, jakého pak žáka? budeš míti havrana ptáka .... než by tě sobě .... vzal. Což sem z města k tobě přijde, na frej, s tebou [illegible]? Ale žáka, hleď bláznice, budeš mít, budeš — bířice!

Rejna. [illegible] jen, mámo, povímť a nic [illegible] nedímť: Vavroušek, [illegible] byl teďky u mně nedávno. Bude se učiti v městě [illegible] jistě. Na tom již [illegible] — [illegible]

Bára. [illegible]

M[illegible]

Bára. [illegible]

M[illegible]

sršně udáví, moucha srazí roby kraví, nežli on dojde žákovství, mendličství anebo školství.

Bára. Milej Mikši, ty nevíš nic, nemáť toho oumyslu z plic. Kuba, otec jeho milý, kmotříček náš roztomilý, pravil, jestli žákem bude, že peníze míti bude; povídal, že ondy v městě umřelo dítě zajisté nic delší než tři čtvrti lokte, jsouc zmořeno smrtí. Hned od něho žákům dali tři zlatý, že jen zpívalí, ježto sotva za pět českejch stálo aneb za šest bílejch! A kdyby jich umřelo deset, byli by vzali zlatých třicet!

Mikeš. Kmotr provaz dobře tě lhal — zdaž jsem ondyno nevídal, když jsou funus v městě měli, jakéhos muže pohřbili? Byl na čtyry lokte dlouhej a nedali jim než zlatej. Nad to vod toho dítěte nedali jsou, v hrdlo lhal tě! Tři zlatý spíš vod hrubýho dostalo by jim se toho.

Bára. Nu, nechci víc o tom mluvit s tebou anebo se vadit. Než, přála bych mu žákovství nežli toho sedlákovství. An on sem přisau s otcem jde, s naším kmotrem; jakť si vede! (Kuba. Vávra na plac jdou.) Ale, ale, kde že Rejna, dcera má a jeho věrná? Bude se hned na ni ptáti, vím, že ji musím volati.

Kuba a Vávra (oba mluví). Dejžť Bůh štěstí, kmotra milá, aby*) dlouho zdráva byla!

Bára. Zdrávi byli Kubíčkové, Vavříčkové, kmotříčkové! Nu, vítám vás, poseďte a něco porozprávějte.

Vávra. Inu, třebas posedíme na zemi neb poležíme. Ty nám, kmotra, piva nalej, mé milé Rejny zavolej.

Bára. Hned naleji! Rejnka! Rejnka! pojď brzy, máš tu Vavrouška!

Rejna. Och, mámo, toť ráda slyším; jdu, jdu a brzy pospíším. Nu, vítám vás, kmotříčkové, ušlechtilí panáčkové.

Vávra. Och, radostí se uváži a pro muziku hned káži; když tu již svou Rejničku mám, již dokonce na nic nedbám. Kde kmotr krčmář? ať bude a s námi vesel pobude! Huj, huj, krčmáři, hned nám buď (tu dá piva) a s námi též veselý buď, neb jsem vesel na rozchodnou, maje vandr před sebou. Po svátcích musím pryč jíti a žákovství se učiti.

Krčmář. Jáť s vámi vesel pobudu a vám též notně zahudu; jenom hleďte notně píti a potomně k tanci jíti.

Vávra (připije otci a potom tancuje). Připímť plnou, babře, táto! splň mi: já jdu k tanci za to. (Tu tancuje.) Nu, již jsem se natancoval, též také i nahodoval, musím do jiného jíti, budu-li chtít žákem býti. Já nyní do města půjdu, k vám nebrzy zase přijdu, leč se žákovství vyučím, potom se jináč zatočím. Rejničko, ty se dobře měj a na mě často vzpomínej!

Rejnka. Arciť, můj Vavroušku, budu, aniž veselá nebudu, leč tě zas uhlídám brzy, neb mě bez tebe vše mrzí. Nu, jdi s Bohem, já jdu též pryč, abecedě se pilně cvič!

Finis. Comp. *W. F K. Cz.*

*) Původně stálo „Bodejž“, jež přetrženo.

Kulturně-historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích.

Řada druhá.

I. Čáry u šibenice. Vejpis z kněh smolných zločinného vyznání při právě města Nymburka na Labi.

Z jičínského archivu sděluje **Ferdinand Menčík.**

Vyznání zločinné Zikmunda Satalického. Létha 1616. v sobotu po památce sv. Jana Křtitele Zikmund Satalický, kteréhož vysoce urozený pán pan Heník z Valdštejna na Dobrovici a Kunstberce, J. M. arciknížete Maximiliána rakouského rada a komorník, ku právu města Nimburka, dodati ráčil, jsouce přiveden na místo k trápení zločincův vysazené a maje sobě od osob radních z prostředku ouřadu konšelského vyslaných, (aby o svých nešlechetnostech a nepravostech, kterýchž se proti Pánu Bohu, řádu a právu dopustil, vyznání učinil), napomenutí učiněné oznámil: Co mám více povídati, však jsem prve všecko v pravdě pověděl před trápením, i na trápení a po trápení v Dobrovici, a to jest všecko v pravdě tak. Jsouc napomenut, aby ničehož, čehož jest povědom, netajil, oznámil: Jak šel sem s Janem Nežerkou z Budiměřic a s Vaškem, nádvorníkem jeho, a byla lodí uvázaná u Zboží nedaleko krčmy, kudy se jde k Poděbradům, přeplavili jsme se spolu s Janem Nežerkou na tý lodi na druhou stranu a šli sme k šibenici poděbradský, a Nežerka uvázal sobě na tyčku nůž a uřezal nám toho visalce a vzal ten provaz z toho visalce na šibenici poděbradský, a Nežerka sám ten provaz pálil a prach z něho dělal. Též, že uřezali sme u Nymburka jednoho visalce z šibenice s Janem Nežerkou a s Vaškem nádvorníkem, to bylo lonskýho roku, Nežerka mu uťal ruku a košili s něho svlekl, a já z toho visalce vzal sem provaz. Opět jsa napomenut, aby svý duši ani bližnímu svému neublížil, oznámil: U Kopidlanské šibenice s Nežerkou a s Vaškem nádvorníkem také jsme jednoho visalce uřezali, jest v pravdě tak a jináče není, to že jest již prve vyznal, i také poznamenáno, své duši ani žádnému neubližuji, žádnej mne k tomu nenavozoval nežli Jan Nežerka. A Vaškovi tomu nádvorníkovi říkají Jan, ale on sobě to jméno sám přezděl Vašek. Všecko, co jsem prve vyznal, pravda jest, chci na to na všem mile umříti, i také jsem na to velebnou svátost přijímal, že jest to věrná pravda. Když jsem s ním koliv jel nebo šel, platil mi po 6 gr. Tehdáž, když jsme šli na Chotětický panství do Záhornice a když jsme my ty prachy sypali, pohunci tehdáž byli na vohradách a nás honili, Jan Nežerka ujel na kobyle a já se schoval do ovsa, nebo tehdáž ještě ovsy byly na poli nesekaný, a to sme proto dělali, aby kobyly mřely. Jest ten visalec, kteréhož má

Nežerka v pytli zašitého, na poly shnilý, a pomáhal jsem ho sám zdvihati k žlabu, s ním žlab vytírat, a ležel zakopaný po levé ruce pode žlabem v maštali, a tomu jsem se všemu u toho visalce Nežerky učil, a kdyby ho nebylo, byl bych v takové trápení nepřišel.

Pan purkmistr a páni radní města Nymburka na Labi, maje toto vyznání Zikmunda Satalického v svém bedlivém uvážení, ráčili jsou jeho Zikmunda za ty zlé skutky k smrti ortelovati a to tak, aby Zikmund Satalický třemi šnyty po hřbetě dřen, když by jemu hnáty kolem zlámány byly, aby do kola vpleten a s ním do povětří vyzdvižen... A tak vedle jeho vyznání a ortele na něj vynešeného exekucí téhož dne v pátek po sv. Petru a Pavlu (1616) vykonána jest.

II. K prostonárodnímu lékařství a hledání zloděje přeslenem.

Z rukopisu dvorní knihovny ve Vídni č. 3454.

Sděluje **Ferdinand Menčík.**

Proti kameny. Item wezmy ot bresque skerzipky a spal ge w nowem hrnczy wstawye na vhle az na prach. Potom wezmy schipky a otenday spiczky a crne swrchu a vsuss gey dobrze v peczi anebo na horkich kamnach. A potom stlucz na prach a smiess spolu s peczkowim prachem a potom wezmi zindawu a crweni rzebrzik, gesto crwenie ktwe, warz to w starém piwie spolu a neday kipietij a neotkrway, a piwo at nenie kissele any horzke. A kdizt dobrzie vwrzie, otstaw ot ohnie a neotkryway, at para sama pod przikritim na dno padne. Potom kdiz prostidne, vlerz sobie toho piwa, czozt sse bude zdaty. A naspiss do nieho toho prachu, czozt sse bude zdaty, a przez rano a v weczer.

Proty hlawne bolesty. Item wezmy ffarby aneb skrzinku, gablko oblup dobrzie a ssekay drobnie. Potom wezmy gadra brzeskowa a biele kadidlo, zetrzy biele kadidlo z brzeskovymi gadrami, potom wkidny gablka w to kadidlo, a zetrzy spolu a vdielay iako kasku; wezmy pak wina dobreho a przily k tomu, at malo zidsse bude; wezmy pak kudele konopne, a vdyelay stirzy flastry jako dlan a pomaz gich tu masty, a poloz anebo prziwiez dwa na zidowini a dwa w til nazad nawazy ne wedle sebe inhed a lehay s tiem, a mozessly i chod; budet lepe.

Proty vkusseny stekleho pssa aneb hada: Napiss tato sslowa a day sniesti, kohoz gest sstekly pes ukussl, potom konczi po kteremz pocznes pssaty at potom konczy ssnie † Yran † kiran † kirian † kastugan † strugle †.

Wezmy pecznecz a sstirzi noze a wrzeteno a przeslen pak ty cztirzy noze wstrcz w ten pecznecz proti sobie na krziz a wrzeteno v prostredek, pak wstrcz przeslen na wrzeteno a drz sam druhi proti sobie na tiech prstech podle maleho prstka, na lewe rucze pak ty rzczi wzal Petr, aneb na kohoz sse nadieges menuge ho krztienim menem a ziemena czo gest vkradl a kde gest wzato a druhi ma.

III. Knihy lékařské pana Petra Voka z Rožmberka.

Podává **Lud. Domečka.**

Dostalo se nám prostřednictvím p. Frant. Lega, ředitele dívčích škol v Jindř. Hradci, do rukou 63 listů a 29 útržků z knih lékařských, psaných úhledným písmem XVI. stol. Knihy ty náležely zemřelému již lékaři p. Kittlovi v Strmilově, po jehož smrti přišly na zmar. Jen těch několik listů a útržků, z nichž nadělány byly částečně již kornouty na tabák, podařilo se sehnati p. Rudofu Šeckovi, učiteli ve Strmilově. Ti, kdo viděli knihy ty u p. Kittla, tvrdili dle sdělení téhož p. učitele, že z nich ještě asi $^2/_3$ listů chybí.

Kdo byl pisatelem těchto knih lékařských nebo aspoň pro koho byly sepsány, bylo zajisté poznamenáno na titulním listě, který však se nezachoval. Než přece podle dvou zmínek v textu uvedených dostali jsme se na stopu jejich vlastníka. Vzpomínáť tento na jednom místě švagra svého hraběte Gasolda, od něhož zvěděl, jaká slova mají býti vyryta na prstínku noseném proti morní bolesti. Jinde opět dovolává se nejmilejšího bratra pana Hynka Brtnického z Waldšteina, který dal mu recept prachu červeného „pro pesteleptii a jiný nemoci, obzvláště pro nemoc, ježto slove Uherská“. Jak † prof. Mart. Kolář laskavě sdělil, byl vlašský hrabě Pavel Gasoldo švagrem pana Petra Voka z Rožmberka, jehož sestru Evu měl za manželku. Hynek Brtnický z Waldšteina byl pak jeho dobrým přítelem, neboť jak se v té době pravívalo, nejmilejším bratrem. Náležely tudíž knihy lékařské, jejichž zbytky do rukou se nám dostaly, panu Petru Vokovi z Rožmberka.

Sepsány byly tyto knihy lékařské nepochybně v posledním desetiletí XVI. stol. Bralť si r. 1578 hr. Gasoldo za manželku Evu z Rožmberka, r. 1580 oženil se Petr Vok z Rožmberka s Kateřinou z Ludanic a tím v blízký styk vešel s přítelem jejím Hynkem Brtnickým z Waldšteina, r. pak 1582 manželé Gasoldovi z Čech odjeli.*)

Lékařské knihy pana Petra Voka z Rožmberka obsahovaly, pokud ze zachovaných zbytků lze souditi, nejprve pojednání o různých chorobách. Tak nápis jedné kapitoly zní: „Knihy ranné“, jiné: „O mnohých ženských neduzích“, „O početí dětí“, pak následuje herbář a různé recepty a na konec připojen je planetář. Je to kompilace z různých knih, dále rad a receptů, jichž se panu Petru Vokovi z Rožmberka dostalo od jeho známých a přátel. Sám k tomu ukazuje na několika místech. V kapitole „Knihy ranné“ poznamenává: „Tuto se počínají s velikú prací a pilností a jiných kněh sebrané a užitečné, neb sú z kněh slovutných a výborných mistrův vybrané“ a při planetáři praví, že čerpal z mnohých knih velikých hvězdářů a mistrů. Některé lékaře uvádí jmény, jako: „mistra Albrechta“,

*) Za zprávu ve příčině určení času, kdy lékařské knihy p. Petra Voka z Rožmberka byly sepsány, vzdávám díky p. Frant. Marešovi, archiváři v Třeboni.

„mistra Nyglasa“, „Bartoloměje Kharrichtra“, „doktora Kreutla“ a „doktora Craty, který u třech císařův životným lékařem byl“. I při radách a receptech, psaných česky, německy a latinsky, někdy se zmiňuje, od koho je má, na př.: „Pan Jan mladší z Šelenberka mne naučil, praví, že jest to na mnohých zkušená věc.“ Recept proti nemoci Uherské měl od svého bratra Hynka Brtnického z Waldšteina a o jiném praví: „Tuto je recept od krále Ferdinanda jeho Mti. pro obecný lid.“

Na konec uvádíme aspoň čtyři ukázky z knih lékařských pana Petra Voka z Rožmberka:

O listu dubovém. Věř zajisté, že králi Uherskému v Konstanci dal císaře řeckého bratr napsáno o dubovém listu, kdož vezme dubový list z mladého dubu, druhého máje totižto na plnost měsíce před sluncem a usuší jej a dá ten prach udělaje pití s vínem dobrým teplým, tomu, kdož má hlízu aneb tráven jest, že zajisté na všem světě nic lepšího lékařství není, by člověka uzdravilo, krom samieho Pána Boha.

Jak máš méle bráti z dubu. Takto učiň vezma méle dubové v levu ruku a měj v pravé ruce nuož a rci: „Ve jméno Pána Jezu Krista Nazaretského zaklínám tě, aby vzalo moc proti vší padúcí nemoci.“ A tak učiň jednu ránu nožem. Po druhý rci: „Ve jméno najsvětějšího a najtrpčejšího umučení jeho, pro kteréhož nebe a země se třásla, zaklínám tě“ ut supra a udeř druhú ránu nožem. Třetí rci: „Ve jméno najsvětějšího a najblahoslavenější panny a matky Marie Jezu Krista Syna Božího zaklínám tě“ ut supra a učiniž třetí ránu a tou třetí ránú teprv utni méle toho dubového a tak muožeš zaklínati, dokud chceš, a dajž komu chceš aby nosil anebo nosila v prstenu při holém životě a zajisté uzdraven bude ten člověk. A jmele má bráno býti před sluncem tím obyčejem svrchu psaným u veliké čtvrtek. Ten prach z dubového mielí sprošťuje padúcí nemoci přijímaný s ženným vínem. A to dí mistr Plinius, že to jest jisté.*)

Kdo chce zvěděti, má-li nemocný v té nemoci umříti anebo v jiné kterékoliv věk. Měj tajně verbenu při sobě a přistupě k nemocnému řekni jemu: „Kterak se máš?“ A otpoví-liť a řka: „Dobře“, věz to, žeť se z té nemoci zhojí, pakliť dí: „Zle“, tehdyť umře.

Prstínek dobrý nositi s těmito slovy proti morní bolesti od hraběte Gasolda švagra mýho.

---

*) Srv. Zíbrt, Kouzla a čáry u starých Čechů, Pam. Arch. XIV. Výkladu o tom, k čemu jmělí se užívá, zachoval se jen konec, list se začátkem je ztracen. Uvádíme z něho aspoň toto: „Také kto má padúcí nemoc, tomu přivěž toho mělí ku pravé ruce, aby toho měli nosil při holým životě. Také, komuž se jest krev spekla v životě od upadení anebo od uražení rozličného, ten vař ten prach dubového jmelí v víně. A potom vezmi vařené tvrdý vajce a vyňmi z něho žlutek a rozetři v tom víně a takto to víno teplé s tím žlutkem pí na štítrovu. Také, kdož má hlísty v břiše neb v žaludku, ten požívaj toho prachu, neb toho mělí v krmích listu aneb v pití a ihned zemrú všechny červy. Také, kdož jede cestu na koni a má při sobě tu melu, ten se kuoň neochvátí vodú ani kterým větrem.“

Tyto slova mají vyryta bejti na prstínku: † Jesus † Crucem † Pro † Nobis † Subiit † et † Stans † in † illa † Sitinit † Fossis † Clauis † Sacratis †. A tyto slova vnitř v prstínku: † Monibus † Pedibusque † Satere † Jesus † autem † Per † Medium † illorum † Ibat †.

IV. Starobylý obyčej ve svatebních smlouvách jindřicho-hradeckých.

Podává L. Domečka.

V jindřicho-hradeckých smlouvách svatebních, sepsaných v 16. a na počátku 17. stol., děje se nejednou zmínka o starobylém obyčeji, dle něhož povinen byl muž ženy zesnulé dříve dne a roku z výbavy její nejbližším příbuzným jejím vydati některé klenoty z hlavy a života. Ve smlouvě svatební z r. 1573. uvádí se, že má vedle starobylého obyčeje výprava manželky zůstati při muži „chyba dvú klenotuov, jeden z hlavy a druhý z života", na něž může sáhnouti nejbližší přítel. Podobně r. 1595 vyjímají se pro přátele manželky, kdyby zemřela „vedle obyčeje starodávného dva klenoty, jeden z hlavy a druhý z života" a téhož roku „dva kusy, jeden z hlavy a druhej z života". Co klenoty těmi se rozumělo, vykládá se ve svatební smlouvě z r. 1596. „Dva klenoty, totiž čepec a sukni." Ve smlouvě svatební r. 1602 je odchylka od uvedených smluv svatebních, vymiňují se totiž pro příbuzné manželčiny „podli obyčeje města tohoto tři klenoty". *)

Rýbrcoul.

Drobné črty. Podává Dr. V. Tille.

(Dokončení.)

9. *R. proti vojákům v 30leté válce.* [24])

D. III. (38—40). Verbíř naverbuje nováčky, R. jim slouží za vůdce v horách, zavede je, změní se pak v strom, nováčci se vzbouří, oběsí verbíře a sami pak hledají cestu. D. III. (20—22). R. sám naverbuje vojáky, útočí s nimi v horách na nepřítele, a když jej přemohou, jsou to stromy a roští, oni sami místo na koních sedí na oslích a volských hlavách. D. III. (134—136). R. pase v horách stádo koní, vojáci mu

*) Knihy smluv svatebních v měst. museu jindřicho-hradeckém. — J. Orth: „Nástin historicko-kulturního obrazu Jindř. Hradce str. 50 a tamže pozn. 66.

[24]) K válce tricetileté vztahuje se též povídka S. (426—427). v oddíle 7 *b*) a S. (398—400) o plukovníkové v oddíle 14. povídky různé.

je uloupí, ale když je vedou, splaší se koně, poplaší ostatní a lítají několik hodin jako zběsilí, až vojáci spadají a jich koně zdechnou. D. II. (8—10). Císařští přepadnou hlouček švédských v horách, pobijí je, vezmou jim oděv a koně, ale v hospodě najdou pak místo koní otýpku sena a místo šatů hadry. D. II. (114—116). 7 císařských jezdců jde do hor na lup, přepadnou muže na voze, jenž prosí o milost, když toho nedbají, chytne jednoho a zažene jím ty ostatní; dva se nevrátí.

10. *R. se sází a slouží.*

S. (413). R. přijde do města k sládkovi a ptá se ho, co chce za to, co vypije. Sládek chce říšský tolar. R. pak vypije mu všecko jeho pivo dřív, než naň přivolá své lidi. D. II. (188—190). R. na zabijačce nabídne se, že bude dělat jaternice, dostane-li jich pak tolik, kolik jich sní. Sní jich 4 kotle, 150 kusů a pak udiveným upláchne. V hromadách najde pacholek dukáty, jaternice jsou po domě rozvěšeny. D. II. (42—45). R. dá se najmout za drvoštěpa, za to, co pak unese, vytáhne si levou nohou a rozštípe si za chvíli víc než několik lidí dohromady, odnese si pak všechny 4 naštípané sáhy (majetník nezaplatil chudákům za dovoz dříví). D. I. (272—273). R. dá se najmouti jako mlatec za tolik obilí, kolik unese. Odnese pak celou stodolu.

11. *R. zápasí se svými odpůrci.*

D. III. (23—27). Tovaryš potká R., jedoucího na volu. R. zavede jej k podzemní díře a káže mu čekat, zatím co on bude bojovat se zemním králem. Vyletí-li z díry husa, vítězí R., vyletí-li sova, může tovaryš s volem odejíti. Za 2 hodiny vyletí husa, R. vyjde, je nyní pánem celého okresu, dá tovaryšovi jeden roh svého vola, posázený zlatem a drahokamy. D. III. (9—15). Dělník v horách potká R. jenž mu dá u rybníka podržet svého koně, zatím co on bude zápasit s vodním králem. Vyjde-li na povrch vody krev, vítězí R. Vyjdou-li bubliny, může si dělník koně odvésti. R. pak skočí do rybníka, po chvíli se ukáže krev, R. vyjde a je nyní pánem celých hor. Dá dělníkovi odměnou koninu, dělník však ji cestou vysype, přece však doma najde v ranci zlato. D. II. (176—177). Na Sněžce se objevila lesní žena, s kterou se R. rve a ji vyhání, ona však mu zase nadává.

12. *R. se dává popravovat za nevinného.*

S. (376—380). V jednom podkrkonošském městečku ševcovský tovaryš si na výletech tropí z R. smích. Jde pak do světa, R. mu dá nepozorovaně mistrovy skvosty do rance. Je stíhán, najdou u něho skvosty, odsoudí jej k šibenici. Den před popravou přijde k němu R. v neznámé podobě do vězení, dá se mu poznati a vyloží, proč mu to způsobil, na-

strčí si jeho pouta, učiní jej neviditelným, káže mu, aby odešel a po exekuci se pak v městě okázal. R. vezme na sebe jeho podobu, vysmívá se knězi, říkaje: Päperle päp. Totéž říká celou cestu k popravišti, až je oběšen. Sotva pacholci slezou se šibenice, uzří tam jen věchet slámy. Od té doby prý městečko ztratilo své hrdelní právo. D. II. (85—86). Nevinný člověk je mučen ve vězení a odsouzen k stětí. R. mu pomůže ven, dá se setnout místo něho v jeho podobě, ale pod mečem odpadne jen zelná hlávka. (Verse skomolena.)

13. *R. a myši.*[25])

D. III. (165—167). R. prodává pasti na myši jednomu kloboučníku. Tomu se pak stále zdá, že v pasti chrastí myš, ale nic nenalézá, až pak v ranci najde několik myší. D. II. (38—41). R. prodává na Moravě prášek na myši; ti, kdo ho koupili, najdou spoustu zdechlých myší, ale když R. odejde, najdou, že to jsou jen třísky, kamení a pod. Snesou je na hromadu, aby je spálili. Variant 1.: R. zjeví se nad hromadou v podobě mohučského biskupa a vysmívá se lidem. Variant 2.: R. svolá všechny myši na náměstí, jež zove se až dosud myší náměstí, vzroste pak až do výšky ohromné věže, myši naň nalezou, až jej celého pokryjou, on pak s nimi odejde. D. III. (154—155). Nějaký kovář viděl v horách muže, který vedl zástup myší, a proti němu šel jiný („katzenveit") se zástupem koček. Oba zástupy vrhly se na sebe, rvaly se, až pak na konec všechno zmizelo v povětří.

14. *Povídky různé.*

a) (S. 422—424). R. přijede na trh s bednami do hostince, staví se nemocným, okazuje hostinskému své poklady, určí 50 dukátů na svůj pohřeb, pak zemře. Když jej vezou k hrobu v truhle, zpívá si:

„So lasset mich nun hier schlaffen,
Und gehet heim eure Strassen,
Wer weiss, ob ich nicht ehe aufsteh,
Als die mit mir zu Grabe gehn.

Když ulekaní nosiči otevrou rakev, najdou v ní páchnoucí mršinu. Hostinský v bednách, dřív plných pokladů, najde jen samý brak. — *b*) S. (398—400). V 30leté válce jede choť plukovníka jednoho horami. Cestou vyleze kdesi v lese z kočáru, odejde do houští, kočár její jede zvolna dále. Náhle uzří před sebou kavalíra, který ji přinutí jít s ním do jeho paláce, kde jest nádherně uhostěna a obsloužena, musí zůstati přes noc, v půlnoci navštíví ji kavalír, je strašlivě chladný, až ráno dovezе ji na jedno místo, kde se setká se svým průvodem a jest, ač v noci

[25]) V povídkách ostatních jest ještě o myších zmínka v oddíle 7. *c*) verse D. III. (240—250), kde kupci změní se dukáty v myši, a pak v oddíle 1. *d*) verse D. II. (130—131), kde myši vběhnou — prý poslány R. — do panské kuchyně a zkazí jídla.

v paláci jedla, velice hladova. Kavalír zmizí. Dáma ta vypravovala své dobrodružství při hostině před mnoha důstojníky. *c*) D. I. (275—278). Roku 1532 poručil zlý šlechtic sedlákovi, aby pod velkým trestem přivezl z lesa celý dub. Sedlák naříká, přijde k němu R. a slíbí práci provést za něho. Hodí pak ohromný dub šlechticovi do brány, tak že je brána zatarasena, nikdo stromem nemůže hnout, jsou nuceni udělat novou bránu. — *d*) S. (421—425). K dceři jednoho starosty R. přijde jako bába, oznámí, že narodilo se 20 dětí. Pošlou pro kněze, jenž pozná, že 19 z nich jsou jen loutky, dvacáté, pravé pokřtí, bába zmizí. — *e*) S. (421—422). R. prosí v pátek venkovského faráře o nocleh. Slibuje faráři, že, jako theolog, bude zaň v neděli kázat, křičí pak tak, že lidé utíkají, honí je v komži a zmizí. — *f*) D. III. (136—139). Hrabě Schafgotsch upustí prsten do vody, při lovení horského rybníka chytí velkou štiku, pošlou ji hraběti darem, v jejích útrobách je onen prsten. — *g*) S. (414). R. přijede do hostince v Hirschbergu třemi páry, jeden pán tam čeká, aby dostal koně do Prahy. R. slíbí mu, že jej sveze, avšak po celodenní jízdě octnou se v Římě, onen pán musí pak poštou zpět do Německa a nemaje peněz žebrotou do Prahy. — *h*) S. (411—413). Jakýsi mladík domnívá se, že hraje krásně na loutnu, jde do hor, zahrát R. Hraje před palácem, z něhož vyjde pán, hvízdne na hudebníky, kteří hrají daleko krásněji. Mladík je zahanben, R. však jej pošle k stromu, na němž visí věnec, aby si jeden vzal. Když ho donese domů, je zlatý. D. I. (247—250). Student hraje v horách na loutnu zamilovanou píseň. R. v podobě studenta se k němu přidruží, vypůjčí si loutnu, hraje z počátku krásně, potom však vyleze na strom a hraje písničky nebezké. Na žádosť studentovu shodí loutnu s třeskem, jakoby se rozbila, a zmizí. (Verse silně zkomolená. Na konec mravné naučení, že měl student hrát písničky zbožné.) — *i*) D. II. (57—58). V jednom městě chtějí občané stavět věž, R. se jim nabídne jako stavitel, radí napřed věž postavit podélně na zem a pak zdvihnouti. Stane se, pozdě však poznají občané, že je to jen stoh (sena). Chtí ho zapálit, ale R. se zjeví a se smíchem jim radí, aby ho dali dobytkem sežrat. — *k*) S. (387—388). Jeden kořínkář ví o R. zahrádce v čertově rokli, kam se možno dostat jen zaříkáním. V Lehnici je velitel Lyon, který od něho žádá pro svou paní pravý „Weisswurzel". Kořínkář jde proň do R. zahrádky. R. jej varuje poprvé i podruhé, odpouští mu však, když se vymlouvá, že to činí k vůli svým dětem. Po třetí mu vezme motyku, kořínkář se brání, R. jej roztrhá na kousky. — *l*) D. III. (124—127). Chudý sedlák jde do hor prosit R., aby mu půjčil peníze — 100 tolarů. R. mu je půjčí s podmínkou, aby je za rok vrátil. Sedlák je za rok přinese na totéž místo. R. v jiné podobě mu říká, že R. je dávno mrtev, aby si jen ty peníze nechal. D. II. (215—216) podotýká, že R. půjčuje peníze, ale žádá, aby v čas byly vráceny, sic trestá. Jest o tom i přísloví.

* * *

Revidujeme-li výsledky, podávající se z probraného materialu, nalezneme asi následující:

Víra v horského ducha, pro nějž zobecnělo jméno Rýbrcoul v rozmanitých formách (pozdější uměle utvořené Krakonoš) existovala již dávno před Praetoriem, a veříme-li v datum, uvedené k předmluvě k S., tedy již v 16. století byla obecně známa.

Pramenem této víry ukazují se *a*) neobyčejné přírodní jevy v krkonošských horách, *b*) hledání zlata a drahokamů, *c*) neobyčejné zjevy cizinců v horách. Náhlé bouřky, laviny horské, ozvěna (smích R.) vyvysvětlovány jeho vlivem. Nehody v horách, zbloudění, ztráty dobytka jemu přičítány. Nenadálá setkání s divokými zvířaty, s poustevníky, s podivně oděnými cizinci, pak též s myslivci a p. přiváděny s ním v souvislost. Domnělé poklady v horách skryté, jichž nalezení stavily se v cestu různé obtíže, přičítány jemu. Konečně i zvláštní léčivé byliny, jichž naleziště jen zasvěcencům byly známy, zavdaly podnět k víře, že hlídány jsou tímto horským duchem na nepřístupných místech v jeho zahrádce.

Tyto základní prvky látkové rozrůstaly pak tradicí. Náhlé bouřky a nehody v horách pokládány za trest, vykonávaný na posměvačích. Nálezy zlata a drahokamů, chráněných Rýbrcoulem, stupňovány povídkami o proměnách obyčejných věcí v zlato vlivem jeho, ať již bez jeho osobního zakročení či přímým darováním, prodejem, koupí od něho získaným. Skutečná setkání s různými cizinci, skutečná dobrodružství v horských holinách vyzdobena tradicí na fakta nadpřirozená, ve skutečnosti nemožná.

Tradice však nestrnula na tomto stupni. Tresty Rýbrcoulem ukládané rozšiřovány i na jiné provinilce než na posměvače, dle nehod v horách přičítány i nehody v domácnostech způsobené jeho vlivu, tajemné a těžko vysvětlitelné skutky jednotlivců vykládány rovněž jeho působením. Povídky o zlatě, v nichž věci obyčejné měnily se v drahocenné, zvrhly se v kontrast. Povstaly povídky o věcech zdánlivě drahocenných, měnících se ve věci bezcenné. Postava Rýbrcoulova, tak rozmanitá různými zjevy podivných živočichů a tvorů i lidí v horách se zjevujících, ještě rozmanitější zdánlivě nevysvětlitelnými příhodami s věcmi neživými, vyrostla v obecnou představu pána hor, jenž zápasí se svými nepřáteli.

K těmto povídkám se přimykaly brzy povídky cizí. Jednak daly k nim podnět události, jako třicetiletá válka, jednak rozvedeny povídky na př. o hostincích v horách a konečně ještě povídky cizí, vypravované o R. Na př. povídka o plukovníkové, o rybě, jež polkla prsten, o R. a myších.

Výsledek je tudíž asi ten z prozkoumání povídek Praetoriových: Přijímáme starou tradici o horském duchu v Krkonoších, jež vznikla asi výkladem neobyčejných zjevů přírodních, upevnila se potkáváním podivných bytostí v lůně hor, vzrůstala tradicí o zlatě, drahokamech a léčivých bylinách, jež nacházejí se na nepřístupných místech v horách a rozkvetla ještě víc připínáním povídek nových, s původní tradicí látkově nesouvislých.

Národnie piesne slovenské.

Sebral **Jos. Ľ. Holuby.**

II. Piesne ľubostné a svadobné.

40. Štveraká ďatelinka.

Keď Janko ďatelinku kosí,
Milá mu čerstvú vodu nosí;
Ej nosí, nosí, až omdlievá,
Že jú hlavenka pobolievá.
Tu roste štveraká ďatelinka:
Daj si ju za ňádra, má dušinka.
Daj si ju za ňádra na znamení:
Že som já do teba zaľúbený.
Komu sa, Anička, komu ujdeš?
S kým ty pred oltárom kľačať budeš?
Máš obočie pekné, jak mesáček,
Práchno sa ti chytí od tvých líček!

41. Nehoda pri vohladoch.

Keď som išél od méj miléj, hrube pršalo;
Svalil som sa do bariny: to ma mrzelo;
Zamazal som si boty,
Vestu kabát, galoty;
Tak som išél od méj miléj, jako z roboty.

42. Chudobná odrieka sa frajera.

Za vodú, za vodú, za vodičkú.
Prala sa hrdlička s holubičkú;
Prala sa hrdlička s čierným orlom;
Zostávaj, má milá, s pánom Bohom!
Zostávaj, šuhajko, s pánom Bohom!
Vezni si dziéčatko sebe roven.
Na krásu, poccivosť, som ti rovná,
Na statek, peniaze, neni možná.
Dzebych já, šuhajko, statek vzala?
Keď mi ho mamička nenechala.
Tá moja mamička v zemi ležá.
A tvoja, šuhajko, statek množá.

43. Nedbalá výstrahy matkinej.

Sviec, mesáčku, nannaším huménkom,
Stojá chlapci ponnaším okénkom.
Otvorže mi, moja milá, dvere!
Lebo s hory veľký veter veje.
A já bych ti ráda otvorila.
Keby mi len manka dovolila;
Ale mi to manka nedovolí,
Vzala kľúče, išla do komory.
Ó, mamičko! Veď ma pekne volá;
Abych mu len perečko uvila.
Veď mu svedčí to perečko pekne,
Jako jeho pravé líčko ke mne!
Ó, dceruško, never rečám planým!
Miluje ťa, dokáls neni za ním;
A keď ťa on do ruky dostane:
Biť ťa bude, dokál neustane!
Ó, mamičko, však aj vás bíjali,
Predca ste sa verne miluvali!
Trpeli ste, aj já trpeť budem:
Bárčo robte, predca zaňho pôjdem!

44. Vydajuchtivá.

Na Trenčanském zámku klášter stavajú,
Krištálové okná doňho dávajú;
Krištálové okná, zelené rámy:
Povedalo dziéča, že pôjde s nami.
Dziéča povedalo manka nedala:
Že je dcéra mladá, aby robila,
Aby do kláštera vodu nosila.
Dobre je to, manko, dobre je to vám!
Sannete si na stoličku, a pán tato k vám.

Pozn. Tu sa zdá, že čosi z piesne chýba; ale mne ju dve speváčky, jedna v Podhradi, druhá v Bošáci, len tu uvedenou osnovou spievaly.

45. Nestála láska.

Svieť, mesiačku, z jasna, na náš biely dvôr,
Dakos mi svietieval, a už si zabol!
Svieť, mesiačku, ešte dnes,
Však mi už viac nebudeš;
Potom budeš svietiť, komu budeš chceť!
Jaká je to láska, k ktorej chodia dva?
Jeden len na posmech, lebo obydva.
S jedným sa diskuruje,
A druhého trucuje,
Ktorý je na strane, toho miluje.
Podaj mi, má milá, podaj mi vody,
Čo ju nevypili frajeri tvojí!
Podala ju z nechutí;
Však ťa nikto nenútí;
Hľadaj si, duša má, hľadaj si chuti!

46. Speváčka.

(Variant: Kollár I. str. 61. č. 23.)

Keď si já zaspiévám na vrchu Lysici,
Veru ma očujú podhradskí mládenci.
Keď si já zaspiévám na vrchu na skale:
Veru ma očuje šuhajko z maštale.
Vesel mi je, vesel, keď mi ide jeseň,
A keď mi ide jar: to je môj ťažký žál.
Keď si já zaspiévám, puscím po poli hlas:
Bár ma aj očuješ, ale ma nepoznáš.

47. Chlopanie na okno.

Konopa, konopa, zelená konopa!
Chtože mojej milej na okno zachlopá?
Zachlopalby jeden: ale nenie hoden;
Zachlopalby iný: ale ho tu neni.

48. Odkaz.

Z hubokéj doliny
Sňážik poletuje;
Čo mi ten môj milý
Tol'ko odkazuje?
Odkazuje s dola:
Milá duša moja!
Či ti pasíruje
Tá podhradská strova?
Však mi pasíruje,
Smutno, nevesele,
Za tebú, duša má,
Moje potešenie.
Kebych ťa, duša má,
Nevidela týdeň:
Verubych myslela,
Že o rozum prijdem.

49. Variant čísla 36.

(Variant: Kollár I. str. 21. p.)

V šírem poli hruška od poly zelená,
Pod ňú sedzi Janko, s Aničkú v karty hrá.
Tak sa oni hrali, až sa rozihrali,
Od velikej lásky obydva zaspali.
Anička zaspala pri zeleném kríčku,
A Janíčko zaspal pri jej bielém líčku.
Keby som já mala kl'úče od svitania:
Nedala bych svitať zajtra do polednia!*)

50. Pekná Ivuška (Evka).

Ivuška maličká, pekná si!
L'úba ťa podhradskí juhási.
L'úbi ťa Podhradských mladý pán:
Pre teba preskočil reservár!

K písním o Faustovi.

Podává Dr. **Čeněk Zíbrt.**

Pro úplnost příslušné literatury faustovské otiskuji po studii Dra. A. Krausa jinou píseň o Faustovi, která v úpravě písní jarmarečních se tiskne a prodává. Byla též zařaděna do sbírky zábav dětských,**) i bývá jako parodie zpívána při zábavách. V Táborsku je píseň dosti rozšířená.

1. Poslechněte, páni milí,
šátky v ruce vezměte,
naši píseň z brusu novou,
při níž plakat budete.
2. Byl jest jeden mudrc velký,
moudrý Faust mu říkali,
a že učenosti měl mnoho,
doktorem ho nazvali.
3. Kdyby byl neumřel ještě,
snad by byl do dneska živ,
ale že kleł, volal čerta,
Mefisto ho odnes dřív.
4. V hlavě míval velké plány,
chtěl též umět čarovat;
uslyšíte, jak mu zklaplo,
budete-li poslouchat.

*) Srv. staročeskou píseň z r. 1539 v článku Dra. Č. Zíbrta, Č. Lid IV. 294.

**) Fr. Hurt, Dětské divadlo, Příruční knížka a rádce malým ředitelům divadla loutkového i dětského, v Praze, rok?, str. 66—68.

5. Všickni lidé, ptáci spali,
ještě Faust však přemýšlel,
zaklínal se, volal čerta —
přišel, ani nevěděl.
6. »Fauste, Fauste, co si přeješ?«
vzkřiknul na něj Mefisto,
ale Faust se málo lekl,
zvolal: »Servus — to tys to!
7. Pěkně vítám, Mesistáfle,
chceš-li býti sluhou mým,
zapíši se tobě krví
novým pérem brkovým.«
8. Uměl Faust pak čarovati,
co si přál, to všecko měl,
kapsy vždycky plné peněz,
celým světem projížděl.
9. Dělal dlouho hrozné věci,
Mefisto mu pomáhal,
ale dřív, než Faust se nadál,
Mefisto ho s sebou vzal.
10. Naučení z toho vezmi,
že se nemá volat čert,
nedušuj se, neproklínej,
s čertem není žádný žert.

Povídky z okolí bysterského (ve východ. Čechách).

(Vypravované místním nářečím.)

Podává Ignác Hošek.

Z Nedvězího.

1. Vo starejch časech.

Nedvězí se to proto menuje, že tady dycky byli — jeden druhýmu pamětníku to povidá — že tady byli dycky vlci a nedvědi, protože tady byli velký lesy a chraščiny a skale [1]) a zdržovali se tu nedvědi a vlci. To dycky slyším.

W dvanástým století ta obec se započala. Šest familij se tady usadilo. A dyž bysterskéj chrám Páně se vystavěl f tisíc sedum set dvaadvacátým roku, to juš tu bylo dvaadvacet familijí. Tady nejvíc škopovýho a vepřovýho dobytka pěstovali, protože tady byly hory, pustatiny. A vlnu zas prodávali do Bystřice. Tam byli soukenníci, tak ty [2]) to kupovali. A s tým se taky nejvíc odívali.

A dyš potom se juž zazali zmáhat — to je skutečná pravda, na to můžu přisahat — ke sňatku manželským [3]) si zjednali obecní oděf. [4]) To tak ve třinástým století vedli. A rychtář nad tema lidma mněl obecní boty, dyš šel ke správě do Poličky, a nevěsta muěla ke zdafkám obecní šaty. Fšecky se na to skládali. Tři sta let to trvalo. To chcu všudy vyznat.

Do Bystrýho chodili do kostela, a tenkrát se menovalo Bystrý Bystrá Lhota.

Ano, a teťkéj [5]) na erteple. Japka se nezačaly tady pěstovat až w minulým století. To jen byli vod ječmena a vod žita tak živi a vod řepy. Pro zdělání kroup mněli domácí stupy. Ječmen tak votloukali f tech stupech. [6]) Japka ty přivezli f kapci, když byla sedmiletá válka.

Z Drážďan je přivezli a sázeli vedle hlavatice. Tak daleko, až víc a víc se jich rozmáhalo, a vot tech časů je to nejhlavnější vobživa.

Ešče před padesáti lety vo kafé se tady nic nevědělo. První tady užívaly kafé dvě majetný osoby [4]) f čísle prvním. Vona byla wdova pojitá [7]) z Běléj po nejakým ouředním spráfcoj; ta to první započala.

2. Vo cestě, co je zlatem psaná.

Dyž Hanibal, bysterskéj hrabě, vystavěl chrám Páně w Bystrým f tisíc sedum set dvaadvacátým roku, chtěli bysterský opčani [4]) po nedvěskejch, aby jim platili cestu. A dvá sousedi Tomáš Libra a Matěj Matyáš se tomu sprotivěli a vystavěli si tady kapličku, a že nebudou do Bystrýho chod.t do kostela a žádali, aby byla vysvěcená, aby se tady mohla sloužit mše [8]) svatá. Ale konsistoř jim to nechtěla povolit, že dys se chodilo spíš [9]) do Bystrýho, že se může chodit zas. Ten hrabě jel do Prahy a nechal tam zlatem v zemskejch knihách potvrdit, že Nedvěščí zdarma můžou do Bystrýho do kostela chodit. Ta cesta je zlatem psaná. De lesem.

3. Jak se stavěl bysterskéj kostel.

Na začátku vosumnástýho století bysterský panství mněl Lichtrštajn. Byl jenerálem při regementé kyrysarů, a ze svejm regementem ležel f Salcburku — můžou říct taky Solnohradu, to má jedno míno. A bavorskéj kníže Hanibal, co byl taky při svým regementu, chodil na besedu do Salcburka k Lichtrštajnoj. A tam si spolu uďáli. Lichtrštajn povidá Hanibaloj: „Poslouchej, Hanibale, je to na nás dva rytíři hanba, ty že nemáš žádný panství f Čechách, a já nemám w Bavořích.“ A Hanibal mu povidá: „Co na tom?“ Lichtrštajn povidá Hanibaloj: „Ty seš milovník zvěře, a já mám takový panství, že se na ňom moc zvěře zdržuje.“ Tak teťkéj von se přijel Hanibal podívat na to panství, a uďáli handl. A teťkéj dyš to panství Hanibal prohlíd, tak se mu tuze líbilo. Ale tam w Bavořích musilo to panství bejt vejnosnější, protože Lichtrštajn musil přidat Hanibaloj štyrycet tisíc. Teď ale Lichtrštajn povidá: „Hanibale, je tady ešče špatnéj chrám Páně, tech čtyrycet tisíc obětuj [4]) na chrám Páně, vystaf novéj kostel. Já bych tě za to žádal, a já ešče štyrycet tisíc obětuju, aby tady byla pout svatýho Jana Křtitele, protože sem Jan Křtitel křtěnéj.“ Handl byl provedenéj.

Tak Lichtrštajn žádal Mariju Tereziju, protože Marija Terezija tenkrát vládla, aby s celejm regementem ho votpustila na litkup do Bystrýho. Z Baldy [9]) uďáli celty až do Bystrýho pro celéj regement kyrysarů. Štyrycet dní tady pobyli, pak zas do Salcburka se navrátili.

Tak chrám Páně se začal stavět. Ze Svitaf byl mistr na něj poukázanéj. Ten mněl jako pronajatou tu stavbu. Tak kostel se stavěl sedum let, než byl scela hotovéj. Ten mistr svitafskéj uďál na ňom chybu.

Tak ale teťkéj dyš to Hanibal zvěděl, že je na ňom chyba, že se klenutí nebude moct provest, že se bude muset dat dřevěnéj strop, přijel z velkou zlostí a toho mistra že zrovna probodne. Ale mistr přeci dostal merk a utek pryč. Tak kostel nedostavěl. Teď ale ten hrabě Hanibal hledal takovýho člověka, keréj by to spravil, aby mohlo bejt klenutí na kostele. Mněl pověst vo jednom zedníkoj f Stašově. Ten vo sobě rozhlásil, že by to přived na dobrou cestu, že by klenutí mohlo bejt. Teď ale hned Hanibal seď na koňa a jel do Stašova. A již vo jeho méně [10]) věděl, menoval se Dytrych. Povidá: „Mý dítě, dostál sem vo tobě správu, že bys chtěl ten chrám Páně přivest na dobrou cestu.“ A zedník mu dal svou čest, že jo. Teď mu musil písebně vokázat, jak to bude dělat. Tak dobře. Dyš se to fšecko vystavělo, tak povidá: „Mý díte, vot téjle doby nebudeš kladivo držet v ruce, budeš vod mýho panství žif, budeš dozorcem na mým panství.“ A von se skácel a umřel a bylo po ňom, a jeho manželka ze štyrma dětma mněla vobživu až do svéj smrti.

4. Vo svarbě.[11])

Teď již mírnějc to vedou tady, jak gdo chce, a jak gdo může. Teťkéj juš to přešlo; teď dys se dvá chcou, dou zrovna k notároj. A prf to napsali doma; třeba šedesát let byli spolu, a žádnej pán vo jejich zdafkách nevěděl, třeba i na velkéj usedlosti. Prf šel ženich z rychtářem do toho domu, gde nevěsta vostávala, a tam se smlouva ustanovila. Smlouvu skovali do koutnice — to byla taková jarmárka, za stolem bejvala — a tam to leželo po celý živobytí. A ten hospodář nastupující dyž mněl vyplácet sestry a bratři, tak f tech smluvech [6]) to bylo napsaný, a von potom f pokoji a tichosti je vyplácel, a žádný následky nebejvaly.

Dyš se to fšecko vyjednalo, teď bylo pozvání takový: Družba z dvouma mládencama anebo z jedným mládencem šel pozvat sousedi a přátele. Dyš přišel do stavení, dal pozdravení: „Pochválen Pán Ježíš Kristus! Znejmilejší pantáto a panímámo! Doufáme a žádáme, že mně za zlé pokládati nebudete, že sem já s temato přistojíci mládenci [12]) do vašeho počestného domu toto fkročení učinil. Předně a nejprve vám vinšuju mnoho štěstí a zdraví, hojné Boží požehnání, nejen na tento běžící rok, nýbrž na mnohá [13]) leta, aby vám Pán Bůh dal ščestí a zdraví a hojné Boží požehnání a po smrti radost nebeskou. To já vám na milém Pánu Bohu vinšuju a vinšovat nepřestávám. Dálejc pak uctivě prosím vot panícího ženicha a vot panící nevěsty s počestnéj obce [4]) nedvěskéj, vod Jozefa Nykodyma a vod Marje Soukalovéj, gdež oni [4]) zejtřejšího dne do stavu manželského stoupiti sobě umínili, abyste tak láskavi byli a k tomu sňatku manželskýmu za mile a vzácne [14]) hosti nafščívili a do chrámu Páně bysterského s námi tu cestu si neoptěžovali, gdež by oni tu sedmou svátost svatého manželstva docíliti mohli. Za to já vás uctivě prosím a žádám.“ A je to celý pozvání.

To vypravoval Jozef Svoboda, vejměnkář š čísla třetího, štyryavosumdesát roků staréj.

[1]) S *krátkým a*. — Podstatná jména na *-la* skloňují se v nepřímých pádech podle *duše*. — [2]) Místo *ti*. — [3]) V 3. pádě jedn. č. rodu mužs. a středn. u přídavných jmen a zájmen někdy se odsouvá koncovka *u*. — [4]) Vypravovatel někdy nepředsouval *r* před *o*, jak se v obecné mluvě děje. Patrně se snažil napodobiti jazyk spisovný. — [5]) To jest teďkéj = teď. — [6]) Podstatná jména vzoru *ryba* mají v 6. pádě mn. č. někdy koncovku *-ech*, na př.: je v lesi na houbech. — [7]) To jest pocházející. — [8]) Podstatná jména rodu ženského, skloňující se podle vzoru *duše*, mají v nominativě jedn. č. koncovku *a*, na př.: studňa, růža, příkřica, silnica atd.; jediné slovo mše má v nominativě jedn. č. koncovku *e*. — [9]) Balda je lázeňské místo u Poličky. — [10]) Vypravovatel řekl jednou mino a podruhé méno. — [11]) To jest svatbě. — [12]) Obecně se říká: mládencama. — [13]) Obecně se říká: mnohý léta. — [14]) Vypravovatel řekl na konci krátké *e*.

Český dům.

Ukázkou ze svých studií podává **Zdeněk Nejedlý.**

III. Střecha.

Výraz střecha vyskytá se ve všech slovanských řečech od nejstarších dob.[1]) Pochodí od kmene str, jenž zachoval se v rozprostříti (pol. rozprostrzeć, rozpościerać) a znamená tedy slámu, mech neb něco podobného, co se rozprostře nad primitivním obydlím. Tak i latinské stramentum znamená slámu na střeše (stramen = sláma, stejnokmenné se sternere, všude týž kmen str"). Jiný název střechy je krov, stejné starý jako střecha.[2])

Na zeď neb roubení domu položí se nejprve silné trámy jako podklad střechy, jež mají rozmanitá jména. Na Chodsku slují půzednice,[3]) na Klatovsku puzednice,[5]) na záp. Moravě pozednice neb posednice.[6]) Změny ty působí hlavně lidová etymologie, jež v slově tom vidí jednou kmen zeď, jindy sed. Jiný název trámů těch je platva, lašsky plátva,[7]) na Frenštatsku platva[8]) znamená horní trám srubu

[1]) Karłowicz, Chata polska 16. Srv. Тиховъ, Болгарскій домъ, Казань 1891, 47: стрѣха. Černý A., Wobydlenje Łužiskich Serbow, Budyšin 1889: „třecha". Hotový tvar „střiecha" vyskytá se již v první recensi čes. bible 4 Mojž. 14, 10. (Č. Č. Mus. 1861, 160.)

[2]) Karłowicz, Chata polska 16. vysvětluje dále, že střecha je latinsky culmen, stéblo je culmus a srovnává kmeny lat. culm, čes. slam (pol. słom) a něm. halm, vše ve významu stébla.

[3]) Menčík, Prespurský slovník 71. Veleslavín, Nomenclator 518: střecha, krov (tectum, tach)

[4]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II. [5]) Kott II. [6]) Bartoš, Dialektologie II., 433. [7]) Bartoš II., 433. [8]) Bartoš II., 432

a tak asi původní význam slova toho je kláda vůbec, neboť v polštině płatew, płatwa, płotew, płateń[9]) znamená otesanou krokev, a dosud existuje polské slovo porozpłatywać ve významu našeho rozštípat. Nejčastěji slují základné ty trámy podkrokevnice.[10]) Trámy, na nichž krov spočívá, slují někde i leměz. Slovo toto je velmi staré, ale již v 14. století užívalo se ho v různém smyslu.[11]) Dnes je hlavně v obyčeji v záp. Čechách, ale na samém Chodsku má trojí význam: 1. základní trámy krovu,[12]) 2. je to třetí stupeň tak zvané chodské škály staviva[13]) a 3. je to krov sám, jednoduše vázaný. V posledním smyslu říká se i „za lemězem" asi jako jinde na hambalkách.[14])

Podkrokevnice svazovaly se příčními trámy, jež slují svázka (slovensky), vazák neb přívlastek.[15]) Do podkrokevnic přidělají se krokvy, též krovy.[16]) Dnes obyčejný tvar je krokev (pol. krokiew[17]), na záp. Moravě krotev; lašsky dosud říká se krokva,[18]) což je původní tvar, tak se psalo v 14.—16. století.[19]) Podpory krovu sluly obyčejně stolice,[20]) na Hlinsku lavice.[21])

Nejobyčejnější vazby krovu jsou „na osla" a „na stolici".[22]) První převládá v západních Čechách: vosel je trám podepřený ve hřebeně o příční trámy „začepovanými" sloupky; trám se sloupkem spojoval rukáv (na Chodsku, nyní sluje pant[23]). Při krovu tom rožní sloupy trčí až do hřebene, při zdvihání vztýčí se sloupky, na ně se nadije vosel a utáhne se rukávy.[24]) Krov „na stolici" je řídký na Chodsku, zde místo jednoho trámu (osla) jsou dva, zvané „stolice", jež jsou níže než osel. Jiný je krov vobálovej na Chodsku, je to skomolený jehlan, tak zvaná „celá valba".[25])

---

[9]) Karłowicz, Chata polska 16. Kowerka Z., Chałupy w wsi Wola Gałęzowska, Wisła 1892, 426. Wasilewski Zig., Wzór dymnej chaty, ibid. 1890, 881: płatwy górne.

[10]) Bartoš, II., 433; Jurkovič, Valašská chalupa. Prův. po nár. výst. na Vsetíně 1892, 81.

[11]) Menčík, Prešpurský slovník 71: lemiez = tignus; v bibli (první recense) 3 král. 6, 9: leměz = laquear. (Č. Č. Mus. 1864, 175.)

[12]) Jirásek, Öst.-Ungar. Monar. 427.

[13]) Říká se: „lemízky" v plotě.

[14]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II. V Rkp. Hradeckém se dokonce praví, že se Jidáš oběsil na leměze, srv. Jirásek. Dřevěné stavby v Ottově Naučném Slovníku VIII., 7.

[15]) Bartoš, Dialektologie II., 433; jinde jsem pojmenování trámů těch nenašel.

[16]) Bartoš, Dialektologie II., 433.

[17]) Karłowicz, Chata polska 16.

[18]) Bartoš, Dialektologie II., 433.

[19]) Menčík, Prešpurský slovník 71: krokva = tignum. V bibli kutnohorské (3 Král. 6, 9) a benátské (z r. 1506, na témž místě) praví se krokva. Srv. Jurkovič, Valašská chalupa, Prův. po výst. na Vsetíně 1892, 81.

[20]) Veleslavín, Nomenclator 519.

[21]) Adámek K. V., Selský statek v okrese hlineckém, Čes. Lid I., 339.

[22]) Jirásek, Oest.-Ungar. Monar. 427.

[23]) Polsky říká se podobně bonty, bunty (z band a bund) srv. Karłowicz, Chata polska 16. a Wisła 1890, 884; 1892, 426.

[24]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid. II. [25]) l. c.

V Polsku[26]) vyskytá se i tento krov: krokve zbijí se po dvou a zadlabají do podkrokevnic, v prostřed upevní se „bontami". Krajní krokve slují „nárožníky", krokev uprostřed mezi nárožníky sluje „średnica". Tomuto způsobu odpovídá asi český krov „na větrník", neboť jest to krov bez podpor, visí tedy „ve větru".[27])

Vrchní silný trám, upevněný napříč v úhlech krovů nad hambalky na podporu kalenice, sluje na Lašsku slemeno. Úhel střechy nazývá se na Valašsku vždy obzajt; slovo to sem přišlo z Polska, vzniklo z Abseite.[28])

Když se podstřeší zabední prkny, vzniknou hambalka. Slovo to je všeobecné, jen na Valašsku říká se podstupnice,[29]) ale neznamená všude totéž. Někdy hambalky jsou trámce příční, jež spojují krovy, na Chodsku při krovu „na větrník" sluje trámec ten i v singulare hambalek.[30]) Krov „na osla" nemá nikdy hambalek, krov „na stolici" má, „na větrník" může mít. Nejdůležitější jsou hambalka na chodském srubu, který nemá stropu; místo toho jsou narovnána prkna na příčních trámcích, tak že hambalka jsou pak celé podkroví srubu.[31]) Obyčejně bývají hambalka až nad půdou.[32])

Kryt slul dříve též přikrytí.[33]) Kryt bylo vlastně dříve rozestření materialu, cizojazyčná slova jsou většinou od kmene steg: sanskrtsky sthágāmi (pokrývám), řecky στέγω, odtud στέγος (střecha), litevsky stógas (střecha), polsky stóg, stożek atd., latinsky tego, z toho tectum (střecha), tegula (došek), germansky decke a dach (dříve tach[34]). Až potud Karłowicz.[35]) Může se však jíti dále: tegula je tedy material krycí. Zajímavo je, jak vysvětluje ve svém slovníku[36]) slovo to Bartoloměj z Bydgoszczy r. 1532; dává mu čtverý význam: „1. latha (lať), quae tegit aedes, domos; 2. gonth (srv. hanácké honty); 3. dranycza;[37]) 4. dachowka (imbrex)." Tedy tegula znamená kryt střechy, ať

---

[26]) Kowerka Z., Chałupy w wsi Wola Gałęzowska. Wisła 1892, 426. Polaczek St., Wieś Rudava, Biblioteka „Wisły". Tom IX. Warszawa 1892, 37.

[27]) Hruška J. F., l. c. Podobně vypadala římská střecha: na zdech spočívala dvě hlavní břevna (trabes), na těch dvě příčky (trabeculae, tigilli), na tyto trámy a příčky kladeny latě (capreoli). Velišský, Život Řeků a Římanů 83.

[28]) Bartoš, Dialektologie II., 433. Karłowicz, Chata polska 16. odvozuje Abseite z ἄψις.

[29]) Bartoš, Dialektologie II., 433.

[30]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II.

[31]) Hruška, ibid.

[32]) Jirásek, Ung.-Oest. Monar. 427.

[33]) Menčík, Prešpurský slovník 71: przikritie = tectura, v kutnohorské bibli (2 Mojž. 26, 14) „przykrow". Vlašsky „coperti" znamená sruby pro dobytek. Bancalari, Forschungen und Studien über das Haus, I. Mitth. Anthr. Gesell. Wien XXVI, 1896, 99.

[34]) Krov = tectum, tach. Veleslavín, Nomenclator 518.

[35]) Chata polska 6.

[36]) Słownik łaciński-polski Bartłomieja z Bydgoszczy z r. 1532, vyd. Dr. Bol. Erzepki. Poznań 1897, str. 104

[37]) Kaindl Raim., Haus und Hof bei den Rusnaken. Globus LXXI., 1897, 138. „Dranitzen", welche des Falzes entbehren.

Knihovna města Kolína

je to lať (hont), šindel nebo došek. Tegula však přešla k nám v slovo cihla; to si vyložíme tím, že v Římě do počátku 3. století př. Kr. krylo se slamou a šindelem, potom cihlami,[38]) jméno tedy asi zůstalo i potom a k nám došlo v tomto druhém významu. Znamená tedy cihla a došek totéž, obě slova jsou z kmene steg, neboť došek (jako polské dachowka) je jen zdrobnělina slova dach. Mezi cihlou a doškem je tedy jen ten rozdíl, že slovo cihla k nám šlo přímo z Italie neb přes východní země a od nás teprve do Němec, a slovo došek obráceně z Italie přes Německo k nám. Vlašské tetto (z tectum), zvláště pak francouzské toit blíží se tvarem slovu došek, zvlášť odložíme-li zdrobnění; doch, jako zase anglické tile (taška na střeše) ukazuje na slovo cihla (srv. tihla). Doch značí u nás dosud (na Hané) celé přikrytí slamou,[39]) na Chodsku je to komplex došků.[40])

Šindel, ač z latinského scandula,[41]) přišel k nám z Německa (schindel) a zdomácněl tu tak, že se ani nevyskytá jiné jméno vedle něho; jenom zvlášť „koso“ seseknutý šindel sluje kosák.[42]) Na Chodsku šindel je vždy vydražený; je-li bez dráhy, sluje šindelek.[43]) Na Hlinecku převládá šindel nad došky.[44])

Hřeben střechy, na Zábřežsku řebeň,[45]) na Podhale grzebień,[46]) kryl se vždy při doškové střeše význačněji než ostatní střecha. Na Moravě obyčejně došky na hřeben se „kalí“ (lašsky „deptaju“) v hlíně, aby stvrdly a tím byly těžší, aby je vítr nebral.[47]) Tak povstane potom hřeben střechy zvaný kalenice, jež se na Hané „ponáší“, lašsky „ukládá“ pazdeřím. (Pokračování.)

---

[38]) Velišský, Život Řeků a Římanů 95.

[39]) Houdek V., Hanácký grunt, Čes. Lid II., 140.

[40]) Hruška J. F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II.

[41]) Veleslavín, Nomenclator 519. Menčík, Prešpurský slovník 72 překládá ssyndel = cilendria.

[42]) Bartoš, Dialektologie II., 433.

[43]) Hruška J F., Statek i chalupa na Chodsku, Čes. Lid II.

[44]) Adámek K. V., Selský statek v okrese hlineckém, Čes. Lid I., 339. Dachler A., Das Bauernhaus in Niederösterreich u. sein Ursprung, Wien 1897, 49. uvádí opak: „in der Ebene war früher neben Stroh auch Schindelstachung üblich.“

[45]) Bartoš, Dialektologie II., 433.

[46]) Matlakowski Wł., Budownictwo ludowe na Podhalu, Kraków 1892, 86.

[47]) Bartoš, Dialektologie II., 433. Houdek V, Hanácký grunt, Čes. Lid II, 140 Jurkovič, Valašská chalupa, Prův. po výst. na Vsetíně 1892, 81.

Věštby sedlského synka z Broumovska ve stol. XVIII.

Podává P. Vavř. Wintera, O. S. B.*)

Zajímavou postavou lidového proroka, o němž velmi mnoho mluveno a jemuž mnoho víry přikládáno bylo, jest selský synek, o němž zde zprávu podati hodláme. Ve vsi Šonově u Broumova byli a jsou odjakživa výstřední lidé. Kdykoli bylo povstání selské, kdykoli podnikal lid pokusy k osvobození nebo projevy jiného druhu, vždy byli Šonovští nejprchlejšími a nejneustupnějšími, tak že častěji svým soudruhům věc jinak spravedlivou pokazili; dnes na př. v této vsi, jediné v celém okresu, přechovává se nejen spiritismus, ale podivná ona, zde velmi zarytá sekta Anabaptistů, jež od století XV. v Německu se potlouká a z Německa sem přenesena byla.

V Šonově narodil se asi r. 1730 z chudých rodičů syn jménem Michal Tölk, jenž dorostl pak ve vsi Ottendorfu a sloužil zde jakožto pacholek u sedláka Jana Pohla. Kdysi (tak o sobě vypravoval) spal právě u svých koňů v stáji, an se mu náhle objevil anděl, jenž se ho tázal, co si zvolí, buď sloužiti doživotně mezi cizími lidmi, nouzi a padoucí nemoc snášeti, při tom však darem proroctví slynouti, nebo bez tohoto daru bezstarostný, pohodlný život vésti. Michel zvolil si ovšem slávu, pohrdaje pohodlím. Tu prý se anděl jal jej vyučovati v psaní a čtení, též v latinské, řeči, z nížto jej v broumovském klášteře prý několikráte později zkoušeli.

Anděl docházel prý k milému Michlovi častěji a zjevoval mu též věci budoucí. Michel prorokoval. Nebyla to soustavná, jasná věštba, ale kouskovité, tu a tam pronesené věty, jimž nescházela záhada a nejasnost orakulí starořeckých. Později výpovědi Michlovy sebrány a v tento asi celek uvedeny:

1. Císař a Turek zapletou válku, cizí národ bude při císaři, kdyby se však stalo, že němečtí vladařové s císařem nepůjdou, zůstane porta (turecká) ve stavu dřívějším. 2. Knížata německá pozdvihnou se proti císaři a budou s ním válčiti, pak se mezi sebou spojí a vytáhnou spolu proti západu slunce válčit s přítelem. 3. Polska má národ nepokojný, bude jí král odňat a ona sama rozdělena, neboť překvapí je bouře neočekávaná. Pak přijde čas, kde Polska se opět zazelená, budou se opět stavěti vísky a kolonie, po dlouhém čase však vypukne odtamtud válka. 4. V Čechách dojde k rebellii, kterážto, přijde-li zdola, bude velmi mnoho zla působiti, budete trnouti strachem, neboť nebudete věděti, co počíti, bílá labuť vás spasí. Broumov beztoho bílou labuť chová ve znaku, bude proto mnoho

*) Věštba pochází z rukopisu rodinné jakési kroniky, chované ve vsi Šonově. Starý, zchátralý otisk z Neurody mám tu před sebou. Nedávno vyšel u Künstnera v Č. Lipě nový, nespolehlivý přetisk německý.

okliků a potíží při vrchnosti, vy se budete tak dlouho spoléhati na pomoc cizí, až bude pozdě, a budete svobodni od večera k ránu, od ulehnutí kuřat až k probuzení, to jest jednu noc. 5. Z věže klášterní spadne větrem hvězda; padne-li do konventu, bude zle v řádě, padne-li ven, bude zle pro poddané. 6. Na Ölberku bude postavena kaple, když budou stavěti, přikvapí zima, takže budou museti kapli na čas slamou přikrýti. 7. Přijde čas, kde budete míti měděné a papírové peníze, peněz bude málo, nebudou míti ceny, 2½ nitě příze bude za krejcar. 8. Obilí bude laciné, na některých místech však bude nedostatek, takže za dukát bude pecen domácího chleba; lidé se najdou, jež budou obilí zavážeti přes hranice, ti budou prozrazeni a mají býti oběšeni. 9. Laň přijde hořejší branou do města Broumova, na náměstí bude píti z kašny a pak bude chycena. 10. Zde (v Šonově) budou se stavěti dvě nové silnice, avšak žádná nebude dohotovena. 11. Na silnici k Svidnicům (Strassenau) budou stavěti hostinec, ale před 12 roky nebude dostavěn. 12. V kostele Ruprechtickém (Rupersdorf) vytryskne pod kazatelnou pramen. 13. Třetí farář po mé smrti bude vzorem cnosti, ten mne poprvé dá vykopati. 14. Až se bude věž klášterní po třetí zvyšovati, ztratí sv. benediktini svou moc a budou odstraněni, a až branou pojedou koňmo z města, budou ještě poroučeti. Vrchnost broumovská dostane se opět do rukou knížecích. 15. Švédové přijedou silnicí od Janova (Johannesberg), a tu počnou zvony v Ruprechticích samy od sebe zvoniti, což až uslyší vojevůdce, upamatuje se, kde jest a na mostě v předměstí (Sandbrücke) se vrátí. 16. Kladské území bude jednou v noci poseto podkovami a jezdci, vy však nebudete věděti, zdali to přítel čili nepřítel. 17. Turci se dostaví do Čech tak daleko, jak sahají červená čísla, a ve Slezsku, kde roste modřín, a na mostě v Kamenci bude poslední Turek zabit. 18. V Čechách dojde v druhé čtvrti 19. věku k vyměřování země a každého statku, čímž několik daní se zvýší, některé zmenší. 19. U Prahy sejde se jednou 10 přátel. Čechy budou tak spustošeny, že žádný vladař jich nebude chtíti. 20. Bude-li pak v Čechách ještě jedné krávy, té by se měly rohy pozlatiti a zlatý zvonec na krk pověsiti. 21. Praha bude tak spustošena, že vozka jedoucí kolem pošlehne bičem v to místo a řekne k svému synovi: Zde, synku, stávala kdysi Praha. 22. Když nepokoj války s Francií ukončí, má Rakousko s Francií vejíti v krevní přátelství. 23. Uhři dostanou krále vlastního, ten bude válčiti s Turky, porazí je a opanuje Cařihrad, král ten bude ze stavu sprostého a bude jen 6 let vládnouti. 24. Rusové a Francouzi se spolčí a zatlačí Turky až za moře z Evropy, načež opanují svatou zem. 25. Rusové budou u jezera galilejského poraženi, takže se voda zabarví v krev. 26. Cařihrad bude vzat bez meče; nepokoj vnitřní, tajný, ztroskotá říš tureckou. 27. Francie ovládne veliký díl Vlašska, papež pak nebude míti vládu tak mocnou, neboť stav knížecí bude seslaben, mnozí řádové a duchovní pominou docela. 28. Díl Vlašska připadne k Francii, díl ostatní k Španělsku. 29. Švédsko se stane říší velikou, najdou se pak tam veliké jámy zlaté. 30. Dánsko zmohutní ještě více a rozšíří svou moc v Turecku, též v Americe, mnoho tisíc nevěřících pohanů pod touto vládou se obrátí.

31. Tři národové ze Severu objeví se s velikým loďstvem na vodní hranici v Americe a za krátko podmanějí si celou Ameriku. 32. Asi po první čtvrti 19. věku počnou lidé v naší vlasti Čechách mezi sebou sváry pro nedostatek potravy mezi chudinou, což zaviní boháči odejmutím vší práce a výdělků těm, z kterých zbohatli, takže chudí budou nuceni, žebrotou z milosrdenství dobrých lidí se živiti a o almužnu prositi. Boháči však s pohrdáním a úsměškem budou přes ně hleděti, pro sebe nebudou ani věděti, jakými skvosty by se měli přiodíti, budou se dle cizozemských mód odívati, jak mužští tak i ženské, aby se přese všecken stav vynášeli. Zejména pokolení ženské, provdané i svobodné, zbujní ve svých půvabech, nikdo se nebude ohlížeti po čistých vzorech svatého náboženství, alebrž vše všelikým neřestem se poddá. 33. Bude pak následovati v celé Evropě takový nepokoj a povstání, že mnoho tisíc lidí přijde o život, mnoho měst velikých zajde, obchodům se nebude dařiti, a žádný výdělek mezi lidem nebude. Velcí se svou hrabivostí utekou se do zemí bezpečných a budou užívati statkův z utiskování nabytých, budou hleděti smrti uniknouti, smrt však je najde nemocmi morovými, pouze v keři trnitém se nejvíce lidí spasí, takže vyprázdněné kraje z keře trnitého (míní se jakási zem) vypleněni býti mají. 34. Až půjdou tři jeleni z Polického pohoří pospolu dolů, bude teprv počátek revoluce. 35. Jednou se uložíte k spánku a vstávajíce uzříte všecko plno cizího lidu, i nebudete věděti, zda to přátelé či nepřátelé. 36. Až se probudí 7 spáčů, spících v Bílé Hoře, bude na celém světě jeden ovčinec a jeden pastýř. 37. Roku 1845 až 1848 bych nerad byl chudým člověkem, napotom roku 1849 žádným sedlákem a r. 1850 žádným knížetem, hrabětem aneb šlechticem. 38. Vladař veliký podmaní celou Evropu pod žezlo své, ježto jest z Evropy, všecky brány a závory otevrou se mu, a nikdo nebude odporovati zbraním jeho. 39. Nevěřící Turci potřeni budou, světlo zasvítí ze tmy, hlad a mor učiní tomuto konec, neboť padnou do svých vlastních mečů. 40. Z mnoho neznámých krajin, proti poledni na straně východové budou národové obráceni na pravou víru. 41. Celá Persie, jakož i Velké Turecko přijme křesťanství, a země svaté budou opět křesťany vydobyty. 42. R. 1888 bude Antikrist narozen a vládnouti bude ne docela 3 léta. 43. Jeruzalém bude vzat, proti východu slunce vykope se studně, tam se naskytne kámen čtyrhranný, jenž pro svůj objem bude prachem trhán, pod tímto se objeví obloukovité podloubí, v kterémžto uschován jest poklad Šalamouna moudrého. Poklad ten bude ceněn na 18 milionů v dukátech. Skvostů a starožitností bude tam bezpočtu. Turci se proto rozdurdí, ale malým houfcem křesťanů budou v málo letech potřeni. 44. Rakouské čili římské císařství dožije se pak největší blaženosti, jež trvati bude až do konce světa. 45. V Nazaretě v zemi zaslíbené vystaví křesťané město, jež bude v objemu míti 4 míle. 46. Křesťanství bude plných 200 let ve svém rozkvětu státi, celé pak Turecko přijme víru křesťanskou. 47. Po některém na to následujícím čase stanou se zázraky a divy, povstanou velká kacířství, pravda a svaté evangelium zajdou, pak sezná každý, že se přiblížil den Páně, neboť každé království zrušeno bude.

Moravští Hrváti.

Národopisné obrazy. Kreslí **Alois Malec**, farář v Gutfjeldě.

(Pokračování.)

V. Gutfjeld.

Gutfjeld, „drugo selo hrvatsko v Moravi“,[1]) jest od dráhy na „šest deset korakuov“ [2]) odděleno pěkným agatovým hájkem. Sestoupíš z vlaku a stojíš na cestě „ze sela v pivnice“ [3]) k jihu položené, k severu přes koleje vede tě „cesta v selo“. V široce otevřené ulici jdeš mezi „hižami“ domkářů. „V sredini“ [4]) cesty stojí „lip križ z železa s klupčicu“ [5]) a černým nápisem německým: „Zur Ehre Gottes und der unbefleckten Maria errichtet . . .“ Nápis ten nesvědčí nikterak okolním hrvátským „hižam“ jasnými barvami ozdobeným, z nichž zvláště jedna „čedlenim“ [6]) tak vyšnořena, že, díváš-li se na ni ze vzdálí, jen jen hoří. Hiža těsně tlačí se k hiži, a pod krovem slaměným nebo „škridlicami“ dívá se dvěma, třemi okny na ulici. Příční cesta dělí je od statků selských. V prostřed křižovatky jest studna s vysokou vahou na nabírání vody, v pravo od ní zastrčena do kouta, jakoby sem ani nepatřila, zděná, uzavřená kolna s učeným, německým nápisem: „Feuerlösch-Requisiten-Depot“, bezpochyby proto tak učeným a německým, aby zdejší Hrváti mu nerozuměli; však si jím také hlav nelámou; „sako dite zna, da je tamo shranjena stara špricna“.[7]) „Na livoj strani“ [8]) viděti „race a guske“ [9]) máchati se „za selom na mlaki“ [10]) V ulici „seljaki“ obývané přijemně se kochá oko pohledem na hiže, jež tu, jako kvítí na záhoně, mění se: „čedleno“ naparáděná s bílou a opět modrá s „žuto neb zeleno“ omalovanou. „Se su zidani z palenih nebo brnjenih cigluov“,[11]) se třemi, čtyřmi neb šesti okny na ulici, a křidlicí kryty. Konec ulice zdobí socha sv. Jana se železným zábradlím a přetíná jej silnice z Mikulova do Drnoholce vedoucí; po obou jejích stranách zakončují selo nízké hiže domkářův, z nichž několik jich z řady vybočujíc obstupuje ještě „mlaku“ u silnice proti hlavní ulici ležící. Stranou sela k západu jest několik domků v jednom řádku, k východu pak hned za humny stojí „crikva“,[12]) malá, jako kaple; škoda, že „njezin turam“ sražen jest nízkou, jehlancovou střechou. K „crikvi“ přiléhá „cmitir“.[13]) U kostela přes cestu stojí škola s nápisem: „Volksschule“, budova jednopatrová o dvou třídách. Fara jest při silnici, sto krokův od kostela. Před ní stojí pěkná socha sv. Floriana. Všeho všudy má Gutfjeld 117 čísel se 700 obyvatelův.

---

[1]) Druhá osada hrvátská na Moravě. [2]) Šedesát kroků. [3]) Z osady do sklepů. [4]) V prostřed. [5]) Pěkný kříž ze železa se stoličkou. [6]) Červeným. [7]) Každé dítě ví, že je tam schována stará stříkačka. [8]) Na levé straně. [9]) Kačeny a husy. [10]) Za osadou na louži. [11]) Všechny jsou zděny z pálených nebo hliněných cihel (traplí). [12]) Kostel. [13]) Hřbitov.

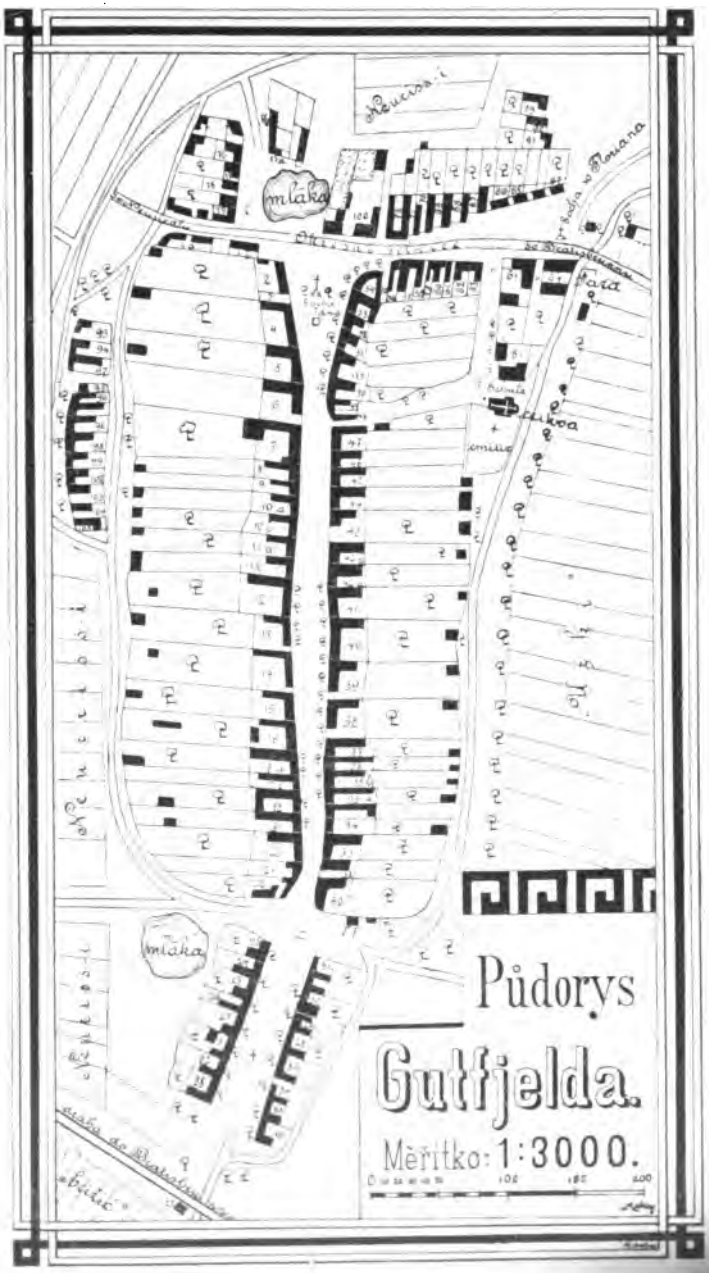
mlaka
mlaka
Půdorys
Gutfjelda.
Měřítko: 1:3000.

35 rodin jest německých, 4 české, 78 hrvátských. Rodilých Němců jest 190, Čechů 30, Hrvátů 480. Z dítek vstupujících do školy dobré dvě třetiny neumějí německy. Sčítání lidu z r. 1890 vykazuje jiné číslice — za to jest to sčítání úřední — a dělo se v roce, kdy v Gutfjeldě Němci byli u vesla.

VI. (Nova) Prerava.

Na jih od těchto dvou osad leží skoro na samých hranicích moravsko-rakouských třetí hrvátská osada na Moravě: (Nova) „Prerava". Tak sluje v ústech lidu hrvátského; německy: (Neu-)Prerau. Českého názvu: „Nový-Přerov" nezná tu nikdo; jen orientační tabulka u silnice jej zkomolila na „Nové-Přerov". Směrem severojižním rozložena jest širokou ulicí po obou stranách silnice jdoucí z Novosídel do Rakous. Asi uprostřed osada rozšiřuje se dělajíc místo pěknému kostelu a škole, pod níž vysílá na západ, ze sela ven, krátkou ulici domků do polí. Jižně za „solom" leží při silnici „cmitir", několik kroků za ním stojíme již na půdě rakouské.

Prerava nejhrváčtější jest ze všech tří osad. Již zevnějšek domů nasvědčuje tomu. Krčí se k zemi pod doškovou střechou, zírají namnoze malými okny na náves, nosí se, jak se nosívaly již za dávných časů, po starosvětsku, libujíce si ve svojí svérázné parádě: v překrásném malování, jaké ve Frjeličtorfě a v Gutfjeldě spatříš jen sem a tam uvnitř domů, ve světnicích. Jsou to pravé skvosty samorostlého umění lidového, prozrazující vkus a krasochuť, jíž nemůžeme se ani dost pochovati. Tvary rozmanitých květin: tulipánů, růží, lilijí a jiných jsou tu volnou, mistrovskou rukou vykouzleny na bílé půdě stěn tak uměle a dovedně, že zdá se nám, jakoby to skutečné květiny na zdech kvetly. Nad jiné vyniká takovým malováním „hiža" čís. 35 [14]) u kostela; výklenek její pokryt jest celým kobercem pestrých květů. Jinou „hiži" vyzdobila si zbožná mysl monstrancemi („božanstvom"), jinou zase srdci, kytičkami, hrozny, vše od ruky, tu i tam hvězdami („zviezdami") dělanými šablonou. Prerava má 126 čísel se 760 obyvatelův. Z těch jest pět krbů českých, šest německých (i s nájemníkem, židem), ostatní jsou všechny hrvátské. Kostel se štíhlou věží, stojící uprostřed osady, jakoby v srdci jejím, byl v jubilejním roce 1885 neúmornou snahou místního faráře, dp. Kroupy, nákladem 14.000 zl. od osadníků rozšířen a uvnitř vkusně vyzdoben; hned při něm z řady domů vystupuje fara. Za kostelem k jihu stojí při silnici dvojtřídní škola, německá v osadě hrvátské. Chodí do ní asi 170 dítek, s nepatrnými vyjímkami neumějících německy.

„Cmitir" (hřbitov) tvaru obdélníkového zajímá nás nápisem na hlavním kříži. Jest hrvátský, jediný to ve všech třech osadách. Zní „O gospodine Ježuše Kristuše, kada prideš suditi žive i mrtve, onda

[14]) Patří Slunskému; prof. Klvaňa ji fotografoval.

mene nepogubi, nego nevoljnomu grišniku milosrdan otac budi. O dobri Ježuše, o sladki Ježuše, o preblagi Ježuše."

Všecky tři osady mají velké obecní jmění. Páčí se na 30 i více tisíc zlatých u každé z nich.

Louč a loučníky v severovýchodních Čechách.

Popisuje **V. Janoušek.**

Louč buková a osyková se nevyráběla v každé domácnosti, poněvadž potřebovala větších příprav a úprav; pročež vyráběna způsobem průmyslnickým. Dřevo toto voleno hlavně z toho ohledu, že není hrubě sukovité a lítovité, a proto stejně hoří a nemnoho kouří. Tato louč se vyráběla ze silných a zdravých kmenů. Tyto rozřezány na špalky v délce obyčejné jako dříví palivové 80 cm. Špalky štípány na proštípky klínovité; štěp veden přímým směrem od kůry k duši. Zatrhané části a výstupky osekány sekerou tak, aby proštípka byla dosti rovná a hladká. Která se nezdařila, hozena hned do paliva. Když dostatek proštípek přichystáno, přikročeno k dělání (hoblování) louči, k čemuž bylo několik lidí zapotřebí.

Hlavním nástrojem byl hoblík. Na způsob truhlářského „štospanu" nebo hoblíku bednářského asi 60 cm. dlouhý s širokým želízkem a otvor záklopkou opatřen, v přední části ramínka do něho zasazena tak, aby z předu dva lidé mohli za ně tahati. Stolice podobná stolici tesařské, na níž se prkna štosují. V stolici zasazeno pachole zářezem opatřené. Do zářezu toho zasazena proštípka spodním čili slabým krajem a klínem přitažena. Na vrchní, silnější stranu položen hoblík; z předu se postavili dva muži, aby hoblík tahali, třetí pak stál vzadu, který hoblík vedl a od zadu strkal. Čtvrtý seděl vzadu, který louč z pod záklopky vyčnívající vybíral a na stolici před sebe jednu po druhé rovnal. Každý tah musil býti veden přes celou proštípku, aby louč byla celá. Jak se hoblík posouval ku předu, louč vylézala pod záklopkou k zadu, již musil odbírač vyndati; opomenul-li to, stala se v hoblíku zácpa a nastala přestávka. Nahoblovaná louč odložena prozatím vedle do hranice tak, jak byla z celých proštípek nahoblována. Zbytek proštípky od duše, jež nemohl býti dohoblován (nazván „skolek"), vyklínován a vložen s ostatními na pícku k uschnutí, jež poskytovaly výborný přísvěc v peci chlebové nebo i k jiným rychlejším topením.

Když takto připravené množství proštípek zpracováno, nastalo vázání. Tu louč s hranic brána tak, jak byla kladena, rovnána a počítána. Předně vázány otýpky; louč, jak z hoblíku vyšla, byla po jedné straně nalamovaná, drsná, čemuž se říkalo „srst", kdežto druhá, [illegible] strana byla hladká. Proti srsti louč hořeti nechtěla. K straně

byla vždy přihnuta, tvořila oblouk. Louč byla 2—5 cm. široká. Při vázání a počítání se šlo před se takto: Do otýpky počítána kopa louče, totiž dvě poloviny po půl kopě, a jak byla do oblouku ohnuta, obloukem čili srstí obě poloviny k sobě složeny. Svázala se nejprv u konce jednoho, čímž se druhý ještě více otevřel, načež se stáhl i konec druhý, čímž se obě poloviny úplně narovnaly. Za vazadlo upotřebena žitná sláma, z níž několik stébel dohromady stočeno. Obě poloviny otýpky rovnány tak, že ke krajům kladeny louče širší a do středu užší. Otýpka byla asi 12 cm. silná. Čtyři otýpky kladeny na sebe a svázány opět stočenou slamou, což tvořilo jeden balík, a v tom stavu šla louč do trhu. Ke konci první polovice XIX. století prodáván balík louče bukové v Jičíně v trhu za dva groše šajnů.

Louč borová dělána v každé domácnosti, kde nechtěli jinou kupovati a nedělali si nic z kouře a bylo-li dříví borové po ruce, avšak upotřebena ponejvíce k svícení mimo světnice, v stájích, ve sklepích, sušírnách, pivovarech a p. Louč borová štípána z polen.

K svícení ve světnici zařízen svícen, kterýž stál na podstavci buď z špalku nebo z prkna zhotoveném a nožky opatřeném jako přeslice na tyčce, asi 1 ½ m. vysoký, na jehož vršku zasazen svícen železný, dvouramenný. Ramínka rozpoltěna tak, aby se do nich louč snadno zastrčila. Aby se louč příliš dolů neklonila, vložena z počátku v poloviční délce do svícnu, až když polovice dohořívala, posunuta ve svícnu až ke konci. Při delším svícení, jako při přástvách, draní peří a jiných shromážděních, musil vždy jeden člověk světlo opatrovati, aby nezhaslo. Při pracích jednotlivých, jako řemeslnických, musil vždy jeden svítiti, t. j. louč v ruce držeti, opatrovati a na samé místo, kde třeba bylo, svítiti, poněvadž louč na velikou vzdálenost nesvítila.

Kuřáci tabáku musili míti vždy po ruce ocílku, kteráž bývala upevněna na noži kapesním, křesací kámen, jenž byl prodáván v každém krámě kupeckém, a hubku, jež na místě troudu jiskry chytala, načež chycenou jiskru i s hubkou utrhl a do dýmky k tabáku vložil.

Oleje a svíček za svítivo užíváno ponejvíce jen v městech, zápalek svrchu psaných však všude. Aby mydláři svíčky lojové příliš draho neprodávali, vydávána jim od příslušných úřadů taxa.

Oleje lněného vyráběno v dřívějších dobách mnoho, jenž upotřeben k věcem různým, také i ke svícení; ale naříkáno naň, že příliš kouří; pročež, když zavedeno pěstování řepky a z ní olej vyráběn, byl olej lněný z lamp vytisknut. (Srv. v tomto čísle str. 420.)

Ze života slezských pastevců.

Podává P. **Jan Vyhlídal.**

Na paši dětem nemůže býti ani teskno; sejde se jich několik a ty bez čtveračení, nějaké „útěchy“ se neobejdou. Zábava pastevců začíná v nejútlejším mládí, neboť malým dítkám matičky ukládají povinnost pásti „huśitka“, „huśy“. Na pastvu stádo vyhánějí: „húč na pašu, huúč na pašu!“ Aby housata se pásla, pokřikují: „škubaj, škubaj!“ (též „škobaj, škobaj!“) Paskudné (mlsné), jdoucí do škody, okřikují: „huúč — obratiš, huúč — obratiš!“ Domů se svolává štěbetavé hejno: „pile, pile, pile!“ nebo „pila, pila, pila!“ Husy jsou bílé, šivé, sedlaté, krkohlavé.

My dospělí smrtelníci nerozumíme, jaký hovor husí rodina mezi sebou vede, ale děti — pastevci vědí, co si povídá.

Jdou-li housata do škody, a nemohou-li dosáhnouti, prý stěžují si staré: „Němožem dośahnúť, němožem dośahnúť!“ Stará nutká je: „depc, depc!“ Houser, stojící na stráži, volá: „Klara! Chlop stoji za plotem!“ Housata uslyševši housera, aby nebylo poznati, že měla zálusk na zapovězené obilí, zamlouvají řeč: „Jak my smy švarné, jak my smy švarné!“ Stará: Jak sem byla telka, též sem byla taka!“ Houser škodolibě: „Ale davno, ale davno!“ *)

Děti jsou rády, zbudou-li se pastvy husí a postoupí výše, tomu nasvědčují tyto verše dospělejší pasačky:

»Když sem huśy pasla,
žimu sem se třasla.
a věil huśy něpasu,
tuž se žimu nětřasu.

(Z Domaslavic.)

Něco „hodnějšího“ jest již pastva kravská. V okolí Opavy na severozápad pasou jen chudobní kozy, sem tam některý chalupník nebo zahradník vyžene krávy. Též v pruském Slezsku málo pasou; za to na jih od Opavy v horách, na Frýdecku, tam „kravířů“ plná pole, pastviska. Kravířům jest znáti jména krav. Nejběžnější ve Slezku jak na Opavsku tak Frýdecku jsou tato: „Babuša, březula, ciganka, červina, duška, frela, herla, jahoda, javora, jirysa, iskerka, kalina, kavka, kontesa, kropěna, křižana, květula, laňka, laska, libuša, lyšena, malina, molocha, megera, milena, panimama, pryncula, raduša, ružana, ružička, rybina, srna, stracěna, tylora, tysula, vesela, veselina, věrdula, značina.“ Jmény těmito volá se na ně na pastvě.

Než se vyžene stádo ponejprv na pastvu, okouří se kadidlem posvěceným a věncem dotýkaným na Boží Tělo o monstranci, potom je hospodář nebo hospodyně pokropí svěcenou vodou. Krávy napřed musejí

*) V Našich dětech Fr. Bartoše na str. 66 čísti lze něco podobného.

se nechati po „placi zhaňati“, by šly pokojněji. Matička napomíná pasáka: „Žeň každým rázem ve jméno Pána Ježíše Krista, však přiženeš kravičky do dom pohromadě dojista. Neklej, nezlob se, nedělej „zlému“ radosti, paš v tichosti, s písněmi, s libostí. Povede se tobě jako nejsvětějšímu pastýři Panu Ježíši, kravičky se ti všecky pohromadě udrží a utiší.“ (Z Podvihova.)

Krávy jako koně mívají na čele hvězdu nebo malou „blosku“; „lyšina to je ene paru perek“. Oko pastevcovo postřehne, má-li soudruh krávy „koberaté“ (břichaté); posměváčkovi však jest pozor dáti, by se jeho kravám něco horšího nestalo, totiž, aby se „nenabečkovaly, nezažraly“. Při první pastvě koulí se kolem stáda vejcem vařeným, aby se nerozbíhalo. Též po hřbetě koulí se vejce, aby byly krávy tlusty. (V Domaslavicích.)

Kravám se má na pastvě zpívati, aby trávu „škubaly“:

»Škubaj, kravičko, na uhoře,
až ho stryk Františ něpooře.
Škubaj, kravičko, na dolině,
a davaj mleka po »kelině«.*)

(Z Chvalíkovic.)

Nebo se na ně volá: „Paś se, paś!“ nebo „škubaj, škubaj!“ Jde-li dobytče do škody, křičí se na ně: „Hej, kaj ideš? jdi zpatky!“ Nebo „Koza stará, květula, kalina atd. vratiíš!“

Pasáci jeden druhého upozorňují, jestliže zočí, že dobytek jde tam, kam nemá: „Tedor! Krava v zelu, ve rži, kobzoloch atd.; nědaj, nědaj!“ (M. Lhota.) Na pastvě se stává, že krávy se trkají, tu třeba pastevcům je rozháněti, by se „nepopytvaly“; hůře jest, když se krávy „sbeknú“, t. j. dají hlavy dohromady a hrozně „ryčú“: to se přihází tehdy, jde-li kolem masař (řezník), aneb uvidí-li „lunt kervavy“. Krávy ryčící nebo „volující“ (běhající se), dají málo mléka, pasáci doma pak neradi slyší výčitek.

Mají-li krávy dobrou pastvu, pastevcům naskytuje se volná chvíle k zábavám; tu buď zpívají, helokají, nebo čas sobě ukracují pozorujíce přírodu. Písně zpívají se svaté, též světské „frantovské“ zvané. Z těchto některé uvedeme:

1. Hořela lipka hořela.
pod ňum ma mila seděla;
iskerky na ňu padaly,
mladenci o ňu plakali.
Ten jeden najvice,
bo ji ůn kupil střevice;
ten druhý plakal ešče vic,
bo ji ůn kupil pentlu do střevic.

(Z Hlučína v pruském Slezsku.)

Aby nepršelo, zpívá se:

2. Něpadaj, dešču!
Maš matku v klešču,
tatika na horoch,
ve velkých padoloch.

(Z Kobeřic v pr. Sl.)

Je-li sucho:

3. Usycha nam travička,
něspaduje rosička.
Kravičky se něnažerú,
doma se na nas dožerú.

(Z Podvihova.)

*) »Kelina«, hrnec na dojení. Podobná píseň ve Vlastivědě slezské I., str. 139.

4. Na horach, šejú hrach, po dolinach
čočku;
přišel k nam jeden pan, oblibil si
kočku.
Kočka byla bohata — měla čtyry
koťata.
(Z V. Polomě.)

5. Horo, horo kobzolova,
ma panenka něni doma,
skoro rano šla na pole,
vykopavať tam kobzole.
(Z Jarkovic.)

6. Stoji pan na mostě
liči (čítá) prstem ovce,
liči, přeličuje,
barana chybuje.
(Z Kravaře v pr. Sl.)

7. Tancovaly dvě jelitka,
bachorek jim piskal,
Tomášek se poskakoval,
až se zle potřiskal.
(Ze Štěpánkovic v pr. Sl.)

Kravíř si naříká na špatnou stravu:

8. Dycky zelo a kobzole,
nikdaj kuska masa,
kerak by se veselila
N—ova chasa. (Z Chalikovic.)

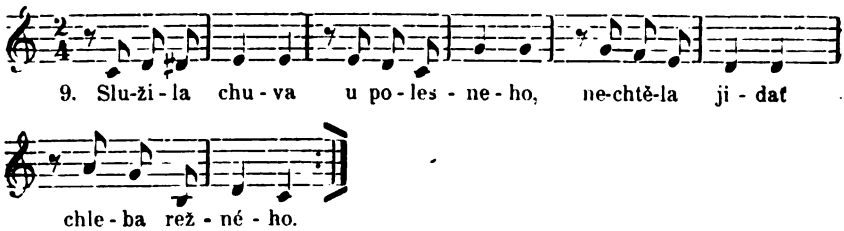

Vylezla na pec, nadmula hubu: »Pane polesny, ja tu něbudu.«
A slezla s peca, nadmula pysky, sežrala všecky kobzole z misky.

Tančící na louce děvuchy popěvkují si:

10. Už ty pilky dořezaly,
už ty mlynky domlely,
už sedloci domlotili,
už sú prazdne stodoly.
(Z Morávky.)

11. Ty sviňoku, svinsky,
tys mi ukrod rynský.
Ja tě pujdu žalovat,
a ty mi ho musiš dať.
(Z Morávky.)

12. Bežel pes přes oves,
suka (fena) přes pohanku;
ztratil pes galaty,
suka mezulanku (sukni).
(Z Jaktaře.)

13. Přiletěl havran
na susedu dum,
sednul v okenenečku,
v zelenem vinenečku
rozvinul se un. (Z Morávky.)

14. Jedě chlopek z hoštinky,
ztratil babku z košinky.
Babka plače — halata,
že ju zhodil do blata.
(Ze Štěpánkovic v pr. Sl.)

Kravařky, málokdy kravíři na Těšínsku na sebe „helokají". Název „helokání" pochází od stálých refrenů „heló, heló!" *) Na Opavsku a v pruském Slezsku též na sebe pokřikují pasačky, ale ve veršich neslyšel jsem žádné helokati. Helokáním děvuchy chtějí jaksi udržeti společnost mezi sebou, již přetrhuje vzdálenost místa, nebo se škádlí:

*) Srv. Al. Jirásek. Č. Lid III. 8—10.

1. *a*) Helo, heló! Straka na komině!
Jako se ti pase, Marijanko, v Bohumíně?
b) Helo, heló! Mně se dobře pase,
tobě nevím jako,
bo si ode mně daleko. Helo, heló!
(Z Dobré.)

2. Helo, heló! Marijanko, jako se ti pase
v červene kolase,
a v bilem fěrtušku?
Pujdu ti za družku,
jak ni za družku,
tak za starosvatku
na samem ostatku. Helo, heló!
(Z Morávky.)

3. *a*) Helo, heló! Jak se ti pase?
b) Mně se dobře pase,
pojď, hefka, ku mně,
bo je laska u mně;
jak bude u tebe,
ja poženu N. k tobě. Helo, heló!
(Z Raškovic.)

4. *a*) *chlapec:* Helo, heló! Malutko,
jako se ti pase, Hedviško?
b) *děvče:* Helo, heló! Mně se dobře pase,
tobě nevím jako,
bo je tam daleko. Helo, heló!
a) Helo, heló! A jo nedalečko,
přes male polečko. Helo, heló!
b) A přes nevelky huny (hony),
javorek zeliny.
Pod javorkem voda,
Hedviška jak jahoda.
Helo, heló!
(Z Morávky.)

5. Helokum, helokum,
dala chlib žebrakum,
a tvaružky židum,
že se na rok vydom.
Za rok se vydala,
za družky pytala.
Esli ne za družky,
tuž za tovaryšky.
Ja rada pojedu
na tvoje veselu
na vranem koničku,
v zelenem mentličku.
Lože malované, peřiny pisane (strakaté, tištěné),
kolibečka zlota, peřinka strakota.
Helo, heló!*)
(Z Domaslavic.)

Česká literatura folkloristická do roku 1890.

Doplňky. Sebral P. **Fr. Košák.**

(Dokončení.)

Obyčeje: Fr. Kovář: Obrázky z naší dědiny. Jitřenka, 1888, str. 220, 224, 270, 297, 324 a 338. — J. B. Podstránský: Jména neděl postních. Blahověst, 1878, str. 140. — Martinské hody. Tamtéž, 1878, str. 419. — Fr. Stránecká: Velikonoční pomlázka na Moravě. Obzor, 1887, str. 113. — Na popeleční středu na Slovensku. Rodinná kronika, 1885, str. 31. — Koblihy v masopustní době. Tamtéž, 1886, str. 608. — Vánoční dárky českých měst věnných. Blahověst, 1887, str. 511. — Kdy se jedli poprvé raci? Tamtéž, 1887, str. 462.

Pověry: A. D(ostál): Duše lidská v pověrách. Blahověst, 1882 str. 490. — J. Duška: Trest smrti upálením za pověru v Dobrušce r. 1601. Jitřenka, 1888, str. 306. — Jos. Košťál: Světýlka a žhavý neb ohnivý muž. Vesna, 1888, str. 156 atd. — Flor. Koudelka: Hromové kameny na Ivančicku. Obzor, 1888, str. 324. — F. Pátek: Prostonárodní lé-

*) Podobné helokání viz v Bartošových Naš. dětech str. 237.

čitelství. Jitřenka, 1888, str. 301. — Jan Seidl: Ptáci v pověře lidu. Vesna, 1888, str. 142. — F. Šim: O světýlkách. Zlaté klasy, 1856, str. 38. — J. V.: Chléb v názorech lidu českého. Tamtéž, 1886, str. 67. — Živočišstvo v pověrách, zvycích a názorech lidu českého. Obzor, 1886, str. 145.

Písně: J. Debrnov: O písních národních. Lýra, 1888, č. 7, 1889, č. 1. — V. Št. Žahourek: O národních písních slovenských. Posel ze Sušice, 1888, str. 313. — Jan Žahourek: O zbožné mysli slovenského lidu, jak se jeví z národních písní. Tamtéž, 1888, str. 333.

Vyšívání: Jos. Valterová: O národním vyšívání moravském. Škola ženských ručních prací, příl. Časopisu učitelek, 1887, str. 9. — V. Dědek: O vyšívání národním. Tamtéž, 1888, str. 10.

Řeč: Hanuš Máchal: O nejnovějším výkladě jména „Čech". Škola a život, 1882, str. 157. — Jos. Smola: Provincialismy z Blatenska. Tamtéž, 1887, str. 57. — A. J. V.: Slovo „hlava" v jazyce českém. Štěpnice, 1895, str. 58. — Fr. J. Zámečník: Výklad běžnějších jmen křestních. Škola a život, 1880, str. 87.

Lid a jeho poměry: K. V. Adámek: Z obecního hospodářství skutečského. Jitřenka, 1888, str. 90. — Na čtyřicetiletou památku zrušení roboty. Jitřenka, 1888, str. 413. — F. Bartoš: Prostonárodní kalendář. Obzor, 1885, str. 193. — J. Duška: Co stáli rekruti obce za Karla VI. Jitřenka, 1888, str. 367. — Co žádal mistr popravní za trápení. Tamtéž, 1888, str. 368. — O daních z potravin, nápojů atd. 1533. Tamtéž, 1888, p. 467. — Em. K. Feiner: Odúmrť na bývalém panství lanškrounském. Škola a život, 1880, str. 89. — K. J. Indický: Slováci. Štěpnice, 1882. str. 104. — J. Jireček: Náš lid ve Vídni. Rodinná kronika, 1886, str. 694. — J. Křičenský: Obraz českého maloměstského jarmarku. Tamtéž, 1886, str. 534. — Vl. Pittnerová: Čtenáři na vsi. Jitřenka, 1888, str. 101. — R. R.: Jak trestali naši předkové. Rodinná kronika. 1886, str. 670. — Krušina baron ze Švamberka: Z cest na onen svět. Obzor, 1887, str. 290. — Č. Zíbrt: Jak se po staročesku věrovali a dušovali. Vesna, 1888. str. 99.

Hry: Fr. J. Andrlík: Říkadla a počítadla přede hrou z okolí Ústí nad Orlicí. Anděl Strážný, 1882, str. 206. — Fr. Bartoš: Dětské hry. Tamtéž, 1886, str. 134. — Říkadlo přede hrou. Tamtéž, 1886, str. 164. — Fr. Bayer: Hra tříkrálová. Rodinná kronika, 1883, str. 250. A. Brablec: Počítadla přede hrou. Anděl Strážný, 1883, str. 76. — J. J. Karásek: Z národních her českých v okolí pražském. Tamtéž, 1890. str. 70. — Hra na „zvon". Tamtéž, 1886, str. 114. — Říkadla přede hrou Tamtéž, 1886, str. 251. — J. F. Klička: Říkadla přede hrou. Tamtéž, 1889, str. 163. — V. Macháček: Počítadla přede hrou. Štěpnice, 1869, str. 94. — Č. Zíbrt: Z her a zábav starých Čechů. Vesna, 1888, str. 3 — E. Zvěřina: Pořekadla přede hrou. Anděl Strážný, 1886, str. 111

Varia: Jan Heusler: Smrt v národním podání. Obzor, 1888, str. 177. — František Hrnčíř: Co ptáci vypravovali Anděl Strá[illegible] str. 90. — Ant. Humpola: Svatba z moravského Slovácka V[illegible]

str. 109. — F. Kovář: Na výpustku (kus dětského života). Rodinná kronika, 1883, str. 22. — F. A. Mikulec: Z farnosti Hradešovské. Vesna, 1888, str. 289. — Jos. bar. Krušina ze Švamberka: Z malého světa. Obzor, 1886, str. 131. — Jan Soukup: Oblíbené barvy u Slovanů a jich význam. Jitřenka, 1888, str. 453. — O původu a vzniku české polky. Rodinná kronika, 1885, str. 85. — Čeho vrba dítkám poskytuje. Anděl Strážný, 1886, str. 193.

Tance lidové v okresu hlineckém.

Podává Dr. **K. V. Adámek**.

(Pokračování.)

Směsek.

Zvolna. »Když jsem jel....« Z Jeníkova u Hlinska.

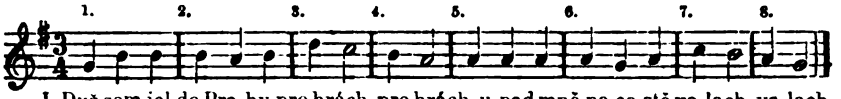

I. Dyž sem jel do Pra-hy pro hrách, pro hrách, u-pad mně na ce-stě va-lach, va-lach.

II. Je mně tě, valášku,
líto, líto,
že sem ti nedával
žito, žito.

III. Dybych ti byl dával
voves, voves,
byl bys mě do Prahy
dones, dones.

Rychle.

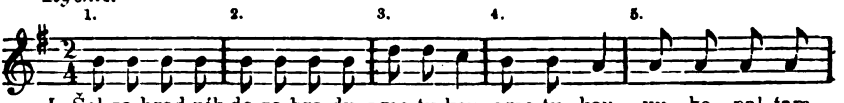

I. Šel za-hrad-ník do za-hra-dy s mo-ty-kou, s mo-ty-kou, vy - ko - pal tam

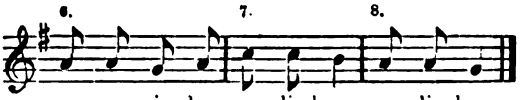

roz - ma - rin - ku ve - li - kou, ve - li - kou.
(ma-ry-ján-ku)

II. To nebyla rozmarinka,
(maryjánka),
to byl křen, to byl křen,
dyž mne nechceš,
má panenko,
nechoď sem, nechoď sem.

Tanečník má dvě tanečnice (jedna stojí po pravé straně a druhá po levé straně), (1.—2.) učiní tři pochodové kroky vpřed (páže majíce spuštěny), (3.—4.) učiní tři pochodové kroky vzad (páže majíce spuštěny), (5.—6.) učiní tři pochodové kroky vpřed (páže majíce spuštěny), 7.—8.) učiní tři pochodové kroky vzad

(páže majíce spuštěny). Totéž (1.—8.) opětuje se i při II. a III. sloce, avšak drží se tu tančící za ruce, majíce páže spuštěny.

Při další písni (1.—4.) tanečník vezme dívku levou paží ohnutou za ohnutou levici a otočí se s ní polkovým krokem. Pustiv ji, podá pravou páži tanečnici na pravé straně a od (5.—8.) otočí se s ní opět v opačném směru, takže opíšou osmičku. Tentýž pořad pohybu jest při II. sloce. Opakuje se pak směsek od začátku.

Prvá část jmenuje se též »Hrách« a druhá část »Zahradníček«.

Z Blatna: Tanečník má pouze jednu tanečnici, jež stojí proti němu. Při »Hrachu« tanečník vzpaží (zevnitř) a drží v rukou cípy nataženého šátku a krokem valčíkovým (bez otáčení) postupuje vpřed, při čemž se tanečnice před ním stále otáčí (v libovolném směru). — Při »Zahradníčku« zase tanečník a tanečnice stojí proti sobě. Tanečnice drží pravou rukou roh šátku, tanečník taktéž drží druhý roh. Jednou se otáčí tanečník, jednou tanečnice (střídavě: na pravo a na levo).

Jiný způsob při »Zahradníčku« byl v Chlumu u Hlinska: Dvojice stojí proti sobě a drží konce svých šátků. V prvých čtyřech taktech činí houpavé posunné kroky na místě. Při 5., 6., 7. a 8. taktu vzpaží ruce, takže dají šatky nad hlavy, a otočí se dle hudby dvakrát na místě. Totéž konají i při druhé sloce.

Směsek.

Volně. »Leckerá panenka myslí sobě....« Z Vitanova.

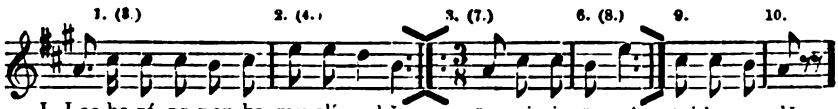

I. Lec-ke-rá pa-nen-ka my-slí so-bě, že nej-ni přez ní v tej ho-spo-dě.

II. Ten peníz pod krkem
(nebo: Ten toral u koral)
se jí blejská,
vona si myslí,
že je hezká.

V Blatnu: Vlasy má na hlavě
na dvě strany,
před sebou fěrtoch
vydlužený.

Na Čertovině: Vlasy na dvě strany
rozčesaný,
na hlavě šátek vod
žida vydlužený.

Tanec kolový: Dvojice jsou jako obyčejně do kola připraveny. Tančí (1.) valčík, (2.) obkročákem potřásavým otoč, (3.) = (1.), (4.) = (2.), (5.—8.) = (1.), (9.—10.) = (2.).

Směsek.

Valčíkové tempo. »Louka zelená, neposekaná....« Z Blatna.

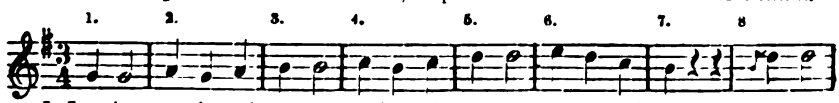

I. Lou-ka ze-le-ná, ne-po-se-ka-ná, ro-ste na ní kví-tí. Kdo chce

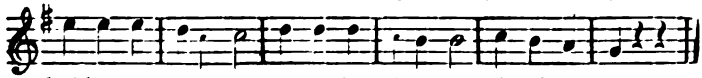

hol-ku mít, mu-sí za ní jít, dyž mě-sí-ček sví-tí.

II. Škoda mladosti,
mej upřímnosti,
dyž sem trávu šlapal.
Dybych byl věděl,
že má nebudeš,
byl bych doma zůstal.
III. Kýž sem za vodou,
vodou, za vodou,
vodičkou studenou,
dala bych si lejt,
dala bych si lejt,
valthornu stříbrnou.
IV. Zatroubila bych,
zaplakala bych,
ach, můj znejmilejší,
kýž sem tě byla
raděj neznala
do smrti nejdelší.

V Jeníkově místo III. sloky připojují:

Já sem za ní šel,
dyž měsíc vyšel.
Vona ještě spala.
Musel já sem jít
a ji probudit,
aby vstávala.

Volně. Z Chlumu.

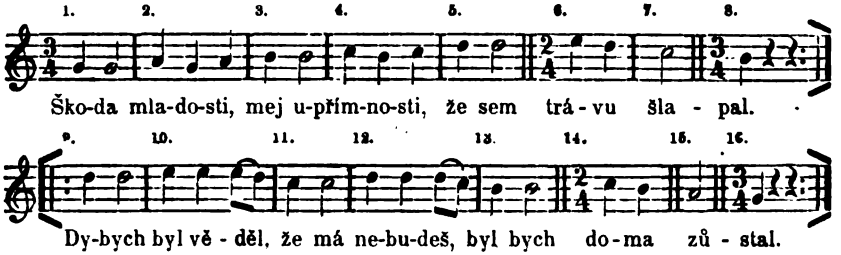

Ve Svratouchu:

I. Louka zelená,
neposekaná,
roste na ní kvítí.
Kdo chce holku mít,
musí za ní jít,
dyž měsíček svítí.
II. Měsíček zašel,
já sem ji našel
doma pod peřinou,
dybych byl věděl,
že má nebudeš,
šel bych za jinou.
III. Škoda mladosti,
mej upřímnosti,
že sem trávu šlapal.
Dybych byl věděl,
že má nebudeš,
byl bych doma zůstal.
IV. Koně sedlejte,
pár pistol dejte,
ať já vydám ranku,
ať mě uslyší
má znejmilejší
v Rychumburským zámku.
V. Jak uslyšela,
hned zaplakala,
ach, můj znejmilejší,
dybych tě byla
raděj neznala
do smrti nejdelší.

Tanec kolový. V Blatnu tančí se v prvých 5 taktech valčík, v 6. a 7. taktu jest otoč dvěma obkročákovými kroky, v 8.—12. taktu tančí se valčík, v 13. a 14. taktu otoč dvěma obkročákovými kroky.

V Chlumu a jinde tančí se v prvých 5 taktech šoupavý valčík, v 6. a 7 obkročákem otoč, v 8. valčík, v 9.—13. taktu šoupavý valčík, v 14. a 15. taktu otoč obkročákem, v 16. taktu valčík.

Knih.

REJSTŘÍK.

Sestavil **Zdeněk Nejedlý.**

Accidencí školní 289
Adámek K. 63, 362
Adámek K. V. 4, 63, 64, 183, 321, 366—368, 385, 450, 452, 465, 466
Achelis Th. 86
Aleš M. 145
Alferi H. 64
Anabaptismus 453
Andree Rich. 88, 237, 326
Andrlík F J. 465
Andromeda 125
Anthropologie 85, 88
Antl Th. 63
„Apatyka“ 121
Arendář 10
Archaeologická kommisse při České akademii 86, 154
Archiv arcibiskupský v Praze 285
Archiv herrnhutský 64, 280
Archiv jičínský 435
Archiv městský v Praze 283
Archiv místodržitelský 286
Archiv musejní 290
Arnim 336
Asijské zkazky 236
Assenta slovácká 392
Astrologie lidu trenčínského 64.
Augustynowicz Oktavius 156
d'Aulnoy 329, 334

Báby doktorské 121
Bájesloví české 393
Bakov 211, 212
Balda u Poličky 447, 449
Balšánek 125
Balzer O. 235, 236
Bancalari G. 88, 366
Bandúr 185
Banzet-Vyšehradský J. 394
Barák 8
Barbora sv., komedie 65
Barbora sv., obchůzka 81, 82
Bareš Fr. 102
Barle J. 328
Barner 77
Barsukov N. P. 86
Bartolomějské věnce 64
Bartoš Fr. 5, 7—9, 61, 86, 169, 181—183, 185, 247, 315, 327, 328, 366—369, 393, 449 452, 452, 461, 465
Barvotisky krojové 11
Baskické pohádky 332
Básník V. Kołara 404—420
Baštyka (pečivo) 130, 132
Baum A. 100
de Baye, baron 156
Bayer F. 465
Beauchamps P. 333, 334
Běchary 361
Bělá 90—93
Bellmann 13
Benedikt XIV. 103
Berlin 324
Bernard F. R. 155
Berounsko 228, 229
Bezděkov 75
Bezděz 93

Knihovna města Kolína

a

Bezsonov P. A. 88
Bibliografie domu selského německého 5
Bibliografie folkloristická 236
Bibliografie lidovědy české za r. 1896 63—65, 391—393; do r. 1890 393—395, 464—465
Bibliografie písní národních českých 393
z Bibrštejna 211
Bihač 168
Bílina 91
Bílit stěnu 369
Bilnice 77
Bílovice 142, 302
Biškovice pod Hostýnem 68, 69
Blaničtí rytíři 27, 28
Blansko 310
Blata 363
Blatná 164
Blatnice 80
Blatské pečivo 129—132.
Blatsko 154
Blatský kroj 152—154, 244—247, 391
Blažej sv., slavnosti 393
Blažej sv., zpěvy slovenské 56
Blažka F. 64
Blech zažehnání 83
Blouznivci náboženští 393
Bludičky 112
Boborané 90
Bohdaneč 28
Bojkovice 103
Bolení (léčení) 124—127.
Boleslav I. 207
Boleslav II. 89, 91, 92
Boleslav Mladá 8, 64, 90, 92, 102, 208, 209, 227, 327
Boleslavský kroj 243, 245.
Bombaugh Ch. C. 236.
Bonnemère E. 168
Borkovský Al. 234
Bormann 157
Bořice 395
Boskov 394.
Bosna 18
Bošácká dolina 49, 50, 64
Bouda uhlířská 17
Bouda A. 64
Bouřku předpovídat 372
Bouřky v Krkonoších 176, 177
Božena a Oldřich 143, 303
Brablec A. 465
Bradavice 123, 124
Bráf A. 64
Brandl V. 9, 10, 186
Bratrský zápis o kalendáři 280, 281
Brdské pověsti 393
Brdy 92, 93, 343
Bremer 157
Brentano 336
Brixen 217
Brixenská Trojice tříhlavá 98—100
Brloh 8
Brno 327
Brod Český 228
Brod Německý 427
Brod Uherský 101, 103, 205, 206, 308, 309 311, 315
Broumovsko 68
Brumov 77
Bruncvík 395, 318—320
Brunšvík 88
Bruzovice 129
Břeclava 142, 143
Bředy 123
Břevno 182
Břevnov 226
Březno 75—77
Březovjané od Uh. Brodu 75, 76
Břidlice 183
Břilky 183
Bučák 181
Bučice 19
Bučina 294
Budějovicko 68
Budova 7
Budy 19
Budyň 229
Bulavský M. 429
Bulharský dům 5
Bünker J. R. 184, 366, 368
Burckhardt J. 155
Bürckner H. 168
Býčí skála 150
Byliny léčivé 283
Byliny ruské 27
Bystré 53
Bystřice Velká 362
Byšičky 277—279
Byzantinská ornamentika 310
Bzince 312, 315
Carchesius 266
Cechovní památky turnovské 87
Celina 184
Cestopis Keysslerův 93, 103
Cidlina 210
Cienciala Ondř. 325
Cifrování stěny 369
Cifrování šatu slovenského 310
Cihla 185, 452
Cikáni 168
Císařov 391
Clouston W. 85
Conze 157
Cosquin E. 331, 333, 334

Cvrček J. 64, 280
Cyrill sv. 394
Čač 85
Čapek Jan 393
Čaroděje výslech 391
Čarodějná doktorka 283—285
Čarodějnice 226, 229, 281—283, 345
Čarodějníci 113, 168
Čáry milostné 64
Čáry staročeské 435, 438
Čáry u šibenice 435
Čáslav 229
Čáslavské museum 86
Čáslavský kroj 243, 244
Čáslavský V. Knobelius 86
Časopisy nové 86, 234
Čečulin N. D. 86
Čechy u Olomouce 142
Čejka 314
Čeládka na Frenštatsku 392
Čelakovský F. L. 146, 214—216, 339—341
Čelakovský J. 208
Čelakovský L. 339
Čemer 125
Čepec z Břeclavska 143
Čermák 326
Čermák Kl. 86
Černá Hora 18
Černokněžníci 113
Černý Ad. 5, 27, 64, 182, 327
Čert zelený v Nudvojovicích 168
„Čertova zeď“ 92
Červinka K. J. 5
Česká literatura lidovědná do r. 1890 393—395, 464—466, r. 1896 63—65, 391—393
Česká píseň faustovská 265—272, 335 až 339, 445, 446
Česká poesie kramářská 393
Česká přísloví 17. století 59
České bájesloví 393
České písně národní 214—222, 387—391, 393
České pohádky 249—257, 329—334, 393, 394
České pověsti 394, 395
České právo 168
České tance 64
Český dům 4—10, 181—185, 366—369, 469—452
Český kroj 391, 392
Čeští uhlíři 14—18
Čestice 71
Češulka uhlířská 16
Čičmanské sponky 392
Čížková Bl. 126
Čižmář Jos. 46, 47
Čmelíky vypudit 380
Čudova V. 142, 302
„Na čuměnou“ 85
Čvančara J. 191
Ďábel ve Faustovi 267—272, 336—339
Dačicko 369
Ďadci 86
Dachler A. 452
Daň vojenská r. 1682 66, 68
Dary Meluzíně, aby neskučela 75
Dary Rýbrcoulovy 263, 264, 349, 350
Daškovič 319
Daškovské museum v Moskvě 155
Debrnov J. 465
Děčané 89, 90, 91
Dědek V. 465
Dědičná rychta 65
Dědina 184
Dědošané 90
Deisté na Litomyšlsku 290—294
Dějiny české 157
Dějiny folkloristiky 86
Dějiny sedláků francouzských 168
Dějiny zlatnictví 168
Dekanaty staročeské 91—93, 207—212
Dekorativní umění 307—310
Demografie 85
Demologie maličkých 393
Denníky V. Krolmusa 225, 228
Deputáty učitelské 289, 290
Deska 182
Děti (pověry o nich) 199
Děti české 392
Děti slezské 393
Dětské hračky 155
Dětské modlitbičky ze Slezska 53—55
Dětské písmo obrazové 245—248
Dětské písně slovenské 50—52
Dětské zvyky 56, 57
Dětvané 12, 155
Devoty J. 29, 30
Dialektologie 391
Dialektologie česká 392
Dialektologie polská 324, 325
Dítě (pečivo) 131, 132
Divadlo české 429, 434
Divadlo dětské 445
Divé ženy 53, 54, 64, 391
Dlažba 183
Dlouhý A. 393
Dno 7, 184
Dobiáš 5.
Dobrovice 86
Dobrovský J. 146

Dobsová T. 143
Dobšinský 253
„Dodola“ 75
Doksy 93
Doktorka čarodějná 283—285
Doležal J. 157
Domažlická ponůcka 66, 67
Domečka L. 68, 79, 437
Domkáři 9
Domoradice 294
„Domov“ Manesa J. 11, 303
Domovní had 353
Doprovázení hosta 2
Dostál A. 64, 394
Dostál P. 64
„Dostaveníčko“ J. Manesa 12
Došek 452
Doucha F. 254
Dovolení k ženitbě 285
Dožinky od Přeštic 136—140
Drábi 169
Draholčice 343
Drahotu předpovídat 373
Dráchov u Soběslavi 129, 130
Drakové 118
Drápal R. 124
Drašarov 53
Drážďany 98
Drexler V. P. P. Š. 286
Drotaři 158—160
Družba z Blat 245, 247
Drvárňa 181
Drveno 181
Drvisko 181
Drviště 181
Drvo 181
Dření v nohou 127
Dřevník 181
Dřevo 181
Dřevohostice 160, 162
Dřevohosticko 7
Dřevorubec Chodský 395, 399
Dříví vozit 172
Dub Český 208
Dubá 209
z Dubé Hynek 93
Duchcov 327
Důchodní 169
Duchovní písně národní 392
Dům český 4—10, 181—185, 366—369, 449—452
Dům francouzský 237
Dům selský 156
Dunder J. A. 164
Duras F. 159, 160
Dušek 64
Duška J. 464, 465
Dušování v 16. stol. 3
Dvorský F. 354
Dvořák 9, 68, 69
Dvořák B. 64, 191
Dvůr Králové 212, 286
Dvůr 9
Dýl 183
Dynchovat 369
z Eckartshausenu Karel 105, 106
Ehrenberger 394
Emler J. 93, 208
Engel K. 265, 270
Epos rytířský v Čechách 27, 28, 318—320
Epos rytířský ruský 319, 320
Erben K. J. 95, 147, 208, 214—217, 326, 352—354, 394
Ethnologie 88
Ethnografické sbírky v zemském museu 397—400
Etymologie slovanská 324, 325
Fakule uhlířská 15
v. Falke Jak. 155
Faruszanka M. 143
Faust 146, 168
Faustovská píseň česká 265—272, 335 až 339, 445, 446
Feiner K. 465
Fejfalík 320
Filip a Jakub sv., ohně 68
Filologie německá 157
Filologie slovanská 324, 325
Fišer J. 394
Flajšhans V. 280, 294
Flekáček J. 393
Fojt 170
Folklor 236
Folklor (dějiny) 86
Folklor keltský 234
Folklor ruský 236
Folklor ruských židů v Americe 236
Fonograf a lidověda 88
Forberk 9
Forma české písně lidové 214—222, 387 až 391
Formani a smrť (pověst slovenská) 39, 40
Forování vozů 19
Fošna 183
Fotografie vědecká 88
de Foville 237
Francev Vl. A. 236, 318, 339
Francie 168
Francouzské stavby 237
Franko Iv. 234, 240
Franks Aug. Wollaston 155
Freiberk J. 4, 367, 368
Frenštát 73, 74
z Fridlandu Petr 213

Friesen 87
Frjeličtorf 83, 186, 190, 274, 276, 277, 381—383
Frýdecko 129
Fügner J. 306
Fuchs 157
Fürst R. 331
Gasold hr. 437
Gazdovství slovenské 65
Gebauer J. 181
Genrové obrazy 13
Geodesie 88
Gerle W. A. 243, 245
Glomači 207
Gödeke K. 318
Goethe W. 157, 336
Golębiowski 184
Gould G. M. 236
Grabowský Fr. 88
Gregor W. 85
Grimm J. 249, 318, 331, 334
Grohmann 105, 106, 195
„Gromažka“ 74
Grüner J. S. 157
Grunt 9, 184
Grunt hanácký 64
Gruntovní kniha Uh. Brodu 205, 206
Guayana 326
Gude H. L. 242
Gutfijeld 83, 186, 190, 272—277, 381, 382, 456 - 458
Had domovní 353
Hádání zloděje 356, 357
Hádanky 347
Hádanky staročeské 392
Hádanky valašské 392
Hadi (pověry) 135, 136, 357—359
Hailka H. 143
Hájek T. z Hájku 354
Hajní 169
Hajný A. 64
Halena slovenská 11, 303
Hallwich 211
Hambalka 451
Hamry 53
Hamuljak Š. 339—341
Haná, honění krále 69—71
Hanáci 155
Hanácký grunt 5, 7, 64
Hanácký kroj 13, 140—142, 160—164, 237—241
Hanka V. 326, 366, 369
Hanke z Hankenšteina J. 163, 237—241
Hanuš J. J. 58, 147 314, 362
Hartmanice 53
Hasík J. 428
Hauer V. 5, 9, 10, 366
Hausmann L. 394
Havelka J. 5, 394
Havelková Vl. 64, 146, 154
Havířský pozdrav 1
Havlíček F. 428
Havlíček K. 214—217, 387
Havlíček M. 428
Havraní 194
Hazuka V. 64
Heanzerei 184
Heidenreich 105
Hejnický V. 191—195
Helešitý J. 143
Helfenštejn 68
Hellich J. 27, 326
Herben J. 190
Herberger 326
Hercegovina 18, 19
Herold 314
Heřmanický F. K. 394
Hessenské pohádky 332
Hetteš F. 157
Heusler J. 393
v. Heyden Aug. 155
Hirnlova Josef 106
Historie o Faustovi 168
Hiža chorvatů moravských 382
„Hladit“ 183
Hláskosloví slovanské 324, 325
„Hlava“ voru 20
Hlavy úprava 64
Hledání utopence 281
Hlinecko 64, 149, 150
Hlinecké tance 321—323, 385—387, 466 až 468
Hlinecký statek 4
Hlísty 125, 127
Hluchov 70
Hlušičky 402, 403
Hněvkovský Š. 270
Hnydožova M. 142
Hoblová B 64
Hoblovat 183
Hodonín 142
Hodslavice 5, 74
Hody hanácké 393
Hofer 10
Holán J. 64
Holovacký J. F. 155
Holub A. 227
Holubář v podání lidovém 65
Holuby J. L. 49, 64, 223
Honění Jidáše 227
Honění krále na Hané 69—71
Hora Kutná 2, 29, 30—32, 229, 327, 406—408, 412

Horáček F. J. 394
Hory na Kninsku 227, 228
Horymír 342—344, 395
Hořický statek 4
Hospodáříci 86, 353, 357, 359
Hospodářské budovy české 4
Hospodářské pověry 195—198
Hospodářství dobré 371, 372
Hospodářství moravské 64
Hospodyně 376, 377
Hostaš K. 357
Hostec 125, 127, 128
Hostinné 212, 229
Hostinský Ot. 64, 86, 214
Hostiny Rýbrcoulovy 177, 178, 351
Hošek J. 53
Houdek F 394
Houdek V. 5, 8, 9, 181, 185, 191, 328, 368, 452
Houpačka 53
Housata 461
Houska 227
Houška J. V. 354, 358
Hovorka K. 64
Hra „králů" na Slovensku 65
Hra na šáteček 56
Hračky dětské 155
Hradčany 226
Hradec Jindřichův 439
Hradec Králové 142, 207, 213, 328, 406
Hradiště Mnichovo 207—209
Hradiště Uherské 143, 248, 302
Hradiště v Pojizeří 211
Hraše J. K. 37, 64, 82, 83, 85, 393, 394
Hrbov u Vel. Meziříčí 186
Hrnčíř J. 465
Hrob Šemíka 342—344
Hrobník v podání lidovém 65
Hromada uhlířská 14—18
Hromové klíny 82, 83
Hromové střely 114
Hronětice 192—194, 277
Hronov 64
Hrozenkov St. 75
Hrozenkov Velký 304, 397, 398
Hrubý E. J. 393
Hrubý J. V 394
Hruševskij M. 235
Hruška J. F. 5, 9, 64, 66, 71, 86, 154, 183, 185, 366, 368, 369, 395, 449—452
Hry dle zápisek Krolmusových 229, 346, 347
Hry v karty 3
Hry (bibliografie) 465
Hry lidové V. F. Kozmanecia 429—434
Hry tělocvičné 424—429
Hřeben střechy 452
Hudba česká 146
Hudba lidová 64
„Hudba" J. Manesa 12
Humpolecko 391
Hurt F. 445
Hus J. 353, 354
Husinec 345
Husité v Uhrách 398
Husovy šlepěje 345
Husy krmit 380
Huť 8
Hvězda 226
Chabičov ve Slezsku 64
Chalanský 319.
Chalupa 7
Chalupa slovenská 84, 85
Chalupníci 9
Charvati 89—93, 207—214
Chata 6, 7
Chatrč 7
Chatrč z Trenčínska 141
Chebská lidověda 86, 157
Chessin A. S. 236
Child J. 319
Chléb v názorech lidu 64, 380
Chléb při křtu 361, 362
Chodové 64, 86, 155, 395—399
Chodské klepání lnu 71, 72
Chodský kroj 142, 395—399
Chodský statek 4, 5,
Choltice 75
Chorvát K. 65
Chorvaté moravští 81—83, 186—191, 272—277, 328, 381—383, 456—459
Chorvatské písně národní 168
Chorvatský kroj 13, 141
Chotětice 402, 403
Chotusice 226, 227
Chození s koníčkem 64
Chození s liškou 65
Chození s Řehořem 65
Chrámová hudba 12
Chrastava 210
Chrudim 327
Chrudimsko 183, 227
Chrysogonus Fr. 394
Chylice 80
Chyše 8
Chytání voru 26
v. Inam-Sternegg K. Th. 156
Indický K. J. 465
Institor Michal 110, 195—205
Instrukci školní v Král. Dvoře 286—290
Istomin F. M. 88
Ivančice 327
Jablonné 91
Jablonsko 91—93

Jablunkov 12, 141, 143
jahodáři 345
Jáchymov 164
Jakovlev J. M. 155
Jakub sv., shazování kozla 393
Jakubec J., 65, 265, 266, 335
Jan sv., ohně 68, 392
Janák Jan z Víčkova 2
Janoušek J. 459
Janoušek V. 361
Janovice 402, 403
Jaroměřská chalupa 393
Jaroševice 324
Javůrek 326
Ječné zrno 123
Jed hadí 357, 358
Jehla voru 23
Jehlice vranovské 392
Jelínek J. 103
Jelínek N. 33
Jena 324
Jesenice na Sedlčansku 130—132
Jesipov V. V. 165
Jeskyně v Živohoušti 343
Jesličky 158, 160
Jestřebí 93
Jesuité 176
Ještěd 90, 92, 93, 208, 210, 211
Jetá robota 170, 172, 173, 315—317
Jetelina 172
Jevišovice 99, 102
Jicko 185
Jičín 212 - 214, 361, 465
Jidáše honění 227
Jidášovy kříže 64
Jihlava 142, 327
Jihlavská pranostika 369—381
Jihočeský statek 393
Jihoslovanský kroj 306, 307
Jindřichohradecko 68
Jíra F. 154
Jirásek Al. 4, 8—10, 366—369, 395, 450 463
Jireček H. 91, 93, 207, 213
Jireček J. 429, 465
Jiruš Boh. šl. 396
Jívany 422, 423
Jízdy čarodějnic 117
Jizera 91, 207
Jizerské hory 90, 91, 209, 211
Jména ovoce 392
Joest W. 325
John Al. 157
Johnstonn Ch. 236
Josef II. 290, 404, 407, 408
Jungmann J. 5, 147, 254, 368, 404, 407
Jurkovič D. S. 5, 65, 366—368, 452
Justiciár 169
Kabát slovenský 306
Kabátce polské 307
„za kabelky“ 428
Kácov 19
Kača (tanec) 37
Kafka J. 65
Kaindl R. F. 6, 368, 369
Kálal K. 5, 367
Kalendář bratrský 280
Kalenice 452
Kalhoty blatské 153
Kalousek J. 89, 90, 93
Kamarýt 392
Kamení vozit 172
Kamenický pán (píseň) 294—299
Kamennice 185
Kamýk 183
Kancelářský 169
Kancionaly 307, 326, 327
Kantoři v Král. Dvoře 286—290
Karadžič Vuk Stefanovič 155
Karásek J. J. 394, 465
Karel IV. 355
Karel V. 269
Karel VI. 265
Karłowicz J. 4—9, 27, 181, 183, 184, 245, 367, 368, 449—451
Karlovy Vary 306
Kartografie 88
v karty hry 3
Kašel 125
Kašna na Staroměstském rynku 2
Kašpar J. 65, 247
Kašubové 168
Kat doktorem 121
Kateřina (zábava) 73
Keltský folklor 234
Keramika českomoravská 234
Kessler J. 65
Keyssler J. G. 98, 103
Kittl 457
Kláda 182
Klapání lnu 61, 71, 72
Klášteř ště v Dobrovicích 86
Kláti 182
Klecany 77
Klem 20
Klicpera V. K. 327
Klička J. J. 465
Klimkovice 391
Klimšová Boh. 394
Klíny hromové 82, 83
Klobouk slovenský 307
Klobúky Valašské 9, 77—79
Kluka 393

Klvaňa J. 11, 56, 65, 66, 68, 69, 73—83, 160-164, 232, 238, 302, 398, 458
Kmotrovství 65
„Knedlíky“ uhlířské 17
Kněžmost 211
Knihovna dvorní ve Vídni 436
Knihovna zemského musea 281, 369, 400
Knihovna carská v Petrohradu 294
Knihovna Strahovská 429
Knobelius V. Čáslavský 86
Kobsiková, T. 143
Kocerady 19
Kocurek (tanec) 36
Kočičky pálit 226
Kočka v podání lidovém 65
Kodym Fr. 394
Köhl 157
Kojenec na Slovensku 56, 57
Kokořínský 326
Kolář J. B. 394
Kolberg 184
Kolečko uhlířské 15
Koleda o třech králích 248
Koleda vánoční 345
Koleda velikonoční 229, 230
Koledníci 158, 160
Kolín 68
Kollár J. 50, 146, 214, 223, 225, 339—341
Kollmann H. 280, 281
Kolomajka (tanec) 38
z Kolovrat V. A. Krakovský 285
Koltuň 128
Komedie o sv. Barboře 65
Komenský J. A. 5, 9, 10, 353, 368
Komety 117
Kominek 156
Komornik 10
Koňaři 380
Koně kupovat 380
Koniásova „Cytara“ 265
König B. 65
Koňský trh v Uh Hradišti 248
Konvice k poctě 2
Kopáč J. 65
Kopaničáři 5, 7
Kopaničářská chalupa 391
Kopanka 7
Kopecký J. 429
Kopecký M. 269, 338, 339
Köpl K. 280, 286
Kopp Ferd. 326
Kopriva J. 394
Korouhev 54
Kořán J. J. 65
Kosák 452
Kosírky 426
Kosmák V. 394
Kosmatice 64, 392
Kostelec 284
Kostelec u Vorlíka 65, 85, 247, 248
Kostelík dřevěný na Národop. výstavě 392
Kostelík dřevěný v Nudvojovicích 167, 168
Košák F. 65, 393, 464
Košťál J. 65, 362, 464
Košťálov 422, 423
Kot 185
Kočara V. 404—420
Kotelsko 422, 423
Kotovica 185
Kotsmích V. 7
Kott 5, 7—9, 181, 182, 184, 185, 366—368
Koty 185
Koudelka F. 464
Koula J. 4, 5, 11, 65, 84, 85, 234, 303, 315, 397, 398
Kouřímský Ad. 361
Kouzlení 109
Kovárna česká 391
Kovář 83
Kovář E. 65, 86
Kovář Fr. 394, 464, 466
Kovařovic K. 395
Kowerka Z. 367, 368, 450, 451
Kozák M. 65
Kozákov 210
Kozakovice 325
Kozla shazování na sv. Jakuba 393
Kozlovice 392
Kozmanecius V. F. 429, 434
Kozok (tanec) 36
Kožich 369, 380
Kožuch (tanec) 37
Krajkářství české 164, 165
Krajky 392
„Krajnice“ voru 20
Krakonoš 394
Krakov 342
Král J. F. 65, 74
Král hadí 135
Krále honění na Hané 69—71
Kralice 327
Králík J. z Brocinberku 285
Královéhradecko 68, 155
„Králů“ hra na Slovensku 65
Kramářská poesie česká 393
Kramerius V. R. 266
Kraslice 157, 307, 363—365
Krásná panna (pohádky) 249-257 329-334
Kratochvíle J. 226
Krauss 333
Kraus A. 265, 335, 445
Krauss F. S. 86
Krávy z pastvy 345

Krček Fr. 325
Kresby v gruntovní knize Uh. Brodu 205—207
Kretz Fr. 394
Krkonoše 92, 176, 207, 209, 210, 212, 259, 260, 443
Krku bolení 124
Krocín V. 2
Kroffius 7, 182, 369
Kroj národní r. 1848 326, 327
Kroj český 391, 392, 418
Kroj český z Blatska 152—154, 244—247, 391
Kroj český z Boleslavska 243, 245
Kroj český z Čáslavska 243, 244
Kroj český Chodský 142, 395—399
Kroj český z Plzenska 12, 141, 142
Kroj český z Táborska 13, 142
Kroj hanácký 13, 70, 71, 140, 141, 142, 237—241
Kroj chorvatský 13, 141
Kroj Chorvatů moravských 81—83, 186 až 191, 272—275
Kroj jihoslovanský 306, 307
Kroj lašský 74
Kroj lužickosrbský 236, 326
Kroj maloruský 326
Kroj mazurský 141
Kroj slezský 65, 74, 141, 391
Kroj slovenský 11, 12, 13, 65, 75, 80, 81, 141—146, 238—241, 303, 307, 392, 398, 400
Kroj sokolský 304—307
Kroj staroslovanský 12, 143
Kroj valašský 77—79
Kroj veřovský 73, 74
Kroj ze Záhoří moravského 160—162
Kroj židů polských 141
Kroje českomoravské 248
Kroje československé 165
Kroje dějiny 155
Kroje lidové při slavnostech 236, 237
Kroje moravské 65, 237—241, 326
Krojové studie J. Manesa 10—13, 140 až 146, 302—315
Krojové výklady slovácké 232—234
Krokev 183
Krolmus V. 393
Krolmusovy zápisky 225—230, 342—347
Kroměříž 13, 306, 310, 314
Kroupa 326
Krov 450
Krtice (pranostika) 379
Kruhové vesnice 191—195, 277—279
Krumfešt 184
Krupka V. 4
Krušina Jos. ze Švamberka 465, 466
Krušné Hory 164
Kryštůfek A. 124
Kryt 451
Křeče 125, 127
Křečovice 345
Křemen J. 74
Křemešník 100
Křen J. 424
Křenovice 19
Křestní pověry 361, 362
Kříčenský J. 465
Kříčov 401, 402
Křivoklát 395
Kříže Jidášovy 64
Kříže ve stromech 29—33, 361
„do křížku“ 426—429
Křtiny chodské 64
Kubata rychtář 363
Kuča 8
Kučera F. 65
Kuglar 75
Kuchlovský Ad. 394
Kukání 65
Kukla 402
Kulda B. M. 65, 42, 147
Kuliš P. A. 85
Kumorník 10
„Kupecká“ (hra v karty) 3
Kůr literácký v Bohdanči 28
Kuří Vody 93
„Kusy“ vorové 19
Kušvarda 157
Kutě 8
Kůže vodníka 75
Kuželky 227
Kuželky Rýbrcoulovy 348
Kvačice 80
Květena v mythologii slovanské 151
Kyčov 72
Kytin u Mníšku 345
Láci předpovídat 373
Lamanskij V. J. 88
Lán 9
Langbein 334
Lanžhot 142
Lapení zloděje 392
de Lasteyrie Robert 168
Lašský kroj 74
Lať 183
Látal O. 71
Lebeda 423
Léčení domácí 377, 378
Léčení lidové valašské 121—124
Léčení lidové východočeské 124—125
Léčení lidové východoslezské 126—129
Ledecko 19
Ledeč 19

Legendy bretonské 88
Lego F. 129, 152, 154, 245, 391
Lehner 91
Lékárnička na Národop. výstavě 64
Lékaři lidoví 121
Lékařské knihy Petra Voka z Rožmberka 437—439
Lékařský sjezd 88
Lékařství lidové 392, 436
Lemberk 92
z Lemberka Havel 208
Leměz 183, 450
Lemůzi 89—93, 207—214
Len (pranostika) 379
Lepenec 368
Leprince de Beaumont 329—331, 334
Les hraniční 91
Leskové M. 46, 313, 315
Lessing 272
„Leš" uhlířská 17
Lešení 184
Lešetický V. 394
Levý Hradec 77
Lhoty na Jičínsku 212
Libánky J. Manesa 13, 142, 146, 303
Libenický J. 394
Libštát 422, 423
Liberec 210
Libice 27
Libuše 27, 240—242, 355
Libušín 355
Líčit stěnu 369
Lidé a Rýbrcoul 178, 258
Lidové léčení valašské 121—124
Lidové léčení východočeské 124, 125
Lidové léčení východoslezské 126—129
Lidověda česká 314
Lidověda česká, bibliografie 63—65, 391 až 395, 464—466
Lidověda chebská 86, 157
Lidověda skotská 85
Liebelt 367
Liebscher Ad. 391
Líhy voru 20, 23
Lichtenštejnové 447
Limberk 53
Lípa Slovanská 306, 326, 327
Lipník 173
Lippert J. 89—91, 208, 209, 214
Lipsko 177
Liptovský sv. Mikuláš 426, 428
Lis 422
Lišej 124
Liška B. 245
Liška T. 158, 160
s liškou chození 65
Lišta 368
Liteň 229
Literáci v Bohdanči 28
Literáci v Čáslavi 86
Literatura lidová 392
Literatura lidovědná 63—65, 391—395, 464—466
Litevská mythologie 155
Litoměřice 327
Litoměřici 89—91
Litoměřický manual 281
Litomyšl 2, 406
Litomyšlské museum 359
Litomyšlsko 4, 64, 366, 392
Litomyšlští deisté 290—294
Lnu klapání 64, 71
Lobkovická knihovna 100
Loktuše slovenské 148
Lomenice 401
Lomenice na Chrudimsku 183
Lomenice na Litomyšlsku 392
Lomnice 422, 423
Lomnický Šimon 418
Lopeník 75
Loreta 226
Loserth J. 107
Losování při hrách dětských 50 51
Lotrinské pohádky 338
Louč a loučníky české 459, 460
Loutková hra o Faustovi 337—339
Lubelsko 324
Lucie sv. (pověry) 198
Lučané 89, 90
z Ludanic Kateřina 437
Lutsch H. 5
Lužany 213
Lužické hory 90, 91
Lužické kroje 236, 326
Lužické stavby 236
Lužický dům 4, 5
Lvov 325
Lysá 66, 68, 192, 277, 355
Macichová Š. 77
Macocha 394
Maďar (tanec) 34—36
Macháček (Ženichové) 392
Macháček V. 465
Máchal H. 148, 249, 329, 393, 465
Máje 75—77
Malby domků na Břeclavsku 5, 143
Malby nábytku 307
Malby rukopisné 310
Malby záklop 401
Malec A. 186, 272, 328, 381, 456
Malenovské panství 169—173, 315—318
Malinowski L. 324, 325
Maloch 320
Maloruské kroje 326

„Malování“ pečiva 131
Malování pomlázky 363—365
Malovaný J. 391
Mančal J. 391
Manes J. 10—13, 140—144, 168, 303 až 315, 326
Manual Litoměřický 281
Manželství (pověry) 199
„Marcipán“ 365
Mareš F. 437
Mariánské Lázně 157
Markvartice 92
Marlowe 266, 267, 269, 337
Marokko 326
Máslo (pranostika) 380
Maso (pranostika) 379
Masopustní hry 64
Mašek J. S. 394
Mašek Tom. 136
Mašek V. 395
Matějka J. 85
Matějková M. 391
Matlakowski Wł. 182, 184, 452
Mátohy 110
Mazanice 368
Mazurské pohádky 332, 333
Mazurský kroj 141
Mečík 368
Mefistofeles 268, 337—339
Meier E. 157, 332
Meinende W. 266
Mělník 3
Meluzina 75
Menčík F. 7, 71, 354, 366, 368, 430, 435, 436, 449—451
Meringer R. 88, 156
Měsíc (pověry) 195
z měsíce prorokovat 372, 374
Měsíční práce sedlákovy 374—376
Methodův tis 394
Mezní přísaha pod druem 18, 19
Mierzyński Ant. 155
Michalko P. 110
Miklosič 7, 8
Mikovec F. B. 306
Mikšíček M. 252, 383, 384
Mikulec F. A. 466
Mikulov 81—83
Milevsko 81
Milič J. 354
Milíř 15
Miller O. F. 319
Miller Vsev. 319
Miller V. F. 155
Milohošť 80
Milostné písně slovenské 223 - 225
Milostné věštby a čáry 64
Mimoň 91
Minahassa 325
Miniková Iva 46
Minide J. 27
Mistr uhlířský 14
Mistrovice 143
Mládenci 169
z mládenců daň 66, 68
Mladost-kniha (pohádka) 42—44
Mléko dobré 380
Mléko začarované 115, 116
Mlýn český 392
Mlýnek na obilí 400
Mnichov 326
Mníšek 345
Moc Fr. 394
Modlitbičky slezských dětí 53—55
Modlování 367
Mohelka 92
Mommsen Th. 235, 236
Monse J. V. 107
Mor dle pověsti slovenské 40—42
Moraczewski 5
Moravec A. 53
Moravec B. 14
Moravské hospodářství 64
Moravské kroje 65, 326
Moravské písně národní 86
Moravské pohádky 42—46, 65, 252—257, 329, 383, 384
Moravské víno v Polsku 160
Moravské výšivky 65
Moravský J. 391
Mořkov 74
Motol u Prahy 33
Mouka pro Meluzinu 75
Mourek V. E. 234
Možny 366
Mračen zaklínání 58, 59
Mravenci 228
Mravy r. 1822, 418
Mšeno 210
Much M. 148
Mucha A. 160
Muka A. 236
Müller 332
Müller J. Ch. 192
Müller W. 318
Můra 115, 123
Murko M. 155, 320
Murovanice 185
Museum čáslavské 86
Museum jičínské 361
Museum litomyšlské 359
Museum moskevské 155
Museum národopisné 86, 154
Museum Pražské městské 142

Museum sušické 299
Museum turnovské 86, 87
Museum zemské 29, 30, 110, 234, 327, 395—400
Muška E. 75
Mušky 379
Muzika na Slovácku 248
Mužský 4, 209
Mydlovar 355
Myslivec F. 391
Myslivci 169
Mythologie 173, 177
Mythologie litevská 155
Mythologie slovanská 393
Mýto Vysoké 27, 227
Náboženští blouznivci 393
Nábytek lidový český 4
Nádvorník 9
Nachlazení 125
Náchod 142
Nájem ovčáka 359—361
Nájemník 10
Nákaza 128
Náklady voru 24
Nálečky 357
Nálevka J. 394
Námaž 368
Náměsíčnictví 111
Náměšť 163
Námluvy hadí 135
Nápisy záklop 401
Nápravník 10
Náprstek V. 155
Národní kroj 305
Národní kroj r. 1848 326, 327
Národní sebevědomí Chorvatů moravských 189, 190, 272—274
Národopis 86
Národopis československý 339, 400
Národopis český 327
Národopis český v museu moskevském 155
Národopisná společnost československá 86
Národopisná výstava 4, 5, 63—65, 160, 328, 391—393
Národopisné studie českých umělců 10, 140, 248, 302
Narození (pověry) 199
Nářečí z Císařova 391
Nářečí slezská 324
Nářečí valašské 325
Nástroje předhistorické 307
Nátka 123, 125, 156
Návalník 20
Názvosloví stavitelské 4—10, 181—185, 366—369, 449—452
Názvosloví tkalcovské 64
Názvy tratí vesnic chorvatských na Moravě 277
Nebeklíč 356, 357
Necky 422
Neděle smrtelná 346
Nedoma J. 391
Nedoslýchavost 127
Nedrahovice 132
Nedvězí 446
Nejedlý Z. 4, 68, 181, 366, 449
Němci mezi Chorvaty moravskými 190, 272—274
Němcová B. 48, 145—147, 253, 314, 362, 394
Německá píseň faustovská 335, 336
Německý dům 5
Německý tisk mimoevropský 325
Nemoce předpovídat 373, 374
Nerosty zlatem 261
Neruda J. 96, 97
Netolice 64
Neuberk 326
Neumann 266
Neumann V. 236, 237
Neumětely 342—344
Neúrodu předpovídat 373
Neuwirt K. 124
Nevěsta od Uher. Brodu 309, 315
Nezamyslice 227
Niederle L. 86, 154, 205, 391
Nigellus Trojan 1
Nigrin J. 413
Nizozemská píseň o Faustovi 269, 335
Nostic Ervin 326
Nová Ves 80
Nováček V. J. 280, 299, 391
Novák J. V. 48, 394
Nováková T. 4, 391
Novotný L. 213
Novotný V. 392
Nudvojovice 167, 168, 209
Nymburk 435
Obchodu dějiny 155
Obchůzka s Perechtou 81, 82
Obilí Chorvatů moravských 274
Obilí vozit 172, 173, 175
Obkládání stavení 367
Oblévačky čeledi z jara 75
Obmítka 368
Obrazové písmo dětské 245—248
Obrazy k dějinám českým 157
Obročný 169
Obrové na Berounsku 229
Obuv blatská 153
Obyčeje (bibliografie) 464
Obyčeje bretonské 196
Obyčeje na Berounsku 229

Obyčeje vánoční 196
Obyčeje velikonoční 157, 196
Obyčeje výroční 65
Obzajt 451
Oční nemoce 127
Odenek 181
Odměna Rýbrcoulova 347, 348
Odr V. 2
Oheň (pověry) 65, 197
Ohéral 140
Ohně svatojanské 68, 392
Ohrozim 70
Ochranovský archiv 64
Oko Páně v Boleslavsku 227
„Okovec“ plavecký 25
Okruží hanácké 141
„Okřesat“ dříví vorové 19
Okřídlí 401
Oldřich a Božena 143, 303
Olejnářství české 420—424
Olomouc 173, 327
Olomoucko 392
Omrzliny 128
Ondřej sv., hody 85
Opařeniny 128
Opatov 142, 356
Opava 327
Opavsko 366
Opavský statek 391
„na opice vésti“ 3
Oplécko 12, 303
„Opuštěná“ J. Manesa 303
Oračky 171
Orání (pověry) 195
Oravská chalupa 65
Orloj staroměstský 11
Orlová 33
Ornamentika česká 146—152, 154
Ornamentika kraslicová 364, 365
Ornamentika J. Manesa 307—310
Orth J. 439
Osady Chorvatů moravských 381—383
z Oseku Boreš 226
Osení zmrzlé 379
Osídlení Čáslavska 86
Oskobrhy 27
„na osla“ (kryt) 450
Ossowski G. 155
Ostroh Uherský 80
Ostrý 394
Osúch 171
Otava 172
Otava (voroplavba) 24—26
Otisky křížů ve stromech 29—33, 361
Otížka voru 22
Otloukání píšťal 345
Otrava 128
Otruba F. 68, 277—279, 355
Ovčáka nájem 359—361
Oves „pojistebný“ 64
Ovoce na Přeloučsku 392
Padoucnice 128
Pádr V. 86
„Pacholčí“ vor 22, 23
Palacký F. 90, 93, 147, 207, 214, 341
Palice 393
Palkovič J. 339
Palliardi J. 328
Památky psané lidové 391
„Panák“ (pečivo) 131, 132
Panna Krásná (pohádky) 249—257, 329 až 334
Panny (daň z nich) 66, 68
Panství malenovské 169—173, 315—318
Pant 450
Parczewski 168
Pardubicko 95, 100
Pasovat 426
Pastor lékařem 121
Pastrnek F. 86
Pastýři slezští 461—464
Pašijový olej 423
Pátek F. 63, 77, 391—393, 464
Patera Ad. 58, 392
„Patka“ voru 20
Paulík J. 392
Pavla sv. obrácení na víru (pranostika) 373
Pecinov 226
Peck Ed. 392
Pečeti turnovské 86
Pečivo svatební blatské 129—132
Peez 156
Peisker J 4, 156, 209
Pekař J. 236
Perechta, obchůzka 81, 82
Perchta 353, 354
Perníčky 64
z Pernštejna 69
Péro (veslo voru) 22
Peroutka J. 245
Perwolf 294
Pes ohnivý 226
Pěší robota 170, 318
Petényi Š. 339, 340
Petrák J. 420, 421
Petrohrad 324
Pětroš J. 33
Píč J. L. 4, 90, 207, 211, 213
Pilousy vyhnat 379
Pinkas S. 11, 306
Písaři 169
Píseň faustovská česká 265 [illegible] až 339, 445

Píseň o panu Kamenickým 294—299
Píseň o pivováru 230
Píseň o robotě 170
Píseň v čas vojny turecké 28, 29
Písmo obrazové dětské 245—248
Písně V. Koťary 404—420
Písně národní duchovní 392
Písně národní při pastvě 345, 462—464
Písně národní světské 64
Písně národní bretonské 88
Písně národní české 86, 146, 214—222, 387—391, 393, 465
Písně národní chorvatské 168
Písně národní moravské 86
Písně národní polské 325
Písně národní ruské 88
Písně národní slovanské 88, 147, 341, 342
Písně národníslovenské 48—52, 223—225, 444, 445
Píšťal otloukání 345
Pitter Bonaventura 226
Pittnerová Vl. 4, 362, 392, 427, 465
Pivo, vaření v 15. stol. 59
Pivovár v písni 230
Placy uhlířské 14—16
Plán 184
z planet prorokovat 372
Pláště blatské 153, 154
Platva 367, 449
Platy učitelské 289, 290
Plavení vorů po Sázavě 19
„Plecování“ voru 21
Pleny vázání 65
Pleskot F. 75
Plischke K. 392
Ploskal F. 429
Plot slovenský 146
Plotěný V. 392
Ploučnice 91
Plzensko 155
Plzenský kroj 12, 65, 141, 142
Pobratimství zlodějů 391
„Pocty“ posílat 2
Počasí předpovídat 371—373, 378, 379
Počelení voru 20
Podání lidové od Humpolce 391
Poděbrady 27, 251
Poděšín 65
Podešvy 367
Podezdívka 366
Podhal 182
Podkrokevnice 450
Podlaha A. 280, 285, 429
Podoby Rýbrcoula 178—180
Podplamejčky 71
Podruzi 10, 392
Podskalí 392
Podstupnice 451
Podtatranský Uram 429
Podtrámnice 367
Podúhelníky 366
Podval 367
Podvažovat stavení 367
Podvlíkat stavení 367
Poesie kramářská česká 393
Pohádky 88
Pohádky bretonské 88
Pohádky české 109, 146, 249—257, 329 až 334, 393, 394
Pohádky evropské 236
Pohádky moravské 42—46, 65, 383
Pohádky slovenské 46, 47, 145, 146
Pohádky uhlířské 18
Pohádky valašské 392
Pohančok (tanec) 35, 36
Pohanka (kamení) 183
Pohár s tříhlavou Trojicí 98
Pohřební hudba 12
Pohtlík 160
Pojezdný 169
Pojistebný oves 64
Pojizerský statek 393
Poklady v pověstech 64, 119, 120, 226, 259—264, 347—349
Poklasný 169
Pokrovskij 427
Pokrutina 422
Polaczek St. 185, 366
Polámání 122
Poleno 181
Polensko 392
Polesný 169
Polička 361, 362, 449
Polívka J. 86
Polná 360, 392
Polská filologie 324, 325
Polsko 324
Polský dům 5
Polský slovník 325
Polští sedláci 156, 157
Poměry lidu (bibliografie) 465
Pomlázka 363—365
Ponůcka v Domažlicích 66, 67
Popluží 9
Popov u V. Klobúk 77—79
Poříčí 293
Posměvači a Rýbrcoul 257
Postava Jan 142
Posvícení 392
Potanin G. N. 236
Potlučení obilí 379
Pouť mrkvová v Polné 392
Povaha Chorvatů moravských 187
Poval 367

Pověry 64, 65, 391—393
Pověry československé v 18. stol. 104 až 120, 195—205, 434, 465
Pověry o hadech 135, 136, 357—359
Pověry křestní 361, 362
Pověry slovanské 147
Pověst „Čertoviny" 65
Pověst o Kubatovi 363
Pověsti z Bošácké doliny 64
Pověsti z Brd 393
Pověsti o Bruncvíkovi 318—320
Pověsti břevnovského kláštera 226
Pověsti od Bystrého 53, 54
Pověsti české 394, 395
Pověsti evropské 236
Pověsti o křížích ve stromech 29—33
Pověsti moravské od Sloupa 42—46, 65
Pověsti o Přemyslu a Libuši 240—242, 393
Pověsti o Rýbrcoulovi 173—180, 257 až 264, 347—352
Pověsti slovenské 39—42
Pověsti o strašidlech 64
Pověsti ze Sušice místní 299—302
Povídky lidové 64, 65, 230—232, 446—449
Povinnosti hospodáře 372
Pozdravování 1
Požár 9
Požarecký V. 278
Práce selská dle měsíců 374—376
Praetorius J. 175, 176, 178, 180, 259, 260, 349
Prachatice 345
z Prachňan Barbora 2
„Pramen" voru 22, 23
Pranostika jihlavská 369 - 381
Prasek V. 75, 107, 392
Prašivec 135
Právo české 168
Právo rychtářské 393
Pražec voru 22
Pražští žebráci 285, 286
Prerava Nová 81—83, 186, 190, 274, 276, 277, 381, 382, 458, 459
Privilegia turnovská 86
Prkna vozit 316
Prkno 182
Procesí hadí 135
Procesí žebráků pražských 285, 286
Prognostika 65
Proroctví selská 453—455
Proseč 404
Prosodie českých písní lidových 86
Prostějovsko 182
Prostředky lékařské domácí 377, 378
Prou Maurice 168
Prousek J. 4, 132, 167, 168, 368
Provolání o národním kroji r. 1848 326, 327
Prsní nemoci 127
Průgel M. 392
Průkazy na Sjezdu Slovanském r. 1848 383, 384
Průmysl umělecký 304—306
Průtěs 367
Předák (vor) 22
Předpovídání 117—179, 371—373, 378, 379
„Překládat" vor 26
Přelouč 392
„Přemdění" voru 21, 22
Přemysl 240—242, 393
Přemysl Otakar II. 226
Přemyšlení 77
Přepeře 209
Přerov 327, 392
Přerov St. 279
Přeslen k hledání zloděje 436
Přeštické dožinky 136—140
Příbor 163
Příroda, ctění její 147—152
Příroda a pověra 104
Přírodopis slezský 175
Přísaha v 16. stol 3
Přísaha mezní pod drnem 18, 19
Přísloví česká 17. stol. 59
Přísloví polská 325
Přísloví slovenská 339—341
Přívlaka 19
Přívoz Kamenný 19
Psina 123
Psohlavci 395
Pšenice (pranostika) 379
Pšované 90, 92, 93, 209
Ptactvo v podání lidovém 65
Ptení 70
Pucina 185
Půda 184
Pudmistr 426
Pulec voru 20
Pulszky Fr. 155
Punčochy blatské 153
Punčochy slovenské 304
Purkrabí 169
Půval 183
Původ obydlí 6—10
Půzednice 183, 449
Quis L. 214, 387
Radnice 227
z Radostova J. K. 249
Rais K. V. 352
Rajevský M. F. 155
Rakoušův srub na Malém Rohozci až 135
Rakovník 327
Ralsko 91
Rám 367

Ras doktorem 121
Rataje 19
„Ráz“ 422
z Reinsberg-Düringsfeldu Otto 100, 228
„Na rejlík“ vor 23
Réné J. K. 363
Rešt 367
Rhythmika českých písní lidových 86
Rhythmika národních písní českých 214 až 222, 387—391
Riehl W. 326
z Riesenburku Boreš 226
Rittersberg 326
Robota na panství malenovském 169 až 173, 315—318
Rodina slovácká 144, 146
Rodiník 78, 79
Rohn 9, 10, 181
Rohování 425
Rohozec Malý u Turnova 132—135
Rohozná 53
Roketnice 210
Rostliny zlatem 262
Rosůlek F. 183, 392
z Rotštejna Vok 213
Roubalík G. 304, 305
Roubené stavby dřevěné 4
Roudnická knihovna 100
Rozmarinka (zábava) 73
„Rozmarka“ plavecká 26
z Rožmberka Eva 437
z Rožmberka Petr Vok 437, 438
z Rožmitálu Lev 425
Rukávce slovenské 11, 147
Rukávy 450
Rukopis Kralodvorský 12, 303, 310
Rukopis Zelenohorský 12
Rukopisy staročeské 58, 59, 392
z Rumersbachu rytíř 301
Rusínský dům 6, 368, 369
Ruské byliny 27
Ruské národní písně 88
Ruské národní zkazky 88
Ruský folklor 236
Ruský zápas 427
Rusové v Čechách 343
„Růže“ J. Manesa 303
Růžičková Kl. 392
Růžový palouček 394
Rybárna na Národopisné výstavě 64
Rybářské pověry 77
Rybay J. 339
Rýbrcoul 173—180, 257—264, 317—352, 393, 439—443
Rychnov n. Kn. 103
Rychta dědičná 65
Rychtáři na Litomyšlsku 64
Rychtářské právo 393
Rýsování kraslic 364
Rytíři sv. Václava 27
Řaskování slovenských rukávců 11
Řecké zlatnictví 168
Řecký zápas 425
Řehoř sv., slavnosti 65, 392, 393
Řemínkáři 359
Řepa V. 64
Řešátko J. 299, 300, 301
Řešetem hádání 357
Řezál 426
Řezníček V. 394
Říčice (pečivo) 129, 130
Římský zápas 425
Sádlo hadí 357, 358
Sadowski J. N. 155
Sádru vozit 316, 317
Salaše 391
Salát (tanec) 321
Sallet Alfr. 326
Salva K. 5, 367
Samko Pták (Zeyer) 392
Samouk V. Kotara 404—420
Sarajevo 18
Sartory Sam. 339—340
Sasínek F. 245, 247
Saská vlastivěda 86, 87
Saské pohádky 332
Sázava (vory) 19—26
Sébillot P. 29, 30, 85, 88
Sedláci 9
Sedláček (tanec) 321
Sedláček A. 90, 92, 93, 192, 207, 211 až 213, 278
Sedlák (tanec) 322
Sedlec 30
Sedličané 89, 90
Seidl J. 465
Selka 376, 377
Selské poměry ve Francii 168
Selský blahobyt 369, 370
Selský dům 156
Selský stav v Polsku 156
Semeno (pranostika) 380
Seno vozit 172
Severní zář 118
Seydlové A. a J. 4
Seyffert 236
Shazování kozla na sv. Jakuba 393
Schafgotsch hrabě 177, 179, 260
Schambach 332
Schilling 266
Schleicher Aug. 324
Schmeltz J. D. E. 157
Schmidt 236
Schrader 157

Schreiber Th. 168
Schulten 157
Schulz V. 280. 290, 383
Schůzky čarodějnic 117
Schwab G. 168
Schwarz V. 392
Sibiř 155, 156
Sichrava E. 103
Sjezd filologů německých 157
Sjezd přírodozpytců a lékařů 88
Sjezd Slovanský v Praze r. 1848 383, 384
Skotská lidověda 85
Skotsko 306
Skřítek 353
Skulináře 368
Slámu vozit 316
Slanské stavby lidové 4
Slapy 228
Slavnost na Hvězdě 226
Slavnost u sv. Markéty 226
Slavnosti na Berounsku 229
Slavnosti žákovské na sv. Blažeje 393
Slavnosti žákovské o sv. Řehoři 65, 392, 393
Semeno 451
Slepička (tanec) 322
Slezané 90
Slezské děti 393
Slezské léčení lidové 126—129
Slezské modlitbičky 53—55
Slezské pověry 362
Slezské pověsti o Přemyslovi 393
Slezské tance 33—39
Slezsko 175, 179, 207, 209, 324
Slezský kroj 65, 74, 141, 391
Slezský statek 5
Slezští pastýři 461—464
Slivovice valašská 391
Slouha 83
Sloup (pohádky a pověsti) 42—46, 65
Slováci 155 viz Slovensko
„Slovač" 327, 328
Slovanská Lípa 306
Slovanská mythologie 147—152, 393
Slovanské písně národní 88, 147, 341, 342
Slovanské pověry 147
Slovanský klobouček 307
Slovanský kroj 326, 327
Slovenská assenta 392
Slovenská búda vinná 205—207
Slovenská chalupa 84, 85
Slovenská muzika 248
Slovenská přísloví 339—341
Slovenská rodina 144, 146
Slovenská svatba 392, 393
Slovenské děti 56, 57
Slovenské gazdovství 65
Slovenské hry 65
Slovenské písně národní 48—52, 223—225 444, 445
Slovenské pohádky 46, 47, 145, 146, 253 až 255
Slovenské pověry 362
Slovenské pověsti 39—42
Slovenské výšivky v Čechách 60—63
Slovenský kroj 11—13, 65, 75, 80, 81, 141—146, 232—234, 238—241, 303, 307, 392, 398, 400
Slovenský zápas 425—429
Slovník polský 325
Slunce (ctění jeho) 148—151
ze slunce prorokovat 372
Služba čeládky 392
Smekání 2
Směsek (tanec) 323, 385—387, 466—468
Smidary 402, 403
Smlouva s ovčákem 359—361
Smlouvy svatební 439
Smola J. 392, 465
Smolková M. A. 392
Smrt, pověsti slovenské 39—42
Smrtelná neděle 346
Smrti vynášení 392
Smutný J. 401
Sněžka 177
Sníh předpovídat 372
Sny 117
Soběslav I. 212
Sobotka J. 66, 67
Sobotka 142
Socháň P. B. 60, 63 392
Sochor E. 392
Sochorník (plavec) 25
Sokolová V. 394
Sokolowski Mar. 94
Sokolský kroj 304—307
Solnice 394
Souboj v 16. stol 3
Soudy Boží mezní 18, 19
Souchotiny 128, 283
Soukop J. 42
Soukup J. 94, 234, 361, 392, 394, 466
Sozonovič J. 318—320
Spáleniny 128
Spiesova tiskárna ve Frankfurtě 266, 269
Sploščka 185
Společnost národop. československá 86
Společnost pro saskou vlastivědu 86, 87
Spolkové kroje 305—307
Sponky čičmanské 392
Sponsel 236
Srézněvský J. J. 324
Srub 366
Srubjan M. 392

Staroslovanský kroj 12
Starožitnost vyšívání československého 65
Stasov V. 319
Stašov 53
Statek 9, 370
Stavení 9
Stavitelství lidové české 4—10, 63—65, 88, 181—185, 361—369, 401, 419—452
Stavitelství lidové Chorvátů moravských 382, 383
Stavitelství lidové lužické 236
Stavivo 181—183
Stefan 326
Stěna 183
ze Stiřína Jiří 168
Stojan voru 22
Stolice voru 22
„na stolici“ (kryt) 450
Storch 326
Stoupy 421
Strahov 213, 326, 429
Strašecí Nové 96, 97, 100—102
Strašidla 110
Strašidla jihočeská 64
Stráž 91
Strážnice 148, 150
Strmilov 437
Stromy s otisky křížů 29—33, 361
Strouhal E 66, 71, 72
Strouhal J. 399
Strygy 113
Střecha 113
Střely hromové 114
Střevíce hanácké 141
Studni kopat 371
Stupník 422
Suchánek J. 142
Sucha, pověry o něm 114
Sukně hanácká 141
Sůl pro Meluzinu 75
Sušické pověsti 299—302
Sušil F. 146, 216, 341, 342
Svatba 65
Svatba chodská 64
Svatba selská u Vorlíka 65
Svatba slezská 33
Svatba slovenská 392, 393
„Svatební košile“ 352
Svatební pečivo z jižních Čech 129—132
Svatební písně slovenské 223—225
Svatební smlouvy 439
Svátek J. 234
Světýlka 112
Svícení loučemi 459, 460
Svijany 209
Svijany Trhové 78
Svoboda 327
Svoboda R. 359
Sylvia Aeneáše kronika česká 241
Symboly české ornamentiky 146—152, 154
Sypanice 185
Sýpka 83—85
Sýrku P. A 27, 28
Szamatólski 338
Šafář 9
Šafařík P. J. 91, 146, 207, 211, 341, 383
Šašek z Mezihoří 425
Na šáteček hra 56
Šátek na babku 11
Šátkový (tanec) 38
Ščebřešin 324
Šemíkův hrob v Neumětelích 342
Šenkovní věnec 160
Šeremetěv S. D. 86
Šibenice 435
Šilhavý F. 356
Šim F. 465
Šimák J. V. 77, 86, 89, 207, 393
Šimon J. 87
Šindel 452
Šípek K. 395
Šišáková Fr. 311, 315
Šišmanov Iv. 155
Školák (tanec) 39
Školní instrukcí v Král. Dvoře 286—290
Škorpík F. 54
Šlahoun voru 21, 22
Šlapánský K. 394
Šlépěje Husovy 345
Šnajdr L. 207, 208
Šolta A. 28, 135, 183, 357, 366, 392
Šonov 435
Šosovní dvůr 9
Špalová Ver. 132
Šperky lidové 392
Šperky předhistorické 307
Špork F. A. 278
Špýchárek na Malém Rohozci 132—135
Šrámek M. 299
Šrek (vor) 23
Šreky 401
Štědrý den (pověry) 198
Štelcar Jan Želetavský 362
Štičí játra (věštby) 77
Štilfrýd 320
Štítná 77
Štítný T. 95
Štrauch A. 394
Štraybl Fr. 313, 315
Štúr L. 147
Štyrské pohádky 333

Šust třetí (tanec) 38, 39
Svábské pohádky 332
Táborsko 13, 64, 68, 81, 142, 445
Tabule 182
Tallowitz F. 307
Tance české 64
Tance z okresu hlineckého 321—323, 385—387, 466—468
Tance východoslezské 33—39
Taněc 33, 34
Tanec o věnec 74
Tauber J. 395—398
Teige J. 280, 283
Tělenci (tanec) 35
Tělocvičné hry lidové 424—429
Tenčice (košile) blatské 153
Teplice 327
Tesanice 181
Tesaři 181
Tesařová L. 394
Těšín 129, 143, 327
Těšínsko 325
Těšínský statek 391
Tetování 325
z Teufenbachu Krištof 186
Textilní ornamentika 307—310
Tchořovice blatské 154
Tichov N. Z. 5, 8, 182—184
Tille A. 265
Tille V. 86, 173, 240, 257, 347, 392
Tisová 394
Titanism Faustův 271, 272
Tkalcovské názvosloví 64
Tlučenky 185
Tobolka Z. V. 354
Tölk Michal 453
Tomíček A. 121, 359
Tomíček Slav. 326
Töppen 332
Trám 182
Tratě vesnic chorvatských na Moravě 277
Traviči 168
Trenčín 13, 64, 65, 143, 304
Tresty dětí slovackých 57
Tresty na traviče 168
Trh v Uh. Hradišti 248
Trhanice 181
Traka 339, 340
Trojice trihlavá 94—103, 234
Truhlář A. 392
Trupla 185
Trzalice 392
Třebíce 327
Třebízský V. Beneš 393
Třeboňsko 68
Třebová Česka 352
Třebované 30
Třetí šust (tanec) 38, 39
Tři králové na Slovácku 248
Trihlavá nejsv. Trojice 94—103, 234
Třináctá škola (povídka) 230—232
Tříštění uhlířské 15
Tuhaň 422, 423
Tuláci 109, 110
Turecká vojna 28, 29
Turnovské museum 86, 87
Turnovsko 207, 208, 210, 218
Tvrdoňská chalupa 391
Tykač J. 352
Tykání v 16. stol. 2
Týl J. K. 327
Tylor E. B. 6
Týnice Labská 229
Typové studie J. Manesa 10, 144—146
Typy chodské 395—399
Tyršová R. 4, 10, 140, 302
„Úctivost" 1
Úctivost lidu 77
Učitelé v Král. Dvoře 286—290
Úhel 367
Úhelný kámen 184
Uhlíři čeští 14—18
Újezd 396, 397
Újezd Dolní 294
Újmy 124
Umělecký průmysl 304—306
Umírání (pověry) 199
Universita pražská 29—33
Úpoly 424—429
Úprava hlavy ženské 13, 64, 142, 143
Urban VIII. 94, 97
Urbář panství Lzeného 277
Úrodu předpovídat 373
Urknoty 109, 122
Usedlost 9
„Ustava" 9
Ustavy 29, 27
Ustanoti 129
Utopence [illegible] 2[illegible]
Utrhati 4[illegible]
V[illegible] 27, 2[illegible]
V[illegible]
W[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Valašské pohádky 392
Valašský kroj 77—79
Waldau A. 215
z Valdštejna Henik 435
z Valdštejna Hynek 437
Válek J. 65
Valchář J. 19
Války 185
Valterová J. 465
Vamberk 74, 165, 354
Wankl J. 150, 310
Wanklová M. 310
Vánoční obyčeje 196
Vánoční předpovídání času 373
Vánoční zvyky moravské 392
Vansová T. 39, 230, 328
Vápensko 191—195, 277—279
Vápno vozit 315
Varhaníci 287—290
Varšava 324
Vaření piva dobrého v 15. stol. 59
Wasilewski Z. 184, 367—369
Váša P. 392
Vavák z Milčic 404
Vavruška J. 24—26
Vázání pleny 65
Vázání srubu 367
Vazba krovu 450, 451
Včely (pranostika) 381
Weber A. 324
Webster 332
Vecov 70
Weinhold K. 157, 331—334
Weiss H. 155
Weinzettl V. 4
Vejce (pranostika) 380
Vejce v podání chodském 64
Vejpona vozu 23
Velc Ferd. 18
Velehrad 395
Veles 353, 354
Veleslavín D. A. 7—9, 181—185, 353, 367—369, 425, 428, 450, 452
Veletín u Úh. Brodu 311, 315
Velinský F. 100
Veliš 213
Velkonoční koleda 229, 230
Velký pátek (obyčeje) 196
Věnce bartolomějské 64
Věnec šenkovní 160
o věnec tanec 74
Věneček (zábava) 73
Věneček z jeřabin 13
Wenzig J. 327
Vepřovice 185
Verbář léčitelný 121, 122
Wery W. 27, 234
Veřovjané od Frenštátu 73, 74
Vesnice staroslovanské 191—195, 277 až 279
„Vésti na opice“ 3
Vesty blatské 153
Věšín J. 308, 309, 311, 312
Věštby z jater štičích 77
Věštby milostné 64
Věštby selské 453—455
Věštci 117
Větry pozorovat 370, 371, 372
Weyrauch Er. 429
Víčka (hra v karty) 3
Vídeň 98
Widmann 266
Wiehl 4
Vilimovice 19
de Villeneuve Mme. 329, 331, 334
Vinary 403
Vinař K. 394
Vinický 337, 338
Vinná búda slovácká 205—207, 391.
Víno Chorvátů moravských 276
Víno moravské v Polsku 160
Winter Z. 1, 393
Wintera Vavř. 453
Wissenhere 320
Vláčky 171
Vladaři 169
Vladislavice 208
Vladyčí dvůr 9
Vlastivěda saská 86, 87
Vluka J. 33, 86
Vobrh 368
Vocel J. E. 94
Vodník 75
Vojenské dovolení k ženitbě 285
Vojna turecká 28, 29
Vojsko v Lysé 1682, 66, 68
Vojtěch sv. 27
Volák 83
Wolf J. 318
Volkov 85
Voráček voru 21
Vorel J. 292, 393
Vorlík 65
Voroplavba na Otavě 24—26
Voroplavba na Sázavě 19—26
„Vořína“ voru 20—23
Vosku slívání 283—285
Voškobrh 27
„Voždéj“ voru 20, 21
Vrabci 228
Vratislavice 208
Vrátkov u Č. Brodu 228
Vrátný (plavec) 24

Vrchlabí 212
Vrchní 169
Vrťátko A. J. 95
Vsetín 238
Vší zažehnání 83
Vydrovky blatské 154
Vyhlídal P. J. 54, 361, 393, 461
„Vyhrabat" hromadu uhlířskou 16
Východočeský statek 393
Vykání v 16. stol. 2
Výklad pověr v 18 věku 104—120, 195 až 205
Vykoukal F. V. 5
Vyměření 184
Vymšit trámy 368
Vynášení smrti 392
Výnosnost země 371
Vyprávěč slovenských pohádek 145, 146
Výroční obyčeje 65
Výrys 184
Výslech čaroděje 391
Výslechy deistů na Litomyšlsku 291 až 294
Výstavy krajinské 65, 391
Výšek 326
Vyšívání lidové 64, 65, 147—152, 391, 392, 465
Vyšívání slovenské 307—310
Vyšívání slovenské v Čechách 60—63
Vyzdvižení stavení 183
Výzkum selského domu 156
Vyzovsko 392
Vyzvání k souboji 3
Vzdělat stavení 184
Zábavy lidové 73, 74
Zábojny 420—424
Zábřežsko 185
Zácpa 127
Zadák (vor) 22
Záhoří moravské 160, 162
Zahradníci 9
Zahradník (tanec) 37
Zahrady české 392
Zachar O. 280, 281
Zajíček-Horský J. 393
Základy 184
Zaklínač ďáblů 108
Zaklínání mračen 58, 59
Záklopy 63, 183, 401—403
Zákupy 91
Zálesáci od Vsetína 238, 239, 241, 391
Záletníci a Rýbrcoul 258
Zamastil 240
Zámečník F. J. 465
Zaměstnání Chorvátů moravských 187
Zámiš F. T. 369
Zaneta P. 168
Zap K. V. 86, 326, 383
Zápas 421—429
Zápis bratrský o kalendáři 280
Zápisky Krolmusovy 225—230, 342—347, 393
»Zárubka« voru 22
Zatmění slunce a měsíce 117, 118
Záturecký A. P. 339
Zavírka 367
Závrať 126
Zažehnání vší a blech 83
Zbraně 307
»Zbyhoň« J. Manesa 303
Zděnice 185
Zeď 449
Zelenina Chorvátů moravských 274, 276
Zelenka F. 170
Zelený V. 215, 326
Zelinka F. V. 393
Zemanský kroj 12
Zeyer J. 392
Zíbrt Č. 3, 4, 18, 29, 60, 71, 75, 77, 85, 94, 100, 104, 109, 114, 128, 159, 160, 165, 195, 225, 234, 236, 240—244, 248, 280, 315, 318, 325—328, 339, 342, 353, 354, 358, 362, 369, 392, 393, 400, 404, 438, 445, 465
Zillich E. 248
Zimnice 123, 127, 284
Zimnice v podání lidovém 65
Zimu předpovídat 371, 373
Zítek J. F 393
Zkazky ruské 88
»Zlá« nemoc 128
Zlatnictví 168
Zlato v Krkonoších 259—264, 347—349, 443
Zlínsko 185
Zloděje hádání 356, 357, 436
Zloději lesní 17
Zlodějů lapení 392
Zlodějů pobratimství 391
Zmek 353, 354
Zmokové 118
Znojmo 240
Zpěv ponůcky v Domažlicích 66, 67
Způsob stavby 183—185, 366—369
Zrno ječné 123
Zruče 19
Zvaní v 16. stol. 2
Zvěřina E. 465
Zvíbova M. 143
Zvičina 212, 213
Zvíkov 26
Zvířata zlatem 262
Zvířátka a Petrovští 393

Zvíře ošklivé (pohádky) 249—257, 329 až 334
Zvonění proti mračnům 114, 227
Zvyky české v 16. stol. 1
Zvyky z okolí bysterského 53
Zvyky dětské 56, 57
Zvyky vánoční moravské 392
Žádník K 248, 400
Žáha 127
Žahourek V. Št. 465
Žákovské slavnosti na sv. Blažeje 393
Žákovské slavnosti o sv. Řehoři 392, 393
Žarovice 70
Žďársko 427, 429
Ždětín 70
Žebrácké processí 285, 286
Žejdlic R. z Šenfeldu 360
Železnice 423
Želiv 64
Želízko J. V. 71, 393
Ženich z Blat 245, 246
Ženich od Uh. Brodu 308, 315
Ženichové (Macháčkovi) 392
»Ženiši« ve Slezsku 33
Ženitba vojenská 285
Ženy divé 53, 64, 391
»Žežulice« J. Manesa 304
Židé polští 141
Židé ruští v Americe 236
Židé a Rýbrcoul 178
Žirovnice 365
Žirovnický K. 363
Živnost 9
Živohoušť 343
Životníci 392
Žižkova matka 143
Žloutenka v podání lidovém 65
Žlučky voru 22
Žlutice 327
Žně Chorvátů moravských 276
Župany blatské 152, 153

Knihovna
města Kolína

Dr. Čeněk Zíbrt:

Literatura kulturně-historická a ethnografická.

1897—1898.

Řídě se vzorem cizích odborných časopisův, odděluji počínajíc tímto číslem referáty a bibliografii o novinkách v oboru studia kulturně-historického a ethnografického od textu ostatního, jak již patrno z nového, samostatného stránkování. Při vazbě ročníku bude pak potřeba archy tyto dáti na konec k sobě pod společným záhlavím. Každý, kdo se obírá studiem kulturně-historickým a ethnografickým, bude takto míti hned při každém ročníku Českého Lidu, pokud možno, úplný seznam domácí, slovanské i cizí literatury odborné za dobu vždy nejnovější, t. j. za rok předchozí a přítomný. *)

Dlužno ještě vysvětliti stanovisko, jak se tento oddíl bude pořádati. Především výslovně poznamenávám, že nebude podrobně a soustavně referováno o časopisech českých, poněvadž Ferd. Pátek ve svých přehledech české literatury folkloristické, pravidelně otiskovaných v Českém Lidu, vyčerpává bedlivě obsah všech časopisů českých. Bylo by to v Českém Lidu zbytečné opakování.

Dále sluší podotknouti, že také z cizích časopisův odborných nebudu uváděti články všecky. Časopisů těchto mám v redakci ohromnou sílu a kdybych prostě jen stručné názvy článků z nich chtěl otiskovati, zabral by tento výčet, kdybych třeba s místem šetřil, skoro všechno místo, určené v Českém Lidu především studiu o lidu československém. Proto zaznamenávám ze slovanských i cizích časopisů toliko články, jež se týkají lidu československého a českých prací vědeckých v tomto oboru a pak články směrodatné, důležité, úvahy rázu všeobecného, zejména důležité pro theorii a methodu vědeckého studia odborného, pokud se týká programmu Českého Lidu.

O pracích českých budu se rozepisovati šířeji, shrnuje, kde bude potřeba, obsah zevrubný, výsledky, s příslušnými kritickými poznámkami a dodatky. Ze slovanské a cizí literatury oznámím název práce, a kde nebude jasno z názvu, oč jde, naznačím, čeho se práce týká, doplním doklady z české lidovědy. Tam, kde rozprava bude míti zvláštní význam pro vědecké kruhy, kde spisovatel podává nové, pozoruhodné názory, kde rozvinuje nové theorie, třídí nové soustavy a pod., budu otiskovati celé odstavce, hlavní jádro podobných důležitých rozprav, a to pravidelně, doslovně z originalu, aby čtenář Českého Lidu, nemaje po ruce nejrozmanitějších časopisův a knih odborných, měl v tomto oddílu Českého

*) Několik knih z r. 1896 uvádíme dodatečně k posavadním přehledům literatury v Č. L. za rok 1896. Z r. 1897 řada knih byla již oznámena.

Lidu skutečný přehled veškerého ruchu vědeckého v době nejnovější, rozhled po všech otázkách a zjevech přetřásaných v oboru kulturní historie a ethnografie v poslední době.

Rozumí se, že přehled tento, pořizovaný současně a soustavně hned po dodání každého díla, každého čísla časopisu odborného, nemůže býti upraven tak na příklad jako Pátkův přehled české literatury folkloristické, sestavený vždy za rok po jeho uplynutí, kdy jednotlivé záznamy seskupují se do pravidelných přihrádek stanovených. Nevýhoda odtud plynoucí snadno se zažehná na konec. Podle vzoru Supanova totiž čísluji každý záznam zvláště. Na konci pak přidám úplný seznam a klíč k oddílu tomuto, kde bude veškerý material přesně roztříděn, při čemž číslice řadové a názvy spisovatele se stručným naznačením obsahu knihy a rozpravy budou seskupeny v náležitý celkový přehled (podle obsahu, podle jednotlivých literatur). Tím pak ovšem se vyrovná přehled tento po jednotlivých sešitech uveřejňovaný zcela přehledu podobnému jako je referát F. Pátka o české literatuře folkloristické za určitý rok.

---

1. Hostinský Ot., **Jan Blahoslav a Jan Josquin,** Příspěvek k dějinám české hudby a theorie umění XVI. věku. (Rozpravy České Akademie, ročník V. tř. I. č. 1.) V Praze, 1896 (1897). Spisovatel, jehož původními dukladnými studiemi o českých národních písních honosí se Český Lid od prvního ročníku, připravoval (jak vykládá v předmluvě) vydání Blahoslavovy a Josquinovy Muziky, jež jsou chovány v bibliothece Musea království českého v Praze. Chystaný úvod vzrůstal v obšírné pojednání, až z něho vznikla objemná vědecká studie, z dějin české hudby a theorie umění XVI. věku, svého druhu u nás jediná, která mění posavadní představy (šířené hlavně vyučováním na středních školách) o podstatě Blahoslavovy „Muziky, to jest Knížky zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající“ a zároveň poučuje správně o obsahu „Muziky, to jest Zprávy k zpívání náležité“, vydané od Jana Josquina r. 1561. Blahoslavova Muzika je původně spis čistě hudebně theoretický, nikoli první spis o prosodii české, jak se posavad usuzovalo. Obě Muziky Dr. Hostinský po úvodní, obsírné rozpravě otiskuje a provází text příhodnými, věcnými poznámkami. Vhodně zakončuje spisovatel svůj přesvědčivý výklad: „Vnitřní souvislost kancionálu Šamotulského s Muzikou, této pak zase s Grammatikou, s Vadami kazatelův a s jiným: ještě spisy jeho, ukazuje nám snažení Blahoslavovo na poli umění, zejména básnického a hudebního, tak široké a tak hluboké, že vzhledem i k ostatním rozsáhlým oborům jeho neunavné, plodné práce smíme o tomto obdivuhodném duchu říci bez přepínání, že je to nejvšestrannější zjev a činitel našich dějů kulturních před Komenským.“

2. Šimák J. V., **Nástin dějin Turnovských,** v Turnově, 1897 (se 7 vyobrazeními).

3. Adámek K. V. JUDr., **Sborník okresu hlineckého,** v Praze, 1897. Probírám se stránkami krásné nové knihy, která vzbudí jistě všude v kruzích, jež mají zájem pro vlastivědu a pro lidovědné studium české, rozruch a rázem dobude si zaslouženého uznání a bude, myslím, právem vždy pokládána za vzor, jak se má zpracovati popis okresu jednotlivých, aby veškerý material byl vyčerpán, soustavně rozložen a pevnou rukou ovládán. Byl-li přijat pěkný Národopisný Sborník okresu hořického (viz Český Lid V. 373) skoro všude u nás s pochvalou, bude uvítán Sborník okresu hlineckého, založený na širších i hlubších základech, jako vzor, jehož napodobení kéž také ostatní okresy určí si za svůj cíl, ač-li najdou k tomu spisovatele tak připraveného, tak všestranně ovládajícího ohromný, pracně

snesený material a zároveň až puntičkářsky svědomitého, jako je spisovatel Sborníku hlineckého Dr. K. V. Adámek. Jest nesprávný postup těch, kdož vlastivědné práce o celé zemi píší, a neprostudovali dříve jednotlivé části, okresy její. Postup má býti právě opačný. Nejdřív dlužno počíti speciálním studiem, a pak teprve z resultátů těchto může se podniknouti vlastivěda celé určité země. Tímto správným postupem vykazuje se Hlinecko svým Sborníkem. Podepsaný měl již příležitost při referátu o NVČ. se svrchovanou chválou stavěti za vzor oddělení hlinecké, zásluhou především p. posl. K. Adámka a jeho věrného, neunavně činného pomocníka JUDr. K. V. Adámka, váženého našeho spolupracovníka vystavené. Spis tento zaujímá i jinak zvláštní, význačné postavení v literatuře odborné, a to svým obsahem i rozvrhem. Neobmezil se na základ, jenž bývá spisům vlastivědným kladen. Rozšířil základ, spojiv stanovisko místopisně statistické se stanoviskem národohospodářským a kulturně historickým. Tím způsobem podařilo se získati uceleného obrazu krajiny i obyvatelstva a jeho poměrů, snah a činnosti (na př. kapitoly: Výroba prvotní a vůbec líčení různých oborů kultury fysické). Naprosto novými uspořádáním i provedením jsou kapitoly o duševním vývoji a činnosti. Tu zvláště poukazuji v oddílu „Veřejný život“ na podrobný obraz manifestačních a slavnostních projevů a j. na Hlinecku. Spis hledí ve všech oborech líčených docíliti stejnoměrnosti. Charakterisuje především dobu neb obor líčený, na tuto charakteristiku připojuje se pak líčení podrobné, zahrnující vždy všechny podstatné zprávy od nejstarších dob až do r. 1896. Přihlíží se pilně a znalecky k archivním pramenům. Důležité listiny některé jsou otištěny doslovně nebo ve výňatcích. Registrován veskerý dostupný material statistický, a prostudovány všechny památní knihy obcí, far, škol, spolkův a j. v okresu. K těmto přihlíží se hlavně pro úplnost citace materialu, tedy i tam, kde autor výhradně líčí a píše dle svých zápisek nebo jiných pramenů. Že přihlíženo bylo i k literatuře příslušné, svědčí citace všech důležitých spisů a článků statistických, místopisných, dějepisných, starožitnických, národohospodářských a j., jež jest při jednotlivých odborech spisu podána. Místy citují se i spisy a práce neodborné. Shledáváme to místným, neboť autor zajisté chtěl a právem musel a mohl chtíti, aby Sborník podával zároveň přehled všech podstatných zpráv literárních o okresu dosud tištěných. Tu pak nutno poukázati z výčtu několika tisíc spisův a článků na citaci zpráv časopiseckých, na př. v oddílech kulturně-historických a j. Pro mnohé události doby novější jest sbírání pramenů těchto po sta číslech časopisů roztroušených důležité, práce velice obtížná, a přece, jak Sborník svědčí, dá se provésti. Na př. z let 1850. a 1860. jest takové množství poukazů na časopisy, že sotva čtenářům unikne která důležitá zpráva, potřebná k docelení obrazu příslušných poměrů Hlinecka, na př. o ruchu národním a politickém, spolkovém a j. Schvalujeme proto, že souborně všechny zprávy takové prostudovány. Některé detaily, poněvadž dosud jsou četní pamětníci událostí, jsou známy. Nicméně schvalujeme, že i ty byly pojaty. Jsou jednak kulturně historicky charakteristické, přispívajíce k vystižení doby a jejího rázu. Po čase pak nabudou ještě větší důležitosti. Schvalujeme, že i o společování a divadle podrobněji bylo pojednáno. Paměť událostí rychle mizí. Viz na př. r. 1848, jak mnoho již zpráv významných pro vylíčení tohoto období zaniklo. Ve spisu, jako Sborník, jenž není pouhým dílem příležitostným, nýbrž publikací odbornou, mající vystihnouti a podati obraz vlastivědný věrný a všestranný, zcela jest místné, že stanovisko toto bylo zaujato a důsledně provedeno. Ač spis především má na zřeteli obor statistický, národohospodářský, místopisný, starožitnický a dějepisný, přece obsahuje mnohé zprávy národopisné. Vlastní vylíčení národopisných poměrů jest ze spisu vyňato. Jak se v předmluvě dočítáme, autor chystá se veliký a bohatý material národopisný o Hlinecku zpracovati soustavně a podrobně při jiné příležitosti. Poněvadž historie okresu vylíčena jest ve spisech Karla Adámka „K dějinám Hlinska a okolí“, „Chrudimsko“ a j., a taktéž pracuje se o přírodovědném prostudování a popisu okresu hlineckého (dr. Emilem Sekerou), bude tedy okres hlinecký prvním v zemích českých, jenž bude soustavně a zevrubne

vylíčen ve všech oborech vlastivědného studia. Dr. Adámek roztřídil veškerou rozsáhlou látku v tyto oddíly: Úvod, Půda, Obyvatelstvo, Sídla, Správa, Výroba prvotní, zvláště rolnictví, Průmysl, doprava a obchod, Církve, Školství, Písemnictví, Veřejný život, Divadlo, Spolky, Sbírky a výstavy, Dodatky, Ukazatel věcný a místní.

4. Tomíček Ant., **Artikulové soudní z arcibiskupského panství Červeno-Řečického (1626—1667)**, v Praze, 1897. (Věstník Král. České spol. nauk 1897 č. XV. Třída fil.-histor.-jazykozpytná.) Spolupracovník náš uveřejňuje v této knížce z rukopisu, chovaného v museu města Litomyšle, Instrukcí, učiněnou k úřední potřebě při výročních vrchnostenských soudech nad poddanými. Poučení o rukopise podává v úvodě k otisku Instrukcí Dr. J. Kalousek. Jako všecky podobné instrukce, „selská zřízení", tak i tito artikulové dobře objasňují poměry tehdejšího českého lidu poddaného. Na str. 5. pod č. 8. zajímavá zpráva o Božích mukách (srv. náš dotaz v Č. Lidu VI. čís. 6.): „Kteří Boží muka lámají, sekají, loupají a kříže z nich srážejí, k zlořečenému čarodějnictví toho užívají; který by v tom lehkomyslném skutku shledán byl, takový právně souzen býti má. A poněvadž pak taková Boží muka od lidí pobožných a bohabojných za tou příčinou se postavují, aby lidé tady jdouc a jezdíc i patříce na ně rozpomenuli se na veliké trápení a ukřižování Pána Krista a Spasitele našeho, protož se v tom přísně všem poroučí, abyste netoliko polámané zase spravili, ale i nové Boží muka před i za městem, před i za každou vsí sdělati a postaviti dali, buď z dřeva aneb z kamene, jak sic býti může."

5. Hlavinka Alois, **O původu národní písně, Pohled do lidové dílny na písně, Na doklad a výklad vloženo 83 písní s nápěvem.** Rozmnožený otisk z „Vlasti", v Praze, 1897. (Výtisk 60 kr., vázaný 75 kr., v Kučerově na Moravě.) Podáme obsah zajímavé této knihy, psané, jak z každého řádku vysvítá, s nelíčenou láskou a nadšením pro písně národní: I. V jaké cti a lásce bývaly písně. II. Písně původní. A. Po stránce slovesné. a) Ozdobný začátek. α) okrasy věcné, β) okrasy slovné. b) Ozdoby uvnitř. B. Po stránce hudební. a) Maluje se nitro. b) Maluje se příroda. C. Dějiny národa. Povaha lidu, tanec, nástroje. III. Písně odjinud, a) slovem, b) nápisem, c) parodie. IV. Škola písně, a) po stránce slovesné, b) po stránce hudební. α) začátek, β) prostřed, γ) konec. V. Zpěváci a skladatelé. Děti. Dospělá mládež. Nová slova ke starému nápěvu. Změny a opravy. Nová slova, nový nápěv. Vložky a přívěsky. Písně rozpravné. Hudci. Starší lidé: Písmáci a literáci. Starší bratří, Kněz a učitel. Znárodnělé písně. Úpadek. Doslov: „V té hojnosti, rozmanitosti a kráse, jak se představuje, jest národní píseň velkolepým zjevem a mohutným výronem původní a svérázné síly národa. Ale v novějších dobách český lid, snad více než který jiný, se sebe stírá své osobité zvláštnosti a zanechává, někde rychle, jinde znenáhla, i zpěvu, této své kdysi tak rázovité vlastnosti. Ani to nepomáhá, že jsou písně tak krásné a že jest jich tolik. Ba snad právě proto zevšedněly, jako kvítí, je-li ho jak naseto, třebas bylo sebe pěknější a vonnější. Lid pořád víc umlká . . . . Ovšem jsou nyní již jiné časy než kdysi, a nikdy se již nevrátí lidu bývalá síla tvorby básnické, protože nikdo mu nevrátí té prosté a pružné mysli a kmenového života, však co národ již má hotového v takové dokonalosti, toho by neměl se spouštěti a zapomínati. Snad bude časem jinak — ku blahu a slávě národa! Slovanská píseň jest příliš krásná a pravdivá, aby kdy mohla docela padnouti v zapomenutí. Zanikne-li doma jako píseň, aspoň hudba její zůstane a bude mocným přítokem do proudu hudby světové. A projdouc světem snad opět dojde většího uznání u svého vlastního lidu." Obsah uvedený již poučil, jakým způsobem postupuje spisovatel studie o národní písni. Spisovatel právem podotýká v předmluvě, že „lidová dílna na národní písně má tolik zvláštností, drobných rozmanitostí a tajemných záhad, že bude potřeba mnoha pozorovatelů, než se všecko prohlédne jen poněkud zevrubně. A v tom jest, kromě lásky k věci, již i příčina i oprávněnost tohoto článku." Spisovatel zasluhuje plného uznání za toto nadšení pro poesii lidovou, za květnaté líčení krásy národních písní, za povzbuzující

slova, aby píseň národní nehynula, aby všude docházela opět obliby a porozumění. Přejeme si toho se spisovatelem, jenž zejména v těch statích, kde skládá ucelené mosaikové obrázky z úlomků zpěvanek, vedl si šťastně, znalecky vystihuje tklivost, vážnost i zase roztomilou čtveračivost našich písní. — Nebyl bych však upřímný, kdybych vedle zaslouženého uznání tohoto zatajil těchto několik slov. Hájím v Českém Lidu důsledně zásady, aby ten, kdo píše o nějakém předmětě, nestaví-li na týchž základech, jaké zbudovali předchůdci v témž oboru, aspoň aby použil výtěžků jejich práce, jejich píle, i když snad nesouhlasí ve všem, a zastaralé věci, překonané, neudržitelné z nich vypustí. Spisovatel uvádí mezi svými předchůdci v úvodě Čelakovského, Kollára, Erbena, Sušila a Bartoše. Bartošovy zásluhy o národní písně bylo záhodno zvláště vytknouti a neskrbliti slovy o jeho významu na tomto poli, zejména kdy Bartoš a spisovatel nové studie obírají se většinou týmž předmětem. Nejmenuje (nic nevytýkám, jen konstatuji) studií prof. Dra. Ot. Hostinského o národních písních. Dr. Hostinský prostudoval národní písně naše se stanoviska zcela nového, před tím neznámého. Jemu nepostačily deklamace o půvabu národních písní, o jejich něžnosti atd., jak před ním o písních se psávalo a řečnilo. Dr. Hostinský, jakožto výborný historik umění a jakožto nad jiné povolaný znalec aesthetiky vůbec a hudební zvláště, spojil důkladnou znalost nynějších písní, textů i nápěvů, s historickým badáním. Ukázal makavě: To jsou písně zaručeně staré 300—400 let, jejich příbuznost s novějšími a nynějšími je takováto, písně vnikaly mezi lid a vznikaly mezi lidem takto, hudební stránku písní dlužno oceňovati s pozorováním textu, zvláště začátků písní atd. atd. Není otázky v oboru studie o písních národních, které by se nebyl dotekl Dr. Ot. Hostinský ve svých pracích: 1. O naší světské písni lidové, Český Lid I. 27 ad. 2. 36 nápěvů světských písní českého lidu z XVI. století, v Praze, 1892, cena 40 kr. 3. O naší světské písni lidové, Český Lid III. 122 ad., 293. 4. Písně o kalině, o žnečce nebo pasečce, o sirotkovi a j. v. s příbuzenstvem svým. Český Lid V. 215, 529 (vyšlo ve zvláštním otisku). 5. Studie o písních v díle Národopisná Výstava Českoslovanská. Tyto srovnavací práce, nové svou methodou, objasňující po stránce hudební i slovné vznik a vývoj našich písní, pojistily Drovi. Hostinskému u nás i v cizině, zejména v slovanských kruzích, čestné jméno, a byly z jeho studií podávány výtahy, byly ukázky překládány. Krátce pověděno, posuzovatelé všichni shodují se na úsudku, že Dr. Hostinský, jsa obrněn odborným vzděláním aesthetickým, znalostí hudební stránky i výtěžky studií po staročeských památkách rukopisných i tištěných, položil navždy základ ke studiím a k porozumění a náležitému ocenění našich písní národních. Spisovatel nejnovější studie o původu národní písně píše na konec předmluvy (str. 10.): „Vidělo se také za vhodno, zůstávati v rozpravě slovem i slohem při pestré barevnosti a lahodné vůni národní písně, v jejím prostém ovzduší a jasném, teplém vysluní — a vystříhati se všeho, co by připomínalo klapavý stroj nebo tukový kahánek trudné učenosti. Bylo by zajisté nemístno šermovati chladným pitvákem v útrobách písniček někde (chvála Bohu) ještě živých, jinde snad opět ožitelných.“ Pravda — ale články Dra. Hostinského jsou psány slohem neméně vzletným, lahodným a záživným, a bylo povinností podepsaného, aby k tomu poukázal, že nejsou jejich výsledky v nové studii uvedeny. Pro koho jiného jsou především studie ty psány, než pro pokračovatele, jenž si obere písně národní za předmět svých úvah? — — Na konec ještě nebudiž, prosím, redaktorovi Českého Lidu za zlé nebo za neskromnost vykládáno, konstatuje-li opět zcela krátce, že také ostatních prací, jež po 6 let byly o národních písních v Českém Lidu uloženy, ani sluvkem není vzpomenuto, ač by byl spisovatel ledaco vytěžil odtud pro zajímavé svoje výklady. Uvádím zejména procítěné úvahy Leoše Janáčka, Osnovy hudebních lidových tanců na Moravě (Český Lid II. 494 ad.), kde se spisovatel obírá písněmi moravskými. Také podepsaný věnoval národním písním pozornost. Pročetl všecky posud známé rukopisné i tištěné sbírky písní z Čech,

z Moravy, ze Slezska a ze Slovenska, vypsal jejich začátky, i sloky rázu samostatnějšího, abecedně sestavil, přidal odkazy vzájemné písní českých ku moravským atd., přihlížeje k jejich podobnosti zevnější i k obsahu stejnému, všecky důležitější rozpravy shledal o písních, a výsledek pětileté, soustavné práce této uložil v knize, vydané od České Akademie „Bibliografický přehled českých národních písní“, v Praze, 1895. Doplňky pak přidal v VI. ročníku Č. Lidu. Rozumí se, že nemohu předpisovati, aby každý tuto knihu a její výsledky znal Nemohu si osobovati právo, žádati toho také na spisovateli studie „o původu národní písně“ — jen se přiznávám bez ostychu, že se mi tu namanula otázka, když jsem přečetl 99 stránkovou novou práci o písních národních, pro koho jsem vlastně podnikal po pět let práci onu o národních písních tak drobnou a zdlouhavou, tak nevděčnou a tak unavující, když nyní v nejnovější práci netěží se ani za zblo z jejich výtěžků, zejména tam, kde by byl spisovatel našel daleko více shodných písní českomoravsko-slezsko-slovenských, kde by se byl úplně poučil, že o téže látce, jak ji v jednotlivých oddílech probírá, bylo již v naší literatuře často a ještě důkladněji a podrobněji psáno, tak že se mohlo vedle nových výkladů velice vhodně a s úspěchem použiti všech posavadních výsledků v nové práci o témž vlastně předmětu? Chtěl jsem jen k zasloužené chvále Hlavinkovy rozpravy, důvtipně rozvržené a s láskou k věci nadšeně psané, připojiti také poznámky, jimiž jsem tu objasnil kratince svoje stanovisko k nové knize, kterou jinak doporučuji jako dobré poučení o kráse a významu národních písní a jako příjemnou četbu všem kruhům českého čtenářstva.

6. Zíbrt Č., **Myslivecké obyčeje a pověry dle šesti rukopisů staročeských.** (Věstník Král. Čes. Společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, 1897, č. XI.) V Praze, 1897. Myslivecké obyčeje a čáry v českých zemích jsou patrně ohlasem mysliveckých zvyků a pověr vůbec. Naprosté napodobeniny cizích obyčejů to však nejsou. Když chtěly u myslivců českých zdomácněti obyčeje cizorodé, nezbytně přese všechen původ cizí podrobovaly se leckterým názorům domácím, přibíraly leckteré zrno z obyčejů, pověr českého lidu, pokud poskytovala česká tradice lidová vhodný, příbuzný a upotřebitelný material. Kde cizí původ přinášel známé zjevy západoevropské pověry středověké, přepodivné zaklinací formule kabbalistické, zkomoleniny jmen arabských a hebrejských, znetvořované dál a dále od přepisovačů beze všeho porozumění původnímu, pravému textu dokladů biblických, tam jako všude jinde, tak i u nás opisovač nevěda si rady, překrucoval nesrozumitelná slova, charaktery, amuletové značky a přizpůsoboval je českému písmu a české výslovnosti, vzdaluje se víc a více od správného, prvotného znění. Nejsou myslivecké obyčeje a pověry staročeské beze vší zajímavosti Když tu pomineme jejich důležitosti pro studium odborného názvosloví, láká nás psychologická stránka jejich a jejich význam pro úsudek o kulturních poměrech staročeských v určité době. Podepsaný vydal již r. 1889 [1]) snůšku mysliveckých pověr a čar z několika rukopisův i z tištěných sbírek. Tuto podává další sbírku z rukopisův, o nichž zevrubně poučuje. Řídí se tu vzorem cizích pracovníků na poli studia kulturně-historického, kteří v novější době věnují pozornost mimo jiné obyčejům a pověrám, zaříkadlům mysliveckým a vojenským, jak svědčí několik sbírek a studií slovanských, zvláště ruských, [2])

---

[1]) Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách. Příspěvek ke kulturním dějinám českým. Sebral Dr Čeněk Zíbrt. V Písku, 1889. Do úvodní stati přebírám z této knížky některé doklady. Z důležitějších doplňků této knihy, později uveřejněných, uvádím: Pověry lovecké, Pověry holubářské, První výroční zpráva Společnosti přátel starožitností českých, v Praze, 1889, str. 48—49; M. Hájek, Myslivecké prostředky pověrečné, Lovena, 1892, XV. č 6 a 7 Viz též Fr. Rosůlek, Pytlácké praktiky, Pernštýn, v Pardubicích, 1882, III., čís. 81 a 83.; J. Košťál, Pytlák v podání prostonárodním. Zlatá Praha, 1894, 79.

[2]) Viz Ефименко, Матеріалы по этнографіи русскаго населенія Архангельской губ., Труды Етногр. Отд.

roztroušených po ostatních literaturách[3]) evropských. Překvapují myslivecké obyčeje pověrečné všemi vlastnostmi, jež charakterisují středověký názor na zjevy a síly přírodní. Příslovečná tajůplnost pověry středověké, zosnovaná z neučených učeností astrologie, alchymie a kabbaly, sesilovaná nábožnou důvěrou v prostředky posvátné, zneužívané často svatokrádežně, vše to takořka čiší ze zápisů mysliveckých čarodějů, znova a znova opisovaných až do doby nové. Mech z lidských lebek, zejména z vi selců, který tak často tvoří podstatu pověrčivých procesů,[4]) dřevo ze stromu, zasaženého hromem, nebo z kola, kterým byly hnáty zlámány odsouzenci, hadí neb úhoří hlava a kůže, řemen za živa vyříznutý z kůže vlčí, „trus“, který z hvězdy padá na zem, řada bylin tajemně trhaných s přesně stanovenými obřady, člověčí sádlo, zneužití sv. hostie, střelba do kříže atd. atd. — to vše prozrazuje patrně, jak myslivecké pověry nynější cizí i naše podle vzorů cizích možná rozložiti v prvky, ze kterých vznikaly za středověku pověry, prostředky nadpřirozené. Shoda našich českých pověr mysliveckých s cizími jest úplná a překvapuje, jak ještě v našem století za plného jasu zářivé moderní civilisace v ústraní bují v plném rozkvětu se všemi podivnůstkami v tradici mysliveckých praktik nevyhladitelné bejlí pověry čisté středověké. Vysvětlíme zjev ten snad pravděpodobně, představíme-li si, že čarodějné knížky s praktikami mysliveckými a pytláckými byly chovány tajně v rodinách, že majetník skrytě půjčoval je k opisům svým známým a ti opět se stejnou tajůplností je šířili pokoutně dále. Knížky tyto tímto způsobem uhýbaly pozornosti a kontrole postupující kultury. Slepá důvěra učinila z nich nedotknutelné kouzlo, při čemž někdy náhoda zcela nevinná utvrzovala majetníka knížky, jejíž recepty zkoušel, v pevné víře, že prostředek, nahodile působící, vždy a pravidelně dojde cíle. Opisovači pozdější také se nestarali, aby přizpůsobili staré, středověké recepty novým poměrům, novým změnám. Dávno již vlci nejsou postrachem myslivců, a přece sbírky pověr mysliveckých opakují kdysi upotřebitelné návody proti vlkům. Dávno již jsou pokáceny šibenice na veřejných popra-

Моск. Общ. Любит. Естеств. и Антроп. V. томь, 2. ч., str. 139; Короленко, Черноморскіе заговоры, Сборникъ Харьк. Истор. Филол. Общ. 1892, IV. томъ; Линда, Заговоръ для вабилщика (охотника на волковъ) podle zápisu z r. 1823 ibid.; Майковъ. Великорусскія заклинанія, Записки Геогр. Общ. по Отд. Этногр II. т., С.-Петербургъ, 1869, str. 419, č. 337—350: Охотничіе; Майковъ, Заговоры Донскихъ Козаковъ (z rukop. XVII věku), Живая Старина, С. Петербургъ, 1891, str. 135—136 (zaklínání zbraně); Чубинскій, Труды этногр.-статист. экспед. въ Зап.-русскій край, 1865, I. 96 a j. v. Podrobně seznamuje s touto literaturou o žehnání zbraně, o mysliveckých zvycích pověrčivých Sumcov, Заговоры, Библіографическій указатель. Харьковъ, 1892; dodatek: Дополнительныя замѣтки къ библіографіи заговоровъ.

[3]) Viz R. Andree, Jagdaberglauben, Ethnographische Parallelen und Vergleiche, Neue Folge, Leipzig, 1869, str. 42—48 (srv. týž, Globus XXV., 26); Kaindl R., Ein deutsches Beschwörungsbuch, Berlin, 1893, str. 15.—18. — H. Gaidoz, Croyances et pratiques des chasseurs, Mélusine, Recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages, Paris, III. (1886-7), str. 241 až 249, 541—545, V. (1891-2), str. 308, VI. (1892-3), str. 81. Srv. Revue des traditions populaires (red. Paul Sébillot), Paris, 1883, II., 113, 502; IX. 1894, 219. Alcune Usanze venatorie del Canavese, Archivio dello studio per le tradizioni popolare (red. Dr. G. Pitrè), Palermo, 1887, V., str. 348—354; Biagio Punturo, Della Caccia e dei suoi raporti di diritto, Caltanisetta, 1892, § 17., str. 158—203. — Po vydání knížky doplňuji tyto udaje odkazem na stať: Dr. Olbrich, Ueber Waffensegen, Mittheilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde herausgegeben v. F. Vogt u. O. Jiriczek, Breslau, 1897, IV., č. 4., str. 88—93.

[4]) Srv. list císaře Rudolfa II. r. 1608 ke Kutnohorským o mech z lidských lebek, Květy, v Praze, 1871, VI., str. 38, J(aromír) Č(elakovský). Feuilleton historický 1. Alchymie.

vištích, a přece ve sbírkách pověr mysliveckých velikou úlohu mají třísky ze šibenice, prsty nebo provaz z oběšence atd. Zkrátka staré recepty věrně a doslovně jsou opisovány beze všech změn. Vane tedy z mysliveckých pověrečných obyčejů, skrytě dochovaných do XIX. věku tradicí, duch středověkých názorů, středověkých praktik, přežitek kultury středověké. Vedle toho však jsou také četné návody těchto mysliveckých sbírek vypočítány na lehkověrnost lidí pověrčivých, nezkušených. Postup, jak se získá moc čarovná, je vymyšlen složitě, z věcí nejrozmanitějších, nesnadno přístupných. Jako cikánská kouzla na ošálení lidu lehkověrného, tak i tuto čarodějné návody myslivecké, roznášené a draze asi prodávané od mysliveckých „facírů“, jsou bezpodstatné smyšlénky vychytralých šibalů, kteří v návodech zosnovali přepodivné čarování, chtíce pověrčivé myslivce i pytláky obalamutiti.

7. Popelková A., **Na besedě, Pohádky, v Poličce, 1897.** Sběratelce vyprávělí většinu těchto pohádek stařenka Marie Jeřábková. Obsah: 1. Denice. 2. Chytrá princezna. 3. Tři vrchy. 4. Ženich se šedivou hlavou a zelenou bradou. 5. Třínohý koníček. 6 Divná trojice. 7. Hloupý Honza. 8. Dvanáct bratří. 9. Honza s rampouchem. 10. Král pasák. 11. Princezna myška. 12. Mlynářova Nanynka. 13. Král, který se na jednu tvář smál a na druhou plakal. 14. Divný chlupatý. 15. Černá paní. 16. Jozífkova tanejstra. 17. Paleček. 18. Anežka. 19. O Honzíčkovi a čarodějném koníčku. 20. Štědrý večer. 21 Helenka. 22. Bohyně vody. 23. Pidimužíci. 24. Krásná Blaženka a lidojedi. 25. Chytrý tambor. 26. Svatá spokojenost. 27. Smutná princezna a veselý princ. 28. O hloupém Honzovi. 29. O Martinovi. 30. Jak chtěla muže otrávit a pověsila kolíbku. 31. Tři sestry a loupeživý rytíř. 32. O loupežnících. 33. O vůdci loupežníků. 34. Jak se Honza učil bát. 35. O zlých duchách. 36. O duchu mlynáře. Sbírka pěkná, jen škoda, že nejsou tak věrně a doslova zachovány všecky jazykové zvláštnosti, jako po této stránce činí to prof. Ign. Hošek, zapisuje pohádky přesně podle vypravěčů (viz jeho posavadní příspěvky v Českém Lidu).

8. **Z lidu pro lid, Slavnostní památník 25letého trvání Komenského,** Matice pro zařizování a vydržování českých škol pro Dolní Rakousy ve Vídni, 1872—1897. Uspořádal Jos. Vluka, v Holešově, nákladem vlastním. Z obsahu pěkně uspořádaného tohoto spisu příležitostného týká se Českého Lidu: Prof. J. Klvaňa, Za krojem slovenským v Dol. Rakousích (s vyobrazením obojku starého z Ranšpurku z Musea Náprstkových v Praze). Prof. Klvaňa líčí svoje zkušenosti (str. 44.): „Tak tedy kroje jsem nenašel, ale krásných krojových vyšívaných zbytků mnoho. Jsou do dnes okrasou mé sbírky. Nejzajímavější pocházejí z Přílep, nejvíce jich bylo v Ranšpurku: obojky, šátky, koutné plachty, krajky (ficle), zavijačky a j v. Všechno má ráz týž jako věci lanžhotské“ — Marie Jiřinová, O důležitosti národního vyšívání ve škole. Rozhorlená spisovatelka uděluje tu peprnou lekci těm, kdož posud neporozuměli významu národního vyšívání při vyučování ve škole ženským pracím. Stanovisko naše v této věci bylo v Českém Lidu s dostatek již objasněno od pí. Renáty Tyršové a od redaktora Českého Lidu. Z článků našich mohla spisovatelka značně těžiti při výkladu svém. — Mirko Klisurić, O hrvatskom narodnom pjesništvu. (o chorvatských písních národních) — Ignát Libíček, Z potulek (t. j. po Slovensku).

9. **M. Speranskij o Národopisné Výstavě Československé** uveřejnil pozoruhodný článek pod názvem „Чешская этнографическая выставка 1895 года.“ Этнографическое Обозрѣніе, ред Н. А. Янчукъ. Москва 1896, No. 4. str. 134—149. Uvedli jsme posud všecky důležitější popisy slovanských návštěvníků Národopisné výstavy. Stať Speranského druží se k nim jako další pochvalné uznání sneseného materialu na Výstavě. Speranskij shrnul v stručném přehledu skoro všecky zjevy důležitější z Výstavy. Zaznamenáváme prostě podle povinnosti referentské, že skoro na každé stránce dovolává se spisovatel při jednotlivých výkladech materialu a článků, uveřejněných v Českém Lidu.

10. **Wystawa etnograficzna w Pradze czeskiej** nazývá se důkladný referát (pokrač. III.) Br. Grabowského ve Wisle (red. Dr. J. Karłowicz), War-

szawa 1897, XI. 1. str. 196—206. Nebude zároveň snad od místa tuto doslovně otisknouti, jak prof. Bron. Grabowski zakončuje referát o knize redaktora Českého Lidu „Jak se kdy v Čechách tancovalo“ 1895 v témž čísle XI. 1. str. 146—147, těmito slovy, jež se týkají Českého Lidu VI. str. 294—320: „Znaczenia naukowego najgorszy wróg dra. Zíbrta nie mógłby odmówić jego pracy... Jedną rzecz mosimy podjąć i zaznaczyć z wyraźnym podkreśleniem, t. j. chwalebną bezstronność dra. Zíbrta. Jest on niewątpliwie dobrym Czechem, ma oko i uczucie dla wzystkiego, co czeskie, ale interes prawdy i nauki przenosi nad wszelkie inne względy. Z całą otwartością przyznaje, że to i owo przeszło do Czech z obczyzny, najczęściej z Niemiec, że ten i ów szczegół, za czysto czeski dotychczas poczytywany, z obcego źródła wypłynął. Dowodów na to dostarcza w hojnej mierze każda praca dra. Zíbrta. Dlatego podziwieniem nas napełniła krytyka jego dzieła Indiculus superstitionum, która zarzuca drowi Zíbrtovi hipernacjonalizm i szowinizm, zaślepiający go w kwestjach naukowych. Jest to zarzut tak rażąco niesprawiedliwy, że czujemy się w obowiązku energicznie zaprotestować i obronić pod tym względem niesłusznie skrzywzdonego, a tak na uznanie i z tej strony zasługującego autora“ K tomu odpověděl p. prof. Dr. J. Polívka (Wisła, 1897, XI. 2, str. 414—415) Zaslánem, kde otiskuje doslovně německy a v polském překladě výňatek z posudku o Indiculu superstitionum (viz citát německý v Č. Lidu VI. 1. c.). Přidává pak dodatečně vysvětlující a zcela určité prohlášení, jímž objasňuje konečná slova svého posudku o vědecké činnosti u nás. Podepsaný řídě se zásadou nestrannosti a jsa docela prost jakýchkoli zájmu snad osobních, otiskuje hned za textem prof. Grabowského objasňující prohlášení p. prof. Polívky, jenž píše takto doslova: „Łaskawy czytelnik zrozumiał z tej cytaty, żem nie obwiniał dra Zíbrta o hipernacjonalizm i szowinism, lecz tylko powiedziałem, iż wszyscy my Czesi, w naszych pracach naukowych, cierpimy pod uciskiem hipernacjonalizmu, szerzonego przez naszą publicistikę radykalną. Każdy, kto zna stosunki czeskie, nie może odmówić słuszności moim utyskiwaniom. Cierpi wśród tych stosunków i jedna i druga strana — i Czesi, i Niemcy.“

11. Флоринскій Т. Д., Извѣстія и замѣтки о новѣйшихъ трудахъ и изданіяхъ по славянской исторіи и филологіи, Кіевъ, 1896 (Otisk z Univers. Izv.) Professor kyjevské university T. Florinskij všímá si pilně a soustavně ve svých referátech o novinkách slovanských také kulturní historie a ethnografie. V tomto referátu seznamuje ruské čtenářstvo s Menčíkem, (Příspěvky k dějinám českého divadla, Velikonoční hry), s Novákovým vydáním Gest Romanorum, s Paterovým vydáním Korrespondence Jos. Dobrovského, s publikacemi Král. české společnosti nauk, referuje o slovenském Sborníku museálnej slov. společnosti, o Osvaldově Tovaryšstvu, o Slovenských Pohľadech. O našem sborníku Českém Lidu píše kromě jiného na str. 15—18: „...съ 1895 г. онъ (Český Lid) превратился въ спеціальный журналъ по этнографіи и культурной исторіи и находится подъ руководствомъ исключительно г. Ч. Зиберта. Редакторъ весьма почтенное и уважаемое лицо въ чешской ученой литературѣ. Кромѣ нѣсколько общихъ работъ по культурной исторій онъ извѣстенъ двумя монографіями: по исторіи чешскихъ одеждъ до XV. ст. и по исторіи чешскихъ танцевъ, и библіографическимъ трудомъ по народной чешской поэзіи. Свой журналъ онъ ведетъ умѣло, съ большимъ знаніемъ дѣла, по широкой программѣ, принятой и въ другихъ славянскихъ журналахъ по этнографіи. Český Lid отводитъ свои страницы матеріаламъ и сообщеніямъ по всѣмъ отраслямъ народовѣдѣнія и внимательно слѣдитъ за успѣхами чешской этнографій... Критико-библіографическій отдѣлъ и Хроника научнаго движенія въ области не только чешской, но вообще славянской этнографіи отличаются значительною полнотой и богатствомъ свѣдѣній. Масса роскошно выполненныхъ рисунковъ, постоянно иллюстрирующихъ текстъ, составляетъ одно изъ крупныхъ достоинствъ журнала г. Зиберта и дѣлаетъ честь чешскому книгоиздательству Ф. Шимачка. Вообще Český Lid нужно признать о

нимъ изъ лучшихъ славянскихъ журналовъ по фольклору.“ O knize „Bibliografický přehled českých národních písní“ od podepsaného píše prof. Florinskij: „Изданіемъ выше обозначеннаго труда Др. Ч. Зиберта... Третье отдѣленіе чешской Академіи наукъ оказало неоцѣнимую заслугу дѣлу успѣшнаго изученія чешской народной поэзіи. Трудъ этотъ подводитъ итоги современному изученію чешской народной пѣсни и долженъ быть настольной книжкой для славянскаго этнографа... Всѣ части книги, потребовавшія отъ составителя огромнаго кропотливаго труда, обработаны съ замѣчательною тщательностью и полнотой... Желательно, чтобы и для пѣсенъ другихъ славянскихъ народовъ появились подобные же прекрасные библіографическіе труды.“

12. **K dějinám obchodu staročeského.** Dr. Konst. Jireček v referátě o publikaci: Л. Милетичъ, Дако-Ромънитѣ и тѣхната славянска письменость. II Нови влахо-български грамоти отъ Брашовъ, Софиа, 1896, Otisk: Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина XIII. 3—152 (Jagićův Archiv für slavische Philologie XIX. str. 598—612), zmiňuje se na str. 610—611 o názvosloví zboží dováženého. Jednotlivé záznamy listin valašských z XV. věku nasvědčují, že vedle italsko-byzantského obchodu měly tu vliv také obchodní styky se západní Evropou. Doplňuje na př. Jireček v seznamu látek u Miletiče „Iprija“ správným výkladem: „Iprija ist eine geographische Ursprungsbezeichnung von der Stadt Ypern, franz. Ypres im heutigen Belgien, von deren einstiger Blüthezeit aus der Zeit, wo sie einer der Mittelpunkte der flandrischen Tuchfabrikation war, heute noch neben anderen Bauten die berühmte, im XIII. Jahrh. gegründete Tuchhalle Zeugniss gibt... Die panni de Ypra, deutsch Eyper, sind im Emler's Regesten und anderen Sammlungen oft erwähnt, wie aus der alphabetischen Zusammenstellung der in Böhmen im Mittelalter genannten Kleiderstoffen bei Dr. Č. Zíbrt, Dějiny kroje v zemích českých I. (1892), 223 až 224 zu sehen ist... Daneben folgt gleich от Чех Nr. 3, 16, 18, 22, 24, 25 u s. w., Tücher aus dem Königreich Böhmen, vielleicht aus Iglau, Reichenau, Königgrätz u. s. w. (vgl. Zíbrt op. cit. 217 f.) Krezno Nr. 18, 22, 25 ist ein Pelzrock, altsl. krzъno, russ. korzno, altböhm. krzno, nach Zíbrt 66 f. ein mit Pelz gefüttertes Oberkleid, slov. krzno, mhd. kürsen, mlat. crusinna, crusno, magy. gerezna, vgl. Miklosich, Etym. Wtb. sub kürzno... Das darauf genannte Kameelhaar, влъна камылева Nr. 3, 22, ist vielleicht das bekannte, mitunter aber aus Ziegenhaar oder Seide gemachte camelotto, franz. chamelot, mhd. schamelot, altböhm. šamlat, (Zíbrt, 225)...“

13. **Přehled prací, vykonaných na poli archaeologickém a ethnografickém u Čechů.** podává president anthropologické společnosti vídeňské dr. Ferdinand sv. pán Andrian-Werburg, Jahresbericht des Präsidenten der Anthropologischen Gesellschaft in Wien für 1896, Wien, 1897, str. 4 až 12, 16.

14. Thyregod O., **Dania,** Tidsskrift for dansk sprog og litteratur samt folkeminder (red. V. Dahlerup, O. Jespersen a K. Nyrop), Kobenhavn, 1897, IV. č. 3., rozepisuje se o českých pracích lidovědných při referátu o Českém Lidu a o vědecké činnosti jeho redaktora. S uznáním chválí zejména studie Dra. O. Hostinského o českých národních písních, Fr. Bartoše, Dra. Z. Wintra. Uvádíme tento projev uznání a chvály o činnosti Českého Lidu, jeho spolupracovníků i redaktora, v kodaňském časopise odborném se zadostiučiněním a za doklad, že cizina všímá si více prací, uložených v Českém Lidu, a pravidelněji o obsahu a vědeckém významu Českého Lidu referuje, než naše domácí publikace.

15. **O sbírání národních písní československých,** zejména na sklonku věku XVIII. a v první polovici věku XIX., vykládá Fr. Bílý v referátu o Murkově knize „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“, Graz, 1897, v Č. Č. Musea, 1897 (též Otisk), str. 181—183.

16. Nehring W., **Zweiter Bericht über Aberglauben, Sagen und Märchen in Oberschlesien** (zvl. ot. Mittheil. des Schles Ges. f. Volkskunde, red. F. Vogt — O. Jiriczek, IV., č. 4., str. 75—87), Breslau, 1897.

17. **O Slovenské svadbě Krišt. Chorváta** (srv. Č. Lid V., 471) referuje výborný znalec lidovědy československé J. Melich, Ethnographia, red. B Munkácsi, Budapest, 1897, VIII, č. 3., str. 227—228.

18. **Costume national de Plzeň** (Národní kroj ženský z Plzeňska) vyobrazen je zdařilou fotografií v nákladné publikaci La Nation Tchèque, III., Prague et les Tchèques, vydávané obětavě ve skvostné úpravě od K. Hipmana, Genève, 1897.

19. **Židů v Čechách** všímá si Fr. S. Krauss ve svém ethnografickém časopise Der Urquell (viz o něm na str. 86.).

20. Пуцыковичъ Ѳ. Ѳ., Чехи Чтеніе для народа (brošurka bezcenná o Češích o 16 str., cena 5 kop.), С. Петербургъ, 1896. Podobně i o jiných národech: Русины, Хорваты, Черногорцы, Болгари, Китайцы, Англичане, Абиссинцы.

21. Treichel A., **St. Andreas als Heiratsstifter,** Eine Umfrage, Leiden-Hamburg, 1897. Známo, že v předvečer sv. Ondřeje dějí se milostné čáry a věštby. Staré i nové doklady o těchto obyčejích lidu českého s příslušnými odkazy viz Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, v Praze, 1897, str. 187—189. Známý spisovatel německý Treichel sebral řadu zpráv o tomto obyčeji, zejména u lidu německého, a pokouší se srovnavacím způsobem vyložiti vznik těchto věšteb a zvyků (Ἀνδρείας — ἀνήρ, ἀνδρός). — S výčtem zpráv spokojeni nejsme. Mohl si všimnouti spisovatel také starší literatury. Byl by se přesvědčil, jak bohatá je tu žeň. Aspoň některé důležitější doklady dodáváme. 1. Simonis Maioli Dierum Canicularium tomi septem, Francofurti, 1642, II 420: „Vana fuerunt isthaec Ethnicorum deliramenta, longe tamen vaniora sunt pseudochristianorum, qui per noctem, quae diem S Andreae sacram praecedit, varie captant auguria, dum alii certis ad hoc conflictis rythmis in nomine Diaboli (horendum dictu) pedibus ad polvinar conversis ad somnum sese componunt, alii nudi omnino aliquo se proripiunt (quos tamen interdum ipse diabolus proripit, atque in aedium sublimitates aliove locat), alii (quod putidum est) ad stabula porcorum ex illorum grunnitu auspicia de futuro matrimonio captant. Si quis enim, num virginem aut viduam in uxorem habiturus foret, cognoscere vult, is nec Deo, nec hominibus salutatis, media illa nocte recta ad stabulum sese confert, cui scropha cum suillis inclusa est, eo cum devenit, tacitus ad ostium stabuli pulsat, sique ad illam pulsationem scropha prima edit grunnitum, tum viduam sibi matrimonio iunctum iri firmiter credit: sin vero suilli primitus grunniunt, tum virginem copulatatum sibi iri gestit.“ — 2. Tharsander, Schauplatz vieler ungereimten Meinungen, Leipzig 1735, 83: „Sie (Mägde [illegible] zu solchem Endzweck auch das St. Andreas-Abend, welcher im Pabstthum ihr Patron ist, und ihnen einen Mann bescheeren kann. Davon sind viele Exempel vorhanden, woraus sich abnehmen läst, was sie zu dem Ende für Anstalten machen Sie sprechen das Vater Unser rückwerts und machen sich Hoffnung dadurch ihren künftigen Bräutigam zu Gesichte zu bekommen. Sie giessen Blei oder Zinn ins Wasser, damit sie sehen mögen, von was für Profession ihr künftiger Mann sein werde. Sie ziehen ein Scheit aus dem Holtz-Stosz, um zu erfahren, ob ihr Bräutigam lang oder kurtz, krumm oder gerade sein werde. In den Spinn-Stuben greifft man über die Schnelle nach den Haaren, die der Liebste trägt, und vermeint davon ein Bündlein zu erhaschen. Mann deckt den Tisch, trägt Brod auf, legt auf jede Ecke des Tisches einen Teller und imitiret durch ein sonderlich Gebet zu Liebsten, dass er kommen und ein Messer bringen wolle. Sie schütteln die Zänne und geben acht, woher die Hunde bellen und bilden sich ein, dass ihr Bräutigam von solcher Gegend herkommen werde. Sie binden einen Dreier oder Heller auf die grosse Zeen, setzen sich damit auf den Kirch-Weg, und sehen sich unter den Leuten, die in die Frühmessen gehen, nach dem Bräutigam um, den sie darunter gewiss zu erblicken hoffen.“ — 3. Praetorius, Glücks-Topf, Leipzig, 1669, 378, 379: „Manche Junggesellen, Jungfrauen, Knechte und Mägde nehmen in acht den Andreas-Tag, an dessen Abend sie mit gewissen Cerémonien [illegible] thun und meinen Andreas [illegible] erscheinen und die Person [illegible]

und sehen lassen, welche sie künftig zur Ehe haben werden." — 4. Adami a Lebenwaldt. Tractätl von des Teufels List und Betrug in Verführung der Menchen zur Zauberei. Saltzburg, 1682, č. 8, str. 20: „Am Tag des heil. Andreae oder Johannis thun die mannsichtigen Weibsbilder vor der Sonnenaufgang die Stuben auskehren und so zie zurück sehen, erscheint ihnen ihr Liebester oder Bräutigamb." — 5. Anhorn, Magiologia, vydání Basilejské 1674, 136: „Andere treiben an Mattheis oder Andreas Nacht viel Gaukel- und Affenspiel mit Gürtlen, Schuen, Aschen, Besen, Messern, Schabziegeren oder grünen Käsen und andere Dingen, hierdurch im Traum zu erfahren oder durch würkliche Erscheinung zu sehen, was sie für Heurath bekommen werden." — 6. Fr. Francisci Höllischer Proteus, Leipzig, 1732, 808—809: „Mit dieser schädlichen Thorheit beflecken sich auch viel mannsichtige Dirnen, welche zu erkündigen, wer ihr Liebster und Heirath werden solle, auf Anleitung alter aberglaubischer und wol gar zaubrischer Vetteln, bei gewissen heiligen Zeiten, gemeinlich aber in der Nacht vor dem S. Andreas- oder hochheiligen Christ-Fest an einem Kreutzwege oder vor dem Küchenheerd sich nidersetzen, alsdann entweder zum heil. Andrea die aberglaubische Frage thun, oder sonst andre besondre Worte sprechen und also auf die Erscheinung des vermeinten Brautigams warten." — 7. Praetorius, Alectryomantia, Lipsiae, 1680, str. 55: „Spectat huc quasi quod nonnuli conficiunt 24 schedulas in nocte S. Andreae, quibus alphabetim inscribunt singulis singulas literas, illasque probe miscent, calceo induunt et tunc pulvinari in lecto supponunt insuperque dormiunt, mane autem brachium extendunt et educunt aliquot schedulas. Harum literae, ut putant, referunt initiales literas nominis amicae futurae."

Důkladné zprávy o podobných obyčejích a věštbách na sv. Ondreje podává O. Colson, Wallonia, Recueil de littérature orale, croyances et usages traditionels, 1896, IV, č. 4, str. 51—53. Srv. též Revue des traditions populaires (red. P. Sébillot), Paris IV, 32, 303, X, 15; Andreasabend, Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde (red. F. Vogt und O. Jiriczek), Breslau II, 57—59, IV, 1897, č. 3 str. 47—48. — — Z dokladů staročeských přidávám ke zprávám ve Staroč. výr obyčejích (l. c.) mravokárnou úvahu Albr. Chanovského z Dlouhé Vsi, Správa křesťanská s krátkým výkladem podstatnějších věcí, které každému křesťanu věděti hodně a náležitě přísluší, v Praze 1678, str. 26—27 (srv. Zíbrt, Albrecht Chanovský z Dlouhé Vsi a Jan Jeník rytíř z Bratřic o výročních obyčejích, pověrách a slavnostech staročeských, v Praze, nákl. Král. spol. nauk, 1895, str. 3; Slovenské Pohľady, 1897, str. 438, 439): „Že pak mnozí k tomu dni chodí v noci na posluchy a osudy, na rozličná místa i jiné bezbožnosti té doby konají, mají o tom věděti, že takové pověry ještě z pohanstva pozůstalé jsou zapověděné prvním Božím přikázáním: Nebudeš míti Bohův jiných etc. Neb poněvadž Luciper s anjely svými toho sobě dovésti nemohl, aby mu se lidé klaněli, aby tak byl podobný nejvyššímu, a že v křesťanství nesmí zjevně uvésti modlářství, tedy aspoň tajně anebo skrze kouzla a čáry, anebo skrze pověry toho dovésti se vynasnažuje. K tomu též věděti sluší, že mnozí všeteční a zoufalí lidé s ďáblem mají smlouvu patrnou a zjevnou, když toho a ono učiní aneb promluví, takový a takový účinek že následovati bude. Jiní pak, ačkoli té smlouvy s ním samým neučinili, však od jiných souce vynaučeni, v té smlouvě stojí, takových slov užívajíc a skutky takový konajíc. A ti obojí velice hřeší, spouštějíc se Pána Boha a utíkajíc se k ďábelským losům a nálezům, i věříce, že ďábel jim budoucí věci pravdivě vyjeví. Mnozí ač ze hry a žertu to činí, však i v tom jiným pohoršení dávají, a pomalu k těm hříčkám víru přikládají." — Ullmann, Altmähren, Olmütz, 1762, II, 502: „An der Vigilie Andreae des heiligen Apostels, wo in einem Haus mehrere unverheirathete Weibspersonen wohnen, so bringt eine jede ein Stuck von ihrem Brod ab, merket ihres wohl auf, darauf legen sie sammentlich ihre wohl gemerkte Stücke auf eine Schaufel, und reichen sie einem Hund hin. Hat der Hund das z. E von der Catharina auf die Schaufel hingelegte Stuck Brod, vor allen andern Stucken zum ersten angebissen, so wird

Catharina vor allen andern gegenwärtigen unverheiratheten Weibspersonen verheirathet werden." — Dokladem pověr a věsteb na sv. Ondřeje je též žertovná rozprávka, otištěná v knize Žert a pravda, v Praze, 1796, 5, 6: „V jistém hlavním městě byly velmi pověrčivé šenkýřka, kuchařka a vinopalka, že před sv. Ondřejem celý den se postily, aby jim ten svatý pověděl, jakého muže která dostane. Když byl večer, sešly se všecky do šenkovny. V té chvíli hvozdovi, tovaryši sladovnického řemesla, chtělo se píti, a šel do šenkovny. Když ke dveřím přišel, skrz okénko spatřil, kdoby v šenkovně byl. Děvky právě o tom mezi sebou rozmlouvaly, že o jedenácté hodině mezi sudy půjdou, a sv. Ondřeje ptáti se budou, která jakého muže dostane. Hvozda vyslechna tu hloupost jejich, couřil nazpátek, a v určitou hodinu mezi sudy se skryl. O jedenácté hodině přišly skutečně ty pověrčivé dívky, a šenkýřka první se otázala, řkouc: Sv. Ondřeji, muži Boží, jakého muže dostanu? Za ní chodil bečvář. Hvozda odpověděl tlustým hlasem: Ty dostaneš bečváře. Pak kuchařka se ptala: Sv. O., m. B., jakého muže dostanu? Za ní chodil švec. Hvozda odpověděl: Ty dostaneš ševce. Poslední se ptala vinopalka. A poněvadž ji žádný nechtěl, hvozda odpověděl: Ty dostaneš rasa! Na ráno hvozda všecko pověděl, a ty děvky skrze svou pověrčivost tak byly zahanbeny, že hanbou raději svou dobrou službu opustily."

22. Radić A., Dr., **Osnova za sobirańe i proučovańe grade o narodnom životu**, v Zagrebu, 1897 (otisk z II. dílu Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena). K posavadním dotazníkům o sbírání materialu lidovědného u Slovanů druží se nová práce téhož druhu, výborně sestavený dotazník od Dra. A. Radićе, vydaný nákladem Jihoslovanské Akademie v Záhřebě v II. díle Zbornika za narodni život, o němž jsme podali zprávu v Českém Lidu VI., 403. Dr. Radić osvědčuje tu neobyčejně bystrý smysl pro vědecké roztřídění materialu v náležité, přehledné skupiny. Dotazník svůj založil na široké, všestranné podstavě. Již úvodní výklad o studiu lidovědném poučuje, jak rozlišuje, rozebírá vývoj kulturní vůbec a u Chorvátů zvláště. Dotýká se tu otázek, které také u nás nejsou posud nadobro rozluštěny: národ — lid, ethnografie — historie. Zásluhou křesťanství, vlivem idey křesťanské, obrácena byla pozornost ke všem národům. Nebylo tu národů „barbarských" podle smyslu kultury řecko-římské. Předmětem líčení ethnografického nebyly pak podivné, nápadné zjevy u národů „barbarských", „divokých". Pozorování a popisy děly se se stanoviska všeobecného a všímaly si národů všech. Jejich život, obyčeje, tradice byly studovány, srovnávány, aby se pak došlo ke konečným, trvalým závěrům, jak praví Dr. Radić doslovně: „općeniti zakoni, po kojima narod živi i misli. Tomu su naučnomu poslu dali ime etnologija, nauka o narodima, narodoznanstvo." Spisovatel dochází podobného výsledku na konec svojí úvahy, jako byl vyložen pracovní program české lidovědy v 1. čísle I. ročníku Českého Lidu a jako podepsaný i mimo Český Lid jinde zevrubně snažil se obhájiti srovnávacího stanoviska při studiu o kulturním vývoji (viz doklady v Českém Lidu VI., str. 308—315). Praví dr. Radić doslovně na str. 12: „Ako i narod ima svoju kulturu, treba ispitati, u čem stoji, kakova je; treba joj, pa bila kakova mu drago, odrediti mjesto uz druge, a ne pod drugima. Tako će se doći do uvjerena, da svi narodi, koliko mogu prilikama, u kojima živu, rade na zajedničkom djelu ludske prosvjete. Tako će se skrhati oštrac prigovaranu tudinaca, koji kulturne tekovine susjednih naroda pripisuju samo sebi. Tako ćemo saznati, ima li narod i koliko ima u svom biću uvjetā za život i razvitak. Tek onda, kad na strani gospode nestane prijezira, a na strani naroda mržňe, kojoj više ne će biti razloga, moći će čitao narod složno raditi. A vidimo i čujemo, kako je čitavoj Evropi na ustima riječ narod, kako narod i sam traži jednako pravo za sve. No sve je deklamovane uzaludno, dok ne bude, kako rekosmo. To je zadaća i cijel narodoznanstva. Ne mislimo, da će taj posao, i po tom pomirba gospode i naroda, t. j. različitih kultura, biti skoro gotova, da će se te kulture skoro izravnati, nivelizati. No to je naša cijel." — —

Stanislaw Ciszewski.

23. Ciszewski Stanislaus, **Künstliche Verwandschaft bei den Südslaven**, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der philosophischen Doctorwürde von der philosophischen Facultät der Universität zu Leipzig genehmigt, Leipzig, 1897. První kapitola obšírné studie o pobratimství, a jak již z této ukázky patrno, neobyčejně důkladné, s rozsáhlou znalostí literatury příslušné: 1. Künstliche Verwandschaften, die durch Zufall entstehen. 2. Künstliche Verwandschaften, welche freiwillig und mit Überlegung geschlossen werden. 3 . . . welche nach dem Volksglauben durch überirdischen Einfluss geschlossen werden. 4. Rechtliche Seite der bisher besprochenen künstlichen Verwandschaften. 5. Adoption. 6. Rechtliche Seite der Adoption Resultat (str. 114): „Zum Ausdruck der symbolischen Vereinigung, welche zwischen denjenigen Personen stattfindet, die miteinander irgend eine Art der künstlichen Verwandschaften in den uns hier interessierenden ethnographischen Grenzen schliessen, giebt es vier Hauptsymbole: Das Symbol des gemeinschaftlichen Essens und Trinkens, das Symbol des gegenseitigen Zusammenbindens, das Symbol des Küssens und das Symbol der „naturae imitatio". Es ist klar, dass sie nicht immer in der reinsten Form erscheinen. Als solche werden sie sich aber zeigen, wenn wir sie durch logisches Denken und psychologische Analyse auf ethnographischem Grunde auf einen gemeinsamen Hauptnenner bringen. Wenn wir uns in den folgenden Theilen unserer Arbeit ihrer als eines Leitfadens bedienen werden, so werden wir einerseits zu zeigen suchen, dass sie zu den „Elementargedanken" der Völker gehören, welche sich überall wiederholen und sich wiederholen müssen, wo immer die Lebensnothwendigkeit den einzelnen Menschen zu dieser oder jener Verbindung mit einem anderen ähnlichen Individium oder auch mit einer ganzen kleineren oder grösseren Gruppe derselben zwingt, andererseits werden wir uns bemühen eine Geschichte ihrer sich steigernden Entwickelung zu schreiben." Na str. 49—50 o stopách pobratimství u starých Čechů na základě zpráv, sebraných od podepsaného v knize Staročeské výroční obyčeje, v Praze, 1889, str. 50 a d. Na konci není nezajímavé uvésti závěr zprávy H. Gaidoza, Mélusine, Paris, 1897, VIII. No. 10, str. 239 o knize Ciszewského: „Nous le félicitons de l'écrire en allemand plutôt qu'en polonais, pour le rendre accessible au public européen. Voilà un exemple pour les Tchèques et autres Slaves de la monarchie austro-Hongroise, et aussi pour les Magyars: et pourtant l'on sait qu'en matière de patriotisme national les Polonais ne le cèdent à personne."

24. Snitko J., **Cywilizacya starożytna i jej wpływ na rozwój pojęć o narodzie** nazývá se ukázka obšírnější studie o starověké vzdělanosti, otištěná v Rozen. Towarzystwa przyjaciół nauk poznańskiego, XXIV. 1 Poznań, 1897. Tamtéž str. 162—163 uveřejňuje B. Erzepki ve Směsi stať „Z dawnych ludowych wierzeń i zabobonów" podle zápisu ze začátku XVI. století: „Naprzeczywko czarom albo y guslam zyelye przestąp (Bryonia) noszycz i drugye zyelye przestrzal (Amberboa) a treczye mykolayek a czwarthe bylycza czyrwoną a lyepyey szwyaczoną. A kamyenyk koral, gagathek (bitumen gagao), magnes, thopasion noszycz. S swyączoną wodą kropycz. Szwyaczoną szolyą ssypacz. A grzechow sye spovyadacz. Moze thez czarownycz pythacz, jakoby thych czarow

szukacz a je wykopacz. Odzyenya, w ktorym sye czarow nadzewas, sye wyarawocz mąs, w szwyaczonym zyelyv szye omywacz. Thez mowyą, ysz krwya pszyą sczyany pomazacz. I thes ząb czlowyeka umarlego zetrzecz a sz nym sye napyacz. I thez w domv swyaczone zyelye, szwyaczoną swyecza, kadzydlo, myrrą y zlotho y agnus dei chowacz Swyathey Justyny na pomocz wzywacz, ktorej Ciprian czarownyk nye mogl uczarowacz. Haec pater Johannes."

25. Černý A., **Mythiske bytośce lužiskich Serbow,** Časopis Mačicy Serbskeje 1897, Budyšin, Lětnik L., zešiwk 1. (red. dr E. Muka). Horlivý pěstitel vzájemnosti česko-lužické pokračuje v oznámené již studii o bájesloví lužických Srbů, všímaje si v další stati (IX Kuzłarniča, khodota, kuzlar) také bájeslovných zjevů českých, při čemž zejména těží z článků a z materialův, uvejněných v Českém Lidu.

26. Азбукинъ М., Очеркъ литературной борьбы представителей христіанства съ остатками язычества въ русскомъ народѣ XI.—XIV. вѣка, Русскій филологическій вѣстникъ, Варшава, 1897, č. 1.—2., str. 229—273. Pokračování rozpravy o zápase křesťanství s pohanskými přežitky u lidu ruského ve stol. XI.—XIV.

27. Владиміровъ П. В., Поученія противъ древне-русскаго язычества и народныхъ суевѣрій, Памятники древне-русской церковно-учительной литературы, Выпускъ III., С. Петербургъ 1897, str. 193—250. Vzácný material ze staroruských církevních památek, kázání k dějinám pohanských přežitků mezi lidem ruským, vhodně doplňující udaje západoevropských poenitentialních knih a zrcadel zpovědních.

28. Treichel A. zaslal redakci Č. Lidu tyto otisky všech svých archaeologických a lidovědných statí za r. 1896 až 1897: Aus den Verhandlungen der Berliner antropologischen Gesellschaft 1896. 1. Burgwälle in Ostpommern. 2. Einrichtung des Geheimgemachs. 3. Sogenannte Wikingerschiffe. 4. Geheimgemach, srv. č. 2. 5. Hochzeit in Cassubei. 6. Giebelverzierungen und Anderes aus Westpreussen (s vyobrazením). 7. Die Kopce oder Grobe bei Leohain, Kreis Neustadt. 8. Dopelwal von Beudargau, Kreis Carthaus. 9. Schlossberg von Mehlken, Kreis Carthaus. 11. Vom Geheimgemach. 12. Von der Pielchen- oder Belltafel (hra staroněmecká, podobná hře v kuželky, se zprávami o dějinách her za středověku vůbec, Otisk Altpreuss.-Monatschrift XXXIV.). — Anfertigung von Schnupftabak als Hausindustrie in der Kassubei (Otisk Schriften der Naturforsch. Ges. in Danzig, N. F. Bd. IX. Heft 2. 1896). — Starke Baume (pověsti. Otisk ibid.). — Tapfenstein bei Mehlken, sowie im Allgemeinen über Steine mit Fussspuren (Otisk Verhandl. Berl. Ges. Anthrop. 1897, 68—80). Hojné zprávy, čerpané z lidové tradice, i bohatá literatura o domnělých stopách lidských, vytlačených na kameni. Zaznamenávám tu pověst podobnou českou o kameni na cestě mezi Kostelcem nad Vltavou a Letošticí. Lid ukazuje tu na kameni malé šlepěje. To prý šla Panna Maria ze Svaté Hory do Sepekov a na kameni tomto vytlačila „pantoflíčkem" stopu.

29. Schmidt Em., **System der anthropologischen Disciplinen**, Centralblatt für Anthropologie, 1897, str. 97. Otiskuje Rich. Andree, Globus, Braunschweig, 1897, Bd. LXXII. Nr. 3, str. 52:

I. Naturwissenschaftliche Behandlung.

1. Objekt: Die körperlichen Erscheinungen des Menschengeschlechtes: Physische oder somatische Anthropologie. Der Mensch als Species dem Tiere gegenüber gestellt: Zoologische Anthropologie. Die Rassen des Menschengeschlechtes. Beschreibende Behandlung: Phylographie. Aufführen der Gesetzmässigkeiten im Leben der Völker: Phylologie.

2. Objekt: Die geistig-socialen Erscheinungen des Menschengeschlechtes: Ethnische Anthropologie. Beschreibende Völkerkunde: Ethnographie. Aufführen der Gesetzmässigkeiten im geistigen Leben der Völker: Ethnologie.

II. Historische Behandlung der früheren und niedern Stu[illegible] Menschengeschlechtes. Histori[illegible] thropologie oder Prachist[illegible]

30. Buchholtz A., **Bibliographie der Archaeologie Liv-, Est- und Kurlandes,** im Auftrage der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands. 1604—1896, Riga, 1896, str. 61.

31. **Kavkazská bibliografie.** Pod tímto názvem otiskuje A. S. Chachanov důkladný, vyčerpávající přehled všeho, co bylo psáno o Kavkazu, v časopise moskevském Этнографическое Обозрѣніе, knihy XIII—XIV., XVI, XIX.—XXI., XXIV., XXVII., XXXI.

32. **Autorenregister zur Bibliotheca Geographica Germaniae.** Literatur der Landes- und Volkskunde des Deutschen Reiches, von Paul Emil Richter, Leipzig, 1897 (srv. Český Lid VI. 398).

33. Brose Maximilian, **Die deutsche Kolonialliteratur von 1884 bis 1895.** Mit einem Anhang: Verzeichniss von Werken, die sich auf fremdländische Kolonizen beziehen und in der Bibliothek der deutschen Kolonialgesellschaft vorhanden sind, Berlin, Deutsche Kolonialgesellschaft, Berlin, 1897.

34. Piette E., **Études d'ethnographie préhistorique.** Otisk z „L' Anthropologie", Paris, VII. č. 3., 1897.

35. De Mortillet Gabr., **Formation de la nation française,** Paris, 1897 (86. vol. de la Bibliothèque scientifique internationale). I. Textes. Critique sévère et chronologique des textes anciens. Existence de populations rédentaires à peine indiquées par les auteurs. Population mobiles sur lesquelles sont fondées toutes les données de l'histoire. Gaulois et Germains appartenant à un seul et même type. II. Linguistique. Considérations générales. Langues parlées en France. Évolution de l'écriture dans le même pays. IV. Palethnologie. Précurseur de l'homme. Naissance et développement locaux de l'industrie et de la civilisation. Absence complète de culte. Invasion et révolution sociologique. Protohistorique et métallurgie. IV. Anthropologie. Races humaines primitives de la France. Races de Néanderthal et de Langerie, toutes les deux dolichocéphales. Invasion des brachycéphales. Origine et variation des cultes. Date l'apparition des premiers habitants de la France, 230 à 240 mille ans. Races françaises pures pendant le paléolithique. Mélange des races autochtones avec les races envahissantes. Formation de la population française. Srv. Revue de l'école d'antrop., Paris, 1897, V., str. 149.

36. Van Muyden B., **Histoire de la Nation Suisse,** I. 1. Les origines. 2. Période héroïque, Lausanne, 1896. Ref. Bulletin de la Société Neuchateloise de géographie IX., 1896—97, str. 205—206.

37. Munro Robert, **Prehistoric problems being a selection of essays on the evolution of man** and other controverted problems in Anthropology and Archaeology, Edinburgh, 1897.

38. Хойковскій I. A., Краткія археологическія свѣдѣнія о предкахъ Славянъ и Руси, и опись древностей, собранныхъ мною, съ объясненіями и XX. таблицами рисунковъ, I., Кіевъ, 1896, 221 str.

39. Эйхгольцъ Е. Р., Матеріалы къ антропологіи бѣлоруссовъ, Рославльскій уѣздъ, Диссертація, С. Петербургъ. 1896, 1 8 str.

40. Флоринскій В. М., Первобытные славяне по памятникамъ ихъ доисторической жизни, Опытъ славянской археологіи, Часть II., вып. 1., 12 tabl., 68 vyobr., Томскъ, 1896.

41. Eggloston E., **The Beginners of a Nation,** London, 1897.

42. Witort J., **Etnografia i najnowsze studya nad literaturą,** Lud (red. dr. Ant. Kalina), we Lwowie, 1897, III., č. 3., str. 213—224. Autor činí podkladem a východiskem své rozpravy polské překlady děl: Hutcheson Macaulay Posnet, Literatura porównawcza a Letourneau, L'évolution littéraire dans les diverses races humaines.

43. Ratzel Friedrich, **Die geographische Methode in der Ethnographie,** Geographische Zeitschrift, Leipzig, 1897, III., 5, str. 268 až 278. Spisovatel kriticky srovnává a rozebírá přednosti i slabiny, jakož i vzájemné doplňování methody geografické a methody psychologické při studiu ethnografickém

44. Vierkandt A., **Die Kulturformen und ihre geographische Verbreitung,** Geographische Zeit-

schrift, Leipzig, 1897, III., 5, str. 256 až 267. Spisovatel (známý svou výbornou prací Naturvölker und Kulturvölker, Ein Beitrag zur Socialpsychologie, Leipzig, 1896) rozeznává: 1. Die unsteten Völker. 2. Die eigentlichen Naturvölker. 3. Die nomadischen Halbkulturvölker. 4. Die sesshaften Halbkulturvölker. 5. Die Vollkulturvölker. 6. Die Mischkulturen.

45. Achelis Th., **Völkerkunde und Psychologie.** (Otisk Naturwissenschaftliche Wochenschrift, Red. Dr. H. Potonié). Berlin, 1897, XV., č. 20. Spisovatel shrnuje v stručný přehled výsledky posavadních rozprav o poměru národopisu a psychologie i přidává svoje pozoruhodné další úvahy. Čteme tu mimo jiné (uvádíme doslovně, poněvadž i časopis i otisk jsou u nás vzácné a nesnadno přístupné): Seitdem F. A. Lange in seiner verdienstvollen Geschichte des Materialismus auf die Bedeutung ethnographischer Berichte für das inductive Studium der Psychologie hingewiesen hat, ist die ethnographische Literatur, wie zu erwarten war, gerade in dieser Richtung ungemein reichhaltiger geworden, was wohlthuend gegen die Armuth an diesem Material z. B. in den meisten Reisewerken des vorigen Jahrhunderts absticht.

Hatte bereits die durch die vergleichende Sprachforschung gestützte Völkerpsychologie über den landläufigen Rahmen individualpsychologischer Betrachtung hinaus gewiesen, so trat diese Nothwendigkeit einer weiteren und höheren Perspective mit dem Einsetzen ethnologischer Vergleichungen immer unabweislicher hervor. Schon der Altmeister der Völkerkunde, Bastian, dem bei der sinnverwirrenden Menge des Details nie der klare Blick für die Methodik der Forschung gefehlt hat — was manche seiner heutigen Gegner und Kritteler nicht vergessen sollten — hat, als er vor gut drei Decennien mit seinen ersten Veröffentlichungen vor das Publikum trat, diesen entscheidenden Punkt scharf erkannt und unzweideutig bestimmt. So heisst es in dem encyclopädischen Sammelwerk: „Der Mensch in der Geschichte“ u. A. so: „Die Psychologie darf nicht mehr jene beschränkte Disciplin bleiben, die mit unterstützender Herbeiziehung pathologischer Phänomene, der von den Irrenhäusern und durch die Erziehung gelieferten Daten sich auf die Selbstbeobachtung des Individuums beschränkt. Der Mensch als politisches Thier findet nur in der Geschichte seine Erfüllung Die Menschheit, ein Begriff, der kein Höheres über sich kennt, ist für den Ausgangspunkt zu nehmen, als das einheitliche Ganze, innerhalb welches das einzelne Individuum nur als integrirender Bruchtheil figurirt. Der in die Vorzeit zurückschauende Blick folgte dem gegebenen Faden der Tradition, soweit sie ihm einen deutlichen Weg vorzeichnete, bis zu der Blüthezeit einer Literatur, zur Ausbildung der Schrift, die erst dauernd Ueberlieferungen zu bewahren vermochte, und die lange Reihe der Vorstadien übersehend, die der Menschengeist überwunden haben musste, ehe er diese Höhe erstieg, schloss er, geblendet von ihrer Helle, mit einer Urweisheit ab, von der später nur ein Herabsinken denkbar war. So gab die Geschichte bisher nur den Entwickelungsgang einzelner Kasten statt den der Menschheit, das glänzende Licht, das von den Spitzen der Gesellschaft ausströmte, verdunkelte die Breitengrundlage der grossen Massen, und doch ist es nur in ihnen, dass des Schaffens Kräfte keimen, nur in ihnen kreist des Lebens Saft. Nur in den Wurzeln, die aus dem Mutterboden ihre Nahrung saugen, nur in den zuführenden Gefässen, lebt ewig jung die schaffende Natur, und nur indem Durchschnittsmenschen mögen wir noch im Augenblick des Werdens die Gestaltungsfähigkeit des Geistes treffen, die in Dogmen und Systemen schon zum Absterben verknöchert ist.“ (Vorr. S. 11.) Gerade auf dem ergiebigen Felde der Mythologie, das neuerdings auch durch die Volkskunde so eifrig gepflegt wird, entschleiern sich immer mehr dem spähenden Blick bei aller Mannigfaltigkeit des Details und eigenartigen Variationen grosse, universelle Formen, Gesetze, welche weit über jeden ethnographischen und culturhistorischen Zusammenhang hinausgreifen, und bei denen alle Kunst, diese Parallelen aus bloss mechanischer Uebertragung abzuleiten, versagt. Max Müller zu seinem nicht [illegible] Erstaunen unsere Ammenmärchen [illegible] Erzählungen bei den Zulus [illegible]

wiederfand, so begegnen uns griechische Sagen im fernen Oceanien bei den Havaiiern oder semitische Heroen bei Mexicanern und Peruanern. Hier erst gelingt es uns, den echten Typus des allgemein Menschlichen zu entdecken, den eine vorschnelle Verallgemeinerung (z. B. nach dem kleinen chronologischen Ausschnitt unserer „Weltgeschichte") bislang so häufig verzeichnet hat. Auch hier hat uns erst eine vorsichtige naturwissenschaftliche Induction, die jeder Zeit die Grundlage für ein comparatives Stadium bilden muss, von irrlichterirenden Vermuthungen und glänzenden Phantasien, die früher nur zu häufig die ernste wissenschaftliche Forschung überwucherten, erlöst.

Eine ganz besonders wirksame Beziehung und Parallele zur biologischen Untersuchung liefert die Ethnologie in den sogenannten Ueberlebseln, d. h. eigenthümlichen, zum Theil abgestorbenen und verkümmerten Anschauungen, Sitten und Gebrauchen, die als Ruinen einer älteren Epoche in andere Zeiten hineinragen und deshalb in ihrem Wesen und ihrer Bedeutung nur entwickelungsgeschichtlich erkannt werden können. Mit besonderem Verständniss hat der grosse Anthropologe E. Tylor dies Erklärungsmittel gehandhabt. Diese Methode verheisst uns insbesondere die weitreichendsten Aufschlüsse über psychologische Streitfragen, an deren Lösung sich vielfach die speculative Philosophie vergeblich versucht hat, so über die Entstehung des Seelenbegriffes, der doch, wie von selbst einleuchtet, nur auf inductiv-genetischem Wege, d. h. durch eine kritische Vergleichung sämmtlicher Vorstellungen, die wir bei allen Völkern der Erde darüber finden, enträthselt werden kann. Hier erst werden wir gründlich über die Frage orientirt, wie überhaupt der menschlichen Wahrnehmung und Anschauung der Gedanke an etwas Ueber- und Unsinnliches aufgestiegen ist und in wiefern jene transcendente Welt selbst in ihren feinsten Contouren und Schattirungen doch nur ein getreues Abbild der diesseitigen werden könnte und in der That auch geworden ist. Die Geschichte der verschiedenen Theorien über die Substanzialität der Seele, ihre Einheit und Unzerstörbarkeit, ihre spateren Schicksale nach der Trennung vom Körper, die Fixirung des Selbstbewusstseins, des Ichs aus der übrigen Menge psychischer Erscheinungen, über die Schwächung und Zersetzung der Seele u. s. w., alle diese in Mythologie und in der Religion der verschiedensten Völker und Systeme so brennenden Streitfragen erhalten hier erst ihre zutreffende entwickelungstheoretische Beleuchtung. Wie der vergleichende Anatom, wenn er mit aussergewöhnlichem Scharfsinn versehen wäre, aus den verschiedenen Furchen der Gehirnrinde die psychische Entwickelung des Individuums berechnen könnte, so vermögen wir mit noch viel grösserer Sicherheit aus den Annalen der Völkergeschichte die Entfaltung unseres eigenen Bewusstseins zu verstehen — Wiederum trifft hier somit die naturwissenschaftliche Analogie zu: Es wiederholt sich in der Entwickelung des Einzelnen die der Gattung, die Ontogenie ist der gedrängte Ausdruck der Phylogenie, aber auch umgekehrt (was für unseren Fall noch wichtiger ist) enthält die Stammesgeschichte die ganze Entwickelung des sie umschliessenden Individuums ohne jeden Rest und somit ist die sociale Entwickelung der Menschheit überhaupt das getreue Spiegelbild jeder individueller Entfaltung. Deshalb muss auch, wie uns eine genauere Betrachtung später lehren wird, das gewöhnliche Schema individueller Werthschätzung und subjectiver Empfindungen überhaupt, das in der Weltgeschichte meist unbedenklich verwendet wird, einer objectiveren und gerechteren social-psychologischen Anschauung weichen, welche es in erster Linie auf ein psychogenetisches, causales Verständnis der Erscheinungen anlegt, nicht auf ihre häufig so fragwürdige moralische Beurtheilung."

46. Renouvier Ch., *Introduction à la philosophie analytique de l'histoire*, III. tome, Paris. 1897.

47. Hellwald Friedr. von, *Die Erde und ihre Völker*, Vierte Auflage, bearbeitet von Dr. V. Ule. Stuttgart, Berlin, Leipzig, 1897. Seš. 1.—11. Referent (Karl von den Steinen) vyčítá tomuto vydání, že jsou tu otištěny zastaralé udaje, že vydavatel nedoplnil

text Hellwaldův výtěžky vědy moderní, mimo jiné též ve statích etnografických. Srv. Zeitschrift für Ethnologie, Berlin, 1897, II., str. 72.

48. Heiderich Fr., *Länderkunde von Europa*. Mit 14 Textkärtchen und Diagrammen und einer Karte, Leipzig, 1897.

49. Tozer H. F., *A History of ancient Geography*, London, 1897.

50. Schmitz M., *Die Handelswege und Verkehrsmittel der Gegenwart, unter Berücksichtigung früherer Verhältnisse*, Breslau, 1897.

51. Weise P., *Ueber den Weinbau der Römer*, I., Hamburg, 1897.

52. Tetzner F., *Geschichte der deutschen Bildung und Jugenderziehung von der Urzeit bis zur Errichtung von Stadtschulen*, Mit 14 Abbildungen, Gütersloh, 1897.

53. Crozier J. B., *History of intellectual Development on the Lines of modern Evolution*, I., London, 1897.

54. Robinsohn Jac., *Psychologie der Naturvölker, Ethnographische Parallelen*, Leipzig (1897). Kniha obsahuje: Antropologie, pohřební obyčeje, oběti lidské při pohřbu, život záhrobní a j. v. Srv. Über Menschenopfer beim Begräbnisse der Neger, Globus, 1897, LXXI., No. 23, str. 380.

55. von Bülow W., *Samoanische Schöpfungssage und Urgeschichte. Zur Kritik der ethnologischen Forschung in der Südsee*, Globus, 1897, LXXI., No. 23, str. 375—379.

56. Müller F. W., *Anmerkungen zu Bartels-Ploss, Weib*, (4. Aufl.) Verh Berl. Ges. f. Anthrop. 1897, 88—91. Doplňky a podstatné opravy známého Plossova díla.

57. Lemaire Ch., *Africaines. Contribution à l'histoire de la femme en Afrique*, Bruxelles, 1897.

58. Arnold B. W., *History of the tobacco industry in Virginia from 1860 to 1894*, Baltimore, 1897.

59. Washington Math., *Navaho legends*, With Introduction, Notes, Illustrations, Texts, interlinear Translations and Melodies. Boston and New York, 1897. Nákladně vydaná tato sbírka pověstí a pohádek amerických (kmene indianského Navajóů, skvostnými illustracemi zdobená, je V. dílem sbírky: Memoirs of the American Folk-Lore Society: I. Folk-Tales of Angola, Fifty Tales with Ki-mbundu text, literal English Translation, Introduction, and Notes. Collected and edited by Heli Chatelain. II. Louisiana Folk-Tales. In French Dialect and English Translation. Collected and edited by Alcée Fortier. III. Bahama Songs and Stories. A Contribution to Folk-Lore by Ch. L Edwards. 1895. IV. Current Superstitions Collected from the Oral Tradition of English-speaking Folk. Edited by Fanny D. Bergen: With Notes and an Introduction by William Wells Newell. 1696.

60. Brinton, *American stringed musical instruments*, The American Antiquarian, 1897, č. 1. Srv. Dittrich, Beiträge zur Kenntniss der japanischen Musik, Mittheilugen der deutschen Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens in Tokio, Tokio, 1897, 58 seš.; R. Andree, Globus, Braunschweig, 1897, LXXI. č. 19, str. 316.

61. Schurtz H., *Beiträge zur Entstehungsgeschichte des Geldes*, Deutsche Geographische Blätter, Bremen, 1897, XX., č. 1. (též otisk; Babelon E., Les origines de la monnaie considerées au point de vue économique et historique, Paris, 1897.

62. Seidel H., *Instruktion für ethnographische Beobachtungen in Togo*, Berlin, 1897.

63. Fromm Emil, *Lieder und Geschichten der Suaheli*, Hamburg, 1896.

64. Матвѣевъ С М., Свадебные обычаи и обряды крещеныхъ татаръ Уфимской губерніи. Казань, 1896. (Otisk Извѣстія Общ. Арх., Исторіи и Этн. XIII.)

65. Пантусовъ И. Н., Таранчинскія пѣсни (Otisk z téže publikace). Казань, 1896.

66. Никольскій Д. И, Изъ поѣздки къ лѣснымъ башкиромъ, Москва, 1896, 18 str.

67. Culin Stewart, *Mancala, The national game of Africa*, Washington, 1896.

68. Junod Henri A., *La tribu et la langue Thonga*, avec quelques échantillons du folk-lore Thonga, Lausanne, 1897,

69. Reichelt G. Th., *Die Himalaya-Mission der Brudergemeinde*

(mit 16. Bildern), Gütersloh, 1896. Ref. Bulletin de la Société Neuchateloise de géographie, IX., 1896-97, str. 205.

70. Kuhlenbeck L., *Der Occultismus der nordamerikanischen Indianer*, Leipzig, 1897.

71. Pleyte C. M., *Katalog No. 1. Verzeichniss einer ethnographischen Sammlung aus der Südsee*, während der Jahre 1880-82, angelegt vom General-Consul O. Zembsch in Apia (Samoa), Leiden, 1897.

72. Joninъ A. C., По Южной Америкѣ, I.—II. C. Петербургъ, 1896, 301, 476 str., 4 ruble.

73. Boos Fr., *The decorative art of the Indians of the North Pacific Coast* (Ot. Bull. Amer. Mus. of Nat. History, vol. IX.), New-York, 1897.

74. Stolpe Hjolmar, *Studier i Amerikansk Ornamentik*. Ett bidrag till ornamentens biologi, Stockholm, 1896.

75. Wilson Th., *The Swastika*, Washington, 1896.

76. Strebel H., *Zur Deutung eines altmexic. Ornamentmotivs*, (Ot. Globus, red Rich. Andree), Braunschweig, 1897.

77. Frobenius L., *Der Kameruner Schiffschnabel und seine Motive*, Halle, 1897.

78. v. Luschan F., *Beitrag zur Kenntniss der Tättowirung in Samoa*, Berlin, 1897.

79. *Schweizer Trachten vom XVII. bis XIX. Jahrhundert, nach Originalen dargestellt unter Leitung* von Fr. Jul. Heierli, Serie I., 1. Zürich. 2. Bern. 3. Luzern-Zug-Aargau. 4. Appenzell. 5. Uri. 6. Schaffhausen. Zürich, 1897.

80. *A. Ljaščenko sestavil přehled statí v publikaci Tichonravově* „Лѣтописи русской литературы и древности", Москва, 1859—1863 v č. CXX. Памятники древней письменности, C. Пб. 1896, str. 114 a d. Tam na str. 114—117 je seznam písní, pověstí, pohádek, zaklínání, lékovadel a pod., uveřejněných v jmenované publikaci.

81. Алексѣевъ A., Очерки домашней и общественной жизни евреевъ, ихъ вѣрованія, богослуженіе, праздники, обряды, талмудъ и кагалъ Изд. 3.-е., C. Петербургъ, 1897, 8°, 238 str. Cena 1 rubl.

82. Сводъ матеріаловъ для исторіи евреевъ въ Россіи (802—1800 г.), Регесты и надписи, I. C. Петербургъ, 1896, 160 str.

83. Долганевъ, Современная Абиссинія, Очерки быта, культуры, общественной и религіозной жизни эѳіопскаго народа, C. Петербургъ, 1897.

84. Милюковъ П., Очерки по исторіи русской культуры, II. Церковъ и школа (вѣра, творчество, образованіе), C. Петербургъ, 1897.

85. Метаиловъ В., Очеркъ исторіи православнаго церковнаго пѣнія въ Россіи, 2. vyd., C. Петербургъ, 1897.

86. Бѣляевъ И. C., Цѣна людей въ Россіи сто лѣтъ назадъ Москва, 1896 (krátká stať 7stránková, Otisk z Чтенія въ Импер. Общ. исторіи и древностей росс. при Московскомъ Универс. 1896, II. kn., 4. část, str. 7.). Záznam tento o ceně lidí nevolných na Rusi před sto lety je chován v archivu ministerstva spravedlnosti. Dočteme se na př.: „Леонтій Никитинъ 40 лѣтъ, по оцѣнкѣ **20** р. У него жена Марина Степанова 25 лѣтъ, по оцѣнкѣ **10** рублей". (Leontij Nikitin 40 let, podle odhadnutí 20 rublů, žena Marina Stěpanova 25 let, podle odhadnutí 10 rublů.) Ефимъ Осиповъ 23 лѣтъ, по оцѣнкѣ **40** руб. У него жена Марина Дементьева 30 лѣтъ, по оцѣнкѣ **8** рублей. У нихъ дѣти сынъ Гурьянъ, 4 лѣтъ, **5** рублей, дочери дѣвки Василиса 9 лѣтъ, по оцѣнкѣ **3** р., Матрена одного году, по оцѣнкѣ **50** коп. Ѳедоръ 20 лѣтъ, по оцѣнкѣ **45** рублей. Кузьма холость 17 лѣтъ, по оцѣнкѣ **36** рублей. Деметьевы дѣти. У Ѳедора жена Кесенья Ѳомина 20 лѣтъ, по оцѣнкѣ **11** рублей, у нихъ дочь дѣвка Катерина двухъ лѣтъ, по оцѣнкѣ **1** р. **10** коп. Да перевезенный изъ Вологодскаго уѣзда изъ усадьбы Ерофейкова Иванъ Ѳоминъ холость 20 лѣтъ, по оцѣнкѣ **48** руб. Дѣвка Парасковья Аѳанасьева 17 лѣтъ, по оцѣнкѣ **9** рублей" atd.

87. Ѳеоктистовъ Ив., Анекдоты и преданія о Петрѣ Великомъ, C. Петербургъ, 1896, 167 stran.

88. Gernet v. A., *Die Aufhebung der Leibeigenschaft in Ehstland*. Otisk

z Revaler Beobachter, Reval, 1896, 34 str.

89. Саввантовъ П., Описаніе старинныхъ русскихъ утварей, одеждъ, оружія, ратныхъ доспѣховъ и конскаго прибора въ азбучномъ порядкѣ расположенное, С. Петербургъ, 1896. Oznámili jsme již název této knihy v literatuře Český Lid VI. V knize této jest abecedním pořádkem sestaven veškerý material k dějinám krojů, zbraní, vojenských úborů a koňského výstroje u starých Rusů. Při jednotlivých heslech na konci je zároveň připojena literatura, prameny. Spis je velice přehledný. S názornými illustracemi text objasňuje stručně představu o kroji a stroji staroruském lépe než celé svazky rozvláčných výkladů.

90. Трубецкой кн., Религіозно-общественный идеалъ западнаго христіанства въ XI. в.. Идея Божескаго царства въ твореніяхъ Григорія VII. и публицистовъ, его современниковъ, Вып. I, Кіевъ, 1897.

91. Липаевъ Ив., Музыка на XVI.-ой всероссійской выставкѣ 1896 г. въ Нижнемъ-Новгородѣ, С. Петербургъ. 1896, 86 str. (Otisk z Русская Музык. Газета, týká se též hudby lidové).

92. Лопатовскій J Н., Сборникъ гимновъ, маршовъ, русскихъ народныхъ, малорусскихъ, военныхъ и хвалебныхъ пѣсенъ, Лодзь, 1896, II. 70 str.

93. Дикаревъ М. А, О царскихъ загадкахъ, Otisk z XXXI. kn. Этнограф. Обозрѣніе, Москва, 1897. K zprávě na str. 27. o podobě tura srv. doklady, jež podepsaný sebral v Českém Lidu II. 349 a d. K obsahu knihy se ještě vrátíme.

94. Мочульскій В. Н., Апокрифическіе сказаніе о созданіи міра; Алмазовъ А. Н., Къ исторіи молитвъ на разные случаи (замѣтки и памятники, modlitby při svěcení vajec, sýra, při orbě, setbě, žatvě, na vinohradě, proti hromobití a pod.), Лѣтопись историко филологическаго общества при Импер. Новороссійскомъ Университетѣ VI. Византійское отдѣленіе III. Одесса, 1896, str. 345—364 (Мочульскій), 380—432 (Алмазовъ).

95. Adamski Wojciech, *Kilka słów o stosunkach społecznych w Polsce od najdawniejszych czasów aż do obecnych*, Kraków, 1896.

96. Eljasz-Radzikowski Stanisław, *Polscy górale Tatrzańscy czyli Podhalanie i Tatry na początku wieku XIX.* (Z Ludu, we Lwowie 1897. III., č. 3., str. 225—273.) Překlad německého rukopisu, chovaného v bibliothece Jagiellonské v Krakově č. 5320, opatřený poznámkami a vysvětlivkami.

97. Udziela Sew., *Tyniec pod względem topograficzno-etnograficznym*, Wieliczka, 1897.

98. Kaindl Raim., *Haus und Hof bei den Huzulen* (Otisk z Mittheil. Anthrop. Gesellschaft, Wien, Bd. XXVI.), Czernowitz, 1897. Srv. téhož Haus und Hof bei den Rusnaken, Globus, red. R. Andree, Braunschweig, 1896, sv. 71.

99. Tetzner F, *Das litauische Sprachgebiet* (s mapou), Globus 1897, LXXI. No. 24, str. 381—384.

100. Wissendorff de Wissukuok Henri, *Niedrischu Widewuts, épopée lettavienne*, Paris, 1897. (Extr. de la Revue des Traditions populaires). Známý znalec lidového podání litevského Wissendorff, podává tuto zevrubný obsah a výklad velikého hrdinského eposu litevského o 24 zpěvech, o 11.491 daktylických verších, uznávaje v úvodě zásluhy Lautenbachovy o upozornění na vzácný tento národní epos litevský. Spisovateli díky za pozornost k Č. Lidu.

101. Шишмановъ И. Д., Славянски селища въ Критъ и на другитѣ острови (Anciennes colonies slaves en Crète et dans les autres ils grecques). София 1897 (Otisk Бѣлгарски Прегледъ 1897, kn. III.)

102. Bérard V., *La Turquie et l'Hellenisme contemporaine* (La Macédoine, Hellènes, Bulgares, Valaques, Albanois, Autrichiens, Serbes), Troisième éd., Paris, 1897.

103. Schoetensack Otto, *Vor- und Frühgeschichtliches aus dem italienischen Süden und aus Tunis*, Berlin, 1897.

104. Созоновичъ П., Къ вопросу о вліяніи крестовыхъ походовъ на средневѣковя

поэзію. II., Варшава, 1897. Vliv křížových výprav a orientalních látek vůbec na středověkou poesii evropskou i další pak vlivy při rozvoji lidových písní a zkazek, pohádek.

105. Аристовъ Н. А., Замѣтки объ этническомъ составѣ тюркскихъ племенъ и народностей и свѣдѣнія объ ихъ численности, Живая Старина (red. V. Lamanskij), С. Петербургъ, 1896 (1897) III.—IV., str. 277—456.

106. Newell W. W., *The Legend of the Holy Grail*, The Journal of American Folk-Lore. Boston and New York, 1897, Vol. X. č. 37, str. 117—134. Na str. 133 literatura nová: A. Nutt, Studies on the Legend of the Holy Grail, with Especial Reference to the Hypothesis of its Celtic Origin, Publications of the Folk-Lore Society, London, č. 23, London, 1888; A. Nutt, Les derniers travaux allemands sur la légende du saint Graal, Revue Celtique, 1891, Folk-Lore, II. London, 1891, I.—XLVIII.; M. Garter, The Legend of the Grail, Folk-Lore II. 1891, 50—64, 198—211, 211—219 poznámky od A. Nutta; R. Heinzel, Über die französischen Gralromane, Denkschriften Akad. Wien, Phil.-hist.-Classe, 1892, 40 sv., 3., 91—196 a j. v.

107. O'Neill John, *The Night of the Gods*, An Inquiry into Cosmic and Cosmogonic Mythology and Symbolism, II. London, 1897. Ref. W. W. Newell, The Journal of American Folk-Lore, Boston and New York, 1897, vol. X. č. 37, str. 167—168.

108. Behla R., *Die Mondscheibe in der Volks-Phantasie*, München, 1896 (Corresp.-Bl. d. d. anthropol. Ges.)

109. Gibault G., *Les erreurs et les préjugés dans l'ancienne Horticulture*, Paris, 1897 (Extr. du Journal de la Société d'Horticulture de France).

110. Teirlinck Is. a de Cock A., *De Spin in het Volksgeloof en Volksgebruik* (Otisk z Volkskunde) Gent, 1896—97, Pavouk v lidové tradici.

111. Gould F. J., *Concise History of Religion*, vol. II.—III. London, 1897.

112. Katona Lajos, *A magyar mythologia irodalma*, III. Ipolyi „Magyar Mythologiá-ja", Ethnographia, red. Dr. B. Munkácsi, Budapest, VIII. 1897, č. 4, str. 266—279. Pokračování v kritice bájeslovných studií maďarských.

113. Gamble E. B., *The God Idea of the Ancients, or Sex in Religion*, London, 1897.

114. Jóseffy W., *Gott und Götter*, Kreislauf der Religionsideen und Mythen bei allen Völkern des Erdballs. I. Cyclus, Budapest, 1897.

115. Wildemann A., *Religion of the ancient Egyptians*, London, 1897.

116. Biermann G., *Geschichte des Protestantismus in Oesterreichisch-Schlesien*, Prag, 1897.

117. Larsen H., *Die Naturwissenschaft in ihrem Schuldverhältniss zum Christenthum*, Eine religionsgeschichtliche Skizze, Berlin, 1897.

118. Sellin E., *Beiträge zur israelitischen und jüdischen Religionsgeschichte*, II. 1. Israels Gütter und Ideale, Leipzig, 1897.

119. v. Andrian-Werburg Ferd., *Ueber Wort-Aberglauben*, München, 1896 (Corresp.-Bl d. d. anthrop. Ges.).

120. Weinhold K., *Die mystische Neunzahl bei den Deutschen* (Otisk Abhandl. d. k. Preuss. Ak. d. Wiss.), Berlin, 1897, 61 str.

121. Eskuche Gustav, *Siegerländische Kinderliedchen*, Aus Volksmund gesammelt und erläutert, Siegen, 1897. Ref. Weinhold, Zeitschr. des Ver. f. Volkskunde 1897, 2., 214.

122. Plaut M., *Deutsches Land und Volk im Volksmund*, Eine Sammlung von Sprichwörtern, Sprüchen und Redensarten als Beitrag zur Kunde des deutschen Landes und Volkes, Breslau, 1897. Referent Haas, Blätter für Pommersche Volkskunde, 1897, V. č. 9 doplňuje odkazem ke sbírkám O. Knoopa, Baltische Studien, 41. sv., 99—203; Blätter f. Pomm. Volkskunde V. str. 9 a d.

123. Zimmermann F. W., *Einflüsse des Lebensraumes auf die Gestaltung der Bevölkerungsverhältnisse im Herzogthum Braunschweig*, Leipzig, 1897. Ref. Dr. Vierkandt, Globus (red Dr. R. Andree) 1897, LXXI. No. 24, 392—393.

124. Neukirch K., *Studien über die Darstellbarkeit der Volksdichte*, mit besonderer Rücksichtnahme auf den

elsässischen Wasgau. Freib. Dissert., Braunschweig, 1897, 2 m. Ref. ibid.

125. Tappeiner F., *Der europäische Mensch und die Tiroler*, Meran, 1896.

126. Schjerning W., *Die Pinzgauer*, Mit 2 Tafeln und 2 Abbildungen, (Forschungen zur deutschen Landes- und Volkskunde, X. Heft 3), Stuttgart, 1897. Ref. Dr. G. Greim, Globus 1897, LXXI. No. 21, 343.

127 Andrews J. B, *Superstitions, croyances et usages, Questionnaire*, Naples, 1897.

128 Beauquier Ch., *Blason populaire de Franche-Comté*, Sobriquettes, Dictons, Contes, relatifs aux Villages du Doubs, du Jura et de la Haute-Saone. Paris, 1897.

129. Comte de Puymaigre, *Notes sur un Recueil de romances judés-espagnoles* (publié par Abraham Danon), Versailles, 1897 (Extr. de la Revue des études juives).

130. Sebillot Paul, *Contes espagnoles*, Paris, 1897.

131. Oestrup J., *Contes de Damas, recueillis et traduits avec une introduction et une esquisse de grammaire*, Leyde, 1897. Referát s varianty od R. Basseta. Revue des traditions populaires (red. P. Sébillot), Paris, 1897, str. 412—414.

132. Grünenwald L., *Ein hinterpfälzischer Festkalender*. Beitrag zur pfälzischen Volkskunde. Otisk: Mittheilungen des historischen Vereines der Pfalz. XX. Speier, 1896, 183—251.

133. Јовановић Ал. С., Историјски развитак српске задруге съ додатком Приносци за историју старог српског права, Београд, 1896.

134. Knoop O., *Neue Volkssagen aus Pommern, Blätter für Pommersche Volkskunde*, 1897. V. Známý sběratel pohádek podává další výtěžky činnosti sběratelské, doplňky veliké sbírky svojí. Rovněž v tomto ročníku pod záhlavím „Volksmärchen aus Pommern" otiskovány jsou pověsti a báchorky z Pomořanska.

135. Brun Jules, *Le romancero roumain*, Lettre-préface de M. Sully-Prudhomme, Introduction de M. G. Dém.-Théodoresco, Paris, 1896, 215 str. 3 fr. Překlad ballad a písní lidu rumunského. Viz dále téhož: A propos du romancero roumain, Petrea Cretzoul Cholcan, Courtea d'Argesch et sa légende; La brebiette, Paris, 1896, 54 str. 1 fr. 50. Srv. téhož: Sept contes roumains, traduits par Jules Brun, Avec une introduction générale et un commentaire folk-loriste par Léon Bachelin, Paris, 1894. H. Gaidoz ve své úvaze o těchto sbírkách lidového podání rumunského upozorňuje na spis: Cratinnesco, Le peuple roumain d'après ses chants nationaux, Paris, 1875. Viz Mélusine, Paris, 1897, VIII. č. 9, str. 215—216.

136. J. Dewert, A. Harou, J. Haust, E. Monseur, *La mort (Croyances et usages)*, Bulletin de folklore, Tome II. fasc. 7—8. 1897 (1895), str. 331—366. První část veliké sbírky obyčejů a pověr pohřebních, soustavně uspořádaná.

137. Bünker J. R., **Das ethnographische Dorf der ungarischen Milleniums-Ausstellung in Budapest.** Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, XXVII. B., 3. Heft, red. Fr. Heger, Wien, 1897, str. 86 až 110, 11 poučných illustrací (půdorysy staveb). Popis staveb s vytčením rázovitých znaků, popis nářadí a jeho umístění.

138. Zingerle v. Summersberg Oswald. **Zum altdeutschen Bauwesen.** Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, red. K. Weinhold. Berlin, 1897, 3, str. 254—260: 2. Der Söller. Studie tato je důležita pro badání o československém stavitelství lidovém. V. Houdek pokusil se s úspěchem dokázati v Českém Lidu II. 386, že moravský zudr, žudro je příbuzný s latinským solarium, solari, solre, soller, jejichž výkladem právě se obírá uvedena studie Zingerlova. Srv. též Český Lid V. 384. Zingerle nejdříve podává etymologický výklad názvu latinského i staroněmeckého. Vysetřuje význam těchto názvů, z nejrozmanitějších pramenů, kronik, záznamů shledává doklady, v jaké souvislosti se objevují tyto názvy.

139. Łopaciński H. **Zabytki cywilizacji pierwotnej.** Pod tímto titulem podává spisovatel zajímavé doplňky, další doklady k překladu Tylorova díla „Cywilizacja pierwotna

od Z. A. Kowerske (wydawnictwo Głosu I. Warszawa 1896, s dodatky od Dra. J. Karłowicze) ve Wisłe, Warszawa 1897, str. 241 a d. Posud uveřejnil tyto stati: 1. Niecenia ognia przez tarcie, jako zabawa. 2. Przesądy przy grze w karty. 3. Przeciąganie przez węgle. 4. Lewą nogą wstać. 5. Zagadki. 6. Pozdrawianie kichającego. 7. Ofiary z ludzi i istot żywych. 8. Wierzenie ludu, że Żyd nie tonie. 9. Wróżby. 10. Koscinomancja t. j. wróżby z sita, rzeszota.

140. John Alois, **Alte Sitten und Bräuche in Egerland**, č. 138, strana 303: 1. Lobtanz zur Weihnachtszeit. 2. 3. Rockenstuben. 4. Maschkrada von 1644. 5. Osterspiel mit roten Eiern. 6. Bettfreyen. 8. Hochzeitordnung. 9—11. Taufbräuche (Gevatterbitten, Gevatterbrief, Taufgeschenke, Taufgang, Erster Ausgang der Wöchnerin).

141. Alberti C., **Ueber die Bedeutung der Kreuzsteine, insbesonders des Ascher Bezirkes.** Ein Beitrag zur Heimatskunde. Asch, 1897.

142. Lèfevre André. **Mythologie des Slaves et des Finnois.** Revue mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris, 1897, aout, str. 226 až 247. Studie tato o bájesloví slovanském založena je hlavně na pracích L. Legera. Z českých pracovníků uvádí Erbena a Jos. Jirečka.

143. Mehemed Emin Effendi, **Kultur und Humanität.** Völkerpsychologische und Politische Untersuchungen. Würzburg, 1897, 164 str. Refer. Steinthal, Zeitschrift des Vereines für Volkskunde, red. K. Weinhold, Berlin, 1897, 3, 330—331.

144. Bols J., **Honderd oude vlaamsche liederen met woorden en zangwijzen verzameld en voor de eerste maal aan het licht gebracht.** Namen, 1897. J. Bolte při referátu o této sbírce písní vlamských (ibidem, str. 331—332 upozorňuje na historii světské písně v Belgii od Florimonda van Duyses, Het eenstemmig fransch en nederlandsch wereldlijk lied in de belgische gewesten van de 11. eeuw tot heden uit een muzikaal oogpunt beschouwd, Gent, 1896. Srv. Volkskunde, Tijdschrift voor nederlandsche folklore (red. Pol de Mont a A. de Cook), Gent, 1897—98, str. 41—45.

145. Böhme Franz Magnus, **Deutsches Kinderlied und Kinderspiel.** Volksüberlieferungen aus allen Landen deutscher Zunge, gesammelt, geordnet und mit Angabe der Quellen, erläuternden Anmerkungen und den zugehörigen Melodien herausgegeben . . . Leipzig, 1897, 8°, LXVI, 756. Pochvalný referát zakončuje Dr. K. Weinhold (č. 138, str. 332—333) tímto přáním: „Ich habe erst jüngst (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde VII. 214) den Wunsch ausgesprochen, dass nach der Sammlung der Kinderlieder, die so ziemlich abgeschlossen sein wird, an eine Untersuchung über Geschichte und Verbreitung schliessen müsse.“

146. Milčetić Ivan, **Ueber den kroatischen und böhmischen Lucidarius.** Berlin, 1897. (Sonder-Abdruck, Archiv für slavische Philologie XIX.) Prof. Milčetić podal v Českém Lidu V. 95. sám výklad o svých studiích v bibliothece Musea království Českého v Praze, pokud se týče poměru Lucidáře českého a chorvatského. Odkazujeme tudíž k jeho stati. Co tam stručně po česku oznámil, to nyní dokazuje zevrubně, že totiž chorvatský Lucidář, jehož rukopis nalezl prof. Milčetić na ostrově Krku (Veglia), je přeložen z textu staročeského. Nasvědčuje tomu srovnání obou textů, jakož i bohemismy v textu chorvatském: Прибива, убива, попрслаки, збожне душе. Slova tato jsou prostě přebrána z českého do chorvatštiny, kdež jsou však neznalci češtiny vůbec nesrozumitelna. Domněnku, vyslovenou v Českém Lidu l. c., spisovatel opakuje, že totiž Lucidář chorvatský byl nejspíše přeložen v klášteře slovanském v Praze od mnicha chorvatského. Prof. Milčetić podává tu zajímavý příspěvek k rozřešení otázky, kterou se v poslední době obírá také prof. Archangelskij v publikaci Kazaňské university. Viz dále.

147. A. C. Архангельскій, Къ исторіи нѣмецкаго и чешскаго Луцидаріусовъ, (Otisk z Univ. Izvěstí), Казань, 1897. Prof. Archangelskij poslal z Kazané Čes. Lidu otisk pozoruhodné rozpravy svojí o poměru německého Lucidáře k Lucidáři staročeskému. Srv. str. 24. č. 146. Podkladem byla Archangelskému práce Schorbachova, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitungen in fremden Sprachen, Strassburg, 1894. Litujeme se spisovatelem, že nemohl použiti nejstaršího Lucidáře českého, chovaného v rukopise ve Fürstenberské bibliothece na Křivoklátě (proč na str. 47. název německý „Pürglitz"?). Byl tedy nucen použiti ke srovnání pozdějších i nových textů českých, pokud jsou chovány v bibliothece Musea království Českého v Praze. Otiskuje texty německé a s nimi souvislé texty české. Na konec (na str. 106.) diví se, proč se nezmiňuje Schorbach o staroruském Lucidáři. Patrně prý ho neznal. Z této poznámky vysvítá, že tato rozprava o poměru Lucidáře německého a českého byla prof. Archangelskému průpravou k chystané studii o Lucidáři staroruském.

148. L'. V. Rizner, **Prehľad folkloristickej literatúry slovenskej od prvopočiatku do konca r. 1896,** Slovenské Pohľady, Red. Joz. Škultéty, v Turč. sv. Martině, 1897, seš. 10, str. 604 a d. S velikou radostí zaznamenávám vydání záslužné, výborné této práce, která velice přichází vhod nyní, kdy sestavujeme s p. F. Pátkem úplnou bibliografii lidovědy československé. U nás v Praze nedostává se knih a časopisů slovenských. Mnoho jsme excerpovali, ale přirozeně nikoli všecko, jak to mohl učiniti L'. V. Rizner, zejména ze slovenských časopisů a knih. Pokud se týče článků o Slovensku v časopisech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, mám po ruce sbírku objemnou a dovolím si p. L'. V. Riznerovi laskavým prostřednictvím p. J. Škultétyho poslati do Slov. Pohľadů doplňky a dodatky tohoto druhu, aby v Slovenských Pohľadech bylo již, pokud možná, všecko sneseno, co se týče lidovědy slovenské. Svoje stanovisko objasňuje Rizner takto: „Mojím úmyslom ešte len nedávno bolo prácu túto podať verejnosti až začiatkom budúceho roku, aby sa i tohoročná, sem spadajúca bibliografia do nej zahrnút mohla; ale čítajúc v poslednom sošite Českého Lidu, že pp. Dr. Č. Zíbrt a Ferd. Pátek v Prahe chystajú do tlače „Bibliografiu lidovědy československé", umienil som si ju prv uverejniť, než by otázna Bibliografia prišla do tlače, a síce z tej príčiny, že by menovaní páni z nej pre svoje dielo čerpať mohli. Ja som svoj prehľad odchýlne sostavil od podobných prehľadov českej folkloristickej literatúry v ročníkoch Českého Lidu uverejňovaných. Tam sostavujú všetko dľa odborov, ja sostavil som svoj prehľad dľa abecedného poriadku spisovateľov a sberateľov, držiac sa pri menách, kde väčší počet prác je uvedený, chronologie. Súdny čitateľ už z nadpisu diela, potážne článku alebo príspevku v tom ktorom časopise uverejneného, ľahko pozná, do ktorého oddielu ľudovedy náleží. Do prehľadu zobral som i niektoré poviedky a črty, ktoré sú pozoruhodné v ohľade bájeslovnom, poverečnom, dialektickom atd. Sú to menovite niektoré práce Soltésovej, Vansovej, A. Bielkové, Kukučinové a J. A. Ferienčíkové. Konečne podotknúť musím, že, nakoľko mi bolo možno, všimnul som si i cudzojazyčných prác sem siahajúcich, jako i niektorých rukopisov, o ktorých mal som vedomosť."

149 **Vlastivěda Moravská,** II. Místopis, Brněnský kraj, svaz. 1. (trojitý), v Brně, 1897. Napsal Frant. A. Slavík. I. Všeobecný pohled. 1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký. 2. Osazování krajiny. 3. Obyvatelstvo (Poměry lidu poddaného; Život lidu: písně, kroje atd.; Uspořádání statku; Obecní záležitosti; Tři tabulky pečetí obecních okresu brněnského). 4. Živnosti (Hospodářství, Průmysl, Obchod, Spojovací prostředky, Spolky). 5. Farní osady a školy. 6. Statistický přehled. II. Jednotlivé obce: Adamov, Babice, Bedřichovice, Bílovice, Bohonice, Bosonoly, Březina, Bukovina, Bukovinka, Bystřice, Cinzendorf, Černovice, Dvorská, Evanovice, Habrůvka, Hajany, Holásky, Horákov, Husovice (otištěno Selské zřízení), Chrlice. Předplatné na 10 sešitů 3 zl. přijímá prof. Dr. Frant. Dvorský, předseda Musejního spolku v Brně, Měšťanská ulice č. 18. Rukopisy dlužno adresovati: řed. Fr. A. Slavíkovi t. č. v Hodoníně.

150. Ferd. Menčík, **Hrabě Swéerts - Špork a jeho hospodářské zásady** (Zvl. otisk z Českých Listů Hospodářských), Praha, 1897. Frant. Karel Rudolf hrabě Swéerts-Šporck († 1757), zeť a adoptovaný syn slavného hraběte Frant. Ant. Šporka, zdědil po něm rozsáhlé statky. Hleděl si pilně hospodářství a vykládal zásady, jak by se mohly neutěšené poměry hospodářské v Čechách zlepšiti. Opravné tužby a zásady svoje uložil do malého spisku německého „Unvorschreibliche, nur gantz kurz gefasste Synopsis, wie dem lieben Vaterland in dem sehr verfallenen Stand einigermassen könnte abgeholfen werden." Menčík líčí obšírně a zajímavě tyto zásady. Podává zde názornou představu o všech hospodářských poměrech tehdejších v Čechách, pěkný příspěvek ke kulturním dějinám českým.

151. Adolf Petr Zátureckỳ, **Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví,** v Praze, Nákladem České Akademie, 1897. O této sbírce přinesl již Český Lid vedle zmínky v článku Dra. J. V. Nováka, Slovo o úkolech našeho příslovnictví (Č. Lid I. str. 197.) zevrubnou zprávu i ukázky z ní pod názvem „A. P. Zátureckého Slovenská porekadla" též z péra Dra. J. V. Nováka (Č. Lid III. 1894, str. 385—392). V předmluvě hledali jsme marně zprávu, že Český Lid tímto zvláštním článkem upozornil českou veřejnost na krásnou tuto sbírku, po 33 let svědomitě od sběratele nastřádanou. Zásluhu o toto vydání, pořízené nákladem III. třídy České Akademie, má podle předmluvy prof. Dr. Fr. Pastrnek, jenž dal sběrateli pokyn, aby se ucházel o vydání v Akademii, a pak poradil ku prospěchu věci, jak dlužno zvelebiti cenu díla promyšlenou, přesně dodržovanou soustavou. V předmluvě zasluhoval zmínky též článek Dra. J. V. Nováka, O Trnkově sbírce přísloví moravských a slovenských, Český Lid II. 1893, 703—705 (srv. Zátureckỳ, str. III.). Nevím také, proč bylo opomenuto při hledání parallel německých, maďarských a polských, pěkné a původní a prece, myslím, obsahem nejbližší sbírky „Moravská přísloví a pořekadla" od Frant. Bartoše, Český Lid V. 417—422, 541—546, odkud by byl vytěžil autor nové sbírky skoro řádku za řádkou parallely ku příslovím a úslovím slovenským. Tohoto citelného opomenutí dlužno jen v zájmu vydané knihy litovati. Konstatuji (nevím již po kolikáté), že vlastně Český Lid v cizině a především po odborných literaturách slovanských je znám, často a pilně citován — jen české práce některé (srv. str. 5. č. 5.) buď z neznalosti o jeho existenci po sedmi letech, nebo snad z jiných příčin jenom ku vlastní škodě a neúplnosti zamhuřují před ním oči. Rozdělení liší se od původní stanovené soustavy (viz Český Lid III. 387.): I. Bůh. II. Víra a mravy vůbec. III. Rozum a jeho výkon. IV. Dojmy, projevy duševní; přirozená povaha a mravy jednotlivé. V. Slovo zvláště. VI. Člověk vzhledem na tělo, smyslnost. VII. Stav člověka během věku, Pohlaví, Rodina, Domovina. VIII. Poměry společenské. IX. Všeobecná pravidla moudrosti a opatrnosti, výstrahy a zkušenosti životní. X. Majetek a výživa zvláště. XI. Zvláštní stavy, rod a zaměstnání. XII. Běh a případnosti života vůbec. XIII. Jednotlivosti ze života. XIV. Občasnost a úkazy přírody. XV. Podobenství a jiné výroky o činnosti a povaze osob a věcí; o počtu, času a místě. XVI. Rozličná rčení a úsloví. XVII. Přísloví, pořekadla a rčení vztahující se na vlastní jména. XVIII. Pověrečná přísloví. XIX. Z dětinského světa. XX. Význam hlasům zvířat (aneb i neživotných věcí) přidávaný. XXI. Neznámého významu přísloví, pořekadla a úsloví. Slovníček poučuje o významu slovenských slov Čechovi méně srozumitelných. Obšírný abecední Ukazatel věcný tvoří klíč k této bohaté sbírce, za jejíž vydání dlužno České Akademii vysloviti díky a uznání, že tak rozsáhlá sbírka, přehledně urovnaná a opatřená Ukazatelem, učiněna je přístupnou veřejnosti. Srv A. Truhlár, ČČM. 1897, č. 5.

152. Jozef Skultéty, **Venec slovenských národných piesní.** Turčiansky Sv. Martin, 1897, cena 1 koruna. Úhledný svazek v praktické vazbě, obsahující písně umělé, znárodnělé i lidové. Doporučuji jako levnou sbírku nyní tak všude u nás oblíbených písní slovenských.

153. Majewski Erazm, **Drobne prace i notatki z dziedziny Archeologii przedhistorycznej i etnografii,** Z 66 rysunkami i podobiznami, Warszawa, 1897. Potlačuji-li ze zásady

a pravidelně při referátech v Čes. Lidu dojmy osobních styků s autorem, činím tuto odchylku a prozrazuji, že bych vyhlásil p. Erazma Majewského za vzor píle a vytrvalosti při studiu, v němž se mu tak silně zalíbilo, t. j. při studiu starožitnickém a ethnografickém. Muž všestranně vzdělaný, vynikající odborník na poli chemickém a přírodovědeckém, zasedá po úmorné a zodpovědné práci ve své továrně, k zamilovaným studiím archaeologickým, pořádá svoje krásné sbírky starožitností, jež sám vykopal, prochítá z brusu nové spisy a časopisy, shledává z tradice lidu polského materialy, srovnává, třídí, vydává se na dohady o výkladu jednotlivých těchto zjevů. Jakmile chvilka k oddechu zbývá, vypraví se na cesty do zemí slovanských a západoevropských, a tu se svou vnímavou chotí, nadšenou podporovatelkou idealních snah mužových, studuje po museích, knihovnách, navazuje styky s odborníky, nabízí výměnu ze svých sbírek, rozdává nákladné svoje publikace. Tím asi představil jsem spisovatele oznámené knihy, o jehož pracích Český Lid již několikráte zprávu podal, a tím zároveň naznačeno, jakého asi obsahu je nový spis Majewského, sestavený z delších a kratších článků, záznamů a zpráv podle toho, čím se právě spisovatel s netajenou zálibou obíral. Obsah hned o tom poučí: 1. Mało znane narzędzia krzemienne na wydmach Stopnickich (s 21 kresbami). 2. Pochodzenie wiśni. Kartka do dziejów kultury. (Resultat: „Pokazuje się tedy, że pra-słowianie, a raczej lito-słowianie osiedli na ziemi, posiadającej drzewo nasze, że rozchodząc się nieśli z sobą roślinę i nazwę i oba dobytki podzielili z ludami, z którymi wchodzili w stosunki i które ich wyparły z dawnych siedzib. Wiśnia dostała się aż na kresy dawnej słowiańszczyzny w povolnym pochodzie Słowian i została tam wraz z nazwą, choć Słowian oddawna nie stało. Właściwą ojczyzną drzewa, które Słowianie nazwali wiśnią, był kraj, z którego niegdyś wyszli, gdzieś w blizkości morza Czarnego położony. Wynik ten zgodza się z rezultatami badań botaników, którzy nie oglądając na żadne kwestye etniczne, ognisko naszego drzewa mieszczą dokoła morza Czarnego, gdzie trześnia, a nawet wiśnia dotąd dziko rośnie. Historya tedy wędrówki naszej rośliny wiąże się ściśle z historyą pochodu Słowian.") 3. Kult niedźwiedzia i domniemane jego resztki w zwyczajach naszego ludu. (Na str. 31: Być może, że chodzenie s „turem", „toroniem", „konikiem", w Czechach „chození s klibnou" jest tylko dalszą, bardziej znamienną postacią tej samej ceremonii.") 4. Nieco o starożytnościach. 5. Ludożerstwo na Markizach. 6. Uroczyska czyli nazwy miejsc wiejskie. 7. Wykaz stacyj przedhistorycznych, jakie odkryłem do r. 1896 w gub. Kieleckiej. 8. Spis grotów krzemiennych kształtu sercowatego. 9. Szczątki narzędzi gładzonych. 10. Stacye przedhistoryczne, ich powierzchowność i zawartość. 11. Kilka słów o stacyi pod wsią Ossówką. 12. Toporki ze Zlepieńca sarmackiego znad Bugu. 13. Zbiór mój zabytków przedhistorycznych. 14. Ze stacyi pod Chwalibogowicami. 15. Skarb krzemienny w Balicach. 16. O pilniejszych potrzebach archeologii przedhistorycznej. 17. Najnowsze próby podziału czasów przedhistorycznych. 18. Odcyfrowanie napisów runicznych Orchónskich i Jenissejskich 19. Mówa wstępna Rud. Virchowa wygłoszona na ogólnem zebraniu niemieckiego Towarzystwa antropologicznego w Spirze dnia 3. sierpnia 1896 r. 20. Epoka musteryeńsko-magdaleńska i szanse znalezienia jej śladów w Europie środkowej. 21. Muzea etnograficzne. 22. Pojęcia ludu o przyrodzie (dotazník). 23. Zwierzęta w rysunku i plastyce ludowej (dotazník). 24. Narzędzia krzemienne tkwiące w kościach przedhistorycznych. 25. Drobne wiadomości archeologiczne. 26. Oceny i bibliografia. Mezi časopisy odbornými (na str. 125.) jmenován též náš Čes. Lid. Knihu svou věnoval Majewski: „Drowi Janowi Karłowiczowi, mężowi wielkiej wiedzy i serca, w trzydziestolecie Jego niespożytych zasług dla nauki krajowej składam w hołdzie ten drobiazg autor." — Spisovatel vydal kromě této knihy práce (pokud se týkají našeho programu): Bocian w mowie i pojęciach ludu naszego, Warszawa, 1891; Wąż w mowie i pojęciach i praktykach ludu naszego. Odbitka z Wisły, Warszawa, 1893; Roślina i wyraz chmiel, Ich pochodzenie i przedhistoryczne znaczenie, Warszawa, 1893; Ludowe nazwiska kartofla. Ich

słoworód, Warszawa, 1893. Srv. referáty Čes. Lid II. 719, III. 474. Tiskne právě monografii: Sowa w mowie i pojęciach ludu naszego. Snaživému spisovateli přejeme plného zdaru a vytrvalosti k dalším slibným pracím, jež potěší českého čtenáře tím, že si spisovatel pilně také všímá vědeckých výsledků v českých časopisech a knihách, čímž se od většiny slovanských archaeologův a některých ethnografů liší.

154. P. R. Bos, **Jagd, Viehzucht und Ackerbau als Culturstufen,** Internationales Archiv für Ethnographie, Leiden, red. Dr. J. D. E. Schmeltz, 1897, X. 5, str. 187—205. Resultate: 1. Die Hypothese, dass ein Ackerbauvolk aus einem nomadisirenden Hirtenvolke herausgewachsen sein muss und dieses wieder aus einem Jägervolke, muss verworfen werden; sie steht zum Theil sogar im Widerspruch mit wohl constatirten Fällen. 2. Jagd und Fischfang sind die niedrigste, höherer Ackerbau mit Industrie und Handel die höchste wirtschaftliche Stufe der Völker. 3. Man sollte den Hackbau unterscheiden vom Ackerbau mit Pflug und Rind (Pferd). 4. Der Hackbau hat sich entwickeln können bei Jägervölkern, durch Arbeitstheilung zwischen Mann und Frau, wobei der Mann Jäger war und die Frau den mehr oder weniger vollkommenen Hackbau betrieb. 5. Das nomadisirende Hirtenleben hat sich nicht aus der Jagd entwickelt: nur sesshafte Völker haben sich Hausthiere verschaffen können. Ein Zustand der Halbwildheit muss der Domestikation vorangegangen sein. 6. Wenn zwei Menschen dasselbe thun, ist es doch nicht immer dasselbe; deshalb sind auch die Wirtschaftsformen der Menschheit nicht ganz dazu geeignet sie mit Culturstufen zu identificiren; es kommen in der menschlichen Cultur noch andere Factoren zum Wort, und diese sind in erster Reihe psychologischer Natur. Nur ganz im Allgemeinen kann behauptet werden, dass die Stufen der Wirtschaft auch Culturstufen seien. 7. Weil kein Volk der Erde ausschliesslich einem einzigen Geschäft obliegt, kann höchstens, sogar bei am niedrigsten stehenden Völkern, von einer Hauptwirtschaftsform die Rede sein. Der Wedda, der seine Beile vom Tamilenschmiede bezieht, ist Jäger, aber er ist auch Händler; der Bakairi, der seinen Tabak baut, ist Jäger, aber auch Ackerbauer, und wenn er sein Kano verfertigt, seine Hängematte flicht oder sein Tanzkleid schmückt, ist er Handwerker und sogar Künstler; der Kirghise, der seine Zelte verfertigt und Getreide von seinen Nachbaren kauft, ist nicht nur Nomade, sondern nebenbei Handwerker und Kaufmann. Im Allgemeinen ist wohl die Industrie jünger als der Ackerbau, und dieser jünger als die Jagd und der Fischfang, aber die Anfänge des Handels, des Ackerbaues und der Industrie waren gewiss schon früh da. 8. Auf den Entwicklungsgang der menschlichen Wirtschaftsformen hat die umgebende Natur, besonders bei niedrig stehenden Völkern, einen mächtigen Einfluss ausgeübt, und weil die Lebensbedingungen beim Menschen in verschiedenen Theilen der Erde sehr verschieden sind, ist es schon darum unmöglich ein feststehendes Schema für die Entwicklungsstufen der menschlichen Wirtschaft zu entwerfen. Die Eingebornen Australiens z. B. konnten nie Hirten werden, weil das Land keine Thiere besass, die je Heerdenthiere werden konnten. 9. Ohne dass gerade in allen Hinsichten mit folgender Eintheilung eine erledigende Stufenreihe der Wirtschaftsformen beansprucht wird, dürften doch etwa die menschlichen Gewerbe in folgende Gruppen eingetheilt werden: a) Collectionsindustrie: das Sammeln von Pflanzen, Thieren und Mineralien, Jagd und Fischfang. b) Productionsindustrie (wobei der Mensch der Natur in der Production von Naturprodukten beisteht): Hackbau (der emporsteigen kann zum Gartenbau), Viehzucht, Ackerbau mit Pflug und Rind (Pferd), Forstwesen. c) Transformationsindustrie: Handwerks- und Fabriksindustrie, Milchwirtschaft, Architektur u. s. w. d) Locomotionsindutrie: Handel. — Srv. Vierkandt, č. 44.

155. H. Hertzberg, **Die historische Bedeutung das Donaulaufes, besonders des ungarischen,** Halle a. S. 1897 (Progr.). Ref. Globus, Braunschweig, 1897, LXXII. No. 7., str. 115—116.

156. A. Dachler, **Das Bauernhaus in Niederösterreich und sein Ursprung,** Wien, 1897, 3 tab., mapa. V posudku o tomto spise píše Dr.

R. Andree, Globus, Braunschweig, 1897, LXXII. č. 11. str. 178: „Dachler betont das häufige Vorkommen ausgeschnitzter Pferdeköpfe in der Form von ‚Rosschädeln' an den Windbrettern des Dachfirstes. Er sieht darin einen Rest des Heidenthums, der altgermanischen Neidstangen, bei denen Rosschädel unheilabwehrend aufgesteckt wurden. Nicht mit Unrecht. In so ausgedehntem, systematisch erscheinendem Vorkommen wie in Niedersachsen erscheint aber das Pferdehaupt in Niederösterreich nicht."

157. Johann Peisker, **Die oesterreichische Wirthschaftsgeschichte und ihr wichtigster Behelf, die Katastralkarte,** Mittheilungen der Anthr. Ges. in Wien, Sitzungsberichte, 1897, Nro. 1. str. (1)—(8).

158. П. М. Тревсъ, Очерки изъ исторіи римскаго землевладѣнія преимущественно въ время имперіи, Очеркъ третій, Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. С. Петербургъ, 1897. č. 313, str. 1. a d.

159. М. Довнаръ-Запольскій, Западно-русская сельская община въ XVI. вѣкѣ, С. Петербургъ, 1897.

160. **Verhandlungen der Berliner Anthropolog. Gesellschaft,** Berlin, 1897. Z článků týkají se zejména programu Českého Lidu tyto: Str. (168). Č. 21. W. v. Schulenburg, Das Wollenspinnen mit Spindel und Wirtel. Str. (180). Č. 29. Olshausen, Ein weiteres Ausfüllungs-Material der vertieften Ornamente an Thongeräth. Str. (188). Č. 32. G. Oppert, Skizze über Kaschmir. Str. (214). Č. 16. Köhler, Geflügelte Lanzenspitzen (srv. Zíbrt. Dějiny kroje v zemích českých I. str. 124.). Str. (246). Č. 22. R. v. Weinzierl, Prähistorische plastische Thonfiguren aus Böhmen. Str. (263). Č. 26. R. Andree posílá sdělení Dra. W. Rim'ena, Rechts und links arbeiten. („Beim Arbeiten mit Handgeräthen, wie Spaten, Hacke, Harke, Mistgabel, Forke, zum Aufreichen von Heu und Getreide u. s. w., scheint es bei der ländlichen Bevolkerung ganz allgemein zu sein, dass fast alle Männer links, fast alle Frauen rechts arbeiten, d. h. die Männer fassen das Geräth so, dass die linke Hand vorn, etwa an der Hälfte des Stieles, die rechte Hand hinten, am Ende des Stieles ist. Beim Graben treten daher die Männer mit dem linken, die Frauen mit dem rechten Fusse auf den Spaten. Ich habe dies nicht nur bei der einheimischen Arbeiter-Bevölkerung beobachtet, sondern auch bei fremden Arbeitern vom südlichen Rande des Harzes (Eichsfeld), aus Westpreussen und aus Ober-Schlesien, welche den Sommer über in die hiesigen Rüben-Wirtschaften gehen. Dass die Gewohnheit irgend einen mit der Lebensweise der beiden Geschlechter zusammenhängenden Grund haben muss, ist mir unzweifelhaft; ich habe aber noch keinen plausiblen Grund dafür finden können. Sollte es daher rühren, dass beim Spinnen das Spinnrad vorwiegend mit dem rechten Fusse getreten wird? Aber weshalb treten die Männer nicht auch vorwiegend mit dem rechten Fusse auf den Spaten? Beim Tanzen treten die Männer mit dem linken, die Frauen mit dem rechten Fusse zuerst an; es ist aber kaum denkbar, dass dadurch die Gewohnheit beim Graben entstanden ist; auch werden beim Tanzen beide Füsse gleichmässig angestrengt. Es wäre interessant, nachzuforschen, ob diese Gewohnheit wirklich allgemein ist, und nach ihrem Grunde zu suchen." Otiskujíce zajímavý tento dotaz a zprávu o způsobu při práci „na pravo" nebo „na levo", prosíme za odpovědi, aby se mohl sebrati material také z českých zemí.) Str. (263.) Č. 28. G. Schweinfurth, Ueber den Ursprung der Aegypter. — — Ludwig. **Reise- und Marschgeschwindigkeit im XII. und XIII. Jahrh.,** Strassburg (Dissert.) 1897. Ref. Globus, Braunschweig, 1897, LXXII. č. 11., str. 179—180.

161. Phillips (P. Lee). Virginia Cartography, a bibliographical description. By P. Lee Phillips. City of Washington, published by the Smithsonian Institution, 1896. 8°. 85 pp. From Smithsonian Miscellaneous Collections, Vol. XXXVII. (Number 1039.) Zmiňuji se o této knize, poněvadž na str. 36—41 jest obšírná zpráva o známém exulantovi českém Aug. Heřmanovi, jenž vydal asi r. 1670 mapu Virginie a Marylandu, za kteroužto výbornou práci dostalo se mu pozemku atd. Životopis a udaje v nové této publikaci jsou dů-

kladně sestaveny. Zároveň tu otištěn článek E. N. Vallandigham, Lord of Bohemia Maner, Augustine Herman, An Early Hero of New York and Maryland, New York Sun, 1892, October 23.

162. J. Křen, **Pokyny ku sbírání materialu pro studia tělesných cvičení lidu československého.** v Praze, 1897. Dotazník tento zní: Má-li sbírání materialu pro studia tělesných cvičení lidu československého míti praktický význam, pak je nutno, aby mu byla věnována náležitá pozornost a péče. Je tu zejména nutno, aby vše bylo dobře a zevrubně popsáno. K správnému a dobrému popisu tomuto buďte otázky tyto vodítkem; zvláště prosím o odpověď na tyto otázky: Jsou ve vašem městském museu kamenné mlaty? Jaká jich váhá největší, jaká nejmenší? Prosí se o nákres nebo fotografii. Jen největším a nejmenším buď věnována pozornost. Není v museu chován touš (disk), nebo kámen na vrhání? Není v místních letopisech zmínka o zápase, rvaní, klání, házení, hrách dětí a pod.? — Nejsou u vás vyobrazeny v iniciálkách a pod. hry mládeže, míčem, toušem, oštěpem a pod.? Prosím o veškeré zprávy, třeba i o nepatrných zmínkách letopisů místních, o hrách a hříštích mládeže, lidu městského i venkovského, o radovánkách, tancích, rejech a pod. Popište podrobně všechny hybné hry, které znáte ze své zkušenosti, nebo které jste viděli v okolí svém (honěná, rokyta, slepá bába atd.). Popište zevrubně způsob házení kamene do výše, dálky, hloubky, po vodě, po drnu, do terče; udejte váhu kamene, tvar jeho, složení, popište, jak se drží v ruce, jakým pohybem hodí, užívá-li se výřitu, rozběhu, či hází se ze stoje předkročného, pod zdvižené nohy, prostorem ruky v boku, co bývá skrčeno, jak se terč upravuje, jak bývá nazýván? Totéž napište o vrhání sekyrek (jich váhu), kyjů, čaganu, jehlic železných a prutů. Užívá lid břemen ku hrám? Jakých? Popište hry ty Popište tance, při nichž tanečník vyhodí tanečnici do výše. Jaké stoje (o hlavě, o rameni, o rukou) lid dělá, jak je nazývá (postavit suchou vrbu)? Jaké též přemety a překoty dělá (kotrmelce napřed, po straně, na zad atd.)? Jak je dělá a pod. Dobrou pozornost věnujte lidovým zápasům, dobře označte střeh a veškeré chvaty a odchvaty, dobře popište polohy paží, nohou, všechny hmaty, stlačování, odtlačování a pod. Uveďte veškera pravidla zápasu lidového (kde se smí zápasníci držet, jak se smí porážet, a tomu pod.), kdy je zápasník poražen (leží-li na obou lopatkách), zná-li lid rohování (staročesky zsuchabití)? Rube se lid do záloktí a kope? — Jaké ruby a kopy užívá a kam rube (bije) a kopá (do kterých míst těla)? — Kdo byli dobrými zápasníky v kraji (jména)? Jakých skoků užívá lid (vysoké, daleké, hluboké), přes co skáče, pořádá-li závody v skoku, jak vysoko skáče, jak se odráží (totiž kterou nohou), jak se upravuje odraziště, jak odskočiště a doskočiště, jak se rozbíhá, jak skáče z místa, užívá k rozběhu svahu, či roviny, běží do vrchu a tam se odrazí ke skoku, či běží s vrchu, jak drží tělo při skoku, krčí nohy do bobečku, či jen zanoží lýtka a chodidla, drží tělo vzpřímené, či je krčí. Jak si upravuje umělý přeskok? — Jak se jmenovali proslulí v kraji závodníci ve skoku, jak daleko a vysoko skákali? Jak vyskakuje u vás lid při tancích? — Jak skáče vysoko, jak se takové tance jmenují? Jak se lid přetahuje, jak jmenuje také hry a závody? Za které prsty se přetahuje, v které poloze, v jakém postoji, jak se přetahuje za provaz, za řemen, za tyč, přes co se přetahuje, pořádají-li se závody v přetahování, kdo byl vítězem (jména)? Jaké závody v běhu lid pořádá, nebo pořádal, na jakou vzdálenost, jak běží, co je cílem, kdo vítězem a pod.? Popište zevrubné hry míčové, úpravu a tvar míče (i načrtněte), hmotu (chlupy, len, niti, vaří se, namáčí ve vodě, stlačuje, koulí, žmolí a pod.), velikost, váhu, barvu, název jeho, název her a jich úplný popis, po případě i náčrtek hříště a rozestavení hráčů nákresem tužkou naznačte. Popište všechny hry s pálkou, míčové i s dřívkem (špačkem, semelem), nakreslete tvary pálek i dřívek, načrtněte hříště a zevrubně vše popište. Všechny způsoby plování (pudlování, na znak, na bok, šlapání vody a pod.), jízdu na koni, tance rázovité, reje a pod., vše dobře poznamenejte dle vypravování dědečků a babiček i dle své vlastní zkušenosti. Všude (o to prosím snažně) zachovejte pravé lidové názvy, jména, možno-li vám, pište vše

třeba úplně prostou řečí lidu se zachováním věrným nářečí lidového (dialektu) toho kraje nebo té vesnice, jejíž hry popisujete. Napište také, co víte o skoku o tyči, zevrubně skok ten popište, chůzi o chůdách (štelcnách) popište a úpravu chůd a vůbec vše, co víte o lidových tělesných cvičeních. Adressa: J. Kren, Praha, II., Ferdinandova třída, čís. 60.

163. **Brandenburgia, Monatsblatt der Gesellschaft für Heimatkunde der Provinz Brandenburg zu Berlin,** 1897, V. č. 10. Friedel, Der Christbaum und die Christmette (str. 380—388, srv. Brandenburgia, 9. Dez. 1895); K. Müllenhoff, Volkstümliche Naturanschauungen (str. 392—400). Č. 11. E. Lemke, Vorgeschichtliche Töpferei und Keramik; W. v. Schulenburg, Die Irrlichter und Irrwische.

164. Srv. č. 100. Pan prof. Dr. J. Zubatý posílá tuto zprávu: Epos Niedrischu Widwuds, o kterém v minulém čísle Čes. Lidu na základě zpráv p. Wissendorffových byla zmínka, není epos litevské, nýbrž lotyšské, a není výtvorem lidovým. Zbásnil je velmi svobodně, zejména v částech mythologických, a r. 1891 v Mitavě tiskem jakožto svoje dílo vydal J. Lautenbach-Jusmiń, lektor lotyštiny na universitě Jurjevské. Báseň tuto Lautenbach založil ovšem na lotyšských a litevských lidových tradicích (pohádkách, pověstech, písních, říkáních a j.). Není to ani jediný podobný pokus v lotyšské literatuře: znám kromě Niedrischu Widwuds starší báseň Lautenbachovu Zalkša lígava (Hadova nevěsta) a Pumpurova Láčplésis (Medvědobijce).

165. Бодуэнъ-де-Куртенэ, Кашубскій языкъ, кашубскій народъ и кашубскій вопросъ, С. Петербургъ, 1897.

166. Куликовскій Т. Изъ общинно-артельной жизни Олонецкаго края. Петрозаводскъ, 1897.

167. Янсенъ I. Экономическое, правовое и политическое состояніе германскаго народа накануне реформаціи. Перев. съ нѣмецкаго. С. Петербургъ 1898.

168. Позада Ад. Очеркъ современныхъ теорій о происхожденіи семьи, общества и государства. Перев. съ франц. Одесса, 1897.

169. Дружининъ Н. Юридическое положеніе крестьянъ, С. Петербургъ, 1897.

170. Руа. Исторія рыцарства (Histoire de la chevallerie). СПБ., 1897.

171. Тимошенко И. Е. Литературные первоисточники и прототипы трехсотъ русскихъ пословицъ и поговорокъ. Кіевъ, 1897.

172. Ant. Mierzyński, **Mythologiae Lituanicae Monumenta, Źródła do mytologii litewskiej, Część II. Wiek XIV. i XV.,** Warszawa, 1896. Obsah těchto studií, kde autor snaží se kriticky oceniti a sestaviti prameny litevské mythologie: Piotr z Dusburka; Mikołaj z Jerosina; Henricus de Hervord; Breve Chronicon Silesiae (Script. Rer. Pruss. I., od r. 970—1410, 249, 6.: „Quibusdam guttura preciderunt et divinaciones suas exercuerunt.“) Kronika Erfurcka czyli Chronicon Sampetrinum. Piotr Suchenwirt. Chronicon Dubnicense. Rycerz de Sternegge. Hermann de Wartberge. Brody krzyżackie czyli Wywiady o drogach na Żmudzi i Litwie. Wigand z Marburga. Jan z Posilge. Ustawy krajowe, zwane Landesordnungen. Gilbert de Lannoy. Michał biskup Sambijski (Začátek XV. století, Articuli per Prutenos tenendi et erronei contra fidem abiicendi. 1. Item ut de cetero in silvis aut nemoribus nullas faciant congregaciones, seu celebritates contra statuta sanctae matris ecclesiae et eorum kresze amplius non celebrent, sub poena rigide correccionis et privacionis ecclesiastice sepulturae. 2. Item ut pueros suos per eorum plebanos baptisatos nec in fluminibus nec alias rebaptisent, aut alia nomina imponant, quam eis in baptismo sunt imposita, sub poena trium lapidum cerae vel regidae flagellacionis. 3. Item ut nullam crucem circa sepulchra mortuorum locent et ut quilibet iam posita(s) abscindant, sub poena III. marc. medietas ecclesiae et alia medietas iudici. 4. Item et omnes abusus, abusiones seu ritus gentilium circa mortuos suos, quos quibusvis modis exercent, penitus aboleant, postergant et dimittant et praesertim invocationem daemonum in nemoribus et silvis vel domibus ac victimas seu convivia inibi nullomodo faciant, sub poena privacionis ecclesiasticae sepulturae. 5. Item ut de cetero nullum animal in se-

creto vel eciam publico occidatur nec demoniis(sic) in eorum contubernis imoletur et ut nec alii eis ullum vendant poena sub correccionis rigidae. 6. Item omnino prohibeatur eis nec cantaciones vel divinaciones in cerevisia vel pullis, vel aliis quibuscunque modis excerceant, sub poena privacionis ecclesiasticae sepulturae. Et si in hoc fuerint incorrigibiles, dentur iudicio saeculari finali sententia puniendi. 7. Item ut nullus Pruthenus vir aut mulier in silvis quoscunque abusus aut abhominaciones de cetero exerceat iuxta ritus paganorum, cum ipsi christiani sint effecti, praesertim iuxta tumulos et sepulcra eorum, qui vel que Geten vel Cappyn iuxta ideomata corum nuncupantur, in potacionibus, commessacionibus seu quibusvis aliis conviviis sub poena strictissimae flagellacionis et poena III. marc. ecclesiae et iudici. 8. Item ut de cetero nullus vir aut mulier ritus favoris exerceat post mortem defunctorum amicorum seu proximorum in cimiteriis circa sepulcra flendo aut ululando, sicuti usque modo facere consueverunt, sub poenis dirae flagellacionis et III. marc. ecclesiae et iudici) Collatio episcopi Varmiensis. Henning Scharfenberg arcybiskup Ryski. Statuta provinciae Rigensis d. a. 1428 abbreviata. Mikołaj i biskup Sambijski. Henryk Beringer. Laurentius Blumenau. – Připojuji zároveň dodatečně obsah I. dílu vydaného r. 1892: Cornelius Tacitus. Wulfstan. Vita Sancti Adalberti. Vita Sancti Adalberti Brunona. Adam Bremeński. Wincenty Kadłubek. Innocenty III. Oliverus Scholasticus. Úklad z r. 1249. Henryk Łotwak. Kronika Liwońska (Alnpeke). Honoriusz III. Grzegorz IX. Wstawki u Jana Malali. Kronika Wołyńska. Dzierzwa. Albrecht von Bardewik.

173. J. V. Šimák, **Hospodářská instrukce Desfourská z r. 1685** (Věstník Král. Spol. nauk 1897, č. 3), v Praze, 1897. Dr. Šimák vydává tuto instrukci, danou z rozkazu hraběnky Marie Polyxeny Desfoursovy roz. z Schönfeldu, z archivu zámeckého na Hrubém Rohozci. Kulturně-historicky neobyčejně zajímavá. Na str. 6, č. 28: „Lidé, když by se jacíkoliv, buďto přespolní neb domácí do hospod na truňk piva neb páleného uchylovali, ať se jim náležitě míra za peníze dává, při posezení buďto privátně aneb o nějakých obecních schůzkách, svatbách, posvícení, křtinách a ouvodech, v bázni Boží pijíce a sedíce, žádných oplzlých řečí, zlořečení a láni jim netrpěti, nýbrž to skutečně přetrhovati, přestupníky takové 2, 3 i 4 librami osku, i vedle oučinku hrubého, kdyby kdo svývolně, lehkomyslně a opovážlivě svrchovaného Pána Boha, blahoslavenou Pannu Marii, svaté a světice jeho dotýkal a urážel aneb jaké rouhání činil, jednou lžicí kolomasti jedením skutečně trestati. Jeden pak každý šenkýř sám na sobě dobrý a chvalitebný příklad ukazovati má a povinen bude pod touž pokutou.“ Na str. 11—14 přídavek: Služba sloužících na panství Rohozeckém 1685 (podrobný výčet služby peněžní i deputátu).

174. J. V. Šimák, **Instrukce kostelníkům, vydaná hejtmanem Hoberkem na panství Svijanském r. 1645.** (Věstník Král. Spol. nauk 1897, č. XII), v Praze, 1897. Hospodářskou zprávu osiřelých kostelů na panství Svijanském vedli volení sousedé, „kostelníci“. Aby věděli, čím se říditi, vydal jim hejtman panství Fridrich Hoberk z Hendrštorfu instrukcí, již Dr. Šimák s úvodem otiskuje. Č. 29—30: „Při každém chrámě Páně kostelníci spraviti sobě mají pytlíčky prosební se zvonečky k vybírání od lidí v kostele pomoci; nebo se lidé spíše vtípí, do pytlíčka něco vložiti, než by se prosba před kostelem dála. Kdož by pak koli z sousedův osadních ve dny Páně nedělní a svátoční po zvonění do chrámu Páně nepřišel, ten každý, kolikrát koliv by se toho dopustil, vždycky po desíti krejcařích pokuty k záduši složiti má, a ta pokuta žádnému prominuta bejti nemá; nad čímž konšelé a kostelníci ukazujíc na sobě příklad, bedlivý pozor dáti mají.“

175. Ferd. Menčík, **Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdružic od r. 1624 do r. 1648.** (Historický archiv České Akademie, čís. 10.) V Praze, 1897. Paměti tyto mají vedle významu pro tehdejší politickou historii cenu pro četné záznamy kulturně-historické: zejména o pověrách, zázračných úkazích, předzvěstech, proroctvích mnoho tu zapsáno. Na str. 42. zmínka o Švandovi dudákovi. Na str. 14. narážka na lidové

pořekadlo a píseň, že na vánoce nikdy zezulka nekuká: „Též zezulku i slavíčka tu zimu slyšeli zpívat u zámku Velhartic, v Janovicích i jinde. Také za konečnou věc rozprávěli, že na štědrý den v Klatovech na bráně slyšeli ji kukat, na vánoce též, že zezulku slyšeli kukat v městě Žatci na kostele.“ Pro dialektologa je zajímavé, že Paměti jsou psány s četnými ohlasy podřečí domažlického.

176. А. Н. Соболевскій, Опытъ русской діалектологіи. I. Нарѣчія великорусскіе и бѣлорусскіе. С. Петербургъ, 1897. Obsah: Введеніе. I. Великорусское нарѣчіе. А. Южно-великорусское, или акающее поднарѣчіе. Б. Сѣверно-великорусское, или окающее поднарѣчіе. 1. Группа не цокающая. 2. Группа цокающая. II. Бѣлорусское нарѣчіе. 1. Цокающіе говоры. 2. Не цокающіе говоры. Дополненія. Указатель губерній и областей. Cena 1 rubl. С. Петербургъ, Типографія М. Моркушева, Невскій проспектъ 8.

177. В. А. Францевъ, Матица Сербская въ Будишинѣ (1847—1897), С. Петербургъ, 1897. (Otisk Журналъ Мин. Нар. Просв.) Při slavení jubilea Matice Srbské v Budyšíně čekali jsme, že bude vydána důkladná historie důležitého tohoto ústavu. Prof. Francev, mladý, nadaný slavista varšavský, jehož jméno čtenářům Č. Lidu není neznámo z oddílu referátů, sestavil ve zvláštní stati velice přehledný a poučný obraz činnosti Matice Srbské, kdež mimo jiné seznamuje s kulturním vývojem lužických Srbů za posledních padesát let.

178. Oscar Montelius, **Das Museum vaterländischer Alterthümer in Stockholm.** Beschreibung der wichtigsten Gegenstände, Stockholm, 1897. Obsah: I. Die heidnische Zeit. A. Die Steinzeit. B. Die Bronzezeit. C. Die Eisenzeit. II. Das Mittelalter. III. Die Neuzeit. (16. tabul vyobrazení.)

179. Русскія древности въ памятникахъ искусства, издаваемыя графомъ И. Толстымъ и Н. Кондаковымъ, Выпускъ пятый: Курганныя древности и клады домонгольскаго періода, Съ 225-ю рисунками въ текстѣ, С. Петербургъ, 1897.

180. С. Г. Рыбаковъ, Церковный звонъ въ Россіи. С. Петербургъ, 1897. Význam zvonu u křesťanských národů, zvon v západní Evropě, zvon v církevním upotřebení, historický náčrtek o zvonech v Rusku

181. Comte Eugène de Zichy, **Voyages au Caucase et au Asie Centrale (Kaukázusi és Középázsiai utazásai),** La migration de la Race Hongroise par le Comte Eugène de Zichy; La description des collections, par les docteurs Jean Jankó et Béla de Pósta, Ouvrage illustré de 150 planches hors texte et de nombreuses gravures, I., II. Budapest, 1897. Národopisu týká se v prvním díle rozsáhlá monografie od Dra. J. Jankó (str. 1.—322.) s překrásnými vyobrazeními typů, krojů, nářadí, staveb, ornamentiky a pod. Text je psán maďarsky a francouzsky a tedy srozumitelný i těm, kdož maďarskému výkladu by nerozuměli.

182. **Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns,** München, 1897, XII. 1. 2. Obsah kromě článků archaeologických: Rud. Much, Die Anfänge des bayerisch-österreichischen Volksstammes. (Resultat: „Es ist daraus klar geworden, dass wir die Geschichte unseres Stammes als eines selbstständigen Zweiges unserer Nation volle 2000 Jahre zurück verfolgen können, weiter zurück als die irgend eines anderen fortlebenden deutschen oder germanischen Stammes. Und es ist von Anfang an eine ehrenvolle Rolle gewesen, die er zu spielen berufen war. Markomanen waren es, die zuerst nicht blos auf einem Kriegzug, wie dies wohl oft schon geschehen war, sondern zum Zwecke dauernder Niederlassung das grosse Waldgebiet durchbrachen, das die germanische Welt bis dahin vom Süden trennte, Markomanen waren es, die von allen Germanen zuerst am Ufer der Donau sich festsetzten, desselben Stromes, an dessen Gestade ihre Nachkommen weiter im Osten eine neue Heimat sich begründen sollten, wiederum als Grenzleute, als die Vorhut Alldeutschlands.“) J. Ranke, Zur bayerischen Volkskunde. 1. Zwei Rauchhäuser am Tegernsee; 2. Mittelfränkische Ornamente (s vyobrazením). Důležitá je na str. 52. poznámka: „Auf den ersten Blick glaubte ich sowohl in den Ornamenten wie in den Fa[illegible] Uebereinstimm[illegible] mährischen [illegible]

erkennen, welche Magdalena Wankel, Kustos an der Sammlung des Vereins des Patriotischen Museums in Olmütz, 1891, im Selbstverlage des Vereins, in mustergiltiger Weise veröffentlichte. Im Zusammenhalt mit der Thatsache, dass in der Umgebung Nürnbergs, wie in ganz Mittelfranken, vielfach Reste altslavischer Bevölkerung sitzen, sind diese nahen Anklänge der mittelfränkischen an die mährischen Ornamente beachtenswerth."

183. Lützow Frant., hrabě, **Ancient Bohemian poetry,** The New Review, London, 1897, č. 93, str. 181 až 194. Spisovatel podává přehled staročeského básnictví zároveň se stručným přehledem dějin českých.

184. J. Bystroń v referátu o práci: Zíbrt, **Rychtářské právo, palice, kluka,** 1896 (srv. Čes. Lid VI. 395.) ve Wisłe (Warszawa) 1897, seš 2., str. 357—360 doplňuje: „Ze źródel pana Zíbrta wnoszę, że mowa tu o opawskiej części Szląska austrjackiego. Czy i w Cieszyńskim zachował się wyraz „kluka" na oznaczenie godła sędziego lub wójta, nie wiem. Do niedawna używana tam była w niektórych wsiach (nap. w Suchej) tak zwana ferula, służąca do obwieszczeń wójta. Była to deszczułka wielkości dużej dłoni, z obu stron zakończona kręgiem, tak, że całość przedstawiała poniekąd kształt ósemki. Wyraz „kluka" używany jest w Cieszyńskim na oznaczenie drąga z hakiem; nazywają się tak nap. noszadła do noszenie i drąg do czerpania wody. „Idźmy na kluczki" znaczy: mocujmy się na zgięte palce." O práci soudí J. Bystroń takto: „Dr. Winc. Zíbrt w wymienionej tu rozprawie zajmuje się przedmiotem, któremu prof. A. Mierzyński poświęcił w Wisłe (t. IX.) studjum archeologiczne „Nuncius cum baculo". Uczony czeski opiera się na pracy prof. Mierzyńskiego, ale podaje zarazem ze źródel czeskich obcych nowy do tego przedmiotu materjał, tak że obie prace pięknie się uzupełniają . . . Piękne prace prof. M. i Dra. Zíbrta podają nam wyczerpujący historycny obraz tego zwyczaju w rozmaitych jego objawach."

185. Č. Zíbrt, **Pokusy o obnovení starodávných krojův a obyčejů lidových,** Český Baráčník, red. V. V. Neumann, v Praze, č. 3., str. 25—26. Z ostatního obsahu vydaných tří čísel: E. Beneš—V. Neumann, Obžinky; V. Neumann, Ze staročeské světnice (podle Dra. Z. Wintra); E. Beneš, Stínání kohouta na Dačicku na Moravě; v příloze: Na táčkách: Doležal, Žně.

186. Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, Издава Министерството на народното просвѣщение, книга XIV. София, 1897. Mimo články historické, přírodovědecké a jiné: Д. Милетичъ, Заселението на католишкитѣ българи въ Седмиградско у Банатъ (str. 284—543). Ив. П. Славейковъ. Една стара черковна кодика въ Трѣвна и едно окръжно послание отъ 1823 г. на митрополита Илариона, екзархъ на цѣла България (str. 544—554) В. Добрески, Исторически погледъ върху нумизматиката на тракийскитѣ царье (str. 555—633). Тýж, Новооткрита римска военна диплома (634 - 640). Oba články, první o mincích thrackých panovníků (práci neobyčejně důkladnou, opatřenou hojnými vyobrazeními mincí), druhý článek o nově nalezeném římském diplomu vojenském, píše náš krajan, známý archaeolog V. Dobruský. Zajímavé je, že hned za Dobruským přihlásil se mezi spolupracovníky bulharského sborníku všestranně činný krajan náš, autor „Slovanstva ve svých zpěvech", Ludvík Kuba, studií o nápěvech bulharských „Тоналностите въ българскитѣ народни" (str. 641—664). Kritika: G. Schlumberger, L'épopée Byzantine a la fin du dixième siecle. Guerre contre le Russes. Arabes, les Allemands, les Bulgares .. Paris, 1896 (referát od N. Staneva). Sbírka materialu z lidového podání.

187. А. Рождественъ, Просвѣтительная дѣятельность Императрицы Екатерины II., Казань, 1897.

188. **O přehledu literatury odborné v Českém Lidu** rozepisuje se pochvalně Lužica. Měsačnik za zabavu a powučenje, Red. M. Andricki a dr. phil. E. Muka, náklad kanonika J. Herrmanna, Budyšin, 1897, č. 9, str. 104: „. . . Při tej składnosći budź wubjerny zběrnik Dra. Zíbrta (Český Lid) z nowa našej zjawnosći poručeny. Nastupuje runje 7. lětnik a podawa hižo w 1. čisle, na 88 stronach, khopicu wulcy zajimawej maćizny, kotraž je z cyłej sylu rjanych wobrazkow přewodźana. Płaćizna

(4 šěsnaki na leto) je cyle snadna. Nowinka w nowym lětniku je wyše spomnjeny „přehlad“, kotryž w wosebje čisluje. Tónkróć wobsahuje 24 str. a nic mjenje bač 140 narodopisnych dźełow a pojednanjow wšěch narodow zapisanych a mnohe z nich też wopisane. Tele wotdźělenje je za kóždeho wzdźěłaneho woprawdže putace.“

189. Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности Импер. Академіи Наукъ 1897 г. II. кн. 3., С. Петербургъ, 1897. П. Драгановъ, Библіографическое обозрѣніе литературы Южнихъ Славянъ за 1895 годъ. (10. Народовѣдѣніе [Этнографія и Фольклоръ]. 11. Археологія. 19—22. Македонія въ этнографическомъ изученіи.) В. В. Качановскій, Молитва съ апокрифическими чертами „отъ злаго (вредоноснаго) дождя“. — Е. А. Ляцкій, Нѣсколько замѣчаній къ вопросу о пословицахъ и поговоркахъ (I. Общія замѣчанія. Пословица, какъ предметъ поэзіи. II. Пословицы-побасёнки. III. Пословица и поговорка. IV. Изобразительныя средства. V. Звуковая сторона пословицъ).

190. G. J. Zieliński, **Zwyczaje myśliwskie,** Wisla, Warszawa, 1897, seš. 2., str. 424. Autor hodlá sepsati monografii o mysliveckých obyčejích. Vyzývá, aby mu byly posílány příspěvky, výpisy, poučení o tištěných i rukopisných zprávách. Srv. č. 6.

191. H. Lew, **O lecznictwie i przesądach leczniczych ludu żydowskiego,** Izraelita, Tygodnik, Warszawa, 1896, No. 35—47. Týž, W kwestji ludoznawstwa żydowskiego, Izraelita, 1897, No. 1. Referuje o těchto článcích Hier. Łopaciński, Wisła, Warszawa, 1897, seš. 2., str. 400—403. Dotazník o lidovém podání židovském rozdělen je podle Łopacińského: „I. Wierzenia i podania. W poddziale „Legiendy historyczne“ należało by zwrócić szczególną uwagę na podania o Żydzie, który miał być królem polskim (por. Wisła IV. 232—234, nasze sprawozdanie o studjum Berszadskiego). II. Poezja. (Tu włącza autor zagadki i przysłowia.) III. Zwyczaje i tradycje. (Tu obrzędy weselne i in.) IV. Lecznictwo i przesądy. V. Swiatopogląd. VI. Wyobrażenia ludu o duszy, niebie itd.“

192. **Příspěvky k židovské lidovědě.** Urquell, 1897, str. 119. Kulke, Judendeutsche Sprichwörter aus Mähren. Böhmen und Ungarn; srv. tamtéž str. 124. Josefina Kopecká, Volkshumor aus Böhmen.

193. E. v. Schenkendorff, **Denkschrift über die Einrichtung deutscher Nationalfeste,** Leipzig. Z referátu o této knize v Časopise vlasten. mus. spolku Olomuckého XIII. č. 51—52. str. 171: „. . . připomíná se porad, jež se děly dne 19. ledna a 7. června 1896 v Berlíně a pak 11. a 13. července v Mnichově za tím účelem, kterak možno ujednotiti a zorganisovati dětské hry a hry mládeže odrostlé, aby netužilo se jimi jen tělo, nýbrž aby se v nich obrážela také svéráznost německá. Na schůzích těchto, v nichž podíl brali delegáti turnerů a sportistů, učiněn návrh, aby se veškeré slavnosti u Němců ubíraly směrem a rázem výhradně německým a konaly přípravy k velkolepým hrám po způsobu olympském, v nichž by se však účinně neúčastnili jinorodáci, nýbrž jen Němci . . . Schenkendorff domnívá se, že možno bude první olympské hry provésti v r. 1900. Slavnostní hry tyto opakovaly by se každých pět let.“

194. A. Vierkandt, **Die Indianerstämme Brasiliens und die allgemeinen Fragen der Anthropologie,** Globus, red. Dr. Rich. Andree, Braunschweig, 1897, LXXII. č. 9. str. 133—139. Podkladem této úvahy je spis: P. Ehrenreich, Anthropologische Studien über die Urbewohner Brasiliens, Braunschweig, 1897. Resultát: „Im ganzen zeigt sich die geographische Verteilung, der Einfluss des Wohnortes und der Lebensweise stärker in den Körperverhältnissen ausgesprochen als die ethnologische Verwandtschaft. Wir erhalten die drei Gruppen Chaco, Schinguquellgebiet (überhaupt Hochlandgebiet) und Purus, von denen das zweitgenannte das bunteste ethnologische Bild zeigt. Dennoch sind die Körperproportionen hier im wesentlichen die gleichen.“ Dodává Vierkandt: „Mit anderen Worten: Die anthropologische Gliederung der Indianer Brasiliens steht zu ihrer ethnographischen in schroffem Gegensatz, decke sich dagegen im wesentli[redacted]

mit ihrer geographischen Einteilung."

195. Fr. Ratzel, **Ethnographie und Geschichtswissenschaft in Amerika.** (Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 1897/98, No. 3 und 4.) Freiburg i. B., 1897.

196. Fr. Rosmaël. **Holzkirchen in Mähren** (Marschendorf, Maršová; Neudorf, Nová Ves), Mittheil. der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale, Wien, 1897, 168—169, se třemi illustracemi.

197. Аѳанасьевъ А. Н., Народныя русскія сказки. Изданіе третье, дополненное біографическимъ очеркомъ и указателемъ, подъ редакціей А. Е. Грузинскаго, I—II., Москва, 1897.

198 Отчетъ Московскаго Публичнаго и Румянцовскаго Музеевъ за 1896 годъ. Москва, 1897. Str. 29-32. Дашковскій этнографическій Музей.

199. В. Истринъ, Откровеніе Меѳодія Патарскаго и апокрифическія Видѣнія Даніила въ византійской и славяно-русской литературѣ, Изслѣдованіе и тексты, Москва, 1897.

200. Черная смерть (mors nigra). С. Ковнеръ, Западная (ново-латинская) медицина, Унив. Извѣстія, Кіевъ, 1897, č. 6., str. 504—510. Přehled dějin tak zv. černé smrti, která také u nás, jak známo, řádila. Kovner uvádí v literatuře mezi jiným: Gabriel de Mussis, De morbo seu mortilitate, qui fuit anno Domini MCCCXLVIII., d. Henschel, 1842 (Archiv f. d. gesammte Medicin, Haeser, 1842); Hecker, Der schwarze Tod im 14. Jht., nach den Quellen bearbeitet, Berlin, 1832; A. Hirsch, Die grossen Volkskrankheiten des Mittelalters, Historisch pathologische Untersuchungen von J. F. C. Hecker, Berlin, 1865; Gennep, De morte nigra pandemia saeculi XIV. Dissert. Lugd. Batav. 1846; Philippe, Histoire de la peste noire (1846—1850), d'après des documents inédits, Paris, 1853.

201. Флоринскій Т. Д., Успѣхи научной разработки польскаго языка за послѣднія двадцать пять лѣтъ (Otisk, Универс. Извѣстія), Кіевъ, 1897, č. 8. Str. 82—84 přehled polských prací dialektologických; str. 84—86 přehled některých prací a sbírek lidovědných.

202. Jar. Palliardi, **Die neolitischen Ansiedelungen mit bemalter Keramik in Mähren und Niederösterreich.** Mit 2 Farbendrucktafeln und 57 Abbildungen im Texte. Mittheilungen der prachistorischen Commission der Kais. Akademie der Wissenschaften, I., 4. Wien, 1897, str. 237 až 264. Výborná srovnavací studie, důležitá též pro studium keramiky lidové.

203. Антун Илија Царић, Народно вјеровање у Далмацији, Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Urednik Kosta Hörmann, Sarajevo, 1897, IX., sv. 3., str. 481—495. Obsah: 1. Орхо Марин. 2. Мора. 3. Мањиорго. 4. Мацић. 5. Тенци и вукодлаци. 6. Разна гатања с отока Хвара.

204. F. u. H. Tetzner, **Dainos, Litauische Volksgesänge.** Mit Einleitung, Abbildungen und Melodien, Leipzig, 1897.

205. René Basset podává **přehled apokryfické literatury slovanské**, Revue des traditions populaires (red. P. Sébillot), Paris, 1897, č. 8—9, str. 503. Mimo jiné jmenuje: E. Kozák, Bibliographische Uebersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven, Jahrbücher für protestantische Theologie, XVIII., I., 126—158; Jagić, Slavische Beiträge zu den biblischen Apokryphen, Archiv f. slav. Phil., Wien, 1893, 75—82; úvod: Charles, The book of the secrets of Enoch, trad. Morfill, Oxford, 1896, str. I—XLVII; Bonwetsch, Das slavische Henochbuch, Berlin, 1896, str. 1—8; Harnack, Geschichte der alt-christlichen Litteratur bis Eusebius, II. Leipzig, 1893, str. 886—917.

206. Ив. Франко, Апокріфи і легенды з Украинскихъ рукописів. Codex Apocryphus e manuscriptis ukrainorussicis collectus opera Dr. J Franko, I. Апокріфи старозавітні, Vol. I. historias Testamenti Veteris contineus. У Львові 1896 Monumenta linguae nec non litterarum Ukraino-Russicarum (Ruthenicarum), a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita. V předmluvě dukladné poučení o literatuře apokryfické.

207. T. L. Burattiniego **Miara powszechna.** Traktat wydany w roku 1675 w Wilnie po włosku a obecnie prze-

tłomaczony na polski staraniem Wydziału matematyczno - przyrodniczego Akademii, w Krakowie, 1897. (Plný titul: Miara powszechna czyli traktat, w którym się wykazuje jako na każdem miejscu ziemi daje się znaleść jedna miara i jeden ciężar powszechny, nie wymagające odnoszenia się do żadnej innej miary lub ciężaru, które wszędzie będą te same, nie podlegające zmianom i wiekuiste tak długo jak świat istnieć będzie. Przez Tytusa Liwiusa Burattiniego. Miarę tę można w przeciągu jednej godziny. Wokazuje nam ona, jak wielkim powinien być ciężar. Z tej miary wyprowadzają się jeszcze miary objętości do mierzenia rzeczy sypkich i płynów, Wilno, 1675.)

208. G. Sergi, **Ursprung und Verbreitung des mittelländischen Stammes,** Anhang: Die Arier in Italien, Uebersetzung, Leipzig, 1897.

209. Gabriel de Mortillet, **Les boissons fermentées,** Revue mensuelle de l' École d'anthropologie de Paris, Paris, 1897, str. 257—278. Obsah: Paléolitique. Vigne indigène. Néolithique et bronze. Égypte. Orient et Grèce. Italie. Erreurs. Resumé. Classification des boissons fermentées. Framboises et mûres. Cornouilles, sureau et prunelles. Conclusions: Les palafittes ou habitations lacustres de Clairvaux (Jura) et de la Suisse montrent que pendant le néolithique les habitants de l' Europe centrale possédaient déjà une boisson fermentée, un vin de framboises et de mûres. Les fouilles des palafittes du Bourget (Savoie) et de diverses stations du pourtour des Alpes établissent que l'usage de ce vin de framboises et de mûres s' est continué pendant l' âge du bronze. Sur le versant méridional des Alpes, les palafittes intermédiaires entre le préhistorique et le protohistorique font connaître l' emploi d' une autre liqueur fermentée, le vin de cornouille. Enfin, en allant encore un peu plus au sud, dans les terramares de la plaine du Pô, remontant au morgien ou première époque du bronze, on constante l'existence du véritable vin de raisin."

210. Живая Старина. Періодическое изданіе Отдѣленія Этнографіи Имп. Русскаго Географическаго Общества подъ редакціею В. И. Ламанскаго, VII. Вып. 1., С. Петербургъ, 1897: В. Н. Добровольскій. Киселевскіе Цыганы (3—36); Ю. Трусманъ, О происхожденіи Псково-Печерскихъ полувѣрцевъ (37—47). С. В Максимовъ, Замѣтка по поводу предполагаемаго изданія народныхъ сказокъ (48—56). А. Макаренко, Матеріалы по народной медицинѣ, Ужурской волости, Ачинскаго округа, Енисейской губ. Съ приложеніемъ сборника народно-медицинскихъ средствъ той же волости (57—100). А Александровъ, Былина и пѣсни Енисейскаго округа (101—105). Ю. А Яворскій, Домовикъ въ галицко-русскихъ вѣрованіяхъ (105—106). Týž, Галицко-русскія повѣрія объ упыряхъ (107—110). Týž, Изъ галицко-русскихъ народнихъ сказаній и суевѣрій (110 až 111). С. В. Максимовъ, Сказки. Приложеніе къ замѣткѣ (112—123). А. Макаренко, Отвѣтъ: »Какія косметическія средства употребляются въ народѣ" (124—125). Týž, Дурачки и убогіе (126—128). Урочливая (128 až 130).

211. Gyula Istvánffy, **Betlehemi pástorjátek, Néprajzi adatok Nógrádból,** Ethnographia, Budapest, 1897. VIII. 5, str. 377—381. Pastýřská hra lidová o vánocích, obdobná s podobnými hrami slovenskými. Mezi referáty na str. 403 zpráva o publikacích Král. české společnosti nauk za r. 1897 a v ní uvozovány jsou kromě jiných články Zíbrtovy se stručným naznačením obsahu.

212. M. B. Смиљанић, Дело, Београд, 1897, август, str. 325—333 u příležitosti posudku akademické publikace bělehradské „Српски Етнографски Зборник" (srv. Český Lid IV. 347, 351, VI. 490) podává důležité myšlénky, jak dlužno vědecky pracovati v oboru ethnografie jihoslovanské.

213. Gius. Pitrè, **Indovinelli, Dubbi, Scioglilingua dei popolo Siciliano,** Palermo, 1897, CCXII., 469 str. Sbírka sicilských hádanek s výkladem literárně-historickým a s četnými parallelami.

214. J. Colson, **Enigmes populaires,** Problèmes facétieux Wallonia, Liège, 1897, č. 9, str. 135—13[illegible].

215. J. D. E. Schmeltz, **Neuere Beiträge zur Ethnobotanik,** Internationales Archiv für Ethnographie,

Leiden, 1897, X. č. 5, str. 209, č. XLVI. Referát o studiích: Walter Hough, The Hopi in relation to their plant-environment, American Anthropologist, X. 1897, 33 a d.; E. Rolland, Flore populaire ou histoire naturelles des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le Folklore, Paris, 1896; Ch. Joret, Les plantes dans l'antiquité et au moyen-âge, Paris, 1897; Fred. V. Coville, Contrib. from the U. S. National-Herbarium, 1897, Vol. V. No. 2., June (U. S. Dep. of Agriculture), Notes on the plants used by the Klamath Indians of Oregon.

216. Ив. Савенковъ, Каменный вѣкъ въ Минусинскомъ краѣ, Москва, 1897.

217. В. В. Сусловъ, Памятники древняго русскаго зодчества, Выпускъ III. (Monuments de l'ancienne architecture Russe.) С. Петербургъ, 1897. Pro srovnání s českými kostelíky dřevěnými jsou zajímavé listy 12. a 13.: Соборъ Успенія пресвятой Богородицы въ городѣ Кеми, Архангельской Губерніи.

218. Andree Jolles, **Folklore en Kunstwetenschap,** Amsterdam, 1897. Otisk.

219. K. Th. Preuss, **Künstlerische Darstellungen aus Kaiser-Wilhelms-Land in ihrer Bedeutung für die Ethnologie.** Zeitschrift für Ethnologie, Berlin, 1897, Č. III.—IV., str. 77—139.

220. **Festschrift zur XXVIII. Versammlung der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft,** Lübeck, 1897. Vedle statí praehistorických a anthropologických: III. Dr. Karutz, Museum für Völkerkunde.

221. A. Conze, **Ueber den Ursprung der bildenden Kunst,** Berlin, 1897. (S. Ber. Pr. Akad. d. Wiss.)

222. **La tradition en Poitou et en Charente,** Art populaire, Ethnographie, Folk-Lore, Topographie, histoire, Paris (Niort) 1897. Referuje P. Sébillot, Revue des traditions populaires, Paris, 1897, č. 8—9, str. 507 až 508. Obsah týká se kromě jiného národopisu v Poitou a Charente (lidová hudba, vánoce, písně svatební a jiné, tance, Meluzina atd.).

223. Aug. Gebhardt, **Isländische Münchhausiaden,** Globus, red. Dr. Rich. Andree, Braunschweig, LXXII. č. 11, str. 165—169. V pozn. 1. cituje tyto sbírky pohádek islandských v německém překladě: Konrad Maurer, Isländische Volkssagen der Gegenwart, Leipzig, 1860; Joh. Col. Poestion, Isländische Märchen, Wien, 1884; M. Lehmann-Filhes, Isländische Volkssagen, Berlin, 1889, Neue Folge 1891.

224. **Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution** showing the Operations, Expenditures and Condition of the Institution for the Year Ending June 30, 1894, Report of the U. S. National Museum, Washington, 1896, Part II. Papers Describing and Illustrating Collections in the U. S. National Museum: Otis Tufton Mason, Primitive Travel and Transportation (str. 237—593, s hojnými vyobraz., kromě jiného dějiny obuvi). Stewart Culin, Mancala, the National Game of Africa (595—607). J. D. Mc Guire, A Study of the Primitive Methods of Drilling (623—756). Thomas Wilson, The Swastika, the earlish known Symbol and its Migrations; with Observations on the Migration of certain Industries in Prehistoric Times (757—1011). Na str. 984—996 rozsáhlá bibliografie: Bibliography of the Swastika.

225. А. Н. Ясинскій, Объ этнографическихъ и культурныхъ отношеніяхъ въ средніе вѣка. (Otisk z Jurjevských Univ. Izv.) Юрьевъ, 1897. Str. 17.—18. věnována líčení vlivu germanismu u Čechů.

226. Kurt Breysig, **Entwickelung der führenden Völker Europas in der neueren und neuesten Zeit.** Schmoller, Jahrbuch, 1896, XX., 1—72, 1897, XXI. 1—99.

227. A. C. Mercer, *An exploration of aboriginal shell heaps revealing traces of cannibalism on York river,* Maine, Boston, 1897.

228. Týž, *The discovery of aboriginal remains at a rockshelter in the Delaware valley known as the Indian house,* Boston, 1897.

239. E. Thurston, *Anthropology of the Badagos and Irulas of the Nilgiris,* Madras, 1897. (Bulletin of the Madras Government-Museum II. 1.).

250. R. Virchow, *Die Bevölkerung der Philippinen,* Berlin, 1897. (S.-Ber. Pr. Ak. d. Wiss.)

231. G. Hirschfeld, *Aus dem Orient*, Berlin, 1897: Wandelungen und Wanderungen in Kleinasien. Ein deutscher Gesandter bei Soliman dem Grossen. Ein Ausflug in den Norden Kleinasiens. Anatolische Reisebilder. Griechenland im letzen Jahrzehnt. Die Entwickelung des Stadtbildes. Antike Gräber

232. Die Sammlung F. R. Martin. *Ein Beitrag zur Vorgeschichte und Kultur Sibirischer Völker*, Stockholm, 1895 (vydáno bylo 35 tabulek), nyní (1897) vychází obsírný text.

233. Heikel Axel O., *Trachten und Muster der Mordwiner*, Helsingfors, 1897, vydává: Finno-Ugrische Gesellschaft.

234. Wijnaendts Francken C. J., *Het Japanscke Volk*, s' Gravenhage, 1897. (Otisk: Tijdspiegel.)

235. Karutz, *Das Museum für Völkerkunde zu Lübeck*, Lübeck, 1897, se 22 tab.

236 Schurtz H., *Die Tierfabel*, 1897. (Otisk: Grenzboten).

237. Тихонравовъ И. Сочненія, Москва, 1897. S radostí vítáno je na Rusi úplné, kritické vydání proslulých studií Tichonravových. Programmu Českého Lidu týká se díl I. s tímto obsahem: Древняя русская литература. Задачи истории литературы и методы ея изученія. Ложныя и отреченныя книги древней Россіи (шесть очерковъ). Девгеніево дѣяніе. Хожденіе Ворсонофія въ св. Землю. Люцидаріи. Шемякинъ судъ. Слово о вѣрѣ христіанской и жидовской. Повѣсть объ Аполлоніи Тирскомъ. Стоглавъ. Калики перехожіе.

238. Lefèvre A. **Hercule chez les Latins.** Revue mens. de l'école d'anthr. Paris, 1897. X. str. 289—302.

239. Lefèvre A., **L'Histoire, Entretiens sur l'évolution historique.** Paris (Bibliothèque des sciences contemporaines), 1897. Závěr duchaplného tohoto výkladu o historickém rozvoji lidstva: C'est que l'histoire n'est pas l'accomplissement d'un plan raisonné, pas plus qu'elle n'est le caprice impérieux d'un Ormuzd ou d'un Ahrimane, d'un Jehova ou d'un Satan. Il n'y a dans la marche des choses ni sagesse, ni absurdité, ni malveillance: rien qui ressemble à la raison ou a la justice; si ce n'est le peu, le très peu que l'homme a pu y introduire de sa volonté plus ou moins consciente. L'histoire est le tissu indéfini des événements que déterminent l'expansion, les rencontres, les passions de groupes humaines plus ou moins bien donés par donés par la nature, plus ou moins favorisés par les milieux originels, transitoires et définitifs. La force aveugle et la violence y ont d'abord la plus grande part, et aussi l'impulsion irrésistible, souvent funeste, d'individus puissants par le génie ou la persévérance, surtout les idées fausses exploitées par de tenaces parasites. A mesure que l'ignorance, que l'animalité décroissent, le rôle d'intelligence gradit. Quand la science aura en raison des fictions autoritaires et religieuses — ces fatalités secondes que l'homme a lui-même ajoutées aux fatalités naturelles — peut-être l'humanité prendra-t-elle enfin la direction de l'histoire."

240. Matković P. **Potovanja po balkanskom poluotoku** XVI. vieka. Stat XVI., u Zagrebu, 1897. (Otisk ze 130. knihy Radu jugoslavenske akademije.) Str. 29 ad.: Putnicki dnevnik V. Vratislava z Mitrovic, ili putovanje c. poslanika Frd. Krčkvica u Carigrad g. 1591 (rozprava o známém cestopisu staročeského pána Vratislava z Mitrovic).

241. Д. Матовъ. Книгопись по етнографията на Македония. Изъ книжата † Матовъ, Български Прегледъ, София, 1897, IV. kn. 5.—6., str, 178—214. Bibliografický material (z pozůstalosti předčasně zesnulého učence bulharského. Matova) ku přehledu ethnografické a historické literatury o Makedonii.

242. **Slanský Obzor,** Ročenka Musejního Spolku v Slaném. Redaktor Ant. Ctibor. V., v Slaném, 1897. Jos. Peters, spolupracovník Českého Lidu, snaživý a nadějný badatel o minulosti Slaného a okolí, líčí v stati „Slaný za Jagaillonců" dějiny města v letech 1481—1526. Ve druhém článku „Kamenické značky na chrámu sv. Gottharda a na velvarské bráně ve Slaném" dokazuje ak. malíř Ferd. Velc, přesvědčivě, jak tak zvané kamennické značky jsou vlastně jen libovolné díly základních, a to geometrických figur. Potvrzuje to roz-

bor těchto značek na tabulkách, kde velice poučně F. Velc znázornil vznik těchto značek, nezřídka vyhlašovaných z neznalosti věcné za Bůhví jaké prastaré písmo. Následuje potom úplný přehled stavu Král. m. Slaného v roce 1896. (Pozoruhodná je tu stať Frant. Hausera. Umění výtvarné v Slaném.) Z minulých dob: Řada proboštů a děkanů v Slaném; Něco o cechách slánských; Příspěvek ku genealogii rodin slanských; Kašna na náměstí; Kat na právu útrpném; Ponocní ve Slaném; Některé zajímavější paměti města Muncifaje (od Fr. Durasa); Staré nápisy ve Slaném a okolí; Malované terče sboru ostrostřeleckého v Slaném (od Ferd. Velce). Důkladný abecední ukazovatel jmén a míst ve článcích od J. Peterse. Členem Musejn. spolku stane se (obdrží pak Slanský Obzor zdarma) každý příznivec ušlechtilých jeho snah. Zakládající složí nejméně 20 zl. jednou pro vždy (také v ročních lhůtách a činný platí toliko 1 zl. r. č.

243. Potkański K. **Kraków przed Piastami,** w Krakowie, 1897. Spisovatel, známý našim čtenářům výbornou studií o postřižinách (viz Český Lid VI. 107.) odvažuje se sestrojiti obraz Krakova (vlastně Krakovska) před Piastovskou dobou. Rozumí se, že to je snaha povážlivá sestrojovati takořka z ničehož, pokud se týče zaručených udajů historických, z čista jasna historický obraz Krakovska predpiastovského. Práce to klopotná, napínavá a konec konců — výsledky jen pravděpodobné, beze vší záruky o jistotě a nezvratnosti jednotlivých rysů onoho obrazu i jeho celku. Není tu hranice, kde končí báje a kde začíná fakt historický. Dlužno přiznati, že spisovatel šťastně pluje úskalím vidin bájeslovných a dohadů historických. Již výklad o Krakovi, zakladateli Krakova, výklad o Wandě, výklad podání o dvou závistných bratřích, založený na široké srovnavací podstavě, prozrazuje úsudek pronikavý a hledisko novější školy mythologické a bylo by dosti nesnadno vyčítati tu neobyčejně sečtělému autorovi neznalost kde jaké podrobnosti, závažné pro dohad o starých podáních o založení Krakova. Zajímavé tu srovnávání Potkański s podáním polským o Krakovi podání staročeské o Krokovi. Další líčení Krakovska úzce souvisí s politickými, církevními a kulturními dějinami českými a bude potřeba zevrubnějšího rozboru této části nové studie Potkańského v článku samostatném, který jsme pro Český Lid již z péra odborného zamluvili.

244. **Geographischer Jahresbericht über Oesterreich.** Mit Unterstützung des hohen k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht herausgegeben von F. v. Czerny, O. Lenz, F. Löwl, J. Palacký, A. Penck, A. Rehmann, E. Richter, W. Tomaschek und F. v. Wieser. Redigirt von Dr. Robert Sieger, I. Jahrgang 1894, Wien, 1897. Zemí koruny české vedle jiného týká se v bohaté, soustavné této bibliografii stať: Böhmen str. 163–170, č. 506–515 (Allgemeines, Führer durch Böhmen, Bodenformen, Geologie, Bezirksbeschreibungen, Localtopographie, Historische Geographie, Namenkunde, Wirthschaftsgeographie, Wirtschaftsgeschichte). Mähren und Schlesien str. 171—173, č. 557—579 (Allgemeines und Führer, Geologie, Topographie, historische Geographie, Wirthschaftsgeographie). Redaktorovi Dru. Rob. Siegrovi dlužno vzdáti všecku chválu za horlivou péči, aby tato bibliografie byla úplná. Literatuře české věnována stejnoměrná péče, a není mi známo, že by některé práce české, spadající v rámec knihy, bylo opomenuto. Také Český Lid pečlivě je vyčerpán. Mezi spolupracovníky uvedeni jsou z Čechů tito: K. Buňat, assist. české univ., prof. F. Nerad, Dr. L. Niederle, Dr. V. Švambera, Dr. Č. Zíbrt.

245. **Annales de Géographie** publiées sous la direction de MM. P. Vidal de la Blache, L. Gallois et Emm de Margerie, Paris, 1897, No. 29: Bibliographie de 1896. Bibliografie geografická přirozeně souvisí také s bibliografií ethnografickou, uvozujíc studie a spisy, jež se týkají ethnografie. Ve všeobecné části je to oddíl na str. 38—47: Géographie politique (Races, Etats et nations; Mouvement de la population, colonisation; Produits et voies de communication; Méthodes et enseignement; Répertoires et ouvrages généraux). V části speciální zařaděny jsou referáty o německých některých pracích, jež se týkají Čech (v odd. Autriche-Hongrie na str. 87—96).

Zvlášt

pojmenován klášter praemonstrátský „de monte Sion“, jak Karel IV. založil Emausy pro dalmatské glagolity, jak nedaleko Nazaretské koleje byla založena pověstná pak Betlemská kaple, jak v době husitské založeno bylo město Tábor, chráněné rybníkem Jordánem (srv. též Oreb). Spisovatel ovšem v první řadě jakožto přední, všude uznaná autorita evropského jména mezi znalci geografie, historie a ethnografie poloostrova balkánského byl povolán k řešení otázek místního názvosloví tamějšího. Vedle názvosloví illyrského, thráckého, hellenského, latinského, slovanského, tureckého atd. zasluhuje pozornosti stáří a rozšíření místních názvů, utvořených z jmen svatých a církevních. Spisovateli byl nápadný nerovný poměr těchto jmen na př. v Dalmacii a v Bosně. Lákaly jej tyto a podobné zjevy k dalšímu výzkumu o příčinách toho. Objevovaly se také případy, že byla z Asie přenášena geografická jména četbou legend. Největším počtem jsou tu zastoupeny názvy míst neobydlených, avšak také místa obydlená, jež mají význam při historických badáních i při studiu nynějších poměrův obyvatelských. Bylo by zbytečno šířiti slov o tom, s jak hlubokými a širokými vědomostmi postupuje prof. Jireček při výkladu názvosloví balkánského a jaké vývody činí z názvosloví tohoto, zdánlivě nedůležitého, pro historické i ethnografické studium jednotlivých národností na balkanském poloostrově. Úžasná je tu znalost literatury odborné, staré, nové až nejnovější, doplňována četnými puvodními zprávami, jichž se dostalo spisovateli od znalců jednotlivých krajin. Místo dalších výkladů podávám hlavní tresť této znamenité studie, jak ji spisovatel sám stručně naznačil: I. Ansiedlungen mit Heiligennamen: Christliche Umnennungen alter Stadte seit dem 5. Jahrhundert. Burgen mit christlichen Namen schon bei Prokopios. Die Namen kirchlichen Ursprungs in den altchristlichen Kustengebieten der Balkanhalbinsel zahlreicher als in den Landern der später Christianisirten Slaven im Binnenland. Assimilirung der Heiligennamen mit anderen Ortsnamen. Griechenland. Nach Fallmerayer die Orte mit Heiligennamen in Morea Zeugnisse einer durch Monche geleiteten Neucolonisation bei der Christianisirung der Slaven. Unrichtigkeit dieser Hypothese, mit Hinweis auf die Inseln und das griechische Asien. Epirus. Albanien. Dalmatien. Die dalmatischen Ortsnamen auf Sut-, Su- (aus Sancto, San) seit dem 13. Jahrhundert und die angeblichen auf Sat- in Istrien. Wenige Spuren in der Hercegovina. Seltenheit solcher Namen in Bosnien, eine Folge der Vorherrschaft der Patarener. Spärlich in Serbien und Bulgarien. Makedonien den altchristlichen Gebieten verwandter. Reste selbst in jetzt mohammedanischen Landstrichen. II. Uebertragung von Ortsnamen durch Heiligenlegenden: Einfluss der hagiographischen Literatur. Das syrische Rosapha der St. Sergiuslegende als Burg von Scutari. Der heil. Therapon von Sardos in Serdica (Srědec) und der lydische Hermos als Fluss Jerma in dem Bergland von Trn zwischen Sofia und Niš. Localisirung der heil. Petka (Paraskene) aus der Umgebung von Constantinopel in Trn. Das makedonische Seres als Euchaita, Stadt der beiden heil. Theodore. Das mittelalterliche Velbužd und jetzige Küstendil als Colossae. Tiberiopolis, identificirt mit Strumica, Volika und Varna. Andere Anklänge zwischen Kleinasien und den Balkanländern. Verbreitung von Namen aus der Topographie von Constantinopel und der Umgebung. Namensübertragungen durch Colonisirung byzantinischer Gefangener in Donau-Bulgarien. Anhang: I. Die bulgarischen Burgen bei Manuel Philes (byzantský básník na sklonku věku XIII.) II. Die geographischen Namen in der bulgarichen Visio des Propheten Isaias. III. Sirmium und die civitas Sancti Demetrii.

256. Fritz Pichler, *Von Glan- und Furt-Orten, im besonderen von Klagenfurt*, Zeitschr. des Ver. f. Volkskunde, Berlin (red. Dr. K. Weinhold), 1897, č. 4, str. 412—422. Spisovatel dotýká se též československých místních názvů.

257. **Museum Francisceum Annales** *MDCCCXCVI. Brunae, 1897.* Schramm W., Geschichte der Bibliothek des Franzens-Museums; Rzehak A., Keramische Studien in der Sammlung des Franzeus-Museums; Bretholz B., Regesten der Originalurkunden im Archiv des Franzens-Museums; Klvaňa.

J., Kroj lidu slovenského na Moravě; Kameníček Fr., Příspěvek k vojenskému zřízení moravskému v 16 století; Žák J. Deutsche Volkslieder in den Handschriften des Franzens-Museums in Brünn; Matzura J., Die ältesten und älteren Landkarten von Mähren (Die Moll'sche Sammlung des Franzens-Museums in Brünn); Schier O., Über Landesmuseen. Z obsahu patrno, že nový díl publikace Františkova Musea v Brně podává mimo jiné důležité příspěvky ke kulturním dějinám moravským a k moravské lidovědě, a to od spisovatelů tak osvědčených, jako prof. Dr. Fr. Kameníček (jehož výborná studie, založená na archivních pramenech, byla vydána a Č. Lidu zaslána ve zvláštním otisku) a profesor J. Klvaňa, jenž seznamuje přehledně se zvláštnostmi kroje slovenského a roztřiďuje jej v jednotlivé rázovité skupiny. Překvapuje opravdu jeho podrobná znalost těchto skupin až do nejjemnějších odchylek. (Též zvl. otisk.)

258. Čeněk Zíbrt, **Staročeské obyčeje a pověry mlynářské**. (Věstník Královské České Společnosti Nauk, Třída filos.-histor.-jazykozpytná 1897, č. 22), v Praze 1897. V této práci pokračuji v soustavném zpracování dějin pověry v zemích českých a to v kapitole o pověrách řemeslnických (srv. č. 16). Zmiňuji se o starších záznamech obyčejův a pověr mlynářských u Fr. Petery (Květy 1846, str. 217.), u J. V. Houšky (Č. Č. Musea 1853, 482), B. M. Kuldy a j. v. Zmiňuji se o obchůzkách chasy mlynářské (srv. Č. Lid. II. 569.), o příslovích a staročeských hádankách, jež se týkají mlynářství. Z rukopisného sborníku Ant. Francla, jináč Sýkory, mlynáře Svihovského (z druhé polovice XVIII. věku, laskavě zapůjčeného od p. řed. Klimenta Čermáka), otiskuji píseň mlynářskou, a zmínku o šalbě mlynářské ze staročeského divadla a vypravování staročeské o patronech cechu mlynářského. Upozorňuji dále na pověry mlynářské, otištěné od Dra. K. V. Adámka v Nár. Listech, 1897, č. 105 pod názvem Staré české mlýny na Hlinecku. Potom otiskuji sbírku mlynářských pověr a obyčejů staročeských z rukopisu, jenž je majetkem dp. J. Hrubého, kaplana v Milčíně, a byl mně laskavě zapůjčen od p. redaktora Katolických Listů, arcib. notáře P. Kopala. Psán je rukou asi z druhé polovice věku XVIII., nečitelně, trhaně, jak z nedopatření vysvítá, asi z předlohy starší, ne všude srozumitelné přepisovači. Obsah týká se vesměs mlynářského řemesla, jak ostatně již nadpis poučuje „Knížka prospěšná do mlejna". Celkem je tu zaznamenáno 27 rad a návodů. Prostředky, jež Knížka doporučuje, jsou přirozené i čarovné, pověrečné. Shoduje se obojí tento způsob zejména se sladovnickými návody a místy zní zaklínání, zažehnavadlo skoro doslovně se zaříkadly, vylíčenými v oznámených již statích o obyčejích a pověrách pivovarských. Rukopis obsahuje celkem 27 rad a návodů.

259. **Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ** 1897 г, II. кн. 4, С.-Петербургъ, 1897. (Srv. č. 189.) Obsahuje kromě jiných studií a statí: Е. Ѳ. Карскій. Западорусскій сборникъ XV. вѣка Импер. Публичной библіотеки въ С.-Петербургѣ Q. I. No. 391. Spisovatel oceňuje podrobně palaeografickou a grammatickou stránku i literárně-historický význam rukopisu řečeného. Srv. Dr. J. Polívka, Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských, ČČMus., 1891, 450—459; Drobné příspěvky literárně-historické, v Praze, 1891, str. 108—109, 127; M. H. Сперанскій, Славянскія апокрифическія Евангелія, Москва, 1895, str 94—95 a jiné zprávy o tomto rukopise, jež spisovatel na str. 965 uvozuje. (Na str. 995 cituje: J. Bystroń, Żywot św. Alexego w literaturze czeskiej i rosyjskiej, Stosunek wzajemny tekstów słowiańskich i ich stosunek do tekstu łacińskiego, Sprawozdania Komisyi językowej Akademii Umiejętności, V. Kraków, 1894.) Na str. 980 z listu 796 otištěna stať „Обичаи грековъ" (obřady řecké církve, známé „Consuetudines Graecorum"). — Ал. Беличъ, Замѣтка о славянскомъ житіи св. Пятки-Петки. Н. Грунскій kritisuje knihu Dra. M. Murka, Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik, Graz, 1897 (Na konci zmiňuje se také o českých recensích díla Murkova: Máchal, Český Čas. hist. 1897, č. 2.; Bílý, Čas. Česk. Mus. 1897, 2. č.; Jakubec, Listy filolog. 1897, č. 3.) В. Л., Къ вопросу о народныхъ фор-

махъ личныхъ именъ. А. А. Шахматовъ а Е. Ѳ. Карскій referují o knize Sobolevského Опытъ русской діалектологіи, I. 1897.

260. Гизо Ф., Исторія цивилизаціи въ Европѣ, 2. изданіе, С.-Петербургъ, 1898.

261. Властовъ Г., Теогонія Гезіода и Прометей, Разборъ сказаній, С.-Петербургъ, 1897.

262. Летурно Ш., Соціологія, основанная на этнографіи, III. С. Петербургъ, 1898.

263. Шакиръ-Паша, Солнечное лѣтосчисленіе въ мусульманскомъ мірѣ, Москва, 1897.

264. Гиддингсъ Ф. Г., Основанія соціологіи, Перев. съ англійскаго, I. Анализъ явленій ассоціаціи и соціальной организаціи, Москва, 1898.

265. Муравлинъ (кн. Дм. Голицынъ), У синя моря, Путевые очерки Черногоріи и Далматинскаго побережья, С.-Петербургъ, 1897.

266. Пыпинъ А., Исторія русской литературы, Томъ I, Древняя русская письменность, С.-Петерб., 1897.

267. Старинныя публики (публикаціи), Матеріалы для этнологіи и быта, Черниговъ, 1897.

268. Карпинскій, Русскій былевой эпосъ на Терекѣ, Тифлисъ, 1897.

269. Н. Сумцовъ, Утилитарная этнографія, Харьковъ, 1897.

270. Разановъ, Къ діалектологіи великорусскихъ нарѣчій, Особенности живаго народнаго говора Обоянскаго уѣзда Курской губерніи, Варшава, 1897.

271. Рождествинъ, Просвѣтительная дѣятельность императрицы Екатерины II., Казань, 1897.

272. А. З—чъ, Бѣлорусскіе свадебные обряды и пѣсни сравнительно съ великорусскими, С.-Петерб., 1897.

273. Пташицкій, Средневѣковыя западно-европейскія повѣсти въ русской и славянской литературахъ, I. Исторія изъ Римскихъ дѣяній, С.-Петербургъ, 1897.

274. Шантепи-де-ла-Соссей, Всеобщая исторія религій, Перев. съ нѣмецкаго В. И. Линдъ, Москва, 1897.

275. Трайль Г., Общественная жизнь Англіи, III., Москва, 1897.

276. Беглери Г., Храмъ св. апостоловъ и другіе памятники Константинополя по описанію Константина Родія, Одесса, 1897.

277. В. Ѳ. Миллеръ, Очерки русской народной словесности, Былины I.—XIV., Москва, 1897, 464 str. Soubor statí, otištěných od autora v posledních pěti letech v rozmanitých publikacích, přepracovaných. Stať 12. (О Садкѣ) posud tištěna nebyla. Srv. Русскій филологическій Вѣстникъ, 1897, č. 3—4, str. 349.

278. Тимошенко, Литературные источники и прототипы трехъ сотъ русскихъ пословицъ и поговорокъ. Кіевъ, 1897.

279. Н. Я. Никифоровскій, Простонародныя примѣты и повѣрья, Суевѣрные обряды и обичаи, легендарныя сказанія о лицахъ и мѣстахъ, собраны въ Витебской Бѣлоруссіи. Витебскъ, 1897. Srv. starší práci téhož autora: Очерки простонароднаго житья въ Витебской Бѣлоруссіи и описаніе предметовъ обиходности, Витебскъ, 1895.

280. L. J. B. Bérenger-Féraud, **Superstitions et survivances étudiées au point de vue de leur origine et de leurs transformations**, Paris, 1896, 8°, I. str. XII., 543; II. 539. Obsah: 1. Les Esprits de la maison. 2. Le roseau de Saint-Cannat (o prutu, holi, která vsazena do země se zazelená a pučí, srv. Č. Lid IV, 22, 26). 3. Les Bêtes dévotes. 4. Les Dragons et les Serpents. 5. Le Verre incassable. 6. Les Esprits de la Terre. 7. Saint Sumian de Brignolles (patron milenců). 8. L'immersion pieuse du fétiche dans l'eau. 9. La punition infligée au fétiche. 10. Les Libations. 11. Le passage à travers un arbre. 12. Les Esprits des Eaux. 13. Le Pélerinage du Mai à Toulon. 14. Les Deux qui sont morts. 15. Les Castellets de la Sainte-Baume. 16. Les Esprits de l'Air. 17. Mariage et Progéniture. 18. La Récompense de la piété. 19. La Punition de l'Impiété. 20. Les pierres et les rochers. 21. Les Statues qui remuent, parlent. 22. L'échange à la muette. 23. Les Statues qui choissent leur résidence.

281. Ch. Joret, *Les plantes dans l'antiquité et au moyen âge*, Histoire, usage et symbolisme, I. Paris, 1897, 8°, XX., 504.

282. Jules Agostini, *Coutumes, traditions, superstitions etc. de la Corse* (*Village d'Arbellara*), Revue des traditions populaires (red. Paul Sébillot), Paris, 1897, XII. č. 10, str. 513—527.

283. JUDr. Karel V. Adámek, **Příspěvky k dějinám selského lidu z okolí Hlinska v XVIII. věku.** (Rozpravy České Akademie, VI. ročník, třída I. č. 1.), v Praze, 1897. Opět nová kniha z péra Dra. K. V. Adámka. Jak v úvodě spisovatel vykládá, sbíraje látku k podrobnému a soustavnému vylíčení národopisných a národohospodářských poměrů lidu východočeského, seznal, že jest velice důležito a přímo nezbytno, aby byl současně prostudován zvláště vývoj jejich v XVII. a XVIII. věku a v 1. polovici XIX. věku a přeměna jeho v stav nynější. Dr. Adámek postupoval tu jedině správnou cestou, totiž oddal se soustavnému studiu archivních pramenů k dějinám tohoto vývoje a těžil tedy ze zdroje posud nepoužitého a takořka nedotknutého. Studoval v bývalém vrchnostenském archivu rychmburském, v archivech hlineckých atd. Výsledky lopotné této práce uložil ve spisu vydaném od I. třídy České Akademie, kdež podává výborně sestavený obraz všech poměrů lidu v okolí Hlinska v XVIII. věku. Zaznamenávám stručně obsah, z něhož již vysvitne jasně, jak svědomitě je kniha pracována a látka příslušná vyčerpána takořka na dno: Hospodářský stav lidu selského na Hlinecku v XVIII. věku a jeho příčiny. Léta neúrodná, vojny, hlad a mor. Povinnosti poddanské na Hlinecku před r. 1775, přitužení jich, proměna ospu ovesného. Jiné dávky a povinnosti lidu selského, zvláště pro duchovenstvo. Povinnosti poddanské na Hlinecku po roku 1775, roboty rustikalistů, domkářů a dominikalistů. Urok svatojirský a svatohavelský, nájem z panských chalup, mlýnu a jiné platy poddaných k vrchnosti. Rozvrh daní na poddané (1659, 1751, 1758). Rozmanitá nařízení o poměru poddaných k vrchnostem, zejména některé předpisy robotního patentu (r. 1738). Odboj sedláků ve východních Čechách (1738). Příčiny a projevy dalších nespokojeností (1751, 1752). Poselstvo selské z Hlinecka ke dvoru, rozhodnutí zemské vlády (1754). Proroctví a divadelní hra o selské vojně, proroctví o Marokánovi, Sibyllino a slepého mládence. Nepokoje na Rychmbursku (r. 1775, 1776). Neposlušnost a neochota k robotám (r. 1777). Odpor proti ouročnímu ovsu (1780) a rozepře poddaných s vrchností. Nové zákony (r. 1781): Zrušení nevolnictví, patent toleranční. Rozruch ve věcech víry mezi lidem. Bouře náboženská v Hlinsku dne 28. prosince 1781 a jiné projevy. Další odpor proti robotě a proti dávce ovsa ouročního (1782). Robota a oves vymáhány exekucí vojenskou (r. 1782, 1786). Přípravy na Hlinecku k vzbouření v únoru r. 1783. Pochod sedláků na zámek a vzbouření na Rychmburce 13. února 1783. Shluk lidu selského 14. února 1783 u Daletic a Ovčína. Vzpoura vyšetřována od února až do července r. 1783. Rebellové potrestáni (r. 1783). Nařízení proti buřičům dáno rychtářům a všemu lidu. Adamité na Rychmbursku, názory této sekty. Odpor proti odvodu. Chasa před odvodem na lesy uprchla (1797). Zbojnictví uprchlíků před odvodem (r. 1797.) Prohlídky lesů. Vojenská výprava proti zbojníkům na Hlinecko a Poličsko. Zbojníci zjímáni vojskem. Vzpoury dominikalistů na Hlinecku a Poličsku roku 1824 až 1840. Jako všecky posavadní práce Dra. K. V. Adámka vyznamenává se také nový spis jeho příkladnou svědomitostí při hledání zpráv nejzevrubnějších a pak promyšleným zpracováním jich v ladný celek.

284. Vierkandt, *Die Kulturtypen der Menschheit*, Archiv für Anthropologie, Braunschweig, 1898, Band 25, I.—II. Heft.

285. Th. Löbel, *Hochzeitsgebräuche in der Türkei*, Nach eigenen Beobachtungen und Forschungen. Mit einer Einleitung von Prof. H. Vambéry, Amsterdam, 1897.

286. M. Peacock, *The horse in relation to water-lore*, The Antiquary London, 1897, č. 87.

287. S. M. Natesa Sastri, *Folklore in Southern India*, The Indian Antiquary, Bombay, 1897, č. 321. Srv. tamtéž: M. N. Venketswami, Folk-lore in the Central provinces of India, ibid. č. 322.

288. O. Colson, *La Pronostication du temps*, Wallonia, 1897, V. č. 10, str. 149 a d.

289. O. Colson, *Le jour des rois X. Gaspar, Melchior et Balthasar*, Wallonia, 1897, V č. 11, str. 186—188.

290. L. Courthion, *Les veillées des Mayens*, Légendes et traditions valaisannes, Avec une préface de Ed. Rod, Genève 1897.

291. Anatole Le Braz, *Pâques de l'Islande*, Calmann Lévy, 1897, 18°, 312. Kniha obsahuje pět novell, z nichž první má název jako celá kniha (Pâques de l'Islande). Spisovatel přibral do svého líčení podrobnosti z lidového života a z lidové tradice islandské. Viz Paul Sébillot, Revue des traditions populaires, Paris, 1897, 638.

292. A. Orain, *Le Folk-Lore de l'Ille-et-Vilaine, De la Vie à la Mort*, Paris, 1897. Srv. Paul Sébillot, ibid.

293. C. Matzenauer, *Bolivia* in historischer, geographischer und cultureller Hinsicht, Wien, 1897.

294. Hošek Ignác, **O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí**, v Praze 1897. (Rozpravy České Akademie, ročník VI., třída tř. III., č. 4.) Prof. Hošek, stálý náš spolupracovník, podává tu výsledky svého studia, jaký je poměr mezi písněmi národními v určitém obvodu (t. j. ve vesnicích Vítojovsi a Rohozné, kdež sebral povídky lidové a uveřejnil v Českém Lidu V. č. 1., 4., 6., VI. 2., 4., 6., VII. 1.) a mezi místním nářečím. Došel poněkud překvapujícího výsledku, který se liší od mínění, šířeného hlavně v době Národopisné výstavy o významu písní pro dialektologické studium. Prof. Hošek píše doslovně (konstatování toto je důležité a pro budoucí paměť budiž tu doslovně otištěno): „. . . Naděje má, že v nich (písních) najdu hledaný material dialektický, mne sklamala. Shledal jsem, že písně národní — až na nepatrné výjimky — nezpívají se tím jazykem, jakým mluví zpěváci těchto písní v obyčejné, vsední rozmluvě, že jazyk skoro všech písní národních, které jsem slyšel zpívati v těchto vesnicích, liší se od místního nářečí. I poznal jsem, že písně národní nemohou mi poskytnouti spolehlivého materialu dialektického . . . Protože jazyk písní národních pokládá se dosud skoro všeobecně za skutečnou mluvu lidovou, za obraz nářečí toho místa, kde ty které písně vznikly nebo se zpívají, a béře se i za podklad k bádáním jazykovědným vůbec a dialektickým zvláště, odhodlal jsem se sepsati svá pozorování o jazyku těch písní národních, které jsem slyšel ve Vítojovsi a Rohozné a ukázati příklady, že jazyk těchto písní liší se až na málo výjimek i od tamějšího nářečí i od jazyka spisovného, jinými slovy, že skoro všechny písně národní zpívaly se v těchto vesnicích jazykem, jakého se v obyčejné mluvě neužívá . . . Můžeme vším právem souditi, že tyto vlastnosti jazykové, které jsem pozoroval náhodou a mimochodem na národních písních ve Vítojovsi a Rohozné, nejsou obmezeny těmito dvěma vesnicemi, nýbrž že mají platnost všeobecnou, jsouce společny národním písním vůbec. Neboť okolnosti, za kterých se národní písně skládají, zpívají a rozšiřují, jsou skoro všude stejné. Nikde se nestarají skladatelé písní národních, aby ta píseň, kterou ulevují srdci svému, byla po stránce jazykové jednolitým celkem a se shodovala ve všem všudy s jejich mluvou sousedskou — ba obyčejně tomu ani nechtějí: ti lidé pak, kteří zpívají píseň po nich, nestarají se, aby píseň, kterou slyšeli, zpívali úplně tak, jak ji slyšeli, nýbrž mění v ní slova i tvary, jak se jim to při zpívání „připlete". To se děje nejen ve Vítojovsi a Rohozné, nýbrž všude. Přihází se ovšem, že jazyk některé písně národní se shoduje s místním nářečím, ale to jest jen šťastná náhoda, a takových písní jest jistě po řídku. Jazykozpytec nemůže však nikdy apriori věděti, zdali jazyk některé písně národní se shoduje s místním nářečím, s mluvou skutečnou."

295. Adalbert Jeitteles, *Beiträge zur Charakteristik des deutschen Volksliedes*, Zeitschrift für österreichische Volkskunde (red. Dr. Michael Haberlandt), Wien und Prag, 1897, str. 257—258. Studii tuto o rázu a vzniku národních a lidových písní německých čítám k nejdůležitějším, věcným rozpravám tohoto druhu v novější odborné literatuře německé. Zajímavé je srovnati vývody spisovatelovy s výsledkem studií prof. Dra. O. Hostinského o našich písních v Českém Lidu.

296 W. Moszkow, *Słów kilka o jednym z międzynarodowych ubiorów głowy*, Wisła (red. Dr. J. Karłowicz), 1897. Autor vykládá o úboru hlavy ženské, o čelence, vínku, čepení a pod. Výklad a illustrace jsou velmi zajímavé. V článku prof. J. Klvani, O pentlení nevěst a družiček na Moravě, Český Lid IV. str. 417—444 našel by hojné obdoby k textu i illustracím.

297. Fr. Daffner, *Das Wachsthum des Menschen*, Anthropologische Studie, Leipzig, 1897.

298. F. V. Vykoukal, **Z podání lidového**, Obrázky kulturní a zvykoslovné. (Matice Lidu, XXXI. č. 4, red. Jaromír Hrubý), v Praze, 1897. Čtenářstvu Českého Lidu již známý, dlouholetý pracovník sebral tu a upravil články psané do Světozora (1888 až 1890) a Zlaté Prahy 1888, 1890, v pěknou četbu, určenou pro širší vrstvy čtenářstva Prof. Vykoukal podle Sobotkova vzoru zajímavým způsobem, někdy také s přídechem žertovné hovořivosti vykládá střízlivě a věcně o rozmanitých odvětvích studia kulturně-historickeho a lidovědného. Látku čerpá většinou z materialu knižného, neodrikaje se při tom, kde se mu dostalo, ústních zpráv a zdroju rukopisných, také zpráv posud nezapsaných a neuveřejněných. Sbírka tato obsahuje články: Na potkané. O dnech nešťastných a šťastných. Symbolika v pověrách našeho lidu. O kosmických názorech našeho lidu. Uhrančivost a uhranutí. Čert v naší národní tradici. Není potřeba zvláště připomínati, že by se dalo o těchto látkách mnohem více pověděti. Knížka však i takto vyhovuje zcela dobře svému úkolu ve sbírce populárních spisů a patrně nečiní nároků na úplnost. Že prof. Vykoukal pilně srovnává naši tradici lidovou s cizím podáním lidovým, patří již k uznaným přednostem jeho prací. Na konec čteme (str. 173): „Z technických příčin bylo nutno vypustiti všecky doklady literární.“ Někde spisovatel cituje v textu a několikráte pod čarou. Škoda, že to nemohl provésti důsledně všude. Již z jednotlivých dokladů vysvítá, jak by citace všech pramenů a odkazy literárně-historické text doplnily.

299. Tylor Edw. B., **Cywilizacja pierwotna, Badania rozwoju mitologji, filozofji, wiary, mowy, sztuki i zwyczajów**, Przekład Z. A. Kowerskiej ze wstępem i dodatkami, dotyczącemi rzeczy słowiańskich, a zwłascza polskich oraz życiorysem autora przez Jana Karłowicza, I. Warszawa, 1896. Je to překlad prvního dílu proslulé knihy Tylorovy „Primitive Culture“, doplněný od Dra. J. Karłowicze, redaktora Wisły, analogiemi hlavně z polského lidového podání a z moderní literatury kulturně-historické a ethnografické vůbec. Srv. Český Lid VII., literatura, č. 139. Knihu zdobí podobizna Tylorova, přidán stručný přehled jeho stanoviska od Dra. J. Karłowicze a pak nástin životopisný na základě udajů, zaslaných Drovi. Karłowiczowi od Tylora. Známé také u nás učení Tylorovo o kulturních přežitcích vykládá Dr. Karłowicz těmito stručnými, jasnými slovy: „Pojęciem zasadniczem Tylora jest przekonanie, że wszystko, czem się pyszni człowiek dzisiejszy, jest ciężkym, powolnym, wiekowym a własnym jego nabytkiem: mysl, mowa, kunszta i wynalazki, wiedza i twórczość artystyczna, wszystko to rozwiało się i rozwinęło z grubych, skromnych dziecinnych zaczątków. Zaczątki te dają się wyśledzić w każdym kierunku działalności człowieczej, czy to przez wyrozumienie prastarych świadectw, kopalnych i pisanych, czy też przez badanie żywych swiadków, których posiadamy w spółczesnych plemionach barbarzyńskich i w niższych warstwach społeczenstew ucywilizowanych, a nawet wśród nas samych, w tak zwanych „przeżytkach“ (survivals), czyli w szczątkach wierzeń i obrzędów, oraz w słowach i wyrażeniach, które bezwiednie powtarzamy, a które tkwią w nas i długo tkwić będą, jako resztki pojęć i zwyczajów niesłychanie dawnych“ (str. 3).

300. O. Thyregod, *Et afsnit af folkets besroergelsestro Dania*, redaktor V. Dahlerup, O. Jespersen, K. Nyrop, Kobenhavn, 1897, IV. č. 4, str. 193 až 214. Důkladná srovnavací studie o průvodech a obřadech k získání úrody. Na str. 203 pozn. 3. a na str. 212 pozn. 1. dovolává se autor, pilný sledovatel české literatury lidovědné, také výkladu z knihy Seznam pověr a zvyklostí pohanských, v Praze, 1894, od podepsaného. S díky také zaznamenávám,

jak pochvalně referuje O. Thyregod v dánském časopise odborném o Českém Lidu (srv. č. 14., na str. 10), jenž také u prof. Kr. Nyropa, redaktora Danie, dochází laskavého uznání.

301. Юльянъ Яворскій, Громовыя стрѣлки, Очеркъ по исторіи южно-русскаго фольклора, Оттискъ изъ журнала Кіевская Старина, Кіевъ, 1897. Spisovatel, neobyčejně sečtělý v literatuře lidovédné, zvláště pak výborný znalec příslušné literatury slovanské, shrnuje v poučnou stať výklad o tak zvané hromové střele. Tak totiž nazývá lid pravidelně spečené kousky písku nebo kamene v zemi, a přisuzuje jim též podle jihoruské tradice lidové zvláštní moc a podivné kouzlo, nosí je jako amulety, chrání jimi dům od blesku a pohromy vůbec atd. Javorskij sebral doklady o těchto názorech a pověrách, doložených na Rusi počínajíc XII. a XIII. stol., vykládá jejich bájeslovný vznik a další rozvoj a končí pak (str. 12): »Громовыя стрѣлки представлютъ собою въ миніатюрѣ полное отраженіе сложнаго существа благодатнаго и грознаго, свѣтлаго и темнаго бога-громовника«. Z české literatury uvozuje Javorskij Máchalův Nákres slovanského bájesloví, Jirečkovy Studie v oboru mythologie české a svědectví o svěcení čtvrtku přebírá z knihy Seznam pověr a zvyklostí pohanských, 1894, str. 104—109, a z 1. čísla Knihovny Č. Lidu, Skřítek v lidovém podání staročeském, v Praze, 1891, strana 20—21. Mnoho materialu srovnávacího poskytly by ještě české pověsti a pověry o hromových klínech.

302. J. K. Hraše, **Vodník z Podkrkonoší**. Původní národní pověsti. Dle ústního podání lidu českého vypravuje, v Praze 1897. (Sbírka spisů pro mládež, vydávaná nákladem Dra. Frant. Bačkovského č. 41.) Sběratelskou činnost národopisnou zahájil J. K. Hraše dávno před ruchem, rozniceným v posledních letech u nás v oboru uvedeném. Co jen časopis Hvězda, vydávaný v letech šedesátých v Olomouci, uveřejnil z jeho pera pěkných příspěvků, sebraných z lidového podání! Není divu, že po dlouholeté činnosti nastřádal si J. K. Hraše celou řadu skupin jednotlivých látek, z nichž tuto otiskuje skupinu, jež se týká pověstí o vodníkovi v Podkrkonoší. Podává tu pozoruhodný důkaz, jak skoro každý rybník, řeka, říčka, ba potok má svého vodníka samostatného, vyznačujícího se zvláštními rysy charakteristickými, jak tito vodníci podle víry lidové opustí někdy svůj okršlek a stěhují se jinam, kde se jim bydlo lepší líbí. Základní podoba vodníkova, jak ji líčí podání lidu českého ve všech krajích, je táž, ale k ní vybájilo podání v Podkrkonoší přídavky rázu místního, takže tuto sbírku pověstí o vodníkovi vítáme jako nový, důležitý příspěvek k materialu o vodníkovi v podání lidu českého. Knížka jest určena pro četbu mládeži a také podle toho, myslím, upravil J. K. Hraše většinu pověstí s tendencí vychovatelskou. Jsem přesvědčen, že knížka bude se zájmem čítána. Pokud se týče vzniku pověstí o vodníkovi, podává v předmluvě sběratel tento výklad: „My však soudíme, že podnět k vybájení vodníků zavdaly vydry, jichž v pravěkých, mlhavých dobách národa bývalo všude velké množství a které pro svoji divokost, plachost a skrývání ve vodách nebyly pozorování lidskému tak přístupny, jako zvířata jiná.“ Ku posavadním názorům o vzniku bájí o vodníkovi hlásí se tu nový dohad. Sbírka obsahuje tyto pověsti: Vodník pod Pardusovským mostem. V. žabokrcký. V. z Kozínku. Bezděkovský v. V. z Vysoké-Srbské. Rokytnický v. V. z Velikého Poříčí. V. z Podborného mlýna. V. z rybníku Pilného. V. Bělovecký. Pekařovský v. V. z Řemínku. V. Rovenského rybníku. Ratibořický v. Říkovský v. V. z Rasošského mlýna. V. z Broumaru. V. z Buckovského mlýna. Loužnický v. Srv. sbírku téhož spisovatele: Zkazky z našich vod a lesů, Národní pověsti, v Praze. 1896.

303. Mat. Václavek, **Valašské pohádky a pověsti**, Ze sbírek svých mládeži vybral (První moravská obrázková knihovna pro českou mládež, VIII. č. 15 a 16), Velké Meziříčí, 1897. Ředitel škol vsetínských Mat. Václavek jakožto zkušený paedagog vybral ze svých bohatých zásob lidového podání valašského sbírku pověstí a upravil ji za příjemnou četbu mládeži české. Nářečí valašské (vsacké), jehož místy použil v pásmu vypravování, dodává pohádkám zvláštní lahody a záživnosti, zejména kdy v předmluvě dočte se každý

poučení o nářečí valašském a pod čarou má srozumitelné vysvětlivky jednotlivých významů. Sbírka obsahuje tyto pohádky: Dvě nevlastní sestry. Dva tovaryši. O hlupkavém Martinovi. O hajném a jeho dvou synech. O dvanácti bratrech. O hlupkavé gazděně. O dvanácti bratrech-krkavcích. Pomáhaj Pámbu! Tři sestry. Tovaryši na cestách. Ztracený obušek. Vyzrál na čerta. (Týká se pořekadla lidového, že se to a to stane, až kukačka o vánocích zakuká. „...Chuďas se zachoval třetího dne dle rady staříkovy, vylezl na hrušku, a když se čert už blížil, ozvalo se to najednou s hrušky: Kuku, kuku, kukuku! Čert přijde k hrušce, dívá se na strom, dívá, načež se udeří do čela a zvolá: „Už jest mi 7,777 let, ale kukačky o vánocích jsem ještě neslyšel kukať.“ Člověk slezl rychle se stromu a pravil: „Tobě je 7,777 let!“ Čert se zprvu podivil, kde se tu tak nenadále chuďas objevil, ale po chvilce bylo mu patrno, že jest obelstěn.“) Cihláři a čert. Vašicovo děcko (chodilo si po smrti pro šaty, kterých mu otec nedal do rakvičky). Oběšenci. Vojsko pod výtažným (variant k pověstem o Blanických rytířích). O cigánovi. Černokněžníci. O pokladech. Černokněžník u jezera Karlovského. Ztracené peníze. O vodníkovi. Srv. I. sbírku těchto Valašských pohádek a pověstí (V. č. 18—20) též od Václavka.

304. Mat. Václavek, **Několik pohádek a pověstí z moravského Valašska.** Druhé rozmnožené vydání (Sbírka spisů pro mládež, vydávaná nákladem Dra. F. Bačkovského, č. 32), v Praze, 1897. První vydání vyšlo r. 1884. Co bylo řečeno o předchozí sbírce Václavkově, určené rovněž pro mládež, týká se také této sbírky doslova. Sbírka tato je větší a pohádky podány jsou vedle vsackého podřečí také podřečím klobuckým a fryštackým. Obsahuje tyto pohádky a pověsti: Jak se stal sedlák mýtným. Smrt na hrušce. O zkušeném princi. O krejčím a jeho zlé ženě. O dvou nestejných bratrech. Masopustní koblihy. Čarodějnici. Synové královští. O vandrovném. Lakomý sedlák. Lakomý hospodář. O zakletém pokladu (o virguli). Poklad na Čupé. Poklad v Semetině. Poklad na „Ohradě“. Poklad v Kobylskéj. O „Valové skále“. Poklad v Jasenicích. Poklad na salaši. („Vidí-li člověk v noci někde na cestě hořeti, tož jsou to peníze, a ten duch, co jich hlídá, nepřijme nic železného, hodí-li se to na ten oheň, a poklad také nezmizí.“) Poklad v lese. Poklad na Fleškovéj lúce. O zakletém zámku. Poklady v Klenově O vodníkovi. Vodník v Jasenicích Vodník ve mlýně. Vodník na valše. Vodníci a muzikant. Vodník na kře. Vodník v rybníku. Vodník u stavu na Bečvě. Zakletí rytíři. (Opět variant pověstí o Blanických rytířích). Jak povstala poustevna na Radhošti. Kterak začal čert páliti kořalku v Prostějově. Chytrý cigán. O Kotouči (vrch u Štramberka). O Lidečských skalách. O Pulčinských skalách. Osudná sázka (pověst o vrchu, nazvaném Rozpuklý). O založení Nov. Hrozénkova. Zdánlivě mrtvá. („Na Valaších je posud ještě někde obyčej, že dávají mrtvým do ruky nějaký peníz, buď dvacetník nebo čtvrtzlatník, u chudých toliko čtyrák. Bohatším ženským dávají se také šperky i na ruce prsteny, na uši náušnice. Mimo to položí se jí do rakve to, co měla za živa ráda ze šatstva, jako šaty, fěrtůšek, botky a j. A kdyby jí toho nedali, chodila by si každou noc pro to, t. j. strašila by. Mužským dávají opět boty nebo nějaký oblíbený šat.“) Křivý buk (na vrchu Cábu). Húkalky. („Húkalky čili Húkavky jsou lesní panny, jež obývají hluboké lesy. Lákají k sobě lidi zpěvem, ale zvláště húkáním. Ozve-li se jim člověk, tož ho popadnou a tančí s ním až do umdlení nebo až má nohy celé odřené.“) O Lázovské skále. O můře. O čarodeňci. Strasidlo („Povídá se, když dá za futro mateřídoušky, udělá prý se duchovi zeď, a on nemůže do jizby“)

305. **Potštýn, Práce a vzpomínky letních hostí a přátel zátiší Potštýnského,** 1897, nákladem okrašlovacího spolku v Potštýně, tiskem F. Šimáčka v Praze. Uspořádali: Marie Habeltová a Jiří V. Klíma. Úhledně vypravený sborník vzpomínek a prací, napsaných od hostí a přátel příjemného zátiší Potštýnského, opatřený četnými obrázky, pečlivě redigovaný, týká se také některými články programu Čes. Lidu. Najdeme několik zpráv již v roztomilém článku prof. Jos. Kalouska: Který býval před půl stoletím můj nejslavnější den v roce. Tam spisovatel

mezi jiným zaznamenává, kdo má největší zásluhu o povznesení půvabného Potštýna, t. j. prof. Dr. J. U. Jarník. Píše: „... pan Jan Jarník, po staročeských pánech Drslavicích druhý zakladatel Potšteina, začal působiti k tomu, aby hosté z velkých měst, toužící po čerstvém vzduchu, usazovali se letního času v Potštýně.“ Prof. Kalousek vzpomíná: „K nám do Vamberka před 50 lety Ježíšek (na vánoce) ještě nechodil, tehdáž zvykal si teprve choditi do Prahy, kdež jsem se s ním roku 1853 poprvé obeznámil. Jitřní (tak jsme ve Vamberku nazývali půlnoční mši) měla ovšem svou poesii; líbila se mi sama chůze do kostela za jásné noci, v kostele mě těšil Betlém na hlavním oltáři, též vánoční modulace na varhanách a troubení dvanácti hodin na kruchtě. Ale u nás v domě štědrý den nebýval tuze štědrý. Slibováno mi sice, budu-li se postiti, že uvidím zlaté prasátko; ale nechť jsem se postil nebo nepostil, zlatého prasátka jsem neviděl, leda když starší bratr ukázal mi na stěně odlesk světla od zrcadla. Večeře na štědrý den bývala u nás jakás starodávná (nyní bychom ji nazvali národopisnou), a neměla pro mne žádného půvabu; jen můj hlad k ní býval dobrý. Ryb u nás nebylo na stole po celý rok ...“ Jos. F. Král podal Příspěvky k dějinám duchovní správy na Potštejnsku. Theophilus Reichel seznamuje s historií „Bratrské církve v Potštýně“. J. Forejtek, O škole potštýnské. Velice mne zajímal článek Hertvíka Jarníka „Šafránkova vypravování“. J. Šafránek, usedlý v Sopotnici (nar. r. 1834 v Potštýně), vypravoval řadu úryvkovitých zpráv o Potštýně a okolí, vzpomínky, čerpané z lidového podání. Hertvík Jarník zapisoval je věrně podle výslovnosti (jako to činí prof. Hošek v Č. Lidu). Leckteré z nich jsou pozoruhodné a důležité. Čteme tu zprávy o poustevníkovi, o hradních pověstech, o hradním pokladu, o hospodáříčkovi, o prvním máji, o svatebních, obyčejích, proroctvích atd. Ukázky: „Naháňky na Velesové. Vod Sedlákovy cesty, tady u Vápenky, jak říkají, na první soumrak bylo dycky slyset naháňky, stékání psu, bouchání na dřevo, troubení na roh, ale nikdy žádného nebylo vidět. Tak každý, kdo se při tom zdržel, tak každý utek z lesa. A přitrefilo se Finstroj Josefoj z Pasek a ze Záměle Jirsoj, že byli spolu v lese jako děti malé, a dyž se tam zdrželi, tak tedy uslyšeli taky hluk; tak utíkali z lesa“ Feksti. „To sem slýchával dycky, že byli feksti. Dyž se narodil, tak byl v takovej kůži, bába musela nechat pod paždí kousek a von vobrost celej. Žádná rána se ho nedotkla, jen cihly. Pak dostaly báby zákaz, že se to nesmí dělat. Tak sem to slýchával.“ Srv. o fekstech Zíbrt, Myslivecké pověry, 1897 (č. 6.). Na str. 177 vyobrazení „Z domácnosti potštýnské“ od Dr. Viktora Faltisa. Cena 1 zl. 50 kr., poštou o 10 kr. více.

306. **Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne, wydawane staraniem Komisyi antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie,** Tom II. w Krakowie 1897. O prvním svazku zásluhné této publikace, vydávané redakcí předsedy Komise Antropologické prof. Dra. Lucyana Malinowského, podal jsem referát v Českém Lidu VI. 206. V I. oddílu (Dział archeologiczno-antropologiczny) jsou tyto práce: 1. Wł. Olechnowicz, Charakterystyka antropologiczna ludności pow. opatowskiego, gub. radomskiej. 2. L. Magierowski, Trwanie życia w Jarmierzu. 3. Wł. Olechnowicz, Poszukiwania archeologiczne w gub. lubelskiej. 4. Jul. Hryncewicz, Szlachta ukraińska, Studyum antropologiczne. 5. Wł. Demetrykiewicz, Kurhany w Przemyskiem i Drohobyckiem 6. Wł. Demetrykiewicz, Cmentarzyska i osady przedhistoryczne w Tarnobrzeskiem. V II. oddílu (Dział etnograficzny) jsou práce: 1. Ign. Stein, Nieznany wiersz Stan. Trembeckiego p. t. Pieśń dla chłopów krakowskich przez Wisłę przepływających 7 7bri 1788. (Píseň nalezl vydavatel v archivu Czartoryjských. Trembecki ji napsal v nářečí mazurském u příležitosti oslavy královské korunovace). Leon Wasilewski, Zagadki Białoruskie (128 hádanek, zapsaných podle výslovnosti z úst lidu běloruského). Zofia Rokossowska, Bajki (skazki, kazki) ze wsi Jurkowszczyzny (powiatu zwiahelskiego, gubernii wołyńskiej). Jan Świętek, Zwyczaje i pojęcia prawne ludu nadrabskiego (srv. Materyały I. 266 a d.). Obsah: II. Społeczeństwo: 1. Rody. 2. Różnice sta-

nowe. 3. Służba. 4. Najem. 5. Spółki i roboty wspólne. 6. Życie privatne. 7. Życie publiczne. III. Przestępstwa: 1. Pojęcie przestępstwa w ogóle. 2. Przestępstwa przeciwko religii. 3. Przestępstwa przeciwko czci i sławie bliźniego. 4. Pijaństwo i zakłocenie spokoju publicznego. 5 Zabójstwo i uszkodzenie na zdrowiu. 6. Przestępstwa przeciwko czystości obyczajów. 7. Przestępstwa przeciwko własności i wyzysk. IV. Proces: 1. Proces. 2. Sędziowie, Sądy. 3. Procedura karna. 4. Procedura cywilna. Práce Świętkowa je vzorná monografie o právním zvykosloví z určitého kraje s presným rozvrhem obromné látky, do níž autor přibíral, ovšem jen na prospěch věci, také udaje, které by se vlastně z úzkého rámce práva lidového vymykaly. Míním tu četné podrobnosti, kde šlo o líčení obyčejů lidových vůbec, lidové léčení a pod. Otiskování podobných prací, třeba se na ně dívali někteří jako na pouhé „materialy“ bez „vědeckého“ zpracování a bez chlubivého učeného apparátu, jest opravdu čin záslužnější, nežli celá řada rozvleklých rozprav na tak zv. „širokém“ nebo „srovnávacím“ základě, kde se spisovatel blýská několika nahodile shledanými citáty z německé a francouzské a snad také italské neb anglické literatury, a to ještě z knih, jichž spisovatel (soudíc podle způsobu citace) neviděl, přebíraje důvtipne doklady z citátů cizích, aby se „vědecké“ pozlátko náležitě třpytilo. Kdo příslušné literatury odborné nezná, snadno je pak oslepen leskem tohoto chatrného, ale zdánlivé „vědeckého“ pozlátka. Řádky tyto plynou nám z péra po četbě nepříznivého posudku, který byl proti Świętkowě výborné práci pronesen. Prof. Drovi. Luc. Malinowskému dlužno vzdáti uznání za rozmanitý výběr pěkných těchto příspěvků ke studiu lidového podání polského.

307. И. А. Рожковъ, Очерки юридическаго быта по Русской Правдѣ, Журналъ Мин. Нар. Просвѣщ. С.-Петербургъ. 1897. č. 314, str. 11 ad

308. Ю. Ю. Трусманъ. Этимологія мѣстныхъ названій Витебской губерніи, Ревель. 1897.

309. Ю. Ю. Трусманъ, Этимологія мѣстныхъ названій Псковскаго уѣзда. Ревель, 1897.

310. К. К Случевскій, По сѣверозападу Россіи, I. По сѣверу Россіи (mapa, 146 kreseb). II. По западу Россіи (mapa, 159 kreseb), С.-Петербургъ, 1897.

311. А. З—чъ, Бѣлорусскіе свадебные обряды и пѣсни сравнительно съ великорусскими, С.-Петербургъ, 1897, 8°, IV. 114.

312. P. Ehmann, *Sprichwörter und bildliche Ausdrücke der Japanischen Sprache*, Tokio, 1897. 8°, 48 str.

313. D. N. Leon, *Zoologia medicala a taranului romin*, Jassy, 1897. 8°, 30 str. Zoologie lékařská u lidu rumunského.

314. Paul Schellhas, *Die Göttergestalten der Maya-Handschriften*, Ein mythologisches Culturbild aus dem alten America, Dresden, 1897, 8°. 24 str.

315. Современая Турція, Очерки и разсказы о царствѣ Османовъ Юрія Кази-Бека, С.-Петербуръ, 1897, 8°, 117 str. Stať 4.: Náboženství. 7. Vzdělanost, průmysl a obchod. 8. Žena v Turecku.

316. Ludwik Krzywicki, *Kurs systematyczny antropologji*. I. Rasy fizyczne. Warsawa, 1897. Část IV. je věnována také slovanským typům.

317. G. Krahmer, *Sibirien und die grosse sibirische Eisenbahn*, Leipzig. 1897.

318. Max Albrecht, *Russisch Centrasien*, Reisebilder aus Transkaspien, Buchara und Turkestan, Hamburg, 1897.

319. P. v. Stenin, *Das Haus der Jakuten (Ostsibirien)*, Globus. red. Dr. R. Andree, Braunschweig, 1897. Bd. LXXII. No. 22., str. 344—347.

320. N. G. Politis, *Δημώδεις κοσμογονικοὶ μῦθοι*, Athenу 1894. Spisovatel obírá se studiem bájeslovným a lidovými obyčeji, pověrami a názory v nynějším Řecku. V oznámené knize podává kosmogonické báje lidu novořeckého Obsah a posudek této práce podal L. Marillier. Revue de l'histoire des religions, Paris. 1897, XXXV., str. 144—146. Mimo tuto knihu vydal studie: *Μελέτη περὶ τοῦ βίου τῶν νεοτέρων Ἑλλήνων, Νεοελληνικὴ μυθολογία*, 1874; *Ὁ περὶ τῶν Ἰουγόνων μῦθος παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ*, 1878; *Δημώδεις κοσμογονικοὶ μῦθοι*, 1880; *Ὁ Ἥλιος κατὰ τοὺς δημώδεις μύθους*, 1882; *Λόγος ἐπιτάφιος*

Knihovna
města Kolína

εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, 1882; *Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ*, 1883. Spisy tyto uvádím schválně s podrobnými názvy a všecky.

321. Cabanès, *Napoleons Aberglaube*, Deutsche Rundschau, 1896, II. str. 296 až 813. Důkaz, že Napoleon byl tajným pověrečníkem a fatalistou. Srw. Kwart. hist., Lwów, 1897, str. 887.

322. G. Galvia, *Il Natale in Sardegna*; M. di Martino, Il Natale nel Nyland, Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari, Palermo, 1897. XVI., č. 1.

323. Michał Federowski, *Lud Białoruski na Rusi Litewskiej. Materyały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877—1891.* Tom. I. Wiara, wierzenia i przesądy ludu z okolic Wołkowyska, Słonima, Lidy i Sokołki, w Krakowie. 1897. (Wydawnictwo Komisyi antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie.) Spisovatel této monografie podává nejdříve bibliografii prací, jež se týkají běloruského bájesloví. Látku roztřídil na dvě části: Část první. Kniha I. Wiara. I. Bóstwa (Bóg i święci pańscy). II. Demony. 1. Dyabeł. a) O różnych dyabła postaciach, wpływach i działaniach. b) O skarbach zaklętych i o dyable, co ich strzeże. 2. Duchy, Widma. Duchy ukazujące się ludziom a) z woli Boga, b) z woli człowieka, c) z woli dyabła. 3. Ludzie — duchy. a) Istoty szkodzące. b) Istoty szkodzące, ale i pomagące zarazem. c) Istoty dobroczynne. d) Istoty bierne. 4. Istoty bojeczne, podaniowe (mytyczne). a) Bóstwa. b) Istoty wodne. c) Bohaterowie mityczni. d) Potwory mityczne. 5. Istoty w postaci ludzkiej a) Uosabianie istot dobroczynnych. b) Uosabianie istot szkodzących. Kniha II. Przyroda. I. Swiat widomy zaziemsky. Wyobrażenia o świecie. II. Swiat widomy ziemski poza człowiekiem. 1. Zjawiska napowietrzne. 2. Ziemia. 3. Kamienie. 4. Rośliny. 5. Zwierzęta. III. Człowiek. 1. Pojęcia o człowieku. a) O człowieku i życiu doczesnem. b) O duszy ludzkiej i życiu pozagrobowem. 2. Wyobrażenia o ludach. 5. Miscelanea. Část druhá. Kniha III. Kultura. I. Religia: 1. Etyka. a) Postępowanie względem rzeczy, b) względem duchów, bóstwa i bogów, c) względem ludzi (społeczne). d) postępowanie osobiste. 2. Kult. a) Wywieranie wpływu na rzeczy, b) na duchów, bóstwa i bogi. II. Zwyczaje. 1. Zwyczaje rodzinne. a) Zaloty, Wesele. b) Żywot rodzinny, domowy. c) Narodziny. Chrzest. d) Wychowanie dzieci. e) Wróżby i zabawy. 6. Zgon i pogrzeb. III. Zatrudnienia. 1. Łowiectwo. 2. Rybołowstwo 3. Pasterstwo. a) Chów zwierzat domowych w ogolności, b) w szczególności. c) Chów ptactwa domowego. d) Pszczelnictwo. 4. Budownictwo. 5. Rolnictwo. 6. Ogrodnictwo. 7 Gospodarstwo kobiece. 8. Choroby (Medycyna). 9. Weterynarya. 10. Lekarstwa. Wykaz roślin leczniczych. Objemný rejstřík věcný, jenž usnadňuje hledání ve spoustě zajímavého materialu.

324. S v. Wadenstjerna, *Die nordischen Festgebäckformen, namentlich die Weihnachtsbrote*, Globus, red. Dr. R. Andree, Braunsschweig, 1897, Bd. LXXII. No. 24., str. 373—375.

325. Aug. Andrae, *Hausinschriften aus Friesland*, ibid. str. 375—377.

326. A. Bielenstein, *Das lettische Wohnhaus in der Mitte des 19. Jahrhunderts*, ibid. str. 378—384 (s illustracemi).

327. L. Młynek, *Uwagi nad pieśniami ludu wielickiego*, Lud, red. Dr. A. Kalina, Lwów, 1897, III. 4. č., str. 347—368. Zajímavá rozprava o písních a tancích v okolí Wieliczky, jež podle toho, jak spisovatel líčí písně svatební, nejsou nepodobné písním československým a některé skoro doslovně se shodují. Český čtenář jen jedné věci při té rozpravě se diví. Na str. 348—349 jsou v poznámce odkazy docela vysvětlitelné ke sbírkám polských písní, litevských — nerozumí však, proč také hned jsou odkazy štyrských písní (Schlossar, Deutsche Volkslieder aus Steiermark, 1881) a proč odkaz: „Spis pieśni niemieckich wieśniaków t. j. dzieł traktujących o nich. znajduje się w dziele: Paul: Grundriss der germanischen Philologie II. B.“? Nebyly mnohem bližší přehojné sbírky lidových písní z Čech, z Moravy, ze Slovenska a hlavně ze Slezska? Poznajmy se!

328. F. Regel, *Thüringer*, Ein landeskundlicher Grundriss, Jena, 1897.

329. *Annales du Musée Guimet, Revue de l'histoire des religions, publiée sous la direction de MM. J. Réville*

et Léon Marillier, Paris, 1896. Sv. XXXIII. č. 1—3, XXXIV. 4—6. L. Leger, Etudes de mythologie slave, Svantovit et les dieux en „Vit" (srv. Č. Lid V., str. 468). J. Philippe, Lucrèce dans la theologie chrétienne du IIIe au XIIIe siècle et spécialement dans les écoles carolingiennes. Fréd. Macler, Les apocalypses apocryphes de Daniel. Pierre Paris, Bulletin archéologique de la religion grecque. L. Marillier, Une nouvelle philosophie de la religion. L. Leger, Les sources de la mythologie slave. Maurice Zeitlin, Les divinités féminines du Capitole. E. Chavannes, Les inscriptions chinoises de Bodh-Gayà. L. Knappert, Le christianisme et le paganisme dans l'Histoire ecclésiastique de Bède de Vénérable. Louis Ménard, La symbolique des religions anciennés et modernes, Leurs rapports avec la civilisation. Léon Feer, Le pied du Buddha. M. Mauss, La religion et les origines du droit pénal. W. Wassilieff, Le Buddhisme dans son plein développement d'après les Vinayas, traduit du russe par M. Sylvain Lévi. Audollent, Bulletin archéologique de la religion romaine (année 1895.) — Z oddělení obšírných recensí uvádím zejména tyto: M. Grünwald, Die Eingennamen des Alten Testamentes in ihrer Bedeutung für die Kenntniss des hebräischen Volksglaubens, Breslau, 1895 (XXXIII. str. 84—87 od C. Piepenbringa). Zevrubný rozbor pohádek ve sbírce Curtin, Tales of the Fairies and of the Ghost World collected from oral tradition in South West Munster, London, 1895. L. Marillier referuje o knize E. S. Hartlanda, The Legend of Perseus, A study of tradition in story, custom and belief I. II., London, 1894 až 1895 a o příležitostném spisku D. G. Brinton, The aims of anthropology, 1895 (str. 104—105). Referát (str. 111—112) o studii: Whitley Stokes, On infant baptism and folklore, Academy, London, 1896, 15. février (doplněk Tylorova spisu Primitive Culture, 3. vyd. II 430—433). V úvaze o Langovi pojednává přesvědčivě J. Réville o methodě při studiích folkloristických a mythologicko-filologických (str. 121 až 123). M. Mauss referuje: Ad. Bastian, Zur Mythologie und Psychologie der Nigritier in Guinea mit Bezugnahme auf socialistische Elementargedanken, Berlin, 1894. J. Réville o knize: C. P. Tiele, Geschiedenis van den godsdienst in de oudheid tot op Alexander den Groote, II. 1. Amsterdam, 1895. Aurèle Quentin značně doplňuje a věcně opravuje knihu: A. Laurent, La magie et la divination chez les Chaldéo-Assyriens, Paris, 1894 (str. 240—249). Resultáty ze studie D. G. Brinton, The protohistoric ethnography of Western Asia, Philadelphie, 1895. L. Marillier v posudku spisu M. R. Coxové, An introduction to Folk-Lore, London, 1895, takto oceňuje její stanovisko, pokud se týče rozšíření pohádek: „En ce qui concerne la diffusion des contes, Mlle Cox s'est montrée le plus éclectique du monde et a fait sa part à chacune des théories qui sont en lutte les unes contre les autres" (str. 347—353). Srv. ve sv. XXXIV. str. 125 úvahu o studii W. W. Newella, Theories of diffusion of folktales. Důkladněji posuzuje a opravuje J. Loth spis: H. d'Arbois de Jubainville, Études sur le droit celtique, I., II. Paris, 1895—1896. Rozbor sbírky pohádek: E. Jacottet, Contes populaires des Bassoutes (Afrique du Sud), Paris, 1895, od L. Marilliera. A. Dirra referát: A. Bastian, Die Denkschöpfung umgeben der Welt aus kosmogonischen Vorstellungen in Cultur und Uncultur. Berlin, 1896. Na str. 407 referáty: H. Zimmern, Beiträge zur Kenntniss der Babylonischen Religion. I. Leipzig, 1896; G. Jacob, Das Leben der vorislamischen Beduinen, Berlin, 1896. — Sv. XXXIV. str. 86—90 referát L. Marilliera o knize Th. Achellis, Ueber Mythologie und Cultus von Hawaii, Braunschweig, 1895. A. Quentin seznamuje s prací: Incantamenta magica graeca, latina, collegit, disponit, edidit Ricardus Heim, Lipsiae MDCCCXCII. (str. 90—95). Referát: E. Maass, Orpheus, Untersuchungen zur griechischen, römischen, altchristlichen Jenseitsdichtung und Religion, München, 1895. Goblet d'Alviella posuzuje: Allan Menziers, History of religion, A sketch of primitive religious beliefs and practices and of the religion and character of the great systems, London, 1895 (str. 207 až 213). L. Marillier referuje: A. Lincke, Die neuesten Rübezahlforschung, Ein

Blick in die Werkstatt der mythologischen Wissenschaft, Dresden 1896. Obšírný je posudek L. Marilliera o knize: A. Maury, Croyances et légendes du moyen âge, Nouvelle édition des Fées du moyen âgé et des Légendes pieuses, publiée d'après les notes de l'auteur par MM. Auguste Longnon et G. Bonet-Maury, Avec une préface de M. Michel Bréal, Paris, 1896, LXII., 459 (na str. 365—377). Na str. 407—408 referát J. Révilla: R. Basset, Les apocryphes éthiopiens, č. 7, 8, Paris, 1896.

330. Albert Grünwedel, *Buddhistische Studien*, Berlin, 1897, s 97 vyobrazeními.

331. A. Lloyd, *Buddhistische Gnadenmittel*, Mitteilungen der deutschen Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens in Tokio, 1897, Heft 60.

332. Daniel G. Brinton, *Religions of primitive people*, New York and London, 1897.

333. W. Geiger, *Ceylon*, Tagebuchblätter und Reiseerinnerungen, Wiesbaden, 1898.

334. *Fourteenth annual report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution 1892—93 by J. W. Powell Director*, Part I., II., Washington, 1896. Obsah: Report of the Direction (zpráva o pracích vykonaných v archeologii, sociologii, mythologii, bibliografii atd.). W. J. Hoffmann, The Menomini Indians. George Parker Winship, The Coronado expedition 1540—1542. James Mooney v objemné studii The Ghost-Dance Religion podává na základě rozsáhlého materialu obraz náboženského blouznění mezi domorodci americkými v letech 1889—1892, obdobného asi se středověkými zjevy mrskačů (flagellantů), tance sv. Víta a Jana a pod. Podobná fantasie a visionářství náboženské, při čemž tanec měl přední úlohu v obřadech, posedla kmeny americké a způsobila rozruch, k jehož utišení bylo potřeba násilného zakročení s veškerou přísností. — — Fifteenth annual report... 1893—94, Washington, 1897. Obsah: Report of the Direction. W. H. Holmes, Stone implements of the Potomac-Chesapeake Tidewater Province. W. J. McGee, The Siouan Indians. J. O. Dorsey, Siouan sociology. J. W. Fewkes, Tusayan Katcinos. Cosmos Mindeleff, The repair of Case Grande ruin, Arizona.

335. Acsády J., *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában, 1720—1721*, Budapest, 1896. Srv. tresť z této knihy v článku „Die Bevölkerung Ungarns zur Zeit der pragmatischen Sanction", Mittheilungen der kais. kön. Geographischen Gesellschaft in Wien, Wien 1897, XL., č. 7—8, str. 457—524.

336. Baker James, *Die Türken in Europa*, 2. Aufl. Mit histor.-ethnogr. Anmerkungen, herausgegeben von Karl Emil Franzos und mit einer Einleitung von Hermann Vámbery, Stuttgart, 1897

337. *Bibliotheca geographica*, Herausgegeben von der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin, bearbeitet von Otto Baschin, Band III. Jahrgang 1894, Berlin, 1897. Je to důkladná bibliografie, v níž také pro obory, pěstované v Čes. Lidu, najde se vítané poučení.

338. G. Radde, *Bericht über das kaukasische Museum und die öffentliche Bibliothek in Tiflis für das Jahr 1896*, Tiflis, 1897.

339. М. И. Демковъ, Исторія русской педагогіи, II. Новая русская педагогія (XVIII. вѣкъ), С.-Петербургъ, 1897, IV. 691, cena 4 ruble.

340. Б. С. Давидовичъ, Судьбы православія и русской народности на Волыни въ последнее столѣтіе (1796 až 1896), Почаевъ, 1896.

341. J. R. Bünker, *Das Bauernhaus in der östlichen Mittelsteiermark und in benachbarten Gebieten*, Mit 56 Text-illustrationen, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Wien. 1897, 4. u. 5. Heft, str. 113—191 (též otisk). Obsah: A. Einleitung. B. Wanderungen durch Theile der Comitate Oedenburg und Eisenburg. C. Das Bauernhaus im südöstlichen Theile von Niederösterreich. D. Wanderung durch die östliche Mittelsteiermark. E. Das Bauernhaus in der Gegend von Vorau. Studie Bünkerovy vynikají neobyčejnou vědomostí a snahou po úplnosti vůbec dosažitelné.

342. Richard M. Meyer, *Neuere Zeugnisse von altgermanischen Sitten*, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, Berlin (red. Dr. K. Weinhold), 1897, č. 4., str. 341—348. Kromě jiného vykládá spisovatel o zábavě házení kamenů a jiných podobných závodech tělocvič-

ných, pak o „duševní gymnastice“, řešení hádanek, o přísaze.

343. Joh. Bolte, *Kranzwerbung, ein Gesellschaftspiel des 17. Jahrhdts.*, ibidem, str. 382—392. Spisovatel otiskuje tu s příslušným úvodem zábavný rozhovor, který byl na svadbách odříkáván a shoduje se s podobnými československými říkadly svatebními o „vyprošení věnce“. Pramenem byla spisovateli knížka v král. Berlínské biblothece: „Kurtze Anleitung, wie man auf eine Land-Hochzeit, bei der löblichen Bauerschaft bitten soll. Diesem ist beigefüget das Kräntzlein-Ausbitten und andere Sachen mehr, die bei der gleichen Hochzeiten gebräuchlich sind. Gedruckt in diesem Jahr.“ 8°. osm listů.

344. K. Weinhold, *Der Wildemännerlestanz von Oberstdorf*, ibidem, str. 427—437. Scena divadelní s písněmi a tanci provozovaná v Oberstdorfu v Bavorsku, provozována byla po přestávce od r. 1892 opět r. 1897. Weinhold podává zevrubný popis, melodie, text písní a návod k tančení. Srv. Hippolyte Marlot. *La danse du fromage*, Revue des traditions populaires (red. Paul Sébillot), Paris, 1897, č. 11., str. 625.

345. Laura Weinholdova, **Schlesische Sagen**, ibid., str. 443 až 447: 1. Von Wassergeistern. 2. Vom Graumännlein. 3. Geistergeschichten.

346. Oscar Scholz, **Der Spinnabend zu Herzogswaldau** (bei Jauer), Mittheilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde (red. F. Vogt — O. Jiriczek), Breslau, 1897. IV. č. 5., str. 95—118. Spisovatel pokusil se tu o sestrojení výjevu z přástek lidu německého ve Slezsku na základě tradice lidové, tedy podobný pokus jako naše práce: Osv. Vídrman, Přástka, Prostonárodní zvyk hanácký, v Praze, 1896 a Fr. S. Procházka, Přástky, Prostonárodní zvyk z Moravy, v Praze, 1896. Viz můj referát Český Lid V. 471.

347. *The Anglo-Russian Literary Society, London, 1893—1897* (srv. referát V. Kačanovského Журн. Мин. Нар. Просв. 1897, č. 313, октябрь, str. 419 až 420. Mimo jiné tyto studie: Lorne notes upon the monks and monasteries of Russia (č. 5.). On fetishism in Finland and Esthonia (č. 10.). Russia and the Armeniens (č. 11.).

348. Ad. Strausz, *Bolgár Néphit, Budapest, 1897*, 8°, 407. Kritika B. Munkácsiho, Ethnographia, Budapest, 1897, VIII. 6., str. 451—456.

349. Хведоровычъ Ал., Збирныочокъ украинскихъ писень, зъ нотамы, Одесса, 1896, 16°, 112; 17, III. Rec. Б. Грінчеко, Зоря, у Львові, 1897, č. 22., str. 439.

350. J. C. Fillmore, *The scientific importance of our aborigines* Časopis The Land of Sunshine (Los Angeles), 1897, June.

351. A. Mittelmann, *Menschenfleischfressen*, Der Urquell, Leyden, 1897, č. 5.

352. O. Colson — P. Van Damme, *Vieilles danses*, Wallonia, 1897, V. č. 10, str. 154—158. Obsahuje harmonisované tyto tance: 1. L'Allemande. 2. L'Amoureuse. 3. Li Passe-Pid. 4. Maclotte. 5. Vive Maclotte.

353. Simpson William, *The Buddhist Praying-Wheel*, A collection of material bearing upon the symbolism of the Weel and circular movements in custom and religions ritual, London, 1896, 303 str., 48 obr. Týká se mimo jiné symbolického výkladu svastiky.

354. de Castries, *L'Islam*, Paris, 359 str. René Basset, Revue de l'histoire des religions, Paris, 1897 (srv. č. 329.), XXXV, str. 120—127 doplňuje literaturu této knihy odkazy důležitými, mezi nimi: d'Ancona, La leggenda di Maometto in Occidente, Giornale storico della letteratura italiana 1889, t. XIII. 199—281; R. Schroeder, Glaube und Aberglaube in den altfranzösichen Dichtungen, Erlangen, 1886; Kocher, La criminalité chez les Arabes au point de vue de la pratique médico-judiciaire, Paris, 1884 a j. v.

355. Al. Campbell Fraser, *Philosophy of Theism*, Edimbourg and London, I. II. 1895—1896.

356. F. Duine, *Légendes Péruviennes*, Tours, 1896. Rec. The Journal of American Folk-Lore, Boston and New-York, 1897, X. č. 38, str. 250.

357. Antoni M. A. Alcover, *Aplech de rondayes Mallorquines d'en Jordi des Reco*, Palma, I. 1896, XVI., 302. II. 1897, 319. Zajímavá sbírka pohádek a pověstí z ostrova Mallorky. Rec. W. W. Newell, The Journal of American Folk-Lore, X. č. 38., str. 251.

Srv. Märchen von Mallorca, Würzburg und Leipzig, 1895; Rondayes de Mallorca, Wirzburgo, 1895. Srv. rec. J. Bolte, Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde, Berlin, 1897, 451—453.

358. M. Murko, *Prvi usporedivači sanskrita sa slovenskim jezicima* (Otisk ze 132. knihy Radu jugoslav. akad.), u Zagrebu, 1897. Spisovatel dotýká se též výkladu u českých spisovatelů o příbuznosti Slovanstva se starými Indy.

359. Сборникъ харьковскаго историко-филологическаго общества. X., Харьковъ, 1897. Obsah: Ѳ. Ю. Зелинскій, О заговорахъ, Исторія развитія заговора и главныя его формальныя черты (str. 1—58). Literaturu o tomto předmětě podal jsem obsírně v knize Seznam pověr a zvyklostí pohanských, v Praze, 1894. — Z českých zaříkadel a lekovadel až na nepatrné výjimky (str. 46 až 47) nic spisovatel neuvádí. Н. Ѳ. Сумцовъ, Пѣсни и Травинѣ (str. 59—64). Г. Ю. Ирмеръ, Латышская этнографическая выставка на X. археологическомъ съѣздѣ въ Ригѣ 1896 г. (str. 65—76). Н. И. Алякримскій, Памяти Н. С. Тихонравова (str. 77—111). В. Ц. Милорадовичъ, Сборникъ малорусскихъ пѣсенъ Лубенскаго уѣзда Полтавской губерніи (str. 1—223).

360. Oscar Peschel, **Völkerkunde,** Siebente Auflage, Unveränderter Abdruck des Urtextes, Mit einem Vorworte von F. v. Richthofen, Leipzig, 1897.

361. Н. Сумцовъ, Этюды объ А. С. Пушкинѣ, Вып. V., Варшава, 1897. Prof. Sumcov pokračuje ve svých úvahách o látce jednotlivých básní Puškinových, hledaje při tom variantu příbuzných v pohádkové literatuře slovanské a v tradici lidové cizí. Stať 5. obsahuje: Женихъ (na str. 11 variant český z Národních písní, pohádek, vydaných od Slavie II. 73—76). Сказка о рыбакѣ и рыбкѣ (srv. studii Dra. J. Polívky, Národopisný Sborník, 1897, str. 49—63, viz Český Lid VII. str. 86). Сказка о царѣ Салтанѣ. Сказка о купцѣ Кузьмѣ Остополѣ и работникѣ его Балдѣ. Сказка о мертвой царевицѣ. Сказка о золотомъ пѣтухѣ. Замѣтка о клятвѣ, какъ литературномъ пріемѣ.

362. Kurt Klemm, *Ueber doppelte deutsche Vornamen,* Zeitschrift des Ver. f. Volkskunde, Berlin (red. Dr. K. Weinhold), 1897, č. 4., str. 370—375. Resultat: „ . . . die Ansätze zur Verwendung zweier Vornamen in eine Zeit zurückreichen, in welcher in vielen Gegenden unseres Vaterlandes eben erst die Familiennamen eingeführt wurden, dass der zweite Vorname in der Regel mit dem des Vaters übereinstimmt und dass, wohl seit der Reformation, häufig beide Vornamen in der Anrede zur Verwendung kam".

363. R. F. Kaindl, *Bericht über die Arbeiten zur Landeskunde der Bukowina,* während des Jahres 1896, Czernowitz, 1897.

364. F. Tetztner, *Haus und Hof der Litauer,* Globus, red. Dr. R. Andree, Braunschweig, 1897, LXXIII. č. 16, str. 249—254 (s půdorysy a vyobrazeními).

365. F. Tetzner, *Christian Donalitius,* (Otisk, Altpreussische Monatschrift č. 3—6), 1897. Spisovatel líčí život faráře litevského († 1780), jenž ve svých skladbách básnických i prosaických zachoval mnoho lidovědného materialu. Srv. Globus, l. c., č. 17.

366. H. Witte, *Zur Geschichte des Deutschtums im Elsass und im Vogesengebiet* (Forschungen zur deutschen Landes- und Volkskunde X. 4.), Stuttgart, 1897.

367. E. Hofmann Krayer, *Die Fastnachtsgebräuche in der Schweiz;* F. Weruli, Die Fastnachtsgebräuche in Laufenberg; E. Zahn, Fastnachtsbrauch, Schweizerisches Archiv für Volkskunde, Zürich, 1897, I. sv.

368. K. Gander, *Volkskundliches aus dem Bereich der Viehzucht,* Globus, red. Dr. R. Andree, Braunschweig, 1897, Bd. LXXII. No. 22, str. 351—354.

369. Adrien de Mortillet, *Les monuments mégalithiques christianisés* (s dodatkem: *Légende de Sept-Dormants*), Revue mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris, Paris, 1897, VII. 11. č., str. 321—338, s četnými vyobrazeními a 1 tabulí barvotiskovou, kde znázorněno, jak na menhiru je vytesán Kristus na krizi a odznaky Umučení Páně.

370. J. Fraser, *Suastika not found in Polynesia,* The American Antiquarian and Oriental Journal, 1897, vol. XIX č. 3. (May—June.)

Zvláštní příloha k ČESKÉMU LIDU VII. 4.

Knihovna
města Kolína

„Lubci teras do Czech iade, wszákož s twą miłością záwżdy będę". (v. 510 až 511.) Jinde (v. 688 - 689) stěžuje si Menelaos: „Zatymem sam jechal do Czech, a jemu polecil wssystko w opiek". Prof. Łopaciński otiskuje věrně text (na str. 17, 18, 47 facsimilia z tisku původního), provází důkladnými poznámkami se stanoviska literárně historického i filologického. Tato vzorná důkladnost a úzkostlivá péče rozumí se po dosavadních zkušenostech z prací prof. Łopacińského sama sebou. Otiskem hry o soudu Parisově podává jen další doklad hlubokých vědomostí jazykozpytných a literárně-historických. Pro českého literárního historika budou asi zajímavé čechismy v staropolském divadle: brlokowaty (brlooký), niestocie, niestojcie, stroki (strk), stworność, ściężkiem, tahnąć a pod. Jsou to nahodilá slova nebo dlužno hledati souvislost mezi staropolskou hrou a staročeským zpracováním téže látky?

386. *Hieronym Łopaciński, Najdawniejsze słowniki polskie drukowane*, Zebrał i opracował..., Warszawa, 1897. (Odbitka z tomu V. Prac filologicznych.) Středověké slovnikářství polské vylíčil obšírně prof. A. Brückner v studii „Średniowieczne słownictwo polskie" v Prac. filolog. V. str. 1 – 52. Prof. Łopaciński podává další příspěvek o vzácných tištěných slovnících polských ze století XVI. Oceňuje jednotlivá vydání a pak otiskuje v abecedním pořádku ze slovníků názvy a úsloví doplněm ke Slovníku od Lindeho. Studie ovšem bude především zajímati filology polské i české. Vedle toho však i historik bude těžiti z názvosloví staropolského, jak se v těchto vzácných památkách zachovalo.

387. V. Smutný, **Kolářské předlohy, Práce hospodářské.** Ku potřebě průmyslových škol pokračovacích, Část slovní, S podporou vys. c. k. min. kultu a vyučování, ve Vídni, 1898. Zdálo by se podle názvu, že referát o nové práci spolupracovníka našeho, V. Smutného, nepatří do Č. Lidu. Patří, jak hned vysvitne z obsahu: I. Dějinný vývoj vozidel. II. Mechanický základ vozu. III. O provádění rysů kolářských. IV. Vysvětlení jednotlivých předloh (tu je všude přesné názvosloví české, čerpané ze slovníků staročeských i nových, z lidových jmen): Vazba dřev. Kolářské míry. Saně. Pořeznice. Trakař a kolečko. Přední a zadní část vozu. Kolo. Korba. Žebřiny. Fasuněk. Bednění. Plán vozu. Plužní kolečka. Válce. Brány. Kolářský ornament (jak v pramenech udává, použil tu spisovatel Mančalovy studie o ornamentu řemeslnickém v Čechách z Českého Lidu). Na konci: Technický slovník česko-německý a Německo-české názvosloví nástrojů, látek a prací (zároveň oprávce zkaženého, po němčilého názvosloví řemeslného). Podepsaný nemůže se přirozeně pouštěti do věcného posudku spisu tak čistě odborného. Pokud však smí usuzovati o přesnosti staročeských i lidových názvů. o praktickém použití lidového ornamentu českého při práci kolářské, neváhal by prohlásiti knihu Smutného za skvělý vzor podobných původních českých prací příručních pro naše pokračovací školy.

388. Ladislav Haněl, **Práce uměleckého zámečníka a kováře od století jedenáctého až na naši dobu**, Hradec Králové 1897 (Pojednání Průmyslového Musea pro severovýchodní část král. českého v Hradci Králové č. 4), str. 110, s četnými illustracemi. Odbornou stránku této monografie mohou posouditi jen znalci. Do rámce Českého Lidu spadá tato svého druhu jediná práce v literatuře české líčením kulturně-historickým, pokud se týče vývoje řemeslnické dovednosti a tříbení vkusu uměleckého. Obsah: Úvod. Část všeobecná. Zámek. Klíč. Závěs. Štítový klíč. Přítuhy, kruhy a klepadla. Kříže. Mříže. Z vyobrazení upoutají pozornost zejména předměty domácí na př. obr. 4. Část zamřížení z kláštera O. O. Premonstrátů na Strahově v Praze; č. 7. Vrata ze zrušeného kostela sv. Karla (česká technika) v Praze; č. 8. Světlíková mříž z kláštera v Broumově; č. 28. Kování na dveřích ruského kostela sv. Mikuláše v Praze; č. 34. Mřížka ze sanktuaria kathedrály královéhradecké; č 37. Část pažební mříže z kostela sv. Salvatora v Praze; č. 46. Mřížové dvéře z vlašské kaple kostela sv Klimenta v Praze; č. 42. Zamřížení pobočných oltářů kláštera strahovského v Praze; č. 44. Část zamřížení hlavního oltáře kláštera strahovského v Praze; Č. 46.

Schodišťové zábradlí u kazatelny tamtéž. Práce Hanělova poučí svými odbornými udaji a jasným výkladem technické stránky každého vzdělaného čtenáře a přijde vhod zejména historikovi, jemuž se často naskytne úkol odhadovati stáří a původ podobných památek, o něž šlo spisovateli knihy. Kuratoriu Městského Průmyslového Musea v Král. Hradci sluší vzdáti uznání, že neskrblilo nákladu při vydání úhledné, četnými a názornými illustracemi opatřené této monografie.

389. Думы кобзарски. Выдано пидъ доглядомъ Б. Гринченка, У Чернигови 1897, str. 106. Obsah: Про вдову и трьохъ сынивъ. Про сестру та брата. Невольныцькый плачь. Про Марусю Богуславку. Про трьохъ бративъ Озивськыхъ. Про Кишку Самійла. Про Олексія Поповыча. Про козака Голоту. Про Хведора Безридного. Про смерть трьохъ бративъ коло Самаркы. Хмельницькый та Барабашь. Про жыдивъ-рандаривъ. Корсунська баталія. Смерть Богдана Хмельныцького. Про Хвеська Андыбера Ивась Удовиченко. Про смерть козака-бандурныка.

390. А. Мензисъ, Исторія религій. Очеркъ первобытныхъ вѣрованій и характеръ великихъ религіозныхъ системъ, Переводъ съ англійскаго М. Чепинской, С. Петербургъ, 1897, 333 str. Obsah: I. Религія первобытнаго міра (1. Введеніе. Начало религіи. Первые предметы поклоненія. Первоначальное развитіе религіи. Вѣрованія. Обряды. Національная религія. II. Отдѣльныя національныя религіи (Вавилонъ и Ассирія. Китай. Религія древняго Египта) III. Семитическая группа. (Религія семитовъ. Ханааниты и финикіяне. Израиль. Исламъ.) IV. Арійская группа. (Религія арійцевъ. Тевтоны. Греція. Религія Рима Религія Индіи. Персія.) V. Христіанство.

391. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Изъ народовѣдѣнія: Чехи. Чтенія для народа, С. Петербургъ, 1897. V Č. Lidu VI. 585 referoval jsem o ruské knize, upravené za četbu prostému čtenářstvu, kdež byly o Češích a o naší vlasti psány hrozné věci, jako by je diktoval do péra nejzarputilejší nepřítel našeho národa. Poukázal jsem tam na smutný zjev, že tak možná ať již z nevědomosti, nebo z jiných příčin dnes poučovati ruské čtenářstvo o národu českém. Za to mile překvapí každého Čecha úhledná knížečka (za pět kopějek), v níž seznamuje Pucykovič s historií i přítomností českého národa až na malá nedopatření celkem správně, podle pravdy. Populární knížka tato liší se mimo to od některých nejnovějších vědeckých knih ruských tím, že spisovatel zná a správně uvádí i místní jména, nikoli po německu. Jen vyobrazení na titulním listě není pravdivé. Tak vypadá snad podle typu i kroje Jihoslovan, nikoli Čech, jak pod obrázkem vyznačeno.

392. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Хорваты, С. Петербургъ, 1897. Knížka podobná předchozí (č. 391.), věnovaná líčení národa chorvatského.

393. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Русины, С. Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

394. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Болгары, С. Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

395. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Сербы, С Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

396. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Черногорцы. С. Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

397. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Англичане, С. Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

398. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Китайцы, С. Петербургъ, 1897. Srv č. 391.

399. Ѳ. Ѳ. Пуцыковичъ, Абиссинцы, С. Петербургъ, 1897. Srv. č. 391.

400. Гр. Путятинъ, Исторія россійскаго флота въ царствованіе Петра Великаго, Переводъ съ англійской неизданной рукописи, С. Петербургъ. 1897.

401. Н. Суворовъ, Средневѣковые университеты, Москва 1898.

402. Т. Рибо, Эволюція общихъ идей. Перев. съ французскаго И. И. Спиридоновъ, Москва 1898.

403. А. Богославьевиѣ Ал., О арнаутимъ, У Нишу, 1898.

404. Vlad. Francev podává při referátu o Zátureckého Slovenských příslovích (viz č. 151.) **stručný náčrtek dějin českého příslovnictví** Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, С. Петербургъ, 1898, č. 315, str. 108—112. (Též zvláštní otisk.)

405. Л. И. Мечниковъ Цивилизація и великія историческія рѣки. Географическая теорія развитія современныхъ обществъ. Переводъ съ французскаго М. Д. Городецкаго, С.

Петербургъ, 1898. Je to překlad proslulé knihy L. Mečnikova „La civilisation et les grands fleuves historiques“ s rozborem činnosti spisovatelovy. Nejdříve podán všeobecný výklad o civilisaci a pokroku, o filosofii historie, o předmětu a methodě srovnavací geografie, o kultuře potamické a thalassické. Odtud spisovatel přechází k líčení kulturního vývoje při Nilu, Tigru a Eufratu, při Indu a Gangu, při Hoanghu a Jantse-Kjangu.

406. K. Koehler, *Groty z skrzydełkami*, Wiadomości numizm.-archeol. Kraków 1898, III. 295—305. Srv. téhož, Geflügelte Lanzenspitzen, Verhandl. Berl. Ges. Anthrop. 1897, 214 až 221.

407. Ал. Макаренко, Добываніе деревяннаго огня, Живая Старина, 1897, Выпускъ II. (došel 29. ledna 1898), str. 250—53, s vyobrazením. O živém ohni viz Český Lid V.

408. Ad. Černý, *My hiske bytošce łužiskich Serbow*, Dokončení, Časopis Maćicy Serbskeje 1897, red. prof. Dr. E. Muka, č. 96 (L. sv. 2), Budyšín, str. 81—119: Mórawa (Khodota); Wjelkoraz; Wampyr. Dodatoki: Kubołčik; Zmij, plon; Bože sedleško; Lutki; Hobry; Dźivi ludźe; Dźiwica; Připołdnica; Směrkawa; Wórawy; Přeměrek; Mór; Smjerć; Měsačk; Wichor; Nócny hajnik, Dyterbjernat; Błudnički; Wódny muž a wódna žona; Čert.

409. Anton Bezenšek, *Bolgaria in Serbia*, v Celovcu, 1897, 8°, 237.

410. A. Wieruszowski, **Zur ethnologischen Jurisprudenz,** Blätter für literar. Unterhaltung, 1897, No. 17.

411. Сава Бјелановић, Кроз славенске земле, у Задру, 1897. (Srv. referát Дело, уредник Др. Драг. М. Павловић, Белград, 1897, Децембер, 528.) Z obsahu týká se Čech: Од Беча до Карлсбада. Карлсбад. Околина Карлсбада. Од Карлсбада до Златног Прага. Чешка прошлост. Славенска старина. Чешка прошлост. Народна династија. Вјерски раздор у Ческој. Іован Хус. Іован Жишка. Последни славни дани у Ческој. Ново доба у Ческој. Три човјека Од године 1848 до данас. Горе доле по Прагу. На Храчину. Поздрав Прагу. Политички разговор у Прагу. Од Прага до Будимпеште.

412. L. Leger, Le monde slave, Études politiques et littéraires, Paris 1897.

413. **II. zpráva Musejní Společnosti pro okres humpolecký 1896 až 1897**, v Humpolci 1898. O I. zprávě čilé musejní společnosti v Humpolci podal jsem referát v Č. Lidu VI. 103. Právě vydaná II. zpráva poučuje, že chválu, kterou jsme provázeli uvedený referát, dlužno jen opakovati a znova s uznáním se zmíniti o vzorné činnosti nové snaživé této musejní společnosti, která vedle jiného také věnuje pilný pozor studiu kulturně-historickému a lidovědnému. Z obsahu II. zprávy mimo úřední zprávy a mimo pozoruhodné dva listy Karla Havlíčka z r. 1839 (podle originálů v Museu humpoleckém) zajímavé je pokračování článku „Lidové podání z okresu humpoleckého“ (Bájesloví) od našeho spolupracovníka Jar. Mančala. Další, třetí stať obsahuje: Čert, ďábel, rarach, diblík, radášek, šotek, dupálek, chřítek, jiskrák, poledníček, holotáta, nemodlenec, drak, bacalíšek, hastrman, ohnivý a starý muž, skalní duch, světýlka, lucerna, hejkadlo. Jak již z názvů vysvítá jsou tu některé zprávy naprosto nové a odjinud z tištěných záznamů posud nedoložené. Jednatelská zpráva J. Kopáče činí milý dojem svou věcnatostí, opravdovým nadšením pro zájmy musejní a nejvíce (což nebývá u některých spolků pravidlem) tím, že se tu navzájem členům výboru a předsednictvu nepodkuruje lichometnými frasemi, že v každém řádku, od začátku až do konečných stesku, jde o věc, o povznesení činnosti spolku musejního.

414 **Význam anthropologie a její poměr k vědám příbuzným** charakterisoval předseda „Société d'anthropologie de Paris“ G. Hervé na schuzi v lednu 1898 mimo jiné těmito slovy: „. . . Voici que l'anthropologie semble parvenue comme à la croisée de plusieurs routes récemment ouvertes. Maîtresse d'elle-même et de ses methodes, ayant jusqu' à présent circonscrit son terrain d'action, mais en se ménageant la possibilité de l'étendre, ne pourrait-elle songer à préparer des annexions nouvelles? Doit-elle rester in attentive au grand mouvement qui, à côté de nous, emporte d'une allure si rapide,

en les transformant de fond en comble, les sciences historiques et sociales? Le prochain siècle verra se constituer, selon toute vraisemblance, la science des collectivités humaines. L'anthropologie y a sa place marquée. Elle possède dès maintenant, pour l'étude des nations et des peuples dans la mythologie comparée, ces branches supérieures de la psychologie, une pierre de touche d'une infinie délicatesse, permettant de scruter jusqu' aux procédés les plus subtils de la pensée, jusqu' aux replis les plus intimes de l'obscure conscience humaine; dans l'ethnologie enfin et la géographie, le moyen de connaître ces deux facteurs essentiels de la vie des sociétés; l'influence de la race et l'action des milieux. Ainsi armée, l'anthropologie est en mesure de coopérer de la manière la plus efficace à l'établissement de cette Völkerpsychologie, dont le nom, si fort en honneur par-delà nos frontières, existe sans doute plus que la chose elle-même, mais à laquelle on pourrait consacrer déjà, à titre d'essai, quelques utiles monographies Taine, l'esprit peut-être le plus vigoureux et le plus lucide dont les hommes de ma génération aient reçu les leçons, avait admirablement compris la nécessité d'une semblable recherche. „On s'aperçat (disait-il) que, pour comprendre les transformations que subit telle molécule humaine ou tel groupe de molécules humaines, il faut en faire la psychologie... Tout historien perspicace et philosophe travaille à celle d'un individu, d'un groupe, d'un siècle, d'un peuple ou d'une race: les recherches des linguistes, des mythologues, des ethnographes n'ont pas d'autre but . . " (Revue mensuelle de l'Ecole d'anthropologie de Paris, Paris, 1898, 2, str. 69)

415. M. Zaborowski, **Les Aryens**, recherches sur les origines, état de la question de langue et de race, ibid., str. 37—63.

416. W. W. Newell, *King Arthur and the Table Round*. Tales chiefly after the Old French of Crestien of Troyes, with an Account of Arthurian Romance and Notes, I—II, Boston and New York, 1897, str. (61), 229, 268.

417 O. Schell, *Bergische Sagen*, Elberfeld. 1897.

418. René Basset, **Notes sur les mille et une nuits**, Revue des traditions populaires, red. Paul Sébillot, Paris, 1898, No. 1—2, str. 37—87. Pokračování srovnavací studie o sbírce pohádek tisíc a jedna noc.

419. A. Certeux, *Cris des rues à Montpellier*, ibid. 101—110. Text a zdařilé vyobrazení pouličních figurek z Montpellieru.

420. A. Gorovei, *Devinettes populaires des Roumains*, ibid. 113—119. Sbírka hádanek rumunských. Srv. Revue des traditions populaires. VII. 505 až 506; XII. 22—34.

421. H. Carrington Bolton, **More counting-out rhymes**, The Journal of American Folk-Lore, red. W. W. Newell, Boston and New York, 1897, vol. X., str. 313—321. Spisovatel vydal r. 1888 v Londýně sbírku dětských počítadel a říkadel přede hrou. Tuto doplňuje sbírku dalšími příspěvky. Soudí, že počítadla a říkadla dětská jsou staré formule zažehnavací, zkomolená slova cizí, zdomácnělá, přizpůsobená výslovnosti, že zasluhují po této stránce pozornosti. Doklad má také z českého podání lidového. („In a personal interview with Mr. Ch. G. Leland, he indorsed my attempt to link counting-out doggerels with ancient magic spells, and he stated he was acquainted with other instances than the one I cited: ‚One-ery, two-ery, ickery, Ann, phillicy, phollacy, Nicholas John, quever, quaver, Irish Mary, stinclum, stanclum, buck.' And this view has been further confirmed by the receipt from Professor Bohuslav Brauner, of Prague, of the following verse, said to be an ancient Gothic conjuring oath, and currently used in Bohemia as a counting-out rhyme: ‚En, ten, teene, sau, raka, seene, sau, raka, dikita, buja, bouja, bouf!' (The vowels have the Italian sound.) The rhyme beginning: ‚Eena, deena, dina, duss, cattla, weela, weila, wuss', of which there are several variants, is said be a ‚half Celtic rhyming score'. Grant Allen, Scores and Tallies, Cornhill Magazine, 1886 . . ."

422. Umlauft-Trentin, *Wandbilder der Völker Oesterreich-Ungarns*, Wien, 1897. Kromě jiného vyobrazení jsou tu také Čechové, ač s výběrem krojů a typů bychom nesouhlasili

423. Karl Kannenberg, *Kleinasiens Naturschätze*, seine wichtigsten Tiere, Kulturpflanzen und Mineralschätze vom wirtschaftlichen und kulturgeschichtlichen Standpunkt. Mit Beiträgen von Premierleutnant Schräffer, Berlin, 1897.

424. Pietrement, *Les chevaux des Aryas védiques*, Bulletins de la Société d'Anthropologie, Paris, 1897 3 sv.

425. March, *The mythology of wise birds*, The Journal of the Anthropological Institute, 1897, November.

426. Férd. v. Andrian-Werburg, **Die kosmologischen und kosmogonischen Vorstellungen primitiver Völker**, München, 1897, Sonderabdruck a. d. Corresp. Bl. der deutschen anthrop. Gesellschaft No. 10. Kritika W. W. Newella, The Journal of American Folk-Lore, 1897, X., str. 333—334.

427. Ch. De la Hitte et H. Ten Kate, *Notes ethnographiques*, sur les Indiens Guayaquis, La Plata, 1897.

428. Léon Pineau, *Les vieux chants populaires scandinaves*. Etude de littérature comparée. I. Epoque sauvage. Les chants de magie. Paris, 1898, XIV. 336.

429. **Sborník Museálnej Slovenskej Spoločnosti. Red. A. Sokolík,** II. 1. 2. Turč. Sv. Martin. Snaživý slovenský spolek musejní pokračuje rychle a s úspěchem v záslužné činnosti svojí. Nasvědčují tomu další dva svazky II. ročníku musejního Sborníku s tímto obsahem: P. Križko, Stredoveké súdnictvo a krupinská pravda (článek důležitý tím, že použito archivalií netištěných). Š. Mišík, Miestná mená vo Spiši. Vršatský, Mikušovská dolina, Príspevek k topografii Slovenska. J. Dohnányi, Vulkanismus a jeho útvary na okolí Kremnice. L. A. Reuss, Dve formy aktívneho slovesa v slovenskej reči. D. Lačný, Povery a čary v Kostolnom. J. Wagner, Metereologia a klimatologia. R. Uram-Podtatranský, Nemoce a ich liečenie u pospolitého ľudu. Zvyky a obyčaje před i počas svadby (J. Herkely, V Bzinach a na okolí; J. Štefanica, Na okolí Krivej v Orave). A. Kmeť, Život a účinky K. Linné. F. V. Sasinek, Záhadné dejepisné otázky (1. Boli-li Keltovia na Slovensku? 2. Boli-li skandinávski Gothovia na Slovensku? 3. Boli-li Obri na Slovensku?). J. P. Katalog numismatickej sbierky. A. Kmeť, Návod, ako sbierať a chrániť starožitnosti. P. Križko, Stredoveke národnostné pomery na Slovensku. Podtatranský, Názvy ženských prác. J. P., Ľudová liečba v Turci. J. Petrikovich, Nález kostí jaskynného medveďa (Ursus spelaeus Rosenmülleri) v jaskyni Lôm, v Gaderskej doline v Turci. J. Novák, Opis kraja a okolia perneckého. P. Križko, O miestných názvoch a ich význame pre slovenskú starinu, osobná mená a jazykozpyt. Společnost bude vydávati Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti dvojměsíčně. Srdečně přejeme hojného zdaru a doporučujeme Společnost účinné pozornosti českého obecenstva.

430. De Groot J. J. M., *The religious System of China*, vol. III. (The Grave, 2 half.), Leiden, 1897.

431. Inouye Tatsusiro, *Kurze Uebersicht über die Entwickelung der philosophischen Ideen in Japan*, Aus dem Franz. übersetzt durch Aug. Gramatzky, Berlin, 1897.

432. De la Perrandière, *Traditions locales et superstitieuses*, Notes prises au pays du Maine et d'Anjou, Angers, 1898, str. 16.

433. Henri de Parville, *Sint-Maartenszomer*, Indépendance belge, 28. nov. 1897. Znova otištěno: Volkskunde (red. Pol de Mont et A. de Cock), Gent, 1897—98., X. 6., str. 126—128.

434. János Jankó, *Az ezredéves országos kiállitás néprajzi fáluja*, Budapest, 1897. Studie tato týká se také typů obydlí slovanských obyvatelů v říši uherské. Škoda, že Slovensko tak stručně je zastoupeno.

435. Arthur Gorovei, *Traditions populaires des Roumains*, Revue des traditions populaires, red. Paul Sébillot, Paris, 1897, č. 12, str. 689 až 691. Zkazky rumunské o stvoření světa a o původu zemětřesení.

436. Henri A. Junod, *Les Chants et les Contes de Ba-Ronga*, Lausanne, 1897, 18°, 327 str. Referuje Paul Sébillot, ibidem, str. 696.

437. Zelia Nuttall, *Ancient Mexican superstitions*, The Journal of American Folk-Lore, red. W. W. Newell, Boston and New York, 1897, vol. X., str. 265—282.

438. E. B. Landis, *Korean Folk-Tales*, ibid. str. 282—292.

439. Walther E. Roth, *Ethnological Studies* among the North-West-Central Queensland Aborigines, Brisbone, 1897, 438 illustrací.

440. Gust Mantenffel, *Cywilizacya, literatura i sztuka w dawnej kolonii zachodniej nad Baltykiem*, na podstawie najnowszych badań, Kraków 1897.

441. Fr. A. Borovský, *Václav Hollar*, Doplňky ku G. Partheyovu popisnému seznamu jeho rytin. Jako výsledek studijní cesty r. 1897 za podpory slavného sněmu král. Českého do Londýna a do Windsoru podniknuté předkládá . . ., Praha, Zvláštní otisk sněmovní zprávy, 1898 (též německy). Pečlivě sestavený výsledek studijní cesty kustoda F. A. Borovského dokazuje, jak bohatou ještě kořist vynese systematická práce o rytinách Hollarových. Výtěžky studií kust. Borovského uvítá stejně s povděkem historik umění jako historik kulturní, jemuž Hollar zachoval na svých rytinách věrný odlesk souvěkého života veřejného i soukromého. Pozornosti zasluhuje výklad o vyobrazení sv. Václava (č. 173) a zprávy o rytinách, představujících pohledy z Prahy a okolí.

442. Wład. Loziński, *Sztuka lwowska w XVI. i XVII. wieku*, Architektura i rzeźba, Lwów, 1898, str. 4, III, 228, se 103 illustracemi.

443. J. Mycielski, *Sto lat dziejów malarstwa w Polsce*, 2. vyd. Kraków 1898, str. XXVI, 731

444. Paul Allard, **Le christianisme et l'empire romain de Néron à Théodose**, Paris, 1897.

445. Mgr. De Groutars, **Les Italo-Grecs**, Leur langue et leur origine, La Musée Belge I. 1897. 1 18.

446. D. C. Hesseling, *Charos*, Ein Beitrag zur Kenntniss des neugriechischen Volksglaubens, Leiden, 1897.

447. Max Höfler, *Ueber germanische Heilkunde*, Amsterdam (Otisk: Janus, Arch. internat. pour l'histoire de la médecine et pour la géographie médicale) II., 1898.

448. Jos. Peisker, **Východisko Meitzenova líčení agrárních dějin germanských a slovanských**, Český Časopis Historický, IV. v Praze 1898, str. 26 a d.

449. O. Balzer, **Rewizya teoryi o pierwotnem osadnictwie w Polsce**, Kwartalnik historyczny, Lwów 1898, č. 1. str 21—63 (na základě studie Fr. Piekosińskiego, Ludność wieśniacza w Polsce w dobie Piastovskiej, Kraków 1896).

450. J. Goremykin, **Zarys historyi włościan w Polsce**, přel. z ruského Ad. Dobrowolski, Petersburg, 1898, 8. str. 232.

451. Justin V. Prášek, *Dějiny starověkých národů východních*, v Praze, seš. 1. a 2. Obšírnější zprávu podáme po dokončení díla.

452. V lednovém čísle Nineteenth Century 1898 píše W. B. Yeats ve stati *The prisoners of the Gods o pohanství dosud kvetoucím mezi selským lidem v Irsku*. V úvodu se praví: „Nikdo z těch, kdož přicházejí do Irska návštěvou, a málo z těch, kdož v Irsku bydlí, krom sedláků, vědí, že vesničané věří ve své staré bohy . . . bohové ti shromažďují se po návrších neb tvrzích, okolo spletitých trnišť, a objevují se v mnoha podobách — hned maličtí, hned groteskní, brzy vysocí, krásnovlasí, ušlechtilí, a jak se zdá, jsou zaměstnáni a tak skuteční, jako lidé na tržištích neb křižovatkách. Vesničané pamatují si staré jejich jmeno, Sheagh Sidhe, ačkoli se nanejvýš bojí nazývat je jménem, aby se nerozzlobili, vyjma nějakými slovy neurčitými, jako „šlechta“, „královská šlechta“, „vojsko“, „duchové“ nebo „jiní“, podobně jako řecký sedlák nazýval své Nereovny; a oni věří, po dvanácti stoletích křesťanství, že největší díl nejlepších nebožtíků jejich nalezá se mezi nimi (bohy).“ (Laskavě upozornil p. G. Jaroš.)

453. Jos. Ledr, *Dějiny obce Malína*, v Kutné Hoře, 1897, str. 126, IX. Dobrá, pečlivě sestavená monografie s tímto obsahem: 1. Krajina kol Malína před jeho založením. 2. Malín od počátku až do vypálení r. 1412. 3. Malín od vypálení až do bitvy Bělohorské (1412—1620). 4. Malín r. 1620—1848. 5. Vnitřní poměry obce Malínské od založení do r. 1848. 6. Vrchnost Malína. 7. Poměry poddanské, robotní a jiné povinnosti. 8. Církevní poměry. 9. Škola. 10. Znamenití rodáci Malínští: Bohuslav

Bílejovský. Josef Množislav Bačkora. Štěp. Bačkora. Jos. Lacina (Kolda Malínský). 11. Malín svoboden od r. 1848. 12. Malínský křen. Spisovatel všímá si soustavně kulturních poměrů, což zejména v těch částech, kde používal archivalních pramenů, dodává zajímavé knize zvláštní ceny. Závěrečná stať o malínském křenu podává vítané poučení o proslulé rostlině, zvláště časové v době chystané výstavy zahradnické. Spisovatel, známý svou studií o Nových Dvorech, nepřestává také v této knize na pouhém líčení historie malínské, všímá si krajů okolních i celkových, politických, církevních a kulturních dějin českých. Knihu Ledrovu doporučujeme všem přátelům české minulosti.

454. Elard Hugo Meyer, **Deutsche Volkskunde**, Strassburg, 1898, 17 vyobr., 1 mapa dialektologická, 8°, str. VIII, 362. Obsah: 1. Dorf und Flur. 2. Das Haus. 3. Körperbeschaffenheit und Tracht. 4. Sitte und Brauch. 5. Die Volkssprache und die Mundarten. 6. Die Volksdichtung. 7. Sage und Märchen.

455. Otto L. Jiriczek, **Deutsche Heldensagen,** I. díl, Strassburg 1898, 8°, XII, 326 str.

456. Fr. Bienemann, *Livländisches Sagenbuch*, Reval, 1897.

457. Dr. Ferdinand Baron v. Andrian-Werburg otiskuje v Mittheil. d. Anthropol. Gesellschaft in Wien, 1897, Sitzungsber. č. 4, zajímavý úřední zákaz čarodějného zaříkání ohně, vydaný dne 24. prosince 1712 od vévody saského Arnošta Augusta.

458. Herbert M. Bower, The Elevation and Procession of the Ceri at Gubbio, An account of the ceremonies, together with some suggestions as to their origin, and an Appendix consisting of the Iguvine Lustration in English, London, 1897, X, 146. Líčeny lidové obřady a slavnosti lidu italského 15. května na počest patrona sv. „Ubalda" v Gubbiu.

459. Martin F. R., *Moderne Keramik von Centralasien*, Stockholm, 1897.

460. Martin F. R., *Morgenländische Stoffe*, Stockholm, 1897, s 15 tabul světlotisk.

461. J. Huszka, *Tárgyi ethnographiánk östörténeti vonatkozásai*, Ethnographia (red. Dr. B. Munkácsi a Dr. G. Sebestyén), Budapest, 1898, IX. 1. str. 41—62, s četnými vyobrazeními. Stať důležitá pro srovnavací dějiny kroje.

462. J. M. Richter, *Évi szokások, babonák és szólás-mondások* Német-Prónán és vidékén, ibid. str. 75—85. Výroční obyčeje, obřady a dětská říkadla od Vánoc až do sv. Jana Křtitele (texty německé s překladem).

463. Goetz, **Die Slaven und der Altkatolizismus,** Seperatabdruck aus der Internationalen Theologischen Zeitschrift, 1898.

464. Fr. Giedroyć, *Ustawy cechów cyrulickich w dawnej Polsce*, Warszawa, 1897 (Otisk: Kronika Lekarska).

465. Frobenius L., *Der westafrikanische Kulturkreis.* (Otisk: Peterm. Mitth.), 1897.

466. **Die Transportthiere in ihrer Verbreitung** und in ihrer Abhängigkeit von geographischen Bedingungen. (Verhandl. XII. Deutsch. Geographentag.) 1897.

467. K. Koehler, *Chansons populaires* des bords de la Moselle et de la Sarre, Halle, 1897.

468. M. Murko, **Jan Kollár,** II. díl: Njegova dela. (Otisk z Letopisu Matice Slovenske), v Ljublani, 1897. Stať třetí věnována je Kollárovým sbírkám písní národních.

469. Wilh. Rolny, *Dwie taksy towarów cudzoziemskich z r. 1633*, Collectanea ex archivio collegii iuridici V. Archivum komisyi prawniczej V., Kraków 1897, str. 547—574. V seznamu cen dočítáme se o zboží, dováženém z Čech, Moravy a ze Slezska, do Polska, hlavně o látkách. Viz Č. Č. Musea, 1898, seš. 1.

470. Franz Kampers, *Mittelalterliche Sagen vom Paradiese und vom Holze des Kreuzes Christi*, Köln, 1897.

471. Herm. Lübke, *Ueber die rhodischen Liebeslieder* in ihren Beziehungen zur neugriechischen Volksdichtung, Festschrift zum 25jährigen Bestehen des philol. Vereins zu Breslau, Breslau, 1896, str. 69—88.

472. R. Raabe, *Ἱστορία Ἀλεξάνδρου*, Die armenische Uebersetzung der sagenhaften Alexanderbiographie auf

ihre mutmassliche Grundlage zurückgeführt, Leipzig, 1896.

473. A. d'Avril, *Bulgarie chrétienne*, I. partie, Eglises Bulgares, Revue de l'Orient Chrétien, II. 1897, 5—40.

474. H. Castonnet-Des-Fosses, *L'Abyssinie et les Italiens*, Paris, 1897, str. 394.

475. M. Beňa, **Z tichých vesniček.** Řada drobnokreseb, v Hranicích, 1897, nákl. Prokopa Zapletala. V rámci povídkovém uložil tu spisovatel zajímavé zkušenosti své o životě lidu slováckého. To je vlastně také příčina, že v tomto přehledu odborné literatury výjimkou si všímám sbírky povídek a na ni jako na četbu zábavnou i poučnou upozorňuji. Takto soudí spisovatel o národní písni (str. 32—33): „V tomto salónku, mezi hluchými stěnami, nezní naše píseň dobře; ona jsouc dítětem volné přírody, potřebuje světla, vzduchu a svěží zeleně. Za stafáž žádá ne zdí těsné kobky, nýbrž daleký, borový háj a šťavnatou zeleň lučiny. Povstala v přírodě a žádá v ní zůstati, nechce býti přenášena v uzavřenou, obezděnou místnost. A pak piano! — Nástroj to příliš úsečný, ostrý, drnkavý, tuze neschopný nahraditi pružné dívčí hrdélenko, měkký tón pěvkyně. Ano, dovolím si říci, že zvuk piana jest příliš drzý — ba snad surový; tón bývalých gajd, houslí, flétny a fujary — měkký tón dřeva odpovídá nejlépe timbru lidského hlasu a náš lid veden jemným sluchem a citem, zvolil a sám zrobil tyto nástroje co nejdokonaleji, aby tlumočily jeho písně. Piano nestačí přesně odstíniti a vyjádřiti všecky výrony citové, exclamace, hlavně ale průtahy, ba zdá se mi, že lidová píseň nedá se ani vtěsnati v úzkých pět linií a čtyři mezery. Tu třeba pochopení, vycítění, vžíti se do lidového ducha — umění to vyššího než dovede vštěpiti sebe lepší škola. Naše, i nejmenší děvčátko, překonává v ohledu tomto i nejslavnější pěvkyně, domnívající se, že zpívání několika not jest též lidovou písní. Naše píseň pak nedrásá srdce, nepůsobí náhle a momentaně, neunáší affektovanými výkřiky, jako mnohá umělá, sentimentální arie, ale působí souměrným celkem, to jest, účinek její neleží v jednotlivostech, ve výbuchu líčeného bolu a zoufalství, v jednom slově: ona víc opájí duši celistvostí, zanechávajíc vždy hluboký dojem, třeba bolný, ale v bolu svém přece krásný a smírný . . .“ — Při četbě posledního článku „Život slováckých dětí na pastvišti“ (str. 57—66) dlužno upozorniti na článek prof. J. Klvani „O živočišných pochoutkách pasáčků na Moravském Slovácku“, Český Lid, I. 584—58[illegible].

476. K. Rhamm, *Die magyarische Ortsnamenfälschung in der Beleuchtung magyarischen Wissenschaft*, Globus (red. Dr. Rich. Andree), Braunschweig, 1898. B. LXXII., No. 1., str. 16—17. Z prací Rhammových patrno, že zná dokonale řeči slovanské a ovládá důkladně odbornou literaturu anthropologickou, archaeologickou i ethnografickou. Jeho referáty o naší výstavě národopisné, o Českém Lidu, o Niederlově knize „O původu Slovanů“ a j v. poučily o tom, jak věnuje pozornost také české literatuře a českým pracím národopisným. Překvapuje tu vždy jeho břitký, věcný a bezohledný úsudek, zvláště pak v polemice jeví se hladký jako úhoř, ale neuprosně při tom potírá mylné stanovisko a pochybené názory odpůrcovy, prozrazuje všude svoje všestranné, obdiv a uznání vzbuzující vědomosti. V článku uvedeném opírá se K. Rhamm o vývody, jež proti úředním seznamům jmen místních v Uhrách sestavil do své knihy o pravlasti církevně-slovanského jazyka „Az egyházi Szláv nyelv hazája, 1897 spisovatel G. Volf.

477. (G Sebesty)én, *A magyarországi helynevek állami elkönyvelése*, Ethnographia, Budapest, 1898, 1., str. 95. Týká se téhož předmětu jako č. 476. Spisovatel odpovídá Rhammovi i jiným v záležitosti uvedeného spisu Volfova.

478. V. J. Nováček, *Matrika kůru literátského v Čáslavi z let 1539 až 1659.* (Věstník Král. České Společnosti Náuk, 1897, č. XXI.) V Praze 1897. Str. 9—13 zajímavé artikule pobožného bratrstva kůru literátského.

479. Jos. L. Holuby, *Allerlei Bemerkungen über den nasskühlen Sommer 1897.* (Otisk Soc. Hist. Trancsén. Dec. 1897, vol. 19—20.) Týž, Erigeron acer L. und seine Varietäten in der Flora der trentschiner Karpaten (Otisk z Deutsche Botan. Monatschrift, 1891, No. 11.) Referovati o botanické stránce obou statí ovšem nám nepřísluší. Vedle této stránky

však oba otisky článků Holubyho obsahují rozmanité podrobnosti, jež se týkají lidového podání slovenského (obyčeje, pověry, názvosloví lidové a pod.).

480. Felix von Luschan, *Beiträge zur Völkerkunde der deutschen Schutzgebiete*, Erweiterte Sonderausgabe aus dem „Amtlichen Bericht über die erste deutsche Kolonialanstellung, 1896", Berlin, 1897.

481. G. v. Schubert, *Heinrich Barth*, der Bahnbrecher der deutschen Afrikaforschung. Ein Lebens- und Charakterbild auf Grund ungedruckter Quellen entworfen, Berlin, 1897.

482. H. Conwentze, *Die Moorbrücken im Thale der Sorge auf der Grenze zwischen Westpreussen und Ostpreussen*, Abhandl. zur Landskunde der Provinz Westpreussen, X. Danzig 1897, 4°, XV, 142 str. Viz referát M. Hoernesa, Mittheil. der anthropol. Ges. in Wien, 1898, str. 240–242. Srv. Ernst H. L. Krause, *Die alten Moorbrücken der östlichen Ostseeländer* (s vyobraz.), Globus, l. c. LXXIII, No. 2, str. 25—27. Srv. tamtéž: Hans Müller-Brauel, Die Bohlenbrücken im Teufelsmoor (Provinz Hannover), s vyobr. Jde tu o mosty, obdobné staročeským hatím přes močály a bařiny, o nichž píše již v X. století Al Bekri (Ibrahim Ibn Jakub). Kraus dovolává se ho na str. 26.

483. H. P. Blavatsky, *Die Geheimlehre* (The secret doctrine), Die Vereinigung von Wissenschaft, Religion und Philosophie, Leigzig, 1897.

484. H. Carrington Bolton, *The Language used in Talking to Domestic Animals*, American Anthropologist, March and April, 1897, 47 str. a d.

485. H. Schurtz, *Wertvernichtung durch den Totenkult*, (Otisk Zeitschrift für Socialwissenschaft), Berlin, 1898.

486. Paul Regnaud, **Comment naissent les mythes** (Les sources védiques du Petit Poucet; La Légende hindoue du déluge; Pururavas et Urvaci) Paris, 1898, XX, 249.

487. Victor Becker, **De Mensch**, Nijmegen, 1897.

488. A. Vierkandt, *Die Entstehungsgründe neuer Sitten*, Braunschweig, 1897.

489. Hartwig O., *Zur ersten englischen Uebersetzung der Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, Mit ungedruckten Briefen von Edgar Taylor, J. u. W. Grimm, Walter Scott und G. Benecke, Centralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig, 1898, č. 1.

490. Rob. Graf Keyserling, *Vom Japanischen Meer zum Ural*, Eine Wanderung durch Sibirien mit Abbildungen, Breslau, 1898.

491. Boas, *Northern Elements in the mythology of Navaho*, The American Anthropologist, 1897, November.

492. A Nehring, *Die Anbetung der Ringelnatter* bei den alten Litauern, Samogiten und Preussen, Globus, Braunschweig, 1898. sv. LXXIII, č. 4, str. 65—67. O zprávě Jeronyma Pražského viz Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. století, V Praze, 1894.

493. E. Chantre, *Les Kurdes*, Esquisse historique et ethnographique, Lyon, 1897.

494. W. H Holmes, *Archaeological Studies among the ancient cities of Mexico* (Field Columbian Museum Publicat. 16). Chicago 1897.

495. Aug. Walbaum, *Das niedersächsische Bauernhaus*, Marburg, 1897, dissert.

496. Gust. Bancalari, **Forschungen und Studien über das Haus.** VI. Gegensätze des „oberdeutschen" Typus und der ländlichen Häuser Frankreichs, Mittheil. der Anthropolog. Gesellschaft in Wien, red. Franz Heger, XVII., B., 1897, str. 193 až 209. Srv. Č. Lid VII. str. 237.

497. Raim. Fr. Kaindl, *Bei den Huzulen im Pruththal*, Ein Beitrag zur Hausforschung in Oesterreich, ibid., 210 až 221. s četnými, zdařilými illustracemi Nářadí vyobrazené na str. 220 vybízí ke srovnání s nářadím v české domácnosti venkovské.

498. Rud. Meringer, *Zur Geschichte des Kachelofens*, ibid, str. 225 a d.

499. Bancalari o knize A. Dachler, *Das Bauernhaus in Niederösterreich* und sein Ursprung, Wien, 1897 (Otisk z Bl. f. Landeskunde von Niederösterreich), soudí (ibid. str. 235 až 236) nepříznivě, hlavně o jeho hypothesách nedokázaných, ač uznává věcnatý obsah její. Namítá mimo jiné: „Er meint, die Magyaren hätten bei der Landnahme kein Haus besessen und

keines bei den Slovaken gefunden, sonst hätten sie nicht den deutschen Namen hiefür benützt (haza). Ich halte es für unwahrscheinlich, dass die seit Jahrhunderten ansässigen slavischen Bewohner Ungarns keine, wenn auch dürftige Haustypen herangebildet haben sollten."

500. Ал. Веселовскій, Otisk z 3. a 4. svazku časop. »Византійскій Временникъ", С. Петербургъ, 1897. Slavný literární historik ruský, s jehož rozsáhlou a směrodatnou činností seznámili jsme čtenářstvo Č. Lidu VI. str. 509., podává osvědčeným způsobem svým rozbor těchto prací o zkazkách a skladbách o Alexandrovi Velikém: В. Истринъ, Александрія русскихъ хронографовъ, Изслѣдованіе и текстъ, Москва, 1893; Daria Carraroli, La Leggenda di Alessandro Magno, Torino, 1892; E. A Wallis Budge, The life and Exploits of Alexander the Great, being a series of aethiopic texts edited from manuscripts in the British Museum and the Bibliothèque nationale, Paris, 1896, 2 svazky; M. Gaster, An old hebrew romance of Alexander, translated from hebrew Mss. of the twelfth century, Journal of the Royal Asiatic Society, July, 1897; H. Christensen, Die Vorlagen des byzantinischen Alexandergedichte, Otisk Sitzungsberichte der philos.-philol. und der historischen Classe der k. bayer. Akad. d. Wissensch. 1897, Heft I.; В. Истринъ, Сказаніе объ Индійскомъ царствѣ, Москва, 1893 (1. svazek „Труды славянской коммиссіи при Императорскомъ Археологическомъ Обществѣ.")

501. И. Созоновичъ, Къ вопросу о западномъ вліяніи на славянскую и русскую поэзію, Варшава, 1898. O srovnavacích literárně-historických studiích professora varšavské university J. Sozonoviče podali jsme již často v Č. Lidu referáty, s uznáním jeho systematiky a při tom úžasné sečtělosti jeho po odborné literatuře cizí i slovanské, při čemž zvláštního vytknutí zasluhuje bedlivý pozor ruského učence také k našim českým pracím, jež zná (bez lichocení) dokonale, ba zevrubněji, než mnohý náš také odborník. Dlužno jen opakovati při vydání objemné práce nové, v níž jsou shrnuty také studie, již v Č. Lidu oznámené, všecku chválu, posavad vzdávanou vědecké činnosti Sozonovičově, a dlužno hned podle pravdy uvésti, že novou svojí knihou zaujal professor Sozonovič čestné místo mezi předními literárními historiky slovanskými, kteří všímají si a uvažují, jaký vliv měla literatura knižná na lidové podání slovanské. Sozonovičovi šlo tentokráte o tento vliv ze západní Evropy na poesii slovanskou vůbec a ruskou zvláště. Látka to najisto vděčná a lákavá, kterouž Sozonovič zpracoval na 567 stranách veliké osmerky. Obsah nejlépe poučí o bohatosti a důkladnosti knihy: I. Поэтическій мотивъ о женихѣ-мертвецѣ и о братѣ-мертвецѣ: 1. Бюргеръ и его Ленора. 2. Литература о Ленорѣ и сходныхъ съ нею сюжетахъ. 3. Вѣра въ возвращеніе мертвыхъ. 4. Слезы и неутѣшная скорбь тревожатъ покой мертвыхъ. 5 Пѣсни и сказки о женихѣ-мертвецѣ (stať XIX. Варіантъ сѣверозападныхъ славянъ. Лужицко-сербскія сказки; чешская пѣсня; близость ихъ къ нѣмецкимъ источникамъ. Другія чешскія сказки, сближающіяся съ группой славянскихъ обработокъ того же сказанія; моравскія пѣсни; моравская сказка; словацкая сказка. Sozonovič cituje mimo jiné stať „Nevolej z hrobu mrtvého" z Č. Lidu VI. 382). 6. Пѣсни о братѣ-мертвецѣ. (Srv. Č. Lid IV. 62.) — II. Поэтическій мотивъ о внезапномъ возвращеніи мужа ко времени свадьбы своей жены, собиравшейся выйти замужъ за другого. (17. Западно-славянскіе варіанты. Отраженіе западно-европейской эпики въ чешской письменности XIV. вѣка. 1. Чешское сказаніе о королѣ Брунцвикѣ Мнѣніе Пыпина, Малоха и Файфалика о происхожденіи этого произведенія. Výsledky této studie o českém Brunczíkovi upravil prof. V. A. Francev v článek samostatný pro Č. Lid VII. č. 4). 2. Пѣсни западныхъ славянъ: Моравская пѣсня „První milejší"; связь ея съ романскими произведеніями). Приложеніе: Русскіе варіанты сказки о женихѣ-мертвецѣ. Toť stručný výčet obsahu důkladné studie Sozonovičovy. Šíře se rozepisovati o práci tohoto druhu bylo by zbytečné. Tu potřeba knihu viděti a prostudovati. Rozumí se, že budou přibývati nové a nové varianty, výsledky nových studií detailních — avšak základní

osnova vlivů západních na poesii slovanskou, jak ji s veškerou solidností vědeckou sestrojil Sozonovič v tomto záslužném díle, sotva asi bude měněna podstatně.

502. **Věstník Matice Opavské**, věnovaný kulturním a vědeckým potřebám slezským, v Opavě, 1896, č. 6 Obsah: J. Zukal, Bouře proti biskupu Vil. Prusinovskému v Opavě r. 1569. J. Vyhlídal, Ze života slezských pastevců. Fr. Havlas, P. J. Onderek. F. Myslivec, Národní kroj slezský na Klimkovsku. J. Zukal, K dějinám opavské radnice. Přehledy kulturní. Drobnosti. (Nález peněz Pohřebiště u Stěbořic.) Spolkové zprávy. Přimlouvám se, aby česká veřejnost podporovala záslužný podnik Matice Opavské Nejmenší příspěvek 2 zl ročně. Zakládající členové platí buď 100 zl najednou anebo 120 zlatých v 10 lhůtách; skuteční buď 50 zlatých najednou nebo po 6 zl. v 10 lhůtách. Adressa: Matice Opavská v Opavě.

503. M. Baranowski, *Pogląd na rozwój szkolnictwa ludowego w Galicyi* od 1772—1895, Lwów 1897, 4°, 48

504. Ant. Karbowiak, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich część I.* (966—1363), Petersburg, 1898, str. 339.

505. L. Krzywicki, *Przeżytki, przyczynek do psychologii rozwoju społeczn.* Biblioteka Warszawska 1897, lipiec

506. A. Rutot, *Les conditions d'existence de l'homme* et les traces de sa présence au travers des temps quaternaires et des temps modernes en Belgique (Extr. Bull. soc. Anthrop. Bruxelles t. XVI.). 1897, 53 str.

507. L. Tillier, **Le mariage, sa genèse et son evolution,** Paris, 1897, str. 316.

508. G de Mortillet, Grottes ornées de gravures et des peintures, Revue mensuelle de l'école d'anthropologie, Paris, 1898, I. 20—27.

509. Konst. Jireček, *Die Archive von Dalmatien*, Wien, 1897 (Otisk.)

510. H. Jansen, *Verbreitung des Islams* mit Angabe der verschiedenen Riten, Sekten und religiösen Bruderschaften, in den verschiedenen Ländern der Erde 1890 bis 1897, Friedrichshagen bei Berlin, 1897.

511. Gunckel, *The symbol of the hand*, The American Antiquarian 1897 September, October.

512. A. Lincke, *Ueber den gegenwaertigen Stand der Volkskunde*, Dresden, 1897, XV, 92.

513. Bertillon Jacques, *Le problem de la depopulation*, Paris, 1897, 92.

514. Abraham Danon, *Les superstitions des juifs Ottomans*, Mélusine, Paris, 1897, VIII. č. 12., str. 275—281. 1 Epousailles 2. Mariage. 3. Grossesse. 4. Stérilité. 5. Accouchement. 6 Avortement. 7. Enfance. 8. Perte des enfants. 9. Allaitement. 10. Diverses infirmités et affections. 11. Panacées. 12. Accidents. 13. Voyage. 14. Querelle et mésintelligence. 15 Augures et inaugurations. 16. Divers.

515. Ernst von Helbe, *Die Bedeutung des Seeverkehrs für Deutschland*. Leipzig 1898.

516. P. Bahlmann, *Münsterländische Märchen*, Sagen. Lieder und Gebräuche, Müuster i. W. 1898.

517. Friedrich Sesselberg, *Die frühmittelalterliche Kunst der germanischen Volker* unter besonderer Berücksichtigung der skandinavischen Baukunst in ethnologisch-anthropologischer Begründung, Berlin, 1897.

518 U. Benigni, *Una formala magica bizantina*, Roma, 1897, 17 (otisk z Bessarione).

519. F. Tetzner, **Alte Gebräuche, Kleidung und Geräte der Litauer,** Globus. red. Dr. R. Andree. Braunschweig, 1898, LXXIII. No. 7., str. 110 a d. (s illustr.). Na str. 115 vyobrazení křivule (srv. Zíbrt, Rychtářské právo, v Praze, 1896, Č. Lid VI. str. 395.). Tamtéž vyobrazení loučníku, úplně souhlasného s naším českým loučníkem.

520. C. Andler, *Quid ad fabulas heroicas Germanorum Hiberni contulerint*, Turonibus, 1897, 8°, 120 str.

521. Kisak Tamai, *Karawanenreise in Sibirien*, Mit Anhang: Weltreise mehrerer Japaner über Sibirien vor 100 Jahren, Berlin, 1898.

522. Heinr. Frauberger, *Antike und frühmittelalteriche Fussbekleidungen* aus Achmin-Panopolis. Mit 97 Textabbildungen und 25 Tafel, Düssel-

dorf (1898). V 150 číslovaných exemplářích vydáno.

523. Gobineau, **Versuch über die Ungleichkeit der Menschenrassen**, Deutsche Ausgabe von L. Schemann, I, Stuttgart, 1898.

524. Früchtenicht, *Volksdichte im Herzogthum Anhalt*, Mitth. d. Ver. f. Erdkunde in Halle, 1897. Srv. Globus, 1898. B. LXXIII., No. 5, str. 84.

525. Richard v. Pfeifer-Hochwalden, *Die Entwickelung der Landwirtschaft in Slavonien*, Leipzig, 1897. (Dissert.)

526. O. Keller, *Die Schildkroete im Alterthum*, Prag, 1897, 4° 14 str.

527. W. Kroll, *Antiker Aberglaube*, Hamburg, 1897, 43 str.

528. Alfred Hagelstange, *Süddeutsches Bauerleben im Mittelalter*, Leipzig, 1898.

529. Müller, Die Keuschheitsideen in ihrer geschichtlichen Entwicklung und praktischen Bedeutung, Leipzig, 1897.

530. Al. Brückner, *O Piaście*, w Krakowie 1897. (Otisk z XXXV. sv. Rozprav Wydziału histor.-filozof. Akad. Um.) Ukázal jsem již v Č. Lidu VI. 112., že polské rozpravy o Piastovi přirozeně dotýkají se také české minulosti, českého bájesloví, zejména pověsti o Přemyslovi a Libuši. Další příspěvek podává professor slavistiky na universitě berlínské Dr. Al. Brückner. Spisovatel s osvědčenou již střízlivostí a vytříbenou kritičností srovnává pověsti a řády staročeské i staropolské, ovládaje veškerý material se stanoviska historického i, kde třeba, jazykozpytného. Místy šíře rozvádí výklad, jinde odkazuje hojnými citáty k odborným statím. Mimochodem řečeno, těší nás, že při pověsti o Přemyslovi a Piastovi odkazuje na práci Dra. V. Tilla, známou čtenářstvu Českého Lidu z I. ročníku. Výsledek svého bádání shrnuje Dr. Brückner v tato slova: „Analogią polsko-czeską upatrujemy i w podaniach o Przemyśle i Piaście, lecz jak przy innych analogiach, tak i przy tej zachowują się Polacy biernie, t. j. impuls do utworzenia podobnej bajki księżecej wyszedł może z Czech. Około r. 1100 słysząc o początkach czeskich, zapytywali siebie Polacy, np. taki kanclerz Michał jakieżto były początki naszego narodu? uzbierali nieco bajek, jak i mistrz Wincenty przed r. 1200, lecz bajek wielkopolskich, i z nich zszywali początki, kierując się poniekąd analogią podań Przemyslowych. Lecz tradycya bajeczna ani obfitą, ani starożytną nie była, wszystkie jej rysy muszą albo mogą do jedenastego wieku należeć — mitycznego, nawet pogańskiego, zdaje się, nic w nich niema; pamięć „starców“ dosięgała tylko do Semowita, wszystko za nim kryła gęsta mgła. Odznaczały się jednak ta pamięć i to rozmyslanie jednym cennym rysem; nie sięgały one ani potopu, ani Aleksandrą, nie wymyślały początków, jak Kożma lub jak ów starzec u Widukinda, co to i Sasów od niedobitków macedońskich wywodził; tryumf takich wynalazków zostawiały mniej okrupulatnemu mistrzowi Wincentemu. Lecz i w podaniach, czy bajkach zapisanych w Małopolsce (Krakowie), nie uderza żaden rys zbytnią starożytnością, nie traci pogaństwiem, tem mniej mitologią: nawet w „Wandzie“ nic takiego nie odnajdujemy. Po micie staropolskim, prócz jednej lub drugiej nazwy, nic nam nie pozostało; lecz w rozbiór legend topograficznych (Kraka i t. d.) tu się już nie wdajemy.“

531. *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, Nove serije godina II. 1896—97, Urednik Dr. Josip Brunšmid, u Zagrebu 1897. Nový svazek tohoto výborně redigovaného časopisu obsahuje tyto práce: J. Brunšmid, Rimski vojnički diplom iz Bijele Crkve kod Raće (kotar Mitrovački), s vyobrazením uvedeného vojenského diplomu římského na str. 3. Fr. Bulić, Pečat Deodata, opata samostana sv. Stjepana de Pinis pokraj Spljeta. E. Laszowski, Prinosi Hrvata za madžarski narodni muzej u Budimpešti. Týž, Grb (erb) plemena Mogorovića. L. Jelić, Crtice o najstarijoj povjesti Spljeta. J. Brunšmid, Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji (pokračování z I. svazku), s četnými illustracemi. Vjek. Celestin, Neolitska naseobina kod Osijeka. J. Tkalčić, Cistercitski samostan u Tupuskom. J. Brunšmid, Prof. Š. Ljubić (nekrolog). Bohatá směs a kritiky i referáty. Mimo jiné zpráva o Jirečkově studii „Das christliche Element in der topogr. Nomenclatur der Balkanländer, 1897. (Srv. č. 225.)

532. Rud. Kleinpaul, *Die Lebendigen und die Toten* in Volksglauben, Religion und Sage, Leipzig, 1898.

533. Д Новгородскій, Карлсбадъ, Наблюдат. 1897, кн. 9.

534. Н. М. Петровскій, Библіографическія замѣтки о русскихъ журналахъ XVIII. вѣка. Журналъ Мин. Нар. Просв. 1898, č. 315, январь, str. 85—107.

535. *Altislandische Volksballaden und andere Volksdichtungen nordischer Vorzeit*, übertragen von P. J. Willatzen, 2. Aufl., Berlin, 1897.

536. *Časopis Českého Musea*, v Praze, 1897 (red. prof. Ant. Truhlář). Č. Lidu týkají se z bohatého, vybraného obsahu tyto práce: K. V. Adámek, Adamité na Illinecku v XVIII. a XIX. věku. Dr. J. Cvrček, Archiv Jednoty Bratrské v Herrnhutě. Ad Patera, Zbytky staročeského „Vidění Mikulášova", hlaholsky psaného. Fr. Řehoř, Kalendářík z národního života Lemkův. J. Sakař, Solní komora v Týně nad Vltavou. Z. Winter, Konec samostatné university Karlovy. F. V. Vykoukal, Jakých lékův a léčiv poskytuje našemu lidu říše živočišná. Č. Zíbrt, Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea království Českého.

537. *Věstník Královské České Společnosti Nauk*, Třída filosof.-histor.-jazykozpytná, Ročník 1897, v Praze 1898. Z obsahu tohoto ročníku, výborně řízeného od prof. Dra. Jos. Kalouska, vybíráme pro Český Lid: J. Bidlo, Nekrologium polské větve Jednoty Bratrské. J. Čihula, Poměr Jednoty bratří českých k M. Lutherovi. H. Kollmann, O kollektorech komory papežské v Čechách a censu vyšehradském do poč. stol XV., jako výklad k listině kollektora M. Jana z Moravy z r. 1412. A. Kraus, Christe ginádě a Hospodine, pomiluj ny. J. Krejčí, O Uhlandových studiích skandinavských. V. J. Nováček, Matrika kůru literatského v Čáslavi z let 1539—1659 (srv. č. 478.) V. Oehm, Protokoll reformační kommisse konané roku 1628 v krajích Bechynském, Práchenském a Plzenském. A. Patera, Latinské verše o Janovi Roháčovi z XV. stol. V. Schulz, Popis velikého kříže zemského z r. 1480. J. V. Šimák, Hospodářská instrukce Desfourská z r. 1685. Týž, Instrukce kostelníkům, vydaná hejtmanem Hoberkem na panství Svijanském r. 1645 (srv. č. 173 a č. 174). A. Tomíček, Artikulové soudní z arcibiskupského panství Červeno-Řečického 1626 až 1667 (srv. č. 4). Č. Zíbrt, Myslivecké obyčeje a pověry dle šesti rukopisů staročeských (srv. č. 6). Týž, Staročeské obyčeje a pověry mlynářské (srv. č. 258).

538. Етнографічний Збірник, видає Наукове Товариство імени Шевченка Т. III. У Львові 1897. Етнографічні материали з Угорської Руси, Зібрав Володимир Гнатюк. I. Легенди і новелі. Vydavatel, známý našemu čtenářstvu z pochvalného referátu o hirnicích (viz Č. Lid VI. 391) podává výsledek záslužné, dlouholeté sběratelské činnosti své. Zapisoval věrně podle výslovnosti lidové legendy a pověsti. Sbírka tato nabývá zvláštního významu tím, že na konci jednotlivých legend a pověstí jsou zapsány verse z lidové tradice jinoslovanské i cizí, jakož i literárně-historické zprávy a odkazy. Mimo vydavatele také Dr. Ivan Franko některé připojil. Českého čtenáře těší, že vydavatel také v této práci soustavně si všímá československých sbírek a mezi varianty cituje Erbena, B. Němcovou, Dobšinského atd. Rozumí se, že pro studie srovnavací najde každý v bohaté sbírce Gnatjukově žeň vydatnou.

539. В. А. Кожевниковъ, Философія чувства и вѣры въ ея отношеніяхъ къ литературѣ и раціонализму XVIII. вѣка и въ критической философіи, Часть I. Москва, 1897, XVI., 757 str.

540. А. Степовичъ, Славянскія извѣстія, Воронежъ 1897 (referáty o 93 knihách).

541. Basilius Modestor, *De Siculorum origine*, quatenus ex veterum testimoniis et ex archaeologicis atque anthropologicis documentis apparet, С. Петербургъ 1898. О происхожденіи Сикуловъ, на основаніи литературныхъ, археологическихъ и антропологическихъ данныхъ. (Otisk ze Журн. Мин. Нар. Просв. 1897.)

542. В. А. Березниковъ, Поѣздка по норвежской Лапландіи въ 1894 г., С. Петербургъ 1897.

543. A. Löwenstimm, *Aberglaube und Strafrecht*, Ein Beitrag zur Erforschung des Einflusses der Volksan-

schaungen auf die Verübung von Verbrechen. Autorisierte Übersetzung aus dem Russischen. Mit einem Vorwort von Prof. Dr. Jos. Kohler, Berlin, 1897, XV., 232. Srv. rec. prof. Dra. K. Weinholda, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde 1898, I. 108—109.

544. K. L. Jelínek, *Od Bzenca, Obrázky ze Slovácka* (Modré knihovny č. 40), v Praze, 1898. Obsahuje živě psané a místním nářečím oživené obrázky: Do stařečkovy smrti; Maměnko, slyšíte?; Sekáči; Kaňa blatnická; Suchá růže. Do pásma dějového vplétá spisovatel nenucené líčení života slováckého (vhodně a názorně na př. na str. 101 až 104 zobrazuje jízdu králů se všemi říkadly a popisem pestré výzdoby).

545. *O knize Ciszewského* „Künstliche Verwandschaft bei den Südslaven", Leipzig, 1897 (srv. č. 23) referuje kromě jiných J. D. E. Schmeltz, red. časopisu „Internationales Archiv für Ethnographie", Leiden, 1898, str. 35—36 takto: „... giebt uns das Resultat seiner Forschungen im übersichtlicher, leicht fasslicher Weise und zwar, obgleich selbst Pole, nicht in seiner Muttersprache, sondern in gutem Deutsch, wodurch sein Werk auch weiteren Kreisen europäischer Ethnologen zugängig gemacht wird. Wir möchten dies als ein erfreuliches Beispiel bezeichnen, das wir den zahlreichen slavischen Fachgenossen zur Nachahmung in deren eigenem Interesse wärmstens empfehlen und ebenso den Redactionen der in slavischen Idiomen erscheinenden ethnologischen Organen." Tu si kritik zavtipkoval o Česk. Lidu. Netroufám si nijak rozhodovati (srv. Č. Lid VI. 305), v jaké řeči mají se psáti moderní knihy a časopisy vědecké. Je to především privátní záležitostí autorovou, jenž se tu řídí svými tužbami a potřebami. U některého na př. z našich autorů, jenž píše po německu, rozhoduje také to, že sám svým přičiněním se vyloučil až na malé vyjímky z kruhu českých listů odborných a cítí potřebu uleviti si občas nárkem na zneuznání v domovině, nebo tisknouti články, kterýchž žádná redakce domácí pro bezvýznamnost nepřijala, v cizím časopise, kde nemají dostatek prací. To jen mimochodem. Proti tomu však rozhodně dlužno protestovati, aby cizí odborníci, kteří neznají „idiomy" slovanské, osobovali si právo, z patrné neznalosti rozkvětu a výše literatur i kulturních poměrů slovanských vůbec zakazovati nám vydávání slovanských časopisův ethnografických a doporučovali, aby prý se všecko vydávalo řečí cizí, aby tomu mohli rozuměti odborníci, z nichž, jak se toho pokusy děly, kromě exemplářů zasílaných zdarma na výměnu a exemplářů zdarma cizím redakcím zasílaných sotva by se hrstka předplatitelů sebrala. Časopis by tak sice vyhověl požadavkům odborníků cizích, jenom že by dále pro nedostatek předplatitelů vycházeti nemohl. Sta a sta čtenářů a předplatitelů českých nenahradila by hrstka abonentů cizích. Mohu tyto zkušenosti doplniti dalším faktem, že z francouzských obsahů a resumé přikládaných k Českému Lidu, až na Sébillotovu Revue des traditions populaires a časopis The Journal of American Folklore a pod. ani jediný z cizích časopisů, s nimiž se Č. Lid vyměňuje, neuznal za vhodné obsah Českého Lidu otiskovati neb aspoň z něho na články důležité upozorňovati. K čemu tedy pořád výčitky a předpisy?! Ostatně přinášejí cizí časopisy odborné referáty o časopisech maďarských a ruských, vydávaných beze všech resumé německých, přinášejí referáty o časopisech japanských atd. — a je to v pořádku! Patrno z toho, když je dobrá vůle, že se snadno opatří znalec řeči nezvyklé pro referát. Nejlepší toho důkaz podávají věcné, obsažné referáty K. Khamma v Andreově časopisu Globus v Brunšviku o slovanských časopisech a novinkách, jakož i Weinholdův sborník Zeitschrift des Vereins für Volkskunde v Berlíně. Nač tedy znova poučování a výčitky! Český Lid za rostoucího stále účastenství vychází po česku sedmý rok a, dá Bůh, bude vycházeti dále, ať se to líbí komu čili nic, jen když bude prospívati úkolu vytčenému při založení časopisu a bude provázen nadále jako posud živým zájmem a horlivým účastenstvím spolupracovnictva i čtenářstva jakožto ústřední orgán lidovědy československé, jakožto oblíbená četba kruhův odborných i četba přístupná nejširším vrstvám českého čtenářstva. Jiných tužeb a potřeb redaktor Českého Lidu neměl a nemá.

546. Ernst W. Kraus, *Faustiana aus Böhmen*, Weimar 1898. (Sonderabdruck aus der Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte, herausgeg. von Dr. M. Koch.) Prof. Dr. A. Kraus vydal r. 189 spis „Das böhmische Puppenspiel vom Doktor Faust. Abhandlung und Uebersetzung", Breslau 1891. V nové studii podává vlastně pokračování této práce v těchto statích: 1. Zur Volkssage. 2. Die Volksbücher. 3. Das Volkslied. 4. Zum Puppenspiel. V 1. stati jde o poměr pověstí staročeských o Žytovi (Zito, Žito) k pověsti o Faustovi „Die Frage nach den Quellen der Zytogeschichten bleibt somit noch offen; an eine historische Grundlage wie bei Faust ist schwerlich zu denken; gewiss bleibt jedoch, dass diese Anekdoten selbst zu den Quellen des ältesten Faustbuches gehören. In die lebendige Volkstradition ist Zyto nicht übergegangen." V 2. stati vyšetřuje Dr. Kraus poměr staročeského vydání Historie o Faustovi od Karchesia z r. 1611 (srv. Zíbrt, Květy XV. 340 a d.; Č. Lid III 63) k německým historiím o Faustovi důkladným rozborem obsahu památky české a památek německých. Zajímavý je důkaz, že novější české knížky o Faustovi, vydané od V. R. Krameria a potom často, vydávané v známé Škarniclovské tiskárně v Skalici na Slovensku, pořízeny jsou na základě Kurzova německého zpracování pověsti o Faustovi a nemají souvislosti se starší českou Historií o Faustovi od Karchesia. Pokud se týče poměru knížky Karchesiovy, vede si Dr. Kraus takto: A = vydání z r. 1587; C = vyd. z roku 1589; D = Berlínské vydání z r. 1590. „... Wir könnten nun einen verlorenen Druck annehmen, welcher bereits alle bibliographischen Kennzeichen von C, seine Pluskapitel, aber noch den Text von A besessen hätte; auf diesem selben Drucke könnten dann C und D beruhen. Wenn aber diese wenigen Stellen zur Begründung einer solchen Annahme nicht hinreichen sollten, wie ich selber glaube, so bleibt nichts übrig als anzunehmen, dass Carchesius zwei Texte zu gebote standen, der von A2, dem er getreu folgte, und der von C, dem er die äussere Einrichtung und die sechs Pluskapitel entnahm. Dann wäre es auch nicht mehr unerklärlich, wenn er zufällig oder absichtlich an einigen Stellen des Textes C gefolgt wäre. Auch diese Annahme ist weit entfernt alle Schwierigkeiten zu beseitigen, man denke nur, welch seltsames Schicksal der Druck C gehabt hätte: Carchesius und D entlehnen ihm gleichmässig die Erfurter Kapitel, lassen aber seinen sonstigen Text ruhig liegen und folgen dem Texte von A. Ist das nicht ein allzu merkwürdiger Zufall?" Ve 3. oddílu dokazuje spisovatel přesvědčivě, že česká píseň o Faustovi otištěná v Českém Lidu 1896 V. 426—429 od Dra J. Jakubce, byla podkladem a originalem k písni německé o Faustovi ze zač. XVIII. stol. Srv. studii Dra A. Krausa, O české písni Faustovské, Český Lid VII. 265 a d. Ve 4. stati pojednává o české loutkové hře divadelní. Srovnavací studií touto přispěl spisovatel znamenitě k řešení otázky o zpracování látky o Faustovi v české literatuře a v českém podání lidovém. Rozbor obsahu, poměr českých prací k německým, vzájemný pak poměr českých zpracování, vše to probral spisovatel s příkladnou zevrubností a nestrannou kritičností. Článek Krausův, zosnovaný na pevných základech srovnavacího studia methodou moderní, učiní přítrž všelikým dohadům bezpodstatným, jimiž u nás bývala otázka o Faustovi rozluštována. K nejšťastnějším výsledkům studie Krausovy patří ovšem překvapující důkaz, že německá píseň byla přeložena z české.

547. *Table analytique et alphabétique des cinq premiers volumes de Wallonia* I. 1893, II. 1894, III. 1895, IV. 1896, V. 1897, Liége 1898. Důležitý, zevrubný rejstřík k časopisu Wallonia, Recueil de littérature orale, croyances et usages traditionells, fondé par O. Colson, Jos. Defrecheux et G. Willame, jenž laskavostí redakce byl Č. Lidu zaslán.

548. V. Chauvin, *Pacolet et les mille et une nuits* Wallonia, 1898, VI č. 1—2, str. 5—19.

549. Helena Windakiewiczowa, *Rytmika ludowej muzyki polskiej*, Wisła, 1897, 716—737. Znamenitá studie s četnými ukázkami melodií.

550. J. Talko-Hryncewicz, Kilka słów o medycynie tybetańskiej i jej stosunku do folkloru, ibid., 781 až 798.

550. Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ 1898 г., Томъ III. книжка 1., С. Петербургъ 1898. Obsah pečlivě redigovaného tohoto časopisu: А. А. Шахматовъ, Къ исторіи удареній въ славянскихъ языкахъ (týká se též českého přízvuku). В. В. Сиповскій, Къ литературной исторіи „Писемъ русскаго путешественника“ (pokračování, osvětleny jsou prameny cestopisného líčení Karamzinova). А. А. Шахматовъ, Отзывъ о сочиненіи: Eug. Ščepkin, Zur Nestorfrage. П. А. Сырку, Критическій отзывъ о книгѣ: Sava Chilandarec. Rukopisy a starotisky Chilandarské (Otisk z Věstníka Král. České Spol. nauk 1896). Евг. Будде. Замѣтка о городѣ Кононовѣ нашей лѣтописи. А. Яцимирскій, Мелкіе тексты и замѣтки по старинной славянской и русской литературѣ III.—VI. В. Н. Щепкинъ. Разсужденіе о языкѣ Саввиной книги. В. Ѳ. Миллеръ, „Великорусскія народныя пѣсни“, изданы А. И. Соболевскимъ, III. 1897. Дм. Абрамовичъ, Къ вопросу объ источникахъ Несторова Житія преп. Ѳеодо ія Печерскаго. П. С. Усовъ, Языкъ приугорскихъ портныхъ. В. П. Чернышевъ, Списокъ словъ портновскаго языка. Н. Петровскій, Библіографическое недоразумѣніе (týká se divadelní hry XVII. věku „Алексѣй, Божій человѣкъ“). Bibliografie. Приложеніе: А. Шахматовъ, Матеріалы для изученія великорусскихъ говоровъ. V. Извлеченія изъ сообщеній на Программы (I и II.) для собиранія особенностей народныхъ говоровъ сѣверно- и южновеликорусскаго нарѣчія (č. 33—40).

551. Franz X. Grössl, *Die Länge Mariae*. Zeitschrift für österreich. Volkskunde, III. Wien und Prag, 1897, str. 356—367. K pověře o délce Kristově, o které jsem napsal zvláštní rozpravu (srv. Č. Lid IV. 49.) přistupuje pověra obdobná o délce Panny Marie. Grossl píše o tom: „In unserer Zeitschrift ist an zwei Stellen einer eigenthümlichen, in früheren Zeiten vielfach verbreiteten religiösen Vorstellung Erwähnung geschehen, wonach die Körperlänge heiliger Personen, als Längemass ausgedrückt, eine gewisse religiöse Verehrung genoss und im Ansehen eines Wundermittels gegen verschiedene Übel und Gefahren stand. Band I. S. 275 f. bespricht H. Dr. J. Karásek einen Aufsatz des H. Dr. Č. Zíbrt, der über den Aberglauben handelt, welcher sich an die Länge Christi knüpft. Diese Bemerkungen haben seinerzeit unseren seither verstorbenen Ausschussmitglied Reg.-Rath. Dr. A. Ilg auf S. 330 f. desselben Bandes d. Z. veranlasst, einige Zusätze zu diesem Gegenstande aus dem reichen Schatze seines kunstgeschichtlichen Wissens beizusteuern. Er wies nach, dass die Körperlänge Christi (Longitudo Christi) sogar noch auf edleren künstlerischen Darstellungen des 17. und 18. Jahrhunderts erscheint, was immerhin einen guten Begriff von der Volksthümlichkeit dieser Vorstellung gibt. Es ist mir nun durch Auffinden eines Gebetstreifens, welcher die Länge Mariae darstellt, gelungen, den Nachweis zu erbringen, dass sich die gleiche Verehrung auch auf das Körpermass anderer heiliger Personen als Christus selbst, erstreckt hat.“

552. H. Łopaciński, *Najdawniejsze świadectwo polskie o wróżbach w wigilję św. Andrzeja*, Wisła, Warszawa, 1897. XI 4. str. 6, 41—645. Spisovatel podává zajímavé doklady o milostné věštbě na sv. Ondřeje v památkách staropolských i z nynějšího podání lidu polského. Při tom podle chvalitebného již zvyku svého srovnává polské obyčeje s obyčeji jinoslovanskými a cizími. Z českých prací dovolává se dokladů, které podepsaný sebral v knize: Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje a Seznam pověr a zvyklostí pohanských.

553. Етнографічний Збірник, видає Наукове Товариство Імени Шевченка Т. III. У Львові 1897. Етнографічні материали з Угорськоі Руси. Зібрав Володимир Гнатюк. I. Легенди і новелі. Vydavatel, známý našemu čtenářstvu z pochvalného referátu o lirnicích (viz Č. Lid. VI. 391.), podává výsledek sběratelské činnosti své mezi Rusy uherskými. Zapisoval věrně podle výslovnosti lidové legendy a pověsti. Sbírka tato nabývá zvláštního významu tím, že na konci jednotlivých legend a pověstí jsou zapsány verše z lidové tradice jinoslovanské i cizí, jakož i literárně-historické zprávy a odkazy. Mimo vydavatele také Dr. Ivan Franko ná-

které připojil. Českého čtenáře těší, že vydavatel také v této práci soustavně si všímá československých sbírek a mezi varianty cituje Erbena, B. Němcovou, Dobšinského atd. Rozumí se, že pro studie srovnavací najde každý v bohaté sbírce Hnatjukově žeň vydatnou.

554. Літературно-Науковий Вістник, У Львові, 1898, I. (srv. Č. Lid VII. 235.). Z obsahu: Ол. Кониський, Обшир і людність України російської.

555. В. Истринъ, Къ вопросу о „Снѣ царя Іоаса", По поводу статьи проф. Мочульскаго, Журналъ Мин. Нар. Просвѣщенія, С. Петербургъ, 1898, č. 315, февраль, str. 300—308.

556. Krist. Nyrop, *Kulturhistoriske Skitser I Kysset og dets historie*, Kobenhavn, 1897, 292 str. Rozmarné historické čtení o hubičce a líbání.

557. Max Esser, *An der Westküste Afrikas*, Wirtschaftliche und Jagd-Streifzüge, Berlin, 1898, VIII, 255, 11 tab., 2 mapy.

558. Konst. Jireček, *Budai ötvös hagyatéka 1505-ben*, Archaeologiai Ertesitö, Budapest, 1897, str. 454—456. Inventář zlatníka v Budině z r. 1505, nalezený od prof. Dra. Konst. Jirečka v Dubrovníku, kdež jsou vyjmenovány klenoty a výzdoby krojové z doby řečené.

559. E. Kunik, *Lęchica*, Pogląd krytyczny na dotychczasowe traktowanie kwestyi lechickiej, Lwów, nakladem redakcyi Kwartalnika Historycznego 1898. (Otisk z Kwart. Histor. XII. 1.) Po spisu Antonína Maleckého „Lechici w świetle historycznej krytyki", Lwów, 1897, přihlašuje se o slovo ve sporné otázce známý učenec ruský Kunik. Otázka ta souvisí též s nejstarší historií českou, s výkladem názvu Čech a Lech; také čeští historikové a jazykozpytci pokoušeli se otázku tu rozřešiti. Upozorňuji na kritickou studii Kunikovu.

560. L. Kropf, *Balbinus tudósítása a régi kun-iras állítólagos maradványairól*, Archaeologiai Ertesito, Budapest, 1897, str. 368—371. Týká se zmínky Balbínovy, Epitome Historica Rerum Bohemicarum, Prague, 1677, o nápisu rázu kumanského.

561. Zd. V. Tobolka, *J. Cergettiho Historia Chrudimská*, Český Časopis Historický, 1898, IV., 1. č. str. 60—61. Rukopis chován je v archivě Musea Chrudimského a zasluhuje pozornosti pro hojná vyobrazení krojů a pod. Spisovatel odkazuje na životopisy Cergettiho od A. Rybičky, O starožitnostech a umělcích Chrudimských, Č. Č. Musea, 1848, 499, a Riegrův Slovník naučný, II., 102. Zmínky zasluhovala stať „Chrudimský malíř Josef Cergetti", Lumír, 1860, X. díl 2., str. 1049.

562. J. L'. Holuby, *Z mojich ziackich časov prešporských*, Turč. sv. Martin, 1898. Otisk ze Slov. Pohl. Čtenář, jenž zná lidovědné příspěvky váženého spolupracovníka našeho, přečte si s chutí a se zájmem vzpomínky jeho na studentská léta.

563. V. A. Francev, *Rusové v Čechách za válek Napoleonských*. (Otisk z Č. Č. Musea), v Praze, 1898. V úvodě důležitá data o kulturních stycích ruskočeských. Výklad o pobytu Rusů v Čechách a jejich uvítání sestaven je na základě podivuhodné sečtělosti souvěkých zpráv ruských i českých.

564. H. S. Vodskov, *Sjoeledyrkelse og naturdyrkelse*, Bidrag til bestemmelse af den mytologiske metode Rig-Veda og Edda, Kobenhaven, 1897, CXLIX, 560 str. Referuje Th. A. Müller, Dania, 1898, V., 1., str. 61—64.

565. H. F. Feilberg, *Den fattige mands snaps*, Dania, 1898, V., 1. str. 17—47. Kapitolky z dějin pijanství.

566. Janko Barlè, **Moravski Hrvati**, Prosvjeta. U Zagrebu, 1898, VI., č. 6, str. 196—198. Oznámil jsem již v Č. Lidu VII., č. 4. str. 328, jak živý zájem vzbudila studie P. Al. Malce o moravských Chorvatech v Č. Lidu uveřejňovaná, a že byl touto prací povzbuzen historik jihoslovanský Janko Barlè k sestavení článku o témž předmětě. Dlouho neotálel s prací. Mám před sebou jeho rozpravu o moravských Chorvatech, do níž jsou vloženy dvě illustrace Chorvatů moravských z Č. Lidu VII., str. 81 a 82. V úvodních slovech dovolává se jiné studie, prof. Gj. Kutena „Medju moravskimi Hrvati", Vienac. u Zagrebu, 1887, str. 58, 78, 90, 104, 119, 139, 152, 167, 185, 203, 216. Barlè podává historii Chorvatů usedlých na Moravě. Píše pak o nich s láskou a nadsením, že se udrželi tak dlouho jako ostrůvek v přívalu cizoty kolem. Při tom chválí spisovatele naší studie. Za zásluhu pokládá, že vydal společně s Fr. Venudou pro svoje

osadníky modlitby a zpěvník v chorvatštině „Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi“, Uredili Alois Malec, župnik v Gutfjeldu, i Franjo Venhuda, bivši župnik v Sarajevskom Polju, 1895. Tisak benediktinske tiskare v Brnu, 8°, str. 292. Vybírá pak Barlè význačnější místa z článku Malcova z Českého Lidu s tímto úvodem: „O moravskim se je Hrvatima vec i kod Čeha više toga pisalo, no podrobnu monografiju o njih počeo je priobćivati već gore spomenuti Alojzije Malec u izvrstno uredjivanom českom narodopisnom listu „Českom Lidu“. Pisac, koji kao duhovni pastir već više godina medju njimi boravi i koji je imao kao takao najviše prilike, da potanko upozna njihov jezik, običaje i njihov život, zaista će moći pružiti najvjerniju sliku naše moravske braće. Upozorujem i hrvatsko občinstvo na ove crtice... Scienim, da mi je bila dužnost upozoriti čitatelje na ovo djelce, koje će bez dvojbe zanimati svakog sviestnog hrvatskog domoljuba...“ Barlè vyzývá čtenáře chorvatské, aby posílali na adressu faráře P. Al. Malce v Gutfjeldu populárně psané knihy chorvatské pro bratry tamější. „... A uz to valjalo bi im podati što više duševne hrane, dati im hrvatske knjige, za kojimi toliko uzdišu, pa bi iz tih knjiga crpali nove snage, nove okrepe. Napokon i na nama je, da ne zaboravimo posve na to svoju odaljenu braću te da im svojim zanimanjem za nje pripomognemo k dalnjem obstanku. Ta braća smo!“

567. **Sborník okresu hlineckého**, část III. Ph. Dr. Emil Sekera: Přírodní poměry. J. Střítěžský, J. Trojan a Fr. Vohralík: Zemědělské poměry. S 2 mapama, v Praze 1898, 46. O první části tohoto Sborníku, jež obsahovala místopisný, statistický, dějepisný a národohospodářský obraz okresu hlineckého z péra JUDra. K. V. Adámka, podal jsem již (viz č. 3.) zevrubnou zprávu. První části týkají se dodatečně dvě mapy okresu hlineckého, dějepisná a politická, kteréž podle pečlivého návrhu JUDra. K. V. Adámka provedl Jos. Homolka, kr. uherský kartograf. V části II. doplněn je celkový obraz hlineckého okresu vylíčením přírodních poměrů od Dra. Emila Sekery, professora gymn. v Pelhřimově, a vylíčením poměrů zemědělských od učitelů hospodářské střední školy v Chrudimi, J. Střítěžského (část o osevu), J. Trojana (o umělých hnojivech) a Fr. Vohralíka (o ovocnářství). Brzo-li se dočkáme podobného, podle vzorné monografie hlinecké upraveného popisu jiných okresů?

568. **O bibliografii české historie a lidovědy**, chystané do tisku od redaktora Českého Lidu, píše Dr. E. Muka, Łužica, Budyšin, 1898, č. 3: „Znaty češki stawiznar a wudawar časopisa Český Lid, k. dr. ph. Čeněk Zíbrt w Prazy zestajuje bibliografiju češkeje historije a trjeba za nju też nuzuje dospołny zapis napismow historiskich dźěłów a nastawkow wo Łužicach... My wozjewjamy tu tutu jeho prostwu, kotraž je też za naše serbske stawizny tak ważna, wulcy rad a napominamy tu najnależnišo našich młódšich Serbow a ivosebje našich studentow, zo bychu so hnydom a zahoriće do žadaneho dźěła podali a za tón wotpohlad předewšěm łužiske a sakske stawizniske zběrniki wučerpowali.“ — Také redaktor časopisu Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesien, Dr. K. Schober, v II. roč. (1898), str. 198, uznal za vhodné na tuto chystanou bibliografii upozorniti a vyzvání podobné připojil.

569. *Dictionnaire biographique international des folkloristes contemporains*, contenant tous les folkloristes notables des deux mondes avec leur portrait, leurs nom, prénoms et pseudonymes, le lieu et la date de leur naissance, leur famille, leurs études, leurs debuts, leurs fonctions successives, leurs grades, titres et décorations, leurs écrits et les indications bibliographiques qui s'y rapportent etc. Publié sous la direction de M. Henry Carnoy, Paris, 1898, Volume I. 1. partie, fascicules I—XI. O tomto slovníku se životopisy folkloristů nynějších podal jsem již zprávu v Č. Lidu. V. Myšlénka to není zlá, totiž pro vydavatele. Vždy se najdou při nynější takořka modní oblibě lidovědného studia mnozí, kteří rádi si zakoupí za několik franků místo pro svůj životopis, a když přidají o nějakých 10 franků více, zaskví se v slovníku i jejich podobizna. Vhodná a poměrně dosti laciná příležitost k zajištění slávy spisovatelské. U některých vynikajících

folkloristů, zdá se, redakce si opatřila biografie, aby jmény skutečně zasloužilých pracovníků dodala podniku žádoucí vážnosti a opravdovosti.

570. F. V. Vykoukal, **O snech a výkladech snů**, Praha, nákladem F. Šimáčka, 1898, cena 50 kr. Spisovatel podává tu poutavou četbu, kterou, myslím, nikdo neodloží, dokud dokonce knížku nepřečte. Je to vastně čiperně psaná causerie na způsob Nerudových statí o snu a výkladech snů, o snářích, kdež střídá se psychologický výklad snů s kulturně historickým líčením, jak se od dob nejstarších sny vykládaly, a přihlíží se pak, jak lid náš prorokuje ze snů dobré i zlé věci. Čtenář zabraný do lákavé četby, ani nepozoruje, když si nevšimne udajů literárně-historických pod čarou, jaké sečtělosti a jak bystrého rozhledu vyžadovalo sestavení knížky, ladně vypravené a případně ozdobené na vkusné obálce. Také se asi širší kruhy čtenářstva málo budou o to starati, že spisovatel všeho nevyčerpal. Ze středověké literatury byl by našel sílu dokladů, jak církev zakazovala pohanské věštby ze snů. Srv. Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z XIII. věku, v Praze, 1894, str. 89. Toho ovšem čtenář populárního kulturně-historického obrázku nebude želeti. Půjde každému o zábavné poučení, a snad leckdo i z těch čtenářů, kdož jsou přesvědčeni o „babských snářích", v dobré náladě třeba žertem nahlédne do rejstříku pečlivě sestaveného, věcného, jak si má ten neb onen sen vykládati. Najde si potom výklady starověké, středověké i z doby nové, a najde výklady, jak lid nás si z jednotlivých snů prorokuje.

571. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Na svijet izdaje Jugoslav. Akademija znanosti i umjetnosti, II. Uredio Dr. Ant. Radić, u Zagrebu 1897. Obsah rozdělen na 3 části: I. Dr. A. Radić, Osnova za sabiranje i proučavanje grade o narodnom životu (srv. náš referát o výborném tomto dotazníku č. 22.), II. Josip Lovretić (i Jurić Bartol), Otok, Narodni život i običaji. Slovem i četnými vyobrazeními líčí spisovatel život vesnický v osadě Otoku ve Slavonii v kraji vinkovackém. Seznamuje nejdříve s přírodními poměry a pak se všemi stránkami života lidu tamějšího do nejmenších podrobností. Illustrace vhodně zvolené a připojené melodie dobře doplňují popis. Monografie J. Lovretiće, s jehož sympatickou tváří Dr. Radić seznamuje, podává důkaz, jaké ovoce přináší soustavné sbírání v určitém okršku, jež beze všech fantastických theorií a výkladů přestává na vytčenem úkolu, podati zaokrouhlený, úplný celek, úplný národopisný obraz určité osady. Lovreticova monografie je zdařilá práce, plná zajímavých detailů. Vedle rozpravy Radićovy tvoří skutečnou ozdobu tohoto svazku. V III. části referuje Dr. A. Radić o novinkách, o knihách i časopisech. O Č. Lidu referuje mimo jiné: „. . . Izdaće je upravo bogato ilustrovano, a bibliografijski je dio osobito posuno i obilno ureden." Zvláštní pozornost věnoval Dr. Radić článkům Dra. V. Tille, Český Lid, III. 201—210, 317—321, IV. 116—118, z nichž podává hlavní myšlénky. Na konec několik řádek pro domo nostra. V odpovědích redakce adresována je jedna: „G. Dru. Č. Zíbrtu." Týká se poznámek, jež jsem připojil jakožto zkušenosti redaktorské za 6 let u příležitosti referátu o I. svazku Zbornika. Neměl jsem zlé vůle a křivditi jsem Dru. Radićovi nechtěl. Jen jsem vycházel z narážky jeho o vědeckosti a populárnosti časopisu lidovědného. Další stesk netýkal se Zbornika a je mi líto, byla-li upřímná slova moje jinak vykládána. Toto prohlášení, doufám, postačí, aby přátelské styky naše s redaktorem Zbornika nebyly nadále rušeny nějakým nedorozuměním. Odpověď Dra. Radiće zní takto: „Obznanujući I. sv. našego „Zb." (Český Lid, VI. 403—405) kazao je g. Dr. Č. Zíbrt, urednik Č. L. (uz lijepo priznanje i pohvalu „Zbornika" i mojih referata) govoreći o mojim referatima i bibliografiji mnogo toga na krivu, moju adresu. Ja s prijatelskim nama češkim kolegom ne cu polemizovati, jer velik dio onoga, protiv česa se on tamo bori, nije moje mišleńe. Ja sam naročito kazao (Zb. I. 319, nota), da nakladnik i redakcija „Č. L." najbole znadu, kako im je najzgodnije . . . Milo mi je u ostalom, a to spominjem i na drugome mjestu, što je „Č. L." pridržao u programu samo narodoznanstvo."

572. A. H. Веселовскій, Психологическій параллелизмъ и его формы въ отраженіяхъ поэтическаго стиля,

Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, С. Петербургъ, 1898, ч. 316, мартъ, str. 1—80. Spisovatel dobře již známý našemu čtenářstvu v nové srovnavací studii všímá si též československých písní. (Srv. str. 16: Koulelo se, koulelo; Červená růžičko; Sil jsem proso na souvrati; Travičko zelená; Teče voda skokem; Zpíval ptáček na karlátce; Aj zakukala zezuleňka. — Srov. str. 95: Už ty vršky zeleňajú; Záhon petržele, záhon mrkve. — Str. 66. U našeho jezera.) Též otisk.

573. Великоруссъ въ своихъ пѣсняхъ, обрядахъ, обычаяхъ, вѣрованіяхъ, сказкахъ, легендахъ, Матеріалы собранные и приведенные въ порядокъ П. В. Шейномъ, томъ I. выпускъ 1., С. Петербургъ, 1898, str. XXVII, 376.

574. А. Н. Неустроевъ, Указатель къ русскимъ повременнымъ изданіямъ и сборникамъ за 1703—1802 гг. и къ историческому розысканію о нихъ, С. Петербургъ, 1898, XVI, 808.

575. Н. Г. Мижуевъ. Очеркъ развитія и современнаго состоянія средняго образованія въ Англіи, С. Петербургъ, 1898.

576. Т. Догуревичъ, Свѣтъ Азіи. Распространеніе христіанства въ Сибири (Дешевая библіотека русскаго паломника, Изданіе Н. П. Сойкина), С. Петербургъ, 1897.

577. С. Г. Рыбаковъ. Музыка и пѣсни уральскихъ мусульманъ съ очеркомъ ихъ быта. 204 мелодіи съ текстами и русскимъ переводомъ, Характеристики музыкантовъ и очерки путешествія, Два приложенія. Съ картою Уфимской и Оренбургской губерніи и съ портретомъ башкира музыканта, С. Петербургъ, 1897. (Записки Импер. Академій Наукъ, Mémoires VIII. série. По историко-филологическому отдѣленію Т. II. No. 2.)

578. П. Кампфмейеръ. Очерки изъ исторіи нѣмецкой культуры, Перев. съ нѣм. А. М. Гердъ, С. Петербургъ, 1898.

579. А. Пыпинъ, Исторія русской литературы. II. Древняя письменность. Времена московскаго царства. Канунъ преобразованія. С. Петербургъ, 1898.

580. Н. С. Тихонравовъ, Сочиненія, II. Русская литература XVII и XVIII вѣка, Москва. 1898.

581. Х. Лопаревъ, *Ἅπαντα τὰ Ῥωμαιορρωσσικά*, Summa Rerum Romaeorrhossicarum. Греки и Русь. Оглавленіе приготовленнаго къ печати полнаго собранія историко-литературныхъ и археологическихъ данныхъ для сужденія о характерѣ русско-византійскихъ отношеній въ хронологическомъ порядкѣ съ древнихъ временъ до 1453 г., С. Петербургъ, 1898.

582. П. Струве, Свобода и историческая необходимость, Вопросы философіи и психологіи, С. Петербургъ, 1897. — Srv. téhož Еще о свободѣ и необходимости, Новое Слово, 1897.

583. Позада, Современныя ученія о происхожденіи семьи, общества и государства, Москва, 1897.

584. М. М. Ковалевскій. Соціологія и соціологи, Сборникъ въ пользу недостат. студ. Моск. Унив., Москва, 1897.

585. В. Катковъ, Къ теоріи общества, Русское Богатство, 1897.

586. Н. Іорданскій, Къ вопросу о теоріи общества, ibid., 1897.

587. Н. Карѣевъ, Задачи соціологіи и теоріи исторіи, Новое Слово, 1897.

588. Н. Карѣевъ, Экономическій матеріализмъ и закономѣрность соціальныхъ явленій, Вопросы философіи и психологіи, 1897.

589. Миша Петровић. Чешка етнографска изложба, 1895 године. Прештампано изъ „Просветнога Гласника", Београдъ, 1896.

590. С. Булгаковъ, Законъ причинности и свобода человѣческихъ дѣйствій, Новое Слово 1897.

591. С. Ан-скій, Идеализмъ и матеріализмъ въ исторіи, Новое Слово, 1897.

592. Л. Б борыкинъ, Попытка соціологической системы, Русская Мысль. 1897.

593. О. Петерсонъ и Е. Балабанова, Западно-европейскій эпосъ и средневѣковой романъ, II. томъ, С. Петербургъ, 1898, XVI, 308 str.

594. А. Бартъ, Религія Индіи, Переводъ подъ редакціей и съ предисловіемъ кн. С. Трубецкаго. Москва, 1898, 346 str.

595. Кроненбергъ, Философія Канта и ея значеніе въ исторіи развитія мысли, Съ портр. Канта. Перев. съ нѣмецкаго В Щегловой, С. Петербургъ, 1898, str. 121.

596. К. Мичикурн, Антронологическіе этюды. Психо-физіологическое изслѣдованіе, Изд. 2., Москва, 1898, 53 str.

597. І. Черпановъ, О свободѣ воли, Миръ Божій, 1897, Октябрь.

598. J. M. Baldwin, *Die Entwickelung des Geistes*, Leipzig, 1898

599. Р. Андерсонъ, Исторія вымершихъ цивилизацій востока, Перев. съ англ., Москва, 1898.

600. Э. Мейеръ, Экономическое развитіе древняго міра, Перов. съ нѣм. С. Петербургъ, 1898.

601. Cogho, **Die Walen oder Wenediger im Riesengebirge,** Mittheilungen der Schles. Gesellschaft für Volkskunde, Breslau, 1898, V. str. 1 až 7. Srv. studii Dra. V. Tilla v Českém Lidu, VII.

602. **Bunte Bilder aus dem Schlesierlande,** Herausgegeben vom Schlessischen Pestalozzi-Verein, Bresslau, 1898. Mimo jiné články: Regell, Der Name des Riesengebirges.

603. Friedr. Schneider, *Mittelalterliche Goldfiebeln*, Ein Fund aus dem Boden von Mainz, Jahrbuch der kön. preussischen Kunstsammlungen 1897. sv. 18. str. 170—180.

604. Seraf. Rocco, *Il mito di Caronte nell'arte e nella letteratura*, Torino, 1897, str. 124.

605. A. Weber, *Médecine populaire*, Recettes du XVII siècle, Wallonia, Liège, 1898, V. č. 3, 25—32.

606. M. Vignes, *La science sociale* d'après les principes de La Play et de son école, Paris, 1897.

607. John Robertson, *Buckle and his critics*, London, 1897.

608. Rappoport, *Zur Charakteristik der Methode und Hauptrichtungen der Philosophie der Geschichte*, Bern, 1897.

609. V. Pareto, *Il compito della sociologia fra le scienze sociali*, Rivista ital. di sociologia, 1897.

610. Giddins, *The theory of socialization*, A Syllabus of sociological principles, New-York, 1897.

611. A. Cartellieri, *Evolution und Geschichte*, Preuss. Jahrbücher, 1897.

612. Blackmar, *The story of human progress*, London, 1897.

613. Marcel Bernès, *Sociology et morale*, Paris, 1897.

614. Beaurin-Gressier, *La science et l'art en sociologie*, Revue internat. de sociologie, 1897.

615. A. Asturado, *La sociologia e suoi metodi* e le sue scoperte, Genova, 1897.

616. Westermark, *Methode pour la recherche des institutions préhistoriques*, Revue internationale de sociologie, Paris, 1897.

617. O. Thon, *The present state of sociology in Germany*, American Journal of Sociology, 1897.

618. A. Pilo, *I gruppi sociali umani e la legge di loro evoluzione*, Geneva, 1897.

619. L. Labriola, *Del materialismo storico*, Roma, 1896. — Essai sur la conception matérialiste de l'histoire. Paris, 1897.

620. K. Lamprecht, *Der Ausgang des geschichtswissenschaftlichen Kampfes*, Die Zukunft, 1897.

621. Kautsky, *Was will und kann die materialistische Geschichtsauffassung leisten?* Neue Zeit, 1896—97.

622. O. Hinze, *Ueber individualistische und kollektivistische Geschichtsauffassung*, Historische Zeitschrift, 1897.

623. E. Klebs, *Eine französische Geschichtstheorie*, ibid., 1897.

624. Al. Groppali, *Un proposito di una recente publicazione sul materialismo storico*, Roma, 1897.

625. Gustav Schmidt, *Aus dem Fichtelgebirg*, Sagen und Sitten, I. Band. Mythologisches, Hof, 1897.

626. V. Myskovszky, *Memorandum* pusztuló nemzeti müemlékeink megóvása és fentartása érdekében, Kassa, 1898 (pamětní spis o pustošení památek v Uhrách).

627. W. Kroll, *Antiker Volksglaube*, Rhein. Museum, 1897, 52. sv. str. 338—347

628. O. Seeck, *Geschichte der Untergangs der antikes Welt*, I. 2. vyd. Berlin, 1897.

629. L. Duchesne, **Origines du culte chrétien,** Étude sur la liturgie

latine avant Charlemagne, 2. vyd., Paris, 1898, 8°, VIII, 535.

630. F. Schrader, *Gaule et France*, Cours d'anthropologie géographique, Revue mensuelle de l'élole d'anthropologie, Paris, 1898, str. 73 až 85.

631. Merton Leland Miller, *A preliminary study of the Pueblo of Taos New Mexico*, Chicago, 1898, Dissert., str. 48. Spisovatel podává tu výsledek svých výzkumů anthropologických a ethnografických, konaných v létě r. 1896. Seznamuje podrobně s údolím Taos v Novém Mexiku, s poměry přírodními, s historickým vývojem obyvatelstva tamějšího. Rozebírá nářečí a usuzuje o původu tamějších Indianů Zevrubně pak popisuje kulturní poměry, společenské mravy, představy náboženské, mythy a tradici. Monografie tato je methodicky důležitá. Poučuje, jak spisovatel dovedl spojiti výsledky svého badání s výtěžky studií o téže látce. Připojené illustrace dobře objasňují popis krajiny, staveb i obyvatelstva. Kvituji zároveň laskavou vzpomínku, kterou autor provázel ze zámořské končiny zásilku své knihy redakci Č. Lidu.

632. K. Lamprecht, *Die Entwickelung der deutschen Geschichtswissenschaft vornehmlich seit Herder*, Beilage zur Allgem. Zeitung, 1898, No 83. 15, dubna.

633. Rosmael Fr., **Schlesische Holzkirchen** (s vyobrazením kostela v Bystřici), Mittheil. der k. k. Central-Commission, Wien, 1897, č. 4, str. 230.

634. R. Briebacher, *Die Herkunft der Rumänen*, Hermannstadt, 1897. (Progr.)

635. W. v. Schulenburg, *Märkische Alterthümer und Gebräuche*, Verhandl. Berl. Anthrop. Ges., 1897, str. (429) a d.

636. W. v. Schulenburg, *Die Knotenzeichen der Müller*, ibid. (491 až 494). s illustracemi.

637. W. v. Schulenburg, *Die Feuersprung zu Johanni*, ibid. (194 až 495).

638. W. v. Schulenburg, *Die Howölfel, ein Neujahrs-Gebäck*, Schutzmittel gegen Viehseuche und Blitz, ibid. (496).

639. W. v. Schulenburg, *Der erste Nagel im Hause*, ibid (496 až 497).

640. W. v. Schulenburg, *Trudenfuss bei Wilshofen in Bayern*, ibid. (600—602).

641. *Folk-tale concerning Jesus Christ*, The Folk-Lore, London, 1897, VIII. č. 4. December.

642. G. Ferraro, *La casa nel folk-lore*, Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari, Palermo, 1897, XVI. č. 2.

643. N. Mochoff, *L'habillement des statues, VII. En Russie, Kostroma*, Revue des traditions populaires (red. P. Sébillot), Paris, 1898, XIII. 3. str. 176 až 177.

644. Leo Wiener, *The Folk-Lore of the Russian Jews in Boston*, Journal of American Folk-Lore (red. W. W. Newell), Boston and New York, 1898, č. 40, str. 78—79.

645. J. Lévi, *Un recueil de contes juifs inédits*, Revue des Études Juives, Paris, 1897, XXXV. č. 69.

646. A. Goetz, *Volkskunde von Siegelau*, Alemannia, Bonn, 1897, XXV. č. 1.

647. Труды Я. К. Грота, I. Изъ скандинавскаго и финскаго міра, 1839 až 1881, Очерки и переводы, Изданы подъ редакц. проф. К. Я. Грота, С. Петербургъ, 1898. Programu Č. Lidu týkají se stati: Поэзія и миѳологія скандинавовъ (str. 30). О финнахъ и ихъ народной поэзіи (str. 100). Очеркъ быта религіи и поэзіи древнихъ скандинавовъ (str. 732). Древне-исландскія саги, Сага о Фритіофѣ Смѣломъ (str. 875). О природѣ финляндской, о нравахъ и образѣ жизни народовъ въ внутренности края, ст. Руне-берга (str. 921). Очерки старинныхъ нравовъ Швеціи (str. 1018).

648. Т Флоринскій, Лекціи по славянскому языкознанію, II. Сѣверозападные славянскіе языки (чешскій, словацкій, польскій, кашубскій, серболужицкій и полабскій, вымершій). С. Петербургъ, Кіевъ, 1897 Posudek objemného tohoto nového jazykozpytného díla, v němž neunavně činný professor slavistiky na universitě v Kyjevě, T. Florinskij, kromě jiného obírá se jazykem českým a slovenským, podají u nás odborníci. Do rámce Č. Lidu spadají stati,

věnované studiu dialektů československých, jakož i přehled literatury příslušné v úvodě. Prof. Florinskij mimo jiné upozorňuje na soustavnou bibliografii lidovědy české, uveřejňovanou od začátku v Českém Lidu od Ferdinanda Pátka.

649. Fr. Weber, *Zur Frage der keltischen Wohnsitze im jetzigen Deutschland*, Korrespondenzblatt der anthropologischen Gesellschaft, 1897, No. 2.

650. H. Seidel, *Der Schneeschuh und seine geographische Verbreitung*, Globus, red. R. Andree, Braunschweig, 1898, LXXIII č. 10. str. 155—160 (s illustr.).

651. A. B. Meyer und W. Foy, *Bronzepauken aus Südostasien*, Dresden, 1897.

652. M. Haberlandt, *Völkerkunde*, Leipzig, 1898.

653. Adolf Heilborn, **Allgemeine Völkerkunde in kurzgefasster Darstellung,** Leipzig, 1898, 156 vyobr., 200 stran. Praktická, populární kniha.

654. H. Winckler, *Polyandrie bei Semiten*, Verhandl. Berl. Anthrop. Ges. 1898 (29—30).

655. G. Bancalari, *Forschungen und Studien über das Haus*, III. Volksmässige Benennungen von Gegenständen der Landwirtschaft, Mittheil. Anthrop. Ges., Wien, (red. F. Heger), 1898, str. 35—44.

656. R. Wallaschek, *Urgeschichte der Saiteninstrumente*, ibid. S. Berichte, 1898, str. 1—5.

657. C. Lumholtz, *The Huichol Indians of Mexico* (Otisk Bulletins of the American Museum of Natural History, vol. X.), 1898.

658. M. J. Walhouse, *Folk-lore parallels and coincidences*, The Folk-Lore, London, 1897, VIII. 3 September.

659. H. Seidel, *Die Hauptstadt der Togokolonie*, Ein Kulturbild aus Westafrika, Berlin, 1898.

660. H. C. March, *The mythology of wise birds*, Journal of Anthropogical Institute of Great Britain and Ireland, London, 1897, XXVII. č. 2. November.

661. T. V. Holmes, *On the evidence for the efficacy of the diviner and his rod in the search for water*, ibid.

662. O. Bolte, *Der Teufel in der Kirche*, Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte, Weimar, 1897. IX. 2—3.

663. P. Shankunny, *Serpent worship in India*, The Calcutta Review, Calcuta, 1897, 208.

664. *Die Koreanische Sammlung des Museum Umlauff*, Hamburg, Berlin, 1898 (se 332 illustr.).

665. M. Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa von den Anfängen bis um 500 vor Chr.*, Wien, 1898. Srv. Globus, red. R. Andree, 1898, LXXIII., č. 12, str. 192—197.

666. J. Donath, *Die Anfänge des menschlichen Geistes*, Stuttgart, 1898.

667. G. Schweinfurth, *Ornamentik der ält. Cultureposche Aegyptens*, Österreichische Monatsschrift für den Orient, Wien, 1897, č. 9. a 10. Srv. R. Virchow, Verhandlungen Berl. Antrop. Ges. 1897 (str. 391—401).

668. H. Arctowski, *Le généalogie des sciences*, Bruxelles, 1897 (Bulletin de l'Institut international de Bibliographie).

669. P. Sartori, *Ueber das Bauopfer*, Zeitschrift für Ethnologie, Berlin, 1898, str. 1—54. Pěkná srovnavací studie o oběti v základech, při stavbách, jen škoda, že nemohl použiti spisovatel bohatého materialu z lidového podání slovenského.

670. J. W. Fewkes, *The feather symbols in ancient Hopi designs*, The American Anthropologist, Washington, 1898, XI., č 1.

671. M. May, *Sind die fremdartigen Ortsnamen in der Provinz Brandeburg und in Ostdeutschland slavisch oder germanich?* Frankfurt a. M. 1897.

672. L. Schneider, **Vertheilung der Schwarzhaarigen in Böhmen,** Verhandl. Berl. Anthrop. Ges. 1897, (583—590).

673. G. Sergi, *Arii e Italici* Attorno all' Italia preistorica, Torino 1898, str. 228.

674. *Canadian Folk-Lore* (Collection of items of folk-lore), The Globe, Toronto 1897, Nov. 13, Dec. 11. 18; 1898. Jan. 1. 15.

675. C. M. Pleyte, *Geistersprachen*, Der Urquell, Leiden, 1897, I., 12.

676. J. Wickerham, *The religion of China and Mexico compared.* The American Antiquarian, Chicago, 1897, Vol. XIX., 6.

677. E. Young, *The kingdom of the yellow robe*, Being sketches of the domestic and religious rites and ceremonies of the Siamese, London, 1898.

678. Elisabeth Lemke, *Giebel-Verzierungen in Ostpreussen*, Verhandlung. Berlin. Anthrop. Ges. 1897, (498—499).

679. Alice Mabel Bacon., *Work and methods of the Hampton Folk-Lore* Society, Journal of American Folk-Lore, Boston and New-York (red. W. W. Newell) 1898, č. 40, str. 17—21.

680. B. Punturo, *Usi venatorii in Italia*, Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari, Palermo, 1897, XVI., č. 2.

681. **Max Buchner, Primitive Ornamentik**, Umschau, 1898, č. 2. Zajímavé thema. Spisovatel proti dosavadním názorům dokazuje, že vývojové stupně primitivní ornamentiky byly: 1. Thierische, 2. Pflanzliche, 3. Linear-geometrische Formen. Buchner píše tu jízlivě mimo jiné: „Auf der einen Seite deklamierten die Deuter um jeden Preis, meistens Stubengelehrte, die ihre Weisheit aus dem Staub der Museen holten und ihren Mangel an thatsächlichem Wissen durch kuhne Kombinationen im Geschmack der ältesten Kabbalisten und Symbolisten zu ersetzen suchten. Auf der anderen Seite standen lächelnd die Skeptiker, meistens erfahrene Reisende, die an den Ursprungsorten der Museumsobjekte gewesen waren, trotzdem von den Tiefsinnigkeiten derselben nicht zu berichten vermochten und deshalb lieber behaupteten, dass die Ornamente wahrscheinlich gar nichts bedeuteten.. “ Srv. polemiku L. C. van Panhuys, Internationales Archiv für Ethnographie. red. J. D. E. Schmeltz, Leiden, 1898, XI., č. 1., str. 85—86.

682. **Časopis Musealnej slovenskej společnosti,** Red. A. Sokolik I., 1 2. Turč. Sv. Martin 1898. Českého Lidu týkají se z tohoto časopisu, jehož vydávání jsem oznámil při č. 429., články: Kožár. Niekolko slov ku stati o tej našej starine. J. Čižmár, Kontrakt cechy ševcovskej v Púchove z r. 1712 A Halaša, Príslovia a porekadlá (doplňky Zátureckého Sbírky). St. Zoch, Cerovské starožitnosti. E. Kolenyi, Ku tej našej starine. A. K. Medvecký a J. Slavík v Dopisech podávají pěkné příspěvky ku poznání lidového kroje. A Halaša, Povery l'udu (doplňky Dobšinského). A H(alaša), K názvosloviu slovenských výšiviek: V. Sliačoch (lipt. stol.) na hady, na hámriky, na hámričky, hviezdičky, na hrebenčeky, na krížiky, na kolieska, na labku, na paličky, na pol'uvania, na rozmarínky, na retiazky, na štepenia, na tieštiky, na vežičky, na vtáčiky. V Jasenici (trenč. stol.) na dusené riadky, na gulečky, na hviezdy, na kliešte, na lámané kolesá, na makovičky, na ohreblá, na rebrá, na štiepané jabůčka, na slimáčie rožky, na srdcia, na tulipány, na žilinku, na žubky.

683. Julius Lippert, **Das alte Mittelgebirgshaus in Böhmen und sein Bautypus** (Beiträge zur deutsch-böhmischen Volkskunde. Im Auftrage der Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenchaft, Kunst und Literatur in Böhmen, geleitet von Prof. Dr. Ad. Hauffen. I. Band. 3. Heft), Prag, 1898. str. 24, 6 tab. Kulturní historik Jul Lippert pokouší se v zdařilé monografii stanoviti slovem i obrazem typus příbytků lidu německého mezi Litoměřicemi a Ústím. Probírá zevrubně rázovitou úpravu, výzdobu a názvosloví. Dotýká se při tom také českých staveb a názvů. Srv. str. 15. „Das Dach stützende Säulen und eine Brüstung zwischen denselben, beides aus Holzconstruction von wesentlich gleich bleibender Ornamentierung, bilden eine Gallerie, die im Volke auch heute noch schlechtweg den Namen „Gang“ führt. Der unter unserem Landvolke nicht übliche, sonst aber in Böhmen vielfach gebräuchliche Name „Pawlatsch“ scheint als fremde Importation erst aus den Städten eingedrungen zu sein. Wenn man ihn für čechisch erklären und darnach auch auf den čechischen Ursprung der Sache schliessen wollte, so liesse sich dem gegenüber wieder daran erinnern, dass umgekehrt für die Träger dieses Laubenganges schon im XV. Jahrhunderte sich die Čechen eines deut[illegible]

Wortes — Krakolci — Kraghölzer — zu bedienen pflegten. Darnach würde man diese Bauconstruction kaum auf čechischen Ursprung zurückführen dürfen". Srv. též srovnání Jaroměřské chalupy a Pojizerského statku z Národopisné Výstavy se stavbami lidu německého na str. 14 a 16. Lippertova monografie tvoří podstatný příspěvek ke studiu lidových staveb v království českém, a u těch, kdož se obírají zkoumáním staveb lidu českého, dlužno důkladnou znalost jejích výsledků předpokládati.

684. J. J. Amman, **Volksschauspiele aus dem Böhmerwalde,** Prag, 1898 (Beiträge zur deusch-böhmischen Volkskunde, srv. č. 683., II. Band., 1. Heft). Obsahuje divadla: I. Passionspiel mit einem Paradeisspiele als Vorspiel und mit „Pilger und Schäfer" als Zwischenspiel. II. Christkindl-Spiel. III. Vorspiel und Leiden-Christi-Spiel. IV. Der ägyptische Josef. V. Johann von Nepomuk. Před textem podává prof. Amman příslušné poučení o původu těchto skladeb. S V. hrou o sv. Janu Nepomuckém srv. J. F. Král, Divadelní hra lidová o sv. Janu Nepomuckém v Českém Lidu IV., 400 až 406. Prof. Dr. Hauffen ujímá se s úspěchem řízení prací o lidu německém v Čechách, jak svědčí oba díly Příspěvků i referát, vydaný od téhož o činnosti lidovědné komnisse německé.

685. Alfred Lehmann, **Aberglaube und Zauberei von den ältesten Zeiten an bis in die Gegenwart**. Deutsche autorisierte Ausgabe von Dr. Petersen, Stuttgart, 1898, Einleitung: Das Verhältnis des Aberglaubens und der Magie zu Religion und Wissenschaft. Aberglaube und Zauberei bei den wilden Völkern. I. Die Weisheit der Chaldaer und ihre Entwicklung in Europa: 1. Die Chaldaer. 2. Die Griechen und Römer. 3. Die Hebräer. 4. Die ersten christlichen Jahrhunderte. 5. Die Nordländer und Finnen. 6. Das Mittelalter bis zum Beginn der Hexenprozesse. 7. Das Teufelsbundniss und die Hexensabbate. 8. Die Blüthe und der Verfall der Magie. II. Die Geheimwissenschaften. Das Verhältnis der gelehrten Magie zur Zauberei des Volkes. Die heilige Kabbala. Der Ursprung der Geheimwissenschaften. Die gelehrten Magier vor Agrippa. Agrippa und die okkulte Philosophie. Die einzelnen magischen Wissenschaften. Magia naturalis. Die Popularisierung der Wissenschaften. (Die Faustsage und Faustbücher. Die „kuriosen" Wissenschaften. Der Volksaberglaube in der Gegenwart.) III. Der moderne Spiritismus und Okkultismus. Die Vorgeschichte des modernen Spiritismus. Das Auftreten des Spiritismus in Amerika. Die Verbreitung des Spiritismus. Die dialektische Gesellschaft. Crookes und die psychische Kraft. Zöllner und die vierdimensionalen Wesen. Theosophie und Fakirismus. Der Spiritismus im letzten Dezennium. IV. Die magischen Geisteszustände. Der Mensch als Centrum der magischen Kräfte. Das menschliche Beobachtungsvermögen. Die Bedeutung der Beobachtungsfehler für den Aberglauben. Zitterbewegungen und deren magische Wirkungen. Schlaf und Traum. Die Bedeutung der Träume für den Aberglauben. Das Nachtwandeln. Das Eingreifen des Unbewussten in das Bewusstsein. Die normale Suggestibilität. Hypnose und Autohypnose. Die magischen Wirkungen der Narkosen. Hysterie und Hysterohypnose. Technische Hilfsmittel der Magie. Schluss. Litteraturverzeichnis.

686. Paul Sartori, *Glockensagen und Glockenaberglaube,* III. Sonstiger Glockenaberglaube, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde (red. Dr. K. Weinhold). Berlin, 1898, VIII., str. 29 až 38. Dokončení z ročníku VII. 369.

687. Raimund Fried. Kaindl, *Lieder, Neckreime Abzählwerse, Spiele, Geheimsprachen* und allerlei Kunterbunt aus der Kinderwelt. In der Bukowina und in Galizien gesammelt, ibid. 67—73. Na str. 69, č. 232 shodné říkadlo s českým: Piotrze, nie pieprz pieprzem wieprza, bo przepiepszesz Piotrze pieprzem wieprza. Srv. str. 73, č. 252: Winszuje, winszuje, winszować nie przestanę, dopóki czego nie dostanę.

688. Г. Г. Гагаринъ, Собраніе византійскихъ, грузинскихъ и древнерусскихъ орнаментовъ и памятниковъ архитектуры (Recueil d'ornements et d'architecture byzantins, géorgiens et russes). С. Петербургъ, 1898.

689. Н. Гальковскій, Сербскій народный Эпосъ. Вступительная статья и переводъ, Сумы, 1897.

690. Игорь, князь Сѣверскій, Древне-русская поэма въ поэтическомъ переложеніи Д. Бохана. Минскъ, 1897.

691. St. Zdziarski, *Pierwiastek ludowy w poezyi A. Mickiewicza*, Lud, red. Ant. Kalina, Lwów, 1898, č. 1., str. 31—60, č. 2., str. 150—173.

692. Sew. Udziela, *Dlaczego szewcy piją w niedziele i poniedziałki?* Ibid., 82—83.

693. Fr. Krček, *Pisanki w Galicyi*, Zestawienie materyału, zebranego w r. 1897 staraniem Tow. ludozn., ibid., str. 186—230.

694. R. v. Strele, *Der Palm-Esel*, Zeitschrift des D. und Oesterr. Alpenver. 1898, 135.

695. O. Daehnhardt, *Naturgeschichtliche Volksmaerchen* aus Nah und Fern, Leipzig, 1898, VIII., 163 str.

696. Chr. G. Barth, *Die von 1865 bis 1895 erzielten Fortschritte der Kenntnisse fremder Erdteile in ihren Einwirkungen auf das staatliche und wirtschaftliche Leben des Deutschen Reiches*, I. Die Fortschritte der Kenntnis fremder Erdteile, 1865 bis 1895, Stuttgart, 1898.

697. V. Kotrch, *Říp, jeho památnosti a vyhlídka*, v Praze, 1898. Mapky kreslil Ant. Pěnkava, illustroval Fr. Příhoda. Prakticky upravená knížka, v níž vedle historických udaju a vítaných pokynů pro návštěvníky památného Řípu, vedle vhodných vyobrazení a poučení o rozhledu s Řípu zaznamenal spisovatel také některé drobty z lidového podání tamějšího: „Má-li Říp čepičku (je-li totiž pokryt mraky), přitáhni si čepici, neboť bude pršeti. Nemá-li čepice (není-li zachmuřen), nepotřebuješ čepice, bude hezky.“

698. Friederici, *Skalpieren in Nordamerika*, Globus, red. Dr. R. Andree, Braunschweig, 1898, LXXIII., č. 13—14.

699. Raim. Fr. Kaindl, *Volksüberlieferungen der Pidhireane*, Beiträge zur rusnakischen Volkskunde, ibid. č. 15, str. 242—245, č. 16, str. 249—252.

700. S. Patkanov, *Die Irtysch-Ostjaken und ihre Volkspoesie*, Leipzig, 1898.

701. Aveneau de la Grancière, *Les parures préhistoriques et antiques en grains d'enfilage et les colliers talismans celto-armoricains*, Paris, 1897. 8° 172.

702. K. Schumacher, *Die Besiedelung des Odenwaldes und Baulandes in vorrömischer und römischer Zeit*, Neue Heidelberger Jahrbücher, 1897, VII.

703. G. R. Lees, *Village Life in Palestine*, Religion, Home-Life, Manners, Customs, Social Characteristics, Superstitions of Peasants in the Holy Land, with reference to the Bible, London, 1898.

704. Волод. Гринатюкъ, Руськи оселї в Бачцї (в полудневій Угорщинї), Львівъ 1898. (Otisk Записки Наук. Тов. ім. Шевченка XXII.) Snaživý pracovník na poli rusínské lidovědy, M. Hnatjuk, sestavil pěknou monografii o ruských osadnících v Bačce v jižních Uhrách. Bylo sice o nich již dosti psáno, ale, jak spisovatel v úvodě připomíná, kuse, nedůkladně i chybně. Opravuje tedy omyly, poučuje o minulosti a nynějším životě a bytu těchto osadníků. Zapisuje upomínky, rozprávky, zkazky a písně, vše s osvědčenou již svědomitostí, věrně podle výslovnosti. Rozumí se, že okolní kraje měly a mají vliv také při lidovém podání, jak spisovatel přesvědčivě dokazuje. Vedle haličské, srbské a polské písně na str. 50 píseň slovenská: »Окóло Іванкі вóда тече, цó же тéбе мíлі жена рече? А цóбі мі рекла? Ньи бóйім ше. Зродзéлі ше тáркі за горамі, пойдзéме мі нá ньіх з легіньáмі; вóньі бýду тáргац, мі бýдземе лáмац с конарáмі. Пошол бі йа дó вас кáжді бéчар, пред вашíма двéрмі вéлькі мóчар. Нóложмíла дрýчкі, пóйдзем помальýчкі, кáжді вéчар. Нóшол бі йа до вас, кид бі йа сцел. Нітал бі йа до вас, цó бі йа сцел: тóто дзіýче швáрне, цо ма очка чáрні, тóто бі йа сцел.“

705. O. Montelius, *Die Kulturentwickelung Amerikas im Vergleich mit derjenigen der Alten Welt*, Congrès international des Américanistes, Compte rendu de la dixième session, Stockholm, 1894. Stockholm, 1897.

706. J. D. E. Schmeltz, *Das Pflugfest in China*, Internationales Archiv für Ethnographie, Leiden, 1898, XI., 2. seš. str. 72—80.

707. E. Friedel, *Schlittschuhknochen*. Brandeburgia, 1897, VI. str. 318 a d.

708. H. Balfour, *Notes on the modern Use of Bone-Skates*, Reliquary

and Illustrated Archeologist, Oxford, 1898, January. Spisovatel obírá se týmž předmětem jako Friedl (č. 707) Stopuje užívání kostí při klouzání v moderní době u severanů.

709. Weigand, *Die nationalen Bestrebungen der Balkanvölker*, Leipzig, 1898.

710. Vilim Korajac *Die Pfahlbauern*, Uebersetzt von Fr. S. Krauss, Allgem. National-Bibliothek, No. 192 bis 193, Wien, 1898.

711. A. T. de Rochebrune, *Toxicologie africaine* I. Paris, 1898, s četnými illustracemi. Vedle botanických podrobností pozoruhodné zprávy historické a národopisné.

712. Eug. Romer, *Spis prac odnoszących się do fizyografii ziem polskich za lata 1891—1895*, Lwów, 1898.

713. Н. Ѳ. Сумцовъ. О мотивахъ поэзіи Т. Г. Шевченка. Кіевъ, 1898.

714. J. Kren, *Tělesná cvičení a intelligence*, v Praze, 1898. Kromě praktických pokynů podává spisovatel zdařilé obrazky dějin tělocviku, všímaje si při tom vlivu cvičení tělesných na vývoj duševní. Spisovatel osvědčuje při tom rozsáhlou znalost příslušné literatury kulturně-historické.

715. Jul. Lippert. **Social-Geschichte Böhmens in vorhussitischer Zeit, Ausschliesslich aus Quellen.** I. B. Die slavische Zeit und ihre gesellschaftlichen Schöpfungen, Mit einer Karte, Prag, Wien, Leipzig 1896, str. VIII., 486(2). Obsah: I. Die aussere Organisation und ihre Fortschritte: 1. Besiedlungsverhältnisse. Die Landesmark. 2. Die Stämme und Gaue. 3. Die Handelswege. 4. Die Marktzolle. 5. Das Organisationsschema und der Urbestand der Ursage. 6. Anfänge der Geschichte und der Organisation 7. Die Borivojsage. 8. Weitere Fürstenthumsbildungen. 9. Die Einheit und der „böhmische" Staat. II Die innere Organisation: 1. Die älteste Familienform. 2. Die Herrschaftsbildung. 3. Das Fürstenland. 4. Die Hofbeamten. 5. Der Adel. 6. Die Adelsunterthanen. 7. Die Freisassen und ihre Belastung. 8. Heimfall, Erbrecht und Lohngut. 9. Die Gerichtsverfassung und ihre Geschichte. 10. Rückstände alter Zeit im Gerichtsverfahren. 11. Ordal und Eid. 12. Die Entstehung des Adelsregimentes im Lande (Die „Landtage"). 13. Kriegsverfassung und Kriegführung. — — II. B. Der sociale Einfluss der christlich-kirchlichen Organisation und der deutschen Colonisation, 1898, (2), 446. Obsah: I. Der sociale Einfluss der christlich-kirchlichen Organisationen. Die Zeit des Übergangs der Culte. Die Zeit der Collegiatstifte. Die Verbreitung der Mönchsorden. Die Zeit der ritterlichen Orden. Die jüngeren Orden. Der Kampf um das Stiftungsgut. II. Der sociale Einfluss des deutsen Elementes im Lande: Die städtische Colonisation. Die Bürgercolonien auf Königsboden als „königliche Städte". Die Städtegründungen im Einzelnen. Sociale Umgestaltungen im Gefolge der Einführung bürgerlicher Gemeinden. Königliche Villicationsstädte. Städtegründungen geistlicher Herrschaften. Städtegründungen auf Adelsgütern. Charakter der Stadtanlagen. Sprachenverhältnisse. Ländliche Colonisation. Na konci každého díla svědomitě sestavené rejstříky.

716. *Hrvatske narodne pjesme*, Skupila i izdala Matica Hrvatska, Odio prvi, Junačke pjesme, knjiga druga: Uredio Dr. Stjepan Bosanac, Zagreb, 1897, str. VIII, 455. Obsahuje 72 písně o Marku Kraljevičovi. V dodatku (od str. 321) varianty, udaje literárně-historické, vysvětlivky a pod. Na konci praktické rejstříky.

717. G. W. Kahlbaum, *Mythus und Naturwissenchaft* unter besonderer Berücksichtigung der Kalewala, 1898. 8°, 48 str.

718. Sig. Szymański, *Einiges über Lermontovs „Daemon"*, Ein Beitrag zur russischen Litteraturgeschichte, Posen, 1897. Srovnávací studie, v níž se autor dotýká látky o ďáblu v tradici, v literature a v umění.

719. Ad. Černý, *Mythiske bytošce łužiskich Serbow*, Budysin, 1898. O této pěkné práci podávali jsme pravidelné referáty již při zprávách o Čas. Maćicy Serbskeje Nyní vydána je celá sbírka rozprav o báječlovných bytostech lužických pohromadě. Opatřena je důkladným rejstříkem a věnována památce

zasloužilého Mich. Hornika. Pro české pracovníky má kniha Černého veliký význam pro hojná a soustavně pořizovaná srovnání lidového podání českého s lužickým. I to dlužno s pochvalou vytknouti, že spisovatel vede si střízlivě a věcně, nedávaje se unésti fantastickými vidinami překonaných stanovisek studia mythologického.

720. H. Silbermann, *Die Seide, ihre Geschichte*, Gewinnung und Verarbeitung, Dresden, I—II., 1897—1898.

721. M. Büdinger, *Die Universalhistorie im Mittelalter*, I. Theil, Wien, 1898 (otisk: Denkschriften der königl. Akademie der Wissenschaften).

722. H. Gerdes, *Geschichte des deutschen Volkes und seiner Kultur im Mittelalter*, II. Band: Geschichte der salischen Kaiser und ihrer Zeit, Leipzig, 1898, XI., 665 str.

723. B. Auerbach, **Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie**, Paris, 1898.

724. J. H. W. Strukenberg, *Introduction to the Study of Sociology*, New York, 1898, 336 str.

725. Sim. Rosenblüth, *Der Seelenbegriff im alten Testament* (Berner Studien zur Philosophie und ihrer Geschichte, herausgegeben von L. Stein. X. Band). Bern, 1898, 62 str.

726. G. Frémont, *Les origines de l'univers et de l'home selon la Bible et les sciences*, Paris, 1898, 346 str.

727. Br. Golz, **Pfalzgräfin Genoveva in der deutschen Dichtung**, Leipzig, 1898, 8°, VII., 199.

728. L. Beck, *Die Geschichte des Eisens in technischer und kulturgeschichtlicher Beziehung:* Das 19. Jahrhundert (IV. Abth. 2. Liefer.), Braunschweig, 1898.

729. L. Bertrand, *La fin du classicisme et le retour à l'antiquité* dans la seconde moitié du XVIIIe siècle et les premières années du XIXe en France, Paris, 1898, XV., 427.

730. L. Decle, *Three years in Savage Africa*, London, 1898, 628 str.

731. G. Helm, *Die Energetik nach ihrer geschichtlichen Entwickelung*, Leipzig, 1898, XII., 370 str.

732. M. Liepmann, *Die Rechtsphilosophie des Jean Jacques Rousseau*, Ein Beitrag zur Geschichte der Staatstheorien, Berlin, 1898, 144 str.

733. K. Sell, *Die Entwickelung der katholischen Kirche im XIX. Jahrhundert*, Leipzig, 1898, 112 str.

734. H. G. Voigt, *Adalbert von Prag*, Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums im 10. Jahrhundert, Berlin-Westend, 1898, VI., 309 str.

735. G. R. Crooks, *The Story of Christian Church*, New York, 1897, XIII., 604.

736. Karel Weis, **Blatácké písně**, v Praze, 1898, nákl. J. R. Vilímka. V úvodě vykládá K. Weis, jak sebral tyto písně. Dostalo se mu od České Akademie cestovního stipendia za účelem vyhledávání nových písní lidových na Moravě. Z podívané na dělostřelecká cvičení u Veselí n. L. vyklubal se plán, zapsati si některé písně v tamějším okolí. Tak se vydal Weis na pouť po Blatech a brzy toho nelitoval i s ním nelituje toho lidověda česká, kteréž zachoval takto celou řadu krásných, dojemných i čtveračivých písní z Blat, kteráž jsou, jak podává důkaz sbírka Weisova, posud skutečným nevyčerpatelným dolem pro sběratele českých národních písní. Stručný vysvětlující text o Blatech napsal prof. V. J. Dušek. Weis podává u každé písně zpěv (nápěv s textem, pokud mohl zjistiti) a zároveň z praktické stránky klavírní doprovod. Obsah: 1. Pod tou veselckou věží má milá tam leží. 2. Adamovi voli kalnou vodu pijou. 3. Bořilecký zvony, to jsou hodný zvony. 4. Ta slukovcká náves pěkná zelená. 5. Na rozloučení, mý potěšení, vystavím pod okny máj. 6. Já mám hezkou holku, hodnou holku. 7. Vyletěla holubička z pivovaru nahoru. 8. Zlatý dudy, to jsou dudy. 9. Vychází, zachází denice. 10. Včera se mně něco zdálo. 11. Horsickej rybníček, ten se napáji. 12. Já mám holku pokornou. 13. Já sem mistr seminárcký. 14. Raduj se, kmotře Dvoráku. 15. Ty dráchovskej kostelíčku. 16. Hdy jsem stál u dvířek. 17. Mámo, mamječko, moje srdíčko 18. Hdyby byly moje, ty slukovcky pole. 19. Chodil sem mnoho let. 20. V tej naší zahráce, pěknej ptácek skáče. 21. U okynka jsem stával. 22. Koupim já si koně vraný. 23. Anduličko, holubičko, nepovídej doma. 24. Holka má milá, nejsi ke mně upřímná. 25. Čí se to koničky pasou. 26. Teče voda od

Hartmanic. 27. U našich stáju nízký okynko. 28. Hdy jsem já jel pro mou milou na Blata. 29. Kylisari za vodou. 30. Jel Honza orati. 31. Slukove, jsi v peknej rovině. 32. Zadudej, dudáčku, zadudej. 33. V tom Drahově na návsi. 34. Eště husy nekejhaly. 35. Prodal ovčák ovce. 36. Už je má milá, už je zle. 37. Vy slukovcký mládenci, kde ste koně pásli? 38. Vyšla hvězda jasná. 39. Nepujdu já přes ty hory. 40. Žádnej tak neplakal. 41. Proč by koza netrkala. 42. V tom třeboneckým kancelářičku. 43. Ten drahovckej kostelíček, okolo něj černej les. 44. Holka ospalá, vyháněj do stáda. 45. Už sluníčko z hory vyšlo. 46. Když sem já políčko vláčil. 47. Sedí panna v komůrce. 48. Tám na tom jalovečku. 49. Panímámo stará, co děláte. 50. Ach, já strápený. Sbírka Weisova zasluhuje pozornosti, rozumí se, především odborných kruhů. Sběratel překvapuje nás bohatou kořistí a vyvracuje obvyklé tvrzení, že v Čechách zdroj písní národních vysychá načisto. Přejeme vedle toho sbírce Weisově nejhojnějšího rozšíření ve všech kruzích českého obecenstva a nepochybujeme, že blatácké písně, tak rázovité, tak hudebně zajímavé, brzy všude zdomácní a budou hledanými ukázkami při hudebních produkcích, jak posud zpívá lid náš na Blatech. Na konci není nevhodno zmíniti se znova, že lidovědný odbor Archaeologické kommisse při České Akademii chystá mimo jiné publikace monografii o Blatsku vedením nejlepšího znalce Blatska p. řed. Fr. Lega v Jindř. Hradci, jenž pilně organisuje veskeré přípravné práce k vydání tohoto díla. Weis svou sbírkou potvrdil, jak šťastná to byla volba mezi prvními monografiemi, chystanými od lidovědného odboru, vedle Chodska vydati monografii o Blatsku.

737. Walery Eljasz Radzikowski, *Szczerbiec, miecz Bolesławowski*, w Krakowie, 1898, z illustracyjami, str. X, 60, 2 l. Spisovatel, čtenářstvu Českého Lidu již známý z referátuv o jeho činnosti v oboru kulturně-historickém a národopisném, obral si za úkol vyčistiti, co je pravdy v studii nedávno zesnulého J. N. Sadowského „Miecz koronacyjny polski Szczerbcem zwany". W. Eljasz sebral všecka data historická, opatřil si bohatý přirovnavací material a zároveň jako osvědčený malíř a znatel detailů na památkách uměleckých provází názorný svůj výklad kresbami, provedenými s onou jemností a pečlivostí, která charakterisuje všecky kresby a malby mistrovy. Po zralých úvahách a vývodech, jasně plynoucích z jednotlivých důkazů, došel zasloužilý badatel těchto resultátů, jež v authentickém znění otiskuji: „I. Szczerbiec jest mieczem Bolesławowskim, tym samym żórawiem, którego jako broń własną posiadał Bolesław Krzywousty i tegoż w bojach używał. II. Głownia u Szczerbca jest dawniejszą niż rękojeść i może pochodzić od Bolesława Śmiałego, a nawet Chrobrego. III. Miecz ten nosili polscy monarchowie do boju, a do koronacyi użytym był dopiero za Władysława Łokietka, odkąd służył Szczerbiec tylko do spełniania tego obrzędu. IV. Miecz, który się ukazywał w ciągu bieżącego stulecia w rękach różnych właścicieli i ostatecznie umieszczonym został w zbiorach carskich w Petersburgu, nie jest Szczerbcem, tylko tegoż podobizną. V. Ta podobizna, ów miecz będący kopią Szczerbca pochodzi ze skarbca króla Jana Sobieskiego w Żółkwi, odziedziczony przez księcia Michała Radziwiłła, przewieziony do Niświeża, tamże w r. 1740 się znajdował, stamtąd w czasie najścia zamku tego przez wojska rossyjskie zniknął i z rąk do rąk przechodząc, wystawiony w Paryżu w r. 1878, na ostatku spoczął w Eremitażu. VI. Prawdziwy Szczerbiec przed rabunkiem wojsk pruskich, wkraczających do Krakowa w r. 1790, przez kustosza koronnego uniesiony ze skarbca królowskiego na Wawelu, wraz z koronami, berłami i innemi klejnotami przechowuje się odtąd w ukryciu." Na závěr malý dodatek osobního rázu. Spisovatel ve své horlivosti, aby měl po ruce srovnavací material veškeren, obrátil se se žádostí na podepsaného redaktora Českého Lidu, aby mu opatřil data o korunovačním meči českem, že mu posavadní popisy a podrobnosti nestačí pro všestranné pozorování korunovačních mečů, obdobných s mečem polským. Jmenovaná studie Sadowského je ve svých resultatech značně pozměněna výsledkem badání Eljaszova, kteréž učinilo přítrž výčitkám a domněnkám.

738. Henry Hauttecoeur, *Le folklore de l'île de Kythnos*, Bruxelles, 1898. Spisovatel má zvučné jméno pro své causerie geografické a ethnografické. Uvádím kromě jiných jeho prací aspoň tyto: Le République de San Marino, Bruxelles, 1894; Andros, l'île des métaux, ibid. 1895; Athénes, ibid. 1896; L'île de Kéos, ibid. 1896; La Crète, ibid. 1897; L'île de Kythnos, ibid. 1897. Doplňkem posledního spisu je nová práce o folkloru na témž ostrově. Rozmarným způsobem i zase vážným líčí Hauttecoeur život lidu tamějšího, seznamuje s písněmi, obyčeji a obřady (zajímavý je popis svatojanských zvyků, str 27—28), s pověrami a bájeslovnými přežitky (o vlkodlacích, str. 35—36), vykládá o pořekadlech a příslovích a pod. Úhlednou knížku přečte si každý pěstitel lidovědného studia se zálibou.

739. Ed. Piette et J. de la Porterie, *Études d'ethnographie préhistorique*, IV. Fouilles a Brassempony en 1896. Otisk z Anthropologie, VIII. 165—173. Paris, 1897, s vyobrazeními.

740. Fr. P. Piger, *Das Schnaderhüpfel in der Iglauer Sprachinsel*, Zeitschrift für östereichische Volkskunde, red. Dr. M. Haberlandt, Wien und Prag, 1898, č. 1., str. 6—29 (s nápěvy).

741. M. Urban, *Volkskundliches aus der Planer Gegend*, ibid., strana 41—46.

742. H. Ankert, *Ein kleiner Beitrag zur Volksmedicin Nordböhmens*, ibid. str. 46.

743. R. Brown, *Semitic Influence in Hellenic Mythology*, London, 1898.

744. R. Czilchert, *Zum Religionsunterricht im Zeitalter der Aufklärung*, Leipzig, 1898.

745. G. Adler, *Die Sozialreform im Altertum*, Jena, 1898.

746. G. Santoponte, *Il commercio dei popoli neutrali nella guerra marittima e i publicisti italiani del sec. XVIII.*, Firenze, 1898.

747. B. Adams, *Law of Civilisation and Decay*, London, 1898.

748. L. Llorens Torres, *América*, Estudios históricos y filologicos, Barcelona, 1898.

749. O. Menant, *Les Parsis*, Histoire des communautés zoroastriennes de l'Inde, Paris, 1898.

750. P. Lapie, *Les civilisations tunisiennes*, Paris, 1897.

751. E. L. Butcher, *The Story of the Church of Egypt*, Being an Outline of the History of the Egyptians under their successive Masters from the Roman Conquest until now, I—II, London, 1897, 870.

752. J. R. Mélida, *Historia de el arte griego*, Madrid, 1897, 280.

753. F. Seesselberg, *Die skandinavische Baukunst der ersten nordisch-christlichen Jahrhunderte*, in ausgewählten Beispielen bildlich vorgeführt. Fol. 26 tab., 3 tab. text. Přídavek: Die frühmittelalterliche Kunst der germanischen Völker. Unter besonderer Berücksichtigung der skandinavischen Baukunst in ethnologisch-anthropologischer Begründung dargestellt, Berlin, 1897, VII, 146, 500 vyobrazení.

754. H. P. Smitt, *The Bible and Islam*, on the Influence of the Old and New Testaments on the Religion of Mohammed, London, 1898, 8°, 332.

755. J. M. Bayton, *Temas sociológicos*, Madrid, 1897, 158.

756. R. v. Töply, *Studien zur Geschichte der Anatomie im Mittelalter*, Wien, 1898, VII., 121.

757. J. A. Battandier et Trabut, *L'Algérie*, Le sol et les habitants, Paris, 1898.

758. Rob. Keyserling, *Vom japanischer Meer zum Ural*, Eine Wanderung durch Sibirien mit Abbildungen, Breslau, 1898, XI., 312

759 S. Cheetham, *The Mysteries, Pagan and Christian*, London, 1897, 168.

760. B. Galletti, *Panteismo ossia la religione dell'avenire*, Palermo, 1897, 262.

761. R. Löning, *Über ältere Rechts- und Kultur-Zustände an der fürstlich sächsischen Gesammt-Universität zu Jena*, Jena, 1897.

762. Jul. Pagel, *Geschichte der Medicin*, I—II, Berlin, 1897.

763. Ch. V. Langlois et Ch. Seignobos, *Introduction aux études historiques*, Paris, 1897.

764. P. Carus, Nirwâna, *Story of Buddhist Philosophy*, Chicago, 1897.

765. Fr. Regener, *Skizzen zur Geschichte der Pädagogik*, Langensalza, 1898, VI., 222.

766. Ign. Beidtel, *Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung*, 1740 bis 1848. Mit einem Anhang: Übersicht der österreichischen Kirchengeschichte vom 1848—1861, Aus seinem Nachlasse herausgegeben von Alf. Huber, I—II., 1792—1848, Innsbruck, 1898, IV., 192.

767. G. Arcoleo, *Palerme et la civilisation en Sicile*, Paris, 1898.

768. A. de Gubernatis, *La Serbie et les Serbes*, Lectures et impressions, Florencie, 1898, 324.

769. M. O'C Morris, *Hibernia hodierna, or Ireland of to-day*, London, 1898.

770. H. Dalton, *Beiträge zur Geschichte der evangelischer Kirche in Russland*, III. Lasciana, nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1555—1561, herausgegeben und erläutert, Berlin, 1897, XVI., 575.

771. O. E. Pavolini, *Buddismo*, Milano, 1897, XVI., 163.

772. G. Rossi, *La funzione storica dell'idealismo morale nel pensiero moderno*, Livorno, 1897, 93.

773. H. Jansen, *Verbreitung des Islams* mit Angabe der verschiedenen Riten, Sekten und religiösen Bruderschaften in den verschiedenen Ländern der Erde, 1890—1897, Fridrichshagen bei Berlin, 1898, 8°, 78 str. (autograf).

774. G. Hecke. *Systematisch-kritische Darstellung der Pädagogik John Lockes*, Ein Beitrag zur Geschichte der Pädagogik und Philosophie, Gotha, 1898, IX., 129.

775. J. Berendes, *Geschichte der Pharmazie*, Leipzig, 1897, I., 1—80, s illustracemi.

776. J. Allan, *Under the Dragon Flag*, My Experiences in the Chino-Japanese War, London, 1898, 126

777. E. Jenks, *Law and Politics in the Middle Ages and synoptical Table of Sources*, London, 1898, 356.

778. G. J Grashuis, *De Javaansche Folk*, Leiden, 1898, VIII., 83.

779. R Falke, *Buddha, Mohammed, Christus*. Ein Vergleich der drei Peronlichkeiten und ihrer Religionen, II. Vergleich der drei Religionen. Gütersloh, 1897, III., 282

780. J J. M. de Groot, *The religions System of China*, its ancient Forms, Evolutions, History and present Aspects, Manners, Customs and social Institutions connected therewith, III., 1. Disposal of the Dead, Part. 3. The Grave, Leiden, 1897.

781. Aug. Hajný, Rarášek, *Z bájesloví lidu na Poděbradsku*. Věstník, Rozhledy historické, topografické, statistické, národopisné, školské po okrešním hejtmanství Poděbradském. Vydává Frant. Hrnčíř, učitel v Bohnicích u Nymburka, 1898, I č. 2. str. 20 až 22. Spolupracovník náš, Aug Hajný, sebral a uveřejňuje tu pěknou sbírku pověr a zkazek lidových o rarášcovi. Při této příležitosti doporučuji nový časopis, jenž kromě jiného má ve svém programu kulturní historii a národopis, čtenářstvu Č. Lidu. Obsah vydaných dvou čísel bude zajímati čtenářstvo i mimo okres Poděbradský. Upozorňuji zejména na články: J. Hellich, Katolický kostel Chlebský; F. Figulus (Hrnčíř), Nápoj lásky (s výpisky z Nymburského archivu ; týž, Klevety (rovněž z Nymburského archivu . Nepochybuji, že nový časopis, bude-li řízen dále se stejnou pečlivostí, získá si všude pro svou rozmanitost i láci (za 10 čísel ročně s illustracemi 1 zl. 50 kr.) hojných odběratelův a spolupracovníků. Bylo by škoda, kdyby časopis ten, tak slibně zahájený, zanikl.

782. K. Kandra. *Magyar mythologia*, Erlau, 1897, XXXII., 532.

783. A. Lang, *Modern Mythology*. London, 1897, 238.

784. P. Schellhas, *Die Götter gestalten der Mayahandschriften*, Ein mythologisches Kulturbild aus der Alten Amerika, Dresden, 1897.

785. Ed. Stucken, *Astralmythen der Hebräer, Babylonier und Aegypter*, Religionsgeschichtliche Untersuchungen, II. Th Lot, Leipzig, 1897, str. 81—125.

786. J. Toepffer, *Beiträge zur griechischen Altertumswissenschaft*, Berlin, 1897, XVI., 384

787. *Braunschweigische Bibliographie*. Verzeichniss der auf die Landeskunde des Herzogsthums Braunschweig bezüglichen Litteratur. Bearbeitet und herausgegeben vom Verein für Naturwissenschaft zu Braunschweig. I. Hälfte, I. Bibliographie der Litteratur. II. Landesvermessung. III Landeskundliche Gesammtdarstellungen. IV. Landesnatur. Braunschweig, 1897, XI., 513.

788. F. Furchheim, *Bibliografia della Campania*, Vol. I., Napoli 1897

789. M. J. Ternooy, *Om orakel van Baräl*, Amsterdam 1897, 243.

790. E. Revillout, *La créance et le droit commercial dans l' ancienne Egypte*, Paris, 1897.

791. E. Benezé, *Sagen- und litterarhistorische Untersuchungen*, 1—2, Halle, 1897, 82 a V., 112 str.

792. C. W. Elliot, *American Contribution to Civilisation*, London, 1897, 398.

793. Axel O. Heikel, *Trachten und Muster der Mordvinen* (ve finské a něm. řeči), Helsingfors, 1897—98 (v 10 sešitech).

794. C. Schmidt, *Les seigneurs, les paysans et la propriété rurale en Alsace au moyen âge*, Paris, 1897, XXXVI, 290.

795. E. Hubert, La torture aux Pays-Bas autrichiens pendant le XVIIIe siècle, Paris, 1897, 176 str.

796. C. de Ribbe, *La société provençale à la fin du moyen âge*, Paris, 1897.

797. E. J Simcox, *Primitive Civilizations*, or Outlines of the Ownership in Archaic Communities, I.—II., London, 1897.

798. H. Bamberger, *Das Thier in der Philosophie Schopenhauer's*, Würzburg, 1897, VII., 136.

799. A. C. McGiffert, *A History of Christianity in the Apostolic Age*, London, 1897.

800. N. Mikhailowsky, *Qu'ést-ce que le progrès?* Examen des idées de M. H. Spencer, Paris, 1897, 200 str.

801. C. P. Tiele, *Elements of the Science of Religion*, I. Morphological, Vol I. London, 1897, 312 str.

802. J. G. Freson, *Terre germanique*, Études sur l'art, les moeurs, la politique, Paris, 1897.

803. F. Novati, *L'influsso del pensiero latino sopra la civiltà italiana del medio evo*, Milano, 1897, 178 str.

804. W. Rudeck, *Geschichte der öffentlichen Sittlichkeit in Deutschland*, Moralhistorische Studien, Jena, VI., 447.

805. J. W. Dawson, *Relics of primeval Life*, Beginning of Life in the Dawn of geological Time, New York, 1897, 336.

806. F. Tetzner, *Feste und Spiele der Litauer*, Globus, red. Dr. R. Andree, Braunschweig, 1898, B. 73, No. 20, str. 317—323.

807. Henri Junod, *missionaire à Lourenço Marques, Les Ba-Ronga*, Étude éthnographique sur les indigènes de la Baie de Delogoa, Bulletin de la Société Neuchateloise de géographie, Neuchatel, 1898. Výtah stručný viz č. 844.

808. Fr. Boas, *The social organization and the secret societies of the Kwakintl Indians* (From The report of the U. S. National Museum for 1895), Washington, 1898.

809. H. Schurtz, *Grundriss einer Entstehungsgeschichte des Geldes* (Beiträge zur Volks- und Völkerkunde V.), Weimar, 1897.

810. Henry C. Mercer, *Light und Fire Making*, With 45 Illustrations, Contributions to American History of Bucks County Historical Society, No. 4, Philadelphia, 1898.

811. Fewkes, *The Winter Solstice ceremony at Walpi*, The American Anthropologist, 1898, III., IV.

812. L. Borchardt, *Die ägyptische Pflanzensäule*, Berlin, 1897.

813. W. Müller, *Cuba*, Seine Geschichte, wirtschaftliche und handelspolitische Entwickelung, Berlin, 1898.

814. H. Seidel, *Beiträge zur Kentnis der tunisischen Volkslitteratur*, Zeitschrift für afrikanische u. oceanische Sprachen, 1897, III 3.

815. H. Seidel, *Der Jehoe-Kult in Togo und seine Anhänger*, Nach älteren und neueren Quellen, 1898.

816. N. Z., О женщинахъ, Мысли, факты и афоризмы, С. Петербургъ, 1898 (též se stanoviska kulturně-historického).

817. Ch. Letourneau, Эволюція рабства, Пер. съ франц. З. Н. Журавской, Москва, 1898.

818. В. О. Ключевскій, Западное вліяніе въ Россіи XVII. вѣка, Историко-филологическій очеркъ, Москва, 1897 (Otisk Вопросы филос. и психол.).

819. С. Глаголевъ, Астрономія и богословіе, Сергіевъ-Посадъ, 1898

820. А Пайковъ, Эпоха преобразованія западно-русскихъ церковныхъ братствъ (1586—1600 гг.). Сергіевъ-Посадъ, 1898.

821. П. Винклеръ, Изъ исторіи монетнаго дѣла въ Россіи, С. Петербургъ 1898.

822. Гелльвальдъ, Исторія культуры, С. Петербургъ, 1898, 472 str.

823. Т. А. Евреинова, Прошлое и настоящее значеніе русскаго дворянства, С. Петербургъ, 1898, str. 103.

824. Т. Карлейль, Герои и героическое въ исторіи, Пер. съ англ. В. Яковенко, С. Петербургъ 1898, 340 str.

825. П. Ковалевскій, Психіатрическіе эскизы изъ исторіи, Т. II. С. Петербургъ, 1898 (týká se Panny Orleanské a Mahometa).

826. К. Нюропъ, О поцѣлуяхъ, Культурно-историческій очеркъ. Перев. съ датскаго А. и П. Гаизенъ. С. Петерб., 1898. Překlad Nyropovy knihy č. 556.

827. Д. Эварницкій, Вольности запорожскихъ казаковъ, С. Петербургъ, 405, IV.

828. Ант. Илија Царић, Неколико народних игара на острову Хвару, Народни обичаји с острова Хвара, Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini, ur. K. Hörmann, Sarajevo, 1898, č. 1. str. 169—173 (zajímavá sbírka her a zábav jihoslovanských).

829. Г. Вайгандъ, Националните стремежи на балканскитѣ народи, Прев. И. Т., Български Прегледъ, София, 1898, IV., 10 str. 95 ad. Překlad č 709.

830. О. Гулишамбаровъ, Всемірная торговля въ XIX. в и участіе въ ней Россіи, С. Петербургъ, 1898

831. А. А. Царевскій, Религіозныя представленія древнихъ Египетянъ о загробной жизни, Универс. Извѣстія. Кіевъ, 1898, č. 1., II. str. 31.

832. А. И. Соболевскій, Великорусскія народныя пѣсни, IV. С. Петербургъ, 1898. Obsahuje písně milostné.

833. С. Арнольди, Задачи пониманія исторіи, Проэктъ введенія въ изученіе эволюціи человѣческой жизни, Москва, 1898.

834. П. (фонъ) Винклеръ, Изъ исторіи монетнаго дѣла въ Россіи, Перечеканка мѣдной монеты (1796—7), С. Петербургъ, 1898.

835. П. (фонъ) Винклеръ, Изъ исторіи монетнаго дѣла въ Россіи, Платиновая монета (1828—45, 1859—67), С. Петербургъ, 1898.

836. Ив. Ивановъ, Люди и факты западной культуры, Москва, 1898.

837. П. Кампфмейеръ, Очерки изъ исторіи нѣмецкой культуры, Пер. съ нѣм. А. Герда, С. Петербургъ, 1898.

838. П. Милюковъ, Очерки по исторіи русской культуры. Ч. I. Населеніе, экономическій, государственный строй, 3. изд. испр. и дополн., С. Петербургъ, 1890, VII, 228.

839. Б. Д. Позоровска, Мартинъ Лютеръ, Его жизнь и реформаторская дѣятельность, С. Петербургъ, 1898.

840. Э. И. Титовъ, О современномъ состояніи русскаго сектанства, Кіевъ, 1898.

841. А. Сапожниковъ, Иновѣрцы и иноземцы въ Россіи, Ихъ права и отношенія къ кореннымъ жителямъ, С Петербургъ, 1898.

842. В. Н. Перетцъ, Изъ исторіи пословицы, Историко-литературныя замѣтки и матеріалы, Журналъ Минист. Нар. Просвѣщенія, С. Петербургъ, 1898, č. 317, Май 104—117.

843. Н. Сперанскій, Очеркъ исторіи средней школы въ Германіи, Москва, 1898.

844. Henri-A. Junod (missionaire à Lourenço Marques), *Les Ba-Ronga*, Étude éthnographique sur les indigènes de la Baie de Delogoa (Moeurs, Droit contumier, Vie nationale, Industrie, Traditions, Superstitions et Religion), Bulletin de la Société Neuchâteloise de géographie, X. Neuchâtel, 1898, str. 1—500. Obšírná monografie. Bohatý material poskytuje část, věnovaná pohádkám a pověstem. Spisovatel v úvodní stati dokazuje stáří a pozoruhodnost afrických pohádek (str. 277—278, § 506.): „De tous les produits du folklore africain, les contes sont assurément les plus importants, les plus sérieux, ceux qui se rapprochent le plus de ce que nous appellons la littérature. Ils intéressent doublement l'éthnographe, car, non seulement ils nous ouvrent de précieuses échappées sur le monde des pensées de ces Primitifs, mais ils nous permettent de pénétrer dans leur histoire ancienne. Ces contes sont, en effet, de très antiques histoires, qui se sont transmises à travers les siècles sans subir de modification profondes. Plus on étudie le folklore africain

et plus on constate qu'ils appartiennent à la race tout entière et non à certaines tribus particulières. Ils sont très probablement l'oeuvre des générations anciennes et, s'ils se sont diversifiés par la tradition orale chez les différents peuples bantou, il existe un fond commun que la science reconstituera peu à peu et qui remonte à des temps très reculés! Cette hypothèse à laquelle le folkloriste africain, est confirmée par les déclarations unanimes des indigènes. „Les chants, disent-ils, naissent et passent. Il en paraît de nouveaux en toute saison, tandis que les contes nous sont légués par nos ancêtres. Personne n'aurait l'idée d'en inventer de nouveaux.“ Cette considération suffirait pour démontrer leur haute importance au point de vue éthnographique.“ Srv. sbírku téhož autora Les Chants et les Contes des Ba- Ronga, Lausanne 1897.

845. Victor Chauvin, *Le rêve du trésor sur le pont*, Revue des traditions populaires, red. P. Sébillot, Paris, 1898, XIII. No. 4—5, str. 195—196. Srovnavací studie.

846. Baron de Baye, Contes et légendes des Votiakes, ibid., str. 259—257.

847. T. Volkov, *Saint Georges dans la légende de l'Ukraine*, ibid. 274—275. (Z článku Dikareva, Etnograf. Zbirnik 1896, 12.)

848. A. de Cock, *Contes des Dairi-Bataks de Sumatra*, ibid., str. 277—279.

849. Ем. Милек, Женидба и удадба у Босни и Херцеговини, Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, X. Sarajevo 1898, I. 5—92.

850. А. Н. Царић, Народни обичаји с острова Хвара, ibid., 157—174.

851. M. Holl, *Über Gesichtsbildung*, Mittheil. d. Anthrop Gesellschaft in Wien, Wien, 1898, II. 57—100. (Hiezu 22 Figuren und eine graphische Tabelle im Texte, 20 Figuren auf Tafel I. und II., 5 graphische Tabellen und 2 Maasstabellen).

852. Fr Piekosiński, *Kamienie mikorzyńskie*, Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego, w Krakowě 1897, I. str. 73, 9 tab. Studie tato o záhadných nápisech na kamenech mikorzyňských zajímá tím, že spisovatel sebral a uveřejnil v originale skoro všecky důležitější doklady o bájesloví slovanském z autorů středověkých.

853. O. Colson, *Sorcellerie*, Wallonia, Liège, 1898, VI. 5. str. 57—64: Etat actuel de la croyance, Sorciers et sorcières, Sévices contre les sorcièrs.

854. J. Smyčka, *Národopisné črty z Litovelska*, Čas. Olom Muz. spolku, 1897, č. 54—55, str. 111—113. Důležitý výzev, aby byly soustavně pořizovány mapy národopisné.

855. Aug. v. Cohausen, *Die Befestigungswesen der Vorzeit und des Mittelalters*, Auf seinen Wunsch herausgegeben von Max Jähns, Wiesbaden, 1898. I. Urbefestigungen. (Str. 64 Lausitzer und böhmische Schlackenwälle.) II. Befest. der Römer. III. Mittelalterliche Befestigungen deutscher Burgen. IV. Mittelalterl. Befestig. deutscher Städte, Dörfer und Kirchen. V. Mittelalterl. Befest. in niederdeutschen Aussenlanden. VI. Mittelalterl. Bef. in Italien. VII. Normännische, französische und burgundische Befest. VIII. Übergang zu den Befestig. der neuen Zeit.

856. A. de Cock, Menscheneters in Kongoland en in de Volksvertelsels, Volkskunde, Deventer, 1897—98. X. 193—201. (O lidožroutství v Kongu a podle pohádek.)

857. *Die Arbeitsvermittlung in Oesterreich*, Verfasst und herausgeg. v. statist. Departement im k. k Handelmin. Wien 1898.

858. Н. Бѣляшевскій, Отчетъ городецкаго музея Волынской губерніи барона Ѳ. Р. Штейнгаль за первый годъ съ 25 ноября 1896. г. по 25 ноября 1897 г., Варшава, 1898. Anthropol. odděl. str. 15; archeol. odděl. str. 17; ethnograf. odděl. 28 str.

859. К. И. Арабажинъ, Народный Университетъ въ С. Петербургѣ, С. Петербургъ, 1898. Týká se též historických a etnograf. výkladů.

860. Восточный вопросъ, Политико-этнографическій очеркъ, С. Петербургъ, 1898.

861. В. А. Долгоруковъ, Путеводитель по всей Сибири и Сродне- Азіатскимъ владѣніямъ Россіи, Томскъ, 1897.

862. И. И. Мещерскій, Драматическій театръ въ Кіевѣ, Историческій очеркъ 1803—1893, Кіевѣ, 1898.

863. A. A. Черевкова, Очерки современной Японіи, С. Петербургъ 1898.

864. R. v. Arnim, *Die Ueberlegenheit der christlich-biblischen Weltanschauung über alle wissenschaftlichen Weltanschauungen*, Frankfurt a. O., 1898, 84 str.

865. W. H. Mallock, *Aristocracy and Evolution*, A Study of the Rights, the Origin and the social Functions of the wealthier Classes, New York 1898, 30, 385 str.

866. W. Bambus, *Palästina*, Land und Leute, Reiseschilderungen, Berlin, 1898, 6, 175 str.

867. W. Norlén, *Pedagogikens historia*, Stockholm, 1898, 108 str.

868. Ed. Schurè, *Sanctuaires d'Orient*, Egypte-Grèce-Palestine, Paris, 1898, XI, 436 str.

869. G. Wolf, *Deutsche Geschichte im Zeitalter der Gegenreformation*, I. 1., Berlin, 1898, 272 str.

870. L. Lampe, *Signatures et monogrammes des peintres de toutes les écoles*, Paris, 1898.

871. E. Grasset, *Ornaments typographiques*, Paris 1898.

872. P. Jensen, *Hittiter und Armenier*, Strassburg, 1898, XXVI., 255.

873. C. R. Conder, *The Hittites and their languages*, London, 1898, 322 str.

874. Ad. Franz, *Der Magister Nikolaus Magni de Jawor*, Ein Beitrag zur Litteratur- und Gelehrtengeschichte des XIV. und XV. Jahrh., Freiburg i. B. 1898, XII, 269.

875. A. Sallès, *Voyage au pays des Fjords*, Paris, 1898.

876. F. Bettex, *Symbolik der Schöpfung und ewige Natur*, Bielefeld, 1898, 440 str.

877. W. E. Collins, *The Englisch Reformation and its Consequences*, London, 1898, 322 str.

878. E. Lefèvre, *Un Voyage au Laos*, Paris, 1898.

879. E. R. Seidmore, *Java*, the Garden of the East, London, 1898, 356 str.

880. A. P. Swineford, *Alaska*, its History, Climate and natural Resources, New York 1898, 3, 256 str.

881. A. Soubies, *Histoire de la musique portugale*, Paris 1898.

882. A. Soubies, *Histoire de la musique russe*, Paris 1898.

883. A. Souchon, *Les théories économiques dans la Grèce antique*, Paris 1898.

884. G. Saige, *Monaco*, ses origines et son histoire, Paris. 1898.

885. J. K. Fowler, *Records of old Times*, Historical, social, political, sporting and agricultural, London, 1898.

886. B. Kahle, *Isländische geistliche Dichtungen des ausgehenden Mittelalters*, Heidelberg, 1898.

887. G. Noblemaire, *Aux Indes*, Paris, 1898, 456 str.

888. M. Armellini, *Lezioni di archeologia cristiana*, Roma 1898, 679 str., 16°.

889. K. Hegel, *Die Entstehung des deutschen Städtewesens*, Leipzig 1898, 8°, IV, 192.

890. Warmiensis, *Katholizismus und Protestantismus in Ostpreussen, einst und jetzt*, Braunsberg, 1898, III., 97.

891. C. L. Wells, *The Age of Charlemagne*, London, 1898, 490 str.

892. L. Manouvrier, *Caractérisation physiologique des tempéraments et homologation des tempéraments classiques*, Revue mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris, Paris, 1898, VI. str. 169—191.

893. *Les races et les peuples de l'Europe*, Conférence Broca, donnée à la Société d'anthropologie, le 10 mars 1898, par M. J. Deniker, ibid. str. 196 až 198. Na str. 198: „En Bohême-Moravie, parmi les Tchèques-Slovaques on voit également, par places, apparaitre cette race adriatique, ainsi que quelques ilots de la race occidentale; mais ce qui y domine surtout, c'est la race secondaire subadriatique, mélange probable de grands brachycèphales bruns avec les grands dolichocèphales blonds et avec les représentants des races orientale et vistulienne (blonds, plus ou moins petits, sous-brachy ou mésocèphales).“

894. Ed. Sanz Y Escartin, *L'Individu et la Réforme sociale*, Paris 1898.

Knihovna
města Kolína

REMESLNICKÁ ŠKOLA V KOLÍNĚ

REJSTŘÍK.

(Číslice značí řadové číslo.)

Sestavil **Zd. Nejedlý.**

I.

Rejstřík osobní a místní.

Abramovič Dm. 550
Abyssinci 20
Abyssinie 83, 399, 474
Acsády J. 335
Adam Brémský 172
Adámek K. 3
Adámek K. V. 3, 258, 283, 536, 567
Adamov 149
Adams B. 747
Adamski W. 95
Adler G. 745
Aethiopské apokryfy 329
Aethiopské romány o Alexandrovi V. 500
Africká kultura 465, 557, 659
Africká toxikologie 711
Africké pohádky 329, 844
Africké povídky 247
Africké řeči 814
Afričanky 57
Afrika 67, 481, 730
Agostini Jules 282
Agrippa 685
Achelis Th. 45, 329
Achmin-Panopolio 522
Albanci 102
Albanská topografie 255
Al-Bekri 482
Alberti C. 141
Albrecht Max 318
Alcover Antoni M. A. 357
Aleksandrov A. 210
Aleksějev A. 81
Alexander Veliký (skladby) 329, 472, 500
Aljakrimskij J. N. 359
Aljaška 880
Allan J. 776
Allard P. 444
Almazov A. J. 94
Alpské zkameněliny 209
d'Alviella Goblet 329
'Alžír 757
Amarinthal 253
Americká kultura 705, 792
Americká mythologie 314, 784
Americká ornamentika 74
Americká piktografie 371
Americké skalpování 698
Američtí domorodci 378 (viz Indiani)
Amerika 59, 60, 748, 810, 811
Amerika Jižní 72
Amman J. J. 684
d'Ancona 354
Anderson R. 599
Andler C. 520
Andrae Aug. 325
Andree R. 6, 29, 60, 76, 123, 156, 160, 194, 246, 319, 324, 364, 368, 476, 519, 545, 650, 655, 698, 806
Andrews J. B. 127
Andrian-Werburg Ferd. 13, 119, 426, 457
Andricki M. 188
Andros 738
Anglická reformace 877
Anglické pohádky br. Grimmů 489

Knihovna
města Kolína

Anglicko-ruská literární společnost 347
Angličané 20, 397
Anglie 575
Angola, pověsti 59
Anhaltské písně lidové 524
Anhorn 21
d'Anjou 432
Ankert H. 742
An-skij C. 591
Apollon Tyrský, pověst 239
Appenzell 79
Arabažin K. J. 859
Arabové 354
Arabská bibliografie 254
d'Arbois de Jubainville H. 329
Arcoleo G. 767
Arctowski H. 668
Archangelská gubernie, národopis 6
Archangelskij A. S. 146, 147
Ariové v Italii 208, 673
Aristov N. A. 105
Armellini M. 888
Armenie a Rusko 347
Armenové 872
Armenský život Alexandra V. 472
Arnim R. 864
Arnold B. W. 58
Arnoldi S. 833
Arnošt August, vév. sas. 457
Asie Malá 231, 423
Asie Ruská 318
Asijská keramika 459
Asijské bronzy 651
Asijské Rusko 861
Assyrie 390
Asturado A. 615
Aš 141
Afanaševa A. N. 197
Atheny 738
Audollent 329
Auerbach B. 723
d'Avril A. 473
Azbukin M. 26
Baäl 789
Babelon E. 61
Babice 149
Babylonie 390
Babylonská mythologie 329, 785
Bacon Alice Mabel 679
Bačka 705
Bačkora Jos. Množ. 453
Bačkora Štěpán 453
Bačkovský F. 302
Baechtold J. 381
Baie de Delagoa 807, 844
Bahama, zpěvy 59
Bahlmann P. 516
Bachelin Léon 135
Bachmann A. 381
Baker James 336
Balabanova E. 593
Balbín B. 560
Baldwin J. M. 598
Balfeur H. 708
Balkan 240, 829
Balkanská topografie 709
Balkanské národnosti 709
Baltické moře 440
Balzer O. 449
Bamberger H. 798
Bambus W. 866
Bancalari G. 496, 499, 655
Baranowski M. 503
v. Bardewik Albrecht 172
Barlè Janko 566
Ba-Ronga 436
Bartels Max 379
Barth A. 594
Barth Chr. G. 696
Barth Heinr. 481
Bartol J. 571
Bartoš Fr. 5, 14, 151
Baschin Otto 337
Basset René 131, 205, 329, 354, 418
Bastian Ad. 45, 329
Baškirové 66
Battaudier J. A. 757
Baudouin-de-Courtene 165
Bavorská anthropologie 182
de Baye baron 846
Bayton J. M. 755
Beauquier Ch. 128
Beaurin-Gressier 614
Beck L. 728
Becker V 487
Beda Ctihodný 329
Bedřichovice 149
Beduini předislamští 329
Begleri G 276
Behla R. 108
Bechynsko 537
Beidtel Ign. 766
Belgie (písně) 144, 506
Belič Al. 259
Běljajev J S. 86
Běljaševskij N. 858
Beloruská anthropologie 39
Běloruská dialektologie 176
Běloruská ethnografie 323
Běloruská svadba 272, 311
Běloruské hádanky 306
Běloruské pověry 279
Béňa M. 475
Benecke G. 489

Beneš E 185
Benezé E. 791
Benigni U. 518
Bérard V. 102
Berendes J. 775
Berenger-Féraud L. J. B. 280
Bereznikov V. A. 542
Bergen. Fanny D. 59
Bergské pověsti 417
Beringer Jindřich 172
Berlín 193
Bern 79
Bernès Marcel 613
Bertillon J. 513
Bertrand L. 729
Betex F. 876
Beudargau 28
Bezenšek A. 409
Bidlo J. 537
Bielenstein A 326
Bielková A. 143
Bienemann Fr. 456
Biermann G. 116
Bílejovský Boh. 453
Bílovice 149
Bílý Fr 15, 259
Bjelanovich Sava 411
Blackmar 612
Blahoslav J 1
Blaťácké písně 736
Blavatsky H. P. 483
Blumenau V. 172
Boas 491
Boborykin L. 592
Boas F. 804
Bodh-Gayâ 329
Bogoslavěbich Al. 403
Böhme F. M. 145
Bohnice 781
Bohonice 149
Bochan D. 690
Bolivie 293
Bols J. 144
Bolte J. 144, 343, 357
Bolte O. 662
Bolton H. Carrington 421, 484
Bonet-Maury G. 329
Bonwetsch 205
Boos Fr. 73
Borchardt L. 813
Borovský F. A. 441
Bořivojův křest 715
Bos P R. 154
Bosanac Št 716
Bosenská svatba 849
Bosna, topografie 255
Bosonohy 149
Boston 644
Bower Herbert M. 458
Braniborská jména místní 671
Branibory 163
Brasilie 194
Brassempony 739
z Bratřic Jan Jeník 21, 536
Brauner Boh. 421
Le Braz Anatole 291
Bréal M. 329
Bretholz B. 257
Breysig Kurt 226
Briebacher R 634
Brinton D. G. 60, 329, 332
Brněnské museum 257
Brněnsko 149
Brose M. 33
Broumov 388
Brown R. 743
Brückner A. 386, 530
Brun Jules 135
Brunšmid J. 531
Brunšvická bibliografie 787
Brunšvík 123
Březina 149
Buckle 607
Budapešť 137, 558
Budde Eug. 550
Buddha 329—331, 779
Büdinger M. 721
Budyšín 177
Buchara 318
Buchholtz A. 30
Buchner M. 681
Bukovina 149, 364, 687
Bukovinka 149
Bulgakov S. 590
Bulharská církev 473
Bulharská topografie 255
Bulharsko 409
Bulharský sborník 186
Bulhaři 20, 102, 394
Bulič F 531
Bülow W. 55
Bünker J. R 137, 341
Buňat K. 244
Burada Th. T. 375
Burattini T. L. 207
Burgundská opevnění 855
Butcher E L. 751
Bystroň J. 184, 259
Bystřice 149, 633
Bythinie 375
Byzantinism 186
Byzantinské romány o Alexandrovi V. 500
Byzantinské umění 688

Bzenec 544
Cabanès 321
Campanie (bibliografie) 788
Campbell Fraser Al. 355
Carevskij A. A. 831
Carich A J. 203
Carbyle T. 824
Carnoy H 569
Caronte 604
Carraroli Daria 500
Carrington Bolton H. 421, 484
Cartellieri A. 611
Carus P. 764
Cařihrad 276
Castonnet-Des-Fosses H. 474
de Castries 354
Celestin Vjek. 531
Celovec 256
Cergetfi J 561
Certeux A. 419
Ceylon 333
Cinzendorf 149
Cisewski St 23, 545
de Cock A. 110, 144, 433, 848, 856
Cogho 601
v. Cohausen A. 855
Collins W. E. 877
Colson O. 214, 288, 289, 352, 547, 853
Conder C. R. 873
Conwentze H. 482
Conze A. 221
Corich A. J. 828, 850
Coronadova expedice 331
Corse 282
Courthion L. 290
Coville F. V. 215
Cox M. R. 329
Cratinesco 135
Crooks G. R. 735
Crozier J. B. 53
Ctibor A. 242
Culin Stewart 67, 224
Curtin 329
Cvrček J. 536
Cyprian sv. 24
Czartoryjských archiv 306
Czerny F. 244
Czilcbert R. 744
Čáslav 478, 537
Čech a Lech 559
Čechy 20, 391, 411, 672
Čechy v polské hře 385
Čelakovský F L. 5
Čelakovský J. 6
Čerevkova A. A. 863
Čermák Kl. 258
Černá Hora 20, 265
Černohorci 396
Černovice 149
Černý A. 25, 408, 719
Černyšev V. J. 550
Čerpanov J. 597
Červená Řečice 4, 537
Česká bibliografie historická 568
Česká dialektologie 648
Česká keramika 160
České hospodářství 150
České kroje 4'2
České lékařství 742
České písemnictví 404
České písně národní 4, 572
České sociální dějiny 715
České valy 855
České zboží vývozné 469
Český dům ve Středohoří 683
Český Lucidář 146
Český přízvuk 550
Český stát 715
Český typ 893
Čihula J. 537
Čína 430, 676, 706, 776
Čínská mythologie 780
Čínské nápisy v Bodh-Gayâ 329
Čínské starožitnosti 872
Čižmář J. 682
Čubinskij 6
Daehnhardt O. 695
Daffner Fr. 297
Dahlerup V. 14
Dachler A. 156, 499
Dairi-Batakové 848
Daletice 283
Dalmacie 203, 265
Dalmatská topografie 255
Dalmatské archivy 509
Dalmatští glagoliti 255
Dalton H. 770
Damas (povídky) 131
van Damme P. 352
Danon Abr. 129, 514
Dánský folklor 14
Davidovič B. S. 340
Dawson J. W. 805
Decle L. 730
Defrecheux J. 254, 547
Delaware (dům indianský) 228
Dém.-Théodoresco G. 135
Demetrykiewicz Wł. 306
Demkov M. J. 339
Deniker J. 893

Desfourská hospodářská instrukce 173, 537
Dewert J. 136
Dikarevъ M. A. 93
Dirr A. 329
z Dlouhé Vsi Chanovský Albrecht 21
Dobrovolьskij V. N. 210
Dobrowolski Ad. 450
Dobrovský J. 11.
Dobruský V. 186
Dobšinský 538, 553, 682
Dogurevičъ T. 576
Dohnányi J. 429
Dolganěvъ 83
Dolgorukovъ V. A. 861
Dolgovъ 384
Dolnorakouský dům selský 499
Domažlické podřečí 175
Donalitius Kr. 365
Donath J. 666
Dorsey J. O. 334
Doubs (pověsti) 128
Dovnarъ-Zapolskij M 159
Draganovъ P. 189
Drslavici 305
Družininъ N. 169
Dubnicense Chronikon 172
Dubrovník 558
Duchesne L. 629
Duine F. 356
Dunaj v historii 155
Duras Fr. 242
Durinsko 828
z Dusburka Petr 172
Dušek V. J. 736
van Duyses Fl. 144
Dvorská 149
Dvorský F. 149
Edwards Ch. L. 59
Efimenko 6
Eggloston E. 41
Egypt 390
Egyptská církev 751
Egyptská mythologie 785
Egyptská ornamentika 667
Egyptské sloupy rostlinné 812
Egyptský obchod 790
Ehmann P. 312
Ehrenreich P. 194
Eichholc E. R. 39
Eljasz-Radzikowski St. 96, 737
Elliot C. W. 792
Elsasko 124, 366, 794
Emler J. 12
Epirská topografie 255
Erben K. J. 5, 142, 538, 553
Erfurtská kronika 172
Erzepki B. 24
Eskuche Gustav 121
Esser M. 557
Estonsko 30, 88
Estonský fetišism 347
Eufrat 405
Evanovice 149
Evarnickij D. 827
Evropa 48, 893
Falcký folklor 132
Falke E. 779
Faltis V. 305
Fawler J. K. 885
Federowski M. 323
Feer Léon 329
Feilberg H. F. 565
Feriančiková J. A. 148
Ferraro G. 642
Fewkes J. W. 334, 670, 811
Filippiny, obyvatelstvo 230
Fillmore J. C. 350
Finnská mythologie 142
Finnská poesie 647
Finnský fetišism 347
Florinskij T. D. 11, 201, 648
Florinskij V. M. 40
Forejtek J. 305
Fortier Alcée 59
Foy W. 651
Francev V. A. 177, 404, 501, 563
Francie a Gallie 630
Franciscus Er. 21
Francl Ant. 258
Francouzové 35
Francouzská literatura 729
Francouzská opevnění 855
Francouzské romány o sv. Gralu 166
Francouzský dům 496
Franche-Comté (pověsti) 128
Franko Iv. 206, 538, 553
Franz Ad. 874
Franzos K. E. 336
Fraser J. 370
Frauberger J. 522
Frémont G. 726
Freson J. G. 802
Friedel E. 163, 707, 708
Friederici 698
Friesland 325
Frithiof 647
Frobenius L. 77, 465
Fromm E. 63
Früchtenicht 524
Furchheim F. 788
Gagarin G. G. 688
Gaidoz H. 6, 23, 135
Galkovskij N. 689

Galleti B. 700
Gallie a Francie 630
Gallois L. 245
Gallové 35
Galvia G. 322
Gamble E. B. 113
Gander K. 368
Ganges 405
Garter M. 106, 500
Gebhardt A. 223
Geiger W. 333
Gennep 200
Gerd A. M. 578, 837
Gerdes H. 722
Germani 35, 167, 802
Germanské léčitelství 447
Germanské pověsti hrdinské 520
Germanské umění 517, 753
Gernet v. A. 88
Geyer A. 374
Gibault G. 109
Giddins F. G. 264, 610
Giedroyč Fr 464
Mc Giffert A. C. 799
Gizo F. 260
Glagolev S. 819
Glassberg A. 780
Gnatjuk Vl 538
Gobineau 523
Goetz A 463, 646
Golicyn kn. Dm. 265
Golz Br. 727
Goremykin J. 450
Gorodecki M. D. 405
Gorovei Art. 375, 4 0, 435
Gothové na Slovensku 429
Gould F. J. 111
Grabowski Br. 10
Gramatzky Aug. 431
de la Grancière Aveneau 701
Grashuis G. J. 778
Grasset E. 871
Greim G 126
Grimm J 489
Grimm V. 489
Grinčenko B. 349
de Groot J J M. 430, 780
Groppali Al. 624
Grössl F. X 551
Grot J. K 647
de Groutars M. 445
Grunčenko B 589
Grunskij N. 259
Grünenwald L. 132
Grünwald M. 329
Grünwedel Alb 350
de Gubernatis A. 768
Guimetovo museum 329
Guinea 329
Guire J. D. Mc. 224
Gulišambarov A. 830
Gunckel 511
Habeltová M. 305
Haberlandt M. 652, 740
Habrůvka 149
Haeser 200
Hagelstange 528
Hajany 149
Hájek M 6
Hajný Aug. 781
Halaša A. 683
Halič 683
Haličská lidověda 210, 687
Haličské písně národní 704
Haličské školství 503
Hampton 679
Haněl Lad. 388
Hansen A. a P. 826
Harant Jan Jiří z Polžic 175
Harou A. 136
Hartland E. S. 329
Hartwig O 489
Hauffen Ad. 683, 684
Hauser Fr. 242
Haust J. 136
Hauttecouer H. 738
Havajská mythologie 329
Havajští hrdinové 45
Havlas Fr. 502
Havlíček K. 413
Hebrejská mythologie 329, 765
Hebrejské pověry 685
Hecke G 774
Hecker J. F. C. 200
Hegel K. 889
Heger Fr. 137, 655
Heiderich Fr. 48
Heierli Fr. Jul. 79
Heikel Axel O. 233, 793
Heilborn 653
Heim R. 329
Hein W. 373
Heinzel R. 106
v. Helbe Ar. 315
Helix H. 253
Hellich J. 781
Hellwald Fr. 47, 822
Helm G. 731
Henschel 200
Hercegovinská svatba 849
Hercegovinská topografie 255
Herder 632
Herkely J. 429
Herkul u Latinů 238

Herrnhut 536
Hertzberg H. 155
Hervé G. 414
z Hervordu Jindřich 172
Herzogswaldau 346
Heřman Aug. 161
Hesiod 261
Hesseling D. C. 446
Himalaya 69
Hinze O. 622
Hipmann K. 18
Hirsch A. 200
Hirschfeld G. 231
de la Hitte Ch. 427
Hittité 872, 873
Hlavinka A. 5
Hlinecké mlýny 258
Hlinecko 283, 536
Hlinecký sborník 567
Hlinsko 3, 283
Hnatjuk Vl. 553, 704
Hoangh 405
Hoberk F. z Hendrštorfu 174
Hoernes M. 482, 665
Hoffmann W. J. 334
Hoffmann W. M. 371
Höfler M. 447
Hofmann Krayer E. 367
Holásky 149
Holešov 8
Holl M 851
Hollar V. 441
Holmes W. H. 334, 494, 661
Holuby Jos. L'. 479, 562
Homolka J. 567
Horákov 149
Hornik Mich. 719
Horticulture 109
Hořice 3
Hostinský O. 1, 5, 14, 295
Hošek J. 7, 294, 305
Houdek V. 138
Hough W. 215
Houška J. V. 258
Hradec Král. 388
Hraše J. K. 302
Hrnčíř Fr. 781
Hrozenkov Nový 304
Hrubý J. 258, 298
Hryncewicz Jul. 306
Huber Al. 766
Hubert E. 795
Humpolecké museum 413
Hus J. 411
Husovice 149
Huszka J. 461
Hutcheson Mac. Posnet 42
Huzulové 98, 497
Chachanov A. S. 31
Chaldejská magie 329
Chaldejské pověry 685
Chantre E. 493
Charente, národopis 222
Chatelain Heli 59
Chauvin V. 254, 548, 845
Chavannes E. 329
Chebsko 140
Cheetham S. 759
Cherson 371
Chilandarec Sava 550
Chlebský kostel 781
Chodsko 736
Chojkovskij I. A. 38
Chorvát Kr. 17
Chorvati 20, 392
Chorvati moravští 566
Chorvatská archeologie 531
Chorvatská lidověda 22
Chorvatské písně národní 716
Chorvatský lucidář 146
Christensen H. 500
Chrlice 149
Chrudim 561, 567
Igor kníže 690
Ille-et-Vilaine 292
Illyrské názvosloví místní 255
Indiani 194, 427, 657, 808
Indianská dialektologie 484
Indianské blouznění náboženské 334
Indianské dekorativní umění 73
Indianský folklore 59, 60, 70
Indická mythologie 390, 594
Indie 287, 663, 749
Inouye Tatsusiro 431
Irmer G. J. 359
Irské pohanství 452
Irsko 769
Irtyš- Ostjakové 700
Island 291
Islandská poesie lidová 535, 886
Islandské pohádky 223
Islandské pověsti 647
Israelské náboženství 390
Istrie 255, 375
Istrin V. 199, 500, 555
Istvánffy Gyula 211
Italové a Abyssinie 474
Italové a Ariové 673
Italská opevnění 855
Italská prachistorie 103
Italská vzdělanost 803
Italské obyčeje lovecké 680
Italské romány o Alexandrovi V. 500
Italské slavnosti lidové 458

Italští Řekové 445
Ivanov Iv. 836
Jacimirskij A. 550
Jacob G. 329
Jacottet E. 329
Jagaillonci 242
Jagić V. 12
Jakovenko V. 824
Jakubec J. 259, 546
Jakutský dům 319
Jan Nep. (hry) 684
Jan Soběski 737
Janáček L. 5
Jančuk N. A. 384
Jankó J. 181, 434
Janovice 175
Jansen K. 167, 510, 773
Jantse-Kjang 405
Japan 234, 776, 863
Japonská filosofie 431
Japonská úsloví 312
Japonské moře 758
Jarník H. 305
Jarník J. U. 305
Jaroměřská chalupa 683
Jaźmierz 306
Jasenice 682
Jasinskij A. N. 225
Java 379, 879
Javanský folklor 778
Javorskij J. A. 210, 301
Jeitteles Adalbert 295
Jelič L. 531
Jelínek K. L. 544
Jena 761
Jeniscejské runy 153
Jenks E. 777
Jensen P. 872
Jeronym Pražský 492
z Jerosina Mikuláš 172
Jeřábek M. 7
Jespersen O. 14
Jevreinova T. A. 823
Jihlava 12, 740
Jihoslované 571
Jihoslovanská ethnografie 213, 828, 849, 850
Jireček J. 142, 301
Jireček K. 12, 255, 509, 531, 558
Jiriczek O. 6, 16, 21, 346, 455
Jiří sv. v legendách ukrajinských 847
Jiřinová M. 8
John Alois 140
Jolles Andree 218
Jonin A. S. 72
Jordanskij N. 586
Joret Ch. 215, 281
Jóseffy W. 114
Josquin J. 1
Jovanovich Al. S. 133
Junod H. A. 68, 436, 807, 844
Jura (pověsti) 128
Justina sv. 24
Kačanovskij V. V. 189, 347
Kadłubek V. 172
Kahlbaum G. W. 717
Kahle B. 886
Kaindl R. 6, 98, 363, 497, 687, 699
Kalina A. 42, 327, 691
Kalousek J. 4, 305, 537
Kameníček F. 257
Kampers Fr. 470
Kampfmeyer P. 578, 837
Kanadský folklor 674
Kandra K. 782
Kannenberg K. 423
Kant Im. 595
Karamzin 550
Karásek J. 551
Karbowiak A. 504
Karel Veliký 891
Karel IV. 255
Karchesius 546
Karjejev N. 588
Karłowicz J. 10, 139, 153, 296, 299
Karlovy Vary 411, 533
Karolinské školy 329
Karpinskij 268
Karskij E. Th. 259
Karutz Dr. 220, 235, 246
Kašmír 160
Kašubská dialektologie 648
Kašubská svatba 28
Kašubský národ 165
Kateřina II. 187, 271
Katkov V. 585
Katona Lajos 112
Kautsky 621
Kavkaz 181
Kavkazská bibliografie 31
Kavkazské museum v Tiflisu 338
Keller O. 526
Keltové v Německu 649
Keltové na Slovensku 649
Keltské právo 329
Keltský původ legendy o sv. Gralu 106
Kéos 738
Keyserling hr. Rob. 490
Khamm K. 545
Kingsley M. H. 252
Kitajci 20, 398
Klatovy 175
Klebs E. 623
Kleinpaul Rud. 532

Klemm Kurt 362
Klíma Jiří V. 305
Klimkovice 502
Klisurič M. 8
Klučevskij V. O. 818
Klvaňa J. 8, 257, 296, 475
Kmeť A. 429
Knappert L. 329
Knoop O. 122, 134
Köhler J. 378, 543
Köhler K. 160, 406, 467
Koch M. 546
Kocher 354
Kolda Malínský 453
Kolenyi E. 682
Kollár J. 5, 468
Kollmann H. 537
Komenský J. A. 1
Kondakovij N. 179
Kongo 856
Konickij Ol. 554
Kopáč J. 413
Kopal P. 258
Kopecká J. 192
Korajac V. 710
Korolenko 6
Kosmas 530
Kostelec n. Vl. 28
Košťál J. 6
Kotouč (pověst) 304
Kotrch V. 697
Kovalevskij M. M. 584
Kovalevskij P. 825
Kowerska Z. A. 139, 299
Kovněr S. 200
Kozáci Donští 6
Kozák E. 205
Kožár 682
Koževnikov V. A. 539
Krahmer G. 317
Krak 243
Krakov 243, 737
Král J. F. 305, 684
Králové Hradec 12
Kramerius V. R. 546
Kraus A. 537, 546
Krause Ernst H. L. 482
Krause G. A. 247
Krauss F. S. 19, 710
Krček Fr. 693
Krejčí J. 537
Krekvic Ferd. 240
Kremnice 429
Kréta 738
Krétští Slované 101
Križko P. 429
Krk 146
Krkonoše 601, 602
Krok 243
Kroll W. 527, 627
Kronenberg 595
Kropf L. 560
Krzywicki L. 316, 505
Křen J. 162, 714
Křivoklát 147
Kuba L. 186
Kuba 813
Kuhlenbeck L. 70
Kukučinová 148
Kulda B. M. 258
Kulikovskij T. 166
Kulke 192
Kumanské nápisy 560
Kunik E. 559
Kurdové 493
Kuronsko 30
Kuten Gj. 566
Kutná Hora 6
Kyjev 648, 862
Kythmos 738
Labriola L. 619
Lacina J. 453
Lačný D. 429
Lamanskij V. J. 105, 210
Lampe L. 870
Lamprecht K. 620, 632
Landis E. B. 438
Lang A. 329, 783
Lange F. A. 45
Langerie 35
Langlois Ch. V. 763
de Lannoy Gilbert 172
Laos 878
Lapie P. 750
La Play 606
Laponsko 542
Larsen H. 117
Laszowski E. 531
Latinské názvosloví místní 255
Laurent A. 329
Lautenbach-Jusmiń J. 100, 164
a Lebenwaldt Adam 21
Ledr Jos. 453
Lee P. 161
Lees G. R. 703
Lefèvre A. 142, 238, 239, 878
Leger L. 142, 329, 412
Lehmann Alfr. 685
Lehmann-Filhes M. 223
Lech a Čech 559
Leland Ch. G. 421
Lemaire Ch. 57
Lemke E. 163
Lenz O. 244

Leohain 28
Leon D. N. 313
Lermontov 718
Letoštice 28
Letourneau Ch. 42, 262, 817
Lew H. 191
Lévi J. 645
Lévi Sylvain 329
Libiček Ig. 8
Liepmann M. 732
Lincke A. 329, 512
Linda V. N. 6, 249
Linde 386
Linné K. 429
Lipajev Iv. 91
Lippert Jul. 683, 715
Litevská ethnografie 323, 492, 806
Litevská mythologie 172
Litevské epos 100, 164
Litevské písně národní 204
Litevský dům 364
Litevský folklor 519
Litevština 99
Litoměřice 683
Litomyšl 4
Litovelsko 854
Livonské pověsti 456
Livonsko 30
Ljackij E. A. 189
Ljaščenko A. 80
Ljubič Š. 531
Lloyd A. 331
Löbel Th. 285
Locke J. 774
Lomnický Šimon 385
Londýn 441
Longnon Aug. 329
Löning R. 761
Łopaciński H. 139, 191, 385, 386, 552
Loparev Ch. 581
Lopatovskij J. J. 92
Loth J. 329
Łotwak J. 172
Lotyšské epos 164
Lotyšský dům 326
Louisiana (pověsti) 59
Löwenstimm A. 543
Löwl F. 244
Lovretić J. 571
Loziński Wł. 442
Lubek, museum lidovědné 235
Lübke H. 471
Ludwig 160
Lumholtz C. 657
v. Luschan F. 78, 480
Luther M. 537, 839
Lützov hr. Frant. 183
Luzern-Zug-Aargau. kroj 79
Lužické valy 855
Lužicko-srbská dialektologie 648
Lužicko-srbská mythologie 25, 408, 719
Lužičtí Srbové 177
Lvov 442
Maas E. 329
Macedoňané 102
Macler Fr 329
Maďarská jména místní 476, 477
Maďarská lidověda 461, 462
Maďarská mythologie 112, 782
Maďarská přísloví 151
Maďarský dům 499
Maďaři 335
Magierowski L. 306
Magni Nikolaus de Jawor 874
Mahomet 825
Máchal H. 259, 301
Maine 432
Maiolus S. 21
Majevski Er. 153
Majkov 6
Makarenko A. 210 407
Makedonie, ethnografie 241
Makedonská topografie 255
Maksimov S. V. 210
Malec Al. 566
Małecki A. 559
Malín 453
Malinowski L. 306
Malloch W. H. 865
Maloruské písně národní 92
Mančal J. 413
Manouvrier L. 892
Manteuffel G. 440
z Marburga Wigand 172
Marek Kraljevič 716
de Margerie Emm 245
March H. 425, 660
Marillier Léon 320, 329
Markomané 182
Marlot H. 344
Maršová 196
Martin F. R. 232, 459, 460
di Martino M. 322
Mason Otis Tufton 224
Matkovič P. 240
Matov D. 241
Matvějevъ S. 64
Matzenauer C. 293
Matzura J. 257
Maurer K. 223
Maury A. 329
Mauss M. 329
May M. 671
MCGee W. J. 334

Mečnikov L. J. 405
Medvecký A. K. 682
Mehemend Emin Effendi 143
Mehlken 28
Meitzen 448
Mélida J. R. 759
Mélich J. 17
Menant O. 749
Ménard L. 329
Menčík F. 11, 150, 175
Menziers Al. 329, 390
Mercer A. C. 227, 228, 810
Meringer R. 498
Meščerskij J. J. 862
Metailov B. 85
Mexická města stará 494
Mexická ornamentika 76
Mexické pověry 437
Mexico 45, 657, 676
Mexiko Nové (ethnografie) 631
Meyer A. B. 651
Meyer E. H. 454, 600
Meyer M. 342
Mickiewicz A. 691
Mičikuri K. 596
Mierziński Ant. 172, 184
Michal biskup Sambijský 172
Mikhailowsky N. 800
Miklosič 12
Mikorzyńské kameny 852
Milčetič Ivan 146
Milčín 258
Milek Em. 849
Miletič L. 12, 186
Miljukov P. 84, 838
Miller Merton Leland 631
Miller V. Th. 277, 384, 550
Miloradovič V. P. 359
Mindeleff C. 334
Mišík Š. 429
Mittelmann A. 351
Mižujev P. G. 575
Młynek L. 327
Mnichov 193
Močulskij V. N. 94, 555
Modestor B. 541
Mohammed 779
Mohuč 603
Mochoff N. 643
Monako 884
Monseur E. 136
de Mont Pol 144, 433
Montelius O. 178, 705
Montpellier 419
Mooney J. 334
Morava 373, 375, 383
Moravská neolitická sídla 202
Moravská lidověda 257
Moravská přísloví 151, židovská 192
Moravská vlastivěda 149
Moravské kostely dřevěné 196
Moravské mapy 257
Moravské přástky 346
Moravské zboží vývozné 469
Moravské zřízení vojenské 257
Moravští Chorvati 566
Morfill 205
O'C. Morris M. 769
de Mortillet Andrien 369
de Mortillet Gabr. 35, 209, 508
Mosela 467
Moskva 198
Moszkow W. 296
Much Rud. 182
Muka E. 25, 188, 408, 568
Müllenhoff K. 163
Müller-Branel H. 482
Müller F. W. 55
Müller Max 45
Müller Th. A. 529, 564
Müller W. 813
Muncifaj, městské paměti 242
Munkácsi B. 17, 112, 348, 461
Munro Robert 37
Münsterské pohádky 516
Muravlin 265
Murko M. 15, 259, 358, 468
de Mussis Gabr. 200
van Muyden B. 36
Mycielski J. 443
Myskovszky V. 626
Myslivec F. 502
Napoleon a pověra 321
Natesa Sastri S. M. 287
Navaho (mythologie) 59, 491
Navlovič M. Drag. 411
Néanderthal 35
Negrové 54
Nehring A. 492
Nehring W. 16
Němci v Elsasku 366
Němcová B. 538
Německá anthropologie 220
Německá kolonisace v Čechách 715
Německá kultura 578, 722, 837
Německá lidověda 454
Německá lidověda v Čechách 683, 684
Německá města 889
Německá mravnost 804
Německá mythologie 381, 590
Německá opevnění 855
Německá poesie 727
Německá prachistorie 210
Německá přísloví 122, 151

Německá sociologie 617
Německá vzdělanost 52
Německé dějiny 869
Německé hry 145, 193
Německé kolonie 33
Německé písně 145, 257, 295
Německé pověsti hrdinské 455
Německé práce o sv. Gralu 106
Německé stavitelství 138
Německý dům 496, 497, 499
Němečtí sedláci ve středověku 528
Nerad F. 244
Neruda J. 570
Nestor 550
Neukirch K. 124
Neumann V. V. 185
Neustrojev A. N. 574
Newell William Wells 59, 106, 107, 329, 357, 377, 416, 421, 426, 437, 641, 679
Niederle L. 244, 476
Nikiforovskij N. J. 279
Nikolskij D. P. 66
Nil 405
Nizozemská tortura 795
Noblemaire G. 887
Norimberk 182
Norlén W. 867
Normanská opevnění 855
Nová Ves 196
Nováček V. J. 478, 537
Novák J. 429
Novák J. V. 11, 151
Novati F. 803
Nové Dvory 453
Novgorodskij D. 533
Nozada 583
Nutt A. 106
Nuttall Zelia 437
Nymburk 781
Nyrop K., 14, 300, 556, 826
Oberstdorf 344
Obri na Slovensku 429
Oehm V. 537
Oestrup J. 131
Olbrich Dr. 6
Olechnowicz Wł. 306
Olshausen 160
Onderek P. J. 502
Ondřej sv., věštby 21, 552
O'Neill J. 107
Opava 502
Opavsko 184
Oppert G. 160
Orain A. 292
Orchoňské runy 153
Orient 231
Orleanská panna 825
Orlik A. 250
Otok ve Slavonii 571
Ovčín 283
Pagel Jul. 762
Pajkov A. 820
Palacký J. 244
Palermo 767
Palestina 703, 866
Palliardi J. 202
van Panhuys L. C. 681
Pantusov N. N. 65
Pareto V. 609
Paris Pierre 329
Parker W. G. 334
Parthey G. 441
de Parville H. 433
Pastrnek F. 151
Pátek F. 148, 648
Patera Ad. 11, 536, 537
Patkanov S. 700
Pavolini O. E. 771
Peacock M. 286
Peisker J. 157, 448
Pelhřimov 567
Penck A. 244
Pěnkava A. 697
Peretc B. N. 842
de la Perrandière 432
Peruanští heroové 45
Peschel Oskar 360
Petera Fr. 258
Petersen 685
Peterson O. 593
Petr Veliký 87, 400
Petrikovič J. 429
Petrohrad 737
Petrovič M. 589
Petrovskij N. M. 534, 550
Petrs J. 242
v. Pfeifer-Hochwalden R. 525
Philes Manuel 255
Philippe J. 200, 329
Philipps 161
Piast 530
Piastovci 243
Piekosiński F. 449, 852
Piepenbring C. 329
Pietrement 424
Piette Ed. 34, 739
Piger F. P. 740
Pichler F. 256
Pilo A. 618
Pineau L. 428
Pinzgauer 126
Pitrè Gius. 6, 213
Plaut M. 122
Pleyte C. M. 71, 675

Ploss 56
Plzensko 537
Plzenský kroj 18
Poděbradsko 781
Podhalané 96
Podkrkonoši 302
Poestion J. C. 223
Poitou, národopis 222
Polička 283
Politis N. G. 320
Polívka J. 10, 259, 361
Polská archaeologie 153
Polská architektura 442
Polská dialektologie 201, 648
Polská dramatika 385
Polská ethnografie 153
Polská hudba lidová 549
Polská přísloví 151
Polské cechy 464
Polské malířství 443
Polské osadnictví 449
Polské písně národní 704
Polské řezbářství 442
Polské slovníky 386
Polské synody evangelické 770
Polské školství 504
Polské zboží 469
Polsko 95, 96, 712
Polští sedláci 449, 450
Polynesia 370
Pomořanské pověsti 134
Pomořany 28
Popelková A. 7
Porozovska B. D. 839
de la Porterie J. 739
Portugalská hudba 881
z Posilge J. 172
de Pósta B. 181
Potkański K. 243
Potonié H. 45
Potštýn 305
Powell J. W. 334
Pozada Al. 168
Praetorius 21
Praha 411
Praha, klášter slovanský 146
Praha, práce zámečnické 388
Práchensko 537
Prášek J. V. 451
Prešpurk 562
Preuss K. Th. 219
Procházka F. S. 346
Prokopios 255
Provence 796
Prusinovský Vilém 502
Prusko 482, 890
Prusové 172, 492
Pruththal 497
Přemysl a Libuše 530
Příhoda F. 697
Přílepy 8
Ptašickij 273
Pucykovič Th. Th. 20, 391—399
Punturo B. 6, 680
Puškin A. S. 361
Putjatin Gr. 400
de Puymaigre comte 129
Pypin A. 266
Quentin Auréle 329
Raabe R. 472
Radde G. 338
Radič A. 22, 571
Radziwill M. 737
Rakouská správa státní 766
Rakouské dějiny hospodářství 157
Rakouské národnosti 723
Rakousko 857
Rakousy Dolní 8
Rakousy Dolní, neolitická sídla 202
Rakousy Dolní, selský statek 156, 499
Ranke J. 182
Ranšpurk 8
Rappoport 608
Ratzel F. 43, 195
Razanovъ 270
Regel F. 328
Regell 602
Regener Fr. 765
Regnaud P. 486
Rehmann A. 244
Reichel Th. 305
Reichelt G. Th. 69
Reinecke P. 372
Renouvier Ch. 46
Reuss L. A. 429
Réville J. 329
Revillout E. 790
Rhamm K. 476, 477
Rhodské písně milostné 471
Ribbe C. 796
Ribeau T. 402
Richter E. 32, 244
Richter J. M. 462
Richthofen F. 360
Rimpen W. 160
Rizner L. V. 148
Robertson J. 607
Robinsohn Jac. 54
Rocco Seraf. 604
Rod Ed. 290
Roháč J. z Dubé 537
Rohozec Hrubý 173
Rohozná 294
de Rochebrune A. T. [illegible]

Rokoszowska Z. 306
Rolland E. 215
Rolny W. 469
Romer Eug. 712
Rosenblüth Sim. 725
Rosmaël Fr. 196, 633
Rossi G. 772
Rosůlek Fr. 6
Roth Walther E. 439
Rousseau J. J. 732
Roždestvin A. 187, 271
Rožkovъ J. A. 307
Rua 170
Rudeck W. 804
Rudolf II. 6
Rumjancov N. P. hr. 384
Rumuni (původ) 634
Rumunské hádanky 420
Rumunské lékařství 313
Rumunské romance 135
Rumunské zkazky 435
Rusíni 20, 393
Ruská architektura 217
Ruská církev a škola 84, 770, 820
Ruská dialektologie 176, 259
Ruská ethnografie 210
Ruská hudba 91, 882
Ruská jména místní 308, 309
Ruská kultura 838
Ruská literatura 237, 266, 277, 278, 550, 579, 580
Ruská občina 159
Ruská paedagogika 339
Ruská zaříkadla 359
Ruské amulety 383
Ruské časopisectví 18. věku 534
Ruské epos 268
Ruské kláštery 347
Ruské památky starocírkevní 27
Ruské písně 85, 92
Ruské pověry myslivecké 6
Ruské právo 307
Ruské romány o Alexandrovi V. 500
Ruské sekty 840, 841
Ruské umění 688
Ruské zkazky 197
Rusko 643, 818, 821, 823, 830, 834, 835
Rusko asijské 318, 861
Rusko severozápadní 310
Rusko západní 310
Rusko a Armenie 347
Ruský folklor 80, 301
Ruský zvon 180
Rusnakové 98, 699
Rusové v Čechách 563
Rusové staří 89
Rusové uherští 553
Rusové volynští 340
Ruští nevolníci 86
Ruští osadníci v Bačce 704
Ruští židé v Bostonu 644
Rutot A. 506
Rybakov S. G. 180, 577
Rybička A. 561
Rychmburk 283
Rychnov 12
Řecká archaeologie 786
Řecká liturgie 259
Řecká mythologie 329, 390, 743
Řecké názvosloví místní 255
Řecké (novo-) obyčeje lidové 320
Řecké (novo-) pověry 446, 685
Řecké (novo-) písně milostné 471
Řecké umění 752
Řecko 883
Řecko v tomto století 231
Řecko a Turecko 102
Řečice Červená 4, 537
Řehák A. 257
Řehoř Fr. 536
Řekové italští 445
Římané 158
Římská mythologie 329, 390
Římská opevnění 855
Římská říše a křesťanství 444
Římské pověry 685
Římské vinařství 51
Říp 697
Sadowski J. N. 737
Saige G. 884
Sakař J. 536
Sallès A. 875
Salmonsen 250
Samoa 78
Samojedi 492
Sampetrinum Chronicon 172
San Marino 738
Santoponte G. 746
Sanz Y Escartin Ed. 894
Saone (pověsti) 128
Sapožnikovъ A. 841
Sardinsko 322
Sartori P. 669, 686
Sasinek F. V. 429
Saský dům selský 495
Savenkov Iv. 216
Savvaitov P. 89
Scott W. 489
Sebastyén G. 461, 477
Sébillot Paul 6, 21, 130, 131, 222, 282, 291, 292, 344, 418, 435, 436, 545, 845
Seeck O. 628
Seidel H. 62, 650, 659, 814, 815

Seidmore E. R. 879
Seignobos Ch. 763
Sekera E 3, 567
Sell K. 733
Sellin E. 118
Sepekov 28
Sergi G. 208, 673
Sesselberg-Fr. 517, 753
Shankunny P. 663
Schaffhausen 79
Scharfenberg Henning 172
Schell O 417
Schellhas P. 314, 784
Schenkendorff E. v. 193
Schier O. 257
Schjerning W. 126
Schlumberger G. 186
Schmeltz J. D E. 154, 215, 545, 681, 766
Schmidt C. 794
Schmidt Em. 29
Schmidt Gust. 6_5
Schmitz M. 50
Schneider Friedr. 603
Schneider L. 672
Schober K. 568
Schoetensack O. 103
Scholz O. 346
Schopenhauer 798
Schorbach 147
Schrader F. 630
Schräffer 423
Schroeder R. 354
v. Schubert G 481
Schulenburg W. v. 160, 163, 635—640
Schulz V. 537
Schumacher K. 702
Schurè Ed. 863
Schurtz H 61, 236, 485, 809
Schwartz W. 248
Schweinfurth G. 160, 667
Siam 677
Sibiř 317, 372, 376, 758, 861
Sibiřská kultura 232
Sibiřská prachistorie 232
Sibiřské karavany 521
Sicilie 767
Sicilské hádanky 213
Siegelau 646
Sieger R 244
Sikulové 541
Silbermann H. 720
Simcox E. J. 797
Simpson W. 353
Sipovskij V. V. 550
Skalice Slovenská 546
Skandinavská mythologie 647
Skandinavská poesie 647
Skandinavské stavitelství 753
Skandinavské zkazky 428
Skythové 372
Slaný 242
Slavejkov Iv. P. 186
Slavík F. A. 149
Slavík J. 682
Slavonie 525
Slezská topografie 374
Slezské kostely dřevěné 633
Slezské pověsti 345
Slezské přástky 346
Slezské zboží vývozné 469
Slezsko 116, 602
Slezský folklor 16, 502
Slováci 475
Slované 412
Slované v Braniborsku 671
Slované na Krétě 191
Slované a sanskrt 358
Slované a starokatolicismus 463
Slovanská apokryfická literatura 205. 259
Slovanská archaeologie 38
Slovanská evangelia 259
Slovanská literatura 550
Slovanská mythologie 142, 301, 329
Slovanská přízvučnost 550
Slovanské názvosloví místní 255
Slovanské pohádky 361
Slovanský jazykozpyt 648
Slovenská dialektologie 148, 648
Slovenská musejní společnost 429, 682
Slovenská pořekadla 151
Slovenská přísloví 151, 404
Slovenská svadba 17
Slovenské bájesloví 148, 852
Slovenské písně národní 152. 704
Slovenské podání lidové 489
Slovenské pověry 148
Slovensko 8, 544
Slovenský dům selský 499
Slovenský folklor 148. 429
Slovenský kroj 257
Slučevskij K. K. 310
Smilanič M. V. 212
Smitt H. P. 754
Smrčiny 6_5
Smutný V 387
Smyčka J. 854
Snitko J 24
Sobolevskij A. N 176, 259, 550, 832
Sobotka Primus 298
Sojkin N. P. 576
Sokolík A. 429, 682
Soltésová 148
Sopotnice 303

Soubies A. 881, 882
Souchon A. 883
Sozonovič J. 104, 501
Spencer H. 800
Speranskij M. N. 9, 259, 843
Spiridonov J. N. 402
Spiš 429
Srbové 102, 395, 768
Srbové lužičtí 177
Srbská topografie 255
Srbská zadruha 133
Srbské epos národní 689
Srbské písně národní 704
Srbské právo 133
Srbsko 409
Stanev N. 186
Stěbořice 502
Stein Ign. 306
Stein L. 725
v. den Steinen K. 47
Steinthal 143
v. Stenin P. 319
Stěpovič A. 540
Sternegge 172
Stockholmské museum 178
Stokes Whitley 329
Stolpe Hjolmar 74
Strahov 255, 388
Stratz C. H. 379
Strausz 348
Strebel H. 76
v. Strele R. 694
Strukenberg J. H. W. 721
Struve P. 582
Střítěžský J. 567
Stucken Éd. 785
Suaheli 63
Suchenwirt Petr 172
Sully-Prudhomme 135
Sumatra 848
Sumcov N. Th. 6, 239, 359, 361, 713
Suslov V. V. 217
Sušil F. 5
Suvorov N. 401
Svatá Hora 28
Svijany 174, 537
Swineford A. P. 880
Sýkora A. 258
Sýrku P. A 550
Szymański S. 718
Šafránek J. 305
Šachmatov A. A. 259, 550
Šakir-Paša 263
Šantepi-de-la Sossej 274
Ščeglovoj V. 595
Ščepkin E. 550
Ščepkin V. N. 550
Ščurov 384
Šejnom P. V. 573
Ševčenko T. G. 713
Šimák J. V. 537
Šimkovič P. P. 384
Šišmanov J. D. 101
Škarniclovská tiskárna v Skalici 546
Škultéty J. 148, 152
Španělské povídky 130
Španělsko-židovské romance 129
Špork F. K. R. 150
Štefanica J. 429
Štejngal Th. R. 858
Štyrský dům selský 341
Šumavské hry lidové 681
Švambera V. 244
Švanda dudák 175
Švédsko 647
Świętek Jan 306
Švihov 258
Švýcarské kroje 79
Švýcarský masopust 367
Švýcary 36, 381
Tacitus 172
Talko-Hryncewicz J. 550
Tamai Kisak 521
Taos v Mexiku 631
Tappeiner F. 125
Tatarské obyčeje svatební 64
Tatranští horalé 96
Teirlinck J. 110
Ten Kate H. 427
Ternooy M. J. 789
Těšínsko 184
Tetzner F. 52, 99, 204, 364, 365, 519, 806
Tharsander 21
Theoktistov Iv. 87
Thon O. 617
Thonga (folklor) 68
Thrácké názvosloví místní 255
Thurston E. 229
Thyregod O. 14, 300
Tiele C. P. 329, 801
Tiflisské museum 338
Tigris 495
Tichonravov J. 237
Tichonravov N. C. 80, 359, 580
Tille V. 530, 571, 601
Tillier L. 507
Timošenko J. E. 171, 278
Titov E. J. 840
Tkalčič J. 531
Tobler L. 381
Tobolka Z. V. 561
Toepffer J. 786

Togo, ethnographie 62, 659, 815
Tolstoj J. 179
Tomaschek W. 244
Tomíček A. 4, 537
v. Töply R. 756
Torres L. Llorens 718
Toulon 280
Tozer H. F. 49
Trabut 757
Trajl H. 275
Transkaspicko 318
Treichel A. 21, 28
Trembecki Stan. 306
Trevs J. M. 158
Trnka 151
Trojan J. 567
Trubeckij C. 90, 594
Truhlář A. 151, 536
Trusman J. J. 210, 308, 309
Tunis 103, 750
Tunisská literatura lidová 814
Turci 105, 336
Turecké názvosloví místní 255
Turecko 315
Turecko a Řecko 102
Turkestan 318
Turnov 2
Tylor E. 45, 139, 299, 329, 489
Týn n. Vlt 536
Tyniec 97
Týrolsko 125
Týršová R. 8
Udziela Sew. 97, 692
Uherská vesnice na výstavě 137
Uherské památky 626
Uherský dům vesnický 434
Uherští Rusové 553
Uhland 537
Ukrajina 306
Ukrajinské apokryfy a legendy 206, 847
Ukrajinské písně 349
Ule V. 47
Ullmann 21
Umlauffské museum 664
Umlauff-Trentin 422
Ural 758
Uralské písně a hudba 577
Uram-Podtatranský R. 429
Urban M. 741
Uri 79
Usov N. S. 550
Ústí n. L. 683
Václavek M. 303, 304
v. Wadenstejerna S. 324
Wagner J. 429
Valaši 102, 375
Valašské listiny 15. věku 12
Valašské pohádky a pověsti 303, 304
Walbaum 495
Walhouse M. J. 658
Wallandigham E. N. 161
Wallaschek R. 656
Wallis Budge E. A. 500
Vamberk 305
Vambéry H. 285, 336
Wanda 243
Wanklová M. 182
Vansová 148
Warmiensis 890
de Wartberge H. 172
Washington Math. 59
Wasilewski L. 306
Wassilieff W. 329
Weber A. 605
Weber F. 649
van Veerteghem F. 376
Weglia 146
Weigand 709, 829
Weinhold K. 120, 121, 138, 143, 145, 256, 342, 344, 362, 381, 513, 686
Weinholdova Laura 345
Weinzierl R. v. 160
Weis K. 736
Weise P. 51
Weissenberg L. 383
Velc F. 242
Velhartice 175
Velkoruská dialektologie 176, 270, 550
Velkoruské legendy 573
Velkoruské obyčeje 573, 832
Velkoruské písně 550, 573
Velkoruské zkazky 573
Wells C. L. 891
Wenhuda F. 566
Venketswami M. N. 287
Weruli F. 367
Veselí n. L. 736
Veselovskij A. N. 572
Vestermark 616
Wickerham J. 676
Vidal P. de la Blache 245
Vidrman Osv. 346
Widukind 530
Wieliczka 327
Wiener L. 644
Vierkandt A. 44, 123, 124, 154, 194, 281, 488
Wieruszowski A. 410
Vignes M. 606
Wijnaendts Francken C. J. 234
Wildemann A. 115
Willame G. 547
Willatzen P. J. 535
Wilshofen v Bavorsku 641

Wilson Th. 75, 224
Winckler H. 651, 821, 834, 835
Windakiewiezowa Helena 549
Windsor 441
Winter Z. 14, 185, 536
Virginie 58, 161
Virchow R. 153, 230, 382, 667
Wissendorff de Wissukuok H. 100, 164
Vítojoves 294
Witort J. 42
Witte H. 366
Vladimirov V. P. 27
Vladislav Lokietek 737
Vlamské písně 144
Vlastov G. 261
Vluk J. 8
Vodskov H. S. 564
Vogt F. 6, 16, 21, 346
Vohralík F. 567
Voigt H. G. 734
Vojtěch sv. 172, 734
Wolf G. 476, 477, 869
Volkov T. 847
Vratislav V. z Mitrovic 240
Vršatský 429
Wulfstan 172
Vyhlídal J. 502
Vykoukal F. V. 298, 536, 570
Yeats W. B. 452
York, kannibalism 227
Young E. 677
Ypern 12
Zaborowski M. 415
Zahn E. 367
Záturecký A. P. 151, 404, 682
Zdziarski St. 691
Zeitlin Maurice 329
Zelinskij Th. J. 359
Zembsch O. 71
Zíbrt Č. 5, 6, 10, 11, 12, 14, 21, 148, 160, 184, 185, 188, 211, 244, 258, 300, 301, 346, 492, 519, 536, 537, 546, 551, 552, 568, 570, 571
Zieliński G. J. 190
de Zichy E. 181
Zimmel G. 249
Zimmermann F. W. 123
Zimmern H. 329
Zingerle v. Summersberg Oswald 138
Zoch St. 682
Zubatý J. 164
Zukal J. 502
Zurich 79
Žák J. 527
Žatec 175
Žižka J. 411

II.

Rejstřík věcný.

Adamité na Hlinecku 536
Adamité na Rychmbursku 283
Agrární dějiny Meitzenovy 448
Alectryomantia 21
Alchymie 6
Amuletové značky 6
Amulety jihoruské 383
Anatomie ve středověku 756
Anekdoty o Petru Velikém 87
Anthropologie 29, 37, 54, 139, 160, 297, 316, 329, 414, 596
Anthropologie americká 194
Anthropologie bavorská 182
Anthropologie běloruská 39
Anthropologie francouzská 35
Anthropologie moravská 382
Anthropologie německá 220
Anthropologie novomexická 631
Anthropologie polská 306
Anthropologie a ethnografie 194
Anthropologie geografická 630
Antické hroby 231
Antika, její pád 628
Apokalypsy apokryfické 329
Apokryfická literatura slovanská 205, 259
Apokryfy ethiopské 329
Apokryfy ukrajinské 206
Archaeologie 37, 334, 429
Archaeologie česká 13
Archaeologie chorvatská 531
Archaeologie jihoslovanská 189
Archaeologie křesťanská 888
Archaeologie mexická 494
Archaeologie polská 306
Archaeologie ruská 30
Archaeologie řecká 329, 787
Archaeologie slovanská 38, 40
Archaeologie švédská 178
Architektura ruská 217
Archiv Czartoryjských 306
Archiv herrnhutský 536

Archiv hlinecký 3, 283
Archiv rychmburský 283
Archivy dalmatské 509
Aristokracie a evoluce 865
Artikulové soudní panství červeno-řečického 4
Astrologie 6
Astronomie a theologie 819
Bájesloví na Poděbradsku 781
Bájesloví viz mythologie
Bajky zvířecí 236
Ballady staroislandské 535
Básnictví lidové 124
Básnictví lidové v Anhaltu 524
Básnictví staročeské 183
Básnictví starofrancouzské 354
Básnictví staroruské 690
Belltafel (hra) 28
Bible 725, 726
Bible a islam 754
Biblická literatura apokryfická slovenská 205
Bibliografie 334
Bibliografie arabská 254
Bibliografie běloruské mythologie 323
Bibliografie brunšvická 787
Bibliografia Campania 788
Bibliografie české archaeologie a ethnografie 13
Bibliografie českého folkloru 148, 568, 648
Bibliografie české historie 568
Bibliografie českých písní národních 5, 11
Bibliografie českých pověr mysliveckých 6
Bibliografie kavkazská 31
Bibliografie livonské, estonské a kuronské archaeologie 30
Bibliografie makedonské ethnografie 241
Bibliografie ruská 80
Bibliografie ruských novin 534
Bibliografie slovanské nové historie 11
Bibliografie geografická 244, 337
Bibliotheca geographica 32, 337
Biografie folkloristů 569
Blaničtí rytíři 303, 304
Bludičky 163
Bohatýři běloruští 323
Bohoslužba ruských židů 81
Botanika 479
Bouře v Opavě r. 1569 502
Bouře selské na Hlinecku 283
Boží muka 4
Božství ženská na Capitolu 329
Brambor (název) 153
Brány 387
Bratři v Potštýně 305
Brody 256
Bronzy jihoasijské 651
Bruslení 707, 708
Buddhismus 353, 764, 771, 779
Bůh (idee náboženské) 114
Bůh ve víře běloruské 323
Bůh ve starověku 113
Byliny v tradici 215
Čechy polské 464
Čechy v Slaném 242
Cena lidí nevolných v Rusku 86
Cestování 12. a 13. stol. 160
Cestovatelé v Africe 481
Cestovatelé ruští 490, 521, 550, 758
Cesty obchodní české 715
Cesty po Asii 181, 490, 521, 758
Cesty do fjordů 875
Cesty na Laos 878
Cikáni 210
Církev ruská 84, 820
Církevní dějiny 733, 735, 751, 766, 770, 799
Církevní organisace v Čechách 715
Církevní památky staroruské 27
Církve na Hlinecku 3
Civilisace 599, 747
Civilisace nejstarší 139, 299, 797
Civilisace americká 792
Civilisace baltická 410
Civilisace v Evropě 260
Civilisace na Sicilii 767
Civilisace tuniská 750
Civilisace a řeky 405
Cizozemci v Rusku 841
Cvičení tělesná 162
Cvičení tělesná a intelligence 714
Čarodějnictví 685
Čarodějové myslivečtí 6
Čáry milostné o sv. Ondřeji 21
Čáry myslivecké staročeské 6
Čáry na Slovensku 429
Čelenka 296
Čepení 296
Černá smrt 200
Černovlasí v Čechách 672
Čert v tradici 298, 662, 718
Člověk 487
Člověk dle bible 726
Člověk dle víry běloruské 323
Ďábel v kouzlech milostných 21
Ďábel v Bělorusi 323
Dainos, litevské písně 204
Dědické právo staročeské 715
Dějepisecké spory 619—624
Dějepisectví německé 632

Dějiny 858
Dějiny církevní 733, 735, 751, 766, 770, 799
Dějiny divadla českého 11
Dějiny farmacie 775
Dějiny geografie staré 49
Dějiny hedbáví 720
Dějiny hudby 881, 882
Dějiny kultury 822
Dějiny medicíny 762
Dějiny mravnosti 804
Dějiny náboženství 111, 274, 329, 390
Dějiny německé 722, 869
Dějiny obchodu staročeského 12
Dějiny obuvi 224
Dějiny paedagogiky 339, 765, 867
Dějiny pověry v Čechách 258
Dějiny rytířstva 170
Dějiny sedláků na Hlinecku 283
Dějiny sociální Čech 715
Dějiny železa 728
Děkanové v Slaném 242
Dekorativní umění Indianů 73
Délka Panny Marie 551
Děti slovácké 475
Dětské hry 162, 193
Dětské písně 121
Devítka u Němců 120
Dialektologie česká 648
Dialektologie německá 454
Dialektologie polská 201
Dialektologie ruská 176, 259, 270
Dialektologie slovenská 148
Dialektologie a národní písně 294
Diplom vojenský římský 186, 531
Divadelní hry české 11
Divadelní hry na Šumavě 684
Divadelní hry polské 385
Divadelní hry ruské 550
Divadlo na Hlinecku 3
Divadlo v Kyjevě 862
Dominikalisté na Hlinecku 283
Dotazník lidovědný 22, 571
Draci 280
Dráha sibiřská 317
Družička na Moravě 296
Dřevěné kostely na Moravě 195
Duch lidský 666
Duchové, jich řeč 675
Duchové běloruští 323
Duchové domácí 280
Duchové vodní 280
Duchové vzduchu 280
Duchové zemští 280
Duchovní poesie islandská 886
Dům selský český 683
Dům selský francouzský 495
Dům selský huzulský 497
Dům selský indianský 228
Dům selský jakutský 319
Dům selský litevský 364
Dům selský lotyšský 326
Dům selský německý 138, 454, 496, 655
Dům selský rakouský 498
Dům selský saský 495
Dům selský štýrský 341
Dumy kobzarské 389
Duše a tělo 45
Duše v starém zákoně 725
Ekonomie germanská 167
Ekonomie starořecká 883
Energetika 731
Epos litevské 100, 164
Epos lotyšské 164
Epos ruské 268
Epos srbské 689
Epos západoevropské 593
Ethnobotanika 215
Ethnografická musea 153
Ethnografická vesnice uherská 137
Ethnografická výstavka v Rigě 359
Ethnografie 23, 42, 225, 269, 360, 384, 427
Ethnografie a anthropologie 194
Ethnografie a geografie 43, 194
Ethnografie a historie 22
Ethnografie a psychologie 45
Ethnografie a sociologie 262
Ethnografie americká 195
Ethnografie asijská 329
Ethnografie Ba-Ronga 807, 844
Ethnografie běloruská 323
Ethnografie bukovinská 363
Ethnografie česká 13, 391, 854
Ethnografie falcká 132
Ethnografie jihoslovanská 189, 213
Ethnografie makedonská 241
Ethnografie moře jižního 71
Ethnografie novomexická 631
Ethnografie polská 153, 306
Ethnografie praehistorická 34, 739
Ethnografie rusínská 538
Ethnografie ruská 210
Ethnografie švýcarská 381
Ethnografie uherských Rusů 553
Ethnografie v Togo 62
Ethnologické právnictví 410
Ethnologie 22, 29, 45, 267, 334
Ethnologie a folklor 251
Ethnologie a umění 219
Ethnologie Brasilie 194
Ethnologie moře jižního 55.
Etymologie místních jmen ruských 308, 509

Evangelium Nikodemovo 259
Evoluce a aristokracie 865
Evoluce historická 239, 611, 612, 833
Evoluce moderní 53
Evoluce společnosti 505
Existence člověka 506
„Facírové“ myslivečtí 6
Fantasie lidová 108
Fary na Brněnsku 149
Fasuněk 387
Feksti 305
Fetišism finský 347
Ficle slovenské 8
Filologie slovanská 11
Filosofie dějin 249, 405, 608, 623
Filosofie dějin analytická 46
Filosofie japonská 431
Filosofie Kantova 595
Filosofie náboženství 329, 355
Filosofie práva 732
Fjordy 875
Flagellanti 334
Folklor 250, 329, 642, 644, 658, 679
Folklor a ethnologie 251
Folklor a umění 218
Folklor americký 59
Folklor v Ill-et-Vilaine 292
Folklor indický 287
Folklor jihoruský 301
Folklor jihoslovanský 189
Folklor kanadský 674
Folklor z Kythnu 738
Folklor slovenský 148
Folkloristé současní 569
Folkloristický kommentář k rumunským pověstem 155
Formule kabbalistické 6
Fysiografie zemí polských 712
Fysiologie a povahy 892
Genealogie rodin v Slaném 242
Geografie (bibliografie) 244, 245
Geografie a ethnographie 43
Geografie a kultura 44
Geografie srovnávací 405
Geografie starověká 49
Geologie 807
Geometrická ornamentika 681
Germanisace v Čechách 225
Gesta Romanorum 11
Gral sv. 106
Grammatika Blahoslavova 1
Had v lidovém podání 153, 280 663
Hádanky 312
Hádanky běloruské 306
Hádanky lidové 214
Hádanky mlynářské 258
Hádanky rumunské 420
Hádanky sicilské 214
Hatě 482
Házení kamenů 342
Hedvábí, dějiny jeho 720
Henochova kniha 205
Heroická doba švýcarská 36
Historická evoluce 239, 611, 612
Historie česká 568
Historie a ethnografie 22
Historie slovanská novější 11
Historie všeobecná 721
Hlad na Hlinecku 283
Holubářské pověry 6
Hory slezské 374
Hospodáříček 805
Hospodářská instrukce Desfourská 173, 537
Hospodářské dějiny rakouské 157
Hospodářské práce 387
Hospodářství lidové 655
Hospodářství na Brněnsku 149
Hospodářství slavonské 526
Hospodářství hr. Šporka 150
Hospodine, pomiluj ny 537
Hra v karty 139
Hrady slezské 374
Hrdinové v dějinách 824
Hroby antické 231
Hromobití (modlitby) 94
Hromová střela 30
Hroty okřídlené 406
Hry dětské 162, 193, 687
Hry dětské německé 145
Hry divadelní 385, 684
Hry jihoslovanské 828, 850
Hry litevské 806
Hry národní v Africe 67
Hry slavnostní německé 193
Hry staroněmecké 28
Hry vánoční 211
Hubička 556, 826
Hudba česká 1
Hudba lidová 222
Hudba lidová polská 549
Hudba portugalská 881
Hudba ruská 91, 882
Hudba uralských musulmanů 577
Hudci 5
Hudební nástroje americké 60
Hudební nástroje japanské 60
Húkalky 304
Humanita a kultura 143
Hymny ruské 92
Hypnotismus 685
Hysterie 685
Chmel 153
Chov dobytka a kultura 154

Chov dobytka (lidověda) 368
Chození „s klibnou“ a pod. 153
Chrámy cařihradské 276
Chronologie 263
Idealismus historický 591
Idealismus morální 772
Incantamenta magica 329
Individualistické dějepisectví 622
Individuum v sociální reformě 894
Instrukce hospodářská Desfourská 173, 537
Instrukce kostelníkům svijanská 174, 537
Instrukce vrchnostenských soudů 4
Inventář zlatnický 558
Islam 354, 510, 754, 773, 779
Jazyk pohádek indianských 484
Jazykozpyt 381
Jazykozpyt slovanský 648
Jednota bratrská 536, 537
Jehla 639
Jinověrci v Rusku 841
Jitřní mše 305
Jízda králů 544
Jména místní braniborská 671
Jména místní maďarská 476, 477
Jména místní ve Spiši 429
Kabbala 6, 685
Kabbalistické formule 6
Kalendář falcký 132
Kamení v podání běloruském 326
Kamenické značky ve Slaném 242
Kamenná doba ruská 216
Kameny s křížem 141
Kameny s lidskými stopami 28
Kameny mikorzyńské 852
Kamna kachlová 498
Kancionál Šamotulský 1
Karavany v Sibiři 521
Kašna v Slaném 242
Kat v Slaném 242
Katastrální mapy 157
Katolictví ve vých. Prusku 890
Keramika (ornamentika) 160
Keramika lidová na Moravě 202
Keramika v museum Františkově 257
Keramika předhistorická 163
Keramika středoasijská 459
Klání 162
Klassicismus 729
Klášter slovanský v Praze 146
Kláštery české 715
Kláštery ruské 347
Kláštery slezské 374
Klevety 781
Klíče 388
Klimatologie 429
Klíny hromové 301
Kluka rychtářská 184
Kmeny středozemní 208
Knihy památní na Hlinecku 3
Knížky čarodějné 6
Kohouta stínání 185
Kolářské předlohy 387
Kolečko 387
Kollektivistické dějepisectví 622
Kollektorové papežští v Čechách 537
Kolo k lámání odsouzenců 6
Kolonie německé 33, 481
Kolonie slovanské 101
Kolonisace v Čechách 715
Kommisse reformační v záp. Čechách 537
Koně 424
Koničky na střeše 156
Koňský výstroj staroruský 89
Kopí okřídlená 406
Korba 387
Korrespondence Dobrovského 11
Kosmická mythologie 107
Kosmogonická mythologie 107
Kosmogonie 426
Kosmogonie lidu novořeckého 320
Kosmologie 426
Kostel chlebský 781
Kostelníci 174, 537
Kostely bulharské 473
Kostely dřevěné 217
Kostely dřevěné na Moravě 196
Kostely dřevěné ve Slezsku 374, 633
Kosti při bruslení 707, 708
Koutné plachty 8
Kouzelnictví 685
Kouzla milostná 21
Kovářské práce 388
Kozáci Záporožští 827
Krajky slovenské 8
Kriste eleison 537
Kroj primitivní 224
Kroje asijské 18:
Kroje na Brněnsku 149
Kroje české, dějiny 12, 391, 422
Kroje litevské 519
Kroje mordwinské 233, 793
Kroje německé 454
Kroje z Plzeňska 18
Kroje staroruské 89
Kroje slezské 502
Kroje slovenské 8, 257, 682
Kroje švýcarské 79
Kroje uherské 461
Krojů lidových obnovení 185
Kroniky litevské 172
Krzno 12
Křemenné nářadí 153

Křen malínský 453
Křest na Bělorusi 323
Křest a folklor 329
Křesťanská archaeologie 888
Křesťanská theologie 329
Křesťanský kult 629
Křesťanský názor světa 861
Křesťanství 169, 735, 779
Křesťanství v Asii 576
Křesťanství a jména místní 255
Křesťanství a pohanství 329, 759
Křesťanství a přírodověda 117
Křesťanství a říše římská 444
Křestní zvyky na Chebsku 140
Křivule 519
Kříž Kristův 470
Kříž zemský 537
Kříže 388
Křížové výpravy 104
Kult Jehovy 815
Kult křesťanský 629
Kultura, její dějiny 822
Kultura americká 705
Kultura běloruská 323
Kultura a geografie 44
Kultura a humanita 143
Kultura německá 578, 722, 837
Kultura ruská 84, 838
Kultura Sibiře 232
Kultura středověká 6
Kultura západní 836
Kulturní formy 44
Kulturní historie 225
Kulturní přežitky 299
Kulturní typy lidstva 284
Kůr literácký v Čáslavi 478, 537
Kurhany v Polsku 306
Kýchání (pozdravy) 139
Lámání kolem 6
Lanžhotské věci 8
Lásky nápoj 781
Legenda o sv. Gralu 106, 377
Legenda o sv. Jenovefě 727
Legenda o Orfeovi 329
Legenda o Perseovi 329
Legenda o sedmi spících 369
Legendy 255, 486
Legendy běloruské 279
Legendy francouzské 290
Legendy peruvijské 356
Legendy středověké 329
Legendy uherských Rusů 538
Legendy ukrajinské 206, 847
Legendy velkoruské 573
Legendy židovské 191
Lékárnictví, jeho dějiny 775
Lékařská zoologie 536
Lékařská zoologie lidu rumunského 313
Lékařství lidové 429, 605
Lékařství lidové v sev. Čechách 742
Lékařství lidové germanské 447
Lékařství lidové polské 464
Lékařství lidové ruské 210, 323
Lékařství lidové tibetské 464
Lekovadla ruská 80, 559
„Na levo“ 160
Líbání 556, 826
Lid — národ 22
Lidová fantasie 108
Lidová psychologie 45
Lidověda 381, 512, 652, 653
Lidověda bavorská 182
Lidověda česká 14, 5 8
Lidověda německá 454
Lidověda německých kolonií 480
Lidověda polská 201
Lidověda novořecká 446
Lidověda židovská 191, 192
Lidovědné museum v Lubeku 235
Lidožerství 153, 351
Lidožerství v Americe 227
Lidožerství v Kongu 856
Linguistika francouzská 35
Literáci 5
Literáci v Čáslavi 478, 537
Literatura, studie 42
Literatura byzantinská 199
Literatura jihoslovanská 189
Literatura německých kolonií 33
Literatura pobaltická 440
Literatura ruská 190, 237, 266, 277, 278, 501, 5 0, 579, 580, 718
Literatura slovanská 273, apokryfická 205
Literatura slovenská folkloristická 148
Literatura tunisská lidová 814
Lodní zobce 77
Lodstvo ruské 400
Lomenice 678
Loučník 519
Lov a kultura 54
Lovecké pověry 6
Lucidáře 237
Lucidář český 146, 147
Lucidář chorvatský 146
Lucidář německý 147
Lucidář ruský 147
Magie 685
Magie chaldejská 329
Magiologia 21
Malíři, jich značky 870
Malířství anglické 575
Malířství polské 443
Mancala (hra) 67

Manifestace na Hlinecku 3
Manželství 507
Manželství a pověra 280
Mapy katastrální 157
Mapy národopisné 854
Mapy okresu hlineckého 567
Mapy Moravy 257
Masopust ve Švýcarsku 367
Maškarada r. 1644 v Chebu 140
Materialismus, dějiny jeho 45
Materialismus ekonomický 588
Materialismus historický 619, 621, 624
Matrika kůru literáckého v Čáslavi 478, 537
Maya 314
Meč korunovační polský 737
Medicina, její dějiny 762
Medvěda kult 153
Megalithy křesťanské 369
Mech z viselců 6
Menhiry křesťanské 369
Měsíc v lidové fantasii 108
Města královská 715
Města německá 889
Města staromexická 491
Města slezská 374
Meteorologie 429
Methoda folkloru 329
Míčové hry 162
Milenců patron 280
Milostné čáry o sv. Ondřeji 21, 552
Milostné písně rhodské 471
Milostné písně velkoruské 832
Mince thracké 186
Mir v ekonomii 600
Míry všeobecné 207
Místní názvy na Balkáně 531
Místní názvy v Braniborsku 671
Místní názvy maďarské 476, 477
Místní názvy v Rusku 308, 309
Místní názvy ve Spiši 429
Místopis 3
Místopis Moravy 149
Mlaty kamenné 162
Mlynářské obyčeje a pověry 258, 537
Modlitby ruské 94
Monogramy malířů 870
Mor na Hlinecku 283
Morálka a sociologie 613
Mosty slatinné 482
Mravnost v Německu 804
Mravy, jich původ 488
Mravy starogermanské 342, 454
Mrskači 334
Mříže 388
Musea ethnografická 153
Musejní společnost slovenská 429, 682
Museum Františkovo v Brně 257
Museum v Humpolci 413
Museum v Litomyšli 4
Museum v Lubeku 235
Museum moskevské 198
Museum Náprstkovo v Praze 8
Museum v Paříži Guimetovo 329
Museum stockholmské 178
Museum v Tiflisu kavkazské 338
Museum Umlauffovo 664
Museum Volyňské gubernie 858
Museum zemské v Praze 1, 146
Muzika Blahoslavova a Josquinova 1
Myslivecké obyčeje staročeské 6, 190, 537
Myslivecké obyčeje italské 680
Myslivecké pověry a čáry 6
Myslivecká zaříkadla 6
Mysterie 759
Mystická „devítka“ u Němců 120
Mythologie 45, 248, 329, 331
Mythologie americká 314
Mythologie babylonská 785
Mythologie česká 301
Mythologie egyptská 785, 831
Mythologie finnská 142
Mythologie guinejská 329
Mythologie havajská 329
Mythologie hebrejská 785
Mythologie na Kythnu 738
Mythologie litevská 172
Mythologie lužicko-srbská 25, 408, 719
Mythologie maďarská 112, 782, 784
Mythologie německá 381
Mythologie novomexická 631
Mythologie novořecká 320
Mythologie řecká 743
Mythologie ruská 327
Mythologie skandinávská 647
Mythologie slovanská 142, 301, 329, 852
Mythologie slovenská 148
Mythologie kosmická 107
Mythologie moderní 783
Mythus a přírodověda 717
Mythy, jich původ 486
Mythy světové 114
Mythy o bílých ptácích 425, 660
Mythy o hvězdách 785
Náboženské blouznění Indiánů 334
Náboženské bouře na Hlinecku 283
Náboženské idee 114
Náboženství 329, 801
Náboženství, dějiny 111, 274, 390
Náboženství, vyučování 744
Náboženství babylonské 329
Náboženství běloruské 323
Náboženství čínské 430, 676, 780

Náboženství egyptské 115
Náboženství indické 594
Náboženství mexické 676
Náboženství řecké 329
Náboženství siamské 677
Náboženství turecké 315
Náboženství židovské 118
Náboženství primitivní 332
Námořní obchod 515
Nápis kumanský 560
Nápisy čínské 329
Nápisy domu z Frieslandu 325
Nápisy staré v Slaném 242
Nápoj lásky 781
Národ, vznik 41
Národ a lid 22
Národní písně viz písně
Národnosti rakousko-uherské 723
Národnostní hnutí na Balkáně 709
Národohospodářství 3
Národopis viz ethnografie
Národopisná výstava Československá 5, 9, 10
Národové divocí 54
Národové evropští (vývoj) 226, 893
Narození na Bělorusi 323
Nářadí domácí české 497
Nářadí domácí huzulské 497
Nářadí domácí litevské 519
Nářadí uherské vesnice 137
Nářečí a národní písně 294
Nářečí a spisovná řeč 381
Nástroje hudební americké 60
Nástroje hudební japonské 60
Nástroje hudební strunové 656
Názor světový křesťanský 864
Názvosloví hospodářské 655
Názvosloví kolářské 387
Názvosloví staropolské 386
Názvosloví slovenských výšivek 682
Názvosloví ženských prací 429
Názvy místní viz místní
Názvy rolí 153
Nekrologium jednoty bratrské 537
Nemoci středověké 200
Nemoci na Slovensku 429
Neolithická sídla na Moravě 202
Nesmrtelnost duše 45
Neúrody na Hlinecku 283
Nevěsta na Moravě 296
Nevolníci v Rusku 86
Niedrischu Widwuds 164
Nomadická kultura 44
Noviny ruské v 18. stol. 534
Novoroční pečivo 638
Občina ruská 159
Obec (vývin) 168
Oběti lidské při pohřbu 54
Oběti stavební 669
Obchod 746
Obchod staročeský 12
Obchod námořní 515
Obchod na Brněnsku 149
Obchod v Egyptě 790
Obchod na Hlinecku 3
Obchod v Turecku 315
Obchodní cesty 50, 715
Obchůzky chaty mlynářské 258
Obnovení krojů a obyčejů lidových 185
Obojky slovenské 8
Obřady svatební běloruské 272, 311
Obřízka 380
Obuv (dějiny) 224
Obuv starověká 522
Obyčeje lidové, jich obnovení 185
Obyčeje lidové běloruské 323
Obyčeje lidové z Chebska 140
Obyčeje lidové italské 680
Obyčeje lidové jihoslovanské 828, 849, 850
Obyčeje lidové na Kythnu 738
Obyčeje lidové litevské 519
Obyčeje lidové münsterské 516
Obyčeje lidové nadrabské 306
Obyčeje lidové novořecké 320
Obyčeje lidové slovenské 479
Obyčeje uherské 462
Obyčeje velkoruské 573
Obyčeje mlynářské 258, 537
Obyčeje myslivecké 6, 190, 537, 680
Obyčeje pohřební 136
Obyčeje svatební tatarské 64
Obyčeje výroční staročeské 21
Obydlí Huzulů 98
Obydlí Rusnaků 98
Obydlí v Uhrách 434
Obyvatelstvo na Brněnsku 149
Obyvatelstvo v Brunšvíku 123
Obyvatelstvo v Uhrách r. 1720 335
Obžinky 185
Oheň (pověry) 139
Oheň živý 407
Ohně zarikání 457
Okkultismus 685
Okkultismus indianský 70
Ontogenie 45
Opevnění v pravěku a středověku 855
Orba (modlitby) 94
Orba a kultura 154
Orientální národové 451
Ornament kolářský 387
Ornamentika keramiky 160
Ornamentika primitivní 681
Ornamentika asijská 181

Ornamentika bavorská 182
Ornamentika egyptská 667
Ornamentika francká 182
Ornamentika indianská 73, 74
Ornamentika moravská 182
Ornamentika staromexická 76
Ornamentika staroruská 688
Ornamentika typografická 871
Osadníci ruští v Bačce 704
Osadnictví prvotné v Polsku 449
Osazení Brněnska 149
Osídlení marky české 715
Osídlení Odenwaldu 702
Otázka o Lechovi 559
Otroctví 817
Ozdoby lomenice 678
Paedagogika, dějiny její 765, 867
Paedagogika Lockova 774
Paedagogika ruská 339
Palafitty 209
Palethnologie francouzská 35
Palice rychtářská 184
Památky v Uhrách 626
Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic 175
Pantheismus 760
„Pantoflíček" P. Marie 28
Parodie o písních národních 5
Pastýři slezští 502
Pastýři slováčtí 475
Pastýřské hry vánoční 211
Patent robotní z r. 1738 283
Patroni mlynářů 258
Pavouk v lidové tradici 110
Pečivo novoroční 638
Pečivo slavnostní nordické 324
Peníze (vznik) 61, 809
Phylogenie 45
Phylographie 29
Phylologie 29
Pictografie americká 371
Pielchentafel (hra) 28
Pijáctví 565
Písmáci 5
Písně církve pravoslavné 85
Písně dětské 121
Písně dětské z Bukoviny 687
Písně dětské německé 145
Písně o Faustovi 546
Písně lidové ve středověku 104
Písně milostné rhodské 471
Písně národní 250, 475
Písně národní a nářečí 294
Písně národní bibliografie 11
Písně národní blaťácké 736
Písně národní bulharské 186
Písně národní české 1, 5, 14, 15, 468, 572, 736
Písně národní české z Brněnska 149
Písně národní haličské 704
Písně národní chorvatské 716
Písně národní litevské 204
Písně národní maloruské 92, 359
Písně národní mazurské 306
Písně národní münsterské 516
Písně národní německé 295
Písně národní německé na Moravě 257
Písně národní polské 327, 704
Písně národní ruské 65, 80, 92, 210, 359, 550, 573, 832
Písně národní ruské z Bačky 704
Písně národní slovenské 152, 704
Písně národní srbské 704
Písně národní Suahelů 63
Písně národní ukrajinské 349
Písně národní uralských musulmanů 577
Písně národní vlamské 144
Písně svatební 222
Písně svatební běloruské 272, 311
Písně světské české 16. věku 5
Pivovarské obyčeje 258
Plachty koutné 8
Plování 162
Pluh v Číně 706
Pobratimství 23
Počítadla dětská 421
Podání lidové 298
Podání lidové z Humpolecka 413
Podání lidové o uchu 246
Podání lidové židovské 191
Poddanství na Brněnsku 149
Poddanství na Hlinecku 283
Poddanství v Estonsku 88
Podřečí domažlické 175
Poenitentialní knihy 27
Poesie islandská 886
Poesie lidová Irtyš-Ostjaků 700
Poesie lidová u Mickiewicze 691
Poesie skandinávská 647
Poesie slovanská 501
Poesie středověká 104
Poesie židovská 191
Pohádky 7, 250, 329, 695
Pohádky africké 844
Pohádky z Ba-Ronga 436
Pohádky basutské 329
Pohádky bratří Grimmů 489
Pohádky indianské 59
Pohádky islandské 223
Pohádky o Kristu 641
Pohádky Mallorkské 357
Pohádky Münsterské 516
Pohádky pomořanské 134
Pohádky ruské 80
Pohádky slezské 16

Pohádky slovanské 361
Pohádky středověké 104
Pohádky ze Sumatry 848
Pohádky valašské 303, 304
Pohádky o vodníkovi 302—304
Pohádky zvířecí 236
Pohádky židovské 645
Pohanské přežitky ruské 26
Pohanství a křesťanství 329, 759
Pohanství germanské 381
Pohanství v Irsku 452
Pohřby u Bělorusů 323
Pohřby u Negrů 54
Pohřebiště u Štěbořic 502
Pohřební zvyky 136, 485
Poklady v pohádkách 304
Pokrok (co jest?) 800
Polyandrie semitská 654
Pondělek modrý 692
Ponocní v Slaném 242
Pořekadla slovenská 151
Pořeznice 387
Postřižiny 243
Potamická kultura 405
Povaha lidu v národních písních 5
Povahy lidské 892
Pověra (dějiny) 685
Pověra antická 527
Pověra a trest 543
Pověrčivé procesy 6
Pověrčivý Napoleon 321
Pověry 127, 175, 280
Pověry holubářské 6
Pověry mlynářské 258, 537
Pověry myslivecké 6, 537
Pověry pohanské 300
Pověry pohřební 136
Pověry slovní 119
Pověry o zvonu 686
Pověry běloruské 279, 323
Pověry české 298
Pověry francouzské 290, 354
Pověry haličsko-ruské 210
Pověry indianské 59
Pověry z Kythnu 738
Pověry litevské 172
Pověry z Maine 432
Pověry novořecké 320
Pověry palestinské 703
Pověry polské 24
Pověry slezské 16
Pověry slovenské 148, 429
Pověry staročeské 21
Pověry staromexické 437
Pověry židovské 514
Pověsti 791
Pověsti africké 844
Pověsti o králi Artušovi 416
Pověsti o Bořivojovi 715
Pověsti o Faustovi 546
Pověsti o Frithiofovi 647
Pověsti o Přemyslu a Libuši 530
Pověsti o stvoření světa 55
Pověsti o vodníkovi 302
Pověsti o zvonu 686
Pověsti o Žitovi 546
Pověsti z Franche-Comté 128
Pověsti germanské 520
Pověsti indianské 59
Pověsti islandské 647
Pověsti pomořanské 134
Pověsti livonské 456
Pověsti z Mallorky 357
Pověsti německé 454, 455
Pověsti potštýnské 305
Pověsti ruské 80, 538
Pověsti slezské 16, 345
Pověsti ze Smrčin 625
Pověsti splitské 531
Pověsti středověké 470
Pověsti valašské 303, 304
Pověsti západoevropské 273
Povídky africké 247
Povídky z Damas 131
Pozdravy při kýchání 139
Praehistorická ethnografie 739
Praehistorická keramika 163
Praehistorické problemy 37
Praehistorie 29, 34, 616
Praehistorie italská 103
Praehistorie německá 220
Praehistorie sibiřská 232
Praktiky myslivecké 6
Pranostika 288
Právní filosofie 732
Právnictví ethnologické 410
„na pravo“ 160
Právo keltské 3.9
Právo ruské 307
Právo rychtářské 184, 519
Právo srbské 133
Právo staroamerické 378
Právo útrpné 242
Pravoslaví na Volyni 340
Proboštové v Slaném 242
Procesy pověrčivé 6
Proroctví 175
Proroctví o Marokánovi 283
Prosodie česká 1, 550
Protestantismus ve vých. Prusku 890
Protestantismus v Rusku 770
Protestantismus ve Slezsku 116
Protireformace německá 869
Protokol reformační kommisse 537

Průmysl na Brněnsku 149
Průmysl na Hlinecku 3
Průmysl v Turecku 315
Průmysl prachistorický 224
Průvody o získání úrody 300
Přástky německé ve Slezsku 346
Přástky hanácké 346
Předjmení německá 362
Předení vlny 160
Předlohy kolářské 387
Přežitky 505
Přežitky kulturní dle Tylora 292
Přežitky lidové 699
Přežitky pohanské ruské 26
Příčinnost a svoboda 590
Příroda a lid 123, 153, 163
Příroda v podání běloruském 323
Příroda věčná 876
Přírodní poměry na Hlinecku 567
Přírodniny maloasijské 423
Přírodověda a křesťanství 117
Přírodověda a mythus 717
Přísaha 342
Přísloví o mlynářství 258
Přísloví česká 404
Přísloví z Kythnu 738
Přísloví maďarská 151
Přísloví moravská 151
Přísloví německá 122, 151
Přísloví polská 151
Přísloví slovenská 151, 404, 682
Přísloví židovská 191, 192
Psychiatrie v historii 825
Psychologie a ethnografie 45
Psychologie divokých národů 54
Psychologie lidová 143
Psychologie negrů guinejských 329
Publicistové italští 746
Půdorysy staveb uherské vesnice 137
Pumpurova Láčplésis 164
Původ mythů 486
Původ Sikulů 541
Původ výtvarných umění 221
Pytlák v prostonárodním podání 6
Radnice v Opavě 502
Ráj 470
Rarášek 781
Rassy člověka 29, 316, 523, 893
Rationalismus 18. stol. 539
Reformace anglická 877
Reformace na Bechynsku 537
Reformace německá 839
Reformy sociální 745, 894
Regesta originálů musea Františkova 257
Rejstřík k Walonii 547
Robota na Hlinecku 283
Rodina staročeská 715
Ῥωμαιοῤῥωσσικά 581
Romance rumunské 135
Romance židovsko-španělské 129
Romány francouzské o sv. Gralu 106
Romány středověké 593
Romány o Alexandrovi Velkém 472, 500
Romány o Bruncvíkovi 501
Rostlinná ornamentika 681
Rostlinné sloupy egyptské 812
Rostliny v tradici 215
Rostliny v tradici běloruské 323
Rostliny v tradici starověké a středověké 281
Rostliny zkamenělé 209
Rouhači (trest) 173
Ruka symbolem 511
Rukopisy Chilandarské 550
Runy 153
Rýbrcoul 329
Rychlost cestování 160
Rychtářské právo 184, 519
Rysy kolářské 387
Rytiny Hollarovy 441
Rytířstvo (dějiny) 170
Rytmika lidové hudby polské 549
Řeči africké 814
Řeči duchů 675
Řeky a civilisace 405
Říkadla dětská 421, 462, 687
Saně 387
Sanskrt a Slované 358
Sbírání národních písní v 18. věku 15
Sborník bulharský 186
Sborník okresu hlineckého 3, 567
Sborník jihoslovanský 571
Sborník slovenský 11, 429
Sborníky ruské v 18. století 574
Sekty islamské 510, 773
Sekty ruské 840, 841
Selská historie polská 450
Selské zřízení 4
Selské zřízení husovické 149
Selský lid na Hlinecku 283
Selský stav v Elsasku 794
Selský život jihoněmecký 528
Sen cara Joasa 555
Setba (modlitby) 94
Skalpování 698
Skladatelé písní národních 5
Skřítek v lidovém podání 301
Skřítkové zemští 280
Sladovnické obyčeje 258
Slavnost pluhu v Číně 706
Slavnosti na Hlinecku 3
Slavnosti lidové italské 458
Slavnosti litevské 806

Slavnosti obecní švýcarské 381
Slavnosti svatojanské 637
Slepého mládence proroctví 283
Sloupy rostlinné egyptské 812
Slovník kolářský 387
Slovníky staropolské 386
Slunce v lidovém podání 320
Smrt černá 200
Smrt, kult její 485
Smrt v lidovém podání 532
Smrt, pověry 136
Snáře 570
Sny 570
Socializace 610
Sociální dějiny Čech 715
Sociální reforma 894
Sociální reformy starověké 745
Sociální vědy 606, 609, 610, 614, 615, 617, 618
Sociologie 264, 334, 609, 614, 615, 617, 724, 756
Sociologie a ethnografie 262
Sociologie a morálka 613
Sociologie ruská 582, 583, 584—592
Sochy mluvící 280
Solarium 138
Solní komora v Týně n. Vlt. 536
Soud Parisův 385
Soudní artikulové panství červeno-řečického 4, 537
Soudnictví staročeské 715
Soudnictví středověké 429
Soudy vrchnostenské 4
Soukennictví české 12
Sova v lidovém podání 153
Spiritismus 6-5
Spolky na Hlinecku 3
Správa státní rakouská 766
Starokatolictví u Slovanů 463
Starověká vzdělanost 24
Starověký bůh 113
Starožitnosti čínské 372
Starožitnosti skytho-sibiřské 372
Starožitnosti švédské 178
Statek dolnorakouský 156
Statek štyrský 341
Statky na Brněnsku 149
Statistika 3
Státní správa rakouská 766
Stavby asijské 181
Stavby novomexické 631
Stavby uherské vesnice 137
Stavební oběti 669
Stavitelství skandinavské 753
Stavitelství staroněmecké 138
Stavitelství staroruské 688
Stínání kohouta 185
Strunové nástroje 656
Středověká poesie evropská 104
Středověké pověry 6
Střelba do kříže 6
Stvoření světa 435
Svadba běloruská 311
Svadba na Chebsku 140
Svadba jihoslovanská 849
Svadba kašubská 28
Svadba německá 343
Svadba slovenská 17, 429
Svadba tatarská 64
Svadba židovská 191
Svantovít 329
Svastika 353
Svatební obyčeje 285, 305
Svatební obyčeje běloruské 272
Svatební písně 222
Svatební písně z okolí Wieliczky 327
Svěcení vajec 94
Svět dle bible 726
Svět v podání běloruském 328
Světská píseň lidová 5
Svoboda lidstva 582, 590
Svoboda vůle 597
Symbolika náboženství 329
Symbolika v pověrách 298
Symbolika ruky 511
Symbolika stvoření 876
Symbolismus buddhismu 353
Symbolismus kosmický 107
Šátky slovenské 8
Šestinedělka 140
Ševci v neděli 692
Ševci v Púchově 682
Šibenice v pověrách mysliveckých 6
Škola v Potštýně 305
Škola ruská 84
Školství lidové v Haliči 508
Školství na Hlinecku 3
Školství v Polsku 505
Školy městské v Německu 52
Šlechta staročeská 715
Štědrý den 305
Tabák šňupavý 28
Tabákový průmysl ve Virginii 58
Táčky 185
Tajná věda 483
Talismany 701
Tance lidové 344, 352
Tance vánoční 140
Tance české 162
Tance moravské 5
Tance národní v Poitou a Charente 222
Tance z okolí Wieliczky 327
Tanec (dějiny) v Čechách 10
Tanec v národních písních 5

Tanec sv. Víta a sv Jana 331
Tělesná cvičení 162
Tělocvik 714
Terče sboru ostrostřeleckého v Slaném 242
Tetování na Samoa 78
Thalassická kultura 405
Theismus, jeho filosofie 355
Theogonie Hesiodova 261
Theologie a astronomie 819
Theologie křesťanská 329
Theorie dějin 587, 623
Theorie hudby 16 věku 1
Tisíc a jedna noc 418, 548
Topografie balkánská 255
Topografie Slovenska 429
Tortura nizozemská 795
Touš 162
Toxikologie africká 711
Tradice lidová 110
Tradice francouzské 222
Tradice francouzské z Maine 432
Tradice litevské 164
Tradice lotyšské 164
Tradice židovské 191
Trestní právo a pověra 543
»Trus« hvězdy 6
sv. Tří králů svátek 289
Tur 93
Typ český 391, 422
Typografické ornamenty 871
Typy kulturní lidstva 284
Ubor hlavy 296
Uhranutí 298
Ucho v tradici 246
Ulice v Montpellier 419
Umělci chrudimští 561
Umělecké zámečnictví 388
Umění výtvarné (vznik) 221, 6 5
Umění a ethnologie 219
Umění a folklor 218
Umění české 16 věku 1
Umění germanské 517
Umění indianské 73
Umění jihoslovanské 23, 545
Umění pobaltické 410
Umění řecké 752
Umění ve Lvově 442
Umění v Slaném 212
Universita v Jeně 761
Universita pražská 536
University středověké 401
Úpadek národních písní 5
Upír v pověrách haličskoruských 210
Úroky na Hlinecku 283
Úředníci staročeští 715
Úsloví japonská 312
Úsloví slovenská 151
»Vady kazatelův« J. Blahoslava 1
Válce 387
Vánoce před 50 lety 305
Vánoce v tradici francouzské 222
Vánoční hry lidové 211
Vánoční stromek 163
Vánoční tanec 140
Vědy, jich vývin 668
Vědy tajné 483
Vejce velikonoční 140
Velikonoce na Islandě 291
Velikonoční hry 11
Velikonoční hry s vejci 140
Vesnice německá 454
Vesnice slezská 374
Vesnice na uherské výstavě 137
Vesnický život v Otoku 571
Vesnický život v Palestině 703
Věštby milostné o sv. Ondřeji 21, 552
Věštirny 789
»Vidění Danielovo« 199
»Vidění Mikulášovo« 536
Vinařství u Římanů 51
Vínek 296
Víra lidová antická 627
Viselci 6
Visionářství náboženské 334
Vlašně slovanská 153
Vlastivěda braniborská 163
Vlastivěda česká 3
Vlastivěda moravská 149
Vlkodlaci 738
Vodník 408
Vodník z Podkrkonoší 302
Vojenská zaříkadla 6
Vojenské diplomy římské 531
Vojenské zřízení moravské 257
Vojenství staročeské 715
Vojenství staroruské 89
Vulkanismus 429
Vůz, dějiny jeho 387
Výklady snů 570
»Vyprošení věnce« 343
Výstava milleniová v Budapešti 137
Výstava národopisná 5, 9, 10, 476
Výstavy na Hlinecku 3
Výstroj koně staroruský 89
Výšivky slovenské 8, 682
Vyučování náboženství 745
Výzkum Afriky 481
Vzdělanost italská 803
Vzdělanost německá nejstarší 52
Vzdělanost starověká 24
Vzdělanost turecká 315
Vznik měst 889
Vznik peněz 809

Vzrůst člověka 297
Zábavy běloruské 323
Zábavy jihoslovanské 828, 850
Zadruha srbská 133
Zakládání měst 715
Zaklínání zbraně 6
Zaklínání mlynářská 258
Zaklínání velikoruská 6, 80
Zákon Starý v ethnografii 329
Zákony historické 249
Zákony středověké 777
Zalkša Ligava 164
Zámečnictví umělecké 388
Zaměstnání běloruská 323
Západní vlivy na slovenskou poesii 501
Západoevropský epos 593
Zaříkadla myslivecká 6
Zaříkadla vojenská 6
Zaříkadla ruská 359
Zaříkání ohně 457
Zavijačky slovenské 8
Zázraky 175
Zbojnictví na Hlinecku 283
Zboží 469
Zbraně zaklínání 6
Zbraně staroruské 89
Země v podání běloruském 323
Zemětřesení 435
Zezulka 175
Zimní slavnosti 811
Zkameněliny 209
Zkazky polské 306
Zkazky rumunské 435
Zkazky ruské 197, 210, 573
Zkazky ruské z Bačky 704
Zkazky ruské z Haliče 210
Zlatníci 558
Značky kamenické ve Slaném 242
Značky malířů 870
Známost cizích dílů světa 696
Zobce lodní 77
Zoologie lékařská lidu rumunského 313
Zpěváci písní národních 5
Zpěvy indianské 59
Zpěvy lidové od Moselly 467
Zpěvy staroskandinavské 428
Zpěvy Suahelů 63
Zpovědní zrcadla 27
Zřízení vojenské moravské 257
Zvířata v podání běloruském 323
Zvířata a lid 153
Zvíře ve filosofii Schopenhauerově 798
Zvon v tradici 686
Zvon v Rusku 180
Zvyky 127
Zvyky v Cose 282
Zvyky z Chebska 140
Zvyky židovské 191
Zvyky křestní 140
Zvyky myslivecké 6, 190
Zvyky pohřební 136
Zvyky svatojanské 637
Žatva (modlitby) 94
Žebřiny 387
Železo, jeho dějiny 728
Želva v starověku 526
Žena 56
Žena v Africe 57
Žena na Javě 379
Žena v Turecku 315
Ženitba u Jihoslovanů 849
Ženský kroj z Plzeňska 18
Ženy 816
Žert a pravda 21
Židé 81, 139, 887
Židé v Čechách 19
Židé v Rusku 82
Židovská lidověda 81, 191, 192
Židovské náboženství 118
Židovské podání lidové 191
Židovské pohádky 645
Židovsko-španělské romance 129
Židovství 743
Živnosti na Brněnsku 149
Život sv. Alexia 259
Život prvotní 805
Žně 185
Žudr 138

Knihovna
města Kolína

DD
191
C54
V.7
1898

Stanford University Libraries
3 6105 013 820 340

DATE DUE

Stanford University Libraries
Stanford, Ca.
94305